

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**İKDÂM'DA EDEBÎ VE KÜLTÜREL FAALİYETLER
(1925-1926)**

Canan Ebru KARAOĞLAN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

MART 2022

**İKDÂM'DA EDEBÎ VE KÜLTÜREL FAALİYETLER
(1925-1926)**

Canan Ebru KARAOĞLAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

MART 2022

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

Canan Ebru KARAOĞLAN

11.04.2022

İKDÂM'DA EDEBÎ VE KÜLTÜREL FAALİYETLER (1925-1926)
(Yüksek Lisans)

Canan Ebru KARAOĞLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Mart 2022

ÖZET

Yayın hayatına 2. Abdülhamid döneminde, 5 Temmuz 1894 tarihinde başlayan İkdâm gazetesinin çalışmamıza konu olan yılları 1925-1926'dır. Tezimizin inceleme konusunu oluşturan 1925-1926 yılları, Türk toplum hayatında köklü değişimlerin yaşandığı bir süreçtir ve İkdâm gazetesi bu süreç içerisinde basın yayın hayatında, uzun süreli varlığı ile sütunlarında yer verdiği yazılar ile Cumhuriyet döneminde de oldukça önemli bir yer edinmiştir. Türkçülük çizgisinde yeniden şekillenen Türk toplumunun prensiplerine uygun doğrultuda bir yayın hayatı sürdüren İkdâm gazetesinin incelenmesi dört kısımda gerçekleşmiştir. Birinci kısımda Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar Türk toplum hayatında önemli bir unsur olan modernleşme sürecine genel hatları ile değinilmiştir ve Cumhuriyetin ilk yıllarında bu modernleşme cereyanının basın ve yayın hayatına etkisine değinilmiştir. Tezimizin birinci kısmını teşkil eden birinci bölümde İkdâm gazetesi iki kısımda incelenmiştir: şekil ve muhteva. Gazetenin şekil özelliklerinin incelendiği kısımda İkdâm'ın tanıtımı, yayınlanma süreci, kimlik bilgileri, mizanpaj, teknik özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda İkdâm'ın 1925-1926 yılları içerisindeki muhteva özelliklerinin bir değerlendirilmesi yapılmıştır. İkinci bölümü ise İkdâm'ın tahlilî ve alfabetik fihristi oluşturmaktadır. Bu kısımda tüm yazıların kronolojik ve alfabetik tasnifi yapılmıştır. Tahlilî fihristte yazar adı, soyadı, yazının adı, süreli yayın numarası, hicrî, rumî, miladî takvim, sayfa numarası, yazının türü ve görsel malzeme bilgilerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise İkdâm gazetesinde yer alan edebi, sanatsal, sosyal, siyasi, kültürel, eğitim hayatı ile ilgili yazılara "Seçilmiş Metinler" başlığı altında yer verilmiştir. Dördüncü bölüm, sonuç kısmı ile sonlandırılmıştır.

Bilim Kodu	:	30201
Anahtar Kelimeler	:	İkdâm, Cumhuriyet dönemi, Basın, yayın
Sayfa Adedi	:	617
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

LITERATURE AND CULTURAL ACTIVITIES AT İKDÂM (1925-1926)
(M.S. Thesis)

Canan Ebru KARAOĞLAN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES
March 2022

ABSTRACT

The years of İkdâm newspaper, which started its publication life on July, 5 1894, during the 2. Abdülhamid period, are 1925-1925. In his life, with his long term existence and the writings he included in his columns, he gained a very important place in the Republican period. The examination of İkdâm newspaper, which continues its publication life in accordance with the principles of the Turkish society, which was reshaped in the line of Turkism, was carried out in three parts. In the first parts, the modernization process, which was an important element in Turkish social life until the Republican period, was mentioned in general terms and the effect of this modernization trend on the press and broadcasting life in the first years of the Republic. In the first part, which constitutes the first part of the our thesis. İkdâm newspaper has been examined in two parts: form and content. In the section where the shape features of the newspaper are examined, the introduction of İkdâm in the shape features of the newspaper, in the publication process, identity information, layout, technical features are emphasized. In the second part, an evolution of the content characteristics of İkdâm in the years 1925-1926 was made. In the second part, it forms the analytical index of İkdâm. In this section, all the articles are chronologically classified. In the analyzed index, the author's name, surname, the name of article, the number of periodical, the Hijri, Rumi, Gregorian calendar, page number, type of the article and visual material information are included. In the third part, the articles about literary, artistic social, political, cultural and educational life in İkdâm newspaper were created under the title of "Selected Texts". The study was concluded with the conclusion part.

Science Code	:	30201
Key Words	:	İkdâm, Republican era, Press, publication
Page Number	:	617
Supervisor	:	Prof. Dr. Nâzım Hikmet POLAT

TEŞEKKÜR

İkdâm'da Edebi ve Kültürel Faaliyetler (1925-1926) başlıklı tezimin konusunun belirlenmesinde ve çalışmalarımın her safhasında kıymetli bilgileri ile bana her daim yol gösteren, desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım, kıymetli hocam Sayın Pof. Dr. Nazım Hikmet Polat'a teşekkürü borç bilirim. Tez sürecim boyunca desteklerinden dolayı aileme, Sayın Hamza Salduz hocama ve yüksek lisansım döneminde, destekleri ve dostluğu için kıymetli sınıf arkadaşım Kübra Kuruhalilo'ya teşekkür ederim.

ANNEME..

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	11
(İNCELEME).....	11
İKDÂM GAZETESİ	11
1.1.Şekil.....	11
1.1.1. İkdâm Gazetesinin Tanıtımı.....	11
1.1.1.1. İkdâm'ın Yayımlanma Süreci	11
1.1.2 . Kimlik Bilgileri-Mizanpaj ve Teknik Özellikleri.....	13
1.2. Muhteva	20
1.2.1.İkdâm Yayın İlkeleri ve Politikası.....	20
1.2.İkdâm'da Edebi, Kültürel ve Sanatsal Faaliyetler.....	22
1.2.1.Edebi Faaliyetler	22
1.2.3. Fikir Faaliyetleri.....	51
1.2.4. Dil İle İlgili Yazılar	57
1.2.5. Eğitim Meselesi İle İlgili Yazılar.....	64
1.2.6. Matbuat Hayatı.....	68
1.2.7.Türklük Meselesi ve Türk Ocakları'nın Faaliyetleri.....	69
1.2.8. Siyasi Yazılar	71
1.2.9. Mektuplar	78
1.2.10. Felsefi Konulu Yazılar.....	80
1.2.11. Biyografi ve Nekroloji Yazıları	80
İKİNCİ BÖLÜM	83
YAZILAR VE YAZAR ADINA GÖRE	83
2.1. Yazılar	83
2.1.1. Yazar Adına Göre	83
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	193
(SEÇİLMİŞ METİNLER).....	193

3.1. Edebiyat ve Sanat Yazıları	193
3.1.1. Sanâyi ve Bedîiyet.....	193
3.1.2. Sanâyi- i Nefise Encümeni.....	195
3.1.3. Bâtıl İtikâdlar ve Menhûs İzleri.....	197
3.1.4. Hakikat Budur.....	199
3.1.5. Memleketimizde Sanat ve İlim Hareketleri.....	202
3.1.6. Mevzû Ararken... ..	204
3.1.7. Millî Müfâheremiz ve Heykeltıraşlarımız.....	208
3.1.8. Sanat Âleminde.....	210
3.1.9. Sanat Âleminde.....	212
3.1.10. Şehir Estetiği.....	215
3.1.11. Sanat Bahisleri	216
3.1.12. Maârif Müfettişleri Kongresi Münâsebetiyle	218
3.1.13. Edebî Musâhabe.....	221
3.1.14. Edebî Hasbihâl	223
3.1.15. Temâşa Musâhabesi	225
3.1.16. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar.....	227
3.1.17. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar	230
3.1.18. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar	233
3.1.19. Garp Edebiyatı Târîhinden Sayfalar.....	236
3.1.20. Garb Temâşasında Büyük Bir İnkılâb.....	238
3.2. Musâhabe Yazıları.....	241
3.2.1. Ramazânda Gördüklerim.....	241
3.2.2. Ramazânda Gördüklerim.....	245
3.2.3. Musâhabe	247
3.2.4. Hafta Sohbeti	249
3.2.5. Hafta Sohbeti	252
3.2.6. Hafta Sohbeti	254
3.2.7. Hafta Sohbeti	257
3.2.8. Hafta Sohbeti	260
3.2.9. Musâhabe	264
3.2.10. Hafta Sohbeti	266
3.2.11. Hafta Sohbeti	270
3.2.12. Ramazân Musâhabeleri.....	273

3.2.13. Ramazân Hasbihâlleri	276
3.3. Edebî Tenkit Yazıları	277
3.3.1. Temâşa Âleminde.....	277
3.3.2. Temâşa Âleminde "Renkli Fener"	279
3.3.3. Sanat Âleminde.....	281
3.3.4. Dârü'l-Elhân Talebe Konseri	283
3.3.5. Tenkîdler	284
3.3.6. Edebî Musâhabe.....	287
3.3.7. Edebî Hasbihâl	289
3.3.8. Edebî Musâhabe.....	294
3.3.9. Temâşa Musâhabesi: "Kapı Mandalları"	296
3.3.10. Temâşa Musâhabesi	299
3.3.11. Temâşa Âleminde	302
3.3.12. Temâşa Musâhabesi	304
3.3.13. Temâşa Âleminde	308
3.4. Dil İle İlgili Yazılar.....	310
3.4.1. Adliye Vekîlinin Türkçeye Hizmetleri	310
3.4.2. Bir Gün Güzel Olmak İçin.....	312
3.4.3. Dilimiz İçin.....	313
3.4.4. Kânûnda, Türkçe Kelimeler ve Sâde İbâreler.....	316
3.4.5. Latin Hurûfâtı Kabûl Edilecek Olursa	318
3.4.6. Türkçe'nin Hâkimiyeti	320
3.4.7. Türk Dilinde Târîh ve İştikâk	321
3.4.8. Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücûda Getirilmesi Mümkün Müdür?.....	324
3.4.9. Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücûda Getirilmesi Mümkün Müdür?.....	328
3.4.10. Garp ve Latin Elifbalarını Mukâyesi	331
3.4.11. Arap ve Latin Elifbasını Mukâyesi-2-.....	335
3.4.12. Lisanımız	339
3.4.13. Asrî Türk Harfleri-Doktor İsmâil Şükrü Son Darbe-i Tahlîs=Harflerimiz ..	341
3.4.14. Yazı Türkçülüğü	343
3.4.15. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar	346
3.4.16. Türkçe Sözler Üzerine Araştırmalar	349
3.4.17. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar	351

3.4.18. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-4-	354
3.4.19. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-5-	357
3.4.20. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-6-	359
3.4.21. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar	361
3.4.22. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar	364
3.4.23. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar	366
3.4.24. Köprülüzâde'ye Cevâb.....	368
3.4.25. Köprülüzâde'ye Cevâb.....	370
3.4.26. Lisânların İnkişâf ve Tekâmülünde Akademilerin Rolü	373
3.4.27. Lisânların İnkişâf ve Tekâmülünde Akademilerin Rolü	377
3.4.28. Dilimiz İçin.....	383
3.4.29. Türk Halk Edebiyatı	386
3.5. Şiirler	390
3.5.1. Türk Gençliği.....	390
3.5.2. Heykel-i Ulvî	391
3.5.3. Cumhûriyet Marşı	393
3.5.4. Bir Şi'r-i Tazîzkâr	394
3.5.5. Bey Babamız.....	395
3.5.6. Karvân-ı Ömür.....	397
3.5.7. Kitâbiyât	399
3.5.8. Kitâbiyât	401
3.5.9. Kitâbiyât	405
3.6. Kadın Meseleleri İle İlgili Yazılar.....	407
3.6.1. Yine Türk Kadını	407
3.6.2. Eski Harem Hayâtının Ahlâkî Fenâlıkları	409
3.6.3. Avrupalılar ve Memleketimiz	412
3.6.4. İctimâî Derdlerimizden.....	417
3.6.5. Kadınlık Musâhabeleri	419
3.7. Türklük ve Türk Ocağı İle İlgili Yazılar.....	422
3.7.1. Türk Ocağı İçin	422
3.7.2. Türklüğe Edilecek Hizmetlerin Yolları.....	424
3.7.3. Türk Ocakları Hakkında	425
3.7.4. Türk Ocakları İçin Millî ve Medenî Bir Vazîfe	427
3.7.5. Türklerde Serbestî-i İdâre	430

3.7.6. Yine Türk Ocakları.....	432
3.7.7. Kıbrıs Türkleri	434
3.7.8. Bir Milliyet Meselesi	435
3.7.9. Bulgaristan Türkleri.....	437
3.7.10. Kıbrıs Türkleri.....	439
3.7.11. Türkler Irk-I Ebyâzın Müttekâmil Numûnelerindendir	441
3.7.12. Türkçülük Mefkûresinin Tahakkûkundan Sonra	443
3.8. Fikri Yazılar	445
3.8.1. Hâkimiyet-i Milliye Refikimize	445
3.8.2. Ormanlara Dâir	450
3.8.3. Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Teessüsü ve Usûl-i İdâresi.....	454
3.8.4. Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Teessüsü ve Usûl-i İdâresi.....	456
3.8.5. Türkiye Cumhûriyeti Arması Münâsebetiyle.....	458
3.8.6. İstanbul'un Eski Âdetlerinden	464
3.8.7. İstanbul'un Eski Âdetleri.....	467
3.8.8. Saltanat Devirlerinde Vükelâ Etrikalarının Numûneleri	469
3.8.9. Tanzimât Devri Vükelâsının İhtişâm Âmilleri	472
3.8.10. Mustafa Kemal Paşa ve İlğâ-yı Esâret	478
3.8.11. İnsanlar Üzerine Tatbîk Edilen Gençlik Aşları ve Alınan Netîceler	481
3.8.12. Garb Medeniyeti	484
3.8.13. Cumhûriyet'imizin Arması.....	486
3.9. Siyasi Yazılar.....	488
3.9.1. Fırkaya Nasıl Girilir, Nasıl Çıkılır?	488
3.9.2. İsyân Zuhûr Eden Mıntıklar	490
3.9.3. Mechûl Musul Raporu.....	492
3.9.4. Musul Meselesinin Safhaları.....	493
3.9.5. Musul Meselesi	495
3.9.6. Musul Raporu Sirkati	496
3.9.7. Musul, Musul, Musul.....	498
3.9.8. Musul'da Neler Oluyor?.....	500
3.9.9. Patrik Meselesi.....	502
3.9.10. Türk Musul, Bizden Ayrılmayacaktır	504
3.10. Mektuplar	507
3.10.1. Mısır Mektûbları-Mısır'da Kadın Hareketi.....	507

3.10.2. Viyana Mektûbları.....	510
3.10.3. Ankara Yolunda	513
3.10.4. Almanya Mektûbları.....	515
3.10.5. Avrupa Mektûbları	518
3.10.6. Almanya Mektûbları.....	520
3.11. Hatıralar	523
3.11.1. Bazı Hâtırâlar-Tiyatrolara Dâir.....	523
3.11.2. Kıymetdâr Bir Hâtıra	526
3.12. Felsefî Konulu Yazılar	533
3.12.1. Felsefe İlim ve Dîn	533
3.13. Matbuat İle İlgili Yazılar	536
3.13.1. Matbûât İçin.....	536
3.13.2. Matbûât Mesûliyeti.....	538
3.14. Biyografi ve Nekroloji Yazıları	540
3.14.1. Abdülhak Hâmid İhtifâli, Teyakkuz-I Millî Nişânesidir	540
3.14.2. Selçuklularda Hristiyan Bir Hükûmdâr:.....	541
3.14.3. Mimâr Sinan İhtifâli Münâsebetiyle Bazı Husûsât	546
3.14.4. Bugün Üstâd-ı Azam Abdülhak Hâmid Bey Yetmiş Beşinci Yılımı İdrâk Ediyor.....	547
3.14.5. Kitâbiyât	550
3.14.6. Târîh Bahsleri.....	552
3.14.7. Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi-1-	553
3.14.8. Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi.....	557
3.14.9. Garb Edebiyatı	560
3.14.10. Büyük Fikret'in Ölümünün Devr-İ Senevîsi.....	562
3.15. Eğitim Meselesi İle İlgili Yazılar	565
3.15.1. Bulgaristan Türkleri.....	565
3.15.2. Dârü'l-Fünûn	567
3.15.3. Dârü'l-Fünûnun Islâhı	568
3.15.4. Dârü'l-Muallimînler	570
3.15.5. Dârü'l-Fünûn'a Âit	573
3.15.6. Maârif Müfettişleri Kongresi.....	576
3.15.7. Mekteb Kitâbları ve Harb Zihnîyeti.....	578
3.15.8. Şimdi Lâzım Olan Kitâblar	579
3.15.9. Tevhîd-i Tedrîsât Mı?	581

3.15.10. Dârü'l-Fünûdaki Konferans Münâsebetiyle	584
3.16. Kitap Tanıtımları İle İlgili Yazılar.....	585
3.16.1. Türk Şeceresi-Müellifi: Ebûlgazi Bahâdır Han	585
3.16.2. Gustave Le Bon.....	588
3.16.3. Tedkîk-İ Âsâr-İslâm Târîhi-2-	590
3.16.4. "Kahbe"nin Yeniden Tab ve Neşri Hakkında-Şiir ve Şâir	594
3.16.5. Kitâbiyât	597
3.17. Mülakat.....	600
3.17.1. Süleyman Emîn Paşa'nın Gazetemize Beyânâtı	600
3.18. Çeşitli Hastalıklar İle İlgili Yazılar.....	603
3.18.1. Rûhî Tetebbular-Freud Mektebinin Esâsları-Rûhun Derînliklerine Nasıl Giriliyor?-1-	603
3.18.2. Rûhî Tetebbular.....	604
3.19. Diğer Yazılar	606
3.19.1. Şükür Vazifesi.....	606
3.19.2. Edebî Bir Ricâ.....	606
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	607
SONUÇ.....	607
KAYNAKÇA.....	609
ÖZGEÇMİŞ	611
DİZİN	613

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 1.1. İkdâm 5 Temmuz 1894 tarihli ilk nüsha.....	13
Resim 1.2. İkdâm1 Ocak 1925 tarihli nüsha	14
Resim 1.3. İkdâm-1 Ocak 1926 tarihli nüsha.....	14
Resim 1.4. İkdâm-1 Ocak 1925 tarihli nüsha.....	18
Resim 1.5. İkdâm-11 Şubat tarihli 1926 tarihli nüsha	18

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
CA.	Cemâziye'l-âhir
CE.	Cemâziye'l-evvel
E.	Eylül
H.	Haziran
hk.	Hakkında
Ş.	Şaban
Ş.	Şubat
T.	Temmuz
TE.	Teşrîn-i Evvel
TS.	Teşrîn-i Sâni
ZH.	Zi'l-hicce
ZK.	Zi'l-kade

GİRİŞ

Türkiye'de Modernleşme Süreci

Avrupa'da yaşanan sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel gelişmelerin ve dini, ahlaki, kültürel gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan modernleşme hareketi, Türkiye'de Tanzimat öncesine dayanır. Osmanlı imparatorluğunda, Tanzimat öncesinde ortaya çıkan bu modernleşme hareketi, Cumhuriyet döneminde de devamlılık gösterir.

17. yüzyılda, dünya devletleri içerisinde güç dengesi değişen Osmanlı Devleti'nin, devletin eski itibarını kazabilmesi için bir takım reformlar yapılır. 2. Mahmut döneminde, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması (1826), Asakir-i Mansûre-i Muhammediye adlı ordunun kurulması, askerin eğitim amacıyla Prusya'ya gönderilmesi gibi yeniliklerin yanında danışma meclislerinin kurulması, Askeri Tıp Okulu (1827), Askeri Müzik Okulu (1831), Harp Okulu (1834) gibi modern eğitim kurumları kurulur. 1827'de Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderilir.

1833'de Tercüme Odası kurularak öğrencilere o dönemin diplomatik dili olan Fransızca öğretilmeye başlandı. Avrupa'daki büyükelçilikler açılarak burada yetiştirilen memurlar oralarda görevlendirildi. Avrupa'nın özgürlükçü ortamından etkilenen bu genç memurlar ilerde askeri okullarda yetişen nesille birlikte Osmanlı Devleti'nin meşrutiyet yönetimine taşıyacak entelektüel bürokratik kadroları oluşturacaktır.¹

1829'da kılık kıyafet düzenlemesi yapılır. 1931'de 2. Mahmud'un emriyle Esad Efendi öncülüğünde *Takvîm-i Vekâyi* gazetesi çıkarılır. Başlangıçta, düzenli olarak çıkarılan gazete daha sonraları kamu işleri ile ilgili halkı bilgilendiren ve Osmanlının çok uluslu yapısından dolayı Fransızca, Rumca, Ermenice, Arapça, Farsça olarak yayınlanır.²

Yapılan bu yenilik hareketler, Balkanlardaki merkezi otoritenin sarsılması ve milliyetçilik akımının etkisi ile imparatorluğun ayakta kalabilmesi açısından yeterlilik sağlayamaz ve Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa tarafından 3 Kasım 1839'da, Tanzimat Fermanı ilan edilir.

Tanzimat dönemi olarak adlandırılan bu dönem 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanına kadar sürecek olan bir modernleşme hareketini temsil edecekti. Bürokrasinin güçlendiği bu dönemde yenileşme hareketleri sadece padişahın eliyle değil devlet aygıtına ait olan bütün

¹ Zürcher, E. J. (1993), "Modernleşen Türkiye'nin Tarihi" İstanbul: İletişim Yayınları, s. 63-67

² Kabacalı, A. (2000) "Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın" İstanbul: Literatür Yayınları, s. 48-50

bürokratik birimler tarafından uygulamaya konulmuştu. Tanzimat dönemi sadece gayr-i müslîm-müslîm tebaanın eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili anayasal bir düzenleme değil bu dönemde yapılacak bütün modernleşme hareketlerinin ortak adıydı.³

Tanzimat Fermanı'nın ardından, 18 Şubat 1856'da Abdülmecid tarafından Tanzimat Fermanı'nın tamamlayıcısı olarak *Islahat Fermanı* ilan edilir. Islahat Fermanı ile gayr-i müslim halkın hakları ve yabancılara verilen ekonomik ayrıcalık önemli derecede artar.⁴

3. Selim dönemine gelindiğinde ise 1839'da Rüştîye Okulları, 1845'te Encümen-i Dâniş ve Maarif Meclisi kurulur. Ardından idâdiler, Öğretmen Okulu, kız rüşdiyeleri kurulur. 1858'de Orman Maadin Mektebi, 1859'da Mülkiye Mektebi ve 1860'da Telgraf Mektebi açılır. İlk Ceza Yazası hazırlanır, Karma Ticaret Mahkemeleri kurulur.⁵

Sultan Abdülmecid'in ölümü ile kardeşi Abdülaziz, padişah olur. Bu dönem Batı taklitçiliğine varan yenilikçi düşünceden ziyade geleneği de içine alan yeni bir modernleşme şekli benimsenir.⁶ Bu dönemde ordunun güçlendirilmesine önem verilir. Avrupalı ülkelerden modern silahlar alınır. Askeri kurumlar yenilenir, Mekteb-i Harbiye'nin sistemi yeniden kurulur. Askeri kurumlarda düzenlemeler yapılır. Askeri Rüştîye açılır, yabancı subaylar Mekteb-i Bahriye'ye getirilir. Bu dönem ayrıca eğitime oldukça önem verilir. Mekteb-i Sultanî açılır (1868), Maarif teşkilatı yeniden yapılandırılır, ilköğretim mecburi hale getirilir. İlk Kız Öğretmen Okulu açılır (1870). İlk üniversite olan Dârülfünûn-ı Osmânî açılır (1870). Ayrıca bu dönemde Dârüşşafaka lisesi açılır (1873), 1847 ilk müze, Tıbbiye-i Şahane ve 1867'de Eczacılık Mektebi açılır.⁷

Ancak Abdülaziz'in yaptığı yeniliklerin Genç Osmanlılar adlı bir grup muhalif tarafından eleştirilmesi gibi sebepler ile basına karşı padişah tarafından 5 Mart 1867'de ilk sansür uygulanır. Bu kararnameden sonra yurt dışına kaçan Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal gibi Genç Osmanlılara mensup aydınların yurt dışındaki faaliyetleri neticesinde 1876'da Abdülaziz tahtan indirilir.⁸

Abdülaziz'in tahtan indirilmesi ile yerine geçen 5. Murad'ın akli dengesinin bozuk olması nedeni ile Meşrutiyeti ilan edeceği sözünü veren 2. Abdülhamid Osmanlı tahtına geçer. 2. Abdülhamid'in Kanûn-ı Esâsî'yi onaylaması üzerine 23 Aralık 1876'da 1. Meşrutiyet ilan

³ Ortaylı, İ.(1999) "*İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*" İletişim Yayınları, s. 13

⁴ Ortaylı, İ. (1999) "*İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*" İletişim Yayınları, s. 114-117

⁵ Sakaoğlu, N. (2007) "*Bu Mülkün Sultanları*" İstanbul: Oğlak Yayınları, s. 429

⁶ İslam Ansiklopedisi, (1989) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt 1, s. 179

⁷ İslam Ansiklopedisi, s. 182

⁸ İslam Ansiklopedisi, s. 183

edilir. Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ile 13 Şubat 1878'de 2. Abdülhamid, meclisi fesheder.⁹ İlk demokratikleşme hamlesi olarak kabul edilen 1. Meşrutiyet, meydana gelen birçok olumsuzluğa rağmen, basın ve ifade özgürlüğü açısından önemli adımların atıldığı bir dönem olur. Özellikle Osmanlı-Rus Savaşı'nın olduğu yıllarda padişaha ve çevresindeki Meşrutiyet karşıtlarına karşı mecliste ağır eleştiriler getirilir. Toplumun gittikçe kendini yönetme düşüncesinin kafalarda oluşmaya başlaması padişahı korkutur. Bundan dolayı II. Abdülhamid savaşı bahane ederek Meclis'in çalışmalarına son verir Meclis kapatıldıktan sonra basına ve ifade özgürlüğüne ağır darbe vurulan otuz yıl sürecek bir istibdat yönetimi başlar.¹⁰

Bu dönemde yapılan yeniliklere bakıldığında Mülkiye, Hukuk, Maliye, Eczacılık, Ticaret Ziraat, Baytar, Orman, Sanâyi-i Nefise Mektebi, Hendese-i Mülkiye, Tıbbiye, Dârülmuallimîni Âliye okullarının açıldığı görülür. 1880'lerde Numune Mektepleri açılırç Müze-i Hümayun, Beyazıt Umumi Kütüphanesi, Yıldız Arşivi ve Kütüphanesi, Hazîne-i Evrâk kurulur. Tiyatroya, operaya önem verilir. 1881'de Düyûn-ı Umûmiye kurulur.

İmparatorluk tahtında otuz yıllık bir hükümdarlık hayatı bulunan 2. Abdülhamid, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin muhalif çalışmaları neticesinde 31 Mart Vakası ile tahtan indirilir, yerine 5. Mehmed Reşad padişah olarak tahta geçer ve Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyet devri başlar. İkinci Meşrutiyet'in ilanında 1889'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de İshak Sukûti, İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Mehmed Reşid, Hüseyinzâde Ali ve Konyalı Hikmet Emin tarafından İttihâ-ı Osmânî adı altında kurulan ve sonradan İttihad ve Terakkî adını alan cemiyetin meşrutiyetin ilanında mühim rol oynar.¹¹

İttihad ve Terakki Cemiyeti faaliyetlerini Paris, Londra, Cenevre, Berlin gibi ülkelerde devam ettirir. Osmanlı devletinde yaşanan sürekli iktidar değişimi, otorite boşluğu, güç kaybı gibi sebeplerle İttihad ve Terakki Cemiyeti Balkan Savaşlarında alınan yenilgilerin ardından 23 Ocak 1913'te Bâb-ı Âlî Baskını ile yönetimdeki etkisini artırır ancak 1913'de Mahmut Şevket Paşa'nın bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine parti üyelerinin büyük kısmı yurtdışına kaçır.¹²

⁹ Aydemir Ş. S. (1972) *"Enver Paşa"* İstanbul: Remzi Kitabevi, s.53

¹⁰ Kudret, C. (1997) *"Abdülhamid Döneminde Sansür"* İstanbul: Milliyet Yayınları, s. 16-17

¹¹ Elove, M. E (1952) *"İkinci Meşrutiyet Devrinin Siyasi Hayatına Bir Bakış"* Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. : 1, s. 92

¹² Mevlanzade, R. (1993) *"Türkiye İnkılâbının İç Yüzü"* İstanbul: Pınar Yayınları, s.61-70

Osmanlı Devleti'nin, Kuzey Afrika'daki son toprak parçası olan Trablusgarp'ı kaybetmesi, Balkan Savaşlarında yaşanan yenilgi ve toprak kayıpları, imparatorluğun içerisinde devam eden azınlık isyanları ve nihayetinde tüm dünya ülkelerini etkisi altına alan 1. Dünya Savaşı (1914-1918) nihayetinde 30 Ekim 1918 tarihinde İttihad ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri sona erer. Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılması neticesinde Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanır ve düşman işgalindeki ülkenin mücadelesi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde "Kurtuluş Mücadelesi" ile verilir.

23 Nisan 1930'da TBMM'nin açılması, Yunan Ordusu ile yapılan 1. ve 2. İnönü Muharebesi, Sakarya Meydan Savaşı, Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin ardından Mudanya Mütârekesi ve daha sonra imzalanan Lozan Antlaşması ile (24 Temmuz 1923) düşman güçlerine karşı verilen Türk'ün özgürlük mücadelesi zafer ile taçlandırılarak 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilir. Modernleşme çabaları, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ilan edilen Cumhuriyet ile daha farklı bir ivme kazanarak devam eder. Çağdaşlaşma yolunda yeni bir düzen inşasında bilinçli bir Türk kimliği yaratma yolunda birtakım mücadeleler yapılır. Bu mücadelelere bakıldığında; 1 Kasım 1922'de saltanat makamı kaldırılır.¹³ 17 Kasım 1924 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulur, 12 Ağustos 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur, 5 Şubat 1937 tarihli Anayasa değişikliği ile Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılâpçılık devletin temel ilkeleri haline getirilir.¹⁴ Tüm bu yeniliklere ilave olarak 1925 Şapka inkılâbı, 1928 Harf inkılâbı gerçekleştirilir.

Doğu gelenekçiliğinin artık Türk milletine fayda sağlamayacağına kanaat getiren ¹⁵Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen bu devrimler milli bir modern devlet kurma yolunda verilen mücadelenin önemli eserleridir.

Başlangıçtan Cumhuriyete Osmanlı Devletinde Basın Hayatı

Osmanlı Devleti'nde yayınlanmaya başlayan ilk gazeteler yabancılar tarafından çıkarılır. Bazı kaynaklarda Albert Duyabe'in 1796'da 15 günde bir çıkardığı Gazette Française de Constantinople ilk gazete olarak gösterilse de esas olarak Fransa'nın İstanbul elçisi Verniac'ın 1795'te Fransızca olarak yayımlanan Bulletin des Nouvelles'i Türkiye'de

¹³ Oral, M. (1996) *"Ulusal Bağımsızlık Savaşı Yıllarında Türkiye'de Hilafet ve Saltanat Sorunu"* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâb Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi C.: 5, S.: 18, s.182

¹⁴ Mumcu, A. (1997) *"Atatürk İke ve İnkılâpları Tarihi"*, Ankara: YÖK Yayınları, s. 9-11

¹⁵ Koloğlu O. (1999) *"Bir Çağdaşlaşma Örneği Olarak Cumhuriyetin İlk On Beş Yılı"* (1923-1938) İstanbul: Boyut Yayınları, s. 253

yayınlanan ilk gazete olarak gösterilir. Bu gazeteleri İzmir’de aylık olarak okuyucularına ulaşan Le Smyrneen (1824), haftalık çıkan Le Spectateur Oriental (1824) ve Le Courier de Smyrne (1828) gazeteleri izler¹⁶

Osmanlı Devleti sınırları içinde Türkçe yayınlanan ilk gazete olarak padişah II. Mahmud’un emriyle çıkartılmaya başlanan Takvîm-i Vakâyî (11 Kasım 1831) gösterilir; ancak Mısır valisi Mehmet Ali Paşa’nın çıkardığı ve Bulak matbaasında basılan Vekayi Mısıriyye (20 Kasım 1828) gazetesi ilk Türkçe gazete olarak ele alınmalıdır. Vekayi Mısıriyye’nin çıkarılışı II. Mahmud’un da Türkçe olarak gazete çıkarmasında önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti’ne matbaanın 200 yıllık bir gecikme ile gelmesi gazete yayıncılığında da benzer bir gecikmenin olmasının en önemli nedenlerindendir. 1831 yılında II. Mahmud tarafından gazete çıkarılması kararı yaşanan toplumsal dönüşüm sürecinin ve başlatılan “Nizam-ı Cedid” hareketinin bir parçası olarak düşünülmelidir¹⁷

Takvimi Vakayi gazetesi 4 Kasım 1922 tarihine kadar kesintilerle de olsa yayını sürdürmüştür. Gazetenin son nüshasının 4 Kasım 1922’de çıkması da Osmanlı Devleti’nden Cumhuriyet’e geçiş bağlamında oldukça simgesel bir anlama sahiptir. Gazete yayın hayatı boyunca “Resmi Gazete” olarak görülmesine rağmen sansüre uğramıştır. İlk kez 1879’da bir dizgi hatası yüzünden kapatılmış, 12 yıl sonra 1891’de yeniden yayınlanmaya başlamış ancak 1892’de, yine meydana gelen bir dizgi hatası yüzünden yeniden kapatılmış ve 1908’de II. Meşrutiyet’in ilanına kadar 15 yıl kapalı kalmıştır. Gazete 1908’de yeniden çıkartılmaya başlanmış ve 4 Kasım 1922 tarihine kadar yayını sürdürmüştür¹⁸

Takvîm-i Vakâyî’den sonra çıkarılan gazete ise İstanbul’da muhabirlik yapan William Churchill adlı bir tüccar tarafından çıkarılan Cerîde-i Havâdis adlı gazetedir. 8 Temmuz 1840) Cerîde-i Havâdis’te, dış haberlere önem verilir ve ilk ölüm ilanı bu gazetede yer alır, Kırım Savaşı’na muhabir gönderir. William Churchill’in ölümünden sonra gazete yayın hayatına son vermiştir (27 Eylül 1864). Daha sonra William Churchill’in oğlu Alfred Churchill gazetenin ismini değiştirerek Ruzname-i Ceride-i Havadis’i haftada beş gün

¹⁶ Budak, A. (2016) "Fransız Devriminin Osmanlıya Armağanı: "Gazete, Türk Basınının Doğuşu", Turkish Studie International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/13; summer , s. 663-676, Ankara

¹⁷ Topuz H. (1973) "100 Soruda Türk Basın Tarihi" İstanbul: Gerçek Yayınevi, s. 5

¹⁸ Topuz, H. s. 6

yayınlatmaya başlamış; fakat bu girişim de uzun sürmez.¹⁹ Cerîde-i Havâdis'in ardından Şinasi ve Agâh Efendi tarafından Tasvîr-i Efkâr gazetesi çıkarılır. Kültür ve edebiyat tarihimizde son derece önemli bir mevkide bulunan bu gazete âdeta bir okul hüviyeti kazanmıştır. Edebiyat tarihimizde ilk tefrika örneği olan Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" bu gazetede yer alır. Tercümân-ı Ahvâl gazetesinin ardından Şinasi Tasvîr-i Efkâr gazetesini çıkarır (27 Haziran 1872). Şinasi'den sonra bu gazeteyi Namık Kemal ve ardından Recaizade Mahmud Ekrem çıkarmaya başlar.

1866-1867 yıllarına gelindiğinde, Ali Suavi tarafından Muhbir, 1870-1873 yıllarında Namık Kemal tarafından İbret, 1869-1878; 1908-1909 yıllarında ise Basiretçi Ali Bey'in Basiret gazetesi²⁰ bu dönem içinde yer alan diğer gazetelerdir. 2. Mahmud döneminde devam eden modernleşme çabalarına basın yayın alanında da yer verilir, 1864 yılında Matbuat Nizamnamesi ile ülkede gazete yayınına izin şartı getirilir. Ayrıca 1867'de Âli Kararnâme çıkarılarak hükümete, hükümetin koyduğu kurallara uymayan gazetelerin kapatılmasına karar verme hakkı verilir.²¹

2. Mahmud'un hükümdarlığının ardından, Abdülaziz dönemi Osmanlı yönetiminden memnun olmayan, bir grup muhalif, 1864 yılında Jön Türkler (Şinasi, Namık Kemal, Ziya Bey, Agâh Efendi ve Ali Suavi gibi birçok aydın Paris'e giderek Mustafa Fazıl Paşa) faaliyetlerine başlarlar. Ali Suavi, Muhbir, (31 Aralık 1867). Namık Kemal, Hürriyet gazetesini Londra'da çıkarır (29 Haziran 1868). Ahmed Midhad Efendi ise Devir adlı gazete çıkarır. (29 Ağustos 1872).

Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ahmed Midhad gibi Tanzimat dönemin aydınları tarafından toplumun muasır medeniyetler seviyesine ulaşmasında âdeta birer mektep hüviyetinde hizmet gören gazetecilik faaliyetleri, 2. Abdülhamid'in saltanat yıllarında yoğun bir baskı ile karşı karşıya kalır. 2. Abdülhamid'in 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşını bahane ederek 1. Meşrutiyet ile faaliyete geçen meclisi kapatması nihayetinde otuz yılı aşkın bir istibdat dönemine girilir. Yaşanan tüm bu olumsuzluklar neticesinde Tanzimat döneminde kendisini toplumu eğitmek, toplumun eğitim seviyesini artırmak görevini kendisine prensip edinmiş Tanzimat aydınlarının yurt dışına gitmesi ile neticelenir.

¹⁹ T, Hıfzı, s. 8-10

²⁰ Doğaner, Y. (2012) "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Haziran, C.: 29, sayı: 1, s.114

²¹ Gevgili, A. (1990) "Türkiye'de Yenileşme Düşüncesi Sivil Toplum, Basın ve Atatürk", Ankara: Bağlam Yayınevi, s. 48-51

Osmanlı'da yaşanan siyasi ve iktisadi çözümler, sosyal ve kültürel çözülmeyi de beraberinde getirir. Tanzimat'la başlayan özgürlük ortamı Abdülaziz döneminde sekteye uğramış, II. Abdülhamid ile birlikte tamamen sona ermiştir. II. Mahmud döneminde başlayan yenileşme hareketleri Tanzimat dönemiyle devam etmiş, özellikle eğitimin ve siyasi kurumların Batı standartlarına göre düzenlenmesi ve ifade özgürlüğünün araçlarının ortaya çıkmaya başlaması yeni toplumsal dinamikleri beraberinde getirmiştir. Bu dönüşümden duyulan korku Abdülaziz ve II. Abdülhamid döneminde bir dizi yasaklamanın getirilmesine neden olur. Ancak başlayan toplumsal dönüşüm süreci Meşrutiyet'in ilanına giden süreci hazırlamıştır. II. Abdülhamid bu taleplere karşı duramayacak 33. yıl süren yönetimi Temmuz 1908'de son bulacak ve II. Meşrutiyet ilan edilecektir, kendisi de 31 Mart Vakası sonrasında tahttan indirilir²²

Tanzimat aydınları, hükümet aleyhinde faaliyetlerini yurt dışında devam ettirirler ve Ahmed Rıza Meşveret (1895), Mizancı Murad Mizan (1897), İshâk Sükûti, Abdullah Cevdet Osmanlı (1897), Ahmed Cevdet İkdâm (1896) gazetelerini çıkarırlar.²³

İkinci Meşrutiyet yıllarına gelindiğinde ise Osmanlı İmparatorluğunda basın-yayın ve ifade özgürlüğü kısa süreli de olsa toplumda bir coşku havası yaratır. Ancak bir yandan imparatorluk içerisinde yabancı unsurların milliyetçilik akımının etkisi ile Osmanlı'dan kopuş mücadeleleri, imparatorluk coğrafyasındaki merkezden uzak yerlerdeki otorite kaybı, saltanat mücadeleleri ve nihayetinde aydınlar arasındaki bazı siyasi düşünsel farklılıklar adeta bir kaos ortamını beraberinde getirir. İmparatorluğu ayakta tutabilmek için Ulusçuluk, İslamcılık, Osmanlıcılık, Batıcılık gibi fikir hareketleri ortaya atılır. Tüm bu karmaşanın merkezinde ise İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile özgürlük havasına kavuşan basın yer alır. Ancak 13 Nisan 1909'da tarihimize "31 Mart Vakası" olarak geçecek olan hadise bu görüş ayrılıklarının vardığı noktanın bir göstergesi olur. II. Meşrutiyet'in ilanını gerçekleştiren İttihâd ve Terakki Cemiyeti yönetimine karşı grupların birleşerek cephe almaları, İttihâd ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif gazetecilerin suikaste uğraması ortamı gerginleştirir. Prens Sabahattin'in de görüşlerine yer veren Derviş Vahdeti'nin çıkardığı Volkan gazetesi muhalefetin sesi olur. Sonuç olarak Makedonya'dan gelen Hareket ordusu isyanı bastırır.²⁴

²² Güresin, E. (1998), "31 Mart İsyanı" İstanbul: Cumhuriyet gazetesi Yayınları, s.75-76

²³ İnüç, N. (1982) "Basın ve Yayın Hayatı", İstanbul: Çağlayan Kitabevi s. 284

²⁴ Mevlanzade, R. (1993) "Türkiye İnkılâbının İç Yüzü", İstanbul: Pınar Yayınları, s. 53

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra sayıları iki yüzü bulan bu gazetelerin bazılarına bakılacak olursa Tanin (2 Ağustos 1908), İttihâd ve Terakki'nin yayın organı hizmetini üstlenen Şûrâ-yı Ümmet, Ahmed Midhad Efendi'nin Tercüman'ı, Mizancı Murad Bey'in Mizan'ı, Ahmed Cevdet'in İkdâm gazeteleri sayılabilir. Bu gazeteler dışında İttihâd ve Terakki karşıtı gazetelere bakıldığında Volkan, Mevlanzâde Rıfat Bey'in Hukuk-ı Umûmiye gazetesi, Hasan Fehmi'nin Serbesti gazetesi, Milletvekili Kozmîdî'nin Sadâ-yı Millet adlı gazeteleri yer alır. Bu gazeteler dışında Abdullah Zühûrî ve Mehmet Sadık' ın yazdıkları Yeni Gazete, Süleyman Nazif, Ahrar Fırkası'nın sağladığı maddi olanaklarla yönettiği Osmanlı, Mustafa Suphi'nin İttihâd ve Terakki Cemiyeti'nin politikalarını eleştirdiği İfham, Talha ve Velid Ebüzziya'nın 1913'te yeniden çıkarttığı Tasvir-i Efkâr gazeteleri, Şair Mehmet Akif (Ersoy)'un Sırat-ı Mustakim ve Sebil-ür-Reşâd'ı, Türk Yurdu Cemiyet'inin yayınladığı Türk Yurdu dergisi, dönem için önem arz eden yayın organlarıdır.

1908'den sonra kültür-sanat yayınlarında da ciddi bir artış olacaktır. Sırat-ı Mustakim ve Sebil-ür-Reşat, milli bir lisan ve edebiyat hedefiyle ortaya çıkan bir zamanlar Selanik'te yayınlanan Hüsn ve Şiir dergisinin devamı olan Genç Kalemler dönemin önemli dergilerindendir. Genç Kalemler dergisinin en önemli yazarları Ali Canip (Yöntem) ve Ömer Seyfettin Ziya Gökalp'dir. Dr. Abdullah Cevdet ise İttihâd dergisini İstanbul'da çıkarmaktadır. Ahmet İhsan Tokgöz'ün çıkardığı Servet-i Fünûn, Mehmet Rauf'un Mahasin ve Faik Sabiri Duran'ın Musavver dergileri dönemin diğer önemli kültür-sanat dergileridir. Bu yayınların dışında çıkan diğer yayınlarda sırasıyla şu şekildedir: Aşîyan (10 Eylül 1908-12 Mart 1909), İstîşare (17 Eylül 1908-1 Nisan 1909), Rûbab (7 Şubat 1912-28 Mayıs 1914), Edebiyat-ı Umumiye (1916-1919), Şehbal (14 Mart 1909-23 Temmuz 1914), Resimli Kitab (1908-1914)

İkinci Meşrutiyet dönemi edebiyat, kültür alanlarında görülen çeşitlenmelere bakıldığında bu anlamda mizah yayıncılığı da çeşitlenme gösterir. Bu yayın organlarına bakıldığında Dönemin önemli mizah dergilerinin bazıları şunlardır: Karagöz (1908), Kalem (1908), Davul (1908), Cem (1910) ve Eşşek örnek gösterilebilir

Bu dönem basın yayın faaliyetlerini düzenlemek amacıyla Matbuat Kanunu (1908) hazırlanır.

Mütareke Dönemine gelindiğinde, I.Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra gelen mütareke ve işgal döneminde de basına karşı baskı devam etmiştir. 1919 yılının şubat ayında yürürlüğe

giren bir genelgeyle sıkıyönetime tabi bölgelerde basın-yayınla ilgili her türlü hareket, hükümetin vereceği karara bağlanmıştır. İstanbul Hükümeti, bunun gibi birçok kısıtlayıcı kanunu yürürlüğe koyarak basını baskı altına almıştır. İstanbul Hükümeti'nin karşısında cephe alan Ankara Hükümeti İstanbul'la ilgili her türlü haberleşmeyi yasaklar. Bunun dışında Ankara Hükümeti bazı kurumlar kurarak basın yayın faaliyetlerini kendi lehine kontrol etmeyi amaçlamıştır. Kurtuluş Savaşı bittikten sonra basın üstündeki baskı nispeten azalmıştır. Fakat Şeyh Said Ayaklanması bahane edilerek 1925 yılında ilan edilen Takrîr-i Sükûn Kararları neticesinde muhalif basın susturulur.²⁵

Mütareke yıllarında, Meşrutiyet döneminde olduğu gibi farklı siyasi görüşlerde bir basın yayın hayatının olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönem basın yayın hayatında bir yandan İstanbul hükümetini destekleyen basın ile Anadolu'daki kurtuluş mücadelesine bizzat destek veren basın hayatı söz konusudur. Vatanın bağımsızlığı, milletin istiklali uğrunda Anadolu'da verilen haklı direniş mücadelesine destek veren gazetelerin bazıları, Kurtuluş Akşam, Yeni Gün, İleri, Vakit, Tasvîr-i Efkâr, İkdâm, Tercüman Hâkimiyet-i Milliye, Cumhuriyet, Öğüt, Yeni Gün. Peyâm-ı Sabah, Alemdar ve İstanbul adlı gazeteler ise Türk milletinin verdiği özgürlük mücadelesinin karşısında yer almış gazetelerdir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra kısa bir dönem sürecektir bir özgürlük ortamı olduğu söylenebilir. Farklı görüşlerde olan gazeteler Mütareke döneminde Kurtuluş Mücadelesi'ni destek verenler ve vermeyenler arasında iki kutup etrafında toplanır. Savaş kazanılınca böyle bir zorunlulukları kalmayan, özellikle Kurtuluş Mücadelesi'ne destek veren yayınlar, savaştan sonra ülke geleceğinin nasıl şekilleneceğiyle ilgili fikirlerini daha rahat bir şekilde söylemeye başlarlar. Hatta ülkeyi yöneten kesime karşı muhalif bir basın da oluşur. Ancak, Peyam-ı Sabah gazetesi yazarı Ali Kemal'in kaçırıldıktan sonra Sakallı Nureddin Paşa'nın öncülük ettiği bir grup genç subay tarafından feci şekilde linç edilip, öldürülmesi, 106 muhalif milletvekili Ali Şükrü Bey'in Mustafa Kemal'in korumalarından Topal Osman tarafından öldürülmesi, ülkedeki ifade özgürlüğüne büyük bir darbe vurur.²⁶

²⁵ Tunçay, M. (1999) *"Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması: 1923-1931"* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 149-152

²⁶ Tunçay, M. (1999) *"Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması: 1923-1931"* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 149-152

BİRİNCİ BÖLÜM

(İNCELEME)

İKDÂM GAZETESİ²⁷

1.1.Şekil

1.1.1. İkdâm Gazetesinin Tanıtımı

1.1.1.1. İkdâm'ın Yayınlanma Süreci

5 Temmuz 1894 tarihinde, "müdü-i mesûl"ü Ahmed Cevdet'in imtiyaz sahipliğinde yayın hayatına başlayan İkdâm gazetesi, İkinci Abdülhamid döneminin başta olmak üzere Meşrutiyet, Mütareke ve Cumhuriyet dönemi Türk kültür ve edebiyat tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Basın hayatının, İkinci Abdülhamid'in istibdad yönetiminden dolayı son derece verimsiz olduğu yıllarda yayın hayatına başlayan İkdâm gazetesi, Türk kültür tarihinde Tanzimat'tan önce başlayan modernleşme hareketi içerisinde sosyal, edebi, kültürel, siyasi, ilmi sahada Türk medeniyet tarihinin kıymetli bir eseri olarak yerini almış ve bu yeri her daim muhafaza etmeyi başarabilmiş bir Türk gazetesidir.

Türk basınının en uzun süreli günlük gazetelerinden biri olan İkdâm'ın ilk sayısı 1 Muharrem 1312'de (5 Temmuz 1894) yayımlanmış, 23 Şubat 1325'e (8 Mart 1910) kadar 5557 sayı çıktıktan sonra 1 Mart 1326-12 Şubat 127 (14 Mart 1910-25 Şubat 1912) tarihleri arasında 607 sayı Yeni İkdâm, 13 Şubat 1327-28 Şubat 1328 (26 Şubat-1912-10 Ağustos 1912) arasında 166 sayı İktihâm, 28 Temmuz 1328' de (10 Ağustos 1912) tekrar İkdâm adıyla ve 5558 numara ile yayımına devam etmiş, 31 Aralık 1928'de 11384 numaralı nüshası ile yayın hayatına son vermiştir. Böylece farklı isimler altında toplam 12157 sayı çıkmış olan İkdâm'ın 1-31 Aralık 1928 tarihli sayıları (11354-11384) yeni harflerle basılmıştır. Sahibi Ahmed Cevdet'in 27 Mayıs 1935'te ölümünden sonra Ali Naci Karacan İkdâm, Halk Gazetesi (12 Ocak-13 Ağustos 1939, 210 sayı), Velid Ebuzziya İkdâm, Sabah Postası (14 Ağustos-31 Aralık 1939, 139 sayı), Edhem İzzet Benice 24 Mayıs 1961'e kadar devam eden İkdâm Gece Postası adlı gazeteleri yayımlamışlardır.

²⁷"İkdâm'da Edebî ve Kültürel Faaliyetler (1925-1926)" başlıklı tezimizin orijinal hali 5300 sayfadır. Ancak tezin hazırlanma aşamasında word belgesinin hacim bakımından fazla olan tezimizi işlemede yetersiz kalması ve bazı problemlere yol açmasından dolayı tezimizin ikinci kısmını teşkil eden "Tahlilî Fihrist-Tüm Malzemenin Kronolojik Tasnifi" kısmı basım aşamasında çıkartılmıştır ve alfabetik tasnifte sınırlandırma yapılmış olup yalnızca yazar ismi belirli olan yazılar listelenmiştir.

İkinci Abdülhamid dönemi gazeteleri içerisinde önemli bir yeri olan ve yönetime uyum sağlayan İkdâm'ın tirajı 15.000 civarında iken Meşrutiyet'in ilanı günlerinde 40.000'e kadar çıkmıştır. Gazete, İttihâd ve Terakkî iktidarı döneminde muhalefete geçtiğinden sahibi Ahmed Cevdet, 1909'da Avrupa'ya kaçmak zorunda kalmış ve yazılarını orada yazmıştır.²⁸

İkdâm'ın inceleme konusunu oluşturan 1925-1926 yılları içerisindeki yazar kadrosu şu şekildedir:

Ahmed Cevdet, Ahmed Midhad, Ahmed Safeti, Ahmed Zeki Velîdî Togan, Ali Âkif, Ali Rıza, Amasya Müverrihi Hüsameddin, Ayaz İsha, Belkıs, Burhâneddin Âli, Cevâd Rüşdü, Dardağanzâde Ahmed Nazif, Doktor Abdullah Cevdet, Doktor İsmail Şükrü, Doktor İsmail Kenan, Doktor Rıza Nur Bey, E(lif) C., E(lif) H(a), Ebubekir Hâzım, Emiroğlu Ziya, Ercümend Ekrem, Ekrem Lami, Fahreddin Kerim, Filorinalı Nazım, Hattatoğlu Muhiddin, Hayriye Melek, Hayri Muhiddin, Hüseyin Avni Lifij, Hüseyin Cahid, Hüseyin Dâniş, Hüseyin Namık, Kilisli Muallim Refet, Köse Havâce (hoca), Naciye Râşid, Rıza Turgud, Zeki Megamiz, Nureddin Mustafa, Sadri Maksudi, Salihoğlu Ali Nahid, Veled Çelebi, Yakub Kadri Karaosmanoğlu, Nezihe Hazım, Peyâmi Safa, Hüseyin Rahmi, Hamza Osman, Emine Zihni Hanım, Gündüzoğlu Kadri, M. N(un), Burhan Sâhir, Mahmûd Muin, Hüseyin Suad, Mazhar Osman, E. N(un), M. R, Köy Hocası, M. Atilla, M. Remzi, Kâmil Hüseyin, Mimaz Mazhar, S(ad) M.M.N(un) Ziya Gündüzalp, Dikiçoğlu, A(yın) F. Şerâfeddin Rıza, Genç Türk Heyeti Müdürü Ziya Mehmed Şevki, Hakkı Süha, Hâmid Nuri, Mecdi Sadreddin, Siverek Mebusu Nûreddin, Hayri Muhittin, Osman Nuri, İsmail Abdi, Meliha Sabiri, Doktor Besim Ömer, İsmail Abdi, Haydar Refet, Mehmed Âsım, Refik Osman'dır.

²⁸ Yüce, N, (1989) "Ahmed Cevdet,-İkdâmı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.2, s. 55

1.1.2 . Kimlik Bilgileri-Mizanpaj ve Teknik Özellikleri

İlk Yayın Tarihini 5 Temmuz 1894 Senesinde Gördüğümüz İkdâm Gazetesinin 1925 Yılındaki Kimlik Bilgileri, Mizanpaj ve Teknik Özelliklerine Bakıldığında Aradan Geçen Bu Otuz Bir Yıllık Bir Zaman Farkı İkdâm'a Hem Şekil Özellikleri Hem De Muhteva Özellikleri Bakımından Oldukça Zengin Özellikler Katmıştır. İkdâm Gazetesinin 5 Temmuz 1894, 9967 Numaralı 1 Ocak 1925 (5 Cemâziye'l-Âhir 1343 Perşembe-1 Kanûn-I Sâni 1341) ve 1 Ocak 1926 (16 Cemâziye'l-Âhir 1344 Cuma-1 Kanûn-I Sâni 1926)Tarihli İlk Nüshalara Bakıldığında:

5 Temmuz 1894 tarihli ilk nüshada gazete ile ilgili tanıtıcı bilgiler, gazete sütununun hemen üst kısmında şu sıra ile yer alır:

Resim 1.1. İkdâm 5 Temmuz 1894 tarihli ilk nüsha

Sene-numara-gün adı- Hicri takvim-nüsha fiyatı-Miladi takvim bilgilerine yer verilir. Gazete klişesinin yer aldığı kısmın sağ tarafında ise :

"Mahal İdâresi Bâb-ı Âli Caddesinde dâire-i mahsûsadır. Menâfi-i umûmiyeye ta'alluk eden âsâr-ı kalemiye maa'l-tefekkür derc olunur. Ücret-i ilânât ashâb-ı mürâca'at ile ta'yün edilir"

Hemen altında:

"Her gün neşr olunur"

ibaresi yer alır. Sayfanın sol üst tarafında ise:

"Şerâit-i iştirâ: İstanbul için seneliği 100, altı aylığı 60 vilâyet için her gün müvâderesi olan ve olmayan mahaller, posta ücreti ile beraber seneliği 180, altı aylığı 90 kuruştur"

Hemen altında:

"siyasî ve ilmî gazetedir"

yazısı yer alır.

Bu yıllarda İkdâm beş sütundan oluşmaktadır.

1 Ocak 1925 (5 Cemâziye'l-âhir 1343 Perşembe-1 Kanûn-ı Sâni 1341) tarihli gazete ile ilgili tanıtıcı bilgiler sağ üst tarafta:

Resim 1.2. İkdâm 1 Ocak 1925 tarihli nüsha

"Her gün sabahları neşr olunur, siyasî ilmî, iktisadî Türk gazetesidir. Mahal idaresi: İstanbul Bâb-ı Âlî Caddesindeki "İkdâm" yurdu-daire-i mahsûsa. Telefon numarası: İstanbul, 1797-Telgraf adresi: İstanbul, İkdâm.

Nüshası 3 kuruştur"

Sol üst tarafta:

"İslam ümmeti, Türk milleti için mukayyed âsâra sayfalarımız açıktır. Derc olunan evrak iâde olunmaz. Abone şerâitî: Türk ili için seneliği 1110, altı aylığı 600, üç aylığı 325 kuruştur. Memâlik-i ecnebiye için seneliği 1700, altı aylığı 900, üç aylığı 500

nüshası üç kuruştur"

bilgileri yer almaktadır. İkdâm'ın 1 Ocak 1926 (16 Cemâziye'l-âhir 1344 Cuma-1 Kanûn-ı Sâni 1926)tarihli ilk nüshasına bakıldığında 1925 yılına ait ilk nüsha aynı bilgileri içerir:

Resim 1.3. İkdâm 1 Ocak 1926 tarihli nüsha

"Her gün sabahları neşr olunur, siyasî ilmî, iktisadî Türk gazetesidir. Mahal idaresi: İstanbul Bâb-ı Âlî Caddesindeki "İkdâm" yurdu-daire-i mahsûsa. Telefon numarası: İstanbul, 1797-Telgraf adresi: İstanbul, İkdâm.

Nüshası 3 kuruştur"

Sol üst tarafta:

"İslam ümmeti, Türk milleti için mukayyed âsâra sayfalarımız açıktır. Derc olunan evrak iâde olunmaz. Abone şerâiti: Türk ili için seneliği 1110, altı aylığı 600, üç aylığı 325 kuruştur. Memâlik-i ecnebiye için seneliği 1700, altı aylığı 900, üç aylığı 500

nüşhası üç kuruştur"

Tüm bu bilgilerden hareketle İkdâm'ın 5 Temmuz 1894 tarihli ilk nüshasından farklı olarak aradan geçen otuz bir yıllık zaman içinde İkdâm'da bazı şekilsel değişiklikler söz konusu olmuştur. İlk nüshasında görülen "*mahal idaresi*", "*şerâit-i iştira*" bilgilerine tezimizin inceleme konusunu oluşturan 1925-1926 yıllarında, her gün sabahları neşrolunduğu, siyasi ve ilmi bir gazete olmasının yanında bir iktisadi bir Türk gazetesi olduğu bilgisi ve adres aynı olmakla beraber telefon numarası, telgraf adresi gibi bilgiler eklenir. Bu dönem İkdâm yedi sütundan oluşmaktadır. Bu durum, İkdâm gazetesinin zaman içerisindeki malzemenin çeşitlendiğini, zenginleştiğini göstermesi açısından önemlidir.

İkdâm'ın, numarası, Hicri tarihi, günü, Rumi ve Miladi takvim bilgileri ise başmakalenin hemen üst kısmında yer almaktadır.

Tezimizin inceleme konusu olan 1925-1926 yılları içerisinde İkdâm sermuharri ve müdür-i mesûlü Ahmed Cevdet'tir [Oran].

Ahmed Cevdet²⁹ ve İkdâm:

²⁹Ahmet Cevdet Oran, İstanbul'da doğdu. Babası, İstanbul'un tanınmış bütün tüccarlarından Hacı Ahmet Efendi'dir. Kaptanpaşa Rüştiyesinden sonra Mülkiye'den ve Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri aldı; kendi gayretiyle Almanca ve Rumca öğrendi. Bildiği diller sayesinde daha yirmi yaşında iken Tercümân-ı Hakikat gazetesine mütercim olarak girdi ve ilk yazılarını bu gazetede yayımlamaya başladı. Bu arada Takvîm - i Vekâyi'de de yazılar yazdı ve bir süre bu gazetenin yazı kurulunda görev aldı. Daha sonra Tömbeki Rejisi'nde ve Osmanlı Bankası'nda memur olarak çalıştı. Sabah, Tarîk, Saâdet gazetelerinde başmuharrirlik yaptı. 5 Temmuz 1894'te İkdâm gazetesini yayımlamaya başladı. Uzun süre bu gazeteyi yayımladığı için İkdâmcı Cevdet diye tanındı. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra idareyi eline geçiren İttihat ve Terakki Fırkası'na muhalefette bulunan Ahmet Cevdet 31 Mart Vakası'nın ardından Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı. Gazeteye oradan yazılar göndermeye devam etti. Cumhuriyet ilan edilince Türkiye'ye döndü. Gazetede yayımlanan bir haberden dolayı İstiklâl Mahkemesi'ne verildiyse de suçsuz olduğu anlaşılarak beraat etti ve hayatının sonuna kadar siyasetten tamamen uzak kaldı. 1935'te Ankara'da yapılan I. Matbuat Kongresi'ne katıldığı gün çok heyecanlanarak kalp krizi geçirdi ve ertesi gün 27 Mayıs 1935'te vefat etti. Gazetecilik faaliyeti yanında yayıncılıkla da meşgul olan Ahmet Cevdet, İkdâm Kütüphanesi adı altında pek çok faydalı kitap yayımlamıştır. Yazılarında sade bir dil kullanan Ahmet Cevdet'in Türkçülüğü ve Türkçeciliği hem dilinde hem fikir hayatında değişmeyen hareket çizgisini teşkil etmiştir. Ayrıca zengin iç ve dış haberleri, ciddi, seviyeli, ilgi çekici tefrika ve makaleleriyle kısa sürede gazeteyi okuyuculara sevdiren Ahmet Cevdet böylece İkdâm'ı devrin en çok satılan gazetesi haline getirmiştir. Ahmet Cevdet ilk defa rotatif baskı makinesini Türkiye'ye getirmiştir

Yüce, N, (1989)"Ahmed Cevdet-İkdâmcı" Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi İstanbul, C.2 s.55

Ahmed Cevdet, İkdâm gazetesinde sermuharir, müdür-i mesûl vazifesi ile Türk toplum hayatında köklü değişikliklerin yaşandığı 1925-1926 yılları içerisinde yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, ilmi, siyasi değişimleri Türkçülük çizgisinden taviz vermeden toplum hayatındaki köklü değişimleri güçlü gözlemleri ile yorumlamayı başarabilmiş kültür ve edebiyat tarihimizin kıymetli bir modernisti olan Ahmed Cevdet'in yazıları gazetenin sağ baş tarafında, ilk sütunda yer almaktadır.

Bu tezin inceleme konusu olan 1925-1926 yılları, 9967 (5 Cemâziye'l-âhir 1343 Perşembe-1 Kanûn-ı Sâni 1341/1925)-10664 (24 Cemâziye'l-evvel 1344 Perşembe-30 Kanûn-ı Evvel 1344/1926) numaralarını kapsamaktadır.

İkdâm (9967) 5 Cemâziye'l-âhir 1343 Perşembe-1 Kanûn-ı Sâni 1341/1925 tarihinden (10181) 21 Muharrem 1344 Çarşamba-12 Ağustos 1341/1925 tarihine kadar toplam dört sayfa yedi sütundan oluşmakta iken (10182) 22 Muharrem 1344 Perşembe-13 Ağustos 1341/1925 tarihinden itibaren toplam altı sayfa, yedi sütun şeklinde yayın hayatına devam eder.

*"İkdâm" Altı Sayfa: Gazetemiz, bugünden itibaren mütenevvi mündericâtla altı sayfa olarak intişara başlamıştır"*³⁰

(10182) 22 Muharrem 1344 Perşembe-13 Ağustos 1341/1925 tarihinde toplam 6 sayfa, yedi sütun şeklinde çıkmaya başlayan İkdâm, (10293) 18 Cemâziye'l-evvel 1344-Cumartesi-5 Kanûn-ı Sâni 1341/1925 tarihinden itibaren yayın hayatına yeniden dört sayfa olarak devam eder.

İkdâm'ın, 13 Ağustos 1925 yılından itibaren altı sayfa olarak yayın hayatına devam etmesi gazetenin özellikle edebi malzeme açısından zenginleştiğini gösteren önemli unsurlardan biridir. 13 Ağustos 1925 tarihinden itibaren gazetenin altı sayfa olarak intişarı ile İkdâm sütunlarında edebi malzeme sayısı oldukça fazlalaşır. Ancak 4 Aralık 1925 tarihinden itibaren yeniden dört sayfa olarak yayın hayatına devam eder. Bu durum gazetede şu şekilde ifade edilir:

"Muhterem kari'lerimize:

Gazetemiz dört sayfadır. Avrupa'ya sipariş etmiş olduğumuz rotatif kâğıdı geldiği zaman yine altı sayfa çıkarmaya başlayacağız. Rotatif kâğıdın fıkdanı kari' için de bizim için de pek müzic oluyordu. Husûsiyle orta sayfanın gazeteden ayrı olması, gazetemizin hem

³⁰ İmzasız "İkdâm"Altı Sayfa, 10182, 21 M, 1344, s.1

katlanmasını zorlaştırıyor hem de ale'l-ekser orta sayfanın ziyâatına sebep oluyordu. Bu husûsda kari'lerimizden müteaddid şikâyetler aldık. Binâen-aleyh altı sayfa olarak intişarı sipariş ettiğimiz kâğıdın vürûduna taallübak ettik. Ma-mâfih dört sayfa mündericâtı teftîş edecek değildir.

Kari'miz İkdâm'da en güzel makaleleri bulacakları gibi günün bütün havâdislerini de öğreneceklerdir. Yalnız şu şartla ki bu havâdisler birçok zevâtan ârî olarak tamamenvakayı haki bulacaklardır. Bu sûretle kari'lerimizi, lüzumsuz satırlar okumak külfetinden kurtarmış olacağız"

İkdâm gazetesinin 1925-1926 yılları içerisinde dört kez müdür-i mesûlünün değiştiği görülür:

1. 9967-10094 sayıları arasında

5 Cemâziye'l-âhir 1343 Perşembe-1 Kanûn-ı Sâni 1341/1925-20 Şevval 1343 Çarşamba-13 Mayıs 1341/1925 tarihli müdür-mesûl: Mecdi Sadreddin

2. 10095-10151 sayıları arasında

21 Şevval 1343 Perşembe-14 Mayıs 1341/1925-22 Zilhicce 1343 Salı-14 Temmuz 1341/1925 tarihli müdür-mesûl: Burhâneddin Âli

3. 10154-10381 sayıları arasında

23 Zilhicce 1343 Çarşamba-15 Temmuz 1341/1925-21 Şaban 1344 Cumartesi-6 Mart 1926 tarihli müdür-i mesûl: Mecdi Sadreddin

4. 10382-10664 sayıları arasında

22 Şaban 1344 Pazar 7 Mart 1926-24 Cemaziyel-âhir 1345 Perşembe-30 Aralık 1926 tarihli müdür-i mesûl: Hamid Nuri.

İkdâm gazetesinde müdür-i mesûl bilgisi her zaman İkdâm'ın dördüncü sayfasında, yedinci sütunun sol alt tarafında yer alan "Yevmî Takvîm-i Evkât"ın hemen altında yer almıştır. Ancak bu "Yevmî Takvîm-i Evkât"lar, İkdâm'ın altı sayfa olarak intişar ettiği dönemlerde gazetenin altıncı sayfasında, sol alt sütunda yer almışlardır. Bunun dışında yalnızca Ramazan dönemlerinde, gazetenin farklı sayfalarında ancak gene sol alt sütunda yer almışlardır.

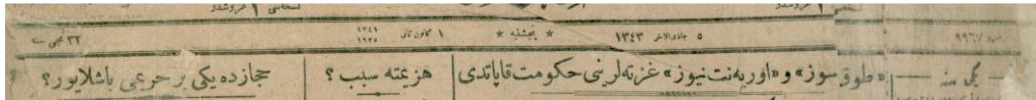
İkdâm'ın şekil ve mizanpaj özelliklerine ait bir diğer dikkat çekici özellik ise gazetenin (10358)- 27 Recep-1344 Çarşamba-11 Şubat 1926 tarihli nüshasından itibaren yeni harflerle çıkmasıdır. Gazetede bu durum, ifadesini şu şekilde bulur:

"Yarından İtibaren Yeni Harflerle Çıkacağız"

*Yarından itibaren gazetemizin yeni harflerle çıkacağını kari'lerimize arz eyleriz. Gütün bütün havâdisini bundan böyle birtakım fazla kelimelerden ârî olarak öz halinde okuyacaklardır. 36 puntoyu hazefî, serlevhaları ehemmiyetlerine göre 24 ve havâdislerimizi tamamen 12 punto yazı ile dizdirterek kari'lerimize mümkün mertebe azamî havâdis vereceğiz. Bundan mâ-adâ kari'lerimiz ale'l-umûm bugün olduğu gibi dâhilî bir haber altında hâricî bir telgraf bulmayacaklar, bunun için şaşırmayacaklar. Tasnif ile her haberi kısm-ı mahsûsunda okuyacaklar. Binâen-aleyh kari'lerimiz yarından itibaren "İkdâm"ı yalnız hurûfâtıyla değil şekliyle de yeni bulacaklardır."*³¹

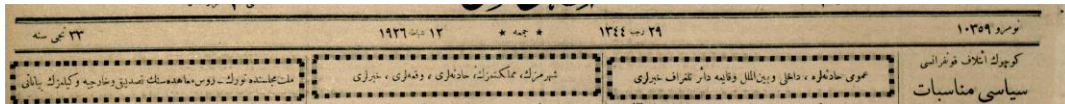
Yukarıda ifade edildiği gibi İkdâm gazetesi (10358) 27 Recep 1344 Perşembe-11 Şubat 1926 tarihli nüshasından itibaren yeni harflerle çıkmaya başlar. Yeni harfle çıkmaya başlayan İkdâm sütunlarında başlıklar ehemmiyetlerine göre 24 punto, havadislerin tamamı ise 12 punto olarak verilir. Bir diğer özellik ise havadisler dâhilî ve hâricî şekilde tasnif edilerek ayrı sütunlarda yer almaya başlamıştır.

1 Ocak 1925 tarihli İkdâm sütunu ile :

Resim 1.4. İkdâm-1 Ocak 1925 tarihli nüsha

11 Şubat 1926 tarihli yeni harflerle çıkan İkdâm sütunu şu şekildedir:

Resim 1.5. İkdâm-11 Şubat tarihli 1926 tarihli nüsha

İkdâm'ın sayfalarını oluşturan sütunların diğer özelliklerine bakıldığında birinci sayfada yer alan sütunlar ağırlıklı olarak yukarıdaki fotoğraflarda da görüldüğü gibi hâricî ve dâhilî olaylara ayrılmıştır. Bunun dışında Anadolu Ajansı'nın resmî tebliğleri ve İkdâm sayfalarında yer alan tefrikaların duyuruları ağırlı olarak ilk sayfada verilmiştir. İkdâm

³¹ İmzasız, "Yarından İtibaren Yeni Harflerle Çıkacağız", 10357, 27 R 1344 s.1

gazetesinin görsel malzemesini oluşturan görsel malzemelerin; kişi, yer, harita, karikatür vb fotoğraflar çoğunlukla birinci sayfada yer almıştır. Bu görsel malzemeler özellikle 1926 yılında dikkate değer şekilde azalmıştır. İkdâm gazetesinin ikinci sayfa özelliklerine bakıldığında ise gene birinci sayfada yer alan siyasi, ekonomik, kültürel olaylar, havâdislerin devamı mahiyetindedir. Bu sayfanın bir diğer özelliği İkdâm'da yer alan tefrikaların burada yer almasıdır. 1925-1926 yılı içerisinde toplam on üç tefrikaya sayfalarında yer veren ve tefrika açısından zengin olan İkdâm gazetesi, ikinci sayfasının alt kısmını tefrikaya ayırmıştır. Bu sayfada görsel malzemeye yer verilmemiştir.

İkdâm'ın üçüncü sayfasında ise siyasi havâdislerle beraber edebî malzemenin de yer aldığı görülür. Bu sayfada yer alan siyaset, tarih, ekonomi, sağlık ve spor ile ilgili haberler "ve mektuplar; "Mektuplar" Borsa", "Zabıta Haberleri", "Şehremâneti İlânâtı", "Türkiye Seyr-i Sefâin İdâresi İlânâtı", "Spor Âleminde", "Mahkemelerde", "Hâricî Haberler", "Ticâret Mektebi Âleminde", "Günün Meselesi", "Mütefferik Haberler", "Ziraat Musâhabeleri" "Halk Hıfzısıhhası", "Vilâyet Haberleri", "Cihânın Medeni Şu'ûnu", "Husûsî Telgraflarımız", Dünya Şu'ûnu", "Spor Haberleri", "Maârif Âleminde", "İktisâdî Haberler", "Ankara Simâları", "Târîh Bahsleri", "Garâib-i Şuûn", "Havâî Musâhabe", "Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Birkaç Saat", Küçük Haberler", Küçük Dünya Haberleri", "Son Haberler" başlıkları altında toplanmıştır.

Bu sayfada yer alan edebî havâdisler ile ilgili kısımlar ise "Sanat Âleminde", "Temaşa Âleminde", "İkdâm'ın Köşesi", "Sanat Bahsleri", Kitâbiyyât", "Serbest Sütunlar" başlığı altında yer almaktadır.

İkdâm'ın üçüncü sayfasında yer alan kitap, sinema duyuruları, reklam ve ilanlar, kitap ve mecmua tanıtımları ve İkdâm Matbaasının kitap kısmı ise "Dârü'l-bedâyi", "Tiyatro ve Sinemalar", "İkdâm'ın Kitâb Kısmı" Âsâr-ı Münteşire", "Temâşa Âleminde", "Temâşa Tenkîdi", "Sanat bahsleri", "Kitâbiyyât" başlıkları altında toplanmıştır. İkdâm'ın üçüncü sayfasında yer alan tiyatro ve sinema duyurularının bazıları ise başlıksız şekilde verilmiştir. Bunlar, tezimizde köşeli parantez içerisinde ve "Sinema ve Tiyatro Duyuruları" başlığı altında verilmiştir. Üçüncü sayfada yer alan görsel malzemenin özelliği ise genellikle tanıtılan, reklamı yapılan her hangi bir ürün, eşya, nesne ile ilgili fotoğraf olmasından ibarettir.

İkdâm'ın dördüncü sayfasında ise ağırlıklı olarak üçüncü sayfanın devamı mahiyetinde olup ilan ve reklamlara ayrılmıştır.

İkdâm sayfaları ile ilgili dikkat edilmesi gereken birinci husus, yukarıda da belirtildiği gibi İkdâm'ın (10182) 22 Muharrem 1344 Perşembe-13 Ağustos 1341/1925 tarihli nüshasından itibaren altı sayfa şeklinde intişar etmesidir. İkdâm'ın altı sayfa olarak intişarı ile ilk iki-üç sayfa siyasi, ekonomik, tarihi, kültürel haberlere havadislerle ayrılır, üç ve dördüncü sayfalarda edebi malzeme yer alır ve beş-altıncı sayfa ise yukarıda belirttiğimiz gibi ilanlar, reklamlar, duyurulara ayrılır. İkinci diğer önemli husus ise İkdâm'ın (10358) 27 Recep 1344 Perşembe-11 Şubat 1926 tarihli nüshasından itibaren yeni harflerle çıkması ve havâdislerin tasnif edilmiş olmasıdır.

1.2. Muhteva

1.2.1.İkdâm Yayın İlkeleri ve Politikası

İkdâm gazetesinin yayın ilkeleri ve politikalarına bakıldığı zaman, başmuharrir Ahmed Cevdet'in tüm yazılarından da anlaşılabilceği üzere gerek tezin inceleme konusunu oluşturan 1925-1926 ve gerekse İkdâm'ın yayın hayatı boyunca değişmez en önemli çizgilerinden birinin Türkçülük noktasından taviz vermeden bir yayın hayatı devam ettirmiş olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bunun İkdâm gazetesindeki en güçlü yansıması olarak gerek gazetenin sağ üst köşesinde yer alan "siyâsî Türk gazetesidir" ibaresinin yer alması gösterilebilir. İkdâm gazetesi için son derece önemli olan bu yayın prensibi tezimizin inceleme konusu olan 1925-1926 yılları içerisinde tavizsiz bir şekilde devam etmiştir. Türkçülük çizgisinin en güçlü kalem mahsulleri başta başmuharrir Ahmed Cevdet olmak üzere, İkdâm'da yazılar neşreden tüm yazarların yazılarında örneklerini bulmuştur. Özellikle Türk toplum hayatında köklü değişikliklerin yaşandığı Cumhuriyetin ilk yıllarında, Ahmed Cevdet'in gerçek bir Türk aydını kimliği ile Türkçülük çizgisinde yazılar kaleme alması, Cumhuriyetin ilk yıllarında bilinçli bir Türk kimliği yaratılması yolunda izlenen devlet politikasına olan samimi bağlılığın en güçlü örneklerinden biridir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 1919-1922 yılları arasında ağırlıklı olarak Yunanistan'a karşı verilen büyük mücadeleler sonrasında kurulabilmiştir ve 24 Temmuz 1924 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile her ne kadar savaş sona erse de Ankara ve Atina arasında mutlak barış tesisinin vücuda getirilmesi hayli zaman almıştır diyebiliriz. İkdâm'ın 1925 yılı içerisinde hemen tüm nüshalarında, Türkçülük çizgisinden taviz vermeyen bir gazete olarak Türk-Yunan siyasi münasebatı oldukça geniş bir şekilde yer almıştır. 1925 yılı için İkdâm gazetesindeki siyasi, fikri yazıların asıl mahiyetini teşkil eden Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Müslümanların mübadele meselesi gene Batı Trakya'daki Türkler ve

İstanbul'daki Rumların mübadele meselesinde, mübadillerin malları ile ilgili problemleri beraberinde getirmesi yani emvâl-i gayr-i menkûle meselesi, etabli ve Patrikhane meselesi 1925 yılının en önemli siyasi meselesi olarak İkdâm gazetesinde Türkçülük çizgisinden tavizsiz bir biçimde yerini almıştır.

İkdâm sütunlarında yer alan bu siyasi havadislere basit bir haber yazısı olarak bakılmaması gerekir ve Çok geniş bir biçimde gazetede yer alan bu yazıların İkdâm'ın Türkçü çizgisini ne denli ortaya koyduğunu göstermesi açısından son derece kıymetlidir.

İkdâm'ın en önemli yayın prensiplerinden olan toplum hayatına yarar sağlama hususu ise ülke içerisinde yaşanan tüm gelişmelerden, dâhilî-hâricî tüm havadislerden halkı en doğru, samimane, gerçekçi bir biçimde aydınlatmak noktasında kendisini göstermiştir. İkdâm gazetesi dâhilî ve hâricî tüm haberleri, toplumsal menfaati gözardı etmeksizin Türk toplumuna ulaştırmada esaslı bir vazife üstlenmiştir.

İkdâm gazetesinin bir diğer yayın ilkesi olan halkı sade, açık, anlaşılır bir dil ile aydınlatma da oldukça önem arz eder. İkdâm'ın 11 Şubat 1926 tarihli nüshasında bu durum ifadesini şu şekilde bulur:

"Yarımdan İtibaren Yeni Harflerle Çıkacağız"

Yarımdan itibaren gazetemizin yeni harflerle çıkacağını kari'lerimize arz eyleriz. Günün bütün havâdisini bundan böyle birtakım fazla kelimelerden ârî olarak öz halinde okuyacaklardır. 36 puntoyu hafezi, serlevhaları ehemmiyetlerine göre 24 ve havâdislerimizi tamamen 12 punto yazı ile dizdirterek kari'lerimize mümkün mertebe azamî havâdis vereceğiz. Bundan mâ-adâ kari'lerimiz ale'l-umûm bugün olduğu gibi dâhilî bir haber altında hâricî bir telgraf bulmayacaklar, bunun için şaşırmayacaklar. Tasnif ile her haberi kısm-ı mahsûsunda okuyacaklar. Binâen-aleyh kari'lerimiz yarımdan itibaren "İkdâm"ı yalnız hurûfâtıyla değil şekliyle de yeni bulacaklardır".

Sonuç olarak İkdâm gazetesi sosyal, siyasal olaylar, milli meselelerdeki duyarlılığı ile Türkçülük ve milliyetçilik çizgisinden, ahlakî değerlerden taviz vermeden halka hizmet vazifesini yerine getirmeyi kendisine görev addetmiş bir yayın organı olarak sade bir dil ve anlaşılır olma gayreti ile Türk toplumuna eşsiz hizmetler sunmuş bir Türk mecmuasıdır.

1.2.İkdâm'da Edebi, Kültürel ve Sanatsal Faaliyetler

1.2.1.Edebi Faaliyetler

İkdâm gazetesinin 1925-1926 yılları arasındaki edebi faaliyetleri oldukça önemlidir. İkdâm'ın 1925 yılında dört sayfa olan sütunları içerisinde edebiyat mahsulü ürünler, ağırlıklı olarak üçüncü sayfada yer alırken, gazetenin 13 Ağustos 1925 tarihli nüshasından itibaren altı sayfa olması ile edebi faaliyetlerin gazetenin dört ve beşinci sayfalarına taşındığı görülür. İkdâm' bu tarihten itibaren 1925 yılı içerisinde çok ciddi anlamda edebi faaliyet söz konusudur. Ancak 1926 yılına gelindiğinde ise yeninden sayfa sayısının dörde düşmesi ve diğer kritik mesele olan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e İzmir Suikatinin (14 Haziran 1926) gerçekleşmesi gibi sebeplerden ötürü siyasi ve ekonomik yazıların ağırlık kazandığı dikkate değer bir husustur. İkdâm'da edebi faaliyetlerin en yoğun yer aldığı zaman ise hem 1925, hem de 1926 yılı için Ramazan ayıdır. Bu bir ay zarfında İkdâm'ın edebi sütunu çeşitli musâhabeler, hikâyeler, tiyatro tenkitleri, şiirler ile önemli örnekler vermiştir.

İkdâm gazetesinde edebi sahada en dikkate değer mahsüller veren isimlerden birisi, Burhâneddin Âli'dir. Ağırlıklı olarak tiyatro tenkidi üzerinde yoğunlaşan Burhâneddin Âli'nin seksen üç adet tiyatro tenkidi söz konusudur. Burhâneddin Âli³² Bey'in "Temâşa Âleminde "Renkli Fener" başlıklı tiyatro tenkidi, dikkate değer tenkitlerden biridir. Ertuğrul Muhsin ve arkadaşları tarafından dönemin kıymetli tiyatrolarından Ferah tiyatrosunda sahnelenen bu oyun, komedi türünde bir oyundur. Burhaneddin Âli'nin oyun ile ilgili değerlendirmeleri şu şekildedir:

"Renkli Fener" hakîkatte bir komedi, bir vodvil değil belki bir fâciadır. Nitekim eserin müellifi "Hans Müller" nâmındaki Avusturya edîbi de piyesini fâcia olarak yazmıştır. Fakat nedense Ertuğrul Muhsin Bey'in adaptasyonnu bu piyesi bir zavallı komedi hâline çevirmiştir. "Cehennem" gibi, "ihtilâl" gibi iki garîb adaptasyonnuyla halkı bir zamân için heyecâna düşüren sanatkâr, maalesef "Renkli Fener"inde muvafakiyetinin serrini kaybetmetmiştir ve halktan-sâbıkı ötekiler gibi gözyaşı, heyecân beklerken kahkahalar işitmişlerdir."

³²Burhâneddin Âli 'nin bu tiyatro tenkidlerinin büyük kısmı 1925 yılı içerisindeydir. İkdâm gazetesinin edebi sahada güçlü muharrirlerinden olan Âli, tez çalışmasından sonra çalışma konusu olarak tespit edildiği için burada yalnızca bir tenkidi incelemeye tabi tutulmuştur.

"Renkli Fener" adlı oyunun mevzusu ise İkdâm'ın önemli prensiplerinden biri olarak yayın hayatında ifadesini gösterdiği "ahlâk" meselesidir. Piyes, Necmiye adlı küçük yaşta annesiz ve babasız kalan bir kızın âdî düşünceli insanların tesiriyle bir "fahişe"ye dönüşmesini, tüm arzularına rağmen düştüğü girdabdan kurtulamayışını anlatır.

Burhâneddin Âli, Necmiye'nin durumunu şu şekilde değerlendirir:

"Necmiye, aslına rücû ediyor. "Renkli Fener" bu çerçeve dâhilinde müellifin karihasına göre genişlemiş bir eserdir. Aslında belki zengin ve muhîtime uygun olan "Renkli Fener" hayâtımıza aykırı gelen bir temsîl olmuştur. Evvelâ Necmiye'yi ele alalım. Çok iyi bir tabîr ile bir "sokak kadını", bir "kaldırım karısı" olan, ne tahsîl, ne görgü, hiçbir şeyi olmayan bu fâhişe bize öyle hükümiyâtta bahsediyor ki insan bu kadının bir Dârü'l-fünûn mezûnu olduğuna hükmedeceği geliyor."

İkdâm gazeresinde tiyatro konusunda yazısı olan bir diğer isim ise Belkıs adlı kişidir. İkdâm gazetesinde *"Temâşâ Âleminde Tabuş... -Fransız Operetinin İlk Temsîli-*" adlı yazısında Fransız opereti olan "Tabuş" adlı piyesi tahlil edilir. Eva ve Bastiyan adlı iki gencin aşkını konu alan üç perdelik piyesin mümessili olan Marit Ferrar için:

"Matmazel Marit Ferrar'ın methini duyanlar hiç de sükût-ı hayâle uğramadılar. Sahnede Marit Ferrar'ı resimlerinden daha güzel bir kadın olarak gördük. Mevzûn-i endâmı, sehîr-ı gözleri, müstesnâ saçları âhenkdâr sesiyle Fransız operetinin kıymetli prima donnası her sûretle takdîre lâyıktı. Temâşagerler alkışlarını bunun içindir ki alkışlarını sakınmadılar ve her on dakikada bir salon bir alkış tufânına boğuluyordu. Artistler güzel oynadılar, müzik kusursuzdu, operet ise esâsen şöhret kazanmış bir eserdi. Öyle meclisler oldu ki iki üç defa seyretmekle iktifâ etmek istemeyen merâklılar alkışlar ve "bis bis" bağırarak ârzûlarına muvaffik olmaya çalışıyorlardı. Operetlerde mevzû aramak ve o mevzûda derîn manâlar bulmak kâbil değildir. Basit desiselerle birbirine bağlı olan perdelerde esâs teşkil eden bittabi fantezi kısmıdır. Seslerin âhenktâr ve güzel olması ise elzemdir".

değerlendirmesini yapar.

İkdâm gazetesinde tiyatro ile ilgili yazıları olan bir diğer isim ise Mehmed Rauf'dur. Mehmed Rauf'un adaptasyonunun tiyatrodaki zararları ile ilgili yazısında adaptasyonu, millî mevcûdiyetimize en muhlik bir yara açmış unsur olarak değerlendirir. Tiyatroda adaptasyona karşı olan Rauf, düşüncelerini şu sözlerle dile getirir:

"Başka bir dimâğın mahsûlü olan bir eser, ne hakla temellük edilebilir, bunu anlamak hiçbir vechle kâbil değildir. Bu iş, hakların en mukaddes olması lâzım gelen fikir ve dimâğ hakkına sarîh bir tecâvüzden başka bir şey midir? Bu manevî ve hukûkî mahzûrdan başka, adaptasyonn şahsiyetleri başka hiçbir vechle meydâna çıkmak ihtimâli olmayan kıymetsiz muharrirleri kolay muvaffakiyetlere alıştırdı. Mühim bir mahsûlü say meydâna koymak kâbiliyeti olanların istidâdını köreltmüş ve kesretmiş oldu. Yani adaptasyonn, en büyük zarar olmak üzere telîf eserlerle musâvatsız bir rekâbet sahası açtı. Ciddî düşünülürse çok muvaffakiyetli on adapte esere mükâbil az muvaffakiyetli tek bir telîf eseri millî dimâğımız nâmına tercîh etmek lâzım gelir."

Mehmed Rauf, başka bir dimağın mahsulü olarak adlandırdığı adaptasyonn eserleri anlayanın kâbil olamacağı görüşünü savunur. Bu işi, hakların en mukaddes olması lazım gelen fikir ve dimağ haklarına birer tecavüz olarak görür. Rauf'un adaptasyon eserlere bu denli karşı oluşunda önemli etkenlerden birisi telif eserlerin okunmamaya mahkum oluşlarındandır. Bunu şu sözlerle ifade eder:

"Halbûki "Dârü'l-bedâyi"nin eski heyet-i edebiyesi, hemen hepsi adaptasyonn muharrirlerinden olduklarından, telîf esere karşı gösterilmek lâzım gelen bu rûchânî bilâkis menkûl eserlere bezlettiler ve telîf eserler şiddetle afaroz edildi. Bunlar, âdetâ okunmadan mahkûm oluyordu. Meselâ, Reşâd Nûri'nin "Eski Rüya" eseri, böyle okunmadan reddolunmuş eserlerdendir. Böylece telîf kudretine mâlik muharrirler yavaş yavaş zarûrî olarak adaptasyonna geliyorlardı. Bunun diğer bir sebebi, daha kolay meydâna getirilen adapte bir eserin, daha kolay kabûl edilip, daha emîn bir muvaffakiyete mazhar ev daha fazla tegaddi-i menfaate nâil olması idi. O halde en müşkil şerâit-i say ve kabûl ve muvaffakiyetle meydâna gelen telîf bir eser için neden yorulmalıydı? Bu eserler, sâhabene lâzım gelen fevâidi hiç temîn etmiyor, bilâkis türlü müşkilâtı, renk renk tenkîdidavet ediyordu. Avrupa'da, bir eser yüzlerce defa oynanır. Müellif, zahmetinin mükâfâtını hem şöhret ve hem nakid halinde mazi-yâdeten temîn ve oyunu oynayan tiyatro, bidâyete sarf ettiği mezâhim ve mebâliği fazlasıyla telâfi eder. Böylece biroyun, orada tiyatroyu bir sene işgâl ve müellifi hâsılâtıyla da ihyâ eder. Bizde ise en muvaffakiyetli oyunlar, arada azîm fâsılalarla on beş, yirmi defa ancak müşteri bulur. Yani bir oyun, ne kumpanyayı, ne müellifi iğnâ edemez."

Mehmed Rauf'a göre Dârü'l-bedâyi temsil heyetinin, tiyatro ile ilgili ilk usulü tecrübe ve mümârise kazanılincaya kadar eser adapte etmek ancak sonrasında telife avdet etmektir.

Yani Dârü'l-bedâyi için tiyatrodaki adaptasyonun telif eserlere dönmek için bir nevi tecrübe imkânıdır. Ancak Rauf'un tabiri ile kudretten zerre kadar nasîbi olmayan adapteciler, zamanla tecrübe kazanmaktan öte kolayca kaçmaya başlamışlardır ve böylece adaptasyonu edebiyatımızda kalıcı hale getirmişlerdir. Hatta telif kudreti olan muharirlerin bile etkileyerek onların da yavaş yavaş adaptasyona inmelerine sebebiyet vermişlerdir. Oysa hükümetin himayesine mazhar milli bir müesseseye olan Dârü'l-bedâyi için bu oldukça üzücü bir müessese bir hadisedir.

Mehmed Rauf durumu şu sözlerle ifade eder:

"Halbûki Dârü'l-bedâyi, hükûmetin himâyesine mazhar-ı millî bir müesseseye olduğundan kolay muvaffakiyeti değil güç sanatı gâye ittihaz ederek esâsda telife ehemmiyet verseydi bugünkü alay alay kıymetsiz vodvil masharalıklarına bedel, kendi kanımızın, kendi dimâğımızın mahsûlü fakat kıymetli bir repertuarımız olur, Dârü'l-bedâyi, o vakit kendine muhavvel vazîfeyi, milletin şan ve şerefini, hayât ve feyzini mûcib olacak sûret-i müstahsenede ifâ etmiş olurdu. Fakat bunun için ortada vazîfesini müdrik bir Dârü'l-bedâyi lâzımdı. Halbûki Dârü'l-bedâyi, ancak muvaffakiyetini ve menfaatini düşünüyordu. Böylece saflı menfaat dalavereleri sebebiyledir ki adaptasyon, sahnemize ve edebiyatımıza yerleşerek kanımızı efsâd, kâbiliyetimizi tağşîş etmiş ve sanatımızı gayr-i kâbil tamîr ve tedâvi bir sûrette akâmete sevk eylemiştir."

Mehmed Rauf'un tiyatro konusundaki bir diğer yazısı ise *Dârü'l-bedâyi*'de sahnelenen bir diğer oyun olan "Kapı Mandalları"dır. Eserin konusunu elli yaşına kadar bekâr hayatı yaşayan Selim Bey adlı birinin on sekiz yaşlarında biriyle evlenmesi oluşturmaktadır. Rauf, Selim Bey'i şu şekilde tasvir ediyor:

"Selim Bey, artık gömeceği bekârlık hayâtının, aşk hâtıralarını, küçük bir çekmecedeki hıfz ettiği mektûbları ve yâdigârları yakıyor ve bunların hikâyelerini anlatıyor... Câzibeli bir aşk erkeğinin bu yolda tesâdüf ederek cezb ve bend ettiği bir sürü kadın vakaları... Meselâ, işte Firdevs Hanım ve işte Makbûle Hanım... Son beş seneyi, aynı zamânda bu iki kadınla geçirmiş ve bu münâsebetler, Selim Bey'in parlak bir husûsiyeti olmak üzere hanımların kocalarının huzûrunda, hatta onların dahi bî haber muâvenet ve müşârekatları sayesinde mesûd bir hayât halinde geçirmiştir. Selim Bey, bin tertîb, bin oyun sayesinde, bilhâssa bu iki kocanın dostluklarını temîn ederek, her gün iki âilede misâfir olmuş, yemiş, içmiş, sevmiş, sevilmiştir. Böyle geçen hayât, aralarında o kadar samîmiyet ve harâret hâsıl

etmiştir ki birinin karısı olmuş olmasına rağmen diğer dostun ikisi de hâlâ elim Bey'e karşı unutulmaz tatlı bir hâtıra zinciriyle bağlıdırlar."

Mehmed Rauf'un tiyatro ile ilgili bir diğer yazısı da Dârü'l-bedâyi'nin kış mevsimi için tiyatro faaliyetlerini değerlendirir ve İsmâil Müştak Bey, Bedia Hanım ve Muvahhid Bey, Saibe Necmi Hanım, Hüseyin Suad Bey, Hâlid Fahri Bey, İbnül Refik Ahmed Nureddin Bey gibi kıymetli isimlerin ve eserlerinin bu dönemde de güçlü bir şekilde Dârü'l-bedâyi sahnesinde sahneleneceğini belirtir.

Rauf'un İkdâm gazetesinde tiyatro ile ilgili bir diğer tenkit yazısı ise Dârü'l-bedâyi'de uzun süre sahnelenmiş bir oyun olan "Şefkat" piyesidir. Derin ruh tahlillerinin yer aldığı aşk muhtevalı bir oyun olan "Şefkat" için Rauf'un değerlendirmesi şöyledir:

"Hayâtta, zâhiren birleşmeleri muhâl görünen iki mevcûdu, ekseriyâ birbirine bağlayan derîn râbitaları vardır ki tedkîk edersek bizi hayrete ve teşevvüşe sevk ve aşk hakkında evvelce mevcûd olan âhenk-i fikrimizi ihlâl ederler. Öyle ki ekseriyâ, âdî, saflı veyâhûd menfaatperverâne bulunduğumuz sebeblere hamlediyoruz. Meselâ, menfaate, fisk ve fücûra âid ziyâi iştirâklar de farz ve tahmîn ettiğimiz olur. Herhalde, hâricdeki insanlar, ahlâk meselelerinde şaşırıp bir manâ vermeyince böyle telakkî ederler, yâhûd bilâkis. Ekseriyâ âdî insanlar hayâtlarının keşmekeşlerinde yakından olsun, uzaktan olsun, birbirleriyle çirkinlik tesiriyle değil, güzellik delâletiyle teşrîh-i hayât ederler. Benim kahramânların, birbirine uygun olmadıkları halde, birbirini seviyorlar. Tabiat, hissiz, sengîn, tabiat, bunların müfârekatlarını istiyor. Bu çâresizliğe karşı bunların ikisinin de mücâdeleleri müsâreleri... İşte eserim bundan ibârettir. Nihâyet, enkâz arasında, aşkın muhmer olduğu bu şefkati-tıpkı kazâzedelerin, kıymetli hazînelerini sakladıkları kutuları, dalgaların üstünde tutup taşıdıkları gibi-bir parçacık daha yaşamak istiyorlar!"

Mehmed Rauf, tiyatro tenkidinin nasıl olması gerektiği konusunda kaleme almış olduğu yazısında ise tiyatro tenkidi için en elzem şeylerden birinin eserin her safhasının anlaşılıp izah edilmesi gerektiği noktasındadır. Rauf için tenkidde muvaffakiyette "hüsn-i niyetin" de önemi oldukça büyüktür hatta en esaslı bir şarttır. Rauf bu noktada Garp edebiyatı ile bir mukayeseye giderek Garp edebiyatında tiyatro tenkidinde bir eserin kötü yanlarından ziyade güzelliği arayıp eserin hangi kısımlarının nasıl ve niçin güzel olduğuna odaklandığını dile getirir. Bunu şu sözlerle dile getirir:

"Aksi, işi bir nazarla en güzel şeyleri beğenmeyip berbat etmekten kolay ne vardır? Bir kere, tenkîd, bir kıymeti olan ve nazar-ı dikkati celb eden eserler, hakkında yapılır ve

münekkid ancak kendine bir zevk veren eserle meşgûl olur. Halbûki zevklerin, muhtelif güzelliğin nisbî olduğu artık tahakkuk etmiş bir kazıyye olduğu için münekkid, ancak kendi zevki ve kendi şahsiyeti itibâriyle irâd-ı fikir edebilir. İşte bunun içindir ki münekkidin, hiç olmazsa bizde olduğu gibi câhil ve mütâlaasız bir adam olmayıp ince ve mücerreb zevkli, mütâlaalı ve görgülü adam olması lâzım gelir."

Tiyatro konusunda yazılar kaleme alan bir diğer isim ise Selahaddin Enis'tir. Enis, İkdâm gazetesinde tiyatro ile ilgili kaleme almış olduğu yazısında Dârü'l-bedâyi'nin kıymetli sanatkârlarından olan Raşid Rıza, Ertuğrul Muhsin gibi isimlerin Dârü'l-bedâyi'deki ehemmiyetlerinden bahseder. Enis, Ertuğrul Muhsin'den şu sözlerle bahseder:

" Ertuğrul Muhsin Bey, her şeyden evvel aktörlerimiz arasında ibdâ' kudsiyeti hâ'iz olan bir şahsiyettir. Bu şahsiyet, ibdâ' sâhibi olduğu kadar ser-i âzad bir ihtilâlcî rûhuna mâliktir. Ona, "Fikret" in Neîf hakkında kullandığı bir ta'bîri tereddüdsüz izâfe ederek bir "negr-i mu'azzam" diyebiliriz. Bunu demekle Ertuğrul Muhsin'in şahsiyetini kısmen olsun tesbî ve takrîr etmiş oluruz."

İkdâm sütunlarında çok zengin bir biçimde yer alan tiyatro ve tiyatroya dair yazıların yanında İkdâm'ın 1925-1926 yılı içerisinde hemen her nüshasında yer alan " Dârü'l-bedâyi", "Tiyatro ve Sinema Duyuruları" ya da başlıksız şekilde yer alan tiyatro ve sinema duyuruları bu dönem için tiyatronun toplum hayatında ne denli önemli derecede bir rol oynadığını göstermesi açısından oldukça zengin bir vesikadır. İkdâm gazetesi hemen her nüshasında yer verdiği bu tiyatro faaliyetleri ile Türklük değerleri üzerinde yeniden inşa edilen Türk toplum hayatında tiyatronun ehemmiyetini ortaya koyması açısından bu kıymetli görevi layıkıyla yerine getirmiştir.

İkdâm gazetesinde edebiyat konulu diğer yazılara baktığımızda özellikle Salihoğlu Ali Nâhid'in yazıları da son derece dikkate değerdir. Salih edebiyat konulu yazılarında edebiyatımızda bir çocuk edebiyatının olup olmadığı noktasında bir değerlendirme yapar ve bir çocuk için mütâlaa ihtiyacının ehemmiyetinden bahseder:

" Bir çocuk için mütâlaaya ihtiyâcî ve o zevki uyandırmak meselesine ne kadar büyükse onun genç rûhunu hastalandırmak da o kadar hazîn bir hâdisedir. Yeni neslimizi hayâta karşı yaşamak ârzûsu, çalışmak, şevk ve gayretiyle mücehhez olarak hâzırlanmalıyız. Bunda ise en büyük vazîfe edebiyata düşer. Bugün istediğimiz edebiyat bize ölümü ve nedâmeti değil, yarınki hayât yolunda şevk ile azim ile yürüyecek, gönüllerimizi neşe ve sürûr ile dolduracak bir rûh bahşedilmelidir. Bugünkü tiyatro bize câhili olduğumuz fakat

içinde yaşadığımız güzel ve büyük inkılâbımızın her şubesinde onun saf havasını ciğerlerimizin ve gönüllerimizin en gizli köşelerine kadar nüfûz ettiren bir şeyi olmalıdır. "

Salihoğlu Ali Nâhid'e göre yarınki nesli tahayyül ettiğimiz şekilde yetiştirebilmek için çocuklarımızın ruhunu hasta olmaktan kurtarmalıyız. Mütâlâa zevki olmayan çocuklarda tahayyül ettiğimiz nesli yetiştirme imkânı pek mümkün değildir. Bu anlamda çocuk edebiyatımızın gelişmesi son derece önemlidir.

Nâhid'in İkdâm yer alan diğer yazılarından bazıları ise Garp edebiyatı tarihi ile ilgili olup Garp edebiyatının çeşitli dönemler ışığında değerlendirilmesi ile ilgilidir. Nâhid, Garp edebiyatı ile ilgili değerlendirmelerinin merkezine Alman edebiyatını merkeze almıştır. Asırlardan beri adeta kökünden çürümeye mahkûm olan Alman İmparatorluğunun köhne bir saltanat ocağına dönüştükten sonra küllerindeki son kıvılcım ile yeniden canlandığına dikkat çeker. Tabi burada Alman İmparatorluğunun yeniden doğmasında güçlü, zengin ve köklü bir maziye dikkat çeken Nâhid'in bu fikri oldukça dikkate değerdir ki özellikle çok uluslu bir cihan devleti olan Osmanlı imparatorluğunun da çöküşünün ardından cumhuriyet ile canlanan Türk ulusunun da zengin, köklü mazisinde yer alan edebiyatı da bu canlanmada oldukça etkili bir unsur olmuştur. İşte aynı durum, Alman imparatorluğunda ya yaşanmıştır.

İkdâm gazetesinde sanatsal mevzulu konularda ise en fazla kalem oynatan isimlerden birisi Hüseyin Avni Lifij olmuştur. Lifij'in sanat konusunda Bâtıl İtikâdlar ve Menhûs İzleri" başlıklı yazısı özellikle edebiyatımızda batıl itikâdların etkileri üzerine düşünülmüş dikkate değer yazılardan birisidir. Lifij hemen her toplumun hayatında görülen bu batıl itikâdlar için şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Hepimiz değil şahsî itiyâdlarımızın hatta cedlerimizin kalabalık nesiller arasında geçirerek bize kadar yollamaya muvaffik oldukları (ماورزم) halinde düşüncelerin bâtıl itikâdların esîri kalıyoruz. Terakkî dediğimiz mihrac yeşil yola girmeyi ne vakit istesek köhne itiyâdlar, bâtıl itiyâdlar, çöplüğe fırlatılmış, pis, paslı ve biçimsiz bir demir çemberi gibi yuvarlana yuvarlana gelir ayağımıza dolaşır. Adım atmamıza mâni olur. Bundan dolayıdır ki tekâmîl-i mahlûkât üzerine şerâfet iddiâ eden insan, iyiyi kötüden üsratle tefrikte dâimâ acz gösterir ve o müddeâyı ihrâzda geciktikçe gecikir. Bu her millette, her memlekette böyledir."

İşte hemen her toplumda batıl itikâdlara rastlanılabilineceğini söyleyen Lifij bu tür itikâdların bizim edebiyatımız ve sanatımız üzerindeki şiddetli tesirlerinden bahseder ve bu pençesinden kurtulamadığımız köhne itikâdaların bedîîyatımızda resim ve heykel şeklinde tezahürlerinin yol açtığı fenalıklara değinir. Özellikle bir ifade vasıtası olan resim ve heykel ve mimarinin mekteplerde yeterince öğretilmemesi sanatımızın geri kalmasına sebebiyet vermiştir. Nâhid bu görüşünü şu ifadelerle izah etmiştir:

"Bizim de pençesinden kurtulamadığımız fenâ itiyâdlarımızdan biri bedîîyâtın resim ve heykel şeklinde tezâhürlerine karşı bazen lâkaydıyız, keser defa husûmetimizdir. Tahrîr sanatı, vâsıta-i ifâdesi canlı şeyleri taklîd etmeyen yazı olması, mimârî, hat, tezhîb dine hizmeti, mûsikî de dinin tarîkat şeklindeki şâirâne inhirâflarının ayinlerine karışması sâyesinde MüslümânTürk câmisini etmiş, sanâyi-i nefisenin öteki şubeleri bâtil itikâdların ve onların vicdânlarımızda husûle getirdikleri sakîm itiyâdların şeklinden başka bir şey olmayan hayâline edâvet halinde başlayan bâtil itiyâd rûhlarımıza o kadar derîn kökler salmış ve şumûlünü o derece genişletmeye nihâyet her türlü şekle, hendese lisânında "şekl" dediğimiz her şeye amansız düşman kesilmişiz. Bu düşmanlık nesiller geçtikçe dimâğımıza daha ziyâde yerleşerek bizi kelimelerin ve sadâların âhenginden gayr-i sanat câzibesine gayr-i hassâs bir hale getirtilmiş hatların ve mürâfıkları renkli şiiirini tatmak hâssemizi kazanmış atmış, mimari, tezhîb gözden düşmüş, hattatlık bile rağbetten kalkmış nihâyet eşkalle meşkûliyet, hatta zî rûh mevcûdâtı taklîd etmeyen resimlerle uğraşma bile abesle iştigâl telakkî edilmiş, erbâb-ı küçük görülmüş, çocuklar bundan men edilmiş. Bütün bu sekâmet, bu mekteplerimizde resmin lâyıkiyla tadrîsine engel olmuş. Bu dersin en ehemmiyetsiz bir eğlence derekesine inip kalmasını intâc etmiştir."

Nâhid'in sanat konulu kıymetli yazılarından bir diğeri ise sanatta teceddüd meselesidir. Sanatta teceddüd meselesi için sanâyi mekteplerinin önemine dikkat çeken Jifij, bu noktada Avrupa medeniyeti ile Türk toplumunu mukayese eder. Çırılçıplak görmemizin lazım geldiği hakikati, dirilmenin yegâne çaresi olarak gördüğü unsuru sanatta teceddüd olarak ifade eder. Liifj, gene aynı yazısında Avrupa'da sanatkârların mükemmel mekteplerde, şöhretli üstatların idare ve terbiyesinde yetiştirilmiş olmasına dikkat çeker ve bunun için bir sanâyi-i nefisenin önemine değinir. Avrupa'da bu tür mekteplerin tesisi için millî bütçeden büyük fedakârlıklar yapıldığını vurgular ve bizim ülkemizde ise kırık dökük iki sanayi mektebinin vücudu ile edebiyatta, sanatta teceddüdün mümkün olamayacağına

değiniyor. Lifij'e göre bu köhne sanayi mekteplerimiz o denli "ibtidâî" bir halde ki yabancı bir misafir ile buraları gezmek birer utanç vesilesidir ve bu utancı anlatamak için "ibtidâî" kelimesi gayet yerindedir.

Sanâyi mekteplerimizin teşkilatı kurûn-i vusta derecesinde bile değildir. Lifij, yapılması gerekenleri ise şu şekilde özetler:

"Biz yirminci asır Türkleri şimdilik bir şey icâd edecek değiliz, icâd edilmiş hazır âletleri, düşünülmüş hazır metodları kabûl ve tatbîke bakacağız, onu bile yapmıyoruz. Sonra da iktisâdiyâtımızın kısılgından ağlaya ağlaya şikâyet ediyoruz. Ticâret ve iktisâdiyâtımızla alâkadâr mahallerimiz, mercilerimiz bu pek mühim noktayı nazar-ı itibâra almak için bilmem ne bekliyorlar. En müstahsıl milletler bile bazı şeylerin müstehliki olabilirler. Fakat iç gömleğinin küçücük düğmesine varıncaya kadar her şeyini dışarıdan tedârik eden bizden başka kimse kalmamıştır."

Lifij için siyasi istiklalimizin yanı sıra iktisadi hürriyetimizin de kurtulabilmesi için bir dakika bile kaybetmeden okuma mektepleri kadar sanâyi-i tezyîniye tedrisatına önem vermeli ve gençleri bu mekteplere girmeye teşvik etmeliyiz.

Lifij'in İkdâm'daki bir diğer önemli yazısı ise "Hakikat Budur" başlıklı yazıdır. Lifij bu yazıda, dönemin Maârif Vekîli Hamdullah Suphi Bey'in Bursa Sanâyi Mektebinde irâd ettiği ecdâdımızın destgâhlarını makine haline koymakla onları geçebileceğimiz konusundaki görüşünden hareketle şu fikirleri beyan eder:

"Hakikat Budur! Makine demek çelikten dimâğ, çelikten el ve ayak demektir. Düşündüğünü elleriyle ve betâetle meydâna getiren ecdâdımız asırlarını yaşamış ve göçmüşlerdir. Onların ahfâdı ve bu sûrat ve terakkî-i asırların evlâdı olan bizler evvelâ düşündüklerimize vücûd verecek makineler tasavvur ederiz, sonra o makineler sâyesinde tasavvurlarımızı hem çok hem çabuk meydâna getiririz. Eskilerin iki el ile iki senede yapamadıkları bir şeyden iki sâatte iki bin tane yaparız. Atalarımızın iki ayakla iki haftada varamadıkları yerlere adım atmadan iki sâatte varırız. Babalarımızın haftalarca uğraştıkları bir tarlayı makine ile çabucak süreriz. Velhâsıl bugün makine insanın en kuvvetli bir yardımcısı olduğu gibi istikbâlde her şeyi olacaktır."

Hüseyin Avni'ye göre bir memleketin bi'l-umûm kuvâ-yi milliyesi ancak iktisadi gücü ile ölçülebilir. Hüseyin Avni iktisadi gücün önemini şu sözlerle ifade eder:

" Hakâkat yine budur. Şahsi cesâretler, fedâkârlıklar ve bunların yüz binlercesiyle meydâna gelen kahramân ordular silâhsız, cephânesiz kaldıkça ne yapılabilir. Bunu imâl edebilmek, yâhûd satın almak için ise para lâzımdır. "Para harbin siniridir" sözünü Napolyon beyhûde söylememiştir. Milletleirn altın ve gümüş sinirlerini kuvvetlendirecek çâre de iki değil birdir: İktisâdiyâtın inkişâdı. İktisâdiyât ise bu asırda makine demektir."

Lifij Türk toplumunun medenileşmesinde asil bir simge olan Gazi Mustafa KemalAtatürk'ün bu yöndeki faaliyetlerini ise şu sözlerle değerlendirir:

"Bugün zirâatimize en büyük bir şahsiyetimiz, reîs-i cumhûrumuz yeniden hayât veriyor. Bundan daha az mühim olmayan ve ölmek üzere bulunan sanâymizi himâyesi altına alacak kimseye zuhûr etmedi. Türk müzeyyenliği mühlik bir uçurum kenarındadır. Bir ayağı derîn boşluğa doğru kaymış, gitmiş vücûdu, bütün ağırlığıyla öteki dizi üzerine yükselmiş kollarını kaldırmış tutunacak yer arıyor ve imdâd bağıyor. Elinden tutacak kimse yok mu? Şu son üç, dört satırı reîs-i cumhûrumuza, vekîllerimize ve bütün mebûslarımıza hitâben yazıyorum. Askerî mücâhedeye kadınlarımız iştirâk etmişlerdi. İktisâdî muhârebede de vazîfeleri büyüktür. Anadolu'da olsun, İstanbul'da olsun eskiden biri her türlü kadın işleri memleketin müteaddid ihtiyâclarına oldukça kifâyet ediyordu."

Hüseyin Avni'nin İkdâm sütunlarında yer bulan bu yazıları ile ilgili denilebilir ki Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk toplumunun iktisadi ihtiyaçları son derece güçlü gözlemlerle tasvir edilmiş olup İkdâm sütunlarında ifadesini bulmuştur. Türk toplumunda cumhuriyetin ilk yıllarındaki tarımda makineleşme meselesi oldukça önemli olduğu göz önünde alındığında İkdâm yazarlarının toplumun gerçekçi ihtiyaçlarından hareketle kalem mahsullerini verdiklerini söylemek mümkündür. Bu gerçekçi ihtiyaçlar, meseleler gerek fikri yazılar, gerek siyasi, gerek edebi hemen her türde ifadesini bulmuştur diyebiliriz.

Hüseyin Avni, memleketimizdeki ilim ve sanayi faaliyetlerini değerlendirdiği bir diğer yazısında ise Paris sanâyi-i tezyîniye meşherine Türkiye Cumhuriyetinin iştirakini değerlendirir. 1925 senesi Mayıs ayında Paris'te güşâdı mukarrer olan bu sergiye Türkiye'nin iştiraki noktasında asrî ve meşhur mebânimizin tayin ve tespiti hususunda fikir beyan eder:

"Evvelâ hem asrî hem meşhûr mebânimizin hangileri olduğunu tayîn biraz müşkildir. Meşhûr mebânimiz kadîm câmiler, türbeler, çeşmeler, medereseler gibi dînî mimâriye âid olanlardır ki asrî değildirler. Asrî addolunabilecek birkaç sarayla ahîr zamânlarda inşâ edilmiş bir iki câmi ise meşhûr binâlar sırasında sayılabilmeye değer şeyler olmasa gerek

ki bu ciheti o gün mütehassıs muallimler tayîn etmişlerdi. Sâniyen bir eser-i mimârının maketi kırk elli günde meydâna getirilemez. Bunun için üç dört ay lâzımdır. Bu da lâakıl. Bu ciheti de yine mütehassıs muallimler karârlaştırmışlardı. Sâniyen sanâyi-i tezyîniye sergilerinde yalnız âsâr-ı mimâriye cüzleri, yâhûd maketleri teşhîr edilmez. Bir küreden, bir arka kaşağıdan her nev kumaşlara, en ağır esâs-ı beytiyeye kadar her şey kabalıktı. Az çok zarîf bir hâle yaklaştığı andan itibâren sanâyi-i tezyîniyeye âiddir. Sonra da bugünün bu sanatı eski zamâninkine benzemez. Asrî sanâyi-i tezyîniyede bir evin hârici manzarasından dâhilinde istimâl olunacak en küçük maşaya kadar aynı üslûbda tasavvur olunur, öyle yapılır. Bizde bunların hangisi var? Her memleket mütenevvi ve sanâyi-i nefîse mecmûaları neşreder."

1925 yılı Mayıs ayında Paris'te gerçekleşecek sanâyi-i meşher sergisine Türkiye'nin iştirakini henüz yeterli bulmamaktadır. Meşhere gönderilecek parçaların kaynağı Avrupa olan malzemeler ile bu sergiye iştirak Lifij için yerinde bir davranış değildir. Toplum olarak yapmamız gereken asli hareket sanâyi-i nefîsenin bu şubesine olan ehemmiyeti vermek ve mütemadi bir hareketle en az bir yirmi beş sene daha çalışmaktır.

Hüseyin Avni, "Mevzu Ararken" başlıklı yazısında ise sanatta yaratma kabiliyetinin ehemmiyetinden bahseder ressamlık sanatı ile yaratma kabiliyeti arasındaki münasebete değinir. Bunu:

"Ressamlık hayâtına bîgâne olanlar sanırlar ki bir tablo yapmak muşamba üstüne biraz boya sürmektir. İlhamın ne kadar nazlı ve ne kadar örnek olduğunu bilmezler."

sözleriyle değerlendirebilir. Sanatta mevzu aramanın sanıldığı kadar kolay olamayacağına vurgu yapan Lifij yeni olanı yapmanın, sanatta yaratma gücünün zorluğuna şu sözlerle dikkat çeker:

"Gayret, bugün yine bir mevzû bulmalıyım, der. Karîhası sendeleye sendeleye eskiden müzelerde, meşherlerde rast gelinip hıfz edilmiş meşhûr eserlere tutuna tutuna dolaşmak ve onlardan birini hatırlayarak bir şeyler yapmaya başlamak ister. Bu da bil-âhîre şiddetli birintiâda uğradığı zamân: İşte falancanın falan eseri de bu tarzdadır diye mukâyese edilmek içindir. Bir de idealistler vardır ki onlar hiçbir şehre hiçbir şahsa ehemmiyet vermezler. Onlar için ne sipariş sâhibleri, ne gazeteciler, ne de azîz meslektaşlar mevcuddur. Yalnız kendilerini memnûn etmek için beyin yoran bunlar sanatkârların en tâlilileridir. Zannolunmasın katîyen ve bilâkis böyleler tekmîl-i cihân sekenesini önlerinde secde eder görürseler yine bedbahtırlar. İdealist bir artist meselâ falan eseriyle altın

madalya alır ve o eseri gâyet şerefli bir fiyata satar, herkes ve her gazete ondan bahsederken o, yine tablonun filan tarafındaki şahsın duruşunda yüksek bir edâ, asîl bir taraf yoktu, şu ve şu renkler arasındaki "armoni" tam değildi diye kendi kendini yer. Bu sınıftan olan sanatkârlar, işkenceye ta bidâyette, daha mevzû ararken mahkûm olmuştur. Onun için her "suje" âdidir. O, görülmemiş bir şeyi göstermek, yapılmamış bir şeyi yapmak ister. Bundan dolayıdır ki mevzû ararken ince eller, sık dokur hayâlini, hâfızasını yorgunluğun azamî derecesine vardırır. Dimâğında sinsî ağırlar hissedir. Yerinde duramaz olur."

Avni, heykeltıraşlık sanatını değerlendirdiği yazısında ise bizde heykel sanatı ile Avrupa'da bu sanatın inkişafını mukayese eder ve ülkemizde bu sanatın geri kalmış olmasını şâyân-ı teessüf olarak değerlendirir. Lifij'in bu görüşünde yukarıda izahını verdiğimiz resim ve mimarinin gelişmemesine sebebiyet veren mazimize hâkim olmuş batıl itikadların etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Lifij'in ifadesi ile mazi denen o kapanmış, bitmiş o batıl itikadlar bugün heykel sanatımızın ülkemizde geri kalmasının ana unsuru olmuştur.

Oysa bugün yeryüzünün Türkiye denilen en güzel bir parçasında göz karartıcı hızlarla dönen bir terakki derecenin açılmış olmasından mutluluk duyan Lifij geçmişin kusurlarını göz önüne döker ve bizde bu sanatın gelişeceğine dair umudunu şu şekilde beyan eder:

"Onlar böyle yapmışlar da biz böyle kalmışız, binâen-aleyh onların gittikleri yoldan gitmeyeceğiz, diyoruz. Pek doğru. Lakin ne yazık ve ne garîbdir ki bazı teşebbüslerimizde başka türlü yollardan dönüp dolaşıp yine seleflerimizin düştükleri hatalara düşüyoruz. Bereket versin bu teşebbüsler, memleketin hayâtî meselelerine temâs eden şeyler değil yalnız hürmet diye çırpındığımız manevî mevcûdiyetimizin bir an evvel gelişmesine engel olacak hareketlerdir ki sâikinın yine hüsn-i niyet olduğundan herkes emîndir. Ne çâre ki bu yanlışlıkların hüsn-i niyete makrûniyetinin bile harsî terakkîmize mâni teşkil etmesine hiç bir şey mâni olamıyor."

Lifij için esas olan yüksek ve samimâne bir sanat gayesi ile çalışarak, türlü mahrumiyetlere katlanarak bu sahada parlak gururlar yaşabilineceğidir. Manevi mevcudiyetin hürmeti olan batıl itikadların tedceddüd tarihimizde artık yeri ve ehemmiyeti kalmamıştır:

"Mevcûdiyetimizi dâhilde dostlara, hâricde yabancılara isbât için ranâ bir fırsat dedik. Daha neler ve neler dedik. Zafer âbidesi sözü, gazetelerde tekerrüre, ortada çalkalanmaya başladığı zamân hepimiz krokiler çizmeye, ezgiler hazırlamaya başladık. En salâhiyetdâr

ve en milliyetperver ağızlar âbidenin mutlaka Türk sanatkârlara yaptırılacağını temin ediyorlardı."

Lifij "Asrî Sanat" başlıklı yazısında ise yukarıda değinildiği gibi bizde asrî sanatın henüz yaratılmadığına değinir ve şu sözlerle görüşünü yineler:

"Bizde asrî sanat yoktur, kadîm halılar ve eski kumaşlarla bu yokluğu örtemeyiz" demiştim. Hâl-i hâzır sanat âleminin en salâhiyetdâr simâları da görüliyor ki az vakit sonra bunu teyîd ettiler. Yolladığımız bir kaç parça asr-i dide eşya yâhûd sergi programının malûm maddesinde denildiği gibi "Eski üslûblar kopyaları ve taklidlerinden ibâret öteberi, belki siyâsî bir nezâket olsun diye reddedilmez. Lâkin asıl sanat muhîtinde şiddetle tenkîd edilirdi ve sanat kredimizi sarsardı."

Hüseyin Avni, "Şehir Estetği" başlıklı yazısında ise İstanbul'un kenar mahallerinde görülen çirkin bir ibtilanın yavaş yavaş işlek caddelere ve merkeze sirayet etmesinden yakınır ve bunu bir örnek ile şöyle açıklar:

"İrgat pazarından Çamberlitaş'a doğru giderken sol taraf kaldırımının kenarını kesme taşlardan itinâ ile yapılmış bir mezârlık duvarı teşkil eder. Uzun yılların bu duvara verdiği hoş ve sıcak eskilik rengi arasında henüz badana edilmiş bir medhal beş on günden beri kar beyazlığı ile çirkin çirkin sırtmakta, nazarlara bakmaktadır. Bizde anane derecesine başlayan bir hâl ve dereke ki memleketin birçok yerlerinde hüküm sürer, birçok güzellikleri söndürür, birçok ince işleri mahveder. İstanbul'un ikmâl edilmiş ve çerçevenilmiş tablolar gibi حوائك köşelerine keser defa bu dikkatsizlik sakatlar. Gerek Türk gerek Bizans işi mahkûk-i tezyinat-ı mimariyenin ârâları muhtelif târîhlerde sürülen, içirilen kireçle dolmuş ve dümdüz olmuştur. Meselâ üç dört asırlık cisim bir çınarla yek vücûd hâline gelmiş müseddesi şeklinde kadîm bir çeşme, etrafta "Eğri Kapı" surları ve pek eski bir câmi görürsünüz. Ne "karakteristik" ne "pitoresk" yer demeye mevkiin letâfetine doya doya bakmaya kalmaz, gözlerinize çuvaldız batırılmış gibi bir elem hissedersiniz. Asr-ı dide ağacın dört tarafa azimetle saldıdığı oymalı yapraklarla mahmûl büyük dallar altında gölgelenen, biraz serîn, biraz loş ve "msitik^^ görünüşüyle şehirlere mahsûs aleladelikten kurtulan o yerin acı pembe renkte taze badana ile berbâd edilmiş o güzelim çeşmesi çirkin ve manâsız bir baca زینك zevkinizi isyân ettirir, rûhumuzu yırtar."

Hüseyin Avni bu noktada yenilik ve sahteliğin ayrımını yapar ve zamanın her şey üzerinde bıraktığı ize asla dokunulmamasını vurgular:

"Zamânın her şey üzerinde bıraktığı bir iz vardır ki ona dokunmamalıyız. Yılların eşyaya âheste âheste ve itinâ ile giydirdikleri bir libâstır ki setir ettiği ne olursa olsun on amûnis ve asîl bir hal verir. İşte o güzel libâsı başak bir renkten yamalarla çirkin ve gülünç şekle koymamalı ve kaş yapmak için göz çıkarmamalıyız."

İkdâm gazetesinde sanat bahsinde yazı kaleme alan bir diğer değerli isim ise başmuharrir Ahmed Cevdet'tir³³ Ahmed Cevdet'in " *Sanâyi ve Bedîyet*" başlıklı yazısında bedîiyata mekteplerde de itinâ edilmesi gerektiği üzerinde durur. Türklerin sanat hayatından uzaklaşıp memur hayatına heves etmelerinin sanatta bir inkırâz yarattığını ve milletimize ârız olan bu fakr u zarûretin kıymetli sanat eserlerine olan ilgi ve ihtiyacın azalmasına sebebiyet verdiğine dikkat çeker. Cevdet bu görüşünü yazısında şu şekilde izah etmektedir:

"Meselâ eski sanat tezhîb ve teclîd işine müzeyyen kitâblara rağbet edilmemesi dolayısıyla mahvolup gitti. Bu vech ile zâyi olan sanâyi-i nefise-i millîmiz az değildir. Hatta şimdi sanatına bi-hakkın âşinâ bir binâ boyacısı bile yoktur. Halbûki eski boyacılar içinde ne mâhir adamlar vardı. Celâlettin Bey'in ârzû ettiği bedî bir sûrette matbû ve mürettib kitâblar da işte yine müşterilerin zarûreti yüzündendir ki meydâna gelemiyor."

Cevdet, eski zamanlarda matbu kitap satışlarının fazlalığına değinir ve tüm bu değerlendirmelerden hareketle Türkiye'de sanat ve sanat kitaplarının tekemmülüne ne yapıp edip bir çare bulmak gerektiği fikrini savunur. Bu noktada fûnûn ve sanâyi tedrisatına ehemmiyet vermenin gerekliliği üzerinde durur. Cevdet, İstikbâlimizin parlaklığını bu kritik unsurlarda aramaktadır.

Cevdet'in bir diğer yazısı ise "Sanâyi-i Nefise Encümeni" başlıklı yazıdır. Ahmed Cevdet bu yazısında ise memleketimizde sâhib-i selâhiyet-i sînâât-ı nefise müntesiblerinden, ressam ve muallimlerden mürekkeb bir encümenin teşekkül etmesi gerektiği üzerinde durur ve bu teşebbüsün toplum adına faydalarından bahseder. Özellikle İstanbul'da böyle bir ihtisas heyetinin varlığının elzem olduğuna dikkat çeker. Bu ihtisas heyetlerinin memleket için faydaları oldukça büyüktür ki Ahmed Cevdet için bu faydalardan birisi ise gayr-i mütenâsib inşâata müsâade etmemeleri ve eserlerin muhafazası meselesi ile ilgilenmeleridir.

³³ İkdâm gazetesinde gerek fikri, kültürel, siyasi, ekonomik, edebi, kültürel ve sanat faaliyetlerinde, 360 adet yazı kaleme alan Cevdet'in bu yazıları ayrı bir çalışma konusu olarak tespit edildiği için sınırlı sayıda yazısı (42 adet) tez için değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

İkdâm sütunlarında edebiyat bahsinde ele alınabilecek bir diğer mevzu ise Dârü‘-elhân, Dârü‘l-muallimin, Dârü‘l-bedâyi‘de verilen konserler ile ilgili değerlendirmelerdir. Özellikle yurt dışından gelen yabancı sanatçılar tarafından verilen mûsikî konserleri İkdâm sütunlarında yer almıştır. Bu yazılardan bir tanesi olan Ercümend Ekrem'in " *Dârü‘l-elhân Talebe Konseri*" başlıklı yazı, dikkate değer yazılardan bir tanesidir.

Mûsî Süreyya Bey'in ayrılığı ile ökeceği zannolunan milli müessese Dârü‘l-elhân'ın sağlam temeller üzerine kurulmuş olduğunu göstermesi açısından önem arz eden Union Française'deki bu talebe konseri oldukça önemlidir. Terakki yolunda ciddi adımlar atan Dârü‘l-talîm-i mûsikî heyetinin bu konseri Ekrem tarafından şâyân-ı kayd olarak zikredilir ve şu sözlerle anlatılır:

"Dârü‘l-elhân talebesi geçen cuma günü Union Française salonunda senelik konserlerini verdiler, bu musâhabe-i muûsikînin talebe konseri nâmı altında verilmiş olması esâsen ufak olan salona nisbeten pek büyük bir kalabalık toplamıştı. Piyasa çalgısından usanıp da rûhunun zevk-i bedisini ciddî bir mûsikî dinlemekle tatmîn etmek için ârzûsunda bulunan yüzlerce kimseler buraya şitâbân olmuşlardı."

Ekrem, Macide Aslan, Ayşe Nüzhet, Zeki Hanımların piyanolarının, Zeki Mehmed Ağa'nın peşrevinin, Şark mûsikîsinin ve Hediye Hanım'ın kemençesinin dinleyenleri gaşy ettiğini sözlerine ekler.

İkdâm gazetesinde Ekrem tarafından değerlendirilmesi yapılan bir diğer mûsikî konseri ise "

"Sanat Âleminde-Dârü‘l-elhânın Konseri" başlıklı yazıdır. *Dârü‘l-elhân* alaturka mûsikî şubesi muallimelri tarafından Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda verilen konserde, Ekrem'in ifadesi ile son kabiliyetli ve kudretli bir sanatkâr olan Mûsî Süreyya Bey'in idaresi altında verilen konserde, birer üstâd olarak nitelendirilen heyet-i tâlimiyenin muvaffakiyetinden övgü ile bahsedilir.

Ekrem'in konser ile ilgili izlenimleri İkdâm satırlarına şu şekilde yansımıştır:

"Alaturka mûsikî o mukaddes ses, anamın sesidir ve ben de onun için onu çok severim... Gâliba bu tesîr az çok umûmî olacak ki Dârü‘l-elhânın konserini derîn bir huşû ile dinleyen yüzlerce kişi meyânında en asrî, en alafranga âileler vardı. Program da iyi tertîb edilmişti. Muallimlere ne pek ağır ne de âr-i kadim ne de hiçbir kıymeti bulunmayan yaygın nağmeli zamâne şarkıları dinletildi. Yalnız iki fasıl: Mâhûrla Şahbaz. Tamamıyla

şark üslûbuna tevâfık eden bu iki güzel faslın pervasız, ittihâd ve ittîrâd nâme ile icrâsında bütûn heyet cidden muvaffık olmuş ve kararen alkışlanmıştır. Fakat en ziyâde mazhar-ı takdir olan Kemâni Reşâd ve Tanbûri Mesûd Cemîl Beylerdir. Reşâd Bey, kemanla takassum ederken hassâs rûhunun bütûn duygularını ifâde etmiş ve yanından dökülen ilahi nağmeler hâzîrûnu âdetâ tehyîc eylemiştir. Bu itibârla Reşâd Bey için alaturka kemandaki rakıbsız bir üstâd olduğunu söylersem kendisini dinlemiş olan herkesin kanâatine tercümân olmaktan başka bir şey yapmamış olurum."

İkdâm gazetesinde tiyatro, tenkit, musâhabe, hatıra, biyografi, nekroloji yazıları içinde bir de şiir türü yer almıştır. Ancak şiir türü 1925-1926 yılı içerisinde oldukça sınırlı sayıda varlığı ile dikkat çeker. Rahatlıkla söylenebilir ki İkdâm'da şiir türünde yazılar bu iki yıllık süreç içerisinde çok yoğun değildir.

Şiir sahasında yazısı olan isimlere bakıldığında bunlardan bir tanesi Ekrem Lami'dir. Lami, "Türk Gençliği" başlıklı şiirinde Türkçü bir çizgiden hareketle cumhuriyetin ruhuna hâdim Türk gençliğinin vasıflarını ifade etmektedir:

"Türk gençliği, Türklükteki her kudrete vâris

Türk gençliğidir milletin ikbâline hâris

Türklük ne muallâ, ne şenîm anasır-ı mesûd

Türk gençliğidir, Türk gençliğidir milletimizin feyzine bâis"

"İkdâm gazetesinde şiir türünde yazılar kaleme alan bir diğer önemli isim ise Filorinalı Nazım Bey'dir. Filorinalı Nazım Bey'in şiirlerinden biri "Bey Babamız-Mezâr Başında Okunan Şiir" dir. Bu şiir ile ilgili şu bilgi verilmektedir:

"Matbuâtımızın eski ve kıymetdâr bir emekdârı olan, ufûliye bütûn Türkiye matbûâtını dilhûn eden Hasan Bedreddin Bey merhûmun mezârı başında Filorinalı Nâzım Bey'in büyük bir tehîc-i talâkatkârıyla okuduğu ve huzzârı tehîc ettiği şiiri, kesret-i mündericâtımız hasbiyle ve merhûmun hâtırasını yâd vesîlesiyle bir vech-i zîr eyliyoruz"

Nazım, Bey Baba için şu ifadeleri kullanmıştır:

"-Âhirete Teşyî Ederken-

Sen de gittin mi, yazık "bey baba"mız,

Sen de gittin mi bugün dünyadan?

Seni sevmekte idik pâyânsız,

Şimdi yok farkın uçan rüyadan!"

Filorinalı Nazım'ın İkdâm sütunlarındaki bir diğer şiiri ise İkdâm müdür-i mesûl ve sermuharrir Ahmed Cevdet Bey ile ilgilidir. Şiir ile ilgili gazetede şu bilgi yer almaktadır:

" Muharrir ve sâhib-i imtiyâz Ahmed Cevdet Beyefendi'nin geçirdikleri vahîm ve mühim bir hastalık dolayısıyla âlem-i matbûâtta ki hidemât-ı medide-i taharriyesini tevkîren şâir-i şehîr Filorinalı Nâzım Bey'den aldığımız manzûme-i pür güzîdeyi memnûniyetle zîr-i derc ediyoruz"

İkdâm müdür-i mesûl ve sermuharrir Ahmed Cevdet, Filorinalı Nazım tarafından kahrâmân-ı tahrîr olarak nitelendirilir.

Filorinalı Nazım'ın diğer bir şiiri ise *"Cumhuriyet Marşı"* başlığını taşımaktadır. Gazetede yer alan şiirle ilgili bilgiler şu şekildedir:

"Şâir-i şehîr Filorinalı Nâzım Bey'in nâmdâr büyük Gazimizin ulvî bir iltifâtıyla "Cumhûriyet Marşları" nâmındaki eserlerinden Gazi-i müşarîniyle celâdet ve muvaffakiyet-i âliye-i vatanpervârâne ve münecciyânesini terennüm eden güzîde bir şiiri bir vech-i zîr iktibâs ve derc-i sûtûn-ı mefharet eyliyoruz"

Kemâliyle yeni bir Türkiye halk eden Gazi Mustafa Kemal ile ilgili olarak Nazım şiirinde şu sözleri dile getirmiştir:

" Kahramânlıkta onun hiç gelmedi sânîsi!

Parlayan tâlimiz: Cebhe-i nûrânisi..

"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,

Yaşasın şanlı dehâsıyla reis-i cumhûr!"

Filorinalı Nazım'ın bir diğer şiiri ise Gazi Mustafa Kemal'in Beyoğlu'na rekz olunan heykeli ile ilgilidir. Bu şiir ile ilgili bilgiye gazetede şu şekilde bilgi verilmiştir:

" İstanbul halkının büyük Gazimize âid ebedî şükrâne-i tazîmâtı olmak üzere şehrimize rekz edilen heykel münâsebetyle marûf şâirlerimizden Filorinalı Nâzım Bey'in gönderdiği bir şiir-i nefisi bir vech-i zir derc ediyoruz:"

Nazım, Gazi Paşa'nın heykelinin İstanbul'a rekzi ile ilgili hissettiği mutluluğu şu sözlerle ifade eder:

"Büyük müneccî ve Gazimiz ve bî misâl inkılâbcımız Mustafa KemalPaşa Hazretlerine:

Şehâmetlerle yükselmiş, zaferkâr hakîktir

Dehâ, meşal tutar pîş-i kemâl-i itilasında!

Cihân fevkinde pervâz eyleyen şehbâz-ı hilkattir,

Açar şehbâl-i ulviyet, celâdetler simâsında!.."

İkdâm'da şiir türünde yazıları bulunan bir diğer isim ise Hüseyin Dâniş'tir. Kendine mahsus bir edası ve lisanı olan Dâniş'in sanat kudreti ile ilgili yer alan değerlendirme şöyledir:

" Şark'ın üç büyük lisânıyla beraber Garbın da keza iki büyük lisânına, lisân-ı maderzâd gibi vâkıf olan Hüseyin Dâniş Bey'in fitrat-ı şâirânesine bu lisânların incelikleri ayrı ayrı ilhâmâtta bulunduğu için şâirin şiirlerinde bir başka hüsn, bir başka meziyet hükümrândır."

Dâniş'in Abdülhak Hâmid Bey'e hitâben yazdığı "Karvân-ı Ömür" şiirde Hamîd'in sanat kudretinin ulviliğine dikkat çekilir:

" Dostum ve Üstâdım Abdülhak Hâmid Beyefendiye

Ey şâir-i ser bülend Hâmid

Ey rûh-ı mehâsin ve mehâmid,

Hadden efzûndur iştîyâkım,

Âzürde-i latme-i firâkım.

Meftûn hasâil-i güzînin

Olmuştu bu yâr-ı kemterinin"

İkdâm gazetesinde yukarıda örneklerini sunduğumuz bağımsız başlıklar halinde yazılan şiirler dışında bir de Kilisli Muallim Refet tarafından-"Kitâbîyât-Yurdun Türküleri" başlığı altında kaleme alınmış şiirler de vardır. Refet, "Yurdun Türküleri" başlığı altında okura sunduğu bu şiirler ile ilgili olarak milli ve ilmi şair arasındaki ayırmadan hareketle toplamış olduğu yurt türküleri için şu bilgileri verir:

"Millî şâirler ile ilmî şâirler arasında yazış, düşünüş, görüş, bakış yönünden çok ayrılık var. Bu ayrılıklardan birisi de yurd sevgisidir. Millî şâirler yurdun acısını görür görmez

yanar sızlanır, gözyaşları döker, çığlıklar koparırlar öbürleri ise hiçbir şey olmamış gibi durur gözlerini yumar kulaklarını tıkırlar. Büyük, tanınan birçok şâirlerin divânlarını gözden geçirdim. Birisinde ana vatanından ayrılan bir parçanın iniltisini gösteren bir parça buldum. Hâlbûki millî şâirlerin bu yolda birkaç Türküsünü gördüm. Kim bilir benim görmediğim daha neler var. Ne denli tanlasam yeri vardır ki bunu Türkülerin kimisini de kadınlar, kızlar söylemişlerdir. Bu gibi Türküleri toplamaya, başkalarını hevese getirmek için birkaçını yazmak istedim"

Nazım'ın "*Niğbolu Türküsü*" başlıklı şiiri için Niğbolu Beyi Ali Beyîn kızı Râziye nâm-ı bikrin feryâdnâmesidir ifadesi kullanılır.

Muallim Refet'in, "*Tuna Türküsü (Öksüz Âşık)*" şiiri ise "*Kitâbiyât-Halk Şiirleri*" içinde tasnif ettiği bir şiirdir. Refet şiir ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"Tuna Türküsü"ne gelince, bunu abd-i âciz, on sene evvel bir mecmûada görmüş, istintâc etmiştim. Fakat kitâbdaki şekli ile benim gördüğümün arasında biraz ayrılık var. Bir de gördüğüm mecmûada bu Türkü "Öksüz Âşık" mahlaslı birisinin olmak üzere mukayyed idi. Türkü merâklılarının belki hoşlarına gider diye mezkûr Türküyü aynen yazıyorum"

Muallim Refet'in "*Bodun Türküsü*" başlığını taşıyan ise bu defa "*Kitâbiyât-Bodun Türküsü*" grubu içinde tasnif edilmiş olup şiir ile ilgili olarak şu bilgi verilmiştir:

"Bodun" Türküsü "Türk Halk Edebiyatı" kitâbında yedi hânelidir. Yani yedi kıtadan ibârettir. Merhûm Ali Emîri Efendi'nin "Târîh ve Edebiyat" mecmûasının 15'inci sayısında beş hânelidir. Gördüğüm bir mecmûada ise on hânelidir ve pek farklıdır. Binâen-aleyh, ikincisi malûm olmakla üçüncü meclûl de malûm yapmak için yazmaya münâsib gördüm"

İkdâm sütunlarında oldukça büyük önem arz eden bir diğer edebi malzeme ise tefrikalardır. 1925-1926 yılları içerisinde toplamda on iki adet tefrika yer almıştır. Bu anlamda edebi malzeme olma açısından büyük önem arz eden bu tefrikalar ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

Tezimizin çalışma konusunu oluşturan 1925 yılına ait tefrikaların künyesi şu şekildedir:

(9975)-13 CA. 1343-Cuma- 9 KS. 1341/1925 tarihli nüshada, ikinci sayfada yer alan: "*İkdâm'ın Tefrikası: 42-Cehennem Yolcuları-Muharriri: Selahaddin Enis*" başlıklı tefrikadır.

67 sayıdan ibaret eden bu tefrika (10020)-29 R. 1343-Pazartesi-23 Şubat 1341/1925 tarihinde son bulmuştur.

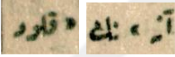
İkdâm'ın ikinci tefrikası ile ilgili bilgi (10021)-30 R. 1343-Salı-24 Şubat 1341/1925 tarihli nüshasında, birinci sayfada şu bilgilerle yer almaktadır:

*"Yeni Romanımız Yer Sarsılınca"*³⁴

"Yarın yeni romanımızın neşrine başlayacağız. Rus hayatını hûnîn vakalarla, derin aşklarıyla bir ihtirâs ve heyecan nağmeleriyle tasvir eden bu roman pek marûf bir muharririn eseri olup gazetemiz muharrirlerinden Hüseyin Naci Bey tarafından tercüme edilmiştir."

ve (10022)-1 Ş. 1343-Çarşamba-25 Şubat 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Yeni Romanımız Yer Sarsılınca-Bugün Tefrikaya Başladık"

Meşhûr Fransız roman muharriri *"Yer Sarsılınca"* isminde Rus ihtilâlini musavver romanının tercümesini bugünden itibaren tercüme etmeye başlıyoruz. Roman, muazzam bir ihtilalin ruhları ve kalpleri sarsan heyecanlı sayfalarını, kanlı fakat ince ve bir ihtirâs aşklarını tasvîr ediyor. Kariler, bu eserde ihtilâlin esrarlı havasını nefes edecekler ve kıpkızıl ormanların yangınlarıyla muhât-ı ufuklar göreceklerdir. Aşk ile tutuşan kalpler ve ihtilal ateşiyle yanan kafalar nasıl sermesti hissederler bu derin hakikat bütün ateşiyle derin ve tatlı surette tasvîr edilmiştir. Aşki tahassüs, heyecan, ihtilâl... Rûhun, bütün bu ulvî heyecanları bu eserde bütün incelikleriyle, bütün vuûhuyla ve şaşasıyla görülecektir. Karilerimize böyle bir eseri nefis bir tercüme ile takdîm ediyoruz."

İkdâm sütunlarında toplamda on dokuz sayı halinde tefrika edilmiştir. İkdâm'ın (10043)-23 Ş. 1343 Pazar-23 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında son bulmuştur.

İkdâm'ın üçüncü tefrikası *"Avrupa ile Asya'nın Münâsebâtı"* başlıklı tefrikadır.

(10033)-12 Şaban 1343 Pazar-8 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında yer alan tefrika ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

"Karilerimize"

İkdâm, yarından itibaren karilerine târihî, hakîkî ve meraklı bir seyahatnâme takdîm ediyor. Seyyâh-i şehîr Marco Polo'nun Kubilay Han zamanında Moğolistan'a vâkıa olan

³⁴ Tefrika ile ilgili çalışma tez konusu dışında değerlendirilecektir.

seyahatinin bir hâtırası olan bu seyahatnameyi karilerimizin derin bir merakla takib edecekleri şüphesizdir. Türklerin ilk vatanları bu seyahatnâmede mündericidir."

Toplamda on iki sayı olarak tefrika edilen bu eserin, nedeni bilinmeyen bir sebepten ötürü devamı gelmemiştir. Son tefrika sayısı (10043)-28 Ş. 1343 Salı-24 Mart 1341/1925 tarihli nüshasındadır.

İkdâm'ın dördüncü tefrikası "*Alnımın Kara Yazısı*". Tefrika ile ilgili bilgiler İkdâm'ın (10044)-24 Ş. 1343-Çarşamba-20 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında yer almaktadır:

"Harikalı maceralarla dolu büyük milli romanımız. Muharriri: Server Bedi. Yeni tefrikamıza pazartesi günü başlanacaktır"

(10045)-25 Ş. 1343 Perşembe-21 Mart 1341/1925 ve (10046)- 26 Ş. 1341 -Cuma 22 Mart 12341/1925 tarihli nüshasında ise:

" Yeni tefrikamızın neşrine yarın başlıyoruz."

(10047)-27 Ş. 1343 Pazartesi-23 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında ise:

" Tevhîd-i Efkar'da intişâr eden "Zıp Çuktlar" muharririnin mezkûr gazete için hazırladığı "Alnımın Kara Yazısı" unvanlı harikulâde maceralarla dolu milli büyük romanı bugün tefrika etmeye başlayacağımızı ilan eylemiştik. Fakat Perşembe günü Ramazan olmasına binaen bu büyük ve fevkalade romanımızı Ramazan'ın ilk gününden itibaren neşre başlamasını münasip gördük."

ve

(10048)-28 Ş. 1343 Salı-24 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında:

" Bu Ramazan için karilerimize takdim edeceğimiz fevkalade tefrikamızdır. Yeni tefrikamıza Ramazan'ın ilk gününden itibaren tefrikaya başlayacağız."

(10049)-29 Ş. 1343 Çarşamba-24 Mart 1341/1925 tarihli nüshasında ise ilk tefrikasına başlanmıştır. Toplamda altmış beş sayı halinde tefrika edilen "*Alnımın Kara Yazısı*", (10147)-16 ZH. 1343 -Çarşamba-8 Temmuz 1341/1925 tarihinde sona erer.

İkdâm'ın beşinci tefrikası "*O Kadınlar*" başlıklı tefrikadır. İkdâm sayfalarında tefrika ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

(10144)-10 ZH. 1343 Çarşamba-2 Temmuz 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Alnımın Kara Yazısı" hitam buluyor. Server Bedi Bey'in bu yeni romanını kemâl-i intizâm ile bayram ertesi tefrika etmeye başlayacağız. "O Kadınlar..." Kimlerdir? Hepimiz onları tanırız, çünkü herkes onları bize manalı bir göz ucuyla gösterir, fakat izahata muhtaç olduğumuz noktalarda sükût ederler. Yeni milli romanımız, herkesin bir başkasına anlatmak kudretinden mahrum kaldığı bu sükûnet noktaları izah ve teşrih edecektir.

(10145)-14 ZH. 1343 Pazartesi-6 Temmuz 1341/1925

(10146)-15 ZH. 1343 Salı- 7 Temmuz 1341/1925

(10147) 16 ZH. Çarşamba -8 Temmuz 1341/1925 tarihli nüshasında:

-"O Kadınlar!..." "Alnımın Kara Yazısı" hitam buluyor. Gazetemiz yeni, milli tefrikaya başlamak üzeredir. O Kadınlar!... Kimlerdir? Server Bedi Bey'in yeni romanını adındır. Söylemeye lüzum görmeyiz ki bu eserde müellifin diğer hikâye ve romanları gibi ateşin bir heyecan mahsûlüdür. O Kadınlar kimlerdir? Hepimiz onları tanırız, çünkü herkes onları bize manalı bir göz ucuyla gösterir, fakat izahata muhtaç olduğumuz noktalarda sükût ederler. İşte yeni milli romanımız, herkesin bir başkasın anlatmak cesaretinden mahrum kaldığı bu sükûnet noktaları izah ve teşrih edecektir. Karilerimiz bu eserin mütalaasıyla "O Kadınlar"ın kim olduğunu ve başlarından geçen bütün gülünç, tuhaf, elim, şâyân-ı dikkat ve hayret maceraları tamamıyla öğrenecektir. Yeni tefrikamızı Pazartesi gününe kadar derce başlayacağız."

ve

(10148) 16 ZH. Perşembe -9 Temmuz 1341/1925 tarihli nüshasında:

-"O Kadınlar!..." Cumartesi günü yeni ve resimli tefrikamızı neşre başlıyoruz. ve ilan olunmuştur: Bu bahtiyar kız Marsilya'da bir balıkçı kızıdır. Esmer güzeli olup on yedi yaşındadır. Koyu yeşil, iri gözleri ve gül gibi latif bir teni vardır. Pederi muharebede ölmüştür"

(10150) 19 ZH. 1343-Cumartesi- 11 Temmuz 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Yeni Tefrikamız O Kadınlar..."

Server Bedi Bey'in gazetemiz için sûret-i mahsûsda yazdığı bu yeni milli romanı bugünden itibaren derce başlıyoruz. Söylemeye lüzum görmeyiz ki bu eserde müellifin diğer hikâye ve romanları gibi ateşin bir heyecan mahsûlüdür. "O Kadınlar..." kimlerdir? Hepimiz onları tanırız, çünkü herkes onları bize manalı bir göz ucuyla gösterir, fakat izahata

muhtaç olduğumuz noktalarda sükût ederler. İşte yeni millî romanımız, herkesin bir başkasın anlatmak cesaretinden mahrum kaldığı bu sükûnet noktaları izah ve teşrih edecektir. Karilerimiz bu eserin mütalaasıyla "O Kadınlar"ın kim olduğunu ve başlarından geçen bütün gülünç, tuhaf, elim, şâyân-ı dikkat ve hayret maceraları tamamıyla öğrenecektir"

Bilgileri yer alır. Toplam elli bir sayı olarak tefrika edilen roman, (10228)-8 RE. 1344 Pazar- 23 Eylül 1341/1925 tarihli nüshasında sona erer.

İkdâm'ın altıncı tefrikası "Başımıza Gelenler " adlı tefrikadır. Tefrika ile ilgili bilgiler İkdâm sütunlarında şu şekilde yerini almıştır:

(10201)-10 S.1344 Pazartesi-31 Ağustos 1341/1925 tarihli nüshada:

"Yeni Tefrikamız

Üstâd Hüseyin Rahmi Bey'in romanını bugünlerde tefrikaya başlayacağız"

(10204)-13 S. 1344-Perşembe-3 Eylül 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Üstad Hüseyin Rahmi Bey'in Romanını pazartesi tefrika etmeye başlıyoruz. "Başımıza Gelenler" yeni tefrikamızın ismidir. Bu çok güzel ve müstesna romanı muhterem karilerimiz büyük bir merak ve alâka ile takip edeceklerdir"

(10205)-14 S. 1344-Cuma-4 Eylül 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Üstad Hüseyin Rahmi Bey'in romanını pazartesi tefrika etmeye başlıyoruz. "Başımıza Gelenler" yeni tefrikamızın ismidir. Bu çok güzel ve müstesna romanı muhterem karilerimiz büyük bir merak, alâka ile takip edeceklerdir."

(10207)-16 S. 1344 Pazar-6 Eylül 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Başımıza Gelenler'

Büyük romancımız Hüseyin Rahmi Bey'in "Başımıza Gelenler" Namındaki romanını yarın tefrik etmeye başlıyoruz."

(10208)-17 S. 1344 Pazartesi-7 Eylül 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Başımıza Gelenler'

Üstat Hüseyin Rahmi Bey'in romanını ikinci sayfamızda okuyunuz."

İkdâm sayfalarında toplamda yetmiş iki sayı halinde tefrika eden "Başımıza Gelenler" adlı eser, İkdâm'ın (10301)-26 CE. 1343 -Pazar-13 KE 1341/1925 tarihli nüshasında sona ermiştir.

İkdâm'ın yedinci tefrikası: "*Şâmiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası*"³⁵. Bu tefrika ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

(10236)-16 RE. 1344-Pazartesi-5 TE. 1341/1925 tarihli nüshasında:

"İkdâm'ın İkinci Tefrikası: "Şâmiye Çöllerinde-Bir Harp ve Gönül Macerası

Gazetemiz bu çok meraklı romanı resimleriyle birlikte birkaç güne kadar tefrika etmeye başlayacaktır."

(10237)-17 RE. 1344-Salı-6 TE. 1341/1925 tarihli nüshasında:

"İkdâm'ın İkinci Tefrikası: "Şâmiye Çöllerinde-Bir Harp ve Gönül Macerası

Gazetemiz, bu çok meraklı romanı resimleriyle birlikte birkaç güne kadar tefrika etmeye başlayacağız."

(10238)-18 RE. 1344-Çarşamba-7 TE. 1341/1925

(10239)-19 RE. 1344-Perşembe-8 TE. 1341/1925 tarihli nüshasında:

"İkdâm'ın İkinci Tefrikası: "Şâmiye Çöllerinde -Bir Harp ve Gönül Macerası"

Muharriri: Hamza Osman. Cumartesi gününden itibaren tefrika etmeye başlıyoruz. Yeni romanımız, çölde geçmiş hakiki bir karvan ve gönül macerası intibaalarını kaydeden notlardan vücuda gelmiş bir eserdir. Çölde nice herkesin gözleri önünde binbir esrar saçan hülyalar uçmaya başlar., bi-intiha ufuklarıyla, ateşin bir asker, ziya altında, çöllerin kavruk topraklarında uzayan develerin gölgeleriyle çöl, başlı başına bir âlemdir. Narin boyutlu develer ayaklarını çanlarının yek-nesak âhengine uydurarak bitip tükenmeyen hudut ve nihayet bulmayan ufuklara doğru giderken çadırlar altında yılan bakışlı kızlar ser-âzâd aşkların hararet ve himayesiyle yanarlar. "Şâmiye Çöllerinde" Bir harp ve gönül macerası" Bize altın karşısında eğilen başların, esir olan insanların ruhlarını tahlil etmekte ve en nihayet ölümün önünde bile aşkın nasıl hükümran kaldığını göstermekte. Hülasa çöllerin bugüne kadar meçhul kalan hayatından gizli kalmış yapraklar açmaktadır. Bu harp ve gönül macerası bize aynı zamanda Irak cephesinin ilk

³⁵ Adı geçen tefrika eseri, tez dışında çalışma konusu olarak tespit edilmiştir.

Başkumandanı Süleyman Askeri Bey merhumun intiharını Müteakıb hadis olan vaziyetin de bir tarihçesi makamına kaim olacak derecede hakiki vakayı nakletmektedir."

(10241)-21 RE. 1344-Cumartesi-10 TE. 1341/1925 tarihli nüshasında:

"Üçüncü Sayfamızda: "Şamiye Çöllerinde -Bir Harp ve Gönül Macerası"

Çölde nice herkesin gözleri önünde binbir esrar saçan hülyâlar uçmaya başlar. Seraplarıyla bî-intihâ ufuklarıyla ateşin bir aks-iziya altında çöllerin kavruk topraklarında uzayan develerin gölgeleriyle çöl, başlı başına bir âlemdir. Narin boyunlu develer, ayaklarını çanlarının yek-nesâk âhengine uydurarak bitip tükenmeyen hudut ve nihayet bulmayan ufuklara doğru giderken çadırlar altında ceylan bakışlı kızlar ser-âzâd aşkların hararet ve himayesiyle yanarlar. "Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası" Bu hakiki romanı bugünden itibaren karilerimiz sayfalarımızda merak ve lezzetle okumaya başlayacaklardır"

İkdâm'ın *"Şamiye Çöllerinde -Bir Harp ve Gönül Macerası"* başlıklı bu roman tefrikası toplamda 14 sayı olarak devam etmiştir ve İkdâm'ın (10253)-5 RA. 1344 Cumartesi-24 TE 1341/1925 tarihli nüshasında nedeni bilinmeyen bir sebepten dolayı devamı gelmemiştir.

İkdâm gazetesinde yer alan sekizinci tefrika *"Kundakçı"* başlıklı roman tefrikasıdır. Tefrika ile bilgiler şu şekildedir:

(10297)-22 CE. 1344 Çarşamba-9 KE. 1341/1925

(10298)-23 CE. 1344 Perşembe-10 KE. 1341/1925

(10299)-24 CE. 1344 Cuma-11 KE. 1341/1925 tarihli nüshalarında:

Yeni Tefrikamız: "Kundakçı"

Hüseyin Rahmi Bey üstadımızın, "Başımıza Gelenler" adlı romanı bu günlerde bitiyor. Bunu müteakıb birçok roman ve hikâyelerle az zaman içinde büyük bir şöhret kazanmış olan üstad Recaizade Ercümen Ekrem Bey'in sûret-i mahsûsada karilerimiz için yazdığı: -"Kundakçı" ismindeki nefis bir büyük hikâyeyi tefrika etmeye başlayacağız. "Kundakçı", İctimâî kemiren insan şeklindeki binbir mikrobun bir tanesidir. Onun mahiyetini anlamak için hikâyenin münekkitten alınmış şu bir kaç satırı okumak kâfidir: "... Şekip Bey bir kıvılcım gibi dokunduğu kalbi sızlatır. Geçmeyen bir hastalığın sinsi bir mikrobunu gibi hangi gönüle değse orada unutulmaz bir yara açar. Onda, kadın ruhu zehirlemek marazi biri müpteladır. Ne bekârlığın ismetini ne de râbıta-i izdivâcın kudretini tanır. Yoluna

tesadüf eden bedihâların vay haline! Onlar, mutlaka Şekip'in kurduğu ağa düşecekler..." Aziz karilerimiz, yukarıya naklettiğimiz parçadan eserin şimdiye kadar hiçbir müellifin canlı ve hayât-ı hakikiyeden mülhem mevzusunu anlamışlardır. Ercümend Ekrem gibi kudretli bir muharririn kaleminden çıkan bu nefis eserin herkes tarafından büyük bir alâka ile takip edileceğinden eminiz"

(10301)-26 CE. 1344 Pazar-13 KE. 1341/1925 tarihli nüshasında:

" Hüseyin Rahmi Bey üstadımızın "Başımıza Gelenler" adlı romanı bugünkü nüshamızda nihayet bulunduğundan Ercümend Ekrem Bey'in gazetemiz için yazdığı yeni romanı bugünden itibaren tefrika etmeye başlıyoruz."

İkdâm gazetesinde toplamda 46 sayı halinde tefrika edilen eser, İkdâm'ın (10384)-24 Ş. 1344 Salı-9 Mart 1342/1926 tarihli nüshasında son bulmuştur.

İkdâm gazetesinde 1926 yılında yer alan tefrikaların künyesi ise şu şekildedir:

(10388)-28 Ş. 1344 Cumartesi-13 Mart 1926

(10389)-29 Ş. 1344 Pazar-14 Mart 1926

(10390)1. R. 1344 Pazartesi-15 Mart 1926 tarihli nüshalarında:

Dokuzuncu tefrika *"Yataklı Vagonlar Mabudesi"*dır.

Fransa'nın en yeni ve en meşhur hikâyenüvislerinden Maurice Dekobra'nın zengin, güzel, genç, âteşîn ve kibar bir İngiliz kadını ve bu kadının serveti içinde geçen sefâhat hayatını, bu Hayat içinde geçirdiği fevkâlade ve nâ-şinîde aşk ve şehvet Maceralarını bütün çıplaklığıyla tasvir eden ve bir sene içinde 280 kere(2000,000) adet tab edilip dünyanın bütün Lisanlarına tercüme edilen bu meraklı, mükemmel ve nefis eserini Ramazanın birinci gününden itibaren muntazaman tefrikaya başlayacağımı karilerimize tebşir ederiz."

İkdâm sütunlarında 68 sayı halinde tefrika edilen *"Yataklı Vagonlar Mabudesi"* adlı eser, İkdâm'ın (10462)-16 ZK. 1344 Cumartesi-29 Mayıs 1926 tarihli nüshasında son bulmuştur.

İkdâm'ın onuncu tefrikası *"Tango Dellalı"* başlıklı roman tefrikasıdır. Bu roman tefrikası ile ilgili bilgiler İkdâm gazetesinde şu şekilde yer almıştır:

(10458)-11 ZK-1344 Pazartesi-24 Mayıs 1926

(10459)-12 ZK-1344 Salı-25 Mayıs 1926 tarihli nüshalarında:

"Karilerimizin fevkâlade mazhar-ı teveccüh ve takdiri olan "Yataklı Vagonlar Mabudesi" birkaç güne kadar nihayet bulacak ve mazhar olduğu rağbet-i umûmiyeden dolayı matbaamız tarafından ayrıca kitap şeklinde tab ve neşredilecektir. Romanın hitamından evvel yeni biri roman daha tefrika etmeye başlayacağız. "Yataklı Vagonlar Mabudesi"nden daha heyecanlı bir eser-i sanat olan bu yeni romanımızın karilerimiz tarafından daha büyük bir lezzetle okunacağından emin olduğumuz için şimdiden tebşir etmeyi vazife addederiz."

(10460)-13 ZK-1344 Çarşamba-26 Mayıs 1926 tarihli nüshasında:

"Tango Dellalı

Yarından itibaren bu fevkalade romanı neşre başlıyoruz." ifadesi ile tanıtılır. İkdâm sütunlarında toplamda elli alto sayı halinde neşredilen "Tango Dellalı" adlı roman tefrikası, İkdâm'ın (10171)-21 M. 1345 Pazar-1 Ağustos 1926 tarihli nüshasında son bulmuştur.

İkdâm gazetesinde yer alan on birinci tefrika ise *"Altun Bey'in Kanlı Düğünü"*³⁶ adlı bir roman tefrikasıdır.

"Altun Bey'in Kanlı Düğünü" adlı roman tefrikası ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

(10512)-9 M. 1345 Salı-20 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

*"Türklerin Kilikya Krallığına İstilas Menakıbından:"Altun Bey'in Kanlı Düğünü"*³⁷

Şimdiki tefrikamız yakında nihayet bulacak olduğundan sonra Nezihe Hanımefendi'nin Türk tarihine ait büyük bir aşk-ı fâciasını tasavvur eden bu mükemmel hikâyesi tefrika edilecektir. AnadoluTürk tarihinin en karanlık noktalarını tenevvür eden ve eski Türk hayât-ı ictimâyesini bütün incelikleriyle gösteren bu nefis eser en meraklı vakayı ihtiva ettiği kadar en İstifadeli maiyeti de haizdir. 12 gün kadar devam edecek olan bu güzel tefrikadan sonra da birinci kısmını evvelce tefrika edeceğimiz ve ahiren şehrimizde filme alınan "Yataklı Vagonlar Mabudesi"nin ikinci kısmını neşredeceğiz."

(10513)-10 M. 1345 Çarşamba-21 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Türklerin Kilikya Krallığına İstilas Menakıbından:"Altun Bey'in Kanlı Düğünü"

³⁶ Adı geçen tefrika ile ilgili çalışma tez konusu dışında çalışılacaktır.

³⁷ Adı geçen tefrika ile ilgili çalışma tez konusu dışında çalışılacaktır.

"Eski Türklerin ictimai hayatlarını, Anadolu saraylarının âdat ve teşrifatını eski Türk ordusuyla hükümetinin Teşkilatını, eski Türklerin merdliklerini ve aşk maceralarını meraklı bir roman şeklinde öğrenmek isterseniz Nezihe Hazım Efendi'nin yakında tefrikasına başlayacağımız bu nefis eserini okuyunuz. Bir Türk beyinin, bir Ermeni prensesiyle olan büyük ve kanlı aşkını tasvir eden bu şaheser, bugüne kadar intişar eden milli hikâyelerin en mükemmeli, en meraklısı ve en heyecanlısıdır."

(10514)-11 M. 1345 Perşembe-22 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Türklerin Kilikya Krallığına İstilasını Menakıbından: "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"

"Muharriri: Nezihe Hazım. Hem tarihimizin, hem edebiyatımızın güzide asarından olan bu muhteşem hikâyeye, büyük ve tarihi bir aşkın en müthiş ve en müheyyic safahatını en canlı şekilde tasvir etmektedir. Gazetemiz bu en nefis eseri yakında tefrikaya başlayacağız. Şimdiden tebşir ederiz."

(10515)-12 M. 1345 Cuma-23 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Türklerin Kilikya Krallığına İstilasını Menakıbından: "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"

Türk ve Ermeni tarihlerini aynı zamanda alakadar eden büyük, kanlı ve heyecanlı bir aşk faciasını gayet meraklı ve mükemmel bir roman şeklinde okumak isterseniz Nezihe Hazım Hanımefendi'nin şu güzel eserini okuyunuz: Türklerin Kilikya Krallığına menakıbından: "Altun Bey'in Kanlı Düğünü" Yakında tefrikasına başlayacağımızı karilerimize şimdiden tebşir ederiz."

(10517)-14 M. 1345 Pazar-25 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Nezihe Hazım Efendi'nin Türklerden bahs (Altun Bey'in Kanlı Düğünü) unvânlı eserini yakında neşredeceğiz."

(10519)-14 M. 1345 Salı-27 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Memleketimizde Türk tarihine ait ilk telifi roman, Nezihe Hazım'ın İkdâm için yazdığı "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"dür. Yakında neşrine başlanacaktır"

(10519)-14 M. 1345 Salı-28 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Türklerin Kilikya Krallığına İstilasını Menakıbından: "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"

Muharriri: Nezihe Hazım. Hicretin 526 ve Miladın 1131 tarihinde bir Türk beyi bir Ermeni prensesi müthiş bir ölümden şâyân-ı hayret bir maharetle kurtarmıştı. Bu vaka

tarihin en heyecanlı vakasıdır. Bunu en cânlı şekilde tasvir eden milli bir şaheser okumak isterseniz birkaç gün sonra başlayacak olan tefrikamızı takip etmelisiniz"

(10520)-15 M. 1345 Çarşamba-29 Temmuz 1926 tarihli nüshasında:

"Memleketimizde telif edilen ilk tarihi roman, *Nezihe Hazım Efendi'nin büyük bir aşk macerasından bahis "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"* unvanlı bir eseridir. Bu meraklı ve heyecanlı roman yeni edebiyatımızın en güzel eseri olacaktır. Yakında tefrikasına başlanacaktır.

(10515)³⁸- 22 M. 1345 Pazartesi-2 Ağustos 1926 tarihli nüshasında:

"*Türklerin Kilikya Krallığına İstilas Menakıbından "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"*

Nezihe Hazım Hanımefendi'nin bu mükemmel eseri, memleketimizde Türk tarihine ait ilk milli romanıdır. En kanlı ve en heyecanlı bir aşkı tasvir eden bu güzel hikâyeyi yarından itibaren tefrikaya başlayacağımızı karilerimize tebşir ederiz"

(10516)- 23 M. 1345 Salı-2 Ağustos 1926 tarihli nüshasında:

"*Nezihe Hanım Efendi'nin "İkdâm" için yazdığı "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"* unvanlı tarihi romanını bugün tefrikaya başladık."

İkdâm gazetesinde altmış yedi sayı olarak tefrika edilen "*Türklerin Kilikya Krallığına İstilas Menakıbından "Altun Bey'in Kanlı Düğünü"* adlı eser, İkdâm'ın (10598)-16 RA. 1345-Pazar-24 Ekim 1926 tarihli nüshasında sona ermiştir.

İkdâm'ın on ikinci tefrikası "*Bir Kadının Sergüzeşti"* adlı roman tefrikasıdır. Tefrika ile ilgili bilgiler, gazetede şu şekilde yer almıştır:

(10602)- 20 RA. 1345 Perşembe-28 Ekim 1926 tarihli nüshasında:

"*Yeni Romanımız "Bir Kadının Sergüzeşti"*

Umumi harp içinde telef olan bir İngiliz kadının fevkâlade hayret-âver macerasını ve sergüzeştini muhtevi mezkûr roman, aynı zamanda fazîlet-i ahlâkiyenin emsalsiz bir numunesini dahi irâe eden mübahisi câmidir. Bu emsalsiz roman, Esmâ Zihni Hanımefendi tarafından güzel bir üslup ile lisanımıza tercüme edilmiştir. Birkaç güne kadar derc edeceğiz. Bu yeni romanımızı karilerimizin alâka ve ehemmiyetle takip edeceklerini ümit etmekteyiz."

³⁸ sehven

(10603)- 21 RA. 1345 Cuma-29 Ekim 1926 tarihli nüshasında:

"Yeni Romanımız "Bir Kadının Sergüzeşti"³⁹

Umumi harp içinde telef olan bir İngiliz kadının fevkâlade hayret-aver macerasını ve sergüzeştini muhtevi mezkûr roman, aynı zamanda fazîlet-i ahlâkiyenin emsalsiz bir nümunesini dahi irâe eden mübahisi câmidir. Bu emsalsiz roman, Esma Zihni Hanımefendi tarafından güzel bir üslup ile lisanımıza tercüme edilmiştir. Birkaç güne kadar derc edeceğiz. Bu yeni romanımızı kâriyelerimizin alâka ve ehemmiyetle takip edeceklerini ümit etmekteyiz"

(10606)-25 RA. 1345 Salı-2 Ekim 1926

(10607)-26 RA. 1345 Çarşamba-3 Ekim tarihli nüshalarında

Umumi harp içinde telef olan bir İngiliz kadının fevkâlade hayret-aver macerasını ve sergüzeştini muhtevi mezkûr roman, aynı zamanda fazîlet-i ahlâkiyenin emsalsiz bir nümunesini dahi irâe eden mübâhisi câmidir. Bu emsalsiz roman, Esma Zihni Hanımefendi tarafından güzel bir üslup ile lisanımıza tercüme edilmiştir. Birkaç güne kadar derc edeceğiz. Bu yeni romanımızı kâriyelerimizin alâka ve ehemmiyetle takip edeceklerini ümit etmekteyiz."

(10608)-27 RA. 1345 Perşembe-4 Ekim 1926 tarihli nüshasında:

"Yeni Romanımız "Bir Kadının Sergüzeşti Bugün neşrine başlıyoruz." bilgisi yer almaktadır.

İkdâm gazetesinde toplamda kırk altı sayı halinde tefrika edilen bu eser, İkdâm'ın (10655) -15 CA. 1345 Salı-21 Aralık 1926 tarihli nüshasında sona ermiştir.

İkdâm gazetesinde 1926 yılı içersinde yer alan son tefrika ise: "*Çarpan Ölümler*" başlıklı tefrikadır. İkdâm'ın (10661) numaralı nüshasında tefrika edilmeye başlanır.⁴⁰

1.2.3. Fikir Faaliyetleri

İkdâm gazetesinde yer alan yazılara bakıldığında, fikri yazıların oldukça fazla olduğu dikkate değer bir unsurdur. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir takım siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel düşüncelerin yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti toplumuna aşılmasında önemli rol oynayan İkdâm gazetesinde bu anlamda çok sayıda yazı yer almıştır. Bu dönem

³⁹ Adı geçen tefrika ile ilgili çalışma tez konusu dışında çalışılacaktır.

⁴⁰ Tefrikanın devam eden kısımları İkdâm'ın 1927 yılına tekabül etmektedir.

içerisinde fikri yazıların mahiyetini tespit eden unsurların başında Türk-Yunan münâsebât-ı siyâsisi ve bilhassa sıradan bir torak parçasına egemenliği ifade etmenin ötesinde iktisadî açıdan pek çok devletin ilgisini çeken Musul, Lozan Antlaşması öncesi ve sonrası için ciddi önem arz etmiştir.

Dolayısıyla İkdâm gazetesinde yer alan fikri sahadaki yazıların ehemmiyeti "siyasî bir Türk gazetesidir" ibaresini sütunlarına taşıyan İkdâm gazetesi için Türkçülük çizgisinden hareketle şekillenmiştir denebilir.

İkdâm gazetesinde fikrî sahada en fazla yazı kaleme alan isim İkdâm gazetesinin sermuharriri Ahmed Cevdet Beyefendi'dir.⁴¹ Üç yüz altmış adet yazı kaleme alan Cevdet'in yazılarının hemen hepsi Türk toplum hayatı ve dünya genelinde yaşanan olaylar, havâdislere dair fikrî mahiyeti olan yazılardır. Hemen her alanda yazılar yazan Cevdet' in fikrî sahadaki yazılarından biri olan "*Hâkimiyet-i Milliye Refîkimize*" başlıklı yazı, Dârü'l-Fünûn'da tıpçı ve hukukçu öğrenciler arasında vuku bulan izzet-i nefis davasından hareketle demokrasi ve cumhuriyet halinde yaşayacak bir millet için gerekli olan değerleri sorgular ve bir millet için fazilet sahibi olmanın ehemmiyetine vurgu yapar. Fazilet sahibi olması gerektiğine inandığı Türk toplumunun ahvâl-i umûmiyesinde ise bunun aksinin görüldüğünü dile getirir. Türk toplumu için gereken bir diğer değer ise ahlâktır. Cevdet, ahlâkı, üçe ayırmaktadır. Ahlâk-i dîniye, ahlâk-i felsefiye, ahlâk-i teşrîye. Tedennî olmakla itham edildiği için bugün hemen hemen mahvolmuş durumda olduğuna inandığı ahlâk-i dîniye için şu ifadeleri kullanmaktadır:

"O ahlâk fuzûlî bir şey addedildi, daha daha sebep, tedennî olmak üzere. ithâm edildi. İslâm-ı dîniyenin şahıslar için vaz ettiği kavâid-i ahlâk, terk edildiği gibi heyet-i ictimâiyenin hüsn-i hâlde bekâsına âid olan kavânîn de kâmilten unutuldu. Müslümânlıktaki ahlâk-i ictimâiye, hiçbir dinde o kadar mükemmel değildir. Fakt cehâlet gafletiyle bunlar görülemiyor. Lâkin doğrusunu söyleyeyim, şimdi değil, daha evvelden beri Müslümânlıktaki ahlâk-i ictimâiye memleketimizde lüzûmu vech ile teşhîr ve teşrîh edilmiş değildir. Bize, memleketimizde hiçbir kimse meselâ zekâtın ahlâk-i ictimâiye üzerindeki tesîrât ve hükmiyesini söylememiştir. Hâlbuki bu tesânüd-i ictimâiyenin en mühim bir faslını teşkil etmektedir." ifadelerini kullanır.

⁴¹ Ahmed Cevdet'in yazıları tez konusu dışında bir çalışma konusu çalışılacaktır. Bu nedenle Cevdet'e ait yazıların az bir kısmı (42 adet) tahlile tabi tutulmuştur.

Cevdet, ahlâk-i felsefeyi ise zevâd-ı ma'dûdeye münhasır olduğunu ifade eder. Bu tür ahlak için tahsil görmeyen ve akıl mantık sahibi bireyler olmanın önemine dikkat çeker ve dini ahlak olmadığı sürece diğer ahlakların olmasının mümkün olmayacağını belirtir. Ahlâk-i teşrî'îyi, ahlâk-i kânûniye olarak adlandırır ve bu tür ahlaka sahip olabilmek için ilim ve fazilet sahibi olmayı zorunlu görür.

Cevdet'e göre demokrasi ve cumhuriyet halinde yaşayacak bir toplumda olması gereken diğer bir özellik ise terbiyedir. Bu konuda Cevdet'in görüşleri şu şekildedir:

"Evvel-emrde İstanbul'a çok terbiyesiz halk doldu. Türk milletinin bir ananesi olan görgünün, sârı ortadan kalktı. Müskirâtın sû-i istimâli ırkımızın pâye-i ahlâkiyesini çok tenzîl etti. Bizde hayâ ve hicâb hem âilevî, hem dinî bir fazîlet idi. Halbûki bunlar dünya safasına mâni add edildiğinden onların da hükmü yoktur. Âileler, pek şiddetli avâmîl altında inliyorlar. Bugün kadınlık da maâ't-tessüf şedîd bir buhrân içindedir. Ona yanlış telkînât vâkıa olmuştur. O hiç anlamadığı, bilmediği mâhiyetini idrâk ettiği bir iki hayâta girer girmez, ona fazîletten ziyâde rezîllikler gösterilmiş, işte âile râbitası da böyle berbâd olmuştur."

Toplum hayatında mekteplerin de önemini göz ardı etmeyen Cevdet, onu zümrüdü anka kuşuna benzetir ve manevi terbiyenin harap olmasından yakınarak onları acınacak halde bulur. Mekteplerdeki karışıklık arz eden usûl-i terbiye için "Rus salatası" benzetmesini yapar.

Gene maarif idaresindeki yabancı ellerin durumunu ise daha da fena bulmaktadır. Cevdet, mehâsin-i ahlâkiye için memleketi yükseğe kaldıracak talebe cemiyetleri teşkil edilmesini savunur ve bu konudaki görüşlerini şu sözlerle ifade eder:

"İşte bizim memleketimizde vücûdu lâzım ve talebemizin ezhânını tahrîke lâyıf muazzez bir emel... Hakîkaten Züfânın cemiyeti, İsviçre'ye pek muktedir adamlar yetiştirmiş vatanına ilmen güzîde hizmetler ifâ etmiştir. İşte bu ilim adamları, bugünkü bugünkü İsviçre'nin peydâ olmasına sebep olmuşlardır. Bizim Dârü'l-Fünûn umuzla Avrupa Dârü'l-Fünûn ları birbirine benzemezler demiş idik. Çünkü biz bir bina bulunduğumuz gibi Dârü'l-fünûda vücûd bulur zabtına düşmüşüz. Orada emânet ve müderrislik için ne gibi şerâite itibâr edildiğini nazar-ı dikkatte almamışız."

İkdâm gazetesinde fikrî yazıları olan bir isim de Ahmed Midhad'dır. Midhad'ın "Ağaç Muhabbeti ve Ağaç Bayramı" başlıklı yazısı, ormanların cemiyet-i beşeriyeye ifâ ettiği

hidemâtı dile getiren bir yazıdır. Midhad bu yazısında özellikle iktisat, sıhhat üzerinde büyük tesirleri olan ormanların tahrip edilmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Bundan elli sene önce memleketimiz %20-30 miktarında ormanla mestûr iken bu oranın günümüzde %5-10'a düşmüş olması ile ilgili olarak başka ülkeler ile bir kıyas yapar:

Almanya için söylediği meşhûr bir sözü burada tekrarlamaktan kendimi alıkoyamadım. Üstâd diyor ki: Eğer insanlar Alman diyârını terk etseler yüz sene zarfında her taraf ormanla setredilecektir." Bizde de dest-i beşer bu kadar tahrîbkâr olmasa tabiat memleketimizi zümrüt gibi yeşillendirecektir demek mümkündür. Bugün dünyaca zirâat memleketi tanılan vatanımız-arazimizin azimetine nazaran ormanca fakîr memleketler sırasına girmektedir. Halbûki komşularımız Bulgaristan, Sırbistan arâzi-i umûmiyesinin % 31-32, Romanya %23 mikdârı ormanlıktır. İsveç % 52, Almanya % 29,5, Fransa % 19, Yunanistan %15 ve hatta Haollanda % 8 nisbetinde ormanlıktır."

Midhad, Ormanların ne kadar mühim bir vâridât yuvası olduğu düşünüldüğünde ormancılığa hizmet etmenin memleketimiz için otuz-kırk sene zarfında gayr-i münebbit bir topraktan dahi hâsılat almaya başlayacağımızı ifade eder.

Ahmed Safet ise "*Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Teessüsü ve Usûl-i İdâresi*" başlıklı yazısında kütüphane tesis etmenin toplum hayatında yeri ve önemi üzerinde durmaktadır. Hükûmetçe kütüphanelerin lüzûmunun takdir edilmesi gerektiğini savunan Safet, umumi kütüphanelerin yalnızca ilim ve fennin bir şubesinde araştırmalarda bulunanlar için değil herkes için istifade edilebilir olması gerekliliği üzerinde durur.

İkdâm'da Ahmed Zeki Velîdî tarafından kaleme alınan *Türkiye Cumhûriyeti Arması Münâsebetiyle*" başlıklı yazıda ise Türkiye Cumhuriyeti'nin milli arması nasıl olmalı esâsâtı üzerine fikirlerini beyan eder ve Velidi, milli arma konusunda Türkelrin millî ananelerine bakılması gerektiğini savunur. Milli arma konusunda milli ananeleri zengin kaynak olarak görmektedir. Bu noktada İslâm ve Türk hükûmetlerinin eski armaları İslâm ve Türk hükûmetlerinin eski armalarını değerlendirir ve geçmişteki Türk hükûmetlerinin devlet armaları ile ilgili şu örnekleri verir:

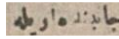
"Meselâ Selçuklularda Karakuş, şîr ü hûrşid İlhanilerin meskûnâtında süvârı sûreti iki eliyle hilâl tutmuş bir adam, arslan veya güneş ve her ikisi berâber olacak şîr u hûrşid, karakuş, deve resimleri veyâhûd on iki senelik Türk takvîmindeki hayvanat teressüm edilmiştir. Bazen de hânın kendi âilelerine mahsûs it sürûleri ve emlâkına vaz olunan damga, altın, orada da tarak timurluğun mihrinde (Fransa Kralı 6. Şarl Lö Conder'in

mektûbunda) üç halka ve buna müşâbe şeyler teressüm edilmiştir. Bunların hiçbirisi dâimî bir sûrette müstamel olan millî, umûmî Türk remzi değildir. Buradaki motiflerin iki armada kullanılıp kullanılmayacağı cây-i sualdir. Türklerin ibtidâî târîhine âid efsâneler arasındakurt hikâyesi Türk edebiyatında defeâtle tanıtılmıştır (M. Şemseddin: Türk Târîhi 17,3-7 tercümesi: 2, 27-275, 3, 7, Köprülüzâde: Türk Edebiyatı Târîhi:1 54-59). Kurt, Göktürklerde olduğu gibi bazen vâlîde, Uygurlarda olduğu gibi bazen de pederdir. Oğuzlarda ise Türk Hanımlarıyla Türk kavminin müşkil zamânlarında hak-ı fevkalâde sûrette hallâs ve fütühât yolları gösteriyor. Göktürk hakanlarının bayraklarında kurt başı kullandıkları Çin imparatorlarının Göktürk hakanlarına kurt başlı bayrak hediye ettikleri herkesin malûmudur."

Ali Rızâ'nın "İstanbul'un Eski -Adetleri Yavedud'da Gül Pazarı" başlıklı yazısı ise eski zamanlarda Türk toplum hayatında önemli yer edinmiş Eyüp, Bahariye bostan ve bahçelerinde bahçıvanların çiçek yetiştirmesinden bahseder. Eyüp ve Bahariye bostanlarında yetiştirilen bu çiçeklerin yetiştirildikleri yer ile zamanla özdeşleşmesi, bu bölgelerde çiçek yetiştirmenin adeta Bahariye-Eyüp bostanlarına mahsus addedilecek kadar bir değer kazanmış olan bu durumun zamanla önemini yitirmesinde duyduğu rahatsızlığı dile getirir.

Ali Rıza'nın İkdâm gazetesinde yazmış olduğu yazılardan bir diğeri ise "Saltanat Devirlerinde Vükelâ Entrikalarının Numûneleri" başlıklı yazıdır. Bu yazıda Rıza, İkinci Mahmud zamanında vuku bulan Vaka-i Hayriye'den sora Osmanlı imparatorluğunda vükelâ erkânından bazı kimselerin yönetimde yer alabilmek için yaptıkları entrikaları anlatır. Ali Rıza'nın ifadesi ile o dönemin kalburüstünde gelen vükelâ efendilerden bazıları şunlardır. Dâmâd Hâlîl Paşa, Hüsrev Paşa, Pertev Âkif (Efendiler), Reşîd Paşa.

Ali Rıza, Osmanlı yönetiminde söz sahibi olmak için mücadele veren bu şahıslar ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanır:

"Devletin münâsib-i mühimesinde bulunarak zamânın ukâlasından tanınan zâtlar bile bu efkâr-ı atike erbâbına tarafdâr bulunmuşlardı. Gene muhâlifîn şeyler icâd edilmiştir ki meselâ tekkelerde şeyhler, medreselerde hocalar "rüya"lar görürler ve bigmîr efendimize atfen "şeriatı mı kaldırıyor sunuz, böyle giderse ustam değilsiniz!" anâbini irşâd ederlerdi. Kürsülerde vaazlar bile, Tanzimât aleyhinde halkı irşâda çalışmışlardı. Reşîd Paşa'nın rikbâs içinde öyleleri vardı ki ne devletin menfaat-i hakîkiyesini düşünmeye kendisinin onda biri derecesinde akılları erer ve ne de çare-i selâmetini bulmaya rütbe-i

dirâyetleri kiâyet ederdi. Kıl u idâm, tesmîn, müisâdere-i emvâl gibi muâmelât-ı zulmiye sebebiyle Reşîd Paşa hükûmetimizden diğer vilâyetlere karşı emniyet-i mâl ve can temîn ederek Avrupa efkâr-ı umûmisini tashîhe çalışmıştır. Avrupa usûl-i medeniyeti memâliğimizde en evvel mevki-i tatbîke vaz ile efkâr-ı umûmiyeyi uyandırmak gibi hizmetleri inkâr olunamaz."

İkdâm'da Doktor Abdullah Cevdet'in ise *"Mustafa KemalPaşa ve İlğâ-yı Esâret"* başlıklı yazısı dikkate değer bir diğer fikri yazıdır. Cevdet bu yazısında Mustafa KemalAtatürk'ün Türk toplumunu esaretten hürriyete kavuşturan meziyetleri ile ilgili bir değerlendirme yapar:

"Mustafa KemalPaşa'nın psikolucya nokta-i nazarından en mümtâz, en bülend meziyeti halkın gayr-i şûûrî ve ihtiyâcını büyük bir darbe-i imân ve katiyetle tatmîn etmelidir. "Hünermend olanlar" herkes için yapmak müşkil olan şeyleri yapanlardır. Dehâ sâhibleri herkes için yapmak muhâl olanı yapanlardır." Diyorlar. Bunun doğruluğu şüphe götürmez. Dehânın sıfat-ı kâşîfesi muhâli, daha doğrusu zekâlar için muhâl görüneni, mümkün vâkıa kullmaktadır. Bu parlak feth ve galebelerin sırrı nerededir? Bu serin neden ibâret olduğunu bize GaziPaşa bizzat öğretiyor. Çünkü diyor, Türkiye'de bir münevver gençlik vardır ve bunlar milletin dimâğlarını teşkîl ediyor. Bunların kulakları ve gözleri, Avrupa'nın, Amerika'nın velvele-i terkisine şaşa-i medeniyetine açıktır. Ben o ferdin heyecânına can oluyorum." Bu sözler harfiyen GaziPaşa'nın sözleri olmasa da manâ ve madlûl itibârıyla tamamen o büyük pîşvânındır. Amerika-yı şimâlîde, 1864'te münevverlerin, münisiflerin meyl-i ruhûnu reîs-i cumhûr nasıl temsîl ve esâreti ilgâ ettiyse Mustafa KemalPaşa da öylece Türkiye'nin münevver gençliğinin heyecânlı ve canlı emellerini, rüyâlarını tahakkuk ettirmektedir."

Doktor Abdullah Cevdet, Atatürk'ün münevverTürk gençliği üzerindeki fikirlerinin gönüllerin derinliğinde ve gelip geçici pek taze şahsî cereyanı temsil eden gücüne vurgu yapar. Türk'ün istiklal ve hürriyetinin lâ-yemût timsâli olan Gazi Paşa için:

"O, dâimâ daha ileriye, dâimâ daha yükseğe götürecektir. Onun nefhası uzaklara vâsıl olacaktır. Büyük mütefekkir ve büyük müterennim "ırkî" cevher ve izzet-i şümâr-ı zemzeme-i ümmeti bir âr. Derken ne demek istemiş olduğunu Mustafa Kemal, belki bu hükûmet-i rûhiyenin nâzımı örfiden daha iyi anlamıştır ve elindeki nefîr, nefîr-i haktır." ifadelerini dile getirir.

İkdâm sayfalarında yer alan bir diğer fikri yazı ise Emîroğlu Ziya'nın "*Garb Medenîyeti*" başlıklı yazısıdır. Emiroğlu Ziya bu yazısında Avrupa medeniyetini değerlendirir ve onun en büyük kusuru olarak nâ-tamâm olmasını görür ve Emiroğlu'na göre maddiyât cihetinde son derece terakki etmiş olan Avrupa, maneviyatında daha zayıf kalmıştır ve bilhassa servet-i umumiyenin ve refâhın mütemâdiyen artmasından dolayı pek çok zengin adamlar hâsıl olmuş ve bunlar bazı yerlerde mesâvî-i ahlâkın zuhûruna sebebiyet vermişlerdir. Ziya bu düşüncesini Garp ve Şark'ı mukayese ile şu şekilde ifade etmektedir:

"Garbın mefkûresi dîneyevîdir. Halbûki Asya'nın zihniyeti Avrupa'ya benzemez. Şarkın mefkûresi uhrevîdir. Şarkta en büyük fazîlet dünya ile tedricen kat-i alâka etmektir. Dünya fanîdir. BU felsefe Hint'ten (Buda) neşet eylemiş ve bütün şarka sirâyet etmiştir. Şarklılar için yaşamak çekmektir. Çekmenin içinde yegâne tarîk insanın kendisi unutmamasıdır. Şarkta kendini unutanlar mesûd zümresine "nirvana"ya dâhil olurlar. Hayâtın tanzîmini düşünmezler, işlerini kadere bağlarlar bu yüzden zekânın sahası küçülür. Hin'te güneşin mütemâdiyen neşreylediği yorucu ziyânın verdiği sıkıntı netîcesi orayı tayîn edemeyiz. Fakat bu diyârdan hurûc ile bütün Asya'yı istilâ eden mukaddes veya gayr-ı mukaddes bi'l-cümle âsârın rûhu insanlara bedbînliği telkîn eder. Acem şâirleri de bu zihniyetin taht-ı tesîrinden kurtulamamışlardır. Hatta vatandaşlarını neşeye davet eden yegâne Acem şâiri Ömer Hayyam hayâtta gâyeyi ancak aşk da ve sarhoşlukta bulmuştur. Bilhâssa fûnûn-i hazirenin keşfinden sonra Asya medeniyeti Avrupa medeniyetine fâik olamaz. Aksini iddiâ eylemek mümkün değildir."

1.2.4. Dil İle İlgili Yazılar

İkdâm gazetesinde şüphesiz ki en çok önem arz eden konulardan biri dil meselesi, sade, açık, anlaşılır bir Türk yazı dilinin geliştirilmesi yolunda verilen mücadeledir. Edebiyat tarihimizde her ne kadar tam anlamı ile başarıya ulaşamamış olsa da Tanzimat ile başlayıp meşrutiyet, dönemlerinde devam eden dilde sadeleşme mücadeleleri şüphesiz ki cumhuriyet dönemine gelindiğinde çok daha şümûllü bir şekilde devam etmiştir. Yüksek bir Türk dilinin vücûda getirilmesi noktasında cumhuriyetin ilk yıllarında verilen bu haklı mücadelede İkdâm gazetesi bu mücadelenin basın yayın noktasında önemli bir halkası olmuştur. Çünkü Türk diline hizmet, Türklüğe, Türkçülüğe hizmetin bir göstergesidir. Türkçülük mefkûresi üzerine şekillenmiş İkdâm gazetesinin bu görevi büyük bir özveri ile yerine getirdiğini söylemek mümkündür. İkdâm gazetesinde Türk dili ile ilgili yazıların

tenkidi yapıldığında bu yazıların tamamında sade bir Türk dili vücuda getirilmesi noktasında fikir birliğinin kararlılığı dikkat çeker.

İkdâm'da dil meselesi ile ilgili yazıların mahiyetini çeşitli mukayeseler, tarihten örnekler ile Türkler'de yüksek bir Türk dilinin nasıl vücuda getirileceği sorusu oluşturmaktadır.

İkdâm gazetesinde Türk dili ile ilgili yazıları bulunan en önemli isimlerden biri şüphesiz ki Ahmed Cevdet'tir. Cevdet'in "Adliye Vekâlinin Türkçe'ye Hizmetleri" başlıklı yazısında Türkçe kelimelerle, Türk kelimelerine yeniden can verilmeye başlanmasının Türkçülük için önemini dile getirir ve Adliye Vekâletinin bu yöndeki çabalarını değerlendirir. Adliye Vekâletinin bu çabalarının ehemmiyeti ise şu noktadadır ki bugüne kadar resmi makamlarda, ilimde kimsenin Türkçe'yi kullanma cesaretini gösterememiş olmasıdır. Oysa artık kanunlarımızda Türkçe ıstılâhlar meydana konmaya başlanmıştır. Cevdet'in bu yeni ıstılâhlar ile ilgili olarak dikkat çektiği durum ise:

"Bu yeni kelimeler, bir heyet tarafından konur ise ileride karışıklıktan kaçmış oluruz. Biz alışamadığımız içindir ki Türkçe sâde kelimeleri ıstılâh olarak kullanmaya dilimiz varmıyor. Halbûki bizce Arapça ıstılâhların kıymeti onların asıl manâlarını ekseriye bildiğimiz içindir ki meselâ "nikâh" kelimesi ne mübârek kelimedir değil mi? Halbûki bunun asıl lügat manâsını burada söylemek mümkün değildir. İşte ağza alınmayacak bir manâsı olan kelime bi'l-âhire beşeriyetin mukaddes akdlerinden birinde kullanılmıştır. Elyevm Arabistan'da müsta'mel olan enelmenkûha tabîri büyük küfürlerdendir. Türkçe kelimelerde de bu tasarrufu neden yapmayalım?"

fikrini savunur ve Türk dilinin mükemmel bir lügat kitabına ihtiyacı olduğundan bahseder:

"Türk, Türk milleti, Türk ulusu, Türkçülük, Türk sözü kulağa hoş gelen sözlerdendir. Fakat hani ya Türkçenin mazbût bir lügati? Dilimizi bize unutturdular. Ne kadar güzel ve manâli kelimeler var ki bize malûm değil. Dilimiz de bu kadar deyip geçiyoruz. Sözlerimizin köklerindeki sonlarındaki âdâtlar sayesinde yeniden birçok lügat ve ıstılâh vaz edebiliriz. Bu milletin, dil yüzünden erdiği nimetin kadrini bilmiş değiliz."

Cevdet'in "Bir Gün Güzel Olmak İçin" başlıklı yazısı ise dilin manevi güzelliğine değinir ve bu manevi güzelliğin kaynağını ise dilin ifade gücündeki kuvvete bulur. Cevdet'e göre bir dilde ifade gücü bulunmazsa o dilin herhangi bir gücü, kıymeti kalmaz:

"Dil, kanaryanın veya bülbülün şakıması değildir! İşte OsmanlıTürkçesi denilen bülbül kalesi dilinin hâli budur." sözleriyle ifade eder.

Ahmed Cevdet, uzun yıllar Arap-Fars edebiyatının güçlü tesirinde kalmış Türk dilini oldukça yapmacık bulmaktadır ve bu noktada Türk efrâdına bu Arap ve Fars'ın ağır tamlamalarla yüklü yapma lisanla küçük bir malumatın verilmesinin bile ne kadar zorlaştığına vurgu yapmaktadır:

"Onun güzelliği, onun kıymeti ne kadar bilir misiniz? Milyonda ancak beş on bin kişinin onu yazıp okuyabilmesidir! Vaktiyle, Türklere diğer kavimlere zulmettiler diye bühtân edilmiştir. Türkler, asıl büyük zulmü kendi haklarında yani dillerinin hakkında revâ görmüşlerdir. Biz Türkleri bitiren, işte bu yapma dildir. Zavallı efrâdımızda üç satırlık bir ilânı yazıp manâsını anlatamıyoruz. Dilimizin o hâle getirilmesi yüzündendir ki en sâde şeyleri bile ahâlimize olduğu gibi anlatmak kudretine sâhib değiliz. Birkaç formalık beş on kitâb neşrederek ahâlîmiz arasında neşretmeye, onu onlara okutmaya gücümüz yoktur. Memleketimizin bu manzarasını başka bir yerde görmek kabûl olamaz."

Cevdet, "Cihân-gîr-âne bir devlet çıkardık bir aşiretten" fahriyesi ile övünen bazı efrâdın ancak hâlâ kendi ahvâlini anlatabilecek güçte bir dile sahip olamayışını tenkit etmektedir. Bu durumda imdada yetişecek olan şey ise gazete, kâğıt, kitaptır.

Cevdet'in " *Dilimiz İçin*" başlıklı yazısı ise Türk âlimlerinden Mısır'da mukîm Nûreddin Mustafa Bey⁴²'in mesâî-i ilmiyesi hakkında Beyrut şehbenderimiz Seyfi Bey tarafından neşredilen makalesi ile ilgilidir.

Cevdet, Nureddin Bey'in Türk dili ile makalesinden hareketle her tarafta güçlü devletler teşkil etmiş olan Türklerin kendilerine sıkı temâsda bulunan, ârî ve Sâmi kavimlerin lisânı ve manevî tesîri ve nüfûzu altında kendi şahsiyetlerini unutmuş olmalarını eleştirerek dillerine dair olan malumatı tetebbu ve tedvînden ne denli aciz olduklarını dile getirir. Oysa Cevdet'e göre Dünyada ilk medeniyet-i insaniyenin vâzı, nâşiri, ilk keşfiyât ve ihtirâât-ı ilmiye ve sanâiyenin mübdi, sâhibi, beşeriyetin hayât-ı medeniyesinde ilk muallimi olan Türkler artık Arabî, farsî kelimeler yerine sırf Türkçe kelimeleri koymalıdır. Aksi halde kendi dilimizi Arabî Farsî kelimelerin boyundurluğunda feda ederek milli bir cinayet işlemiş olmaktan öteye gidemeyeceklerdir.

Zira bu zararın en büyüğü de maarif neşriyatına olur ki bu yapma dil sebebiyle Türk ferdi cahil kalmaktadır:

⁴² Nureddin Mustafa Bey'in İkdâm gazetesinde Türk dili ile ilgili toplam 16 adet makalesi yer almaktadır. Bu makaleler, tezin konusu dışında ayrıca çalışılacaktır.

"Edebiyatımızın iksâ ettikleri bu cinâyet, ibtidâ onlarda tesîrini göstermiş, şiir ve nesirleri bugün Türkiye'de bir ecnebî dilinden daha ziyâde metrûk ve mensî kalmıştır. Eğer kendi dillerini o kadar ihmâl etmemiş olsalar idi bugünkü gibi unutulmazlardı. İşte yine o anlaşılmaz dildir ki bu milleti böyle cehâlet pençesinde bırakmıştır. Tesîrâtın derecesini anlamalıdır ki bugün buna karşı ciddi bir çâre bulunamamıştır."

"Türkler kendi dillerindeki kelimelere ecnebî kelimeleri tercîh ede ede kendi milletlerine âid olan en kıymetli malûmâtı, târîhî, hizmet-i medeniyeyi, esâtîri, ictimâiyâtı da bir tarafa atmışlardır. Kendi kendimizi, ulûm ve maârife, medeniyete hizmet etmemiş bir zeyb çıktı aşîret hâlinde göstermişlerdir. Bir büyük edîbimiz bile bir aşiretten bir devlet çıkardığımızı tefâhür vadisinde söylemiyor. Birkaç kere güyâ lisân ıslâhâtı yapıldı. Bunların hiçbirinde, dilimizin esâslarıyla uğraşmamışlardır. Edebiyat-ı cedîde falan da tarz-ı ifâdeye dâirdir. Lisânın aslı kâ'le alınmamıştır."

Ahmed Cevdet, Türk dilinin sadeleştirilmesi yolunda verilen mücadelede İkdâm gazetesinin tarz-ı mesâisine de değinir:

"Yazılarımızın Türkçeleştirilmesi için "İkdâm" az çalışmadı. Maksudına hiç muvaffık olamadı değil. Türkçülüğe dâir hakikaten mesûd bir teyakkuzun vukû'una delâlet ettiyse de hiç olmazsa gazetelere yazılan bütün yazıların mümkün olduğu kadar Türkçe yazılması ârûsunu husûle getirmeye muvaffık olamadı. İşte bundan anlaşılır ki asıl iki nesil ve yeni soy bizde henüz peydâ olmamıştır. Bizde küçücük yeni neslin nişânı, kendi diline vereceği ehemmiyettir. Mâdemki bugünkü günde Dârü'l-Fünûn müderrisleri dahi dâhil olduğu hâlde bu türlü yazı yazarlar yoktur. Yeni nesil de yoktur. Artık gözümüzü âtîye dikelim!"

Cevdet'in "Kanûnda Türkçe Kelimeler ve Sâde İbareler" başlıklı yazısı ise Şükrü Kaya Bey'in İzmir'de münteşir "Yeni Asır" muharririne gönderdiği yeni kânûn-ı medenî hakkındaki beyanatından hareketle kanundaki Türkçe kelime ve sade ibarelerin değerlendirilmesi hakkındadır. Cevdet bu yazıda kanun tercümeleri ve bu kanunun yazılacağı imla şekli ile ilgili olarak sade ibarelerin esas alınması yönünde fikir beyan etmektedir. Cevdet, İkdâm gazetesinde neşredilen müteaddid makalelerde, hükümet emirlerinin, devlet nutuklarının, tebligatların, ahali tarafından anlaşılmasını arzu etmektedir. Bunun içindir ki Türk dilini halkın anlayacağı bir şekle koymak memlekete hizmet için büyük öneme sahiptir. Cevdet bu görüşünü şu ifadelerle dile getirir:

"İster Türkçe olsun, ister Osmanlıca olsun kânûnî kelimeleri, bir daha değiştirilmeyecek vech ile tayîn olunmak lâzım gelir. "zevc ve zevce" yerine "karı koca" denilmiş, iyi fakat

şöyle bir cümleyi: "Zevce şu harekette bulunur ise şöyle olur..." denecek makamda "Karı şu maksatta bulunur ise..." denebilecek mi? Kezâlik talâk için "boşanma" kelimesini kullanacak olursak mutlaka yerine ne demek lâzım gelir. Hemen söyleyelim ki maksadımız Türkçe kelimeleri kullanmamak değildir. Bilâkis biz öteden beri kullanmayı tavsiye ediyoruz. Lüzûmu olan manâlara delâlet edecek Türkçe sözleri şimdiden tayîn etmek vâcibdir. Kânûnî lafzlar için bu şartla riâyet etmek mecbûrîdir. Ben bu husûsta kânûn mütercimlerinin erbâb-ı lisâna mürâcaatlarını isterdim. Burada iyi Türkçe bilenler varsa onlardan istihzâhâtta bulunmalıdır.

Cevdet'in dil ile ilgili tüm bu ifadeleri dikkatli bir suretle tenkit edildiğinde Türk dilinin sadeleşmesi yolunda verilen mücadele en sarîh şekilde gözler önüne serilmiş olur.

Ahmed Cevdet'in İkdâm'da bir diğer yazısı ise *"Latin Hurûfâtı Kabûl Edilecek Olursa"* başlıklı Latin hurûfâtının kabul edilmesi meselesi ile ilgili olarak kaleme almış olduğu yazıdır. Bu yazıda Cevdet, Latin hurûfâtının kabul edilmesi halinde özellikle matbaacılık alanında yaşanacak pozitif değişimlere dikkat çekmek istemektedir. Türk matbaacılığının Arabî denilen hurufat ile çeşitli yazılardan mahrumiyetini dile getirir ve bu hurûfâtı ikmâle ve ihtiyâca gâfi-i eşkâle koymaya sanatkârlar gayret edememiş olmalarına değinir. Arap ve Latin hurûnu şu sözlerle mukayese eder:

Arapça hurûfâtın hatt-ı müstakîm hâricine çıkan gayr-i hendese parçaları yazının süslenmesine sebep olursa da tab hurûfâtında satır araları gâyetle açık olur. Bu açıklık hattın kalınlığıyla mütenâsib değildir. Halbûki Latince hurûfât hem daha kalın ve siyah olur, hem az yer işgâl eder. Bizim hurûfâtımız bu noksanı yüzünden gazetelerin Avrupa kâğıdı fabrikalarına verdikleri paralar içinde çok fuzûlî olanı vardır. Ne demek istediğimizi yalnız ehl-i sanat olanlar anlayabilirler."

Cevdet, Türk toplumu için ne denli önemli olduğunu vurgulamaya çalıştığı hurûf meselesini Türkiye Cumhuriyeti için beynel Şark ve Garb meselesi kadar mühim görmektedir ve tatbiki kolay olmayan bu meselenin çözümünde derhal bir lûgat kitabı hazırlanması gerektiğini dile getirmektedir.

Ahmed Cevdet'in Türk dili mevzulu *"Türkçe'nin Hâkimiyeti"* başlıklı yazısı ise ecnebi mekteplerin Türkçe'yi tahsil meselesinde bu tahsile mükemmelen mecbur olmaları ve hatta ibtiâî, rüşdî tahsili kendi mekteplerinde tamamladıktan sonra bu tahsili Türk milletinin mekteplerinde tamamlamaları gerektiği ile ilgilidir. Cevdet, mekteplerde Türkçe eğitimin hâkimiyeti ile ilgili olarak görüşlerini şu sözlerle ifade eder:

"Türkçenin sâdeleştirilmesine biz Türkler, çalışmalıyız. Ahîren yazdığımız vech ile dilimizin henüz mükemmel ve tam bir lügati yok iken Türk olmayanlardan Türkçe söylemelerini istemek biraz gülünç olur. Bundan başka ibtidâî tadrîsâta pek çok itinâ etmek lâzımdır. Hatta bunun imkânını arayıp tarayıp bularak tadrîsât-i ibtidâîyeyi kısmen olsun bütün manâsıyla mecânî yapmalıdır. Bu sâyede mektebe çocuk gider. Babaları onları mektebe vermeye gayret ederler."

Ahmed Cevdet, memleketin her tarafında milli hars ile yetişmiş bir neslin varlığını arzulamaktadır ve özellikle varlığı arzulanan bu yeni neslin peydasında mekteplerin ne kadar büyük rol oynadığını güçlü bir şekilde gözlemleyebilmiştir. Türkçe'nin "işitilmesi" yani hâkimiyeti için bağımsız bir Türk toplumu yanında bağımsız bir Türk dilinin varlığını şart görmektedir.

İkdâm gazetesinde dil ile ilgili yazılar kaleme alan bir diğer isim ise Amasya Müverrihi Hüsameddin'dir. Hüsameddin, "*Türk Dilinde Târîh ve İştikâk*" başlıklı yazısında Türk dili ile ilgili en önemli meselenin, mesele-i lisâniye olduğunu belirtir. Hüsameddin'in bu düşüncesinin temelinde dilimizin mâhiyet-i hakîkiyesini bize öğretecek en önemli şeyin isticak olması yatar. Ancak Hüsameddin Türk dilinin isticakını lügatlerin şekli meselesi olarak görmez, burada isticakten kasıt lügatlerin şekl-i meselesinden ziyade mâhiyet-i lagviyesi meselesi üzerinde durur. Amasra müverrihi isticak meselesinde savunduğu görüşleri şu sözlerle ifade etmektedir:

"İştikâk ilmi, lügatlerin her asra göre eşkâli tezâhürâtından ve târîhinden ibâret olsaydı, Türk dilinin isticakı şimdiye kadar anlaşılmış olacaktı. Halbûki isticak şekil meselesi değildir. Meselâ Oğuz kelimesinin isticakını anlayabilmek için "uz, huz, guz" اوز ء هوز ء غوز gibi her devir ve lisânına göre eşkâlini bulmak asla kifâyet etmez. Çünkü "Oğuz, uz" kelimeleri ayrı ayrı birer lügattir. "Oğuz"un manâsı başka, "uz"un manâsı başkadır. Meselâ: Altmış yaşına girmiş mütekâmil bir insanın doğduğu günden itibâren altmış yaşına kadar şeklen geçirmiş olduğu devirlerini, yâhûd tebeddül etmiş olan şekillerini anlamak o insanın rahm-i maderde nasıl tekevvün ve teşekkül ettiğini, ne sûretle doğduğunu, ondan neslin nasıl çoğaldığını öğrenmez. İştikâkı bu kadar basit zannetmek, yâhûd târîh lügatinden ibâret addetmek, hiçbir netîce vermez. Belki dilimizin isticakını mahâle tealluk etmiş olur."

"Bütün Türklerde Yüksek Türk Dilinin Vücûda Gelmesi Mümkün Müdür?" başlıklı yazısı ile İkdâm sütunlarında Türk dili meselesi üzerine fikir beyan eden bir diğer isim ise Ayaz

İshak'dır. İshak kaleme almış olduğu yazısında Türk dili lehçe itibari ile değerlendirebilir. Türk dili lehçelerini cebup ve şimal şark lehçeleri olarak inceler.

Birinci kısmı TürkiyeTürkleri, Rusya ve İran Azerileri dâhildir. İkinci kısmın başlıca kabîleleri: Özbekler, Kırgızlar, Kazaklar, Tatarlar Başkurtlar dâhildir. İshak bu iki farklı lehçe meselesinde birinci grup ile ikinci grup arasında lehçe farklılığına değinir ve bu ikiliğin bin sene evvelki tarihi devirlerde de mevcut olduğunu ifade eder ve tüm bu ulusların müşterek dilinin Türkçe olduğunu beyan eder. Her ne kadar Türk devletleri dilleri arasında lehçe farklılığı olsa da 19. asırda Türk münevverlerinde teşekkül eden Türk birliği fikri Türklük âleminin merkezi bir teşekkülde şekillenmesinde ve bu bir olma anlayışının dil alanında da kendisini göstermesi kaçınılmaz olmuştur. Özellikle 19. asırda Gasprinski ismail Bey'in "fikir birliği, dil birliği" şiarı Türklük hayatında ortak bir dil yaratma çabalarında bir nevi rehber vazifesi görmüştür denebilir.

Hüsameddin'e göre lisanı Türkçeleştirmek meselesi tamîm ettirilmeli ve milli bir cereyan halini almalıdır. İşte tam bu noktada Osmanlı İmparatorluğunun ve İslâm hilâfetinin inhilâlinden sonra yeni doğan Türk Cumhûriyeti'nin âleme karşı hak-ı hayâtını isbât etmesi ve milli gaye dâhilinde terakki ve teali yolunda inkılâb hareketlerine başlaması, Cumhuriyet Türk harsının Türk medeniyetini himayesine alması ve Türk dilinin sadeleşmesi yolunda vermiş olduğu amansız mücadelesi en güzel semerisini, milli mevcudiyetimizin en önemli âmili olan Türk dilinde bulacaktır.

Ayaz İshak'ın "*Arap ve Latin Elifbasını Mukâyesi*" başlıklı yazısında Arap ve Latin elifbasını pratik açıdan mukayese eder ve meziyetleri bilhassa teknik cihazlarında bulunan Latin alfabesine olan gerekliliği bütün maddî ve manevî terakkiyatı milletin ananesine uydurmak suretiyle teceddüde giden bir yol olarak görmektedir.

İkdâm gazetesinde dil ile ilgili kaleme alınmış olan bir diğer yazı ise Doktor İsmâil Şükrü'nün "*Yazı Türkçülüğü Asrî Türk Hurûfu Hakkında*" başlıklı yazısıdır. Bu yazıda Şükrü, hususiyetle maarifsizliğin Türk dili üzerindeki olumsuz etkilerinde değinmiştir. Türk toplumunun terakki yolunda en önemli âmili olarak maârifin tammümünü göremektedir. Türk dilinin gelişmesi için maârifimizin yeni ve başka bir tarzda inkişafına hizmet etmek gerektiğine inanır. Şükrü'nün bu düşüncesinin temelinde yazı ile lisanı, bir milletin benliği olarak görmesi yatar. Gene yaşamak ve ileri gitmek isteyen bir milletin hayatında edebiyât-ı millîsinin önemine de vurgu yapan Şükrü, milleti ulûm ve irfândan

mahrum bırakmamak adına lisanımızdaki gayr-i tabiliklerin kaldırılması gerektiği fikrini savunur:

"Yeni Türkiye'miz için yeni hurûf. "Her türlü teâli ve tekemmüle müstenid olan milletimizin" "İctimâî ve fikrî inkılâb hutûtlarını kıssaltan mâniler be-heme-hâl bertaraf edilmelidir"

1.2.5. Eğitim Meselesi İle İlgili Yazılar

Eğitim meselesi, İkdâm gazetesinde ele alınan önemli meselelerden birisidir. Başta Ahmed Cevdet olmak üzere İkdâm gazetesinde pek çok muharrir eğitim ve eğitim ile ilgili meseleler hakkında yazılar kaleme almışlardır.

Ahmed Cevdet "Bulgaristan Türkleri" başlıklı yazısında, Bulgaristan'daki Türk mekteplerinin durumunu değerlendirmektedir. Bulgaristan'daki Türk mekteplerinin asr-ı hâzırın ihtiyaçlarının çok gerisinde kalmış olduğuna değinir. Cevdet'e göre Türk mekteplerinin geri kalmasındaki bir sebep Türklerden alınan umum maarif vergilerinden Türk mekteplerinin çok az faydalanyor olmasıdır. Bu durum da haliyle oradaki Türk mekteplerinin fena halde bulunmasına, muallimlerin zarûret içinde bir hayat sürmelerine sebebiyet vermiştir. Ancak Bulgaristan'daki Bulgar mekteplerinin tekâmülüne verilen önemin Türk mekteplerine verilmeyişi, oradaki Türklerin maarifsizliği Bulgaristan için faydasız bir durumdur. Cevdet bu durumu şu şekilde aktarmaktadır:

Bulgaristan'da, Bulgar mekteplerinin tekemmülüne pek ziyâde gayret edildiğini biliyoruz ve görüyoruz. Oradaki Türkler de o vatanın vatandaşları olduğu için ilim ve irfândan onların da hissedâr olmaları, hakkın muktedâsıdır. Bulgarların ilim ve marifet sâhibi olmaları ve diğer taraftan vatandaşların bir kısm-i mühimî olan Türklerin maârifsiz kalmaları, Bulgaristan için amelî bir faydayı intâc etmez. Ben kendim Bulgarsitan'da iken hangi mevki sâhibi bir Bulgar'la görüştüüm ise bana Türklerin sıdk ve istikâmetini medh ve senâ etti. Hatta Zirâat Bankasından para istikrâz eden Türkler içinde, bu parayı sû-i niyetle yemiş ve ödememiş bir ferde bile tesâdüf edilmediğini işiterek müftehir olmuş idim."

Ahmed Cevdet'e göre terakkiyât-ı beşeriyenin cahil bir halk ile ne idrâk ne de istihsâl olunabilmektedir. Bu anlamda Bulgaristna'daki Türklerin sâhib-i malûmât olmaları, Bulgaristan için ciddi önem arz etmektedir ve bu noktada Cevdet, Türkleri başka milletler ile mukayese etmektedir:

"Bulgaristan'daki Türkleri, Türkiye'deki gayr-i Türklere kıyâs etmeye imkân var mıdır? Evvel- emrde Türkler sâdık insanlardır. Buna bütün târîh şâhiddir. Bu gibi harekâta onların terbiyeleri müsâid değildir. Sâniyen, onları teşvîk edecek bir Türk hükûmeti yoktur. Bugünkü Türkiye'nin gâyetle muayyen ve vâzîh siyâseti vardır ve o siyâsetin bir de coğrafyası vardır. Bugünkü Türkiye hiçbir komşusuna taarruz etmeyi hâtırına bile getirmiyor. Çünkü öyle bir taarruz onun çizmiş olduğu millî siyâsete sığmaz. Biz kendi hudûdumuz dâhilinde terakkî etmek için çalışıyoruz ve komşularımıza da dâimâ en iyi bir komşu olacağız. Kimsenin mal ve mülkünde gözüümüz yoktur."

Ahmed Cevdet, Türklerin maarifine yapılacak yatırımı Bulgar toplumunun kalkınmasına sunulan bir hizmet olarak değerlendirmektedir.

Cevdet, "Dârü'l-Fünûn" başlıklı yazısında ise İstanbul Dârü'l-Fünûnunun halini ele alır. Bu hali birer özentî olarak gören Cevdet, müessese-i ilmiye vazifesi gören böyle bir müessesenin ilmi idaresinin çok sağlam temeller üzerine tesisi gerekliliğini dile getirir. Ahmed Cevdet'in bu ilmi müesseseden beklentisi olan cemiyet-i milliyeyi galeyana getirme noktasında zayıf kaldığı yönündeki göeüşlerini şu sözlerle ifade eder:

"İrfân-ı millîye, büyük bir cemiyet-i millîye galeyâna getirerek hizmet eden Dârü'l-Fünûn müessesesini biz burada sönük görüyor idik. Halbûki orasının, kendisine havâle olunan vazîfeyi hüsn-i ifâ edebilmesi için millet, iktidâriyenin fevkinde fedakârlıklardan çekinmiyordu."

Cevdet'e göre bir Dârü'l-Fünûnun zâhiriyyâtı ne olursa olsun orada tedrisât mükemmel olmalıdır ve Dârü'l-Fünûnun gerek idari yapısıyla gerekse tedrisi yapısıyla çağın gereklerine yanıt vermeli ve bünyesinde mutlak ulûm ve funûn sahasında şöhet kazanmış müderrisleri bulundurmalıdır. Cevdet, bu görüşünü büyük Türk bilgini Nureddin Mustafa gibi bir ismin "Dârü'l-Fünûnun çatısı altında olması gerektiği örneğiyle açıklar:

"Gönlümüz ister ki bir Mısırlı Mustafa Nûreddin Bey de bizim Dârü'l-Fünûnumuzda bulunsun. Ben kendimce derim ki Dârü'l-Fünûn heyet-i tedrîsiyesi memleketin ahvâlini, ihtiyâcâtına nazar-ı dikkatten geçirerek bizim terakkiyâtımız, ne gibi şubâtta mesâîyi istilzâm ediyor ise ona göre tertibâtta bulunmalıdır."

Cevdet'in, Dârü'l-Fünûnun ıslahı meselesi ile ilgili görüşlerini ele aldığı yazısı "Dârü'l-fünûn Islâhı" ise bu ilmi müessesenin ıslahının kati surette gerekliliği üzerinde durur.

Burada dikkate değer nokta ise Dârü'l-Fünûnun ıslâhı, hangi noktalarda gerçekleşeceği sorudur. Cevdet'e göre bu noktalar müderris, mütederris ve idaredir.

Cevdet, Dârü'l-Fünûn Avrupa Dârü'l-Fünûnları mikyasında bir hal alması için bilhassa müderris tayininde bazı kuyûdâtların olması gerekliliğini savunur. Bunu şu sözlerle ifade eder:

"Dârü'l-Fünûna kim müderris olabilir? İşte İstanbul Dârü'l-Fünûnun müstakbel mevcûdiyeti bu sualin halline mütevakıftır. Eğer müderrislik bir kayda tâb değilse, oraya, her kim olursa olsun, hangi mektebden çıkarsa çıksın, ne gibi ilimleri tahsil ederse etsin, müderris tayîn olunabilirse, İstanbul Dârü'l-Fünûnundan bâriken ilim intişâr edemez. Halbûki biz, Dârü'l-Fünûnun bir menba-ı nûr olmasına intizâr ediyoruz. Eğer bizim Dârü'l-Fünûnumuz da memâlik-i ecnebiyedeki gibi girilmesi güç, müstahkem bir hisâr vaziyetinde olursa işte o zamân Dârü'l-Fünûnumuz vardır diyebiliriz."

Cevdet için bir ihtisas kuvveti olması lazım gelen Dârü'l-Fünûn için müderrislerden her birinin Dârü'l-Fünûn tadrîsini görmüş ve nihâyetinde icâzet almış olmaları da şarttır. Kuvvetli bir medrese tahlisi bir müderris için olmazsa olmazdır. Ahmed Cevdet buraya alınacak talebenin ise itinalı bir şekilde seçilmesi gerektiğini ve bu talebelerin selâmet vücutlu olmalarını ister:

"Yetiştirmek istediğimiz talebede bir zayıf, bir ırsî hastalık, avâız olmamalıdır. Bu çok pek çok itinâ edilecek bir keyfiyettir. Bazen birtakım ahvâl karşısında bulunabilir ki insan hayrette kalır. İşte o gibi ahvâl bir tereddî netîcesidir. Bu gibi insanlardan hiçbir intizâm-ı ictimâî beklenemez. Mahkemelerin de önlerine gelen erbâb-ı cürmü bu nokta-i nazardan mütâlaa etmeleri lâzım gelir."

Cevdet idare noktasında ise Dârü'l-Fünûnun programı ile ilgili bir değerlendirme yapar:

"Dârü'l-Fünûn programında ta'dâdı uzun sürecektir birtakım ulûm ve fînûn isimleri mezkûrdur. Fakat bu isimlerin ehlini bulmak imkânı yoktur. Lüzûmu var mıdır, bu da ayrı bir mesele. O hâlde mütehassıslar bulunasıya kadar bu gibi ilimleri Dârü'l-fünûda tadrîsten vazgeçilmelidir. Bizim mütâlaamıza göre bî-hak tadrîsât ifâ edebilecek iki fakülte vardır: 1 hukûk, 2 tıb. Diğer malûmâtı, bî-hak tadrîs ettirmek pek güç olsa gerektir. Tadrîs de güçtür."

Cevdet, dârü'l-muallimînleri değerlendirdiği yazısında ise Maarif Vekili Necatti Bey'in şu sözlerinden hareket eder:

"Her şeyden evvel muallim yetiştireceğiz. Eskiden her vilâyetin dârü'l-muallimîni vardı. Bunları idâre-i husûsiyeler idâre edemeyince adetleri yirmi beşe indirilerek muvâzene-i umûmiyeye alındı. Bu yirmi beş dârü'l-muallimînin memlekete verdiği muallim mikdârı iki yüzü geçmez. Halbûki bir tek tek dârü'l-muallimîn açıyoruz. Dârü'l-muallimînler mikdârını on olarak tesbît edeceğiz. Dikkat ve ehemmiyetimizi teksîf ederek tatbikâtıyla, laboratuvarlarıyla bi'l-umûm levâzımıyla ve en muktedir muallimleriyle adetleri daha mahdûd müesseseler elbette şâyân-ı tercihtir."

Vekil Necati Bey'in bu sözlerinden hareketle Ahmed Cevdet Türkiye'de muallim sayısının az olduğuna dikkat çeker ve nitelikli muallimin yetiştirilmesi için gereken önemin verilmesini ister.

Cevdet, Maârif Müfettişleri Kongresi ile ilgili kaleme almış olduğu yazısında ise Konya'da gerçekleşen Maârif Müfettişleri Kongresinin kararlarını değerlendirir. Bu kongrede alınan kararlardan birisi olan yeni tedrisat müfettişlerinin lüzumu üzerinde durur ve muallimlerin okuttukları ders için ihtisaslarının yeterli seviyede olması gerektiğini dile getirir.

Cevdet mekteplerle ilgili olarak ise bilhassa disiplinin önemi üzerinde durur ve bu görüşünü şu şekilde izah eder:

"İntizâm, disiplin meseleleri bence tedrisât kadar ve belki ondan daha ziyâde mühimdir. Bizim için mebden terakkî, intizâm ve disiplindir. İklim ve havanın, ananenin tesîrâtı gayr-ı kabil-i efkârdır. Disiplinin bu gibi tesîrâta karşı kavî bir zımândır. Müfettişlerin raporlarında elbette münderec bulunacak terbiye ve istidâd ahlâkî ve manevî nukât nazarîde az mühim değildir. Bilhâssa mekâtib-i ibtidâye talebesinde dikkat edilecek zâhiren ehemmiyetsiz ve fakat bâtinen pek mühim noktalar vardır. Meselâ bir çocuğun defterinin temiz ve güzel olması, kitâbının yırtık bulunmaması o çocuğun ahlâkî zâtîyesini gösterdiği gibi mektebe gelen kız erkek çocuklarının temizliği, el yüzlerinin yumulmuş olması, mensûb olduğu âilenin derece-i medeniyetini gösterir. Bu cihette de çok itinâ gerektir."

Çocuklara medenî usûl-i muâşeretini öğretecek olan mekteplerde temizlik konusunda titiz olunması gerektiğini vurgulayan Cevdet, maarif müesseselerinden terbiye-i medeniyeyi de beklemektedir.

İkdâm gazetesinde eğitim mesele ile ilgili ele alınan konulardan bir diğeri ise Tevhîd-i Tedrîsât'tır. Cevdet'in bu konu ile ilgili olarak ele aldığı "Tevhîd-i Tedrîsât Mı?"

başlıklı yazıda eğitim ve öğretimde birlik fikrinin hususiyeti üzerinde durulur. Cevdet'in eğitimdeki birlik fikrini desteklemesi yönündeki görüşlerini etkileyen havadis ise İkdâm gazetesinde intişar eden bir haberdur:

"Dünkü gazetemizde âfideki haberi intişâr ettik:

"İstanbul'da bulunan ecnebî mekteplerden bazılarında Hristiyan talebe misilli Müslümân talebeyi de salı ve cumartesi günleri kiliselere götürerek Hristiyanlığa âid mevzeler dinlettirildiğini ve dini noel şarkıları terennüm ettirildiğini haber aldık. "Bilhâssa Müslümân talebeyi buna icbâr edenler mezkûr mekteplerde muallim ve muallim muavinliği yapan Rum ve Ermeni hocalardır. Hatta bunlar kiliseye gitmeyen Müslümân talebenin mektebdan tard edileceğini de Müslümân talebeye makâm-ı tehdîde söylemekte imişler. Müteammim malûmâta nazaran, geçen sene her gün kiliseye götürülen Müslümân çocukları bu sene haftada ancak iki defa gitmeye icbâr ediliyormuş..."

Müslüman çocuklarına Rum ve Ermeni muallimler tarafından icbâr ettirilen bu durum Tevhîd-i Tadrîsât politikasının lüzumunu gözler önüne sermektedir:

"Fakat şu tâli'e bakın ki bizim Müslümân mekteplerinde çocuklar ibâdet mecbûriyetinde bulunmadıkları hâlde Hristiyan mekteplerine gitmeye ve kiliseye gitmeye mecbûr olurlar. Bu pek ibret-bahş bir hâldir."

Cevdet bu noktada "kabahatli kimdir?" diye soru sorar ve kabahatli olanın ne ebeveynler ne de Maarif Vekâleti olduğunu, asıl kabahatlinin Türk toplumu, millet olarak herkesin kabahatli olduğunu söyler.

Burada yapılması gereken şey Türk mekteplerinin kifayet mikyâsına getirilmesidir. Cevdet'in çözüm önerisi ise şu şekildedir:

"Tekrar ediyorum: Maârif Vekâleti birtakım erbâb-ı salâhiyeti toplayıp bu maârif cereyanına bir şekl-i katî verilmelidir ki bu memleket maârifte hangi yolu takîb edeceğini bilsin, gençlik de ona göre yetiştirilsin"

Cevdet, Türk toplum hayatında çocukların geleceğinin ancak bir şekl-i kati verilmiş mektepler sayesinde parlak bir şekil alabileceğini vurgular.

1.2.6. Matbuat Hayatı

İkdâm gazetesinde matbuat hayatı ile ilgili çeşitli yazılar kaleme alınmıştır. Toplum hayatında önemli yeri bulunan basın yayın hayatının bu dönemdeki etkileri de göz önüne

alındığında İkdâm gazetesinde yer alan matbuat ile ilgili yazıların ne denli önem arz ettiği daha iyi anlaşılabilir.

Matbuat konusunda Cevdet'in dikkate değer yazılardan biri olan " *Matbû'ât İçin*" Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e İzmir'de tertip edilen suikast girişiminden hareketle matbûât, memlekete hizmet-i mükellefeyi ifâ vazifesi üzerinde durur. Cevdet'e göre matbuatın öyle büyük bir vazifesi söz konusudur ki hâl-i hâzır veyâhûd zamânımızı değil, bu devlet ve milletin âtüsini dahi tehlikeden masûn tutmakla mükelleftir.

Ahmed Cevdet'e göre ifa ettiği vazifeden çok daha şumûllü bir vazifeyi ifâ etmesi gereken matbuat âlemi, Anadolu Ajansı daha geniş bir hizmette bulunmalı, telgraf ajnasları ise bu görevi özverili bir şekilde yerine getirmesi gereken bir başka menbadır.

Cevdet, Adliye Vekâleti tarafından hmatbuat mesuliyeti konusunda hazırlanan kanun layihasını değerlendirir ve bunun yalnızca bir mesuliyet olmakla kalmayıp, ihtiyâcâtımıza, menâfi-i hakîkiye-i milliyemize, ahvâl-i hâriciyeye göre teşekkülünü elzem görür. Özellikle Türk toplumunda hükümet, meclis, memleketin bu denli ciddi tenvîre ihtiyaç duyduğu bir zamanda fikre, tefekküre olan ihtiyacatımızı ifadede önem arz eden matbuat, iyi bir usule tabi tutulmalıdır. Bu düşüncesini şu hadise ile açıklamaktadır:

"Evvelâ bize bir ihtâr teblîg ediliyor. Vâsita-i teblîg hemen dâimâ polistir. Vâkıa bundan bir tehdîd manâsı mündemic değildir. Vâsita-i teblîğin polis olmasında zarûret görülüyor. Elde başka teblîg vâsıtaları yoktur. Matbûât müdiriyeti eskisi gibi İstanbul'da değildir ki o vâsitaya mürâcaat edilsin. Halbûki teblîg için bir zamân-ı muayyen de yoktur. Geceleyin dahi teblîgât icrâ olunur. İster istemez polis tavassut ediyor. Bu vazîfeyi böyle her dakikada başka kim yapabilir."

Cevdet'e göre Türkiye, matbûâtta medenî memleketler matbûâtına benzemelidir ve eğer hükümet de tedâbîrinde, teşebbüsâtında muvaffık olmak isterse gazeteleri ayrı gayrı bir unsur addetmemelidir.

1.2.7. Türklük Meselesi ve Türk Ocakları'nın Faaliyetleri

İkdâm sütunlarında Türklüğe hizmet etme yolunda önemli bir fonksiyon üstlenmiş olan Türk Ocakları ile ilgili yazılara yer verilmiştir. Türk halkını aydınlatma noktasında önemli bir teşkilat olan Türk Ocakları ile ilgili yazılar ağırlıklı olarak İkdâm başmuharriri Ahmed Cevdet tarafından kaleme alınmıştır. "*Cevdet'in Türk Ocağı İçin*" başlıklı yazısı Türk Ocağı'nın senelik kongresi hasbiyle kaleme alınmıştır. Cevdet bu kongrenin tafsilatından

hareketle Türk Ocağı'nın kendisi için ifade ettiği anlam hüviyetinin büsbütün değiştiğini ifade eder. Türk Ocağına yönelik eleştirileri, kongrenin sönük geçmesinden kaynaklıdır. Nitekim maksâd-ı tesîsine muvaffik müzakereler, münakaşalar, mübahisler bekler iken son derece sönük geçen kongreden ötürü Türk kültürüne hizmet eden bu müessesenin ecnebi halk harsı müesseseleri konumuna gelebilmesi için mücadele etmek gerektiğine değinir.

Güzîde hizmetler ifâ etmesi gereken Türk Ocağı'nın tamamen farklı bir şekle girmesi ve memleketin ırfanına hizmet etmesi gerektiğini ifade eder. Bunun aksi durumunda ise hemen herkesin Türk Ocağı'nın vazifesini sorgulayacağını, ne gibi işler ile meşgul olduğunu bilmek isteyeceklerini belirtir. Cevdet için müesseseler yalnızca bir unvandan ibaret kalmamalıdır, yapacağı, yapabileceği vazifeler mutlaka varsa bunları hakkıyla yerine getirebilmelidir. Cevdet bunu bir örnek ile açıklamaktadır:

"Bizim Türk Ocaklarını ne gibi harekâta ön ayak olmaları lâzım geleceğini dün gelen bir telgraf bize ne kadar açık fihâm ediyor. Evet, Mısır Darülfünûnu talebesi de Türkiyelilere imtisâlen şapka giymeye karâr vermişlerdir. İşte bakınız Türkiye'nin bir ictihâdı şark Müslümânları üzerinde ne büyük âmil oluyor. Bu sâyededir ki o asırlardan beri uykuya dalmış olan akvâm-ı şarkiyede, milel İslâmiyede heyecanlı teyakkuzlar peydâ oluyor. Demek istiyorum ki Türk Ocaklarının harekât-ı harsiyeleri bütün şark âleminde hayât-ı bahş tesîrler vücûda getirebilir"

Cevdet, Türkçülüğün teceddüd etmek, tazelenmek ihtiyacatında bulunan cereyân-ı tabiyesinde mühim rol oynayan Türk Ocakları ile ilgili bir diğer yazısında ise Türk Ocakları'nın yerine getirmiş olduğu hizmetlerinden dolayı sürat peyda etmiş olarak görmektedir. Çünkü maddî ve manevî mevcûdiyetini bundan böyle kuvvetlendirmek mecbururiyetinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti için Türk milleti namına mühim vazifeler tertip eden bir müessesenin ehemmiyeti son derece büyüktür. Halkın ihtiyaçlarını görmesi lazım gelen ve bu ihtiyaçlara gerektiği ölçüde cevap verebilmesi beklenen Türk Ocakları için Cevdet şu ifadeleri kullanır:

"Türklük ancak öğrenme sâyesinde kendini muhâfaza eder. Eğer Türk Ocakları bu maksadı temîn edemezler ise yalnız Türk Ocağı unvânıyla maksad elde edilmiş olmaz. Her Türk Ocağının muhîte göre ayrı ihtiyâcı vardır. Bazen ihtiyâclar arasında tevâkkuf da bulunur. Meselâ Menemen taraflarında yüz bin dönüm araziye fareler istilâ etmiş. Daha bu felâketin başlangıcında oraların Türk Ocakları meselenin mâhiyet ve ehemmiyetiyle iştigâl edip nazar-ı dikkati celb etmeliydi. İstanbul'da bir ekmek meselesidir gidiyor.

İstanbul Türk Ocağında bir mütehassıs şu ekmek meselesine dâir bir çift lakırdı etmedi. Zâhiri-yâta bakıldığında ne istintâc edilir: Bilir misiniz? Hakîkî malûmât veya alâka-i vazife sâhiblerinin muvaffakiyeti!"

Cevdet'in bu ifadelerinden hareketle denilebilir ki Türk Ocakları mutlaka toplumun güncel problemlerini yakalayabilmeli ve bunlar için bir pratik sunabilmelidir.

Cevdet'e göre Türk milletinin mütemeddin ve hars sahibi bir millet olabilmesi için çeşitli vazifeler üstlenmesi gereken Türk Ocakları'nın, yerine getirmesi gereken bir başka görev de Türk âsâr-ı kadîmesinin muhâfazasıdır. Türkler tarafından vücûda getirilmiş, âsâr-ı bedîe ve kadîme ile bizzat ilgilenmelidir. Cevdet bu görüşlerini şu ifadelerle aktarır:

"Bir tarafta Türkçülük iddâsı, Türk Ocakları, Türklüğün ve Türkçülüğün gayretleri, Ergenekon, Bozkurt, Turfan Âbidesi, diğer tarafta Türkçülüğe, Türklüğe hal! Hangisi ciddî, hangisi sathî bunu anlayacak kim? Eğer Türkçülük bir imân bir kanâat netîcesi ise Türk harsı ve medeniyeti şevâhidinin şimdiki gibi harâb olmasına göz yumulamaz. Acaba cehâletimizden mi bu gibi şeyler nazar-ı dikkatimizi celb etmiyor?"

Cevdet'in istediği şey ise "görmek" ve "hissetmek" vazîfesiyle mükellef bir teşkildir. Bu iki kavram Ahmed Cevdet için millî âsâr-ı bâkiyenin dûçar-i harâbî olmasından en ziyâde iki büyük âmindir. İşte bu noktada Türk Ocakları bu müeelim menâzırı "gören" ve hisseden millî göz ve kalblerden olmalarını arzu eder ve bu arzusunun şu cümleleri ile dile getirir:

"Türk Ocakları için bundan daha şerefbaş bir vazîfe olamaz. Ecdâdımızın o eserlerini harâbdan muhâfaza eder, onlara hayât verir. Onların bekâsını temîn eylersek Türklük hakkında bundan aha hamîyetkârâne bir hizmet-i medeniye olamaz. "Milliyet" denilen şey, cehâletle ne muhâfaza ne ilâ edilir. Milliyet, ilim ile hars ile muhâfaza olunur. Milliyeti onun hâricindekilerden ziyâde dâhilinde bulunanlara telkîn etmeli ki bu da ancak bilgi ile olur. Öyle ise Türk Ocakları bilgi ile birlikte yürüyerek vazîfelerini harbî bir şekilde ifâ etmelidirler. Her ocak bulunduğu şehir ve kasabada Türk âsârını muhâfazada önayak olacağı mübeccel bir vazîfe bilmelidir."

1.2.8. Siyasi Yazılar

İkdâm gazetesinde ele alınan konulardan bir diğeri ise siyasi meselelerdir. Bu siyasi meseleler içerisinde 5 Haziran 1926'da imzalanan Ankara Antlaşması ile Irak'a bırakılan Musul meselesi oldukça önem arz etmektedir. İkdâm'da bu mesele başyazar Ahmed Cevdet'in yazıları ile yoğun bir şekilde ele alınmıştır. Bu yazılardan ilki Cevdet'in "*Mechul*

Musul Raporu" başlıklı yazısını görmekteyiz. Cevdet bu yazıda, Cemiyet-i Âkvâm komisyonunun verdiği Musul raporunu değerlendirir ve komisyonun verdiği raporun lehimize tefsîr edemeyeceğini belirtir. Cevdet, Cemiyet-i Âkvâm komisyonunun verdiği raporun tefsîrini şu sözleri ile ifade eder:

"Bu rapor, muz denilen meyveye benziyor. Ne niyetle yenir ise o çeşniyi veriyor. Fi'l-vâki Türkiye lehine hamlolunabilecek sûrete mütâlaa yürütmek kâbiliyeti de var. Fakat diğer cihetten İngiltere lehine çıkacak ihtimâller de yok değildir."

Cevdet bu sözleri ile komisyon raporundaki kararların Türkiye lehine olmaktan ziyade bilhassa İngiltere'nin çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Bu raporda Cevdet için dikkat çekici en önemli unsurlardan biri İngilizler, Irak'taki İngiliz mandaterliğinin yirmi beş seneye iblâğına ses çıkarmayacak olurlarsa, mesele İngiltere lehine, yok eğer mandanın temdidini arzu etmezlerse işte o zaman meselenin bizim lehimize döneceğini belirtir. Ancak bu noktada Cevdet, komisyon raporunun bu durumu İngiltere'nin arzusuna bırakmasını eleştirmektedir ve bu raporu "muz" meyvesine benzetmektedir:

"İşte onun için diyorum ki komisyonun raporu muza benziyor. Ne niyetle yenir ise o çeşniyi veriyor. Canın nasıl isterse öyle tefsîr et! Zaten şimdi açık söyleyeyim "Times" bu raporu neşrettiği gibi, benim de şüphelerim uyanmıştı. İngiliz kabinesinin avâm kamarasında vereceği izâhata muntazır olalım. O zamâna dek zamânımızın tereddüt ile geçmesi tabûdîr. Hakkın veya menfaatin hâkimiyetini o zamân göreceğiz."

Cevdet'in diğer bir yazısı ise *"Musul Meselesinin Safhaları"* başlıklı yazısıdır. Cevdet, bu yazısında Hâriciye Vekîli Tevfik Rüşdü Bey'in, Millet Meclisinde Musul meselesi hakkında verdiği tafsîlâtı değerlendirmektedir. "O mesele-i mühime" olarak ifade ettiği Musul meselesi ile ilgili Tevfik Rüşdü Bey'in meclisteki tafsîlâtını son derece ciddi, metîn bulur ve Tevfik Rüşdü Bey'in şu sözlerine dikkat çekmektedir:

"Münâzaa fîhi araziyi Türkiye'den ayırmak için Irak halkının daha yirmi beş sene manda hükûmeti terfîbi gayr-i vârid ve gayr-i hukukî olduğu ve mefhumâtı nokta- nazarından hangileri için medâr-ı iftihâr olamaz sanırım!"

Ahmed Cevdet, bu sözleri Bu söz beyne'l-milel asrî bir tesîr ifâ edecek doğru, derûnî, hissî ve samîmî sözler olarak değerlendirir ve Türkiye'nin Musul meselesinin çözümünde sulh-perverâne ve itilâf-perestâne hareket etmesine dikkat çeker:

"Hükûmetimiz, gazetelerimizdeki süngü, top, tüfek çizgileriyle ifâde edilemeyecek bir vakâr, bir haysiyet mesleği tutmuştur. Bir gün gelecek Türkiye'nin o hareketi târîhe kalmadan, tekrîm ve tebcîl olunacaktır. Hakîkaten bütün düşüncesini memleketin imâr ve tamîrin zirâat, sînâat, ticâret gibi iktisâdî menbaların tecdîdine hasretmiş olan Türkiye Cumhûriyeti beyne 'l-milel harb tekrîsi değil, belki bir müsâlemet mübeşşiri olabilir. Acaba cemiyet-i düvel bunu takdîr etmeyecek mi? Acaba nihâyet Cemiyet-i Akvâm'dan bir sadâ-yi takdîr işitilmeyecek mi?"

Cevdet'in Musul meselesi ile ilgili bir diğer yazısı ise "Musul Meselesi" başlıklı yazıdır. Cevdet bu yazısında, Musul'a giden Türk murahhasları hakkında Hâriciye Vekâletinin mecliste verdiği izâhât ile ilgili bir değerlendirme yapar ve Musul'a giden Türk murahhaslarına karşı oradaki ahâlinin ibrâz ettikleri hissiyâtı şâyân-ı teemmül olarak görür. Bunun sebebi ise Asırlardan beri birlikte yaşadığımız halkın birkaç sene içinde bizi unutamamaları olarak değerlendirir:

"Türkleri yalnız Müslümânlar değil onların bıraktıkları memleketlerde, Hıristiyanlar bile aramışlardır. Hatta Makedonya'nın eski Rumları bile Yunan askeriyeye temâs ettikten sonra Türk askerinin harekât-ı insaniyetkârânesini der-hâtır etmişlerdir. Musul halkı ise Müslümân bir halk olduğu için kendi dinlerine mensûb olan Türklere rûhî muhâdenet ve uhuvvet göstermeleri pek tabîidir. Bundan başka orada o kadar da Türk var. Bi't-tab onlar da mâzîyi hâtîrâlarına getirdiler. Bu gibi ananât meydânda durup dururken bilâ tayîn-i cins bütün Müslümânlar Musul'da murahhaslarımızı hüsn-i kabûl ile taltîf etmeleri bizi tatlı tatlı müteessir etti."

Cevdet, "Musul Raporu Sirkati" başlıklı yazısında ise Cemiyet-i Âkvâm komisyonu tarafından Musul meselesi ile ilgili hazırlanan raporun Times gazetesi tarafından neşr olunuşu değerlendirir:

"Musul raporunun, "Times" gazetesi tarafından neşr olunuşu dünyayı birbirine kattı. Nasıl olmuş da bu rapor, daha kimsenin eline değmeden "Times" gazetesine geçmiş? Bana sorarsanız, bunda merâk edilecek bir cihet görmüyorum. "Times" gibi hem zengin hem İngiltere hükûmeti nezdinde bir mevki-i ihtirâm sâhibi olan bir gazetenin bu raporu neşr etmesinde bir fevkâlâdelik görenlerden değilim. Acaba hâtırlardan çıktı mı, Berlin muâhedesinin müzâkeresi bitip de imzâ edileceği zamân bu muâhedenin bir sûretini, Times gazetesi elde ederek neşr ettirmemiş, yine âlemin hayretini celb etmemiş miydi? Düşününüz, Koca Berlin muâhedesini çalınır şey midir? Bu, koca bir kitâbdı. Muâhedenin

bir sûreti, ceste ceste kâtiblerden biri tarafından dışarıya çıkarılıyor ve iki şapka vâsıtasıyla Times muhâbirinin eline geçiriliyordu."

ve neşr olunan rapordan dolayı kimsenin Times gazetesini taht-ı şikâyet edemeyeceğini, bu durumun gazeteciliğin mahâretlerinden biri olduğunu belirtir.

Cevdet, "*Musul, Musuli Musul*" başlıklı yazısında ise Musul meselesinin, Lahey Divân-ı Adâletine havâle edilmesini değerlendirir. Musul meselesinin Lahey Divân-ı Adâletine havale edilmesini "hâl-i katî'nin, beş altı ay daha sürüncemede kalmasına müsait olmadığını belirtir.

Cevdet, "*Musul'da Neler Oluyor?*" başlıklı yazısında ise gene hârice taalluk eden en büyük ve bütün milleti alakadâr eden en mühim mesele, Musul meselesi değerlendirilir. Cevdet, Musul'u Türkiye'nin ayrılmaz bir cüzü olarak kabul eder. Memleketin aksamından biri olan Musul'un başka bir devletin işgali altına girmiş olmasını hukuken ayrılma olarak kabul etmez. Cevdet, Musul üzerindeki hakk-ı hâkimiyetimiz ve hukukumuzun beyne'l-mil el bir alanda kabul gördüğü düşüncesini savunur ki Cevdet için bunun da en açık kanıtı Cemiyet-i Akvâm'ın Musul'a bir heyet göndermesidir. Bu heyet, Musul'un Kerkük ve Süleymaniye'nin anavatana olan coğrafî, iktisâdî, mâlî ırkî irtibâtlarını tayîn ve tesbît edecektir. Cevdet, Cemiyet-i Âkvâm komisyonunun vereceği kararın Musul ve ahâlisinin Türkiye'den ayrılmaması yönünde tecelli etmesini ister:

"Ve tabî ümî etmek lâzım gelir ki bu komisyon karârı Musulluların, Kerküklülerin samîm rûhlarında duydukları ârzû üzerine bizim milletimizin ve meclis-i âlînin izhâr ettiği hayâtî ihtiyâcları dâiresinde bu, bizden ayrılmak istenilen toprakları ve kardeşleri yek-diğerine birleştirmekle tecellî etsin. Bugün onlar, Türkiye topraklarında sâkin bulunan kardeşleri gibi hür ve serbest değillerdir. Oranın semâlarında belki tayyâreler uçar. Ovalarında toplar mitralyözler işler. Fakat efendileri bilir misiniz ki Türk'ün kalbinde o toplara, mitralyözlere karşı susmak nedir bilmeyen bir aşk-ı istiklâl vardır." Hâriciye vekilimiz coğrafyaya, irtibât-ı iktisâdîye ve halkın temâyülât-ı kalbiyesine istinâden söz söylüyor, samîmî ve vicdânî, tabî bir noktadan hareket ediyor. Sözleri, müesser olduğu kadar hakîkattir, milletin hissiyâtına tercümânır."

Cevdet, kuvvetin hâkimliğinin medeniyeti ortadan kaldıramayacağını söyler ve Musul'a giden Cemiyet-i Akvâm heyetinden adâlet bekler.

İkdâm gazetesinde, Musul meselesi ile ilgili yazı kaleme alan bir diğer isim ise Dardağazâde Ahmed Nazîf'dir. Nazîf'in, Musul meselesi hakkında kaleme aldığı bir yazısı mevcuttur. Nazîf, *"Türk Musul Bizden Ayrılmayacaktır"* başlıklı yazısında, Türkiye Cumhuriyeti'nin Musul meselesindeki haklılığını "tezâhürât-ı vatanperverâne" olarak adlandırır ve bu "tezâhürât-ı vatanperverâne"nin sahte mazbatalar, hapis ve tazyîk muameleleri ile sonlandırılmayacağını vurgulamaktadır. Çünkü Musul Türk'tür ve her dâim Türk olarak kalmaktadır. Nazîf'e göre Musul, er geç istediği hükûmeti bulacak, lisân-ı istidâd ve istihkâk ile aradığı idâreye nâil olacaktır. Nazîf, yazısının ilerleyen kısımlarında heyet-i tahkikiyenin gözü önünde icrâ edilen tazyîkâta şu sözlerle değinir:

"Burada halline mecbûr olduğumuz iki nokta muvâcehesinde bulunuyoruz ki bunlardan biri heyet-i tahkikiyenin gözü önünde ahâlî-i mahalliye hakkında yapılan tazyîkâtın heyet-i mezkûrede de hâsıl edeceği zihniyet, biri de vukû-yı tabîi olan tezâhürât-ı milliye'nin mahalli hükûmetince menn-i keyfiyetidir. Tezâhür-i milli, bir milletin umk-ı ruhundan kopup gelen uğultulardır ki: Bu, hiç bir nâm ile durdurulması mümkün olmayan hukûk-ı tabîiyedendir. Hiç kimseye ağlamayacaksak, istemeyeceksek denilemez, zarûri elvukû olan şeylere de heyet-i tahkikiyece, tahkîkâtı teşvîk nâmı verilemez. Bir koyunun kasap elinde çabalaması kadar tabîi bir şey yoktur. Tezâhürât-ı vatan-perverânenin takîbâta tâbi tutulması da mümkün değildir."

İkdâm gazetesinde, Musul meselesi dışında ele alınan konulardan bir diğeri ise Türk-Yunan siyasi ilişkilerinde mühim yer tutmuş patrik meselesidir. Ahmed Cevdet'in kaleme aldığı *"Patrik Meselesi"* başlıklı yazıda Balkanlardaki siyasi karışıklıklar değerlendirilir:

"Balkanlarda yine bir şey mi çıkacak? Malûm ya muhârebe-i umûmiye dahi oradan çıkmış, bütün dünyaya yayılmış idi. Onun için Balkanlardan bir fırtına çıkmasın diye herkes tereddüd eder durur. Evvelleri kabahat hep Türklerin üzerine atılırdı. Türklerin haksızlığından, Türklerin taarruzundan, Türklerin mezâliminden bahsedilir "Le Zatrıya-Türk-Türk vahşetleri" nâmı altında kitâblar yazılır, makaleler neşredilirdi. Bütün Avrupa ve Amerika'nın efkâf-ı umûmîsi zavallı Türkler aleyhine tahrîk edilirdi. Daha silâh patlamadan bir ehl-i sâlib muhârebesi başladı."

Cevdet, daha sonra Osmanlı döneminde Balkanlarda Türklerin ahâlî-i Hristiyanıyeye karşı hoşgörüsünden bahseder. Daha sonra Lozan'da uzun uzadıya görüşülen mübadele, patrik ve metropolit meselelerini değerlendirir:

"Türkiye, Yunanistan bütün devletler murahhasları düşüne taşına bu muâhedeyi tanzîm ettiler. Kime ne kabahat bulacağız? Yunanlıların rahat duramayacakları bir emr-i meczûm değil miydi? Müstakilen hırıldılar çıkacağını herkes apaçık tahmîn ederci. Meselâ Trakya'yı garptaki Müslümân halkına icrâ ettikleri mezâlim tahammül olunabilecek gibi miydi? Şikâyet edenler yalnız Türkler değildir. Makedonya'daki Bulgarlar hakkında da her türlü vahşetler icrâ olunuyor. Bulgarlar çok tezallüm ettiler. Ama Avrupa için onlar birer kurbanlık koyun idiler! Köyler basılıyor, kadınların ırzlarına taarruz olunuyor, erkeklerin birtakım sopa altında fecî bir cezâyâ dūçâr oluyorlar. Gençler birer semt-i mechûle gönderilip ortadan kaldırıyorlar! Kaç köye böyle işkence edildi. Bulgarları yerlerinden didirken ettirip Makedonya'yı sırf Rumluk yapmak Yunanlıların ehas-ı emelidir."

Cevdet'e göre müessese-i siyâsiye olan patrikhanenin, bu rolünü terk edebilmesi mümkün değildir ve mutlaka kapatılması gerekmektedir.

İkdâm gazetesinde bir diğer siyasi konu ise Şark vilayetlerimizde 1925 yılı içerisinde zuhur eden isyan hareketidir. Ahmed Cevdet, doğu vilayetlerinde zuhur eden bu isyan hareketi ile ilgili olarak yazmış olduğu *"İsyân Zuhûr Eden Mıntıkalar"* başlıklı yazısında memleketimiz mintikalarının coğrafi ve ictimâî ahvâl ve an'anâtı hakkında malûmât-ı kâfiyeye sâhib olmanın önemini vurgulamaktadır:

"Değil uzak vilâyetlerimizin, yakın vilâyetlerimizin bile ahvâl-i mahsûsası memleketimizde sûret-i umûmiyede malûm değildir. Bizim bu noksanımız, hafif bir noksân değildir. Ağır bir noksandır. Evvelleri vilâyet sâlnâmelerine bazı malûmât kaydolunurdu. Vâkıa, o malûmât çok bir şey değildir. Uzun tedkikât mahsûlü olan izâhâta nâdir tesâdüf olunurdu. Fakat elde başka hazlar yoktu. Bizdeki bu merâksızlık, hemen hemen umûmî bir merâksızlıktır. Şurada burada nice mühim ahvâl vukûa geliyordu. Orası hakkında malûmât sâhibi olanlar efkâr-ı umûmiyeyi tenvîr etmek lütfunda bulunmuyorlar. Hele Dârü'l-Fünûn müderrislerinin bu bâbda hiç emekleri sıbk etmiyor, garbın aksine! Ben bu noksânı üzerine çok zamân oldu ki intizâr-ı dikkati celb ettim."

Cevdet'e göre harekât-ı isyâniye vukûa gelmiş olan vilâyetler, iktisâden ve kânûnen tanzîm ve tesvîyeye muhtâc bir vaziyet vardır. Mesele yalnızca isyanı ber-teraf etmek değildir. Şark vilayetlerinde isyan hâdisesinin sonlandırılmasından sonra yapılması gereken haksız şeyhlerin ceberrût ve tahakkümünden oradaki halkı kurtarmaktır. Aksi halde bastırılan

isyan yeniden zuhur edebilir. Cevdet Doğu vilayetlerinde haksız şeyhlerin durumunu ise şu şekilde değerlendirir:

"Dâimâ şeyhlerin hesâbına çalışmak sûretiyle esâret vaziyetinde kalanlar fakr u zarûretten tahlîs-i nefis edemeyeceklerinden o gibi halk, devlet ve millete hizmet ifâ edebilmekten de âciz kalırlar. Böyle bir halkı dâimâ câhil bırakmak, onları hurâfetle idâre etmek müteşeyyihlerin menfaatleri cümlesinden olacağından öyle bir yere mümkün değil hars ve ilim ve marifet giremez olur."

Cevdet, memleketimizin uzak mıntıkalarına, şimendifer hudûdu ve şoseleri temdîd edilememiş olmasını da önemine değinir:

"Bu uzak yerler ancak bir teşebbüs-i iktisâdî ile iki hayâta mazhar olabilir. Bizim mütâlaamıza göre uzakta yakında uğraştığımız müşkilât, ancak bir program altında yapılacak tatbikât-i iktisâdiye mündefi olabilir. Bu programı fiilen mevki-i icrâyâ koymaya başladığımızda o müşkillerin birer birer ahvâl-i tabîyeye münkalib olduğunu göreceğiz. Bu sâyede, mahsûlât para edecek, arazi kıymetlenecek, bütün mahsulât-ı medeniye memlekete yapılmaya başlayacaktır. İnsanların fitrat-ı ibtidâiyesini değiştirecek işte bu kuvvetlerdir."

İkdâm'da, diğer bir siyasi mesele ise gene başyazar Ahmed Cevdet'in kaleme almış olduğu fırka meselesidir. Cevdet'in *"Fırkaya Nasıl Girilir, Nasıl Çıkılır?"* başlıklı yazıdır. Bu yazıda Cevdet, Halk Fırkasından vukû bulan istifaları değerlendirir:

"En ziyâde nazar-ı dikkatimi celb eden keyfiyet, fırkaya dâhil olanların, çıkmak için gösterdikleri sebebler bazen hiç siyâset-i dâhiliyeye taalluk olmayan ehemmiyetsiz şeyler olmasıdır. Tuhaftır, ne kadar geri imişiz. Ben, böyle sebeblerden dolayı ne bir fırkaya girer, ne de bir firkadan çıkardım. Hatta diyelim ki fırkaya kanâatle değil, bir emel ile girilsin. Fakat bu birkaç çıkanların emelleri de bana garîb geldi. Halk Fırkasından çekilmelerin hüküm ve isbâtını bu fırka taharrî ederse bizim dediğimizden başka bir şey bulamaz zannediyoruz. Benim gördüğüm odur ki bu ayrılık hedef muhâlefeti değildir. Muhâlefet hükûmetin kullanmamak istediği vesâitten çıkıyor."

Cevdet, Türk heyet-i ictimâiyesinde bir takım modernleşme hareketlerinin olmasının önemini ve harekât-ı şahsiye ve ictimâiyemizde bize nelerin rehber olması gerektiği konusuna dikkat edilmesi gerektiğini vurgular.

1.2.9. Mektuplar

İkdâm gazetesinde mektuplar başlığı altında ele alınan yazılara baktığımızda bunlardan ilki Hayriye Melek Hunç'un "Mısır'da Kadın Hareketi" başlıklı yazısıdır. Bu mektupta Mısır'da güçlü bir kadın hareketi bulunduğunu söyler. Mısır kadınlarını diğer bütün şark kadınları gibi oldukça güçlü ve cesur bulur ve bu kadınların hemen tüm servetlerini hayatlarıyla beraber milletlerinin hizmetine âmade tuttuklarını söyler. Hunç'a göre Mısır'daki kadın faaliyeti yeni değildir ve bu faaliyet içerisinde mühim isimler vardır:

"Mısır'da kadın faâliyeti pek yeni değil. Maârife ve hayra servet ve himmet sarf etmiş büyük kadınlar, bilhâssa prensesler var ki bunlardan şübhesiz en büyüğü Hidiv-i sâbıkın vâlidesi Hidive Emine Tevfik hazretleridir. Kendisine "imâmülmuhsin" unvânını veren bütün Mısır, hakîkî bir hürmet ve muhabbetle, sıhhatine, hayâtına duâ eder. Bu büyük, hayır ve fazilet muhibbi kadınların, hâsseten Hidiv'e Emine Tevfik Hazretlerinin tesîsâtından-müesseseleri ziyâret ederek-bahsedeceğim. Bugünün kadını, faâliyetinde hayra büyük bir hisse ayırmakla beraber, onunla kanâat edemiyor. Azimle, ısrârla, memleketinin felâket ve saâdetinden onunla aynı hisseyi almak, hayât mücâdelesinde onunla omuz omuza aynı seviyede yürümek istiyor. 1919 senesinde askerî kuvvetlerin ve süngülerin tehdidi altında vatanlarının hakkını bağırarak için kadınların gösterdikleri cüret ve cesâret bu genç ve münevver, şuûrlu neslin icâbında hiçbir fedâkârlıktan çekinmeyeceğini fiilen isbât etmiştir."

Hunç, "Avusturya'da Türk Kadınlığı" başlıklı yazısında ise şimdiye kadar az çok muhafazakâr kalan İslam memleketleri içerisinde önemli bir inkılâb ve istihâle devresi geçiren Türkiye'de harem hayatına ve kadına taalluk eden bazı önemli hususlara değinir ve bu noktada Avrupa'da yaşayan Türk kadınının vazifesinin önemini vurgular. Bu vazife ise memlekette yeni, Avrupaî zihniyeti temsil edecek kudret ve kabîliyetle olmalarıdır. Hunç bu düşüncesini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Avrupa, okumak, işitmekle değil yalnız yeni Türk harsının yetiştirdiği yeni insan örneklerini görmekle bizim hakkımızdaki köhne fikirlerini değiştirebilecektir. Avusturya'da bâlâdaki sernâmeysi, unvân-ı ittihâz etmiş bir cemiyet var. Bu cemiyet, Madam Buva Dö Jovnel'in Parsi'te tesîs ettiği "La bîcinenvenue Francaise" tarzındadır."

Hunç'a göre Avrupaî Türk kadını, memleketin idârî, siyâsî, ilmî, fennî her sahada büyük başarılar elde edebilecek güçtedir ve yeni Türkiye Cumhuriyeti çağdaş Türk kadınına bu imkânı en güzel biçimde sağlayacaktır.

İkdâm gazetesinde mektup türünde kaleme alınan bir diğer yazı ise Nezihe Muhittin Hanım'ın "Ankara Yolunda" başlıklı yazısıdır. Muhittin bu yazısında Ankara yolculuğunu anlatmaktadır.

"Ankara, Ankara! Ey tanımadan özlediğim memleket! İşte her madenî ve sert sarsıntısının hasretini duyanları sana yaklaştııyor. İlk telâkînin rûhuma hak edeceği intibâa müştâkım. Hârici bir sâikle yapılan mecbûrî ve gayr-i mahdûd seyâhatlerle, kalbden doğan bir sâikle yapılan seyâhatlerde çok büyük bir fark var: Biri ne kadar yes-âver ise ikincisi o kadar saâdet-bahş!"

Ali Nâhid ise *"Almanya Mektûbları-Bir Çocuk Edebiyatımız Var Mıdır?"* başlıklı yazısında bir çocuk edebiyatımızın henüz olmamasından yakınmaktadır. Nâhid, Edebiyatımızda güzel bir yazı için mutlaka gözyaşının tasvirini, hıçkırıklar ile terennüm edilen şiirlerin varlığı zarurî görmemektedir çünkü bu durum, hayata atılan gençlerimiz için son derece karanlık ve korkunçtur. Nâhid, edebiyatımızdaki bu karamsar duyguların henüz çok küçük yaşlarda hayatımıza girdiğini şu sözlerle ifade eder:

"Daha beşikte iken annelerimizin hazîn sesleri ile söyledikleri ninnilerle uyuduk. Biraz gözlerimizi açtığımız zamân annemizin yâhûd kardeşimizin şehîd olan babamız yâhûd kardeşimiz için döktükleri gözyaşlarını gördük. Biraz sonra sergüzeştten sergüzeşte koşan padişah çocuklarının masalları, dünyaya ve onun yaşadığına dâir işittiğimiz ilk sözler oldu. Gezmeye gittik etrafımızı ilahî ve efsânevî manzaralarıyla hârikulâde bir tabiat sardı. Mutedil, ılık bir hava içinde açılmaya başlayan rûhumuz Boğaziçi'nin yakacak bir gönül arıyor gibi kıvrıla kıvrıla akan mavi denizinde Marmara'nın ta açıklardan batan güneşin alevlerinde tutuşup pembe beyaz köpükleriyle koşup gelen sularında ne rüyalar, ne cemâlî hülyâlar gördü. Oraya gittiysek hep ağlayan hep hıçkıran bir mûsikî dinledik. İşte böyle hülyâlı rûhlarla bir teline dokunsa bin feryâd çıkarmaya hâzır gönüllerle hayâtın hakîkî ışığına gözlerimizi açtık."

Nâhid'e göre çok eski zamanlardan itibaren şiir, roman, hikâye ve tiyatrolarımızda karşımıza çıkan bu karamsar duygulara kendimizi teslim etmek hayata atılacak çocuklarımız için sakıncalıdır ve yapılması gereken tıpkı Alman edebiyatının büyük bir şubesini teşkil eden çocuk edebiyatı gibi bizim de mutlaka bir çocuk edebiyatı meydana getirmektir.

Ali Nâhid'in yazmış olduğu bir diğer yazı ise *"Almanya Mektûbları-Leipzig Türk Talebe Cemiyetinde"* başlıklı yazıdır. Nâhid bu yazıda, Leipzig şehrinde bir Türk talebe

cemiyetinden bahsetmektedir. Nâhid, bu cemiyet ile ilgili bilgileri cemiyetin kurucularından olan Âkif İhsan Bey'den edinmiştir. Cemiyetin, dört senelik bir mazisi vardır ve bu cemiyet ayda bir kez ictimâ etmektedir. Bu ictimâda, cemiyet azasından bir zat, kendi şube tahsiline ait bir konferans vermektedir. Cemiyetin asıl maksadı, Türklük lehine propagandadır. Türk talebe cemiyetinde, Doktor Hadi İhsan, Sabiri ve Nurettin Beylerle birlikte Ticâret Mekteb-i Âlisini birkaç hafta evvel ikmâl eden Hikmet Sadık ve talebeden Cevat Memduh, (mûsikî) İbrahim Necdet, (siyâsiyât) Osman Cahit, (kimya) Muhlis Edhem, (ticâret) Saadettin **عبداد** (elektrik) Muganni (hukûk) Hatayi, (ticâret) Ramazan, (ticâret) Ali Ekber Beyler bir de Muazzez isminde bir Türk hanımı vardır.

1.2.10. Felsefi Konulu Yazılar

İkdâm gazetesinde bir adet felsefi konulu yazı bulunmaktadır. Ali Nâhid tarafından "Felsefe İlim Din" başlıklı yazı, dünyanın bir muamma olduğu ve yüzlerce asırlardan beri bu muammanın insanlık tarafından arzın yaratıldığı günden beri çözümlenmeye çalışılması anlatılmaktadır. Felsefe ise insanlığın muammaları çözme konusundaki düşüncelerinden doğmuştur ve bir nevi insanlığın zaruri ihtiyaçlarından biri olmuştur. Nâhid, bu görüşlerini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Felsefe, bilgiye doğru bir çabalama, bir uğraşmadır. Felsefe daha doğduğu ilk günden beri bilgiye, öğrenmeye doğru koşuyor. O, ne sanat gibi güzelliğe ne de ahlâk gibi iyiliğe fakat hakîkate-eğer buna erişmek mümkün değilse-ihimâlâta çıkabilmek, erişebilmek için uğraşıyor. Hiç şüphe yok ki birçok filozoflar arkalarında ikmâl edilmiş kıymetdâr âssâr bırakmışlardır. Bunlardan Platon'un ismini zikretmek kâfidir. Fakat bazıları da bize hakîkaten çirkin nâ-tamam hatta bu vadiye korkunç denilebilecek, fikrimizi bir türlü doyuramayan eserler hediye etmişlerdir."

Nâhid'e göre felsefenin vazifesi hakikati aramaktır ve akıl, ferâset ve idrak kuvveti ile hislerin ihtiyâcâtını keşfetmektir.

1.2.11. Biyografi ve Nekroloji Yazıları

İkdâm gazetesinde biyografi ve nekroloji türünde yazılar da kaleme alınmıştır. Bu türde yazılar kaleme alan isimlerden birisi Ahmed Cevdet'tir. Cevdet, "Abdülhâk Hâmid İhtifâli Teyakkuz-ı Millî Nişânesidir" başlıklı yazısında derin bir manâ-yı millî olarak değerlendirdiği Abdülhak Hâmid ihtifâli ile ilgili olarak düşüncelerini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Abdülhak Hâmid ihtifâlinde, Sakarya Muhârebesi'nde gördüğümü görüyorum, duyduğumu duyuyorum. Bu iki vakanın ikisinde de hiss-i millî teheyhüc ediyor. Velez ki birinde kılıç, diğesinde kalem menba'ı kutsîdir. İkisinde de yeni bir millî hayâtın âb-ı bahârı neşr-i feyz ediyor. Hatta daha diyeceğim ki evvelki gün Millet Meclisinde Fethi Bey'in sözleri nasıl bir millet varlığını gösteriyor ise diinkü Abdülhak Hâmid ihtifâli de öyle bir varlığın şehr-i âyînini yapıyor idi. Bu iki varlığın cezb-i ilhâmı hep bir şeydir."

Bir diğeri biyografi yazısı ise E (lif) H(a)'nın *"Bir Hristiyan Hükümdâr: İkinci Kılıçarslan-1-Şahsiyeti"* başlıklı yazıdır. Bu yazıda, "İzz-el Din" unvânıyla marûf 2. Kılıçarslan'ın Türkiye tarihinin en mühim simalarından biri olarak görülür ve Kılıçarslan'ın en şâyân-ı dikkat husûsiyetinin Müslüman doğduğu ve Müslüman Türkiye'nin hükümdârı olduğu hâlde tenassur ve irtidâd etmesi ve hatta milletini de kendisi gibi Hristiyan dînine sokmak istemesi ve bundan dolayı târîh-i İslâm'da hiç misli ve emsâli olmayan bir şahsiyet olarak değerlendirilir.

Mimar Sinân Muhibbilerinden Hattâtoğlu Muhiddin'in *"Mimâr Sinân İhtifâli Sebebiyle Bazı Husûsât"* adlı yazıda ise Mimâr Sinân'a ilk defa yapılan ihtifâl 337 senesinde olmayıp 336 senesinde, "Mimâr Sinân muhibbileri" nâmı altında toplanan bazı kadirşinâs zevâtla genç mimârlarımız tarafından tesîs edilmesi değerlendirilir.

A(yın) Seniy'in *"Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi"* başlıklı yazı ise Mısırlı Türk bilgini Mustafa Nureddin'in hayatı ve çalışma mesaisi hakkında bilgi verilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZILAR VE YAZAR ADINA GÖRE

2.1. Yazılar

2.1.1. Yazar Adına Göre

A(yın) A(yın), Denî Bir İmamla Deli Bir Müttekaid, İkdâm, 10630, 20. CE. 1345 C., 26.11.1926, 3, Haber, Kütahya'nın Viran karyesi imamının, beş yaşındaki kız çocuğuna yönelik istismarı hk.

A(yın) F., Beşiktaşlılar İkiye Karşı Birle Yenildi, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık -Dünkü Maçta Beşiktaş Takımı'nın Orta Muavini Cavit Bey'in Bulunması, Takımı Fena Halde Sarstı. Penaltının Kaçması Dahî Takımın Kuvâ-yı Maneviyesinin Kırılmasına ve Mağlubiyete Başlıca Sebep Teşkil Etmiştir [Mabadı ikinci sayfanın üçüncü sütunundadır.]

A(yın) F., Beşiktaşlılar İkiye Karşı Birle Yenildi, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

A(yın) F., Fenerbahçe:14 İzmir Muhteliti: 1, İkdâm, 10631, 21. CE. 1345 CMT., 27.11.1926, 1-2, Haber, Alt Başlıklar: -Fenerbahçeliler, Dün Çok Güzel Oynadılar. Fener Kalecisi Hamit Bey'in Ufak Bir Hatası, Korner Yaptı, İzmirli De Bu Korneri, Fener Aleyhine

A(yın) F., Levski Geliyor-İlk Maç Fenerbahçe İle, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 3, Haber,

A(yın) N., Halk İctimâi ve Ahlaki Eserlere Muhtaçken, İkdâm, 10576, 24. RE. 1345 CMT., 02.10.1926, 3, Makale, Alt Başlıklar: -SahnemizdeTemsil Edilen Piyesler -Temaşa Hayatımızın Muhtaç Olduğu Şeyler Garpta Halkın Temayülerini En Fazla Tatmin Etmiş Eserleri Millileştirerek Sahneye Koymak, Birleşen Sanatkârlar Arasında Tam Bir Tesanüd Hâsıl Etmektedir.

Ahmed Cevdet İç Sıkıcı Müşâhedeler İkdâm 10647 06. CA. 1345 P. 13.12.1926 1 Makale

Ahmed Cevdet, Adana'da Buhran-Hükûmet Borçları Tecil Etmelidir, İkdâm, 10582, 29. RE. 1345 PRŞ., 08.10.1926, 1, Makale, Adana'da vuku bulan mali buhran hk.

Ahmed Cevdet, Balkan Milletleri İçin, İkdâm, 10645, 05. CA. 1345 CMT., 11.12.1926, 1, Makale, Ülkemizin, umum Balkan milletleriyle itilaf akdi tasavvuru hk.

Ahmed Cevdet, Çocuğunu Boğmuş, Öldürmüş, Parçalamış, Atmış, İkdâm, 10610, 29. RA. 1345 CMT., 06.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Halk Dershanesi, İkdâm, 10584, 02. RA. 1345 P., 10.10.1926, 1, Makale, Halk dershanelerinin yaygınlaştırılması hk.

Ahmed Cevdet, Halk Talimi İçin, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 1, Makale, Ülkemizde halkın tedrisi için yapılacaklar hk.

Ahmed Cevdet, Hep Londra'dan, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 1, Makale, Alt Başlık: -Sinyor Mussolini'nin Niyeti Hakkında

Ahmed Cevdet, İktisadi Fikirlerin Hâkimiyeti, İkdâm, 10628, 18. CE. 1345 ÇRŞ., 24.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, İktisadi Meclis -1-, İkdâm, 10611, 01. CE. 1345 P., 07.11.1926, 1, Makale, Ülkemizde iktisat meclisine olan gereksinim hk. -Hastaneden-

Ahmed Cevdet, İstanbul Serbest Limanı, İkdâm, 10578, 26. RE. 1345 PZT., 04.10.1926, 1, Makale, İstanbul'un serbest liman olarak teşkili hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Valileri İçin, İkdâm, 10640, 30. CE. 1345 PZT., 06.12.1926, 1, Makale, İstanbul valiliği için bir konak satın alınması hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları Türk Anonim Şirketi A. Ş.F. Alpulu Şeker Fabrikası Küşâd-ı Resm-i Hâtrası, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 1, Makale, Apollo şeker fabrikasının resm-i küşâdı hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul'un İhtiyacı, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 1, Makale, İstanbul halkının ihtiyaçları hk.

Ahmed Cevdet, İzmir Tütün Tüccarı Tütün İnhisârı Hakkında Mütâlaamız, İkdâm, 10580, 28. RE. 1345 ÇRŞ., 06.10.1926, 1, Makale, İzmir'den tütün ihracı hk.

Ahmed Cevdet, Kararsız Gençler, Saadeti Köylerde Çalışmakta Aramalıdır, İkdâm, 10632, 22. CE. 1345 P., 28.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Kumar Karışmış-Yeni Bir Hadise Dolayısıyla, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 1, Makale, Kumar oynamanın yasaklanıp yasaklanmaması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Mebuslarımızın Vazifelerinden, İkdâm, 10587, 05. RA. 1345 ÇRŞ., 13.10.1926, 1, Makale, İstanbul mebuslarının tedkikleri hk.

Ahmed Cevdet, Meslek ve Sanat, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - İktisadiyatımızı Düzeltmek Yolları

Ahmed Cevdet, Muâmelât Vergisi, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 1, Makale, Maliye Vekâleti'nin, yerli fabrikalardan muamele vergisi alması hk.

Ahmed Cevdet, Müstahsil ve Müstehlek, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 1, Makale, Şeker İnhisârı hk.

Ahmed Cevdet, Mütchassislar Hıfzısıhaya Muvaffik Mektepler, İkdâm, 10581, 29. RE. 1345 PRŞ., 07.10.1926, 1, Makale, Sıhhi mektepler hk.

Ahmed Cevdet, Şimendiferlerimiz İnşa Edilecek, İkdâm, 10635, 25. CE. 1345 ÇRŞ., 01.12.1926, 1, Makale, Ülkemizde şimendifer inşaatı hk.

Ahmed Cevdet, Ticaret Odaları ve İktisat Meclisi, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 1, Makale, İktisat meclisinin, ülkemiz için faydası hk.

Ahmed Cevdet, Yıldız Kumarhanesi, İkdâm, 10642, 02. CA. 1345 ÇRŞ., 08.12.1926, 1, Makale, Kumar ibtilası hk.

Ahmed Cevdet, Yollar, Bir Milletin Servetidir, İkdâm, 10631, 21. CE. 1345 CMT., 27.11.1926, 1, Makale,

Ahmet Hamdi, Aynen Münderec Bir Teşekkürname, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 3, Haber,

Aksaray Davutpaşa'da Kemâl, Zâyi, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 4, İlan,

Ali Âkif, Kütahya'da Çiçekçilik, İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 3, Haber,

Ali Nahid, 137,781 Lira Kaçak Eşya Cezâ-yı Nakdîsi, İkdâm, 10609, 28. RA. 1345 C., 05.11.1926, 3, Makale, A(yın). N., Maarif Âleminde-Tedrisatta Latin Rumûzâtı, İkdâm, 10149, 18.ZH.1343 C., 10.T.1341, 10.07.1925, 3, Makale, Maarif Vekâletinin vücuda getirmiş olduğu heyet-i ilmiye hk.

A.(yın) Abdullah, Karilerimizin Mektupları, İkdâm, 10127, 23.ZK.1343 PZT., 15.H.1341, 15.06.1925, 3, Mektup, Alt Başlık: -Bacanak Kelimesi Hakkında Bir Tedkîk İkdâm Ceride-i Muheteremesine

Ahmed Cevdet, Adliye Vekili, İkdâm, 10126, 22.ZK.1343 P., 14.H.1341, 14.06.1925, 1, Makale, Adliye vekilimiz hk.

Ahmed Cevdet, Bizim Reyimiz Reîs-i Cumhûrun Heykeli, İkdâm, 10125, 21.ZK.1343 CMT., 13.H.1341, 13.06.1925, 1, Makale, Reîs-i Cumhûr Gazi Paşa'nın heykeli hk.

Ahmed Cevdet, Cahilane Bir Eğlenceye Karşı, İkdâm, 10116, 12.ZK.1343 PRŞ., 04.H.1341, 04.06.1925, 1, Makale, "Gizli ve açık her ne şekilde olursa olsun fahişeleri kendi aileleri harimine sokanların İstiklal Mahkemesine sevk edilmeleri ile ilgili haberler hk.

Ahmed Cevdet, İbtidâî Muallimleri, İkdâm, 10128, 24.ZK.1343 S., 16.H.1341, 16.06.1925, 1, Makale, Anadolu için ibtidâî muallimler aranması hk.

Ahmed Cevdet, İkinci Mustafa Kemal, İkdâm, 10127, 23.ZK.1343 PZT., 15.H.1341, 15.06.1925, 1, Makale, Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in Mustafa Kemal ile ilgili beyanatı hk.

Ahmed Cevdet, İsmet Paşa'nın Kıymetli Bir Sözü, İkdâm, 10124, 20.ZK.1343 C., 12.H.1341, 12.06.1925, 1, Makale, İsmet Paşa'nın nutku hk.

Ahmed Cevdet, Memleketi Tanımıyoruz, İkdâm, 10115, 11.ZK.1343 ÇRŞ., 03.H.1341, 03.06.1925, 1, Makale, Memleketimizin mahsulleri hk.

Ahmed Cevdet, Münâkasalar Hakkında, İkdâm, 10131, 27.ZK.1343 C., 19.H.1341, 19.06.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Ormanlarımızı İşletmek, İkdâm, 10129, 25.ZK.1343 ÇRŞ., 17.H.1341, 17.06.1925, 1, Makale, Ormanların işletilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Reîs-i Cumhûrun Ziraatçılığı, İkdâm, 10120, 16.ZK.1343 PZT., 08.H.1341, 08.06.1925, 1, Makale, Memleketimizin zirai faaliyetleri hk.

Ahmed Cevdet, Seyyahlar Hakkında, İkdâm, 10132, 28.ZK.1343 CMT., 20.H.1341, 20.06.1925, 1, Makale, Ülkemizi ziyarete gelen seyyahlar hk

Ahmed Cevdet, Süratle Gidiş! Şerefle Dönüş!, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 1, Makale, Şeyh Sait İsyanını bastıran askerlerin Terhîsi hk.

Ahmed Cevdet, Şehremimizden Rica, İkdâm, 10122, 18.ZK.1343 ÇRŞ., 10.H.1341, 10.06.1925, 1, Makale, Mesâil-i ictimâiye hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Teşkilatı Adliye, İkdâm, 10119, 15.ZK.1343 P., 07.H.1341, 07.06.1925, 1, Makale, Adliye teşkilatındaki tebdîlât hk.

Ahmet Cevdet, İşte Millî Muvaffâkiyet, İkdâm, 10114, 10.ZK.1343 S., 02.H.1341, 02.06.1925, 1, Makale, Reîs-i Cumhûr Gazi Paşa'nın beyannamesi hk.

Anadolu-Bağdat Demir Yolları Müdiriyyet-i Umûmiyesinden, İkdâm, 10130, 26.ZK.1343 PRŞ., 18.H.1341, 18.06.1925, 3, İlan,

Askeri Fabrikalar Müstahdemîn Kütüphanesinden, İkdâm, 10116, 12.ZK.1343 PRŞ., 04.H.1341, 04.06.1925, 3, Duyuru,

(A.A.) Selanik İçin Sırp'larla İtilafname İkdâm 10035 16 Ş.1343 ÇRŞ. 11.M.1341 11.03.1925 1 Haber Selanik'te, Yugoslavya'ya serbest liman mıntıkası verilmesine dair hükûmet-i mezkûre ile Yunanistan arasında akd olunan itilafname hk.

A(yın) N. Dârü'l-Fünûn'un Vaziyet-i İlmiyesi İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 2 Makale Dârü'l-Fünûn muhtariyetinin ilgası etrafında vücut bulan cereyanlar hk.

A(yın) N. Günün Meselesi: MusulTürk'ündür İkdâm 9968 06.CA 1343 C. 02.KS.1341 02.01.1925, 1-2 Makale Musul meselesi hk.

A(yın) N. Maarifin Haklı Bir Talebi İkdâm 9969 07.CA.1343 CMT 03.KS.1341 03.01.1925 3 Makale Maarif Vekâletinin Dârü'l-Fünûn müderrislerinden birer eser istemesi hk.

A(yın) N. Mekatib-i Talebede Tedbirât Kitapsızlık Yüzünden Nâ-tamam İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 2 Makale

A(yın) N. Musâhabe-i Edebiye İkdâm 9969 07.CA.1343 CMT 03.KS.1341 03.01.1925 2 Sohbet Servet-i Fünûn'un yeniden intişarı hk.

A(yın) N. Samimi Bir Ziyafet İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 3 Makale Alt Başlık: - Fransa Dârü'l-Fünûnları ve Mekâtib-i Âliyesi Türk Mezunlarının Dünkü Hasbihâli

A(yın) N., Feyz-i Âtî Lisesinde İlmi Bir Encümen, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 2, Makale, Alt Başlık: -Teşkil Edilen İlmi Encümenin Kızlarımıza Verilecek Tahsili Tedkik ve Münakaşa

A(yın) S(in) Ziraî Ankara-Bir Gezintinin İntibaları İkdâm 9978 16.CA 1343 PZT. 12.KS.1341 12.01.1925 2 Gezi

A(yın) Seniyye, Türkiye Haricinde Bir Türk Âlemi Nurettin Mustafa Bey'in Faaliyet ve Tarz-ı Mesâisi-2-, İkdâm, 10074, 26 R.1343 P., 19.N.1341, 19.04.1925, 2, Makale, Büyük dil bilgini Mustafa Nurettin Bey hk. (Birinci Makale dünkü nüshamızdadır)

A(yın). L. Karilerimizin Mektuplar İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ. 14.KS.1341 14.01.1925 3 Mektup Alt Başlık: -Tekke Kapısındaki Yangın Hakkında

A(yın). N. Ahlâk-ı Umûmiye ve Cinayetın Esbâb-ı Tekessürü-Memlekette Asayiş Meselesi İkdâm 9973 11.CA.1343 ÇRŞ. 07.KS.1341 07.01.1925 3 Makale Ahlâk-ı umûmiye ve cinayet arasındaki münasebet hk

Abbas Kuluhan Alenî Teşekkür İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 3 Haber

Abdullah Cevdet "Dün ve Yarın" İkdâm 9971 09.CA.1343 PZT 05.KS.1341 05.01.1925 3 Tanıtım Hekîm-i şehîd Gustave Le Bon'un hayatından hadiselerle binâen tekevvün eden hakikatleri birer vecize suretinde ihtiva eden eseri, "Dün ve Yarın" Doktor Abdullah Cevdet Bey'in himmetiyle lisanımıza nakledilmiştir.

Abdurrahman Adil "Hâdisât-ı Hukukiye ve Târîhiye" İkdâm 9973 11.CA.1343 ÇRŞ. 07.KS.1341 07.01.1925 4 Duyuru 18. cüzü.

Abdurrahman Âdil, Hâdisât-ı Hukukiyeden: Serbestî-i Matbûât-Ser-bâzî-i Matbûât, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 3, Makale, Matbuat hk.

Abdurrahman, Zâyi, İkdâm, 10109, 05.ZK.1343 PRŞ., 28.M.1341, 28.05.1925, 3, İlan,

Abdurrahmanoğlu Yusuf, Zâyi, İkdâm, 10052, 04.R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 3, İlan,

Abdülaziz İbnülsuud, Suriyelilere İbnülsuud'un Beyannamesi, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 2, Haber, İbnülsuud'un beyannamesi hk.

Abdülkâdir Kemalî Kapanan Gazeteler İkdâm 9967 05.CA 1343 PRŞ. 01.KS.1341 01.01.1925 2 Makale Birinci sayfadan mabad.

Abdülkâdir Kemalî Toksöz" ve "Orient News" Gazetelerini Hükümet Kapattı İkdâm 9967 05.CA 1343 PRŞ. 01.KS.1341 01.01.1925 1-2 Makale "Toksöz" ve "Orient News" gazetelerinin tatili hk. [Mabadı ikinci sayfadır.]

Adapazarlı Ahmed Burhaneddin Bey "Muhacir Bir Kızın Sergüzeşti" İkdâm, 9970 08.CA.1343 P. 04.KS.1341, 04.01.1925 3 Tanıtım, Bu isimle Adapazarlı Ahmed Burhaneddin Bey'in manzum bir hikâyesi intişar etmiştir. Eser, hazin bir vakayı hâkidir. Karilerimize tavsiye ederiz.

Âdem Rıza Felaketzedeler İçin Toplanan İâneler Ne Oldu? İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 1 Haber Pasinler'de meydana gelen deprem dolayısıyla toplanan iâneler hk.

Adem Rıza Şarkî Anadolu'da Kızamık İkdâm 9999 08.R.1343 PZT. 02.Ş.1341 02.02.1925 2 Haber

Adliye Mülga İstînâf Müddeî-i Umûmîliği Kalem-i Hulefâsından Hüseyin Hüsnü, Zâyi, İkdâm, 10061, 13 R.1343 PZT., 06.N.1341, 06.04.1925, 4, İlan,

Ahmed Cevdet Abdülhak Hamid İhtifâli Teyakkuzu Millî Nişânesidir İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 1 Makale Abdülhak Hamid'in, 75'inci sene-i devriyesi hk.

Ahmed Cevdet Ahlâki ve İktisadi Müdafaa Hazırlıkları İkdâm 9979 17.CA 1343 S. 13.KS.1341 13.01.1925 1 Makale Yunanlıların, Türkiye Cumhuriyeti aleyhindeki hazırlıkları hk.

Ahmed Cevdet Ahvâl-i Tabîiye Doğru İkdâm 10025 04.Ş.1343 CMT. 28.Ş.1341 28.02.1925 1 Makale Şeyh Sait isyanı hk.

Ahmed Cevdet Amele Partisi Münasebetiyle İkdâm 9975 13.CA.1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 1 Makale Amele partisinin kurulması hk.

Ahmed Cevdet Amele Partisi Münasebetiyle İkdâm 9975 13.CA.1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 1 Makale Amele partisinin kurulması hk.

Ahmed Cevdet Azimet Hakkındır İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 1 Makale Türkiye'nin Avrupa devletleriyle olan münasebeti hakkında, Londra'dan bir Bulgar gazetesine gönderilen mektup hk.

Ahmed Cevdet Beyazıt Meydanı Meselesi İkdâm 9969, 07.CA.1343 CMT 03.KS.1341 03.01.1925 1 Makale Beyazıt kavsi hk.

Ahmed Cevdet Bir Devleti Temsilde Riâyet Olunacak Usul İkdâm 10016 25.R.1343 PRŞ. 19.Ş.1341 19.02.1925 1 Makale Paris Sefiri Cevad Bey'in, itimatnamelerini verdiği sırada irâd ettiği nutuk hk.

Ahmed Cevdet Bir İntihâb Dolayısıyla İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 1 Makale Nureddin Paşa'nın mebus seçilmesi hk.

Ahmed Cevdet Bir Kömür Davası İkdâm 9999 07.R.1343 P. 01.Ş.1341 01.02.1925 1 Makale Ereğli havzası kömür ocakları hk.

Ahmed Cevdet Bir Telgrafın Hükmü Altında İkdâm 10027 06 Ş.1343 PZT. 02.M. 1341 02.03.1925 1 Makale Terakkiperver Fırkasının bazı yerlerdeki mümessillerinin irticâyâ müsait bazı tahrîkâtta bulunduğu rivayeti hk.

Ahmed Cevdet Biz Ne Düşünüyoruz Onlar Ne Düşünüyor? İkdâm 10029 08 Ş.1343 ÇRŞ. 04.M.1341 04.03.1925 1 Makale Fethi Bey kabinesinin İstifası hk.

Ahmed Cevdet Cemiyetimizi İhmal Ediyoruz İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ., 14.KS.1341 14.01.1925 1 Makale Sarayburnu'nda bir kadının intihar etmesi hk.

Ahmed Cevdet Cumhuriyete Yakışmayan Mesâvî İkdâm 9968 06.CA 1343 C. 02.KS.1341 02.01.1925 1 Makale Yılbaşı kutlamaları hk.

Ahmed Cevdet Cürmler Hakkında İkdâm 9981 18.CA 1343 PRŞ., 14.KS.1341 15.01.1925 1 Makale Ermeni firarileri meselesi hk.

Ahmed CevdetDârü'l-Fünûn İslahı İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 1 Makale Dârü'l-Fünûn'un ıslahı hk.

Ahmed CevdetDârü'l-Fünûna Ait İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 1 Makale Dârü'l-Fünûn'un tenkidi hk.

Ahmed CevdetDârü'l-Fünûnlulardan Sonra Dârü'l-Fünûn İkdâm 9995 04.R.1343 PRŞ. 29.KS.1341 29.01.1925 1 Makale Dârü'l-fünûndaki izzet-i nefis davası hk.

Ahmed Cevdet Demokrasiye Taalluk Olan Bir Madde İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 1 Makale Matbuat ve efkâr-ı umûmiye hk.

Ahmed Cevdet Demokrasiye Taalluk Olan Bir Madde İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 1 Makale Matbuat ve efkâr-ı umûmiye hk.

Ahmed Cevdet Devâ'i, Devâirin Kırtasiyeleri Toptan Alınacak, İkdâm, 10106, 02.ZK.1343 PZT., 25.M.1341, 25.05.1925, 1, Makale, Devâirin kırtasiye ihtiyaçları hk.

Ahmed Cevdet, Cuma Musâhabesi, İkdâm, 10156, 25.ZH.1343 C., 17.T.1341, 17.07.1925, 1, Makale, Başmuharrir Ahmet Cevdet'in, Gülhane Parkı ile ilgili izlenimleri hk.

Ahmed Cevdet, Esnaf Bankası, İkdâm, 10148, 17.ZH.1343 PRŞ., 09.T.1341, 09.07.1925, 1, Makale, Esnaf bankasının teşekkülü hk.

Ahmed Cevdet, Ev, Mektep, Terbiye, İkdâm, 10151, 20.ZH.1343 P., 12.T.1341, 12.07.1925, 1, Makale, Eğitim meseleleri hk.

Ahmed Cevdet, Hasbihâl, İkdâm, 10137, 03.ZH.1343 PRŞ., 25.H.1341, 25.06.1925, 1, Makale, Ormanlarımızın işletilmesi hk.

Ahmed Cevdet, İpek Mensûcâtının Faydaları, İkdâm, 10157, 26.ZH.1343 CMT., 18.T.1341, 18.07.1925, 1, Makale, İpek mensucâtı hk.

Ahmed Cevdet, İsmet Paşa, İkdâm, 10155, 24.ZH.1343 PRŞ., 16.T.1341, 16.07.1925, 1, Makale, İsmet Paşa'nun nutku hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Mecraları, İkdâm, 10140, 06.ZH.1343 P., 28.H.1341, 28.06.1925, 1, Makale, Alt Başlık: -İstanbul Bir Avrupa Şehri Oluyor

Ahmed Cevdet, Mücâzât, İkdâm, 10141, 07.ZH.1343 PZT., 29.H.1341, 29.06.1925, 1, Makale, Şeyh Sait İsyanı hk.

Ahmed Cevdet, Ormanların İşletilmesi, İkdâm, 10139, 05.ZH.1343 CMT., 27.H.1341, 27.06.1925, 1, Makale, Ormanların işletilmesi hk

Ahmed Cevdet, Refahın, Rahatın Temeli, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 1, Makale, Kürtlük meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Satıcıların Kaldırım İşgali, İkdâm, 10148, 17.ZH.1343 PRŞ., 09.T.1341, 09.07.1925, 1, Makale, Evvelki gün Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede cereyan etmiş olan Müzâkerâttan kaldırımların işgali hk.

Ahmed Cevdet, Tenvîre Muhtaç Memleketler, İkdâm, 10143, 09.ZH.1343 S., 01.T.1341, 01.07.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Türk Ocakları, İkdâm, 10146, 15.ZH.1343 S., 07.T.1341, 07.07.1925, 1, Makale, Türk Ocakları hk.

Ahmed Cevdet, Türkçe ve Museviler, İkdâm, 10134, 01.ZH.1343 PZT., 22.H.1341, 22.06.1925, 1, Makale, Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in, Musevilerin Türkçe öğrenmeleri ve Türk Edebiyatına intisâb etmeleri ile ilgili beyanatı hk.

Ahmed Cevdet, Yeni İtilafname, İkdâm, 10136, 02 .ZH.1343 ÇRŞ., 24.H.1341, 24.06.1925, 1, Makale, Türk-Yunan itilafnamesi hk.

Ahmed Refik, Şemenni'de Koşut, İkdâm, 10134, 01.ZH.1343 PZT., 22.H.1341, 22.06.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Ahmed Refik, Tarih Sayfaları: Şemenni'deKoşut, İkdâm, 10134, 01.ZH.1343 PZT., 22.H.1341, 22.06.1925, 1, Makale, Macar ihtilal

Ali Rıza, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10138, 04.ZH.1343 C., 26.H.1341, 26.06.1925, 3, İlan,

Ahmed Cevdet Fırkaya Nasıl Girilir, Nasıl Çıkılır? İstanbul'un Yeni Huyları İkdâm 9992 01.R.1343 PZT. 26.KS.1341 26.01.1925 1 Makale Halk fırkasında vuku bulan istifalar hk.

Ahmed Cevdet Fransa İle İtilaflarımız Bir Kaziye-i Katiye Halini İktisâb Etmektedir İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 1 Makale Türk-Fransız İhtilâfının halledilmesi hk.

Ahmed Cevdet Gençliğin Terbiyesi İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 1 Makale Gençliğin maddi ve manevi terbiyesi hk.

Ahmed Cevdet Hâkimiyet-i Milliye Refikimize İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925 3 Makale Birinci sayfadan mabad.

Ahmed Cevdet Hâkimiyet-i Milliye Refikimize[*] İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925 1, 3 Makale Dârü'l-Fünûn'da dans meselesi hk. [Mabadı üçüncü sayfada]

Ahmed Cevdet Hassasiyet Kâfi Değil İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT. 24.KS.1341 24.01.1925 1 Makale Dârü'l-Fünûn'da, tıpçılar ve hukukçular arasında vuku bulan izzet-i nefis meselesi hk.

Ahmed Cevdet İctimâî Âmilleri İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 1 Makale Mecliste müzâkere edilen meseleler hk.

Ahmed Cevdet İçimizi Yakan Bir Dert İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 1 Makale Şeyh Sait İsyanı hk.

Ahmed Cevdet İktisadi Program İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 1 Makale Mecliste, Ferit Bey'in iktisat meseleleri üzerine sözleri hk.

Ahmed Cevdet İngiliz Sefirleriyle Mülakat İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 1 Makale İngiltere'nin Ankara Sefiri Mister Lindsay'in Ankara seyahati hk.

Ahmed Cevdet İngiltere-Türkiye, İkdâm 9970 08.CA.1343 P. 04.KS.1341 04.01.1925 1 Makale Türkiye-İngiltere İhtilâfı hk.

Ahmed Cevdet İstihbaratımızı Tahkik Edelim İkdâm 10026 05.Ş.1343 P. 01.M.1341 01.03.1925 1 Makale İstihbaratın terakkisi hk.

Ahmed Cevdet İsyân Hadisesine Bir Nazar İkdâm 10022 01.Ş.1343 ÇRŞ. 25.Ş.1341 25.02.1925 1 Makale Genç vilayetinde meydana gelen isyan hk.

Ahmed Cevdet İsyân Zuhûr Eden Mıntıkalar İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 1 Makale Şeyh Sait İsyanı hk.

Ahmed Cevdet Kabinenin Tebdili İçin Bir Sebep Yoktur İkdâm 10020 29.R.1343 PZT. 23.Ş.1341 23.02.1925 1 Makale Fethi Bey kabinesinin tebeddülü hk.

Ahmed Cevdet Kadımlar İçin Fransa'da Yeni Teşebbüsler İkdâm 10043 23 Ş.1343 PRŞ. 19.M.1341 19.03.1925 1 Makale Fransa'da kadımların hakk-ı intihâba mâlik olması hk.

Ahmed Cevdet Lord Curzon İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 1 Makale İngiliz devlet adamı Lord Curzon'un vefatı hk.

Ahmed Cevdet Maarif Mi Tedâbîr-i İktisâdiye Mi? İkdâm 10032 10 Ş.1343 C. 07.M.1341 07.03.1925 1 Makale Maarif ve iktisat meseleleri hk.

Ahmed Cevdet Mazûl Memurlar Hakkında İkdâm 10021 30.R.1343 S. 24.Ş.1341 24.02.1925 1 Makale Mazûl memurun miktarının artmasından dolayı yeni kanun lâyihası hk.

Ahmed Cevdet Meclis-i Umûmî ve Vergiler İkdâm 9994 03.R.1343.ÇRŞ 28.KS.1341 28.01.1925 1 Makale Vergiler hk.

Ahmed Cevdet Mensûcât-ı Milliye İkdâm 9987 25.CA.1343 ÇRŞ. 21.KS.1341 21.01.1925 1 Makale Yerli kumaşlar hk.

Ahmed Cevdet Muhterem Mehmed Ziya Bey'e İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 1 Makale Şirket-i Hayriye hk.

Ahmed Cevdet Musul'da Neler Oluyor? İkdâm 10019 28.R.1343 P. 22.Ş.1341 22.02.1925 1 Makale Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet Nazariyat Mekteplerine Bedel Sanat ve Meslek Mektepleri İkdâm 10015 24.R.1343 ÇRŞ. 18.Ş.1341 18.02.1925 1 Makale Mekteplerin cins ve nevi hk.

Ahmed Cevdet Önümüzdeki Ahvâl-i Zirâiye İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 1 Makale Ziraat dairesinin teşebbüsleri hk.

Ahmed Cevdet Patrik Meselesi İkdâm 10002 11.R.1343 PRŞ. 05.Ş.1341 05.02.1925 1 Makale Patrik meselesi hk.

Ahmed Cevdet Polis Müdüriyetinin Tebligatı İkdâm 9984 22.CA 1343 P. 18.KS.1341 18.01.1925 1 Makale Polis Müdüriyetinin merakize göndermiş olduğu tebligat hk.

Ahmed Cevdet Seyyar Sergi İkdâm 10050 02 R.1343 PRŞ. 26.M.1341 26.03.1925 1 Makale Ticaret vekâletinin seyyar sergi tertibi hk.

Ahmed Cevdet Siyaset Mi, Askerlik Mi? İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 1 Makale Halit Paşa'nın öldürülmesi hk.

Ahmed Cevdet Son Hadise Hakkında İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 1 Makale Mecliste öldürülen Halit Paşa hk.

Ahmed Cevdet Şark Vilayetleri Mühmel İkdâm 10014 23.R.1343 S. 17.Ş.1341 17.02.1925 1 Makale Şark vilayetlerindeki eksiklikler hk.

Ahmed Cevdet Şehremini Meselesi İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 1 Makale Şehremini Müntahabı meselesi hk.

Ahmed Cevdet Şimdi Lazım Olan Kitaplar İkdâm 10033 12 Ş.1343 P. 08.M.1341 08.03.1925 1 Makale Telif ve tercüme kitaplar hk.

Ahmed Cevdet Şirket-i Hayriye Mazisi, Hâli, İstikbali İkdâm 9991 29.CA.1343 P. 25.KS.1341 25.01.1925 1 Makale Şirket-i Hayriye hk.

Ahmed Cevdet Tarihi Düşmanlarımız Yine Biz Kendimiz İkdâm 9977 15.CA 1343 P. 11.KS.1341 11.01.1925 1 Makale Ülke efrâdının, iktisadi, ahlaki vb alanlarda geri kalmışlığa son vermesi gerektiği hk.

Ahmed Cevdet Telâfi-i Zarar- Vahyâ-yı Mebânî Kongresi İkdâm 10010 19.R.1343 C. 13.Ş.1341 13.02.1925 1 Makale İzmir-Aydın muhiti Ahâlisinin düzenlediği kongre hk.

Ahmed Cevdet Tevhidi Tedrisat Mı? İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 1 Makale İstanbul'daki ecnebi mekteplerinin Müslüman talebeleri kiliseye götürmeleri hk.

Ahmed Cevdet Ticaret Odası Meslek Dersleri Açmalıdır İkdâm 10011 20.R.1343 CMT. 14.Ş.1341, 14.02.1925 1 Makale Ticaret odası hk.

Ahmed CevdetTürk Vapur Kumpanyaları İkdâm 9971 08.CA.1343 P. 04.KS.1341 04.01.1925 1 Makale Sularımızda İşleyen Türk vapur kumpanyalarının lüzumundan fazla almış oldukları vapurlardan dolayı yaşadıkları buhran hk.

Ahmed CevdetTürkiye'nin Cevabî Notası İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 1 Makale Türk-Yunan müzâkerâtı hk.

Ahmed Cevdet Umûr-i Vilayat İkdâm 9996 05.R.1343 C. 30.KS.1341 30.01.1925 1 Makale Mersin limanında meydana gelen yangın hk.

Ahmed Cevdet Ussat'ın Tenkiline Doğru İkdâm 10024 03.Ş.1343 C. 27.Ş.1341 27.02.1925 1 Makale Şeyh Sait isyanı hk.

Ahmed Cevdet Yanlışlıkların Önü Nasıl Alınır? İkdâm 10030 09 Ş.1343 PRŞ. 05.M.1341 05.03.1925 1 Makale Cumhuriyet Halk Fırkası'ndaki İstifalar hk.

Ahmed Cevdet Yeni Ankara, Yeni İnşaat İkdâm 10046 26 Ş.1343 P. 22.M.1341 22.03.1925 1 Makale Ankara'nın yeni İmârât planı hk.

Ahmed Cevdet Yeni Dâhiliye Vekili Cemil Bey'e İkdâm 9973 10.CA.1343 S. 06.KS.1341 07.01.1925 1 Makale Yeni dâhiliye vekili hk.

Ahmed Cevdet Yine Muhacirin İçin İkdâm 9982 20.CA 1343 C. 16.KS.1341 16.01.1925 1 Makale Muhacirler meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Amerika'da Yeni Bir Temaşa, İkdâm, 10110, 06.ZK.1343 C., 29.M.1341, 29.05.1925, 1, Makale, Çocukların terbiyesi hk.

Ahmed Cevdet, Arnavutların Tekâmülü, İkdâm, 10089, 14 ŞV.1343.PRŞ., 07.M.1341, 07.05.1925, 1, Makale, Arnavutların tekâmülü hk.

Ahmed Cevdet, Avrupa'ya Gönderilecek Talebemiz İçin, İkdâm, 10072, 24 R.1343 C., 17.N.1341, 17.04.1925, 1, Makale, Avrupa'ya gidecek talebeler hk.

Ahmed Cevdet, Avusturya-İtalya, İkdâm, 10104, 29 ŞV.1343 CMT., 23.M.1341, 23.05.1925, 1, Makale, İtalya Başvekili Mussolini'nin Avusturya'nın Almanya'ya iltihai ile ilgili nutku hk.

Ahmed Cevdet, Bankacılık Tahsili İçin Avrupa'ya Gidecek Gençler, İkdâm, 10099, 25 ŞV.1343 PZT., 18.M.1341, 18.05.1925, 1, Makale, Bankacılık tahsili için Avrupa'ya gönderilecek gençler hk.

Ahmed Cevdet, Belediye Hediyelesi, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 1, Makale, Şehremini Emin Bey'in Avrupa seyahati hk.

Ahmed Cevdet, Bir Numune, İkdâm, 10055, 07 R.1343 S., 31.M.1341, 31.03.1925, 1, Makale, Bulgar maliye nazırının İzahâtı hk.

Ahmed Cevdet, Biz Bizi Unutmayalım, İkdâm, 10086, 11 ŞV.1343 PZT., 04.M.1341, 04.05.1925, 1, Makale, İstanbul'da yangınlar ile mahvolan ikametgâhlar hk.

Ahmed Cevdet, Bize Amelî İktisat Lazımdır, İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 1, Makale, Amelî mektepler hk.

Ahmed Cevdet, Bulgaristan Ne Halde?, İkdâm, 10077, 29 R.1343 ÇRŞ., 22.N.1341, 22.04.1925, 1, Makale, Bulgaristan'da vuku bulan siyasi karışıklıklar hk.

Ahmed Cevdet, Bütçede Tenzilât, İkdâm, 10061, 13 R.1343 PZT., 06.N.1341, 06.04.1925, 1, Makale, Bütçe hk.

Ahmed Cevdet, Çekoslovakya İle Münâsebât-ı Siyâsiyemiz, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 1, Makale, Türkiye-Çekoslovakya ilişkileri hk.

Ahmed Cevdet, Dâhili Telgraflar İçin, İkdâm, 10103, 29 ŞV.1343 C., 22.M.1341, 22.05.1925, 1, Makale, Anadolu Ajansı'nın, dâhili telgraflar tebliğ etmesi hk.

Ahmed Cevdet, Dârü'l-Fünûn, İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 1, Makale, Dârü'l-Fünûn'un ıslahı hk.

Ahmed Cevdet, Dilimiz İçin, İkdâm, 10079, 04 ŞV.1343 PZT., 27.N.1341, 27.04.1925, 1, Makale, Mısır'da mukîm Türk âlimlerinden, büyük dil bilgici Mustafa Nurettin Bey hk.

Ahmed Cevdet, Dün ve Bugün, İkdâm, 10056, 08 R.1343 ÇRŞ., 01.N.1341, 01.04.1925, 1, Makale, Türkiye'nin fikri gelişimi hk.

Ahmed Cevdet, Hem İktisat Hem Maarif, İkdâm, 10101, 27 ŞV.1343 ÇRŞ., 20.M.1341, 20.05.1925, 1, Makale, İktisat ve maarif meseleleri hk.

Ahmed Cevdet, İki Şikâyet, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 1, Makale, Edebiyat ve resim hk.

Ahmed Cevdet, Küçük İtilafa Davet, İkdâm, 10111, 07.ZK.1343 CMT., 30.M.1341, 30.05.1925, 1, Makale, Küçük İtilaf Hükümetleri tarafından Türkiye Cumhuriyetinin itilafa daveti hk.

Ahmed Cevdet, Maarif Müfettişleri Kongresi, İkdâm, 10090, 16 ŞV.1343.CMT., 09.M.1341, 09.05.1925, 1, Makale, Maarif müfettişleri kongresi hk.

Ahmed Cevdet, Mareşal Hindenburg ve Matbuat, İkdâm, 10081, 06 ŞV.1343 ÇRŞ., 29.N.1341, 29.04.1925, 1, Makale, Hindenburg'un, Alman Reîs-i Cumhûrluğuna intihâbı hk.

Ahmed Cevdet, Masarif, Vâridât, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 1, Makale, Bütçe açığı hk.

Ahmed Cevdet, Meslek Mekteplerinin Tesisi, İkdâm, 10057, 09 R.1343 PRŞ., 02.N.1341, 02.04.1925, 1, Makale, Meslek mektepleri hk.

Ahmed Cevdet, Mısır'da İktisat Meclisi Tesisi, İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 1, Makale, Mısır'da iktisat meclisi tesisi hk.

Ahmed Cevdet, Nev-Ankara Yapılıyor, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 1, Makale, Ankara'nın imarı hk.

Ahmed Cevdet, Reîs-i Cumhûr Millet, Asker, Harpte Mefkûre, İstanbul Seyahati, İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 1, Makale, Reis-i Cumhurun efrâd-ı millete ve isyan mıntıkasındaki düşmanlar ile uğraşan evlâd-ı vatana hitaben ısdâr ettiği tebirikname hk.

Ahmed Cevdet, Sigorta Ücretleri, İkdâm, 10091, 17 ŞV.1343.P., 10.M.1341, 10.05.1925, 1, Makale, Sigorta ücretleri hk.

Ahmed Cevdet, Şeyh Sait, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 1, Makale, Şeyh Sait hk.

Ahmed Cevdet, Şirket-i Hayriye ve Bir Teşebbüs-i İktisâdî, İkdâm, 10097, 23 ŞV.1343 CMT., 16.M.1341, 16.05.1925, 1, Makale, Şirket-i Hayriye'nin iktisadî teşebbüsleri hk.

Ahmed Cevdet, Talebat İçin Ne Tahsil Lazım? Mesele Dairdir, İkdâm, 10065, 18 R.1343 CMT., 11.N.1341, 11.04.1925, 1, Makale, Talebat tahsili hk.

Ahmed Cevdet, Tayyare Cemiyetleri, İkdâm, 10092, 18 ŞV.1343.PZT., 11.M.1341, 11.05.1925, 1, Makale, Tayyare cemiyetleri hk.

Ahmed Cevdet, Tedîye Harekâtı Bitti, İkdâm, 10082, 07 ŞV.1343 PRŞ., 30.N.1341, 30.04.1925, 1, Makale, Şark vilayetlerinde vuku bulan irtica hareketi hk.

Ahmed Cevdet, Tenkilden Sonra Islahat, İkdâm, 10068, 20 R.1343 PZT., 13.N.1341, 13.04.1925, 1, Makale, Şeyh Sait İsyanı hk.

Ahmed Cevdet, Tenkili Müteakıp Tanzim, İkdâm, 10069, 21 R.1343 S., 14.N.1341, 14.04.1925, 1, Makale, Şeyh Sait İsyanı hk.

Ahmed Cevdet, Terbiye Kongresi Hakkındaki Mütâlaamız, İkdâm, 10107, 03.ZK.1343 S., 26.M.1341, 26.05.1925, 1, Makale, Terbiye kongesinde verilen kararlar hk.

Ahmed Cevdet, Tıp Kongresi, İkdâm, 10088, 13 ŞV.1343 ÇRŞ., 06.M.1341, 06.05.1925, 1, Makale, Tıp kongresi hk.

Ahmed Cevdet, Türkçe'nin Hâkimiyeti, İkdâm, 10095, 21 ŞV.1343.PRŞ., 14.M.1341, 14.05.1925, 1, Makale, Lisan aileleri içinde Türkçe'nin yeri ve gücü hk.

Ahmed Cevdet, Türklüğe Edilecek Hizmetlerin Yolları, İkdâm, 10083, 08 ŞV.1343 C., 01.M.1341, 01.05.1925, 1, Makale, Türklüğe hizmet hk.

Ahmed Cevdet, Üç Buçuk Milyon Lira Umûr-i Sıhhiye Tekâüd Sandığı Tasfiye Edilip Yüzde 84 Türk Sahib-i İstihkâk Var, İkdâm, 10108, 04.ZK.1343 ÇRŞ., 27.M.1341, 27.05.1925, 1, Makale, Mülga Daire-i Umûr-i Sıhhiye TekâütdSandığı sermaye sini teşkil eden meblanın müstahaklarına iadesi hk.

Ahmed Cevdet, Vilâyet-i Şarkıye İçin, İkdâm, 10064, 16 R.1343 PRŞ., 08.N.1341, 09.04.1925, 1, Makale, Şark vilayetlerinde yapılacak ıslahat hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Mısır Sefiri, İkdâm, 10075, 27 R.1343 PZT., 20.N.1341, 20.04.1925, 1, Makale, Türkiye'nin yeni Mısır sefiri hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Tedbirler Musîbdir, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 1, Makale, Dâhiliye Vekili Cemil Bey'in, ıslahât-ı mütâvfireyeye dair Heyet-i Vekîlede kabul edilmiş olan lâyiha'nın bazı hudûd-i esâsîsi ile ilgili bilgi vermesi hk.

Ahmed Cevdet, Yine Tayyarelerimiz, İkdâm, 10102, 28 ŞV.1343 PRŞ., 21.M.1341, 21.05.1925, 1, Makale, Tayyarecilik hk.

Ahmed Cevdet, Yine Türk Kadını, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 1, Makale, Türk kadının layık olduğu merteye-i heyet-i ictimâiye hk.

Ahmed Cevdet, Zâbita-i Belediye Teşkilatı, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 1, Makale, Zâbita-i Belediye teşkilatıhk.

Ahmed Muhtar Kimya Sahasında Teslîhât İkdâm 10028 07 Ş.1343 S. 03.M.1341 03.03.1925 3 Makale İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya arasında imzalanan mukavele mücibince, mezkûr memâlikin birbirine karşı boğucu ve zehirleyici mevâd-ı harbiye kullanmayacaklarını taahhüt etmeleri hk.

Ahmed Nazif Musul Tahkik Heyeti İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 3 Makale Musul meselesi hk.

Ahmed Refik, Yeni İntişar eden Eserlerden: Lamartine, İkdâm, 10095, 21 ŞV.1343.PRŞ., 14.M.1341, 14.05.1925, 3, Makale, Türkiye muhaceret kararı İzmir'deki çiftliği Lamartine'nin gayr-i matbû' mektûblarıyla Hazîne-i Evrâk ve sâiki: Müverrih Ahmed Refik Bey, Lamartine'nin Türkiye'ye hicret meselesine dair Hazîne-i Evrâk'ta icrayı tedkikat ederek Türkiye ve Fransız ına şiddet-i taalluku olan bir meseleyi halle muvaffik olmuştur. Refik Bey'in mukaddimesiyle Lamartine'nin Reşit Paşa vasıtasıyla gönderdiği arizenin suretini bir vech-i âti iktibas ediyoruz.

Ahmet Bekir Serbest Sütûnlar: Mersiyeler-Ali Ekrem Bey Efendiye İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 3 Makale Mersiye hk.

Ahmet Cevdet Adana ve Pamuk Meselesi İkdâm 9984 23.CA 1343 PZT. 19.KS.1341 19.01.1925 1 Makale Adana ve pamuk meselesi hk.

Ahmet Cevdet Fazilet Mükâfatı İkdâm 10041 21 Ş.1343 S. 17.M.1341 17.03.1925 1 Makale Hilâl-i Ahdar Reîs-i Sânisî Ali Mahir Bey'in, fazilet sahibi bir zata her sene verdiği bin lira mükâfat hk.

Ahmet Cevdet, Yeni Teşkilât-ı Mülkiye, İkdâm, 10084, 09 ŞV.1343 CMT., 02.M.1341, 02.05.1925, 1, Makale, Yeni mülkiye teşkilatı hk.

Ahmet Hamdi Pontus Ayres'te Bi İhtilal Mi? İkdâm 10028 07 Ş.1343 S. 03.M. 1341 03.03.1925 2 Makale

Ali Mahir Fazilet Mükâfatı Mı, İktisat Mükâfatı Mı? İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 2 Haber Alt Başlıklar: -Fazilet Mükâfatı Bu Sene Mart Çıkmadan Verilecek -Hilâl-i Ahdar Kâtib-i Umûmîsinin Bir İzahı -Ali Mahir Bey'in Talimatnamesinin Aslı Ne İdi? -Maksat Nedir? -Müsabakaya Kimler Dâhil Olabilecek? -Başka Kimler Müsabakaya Girebilir?

Ali Selahaddin Millî Mensûcâtımız Hakkında Üstâd-ı Muhterem Hüseyin Cahid Bey Efendi'ye İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 3 Mektup Hüseyin Cahid'in 27 Mart tarihli hafta musâhabesi münasebetiyle.

Ali Ustanın Zevcesi İhsane Karilerimizin Mektupları İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 2 Mektup Alt Başlık:-Bir Kadının Feryadı.

Ambarında Müstâhdem Cemal, Zâyi, İkdâm, 10094, 20 ŞV.1343.ÇRŞ., 13.M.1341, 13.05.1925, 3, İlan,

Anadoluhisarı Dairesi Müdür-i Sâbıkı Vasıf Zâyi İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 4 İlan

A(yın) N., Bursa Köylerinden Birinden İstanbul'a Mektup, İkdâm, 10190, 29.M.1344 PRŞ., 20.A.1341, 20.08.1925, 4, Mektup, Alt Başlık: -Köy Hayatı ve Dügünleri-Raks Etmek Merakı Köy Havacesi Futbol Oynuyor, Dans Ediyor Ramazanda Minarede Ezanını Okuyor

Abdullah Cevdet, İctimâî Tettebbu ve Mülâhazalar: Amerika'nın Ser Şevketi, İkdâm, 10185, 24.M.1344 CMT., 15.A.1341, 15.08.1925, 3, Makale, -12 Ağustos 1925-

Abdullah Cevdet, Ümrânî Sütun: Hakiki Mesken, İkdâm, 10172, 11.M.1344 P., 02.A.1341, 02.08.1925, 1-2, Haber, Doktor Abdullah Cevdet Bey'in fotoğrafı, Türkiye Cumhuriyeti için önem arz eden; imal, istihsâl ve imar faaliyetleri hk. 14 Temmuz 1925-Heybeliada- [Mabadi ikinci sayfadadır]

Adem Rıza, Şarkî Anadolu'da Vebâ-i Bîkrî Hakiki Surette Devam Ediyor, İkdâm, 10162, 01.M.1344 PRŞ., 23.T.1341, 23.07.1925, 2, Makale, Şarkî Anadolu'daki veba hk.

Ahmed Cevdet, Aile İsimleri, İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 1, Makale, Türklerde aile isimleri hk.

Ahmed Cevdet, Balkanlarda, İkdâm, 10191, 30.M.1344 C., 21.A.1341, 21.08.1925, 1, Makale, Balkan Ahvâl-i siyâsîsi hk.

Ahmed Cevdet, Bir Gezintinin Tulûâtı, İkdâm, 10161, 30.ZH.1343 ÇRŞ., 22.T.1341, 22.07.1925, 1, Makale, Şirket-i Hayriyenin düzenlediği seyahatler hk.

Ahmed Cevdet, Bir Sanatın Bizde Doğuşu, İkdâm, 10158, 27.ZH.1343 P., 19.T.1341, 19.07.1925, 1, Makale, Gazi Paşa'nın heykeli hk.

Ahmed Cevdet, Büyük Türk Bilgici Mustafa Nurettin Bey, İkdâm, 10182, 21.M.1344 ÇRŞ., 12.A.1341, 12.08.1925, 1-2, Makale, Büyük dil bilgici Mustafa Nurettin Bey hk. [Mabadi ikinci sayfadadır]

Ahmed Cevdet, Garip Bir Asrîlik, İkdâm, 10174, 13.M.1344 S., 04.A.1341, 04.08.1925, 1, Makale, Tarsus köylerinde yaşanan hadise hk.

Ahmed Cevdet, Hapishaneler ve Mahpuslar, İkdâm, 10192, 01.S.1344 CMT., 22.A.1341, 22.08.1925, 1, Makale, Londra'da inikad eden hapishaneler kongresi hk.

Ahmed Cevdet, İkdâm 6 Sayfa! Bunlarda Neler Neşretmek İsteriz, İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 1, Makale, "İkdâm"ın altı sayfa olması hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Halkı İçin İçilecek Su, İkdâm, 10178, 17.M.1344 CMT., 08.A.1341, 08.08.1925, 1, Makale, İstanbul halkının temiz su ihtiyacı hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Mebuslarının Tahkikâtı, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 1, Makale, Halk Fırkasına mensup mebusların tahkikâtı hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul ve Üsküdar Belediyeleri, İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 1, Makale, Üsküdar ve İstanbul belediyelerinin tefrik edilmesi hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul, Üsküdar ve Kadıköy Belediyeleri, İkdâm, 10176, 15.M.1344 PRŞ., 06.A.1341, 06.08.1925, 1, Makale, İstanbul belediyesinin Üsküdar ve Kadıköy belediyelerinden efrik edilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Londra Seyahati, İkdâm, 10193, 02.S.1344 P., 23.A.1341, 23.08.1925, 1, Makale, Irak Kralı Faysal'ın Londra seyahati hk.

Ahmed Cevdet, Maarif Vekâleti Talebemize Öğüt Vermelidir, İkdâm, 10183, 22.M.1344 PRŞ., 13.A.1341, 13.08.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Meçhul Musul Raporu, İkdâm, 10175, 14.M.1344 ÇRŞ., 05.A.1341, 05.08.1925, 1, Makale, Cemiyet-i Akvam Komisyonunun, Musul ile ilgili raporu hk.

Ahmed Cevdet, Muallimler Meselesi, İkdâm, 10171, 10.M.1344 CMT., 01.A.1341, 01.08.1925, 1, Makale, Muallim tedariki meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Musul Raporu Sirkati, İkdâm, 10172, 11.M.1344 P., 02.A.1341, 02.08.1925, 1, Makale, Musul raporunun, "Times" gazetesi tarafından neşrolunması hk.

Ahmed Cevdet, Narh, Belediye, Ahâlî, İkdâm, 10177, 16.M.1344 C., 07.A.1341, 07.08.1925, 1, Makale, Meyve ve sebzelere narh konması hk.

Ahmed Cevdet, Otuz Üç Yaşında!, İkdâm, 10162, 01.M.1344 PRŞ., 23.T.1341, 23.07.1925, 1, Makale, İkdâm'ın 33'üncü sene-i devriyesi hk.

Ahmed Cevdet, Şehremaneti Binası, İkdâm, 10168, 07.M.1344 ÇRŞ., 29.T.1341, 29.07.1925, 1, Makale, Emanet dairesinin inşası hk.

Ahmed Cevdet, Şirket-i Hayriye Amelesi, İkdâm, 10190, 29.M.1344 PRŞ., 20.A.1341, 20.08.1925, 1, Makale, Şirket-i Hayriye amelesinin mutâlebi hk.

Ahmed Cevdet, Türkçülüğü Yanlış Yola Sevk etmeyelim, İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 1, Makale, Türkçülük hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Muharebe İhtimalleri-Rusya'ya Karşı Avrupa, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 1, Makale, Avrupa'da muhtemel savaş tehlikesi hk.

Ahmed CevdetNe , Ne Dostlukta Ne Düşmanlıkta Çabukluk, İkdâm, 10165, 04.M.1344.P., 26.T.1341, 26.07.1925, 1, Makale, Türkiye-Amerika siyasi ilişkileri hk.

Ahmed Midhat, Ormanlarımızın İşletilmesini Temin Eden Teşebbüs, İkdâm, 10191, 30.M.1344 C., 21.A.1341, 21.08.1925, 5, Makale, Alt Başlık: -Bir Milletın Gayret ve Faaliyeti, Ormanlarının Kesret ve İntizamından Anlaşıyor (Doktor Navman)

Ahmet Rüşüzâde Mehmet Hayri, Çiftçilerle Âlât-ı Zirâiye Tacirlerinin Nazar-ı Dikkatine, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 6, Duyuru,

Ali Nahid, Garp Edebiyatı Tarihinden Sayfalar, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 5, Makale, Alt Başlık: -Başlarken-Alman Edebiyatının Geçirdiği Devreler-Alman Edebiyatının İlk İzleriUlfilas'ın Tercümesi-Halk Şiirleri Hildebrandt

Ali Nahit, Almanya Mektupları Bir Çocuk Edebiyatımız Var Mıdır?, İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 5, Mektup,

Ali Nahit, Muazzam Bir Vesâit-i Nakliye Meşheri, İkdâm, 10161, 30.ZH.1343 ÇRŞ., 22.T.1341, 22.07.1925, 1-2, Makale, Berlin'de Vesâit-i Nakliye meşherinin fotoğrafı, Alt Başlık: -Münih'teki Meşher Bir Sergi Değil, Koca Bir Dünyadır! [Mabadi ikinci sayfada]

Ali Nahit, Muazzam Vesâit-i Nakliye Meşheri, İkdâm, 10161, 30.ZH.1343 ÇRŞ., 22.T.1341, 22.07.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Aziz, İş ve İşçi İsteyenlere, İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 6, İlan,

A.(ym) N., Küçük Hikâye Küçük Horoz, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 3, Hikâye,

Abdülreşit İbrahim, Karilerimizin Mektupları, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 2, Mektup, Alt Başlık: - Şeyh Ali ve Avâne-i Ezher

Açıksöz-Kastamonu, Kastamonu Muallim Hanımları, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 2, Haber, Kastamonu Maarif Müdüriyetinin mekteplere gönderdiği tebliğ hk.

Ahmed Cevdet, Acı Hakikatler, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 1, Makale, Muallimler Birliği hk.

Ahmed Cevdet, Adliyemiz, Kanunlarımız ve Hâkimlerimiz, İkdâm, 10205, 14.S.1344 C., 04.E.1341, 04.09.1925, 1, Makale, Adliye vekâletinin, kanunlara ve hâkimlere taalluk eden ihzarâtı hk.

Ahmed Cevdet, Aile İhtiyaçlarından Birkaç Şey, İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 1, Makale, Ailevi ihtiyaçlar hk.

Ahmed Cevdet, Cemiyet-i Akvam'da Musul, İkdâm, 10207, 16.S.1344 P., 06.E.1341, 06.09.1925, 1, Makale, Cemiyet-i Akvam'da, Musul meselesinin Müzâkeresi hk.

Ahmed Cevdet, En Mühim İslahat Âmili, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 1, Makale, Heyet-i Vekîleye dâhil olan ricâl-i hükûmetten her birinin kendi dairelerine taalluk eden ıslahat hk.

Ahmed Cevdet, Hafta Tatilileri, İkdâm, 10230, 10.RE.1344 S., 29.E.1341, 29.09.1925, 1, Makale, Hafta tatilleri hk.

Ahmed Cevdet, Hakikat Değil Hak ve Adalet, İkdâm, 10219, 28.S.1344 C., 18.E.1341, 18.09.1925, 1, Makale, Almanya ile Fransa itilafı hk.

Ahmed Cevdet, Hakkımız Âşikârdır Bize Malum Olmayan Bir İstanbul Müşahedesini!, İkdâm, 10236, 16.RE.1344 PZT., 05.TE.1341, 05.10.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, İngiltere, Bulunduğu Yerde Kalmalıymış, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Liseleri ve Talebe Hücumu, İkdâm, 10197, 06.S.1344 PRŞ., 27.A.1341, 27.08.1925, 1, Makale, İstanbul liselerine talebe kaydı hk.

Ahmed Cevdet, İyi Dinleyelim Ki Bu Bir Fırsattır!, İkdâm, 10196, 05.S.1344 ÇRŞ., 26.A.1341, 26.08.1925, 1, Makale, Kılık kıyafet konusunda yapılan tebdilâtlar hk.

Ahmed Cevdet, Lahey Divan Adaleti ve Musul Meselesi, İkdâm, 10222, 02.RE.1344 PZT., 21.E.1341, 21.09.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Mahpuslar, Otomobiller, Yollar, İkdâm, 10210, 19.S.1344 ÇRŞ., 09.E.1341, 09.09.1925, 1, Makale, Bütün Türkiye hapishanelerinde imrarı vakit eden eli ayağı yerinde, çalışmaya kudreti kâfi olan mahpuslar hk.

Ahmed Cevdet, Matbuat ve Köylüler, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Mektep Kitapları ve Harp Zihniyeti, İkdâm, 10224, 04.RE.1344 ÇRŞ., 23.E.1341, 23.09.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Mısır'da Eskilikler ve Yenilikler, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 1, Makale, Mısır'da, mücâdele-i medeniye faaliyetleri hk.

Ahmed Cevdet, Musul Entrikaları ve Cemiyet-i Akvam, İkdâm, 10204, 13.S.1344 PRŞ., 03.E.1341, 03.09.1925, 1, Makale, Cemiyet-i Akvam'ın Musul meselesini Müzâkeresini hk.

Ahmed Cevdet, Musul Etrafında, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Musul ve "Nirayest", İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 1, Makale, Cemiyet-i Akvam'da, Musul meselesinin Müzâkeresi hk.

Ahmed Cevdet, Musul, İngiltere, Fransa, İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Musul, Musul, Musul..., İkdâm, 10223, 03.RE.1344 S., 22.E.1341, 22.09.1925, 1, Makale, Musul meselesinin, Lahey Adalet Divanına havalesi hk.

Ahmed Cevdet, Musul'un Son Safahâtı, İkdâm, 10226, 06.RE.1344 C., 25.E.1341, 25.09.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Numune Kazaları, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 1, Makale, Numune çiftlikleri hk.

Ahmed Cevdet, Otomobil Cinayetleri, İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Şehrimizde Veremin Tezâyüdü, İkdâm, 10229, 09.RE.1344 PZT., 28.E.1341, 28.09.1925, 1, Makale, Verem hk.

Ahmed Cevdet, Şeyh Ali ve Ulemâ-yi Ezher, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 1, Makale, Mısır ulemasından Şey Ali isminde bir zât "El-İslam ve Usûlü El-Hükkâm" unvanıyla bir eser yazarak ahkâm-ı İslâmiyeyi kendi tedkikat ve taharriyatına göre şerh ve tefsir etmesi hk.

Ahmed Cevdet, Türkiye Cumhuriyeti Halkı, Zihniyle Yaşayışıyla Medeni Olduğunu Göstermeli, İkdâm, 10199, 08.S.1344 CMT., 29.A.1341, 29.08.1925, 1, Makale, Gazi Paşa'nın İnebolu Türk Ocağı'ndaki nutku hk.

Ahmed Cevdet, Unkapanı Kömür Depoları ve Şehremini, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 1, Makale, Şehremini Emin Bey'in, "Millet" ve "İkdâm" gazetelerinde sermuahharirin makalelerine cevabı hk.

Ahmed Cevdet, Üç Sene Evvel Bugün..., İkdâm, 10201, 10.S.1344 PZT., 31.A.1341, 31.08.1925, 1, Makale, Büyük Meydan Muharebesi hk.

Ahmed Cevdet, Yine İlaçların Fiyatı-Dün Şu Mektubu Aldık, İkdâm, 10231, 11.RE.1344 ÇRŞ., 30.E.1341, 30.09.1925, 1, Makale, İlaç fiyatları hk.

Ahmed Cevdet, Yine Musul, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Ziraat Kongresi, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 1, Makale, Ankara'da bir de erbâb-ı ziraat kongresinin ictimâsı hk.

Ahmed Midhad, Ormanlara Dair Ağaç Muhabbeti-Ağaç Bayramı, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 5, Makale, Ormanlar hk.

Ahmed Refik Bey, Tarih Musâhabe: Allah'ın Gölgesi..., İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 2, Makale,

Ahmed Refik, Tarih Musâhabeleri 12'nci Asırda Medreseler, İkdâm, 10228, 08.RE.1344 P., 27.E.1341, 27.09.1925, 3, Makale,

Ahmed Refik, Tarih Musâhabeleri Cübbe ve Sârik, İkdâm, 10210, 19.S.1344 ÇRŞ., 09.E.1341, 09.09.1925, 3, Makale,

Ahmed Refik, Tarih Musâhabeleri: Tarihimizde Tekyeler ve Şeyhler, İkdâm, 10219, 28.S.1344 C., 18.E.1341, 18.09.1925, 3, Makale, Tekke ve zaviyeler hk.

Ahmed Refik, Tarihi Sayfalar: Kütahya'da Koşut, İkdâm, 10200, 09.S.1344 P., 30.A.1341, 30.08.1925, 2, Makale, Macar İstiklal kahrâmanı Koşut'un Kütahya'da geçirdiği hayat hk.

Ahmet Rıza Bin Mehmed Emin, Zâyi-i Tasdikname, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 5, İlan,

Ali Nahid, Felsefe, İlm, Din, İkdâm, 10222, 02.RE.1344 PZT., 21.E.1341, 21.09.1925, 2, Makale,

Ali Nahid, Garb Edebiyatı Tarihinden Sayfalar, İkdâm, 10223, 03.RE.1344 S., 22.E.1341, 22.09.1925, 4, Makale, Alt Başlık: - Beşinci Devir-Reformasyon Zamanında Alman Edebiyatı-Martin Loter ve Diğer Şairler-1500'den 1623'e Kadar

Ali Nahid, Garp Edebiyatı Tarihinden Sayfalar, İkdâm, 10199, 08.S.1344 CMT., 29.A.1341, 29.08.1925, 2, Makale, Alt Başlık: -İkinci Devir- Büyük Şarl Zamanı-Dokuzuncu Mısır'ın Dinî Şiirleri-Onuncu Asrımızda Rahibelerin Latince Âsârı

Ali Nahid, Garp Edebiyatı Tarihinden Sayfalar..., İkdâm, 10204, 13.S.1344 PRŞ., 03.E.1341, 03.09.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Üçüncü Devir-İlk İnkişaf Devri-Alman Şiirinin Âti Tebdîli Şovalye Şiiri-Halk ve Dini Şiir Halk Destanları

Ali Rıza, İstanbul'un Eski Âdetleri-İlkbaharda Atların Çayıra Çıkarılması, İkdâm, 10203, 12.S.1344 ÇRŞ., 02.E.1341, 02.09.1925, 3, Makale,

Ali Rıza, İstanbul'un Eski Âdetleri-Yavedud'da Gül Pazarı, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 3, Makale,

Ali Rıza, Tanzîmat Devri Vükelâsının İhtişam Âlemleri, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 3, Makale,

Abbas İshâk, Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücuda Gelmesi Mümkün Müdür?, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 4, Makale, [Dünkü nüshamızdan mabad.]

Abbas İshâki, Bütün Türklerde Yüksek Türk Dilinin Vücuda Gelmesi Mümkün Müdür?, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 3, Makale, Yüksek Türk dilinin vücuda getirilmesi hk. [Mabadi yaronki nüshamızdadır]

-Abdurrahman Ziya ve Mahdumları-, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 5, Reklam,

-Abdurrahman Ziya ve Mahdumları-, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 5, Reklam,

Ahmed Cevdet, Almanya ve Halılarımız, İkdâm, 10273, 27 RA.1344 P., 15.TS.1925, 15.11.1925, 1, Makale, Türk-Alman ticari ilişkileri hk.

Ahmed Cevdet, Anadolu'nun Dertlerinden, İkdâm, 10246, 26.RE.1344 PRŞ., 15.TE.1341, 15.10.1925, 1, Makale, Anadolu'da, muhtelif Mesâil hk.

Ahmed Cevdet, Ankara'da Yeni Hukuk Mektebi, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 1, Makale, Ankara'da, Hukuk Mektebinin Güşâdî hk.

Ahmed Cevdet, Balkan İtilafı Etrafında, İkdâm, 10247, 27.RE.1344 C., 15.TE.1341, 16.10.1925, 1, Makale, Balkan itilafı hk.

Ahmed Cevdet, Balkanlık, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 1, Makale, Balkanların ahvâl-i siyâsîsi hk.

Ahmed Cevdet, Bir Nutkun İlhamâtı, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 1, Makale, Reîs-i Cumhûr Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Büyük Millet Meclisinde İrâd eylediği nutuk hk.

Ahmed Cevdet, Bir Temenni, İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 1, Makale, Tokat'ta, maarif faaliyetleri hk.

Ahmed Cevdet, Bir Temenni, İkdâm, 10251, 01.RA.1344 S., 20.E.1341, 20.10.1925, 1, Makale, Tokat'ta maarif işleri hk.

Ahmed Cevdet, Cemiye-i Belediye İntihâbı, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 1, Makale, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye azalığı intihâbı hk.

Ahmed Cevdet, Cumhuriyet Bayramının Devr-i Senevîsi, İkdâm, 10259, 10.RA.1344 PRŞ., 28.E.1341, 29.10.1925, 1, Makale, Cumhuriyet Bayramının devr-i senevîsi hk.

Ahmed Cevdet, Ecnebi Sefireler, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 1, Makale, Türk diplomatların, ecnebi hanımlarla evlenmesi hk.

Ahmed Cevdet, Eski İsnâdât, İkdâm, 10269, 21 RA.1344 PZT., 09.TS.1925, 09.11.1925, 1, Makale, Bulgar köylerinde, Yunan mezâlimi hk.

Ahmed Cevdet, İhmal Edilen Zekâlar, İkdâm, 10242, 22.RE.1344 P., 11.TE.1341, 11.10.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Kabinedeki Tasfiye, İkdâm, 10258, 09.RA.1344 ÇRŞ., 28.E.1341, 28.10.1925, 1, Makale, İsmet Paşa kabinesinin, istifa edeceği yönünde çıkan haberler hk.

Ahmed Cevdet, Kömür Depoları Meselesi, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 1, Makale, Kömür depoları meselesinin halli hk.

Ahmed Cevdet, Locarno İtilafı, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 1, Makale, Locarno itilafı hk.

Ahmed Cevdet, Locarno İtilafı, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 1, Makale, Locarno itilafı hk.

Ahmed Cevdet, Matbuatımız İçin, İkdâm, 10239, 19.RE.1344 PRŞ., 08.TE.1341, 08.10.1925, 1, Makale, Matbuat meseleleri hk.

Ahmed Cevdet, Mektepler Hakkında, İkdâm, 10244, 24.RE.1344 S., 13.TE.1341, 13.10.1925, 1, Makale, Mektepler hk.

Ahmed Cevdet, Meşkûr Faaliyetler, İkdâm, 10274, 26 RA.1344 CMT., 14.TS.1925, 14.11.1925, 1, Makale, İzmir Türk Ocağı'nın faaliyetleri hk.

Ahmed Cevdet, Musul ve "Times", İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 1, Makale, Musul meselesi ile ilgili Times gazetesinin neşrettiği makaleler hk.

Ahmed Cevdet, Polis, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 1, Makale, Bazı polis memur ve amirlerine iştel el çektirilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Sanayi ve Bedîyyât, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 1, Makale, Sanayi ve bediyat hk.

Ahmed Cevdet, Seyyahlar İçin, İkdâm, 10275, 29 RA.1344 S., 17.TS.1925, 17.11.1925, 1, Makale, Seyyahlar hk.

Ahmed Cevdet, Terbiye ve Tedris, İkdâm, 10253, 04.RA.1344 C., 23.E.1341, 23.10.1925, 1, Makale, Terbiye ve tedris meseleleri hk.

Ahmed Cevdet, Turist Teşkilatı ve Tütünlerimiz, İkdâm, 10273, 25 RA.1344 C., 13.TS.1925, 13.11.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Tütünlerimiz, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 1, Makale, Tütün piyasası hk.

Ahmed Cevdet, Yol Derdi, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Zâbita-i Belediye, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 1, Makale, Zâbita-i belediye memurları hk.

Ahmed Refik, Tarih Musâhabeleri: Saltanat Devrinde Şariat Hâkimleri, İkdâm, 10270, 22 RA.1344 S., 10.TS.1925, 10.11.1925, 3-4, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Ahmed Tevfik, Zâyi, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 6, İlan,

Ahmedoğlu Mustafa, Zâyi-i Vesika, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 5, İlan,

Ahmet Cenap ve şürekâsı ve şürekâsı, Hanımefendi, İkdâm, 10274, 26 RA.1344 CMT., 14.TS.1925, 14.11.1925, 2, Haber, Balo ve çay apremidi elbisenizi yeni getirdiğimiz modellerden İntihâb etmenizi tavsiye ederiz.

Ahmet Cevdet, Trabzon'da Müskirât, İkdâm, 10271, 23 RA.1344 ÇRŞ., 11.TS.1925, 11.11.1925, 1, Makale,

Ahmet Cevdet, Türk Musevileri Hakkında, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 1, Makale, Musevilerin ekalliyet hukukundan feragat etmeleri hk.

Akçaabatlı Hasan Bin Mehmet, Zâyi, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 5, İlan,

-Akıllandılar Mı? -Tramvayın Çarptığı Otomobil -Yugoslavya Kabinesinin Vaziyeti -Bir Torpido Devrildi

Aksaray: Eczacı Kimyager Ahmet Hamdi, Karilerimizin Mektupları Avrupa Müstahzarât , İkdâm, 10246, 26.RE.1344 PRŞ., 15.TE.1341, 15.10.1925, 4, Mektûb,

Al-basra millet bahçesinin fotoğrafı, Alt Başlıklar: -Vurdular, Öldürdüler, Yıktılar, HARap Ettiler Sonra Da Bu Korkunç Tenkîl Tedâbîrine Mutedil Diyorlar -Münâkalât Durdu [Mabadi ikinci sayfada]

Ali Nahid, Garp Temaşasında Büyük Bir İnkılâb, İkdâm, 10247, 27.RE.1344 C., 16.E.1341, 16.10.1925, 3, Tenkit, Garp temaşası hk.

Ali Nahid, Küçük Hikâye: Gönül Yaşlandıktan Sonra..., İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 4, Hikâye,

Ali Rıza, Bazı Hatıralar: Tiyatrolara Dair, İkdâm, 10274, 26 RA.1344 CMT., 14.TS.1925, 14.11.1925, 3, HHatıra,

Ali Rıza, Eski Devirlerde Garip Âdetler: Çocuk Büyütmek-2-, İkdâm, 10264, 16 RA.1344 ÇRŞ., 04.TS.1925, 04.11.1925, 3, Makale,

Ali Rıza, Eski Devirlerde Kadın Hayatı Ebeler, Gebeler, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 3, Makale,

Ali Rıza, Eski Devirlerde Kadın Hayatı, İkdâm, 10257, 08.RA.1344 S., 27.E.1341, 27.10.1925, 3, Makale, [Mabadi yarınki nüshamızdadır.]

Ali Rıza, Eski Devirlerde Kadın Hayatı, İkdâm, 10258, 09.RA.1344 ÇRŞ., 28.E.1341, 28.10.1925, 4, Makale,

Ali Rıza, Eski Devirlerin Garip Âdetleri: Çocuk Büyütmek, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 3, Makale, Eski devirlerde çocuk büyüme adetleri hk.

Ali Rıza, Eski Harem Hayatını Ahlaki Fenalıkları: Eski Devirlerde Kadın Hayatı, İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 3, Makale, Eski devirlerde, kadın hayatı hk.

Ali Rıza, Eski Hayatın Açılan Sayfaları Belgrad Ormanları-1-, İkdâm, 10271, 23 RA.1344 ÇRŞ., 11.TS.1925, 11.11.1925, 3, Makale, Belgrad ormanları hk.

Ali Rıza, Eski Hayatın Açılan Sayfaları: Belgrad Ormanları-2-, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 2, Makale,

Ali Rıza, Eski Hayatın Açılan Sayfaları: Cinci Hocalar, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 3, Sohbet,

Ali Rıza, Saltanat Devirlerinde Vükelâ Entrikalarının Numûneleri, İkdâm, 10247, 27.RE.1344 C., 15.TE.1341, 16.10.1925, 2, **, Saltanat devirlerinde vükela entrikaları hk.

Ali Rıza, Tanzîmat Vükelâsına Ait Bazı Menkıbeler-1-, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 2, Makale,

Ali Rıza, Tanzîmat Vükelâsına Ait Bazı Menkıbeler-2-, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 2, Makale,

Amerika Cornell Dârü'l-Fünûnundan Mezun Ziraat Mütchassısı Kasapoğlu Şükrü Hüseyin, Ziraat Bahisler: İska Mı Yoksa Kuru Ziraat Mı?, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 2, Makale,

Azalarımı İntihâb Etmiştir, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 2, Haber, Tayyare kongresi ictimâsı hk.

Aziz, Şişli Serîrîyâtı Müdürü Doktor Âsım Beyefendiye, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 5, Haber

A(yın) H(a), Tayyare Cemiyeti Menfaatine Nimet Vahid Hanımın Verdiği Konser, İkdâm, 10307, 03 CA.1344 CMT., 19.KE.1925, 19.12.1925, 2, Tenkit,

Abdullah Cevdet, "Asrî Harflerimiz", İkdâm, 10286, 11 CE.1344 CMT., 28.TS.1925, 28.11.1925, 4, Tanıtım, Doktor İsmail Şükrü.. Son Darbe-i Tahlis=Harflerimiz. Bu kitabı Abdullah Cevdet Bey âtideki ibarelerle karilere takdim ediyor.

Ahâhlî-yi mahalliyyeden Ali Galip, Kar'ilerimizin Şikâyetleri, İkdâm, 10305, 01.CA.1344 PRŞ., 17.KE.1925, 17.12.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Dolmabahçe'deki Çeşme Hakkında

Ahmed Cevdet, Acaba Ne Olabilir?, İkdâm, 10307, 03 CA.1344 CMT., 19.KE.1925, 19.12.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Adliye Vekilinin Türkçe'ye Hizmetleri, İkdâm, 10302, 27 CE.1344 PZT., 14.KE.1925, 14.12.1925, 1, Makale, Adliye Vekilinin, Türk diline hizmetleri hk.

Ahmed Cevdet, Ankara-Ereğli-Üsküdar-Kısıklı, İkdâm, 10298, 23 CE.1344 PRŞ., 10.KE.1925, 10.12.1925, 1, Makale, Ankara-Ereğli, Üsküdar-Kısıklı tramvay hattının inşası meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Armamız, İkdâm, 10289, 14 CE.1344 S., 01.KE.1925, 01.12.1925, 1, Makale, Cumhuriyet Hükümetinin itihâz edeceği arma hk.

Ahmed Cevdet, Avusturyalılar ve Almanlar Haklı İmişler!, İkdâm, 10315, 11 CA.1344 P., 27.KE.1925, 27.12.1925, 2, Makale,

Ahmed Cevdet, Bir Gün Güzel Olmak İçin, İkdâm, 10304, 29 CE.1344 ÇRŞ., 16.KE.1925, 16.12.1925, 1, Makale, Lisanımız hk.

Ahmed Cevdet, Cemiye-i Belediye İntihâbâtı, İkdâm, 10294, 19 CE.1344 P., 06.KE.1925, 06.12.1925, 1, Makale, İstanbul Cemiye-i Belediye azalığı İntihâbâtı hk.

Ahmed Cevdet, Cemiye-i Akvâm, Hakem Olabilir Mi?, İkdâm, 10285, 10 CE.1344 C., 27.TS.1925, 27.11.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, "Efendi"liğin İlgaı, İkdâm, 10283, 08 CE.1344 ÇRŞ., 25.TS.1925, 25.11.1925, 1, Makale, "Efendi" unvanının ordudan kaldırılması için vuku bulan teklifin kabulü hk.

Ahmed Cevdet, İktisadî, Malî Heyet, İkdâm, 10300, 25 CE.1344 CMT., 12.KE.1925, 12.12.1925, 1, Makale, Yunus Nadi Bey'in, "Malîyât ve İktisadiyatımız" unvanlı makalesi hk.

Ahmed Cevdet, İngiliz Entrikası, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 1, Makale, "Times" gazetesinin, Fransa'dan, İngiltere'ye giden Suriye Komiseri Mösyö De Jouvenel'in Beyânâtından bahsetmesi hk.

Ahmed Cevdet, İsmet Paşa ve Türkiye'nin Şimendifer Siyaseti, İkdâm, 10319, 15 CA.1344 PRŞ., 31.KE.1925, 31.12.1925, 1, Makale, İsmet Paşa ve fen adamı Cevdet Bey'in fotoğrafları, İsmet Paşa'nın, Türkiye'nin şimendifer siyaseti ile ilgili beyânâtı hk.

Ahmed Cevdet, Kanunda, Türkçe Kelimeler ve Sade İbareler, İkdâm, 10311, 07 CA.1344 ÇRŞ., 23.KE.1925, 23.12.1925, 1, Makale, Kanûn-ı Medenînin, sade ibarelerle yazılması hk.

Ahmed Cevdet, Kanunlarımız ve Âdetlerimiz, İkdâm, 10312, 08 CA.1344 PRŞ., 24.KE.1925, 24.12.1925, 1, Makale, Kanun ve âdatlarımız hk.

Ahmed Cevdet, Köy Evleri, İkdâm, 10281, 06 CE.1344 PZT., 23.TS.1925, 23.11.1925, 1, Makale, Âhîren Anadolu şimendiferi güzergâhındaki Türk köyleri hk.

Ahmed Cevdet, Mekteplerimizin Hali, İkdâm, 10299, 24 CE.1344 C., 11.KE.1925, 11.12.1925, 1, Makale, Mekteplerimiz hk.

Ahmed Cevdet, Rıhtıma Kadar Gittim ve Gördüm Ki, İkdâm, 10305, 01 CA.1344 PRŞ., 17.KE.1925, 17.12.1925, 1, Makale, Muaşeret hususu hk.

Ahmed Cevdet, Sanayi-i Nefise Encümeni, İkdâm, 10279, 04 CE.1344 CMT., 21.TS.1925, 21.11.1925, 1, Makale, Maarif Vekâletine müşavir olmak üzere memleketimizde muhasibi salahiyeti sanatı nefisiye müntesiplerinden ressam ve mimarlarından mürekkebe bir encümenin teşekkül etmesi hk.

Ahmed Cevdet, Şehrimizde Eğlence Yerleri, İkdâm, 10280, 05 CE.1344 P., 22.TS.1925, 22.11.1925, 1, Makale, Falih Rıfkı Bey'in, Türkiye'de açılacak olan kumarhanelere, Türk halkının duhulünün menni ile ilgili teklifi hk.

Ahmed Cevdet, Tersane ve Havuzlar, İkdâm, 10309, 05 CA.1344 PZT., 21.KE.1925, 21.12.1925, 1, Makale, İstanbul'da, tersane havuzlarının ıslahı hk.

Ahmed Cevdet, Vatan-ı Mukaddes Vazife Karşısında Harsı Cahidden Teceddüt Fazileti, İkdâm, 10291, 16 CE.1344 PRŞ., 03.KE.1925, 03.12.1925, 1, Makale, Cumhur riyâsetinin, kayd-ı hayât şartıyla Gazi Paşa'da kalması hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Kanunlara, İkdâm, 10293, 18 CE.1344 CMT., 05.KE.1925, 05.12.1925, 1, Makale, Kanunlara, Türkçe yeni adlar konması hk.

Ahmed Cevdet, Yerli Kumaşlar Hakkında, İkdâm, 10295, 20 CE.1344 PZT., 07.KE.1925, 07.12.1925, 1, Makale, Yerli kumaşlar hk.

Ahmed Cevdet, Yine Türk Ocakları, İkdâm, 10288, 13 CE.1344 PZT., 30.TS.1925, 30.11.1925, 1, Makale, Erkân-ı Harbiye-i Reisi Fevzi Paşa'nın Kırşehir'de Türk Ocağı'nda İrâd ettiği nutuk hk.

Ahmed Cevdet, Yunanistan'da, İkdâm, 10286, 11 CE.1344 CMT., 28.TS.1925, 28.11.1925, 1, Makale, Yunanistan'da, iki zabitin, irtikablarından dolayı idama mahkûm edilmeleri hk.

Ahmed Zeki Velîdî, Türkiye Cumhuriyeti Arması Münasebetiyle Türk Efsanelerinde Millî Alâmetler, İkdâm, 10290, 15 CE.1344 ÇRŞ., 02.KE.1925, 02.12.1925, 3, Makale, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, millî armasının hazırlanması hk.

Anadolu Mecmuası Müdürü Cemaleddin, Bir Tebliğe Cevap, İkdâm, 10304, 29 CE.1344 ÇRŞ., 16.KE.1925, 16.12.1925, 2, Haber,

Ârifioğlu Mehmed Çavuş, Zâyi, İkdâm, 10309, 05 CA.1344 PZT., 21.KE.1925, 21.12.1925, 3, İlan,

Ayvansaray'da kayıkyapıcı Umman Usta, Teşekkür, İkdâm, 10310, 06 CA.1344 S., 22.KE.1925, 22.12.1925, 3, Haber,

Adnan'ın Babası, Emin Bey'in Hayatından Birkaç Yaprak, İkdâm, 10338, 04 R. 1344 S., 19.01.1926, 1-2, Haber, Şehremini Emin Bey'in hayatı hk. [Mabadı ikinci sayfada]

Adnan'ın Babası, Emin Bey'in Hayatından Birkaç Yaprak, İkdâm, 10338, 04 R. 1344 S., 19.01.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Ahmed Cevdet, Ne İçin Nikbîn Olamıyoruz?, İkdâm, 10336, 02 R. 1344 P., 17.01.1926, 1, Makale, Türkiye-İngiltere Münasebâtı siyasisi hk.

Ahmed Cevdet, "Daily Mail"-Fena Bir İş Görmüyor, İkdâm, 10341, 11 R. 1344 PZT., 25.01.1926, 1, Makale, Daily Mail gazetesinin Türkiye üzümleri ve incirlerine karşı düşmanca bir propaganda yapması hk.

Ahmed Cevdet, Adana'da Zirâi Buhran, İkdâm, 10375, 15. Ş. 1344 P., 28.02.1926, 1, Makale, Adana'da vuku bulan Zirâi buhran hk.

Ahmed Cevdet, Ankara'nın İmarına Doğru Atılan Adımlar, İkdâm, 10323, 19 CA.1344 PZT., 04.01.1926, 1, Makale, Yeni Ankara şehrinin fotoğrafı, Alt Başlık: -Mukarrer İdare Talisi, Ankara'ya Bir Medeniyet Devri Açmıştır Ankara, Asrî Bir Şehir Oluyor

Ahmed Cevdet, Ankara'yı, Ben Lozan Şehrine Benzettim, İkdâm, 10324, 20 CA.1344 S., 05.01.1926, 1, Makale, Ankara şehrinin fotoğrafı, Alt Başlık: - Ankara'da Şimdi Başka Bir Medeniyet Başlıyor Türk Cumhuriyeti Medeniyeti Yahut Asrî Türk Medeniyeti

Ahmed Cevdet, Bir Millet'in Vâridâtı Nasıl Tezâyid Eder?, İkdâm, 10349, 19 R. 1344 S., 02.02.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Cürm-i Âdi Mi, Siyasî Tertip Mi?, İkdâm, 10334, 29 CA.1344 PRŞ., 15.01.1926, 1, Makale, Macaristan'da vuku bulan sahte Evrâk-ı Nakdiye meselesi hk

Ahmed Cevdet, Emlak ve Eytâm Bankası, İkdâm, 10327, 23 CA.1344 C., 09.01.1926, 1, Makle, Emlak ve Eytâm bankasının tesisi hk.

Ahmed Cevdet, Ereğli Kömür Madenleri, İkdâm, 10325, 21 CA.1344 ÇRŞ., 06.01.1926, 1, Makale, Ereğli kömür madenlerinin, ülke ekonomisi için kıymeti hk.

Ahmed Cevdet, Gayrı Reşit Katiller, İkdâm, 10373, 13. Ş. 1344 C., 26.02.1926, 1, Makale, Fransa'da gençler Venguhulet'te bulunanlar arasında vakayı cinaiyenin çokça görülmesi hk.

Ahmed Cevdet, Hasbihâl-Gazetemizin Üç Gün Çıkmamasının Sebebi

Ahmed Cevdet, Hicaz Melîği İbnülsuut, İkdâm, 10332, 28 CA.1344 ÇRŞ., 13.01.1926, 1, Makale, İbnülsuut'un, Hicaz melîği olması hk.

Ahmed Cevdet, Hükümetin Ziraat Teşebbüsleri: Hükümetin, On Senelik Ziraat Programı-2-^c, İkdâm, 10322, 18 CA.1344 P., 03.01.1926, 2, Makale, Hükümetin, ziraat programı hk.

Ahmed Cevdet, Hükümetin Ziraat Teşebbüsleri: Türkiye'nin 10 Senelik Ziraat Programı-[*]-1, İkdâm, 10321, 17 CA.1344 CMT., 02.01.1926, 1, Makale, Ziraat Vekili Sabiri Bey'in fotoğrafı, Ülkemizin, 10 senelik ziraat programı hk.

Ahmed Cevdet, İctimâi ve Millî İhtiyaca Göre Hayırlar, İkdâm, 10374, 14. Ş. 1344 CMT., 27.02.1926, 1, Makale, Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in, hukuk müderrisliği maaşını fakültenin muhtacibinden olan talebesine bağışlaması hk.

Ahmed Cevdet, İhracat İşlerimizin Rakipleri, İkdâm, 10352, 22 R. 1344 C., 05.02.1926, 1, Makale, Türkiye'nin ihracatı ve rakipleri hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Mamur Olmak İçin..., İkdâm, 10355, 25 R. 1344 PZT., 08.02.1926, 1, Makale, İstanbul'un, mamur bir şehir olması hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Şehri Hakkında Bir Hiss-i Şehâdet, İkdâm, 10351, 21 R. 1344 PRŞ., 04.02.1926, 1, Makale, Polis müdürü Ekrem Bey'in Beyânâtı hk.

Ahmed Cevdet, İsviçre Kanunu Medenisinin Kabulü, İkdâm, 10366, 06. Ş. 1344 C., 19.02.1926, 1, Makale, Medeni Kanunun kabulü hk.

Ahmed Cevdet, İş Öğrenmenin Çaresini Bulmalı, İkdâm, 10348, 18 R. 1344 PZT., 01.02.1926, 1, Makale, İş öğrenme becerisini kazanma hk.

Ahmed Cevdet, Kalpazanlıkta Siyaset De Var Mı?, İkdâm, 10333, 29 CA.1344 PRŞ., 14.01.1926, 1, Makale, Macaristan'da sahte Evrâk-ı Nakdiye ticareti hk.

Ahmed Cevdet, Lüksten Önce Fayda, İkdâm, 10347, 17 R. 1344 P., 31.01.1926, 1, Makale, 22 yaşında bir genç Hanım, beş aylık çocuğunu düşürmesini isteyen zevcesinin delaletiyle bir doktorun kurbanı olmuştur.

Ahmed Cevdet, Mebus Ahmed Saki Bey'e, İkdâm, 10369, 09. Ş. 1344 PZT., 22.02.1926, 1, Makale, Vergilerin lüzumu hk.

Ahmed Cevdet, Memurlar Hakkında, İkdâm, 10372, 12. Ş. 1344 PRŞ., 25.02.1926, 1, Makale, Memurların, mahal memeuriyetlerine muayyen saatlerde gidip gelmeleri hk.

Ahmed Cevdet, Muallimler-İctimâi Hayatı, İkdâm, 10362, 02. Ş. 1344 PZT., 15.02.1926, 1, Makale, Okulların, muallim ihtiyacı hk.

Ahmed Cevdet, Musul Meselesinin Safhaları, İkdâm, 10330, 26 CA.1344 PZT., 11.01.1926, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Pahalılıktan Çektiklerimiz, İkdâm, 10363, 03. Ş. 1344 S., 16.02.1926, 1, Makale, Pahalılık hk.

Ahmed Cevdet, Sıhhat Mücadeleleri, İkdâm, 10326, 22 CA.1344 PRŞ., 07.01.1926, 1, Makale, Sıtma vb hastalıklarla mücadele hk.

Ahmed Cevdet, Şehreminin İstifası, İkdâm, 10338, 04 R. 1344 S., 19.01.1926, 1, Makale, İstanbul Şehremini Emin Bey'in istifası hk.

Ahmed Cevdet, Ticaret Vekâletinin Bir Tebliği, İkdâm, 10371, 11. Ş. 1344 ÇRŞ., 24.02.1926, 1, Makale, Ticaret Vekâletinin, gümrük tarifeleri ile ilgili tebliği hk.

-Âlât ve Edevatı Tedrisiye -Japon Müderrislerinden Mösyö Makyino -Maliye Vekâleti Aleyhine Yüz Küsur Bin İngiliz Liralık Dava -Mekteplerde Latin Rumuzatı -Maâş-ı Umûmî -Rusya'da Casusluk

Anadolu-Bağdat Demir Yolları Müdüriyet-i Umûmîyesinden, İkdâm, 10373, 13. Ş. 1344 C., 26.02.1926, 4, İlan,

Ahmed Cevdet, Adana Ziraisini Kotarmalı, İkdâm, 10377, 17 Ş. 1344 S., 02.03.1926, 1, Makale, Adana ziraiyatı hk.

Ahmed Cevdet, Alacağımız Latin Hurufu Değil Avrupa Fenni, Usûlü, Tekniğidir, İkdâm, 10410, 21 R. 1344 P., 04.04.1926, 1, Makale, Latin hurufatı hk.

Ahmed Cevdet, Anadolu Şimendiferi ve Nakliye Ücretlerinin Tenzili Lüzumu, İkdâm, 10390, 01 R. 1344 PZT., 15.03.1926, 1, Makale, Anadolu şimendiferleri hk.

Ahmed Cevdet, Beyne'l-milel İtalya, İkdâm, 10421, 04. Ş. 1344 CMT., 17.04.1926, 1, Makale, İtalya'nın Beyne'l-milel siyaseti hk.

Ahmed Cevdet, Bir Türk Âbide-i Sanatı Yıkılıyor, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 1, Makale, Kâtib Mehmed Çelebi'nin bîkes ve metrûk kalan önünden geçdim. Tersâne önünden gelen Cadde tarîkiyle çeşme meydanına indim....

Ahmed Cevdet, Bütün Türkler İçin, İkdâm, 10388, 28 Ş. 1344 CMT., 13.03.1926, 1, Makale, Kıbrıs'ta Lefkoşe şehrinde Ahmed Hulusi Efendi tarafından neşredilen "Birlik" gazetesinde, Türklerle ilgili makalesi hk.

Ahmed Cevdet, Büyük Gazi'nin Hatıratı, İkdâm, 10389, 29 Ş. 1344 P., 14.03.1926, 1, Makale, Reîs-i Cumhûr Gazi Paşa Hazretlerinin fotoğrafı, Gazi Paşa'nın, Harbi Umumi'ye dair hatıratı hk.

Ahmed Cevdet, Darülmualiminler, İkdâm, 10383, 23 Ş. 1344 PZT., 08.03.1926, 1, Makale, Darülmualimlerde, muallimin yetiştirmenin ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Dostane Bir Çehre Gösterilseydi..., İkdâm, 10392, 03 R. 1344 ÇRŞ., 17.03.1926, 1, Makale, Türkiye-İtalya münâsebâtı siyasisi hk.

Ahmed Cevdet, Düğün ve Rakı Nüfusumuzu Azaltıyor, İkdâm, 10400, 11 R. 1344 PRŞ., 25.03.1926, 1, Makale, Msûkirat tüketiminin toplum üzerindeki etkisi hk.

Ahmed Cevdet, Faydalı Şeyler Taklit Edilmelidir, İkdâm, 10409, 20 R. 1344 CMT., 03.04.1926, 1, Makale, Batı edeniyetinden istifade hk.

Ahmed Cevdet, Gazi Paşa'nın Hatıratı ve Aldığımız Dersler, İkdâm, 10412, 23 R. 1344 S., 06.04.1926, 1, Makale, Gazi Paşa'nın hatıratı hk.

Ahmed Cevdet, Gerginlik Yavaş Yavaş Gevşiyor, İkdâm, 10424, 07. Ş. 1344 S., 20.04.1926, 1, Makale, Ülkemizin iktisadiyatının iyileşmesi hk.

Ahmed Cevdet, Halk Kütüphanelerinin Sureti Tesisi ve Usûlü İdaresi

Ahmed Cevdet, Hem Sermaye Hem İhtisas, İkdâm, 10386, 26 Ş. 1344 PRŞ., 11.03.1926, 1, Makale, Bulgarların, ecnebi sermayesini mekteplerine lüzumunu nazarı dikkate almaları hk.

Ahmed Cevdet, İki Vergi Münasebetiyle, İkdâm, 10385, 25 Ş. 1344 ÇRŞ., 10.03.1926, 1, Makale, Vergiler hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul'da Emlak ve Arazi Kıymeti, İkdâm, 10381, 21 Ş. 1344 CMT., 06.03.1926, 1, Makale, İstanbul'da, emlak ve arazi kıymetinin düşmesi hk.

Ahmed Cevdet, Kadınlarımız Hâkim Olur Mu?, İkdâm, 10402, 13 R. 1344 CMT., 27.03.1926, 1, Makale, Kadınların, hâkim olması hk.

Ahmed Cevdet, Kadınlarımız Hakkında, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 1, Makle, Uygunsuz hayat koşullarına sürüklenen kadınlar hk.

Ahmed Cevdet, Köy Mekteplerinde Tedrisat ve Kütüphaneler, İkdâm, 10376, 16 Ş. 1344 PZT., 01.03.1926, 1, Makale, Bulgaristan'da köylülerin Tenvîr ve talimi için yapılan faaliyetler hk.

Ahmed Cevdet, Latin Hurufatı Kabul Edilecek Olursa, İkdâm, 10387, 27 Ş. 1344 C., 12.03.1926, 1, Makale, Latin hurufatının kullanılması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Maliye Vekili İçin Tedkikat Zeminleri, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 1, Makale, Maliye Vekili Hasan Bey'in İstanbul seyahati hk.

Ahmed Cevdet, Medeniyetin Bazı Lüzumu Vardır, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 1, Makale, Ezanın Türkçe okunması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Mektebi Sanayi ve Ticaret Vekilinden İstimdad, İkdâm, 10407, 18 R. 1344 PRŞ., 01.04.1926, 1, Makale, Mektebi Sanayi'nin ıslahı meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Mesleki Vaziyet Mektepleri Tedrisatı, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 1, Makale, Sanat ve meslek mekteplerinin ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Mevâdî İbtidaiye Tedariki Sebebi Harp Oluyor, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 1, Makale, Avrupa'da, harp Zuhûra getirecek sebepler hk.

Ahmed Cevdet, Necati Bey'in Beyanatı Münasebetiyle, İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 1, Makale, Maarif Vekili Necati Bey'in, maarifi umumîye kanununun tanzimi ile ilgili beyanatı hk.

Ahmed Cevdet, Pahahlık ve Geçimdeki Zorluk, İkdâm, 10406, 17 R. 1344 ÇRŞ., 31.03.1926, 1, Makale, İctimâî proplemler hk.

Ahmed Cevdet, Rahipler İctimâsî-Siyasi Münaferatlar Kiliseler Vasıtasıyla İzale Edilebilecek Mi?, İkdâm, 10411, 22 R. 1344 PZT., 05.04.1926, 1, Makale, Balkan ittifakının teşkili için girişilen teşebbüsler hk.

Ahmed Cevdet, Safranbolu Köyleri Sevinç İçinde, İkdâm, 10413, 24 R. 1344 ÇRŞ., 07.04.1926, 1, Makale, Safranbolu'da, demir madenleri ve fabrikasının işletilmesine karar verilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Servet Yine Servet..., İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 1, Makale, Medeni terakkiyatın âmilleri hk.

Ahmed Cevdet, Şâyialar, Teminatlar İhtiyâtı Tedâbîr Zarureti, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 1, Makale, Bazı ecnebi mahâfilindeki Müzâkereler hk.

Ahmed Cevdet, Taklide Şayan Bir Hareket, İkdâm, 10393, 04 R. 1344 PRŞ., 18.03.1926, 1, Makale, İngiltere'de işsizlik hk.

Ahmed Cevdet, Terakkinin, Refahın Temeli Çok Çalışmak ve Çok Yetiştirmek, İkdâm, 10408, 19 R. 1344 C., 02.04.1926, 1, Makale, Refah ve terakkinin esbap ve avamili hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Bir Şey Yapararak İktisaden Esaretimizi Teyit Etmeyelim, İkdâm, 10401, 12 R. 1344 C., 26.03.1926, 1, Makale, Latin elifbasının kabulü meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Yine Latin Harflerine Dair, İkdâm, 10396, 07 R. 1344 P., 21.03.1926, 1, Makale, Latin harufatının kabulü hk.

Ahmed Safet, Halk Kütüphanelerinin Sureti Tesisi ve Usulü İdaresi

Abdurrahman İlyâs Paşa, Zâyi, İkdâm, 10462, 15. ZK. 1344 C., 28.05.1926, 3, İlan,

Adem Rıza, Şark Vilayetlerinde Mütekaliplerin Nefine Devam Ediliyor, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Adalet Mi Siyaset Mi?, İkdâm, 10469, 22. ZK. 1344 C., 04.06.1926, 1, Makale, Mısır'da, sâbık İngiliz serdarının katli hk.

Ahmed Cevdet, Ahlaki ve İctimâî Facialardan, İkdâm, 10439, 22. Ş. 1344 ÇRŞ., 05.05.1926, 1, Makale, Genç kızları, ahlaksız yollara sevkedilmeleri hk.

Ahmed Cevdet, Aleyhte Söylemek İçin Tarihi Unutmak Lazım Geliyor, İkdâm, 10473, 26. ZK. 1344 S., 08.06.1926, 1, Makale, Musul İtilafNamesi hk.

Ahmed Cevdet, Almanlar-Ruslar-İtalyanlar-Fransızlar, İkdâm, 10438, 21. Ş. 1344 S., 04.05.1926, 1, Makale, Almanya, İtalya, Fransa ve Rusya arasındaki siyasi münâsebât hk.

Ahmed Cevdet, Amerika'da Türk Düşmanları, İkdâm, 10444, 27. Ş. 1344 PZT., 10.05.1926, 1, Makale, Amerika'da, Türkiye'ye karşı yapılan ehl-i salib hazırlıkları hk.

Ahmed Cevdet, Beledî Bir Tamîm, İkdâm, 10450, 03. ZK. 1344 P., 16.05.1926, 1, Makale, Şehremanetinin Ahâlîye bir Tamîmi hk.

Ahmed Cevdet, Bir Eksikliği Tazmin, İkdâm, 10437, 20. Ş. 1344 PZT., 03.05.1926, 1, Makale, Hayatı ictimâiyemizde, yeni tarzda tekâmüllerin ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Bir İstifa Münasebetiyle, İkdâm, 10453, 06. ZK. 1344 ÇRŞ., 19.05.1926, 1, Makale, Ticaret Vekilli Ali Cenani Bey'in istifası hk.

Ahmed Cevdet, Bulgaristan Türkleri, İkdâm, 10462, 15. ZK. 1344 C., 28.05.1926, 1, Makale, Bulgaristan'daki Türk mekteplerinin, asr-i hâzır ihtiyacattan çok geride olması hk.

Ahmed Cevdet, Dâhili ve Harici Emniyet Dâhi Mevzû-i Bahstir, İkdâm, 10485, 09. ZH. 1344 P., 20.06.1926, 1, Makale, Gazi Paşa'ya İzmir'de susikast tertibi hk.

Ahmed Cevdet, Ecnebi Ülkelerindeki Türler, İkdâm, 10476, 29. ZK. 1344 C., 11.06.1926, 1, Makale, Ecnebi ülkelerindeki Türkler hk.

Ahmed Cevdet, Erbâb-ı İhtisas Meclisi, İkdâm, 10443, 26. Ş. 1344 P., 09.05.1926, 1, Makale, İktisat meclisinin lüzumu hk.

Ahmed Cevdet, Felaket Tecrübeleri, İkdâm, 10446, 29. Ş. 1344 ÇRŞ., 12.05.1926, 1, Makale, Mısır'da halife tayini meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Gazetecilikteki Vaziyetler, İkdâm, 10430, 13. Ş. 1344 PZT., 26.04.1926, 1, Makale, Gazete çıkarmının zorlukları hk.

Ahmed Cevdet, Hakiki Yokluk-Kanalizasyon İşi Münasebetiyle, İkdâm, 10465, 18. ZK. 1344 PZT., 31.05.1926, 1, Makale, İstanbul kanalizasyonunun itnâmı hk.

Ahmed Cevdet, Hariciye Vekilinin Muâhedeyi Mûdafaadaki İsabeti, İkdâm, 10474, 27. ZK. 1344 ÇRŞ., 09.06.1926, 1, Makale, Türkiye-İngiltere arasında Musul meselesi ile ilgili akdolunacak muâhede hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Halkı-Tramvaylardan Çektikleri, İkdâm, 10477, 30. ZK. 1344 CMT., 12.06.1926, 1, Makale, İstanbul halkının umum problemleri hk.

Ahmed Cevdet, İstihlak Vergisi, İkdâm, 10452, 05. ZK. 1344 S., 18.05.1926, 1, Makale, İstihlak vergisi hk.

Ahmed Cevdet, İtilafName İmza Edildikten Sonra, İkdâm, 10472, 25. ZK. 1344 PZT., 07.06.1926, 1, Makale, Türkiye-İngiltere arasında, Musul meselesi ile ilgili İtilafName akdi hk.

Ahmed Cevdet, Kıbrıs Türkleri, İkdâm, 10467, 20. ZK. 1344 ÇRŞ., 02.06.1926, 1, Makale, Kıbrıs Türkleri hk.

Ahmed Cevdet, Köylüleri Dinleyiniz, İkdâm, 10492, 19. ZH. 1344 ÇRŞ., 30.06.1926, 1, Makale, Köylülerin muhtelif problemleri hk.

Ahmed Cevdet, Kurak Arazi Mütchasssıslar Meselesi, İkdâm, 10456, 09. ZK. 1344 CMT., 22.05.1926, 1, Makale, Memleketimiz ziraiyatı hk.

Ahmed Cevdet, Lehistan Meselesi, İkdâm, 10451, 04. ZK. 1344 PZT., 17.05.1926, 1, Makale, Lehistan'da kabine buhranı hk.

Ahmed Cevdet, Matbuat Mesuliyeti, İkdâm, 10479, 03. ZH. 1344 PZT., 14.06.1926, 1, Makale, Adliye vekili tarafından matbuat mesuliyetine dair kanun ihzârı hk.

Ahmed Cevdet, Mebuslukla İctimâsı Haiz Olmayan Vazifeler, İkdâm, 10459, 12. ZK. 1344 S., 25.05.1926, 1, Makale, Büyük Millet Meclisi'nde, mebusların memur olup olamayacakları meselesinin Müzâkeresi hk.

Ahmed Cevdet, Memleketimizde Balıkçılık, İkdâm, 10432, 15. Ş. 1344 ÇRŞ., 28.04.1926, 1, Makale, Balıkçılık hk.

Ahmed Cevdet, Memuriyet ve Memurlar, İkdâm, 10480, 04. ZH. 1344 S., 15.06.1926, 1, Makale, Memuriyet ve memur meseleleri hk.

Ahmed Cevdet, Meselenin Hâll-i Hâzır, İkdâm, 10487, 14. ZH. 1344 C., 25.06.1926, 1, Makale, Gazi Paşa'ya suikast tertibi meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Muhakeme İntibaaları, İkdâm, 10490, 17. ZH. 1344 PZT., 28.06.1926, 1, Makale, Gazi Paşa'ya suikast tertibinde bulunanların muhakemeleri hk.

Ahmed Cevdet, Müjde Müjde!-İnhisârlar Hakkında Muhakak İtirazlar, İkdâm, 10458, 11. ZK. 1344 PZT., 24.05.1926, 1, Makale, İnhisârar hk.

Ahmed Cevdet, Müslüman Kavimler Cemiyeti, İkdâm, 10457, 10. ZK. 1344 P., 23.05.1926, 1, Makale, İsviçre'nin Cenevre şehrinde İkan "Journal Kojonev" gazetesinde "Müslüman Kavimler Cemiyeti" başlıklı yazı hk.

Ahmed Cevdet, Refikamızın Kararı, İkdâm, 10442, 25. Ş. 1344 CMT., 08.05.1926, 1, Makale, Altı sayfalı gazetelerin nüshalarının beş kuruşa satılması hk.

Ahmed Cevdet, Romanya Türklerinde, İkdâm, 10483, 07. ZH. 1344 C., 18.06.1926, 1, Haber, 200 bin kişiye balığ olan Romanya Türklerinin, İntihâbâtta mebus çıkaramamaları hk.

Ahmed Cevdet, Sanayi Müesseseler Mektebi, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 1, Makale, Marifet sahibi üstat ve ameleleri yetiştirmek için sanayi mektebi tesisinin ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Seyirci Olamayız!, İkdâm, 10434, 17. Ş. 1344 C., 30.04.1926, 1, Makale, Adapazarı'nda zirai faaliyetin durumu hk.

Ahmed Cevdet, Son Hadise Münasebetiyle, İkdâm, 10484, 08. ZH. 1344 CMT., 19.06.1926, 1, Makale, İzmir'de, Reis-i Cumhûr Gazi Paşa Hazretlerine suikast tertibi hk.

Ahmed Cevdet, Şehbenderliklerin Lağviyle 450 Bin Lira Nef-i Hazîne, İkdâm, 10461, 14. ZK. 1344 PRŞ., 27.05.1926, 1, Makale, Şehbenderliklerin lağvi hk.

Ahmed Cevdet, Tarih Dersleri, İkdâm, 10445, 28. Ş. 1344 S., 11.05.1926, 1, Makale, Rıza Nur Bey'in, "Türk Tarihi" adlı kitabı hk.

Ahmed Cevdet, Tembellik Bir Mikrop Hastalığı İmiş, İkdâm, 10482, 06. ZH. 1344 PRŞ., 17.06.1926, 1, Makale, İstanbul ve muhtelif şehirlerdeki asri işlerin vücuda getirilmesindeki hantallık hk.

Ahmed Cevdet, Tramvay Müzâkeresi, İkdâm, 10455, 08. ZK. 1344 C., 21.05.1926, 1, Makale, Şehremini Muhittin Bey'in, tramvay direktörü ile Müzâkerâtı hk.

Ahmed Cevdet, Yerli Buğdaylarımız, İkdâm, 10448, 30. Ş. 1344 PRŞ., 14.05.1926, 1, Makale, Yerli buğdaylar hk.

Ahmed Cevdet, Yine Yerli Buğdaylardan Ekmek, İkdâm, 10449, 02. ZK. 1344 CMT., 15.05.1926, 1, Makale, Yerli buğdaylardan ekmek imali hk.

Ahmed Cevdet, Zabıta İstihbaratı ve Zâbita-i Siyâsiye, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 1, Makale, Gazi Paşa'ya suikast tertibi hk.

Ahmed Cevdet, Adana ve Malatya'da Muhataralı Bir Adem-i Nezâfet, İkdâm, 10512, 09. M. 1345 S., 20.07.1926, 1, Makale, Adana ve Malatya'da nezâfet işleri hk.

Ahmed Cevdet, Allah'ı Aldatmak, İkdâm, 10519, 26. M. 1345 C., 06.08.1926, 1, Makale, İstiklal Mahkemesince ortaya çıkarına hîle-i şeriyeler hk.

Ahmed Cevdet, Avrupa'daki Kongreleri Ne İçin İştirak Etmiyoruz?, İkdâm, 10515, 22. M. 1345 PZT., 02.08.1926, 1, Makale, Ülkemizin, Avrupa'daki kongrelere iştiraki hk.

Ahmed Cevdet, Bahr-i Nakliyâtımız Sekteden Korunmalı, İkdâm, 10511, 08. M. 1345 PZT., 19.07.1926, 1, Makale, Bahr-i nakliyâtımız hk.

Ahmed Cevdet, Belediyecilik İçin İki Eserin Tercümesi, İkdâm, 10503, 29. ZH.1344 P., 11.07.1926, 1, Makale, Belediyelere dair Fransızca neşredilmiş "Muhtelif Memleketlerde Beeldiye Usulü" adlı eserin Türkçe'ye tercüme ettirilerek şehremaneti mecmuasına derc ettirilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Bir Ekmeğin Halitası, İkdâm, 10510, 17. M.1345 ÇRŞ., 28.07.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - Kepek, Elma ve Armut Kabukları ve Mısır Koçanı

Ahmed Cevdet, Bir İstihsal Harikası, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 1, Makale, Almanya'nın iktisadi vaziyeti hk.

Ahmed Cevdet, Bir Milliyet Meselesi, İkdâm, 10572, 20. RE. 1345 S., 28.09.1926, 1, Makale, "Dönme" olarak adlandırılan kişilerin Türk Ocağı'na müracaatları hk.

Ahmed Cevdet, Bize Lazım Olan Hemşehriler, İkdâm, 10511, 17. M.1345 ÇRŞ., 29.07.1926, 1, Makale, Halkalı Ziraat Mektebi'nde, bahçecilik, çiçekçilik ve sair kısımların açılması hk.

Ahmed Cevdet, Bulgarlar ve Komşuları, İkdâm, 10532, 09. S. 1345 PRŞ., 19.08.1926, 1, Makale, Sırp-Yunan itilafnamesinin, Bulgaristan için ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Devlet Mefhûmu-Şûrâ-yı Devlete İhtiyacımız, İkdâm, 10557, 05. RE. 1345 PZT., 13.09.1926, 1, Makale, Şûrâ-yı devlet ihtiyacı hk.

Ahmed Cevdet, Ekmeğimizin Çeşnisinden Ziraatımızın Çeşnisi Belli Olur, İkdâm, 10535, 12. S. 1345 P., 22.08.1926, 1, Makale, Şehremanetinin, bir çeşit ekmek çıkarması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Ereğli Madenleri, İkdâm, 10507, 04. M. 1345 PRŞ., 15.07.1926, 1, Makale, Ereğli madenleri hk.

Ahmed Cevdet, Fransızca Bir Lûgat İhtiyacı, İkdâm, 10500, 26. ZH.1344 PRŞ., 08.07.1926, 1, Makale, Lisanımızın lûgat ihtiyacı hk.

Ahmed Cevdet, Gençler İçin Beden Sıhhati, İkdâm, 10499, 24. ZH. 1344 S., 07.07.1926, 1, Makale, Beden sıhhati hk.

Ahmed Cevdet, İbret Gözüyle Bakalım Kalp Gözüyle Düşünelim, İkdâm, 10509, 06. M. 1345 CMT., 17.07.1926, 1, Makale, Türk-Yunan Mübâdil meselesi hk.

Ahmed Cevdet, İktisâd-ı Sanâyi-Türkleri Sevindirecek Tedbirler, İkdâm, 10516, 23. M. 1345 S., 03.08.1926, 1, Makale, Türkiye'nin sanayi faaliyetleri hk.

Ahmed Cevdet, İktisadi Muvazenemiz Tasarrufa Riayetle Mümkündür, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, İlm ve Fenne Bakalım Politikacılıktan Hayır Gelmez, İkdâm, 10516, 13. M.1345 CMT., 24.07.1926, 1, Makale, Türkiye'nin terakki ve inkişafı hk.

Ahmed Cevdet, İzmir'in Pek Haklı Endişeleri, İkdâm, 10540, 17. S. 1345 C., 27.08.1926, 1, Makale, İzmir'de, üzüm ve incir piyasasının vaziyeti hk.

Ahmed Cevdet, Kanuniyi, Gayr-i Kânûniden Tefrike Hâdim Bir Heyet Her Hâlde Lazımdır, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 1, Makale, Cemiyet-i belediyenin, Tenviriye ve tanzifiye resmi ile ilgili kararı hk.

Ahmed Cevdet, Kapotaj ve Hususi Vapur Kumpanyaları, İkdâm, 10494, 21.ZH. 1344 C., 01.07.1926, 1, Makale, Türk vapururların, kapotaj hakından istifadeleri hk.

Ahmed Cevdet, Kıbrıs Türkleri, İkdâm, 10518, 25. M. 1345 PRŞ., 05.08.1926, 1, Makale, Lozan Muâhedesince, Kıbrıslılara verilen hakk-ı hıyâr-i medeni hk.

Ahmed Cevdet, Köylerde Hayat-Mahallât Ananeleri, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 1, Makale, Köylerde hayat hk.

Ahmed Cevdet, Köylerde Tıbbi Teşkilat, İkdâm, 10517, 14. M.1345 P., 25.07.1926, 1, Makale, Köylerde tıbbi teşkilatın ehemmiyeti hk.

Ahmed Cevdet, Lületaş Madeni Münasebetiyle, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 1, Makale, Berlin Sefiri Kemalettin Sami Paşa'nın, lületaş ticareti ile ilgili Eskişehir Ticaret Odası'na gönderdiği mektup hk.

Ahmed Cevdet, Maliye Vekilinin Bir Latifesi, İkdâm, 10570, 18. RE. 1345 P., 26.09.1926, 1, Makale, Maliye Vekili Abdülhak Bey'in, İstanbul Mebusu Edip Bey ile aralarında geçen konuşma hk.

Ahmed Cevdet, Memleketimizde Bankası Emlak, İkdâm, 10537, 15. S. 1345 ÇRŞ., 25.08.1926, 1, Makale, Emlak bankasının Nizâmnâmesi hk.

Ahmed Cevdet, Mesuliyetin Şumulü, İkdâm, 10519, 16. M.1345 S., 27.07.1926, 1, Makale, İttihâd-ı Terakkî zihniyeti hk.

Ahmed Cevdet, Millî İktisat Bankası Kimindir?, İkdâm, 10533, 10. S. 1345 C., 20.08.1926, 1, Makale, Millî İktisat Bankası hk.

Ahmed Cevdet, Nakliye Ücretleri Meselesi, İkdâm, 10564, 12. RE. 1345 PZT., 20.09.1926, 1, Makale, Nakliye ücretleri hk.

Ahmed Cevdet, Nezâfet-i Umûmiye Kongresi, İkdâm, 10497, 22. ZH. 1344 P., 05.07.1926, 1, Makale, Pişte'de, Beyne'l-milel nezâfet-i umûmiye kongresi hk.

Ahmed Cevdet, Otomobil Kazaları, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 1, Makale, İstanbul'da vuku bulan otomobil kazaları hk.

Ahmed Cevdet, Rüesâ-yı Memûrîn Evleri Nasıl Olmalı?, İkdâm, 10550, 27. S. 1345 PZT., 06.09.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Sanat Müesseseleri, İkdâm, 10539, 16. S. 1345 PRŞ., 26.08.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - Haliç'te Bir Türk Mensucat Fabirikası

Ahmed Cevdet, Sefalet derecesini Gösteren Bir İstatistik, İkdâm, 10552, 29. S. 1345 ÇRŞ., 08.09.1926, 1, Makale, Maarif Vekâletince İbtidai mekteplerdeki muhtaç talebeye günde bir öğün yemek verilmesi hk.

Ahmed Cevdet, Sofya Sefirimiz, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 1, Makale, Hüsrev Bey'in Sofya sefirliğine tayin olunması hk.

Ahmed Cevdet, Son Hükümler Münasebetiyle, İkdâm, 10506, 03. M. 1345 ÇRŞ., 14.07.1926, 1, Makale, İzmir suikasti tertipçilerinin muhakemesi hk.

Ahmed Cevdet, Şehirler Birliği, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 1, Makale, Şehrilerin birliği meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Şehirlerin Vâridâtı, İkdâm, 10508, 05. M. 1345 C., 16.07.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Tasarruf ve İstihsal, İkdâm, 10569, 17. RE. 1345 CMT., 25.09.1926, 1, Makale, Borsanın ıslahı hk.

Ahmed Cevdet, Tatil Günlerinde Tabipler ve Eczahaneler, İkdâm, 10541, 18. S. 1345 CMT., 28.08.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Tenezzüh İçin İmar Gerek, İkdâm, 10501, 27. ZH.1344 C., 09.07.1926, 1, Makale, İstanbul halkı için tenezzüh yerlerinin imarı hk.

Ahmed Cevdet, Türk Milletinin Büyük Günü, İkdâm, 10543, 20. S. 1345 PZT., 30.08.1926, 1, Makale, 30 Ağustos Zafer Bayramı hk.

Ahmed Cevdet, Türk Ocakları Hakkında, İkdâm, 10525, 02. S. 1345 PRŞ., 12.08.1926, 1, Makale, Türk Ocakları'nın, halk ihtiyacı ile işigali hk.

Ahmed Cevdet, Türk Ocakları İçin Millî ve Medeni Bir Vazife, İkdâm, 10504, 01. M. 1345 PZT., 12.07.1926, 1, Makale, Türk âsar-ı kadîmesinin muhafazası hk.

Ahmed Cevdet, Türklerde Serbestî-i İdâre, İkdâm, 10521, 28. M. 1345 P., 08.08.1926, 1, Makale, Türklerde, serbestî-i idâre hk.

Ahmed Cevdet, Vapur Kumpanyalarımız ve Vazîyet-i Hâzire, İkdâm, 10515, 12. M.1345 C., 23.07.1926, 1, Makale, Vapur kumpanyalarımız hk.

Ahmed Cevdet, Vâridâtımızın Yekunu, İkdâm, 10513, 10. M. 1345 ÇRŞ., 21.07.1926, 1, Makale, Bütçe Vâridâtı hk.

Ahmed Cevdet, Vergiler ve Anadolu Muhabirimiz, İkdâm, 10565, 13. RE. 1345 S., 21.09.1926, 1, Makale, Anadolu muhabiri Rıza Turgud Bey'in, memleketin muhtelif yerlerini dolaşarak memleketin sıkıntılarını aktarması hk.

Ahmed Cevdet, Vergiler ve Bunların Tarz-ı Tediyesi, İkdâm, 10548, 25. S. 1345 CMT., 04.09.1926, 1, Makale, Vergiler hk.

Ahmed Cevdet, Vergilerin Tesiri, İkdâm, 10524, 01. S. 1345 ÇRŞ., 11.08.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Yollar Maarif ve Servet, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 1, Makale, Kastamonu'yu İnebolu İskelesi'ne rapteden karayolunun tamiri meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Yollar Münasebetiyle, İkdâm, 10545, 22. S. 1345 ÇRŞ., 01.09.1926, 1, Makale, Köy yollarının inşası mesesi hk.

Ahmed Cevdet, Zâbıta-i Belediye Talimatnamesi, İkdâm, 10561, 09. RE. 1345 C., 17.09.1926, 1, Makale, Cadde ve sokaklarda, hamal sırtında muhtelif inşaat malzemesinin taşınmasının yasaklanması hk.

Ahmed İhsan, Köylülerin Hayatı-Acınacak Hallerimiz Nedir?, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 2, Makale,

Ahmet Cevdet, İbret Verici Dersler, İkdâm, 10531, 08. S. 1345 ÇRŞ., 18.08.1926, 1, Makale, Ülkemizin ticari vaziyeti hk.

-Akdeniz Vapuru Haliç'e Giriyor -Antrepo İnşasına Başlandı -Ankara'da Ticaret Mektebi -Türk Tarih Encümeni

Alaaddin, Zâyi-i Şehâdetnâme, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 3, İlan,

A(yın) F., Beşiktaşlılar İkiye Karşı Birle Yenildi, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık -Dünkü Maçta Beşiktaş Takımı'nın Orta Muavini Cavit Bey'in Bulunması, Takımı Fena Halde Sarstı. Penaltının Kaçması Dahî Takımın Kuvâ-yı Maneviyesinin Kırılmasına ve Mağlubiye Başlıca Sebep Teşkil Etmiştir [Mabadi ikinci sayfanın üçüncü sütunundadır.]

A(yın) F., Beşiktaşlılar İkiye Karşı Birle Yenildi, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

A(yın) F., Fenerbahçe:14 İzmir Muhteliti: 1, İkdâm, 10631, 21. CE. 1345 CMT., 27.11.1926, 1-2, Haber, Alt Başlıklar: -Fenerbahçeliler, Dün Çok Güzel Oynadılar. Fener Kalecisi Hamit Bey'in Ufak Bir Hatası, Korne Yaptı, İzmirli De Bu Korne, Fener Aleyhine

A(yın) F., Levski Geliyor-İlk Maç Fenerbahçe İle, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 3, Haber,

A(yın) N., Halk İctimâi ve Ahlaki Eserlere Muhtaçken, İkdâm, 10576, 24. RE. 1345 CMT., 02.10.1926, 3, Makale, Alt Başlıklar: -SahnemizdeTemsil Edilen Piyesler -Temaşa Hayatımızın Muhtaç Olduğu Şeyler Garpta Halkın Temayülerini En Fazla Tatmin Etmiş Eserleri Millileştirerek Sahneye Koymak, Birleşen Sanatkârlar Arasında Tam Bir Tesanüd Hâsıl Etmektedir.

Ahmed Cevdet İç Sıkıcı Müşâhedeler İkdâm 10647 06. CA. 1345 P. 13.12.1926 1 Makale

Ahmed Cevdet, Adana'da Buhran-Hükûmet Borçları Tecil Etmelidir, İkdâm, 10582, 29. RE. 1345 PRŞ., 08.10.1926, 1, Makale, Adana'da vuku bulan mali buhran hk.

Ahmed Cevdet, Balkan Milletleri İçin, İkdâm, 10645, 05. CA. 1345 CMT., 11.12.1926, 1, Makale, Ülkemizin, umum Balkan milletleriyle itilaf akdi tasavvuru hk.

Ahmed Cevdet, Çocuğunu Boğmuş, Öldürmüş, Parçalamış, Atmış, İkdâm, 10610, 29. RA. 1345 CMT., 06.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Halk Dershanesi, İkdâm, 10584, 02. RA. 1345 P., 10.10.1926, 1, Makale, Halk dershanelerinin yaygınlaştırılması hk.

Ahmed Cevdet, Halk Talimi İçin, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 1, Makale, Ülkemizde halkın tedrisi için yapılacaklar hk.

Ahmed Cevdet, Hep Londra'dan, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 1, Makale, Alt Başlık: -Sinyor Mussolini'nin Niyeti Hakkında

Ahmed Cevdet, İktisadi Fikirlerin Hâkimiyeti, İkdâm, 10628, 18. CE. 1345 ÇRŞ., 24.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, İktisadi Meclis -1-, İkdâm, 10611, 01. CE. 1345 P., 07.11.1926, 1, Makale, Ülkemizde iktisat meclisine olan gereksinim hk. -Hastaneden-

Ahmed Cevdet, İstanbul Serbest Limanı, İkdâm, 10578, 26. RE. 1345 PZT., 04.10.1926, 1, Makale, İstanbul'un serbest liman olarak teşkili hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul Valileri İçin, İkdâm, 10640, 30. CE. 1345 PZT., 06.12.1926, 1, Makale, İstanbul valiliği için bir konak satın alınması hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul ve Trakya Şeker Fabrikaları Türk Anonim Şirketi A. Ş.F. Alpulu Şeker Fabrikası Küşâd-ı Resm-i Hâtırası, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 1, Makale, Apollo şeker fabrikasının resm-i küşâdı hk.

Ahmed Cevdet, İstanbul'un İhtiyacı, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 1, Makale, İstanbul halkının ihtiyaçları hk.

Ahmed Cevdet, İzmir Tütün Tüccarı Tütün İnhisârı Hakkında Mütâlaamız, İkdâm, 10580, 28. RE. 1345 ÇRŞ., 06.10.1926, 1, Makale, İzmir'den tütün ihracı hk.

Ahmed Cevdet, Kararsız Gençler, Saadeti Köylerde Çalışmakta Aramalıdır, İkdâm, 10632, 22. CE. 1345 P., 28.11.1926, 1, Makale,

Ahmed Cevdet, Kumar Karışmış-Yeni Bir Hadise Dolayısıyla, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 1, Makale, Kumar oynamanın yasaklanıp yasaklanmaması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Mebuslarımızın Vazifelerinden, İkdâm, 10587, 05. RA. 1345 ÇRŞ., 13.10.1926, 1, Makale, İstanbul mebuslarının tedkikleri hk.

Ahmed Cevdet, Meslek ve Sanat, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - İktisadiyatımızı Düzeltmek Yolları

Ahmed Cevdet, Muâmelât Vergisi, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 1, Makale, Maliye Vekâleti'nin, yerli fabrikalardan muamele vergisi alması hk.

Ahmed Cevdet, Müstahsil ve Müstehlek, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 1, Makale, Şeker İnhisârı hk.

Ahmed Cevdet, Müttehassıslar Hıfzısıhaya Muvaffik Mektepler, İkdâm, 10581, 29. RE. 1345 PRŞ., 07.10.1926, 1, Makale, Sıhhi mektepler hk.

Ahmed Cevdet, Şimendiferlerimiz İnşa Edilecek, İkdâm, 10635, 25. CE. 1345 ÇRŞ., 01.12.1926, 1, Makale, Ülkemizde şimendifer inşaatı hk.

Ahmed Cevdet, Ticaret Odaları ve İktisat Meclisi, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 1, Makale, İktisat meclisinin, ülkemiz için faydası hk.

Ahmed Cevdet, Yıldız Kumarhanesi, İkdâm, 10642, 02. CA. 1345 ÇRŞ., 08.12.1926, 1, Makale, Kumar ibtilası hk.

Ahmed Cevdet, Yollar, Bir Milletin Servetidir, İkdâm, 10631, 21. CE. 1345 CMT., 27.11.1926, 1, Makale,

Ahmet Hamdi, Aynen Münderec Bir Teşekkürname, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 3, Haber,

Aksaray Davutpaşa'da Kemâl, Zâyi, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 4, İlan,

-Alacak Meselesinden Dolayı -Ezilenler Serisi -Camin Üzerine İnilir Mi?

Ali Âkif, Kütahya'da Çiçekçilik, İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 3, Haber,

Ali Nahid, 137,781 Lira Kaçak Eşya Cezâ-yı Nakdîsi, İkdâm, 10609, 28. RA. 1345 C., 05.11.1926, 3, Makale,

Amasya Müverrihi Hüsameddin, Türk Dilinde Tarih ve İştikâk-1-, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 3, Makale,

Ahmed Cevdet, Son Cevap, İkdâm, 10328, 24 CA.1344 CMT., 09.01.1926, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Ali Niyazi-Sıdika, Zâyi, İkdâm, 10343, 13 R. 1344 ÇRŞ., 27.01.1926, 3, İlan,

Ahmed Fehm, [Başlıksız], İkdâm, 10346, 16 R. 1344 CMT., 30.01.1926, 3, Haber, Ellinci sene-i devriye-i san'tım lütfen Tesîd edilirken himayesine mazhar olmak beni en derin minnet ve şükran borcu içinde bırakan muhterem Maarif Vekili Necati Bey ile kıymetli Valimiz Süleyman Sami, Halid Ziya... ve kıymetdar neşriyatıyla bana en büyük yardımda bulunan muhterem matbuata tebrikâtta bulunan jübileye iştirak eden kadirşinas zevata Sanatkar evlatlarıma teşekkürlerimi ve hürmetlerimi lütfen iblag buyurmanızı rica eylerim arzı ubudiyet eylerim efendim.

Ahmed Cevdet Yerli Kumaşlar İkdâm 9989 27.CA.1343 C. 23.KS.1341 23.01.1925 1 Makale Memurların yerli kumaş giymeleri hk.

Ali Nahid, 11 Ağustos, İkdâm, 10197, 06.S.1344 PRŞ., 27.A.1341, 27.08.1925, 3, Haber, Alt Başlık: - Almanya'nın Bütün Şehirlerinde Muntazam Bir Surette Tanzîm Olundu

Ahmed Cevdet Buğday-Ekmek İkdâm 10001 10.R.1343 ÇRŞ. 04.Ş.1341 04.02.1925 1 Makale Ekmek buhranı hk.

Ahmed CevdetTürkiye Fransa İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 Makale Türkiye Cumhuriyeti'nin Paris Sefiri Cevat Rüştü Bey'in, Fransa cumhurbaşkanına itimatnamesini takdimi ve Türkiye-Fransa arasındaki siyasi ilişkiyi değerlendirmesi hk.

Ahmed Cevdet Musul Meselesi İkdâm 10007 16.R.1343 S. 10.Ş.1341 10.02.1925 1 Makale Musul meselesi hk.

Ahmed Rıza Zâyi İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 3 İlan

Ahmed Nazım Zâyi İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 4 Duyuru

Ahmed Cevdet, Şapka, İkdâm, 10292, 17 CE.1344 C., 04.KE.1925, 04.12.1925, 1, Makale, Şapka meselesi hk.

Ahmet, Zâyi, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 5, Duyuru,
Ali Âsîf, Teşekkür, İkdâm, 10345, 15 R. 1344 C., 29.01.1926, 3, Haber,
Ali Rıza, Zâyi, İkdâm, 10372, 12. Ş. 1344 PRŞ., 25.02.1926, 3, İlan,
Akpati Raol, Zâyi, İkdâm, 10382, 22 Ş. 1344 P., 07.03.1926, 3, İlan,
Ahmed Necmeddin, Zâyi, İkdâm, 10401, 12 R. 1344 C., 26.03.1926, 3, İlan,
Ali Rıza, Zâyi, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 3, İlan,
Ahmed Şerâfeddin, Zâyi, İkdâm, 10450, 03. ZK. 1344 P., 16.05.1926, 3, İlan,
Ali Mehmed, Zâyi, İkdâm, 10453, 06. ZK. 1344 ÇRŞ., 19.05.1926, 4, İlan,
Agop Kazazyan, Zâyi, İkdâm, 10457, 10. ZK. 1344 P., 23.05.1926, 3, İlan,
Ahmed Bedri, Zâyi, İkdâm, 10465, 18. ZK. 1344 PZT., 31.05.1926, 4, İlan,
Abdurrahman, Zâyi, İkdâm, 10481, 05. ZH. 1344 ÇRŞ., 16.06.1926, 4, İlan,
Ayşe, Zâyi, İkdâm, 10481, 05. ZH. 1344 ÇRŞ., 16.06.1926, 3, İlan,
Ahmed Esad, Zâyi, İkdâm, 10483, 07. ZH. 1344 C., 18.06.1926, 4, İlan,
Ayşe, Zâyi, İkdâm, 10485, 09. ZH. 1344 P., 20.06.1926, 3, Haber,
Ayşe, Zâyi, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 4, Haber,
Ahmed Hamit, Zâyi, İkdâm, 10498, 24. ZH. 1344 S., 06.07.1926, 3, İlan,
Ali Naci, Zâyi, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 4, İlan,
Aliye, Zâyi, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 4, İlan,
Ahmet Hasan, Zâyi, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 4, İlan,
Ahmet Hasan, Zâyi, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 4, İlan,
Ahmed Fazlı, Zâyi, İkdâm, 10593, 11. RA. 1345 S., 19.10.1926, 3, İlan,
Ahmed Fazlı, Zâyi, İkdâm, 10593, 11. RA. 1345 S., 19.10.1926, 3, İlan,
Abdülhalil Yakup, Zâyi, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 3, İlan,
Ahmet Hamdi, Zâyi, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 3, İlan,
Abdülhalil Yakup, Zâyi, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 3, İlan,
Ahmet Hamdi, Zâyi, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 3, İlan,
Abdioğlu Recep, Zâyi, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 3, İlan,
Ahmed Rasim, Teşekkür, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 3, Haber,
Abdioğlu Recep, Zâyi, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 3, İlan,
Ahmed Rasim, Teşekkür, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 3, Haber,
Ahmed Fehim, Teşekkür, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 3, Haber,
Ahmed Fehim, Teşekkür, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 3, Haber,
Ahmed Cevdet, Piyasa Buhranı, İkdâm, 10378, 18 Ş. 1344 ÇRŞ., 03.03.1926, 1, Makale, Piyasalarda vuku bulan buhran hk.
Ahmed Cevdet, Matbuat İçin, İkdâm, 10495, 21. ZH. 1344 CMT., 03.07.1926, 1, Makale, Gazete neşriyatları hk.
Ahmed Cevdet, Ankara, Sofya, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 1, Makale, Sofya'da, birtakım müfit zirai faaliyetlerden hareketle memleketin zirai faaliyetlerinin değerlendirilmesi hk.
Ahmed Cevdet, Türkiye-Fransa, İkdâm, 10358, 28 R. 1344 PRŞ., 11.02.1926, 1, Makale, Türkiye-Fransa arasındaki siyasi Münâsebât hk.

Ahmed Cevdet, Şarkta Hadise, İkdâm, 10327, 23 CA.1344 C., 08.01.1926, 2, Haber, Alt Başlık: -Afganlılarla Ruslar Meseleyi Dostça Halletmeliler

Ahmed Cevdet, İdam Cezası, İkdâm, 10379, 19 Ş. 1344 PRŞ., 04.03.1926, 1, Makale, İdam cezasının kaldırılması meselesi hk.

Ahmed Cevdet, Halef Selef, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 1, Makale, Şehremanetinde, emini sâbık tarafından yapılan işlerin değerlendirilmesi hk.

Ali Rıza, Zâyi, İkdâm, 10106, 02.ZK.1343 PZT., 25.M.1341, 25.05.1925, 4, İlan,

Ahmed Cevdet, Köy ve Köylü, İkdâm, 10528, 05. S. 1345 P., 15.08.1926, 1, Makale, Memleketin muhtelif yerlerinde, sağlık hizmetlerinin yetersiz olması hk.

Ahmed Hamdi, Zâyi, İkdâm, 10209, 18.S.1344 S., 08.E.1341, 08.09.1925, 6, İlan,

Ahmed Cevdet, İnhisârlar, İkdâm, 10361, 30 R. 1344 CMT., 14.02.1926, 1, Makale, Mali tedbirler kapsamında ilan edilen İnhisârlar hk.

Ahmed Cevdet, Latin Hurufu, İkdâm, 10417, 28 R. 1344 P., 11.04.1926, 1, Makale, Latin hurufu hk.

Ali Namık, Zâyi, İkdâm, 10126, 22.ZK.1343 P., 14.H.1341, 14.06.1925, 3, İlan,

Ahmed Cevdet, Kârilerime, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 2, Haber, Ahmed Cevdet'in ahvâl-i Sıhhiyesi hk.

Ahmed Cevdet, Kârilerime, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 2, Haber, Ahmed Cevdet'in ahvâl-i Sıhhiyesi hk.

Ahmed Cevdet Sefâhat İkdâm 9967 05.CA 1343 PRŞ. 01.KS.1341 01.01.1925 1 Makale Avrupa'daki yaşam tarzı ve Türklerdeki terbiye-i ictimâiyenin esas kaynağı hk.

Ahmet Hamdi Bir Tavzîh İkdâm 9968 06.CA 1343 C. 02.KS.1341 02.01.1925 3 Haber İkdâm heyet-i tahrîriye müdürîyet-i âliyesine.

Ahmed Cevdet, İran, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 1, Makale, İran ile ilgili "Times" gazetesinin neşri hk.

Ahmed Cevdet, Yetimler İçin, İkdâm, 10360, 30 R. 1344 CMT., 13.02.1926, 1, Makale, Küçük yaşta babasını kaybeden bir çocuğun hırsızlık yapması hk.

Ahmed Cevdet, Fıskiyeler!, İkdâm, 10364, 04. Ş. 1344 ÇRŞ., 17.02.1926, 1, Makale, Cemiyet-i Belediyede, kanalizasyon meselesi ile ilgili Müzâkereler hk.

Ahmed Cevdet, Şeker Seksana, İkdâm, 10368, 08. Ş. 1344 P., 21.02.1926, 1, Makale, Piyasada vuku bulan şeker bühranı hk.

Ahmed Cevdet, Türk Ocağı İçin, İkdâm, 10382, 22 Ş. 1344 P., 07.03.1926, 1, Makale, Türk Ocağı'nın senelik kongresi hk.

Ahmed Cevdet, Kadın Memurlar, İkdâm, 10394, 05 R. 1344 C., 19.03.1926, 1, Makale, Büyük Millet Meclisinde, Türk kadınlarının memur olabilmeleri hk.

Ahmed Cevdet, Bu Da Bir Dert!, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 1, Makale, Tekâüt maaşları hk.

Ahmed Cevdet, Dârü'l-aceze , İkdâm, 10431, 14. Ş. 1344 S., 27.04.1926, 1, Makale, Darülaceze idaresinin vaziyeti hk.

Ahmed Cevdet, Geçenki Yangın, İkdâm, 10436, 19. Ş. 1344 P., 02.05.1926, 1, Makale, İstanbul'da, Terkos kumpanyasına ait binada meydana gelen yangın hk.

Ahmed Cevdet, Vâsi Suistimâl, İkdâm, 10510, 07. M. 1345 P., 18.07.1926, 1, Makale, Samsun-Sivas hattının inşasında meydana gelen Suistimâl hk.

Ahmed Şükrü, Zâyi, İkdâm, 10255, 06.RA.1344 P., 25.E.1341, 25.10.1925, 6, İlan,

Ali Saim, Zâyi, Zâyiİkdâm, 10257, 08.RA.1344 S., 27.E.1341, 27.10.1925, 5, İlan,

Ayşe Sıdika, Zâyi, İkdâm, 10280, 05 CE.1344 P., 22.TS.1925, 22.11.1925, 4, İlan,

Ahmed Cevdet, Yeni Ankara, İkdâm, 10636, 26. CE. 1345 PRŞ., 02.12.1926, 1, Makale, Yeni Ankara'nın inşası planı hk.

Ahmed Cevdet, Yeni Ankara, İkdâm, 10636, 26. CE. 1345 PRŞ., 02.12.1926, 1, Makale, Yeni Ankara'nın inşası planı hk.

A(yın) F., Beşiktaş-Levski, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Bugün Yapılacak Mühim Maç

A(yın) F., Beşiktaş-Levski, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Bugün Yapılacak Mühim Maç

Ahmed Cevdet, Cuma Tatili, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 1, Makale, Hafta tatilinde tadilat icrası hk.

Ahmed Cevdet, Cuma Tatili, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 1, Makale, Hafta tatilinde tadilat icrası hk.

Ahmet Arap, Zâyi, İkdâm, 10294, 19 CE.1344 P., 06.KE.1925, 06.12.1925, 4, İlan,

Ahmed Cevdet, Köy Hekimliği, İkdâm, 10447, 30. Ş. 1344 PRŞ., 13.05.1926, 1, Makale, Köy hekimliği hk.

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10519, 26. M. 1345 C., 06.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Yeni Usul Bir Ameliyesi -Şehven Unutulmuş -İstanbulcuların Bir Müracaatı

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10521, 28. M. 1345 P., 08.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Millî Terbiye... -Zor Nikâhtan Bir Parça -Pardon Mösyö

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Uçmalı Mı Derseniz?... -Bir Fikir De Siz Söyleyin! -Bir Smokini Hikâyesi

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10523, 30. M. 1345 S., 10.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Yağma İkdâmın Yüreği -Kolsuz Ceket Modası -... Dersen Olur Biter

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10524, 01. S. 1345 ÇRŞ., 11.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlık: - Köpekten Aşağı Bir İnsan

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10525, 02. S. 1345 PRŞ., 12.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Sevgilisi Hıyanet Edince -O Mu, Bu Mu, Şu Mu?..

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - O Sennîye Bu Sennîye Değilmiş -İki Yüz Doksan Liralık Fark

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10527, 04. S. 1345 CMT., 14.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Çırçıplak Ortaya Çıkılmış -Acı Hakikatlerden

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10528, 05. S. 1345 P., 15.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Yamam Şeydir Vesselam -Tabiki Biz De Öyleyiz -Her Lisandan Konuşur

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Esnaf, Dinin Yarısıdır -Hey Baba... -Hangisi Muvaffıktır?

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10531, 08. S. 1345 ÇRŞ., 18.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Gayret Bizden, Muvaffakiyet Serden -Lüzumsuz Kura

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10533, 10. S. 1345 C., 20.08.1926, 2, Tenkit, Büyük otomobil Fabrikalarından birinin İstanbul şehrindeki direktörüne bir yazdığı mektup hk.

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10534, 11. S. 1345 CMT., 21.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Kabahat Kimde?... -Doğru Söylüyoruz

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10537, 15. S. 1345 ÇRŞ., 25.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Seyyar Balolar.. -Fili Yuttu Bir Yılan

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10539, 16. S. 1345 PRŞ., 26.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Olursa Böyle Olmalı -Modaya Dair

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10542, 19. S. 1345 P., 29.08.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: - Çat Orada, Çat Burada -Küf Kokuyor -Saadetle... -Zeynep Ve... Küp

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 2, Tenkit, Alt Başlık: - Mesuliyet Kime Ait?

[Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10557, 05. RE. 1345 PZT., 13.09.1926, 2, Tenkit,

- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10561, 09. RE. 1345 C., 17.09.1926, 2, Tenkit,
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10580, 28. RE. 1345 ÇRŞ., 06.10.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: --Şükrü Ali Bey'in Sözleri -"Sürgün"ün Aşçıları
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10580, 28. RE. 1345 ÇRŞ., 06.10.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: --Şükrü Ali Bey'in Sözleri -"Sürgün"ün Aşçıları
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 3, Tenkit, Alt Başlık: - Atlamaya Mukâbil Atlamak!..
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 3, Tenkit, Alt Başlık: - Atlamaya Mukâbil Atlamak!..
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Bizde Sinemalar Neye Yarar? -Vakit Gazetesine Ceza
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 2, Tenkit, Alt Başlıklar: -Bizde Sinemalar Neye Yarar? -Vakit Gazetesine Ceza
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10597, 15. RA. 1345 CMT., 23.10.1926, 3, Tenkit, Alt Başlıklar: -Rahime Hanım İyi Yapmamış!.. -Âğâh Paşa Meselesi
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10597, 15. RA. 1345 CMT., 23.10.1926, 3, Tenkit, Alt Başlıklar: -Rahime Hanım İyi Yapmamış!.. -Âğâh Paşa Meselesi
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10602, 20. RA. 1345 PRŞ., 28.10.1926, 3, Tenkit, Yıldız kumarhanesinin Güşâdı hk.
- [Burhaneddin Ali], "İkdâm"ın Sineması, İkdâm, 10602, 20. RA. 1345 PRŞ., 28.10.1926, 3, Tenkit, Yıldız kumarhanesinin güşâdı hk.
- B. A(yın) Dün Galatasaray-Fenerbahçe Maçı İcra Edildi İki Takım Bütün Gayretlerine Rağmen Berabere Kaldılar İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT. 24.KS.1341 24.01.1925 1 Makale Alt Başlıklar:-Dünkü Maç-Tribüne Nasıl Çıktılar-Balkonda Bir Hadise
- B. A(yın) Himâye-i Etfâl Balosunda Neşeli Bir Gecenin İntibaları İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 3 Tenkit
- B. A(yın) Temaşa Âleminde-Renkli Fener İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 3 Tenkit
- B. A(yın), Anadolu Sahillerinde Bütün Bir Gün, İkdâm, 10126, 22.ZK.1343 P., 14.H.1341, 14.06.1925, 2, Makale, Alt Başlıklar: -"71" İle İzmit Seyahati -Vapur Oldukça Tenha-Denizin Ortasında Çırpınan Tekne-Hareke İzmit, Değirmendere, Adadan İstanbul'a
- B. A(yın), Aynadan Görüşler..., İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 2, Tenkit,
- B. A(yın), Aynadan Görüşler..., İkdâm, 10642, 02. CA. 1345 ÇRŞ., 08.12.1926, 2, Tenkit, İstanbul havasını bir vakitler baş döndürücü bir hünerle sarsan bir garb şarkısı vardır:
- B. A(yın), Aynadan Görüşler..., İkdâm, 10643, 03. CA. 1345 PRŞ., 09.12.1926, 2, Tenkit, Bu sabâh İkdâm'ı gözden geçirirken daha ilk sayfadan Erzurumlu Fatma'nın kâtili mâcereasını gördüm...
- B. A(yın), Aynadan Görüşler..., İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 2, Tenkit, içi o kadar kalabalıktır ki kımıldamak değil, nefes bile alamıyorduk. Eminönü'nden bir kadın hanımefendi kucağında ancak ancak iki yaşında bir yavru vardı...
- B. A(yın), Düne Kadar Türk Olan Güzel Midilli, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 1-2, Gezi, Midilli Şehbenderi Celal Bey, Selahattin Nusret ve Şehbenderhane Kâtibi Burhaneddin Beylerin Beykoz Yarışları Heyet-i Tertîbiyesi, Denzi Yarışları Hakkında T.E(lif) C. Denizcilik Heyet-i Müttehidesinden, İkdâm, 10165, 04.M.1344.P., 26.T.1341, 26.07.1925, 3, Duyuru,
- B. A(yın), Sümer Palas'ta Türk Ocağı Balosu, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 2, Haber, Alt Başlıklar: -Birçok Projeleri Altüst Eden Yağmur-Gidelim Mi Gitmeyelim Mi?-Elbise ve Saç Tuvaletleri-Bolada Kimler Vardı?-Frak, Simokinden Ziyade Revaçta -Baloya Doğru -Baloda Kimler Vardı? Daima Dans...-Baloda Da Gazetecilik -Sabah Yaklaşıyor
- B. Sahir, "Aşk Uyumaz"-Millî Sahne'nin Trabzon'da İlk Temsili, İkdâm, 10456, 09. ZK. 1344 CMT., 22.05.1926, 2, Tenkit, Millî Sahne'nin Trabzon'daki "Aşk Uyumaz" temsili hk.

B.A(yın), Aynadan Görüşler, İkdâm, 10645, 05. CA. 1345 CMT., 11.12.1926, 2, Tenkit,

"Babalık", Kadın Hanı Cinayeti, İkdâm, 10427, 10. Ş. 1344 C., 23.04.1926, 3, Haber, Kadın Hanı'ndaki Çerkes İlyas Bey'in katli hk.

Bâb-ı Âli Caddesinde İzmir Kütüphanesi Sahibi Sahaf Hüseyin, [Başlıksız], İkdâm, 10144, 10.ZH.1343 ÇRŞ., 02.T.1341, 02.07.1925, 3, Teşekkür, Taşrada bulunan Bi'l-umûm gazete bayilerime hulûluyula müşerref bulunduğumuz ıyd-ı saidi adhayıyekân yekân tebriğe vaktim müsait olmadığından ceride-i ferîdeleri vasıtasıyla tebiriğe müsâraat buyurulması mercûdur efendim.

Baha Said, Kelimelerin Hüviyeti, İkdâm, 10138, 04.ZH.1343 C., 26.H.1341, 26.06.1925, 2, Makale, "Kelimelerin hüviyeti" namı altında bazı kelimelerin incelenmesi.

Bahriyeli Ali Fahri İnkılâp Tarihinin Hatıraları: "Şûrâ-yı Ümmet"e Dair... İkdâm 10011 20.R.1343 CMT. 14.Ş.1341 14.02.1925 2 Hatıra

Balat Halk Fırkası Ocak Reisi Server [Başlıksız] İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 3 Duyuru Öteden beri mensup bulunduğum Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan İstifanen Terakkiperver Fırkasına yazıldığım hakkında devran eden şâyiayı tekzib ederim.

Başkâtıp: M. Tevfik, Reîs-i Cumhûr Gazi Paşa'nın Cevabı İkdâm 10033 12 Ş.1343 P. 08.M.1341 08.03.1925 3 Haber Hamal esnafı cemiyetinin Gazi Paşa'ya çektiği telgraf hk.

Başkâtıp: Tevfik Mübadele Cemiyetinin Başvekâlete Bir Telgrafi İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 3 Haber

Başvekil İsmet, Beylerbeyi Halkının Tebirik Telgrafları, İkdâm, 10207, 16.S.1344 P., 06.E.1341, 06.09.1925, 3, Haber, Dumlupınar zaferinin üçüncü yıldönümü münasebetiyle, Beylerbeyi halkının, Gazi Mustafa Kemal hazretlerine tebik telgrafi göndermesi hk.

Battaloğlu Hüseyin, Zâyi, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 5, İlan,

Bedri Ziya, Memleketi Tanımıyor Muyuz?.., İkdâm, 10127, 23.ZK.1343 PZT., 15.H.1341, 15.06.1925, 2, Makale, Memleket meseleri hk.

Bedri, Zâyi Makbuz, İkdâm, 10130, 26.ZK.1343 PRŞ., 18.H.1341, 18.06.1925, 3, İlan,

Behçet Halit, İhtiyât Zabitlerinin Telgrafi, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 1, Haber,

Bekir Sıtkı Karilerimizin Mektupları İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 3 Mektup Nusretiye Camisi hk.

Belediye Başkâtibi Ömer, Giresun Halkı Tesidat Yapıyor, İkdâm, 10406, 17 R. 1344 ÇRŞ., 31.03.1926, 2, Haber, Giresun Heyetinin Gazi Paşa'yı ziyareti hk.

Belkis, Temaşa Âleminde "Tabuş!..."-Fransız Operetinin İlk Temsili-, İkdâm, 10276, 01.CE.1344 ÇRŞ., 18.TS.1925, 18.11.1925, 3, Tenkit,

Berber Yavuz, Zâyi, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 2, İlan,

Besim Haydar, Arz-ı Şükrân, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 3, Haber,

Beşiktaş Câmi-i Şerif Müezzini Hafız İbrahim, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10143, 09.ZH.1343 S., 01.T.1341, 01.07.1925, 3, İlan,

Beyle Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüştü Bey'in fotoğrafı, Alt Başlık: -Hükümetimizi Temsil Edecek Diplomatlarımız Tebeyyün Etti

Beyoğlu Evrak Memuru Mehmet Zâyi İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 3 İlan

Beyoğlu'nda Amfi Tiyatrosunda Viyana Opereti. Bu akşam Tayaklain-Esteliberg-Füret Ştrasberg-Müller iştirakiyle büyük sabırsızlıkla beklenen Frascoita oynanılacaktır. Yarın ve Cuma (matine ve süvâre dâhil) Kariben Şaban.

Bihruz Sadi İstanbul'da Yeni ve Mesut Aileler Kurmak İçin Ne Yapmalıdır? İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 3 Sohbet

Boferis de Bulgaristan Üzerine Mi Yürüyecek? -Atina'dan Sırp Mefrezelerinin Bulgar Arazisine Girdiği Bildiriliyor -Tevkîfat Hâlâ Devam Ediyor -Atina'dan Verilen Müthiş Haberlere Göre -Bulgar Ordusu Da Tahtı

Şüphede! -Sırp Askeri Bulgar Arazisine Girdi -Sırbistan'ın Mühim Bir Tekzîbi -Sofya Cemiyetlerinin Avrupa'ya Yaklaşması -Başvekilin Mecliste Söyledikleri [Mabadı ikinci sayfada]

Bolu Mebusu Nuhzade Mehmed Vasfi, Türk Madencileri Himaye Edilmelidir!, İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 3, Makale, Alt Başlık: -Zonguldak Kömür Havzasındaki Ecnebi, Anasır Para Kazanırken Türklerin İşi Yolunda Gitmiyor?

Birinyo Fortejina'nın "Lüks Taâmı".Yakında: kışlık salonu güşâd edilecektir.

Bulgar İhtilalinin Sırları Meydana Çıktı, İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 1, Haber, Alt Başlıklar: -İtham Edilen Çiftçi Fırkası Ne Diyor?-Moskova'ya Ait Bir Vesika Yakalandı -Bulgaristanla Sırp Hükümeti Arasında Bir Hadise-Çemberlayn, Hararetle Tekzib Ediyor

Burhaddin Ali Yarım Asır İstanbul'u Güldüren İnsan... İkdâm 10040 20 Ş.1343 PZT. 16.M.1341 16.03.1925 2

Biyografi Alt Başlıklar. -Komik Hasan Efendi Kimdir? -Hayatından İntibalar -Meşhur Hikâyesi -Hasan Efendi'nin Tarihi Bir Korkusu -Ömrünün Son Dakikalarında...

Burhan Sahir, Bir Müsâdeme Daha!, İkdâm, 10199, 08.S.1344 CMT., 29.A.1341, 29.08.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Fransa'da Trenlerin Müsâdemesi Moda Haline Geldi Her Gün Bir Vaka!

Burhan Sahir, Edirne Mektubu Şehirde Hayat Nasıl Geçiyor?, İkdâm, 10195, 04.S.1344 S., 25.A.1341, 25.08.1925, 4, Mektup, Edirne:23 (Muhabir-i Mahsûsumuzdan) Edirne'de şehir hayatı hk.

Burhan Sahir, Edirne Mektubu: Şapka Meselesi-Su Derdi, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 4, Mektup,

Burhaneddin Ahmed, Spor Haberleri: Moda'da Deniz Yarışları, İkdâm, 10239, 19.RE.1344 PRŞ., 08.TE.1341, 08.10.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Muktedir ve Ehl-i Denizcilik Heyetinin Sessiz Faaliyeti Bize Büyük Ümitler Veriyor ve Bu Mesaiyle Güzel Sahillerimizde Gelecek Veya Öbür Sene Heveskârların Bugünkülerle Kıyas Edilecek Kadar Artacağı Muhakkak Gibidir

Burhaneddin Ali Dârü'l-muallimâtta Dans Edildiği Bir Hakikattir, İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925-2 Makale İkdâm'ın 9991 numaralı nüshasında 1-2.sayfada yer alan "İkdâm'ın Köşesi: Dârü'l-muallimât Sakfi Altında Bir Facia" Başlıklı yazı hk.

Burhaneddin Ali Mizahî Spor: 1938 Senesinde Kadınlar ve Spor İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 3 Makale

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde "Sevki Tabii" İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 3 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde: "Bekâr Ali Bey" İkdâm 10025 04.Ş.1343 CMT. 28.Ş.1341 28.02.1925 3 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde: Dârü'l-bedâyide" Bücür" İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 3 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde: Gönül Oyunları İkdâm 10010 19.R.1343 C. 13.Ş.1341 13.02.1925 2 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde: İçkici Merhum İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 2 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde: İstanbul Revüsü İkdâm 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 2 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Âleminde-Bir Tenkide Cevap İkdâm 10037 17 Ş.1343 C. 13.M.1341 13.03.1925 3 Tenkit

Burhaneddin Ali Temaşa Tenkitleri: Mahallenin Horozu İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT 24.KS.1341 24.01.1925 3 Tenkit

Burhaneddin Âli Temaşa Tenkitleri: Yaradan... Seni Affettim... İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 2 Tenkit

Burhaneddin Ali, 20 Yaşında Bir Muallime Erkek Oldu!, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 1-2, Röportaj, Muallim Saime Hanım'ın fotoğrafı, Alt Başlık: -Dünden İtibaren Resmen Erkek

Olan Saime Hanım Muharririmize Bu Galatı Vaziyetin Harikûladeliklerini Baştan Başa Anlatıyor [Mabadi ikinci sayfada]

Burhaneddin Ali, Asrî Ankara -Bugünün Müstakbel Kisvesi, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 2, Makale,

Burhaneddin Âli, Bir Eser Münasebetiyle, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 2, Tenkit, Genç hikâyecilerimizden "Gülsüm Niyazi" Hanım'ın âhiren intişâr eden "Son Basamak" adlı eseri hk.

Burhaneddin Ali, Bir Muallime Erkek Oldu!, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Burhaneddin Ali, Bir Tashih, Bir Tavzih, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 3, Haber, Burhaneddin Ali'nin "Sanatkâr Kızlarımız" namıyla "İkdâm"da yazdığı makale hk.

Burhaneddin Ali, Bugün De Biraz Şaka: Yıldız'da Geçen Yaldızlı Bir Gece, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 1-2, Tenkit, Alt Başlıklar: Su Yerine Verieln Şampanya İçildi Mi İçilmedi Mi?-Yırtılan Çorap -Charleston... Charleston N(un) Hanımefendi, Kumar Masalarının Pervanesidir

Burhaneddin Ali, Dârü'l-bedâideMüheyyic Bir Gece..., İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Eserler-Sanatkâr Kızlarımız-Biçki Yurdu Münasebetiyle-, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Ferah Tiyatrosunda Molier'in Azarya'sı Nakli: Ahmed Refik Paşa Merhum, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Hisler, Fikirler... Sahnelerimize Dair..., İkdâm, 10581, 29. RE. 1345 PRŞ., 07.10.1926, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 1, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 2, İkdâm, 10065, 17 R.1343 C., 10.N.1341, 10.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Âli, İstanbul Sineması Numara: 4, İkdâm, 10076, 28 R.1343 S., 21.N.1341, 21.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 5, İkdâm, 10088, 13 ŞV.1343 ÇRŞ., 06.M.1341, 06.05.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 7, İkdâm, 10104, 29 ŞV.1343 CMT., 23.M.1341, 23.05.1925, 2, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 8, İkdâm, 10116, 12.ZK.1343 PRŞ., 04.H.1341, 04.06.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, İstanbul Sineması Numara-3-, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Operet Vibanovaz , İkdâm, 10090, 15 ŞV.1343.C., 08.M.1341, 08.05.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Rûsûmât İşleri ve Kırtasiyecilik Emvâlleri: Siz Olsaydınız?, İkdâm, 10579, 27. RE. 1345 S., 05.10.1926, 3, Haber, Alt Başlık: -Rûsûmât Müdiriyyet-i Umûmiyesi Beyefendiye Açık Mektup

Burhaneddin Ali, Sanatkârları Teşyi Ederken, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 1-2, **, Alt Başlık: -Dârü'l-bedâyi Sanatkârlarının İzmir Hakkında Tahassüsât ve Tettebbuaları [Mabadi ikinci sayfada]

Burhaneddin Âli, Sanatkârları Teşyî, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 2, Tenkit, Birinci sayfadan mabad.

Burhaneddin Ali, Son Türk-Rus Maçı Münasebetiyle Açık Mektup-Spor Rüesâsına-, İkdâm, 10108, 04.ZK.1343 ÇRŞ., 27.M.1341, 27.05.1925, 3, Mektup,

Burhaneddin Âli, Spor Âleminde: Bir Maç, Bir Mütâlaa-Bütün Sporculara-, İkdâm, 10079, 04 ŞV.1343 PZT, 27.N.1341, 27.04.1925, 3, Makale,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: "Ladam O Kamelya", İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Ber Sait BerMesâvî Ber, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Beşte Gelen, İkdâm, 10069, 21 R.1343 S., 14.N.1341, 14.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Canavar, İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 2, Tenkit, Faruk Nafiz'in "Canan" oyunu hk.

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Ferah Tiyatrosunda: İşsizler, İkdâm, 10059, 11 R.1343 CMT., 04.N.1341, 04.04.1925, 2, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Kadın ve Kumar, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Âleminde: Zavallı Sahne Hayatımız, İkdâm, 10068, 20 R.1343 PZT., 13.N.1341, 13.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Tenkidi Harman Sonu-Dartülbedayide-, İkdâm, 10635, 25. CE. 1345 ÇRŞ., 01.12.1926, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Tenkidi-"Harp...", İkdâm, 10622, 12. CE. 1345 PRŞ., 18.11.1926, 2, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Temaşa Tenkitleri: "Kızıl Gece", İkdâm, 10072, 24 R.1343 C., 17.N.1341, 17.04.1925, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Tenkitler-Millî Sahnenin İlk Eseri -Yekta Efendi Ailesi Münasebetiyle-, İkdâm, 10583, 01. RA. 1345 CMT., 09.10.1926, 3, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Uçurumun Kenarında Bedbaht Gençleri Kurtarmalıyız, İkdâm, 10594, 12. RA. 1345 ÇRŞ., 20.10.1926, 2, Tenkit,

Burhaneddin Ali, Veli Efendi'deki İlk At Yarışları Dün Nasıl Oldu?, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 1-2, Makale, Alt Başlıklar: -Hava, Önce Bulutlu Fakat Yağmursuzken Birdenbire Bozmuş ve Oraya Giden Şık Tuvaletli Seyircileri Kaçırılmışdır [Mabadı ikinci sayfada]

Burhneddin Ali, İstanbul Sineması Numara: 6, İkdâm, 10097, 23 ŞV.1343 CMT., 16.M.1341, 16.05.1925, 3, Tenkit,

C. R., Bizde Temaşa Tarihine: Dair: Hayal Oyunu-"Tayf-ı Hayâl"-Karagöz, İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 2, Makale, Temaşa tarihi hk.

C.N., Maarif Âleminde, İkdâm, 10245, 25.RE.1344 ÇRŞ., 14.TE.1341, 14.10.1925, 2, Makale, İstanbul'da, maarif ile ilgili faaliyetler hk.

Cahit Fikri, Adana Pamuğu, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 5, Makale, Alt Başlık: -Pamuk Fiyatının Sükûtuna Karşı İttihaz Edilecek Tedbir Hakkında

Cami Müezzini Ali, Zâyi, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 3, İlan,

Cemal, Şark Anadolu'da Zengin Madenlerimiz Bulunuyor, İkdâm, 10617, 07. CE. 1345 CMT., 13.11.1926, 1-2, Makale, Alt Başlıklar: -Müteaddid Kömür Madenleri ve Bakır, Simli Kurşun, Manganez, Altın, Gümüş, Demir Madenleri, Memleketimizin Bu Kısımında İstifadesiz Bir Halde Kalmaktadır -Maden Müdüriyet-i Umûmiyesinin Bu Madenlerde Tedkikat Yapmasını Temin Lazımdır [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Cemil, Zâyi, İkdâm, 10290, 15 CE.1344 ÇRŞ., 02.KE.1925, 02.12.1925, 5, İlan,

Cemile Hanım Kerimesi Hidayet, Zâyi, İkdâm, 10103, 29 ŞV.1343 C., 22.M.1341, 22.05.1925, 3, İlan,

-Cemiyeti Akvam'ın İctimâsı -Bryan'ın İstifası ve Beyne'l-milel Buhran -Fransız Kabinesi Nasıl Teşekkül Edecek? -Politikanın Mühim Bir Haberi -İbnülsuut Hicaz Melîği ve Neced Sultanı -Belgrat Türkiye Mümessili

Cemiyeti Kâtib-i Umûmîsi Cemal, Karilerimizin Mektupları Taş Tekneler Sokağı Hakkında, İkdâm, 10172, 11.M.1344 P., 02.A.1341, 02.08.1925, 3, Mektup,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe Aile Kanunları, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe Şımarık Çocuklar, İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe: Gölgeleer Âleminde, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe: Seyahat Lezzetleri, İkdâm, 10202, 11.S.1344 S., 01.E.1341, 01.09.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Musâhabe-i İctimâiye: Köylülerimiz, İkdâm, 10309, 05 CA.1344 PZT., 21.KE.1925, 21.12.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Hurûf Meselesi, İkdâm, 10285, 10 CE.1344 C., 27.TS.1925, 27.11.1925, 3, Makale,

Cenab Şahabeddin, Altın Kitap-Reîs-i Cumhûrumuz, İkdâm, 10279, 04 CE.1344 CMT., 21.TS.1925, 21.11.1925, 3, Sohbet, Maarif Kütüphanesi tarafından "Türk'ün altın kitabı" namıyla bir eser neşredilmesi hk.

Cenab Şahabeddin, Düşen Taç!, İkdâm, 10265, 17 RA.1344 PRŞ., 05.TS.1925, 05.11.1925, 1, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Hatıra: Tekye Müsâmeresi, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 3, Hatıra,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe, İkdâm, 10230, 10.RE.1344 S., 29.E.1341, 29.09.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe: Duman Halkaları, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Havaî Musâhabe: Fasallık, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, İngiliz Buhrân-ı İktisadîsi, İkdâm, 10313, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 25.12.1925, 1, Makale,

Cenab Şahabeddin, Kırâathane Müdâvimleri, İkdâm, 10303, 28 CE.1344 S., 15.KE.1925, 15.12.1925, 1, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Maarif Siyaseti -1-, İkdâm, 10314, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 26.12.1925, 1, Makale, Maarif siyaseti hk.

Cenab Şahabeddin, Maarif Siyaseti-2-, İkdâm, 10315, 11 CA.1344 P., 27.KE.1925, 27.12.1925, 1, Makale, Maarif siyaseti hk.

Cenab Şahabeddin, Maarif Siyaseti-2-, İkdâm, 10331, 27 CA.1344 S., 12.01.1926, 1, Makale,

Cenab Şahabeddin, Meçhul Genç Memure, İkdâm, 10293, 18 CE.1344 CMT., 05.KE.1925, 05.12.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Musâhabe: Çatlak Başlar, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Musâhabe: İntihar, İkdâm, 10289, 14 CE.1344 S., 01.KE.1925, 01.12.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Musâhabe: Mevhûmât Arasında, İkdâm, 10281, 06 CE.1344 PZT., 23.TS.1925, 23.11.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Musâhabe: Sanat Musâhabesi, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341., 10.10.1925, 3, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Mütâlaa-i Edebiye: Rudyard Kipling, İkdâm, 10296, 21 CE.1344 S., 08.KE.1925, 08.12.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Mütâlaa-i Edebiye: Rudyard Kipling-2-, İkdâm, 10297, 22 CE.1344 ÇRŞ., 09.KE.1925, 09.12.1925, 2, Sohbet,

Cenab Şahabeddin, Yarınki Hayat İçin, İkdâm, 10274, 28 RA.1344 PZT., 16.TS.1925, 16.11.1925, 1, Sohbet,

Cevad Rüşdü, Günün Meselelerinden: On Beş Senelik Ziraat Programımız Tanzim Edilirken Nazar-ı Dikkate Alınacak Bazı Hususat-1-, İkdâm, 10223, 03.RE.1344 S., 22.E.1341, 22.09.1925, 3, Makale,

Cevad Rüşdü, Günün Meselelerinden: On Beş Senelik Ziraat Programımız Tanzim Edilirken Nazar-ı Dikkate Alınacak Bazı Hususat-2-, İkdâm, 10224, 04.RE.1344 ÇRŞ., 23.E.1341, 23.09.1925, 3, Makale, Ziraat programının tanzîmi hk.

Cevad Rüşdü, Günün Ziraî Mühim Meselelerinden: Kuru Ziraat, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 2, Makale

Cevad Rüşdü, Ramazan Hasbihâlleri: Karagöz:"Tayf-ı Hayâl", İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 3, Sohbet, Beykoz-27 Mart 341

Cevad Rüşdü, Ziraat Musâhabeleri: Bahçe Hayatında: Nisan..., İkdâm, 10056, 08 R.1343 ÇRŞ., 01.N.1341, 01.04.1925, 3, Makale, Beykoz -1 Nisan 341

Cevat Abbas, Bir Tekzîb, İkdâm, 10111, 07.ZK.1343 CMT., 30.M.1341, 30.05.1925, 2, Haber, Memleketimiz dâhilinde yerli ve ecnebi bilhassa tütün ticaretiyle meşgul müessesât-ı iktisâdiye mümessillerinin şubemiz tarafından güya tazyik suretle teberruana mecbur edilmekte oldukları essah bulunmuştur.

Cevat Rüşdü, Ziraat Musâhabeleri: Tohumluk Satın Alınması, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 3, Makale,

Cevriye Cemil, İhtiyar Aşkî, İkdâm, 10090, 16 ŞV.1343.CMT., 09.M.1341, 09.05.1925, 2, Hikâye,

Cidde Rûsûmât Memuru Sâbıkı Osman, Zâyi, İkdâm, 10356, 26 R. 1344 S., 09.02.1926, 3, İlan,

Çarhacısı "Âdil, Âlemdar Vaka-i Bahriyesi: Türk Şehametinin Canlı Bir Misali, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 4, Hatıra, Alt Başlık: -Meğer Kurnaz Herif, Silahını Masanın Üzerine Koymuş Elini Silahına Göttürürken Farkettim ve Fırsat Vermeden Kapıp Ağzına Sektim [Mabadı var]

Çarşamba'da Fethiye Caddesinde 9 Numaralı Hanede Mukîm İbrahim Halil Zâyi İkdâm 10029 08 Ş.1343 ÇRŞ. 04.M.1341 04.03.1925 3 İlan

Çatalca Cinayet Müdde-i Umûmîsi Abdülkâdir Mülâhazât-ı Adliye: Jüri Hakkında İkdâm 10011 20.R.1343 CMT. 14.Ş.1341 14.02.1925 3 Haber Evvelce Başmuharrir Ahmed Cevdet Bey tarafından yazılmış olan "Juri" Usûl-i istihbârâta cevaben, ricâl-i adliyeden bir zat tarafından verilen cevap hk.

Çavuş Şahin, Zâyi, İkdâm, 10332, 28 CA.1344 ÇRŞ., 13.01.1926, 3, İlan,

Çaycı Kulübesinde Yusuf Efendi, Zâyi, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 5, İlan,

Çerkesli Mustafaoglu Yunus, Zâyi, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 4, İlan,

Çiftçiler Birliği Reisi Necati Ziraat Odası Reisi Rahmi, İzmir'de Ticaret Vekiline Verilen Rapor, İkdâm, 10150, 19.ZH.1343 CMT., 11.T.1341, 11.07.1925, 3, Makale, Alt Başlık: -İzmir Ticaret Odasıyla Çiftçiler Birliği Müşterek Bir İctimâda Mühim Bir Rapor Tanzim Etmiş ve Rapor Ali Cenani Bey'e Takdim Edilmiştir

Dağdağanzade Ahmed Nazif Dârü'l-fünûdaki Konferans Münasebetiyle İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 3 Makale Ağaoğlu Ahmed Bey tarafından verilen konferans hk.

Dağıstanlı Ahmed Hamdi, Zâyi, İkdâm, 10473, 26. ZK. 1344 S., 08.06.1926, 3, İlan,

Dâhiliye Vekili Cemil Asilere Karşı Gönüllüler İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 2 Haber Alt Başlık: Malatya'dan Giden Gönüllüler

Dâhiliye Vekili Namına Behçet, Muhacirlere Tebliğ-İstanbul Vilayetinden Tebliğ Olunmuştur, İkdâm, 10093, 19 ŞV.1343.S., 12.M.1341, 12.05.1925, 3, Haber,

-Dâhiliye Vekilinin Beyanatı -İsyân Sahasında Ne Yapılacak?-Mutâlebe Kaldırılacak?-Tebliğ-i Resmî

Dardağanzade Ahmed Nazif, Lisanımız, İkdâm, 10242, 22.RE.1344 P., 11.TE.1341, 11.10.1925, 3, Makale, Türk lisanının tekâmülü hk.

Dardağanzade Ahmed Nazif Günün Meselesi: Musul Bizimdir! İkdâm 9996 05.R.1343 C. 30.KS.1341 30.01.1925 1-2 Makale Musul meselesi hk.[Mabadı ikinci sayfadır.]

Dardağanzade Ahmed Nazif Musul Meselesi İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 2 Makale Birinci sayfadan mabad.

Dardağanzade Ahmed Nazif Musul, Hiçbir Suretle Bizden Ayrılmak İstemiyor İkdâm 10020 29.R.1343 PZT. 23.Ş.1341 23.02.1925 3 Makale Musul meselesi hk.

Dardağanzade Ahmed Nazif Türk Musul Bizden Ayrılmayacaktır İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 1-2 Makale Alt Başlık: -Musul Türk'ündür! [Mabadi ikinci sayfada.]

Dardağanzade Ahmed Nazif, Günün Meselesi: Musul Raporunu Tahlil-2-, İkdâm, 10199, 08.S.1344 CMT., 29.A.1341, 29.08.1925, 4, Makale,

Dardağanzade Ahmed Nazif, Günün Meselesi: Musul Raporunu Tahlil-3-, İkdâm, 10202, 11.S.1344 S., 01.E.1341, 01.09.1925, 2, Makale, Musul raporu hk.

Dardağanzade Ahmet Nazif, Günün Meselesi: Musul Raporunu Tahlil, İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 2, Makale,

Dârü'l-Fünûn Müderrislerinden Şükrü, Aleni Teşekkür, İkdâm, 10121, 17.ZK.1343 S., 09.H.1341, 09.06.1925, 3, Haber,

Dârü'l-Fünûn Talebeleri Temsil Heyeti Dârü'l-Fünûnlularımızın Hükümetimize Müracaatı İkdâm 10040 20 Ş.1343 PZT. 16.M.1341 16.03.1925 1 Haber Alt Başlık: -Dârü'l-Fünûn Talebesi, İsyan Hadisesi Münasebetiyle Tenvîr Heyetleri Teşkil İçin Müsaade İstediler

Dârü'l-şafaka İlmi Heyet ve Fennî Mehaniki Muallimi Mehmet İzzet, Musâhabe-i İlmiye: Gökteki Yerler: Seyyarâta Gidilebilir Mi?, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 4, Sohbet,

Deliormanlı Rıza Mehmed, Dobruca Müslümanları Hakkında, İkdâm, 10485, 09. ZH. 1344 P., 20.06.1926, 2, Makale,

-Demir Yolları Mecmuası. 8'inci sayısı intişar etmiştir. -Eşcarı Müşemmire. Müellifi: Fennî eşcar müderrisi Ahmed Hamdi. -Yeni Kafkasya Mecmuası. -Türkiye İktisad Mecmuası. 127'nci nüshası intişar etmiştir.

Dergâh Şeyhi Abdurrahman Zâyi İkdâm 10036 17 Ş.1343 PRŞ. 12.M.1341 12.03.1925 4 İlan

Dertli, Şapka Avansı, İkdâm, 10236, 16.RE.1344 PZT., 05.TE.1341, 05.10.1925, 1-2, Haber, Alt Başlık: -Heyet-i Vekile Karamamesi Vilayete Tebliğ Edildi [Mabadi ikinci sayfada]

Dertli, Şapka Avansı, İkdâm, 10236, 16.RE.1344 PZT., 05.TE.1341, 05.10.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Derviş, Giresun 60,000 Lira Yeşil Giresun'un Cemiyeti Türk Ocağı'nın Faaliyeti ve Spor Merakı, İkdâm, 10132, 28.ZK.1343 CMT., 20.H.1341, 20.06.1925, 3, Makale,

Derviş, Giresun'da Fındık, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Sevkiyat Başlanmış ve On Günde Yedi Bin Çuval Sevk edilmiştir

Derviş, Spor Âleminde: Beşiktaş-Vefa Berabere Kaldılar, İkdâm, 10150, 19.ZH.1343 CMT., 11.T.1341, 11.07.1925, 2, Makale,

Dikiçoğlu, Adana'da Asrî Bir Hamal: Kayserili Mehmet!, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Gündüz Hamallık Eden, Geceleri İse Bir Centilmen Gibi Giyinip Dolaşan Mehmet Hayatını Anlatıyor

Dikiçoğlu, Anadolu'da "İkdâm": Adaletin Pençesi Zalimin Yakasındadır, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 1, Haber, Haydaroglu Eyüp'ün fotoğrafı, Alt Başlık: -Üç Sene Maraş'ı, Antep, Urfa'da Haydutluk Eden Haydaroglu İbo'nun Ser Mukaviyi Yerde Önüne Geçirilerek Teşhir Edildi

Dikiçoğlu, Anadolu'da "İkdâm": Maraş Gençliği Nasıl Çalışıyor?, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 3, Gezi, Alt Başlık: -"Er Meydanı" Namıyla Teşekkül Eden Kulüb Faaliyetini İstanbul'un İyi Tanıdığı Mazhar Bey'e Medyündür

Dikiçoğlu, Anadolu'da "İkdâm": Maraş'ta Büyük Çeltik Fabrikası, İkdâm, 10229, 09.RE.1344 PZT., 28.E.1341, 28.09.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Maraş Vilayetinin Senevî Pirinç Mahsulü Beş Altı Milyon Kilo Raddesindedir

Dikiçoğlu, Anadolu'da İkdâm: Memleketimizin Sihhiyatı Üzerinde Bir Vakfe, İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 1-2, Haber, Gaziantep surlarının fotoğrafı, Alt Başlık: -Efendi! Bu Hastalığın Adına Frengi Diyorlarmış Bizim Köylerde Buna Çıban Hastalığı Derler! [Mabadi ikinci sayfada]

Dikiçoğlu, Aşâr, İlga Edildikten Sonra Vaziyet, İkdâm, 10224, 04.RE.1344 ÇRŞ., 23.E.1341, 23.09.1925, 4, Makale, Köylünün Nefine Vücuda Getirilen Kanun, Fakir Köylünün Aleyhine Tatbik Ediliyor

Dikiçoğlu, "İkdâm"ın Son Haberleri , İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Maraş Şehrine İstiklal Madalyası Mutantın Nerâsimle ve Nümâyişler Yapılarak Şehir Kalesinin Bayrağına Talik Edilmiştir

Dikiçoğlu, Kahramanmaraş'a İstiklal Madalyası, İkdâm, 10195, 05.S.1344 ÇRŞ., 26.A.1341, 26.08.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Muhabirimiz, Gönderdiği Mektupta Madalyanın Maraş Kalesinin Bayrağına Sûret-i Talikini Naklediyor

Dikiçoğlu, Külhan Beyleri, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Maraş Külhan Beyleri "Haşaş" "Çakal" Unvanıyla Anılıyorlar

Dikiçoğlu, Liselerde Mezuniyet ve Bakolorya İmtihanları, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 2, Makale, Alt Başlıklar: -Orta Mektepler Tahsilinin, Lise Tahsiline Kâfi Gelmemesi -Terf-i Sınıf Edemeyen Çocuklar ve Şehadetnameleri -Taşradaki Muallim Buhranı -Tahsilin Metanet ve Ciddiyeti

Dikiçoğlu, Maraş Postası: Maraş Gençleri Faaliyet Sahasında, İkdâm, 10388, 28 Ş. 1344 CMT., 13.03.1926, 2, Gezi,

Dikiçoğlu, Maraş'ta Faaliyeti İktisadiye ve Maarif, İkdâm, 10376, 16 Ş. 1344 PZT., 01.03.1926, 2, Makale, Maraş'ta, maarif ve iktisadi faaliyetler hk.

Dikiçoğlu, Memleketimizin Sıhhiyatı Üstünde Bir Vakfe, İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Dikiçoğlu, Muallimin İnzibat Meclisleri Teşekkül Ediyor, İkdâm, 10617, 07. CE. 1345 CMT., 13.11.1926, 2, Makale, Alt Başlıklar: -Birçok Muhasenatı İhtiva Eden Bu Muallimler Mahkemesinin Bazı Mühim Muhazırı Da Vardır. Bu Muhazırın Başlıcası, İnzibat Meclisleri

Dikiçoğlu, Uğurlu Vali, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 1-2, Haber, Maraş Valisi Halit Bey'in fotoğrafı, Alt Başlık: -Maraş Valisi Halit Bey'in Gazetemize Beyanatı [Mabadı ikinci sayfada]

Dikiçoğlu, Uğurlu Vali, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Diş Tabibi Ahmet, Zâyi, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 5, İlan,

Dişçi Mektebi Son Sınıf Talebesinden Mehmed Emin, Zâyi, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 6, İlan,

Doğan, Tayyare Türküleri, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 3, Şiir,

Doktor A. Horhoroni, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 5, Reklam,

Doktor A. Horhoroni, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 5, Reklam,

Doktor A. Horhoroni, İkdâm, 10246, 26.RE.1344 PRŞ., 15.TE.1341, 15.10.1925, 5, Reklam,

Doktor Abdullah Cevdet Karilerimizin Mektupları İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 3 Mektup Alt Başlık:-Amerika'da Çocuklar Nasıl Büyük Oluyor? -Muhterem Abdullah Cevdet Beyefendi'ye-

Doktor Abdullah Cevdet, Bir Mekteb-i İbtidâiyede, İkdâm, 10345, 15 R. 1344 C., 29.01.1926, 1, Makale, -28 Kanuni Sani 1926 İctihad Evi-

Doktor Abdullah Cevdet, Mustafa Kemal Paşa ve İlğayı Esaret, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 3, Makale,

Doktor Abdullah Cevdet, Yaratmak, İkdâm, 10264, 16 RA.1344 ÇRŞ., 04.TS.1925, 04.11.1925, 1, 3, Makale, Fransa'nın, Sâbık Başvekili Mösyö Ed Heriot 'un "Yaratmak" unvânlı ve iki cilt üzerine mürettib kitabı hk. [Mabadı üçüncü sayfada]

Doktor Abdullah Cevdet, Yaratmak, İkdâm, 10264, 16 RA.1344 ÇRŞ., 04.TS.1925, 04.11.1925, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad

Doktor Berk, Tayyare İ'ânesi, İkdâm, 10132, 28.ZK.1343 CMT., 20.H.1341, 20.06.1925, 2, Haber, Türk Tayyare Cemiyeti'ne yapılan i'âneler hk.

Doktor Berki, 195,132 Lira Tayyare Teberruâtı, İkdâm, 10125, 21.ZK.1343 CMT., 13.H.1341, 13.06.1925, 2, Haber, Tayyare teberruâtları hk.

Doktor Fahreddin Kerim Ruhî Tettebbular Katil Harman İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ. 14.KS.1341 14.01.1925 2 Makale Katil Harman davası hk.

Doktor Fahreddin Kerim, Günün Meselelerinden: Türk Tıp Kongresi, İkdâm, 10144, 10.ZH.1343 ÇRŞ., 02.T.1341, 02.07.1925, 1-2, Haber, Mabadi ikinci sayfada

Doktor Fahreddin Kerim, Halk Hıfzıssıhhası: Yeni Bir Salgın Karşısında Mıyız?, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 3, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Halk Hıfzıssıhhası-Ramazanda Sıhhat, İkdâm, 10064, 16 R.1343 PRŞ., 09.N.1341, 09.04.1925, 3, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, İctimâî Musîbetlerimizden: Esrar ve Tahribât-ı Rûhiyesi, İkdâm, 10293, 18 CE.1344 CMT., 05.KE.1925, 05.12.1925, 2, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Muâvenet-i İctimâîye, İkdâm, 10325, 21 CA.1344 ÇRŞ., 06.01.1926, 2, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Musâhabe: Gençlik ve İçki Düşmanlığı, İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 4, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Ruhi Canî Babalar, İkdâm, 10312, 08 CA.1344 PRŞ., 24.KE.1925, 24.12.1925, 2, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Ruhi Tettebbular -Freud Mektebinin Esasları-Ruhun Derinliklerine Nasıl Giriliyor?-1-, İkdâm, 10443, 26. Ş. 1344 P., 09.05.1926, 3, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Ruhi Tettebbular-Freud Mektebinin Esasları-2-, İkdâm, 10444, 27. Ş. 1344 PZT., 10.05.1926, 3, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Sıhî Musâhabe: Aşk ve Sinir, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 4, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Sıhî Musâhabe: Sinirli Hanımlar, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 2, Makale,

Doktor Fahreddin Kerim, Süleyman Emin Paşa'nın Gazetemize Beyanatı, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 1-2, Makale, Sıhîye Reisi Süleyman Emin Paşa'nın Fotoğrafı, Alt Başlık: -"Sıhî Memurlar Geçen Seneye Nisbetle Daha Muazzam Tarzda Cereyan Etmiş, İstifade Edilmiştir." -Etibbânın Rütbelerinin İlga Edilerek Memurîn Sıfatına İdhalleri Hakkında Mevcut Tasavvuru Sıhîye-i Askeriye Dairesinin Himmetiyle Bertaraf Edilmiştir -Sıhîye Reisi Teşkilatı Umumiye ve Muhtelif Tasavvurlar Hakkında Malûmât Veriyor [Mabadi ikinci sayfada]

Doktor French Teşneber'in "Eski İstanbul Sarayı ve Halk Hayatı" unvanlı eserinin ilk cildi intişar etmiştir.

Doktor İsmail Kenan, İnsanlar Üzerine Tatbik Olunan Gençlik Aşıları ve Alınan Neticeler, İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 3, Makale, Gençlik aşısının uygulandığı kişilerin fotoğrafı, Gençlik aşısı hk.

Doktor İsmail Şükrü, Yazı Türkçülüğü-Asrî Türk Hurûfu Hakkında-, İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Yazımızın İstiklalı Yeni Türkiyemiz İçin Yeni Hurûf

Doktor İsmail Şükrü, Yeni Dünyaya Yeni Bir Yazı, İkdâm, 10357, 27 R. 1344 ÇRŞ., 10.02.1926, 2, Makale, Asrî Türk hurufatı hk.

Doktor Kabameciyan, Beyeoğlu Birinci Kâtib-i Adlîliğine, İkdâm, 10291, 16 CE.1344 PRŞ., 03.KE.1925, 03.12.1925, 5, Mektup,

Doktor Nahid, Zâyi, İkdâm, 10309, 05 CA.1344 PZT., 21.KE.1925, 21.12.1925, 3, İlan,

Doktor Namık Galatasaray-Fener İkdâm 9968 06.CA 1343 C. 02.KS.1341 02.01.1925 3 Makale Alt Başlık: - İki Kulüp Arasında Husumet

Olduğuna Dair Vuku Bulan Neşriyata Türkiye'nin En Eski ve Asil Kulübü Cevap Veriyor

Doktor Rıza Nur Doktor Rıza Nur Bey'in "Türk Tarihi" İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 3 Tanıtım Üçüncü cildi çıktı. Bu ciltte hem Türk tarihinin içeriği yurt devletleri serisinin devamı olduğu gibi müstakilen Türkiye tarihinden bahistir. Diğer ciltler gibi bu da her yerde tesadüf olunmayan tafsilâtı harihtir. Müellif bu eserleri yazarken çok tettebbuat icra etmiş olduğundan diğer tarih kitaplarında tesadüf olunmayan kıymetdâr kayıtlara destres olunmuştur.

Doktor Rıza Nur, Türk Şeceresi Müellifi: Ebulgazi Bahadır Han, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 3, Makale, Türk şeceresi hk.

Doktora Fahreddin Kerim, Halk Hıfzısıhası: Oruç ve Şişmanlar, İkdâm, 10068, 20 R.1343 PZT., 13.N.1341, 13.04.1925, 3, Makale,

Dördüncü Bölük Kumandanı Yüzbaşı Nurettin, Zâyi-i Hisse Senedatı, İkdâm, 10392, 03 R. 1344 ÇRŞ., 17.03.1926, 4, İlan,

Dün Akşam Mehtap Sineması Yandı, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 2, Haber,

Düzceli Uzunzâde Mahdumu İhsan Emniyet Nakliyat-ı Umûmiye Anbarı İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 3 Mektup

(Elif) M., İktisadi ve İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyeti-Tramvay Şirketi ve Müstahdemini -5-, İkdâm, 10452, 05. ZK. 1344 S., 18.05.1926, 3, Makale,

E(lif) C. Nasıl Karşıladık? İkdâm 9967 05.CA 1343 PRŞ. 01.KS.1341 01.01.1925 1-2 Makale [Mabadı ikinci sayfada]

E(lif) C., Gece Yarısından Sonra Mahallelerde Gürültü Edilmez, Edilemez, İkdâm, 10145, 14.ZH.1343 PZT., 06.T.1341, 06.07.1925, 3, Makale,

E(lif) C., Memurların Derdi, İkdâm, 10323, 19 CA.1344 PZT., 04.01.1926, 1-2, Makale, İş himayesi hk. [Mabadı ikinci sayfada]

E(lif) C., Yazlık Sıhî Yerler, İkdâm, 10075, 27 R.1343 PZT., 20.N.1341, 20.04.1925, 2, Makale, Deniz Hamalarının tesisi hk.

E(lif) H(a), Selçukilerde Bir Hristiyan Hükümdar: İkinci Kılıçarslan

E(lif) M., İktisadi İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Faaliyeti, İkdâm, 10442, 25. Ş. 1344 CMT., 08.05.1926, 3, Makale,

E(lif) M., İktisadi İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyetleri, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 2, Makale,

E(lif) M., İktisadi İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyeti-Biletlere Zam Sakat Bir İştir-Tramvay Şirketi ve Müstahdemini--7-, İkdâm, 10456, 09. ZK. 1344 CMT., 22.05.1926, 3, *,

E(lif) M., İktisadi ve İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyeti-3-, İkdâm, 10446, 29. Ş. 1344 ÇRŞ., 12.05.1926, 3, Makale,

E(lif) M., İktisadi ve İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyeti-4-, İkdâm, 10447, 30. Ş. 1344 PRŞ., 13.05.1926, 3, Makale,

E(lif) M., İktisadi ve İctimâi Şuun: Memleketimizde Şirketlerin Vaziyeti-Tramvay Şirketi ve Müstahdemni-6-, İkdâm, 10454, 07. ZK. 1344 PRŞ., 20.05.1926, 3, Makale,

E(lif) Midhad, Almanya Mektupları: Bugünün Asrı Türkiye, İkdâm, 10445, 28. Ş. 1344 S., 11.05.1926, 3, Mektup, Fraiburg-3-4 Mayıs 926. Muhabir-i mahsûsumuzdan.

E(lif) R. Adliye Vekili Mahmut Esat Bey'in "İkdâm"a Beyanatı İkdâm 9969 07.CA.1343 CMT 03.KS.1341 03.01.1925 1 Makale İstanbul Hâkimleri arasında tebdilât olmaması ve Ankara'da da Anadolu'nun muhtelif yerlerinde de hukuk fakültelerinin açılması hk.

E(lif).C. Nasıl Karıştırdık? İkdâm 9967 05.CA 1343 PRŞ. 01.KS.1341 01.01.1925 1-2 Makale Birinci sayfadan mabad.

E. C., Şükür Vazifesi, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 2, Haber, Filorinalı Nazım Beyfendi hk.

E. Kadri, Charlestonla Arap Dansı Men Edilmedi, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 2, Haber, Charleston dansının Menedildiği yönünde çıkan haberler hk.

E. Kadri, İnebolu Limanı Hakkında, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 3, Haber,

E.G., Bir Macar Sanatkârı Şehrimizde, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 1-2, Haber, Macar sanatkârı

Ebubekir Hazım, Kıymetdar Bir Hatıra-Bulgar İhtilal Komiteleri, İkdâm, 10580, 28. RE. 1345 ÇRŞ., 06.10.1926, 3, Hatıra,

Eczacı Ahmed Hulusi, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10368, 08. Ş. 1344 P., 21.02.1926, 3, İlan,

Eczacı Macid, Eczacılığın Terkîsî Çarelerinden, İkdâm, 10321, 17 CA.1344 CMT., 02.01.1926, 3, Haber,

Eczacı Macit, Bizde Eczacılık ve Noksanları, İkdâm, 10279, 04 CE.1344 CMT., 21.TS.1925, 21.11.1925, 3, Sohbet,

Eczacı Mektebinden Saim Zâyi İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 3 İlan

Eczacı Nizamettin, Türkiye'de İlançlar Niçin Pahalıdır?, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 2, Haber, Türkiye'de, ilaç fiyatlarının pahalı olması hk.

Eczacı Son Sınıfından 81 İbrahim, Zâyi, İkdâm, 10167, 06.M.1344 S., 28.T.1341, 28.07.1925, 3, İlan,

Eczacı Tahsin, Türkiye'de İlaçlar Niçin Pahalıdır?, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Türkiye'de Zeval Mahkûm Sanayiden Biri De Eczacılıktır!

Edhem İzzet Bey "Çıldırın Kadın!" İkdâm 9971 09.CA.1343 PZT 05.KS.1341 05.01.1925 3 Tanıtım Genç hikâyecilerimizden Edhem İzzet Bey'in romanı.

Edhem Rumi Acı Bir Hakikat İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 2 Makale Memleketimizin ve milletimizin ictimâî dertleri hk.

Edhem Rumi Adliyetimizi Kurtaralım! İkdâm 10022 01.Ş.1343 ÇRŞ. 25.Ş.1341 25.02.1925 2 Makale Ankara'da bir adliye kongresinin inikâdî hk.

Edhem Rumi Bedîiyât: Dârü'l-talîm-i Mûsikî İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT 24.KS.1341 24.01.1925 2 Makale Musiki eğitimi hk.

Edhem Rumi Günün Meselesi Endişede Değiliz Türkiye'nin Cihan Siyasetindeki Son Mevki ve Vazifesi İkdâm 9970 08.CA.1343 P. 04.KS.1341 04.01.1925 2 Makale Türkiye'nin cihan siyasetindeki vazifesi hk.

Edhem Rumi Günün Meselesi: Balkanlar'dan Tehdit Mi Var? İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341, 17.01.1925, 2 Makale Balkanlarda bazı bölgelerde Tahşîdât yapılması hk.

Edhem Rumi Günün Meselesi: Yunanlılar Emin Olsunlar! İkdâm 9987 25.CA.1343 ÇRŞ. 21.KS.1341 21.01.1925 1-2 Makale Türk-Yunan müzâkerâtı hk. [Mabadi ikinci sayfada]

Edhem Rumi Günün Meselesi-İdarî ve Kanunî Muvâzenet İkdâm 9971 09.CA.1343 PZT 05.KS.1341 05.01.1925 2 Makale Hürriyet ve matbuat davası hk.

Edhem Rumi Günün Meselesi-Kendimize Dert Edinmeliyiz İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 2 Makale Maarif meseleleri hk.

Edhem Rumi Günün Meselesi-Yine Patrikhane Meselesi İkdâm 9972 10.CA.1343 S. 06.KS.1341 06.01.1925 2 Makale Patrikhane meselesi hk.

Edhem Rumi Halit Paşa'nın Fâcia-i Katlini İstifâr İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 1-2 Makale Alt Başlık: -Bir Hatâ-yı Târîhi Olduğunu İhtar Edenlere Darağacını Göstermek Nefret ve Lanete Layık Bir Cinayettir! [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Edhem Rumi Halit Paşa'nın Fâcia-i Katlini İstifâr İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 1-2 Makale Alt Başlık: -Bir Hatâ-yı Târîhi Olduğunu İhtar Edenlere Darağacını Göstermek Nefret ve Lanete Layık Bir Cinayettir! [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Edhem Rumi İnkılâb-ı Medenî Merhaleleri Üzerinde İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 2 Makale

Edhem Rumi Mesâil-i Hayâtiye: Kanunun Satvetindeki Hikmetler, İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 2 Makale Kanunlar hk.

Edhem Rumi Ne Garip Tesadüf? İkdâm 10007 16.R.1343 S. 10.Ş.1341 10.02.1925 2 Makale Hristiyan dünyasının Türkler aleyhine tavırları hk.

Edhem Rumi Polis Tezkiyesinin Artık Manası Yoktur!, İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 2 Makale Yeni firariler meselesi hk.

Edhem Rumi Yunus Nadi Bey'e Cevap İkdâm 10019 28.R.1343 P. 22.Ş.1341 22.02.1925 2 Makale İkdâm muharrirlerinden Edhem Rumi Bey aleyhinde "Cumhuriyet" Başmuharriri Yunus Nadi Bey tarafından Mütâreke zamanı İngilizlerle Trakya'da seyahat ve teşrik-i mesâil eylediğine dair Erkân-ı Harbiye'nin bir

istihbârı olduğunun yazılması üzerine mumâileyh Edhem Rumi Bey'in, Yunus Nadi Bey aleyhine namus davası açması hk.

Edhem Rumi Zehr-i Teşeddüt Saçanlar İkdâm 9979 17.CA 1343 S. 13.KS.1341 13.01.1925 2 Makale Amele fırkasını kurulması hk.

Edirnekapıda İsmail Kanber, Zâyi, İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 4, İlan,

-Efrâd-ı Bahriye İhracı -Ominios Şimendifer, Tramvay -Rotherdam'daki Amelelerin Greve İştiraki -Avam Kamarasının Kararları -Müstemlekelerde İhtilâfkârane Mutalep -Siyasi Mevkûfların Mübadelesi

Efzâiş Yusuf, Kadınlık Terakki ve Cereyanları-3, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 2, Makale, Alt Başlıklar: -Dünyanın En Müterakki Memleketlerinde Kadınlar... Washington Kongresine İştirak Etmiş Olan EfZâyîş Yusuf Hanım'ın Konferansı -3-

EfZâyîş Yusuf, Kadınlık Terakki ve Cereyanları, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 2, Makale, Alt Başlık: -Kadın Birliğinde İkinci Konferansı -EfZâyîş Yusuf'un Pek Şâyân-ı Dikkat Bir Konferansı [Mabadı var]

-Ekmek Fiyatı Artacak Mı? -Nasıl Sahte Dolar Yapmışlar? - Riyâset Edecekmiş -15 Katolonyan'ın Tevkifi - Yedinci Defa Kazanan Şampiyon

El-şerîf Erkân Nâhid, Tutankhamun'un Mezarındaki Hazinesi, İkdâm, 10306, 02 CA.1344 C., 18.KE.1925, 18.12.1925, 2, Makale, Mısır Melîği mezarındaki hazine hk.

-Emanet Boyanıyor -Encümenler İctimâsı

-Emanetin Yaptığı Dezenfeksiyon -Ticaret Odasına Aza İntihâbı -Bir Deniz Kazasına Ramak Kalmıştı

Emin, Mühr-i Zâyi, İkdâm, 10275, 29 RA.1344 S., 17.TS.1925, 17.11.1925, 6, İlan,

Emîn, Samsun Meclis-i Umûmî-i Vilâyeti, İkdâm, 10643, 03. CA. 1345 PRŞ., 09.12.1926, 2, Haber, Samsun'da, meclis-i umûmî-i vilâyet azası İntihâbâtı hk.

Emiroğlu Ziya , Musâhabe: Yaşamayı Bilmek, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 2, Sohbet,

Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefikası: 2 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10035 16 Ş.1343 ÇRŞ. 11.M.1341 11.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Emiroğlu Ziya, Müellifesi, İkdâm, 10459, 12. ZK. 1344 S., 25.05.1926, 3, Makale, Alt Başlık: -Prenses Bacio Cozo Viranşehir'de İkamet Etmiş Melhûr Bir Komiteci

Emiroğlu Ziya, Fransa'da Karnaval, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 2, Makle, Alt Başlık: - Latinlerin Karnavalına Dair Tafsîlât

Emiroğlu Ziya, Matmazel Alse, İkdâm, 10349, 19 R. 1344 S., 02.02.1926, 2, Tenkit, Matmazel Alse hk.

Emiroğlu Ziya, Musâhabe: Mesâi-i Akliye, İkdâm, 10274, 28 RA.1344 PZT., 16.TS.1925, 16.11.1925, 3-4, Sohbet, [Mabadı dördüncü sayfada]

Emiroğlu Ziya, Mühim Bir Bahis: İstanbul Durağı ve Turizim, İkdâm, 10308, 04 CA.1344 P., 20.KE.1925, 20.12.1925, 2, Makale,

Emiroğlu Ziya, Nis Mektupları: Tarihi İnciler, İkdâm, 10486, 10. ZH. 1344 PZT., 21.06.1926, 3, Mektup,

Emiroğlu Ziya, Sivri Sinekler ve Maleria İle Mücadele, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 2, Makale, Sivri sineklerle mücadele hk.

Emiroğlu Ziya, Turizm Hakkında Okuyunuz ve Düşününüz!, İkdâm, 10429, 12. Ş. 1344 P., 25.04.1926, 1, Makale, Turizm hk.

Emiroğlu Ziya, Türklerin Sıhhatleri- Üç Âlimin İfadesi, İkdâm, 10463, 16. ZK. 1344 CMT., 29.05.1926, 2, Makale,

Ercümed Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 6 Kundakçı, İkdâm, 10309, 05 CA.1344 PZT., 21.KE.1925, 21.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümed Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 7 Kundakçı, İkdâm, 10311, 07 CA.1344 ÇRŞ., 23.KE.1925, 23.12.1925, 2, Tefrika, Maba var.

-Ercümend Ekrem Bey: Musâhabe-Peyami Safa: Roman ve Küçük Hikâyeler -Mehmed Rauf: Edebî Hasbihâller-Selahaddin Enîs: Ramazan Sohbetleri -Hayri Muhiddin: Ramazan Hasbihâlleri-Osman Cemal: Ramazan Hikâyeleri -Burhaneddin Ali: Temaşa ve Spor Musâhabehabeleri-Köse Havace: Gördüklerim ve İşittiklerim

-Ercümend Ekrem Bey: Musâhabe-Peyami Safa: Roman ve Küçük Hikâyeler -Mehmed Rauf: Edebî Hasbihâller-Selahaddin Enîs: Ramazan Sohbetleri -Hayri Muhiddin: Ramazan Hasbihâlleri-Osman Cemal: Ramazan Hikâyeleri -Burhaneddin Ali: Temaşa ve Spor Musâhabeleri-Köse Havace: Gördüklerim ve İşittiklerim

Ercümend Ekrem, Hafta Sohbeti: Bu Da Başka Türüsü!, İkdâm, 10245, 25.RE.1344 ÇRŞ., 14.TE.1341, 14.10.1925, 3, Sohbet,

Ercümend Ekrem, Hafta Sohbeti: Çalışmak Bir Zevktir, İkdâm, 10258, 09.RA.1344 ÇRŞ., 28.E.1341, 28.10.1925, 3, Sohbet,

Ercümend Ekrem, Hafta Sohbeti: Kurtuluş, İkdâm, 10237, 17.RE.1344 S., 06.TE.1341., 06.10.1925, 3, Sohbet,

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 1 Kundakçı, İkdâm, 10301, 26 CE.1344 P., 13.KE.1925, 13.12.1925, 2-3, Tefrika,

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 11 Kundakçı, İkdâm, 10318, 14 CA.1344 ÇRŞ., 30.KE.1925, 30.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 2 Kundakçı, İkdâm, 10302, 27 CE.1344 PZT., 14.KE.1925, 14.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 3 Kundakçı, İkdâm, 10304, 29 CE.1344 ÇRŞ., 16.KE.1925, 16.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 4 Kundakçı, İkdâm, 10306, 02 CA.1344 C., 18.KE.1925, 18.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 45 Kundakçı, İkdâm, 10378, 18 Ş. 1344 ÇRŞ., 03.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 46 Kundakçı, İkdâm, 10384, 24 Ş. 1344 S., 09.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 5 Kundakçı, İkdâm, 10307, 03 CA.1344 CMT., 19.KE.1925, 19.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 8 Kundakçı, İkdâm, 10312, 08 CA.1344 PRŞ., 24.KE.1925, 24.12.1925, 2, Tefrik, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası: 9 Kundakçı, İkdâm, 10313, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 25.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Ercümend Ekrem, İkdâm'ın Tefrikası:12 Kundakçı, İkdâm, 10319, 15 CA.1344 PRŞ., 31.KE.1925, 31.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Ercümend Ekrem, Musâhabe: Biraz Şiddet, İkdâm, 10266, 18 RA.1344 C., 06.TS.1925, 06.11.1925, 3, Sohbet,

Ercümend Ekrem, Musâhabe: Hiç!..., İkdâm, 10070, 22 R.1343 ÇRŞ., 15.N.1341, 15.04.1925, 2, Sohbet,

Ercümend Ekrem, Ramazanda Gördüklerim: Kadınlar Vaizi, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 2, Sohbet,

Ercümend Ekrem, Ramazanda Gördüklerim: Tiryaki, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 2, Hikâye,

Ercümend Ekrem, Sanat Âleminde Dârü'l-elhân'ın Konseri, İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 3, Makale, Dârü'l-elhân konseri hk.

Erenköy Kız Lisesi İşçi Başkanı Mehmedoğlu Hasan, Zâyi, İkdâm, 10181, 20.M.1344 S., 11.A.1341, 11.08.1925, 3, İlan,

Ergani Bakır Madeni Şirketinde Müstahdem Anber, Zâyi, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 3, İlan,

Erkân-ı Harbiye Miralayı Abdurrahman Serbest Sütunlar: Güneş Merkez-i Âlem Mi? Bir Karimizin Şâyân-ı Dikkat Mektubu İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 3 Mektup

Ertuğrul Karagöz'ün Kabiri İkdâm 9995 04.R.1343 PRŞ. 29.KS.1341 29.01.1925 2 Haber On beş seneden beri Karagöz'ün yapılmak üzere olan kabiri son zamanlarda bulunduğu mAhâli dahi unutulacak bir şekil almaktadır

"Ertuğrul", Bursa'da Koza Satışı, İkdâm, 10152, 21.ZH.1343 PZT., 13.T.1341, 13.07.1925, 3, Haber,

"Ertuğrul", "Keşiş"ın İsmi "Uludağ" Mı Olacak?, İkdâm, 10183, 22.M.1344 PRŞ., 13.A.1341, 13.08.1925, 2, Haber, Keşiş Dağı'nın isminin değişmesi hk.

Erzurum Lisesi İzçiler Reisi ve Lise Hikmet Muallimi Hikmet, Anadolu'nun Şirin Bir Şehri: Erzurum , İkdâm, 10189, 28.M.1344 ÇRŞ., 19.A.1341, 19.08.1925, 2, Gezi, Alt Başlık: -Mukaddir Mühendislerin Keşfiyatı Neticesi Tercan'ın Bulak Karyesindeki Gaz Madenlerinin Bakü Madenlerine Faik Olduğu Tahkik Etmiştir Yakında Buradan Milyonlar Fışkıracaktır-2-

Erzurum Lisesi İzçiler Reisi ve Lise Hikmet Muallimi Hüsnü Bey, Anadolu'nun Şirin Bir Şehri: Erzurum-Vatanın Kahraman Şehri Halkı, Tabii Serveti-1-, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 4, Gezi, Erzurum hk.

Esat Alenî Teşekkür İkdâm 9972 10.CA.1343 S. 06.KS.1341 06.01.1925 3 Haber

Esbak Siverek Mebusu Nurettin İsyanın Bastırılması Bir Buçuk Aylık Bir Mesele İkdâm 10025 04.Ş.1343 CMT. 28.Ş.1341 28.02.1925 2 Haber Şeyh Sait isyanı hk.

Eski ve Daimi Bir Kariniz E.(lif). Z., Müzmin Bir Mesele, İkdâm, 10099, 25 ŞV.1343 PZT., 18.M.1341, 18.05.1925, 3, Haber, Tiyatrolar ve tramvay meselesi hk.

Ethem Rıza, Şevk-â-şevk Teberruât, İkdâm, 10120, 16.ZK.1343 PZT., 08.H.1341, 08.06.1925, 1, Makale, Alt Başlık: - Kevsere Birden 3500 Lira Toplandı

Eusebe İsrail, Zâyi-i Senedât, İkdâm, 10107, 03.ZK.1343 S., 26.M.1341, 26.05.1925, 3, İlan,

F. Fos Kreldis, Viyana Mektupları-İran Şairi Mirza Şefi, İkdâm, 10487, 14. ZH. 1344 C., 25.06.1926, 3, Mektup,

F. K(ef) Kış Hıfzısıhhası-Soğuktan Korunmak İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 3 Makale

Fahreddin Kerim "Aklı Hastalıklar" İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 3 Tanıtım Müellifi: Fahreddin Kerim.

Fahreddin Kerim, İctimâi Musâhabe: Fazilet Düşmanı, İkdâm, 10247, 27.RE.1344 C., 16.E.1341, 16.10.1925, 3, Makale,

Fahreddin Kerim, Lâ-yek Peygamber, İkdâm, 10251, 01.RA.1344 S., 20.E.1341, 20.10.1925, 2, Makale, Ressam Rızaeddin Bey hk.

Fahreddin Kerim, Süleyman Emin Paşa'nın Gazetemize Beyanatı, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Fahreddin Kerim, Süleyman Emin Paşa'nın Gazetemize Beyanatı, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

-Fahri Bey-Kaçakçılar

Fatma Hüsnüye, Zâyi, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 4, İlan,

Fatma, Zâyi, İkdâm, 10109, 05.ZK.1343 PRŞ., 28.M.1341, 28.05.1925, 3, İlan,

Fatma, Zâyi, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 3, İlan,

Fazıl Ahmed, İki Efendi: Terbiye Münakaşaları, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 3, Sohbet,

Fazıl Ahmed, İki Efendi: Tiz-Reftâr Olanın..., İkdâm, 10259, 10.RA.1344 PRŞ., 28.E.1341, 29.10.1925, 3, Sohbet,

Fazıl Ahmed, Musâhabe-"Akademi" Bahsi, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 3, Sohbet, Türk inkılâbı hk.

Fazıl Ahmed, Musâhabe: İki Efendi, İkdâm, 10255, 06.RA.1344 P., 25.E.1341, 25.10.1925, 3, Sohbet,

Fazıl Ahmed, Musâhabe: İki Efendi, İkdâm, 10275, 29 RA.1344 S., 17.TS.1925, 17.11.1925, 3, Sohbet,

Fazıl, Zâyi, İkdâm, 10092, 18 ŞV.1343.PZT., 11.M.1341, 11.05.1925, 3, İlan,

Fehmi, Zâyi-i Evrak Çantası, İkdâm, 10299, 24 CE.1344 C., 11.KE.1925, 11.12.1925, 3, İlan,

Felek, Mizahi Sohbetler: Muzaffer Karvan... Hayatta Muzaffer Kervan Tipleri... Kilitli ve Muşambalı Adam...-Diğer Bir Tip, İkdâm, 10057, 09 R.1343 PRŞ., 02.N.1341, 02.04.1925, 2, Sohbet

Fenerbahçe Spor Kulübü Azasından Saadet Kulüpten İstifa İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 3 Duyuru

Feneryolu Ümit Spor Kulübü Reisi Münif, Spor Meseleleri: Şampiyonluk Müsabakaları Münasebetiyle, İkdâm, 10439, 22. Ş. 1344 ÇRŞ., 05.05.1926, 2, Haber,

Feridun Dünder, Spora Dair: Güreş Mıntık Birincilikleri Münasebetiyle, İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 5, Makale,

Feridun Dünder, Spora Dair: Güreş Mıntık Birincilikleri Münasebetiyle, İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 5, Makale,

Ferit, Zâyi, İkdâm, 10455, 08. ZK. 1344 C., 21.05.1926, 3, İlan,

Feyzi Zâyi İkdâm 9994 03.R.1343.ÇRŞ 28.KS.1341 28.01.1925 4 İlan

Fırkateyn Kâtibi Hüseyin, Zâyi, İkdâm, 10464, 17. ZK. 1344 P., 30.05.1926, 4, İlan,

Fikret, Spor Âleminde: Bir Boks Maçı Nasıl Kazanılır?, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PRŞ., 26.M.1341, 26.03.1925, 3, Makale,

Filorinalı Nazım, Bey Babamız-Mezar Başında Okunan Şiir, İkdâm, 10606, 25. RA. 1345 S., 02.11.1926, 2, Şiir, -Ahirete Teşyi Ederken-

Filorinalı Nazım, Bir Şi'r-i Ta'zîkâr, İkdâm, 10640, 30. CE. 1345 PZT., 06.12.1926, 2, Şiir,

Filorinalı Nazım, Biraz Latife: Hazır Olun Tıraş!, İkdâm, 10192, 01.S.1344 CMT., 22.A.1341, 22.08.1925, 2, Sohbet,

Filorinalı Nazım, Biraz Latife: Hazır Olun Tıraş!, İkdâm, 10192, 01.S.1344 CMT., 22.A.1341, 22.08.1925, 2, Sohbet,

Filorinalı Nazım, Cumhuriyet Marşı, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 2, Şiir, -İstanbul-

Filorinalı Nazım, Edebi Bir Rica, İkdâm, 10095, 21 ŞV.1343.PRŞ., 14.M.1341, 14.05.1925, 3, Haber, Merhum üstad Ekrem ve Tevfik FikretleŞâir-i Azâm Abdülhak Hâmid, Sami Paşazâde Sezai, Doktor Abdullah Cevdet tarafından hatt-ı dest ve imzalarıyla evvelce nâm-ı âcizâneme ithâf edilen ve esasen klişeleri yaptırılmış olmakla beraber şahsım için tarihi bir kıymeti hâiz olmakla beraber hiç kimsenin işine yaramayacağını tabi bulunan altı adet fotoğrafı ile bazı zevatı muhteremenin şiirlerim hakkındaki Mütâlaat ve takdiratını havî üç kıta mektûb-ı kıymetdârın mevzu olduğu paket, evvelki akşam Üsküdar İskelesi'nden Anadolu cihetine hareket eden son vapurda dalgınlıkla unutulduğundan mezkûr paketi bulan zat, her kim ise insaniyet namına İstanbul'da Halk Kütüphanesi'ne tevdi eylediği takdirde yeni çıkan "Hâtrât-ı Meşâhir" Namındaki eserinde on nüsha ihdâ ve birisine şükran-ı mahsûsumla vaz-ı imza edilecektir.

Filorinalı Nazım, Filorinalı Nazım'ın Şapkası, İkdâm, 10609, 28. RA. 1345 C., 05.11.1926, 3, Haber, Filorinalı Nazım Bey'in şapkasını kaybetmesi hk.

Filorinalı Nazım, Heykel-i Ulvî, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 3, Şiir,

Fotoğrafçı Ferit İbrahim, [Başlıksız], İkdâm, 10312, 08 CA.1344 PRŞ., 24.KE.1925, 24.12.1925, 3, Duyuru,

Fransi Dmyio Mander, Tangı Dellâli-Tefrika Numarası: 9, İkdâm, 10471, 24. ZK. 1344 P., 06.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Dmyio Mander, Tango Dellâli Tefrika Numarası: 13, İkdâm, 10477, 30. ZK. 1344 CMT., 12.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domio Mander, Tango Dellâli- Tefrika Numarası: 29, İkdâm, 10495, 21. ZH. 1344 CMT., 03.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:48, İkdâm, 10515, 12. M.1345 C., 23.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyi Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 52, İkdâm, 10510, 17. M.1345 ÇRŞ., 28.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, İkdâm'ın Tefrikası:1-Tango Dellalı, İkdâm, 10463, 16. ZK. 1344 CMT., 29.05.1926, 2, Tefrika, [Mabadi var.]

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrik Numarası: 30, İkdâm, 10496, 22. ZH. 1344 P., 04.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrik Numarası: 32, İkdâm, 10498, 24. ZH. 1344 S., 06.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrik Numarası:16, İkdâm, 10480, 04. ZH. 1344 S., 15.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 10, İkdâm, 10474, 27. ZK. 1344 ÇRŞ., 09.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 11, İkdâm, 10475, 28. ZK. 1344 PRŞ., 10.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 15, İkdâm, 10479, 03. ZH. 1344 PZT., 14.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 17, İkdâm, 10481, 05. ZH. 1344 ÇRŞ., 16.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 18, İkdâm, 10482, 06. ZH. 1344 PRŞ., 17.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 19, İkdâm, 10484, 08. ZH. 1344 CMT., 19.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 20, İkdâm, 10485, 09. ZH. 1344 P., 20.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 21, İkdâm, 10486, 10. ZH. 1344 PZT., 21.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 23, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 25, İkdâm, 10491, 18. ZH. 1344 S., 29.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 26, İkdâm, 10492, 19. ZH. 1344 ÇRŞ., 30.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 28, İkdâm, 10494, 21.ZH. 1344 C., 01.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 34, İkdâm, 10500, 26. ZH.1344 PRŞ., 08.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 35, İkdâm, 10501, 27. ZH.1344 C., 09.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 4, İkdâm, 10466, 19. ZK. 1344 S., 01.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 40, İkdâm, 10507, 04. M. 1345 PRŞ., 15.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellalı-Tefrika Numarası: 41, İkdâm, 10508, 05. M. 1345 C., 16.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 42, İkdâm, 10509, 06. M. 1345 CMT., 17.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 43, İkdâm, 10510, 07. M. 1345 P., 18.07.1926, 2, Tefrik, Mabadı var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 44, İkdâm, 10511, 08. M. 1345 PZT., 19.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 46, İkdâm, 10513, 10. M. 1345 ÇRŞ., 21.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 49, İkdâm, 10516, 13. M.1345 CMT., 24.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 50, İkdâm, 10517, 14. M.1345 P., 25.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 51, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 53, İkdâm, 10511, 18. M.1345 PRŞ., 29.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 6, İkdâm, 10469, 22. ZK. 1344 C., 04.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:12, İkdâm, 10476, 29. ZK. 1344 C., 11.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:14, İkdâm, 10478, 02. ZH. 1344 P., 13.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:18, İkdâm, 10483, 07. ZH. 1344 C., 18.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:2, İkdâm, 10464, 17. ZK. 1344 P., 30.05.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:22, İkdâm, 10487, 14. ZH. 1344 C., 25.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:23, İkdâm, 10489, 16. ZH. 1344 P., 27.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:24, İkdâm, 10490, 17. ZH. 1344 PZT., 28.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:3, İkdâm, 10465, 18. ZK. 1344 PZT., 31.05.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:31, İkdâm, 10497, 23. ZH. 1344 PZT., 05.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:33, İkdâm, 10499, 25. ZH.1344 ÇRŞ., 07.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:36, İkdâm, 10502, 28. ZH.1344 CMT., 10.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:37, İkdâm, 10503, 29. ZH.1344 P., 11.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:39, İkdâm, 10506, 03. M. 1345 ÇRŞ., 14.07.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:5, İkdâm, 10467, 20. ZK. 1344 ÇRŞ., 02.06.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:51, İkdâmM, 10519, 16. M.1345 S., 27.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:56, İkdâm, 10515, 22. M. 1345 PZT., 02.08.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:6, İkdâm, 10468, 21. ZK. 1344 PRŞ., 03.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:8, İkdâm, 10470, 23. ZK. 1344 CMT., 05.06.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransi Domyio Mayer, Tango Dellâli-Tefrika Numarası: 47, İkdâm, 10514, 11. M. 1345 PRŞ., 22.07.1926, 2, Tefrika, Mabadi var.

Fransio Domyio Mander, Tango Dellâli-Tefrika Numarası:38, İkdâm, 10505, 02. M. 1345 S., 13.07.1926, 2, Tefrika,

Fuat, Anadolu'da Tesîdât, İkdâm, 10605, 24. RA. 1345 PZT., 01.11.1926, 2, Makale, Alt Başlık: -Eskişehir'de Cumhuriyet Bayramı

Garson Tevfik, Zâyi, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 4, İlan,

Gırvos Çıçlakyan, Zâyi, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 4, İlan,

Gizli Bir Umumhane, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 2, Haber,

Gözlüklü Amca, "Peri" Hikâyesi Kuyruklu Bir Yalandır, İkdâm, 10273, 27 RA.1344 P., 15.TS.1925, 15.11.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Birinin Ağa Babası!-Çapaçon Çan! -Hayriye Hanım'ın Paracıkları-"Peri" İçeri Hayriye Hanım Dışarı-Âh Bu İnsanlar!

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10162, 01.M.1344 PRŞ., 23.T.1341, 23.07.1925, 1, Makale, -İç Sayfada-

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10155, 24.ZH.1343 PRŞ., 16.T.1341, 16.07.1925, 1, Makale, -İkinci sayfada-

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10155, 24.ZH.1343 PRŞ., 16.T.1341, 16.07.1925, 2, Makale, Alt Başlık: -Sayende Meşhur Oluyorum! -Tadad ve Terkim Oldu- Kitaba Uyduralım! -İdare-i Maslahat Ne Demektir?

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10159, 28.ZH.1343 PZT., 20.T.1341, 20.07.1925, 1, Makale, Alt Başlıklar: -Şarap Bahsi -İki Zıttın İctimâsı -Milyon Bolluğu -Garip Bir Muadele Müjdeler-Mest ü Hoşbar-Sizi Yarın Buz Fabrikasına Davet Ediyorum

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10166, 05.M.1344.PZT., 27.T.1341, 27.07.1925, 1-2, Makale, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediye İctimâsında beyanatta bulunan Mesut Efendi'nin fotoğrafı, Alt Başlıklar: -Tefrişat Merasimi -Keskin Zekâ Keramete... İleh! Mesut Efendi'nin Beyanât-ı Lutfiyesi -Ziya Molla İtiraz Edince -Masa Takırtılarıyla Curcuna Kopu [Mabadi ikinci sayfada]

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10167, 06.M.1344 S., 28.T.1341, 28.07.1925, 2, Haber, Alt Başlıklar: -Hesaptan Anlar Mısın, Kiracılık Kuvvetli Mi? Memurken Bağırırsın: Maaş Az!-Mebus Olunca: Bütçenin Tahammülü Yok!-Evvelki Memur Sonraki Mebus Ağzı..

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10169, 08.M.1344 PRŞ., 30.T.1341, 30.07.1925, 2, Haber, Alt Başlıklar: -Emanet Sıkışmıştır-Gasbat ve Gurra-Borç Verilmedikçe-Borçlularla Biraz Yüz Göz Olunca!-Sizin Bildiğiniz Hesap Da Benim Bildiğim Kadar!

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10176, 15.M.1344 PRŞ., 06.A.1341, 06.08.1925, 2, Haber, Alt Başlıklar: -Karakola Gelince, Kibleye Doğru Dönersiniz-İster, Biner ve Merkeplerin Başına Gelen!..-Mesele Yoktur-Öyle İse Biz Burada Ne Diye Oturuyoruz?..

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Şimdi Kuşa Benzedim...-Hitabet Kürsüsünde Tecrübeler!-İnsanın Ayağı Kaymaya Görsün!-Kanunun Bilmem Hangi Maddesinde..-Hâlâ Canlı Dakikalar

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Zurnayı Çal! -Vahit Kayasının Ahdafradına -Kayınpeder, Kayınvaledeye Kadar İndirirsek! -İstanbul'daTamama Açılan Bir Cadde

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Müzekkere Yağmuru..-Ne Tamir Ne Satış, Ne Kiracı...Bu Nimetten Bizi Mahrum Bırakmayınız..-Bir Ayak: Beş Santim Merba'dır

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10265, 17 RA.1344 PRŞ., 05.TS.1925, 05.11.1925, 3-4, Haber, Alt Başlık: -Derse Devam...-Tahkikat, Tahsisat Mahsub, İktisad Karışık!-Amâ ve Sıddıkana -Kırtasiyecilik [Mabadi ödrdücü sayfada]

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 4, Haber, Alt Başlık: - Hoca Sayhası-Üsküdar'da Tramvay Talimiyesi-Otobüs Bizi HArap Etti-Hilhiş İçilmiş Bir Şey Varsa-İçinizde Hesap Bilen Varsa

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Yetimler Ocağı-Ölü Saltanattan Yeller Eser.. -Almanya, Fransa İş! Gönderilmesi, Getirilmesi? -Tahsisat Gürültüsü...

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10274, 28 RA.1344 PZT., 16.TS.1925, 16.11.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Elli Beş, Elli Altı?-Ben Hesap Mı Bilirim?-Vakti Takdimame-Çuval Dolusu Laf..İstizâh, İskât Hakkı Kimindir?-Evvela Cemaat Bulursan Sen Kaldır

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Şen Olsun Halep Şehri! -Yaya Kaldınız

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10288, 13 CE.1344 PZT., 30.TS.1925, 30.11.1925, 2, *, Alt Başlıklar: -Arşın, Endaz, Yarıda, Metre! -Evliya Efendinin Patatesleri Alınacaktan Da Alıyorlar, Alınmayacaktan da! -Öküz, At Resmi

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir, İkdâm, 10173, 12.M.1344 PZT., 03.A.1341, 03.08.1925, 3, Makale, Alt Başlıklar: -Üzere Söz Söylenilmesin! -Değirmen ve Fırın Hesabı Gibi Olmasın! -Unvanın Kıymet-i İştirâiyesi -Eyüp'ü Tramvay'a Rabtedeceğiz!

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Son Saat, İkdâm, 10180, 19.M.1344 PZT., 10.A.1341, 10.08.1925, 1-2, Haber, Alt Başlık: -Ayrılık Günü- Sokakta Kalacağız, Çadır Altına Sığınacağız-Gülü Seven Dikenine Katlanır-Otuz Sene Hâkimlik Ettim Böyle Dava İştmedim Ecvâf-ı Kebîre [Mabadi ikinci sayfada]

Gözlüklü Amca, Cemiyet-i Umûmiye-i Belediyede Bir Saat, İkdâm, 10162, 01.M.1344 PRŞ., 23.T.1341, 23.07.1925, 3, Makale, Alt Başlıklar: -Muhbir ve Musadir Bahsi -Ne Kaçak Var Ne Muhbir -Doktor Kavrıyamadı... -Para Yerine Enkaz -Teşrifâtı Mütakabile --Heyeti Cemile -Vaziyete Hâkm! İley...

Gözlüklü Amca, Erkeklerle Mevsim Hasbihâlî, İkdâm, 10178, 17.M.1344 CMT., 08.A.1341, 08.08.1925, 2, Sohbet,

Gözlüklü Amca, Hâ..râc..Hârîç..Hâr..îç.. Dalgâ...da, İkdâm, 10191, 30.M.1344 C., 21.A.1341, 21.08.1925, 1-2, Haber, Bedesten'da haraç toplayanların fotoğrafı, Alt Başlık: -Hesap ve Kitap..Sipano'da Meyveş Mahâfil-i Kibarda Argo...-Sandal Bedesteninde Üç Tip..-Hârâç..Hârâç..Hârâç.. [Mabadi ikinci sayfada]

Gözlüklü Amca, Hafta Musâhabesi: Hisse-yi Şâyia, İkdâm, 10182, 21.M.1344 ÇRŞ., 12.A.1341, 12.08.1925, 2, Sohbet,

Gözlüklü Amca, Kısa Bir Cevap: Aman Eski Yaprakları Açmayalım..., İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 3, Sohbet,

Gölsüm Niyazi Hanım, Küçük Hikâye: Kara Kedi, İkdâm, 10057, 09 R.1343 PRŞ., 02.N.1341, 02.04.1925, 2, Hikâye,

Gölsüm Niyazi Hanım, Küçük Hikâyeler: "Beyaz Gölge", İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 3, Hikâye,

Gölsüm Niyazi, Küçük Hikâyeler: Güzel Fahire Hanım, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 2, Hikâye,

Gölsüm Niyazi, Teselli... Kezban'dan Fahriye'ye, İkdâm, 10127, 23.ZK.1343 PZT., 15.H.1341, 15.06.1925, 3, Hikâye,

Gündüzoğlu Kadri, İnebolu'da Umumi Faaliyet, İkdâm, 10537, 15. S. 1345 ÇRŞ., 25.08.1926, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Beledyenin Elektiriği -En Büyük Mahalle Taht-ı Tehlikede -Teşkilât-ı Sıhhiyemiz -Yeni İdman Yurdu -Teşkilât-ı Sâbika Neden Bozuldu? -Ticaret Kongresi -Nâfiada Faaliyet Mi Var? -İnebolu Ziraate Mi Ormanlara Mı İstinad Eder? -Temîn-i Refâh Nasıl Mümkün?

Gündüzoğlu Kadri, Orman Kanunu Tadil İhtiyacı-Makine Kuvvetlerinden İstifade Etmeliyiz, İkdâm, 10524, 01. S. 1345 ÇRŞ., 11.08.1926, 3, Makale, Alt Başlık: -Kereste-Elma-Yumurta Ticareti-Ticaret Odası-Bankalar

H(a) Avni Lifij, Sanat: İki Nutuk, Bir Makale Münasebetiyle, İkdâm, 10278, 03 CE.1344 C., 20.TS.1925, 20.11.1925, 4, Sohbet,

H(a) N., Akdeniz Meselesi-Tanca Davası, Rekabet ve İhtilâflar, İkdâm, 10546, 23. S. 1345 PRŞ., 02.09.1926, 1, Haber, İtalya ve İspanya arasındaki Tanca meselesi hk.

H(a) N., Âkılane Bir Siyaset, İkdâm, 10382, 22 Ş. 1344 P., 07.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Almanya-Sovyetler İttifakının Askerleri Daimi Münazaalar, İkdâm, 10428, 11. Ş. 1344 CMT., 24.04.1926, 1, Makale, Almanya-Sovyetler ittifakı hk.

H(a) N., Ankara İtilafı Münasebetiyle Endişeler-Hakiki Gaye, İkdâm, 10376, 16 Ş. 1344 PZT., 01.03.1926, 1-2, Makale, Fransa'nın, Suriye Fevkalade Komiseri Hanri Döjovnel'in Ankara'da imzaladığı itilafname hk. [Mabadı ikinci sayfada]

H(a) N., Asyalılar İttihadı-Nagasaki Konferansının Mahiyeti, İkdâm, 10517, 24. M. 1345 ÇRŞ., 04.08.1926, 1, Makale, Eylül ayı zarfında, Nagasaki'de, Asyalılar İttihadı Konferansı'nın ictimâsı hk.

H(a) N., Avrupa Ailesi Teşkili Etrafında Yeni Entrikalar, İkdâm, 10361, 01. Ş. 1344 P., 14.02.1926, 2, Haber, Locarno Muâhdesinde yer alan bir maddeden hareketle, Avrupa ailesi teşkili hk.

H(a) N., Avrupa Ne Vaziyette, İkdâm, 10383, 23 Ş. 1344 PZT., 08.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Avrupa'nın Harabisi, İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Balkan İttifakı Teşkili Etrafında Müttehit Cephe, İkdâm, 10409, 20 R. 1344 CMT., 03.04.1926, 1-2, Makale, Balkan devletleri arasındaki ittifak teşkili hk.[Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Balkan İttifakı Teşkili Etrafında, İkdâm, 10409, 20 R. 1344 CMT., 03.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Balkanlar Hâdisâtının En Mühim Safhası Sendikalar Konferansı, İkdâm, 10417, 28 R. 1344 P., 11.04.1926, 1, Makale, Balkan sendikalar kongresinin icrası hk.

H(a) N., Balkanlar ve Musul, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Balkanlardaki Siyasi Faaliyetlerin Neticeleri-Bugün ve Yarın, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 1-2, Makale, Balkan Devletleri arasındaki münâsebât hk.[Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Beyne'l-milel Bir İhtilâfın Bugünkü Safhası-Rekabet ve Mücadele, İkdâm, 10377, 17 Ş. 1344 S., 02.03.1926, 1-2, Makale, Cemiyeti Akvam Meclisinde, daimi azalık Mesâili hk. [Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Beyne'l-milel Meseleler Londra İtilafının Mana ve Mahiyeti, İkdâm, 10352, 22 R. 1344 C., 05.02.1926, 2, Haber,

H(a) N., Bize Ait Vazifeler 1914'teki Gibi Mi?, İkdâm, 10523, 30. M. 1345 S., 10.08.1926, 1, Makale, Balkanların vaziyeti hk.

H(a) N., Bugün ve Yarın, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Cemiyeti Akvam'ın İctimâsı Etrafında Avrupa Ne Vaziyette?, İkdâm, 10383, 23 Ş. 1344 PZT., 08.03.1926, 1-2, Makale, Cemiyeti Akvam'ın ictimâsı hk. [Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Cemiyeti Akvam'ın Tatilinden Sonra Balkanlar ve Musul, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 1-2, Makale, Cemiyeti Akvam'ın, Balkankar ve Musul ile ilgili Müzâkereleri hk.[Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Emperyalizmin Asya'da Bugünkü Vaziyeti Uyanan Milletler, İkdâm, 10410, 21 R. 1344 P., 04.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Faşistlerin Meçhul Olmayan Fikirleri-Acaba...lar Muadelesi, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 1, Makale, İtalya Başvekili Sinyör Mussolini'nin Traplusgarp'a seyahati hk.

H(a) N., Günün Meselesi: Siyaset Âleminde Son Hareketler, İkdâm, 10321, 17 CA.1344 CMT., 02.01.1926, 2, Makale,

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Şark İstiklal Mahkemesinin Kararı -İdari Islahat Teşebbüsleri -İktisadî Faaliyet -Musul Meselesi -Grev Hareketleri

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 4, Makale, Alt Başlıklar: -Bursa Seyahati -İnkılabın Tersîni -Nâfia İşleri -Tehcir Şâyiası -Musul Meselesi, Türkiye-İngiltere -Grevler-Tahdîd-i Teslîhât -Emniyet Mukavelesi ve Almanya -Düyûnât Meselesi ve İtalya -Fas Muharebeleri -Dürzî İsyanı

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 3, Makale, Alt Başlık: -Halk Günlüğünün Tezahüratı-İntihâbât Hazırlıkları-Umuru Nâfia-Kanûn-ı Medenîmizin Islahı-Tahdîd-i Hudûd Mesâil-i İngiltere Ahvâli Dâhiliyesi-Grevler-Emniyet Mukavelesi ve Çiçerin'in Seyahati-Balkanlar Emniyeti

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Halkın ve Hükümetin Faaliyeti -İngiltere Ahvâli -Musul Meselesi ve Cemiyet-i Akvam -Locarno Konferansı -Avrupa Siyasetinin Yeni Esasları -Emperyalizmin Sönmesi -Amerika ve Müsameleti Umûmîye -Düyûnât Meselesi

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 4, Makale, Alt Başlıklar: -Dâhili İşler:Garbi'nin Avdeti -Mali ve İktisadî Gayeler

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 4, Haber, Alt Başlıklar: Siyaseti Dâhiliye: -Gazi'nin Nutku -Hakikatin Faydası-Bir İtilafın Halli -Şâyiaya Karşı Neticesiz -Harici Meseleler: -Son Safha -Aksayı Şarkta -İttihat Hareketleri -Fırtınadan Sonra -Fas'taki Mücadele -İsyanın Neticesi

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10274, 26 RA.1344 CMT., 14.TS.1925, 14.11.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Dâhili İşler: -İtimâd Notları -Yeni Bir İktisadî Hareket

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10279, 04 CE.1344 CMT., 21.TS.1925, 21.11.1925, 4, Haber, Alt Başlıklar: -Dâhili İşler: -Bir Devr-i senevî -Yanlış Bir Telakkî

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10286, 11 CE.1344 CMT., 28.TS.1925, 28.11.1925, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Dâhili Haberler: -Tezyîd-i Vâridât Meselesi -İhracatımızdaki Durgunluk -Ciddi Tedbirler -Hârici Meseleler: -Diğer Alâkadarlar -Şâyiaların Mahiyeti -Şaşalı Beyânât -Afrika Hadiseleri -Fransız Ahvâli

H(a) N., Hakiki Gaye, İkdâm, 10376, 16 Ş. 1344 PZT., 01.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Hazırlık Kime?, İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 2, Haber, [Birinci sayfadan mabad.]

H(a) N., İngiltere'de Gittikçe Fazlalaşan Bir Tehlike-İctimâi Buhran, İkdâm, 10433, 16. Ş. 1344 PRŞ., 29.04.1926, 1, Makale, İngiltere'de vuku bulan ictimâi buhran hk.

H(a) N., İngiltere-İtalya-Şarkı Karib Londra Müzâkereleri, İkdâm, 10340, 10 R. 1344 P., 24.01.1926, 2, Haber, İngiltere-İtalya arasındaki siyasi Müzâkere hk.

H(a) N., İstanbul Piyasasının Bugünkü Vaziyeti Müşkilâtla Mücadele, İkdâm, 10429, 12. Ş. 1344 P., 25.04.1926, 1, Makale, İstanbul piyasası hk.

H(a) N., Mevzuyu İtilaflar, İkdâm, 10393, 04 R. 1344 PRŞ., 18.03.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Musul İhtilâfının Son Safhası-Türkiye-İngiltere, İkdâm, 10385, 25 Ş. 1344 ÇRŞ., 10.03.1926, 1-2, Makale, Musul meselesi hk.[Mabadi ikinci sayfadır.]

H(a) N., Notadan Sonra Balkanlarda Harbe Mani Amiller, İkdâm, 10527, 04. S. 1345 CMT., 14.08.1926, 1, Makale, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan, Sofya mümessillerinin Bulgaristan'a verdiği nota hk.

H(a) N., Rekabet ve Mücadele, İkdâm, 10377, 17 Ş. 1344 S., 02.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Roma Müzâkerâtının Neticeleri-Mevzuyu İtilaflar, İkdâm, 10393, 04 R. 1344 PRŞ., 18.03.1926, 1-2, Makale, Yunan Hariciye Nazırı Mösyö Rofos'un, Mösyö Mussolini ile Cenevre'de Müzâkerâtı hk.[Mabadi ikinci sayfadır.]

H(a) N., Roma'daki Müzâkerelerin Mahiyeti-Türkiye'de Alâkadar Mı?, İkdâm, 10378, 18 Ş. 1344 ÇRŞ., 03.03.1926, 1-2, Makale, Yugoslavya Hariciye Nazırı Mösyö Nînçing'in, İtalya Başvekilî Sinyör Mussolini arasındaki Müzâkerât hk.[Mabadi ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Sessiz Dertleşmenin Manası-Yarinki Avrupa, İkdâm, 10366, 06. Ş. 1344 C., 19.02.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Sovyetler, Almanya ve Tahdîd-i teslîhât Siyasi Muvazeneler, İkdâm, 10425, 08. Ş. 1344 ÇRŞ., 21.04.1926, 1, Makale, Devletlerin tahdîd-i teslîhât siyaseti hk.

H(a) N., Teslîhâtı Müsabaka ve İktisadi Buhranlar-Avrupa'nın Harabisi, İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Türkiye-Bulgaristan Münâsebâtı-Akılâne Bir Siyaset, İkdâm, 10382, 22 Ş. 1344 P., 07.03.1926, 1-2, Makale, Türkiye-Bulgaristan münâsebâtı siyaseti hk.[Mabadi ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Türkiye'de Alâkadar Mı?, İkdâm, 10378, 18 Ş. 1344 ÇRŞ., 03.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Türkiye'de İctimâî ve Medeni Ahkâm Medeniyetlerin Vaziyeti, İkdâm, 10427, 10. Ş. 1344 C., 23.04.1926, 1, Makale, Ekalliyetler meselesi hk.

H(a) N., Türkiye-İngiltere, İkdâm, 10385, 25 Ş. 1344 ÇRŞ., 10.03.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Uyanan Millletler, İkdâm, 10410, 21 R. 1344 P., 04.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Uyandırıcı Darbelere Sonraki Faaliyet-Hazırlık Kime?, İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 1-2, Makale, Cenevre'deki Cemiyeti Akvam Konferansının, dünya matbuatundaki yankıları hk.[Mabadi ikinci sayfadadır.]

H(a) N., Yarinki Avrupa, İkdâm, 10366, 06. Ş. 1344 C., 19.02.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

H(a) N., Haftalık İcmâl-i Siyâsi, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 3, Makale, Alt Başlıklar: -Dâhili İşler: Gazi'nin Seyahati -İntihâbât-Pamuk Kongresi -Demir Yolları -Harici Meseleler: -Musul Meselesinin Bugünkü Vaziyeti -İngiltere'de Komüniz -İngiltere ve Amerika'da Grev -Rif Mücahitleri -Emperyalistlere Karşı Afrika Harekâtı -Locarno Konferansı -Beynelmüttefikin Düyûn Meselesi -Yunanistan-Yugoslavya -Çin -Harici Münâsebâtımız

H(a)N., Yunan İhtilali, İkdâm, 10536, 13. S. 1345 PZT., 23.08.1926, 1, Makale, Balkanlarda, Yunan-Yugoslavya itilafının etkileri hk.

H. Avni Lifij Memleketimizde Sanat ve İlim Hareketleri İkdâm 10036 17 Ş.1343 PRŞ. 12.M.1341 12.03.1925 2 Makale Beyne' l-milel Paris sanayi sergisi hk.

H. N., Hava Kuvvetleri ve Vatanın Müdafaası Etrafında, İkdâm, 10341, 11 R. 1344 PZT., 25.01.1926, 2, Makale, -Ankara-

-Habeşistan Hakkında Uzlaştılar Mı? -4,5 Sene Hapse Mahkum -Doktor Loter'in Seyahati -Giciner Abidesi -İngiltere'de Büyük Havai Gemiler -Fransa'ya Arıza-i Teşekkürîye -25 Bin Ton Sah Havuz -Kralın Rütbe ve Nişan Tevcihi -Seyahatin İkinci Merhalesi

Hacı Cemalzade Süleyman Sami, Süleyman Sami Sabunları, İkdâm, 10120, 16.ZK.1343 PZT., 08.H.1341, 08.06.1925, 3, Reklam,

Hacı İbrahim Zâyi İkdâm 10033 12 Ş.1343 P. 08.M.1341 08.03.1925 3 İlan

Hacı İbrahim Zâyi İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 3 İlan

Hacı İbrahim Zâyi İkdâm 10034 15 Ş.1343 S. 10.M.1341 10.03.1925 3 İlan

Hacı Sait, Muhterem Müşterilerimin Ramazân-ı Şerîfi Mübarek Olsun-Tatlı Meraklılarına, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 4, Duyuru,

Hacı Şakirzade Hacı Mustafa, İttihâd-ı Diğer Muhtelif Müncebellik Türk Anonim Şirketinden Davetname, İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 4, Duyuru,

Hacı Şevkiye Teşekkür-i Alenî İkdâm 10039 19 Ş.1343 P. 15.M.1341 15.03.1925 3 Haber

Hacı Yusuf Efendi, İstanbul Birinci Kâtibi Adlîliğine, İkdâm, 10430, 13. Ş. 1344 PZT., 26.04.1926, 3, Haber,

Hafız Hüsnü, Zâyi, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 4, İlan,

Hafız Mehmed Hazım, Zâyi, İkdâm, 10394, 05 R. 1344 C., 19.03.1926, 4, İlan,

Hafız Yakup, Zâyi, İkdâm, 10103, 29 ŞV.1343 C., 22.M.1341, 22.05.1925, 3, İlan,

Hainlerin Listesini Neşretmiştir -Şimdiye Kadar 56 Kişiyi Cezası Verilmiş 26 Hain İdam Edilmiştir [Mabadi ikinci sayfada]

"Hâkimiyet-i Milliye", Ankara'da Su, İkdâm, 10192, 01.S.1344 CMT., 22.A.1341, 22.08.1925, 4, Haber, Ankara'nın su ihtiyacı hk.

"Hâkimiyet-i Milliye", Ansızın Vefat, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Evkâf Müdüriyet-i Umûmîsi Şemseddin Bey Ankara'da Ansızın Öldü

"Hâkimiyet-i Milliye", Ceraim İstatistiği, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 3, Haber, 341 senesinin ilk altı ayma ait cerâim istatistiği hk.

"Hâkimiyet-i Milliye", Gayr-i Mübâdillerin Parası, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 2, Haber, Gayr-i mübâdillere tevzi edilmek üzere Yunan hükümetinden alınan 300 bin Türk lirasının Mübâdillere tevziatı hk.

"Hâkimiyet-i Milliye", Tahrîf Edilen Beyânât, İkdâm, 10335, 01 R. 1344 CMT., 16.01.1926, 2, Haber, Musul meselesi hk.

"Hâkimiyet-i Milliye", Tapu ve Kadastro, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 4, Haber, Tapu ve kadastro müfettişlerinden mürekkep bir komisyonun teşekkülü hk.

Hakkı Süha, İstifa, İkdâm, 10497, 23. ZH. 1344 PZT., 05.07.1926, 2, Haber, "Sevimli Ay" ve "Resimli Perşembe" mecmuasının müdür-i mesûlkabul etmiş olan Hakkı Süha'nın istifası hk.

Hakkı Süha, Teşekkür, İkdâm, 10279, 04 CE.1344 CMT., 21.TS.1925, 21.11.1925, 5, İlan,

Hakkındaki Münakaşat Neticesinde Kazalara Mani Tedâbiri Havi Muhtıra Tanzimi ve Emanete Tevdisi Kararlaştırıldı -Emanetin Menabi Vâridâtı Nelerdir? [Mabadi ikinci sayfada]

-Hâlâ Ecnebi Garsonları -Bir Senede Kaç Aş Yapıldı? -Yeniden Tecrübe Yapılacak

Haldedir -İhracat Emtiamız ve Hariç Piyasaları -Heyet-i Vekîlenin Tasvip Ettiği Hususlar -Maden Sütunlarına Ait Yeni Talimatname -Talimatnamenin Başlıca Ahkamı -Sahillerimizdeki Nakliyat -Makinelerimize Verilecek Gazlar

-Hâl-i Faâliyetteki Madenciler -Kralın Derhal Tasdiki

Halid, Zâyi, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 3, İlan,

Halil Hilmi, Zâyi, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 4, İlan,

Halil Hilmi, Zâyi, İkdâm, 10375, 15. Ş. 1344 P., 28.02.1926, 4, İlan,

Halil Zeki, Çılgınlığın Bu Derecesine Hayret Etmeli!, İkdâm, 10597, 15. RA. 1345 CMT., 23.10.1926, 2, Haber, Alt Başlık: -Yunanlıların, Anadolu'da Uğradıkları İnhizamdan Sonra Mübadele Suretiyle Yunanistan'a Gönderilen Rumlara, Sâbık Kral Konstantin'in Erkân-ı Harb Reisi General Dosmanis, Yerlerine Dönmeyi Tavsiye Ediyor ve Bu Suretle Yeni Bir Fırıldak Çevirmek İstiyor

Halil, Cemiyet-i Tadrîsiye-i İslâmiye Kongresi, İkdâm, 10610, 29. RA. 1345 CMT., 06.11.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlıklar: -Dârü'ş-şafaka Programları -Mektebe Alınan 60 Talebe

Halil, Cemiyet-i Tadrîsiye-i İslâmiye Kongresi, İkdâm, 10610, 29. RA. 1345 CMT., 06.11.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Halim, Terbiye, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 5, Sohbet,

Halk Namına Belediye Reisi İbrahim Halit Paşa'nın Şehâdet Günü Kars İçin Yevmi Matem Olması Karar-gîr Oldu İkdâm 10015 24.R.1343 ÇRŞ. 18.Ş.1341 18.02.1925 1-2 Makale Alt Başlıklar: -Merhum, Mebusluktan istifa Etmek Niyetindeydi -Son Mülakat -Kars Matem İçinde... [Mabadi ikinci sayfada]

Hamdi Bey'in Kerimesi: Fatma, Zâyi, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 3, İlan,

Hamdullah Suphi, Bir Tavzîh, İkdâm, 10144, 10.ZH.1343 ÇRŞ., 02.T.1341, 02.07.1925, 3, Haber, Muallimler kongresi hk.

Hamdullah Suphi, Fazilet Mükâfatı: Necip Âsım Bey, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 4, Haber, Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey'in, Dârü'l-Fünûn Edebiyat Şubesi müderrislerinden Necip Âsım Bey'e gönderdiği mektup hk.

Hamid Nuri, Akdeniz Muvazenesi, İkdâm, 10627, 17. CE. 1345 S., 23.11.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Hayalata Müstenit Haberler ve Hakikat [Mabadi üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Akdeniz Muvazenesi, İkdâm, 10627, 17. CE. 1345 S., 23.11.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Hayalata Müstenit Haberler ve Hakikat [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Almanya, Sovyetler ve Küçük İtilaf-Muvazenesiz Hareketler, İkdâm, 10431, 14. Ş. 1344 S., 27.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Almanya-Fransa, İkdâm, 10575, 23. RE. 1345 C., 01.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Almanya-Fransa-Cenevre'deki İctimâsının Hitamından Sonra, İkdâm, 10575, 23. RE. 1345 C., 01.10.1926, 1, 3, Makale, Cemiyet-i Akvâm'ın Eylül ictimâsı hk. [Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Almanya-Rusya- Berlin Muâhdesinin Tesir ve Münakaşaları, İkdâm, 10445, 28. Ş. 1344 S., 11.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Almanya-Rusya, İkdâm, 10445, 28. Ş. 1344 S., 11.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Almanya-Sovyetler Muâhdesinin İmzası Bugünkü Almanya, İkdâm, 10430, 13. Ş. 1344 PZT., 26.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Altın Kılıç, İkdâm, 10421, 04. Ş. 1344 CMT., 17.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Asya Mesâili, İkdâm, 10477, 30. ZK. 1344 CMT., 12.06.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Asya Mesâili-Musul İtilafı ve Türkiye Siyaseti, İkdâm, 10477, 30. ZK. 1344 CMT., 12.06.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Asya'nın Mukadderatı, İkdâm, 10596, 14. RA. 1345 C., 22.10.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Çin Mücâdelâtındaki İnkişaf [Mabadi ikinci sayfanın ikinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Asya'nın Mukadderatı, İkdâm, 10596, 14. RA. 1345 C., 22.10.1926, 2, Makale, Alt Başlık: - Çin Mücâdelâtındaki İnkişaf [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Avrupa İttihadı Kongresi'nin İctimâsı Münasebetiyle, İkdâm, 10579, 27. RE. 1345 S., 05.10.1926, 1, 3, Makale, Avrupa İttihadı Kongresi'nin, Viyana'da ilk ictimâsı hk. [Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Avrupa İttihadı, İkdâm, 10579, 27. RE. 1345 S., 05.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Avrupa Karşısında Amerika'nın Vaziyet ve Hat-ı Hareketi, İkdâm, 10582, 30. RE. 1345 C., 08.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Avrupa Karşısında Amerika'nın Vaziyet ve Hatt-ı Hareketi, İkdâm, 10582, 30. RE. 1345 C., 08.10.1926, 1, 3, Makale, [Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Avrupa'daki Buhran, İkdâm, 10574, 22. RE. 1345 PRŞ., 30.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Avrupa'daki Buhran-Halkımızın ve Gençliğin Hedefi, İkdâm, 10574, 22. RE. 1345 PRŞ., 30.09.1926, 1, 3, Makale, Dünyada husule gelen buhranlar hk.[Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Balkanlardaki Faaliyet, İkdâm, 10617, 07. CE. 1345 CMT., 13.11.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - İtalya Nüfûz ve Tefavvuk

Hamid Nuri, Balkanlardaki Tehlike, İkdâm, 10643, 03. CA. 1345 PRŞ., 09.12.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: Harpten İctinâbı İcap Ettiren Sebepler -[Mabadi üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Balkanlardaki Tehlike, İkdâm, 10643, 03. CA. 1345 PRŞ., 09.12.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Harpten İctinâbı İcap Ettiren Sebepler [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Belgrat'taki Buhranın Hallinden Sonra Siyasi Cebhe, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Dramlar, İkdâm, 10437, 20. Ş. 1344 PZT., 03.05.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Dramlar-Dünya Hadiselerinin Hakiki İntibaatı, İkdâm, 10437, 20. Ş. 1344 PZT., 03.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Gruplar, İkdâm, 10614, 04. CE. 1345 ÇRŞ., 10.11.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: -Şâiyat ve Neşriyatın Hedefi [Mabadı üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Gruplar, İkdâm, 10614, 04. CE. 1345 ÇRŞ., 10.11.1926, 3, Haber, Alt Başlık: -Şâiyat ve Neşriyatın Hedefi [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Siyaset, İkdâm, 10646, 06. CA. 1345 P., 12.12.1926, 1-2 Makale Alt Başlık: - Amerika'nın Hatt-ı Hareketi ve Türkiye [Mabadı ikinci sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Siyaset, İkdâm, 10646, 06. CA. 1345 P., 12.12.1926, 2, Makale, Alt Başlık: - Amerika'nın Hatt-ı Hareketi ve Türkiye [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Siyasi Cereyanlar-Sulhun Tehditkar Menbaları, İkdâm, 10509, 06. M. 1345 CMT., 17.07.1926, 3, Makale,

Hamid Nuri, Beyne'l-milel Sükûnet, İkdâm, 10623, 13. CE. 1345 C., 19.11.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Milletler ve Sulh İçinde Mesai Arzuları [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Bir Nutuk ve Bir Karar, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Harici Muvaffakiyet, Dâhili Tehlike [Mabadı üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Bir Nutuk ve Bir Karar, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Bir Nutuk ve Bir Karar, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 3, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Bled Konferansı, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Bled Konferansı-Cenubî Avro Yakın Asya'da, İkdâm, 10488, 15. ZH. 1344 CMT., 26.06.1926, 1-2, Haber, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Borsadaki Hadise, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Borsadaki Hadise-Vaziyeti İlmi Usullerle Tedkik Etmeliyiz, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 1,3, Haber, [Mabadı üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Bratyano'nun İstifasından Sonra Vaziyet, İkdâm, 10413, 24 R. 1344 ÇRŞ., 07.04.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - Romanya Siyaseti

Hamid Nuri, Bugünkü Almanya, İkdâm, 10430, 13. Ş. 1344 PZT., 26.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Bugünkü Buhranlar, İkdâm, 10452, 05. ZK. 1344 S., 18.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Bugünkü Buhranlar-İhtilalcilerin Hâkimiyetinden Sonra, İkdâm, 10452, 05. ZK. 1344 S., 18.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Buhranın Temadisi, Amerika'nın Avrupa'ya Karşı Vaziyeti, İkdâm, 10516, 13. M.1345 CMT., 24.07.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Buhranın Temadisi-Amerika'nın Avrupa'ya Karşı Vaziyeti, İkdâm, 10516, 13. M.1345 CMT., 24.07.1926, 1,3, Makale, Fransa'da Zuhûr eden mali buhran hk. [Mabadı üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Canlanmak Teşebbüsleri, İkdâm, 10630, 20. CE. 1345 C., 26.11.1926, 1,3, Makale, Alt Başlık: - Sir Osten Çemberlayn'ın Nutku [Mabadı üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Canlanmak Teşebbüsleri, İkdâm, 10630, 20. CE. 1345 C., 26.11.1926, 3, Haber, Alt Başlık: - Sir Osten Çemberlayn'ın Nutku [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Cenevre İctimâsı, İkdâm, 10640, 30. CE. 1345 PZT., 06.12.1926, 1, Haber, Alt Başlık: - Mûteaddid Mülakatın Manası ve Neticeleri

Hamid Nuri, Cenevre İctimâsı, İkdâm, 10640, 30. CE. 1345 PZT., 06.12.1926, 3, Haber, Alt Başlık: - Mûteaddid Mülakatın Manası ve Neticeleri [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Cenevre'deki İctimâ, İkdâm, 10548, 25. S. 1345 CMT., 04.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Cenevre'deki İctimâs-Hakiki Cemiyet-i Akvâm Nasıl Olabilir?, İkdâm, 10548, 25. S. 1345 CMT., 04.09.1926, 1, 3, Haber, [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, Çin Hadiseleri, İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Mefkûrecilerin Emsalsiz Zafer ve Muvaffakiyetleri [Mabadı ikinci sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Çin Hadiseleri, İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 2, Haber, Alt Başlıklar: Mefkûrecilerin Emsalsiz Zafer ve Muvaffakiyetleri [Birinci sayfadan mabad]

Hamid Nuri, Dertler Konferansı, İkdâm, 10635, 25. CE. 1345 ÇRŞ., 01.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Tahassül Edecek Neticeler [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Emperyalizmin İhzar Halindeki Hamleleri Asri Cihangirler, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Emperyalizmin İhzar Halindeki Hamleleri-Asri Cihangirler, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Garip Bir Neşriyat Mûtenakız Rivayetler ve Tasniat, İkdâm, 10593, 11. RA. 1345 S., 19.10.1926, 1, 3, Makale, "Times"ın, İstanbul muhâbir-i mahsûsunun gönderdiği mektup hk.[Mabadı üçüncü sayfanın üçüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Garip Bir Neşriyat -Mûtenakız Rivayetler ve Tasniat, İkdâm, 10593, 11. RA. 1345 S., 19.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, General Pangalos'un İntihâbından Sonra Yunanistan'ın Vaziyeti, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 1-2, Makale, General Pangalos'un, Yunan Reîs-i Cumhûrluğuna intihâbı hk. [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Gıldahol'daki Nutuk, İkdâm, 10616, 06. CE. 1345 C., 12.11.1926, 1-2, Haber, Alt Başlık: - Başvekilin Mûgâlâtalı Sözleri [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Hakiki Âmiller, İkdâm, 10599, 17. RA. 1345 PZT., 25.10.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Beyne'l-milel İktisadi Buhranın Müsebbipleri [Mabadı üçüncü sayfanın dördüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Hakiki Âmiller-Beyne'l-milel İktisadi Buhranın Müsebbipleri, İkdâm, 10599, 17. RA. 1345 PZT., 25.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Hakiki Sebepler, İkdâm, 10566, 14. RE. 1345 ÇRŞ., 22.09.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Beyne'l-milel Siyasette Grift Bir Safha [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, Hakiki Sebepler, İkdâm, 10566, 14. RE. 1345 ÇRŞ., 22.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Harbde ve Sulhta, İkdâm, 10543, 20. S. 1345 PZT., 30.08.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Tayyarelerin Fayda ve Tesirleri [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Harpte ve Sulhta, İkdâm, 10543, 20. S. 1345 PZT., 30.08.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Heyecanın Sükûna İnkılâbından Sonra Türk'ün Hedefi, İkdâm, 10426, 09. Ş. 1344 PRŞ., 22.04.1926, 1, Makale, Ülkemizde husule gelen inkılâpların tesirleri hk.

Hamid Nuri, İctihad Cephesi, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 1,3, Makale, Alt Başlık: - Beyne'l-milel En Mühim Bir Devre [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, İki Haber, İkdâm, 10578, 26. RE. 1345 PZT., 04.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İki Haber-Türk ve İran Milletleri Mütelyakkız Bulunmalı, İkdâm, 10578, 26. RE. 1345 PZT., 04.10.1926, 1,3, Makale, İran'da, Rıza Şah Pehlevi Hasan'a suikast girişimi hk. [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, İktisadi Birleşmeler Bankerlerin Beyannamesi Hakkında, İkdâm, 10597, 15. RA. 1345 CMT., 23.10.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İktisadi Birleşmeler, İkdâm, 10597, 15. RA. 1345 CMT., 23.10.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Bankerlerin Beyannamesi Hakkında [Mabadı ikinci sayfanın üçüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, İktisadi Müşkilât, İkdâm, 10602, 20. RA. 1345 PRŞ., 28.10.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: Adana Mütchassıslarının Arzu ve Temennileri [Mabadı üçüncü sayfanın üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, İktisadi Müşkilât-Adana Mütchassıslarının Arzu ve

Hamid Nuri, İngiliz Buhranı, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İngiltere Buhranı, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Büyük Britanya Semasındaki Zulmet [Mabadı üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, İngiltere-İtalya, İkdâm, 10576, 24. RE. 1345 CMT., 02.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İngitire-İtalya, İkdâm, 10576, 24. RE. 1345 CMT., 02.10.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: - Livorno Mülakâtının Meanisi ve Mahiyeti [Mabadı üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, İstihsal Buhranı, İkdâm, 10461, 14. ZK. 1344 PRŞ., 27.05.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Sovyetlerin İmtiamıza Yaptığı Tahdidat [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, İstihsal Buhranı, İkdâm, 10461, 14. ZK. 1344 PRŞ., 27.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İtalya Hegomanyası, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 1, 3, Haber, Alt Başlık: - Teşkiline Başlanan Mukâbil Grup [Mabadı üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, İtalya Hegomanyası, İkdâm, 10588, 06. RA. 1345 PRŞ., 14.10.1926, 3, Haber, Alt Başlık: - Teşkiline Başlanan Mukâbil Grup [Birinci sayfadan mabad]

Hamid Nuri, İtalya Siyaseti, İkdâm, 10606, 25. RA. 1345 S., 02.11.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: -Son Hadise ve Hareketler Münasebetiyle [Mabadı ikinci sayfanın ikinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, İtalya Siyaseti-Son Hadise ve Hareketler Münasebetiyle, İkdâm, 10606, 25. RA. 1345 S., 02.11.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İtalya-Arnautluk Misakının Mahiyeti ve Tehlikeli Neticeleri, İkdâm, 10642, 02. CA. 1345 ÇRŞ., 08.12.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, İttifak Beytinin Hakiki Manası Lehimizde İnkişafat, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, İttihat Cephesi, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Kanlı Muvazeneler, İkdâm, 10444, 27. Ş. 1344 PZT., 10.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Kanlı Muvazeneler-Amerika'nın Avrupa'ya Karşı Vaziyeti, İkdâm, 10444, 27. Ş. 1344 PZT., 10.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Kömür Meselesi, İkdâm, 10605, 24. RA. 1345 PZT., 01.11.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: -Cezri Tedbirler İttihazı Lüzumu [Mabadı ikinci sayfanın ikinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Kömür Meselesi, İkdâm, 10605, 24. RA. 1345 PZT., 01.11.1926, 2, Makale, Alt Başlık: -Cezri Tedbirler İttihazı Lüzumu [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Lehimizde İnkişafat, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Londra Konferansı, İkdâm, 10605, 23. RA. 1345 P., 31.10.1926, 1-2, Haberr, Alt Başlık: -Son Verilen Bir Kararın Ehemmiyeti [Mabadı ikinci sayfanın yedinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Londra Konferansı, İkdâm, 10605, 23. RA. 1345 P., 31.10.1926, 2, Makale, Alt Başlık: -Verilen Bir Kararın Ehemmiyeti [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Mantıkî Bir Netice?, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 1, 3, Haber, Alt Başlık: - Cemiyet-i Akvâm Karşısında Türkiye [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Mantıkî Bir Netice?, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Maverayı İcarda Yeni Vatan Altın Kılıç, İkdâm, 10421, 04. Ş. 1344 CMT., 17.04.1926, 1-2, Haber, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Mefkûre Zaferleri, İkdâm, 10550, 27. S. 1345 PZT., 06.09.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: Çin'deki Mücadelenin Hedef ve Neticesi [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Mefkûre Zaferleri, İkdâm, 10550, 27. S. 1345 PZT., 06.09.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Mefkûrelerle Mücadele-İngiltere'deki Grev Faaliyetinin Hedefleri, İkdâm, 10440, 23. Ş. 1344 PRŞ., 06.05.1926, 1, Makale, İngiltere'de vuku bulan ictimâi buhran hk.

Hamid Nuri, Millî ve İctimâi İnkılâptan Sonra Türkiye-İran, İkdâm, 10436, 19. Ş. 1344 P., 02.05.1926, 1-2, Makale, Türkiye-İran münâsebât-ı siyasisi hk.[Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Muğalatalara Karşı Halk Kitleleri ve Emperyalizm Mıntıkları, İkdâm, 10439, 22. Ş. 1344 ÇRŞ., 05.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Muğalatalara Karşı, İkdâm, 10439, 22. Ş. 1344 ÇRŞ., 05.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Muhaceret ve İhracat, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Şairana Harp Maceralarındaki Tehlikeler [Mabadi ikinci sayfada]

Hamid Nuri, Muhaceret ve İhracat, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Muvazenesiz Hareketler, İkdâm, 10431, 14. Ş. 1344 S., 27.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Mûğâlâtanın Devamı Ecnebi Matbuatın Neşriyatına Karşı, İkdâm, 10622, 12. CE. 1345 PRŞ., 18.11.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Mûğalatanın Devamı-Ecnebi Matbuatın Neşriyatına Karşı, İkdâm, 10622, 12. CE. 1345 PRŞ., 18.11.1926, 1, 3, Makale, Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüştü Bey'in, Sosyalist Sovyet Şuralar İttihadı Hariciye Komiseri Suriç Yoldaş ile mülakatı hk. [Mabadi üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Mûjde Çanları -İngiltere Grevinin Şarka Tesirleri, İkdâm, 10443, 26. Ş. 1344 P., 09.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Mûjde Çanları, İkdâm, 10443, 26. Ş. 1344 P., 09.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Mûrettip Fikirler, İkdâm, 10615, 05. CE. 1345 PPŞ., 11.11.1926, 1, 3, Haber, Alt Başlık: - Tasniat ve Şâyîata Lakayt Kalmamalıyız [Mabadi üçüncü sayfanın üçüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Mûrettip Fikirler, İkdâm, 10615, 05. CE. 1345 PPŞ., 11.11.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Tasniat ve Şâyîata Lakayd Kalmamalıyız [Birinci sayfadan mabad.]

Hamid Nuri, Mûzâkereler ve Rekabetler, İkdâm, 10638, 28. CE. 1345 CMT., 04.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: -Balkanlar, Küçük İtilaf ve Alakadarlar [Mabadi ikinci sayfadadır.]

Hamid Nuri, Nâ-bemehal Bir Endişe Türkiye, Sovyetler ve Cemiyet-i Akvâm, İkdâm, 10562, 10. RE. 1345 CMT., 18.09.1926, 1, 3, Haber, Musul meselesi ve Türkiye'nin, Cemiyet-i Akvâm'a dâhil olma meselesi hk.[Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Nâ-bemehal Bir Endişe, İkdâm, 10562, 10. RE. 1345 CMT., 18.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Siyasi Bir İhtilâf Yeni Bir Kombinezon Teşkil Edilemez Mi?, İkdâm, 10565, 13. RE. 1345 S., 21.09.1926, 1, 3, Makale, İtalya2nın, Akdeniz'deki faaliyetleri hk.[Mabadi üçüncü sayfadadır.]

Hamid Nuri, Siyasi Cephe, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Siyasi İhtilâf, İkdâm, 10565, 13. RE. 1345 S., 21.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Siyasi Tahliller-Misaklar ve Beyne'l-milel Rekabetler, İkdâm, 10502, 28. ZH.1344 CMT., 10.07.1926, 2, Haber,

Hamid Nuri, Son İttifaklar, İkdâm, 10534, 11. S. 1345 CMT., 21.08.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Son İttifaklar-Avrupa İttihadına Yeni Darbeler, İkdâm, 10534, 11. S. 1345 CMT., 21.08.1926, 1,3, Makale, [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, Sonu Ne Olacak? Tred Unionların Grevcilere Emri, İkdâm, 10447, 30. Ş. 1344 PRŞ., 13.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Sonu Ne Olacak?, İkdâm, 10447, 30. Ş. 1344 PRŞ., 13.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Sovyetler Diyarında Avrupa Hükümeti Harpten Sakınmalı, İkdâm, 10609, 28. RA. 1345 C., 05.11.1926, 1, 3, Haber, Moskova'da Komünist Fırkası'nın ictimâsı hk. [Mabadı üçüncü sayfanın birinci sütunundadır.]

Hamid Nuri, Sovyetler Diyarında Avrupa Hükümeti Harpten Sakınmalı, İkdâm, 10609, 28. RA. 1345 C., 05.11.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Sovyetler Siyaseti Dâhili ve Harici Tahavvüller Karşısında, İkdâm, 10600, 18. RA. 1345 S., 26.10.1926, 1, 3, Makale, Sovyet Rusya'nın Avrupa ve Asya siyaseti hk. [Mabadı üçüncü sayfanın üçüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Sovyetler Siyaseti Dâhili ve Harici Tahavvüller Karşısında, İkdâm, 10600, 18. RA. 1345 S., 26.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Şarki Avrupa'da Sulhu Tehdit Eden Âmiller, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 1, 3, Makale, [Mabadı üçüncü sayfanın üçüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Şarki Avrupa'da Sulhu Tehdit Eden Âmiller, İkdâm, 10592, 10. RA. 1345 PZT., 18.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Tahavvül Devresi Mi?, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 1,3, Haber, Alt Başlık: - Rusya Buhranı ve Nagazaki İctimâsının Hitamı [Mabadı üçüncü sayfadır.]

Hamid Nuri, Tahavvül Devresi Mi?, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 3, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Tahdîd-i Teslîhâtın Gayesi Ne Yapmalıyız?, İkdâm, 10367, 07. Ş. 1344 CMT., 20.02.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Tahdîd-i Teslîhâtın Gayesi-Ne Yapmalıyız?, İkdâm, 10367, 07. Ş. 1344 CMT., 20.02.1926, 1-2, Haber, Tahdîd-i Teslîhât Konferansı hk. [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Times Mugâlâtası, İkdâm, 10559, 07. RE. 1345 ÇRŞ., 15.09.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Times Mugâlâtası-Türkiye'nin Fikri Ne İmiş?, İkdâm, 10559, 07. RE. 1345 ÇRŞ., 15.09.1926, 1-2, Makale, Türkiye'nin Cemiyet-i Akvâm'a duhûlü meselesi hk.[Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Türk Nesline Yapılacak En Büyük Bir Hizmet, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 1, Makale, Asri bir darülveladet tesisi hk.

Hamid Nuri, Türkiye Hudutları, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 2, Mabad., Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Türkiye Hudutları-Türkiye-İran Muâhedesinden Sonra, İkdâm, 10441, 24. Ş. 1344 C., 07.05.1926, 1-2, Makale, [Mabadı ikinci sayfadır.]

Hamid Nuri, Türkiye-Fransa, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 1, 3, Makale, Alt Başlık: -Yeni Sefirin Muvâsalatı Münasebetiyle [Mabadı üçüncü sayfanın dördüncü sütunundadır.]

Hamid Nuri, Türkiye-Fransa-Yeni Sefirin Muvâsalatı Münasebetiyle, İkdâm, 10590, 08. RA. 1345 CMT., 16.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hamid Nuri, Türkiye-İran, İkdâm, 10436, 19. Ş. 1344 P., 02.05.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

- Hamid Nuri, Türkiye-Yunanistan, İkdâm, 10545, 22. S. 1345 ÇRŞ., 01.09.1926, 1,3, Makale, Alt Başlık: Atina Müzâkerâtı ve Tarafeyn Münâsebâtı [Mabadı üçüncü sayfadadır.]
- Hamid Nuri, Türkiye-Yunanistan, İkdâm, 10545, 22. S. 1345 ÇRŞ., 01.09.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.
- Hamid Nuri, Türkiye-Yunanistan, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Mukavelenamelerin İmzası Münasebetiyle [Mabadı ikinci sayfanın birinci sütunundadır.]
- Hamid Nuri, Türkiye-Yunanistan, İkdâm, 10637, 27. CE. 1345 C., 03.12.1926, 2, Makale, Alt Başlık: Mukavelenamelerin İmzası Münasebetiyle [Birinci sayfadan mabad.]
- Hamid Nuri, Umumi Harbin Feci Tahribatından Sonra-Milletler, Borçlar ve Diplomatlar, İkdâm, 10531, 08. S. 1345 ÇRŞ., 18.08.1926, 3, Makale,
- Hamid Nuri, Vergiler ve Halk, İkdâm, 10601, 19. RA. 1345 ÇRŞ., 27.10.1926, 1-2, Makale, Alt Başlık: - Mebuslarımızın Hasbihal ve Azimetleri Münasebetiyle [Mabadı ikinci sayfanın üçüncü sütunundadır.]
- Hamid Nuri, Vergiler ve Halk, İkdâm, 10601, 19. RA. 1345 ÇRŞ., 27.10.1926, 2, Makale, Alt Başlık: Mebuslarımızın Hasbihal ve Azimetleri Münasebetiyle [Birinci sayfadan mabad.]
- Hamid Nuri, Vuzûha Doğru-İngiltere, İtalya ve Balkanlar, İkdâm, 10583, 01. RA. 1345 CMT., 09.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.
- Hamid Nuri, Vuzûha Doğru-İngiltere, İtalya, Balkanlar, İkdâm, 10583, 01. RA. 1345 CMT., 09.10.1926, 1, 3, Makale, İtalya'nın Balkan siyaseti hk. [Mabadı üçüncü sayfadadır.]
- Hamid Nuri, Yapabilirler Mi?-Son Şâyiaların Mahiyeti, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 1, 3, HHaber, İngiliz-İtalya münâsebâtı hk. [Mabadı üçüncü sayfanın birinci sütununda]
- Hamid Nuri, Yapabilirler Mi?-Son Şâyiaların Mahiyeti, İkdâm, 10586, 04. RA. 1345 S., 12.10.1926, 3, Makale, Birinci sayfadan mabad.
- Hamid Nuri, Yunanistan'da Vaziyet, İkdâm, 10510, 07. M. 1345 P., 18.07.1926, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.
- Hamid Nuri, Yunanistan'da Vaziyet-Sistemlerin Mücadelesi ve Buhranların Akıbeti, İkdâm, 10510, 07. M. 1345 P., 18.07.1926, 1-2, Makale, Yunanistan'ın ahvâl-i dâhiliyesi hk. [Mabadı ikinci safhadadır.]
- Hamid Nuri, Yunanistan'ın Vaziyeti, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 2, Makale, [Birinci sayfadan mabad.]
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 1 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 3, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 11 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 12 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 13 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10253, 04.RA.1344 C., 23.E.1341, 23.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 2 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10242, 22.RE.1344 P., 11.TE.1341, 11.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 3 Şamiye Çöllerinde Bir Aşk ve Gönül Macerası, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 4 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10244, 24.RE.1344 S., 13.TE.1341, 13.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 5 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10245, 25.RE.1344 ÇRŞ., 14.TE.1341, 14.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.
- Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 6 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10246, 26.RE.1344 PRŞ., 15.TE.1341, 15.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 7 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10247, 27.RE.1344 C., 16.E.1341, 16.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 8 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 9 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Hamza Osman, İkdâm'ın İkinci Tefrikası: 9 Şamiye Çöllerinde Bir Harp ve Gönül Macerası, İkdâm, 10250, 30.RE.1344 PZT., 19.E.1341, 19.10.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Hanım'ın sâbık zevci Celalettin Bey'in fotoğrafı, Alt Başlık: -Celalettin Paşa İle Oğlu Küçük Prens'in Avrupa'ya Gitmiş Oldukları Rivayet Edilmektedir

-Harici Meseleler: -Avrupa'nın Yeni Muvâzene-i Siyâsiyesi-Grevler -Beyaz Saraydaki Hareketler-Balkan Hadiseleri

Hâriciye Reisi Osman Tevfik, Arz-ı Şükân, İkdâm, 10099, 25 ŞV.1343 PZT., 18.M.1341, 18.05.1925, 3, Haber,

Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey ve Fransız Sefiri Mösyö Alber Saro'nun fotoğrafı, Alt Başlıklar: -Hariciye Vekilimizle Mösyö Jovnel Arasında İtilafname İmzalandı

Harp Malûlleri Merkez-i Umûmisi İsyan, Her Tarafta Nazar-ı Dikkatle Karşılandı İkdâm 10027 06 Ş.1343 PZT. 02.M.1341 02.03.1925 3 Haber Alt Başlıklar: Telgraflar Çeken Aşiret Reisleri, Hükümetimize Sadakatlerini Beyan ve Her Türlü Emre Müheyyâ Olduklarını Bildiriyorlar -Memleketin Her Tarafından Aynı Sesler Yükseliyor, İsyanı Her Yer ve Herkes Telîn Ediyor -İzmir ve Rize'de -Biga'nın Duyduğu Nefret -Uzunköprü ve Alaşehir'de -Adana Fevkalade Mütteessir

Hars Müfettişi Ahmet Tevhit Posta İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 2 Makale Yeni posta usulü hk.

Hasan Ecza Deposu Sahibi: Hasan Ahmet, Bir İzah, İkdâm, 10084, 09 ŞV.1343 CMT., 02.M.1341, 02.05.1925, 3, Haber,

Hasan Ecza Sahibi Deposu Sahibi: Hasan Ahmet, Bir İzah, İkdâm, 10083, 08 ŞV.1343 C., 01.M.1341, 01.05.1925, 3, Haber, Hasan ecza deposunun ilanı hk.

Hasan Fehmi, Zâyi, İkdâm, 10257, 08.RA.1344 S., 27.E.1341, 27.10.1925, 5, İlan,

Hasan Nahit Zâyi İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 4 İlan

Hasan Remzi Zâyi İkdâm 10015 24.R.1343 ÇRŞ. 18.Ş.1341 18.02.1925 4 İlan

Hasanoğlu Bekir, Zâyi, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 3, İlan,

Hasköy İdâre-i Husûsiye Tahsil Şubesinde Cemil, Teşekkür-i Alenî, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 3, Haber,

hassısı Makridi, Küçük Asya'daki Akvamnın Eserleri: Ankara Höyüklerindeki Hafriyata Dair Rapor, İkdâm, 10470, 23. ZK. 1344 CMT., 05.06.1926, 3, Makale,

Hastaneden: Ahmed Cevdet, Dürüst Telaffuz ve Dâhiliye Vekâletinin Tamîmi, İkdâm, 10619, 09. CE. 1345 PZT., 15.11.1926, 1, Makale, Dâhiliye Vekâleti'nin, bazı ecnebi isim ve kelimelerinin doğru okunabilmesi için bunların Latin harfleri ile yazılmalarını zorunlu kılması hk.

Hastaneden: Ahmed Cevdet, İktisat Meclisi-3-, İkdâm, 10616, 06. CE. 1345 C., 12.11.1926, 1, Makale, İktisat meclisinin ehemmiyeti hk.

Hastaneden: Ahmed Cevdet, İktisat Meclisi-4-, İkdâm, 10618, 08. CE. 1345 P., 14.11.1926, 1, Makale,

Hat Memurlarından Kâmil, Kayıp Aranıyor, İkdâm, 10336, 02 R. 1344 P., 17.01.1926, 4, İlan,

Hatice İhsan, Zâyi, İkdâm, 10608, 27. RA. 1345 PRŞ., 04.11.1926, 3, İlan,

Hatice, Teşekkür, İkdâm, 10351, 21 R. 1344 PRŞ., 04.02.1926, 3, Haber,

Hatice, Zâyi, İkdâm, 10311, 07 CA.1344 ÇRŞ., 23.KE.1925, 23.12.1925, 3, İlan,

Hatip Şemsettin, Zâyi, İkdâm, 10174, 13.M.1344 S., 04.A.1341, 04.08.1925, 3, İlan

Haydar Nizameddin, Zâyi-i Makbûz, İkdâm, 10356, 26 R. 1344 S., 09.02.1926, 3, İlan,

-Haydar ve Sadettin Beyler Mahkemedede Bu İddiaya İştirak Ettiler Mahkemenin Kararı -Davanın Mevzusu -Saadetin Bey'in İsticvâbı-Haydar Bey'in İsticvâbı- İfadeli Bir Şahit -Müfettişin Tehtidi -Müfettişin Kararı

Haydar, Zâyi, İkdâm, 10443, 26. Ş. 1344 P., 09.05.1926, 4, İlan,

Hayri Muhiddin, Ramazan Hasbihâlleri: Ölülerle Muhavere, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 3, Sohbet,

Hayri Muhiddin, Ramazan Hasbihâlleri: Sabr-ı Eyüp Lazım..., İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 2, Sohbet,

Hayri, Zâyi, İkdâm, 10294, 19 CE.1344 P., 06.KE.1925, 06.12.1925, 4, İlan,

Hayriye Melek , Viyana Mektupları: Avusturya'da Türk Kadınlığı, İkdâm, 10409, 20 R. 1344 CMT., 03.04.1926, 2, Mektup, Alt Başlık: -Wilcomen İn OsterreichKulübünde Bir Konferans

Hayriye-Behice Alenî Teşekkü , İkdâm 9989 27.CA.1343 C. 23.KS.1341 23.01.1925 3 Haber

Hazinedarzade Fahrîye, Zâyi, İkdâm, 10090, 15 ŞV.1343.C., 08.M.1341, 08.05.1925, 3, İlan,

Hekimbaşızade Doktor Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 16 Yer Sarsılınca İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Hekimbaşızade Doktor Muhittin, İmar İşleri: Eşik ve Müessesat Tenvîri, İkdâm, 10083, 08 ŞV.1343 C., 01.M.1341, 01.05.1925, 2, Makale

Hekimbaşızade Doktor Muhittin, Şehrimizin Ümrânı: Hıfzısıhha-i Belediye , İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 3, Makale,

Her Tarafta Can Çekişmekte, Son Nefesini Vermektedir" [Mabadı ikinci sayfada]

Heyet Namına: Neyzen İhsan, Dârü'l-talîmi Musikinin Bir Tavzîhi, İkdâm, 10131, 27.ZK.1343 C., 19.H.1341, 19.06.1925, 3, Haber, Heyetimiz Cuma ve Pazar günleri münhasıren Çubuklu Bahçesinde icrâ-yı terennüm etmekte olup Kuruçeşme kapısında bulunduğu ilan olunan Üsküdar Dârü'l-talîmi Musiki Heyeti ile hiçbir alakası yoktur.

Hikmet Nurhan, Burdur Nasıl Bir Şehirdir?, İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 2, Makale, Burdur hk.

Hikmet Şevki, Temâşa Âleminde: Hava Oyunları, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 4, Tenkit,

Hilâl-i Ahdar-Mazhar Osman, Morfin Afeti Artıyor Bilirim Ki Vaktiyle Gül Gibi Zarif Olan Renkleri Solmuş, Gözleri Çukura Batmış, O Mekteblere İtiyadın Pençesinde, İkdâm, 10117, 13.ZK.1343 C., 05.H.1341, 05.06.1925, 3, Makale,

Hilal-i Ahmer Meclisi Umumisi Reisi Konya Mebusu Refik, Hilâl-i Ahmer'in Umumi Kongresi, İkdâm, 10157, 26.ZH.1343 CMT., 18.T.1341, 18.07.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Hilâl-i Ahmer Merkez-i Umûmîsi Namına Reîs-i Sâni, Hilâl-i Ahmer Merkez ve Şubelerine Gönderilen Tamîm, İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 4, Haber,

Hocayı Cami Hüseyin Hüsnü, Zâyi, İkdâm, 10426, 09. Ş. 1344 PRŞ., 22.04.1926, 3, İlan,

Hukuk Doktoru Hasan Refet, Karilerimizin Mektuplarından, İkdâm, 10164, 03.M.1344.CMT., 25.T.1341, 25.07.1925, 3, Mektup, Alt Başlık: - Münih Sergisi Hakkında

Hunaz Nahiyesi Halkı Namına Belediye Reisi Mustafa Sabiri Telin Telgrafları Devam Ediyor İkdâm 10034 15 Ş.1343 S. 10.M.1341 10.03.1925 3 Haber Şeyh Sait İsyanı hk.

Hunc, Viyana Mektupları: Asri Köy ve Köylüler, İkdâm, 10449, 02. ZK. 1344 CMT., 15.05.1926, 3, Mektup,

Hüsameddin, Aleni Teşekkür, İkdâm, 10533, 10. S. 1345 C., 20.08.1926, 3, Haber,

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 54 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10270, 22 RA.1344 S., 10.TS.1925, 10.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Ahmed, Zâyi, İkdâm, 10266, 18 RA.1344 C., 06.TS.1925, 06.11.1925, 4, İlan,

Hüseyin Çavuş, Zâyi-i Tezkere, İkdâm, 10313, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 25.12.1925, 3, İlan,

Hüseyin Hüsnü, Zâyi, İkdâm, 10315, 11 CA.1344 P., 27.KE.1925, 27.12.1925, 3, İlan,

Hüseyin Kâmil, Anadolu'da İkdâm-Aziz Türk Köylüsüyle Hasbihâl, İkdâm, 10633, 23. CE. 1345 PZT., 29.11.1926, 3, Gezi,

Hüseyin Kâmil, Anadolu'da İkdâm-Karaman'da Maarif ve İktisadiyat, İkdâm, 10644, 04. CA. 1345 C., 10.12.1926, 3, Makale,

Hüseyin Kâmil, Gazi'nin Heykeli, İkdâm, 10607, 26. RA. 1345 ÇRŞ., 03.11.1926, 2, Makale, Alt Başlık: - Resm-i Küşâdda Konyalıların Tezahüratı

Hüseyin Naci Bugün Üstâd-ı Azam Abdülhak Hamid Bey Yetmiş Beşinci Yılımı İdrak Ediyor İkdâm 10002 11.R.1343 PRŞ. 05.Ş.1341 05.02.1925 1-2 Makale [Mabadi ikinci sayfada]

Hüseyin Naci, "Kahpe"nin Yeniden Tab ve Neşri Münasebetiyle-Şiir ve Şair, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 2, Makale,

Hüseyin Naci, Devlet Mukarrerâtının İdarî ve Ruhî Kıymeti, İkdâm, 10177, 16.M.1344 C., 07.A.1341, 07.08.1925, 2, Makale, Vilayetlerde, Türkçeden başka lisan İstimâlinin menni hk.

Hüseyin Naci, Hukukta Skolastik, İkdâm, 10117, 13.ZK.1343 C., 05.H.1341, 05.06.1925, 2, Makale,

Hüseyin Naci, İstanbul'un Şerâit-i İktisâdiyesi-Kâbîl-i Tatbîk-i Tedâbiri, İkdâm, 10124, 20.ZK.1343 C., 12.H.1341, 12.06.1925, 2, Makale,

Hüseyin Naci, Türkler Irk-ı Ebyâzın Müttekâmil Numunelerindendir, İkdâm, 10153, 22.ZH.1343 S., 14.T.1341, 14.07.1925, 1-2, Makale, Çin tiplerinden iki numunenin fotoğrafı, Alt Başlıklar: -"Cengizhanlar, Atillalar Irk-ı Asfere Mensup Değillerdir."--Eski Türk Medeniyeti [Mabadi ikinci sayfada]

Hüseyin Naci, Türkler Irkı Ebyazın Müttekâmil Numunesidir, İkdâm, 10153, 22.ZH.1343 S., 14.T.1341, 14.07.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Hüseyin Naci, Yeni Devlet, Yeni Hukuk, İkdâm, 10189, 28.M.1344 ÇRŞ., 19.A.1341, 19.08.1925, 3, Makale, Türk inkılâbı hk.

Hüseyin Namık, Cumhuriyetimiz Arması, İkdâm, 10308, 04 CA.1344 P., 20.KE.1925, 20.12.1925, 2, Makale, Alt Başlık: - Türk Cumhuriyetinin Arması Ne Olmalıdır?

Hüseyin Namık, Macaristan Mektupları: Macaristan'da İlk Türkçe Lügat, İkdâm, 10270, 22 RA.1344 S., 10.TS.1925, 10.11.1925, 3, MEKTUP, Alt Başlık: -Lügatin Müellifi Olan İhtiyar Profesör Kütüphane ve Arazisini Satarak Paris'te Bu Lügati Bastırabilmiş

Hüseyin Nevzat, Zâyi, İkdâm, 10155, 24.ZH.1343 PRŞ., 16.T.1341, 16.07.1925, 3, İlan,

Hüseyin Nusret, Zâyi, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 5, İlan,

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 1 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 10 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 11 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 12 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 13 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 14 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10222, 02.RE.1344 PZT., 21.E.1341, 21.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 15 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10224, 04.RE.1344 ÇRŞ., 23.E.1341, 23.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı ikinci sayfada.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 16 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 17 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10226, 06.RE.1344 C., 25.E.1341, 25.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 19 Başımıza Gelenler!, İkdâm, 10229, 09.RE.1344 PZT., 28.E.1341, 28.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 2 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10209, 18.S.1344 S., 08.E.1341, 08.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 21 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10231, 11.RE.1344 ÇRŞ., 30.E.1341, 30.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 22 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 23 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 24 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 25 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 26 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10236, 16.RE.1344 PZT., 05.TE.1341, 05.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 27 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10237, 17.RE.1344 S., 06.TE.1341, 06.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 28 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10238, 18.RE.1344 ÇRŞ., 07.TE.1341, 07.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 29 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10239, 19.RE.1344 PRŞ., 08.TE.1341, 08.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 3 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10210, 19.S.1344 ÇRŞ., 09.E.1341, 09.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 31 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10242, 22.RE.1344 P., 11.TE.1341, 11.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 32 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10243, 23.RE.1344 PZT., 12.TE.1341, 12.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 33 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10244, 24.RE.1344 S., 13.TE.1341, 13.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 34 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10245, 25.RE.1344 ÇRŞ., 14.TE.1341, 14.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 35 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10246, 26.RE.1344 PRŞ., 15.TE.1341, 15.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 36 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 39 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 4 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 40 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 41 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10253, 04.RA.1344 C., 23.E.1341, 23.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 42 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 43 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10255, 06.RA.1344 P., 25.E.1341, 25.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 44 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 45 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10258, 09.RA.1344 ÇRŞ., 28.E.1341, 28.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 46 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10259, 10.RA.1344 PRŞ., 29.E.1341, 29.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 47 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 48 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 5 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 50 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10264, 16 RA.1344 ÇRŞ., 04.TS.1925, 04.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 51 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10266, 18 RA.1344 C., 06.TS.1925, 06.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 52 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10267, 19 RA.1344 CMT., 07.TS.1925, 07.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 55 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10271, 23 RA.1344 ÇRŞ., 11.TS.1925, 11.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 56 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 58 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10273, 27 RA.1344 P., 15.TS.1925, 15.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 59 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10275, 29 RA.1344 S., 17.TS.1925, 17.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 6 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 60 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10276, 01 CE.1344 ÇRŞ., 18.TS.1925, 18.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 61 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 62 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10280, 05 CE.1344 P., 22.TS.1925, 22.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 64 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10282, 07 CE.1344 S., 24.TS.1925, 24.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 65 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 66 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10285, 10 CE.1344 C., 27.TS.1925, 27.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 67 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10286, 11 CE.1344 CMT., 28.TS.1925, 28.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 68 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10290, 15 CE.1344 ÇRŞ., 02.KE.1925, 02.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 7 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 70 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10294, 19 CE.1344 P., 06.KE.1925, 06.12.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 72 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10301, 26 CE.1344 P., 13.KE.1925, 13.12.1925, 2, Tefrika, son

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 8 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası: 9 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:57 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10273, 25 RA.1344 C., 13.TS.1925, 13.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:20 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10230, 10.RE.1344 S., 29.E.1341, 29.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:30 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:37 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:49 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Rahmi, İkdâm'ın Tefrikası:63 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10281, 06 CE.1344 PZT., 23.TS.1925, 23.11.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Hüseyin Sabiri, Zâyi, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 4, İlan,

Hüseyin Suâd, Şarki Anadolu'da Erzurum-Kars Hattı, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 2, Makale, Erzurum-Kars hattının inşasında vuku bulan Suistimâl hk.

Hüseyin, Konya Tayyaresi, İkdâm, 10611, 01. CE. 1345 P., 07.11.1926, 1, Makale, Alt Başlık: - Tevsîm Merasimi Yapıldı

Isparta'dan Bir Kariniz Karilerimizin Mektupları İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 3 Mektup Alt Başlık:-Musîb Bir Tedbir Münasebetiyle

İbrahim Hakkı Bin Faik, Zâyi, İkdâm, 10596, 14. RA. 1345 C., 22.10.1926, 3, İlan,

İctihad Evi Doktor Abdullah Cevdet, İktisadi ve İş Kavrayışı, Başarması, İkdâm, 10617, 07. CE. 1345 CMT., 13.11.1926, 3, Makale,

İhtifâlcı: Mehmet Ziya, Mimar Sinan İhtifâli Münasebetiyle, İkdâm, 10581, 29. RE. 1345 PRŞ., 07.10.1926, 3, Haber,

İkdâm Müretteplerinden: Kadri, Teşekkür, İkdâm, 10627, 17. CE. 1345 S., 23.11.1926, 3, Haber,

Julies Süverven Biritanya Siyasetine Hâkim Bir Fikir İkdâm 9970 08.CA.1343 P. 04.KS.1341 04.01.1925 2 Makale Biritanya sefirlerinin faaliyetleri hk.

K(af) S., Yeşil Bursa'dan İstanbul'a Mektup, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 4, Mektup, Alt Başlık: -Gazi Bursa'dan Başında Yerli Bir Şapka İle Ayrılmak İstiyor-Bursa Kaplıcaları-Abbas Hilmi Paşa'nın Teşkil Edeceği Şirket-Dokumacılık, Konservecilik

K(ef) A(yın), Son Söz: Pişkinlik Bu Kadar Olur..., İkdâm, 10253, 04.RA.1344 C., 23.E.1341, 23.10.1925, 3, Haber,

K(ef) A(yın), Sürüyü Toplamaya Uğraşırken... Hahambaşının Beyânâtının Münasebetiyle, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 1, Haber, Hahambaşı fotoğrafı,

K(ef) A(yın), Şoförlerin Hayâsızlığı, Şehremini Beyefendiye, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 4, Sohbet,

K(ef) M.R., Kitâbiyât: Sivas Hâkimi, İkdâm, 10229, 09.RE.1344 PZT., 28.E.1341, 28.09.1925, 3, Makale, Kadı Burhanettin hk.

K. K(ef), Şehremini Emin Bey ve Sıhhat-i Umûmiye, İkdâm, 10339, 05 R. 1344 ÇRŞ., 20.01.1926, 1, Haber, Şehremini Emin Bey'in sıhhat-i umûmisi hk.

Kadıköy Sakinlerinden Bir Kariniz, Karilerimizin Mektupları-"Seyr-i Sefâinden Bir Tahanni, İkdâm, 10175, 14.M.1344 ÇRŞ., 05.A.1341, 05.08.1925, 2, Mektup,

Kadıköy Yeldeğirmeni Sinemasında Cumhuriyet Bayramı ŞLerefine bu akşam tam 21.00'de: -"Kanlı Mükâfat" -7'nci Sineyâr. -Jackie Coogan. -"Aşkın Çehreleri" Milli filmler, fennî filmler, komikler.

Kadri Teşekkür İkdâm 9999 08.R.1343 PZT. 02.Ş.1341 02.02.1925 3 Haber

Kahire: A(yın) Seniy Türkiye ve Mısır Arasında: Sayfiye ve Sayfiyecilik İkdâm 10016 25.R.1343 PRŞ. 19.Ş.1341 19.02.1925 3 Makale Memleketimizde sayfiyeler tesisi meselesi hk.

Kaldırım Mühendisi, İstanbul'un İç Yüzünden Sayfalar: Kime Sorsanız Modalı Lila'yı Tanır!, İkdâm, 10193, 02.S.1344 P., 23.A.1341, 23.08.1925, 3, Sohbet, , Alt Başlık: -Bu Kadın "Üveği" Anne Sıfatıyla Bir Aile Yuvasına Girdikten Sonra Bir Aile Faciası Doğdu

Kaldırım Mühendisi, İstanbul'un İç Yüzünden Sayfalar: O Güzel Kadının Dispanserde İşi Ne?, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 2, Sohbet, , Alt Başlık: - Bunu Arkadaşım Olan Doktora Sordum "Bir Facianın Eşiğindesin!" Dedi ve Sonra Anlatmaya Başladı...

Kâmil Hüseyin, Anadolu'da İkdâm-İznik'te İctimâiyat ve İktisadiyat, İkdâm, 10576, 24. RE. 1345 CMT., 02.10.1926, 3, Makale,

Kaptan Asr Camer Baker'in, Alt Başlık: -Filadelfi Sergisine Türkiye'yi Davet Etmek Üzere Sergi Komiseri Geliyor

Karacaovalı Hacı Ali, Alenî Teşekkür, İkdâm, 10180, 19.M.1344 PZT., 10.A.1341, 10.08.1925, 3, Haber,

Karilerimizden Necmeddin Kemal, Karilerimizin Mektupları: Türkçe Kelimeler Hakkında, İkdâm, 10195, 04.S.1344 S., 25.A.1341, 25.08.1925, 4, Mektup, Türkçe kelimeler hk.

Kâilerimizden Necmeddin Kemali, Bir Kârimizin Şikâyet Mektubu, İkdâm, 10641, 01. CA. 1345 S., 07.12.1926, 3, Haber,

Karilerinizden Cemal Mustafa, Kar'î Mektubu, İkdâm, 10288, 13 CE.1344 PZT., 30.TS.1925, 30.11.1925, 3, Mektup, Alt Başlık: -Tamire Muhtaç Yollar

Karilerinizden Necati, Karilerimizin Mektupları-Susuz Mektepler, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 3, Mektup,

Karşısında Boyun Eğiyor, Herkesi Bir Cezbend Uğultusu Altında İki Kadeh Bira İçip Üç Dört Defa Dans Etmek İstiyor -Mangal Başı Âlemi Yerine Bar Sefası

Kasap Esnafından Sabit, Zâyi, İkdâm, 10089, 14 ŞV.1343.PRŞ., 07.M.1341, 07.05.1925, 3, İlan,

Kasap Yakup Hilmi, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10585, 03. RA. 1345 PZT., 11.10.1926, 4, İlan,

Kasapoğlu Şükrü Hüseyin, Ziraat Bahisleri: Hal-i Hazırda Iska, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 4, Makale,

Kasımpaşa Vapur İskelesinde Memur: Ali Baba, Zâyi, İkdâm, 10137, 03.ZH.1343 PRŞ., 25.H.1341, 25.06.1925, 4, İlan,

Kastamonulu Ahmed, 10 Lira Mükâfat-Zâyi-i Senet ve Bono, İkdâm, 10624, 14. CE. 1345 CMT., 20.11.1926, 4, İlan,

Kâşif, Bayburt'ta Maarif İşleri, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 2, Haber,

Katil Hakkındaki Müstantık Karamamesini, Birçok Esbâb İle Reddetmiş ve Cevat'ın, "Fırâş-ı Gayr-i Meşrû"da Katl-i Fiiliyle Failiyetini, Bekçinin De Beraatını İstemiştir -Müdafaa ve Karar, 1 Kânûn-i Evvel'dedir

Kâtip L.K. Kurdacı Cebel Lübnan Cebel-i Lübnan Su Şirketi Sûret-i Âdiyede İctimâ İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 4 İlan

-Katl Kastıyla Ateş Etmiş... -Cebren Kadın Kaçırarak Davası -Kocasını Isıran Mahkûm Oldu

Kayacık, Kastamonu'ya İlk Gelen Tayyare ve Halk, İkdâm, 10612, 02. CE. 1345 PZT., 08.11.1926, 3, Haber, Kastamonu'ya ilk defa tayyare gelmesi hk.

Kâzım, Teşekkür, İkdâm, 10209, 18.S.1344 S., 08.E.1341, 08.09.1925, 5, Haber,

Kâzım, Zâyi, İkdâm, 10601, 19. RA. 1345 ÇRŞ., 27.10.1926, 3, İlan,

Kenan Zâyi-i Hisse Senedi İkdâm 9996 05.R.1343 C. 30.KS.1341 30.01.1925 4 İlan

Kerimoğlu, Anadolu'da "İkdâm": İstiladan Zararla Kurtulan Eskişehir'de Bir Gün, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 3, Sohbet,

Kerimoğlu, Doktorlar Ankara-Sivas Hattı Tenezzühünde, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 1, Haber, Alt Başlıklar: -Sıhhiye Vekili Refik Bey Muharririmize Vekâletin Önümüzdeki Sene Mevki-i Tatbiki Koyacağı Tasavvurlarını Anlatıyor -Köylerde Muâvenet-i İctimâiye Teşkilatı, Amelenin Sıhhi İhtiyacı -Etibba Yuvaz Haysiyeti

Kerimoğlu, Tıp Kongresi Dün Bitti, İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 1, Haber, Tıp kongresine iştirak eden Gazi Paşa ve doktorların fotoğrafları, Alt Başlık: -Kongreye İştirak Eden Doktorlar Hususî Bir Trenle Dün Sabah Yahşihan'a Kadar Gitmişlerdir

Kerimoğlu, Tıp Kongresinde "İkdâm" İlk Tıp Kongresinin Resm-i Güşâdı, İkdâm, 10207, 16.S.1344 P., 06.E.1341, 06.09.1925, 4, Makale, Ankara'da inikad eden ilk Millî tıp kongresi hk.

Kerimoğlu, Tıp Kongresinde "İkdâm": Sıtma Mücadelesine Karşı Neler Konuşuldu?, İkdâm, 10210, 19.S.1344 ÇRŞ., 09.E.1341, 09.09.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -İhzâr Olunan Türkiye'nin Sıtma Coğrafyasına Nazaran Memleketimizde Sıtma Taharriyatından Kurtulmuş Şehirler Azdır

Kerimoğlu, Tıp Kongresinde "İkdâm": Şişmanlıkta Yedikleriyle Rekabet Eden Üstadlar, İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Ankara Yolunda-İçki Mücadelesinin Taraftarları-Hakkı Şinasi Paşa İstanbul'un İhtiyaçlarını Şu Suretle Hülâsa Ediyor: Mektep, Yol, Su, Lağım

Kıbrıslı M. Şevkî, Teşekkür, İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 5, Haber,

Kınalıada'da Sabiri, Teşekkür, İkdâm, 10349, 19 R. 1344 S., 02.02.1926, 3, Haber,

"Kilis", Da İhram, İkdâm, 10129, 25.ZK.1343 ÇRŞ., 17.H.1341, 17.06.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Yeni Güşâd -Bir Mühassıs Yeni Keşiflerde Bulundu

"Kilis", Mebusların Halk İle Hasbihâlleri, İkdâm, 10603, 21. RA. 1345 C., 29.10.1926, 3, Haber,

"Kilis", Şam'da Olmayanların Emlakı, İkdâm, 10341, 11 R. 1344 PZT., 25.01.1926, 2, Haber, Şam'da bulunmayan Müslümanların, emlak ve arazilerinin satılması hk.

"Kilis", Türkiye-Suriye Hudûdunda Cindaroğlu İle Müsâdeme, İkdâm, 10129, 25.ZK.1343 ÇRŞ., 17.H.1341, 17.06.1925, 1, Haber, Türkiye-Suriye hudûdundaki müsâdeme hk.

Kilisli Muallim Refet, Arz-ı Şükrân, İkdâm, 10230, 10.RE.1344 S., 29.E.1341, 29.09.1925, 5, Haber,

Kilisli Muallim Refet, Kitabiyat- Bodun Türküsü, İkdâm, 10257, 08.RA.1344 S., 27.E.1341, 27.10.1925, 4, Makale, Bodun Türküsü hk.

Kilisli Muallim Refet, Kitâbiyat: Bender Türküsü, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 2, Şiir,

Kilisli Muallim Refet, Kitabiyat: Emir Nevruz Bey, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 3, Makale, Emir Nevruz Bey hk.

Kilisli Muallim Refet, Kitabiyat: Yurdun Türküleri, İkdâm, 10260, 12.RA.1344 CMT., 31.E.1341, 31.10.1925, 3, Şiir,

Kilisli Muallim Refet, Kitabiyat-Halk Şiirleri, İkdâm, 10253, 04.RA.1344 C., 23.E.1341, 23.10.1925, 4, Makale, Muhterem müderris Doktor Kunos Bey'in, "Halk Şiirleri" adlı kitabı hk.

Kilisli Muallim Refet, Tarih Bahsleri-Lütfü Paşa, İkdâm, 10226, 06.RE.1344 C., 25.E.1341, 25.09.1925, 3, Makale,

Kimyager Eczacı Hakkı, Karilerimizin Mektupları, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 4, Mektup, Alt Başlık: -İlaçlar, Niçin Pahalıdır?

Kiprit'in Fahri Menajeri İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 4 Haber

Köse Havace, Gördüklerim İştiklerim Kadın Affeder Mi., İkdâm, 10074, 26 R.1343 P., 19.N.1341, 19.04.1925, 3, Hikâye, 21 Ramazan 343, Kalamış.

Köse Havace, Gördüklerim İştiklerim: Duvak Düşkünü, İkdâm, 10065, 17 R.1343 C., 10.N.1341, 10.04.1925, 3, Hikâye, 7 Ramazan 313-Kalamış. Köse Havace.

Köse Havace, Gördüklerim İştiklerim: Yörük Kızı-Ayşemin Ruhuna-, İkdâm, 10081, 06 ŞV.1343 ÇRŞ., 29.N.1341, 29.04.1925, 3, Hikâye, 27 Ramazan 343, Köse Havace.-Kalamış-

Köse Havace, Gördüklerim ve İştiklerim: Bir İstanbul Kızının Talii, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 2, Hikâye, -2 Ramazan 343- Kalamış-

Köse Havace, Gördüklerim ve İştiklerim-Salepçi..., İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 3, Hikâye, 1 Ramazan 343-Kalamış-

Küthedaoglu İbrahim, Bahtiyar Muhasebeci, İkdâm, 10176, 15.M.1344 PRŞ., 06.A.1341, 06.08.1925, 2, Haber, Isparta'da, bir muhasebecinin ikramiyesi hk.

Küthedaoglu İbrahim, Zâyi İkdâm 10035 16 Ş.1343 ÇRŞ. 11.M.1341 11.03.1925 3 İlan

Lütfü, Sanat Bahsleri: Sanata Dair, İkdâm, 10097, 23 ŞV.1343 CMT., 16.M.1341, 16.05.1925, 2, **, Sanâyi-i Nefise hk.

Lalmiberte, Çalışınız Çalışınız!, İkdâm, 10056, 08 R.1343 ÇRŞ., 01.N.1341, 01.04.1925, 2, Makale, Alt Başlık: -MısırDârü'l-Fünûn Talebesine Şâyân-ı Dikkat Tavsiyeler

Leone Kaitono Mütercimi: Hüseyin Cahid Tedkiki Âsâr İslam Tarihi-2- İkdâm 9969 07.CA.1343 CMT 03.KS.1341 03.01.1925 3 Makale "İslam Tarihi" adlı eser hk.

Limoncu Han Numara 10 Zâyi İkdâm 10030 09 Ş.1343 PRŞ 05.M.1341 05.03.1925 3 İlan

Lifij, Sanat Âleminde: Sanâyi-i Nefisemizin Islahı Çarelerinden, İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 2, Makale, Sanâyi-i Nefise'nin ıslahı hk.

Lisan Tedrışanesi Müdürü: Ziya, [Başlıksız], İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 3, Duyuru, Arzû-yi umûmî üzerine hanımlara da ders saatleri tahsis edilmiştir.

Lütfü, Ankara Müzesine Dair, İkdâm, 10230, 10.RE.1344 S., 29.E.1341, 29.09.1925, 4, Makale, Maarif vekâleti Ankara'da bir müze tesisi teşebbüsü hk.

Lazzade Haşim, Zâyi, İkdâm, 10304, 29 CE.1344 ÇRŞ., 16.KE.1925, 16.12.1925, 3, İlan,

Lazzade Haşim, Zâyi, İkdâm, 10305, 01.CA.1344 PRŞ., 17.KE.1925, 17.12.1925, 3, İlan,

Lütfiye, Zâyi, İkdâm, 10322, 18 CA.1344 P., 03.01.1926, 3, İlan,

[Rıza Turgud], Anadolu Mektubu: Burdurluların Diliyle, İkdâm, 10427, 10. Ş. 1344 C., 23.04.1926, 1, Mektup, Anadolu muhabirimizden.

[Rıza Turgud], Anadolu'da "İkdâm" Bolu İktisadiyatı Ne Halde?, İkdâm, 10434, 17. Ş. 1344 C., 30.04.1926, 1, Gezi,

[Rıza Turgud], Düzce'de Teessürler Karşılanan Bir Haber, İkdâm, 10479, 03. ZH. 1344 PZT., 14.06.1926, 2, Haber, Düzce'de, orta mekteplerin lağvedilmesi hk.

[Rıza Turgud], Memleketi Tedkik, İkdâm, 10470, 23. ZK. 1344 CMT., 05.06.1926, 2, Gezi, Alt Başlıklar: - Reşadiye'de Maarif, Ziraat, Belediye - Gerede'de İktisadiyat ve Ziraat

[Rıza Turgut], Give'de Bağcılık, İkdâm, 10436, 19. Ş. 1344 P., 02.05.1926, 2, Gezi, Give'de bağcılık faaliyetleri hk.

[RızaTurgud], Ağrılık Mı Ağalık Mı?-Anadolu'da Beylerin Fazlalığı, İkdâm, 10472, 25. ZK. 1344 PZT., 07.06.1926, 1, Sohbet,

M. Atilla, Müşahadata Müstenid Hikâye: Yağmur Duası..., İkdâm, 10545, 22. S. 1345 ÇRŞ., 01.09.1926, 3, Hikâye,

- M. Atillâ, Müşahedata Müstenid Hikâye-Köyde Bir Mevlid Gecesi..., İkdâm, 10527, 04. S. 1345 CMT., 14.08.1926, 3, Hikâye,
- M. C. S(ad), Fransa'da Heryo Kabinesi İstifa Etti, İkdâm, 10067, 19 R.1343 P., 12.N.1341, 12.04.1925, 1-2, Makale, Alt Başlıklar:-Heryo Kabinesi İstifa Etmeden ve Yeni Kabine Teşekkül Etmeden Evvel...-Heryo Kabinesi İstifafamesini Mösyö Dümurg'a Neden ve Ne Suretle Verdi? Eliza Sarayında İstifadan Kim Mesul? [Mabadı ikinci sayfada]
- M. C. S(ad), Fransa'da Heryo Kabinesi İstifa Etti, İkdâm, 10067, 19 R.1343 P., 12.N.1341, 12.04.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad
- M. C. S(ad), Fransız Sefiri Ankara'da Hükümetimizle Hangi Meseleleri Görüşecek?, İkdâm, 10070, 22 R.1343 ÇRŞ., 15.N.1341, 15.04.1925, 1, Makale, Alt Başlıklar: -Üç Malum Mesele -İtiraz Ettiğimiz Nokta -Hamillerin Son Sözü
- M. C. S(ad), Koşuyolu'ndaki Köşkte Bir Cinayet, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.
- M. C.S(ad) Paris Sefirimiz Giderken İkdâm 9986 24.CA.1343 S. 20.KS.1341 20.01.1925 1 Makale Paris Sefâretine tayin edilen Cevad Bey hk.
- M. Fahreddin, Memleketimizi Tanıyalım: İnegöl Ovası ve Ormanları, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 4, Gezi, İnegöl hk.
- M. Remzi, Edirnekâpı Mezarlığında Nefis Bir Eğlenti, İkdâm, 10548, 25. S. 1345 CMT., 04.09.1926, 3, Haber, Alt Başlıklar: -Valansiya'yı Olanziya Diye Oynayanlar-Edirnekâpı Mezarlığında Cuma Günleri Yüzlerce Kadın ve Erkek Eğlenir Bunlar "Ba'süba'de'l-mevât" Seîne Mazhar Olmuş Ölülerdir
- M. S(in), Ziraat Kongresi Etrafında Başmülâhazat-Ziraat Vekil-i Muhteremin Nazar-ı Dikkatine-, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 3, Makale, Ziraat kongresi hk.
- M. S. (Mimar Sedat), Ankara'nın Şekl-i İmârî Doğru Mu?, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 3, Makale,
- M.C(im). S(ad) Heybeli'de Bir Köşkte... İsmet Paşa'ya Adanın Havası Yaradı İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ. 14.KS.1341 14.01.1925 1-2 Röportaj [Mabadı ikinci sayfada]
- M.C(im). S(ad) Heybeli'de Bir Köşkte... İsmet Paşa'ya Adanın Havası Yaradı İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ. 14.KS.1341 14.01.1925 1-2 Röportaj [Mabadı ikinci sayfada]
- M.C. S(ad), İngiltere Ancak Cemiyet-i Akvâm'ın Kararını Tatbik Edebilir!, İkdâm, 10065, 18 R.1343 CMT., 11.N.1341, 11.04.1925, 1, Makale, Alt Başlıklar: -Musul Hakkında Cemiyet-i Akvâm Hükümünü Vermezden Evvel Londra'da Da Bir İtilaf Zemini Bulmak Maksadıyla Hususi Temas ve Mülakatlar Vuku Vulmuş Değildir
- M.C.S(ad) İstifanın Manası İkdâm 9972 10.CA.1343 S. 06.KS.1341 06.01.1925 1 Makale Dâhiliye Vekili Recep Bey'in istifası hk.
- M.C.S(ad), Günün Meselesi: Sahte Sulh, İkdâm, 10277, 02 CE.1344 PRŞ., 19.TS.1925, 19.11.1925, 2, Makale,
- M.N., Sor Haberleri: Galatasaray-Fener Deniz Yarışları, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 2, Makale,
- M.N., Spor Haberleri, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 3, Makale, Alt Başlıklar: -Kadıköy İttihat Spor Kulübünde Bugünkü Atletizm Müsabakaları -Stadyum Azrailinin Vefatı
- M.N., Spor: Yine O Mesele..., İkdâm, 10265, 17 RA.1344 PRŞ., 05.TS.1925, 05.11.1925, 4, Makale,
- M.R., Sütunlarda Tenezzüh: Cuma Günleri Nasıl Eğleniyoruz?, İkdâm, 10534, 11. S. 1345 CMT., 21.08.1926, 3, Haber, Alt Başlık: -"Bir Kadın Ayağa Kalkmış, Başındaki Eşarbnı Açarak Sağa Eliye Tutmuş, Ortada Kırıl Kırıl Dönüyor, Bir Erkek De Bir Kadının Dizinde Uyuyordu"
- Maarif Vekâleti Hars Dairesi Mimarı Sedat, Karilerimizin Mektupları İkdâm 10010 19.R.1343 C. 13.Ş.1341 13.02.1925 3 Mektup Alt Başlık:-Sanat Münakaşası Böyle Mi Olur?
- Maarif Vekili Hamdullah Suphi Gazi Paşa'nın Dârü'l-Fünûnlulara Cevabı İkdâm 10046 26 Ş.1343 P. 22.M.1341 22.03.1925 2 Haber Alt Başlık: -Münevver Taassup ve İrticaya Karşı Vazifesini İdrakle Teşebbüse Geçmesi Şâyân-ı Takdirdir

Maarif Vekili Hamdullah Suphi, Bir Muallimi Takdir, İkdâm, 10126, 22.ZK.1343 P., 14.H.1341, 14.06.1925, 3, Haber, İstanbul Erkek Muallim Mektebi muallimlerinden Celal Bey'in uzun müddetten beri vazifesini muvaffakiyetle ifâsından dolayı takdir edilmesi hk.

Maarif Vekili Hamdullah Suphi, Nakiye Hanım'a Fazilet Mükâfatının Tevcihi, İkdâm, 10249, 29.RE.1344 P., 18.E.1341, 18.10.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Hayatınız, Bir Hayatı Feragattir. Aile Ocağınız, Mektebiniz, Çocuklarınız Memleketin Yetiştirdiği Evlatlardır

Maarif Vekili Şükrü Maarif Vekilinin Telgrafı İkdâm 9980 18.CA 1343 ÇRŞ. 14.KS.1341 14.01.1925 1 Haber Maarif Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey'in, Avrupa'ya tahsil için giden Türk gençlerine beyanatı hk.

-Maaş Tevziatı Ne Zaman? -Kütüphanelerin İhtiyacı -Mektep Ücretleri Bu Sene Ne Miktar? -Yatı Mekteplerine Talebe Almak -Dârü'ş-şafaka Emininin Seyahati -Ticâret-i Bahriyemiz Hakkında Teşebbüs

Macar Hükümet-i Kraliyesi Türkiye Sefâreti, İlan-Macar Sefâret-i Kraliyesinden, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 4, İlan,

Macar Hükümeti Kraliyesi Türkiye Sefâreti, İlan-Macar Sefâret-i Kraliyesinden, İkdâm, 10059, 11 R.1343 CMT., 04.N.1341, 04.04.1925, 4, İlan,

Macide Hilmi, Zâyi-i Hisse Senedi, İkdâm, 10197, 06.S.1344 PRŞ., 27.A.1341, 27.08.1925, 5, İlan,

Madam Ellofohey, Zâyi, İkdâm, 10564, 12. RE. 1345 PZT., 20.09.1926, 3, İlan,

Mahir, Zâyi, İkdâm, 10153, 22.ZH.1343 S., 14.T.1341, 14.07.1925, 4, İlan,

Mahmut Muin Türkiye İstikbâl-i Demir Yolları İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 2 Makale

Mahmut Muin Memleketimizde İktisadî ve Zirâî İntibâha Doğru Ekmek Pahalılığının Çaresi ve Patatesin Kıymeti İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 3 Makale

Mahmut Muin Musul'un Bulunduğu El-Cezîre Arazisi Tamamen Irak ve Arap'tan Ayrı Bir Sahadır İkdâm 10027 06 Ş.1343 PZT. 02.M.1341 02.03.1925 1-2 Makale Musul meselesi hk. [Mabadı ikinci sayfada.]

Mahmut Muin, Asrî Ankara Şehri, İkdâm, 10098, 24 ŞV.1343 P., 17.M.1341, 17.05.1925, 2, Makale, Ankara'nın asrî bir şehir haline gelmesi hk.

Mahmut Muin, Bütçe ve Resmi Telgraflar, İkdâm, 10066, 18 R.1343 CMT., 11.N.1341, 11.04.1925, 3, Makale,

Mahmut Muin, Çanakal'ede Demir Yolları, İkdâm, 10107, 03.ZK.1343 S., 26.M.1341, 26.05.1925, 3, **,

Mahmut Muin, Köstebekler ve Yılanlar Fareler Aleyhine Zehirli Gazlar, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 3, Makale, Balıkesir: 11 Ağustos 1926

Mahmut Muin, Merkezî Anadolu'da Seyahat İntibââtı: Anadolu'da Ağaç Garsını Tamîm İçin., İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 2, Gezi,

Mahmut Muin, Merkezî Anadolu'da Seyahat İntibââtı: Anadolu'da Kavak Garsiyatı, İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 2, Gezi,

Mahmut Muin, Merkezî Anadolu'da Seyahat İntibââtı: Değirmencilik Bir Sanattır Ehemmiyet Verelim! , İkdâm, 10204, 13.S.1344 PRŞ., 03.E.1341, 03.09.1925, 3-4, Gezi, Alt Başlık: -Memleketimizde Değirmencilik İçin Bir Mektep Açılmalıdır-Sungurludan Sonra Bir Köyün Ahâlisi Ulvi-Köylerimizde Sebzecilik-Anadolu Kadınları [Mabadı dördüncü sayfada]

Mahmut Muin, Merkezî Anadolu'da Seyahat İntibââtı: Karabekir'den Sungurluya Akvaryum, İkdâm, 10200, 09.S.1344 P., 30.A.1341, 30.08.1925, 3-4, Gezi, [Mabadı dördüncü sayfada]

Mahmut Muin, Merkezî Anadolu'da Seyahat İntibââtı: Köylüler, Köyler ve Kasabalar, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 2, Gezi,

Mahmut Muin, Tarih Bahsleri: Nil ve Fırat-1-, İkdâm, 10090, 16 ŞV.1343.CMT., 09.M.1341, 09.05.1925, 3, Makale,

Mahmut Muin, Türkiye'de Demir Yolları Ankara-Sivas, Samsun-Sivas Hatları, İkdâm, 10069, 21 R.1343 S., 14.N.1341, 14.04.1925, 3, Makale, Türkiye demir yolları hk.

Mahmut Necâti, Zâyi, İkdâm, 10196, 05.S.1344 ÇRŞ., 26.A.1341, 26.08.1925, 5, İlan,

Mahmut Nedim, Takvim Meselesi-1345 Sene-i Devriyesi, İkdâm, 10514, 11. M. 1345 PRŞ., 22.07.1926, 3, Makale,

Mahmutzade Hasan, [Başlıksız], İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 3, Haber, Muhterem taşra gazete bayilerimizin bayramlarını tebrik ile kesfi şeref eylerim. Yeni Hilal Kitap ve Gazete Yurdu. Mahmutzade Hasan

Makbule, Zâyi, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 3, İlan,

Makinist Mehmet Ulvi, Zâyi, İkdâm, 10122, 18.ZK.1343 ÇRŞ., 10.H.1341, 10.06.1925, 3, İlan,

"Malatya", Malatya'da Verilen İlk Aile Müsameresi, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 3, Haber, Malatya Muallimler Birliği tarafından aile müsameresi tertibi hk.

Malî Kâtib-i Umûmiliğine tayin edilmesi hk.

Maliye Vekili Hasan, Taziyetlere Teşekkür, İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 2, Haber,

Malul Arslan Bey Oğlu Cafer, Zâyi, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 4, İlan,

Malûlîn-i Askeriyeden Mustafa, Zâyi-i Cüzdân, İkdâm, 10288, 13 CE.1344 PZT., 30.TS.1925, 30.11.1925, 4, İlan,

Maraşlı Dikiçoğlu Haydar Niyazi Maraş'ın Bugün Kurtuluş Günüdür İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 1-2 Makale Alt Başlık: -Bu Mesut Günü Tesid Etmek Maksudıyla Şehrimizdeki Maraşlılar Bugün Şahin Paşa Otel'i'ne Toplanıyorlar [Mabadi ikinci sayfada]

Maraşlı Dikiçoğlu Haydar Niyazi Maraş'ın Kurtuluş Günü İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 2 Makale Birinci sayfadan mabad.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagon Mabudeleri Tefrika Numarası:19, İkdâm, 10409, 20 R. 1344 CMT., 03.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası: 24, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:, İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:14, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:15, İkdâm, 10405, 16 R. 1344 S., 30.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:17, İkdâm, 10407, 18 R. 1344 PRŞ., 01.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:20, İkdâm, 10410, 21 R. 1344 P., 04.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:21, İkdâm, 10411, 22 R. 1344 PZT., 05.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:22, İkdâm, 10412, 23 R. 1344 S., 06.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:25, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:26, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:27, İkdâm, 10417, 28 R. 1344 P., 11.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:28, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:29, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:30, İkdâm, 10420, 01. Ş. 1344 ÇRŞ., 14.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:31, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:32, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:34, İkdâm, 10424, 07. Ş. 1344 S., 20.04.1926, 2, Tefrika,

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:35, İkdâm, 10425, 08. Ş. 1344 ÇRŞ., 21.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:23, İkdâm, 10413, 24 R. 1344 ÇRŞ., 07.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi, İkdâm, 10393, 04 R. 1344 PRŞ., 18.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi: Tefrika Numarası:6, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası: 10, İkdâm, 10399, 10 R. 1344 ÇRŞ., 24.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası: 12, İkdâm, 10401, 12 R. 1344 C., 26.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası: 6, İkdâm, 10396, 07 R. 1344 P., 21.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası: 9, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:1, İkdâm, 10390, 01 R. 1344 PZT., 15.03.1926, 2, Tefrika, [Mabadı var.]

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:11, İkdâm, 10400, 11 R. 1344 PRŞ., 25.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:13, İkdâm, 10402, 13 R. 1344 CMT., 27.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:2, İkdâm, 10391, 02 R. 1344 S., 16.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:3, İkdâm, 10392, 03 R. 1344 ÇRŞ., 17.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:5, İkdâm, 10394, 05 R. 1344 C., 19.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi-Tefrika Numarası:8, İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

"Mavi Çan" Her akşam Ramazana Mahsus: Asri Sahur. Darülelhan alaturka musiki Şubesi Muallimleri birinci konser yarın akşam Opera Sinemasında bayati urban faslı

Mazhar Nazım, Bire Karşı İki İle Mağlup Olduk, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 1-2, Makale, Türk ve Lehli futbolcuların fotoğrafı, Alt Başlık: -Bidayette Hâkimiyetimiz Altında Cereyan Eden Oyun Sona Doğru Polonyalılara İntikal Etti [Mabadı ikinci sayfada]

Mazhar Nazım, Bire Karşı İki İle Mağlup Olduk, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Mazhar Nazım, Dünkü Maçta Berabere Kaldık!, İkdâm, 10238, 18.RE.1344 ÇRŞ., 07.TE.1341, 07.10.1925, 1-2, Makale, Alt Başlık: -Takımımız İyi Tertip Edilmemiş Olmakla Beraber Oyuncuların Hepsı Kudretleri Dâhilinde İyi Çalıştılar [Mabadı ikinci sayfada]

Mazhar Nazım, Dünkü Maçta Da Berabere Kaldık, İkdâm, 10238, 18.RE.1344 ÇRŞ., 07.TE.1341, 07.10.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Mazhar Nazım, Galatasaray Denizcileri, Dün Şhremmini Emin Bey'i Kulüplerine Davet Ettiler, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 2, Haber,

Mazhar Nazım, Galatasaraylılar Rum Muhtelitlerini Yendiler, İkdâm, 10229, 09.RE.1344 PZT., 28.E.1341, 28.09.1925, 1-2, Makale, Türkiye Muhtelit Takımının fotoğrafı, Alt Başlık: -Fenerbahçe'nin Adem-i İcâbetine Rağmen Sarı Kırmızılıların, Topu 4 Kere Rum Kalesine Girdi [Mabadı ikinci sayfada]

Mazhar Nazım, Polonyalı Futbolcular Şhrimize Geldiler, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 1, Makale, Leh Federasyonu

Mazhar Nazım, Spor Haberleri: Bugünkü İntikam Müsabakası , İkdâm, 10237, 17.RE.1344 S., 06.TE.1341, 06.10.1925, 2, Haber, Alt Başlık: - Mağlup Olduk, Pazar Berabere Kaldık Bugünkü Netice Kahir Bir Galibiyet Olmalıdır!

Mazhar Nazım, Spor Haberleri-1926 Atletizm Birincilikleri Münasebetiyle, İkdâm, 10562, 10. RE. 1345 CMT., 18.09.1926, 2, Makale,

Mazhar Osman, Bir İçki Faciası, İkdâm, 10105, 01.ZK.1343 P., 24.M.1341, 24.05.1925, 3, Makale,

Mazhar Osman, Sinir Hastalıkları ve Hizmet-i Askeriye-1-, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 3, Makale,

Mazhar Osman, Sinir Hastalıkları ve Hizmet-i Askeriye-2-, İkdâm, 10059, 11 R.1343 CMT., 04.N.1341, 04.04.1925, 3, Makale, Dünkü nüshadan mabad.

Mazhar Osman, Sinir Hastalıkları ve Hizmet-i Askeriye-3-, İkdâm, 10064, 16 R.1343 PRŞ., 09.N.1341, 09.04.1925, 3, Makale,

Mazhar Osman, Sinir Hastalıkları, İkdâm, 10533, 10. S. 1345 C., 20.08.1926, 3, Makale,

Mazhar, Bugünkü Müsabaka-Mısırlıları Mağlûp Etmemiz Müşküldür, İkdâm, 10540, 17. S. 1345 C., 27.08.1926, 3, Makale,

Mebde-i Servet Türk Ticaret Anonim Şirketi Müdürü Mehmet Zülfikar Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâseti İle Riyâset-i Cumhuriyet ve Maliye Vekâleti Makamlarına Halk Fırkası Riyâsetine Hitaben Umum Sigara Kâğıdı Fabrikatörleri Namına Keşide Kılınan Telgrafname İntikal Etmiş Olacaktır İkdâm 10020 29.R.1343 PZT. 23.Ş.1341 23.02.1925 3 Haber

Mecdi Sadreddin Son Vaziyetin Tahayyülü İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 2 Haber Birinci sayfadan mabad.

Mecdi Sadrettin Adliye Vekilinin Beyanâtı İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 1 Haber Hükkâm kanunu hk.

Mecdi Sadrettin Ankara İstiklal Mahkemesi Yakında İstanbul'a Mı Geliyor? İkdâm 10039 19 Ş.1343 P. 15.M.1341 15.03.1925 1 Haber Alt Başlıklar: -Mahkeme Reisi Bey "İcap Eden Her Yere Gidebiliriz" Daha Bazı Eşhas Hakkında Tahkikât Yapılıyor Lüzum Görülürse Yeniden Tevkifat Olacak -Gazeteleri Seddedilen İstanbul Gazetecilerinin Evrakı İstiklal Mahkemesine Verilmedi Haklarında Başka Muamele Yapılmayacak - Ali Bey'in Beyanâtı -Seddedilen Gazeteler -Salih Paşuv, Sevk Edildi Mi?

Mecdi Sadrettin Asiler Sindiler, Harekâtta Bulunamıyorlar İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 1 Haber Alt Başlıklar: -Asilerin Üç Şeyhi De Şimdiden Şasırp Sıkıştılar! -Diyarbakır Civarında Şeyh Sait, Elazığ Civarında Şeyh Şerif, Şimalde Şeyh Abdullah Asilerin Başında Bulunuyorlar -Resm-i Tebliğ -Diyarbakır'da -Elazığ'da -Varto'da

Mecdi Sadrettin Asiler Terâfu-i Vaziyet Alıyor İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 1 Haber Alt Başlıklar:-Umumi Harekâtı Tenkiliyemize Üç Gün Kala Asiler Vaziyetlerini Değiştirdiler ve İsyanı Uzatmak İçin Çeteler Halinde Dağılmaya Başladılar

İmzasız Bugün Ramazan İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 1 Haber

Mecdi Sadrettin Franklin Buyvön, Ankara'ya Niçin Geliyor? İkdâm 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 1 Haber Alt Başlık: -Fransız Mebusu Başladığı İşi Bitirecek, Antakya ve İskenderun'un İdâre-i Husûsiyesi Hallediliyor

Mecdi Sadrettin Fransa İle Aramızdaki Münazafîye Mesâil Tamamen Halledildi İkdâm 10041 21 Ş.1343 S. 17.M.1341 17.03.1925 2 Haber Alt Başlıklar: -Antakya ve İskenderun'da İdâre-i Husûsiye -Suriye Hudûdunun Tahdîdine Memur Tarafeyn Komiserleri Teşekkül Etti -Tahdîd Ameliyatına Nisan Ortalarında Başlanılıyor -Kuponlar İçin Teklif Ettiğimiz Formülü Hâmillik Kabul Etiler

Mecdi Sadrettin Fransa İle Aramızdaki Münâzafîye Mesâil Tamamen Halledildi İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 1 Makale Alt Başlıklar: -Kuponlar Meselesinin Halli İçin Bulunan Formül Nedir? -Mösyö Franklin Buvyön Ankara'ya Yalnız Türkiye Sefâretini Neden Kabul Etmediğini İzah İçin Değil, Aynı Zamanda Eserini İkmâl İçin Geliyor -Hâmillerin Teklifine Yaptığımız Mukabil Teklif

Mecdi Sadrettin Günün Meselesi Madrid'e Gitmeyeceğiz! İkdâm 10014 23.R.1343 S. 17.Ş.1341 17.02.1925 1-2 Makale Cemiyet-i Akvâm'a davetimiz hk. [Mabadi ikinci sayfada]

Mecdi Sadrettin İstiklal Mahkemesi Salih Paşuv ve Refikinin Muhakemesine Başladı İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 1 Makale Alt Başlıklar: -Salih Paşuv Ne Diyor? -Resul Hoca Ne Diyor? -Bir Kahvede İctimâlar

Mecdi Sadrettin İstiklal Mahkemesine Yeni Tevkîfât İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 1 Haber Alt Başlıklar: -Müdde-i Umûmîliğe Necip Ali Bey İntihâb Edildi Adana Valisi ve Silifke'de Bir Aşiret Reisi Mevkûfen İstiklal Mahkemesine Getiriliyor -Hüseyin Avni Bey'in Biraderi Hakkında İhbarat Oldu

Mecdi Sadrettin Kabinenin İstifası İkdâm 10028 07 Ş.1343 S. 03.M.1341 03.03.1925 1 Makale Alt Başlık: -Müfrit Kabine Taraftarları Dün Galebe Geldiler

Mecdi Sadrettin Kıtâatımızın Suriye Hudûdundan Sevki İkdâm 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 1 Haber Alt Başlık: -İngilizlerin, İsyân Sahasına Hudûddan Sevkiyat Yapmamıza Müdahalesi İçin Bir Sebep Yoktu

Mecdi Sadrettin Suriye Hudûdunda Bize Neresi Veriliyor? İkdâm 10043 23 Ş.1343 PRŞ. 19.M.1341 19.03.1925 1 Haber Alt Başlıklar: -Kilis'in Cenubundan Bize Arazi Terk Ediyorlar Bütün Süferâ Mösyö Franklin'i Bekliyor -Sefâretler Ankara'da Birleşiyor

Mecdi Sadrettin Şeyh Sait Fırar Etti Mi? İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 1 Haber Alt Başlık: -Fırar Hareketi Mâhirâne İdare Ediliyor

Mecdi Sadrettin Ussat Rüesâsının Kaçmaması İçin Tedâbir İttihâz Edildi İkdâm 10043, 23 Ş.1343 PRŞ. 19.M.1341 19.03.1925 1 Makale Alt Başlıklar: -İsyân Sahası İstiklal Mahkemesi Reisinin Hangi Şehirde İşe Başlayacağı Henüz Kararlaşılmamıştır -Mazhar Müfid Bey İstanbul'a Geliyor -Resm-i Tebliğ

Mecdi Sadrettin Yunanlıların Bulgaristan'dan Mutevellid Vaziyet-i Müphemiyetini Muhafaza Ediyor İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 1-2 Haber Alt Başlıklar: -İstanbul Rumları Her Şeyden Evvel Araboğlu Kostantini İstifaya Mecbur Ederek Mübadeleye Tabi Olmayan Bir Metropolide Kendilerine Patrik İntihâb Etmelidirler -Vaziyetin Tahlili [Mabadi ikinci sayfada]

Mecdi Sadrettin, Bütçe Açığı, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Mecdi Sadrettin, Bütçemizdeki Kırk Milyona Yakın Açığı Nasıl Kapatacağız?-Türkiye , İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 1-2, Makale, Alt Başlıklar: -Türkiye İçin İstikrâz Akdetmek İhtimali Var Mıdır? -Alınacak para Nereye Sarfolunabilir? -Maliye Vekilinin Mecliste Açık e Sarih Beyanatının İfade Ettiği Mana! -Ankara'daki Mühim Müzâkerât -Fransa İle İttifak Yahut Muayyen Meseleler Hakkında İtilaf -Mösyö Steg Ankara'da Neden Kaldı? [Mabadi ikinci sayfada]

Mecdi Sadrettin, Cenevre Kararına İntizar, İkdâm, 10290, 15 CE.1344 ÇRŞ., 02.KE.1925, 02.12.1925, 1, Makale, Musul meselesi hk.

Mecdi Sadrettin, Günün Meselesi: Banka ve Şirketlerde Türk Memurlar, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 2, Makale,

Mecdi Sadrettin, Günün Meselesi: Davamız Kuvvetlidir, Fakat..., İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 2, Makale, Musul meselesi hk.

Mecdi Sadrettin, İran'da, Türkmen İsyânının Hakiki Mahiyeti, İkdâm, 10152, 21.ZH.1343 PZT., 13.T.1341, 13.07.1925, 1, Makale, Alt Başlıklar: -Sovyet-İran Hudûdu Kapandıktan Sonra Asiler Hükûmete DeHalet ve Teslim Şeraitini Dermeyan-İran'da Cumhuriyet Ne Zaman İlan Edilecek? -Şah Avdet Edecek Mi?

Mecdi Sadrettin, Tahran'daki Son Durum, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Mecdi Sadrettin, Tahran'daki Son Kıyametin İç Yüzü, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 1-2, Haber, İran Başvekili fotoğrafı, Alt Başlık: -Meclis-i Mebûsânı Basan İğtişâacılar Mebuslardan Birkaçını Dövmüşler ve Birkaçını Ehemmiyetli Surette Tahrip Etmışlerdir [Mabadı ikinci sayfada]

Mecdi Sadrettin, Yeni Hâdisâta İntizar Lazımdır!, İkdâm, 10317, 13 CA.1344 S., 29.KE.1925, 29.12.1925, 1, Makale, Musul meselesi ile ilgili Cemiyet-i Akvâm'ın kararı hk.

Mecdi Sadrettin, Yunanistan İtilafı Tasdik Etmelidir!, İkdâm, 10156, 25.ZH.1343 C., 17.T.1341, 17.07.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Mecdi Sadrettin, Yunanistan, İtilafı Tasdik Etmelidir!, İkdâm, 10156, 25.ZH.1343 C., 17.T.1341, 17.07.1925, 1-2, Makale, General Pangalos'un fotoğrafı, Alt Başlık: -Atina İhmalkâr Davranıyor, Ayak Sürüyor [Mabadı ikinci sayfada]

Meclis İdare Reisi Hacı Şakirzade Hacı Mustafa İttihâd-ı Değirmencilik Türk Anonim Şirketi Davetname İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341, 25.03.1925 4 Duyuru

Meclis-i İdâre Reisi Meclis-i İdâre Reisi Hacı Şakirzade Hacı Mustafa, İttihatı Değirmencilik Türk Anonim Şirketinden, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 4, Duyuru,

-Medresede Çocuk Düşüren Bir Kadın

Mehmed Cemil Dâhiliye Vekâletinin Telgrafı İkdâm 9973 11.CA.1343 ÇRŞ., 07.KS.1341 07.01.1925 3 Haber Yeni Dâhiliye Vekili Cemil Bey'in telgrafı hk.

Mehmed Fahraddin, Zâyi-i Mühr-i Resmî, İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 4, İlan,

Mehmed Rauf, "Yeni Hayat Krokileri:-Bir Hücum, Bir Teslim", İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 4, Hikâye,

Mehmed Rauf, Ana-Evlat, İkdâm, 10239, 19.RE.1344 PRŞ., 08.TE.1341, 08.10.1925, 3, Hikâye,

Mehmed Rauf, Edebi Hasbihâl: Edebiyat Can Çekişiyor..., İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 2, Sohbet,

Mehmed Rauf, Edebî Musâhabe Canan: Muharriri: Peyami Safa, İkdâm, 10076, 28 R.1343 S., 21.N.1341, 21.04.1925, 2, Tenkit, Peyami Safa'nın "Canan" romanı hk.

Mehmed Rauf, Edebî Musâhabe: Müfide Feride Hanım'ın "Pervaneleri", İkdâm, 10079, 04 ŞV.1343 PZT, 27.N.1341, 27.04.1925, 3, Tenkit, Müfide Feride Hanım'ın "Pervaneler" eseri hk.

Mehmed Rauf, Edebi Musâhebe: Adaptasyonun Tiyatrodaki Zararları, İkdâm, 10064, 16 R.1343 PRŞ., 09.N.1341, 09.04.1925, 2, Tenkit, Tiyatroda adaptasyon hk.

Mehmed Rauf, Edebî Musâhebe: Hırsız Edebiyatı, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 2, Sohbet,

Mehmed Rauf, Küçük Hikâye Nasıl? Bahtiyar Mı?, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 3, Hikâye,

Mehmed Rauf, Küçük Hikâye Törpü Altında, İkdâm, 10222, 02.RE.1344 PZT., 21.E.1341, 21.09.1925, 3, Hikâye,

Mehmed Rauf, Küçük Hikâye: Aynada Bir Hırsız Hikâyesi, İkdâm, 10269, 21 RA.1344 PZT., 09.TS.1925, 09.11.1925, 1, Hikâye,

Mehmed Rauf, Küçük Hikâye: Bekâr Zevki, İkdâm, 10273, 27 RA.1344 P., 15.TS.1925, 15.11.1925, 3, Hikâye,

Mehmed Rauf, Musâhabe Eski Aşk Geceleri, İkdâm, 10244, 24.RE.1344 S., 13.TE.1341, 13.10.1925, 2, Sohbet,

Mehmed Rauf, Temaşa Âleminde La Tendresse "Şefkât" Piyesi, İkdâm, 10251, 02.RA.1344 ÇRŞ., 21.E.1341, 21.10.1925, 4, Tenkit, Alt Başlık: -Henri Patey'in Meşhur Eseri "Birune Lucer" Trübî

Mehmed Rauf, Temaşa Musâhabesi-"La-tendresse" Şefkat Piyesi, İkdâm, 10254, 05.RA.1344 CMT., 24.E.1341, 24.10.1925, 3, Tenkit,

Mehmed Rauf, Temaşa Musâhabesi: Kapı Mandalları-Dârü'l-bedâide Mevsimin İlk Yeni Oyunu-, İkdâm, 10271, 23 RA.1344 ÇRŞ., 11.TS.1925, 11.11.1925, 3, Tenkit,

Mehmed Rauf, Temaşa Musâhabesi: Kış Temaşa Mevsimi, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 3, Tenkit,

Mehmed Rauf, Temaşa Musâhabesi: Tiyatro ve Tenkiti Nedir?, İkdâm, 10278, 03 CE.1344 C., 20.TS.1925, 20.11.1925, 3, Tenkit,

Mehmed Rauf, Tenkitler: Son Basamak Küçük Hikâyeler-Muharriri: Gülsüm Niyazi Hanım, İkdâm, 10098, 24 ŞV.1343 P., 17.M.1341, 17.05.1925, 3, Tenkit,

Mehmed Rüşdü, Teşekkür, İkdâm, 10287, 12 CE.1344 P., 29.TS.1925, 29.11.1925, 5, Haber,

Mehmed Seyfeddin, Zâyi-i Tasdîknâme, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 4, İlan,

Mehmed Şaban, Zâyi, İkdâm, 10422, 05. Ş. 1344 P., 18.04.1926, 3, İlan,

Mehmed Ziya , Çanakak'le Şühedânını Ziyaret Vesilesiyle Ölülerin Şahsiyeti Maneviyeleri Şâyân-ı Hürmettir, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 4, Makale,

Mehmed Ziya , Sultanahmet Câmî-i Şerîfi -Taş Yığınının İbarettir Diyenlere İthaf-, İkdâm, 10205, 14.S.1344 C., 04.E.1341, 04.09.1925, 3, Makale, Mabadı var.

Mehmed Ziya , Sultanahmet Câmî-i Şerîfi, İkdâm, 10207, 16.S.1344 P., 06.E.1341, 06.09.1925, 3, Makale, - Taş yığınının ibarettir diyenlere ithaf-

Mehmed Ziya Boğaziçi-Şirket-i Hayriye İkdâm 9982 20.CA 1343 C. 16.KS.1341 16.01.1925 3 Hatıra

Mehmed Ziya, Leyle-i Kadir'de Ayasofya'da Semapeyvend Bir Fatıha!, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 3, Haber,

Mehmedoğlu Sabiri, Zâyi, İkdâm, 10313, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 25.12.1925, 3, İlan,

Mehmet Adnan, Zâyi, İkdâm, 10280, 05 CE.1344 P., 22.TS.1925, 22.11.1925, 4, İlan,

Mehmet Arif, Zâyi, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 5, İlan,

Mehmet Asım, Rize'de Ticaret, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 3, Makale, Alt Başlık: -Türk Ocağında Faaliyet

Mehmet Celal Bey'in fotoğrafı, Esbak Bahriye Nazırı Mehmet Celal Bey hk.

Mehmet Cemalettin, Zâyi, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 5, İlan,

Mehmet Emin, Zıram Zaruri Borsası, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 3, Makale,

Mehmet Hayati, Zâyi, İkdâm, 10317, 13 CA.1344 S., 29.KE.1925, 29.12.1925, 3, İlan,

Mehmet İhsan, Zâyi, İkdâm, 10510, 17. M.1345 ÇRŞ., 28.07.1926, 3, İlan,

Mehmet İzzet, Telâkkiyât-ı Asriyeye Göre İlim ve Fen Medlûlleri, İkdâm, 10280, 05 CE.1344 P., 22.TS.1925, 22.11.1925, 3, Makale,

Mehmet Murat, Zâyi, İkdâm, 10494, 21.ZH. 1344 C., 01.07.1926, 4, İlan,

Mehmet Mustafa, Zâyi, İkdâm, 10518, 25. M. 1345 PRŞ., 05.08.1926, 2, İlan,

Mehmet Niyâzi, Zâyi, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 6, İlan,

Mehmet Oğlu Hasan, Zâyi, İkdâm, 10514, 11. M. 1345 PRŞ., 22.07.1926, 3, İlan,

Mehmet Raif, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 4, İlan,

Mehmet Servet Bin Raif, Zâyi, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 4, İlan,

Mehmet Sıdkı, Zâyi, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 4, İlan,

Mehmet Şevki, Yeni Tevkîfat, İkdâm, 10494, 21.ZH. 1344 C., 01.07.1926, 1, Haber, Alt Başlık: -Yeni Tevkîf Edilen Kimlerdir?

Mehmet Şevki, Zâyi, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 3, İlan,
Mehmet Tahir, Zâyi, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 3, İlan,
Mehmet Vastıf, Zâyi-i Çek, İkdâm, 10296, 21 CE.1344 S., 08.KE.1925, 08.12.1925, 3, İlan,
Mehmet Zâyi İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 3 İlan
Mehmetoğlu Mehmed Emin, Zâyi-i Vesika, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 5, İlan,
Mekteb-i Sanâyi Serhademesi Mehmet, Teşekkür, İkdâm, 10283, 08 CE.1344 ÇRŞ., 25.TS.1925, 25.11.1925, 4, Haber,
Memhet Salih, Zâyi, İkdâm, 10297, 22 CE.1344 ÇRŞ., 09.KE.1925, 09.12.1925, 3, İlan,
-Merdivenden Düşerken
Merhum Ahmet Efendi Kerimesi Fatma, Teşekkür, İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 3, Haber,
Merhum Celal İsmail Paşa Ailesi, Teşekkür, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 3, Haber,
Merhum İsmail Hakkı Bey Refikası Naime Zâyi İkdâm 10033 12 Ş.1343 P. 08.M.1341 08.03.1925 4 İlan
Merhum Seyid Bey'in Zevcesi İsmet Teşekkür İkdâm 10037 17 Ş.1343 C. 13.M.1341 13.03.1925 3 Haber
Merhumun ailesi Madam Refet Paşa, Teşekkür, İkdâm, 10289, 14 CE.1344 S., 01.KE.1925, 01.12.1925, 2, Haber,
Merhumun Biraderi: Kâzım, Teşekkür, İkdâm, 10130, 26.ZK.1343 PRŞ., 18.H.1341, 18.06.1925, 3, Haber,
Merhumun Pederi Kâmil, Teşekkür, İkdâm, 10103, 29 ŞV.1343 C., 22.M.1341, 22.05.1925, 3, Haber,
Merhumun Validesi Halit Paşa İçin Mevlid-i Nebevi İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 3 Haber
Merhumun Zevcesi Muazzez, Teşekkür, İkdâm, 10072, 24 R.1343 C., 17.N.1341, 17.04.1925, 3, Haber,
Merkez Kumandanlığından, Askeri Serpuşlar, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 3, Haber, Askeri serpuşlar hk.
Mesâil Saatleri Haricinde Yevmiye Verilmesi Makbulüne Şâmil Olmak Üzere
Mihrab- M. S(in), Anadolu Kitâbiyâtı, İkdâm, 10086, 11 ŞV.1343 PZT., 04.M.1341, 04.05.1925, 3, Makale,
-Millî Ticaret Gazetesi. 30'uncu nüshası çıkmıştır.
"Millî Ticaret", Adana'da Pamukçuluk Filme Alınıyor, İkdâm, 10263, 15 RA.1344 S., 03.TS.1925, 03.11.1925, 5, Haber, Maarif Vekâleti tarafından, Adana'da pamuk istihsâlâtının filme alınması hk.
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -17-, İkdâm, 10402, 13 R. 1344 CMT., 27.03.1926, 1, Hatıra,
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -19-, İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfadadır.]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -21-, İkdâm, 10406, 17 R. 1344 ÇRŞ., 31.03.1926, 1, Hatıra,
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -25-, İkdâm, 10410, 21 R. 1344 P., 04.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfadadır.]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -26-, İkdâm, 10411, 22 R. 1344 PZT., 05.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfa]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -29-, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfadadır.]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -31- Numara:565, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfadadır.]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -33-, İkdâm, 10418, 29 R. 1344 PZT., 12.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadi ikinci sayfadadır.]
"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı -34-, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı, İkdâm, 10392, 03 R. 1344 ÇRŞ., 17.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 2, Hatıra, Birinci sayfadan mabad.

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı, İkdâm, 10417, 28 R. 1344 P., 11.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-10 ve 11-, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-11-12-13-, İkdâm, 10399, 10 R. 1344 ÇRŞ., 24.03.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-14-15-, İkdâm, 10400, 11 R. 1344 PRŞ., 25.03.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-16-, İkdâm, 10401, 12 R. 1344 C., 26.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-18-, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-20-21-, İkdâm, 10405, 16 R. 1344 S., 30.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-22-, İkdâm, 10407, 18 R. 1344 PRŞ., 01.04.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-27-28-, İkdâm, 10412, 23 R. 1344 S., 06.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazinin Hatıratı-28-, İkdâm, 10413, 24 R. 1344 ÇRŞ., 07.04.1926, 1-2, Hatıra, [Mabadı ikinci sayfadadır.]

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-30-, İkdâm, 10415, 26 R. 1344 C., 09.04.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-5-, İkdâm, 10393, 04 R. 1344 PRŞ., 18.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-6-, İkdâm, 10394, 05 R. 1344 C., 19.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-7-, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 1, Hatıra,

"Milliyet", Büyük Gazi'nin Hatıratı-9-, İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 1, Hatıra,

Mirleva Sabiri Paşazade: Ahmet Fazıl Zâyî İkdâm 9971, 09.CA.1343 PZT 05.KS.1341 05.01.1925 4 İlan

mizdeMitartimisi-İslahat namındaki Rumca bir akşam gazetesi intişara başlamıştır.Muharririnden ve

-Mösyö Bryan'ın İstifası Tesirâtı -Cenevre'yi Gittiler -Bryan, Pazara Paris'e Avdet Edecek -Esbak Almanya Veliaht -İstiklal Mahkemesinin Bir Senelik Faaliyeti -İstiklal Mahkemesinde -Fransa'da Yeni Kabine -Çemberlayn, Paris'te -Az Söylemeli -Pangalos'un Beyanatı -Budapeşte'de Yeni Tevkîfat

Muallim Doktor Murat-Kadriye Murat, Taziyet Hasbiyle Teşekkürname, İkdâm, 10407, 18 R. 1344 PRŞ., 01.04.1926, 2, Haber,

Muallim Hamide, Muallim Hikmet, Saliha, Beyân-ı Teşekkür, İkdâm, 10201, 10.S.1344 PZT., 31.A.1341, 31.08.1925, 4, Haber,

Muallim Hüseyin Remzi Bey Âsâr-ı Münteşire İkdâm 9970 08.CA.1343 P. 04.KS.1341 04.01.1925 3 Tanıtım

Alt Başlık: - Muallim Hüseyin Remzi Bey'in Âsârından: Yeni İlm-i Hayvanat

Muammer, Zâyî, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 4, İlan,

Muhaberatıta Bulunmuştur. Muhâbere Edilen Merkez Mensuplarından Bazıları, Tevkîf Edilmiş. İstiklal Mahkemesi, Burada Kaldığı Müddet Esnasında Bu İşin Tamiki İle İştigal Edecektir -Emanet Ziyafet Veriyor -Âtîf Havace Getirildi

-Muhacirlere Hayvan Tevzîsi -Pulluk Tevzîsi -Ziyaret -Tayin-Devâir-i Resmîyenin Sigortası

Muhakemesine Devam Olunmuştur, İkdâm, 10143, 09.ZH.1343 S., 01.T.1341, 01.07.1925, 3, Haber, İstiklal Mahkemesinde devam eden muhakemeler hk.

MuharririPaul Vidal Lablache- Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 10 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya Arasındaki Münâsebât İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 3 Tefrika

Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 12 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 11 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 8 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10043 23 Ş.1343 PRŞ. 19.M.1341 19.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 9 Marco Polo'nun Seyahati Amerika İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 5 Marco Polo'nun Seyahati Asya İle Avrupa'nın Münâsebâtı İkdâm 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 6 Marco Polo'nun Seyahati Asya İle Avrupa'nın Münâsebâtı İkdâm 10040 20 Ş.1343 PZT. 16.M.1341 16.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Paul Vidal Lablache -Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 8 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri: Tercümesi:

Muharriri: Paul Vidal Lablache-Tercümesi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 1 Marco Polo'nun Seyahati-Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muharriri:Cloud Anne Tercümesi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 2 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebâtı İkdâm 10036 17 Ş.1343 PRŞ. 12.M.1341 12.03.1925 3 Tefrika Mabadı var.

Muhîbe İclal Kadınlarımızın Hıfzıssıhhası-Kadınlarımız ve Romanlar İkdâm, 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 3 Makale Alt Başlık: -Kadın Ruhunun Hıfzıssıhhası

Muhittin, Avrupa ve Amerika'da Umumî Vesâit-i Nakliye, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 2, Makale,

Muhtar Hüseyin Hilmi, Zâyi, İkdâm, 10319, 15 CA.1344 PRŞ., 31.KE.1925, 31.12.1925, 3, Haber,

Mumhane Caddesinde Emanetçi Yorgi Papadoplo, Teşekkür, İkdâm, 10101, 27 ŞV.1343 ÇRŞ., 20.M.1341, 20.05.1925, 3, Haber

-Murahhaslarımız Cenevre'de -Fırka Heyeti İdaresinin İctimâsı -Bedbinlik ve Nikbinlik Barometresi - Mukâlemelere Devam! -Büyük Millet Meclisi Müzâkerâtı

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:16, İkdâm, 10406, 17 R. 1344 ÇRŞ., 31.03.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Maurice Dekobra, Yataklı Vagonlar Mabudesi Tefrika Numarası:31, İkdâm, 10421, 04. Ş. 1344 CMT., 17.04.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

mûrur-i siyasisi

Mustafa Âsım, Teşekkür, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 5, Haber,

Mustafa Cevat, Zâyi, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 5, İlan,

Mustafa Fehmi Zâyi İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 3 İlan

Mustafa Fehmi, Zâyi-i Makbûz, İkdâm, 10266, 18 RA.1344 C., 06.TS.1925, 06.11.1925, 4, İlan,

Mustafa Hasan Bin İslam, Zâyi, İkdâm, 10515, 22. M. 1345 PZT., 02.08.1926, 4, İlan,

Mustafa Hasan Bin İslâm, Zâyi, İkdâm, 10517, 24. M. 1345 ÇRŞ., 04.08.1926, 4, İlan,

Mustafa Hüdâyi, Zâyi, İkdâm, 10516, 23. M. 1345 S., 03.08.1926, 4, İlan,

Mustafa Kâmil, Zâyi, İkdâm, 10086, 11 ŞV.1343 PZT., 04.M.1341, 04.05.1925, 3, İlan,

Mustafa Kâmuran, Zâyi, İkdâm, 10131, 27.ZK.1343 C., 19.H.1341, 19.06.1925, 4, İlan,

Mustafa Nureddin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10256, 07.RA.1344 PZT., 26.E.1341, 26.10.1925, 4, Makale,

Mustafa Nureddin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10265, 17 RA.1344 PRŞ., 05.TS.1925, 05.11.1925, 2, Makale,

Mustafa Nurettin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10237, 17.RE.1344 S., 06.TE.1341, 06.10.1925, 2, Makale, [Mabadi var]

Mustafa Nurettin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10238, 18.RE.1344 ÇRŞ., 07.TE.1341, 07.10.1925, 2, Makale,

Mustafa Nurettin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10242, 22.RE.1344 P., 11.TE.1341, 11.10.1925, 4, Makale,

Mustafa Nurettin, Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10259, 10.RA.1344 PRŞ., 29.E.1341, 29.10.1925, 4, Makale,

Mustafa Nuri Bin Hasib Zâyi İkdâm 9998 07.R.1343 P. 01.Ş.1341 01.02.1925 4 İlan

Mustafa Nuri, Zâyi, İkdâm, 10273, 25 RA.1344 C., 13.TS.1925, 13.11.1925, 5, İlan,

Mustafa Remzi, "Mehmet Çavuş" Âbidesini Ziyaret, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 1-2, Haber, Çanakkale'ye, Şühedâ kabiristanını ziyaret eden Ahâlînin fotoğrafı, Çanakkale şehirligini ziyaret hk. [Mabadi ikinci sayfada]

Mustafa Remzi, Mehmed Çavuş Âbidesini Ziyaret, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Mustafa Talat, Zâyi, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 4, İlan,

Mustafa Vehbi, Zâyi, İkdâm, 10226, 06.RE.1344 C., 25.E.1341, 25.09.1925, 5, İlan,

Mustafa Yahya, Emin Bey'e Teşekkür, İkdâm, 10248, 28.RE.1344 CMT., 17.E.1341, 17.10.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Galatasaray Terbiye-i Bedeniye Kulübü Denizcilik Şubesinden

Mustafaoğlu Hacı, Zâyi-i Cüzdan, İkdâm, 10239, 19.RE.1344 PRŞ., 08.TE.1341, 08.10.1925, 5, İlan,

Mustafaoğlu Hüseyin, Zâyi-i Cüzdan, İkdâm, 10302, 27 CE.1344 PZT., 14.KE.1925, 14.12.1925, 4, İlan,

Müellifi: Avram Galanti Bibliyografi-Bilyev Grani Hammurabi Kanunu İkdâm 10037 17 Ş.1343 C. 13.M.1341 13.03.1925 3 Tanıtım Avram Galanti Efendi'yi hem münevverler zümresi hem kitle-i kaın tanır ve takdir eder. Hayli zamandan beri Dârü'l-Fünûnumuzda tedrisat ile meşgul olan bu zatın ilmi elsi ve tarihi gibi iki mühim şubeye ait kıymetli telifâtı kendisine ilim âleminde mümtaz bir mevki bahşettiği gibi bilhassa mütâreke derslerinde hakiki ve halis bir hamiyet hissiyle, memleketin menafiyi aliyesini müdafaa için yazıp, muhtelif Türkçe gazetelerde neşrettiği makâlâtta ona şâyân-ı gıpta bir şöhret temin etmiştir.

Müellifi: Paul Vidal Lablach-Mütercimi: Emiroğlu Ziya İkdâm'ın Tefrikası: 4 Marco Polo'nun Seyahati Avrupa İle Asya'nın Münâsebatı İkdâm 10037 17 Ş.1343 C. 13.M.1341 13.03.1925 3 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercüme: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası:2 Yer Sarsılınca İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 15 Yer Sarsılınca İkdâm 10039 19 Ş.1343 P. 15.M.1341 15.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi:

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 12 Yer Sarsılınca İkdâm 10035, 16 Ş.1343 ÇRŞ. 11.M.1341 11.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 13 Yer Sarsılınca İkdâm 10037 17 Ş.1343 C. 13.M.1341 13.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 14 Yer Sarsılınca İkdâm 10038 18 Ş.1343 CMT. 14.M.1341 14.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 18 Yer Sarsılınca İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 18 Yer Sarsılınca İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 19 Yer Sarsılınca İkdâm 10046 26 Ş.1343 P. 22.M.1341 22.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 6 Yer Sarsılınca İkdâm 10029 08 Ş.1343 ÇRŞ. 04.M.1341 04.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 7 Yer Sarsılınca İkdâm 10030 09 Ş.1343 PRŞ 05.M.1341 05.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 9 Yer Sarsılınca İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 11 Yer Sarsılınca İkdâm 10034 15 Ş.1343 S. 10.M.1341 10.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası:10 Yer Sarsılınca İkdâm 10033 12 Ş.1343 P. 08.M.1341 08.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası:3 Yer Sarsılınca İkdâm 10024 03.Ş.1343 C. 27.Ş.1341 27.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası:4 Yer Sarsılınca İkdâm 10025 04.Ş.1343 CMT. 28.Ş.1341 28.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası:4 Yer Sarsılınca İkdâm 10026 05.Ş.1343 P. 01.M.1341 01.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müellifi: Cloud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci Yer Sarsılınca: 1 İkdâm 10022 01.Ş.1343 ÇRŞ. 25.Ş.1341 25.02.1925 2 Tefrika [Mabadı var.]

Müellifi: Colud Anne Tercümesi: Hüseyin Naci İkdâm'ın Tefrikası: 8 Yer Sarsılınca İkdâm 10031 10 Ş.1343 C. 06.M.1341 06.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Müftüoğlu Ahmed Hikmet, Millî Hikâye: Cesaret Et Oğlum Tayyareci Ol, İkdâm, 10540, 17. S. 1345 C., 27.08.1926, 3, Hikâye,

Müftüoğlu Ahmed Hikmet, Musâhabe: Memleketimizde Ciddi Mecmua İhtiyacı, İkdâm, 10147, 16.ZH.1343 ÇRŞ., 08.T.1341, 08.07.1925, 3, Makale, Mecmua ihtiyacı hk.

-Mühim Bir Karar Meclisteki Faaliyet -Harici Meseleler: -İrandaki İnkılâp-Beyânât Haftası -Diğer Beyânât -Yeni Bir Hadise -Bugünkü Vaziyet

Mükerrem'in Halil, Bir Tavzîh, İkdâm, 10128, 24.ZK.1343 S., 16.H.1341, 16.06.1925, 3, Haber, Erzurum'da çıkan Muallimler Birliği Mecmuasından naklen 15 Haziran tarihli İkdâm gazetesinde münderec "Sinaneddin Yakub" Serlevhalı makale şifâhî birtakım İzâhâtının yanlış zabtedilmiş şeklinden ibarettir. Bu münasebetle tavzîhi keyfiyet etmeye lüzum gördüm.

Mükerrem'in Halil, Tarihimizdeki Meçhul Sayfalar: Sinaneddin Paşa, İkdâm, 10127, 23.ZK.1343 PZT., 15.H.1341, 15.06.1925, 3, Makale, Sinanettin Paşa hk.

Mülâzım-ı Evvel Arif, Zâyi, İkdâm, 10315, 11 CA.1344 P., 27.KE.1925, 27.12.1925, 3, İlan,

Mülâzım-ı Sâni Hakkı, Zâyi, İkdâm, 10197, 06.S.1344 PRŞ., 27.A.1341, 27.08.1925, 5, İlan,

Mümessilleri: Franz Kurvasa, Andre Berula, Silvoyuda Pederelli, Prens Birviyenson ve Madam Nina Dobles. Gelecek program: "Aşk Adası"

Münevver Derviş Zâyi İkdâm 10042 22 Ş.1343 ÇRŞ. 18.M.1341 18.03.1925 4 İlan

Müteahhid İbrahim, Zâyi, İkdâm, 10301, 26 CE.1344 P., 13.KE.1925, 13.12.1925, 3, İlan,

Müteahhitliği, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 4, İlan,

Mütekaid Binbaşı İzzet, Zâyi, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 4, İlan,

Mütekaid Ferik Ali, Zâyi, İkdâm, 10514, 11. M. 1345 PRŞ., 22.07.1926, 3, İlan,

Mütekaid Mehmet, Zâyi, İkdâm, 10518, 15. M.1345 PZT., 26.07.1926, 4, İlan,

Mütekaid Mustafa Cemil, Zâyi, İkdâm, 10211, 20.S.1344 PRŞ., 10.E.1341, 10.09.1925, 4, İlan,

Mütekaid Piyade-i Mülâzım-ı Evveli Ömer Lütfü Zâyi İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 4 İlan

N. E(lif) M., Şirketler, Fabrikalar, İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 4, Makale, Alt Başlık: -Memleketimizin Her Tarafında Millî Şirketler ve Fabrikalar Gittikçe Çoğalmaktadır

N. K(ef), Evvelki Geceki Konser: Matmazel Ivon Stroke, İkdâm, 10313, 09 CA.1344 C., 25.KE.1925, 25.12.1925, 2, Tenkit, MatmazelIvon Stroke'nin Beyoğlu'nda, Fransız Tiyatrosundaki konseri hk.

N. S., Bursa Mektubu, İkdâm, 10224, 04.RE.1344 ÇRŞ., 23.E.1341, 23.09.1925, 2, Mektup, Alt Başlık: - Bursa'da Şapkalar Pahalı Satılmasına Rağmen Süratle Taammüm Etti

N.K(ef), Sanat Âleminde "Lazare Levy"nin Konserleri, İkdâm, 10292, 17 CE.1344 C., 04.KE.1925, 04.12.1925, 2, Tenkit, Maruf piyanist "Lazara Levy"nin İstanbul'da verdiği konser hk.

Naciye Raşid, Avrupalılar ve Memleketimiz-Viyana'da Naciye Hanım'ın Konferansı, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 3, Makale, Alt Başlık: -Türk Kadınının Mebus Kürsüsünde Ahz-i Mevki Edeceği Gün Uzak Değildir!

Nakşibendi, Şeyh Sait, İfâdesinde Ne Diyor?, İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 1-2, Makale, Alt Başlıklar: -"Krallık Teşkili İçin Münasip Fırsatın Zuhûr Ettiğini Zannederek Harekete Geçtik..." - Silvan Taarruzunu Hazırlayan Şemsettin Dehâlet -Terhîs Arifesindeyiz -Silvan'dakiler De Temizlendi-Tedkikat-ı Mülkiye Heyetleri Hazırlanıyor -"Resimli Hafta"nın Kapanmasındaki Sebep -Şeyh Sait'in Mektubu [Mabadi ikinci sayfada]

Nakşibendi, Şeyh Sait'in İfâdesi, İkdâm, 10080, 05 ŞV.1343 S., 28.N.1341, 28.04.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Nazım Kâmil Musiki Âleminde Bir Hadise İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 1-2 Makale Alt Başlık: -Dârü'l-elhân'ın Altıncı Konserinde Cemal Reşit Bey'in Piyanoda Çalınmak Üzere Yazılmış Bir Sonatı İlk Defa Olarak Çalınacaktır [Mabadi ikinci sayfada]

Nazım Kâmil Sanat Âleminde Beşinci Konser İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 3 Tenkit Dârü'l-elhân muallimlerinin beşinci konseri hk.

Nazım Kâmil Sanat Âleminde: Altıncı Konser İkdâm 10014 23.R.1343 S. 17.Ş.1341 17.02.1925 3 Tenkit Genç Türk sanatkârlarının verdikleri konserler hk.

Nazım Kâmil Sanat Âleminde: Dördüncü Konser İkdâm 9986 24.CA.1343 S. 20.KS.1341 20.01.1925 3 Tenkit Dârü'l-elhân muallimlerinin dördüncü konseri hk

Nazım Kâmil Sanat Âleminde-Füre Günü-Matbuat Cemiyetinin İkinci Konseri İkdâm 9978 16.CA 1343 PZT. 12.KS.1341 12.01.1925 3 Tenkit Matbuat cemiyetinin konseri hk.

Nazım Kâmil Üçüncü Konser İkdâm 9972 10.CA.1343 S. 06.KS.1341 06.01.1925 3 Makale Dârü'l-elhân muallimlerinin üçüncü konseri hk.

Nazif, Gazi Hazretleri, Dün İstirahat Buyurdular, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 1, Haber,

Necib Asım, Orhun Âbideleri, İkdâm, 10117, 13.ZK.1343 C., 05.H.1341, 05.06.1925, 2, Makale, Alt Başlıklar: -Orhun Mahkûkatı ve Eski Türkler -Orhun Âbideleri

Necip Asım, Alenî Teşekkür, İkdâm, 10281, 06 CE.1344 PZT., 23.TS.1925, 23.11.1925, 4, Haber, Hükûmet-i Cumhûriyemizin vatanımızda teveccüh maksadıylala acizlerini fazilet mükâfatı ile taltifini tebrik için hemen bütün Türk Ocaklarından ve sair zevatı kiramdan aldığım tebriknamelere bilmukâbele Arz-ı Şükrân eylerim efendim.

Necmeddin Salih, Değirmencilik Hakkında, İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 2, Makale, Değirmencililiğin mütekâmil bir mertebeye gelmesi hk.

Nedim Nazmi, Bir İzah, İkdâm, 10106, 02.ZK.1343 PZT., 25.M.1341, 25.05.1925, 3, Haber, Alt Başlık: - Ermeni Firarileri Meselesine Dair Mülkiye Müfettişi Nedim Nazmi Bey Ne Diyor?

Nedime Hanım, Zâyi, İkdâm, 10284, 09 CE.1344 PRŞ., 26.TS.1925, 26.11.1925, 5, İlan

Nezihe Hazım, "Altun Bey'in Kanlı Düğünü" -Türklerin Kilikya Krallığına İstilas Menakıbından-Tefrika Numarası:1, İkdâm, 10516, 23. M. 1345 S., 03.08.1926, 2, Tefrika, [Mabadi var.]

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:3, İkdâm, 10518, 25. M. 1345 PRŞ., 05.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 30, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü Tefrika Numarası: 2, İkdâm, 10517, 24. M. 1345 ÇRŞ., 04.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü Tefrika Numarası: 40, İkdâm, 10564, 12. RE. 1345 PZT., 20.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü- Tefrika Numarası:23, İkdâm, 10539, 16. S. 1345 PRŞ., 26.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü- Tefrika Numarası:33, İkdâm, 10561, 09. RE. 1345 C., 17.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü, İkdâm, 10521, 28. M. 1345 P., 08.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 62, İkdâm, 10570, 18. RE. 1345 P., 26.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:17, İkdâm, 10533, 10. S. 1345 C., 20.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 15, İkdâm, 10531, 08. S. 1345 ÇRŞ., 18.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 16, İkdâm, 10532, 09. S. 1345 PRŞ., 19.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 24, İkdâm, 10540, 17. S. 1345 C., 27.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 26, İkdâm, 10542, 19. S. 1345 P., 29.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 27, İkdâm, 10543, 20. S. 1345 PZT., 30.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 28, İkdâm, 10545, 22. S. 1345 ÇRŞ., 01.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 29, İkdâm, 10546, 23. S. 1345 PRŞ., 02.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 31, İkdâm, 10548, 25. S. 1345 CMT., 04.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 32, İkdâm, 10559, 07. RE. 1345 ÇRŞ., 15.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 33, İkdâm, 10550, 27. S. 1345 PZT., 06.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 39, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 40, İkdâm, 10557, 05. RE. 1345 PZT., 13.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 58, İkdâm, 10566, 14. RE. 1345 ÇRŞ., 22.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 61, İkdâm, 10569, 17. RE. 1345 CMT., 25.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 63, İkdâm, 10571, 19. RE. 1345 PZT., 27.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 66, İkdâm, 10574, 22. RE. 1345 PRŞ., 30.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:, İkdâm, 10565, 13. RE. 1345 S., 21.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:10, İkdâm, 10525, 02. S. 1345 PRŞ., 12.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:11, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:13, İkdâm, 10528, 05. S. 1345 P., 15.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:19, İkdâm, 10534, 11. S. 1345 CMT., 21.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:20, İkdâm, 10535, 12. S. 1345 P., 22.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:22, İkdâm, 10537, 15. S. 1345 ÇRŞ., 25.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:25, İkdâm, 10541, 18. S. 1345 CMT., 28.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:34, İkdâm, 10562, 10. RE. 1345 CMT., 18.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:35, İkdâm, 10552, 29. S. 1345 ÇRŞ., 08.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:4, İkdâm, 10519, 26. M. 1345 C., 06.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:5, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:7, İkdâm, 10522, 29. M. 1345 PZT., 09.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:8, İkdâm, 10523, 30. M. 1345 S., 10.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:9, İkdâm, 10524, 01. S. 1345 ÇRŞ., 11.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası: 64, İkdâm, 10572, 20. RE. 1345 S., 28.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, Altun Bey'in Kanlı Düğünü-Tefrika Numarası:12, İkdâm, 10527, 04. S. 1345 CMT., 14.08.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Hazım, İkdâm'ın Tefrikası: Altun Bey'in Kanlı Düğünü: 40, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 2, Tefrika, Mabadı var.

Nezihe Muhiddin Hanım, Ankara Yolunda, İkdâm, 10068, 20 R.1343 PZT., 13.N.1341, 13.04.1925, 2, Mektup, Heyecânla uykusuz geçen gecenin Sabahında rüyâya benzryen bir telâş HaydârPaşa İstâsyonu'na kadar Devam etti. Bu sevimli ve Heyecanlı Seyahatin başlangıcında râbıt ve loş hava kalbimin inbisâtını birâz bulutluyor. Niçin Türk'ün ebedî ve mu'azzam güneşinin doğduğu bir memlekete yollanırken Tabi'atın güneşi, Ziya ve nûrundan beni mahrûm etmişti? Yağmûr hazîn bir şıprtı ile yağıyor. İstanbul bütün sükkânıyla neş'eli

ve fa'âl bir Ramazan gecesinin yorgun ve 'atıl Sabahını yaşıyor. İşte tren İstanbul'un uyuklayan muhîtime Veda'nı yapıyor....

Nezihe Muhiddin Hanım, İkinci Mektup: Ankara Yolunda, İkdâm, 10070, 22 R.1343 ÇRŞ., 15.N.1341, 15.04.1925, 2, Mektup,

Nezihe Muhiddin Hanım, Üçüncü Mektup Ankara'da, İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 2, Mektup,

Nezihe Muhiddin, İctimâî Dertlerimizden: Alkol Karşısında Kadınlarımız, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 2, Makale,

Nezihe Muhiddin, Kadınlık Musâhabeleri: İnkılâp ve Kadınlarımız, İkdâm, 10055, 07 R.1343 S., 31.M.1341, 31.03.1925, 2, Sohbet,

nu Reisi Şükrüzade Arif, Marsilya Mektubu Marsilya Tarikıyla Fransa'ya İhracatımız, İkdâm, 10499, 25. ZH.1344 ÇRŞ., 07.07.1926, 3, Mektup,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10183, 22.M.1344 PRŞ., 13.A.1341, 13.08.1925, 3, Makale, [Mabadi var.]

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10192, 01.S.1344 CMT., 22.A.1341, 22.08.1925, 4, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 3, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10214, 23.S.1344 P., 13.E.1341, 13.09.1925, 3, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 4, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10219, 28.S.1344 C., 18.E.1341, 18.09.1925, 2, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 4, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-2-, İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 4, Makale, Dünden itibaren, neşre başladığımız Türk bilgici Nureddin Mustafa Bey'in makalelerinden bugün ikincisini neşrediyoruz.

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-3-, İkdâm, 10185, 24.M.1344 CMT., 15.A.1341, 15.08.1925, 4, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-5-, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 3, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-6-, İkdâm, 10199, 08.S.1344 CMT., 29.A.1341, 29.08.1925, 4, Makale,

Nureddin Mustafa, Türkçe Sözler Üzerine Araştırmalar-4-, İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 3, Makale,

Nurettin, Zâyi, İkdâm, 10496, 22. ZH. 1344 P., 04.07.1926, 3, Haber,

Nuri Hüsnü Adana Pamukları Esbâb-ı İnkîşâf İkdâm 10001 10.R.1343 ÇRŞ. 04.Ş.1341 04.02.1925 3 Mektup

Nuri Raci, Hasbihal: Müstemleke, İkdâm, 10273, 25 RA.1344 C., 13.TS.1925, 13.11.1925, 2, Sohbet,

Nuri, Zâyi, İkdâm, 10405, 16 R. 1344 S., 30.03.1926, 3, İlan,

Nuri, Zâyi, İkdâm, 10423, 06. Ş. 1344 PZT., 19.04.1926, 2, İlan,

Nusret, Almanya Mektupları-Almanya'da Dârü'l-Fünûn ve Talebe Hayatı, İkdâm, 10066, 18 R.1343 CMT., 11.N.1341, 11.04.1925, 2, Mektup, Nisan 1925-

Operatör Emin, Dün Tayyare Bayramı Tesâd Olundu, İkdâm, 10202, 11.S.1344 S., 01.E.1341, 01.09.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Eskişehir'den Gelen Bir Tayyare Filosu Akşam Üzeri Şehrin Âfakında Tayeran Etmiştir

Orman Memuru Halil İbrahim Zâyi İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 3 İlan

Ortaköy'de Büyük Ayazma'da 11 Numaralı Hanede Fatma, Zâyi, İkdâm, 10119, 15.ZK.1343 P., 08.H.1341, 07.06.1925, 3, İlan,

Osman Cemal, Bir Zavallının Babasıyla Hasbihâli, İkdâm, 10057, 09 R.1343 PRŞ., 02.N.1341, 02.04.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Bu Senenin Modası, İkdâm, 10076, 28 R.1343 S., 21.N.1341, 21.04.1925, 2, Sohbet, Moda hk.

Osman Cemal, Eski Ramazan Hikâyeleri Sarhoş Arifin Palavrası, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 2, Hikâye,

Osman Cemal, Hayat Sahneleri: Bir Hastanede Yüz Türlü Mevzu, İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Hikâye: Karabaş, İkdâm, 10260, 12.RA.1344 CMT., 31.E.1341, 31.10.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Hikâye: Karabaş-2-, İkdâm, 10261, 13 RA.1344 P., 01.TS.1925, 01.11.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Korkunç Bir Sarhoş, İkdâm, 10238, 18.RE.1344 ÇRŞ., 07.TE.1341, 07.10.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Küçük Hikâye Sufi İle Zındık, İkdâm, 10067, 19 R.1343 P., 12.N.1341, 12.04.1925, 3, Hikâye,

Osman Cemal, Mizah: Musikiye Dair, İkdâm, 10276, 01.CE.1344 ÇRŞ., 18.TS.1925, 18.11.1925, 3, Sohbet,

Osman Cemal, Mizahî Sohbetler-Timarhanede İftar, İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 3, Sohbet,

Osman Cemal, Mizahi Spor: Bitli Stadyum -Selim Sırrı Bey Ahbabımıza-, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 3, Makale,

Osman Cemal, Muharrir Miyiz, Yazı Makinesi Mi?, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 2, Sohbet,

Osman Sabit Zâyi İkdâm 9994 03.R.1343.ÇRŞ 28.KS.1341 28.01.1925 4 İlan

Osman, Mizah: Kuyuya Taş Atılır Mı?, İkdâm, 10252, 03.RA.1344 PRŞ., 22.E.1341, 22.10.1925, 3, Sohbet,

Pakize, Zâyi, İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 5, İlan,

Peyami Safa, Dârü'l-elhân Konseri Vesilesiyle Bir İki Mülâhaza, İkdâm, 10075, 27 R.1343 PZT., 20.N.1341, 20.04.1925, 3, Makale, Dârü'l-elhân konseri hk.

Piyade Mülâzımı: Osman, Zâyi, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 3, İlan,

Polis Müdüriyeti 1. Şube Memurlarından Ahmet Sabiri, Zâyi, İkdâm, 10088, 13 ŞV.1343 ÇRŞ., 06.M.1341, 06.05.1925, 4, İlan,

Polis Müdürü Ekrem, Şirket-i Hayriye ve Amelesi, İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Polis Müdürü Ekrem, Şirket-i Hayriye, İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 1-2, Haber, Amele Murahhası Edhem Rumi Bey'in fotoğrafı, Alt Başlık: -Amele ve Şirket Arasındaki Müzâkerâtın İnkıtâ [Mabadı ikinci sayfada]

R. T(ı), İhtiyar Bir Köylü Muhabirimize: "Allah Allah!.. Demek Gazeteciler De Geziyorlar Ha!.. Demiştir, İkdâm, 10532, 09. S. 1345 PRŞ., 19.08.1926, 2, Haber,

R..., Amelenin Dertleri Nelerdir?- Tramvay Amelesinin Vaziyeti, İkdâm, 10503, 29. ZH.1344 P., 11.07.1926, 3, Makale, Alt Başlık: - Sâat-i Mesâi, Maaşların Azlığı, Hafiyeler, Elbiseler, İşten Çıkarılanlar-2-

R..., Amelenin Dertlerinden-Tramvay Amelesi Murahhas İntihâbatı, İkdâm, 10510, 17. M.1345 ÇRŞ., 28.07.1926, 3, Makale,

R..., Günün Meselesi, İkdâm, 10499, 25. ZH.1344 ÇRŞ., 07.07.1926, 2, Haber, Alt Başlık: -Tramvay Kumpanyasının Vaziyeti Kumpanya Yevmi 8 Bin Lira Hâsılat Yapıyor

R..., Tramvay Şirketi, Halkımız ve Amele, İkdâm, 10509, 06. M. 1345 CMT., 17.07.1926, 2, Makale, Alt Başlık: -Tramvay Şirketinin Yaptığı Mukaveleye Riayet Etmediği Cihazlar-Şehremaneti De Sözüünü Dinletmiyor Mu?-Halkın Hayatıyla Mı Oynuyor?-Şirket ve Amele-Zam Talebe Haksızdır

Ragıp Raif, Tekzib, İkdâm, 10181, 20.M.1344 S., 11.A.1341, 11.08.1925, 3, Haber, Dün gazetemize âtideki mektup gelmiştir: Muhterem efendim, Geçen Cuma günü "Yat Kulüp"de vuku bulan hadise münasebetiyle isminin gazetelere geçmesinden dolayı son derece müteessifim. "Vatan"da yazıldığı üzere Leyla Hanım ile aramızda tarafeynin muvafakiyet ve arzusuyla ayrılmak ve vuku-i sahîh olmakla beraber diğer cihazların bilhassa Celal Paşa'nın bana müracaatı gibi bir meseleyi habsiyet şikennamenin kat'iyen asıl ve esası yoktur.

Rahibe, Zâyi, İkdâm, 10210, 19.S.1344 ÇRŞ., 09.E.1341, 09.09.1925, 4, İlan,

Rahmi Bey tarafından bir fotoğraf hediye edilmek suretiyle taltif edilmesi hk.

Raif Necedet "Hayat ve Mektuplar" İkdâm, 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 3 Tanıtım

Recepoglu Ahmed, Zâyi, İkdâm, 10061, 13 R.1343 PZT., 06.N.1341, 06.04.1925, 4, İlan,

Refet Avni, Edebiyat: Azerbaycan Şairleri, İkdâm, 10175, 14.M.1344 ÇRŞ., 05.A.1341, 05.08.1925, 2, Makale, Azerbaycan şairleri hk.

Refet Avni, Edebiyat: Vedat'ın Müntahab Parçaları, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 5, Şiir,

Refet Bin Ali Rıza, Zâyi, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 3, İlan,

Refik Cemiyet-i Umûmî-i Sihhiye Encümeninin Mütâlaâsı İkdâm 10015 24.R.1343 ÇRŞ. 18.Ş.1341 18.02.1925 3 Haber Alt Başlık: -Emanet Hastanelerindeki Tedrîsât-ı Tıbbiye Daha İyi ve Müfîd Semerât Verecektir

Refik Halit Bir İçim Su İkdâm 10016 25.R.1343 PRŞ. 19.Ş.1341 19.02.1925 2 Hikâye

Refik Halit El-cezire Ortasında İkdâm 10015 24.R.1343 ÇRŞ. 18.Ş.1341 18.02.1925 2 Hikâye

Refik Halit Lübnan Eteklerinde Kış Güneşi İkdâm 10021 30.R.1343 S. 24.Ş.1341 24.02.1925 3 Hikâye

Refik Osman, Spor Haberleri-El-ittihadın Gelmesi, İkdâm, 10532, 09. S. 1345 PRŞ., 19.08.1926, 2, Makale,

Refik Osman, Spor Haberleri-Mısır'dan Bir Takım Geliyor, İkdâm, 10519, 26. M. 1345 C., 06.08.1926, 3, Makale, Alt Başlıklar: - Dompsey-Tunay -Derse Başladılar -Alman Millî Takımı Çekoslovakya'da

Refik Osmân, Spor Haberleri-Millî Takım Polonya'da Dahi Mağlup Oldu, İkdâm, 10558, 06. RE. 1345 S., 14.09.1926, 3, Haber,

Refik Osman, Spor Haberleri, İkdâm, 10524, 01. S. 1345 ÇRŞ., 11.08.1926, 2, Haber, Alt Başlıklar: -Millî Takım Polonya'ya Niçin Gidiyor? -Her Hafta 10 Büyük Maç -Almanya'da Kupa Maç -14 Gol

Refikası İclal Teşekkür-i Alenî İkdâm 9987 25.CA.1343 ÇRŞ. 21.KS.1341 21.01.1925 3 Haber

Reîs-i Cumhûr Gazi Mustafa Kemal Gazi Paşa'nın Telgrafı İkdâm 10039 19 Ş.1343 P. 15.M.1341 15.03.1925 3 Haber Reîs-i Cumhûr Hazretlerinin, Çorum Mebusu Merhum Ferit Bey'in refikası hanıma, merhumun ufûl-i ebedîsi münasebetiyle telgraf çekmesi hk.

Reîs-i Esbâk Hacı Evliya, Zâyi, İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 6, İlan,

Remzi, Çanakka'le'yi Ziyaret, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 1, Haber, Alt Başlık: -Şehit Düşen Kahramanlarımızı Ziyaret İçin Gidenler Çanakka'le'ye Vâsıl Oldu

Ressam Avni Lifij, Maarif Müfettişleri Kongresi Münasebetiyleİhtisâs Müfettişleri Lazımdır, İkdâm, 10093, 19 ŞV.1343.S., 12.M.1341, 12.05.1925, 2, Makale, Maarif müfettişleri kongresi hk.

Ressam Avni Lifij, Sanat Bahisleri: İlk Tedrisatta Resim Dersleri, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 3, Makale,

Ressam Avni Lifij, Sanat Bahisleri: Tarihi Sınaattan Bir, İki Misal, İkdâm, 10067, 19 R.1343 P., 12.N.1341, 12.04.1925, 2, Makale,

Ressam Avni Lifij, Sanat: Şehir Estetiği, İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 2, Makale, Şehir estetiği hk.

Ressam Avni Lifij, Sanatta Badüsbadelmevte Doğru: Bizde Teceddüdü Vaziyet, İkdâm, 10130, 26.ZK.1343 PRŞ., 18.H.1341, 18.06.1925, 3, Makale, Alt Başlık: -Çınlıçplak Hakikat Hepimizi Düşündürecek Mahiyettedir

Ressam H(a) Avni Lifij, Sanat Âleminde: Asrî Sanat, İkdâm, 10084, 09 ŞV.1343 CMT., 02.M.1341, 02.05.1925, 2, Makale, Asri sanat hk.

Ressam H(a) Avni Lifij, Sanat: Mevzu Ararken-Pek Muhterem Üstad Cenab Şehâbeddin Beyefendiye-, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 3, Makale,

Ressam H(a) Avni Lifij, Sanat: Resim Sergisi, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 5, Makale, Galatasaray Lisesi'nde her sene açılması mutad Türk Ressamlar Cemiyeti sergisi hk.

Ressam H(a)Avni Lifij, Hakikat Budur, İkdâm, 10166, 05.M.1344.PZT., 27.T.1341, 27.07.1925, 3, Makale, Maarif Vekilimiz Hamdullah Suphi Bey'in nutku hk.

Ressam H. Avni Lifij, Sanat: Hars Nokta-i Nazarından Mazimiz ve İstikbalimiz!, İkdâm, 10205, 14.S.1344 C., 04.E.1341, 04.09.1925, 2, Makale,

Ressam: H. Avni Saim Samsun Demir Yolunda... İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 3 Makale Samsun-Sivas hattının vâsıl olduğu terakki hk. Samsun: 14 Mart 341 Saim.

Rıza Nur, Türk Adları[*] -2-, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 3, Makale,

Rıza Nur, Türk Adları-1-, İkdâm, 10528, 05. S. 1345 P., 15.08.1926, 3, Makale,

Rıza Nur, Türk Tarihi, İkdâm, 10403, 14 R. 1344 P., 28.03.1926, 3, Makale, Rıza Nur Bey'in büyük bir ehemmiyeti hamiyetkârane ile yazdığı külliyyatın 8'inci de dün hitame etmiş ve neşrolunmuştur.

Rıza Nur, Türk Tarihi-13'üncü Cild-, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 3, Tanıtım,

Rıza Turgud, Adapazarı Patates Mustahsalları, İkdâm, 10389, 29 Ş. 1344 P., 14.03.1926, 1, Gezi,

Rıza Turgud, Adapazarı'na Bir Nazar, İkdâm, 10391, 02 R. 1344 S., 16.03.1926, 2, Gezi, Alt Başlık: - Adapazarı Mensucat Fabrikası -Köylülerimiz Ne Diyor?

Rıza Turgud, Adapazarı'nda Maarif, İkdâm, 10396, 07 R. 1344 P., 21.03.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Adapazarı'ndaki Fiil-i Şenînin Tafsîlâtı, İkdâm, 10402, 13 R. 1344 CMT., 27.03.1926, 1, Gezi, Alt Başlık: -Gice Türk Ocağı

Rıza Turgud, "Akyazı'da" Ziraat, İkdâm, 10417, 28 R. 1344 P., 11.04.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Anadolu Mektubu "Akyazı'da Maarif, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 1, Mektup, Anadolu muhâbirimizden.

Rıza Turgud, Anadolu'da İkdâm-Fuhuş ve Frengi Beliiyesi, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 3, Haber, Alt Başlık: -Düzce Mektepleri ve Yolları

Rıza Turgud, Anadolu'da İkdâm-Kastamonu'da Ziraiyat İşleri, İkdâm, 10544, 21. S. 1345 S., 31.08.1926, 3, Gezi,

Rıza Turgud, Anadolu'da İkdâm-Samsun'un Bugünkü Vaziyeti, İkdâm, 10516, 13. M.1345 CMT., 24.07.1926, 3, Gezi, Alt Başlık: -İktisadi Durgunluk-Barlarda Sefahat-Muallimlerin Acıklı Vaziyeti-Belediye Heyeti Mahkemede-Limansızlık-Yolcunun, Tüccarın Feryadı-Yahudiler İş

Rıza Turgud, Asayîşi Mükemmel Bir Vilayetimiz-Trabzon Halkının İhtiyacı, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 3, Gezi,

Rıza Turgud, Asrilik Telakkisindeki Yanlışlıklar, İkdâm, 10497, 23. ZH. 1344 PZT., 05.07.1926, 3, Makale, Memleketimizde, asriliğin yanlış anlaşılması hk.

Rıza Turgud, Binlerce Dönüm Arazide Tahribat, İkdâm, 10506, 03. M. 1345 ÇRŞ., 14.07.1926, 2, Haber, Lüleburgaz kazasındaki arazilerin, yağmur nedeniyle tahribata uğraması hk.

Rıza Turgud, Burdur Köylüsü, İnkılâp Köylüsü, İkdâm, 10383, 23 Ş. 1344 PZT., 08.03.1926, 2, Gezi, Burdur hk.

Rıza Turgud, Burdurluların Dileği, İkdâm, 10406, 17 R. 1344 ÇRŞ., 31.03.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Bursa Ticaret Odası, Give'deki Park, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 1, Makale,

Rıza Turgud, BursaTürk Ocağında, İkdâm, 10557, 05. RE. 1345 PZT., 13.09.1926, 1, Gezi,

Rıza Turgud, Give Gençliği Faaliyette, İkdâm, 10404, 15 R. 1344 PZT., 29.03.1926, 2, Gezi, Alt Başlık: - Give'de İktisadiyat

Rıza Turgud, Give'de Bahçecilik ve Ziraat, İkdâm, 10405, 16 R. 1344 S., 30.03.1926, 2, Hatıra,

Rıza Turgud, Give'de Maarif, İkdâm, 10400, 11 R. 1344 PRŞ., 25.03.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Halk Şimendifer Memurları, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Hendek Kasabası'nda Maarif, İkdâm, 10413, 24 R. 1344 ÇRŞ., 07.04.1926, 2, *Gezi,

Rıza Turgud, Hendek'te İktisadiyat ve Ticaret, İkdâm, 10416, 27 R. 1344 CMT., 10.04.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, İskân Mesâili-Anadolu'da İskan İşleri, İkdâm, 10510, 17. M.1345 ÇRŞ., 28.07.1926, 3, Makale, Anadolu'da iskan işleri hk.

Rıza Turgud, İzmit İskân Müdüriyetinin Beyanâtı, İkdâm, 10388, 28 Ş. 1344 CMT., 13.03.1926, 1, Mülakat,

Rıza Turgud, İzmit Valisi Vehbi Bey'in İkdâm'a Beyanâtı, İkdâm, 10386, 26 Ş. 1344 PRŞ., 11.03.1926, 1-2, Mülakat, İzmit Valisi Vehbi Bey'in, "İkdâm"a beyanâtı hk.[Mabadi ikinci sayfadadır.]

Rıza Turgud, İzmit Valisi Vehbi Bey'in İkdâm'a Beyanâtı, İkdâm, 10386, 26 Ş. 1344 PRŞ., 11.03.1926, 2, Mülakat, Birinci sayfadan mabad.

Rıza Turgud, İzmit'in İktisadi Dertleri, İkdâm, 10401, 12 R. 1344 C., 26.03.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, İzmit'te Maarif, İkdâm, 10386, 27 Ş. 1344 C., 12.03.1926, 1, Haber,

Rıza Turgud, Kütahya'da Ticari ve İktisadi Vaziyet, İkdâm, 10552, 29. S. 1345 ÇRŞ., 08.09.1926, 3, Gezi,

Rıza Turgud, Samsun'da Cemiyetler-Bizdeki Cemiyetler Ne Yapmalıdır?, İkdâm, 10509, 06. M. 1345 CMT., 17.07.1926, 3, Gezi, Samsun'da teşkil olunan gayr-i siyâsi cemiyetler hk.

Rıza Turgud, Samsun'da Museviler Ticari Sahada Nasıl Hareket Ediyorlar?, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 2, Gezi,

Rıza Turgud, Ticaret Kongresi Dün Bursa'da Akd Edildi, İkdâm, 10546, 23. S. 1345 PRŞ., 02.09.1926, 2, Makale, Alt Başlık: -Ticaret Odaları Murahhasları

Rıza Turgud, Trabzon'da "İkdâm"-Rüsûmât İşleri Ne Vaziyette?, İkdâm, 10511, 18. M.1345 PRŞ., 29.07.1926, 3, Makkale,

Rıza Türkiye Cumhuriyeti Rehber Tercümanlarını İştirakiyle Seyyahin Acentesi Müdüriyetinden İkdâm 9992 01.R.1343 PZT. 26.KS.1341 26.01.1925 3 Duyuru

Rıza, Bursa'da Bir Tevkîf, İkdâm, 10172, 11.M.1344 P., 02.A.1341, 02.08.1925, 3, Haber, Heyet-i Mahsûsa Azasından Kaymakam Mehmet Bey'in Tevkîfi hk.

Rıza, Bursa'da Tevkîf, İkdâm, 10173, 12.M.1344 PZT., 03.A.1341, 03.08.1925, 3, Haber, Heyet-i mahsûsadan Miralay Şevki Bey'in tevkîfi hk.

Rıza, Bursa'da Tevkîfat, İkdâm, 10166, 05.M.1344.PZT., 27.T.1341, 27.07.1925, 1, Haber,

Rıza, Zâyi-i Dîn Senedi, İkdâm, 10521, 28. M. 1345 P., 08.08.1926, 4, İlan,

Rivera'nın fotoğrafı, Alt Başlıklar: -Yeni Teşkilatı Askeriye -Sosyalistler Tahliye Taraftarı

Rize Ziraat Odası Reisi Hulusi, Memleketimizde İşletilmeyen Büyük Bir Servet, İkdâm, 10164, 03.M.1344.CMT., 25.T.1341, 25.07.1925, 3, Makale,

Rizo Konstantin, Zâyi-i Nüfus Tezkeresi, İkdâm, 10396, 07 R. 1344 P., 21.03.1926, 4, İlan,

Rozita Binti Nesim, Zâyi, İkdâm, 10292, 17 CE.1344 C., 04.KE.1925, 04.12.1925, 5, İlan,

Rüsûmât Muhafaza Müdür Vekili Refik, Mecruh Muhafaza Müdürünün Teşekkürleri, İkdâm, 10087, 12 ŞV.1343 S., 05.M.1341, 05.05.1925, 3, Haber,

S(in) M. Son Afgan İhtilalinin Başlıca Âmilleri İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 1-2 Haber Alt Başlıklar: -Kurultay Meclisi -Açıkgöz Entrikacılar! -İsyan Nereden Başlıyor? [Mabadi ikinci sayfada]

S(in) M. Son Afgan İhtilalinin Başlıca Âmilleri İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 2 Haber Birinci sayfadan mabad.

S(in) M. Son Afgan İhtilalinin Başlıca Âmilleri İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 1-2 Haber Alt Başlıklar: -Kurultay Meclisi -Açıkgöz Entrikacılar! -İsyân Nereden Başlıyor? [Mabadı ikinci sayfada]

S(in) M. Son Afgan İhtilalinin Başlıca Âmilleri İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 2 Haber Birinci sayfadan mabad.

Sâbık İlk Tedrisat Müdür-i Umûmîsi Urfa Mebusu Refet Alenî Teşekkür İkdâm 9991 29.CA.1343 P. 25.KS.1341, 25.01.1925 3 Haber

Sâbık İlk Tedrisat Müdür-i Umûmîsi Urfa Mebusu Refet Alenî Teşekkür İkdâm 9991 29.CA.1343 P. 25.KS.1341, 25.01.1925 3 Haber

Sâbık Mülkiye Müfettişi Nedim, İstiklal Mahkemesinin Emriyle Tevkîf Edilenler Dün Ankara'ya Gönderildi, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 1-2, Haber, Alt Başlıklar: Esbak Jandarma Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın Firar Ettiği Söylenilmektedir Mevkûf Komünistler De Ankara'ya Sevk Edildi -Sevk Edilen Komünistler [Mabadı ikinci sayfada]

Sâbık Mülkiye Müfettişi Nedim, Tevkîf Edilenler, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Sâbık Nakliye Şubesi Saraçbaşı Arif, Zâyi, İkdâm, 10512, 09. M. 1345 S., 20.07.1926, 3, İlan,

Sâbık Talebeden Ahmed Kenan, Zâyi, İkdâm, 10101, 27 ŞV.1343 ÇRŞ., 20.M.1341, 20.05.1925, 3, İlan,

Sabiha Sait, Zâyi, İkdâm, 10122, 18.ZK.1343 ÇRŞ., 10.H.1341, 10.06.1925, 3, İlan,

Sâbire, Teşekkür, İkdâm, 10310, 06 CA.1344 S., 22.KE.1925, 22.12.1925, 3, Haber,

Sabit, Teşekkür, İkdâm, 10144, 10.ZH.1343 ÇRŞ., 02.T.1341, 02.07.1925, 3, Haber,

Sabiri, Zâyi, İkdâm, 10308, 04 CA.1344 P., 20.KE.1925, 20.12.1925, 3, İlan,

Sadettin Teşekkür İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 4 Haber

Sadettin Teşekkür İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 4 Haber

Sadıkzade Fazıl, Suistimâl-Hakikat Tezahür Etmemişken, İkdâm, 10520, 27. M. 1345 CMT., 07.08.1926, 2, Makale, Samsun-Sivas hattı inşasında vuku bulan Suistimâl hk.

Sadri Maksudi, Lisanların İnkişâfında Akademilerin Rolü, İkdâm, 10236, 16.RE.1344 PZT., 05.TE.1341, 05.10.1925, 3, Makale, Lisanların inkişâfı hk. [Mabadı dördüncü sayfada]

Safet, Zâyi, İkdâm, 10287, 12 CE.1344 P., 29.TS.1925, 29.11.1925, 6, İlan,

Safeti Ziya , Şapka ve Teferruatı-2-, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 4, Sohbet, -14 Eylül 1341-

Safeti Ziya, Erkekler Nasıl Giyinmelidir?, İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 3, Sohbet, [Mabadı var]

Safeti Ziya, Şapka ve Teferruatı-1-, İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 3, Sohbet, Şapka hk.

Saim, Amasya'da Meşkûr-i Ümrân Hareketler, İkdâm, 10234, 14.RE.1344 CMT., 03.TE.1341, 03.10.1925, 3, Haber, Alt Başlık: -Sivas'ta Demir Yolunun Amasya Şehrinden Geçmesi İçin Memlekette Feyzkâr Bir İnkılâb-ı İktisâdî Hulûle Getirdi

Saim, Amasya'da On Patlıcan Beş Kuruş!, İkdâm, 10191, 30.M.1344 C., 21.A.1341, 21.08.1925, 4, Makale, Alt Başlık: - Zavallı Amasya Halkı Birçok Fedakârlık ve Mesai Sarfiyla İstimâl Ettiği Meyve Sebzelerden Yeşilırmağın Coşan Sinesine Dökmek Mecburiyetinde Bulunuyor

Saim, Bir İzah, İkdâm, 10098, 24 ŞV.1343 P., 17.M.1341, 17.05.1925, 3, Haber, Ceride-i Feridenizin 1905 numaralı ve 10 Mayıs 341 tarihli Cuma günkü nüshasının birinci sayfasında İstanbul tevkifatından on sekiz kişi miyanında geçen Saim ismi şahsım olduğunu ilan ederim. Üsküdar Toygar Hamza Hilâl-i Ahmer ve ocak heyetinden Muhtar Hacı Halilzade Saim.

Saim, Meşhur Kreftjin'in Asım Bey'i Ziyaret, İkdâm, 10146, 15.ZH.1343 S., 07.T.1341, 07.07.1925, 1-2, Makale, Sanatkâr Kreftjin'in

Saim, Samsun-Sivas Demir Yolu İnşaatı, İkdâm, 10160, 29.ZH.1343 S., 21.T.1341, 21.07.1925, 3, Haber, Samsun-Sivas hattının inşası hk.

Saim, Samsun-Sivas Demir Yolu, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 1-2, Haber, Demir Yollarımızı gösteren harita, Alt Başlık: -Havzadan Amasya'ya Kadar Olan 45 Kilometrelik Mesafede De Ameliyatı İnşaiyeye Mübâseret Edilmiştir [Mabadı ikinci sayfada]

Saim, Teşekkür, İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 5, Haber,

Saime, Mühim Bir Rica, İkdâm, 10323, 19 CA.1344 PZT., 04.01.1926, 3, Haber,

Saime, Zâyi, İkdâm, 10283, 08 CE.1344 ÇRŞ., 25.TS.1925, 25.11.1925, 4, İlan,

Salihoglu Ali Nahid, Almanya İpek Böcekçiliği-Bir Talebemizin Şâyân-ı Dikkat Beyânâtı, İkdâm, 10347, 17 R. 1344 P., 31.01.1926, 2, Makale, Almanya'da, ipek böcekçiliği hk.

Salihoglu Ali Nahid, Almanya Mektupları: Leipzig Konser ve Etvaranda, İkdâm, 10412, 23 R. 1344 S., 06.04.1926, 3, Mektup, Leipzig konseri hk.

Salihoglu Ali Nahid, Almanya Mektupları-Leipzig Türk Talebe Cemiyetinde, İkdâm, 10307, 03 CA.1344 CMT., 19.KE.1925, 19.12.1925, 2, Mektup,

Salihoglu Ali Nahid, Garp Edebiyatı-Goethe, Hayatı ve Divanı, İkdâm, 10288, 13 CE.1344 PZT., 30.TS.1925, 30.11.1925, 3, Makale, Garp Edebiyatı hk.

Samipaşazade Han Bey, Ayetullah Bey ve Yeni Osmanlılar [*], İkdâm, 10105, 01.ZK.1343 P., 24.M.1341, 24.05.1925, 2, Makale, Âyetullah Bey merhumun tercüme-i hayâtına dair Malûmât hk.

Samsun Şube Kâtibi İsmail Hakkı Teşekkür İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 4 İlan

Samsun Şube Kâtibi İsmail Hakkı Teşekkür İkdâm 10044 24 Ş.1343 C. 20.M.1341 20.03.1925 4 İlan

Sanâyi-i Kimyevîye Mühendisi Bahaddin Millî Sanayimize Dair-Kütahya Çiniciliği Hakkında Bir Rapor İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 3 Makale Millî sanayimiz hk.

Sanâyi-i Kimyevîye Mühendisi Bahaddin Millî Sanayimize Dair-Kütahya Çiniciliği Hakkında Bir Rapor İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 3 Makale Millî sanayimiz hk.

Sanâyi-i Nefîse Mektebi Müdürü Ressam Nazmi Ziya , Sanat Âleminde: İki Sual, İkdâm, 10193, 02.S.1344 P., 23.A.1341, 23.08.1925, 4, Makale, Cumhuriyet gazetesinin 20 Ağustos Perşembe günü çıkan nüshasında Doktor "Boh"un namında bir zatın resim sergisi hakkında bir makalesi hk.

Sanâyi-i Nefîse-Büyük Salname Müdür ve Nâşir-i Mesûlû: Mahmut, Teşekkür, İkdâm, 10114, 10.ZK.1343 S., 02.H.1341, 02.06.1925, 3, Haber,

Sanâyi-i Nefîse-Büyük Salname'nin gerek İzmir'de ve gerek diğer vilayetlerdeki bir günâ--i sayyar memuru bulunmadığı tekrar ilan olunur.

Sârikamış Türk Ocağı İdare Heyeti Reisi Ragıp İrtica Hadisesi İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 2 Haber Türk Ocağı heyet-i idâresinin Şeyh Sait İsyam ile ilgili kararı hk.

Sârikamış Türk Ocağı İdare Heyeti Reisi Ragıp İrtica Hadisesi İkdâm 10032 11 Ş.1343 CMT. 07.M.1341 07.03.1925 2 Haber Türk Ocağı heyet-i idâresinin Şeyh Sait İsyam ile ilgili kararı hk.

Savfeti Ziya, Erkekler Nasıl Giyinmeli?, İkdâm, 10232, 12.RE.1344 PRŞ., 01.TE.1341, 01.10.1925, 3-4, Makale, Mühürdar:26 Eylül [Mabadı dördüncü sayfadadır.]

Sefir ve Fevkalade Komiser Vekili Zeki , İskenderun'un Muhtariyeti, İkdâm, 10061, 13 R.1343 PZT., 06.N.1341, 06.04.1925, 2, Haber, Alt Başlıklar: -1 Kânûn-ı Sâni'den İtibaren Tatbik Olunan Emirnamenin Bir Sureti -3017 Numaralı EmirRName-Elsîne-i Resmîye-Muhtariyeti İdariye

-Sefirlik, Murahhaslık ve Mebusluk-Telgrafçılara İkramiye -Franklin Buvyön Mecliste -Tahrîr-i Nüfûs Ne Zaman Yapılacak?-Mösyö Franklin Buvyön Geliyor-Şark Demir Yolları Tarifesi -Bütçe Encümeninde

Seher, Zâyi Cüzdanlar, İkdâm, 10521, 28. M. 1345 P., 08.08.1926, 4, İlan,

Sekizinci Kolordudan Mütেকaid Yüzbaşı İsmail Sabit, Zâyi, İkdâm, 10501, 27. ZH.1344 C., 09.07.1926, 3, İlan,

- "Sekizinci" piyesini temsil edecektir. Dârü'l-bedâyi yaz Temsilleri Beyoğlu'nda Taksim Belediye Bahçesinde Yeni Tiyatro'da 29 Temmuz Pazar günü akşamı saat 22.30'da: - "Lokmanzade" Vodvil. 3 perde. Kadıköy Hale Park Sinemasında: - "Küçük Melek" Mümesili: Jermen Dermoç-Liç Mora

Selahaddin Enis Dârü'l-bedâyideki Rahne Hakkında Burhaneddin Ali Bey'e İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT 24.KS.1341 24.01.1925 3 Tenkit

Selahaddin Enis Dârü'l-bedâyideki Rahne Hakkında Burhaneddin Ali Bey'e İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT 24.KS.1341 24.01.1925 3 Tenkit

Selahaddin Enis İkdâm'ın Köşesi: Dârü'l-muallimât Sakfı Altında Bir Facia İkdâm 9991 29.CA.1343 P. 25.KS.1341 25.01.1925 1-2 Makale Macaristan'dan gelen Dârü'l-Fünûn talebelerinin, Dârü'l-Fünûn'u ziyaretleri ve Dârü'l-muallimâtlı bazı talebelerle Macar gençlerinin Dârü'l-Fünûn konferans salonunda dans etmeleri hk. [Mabadi ikinci sayfada]

Selahaddin Enis İkdâm'ın Köşesi: Dârü'l-muallimât Sakfı Altında Bir Facia İkdâm 9991 29.CA.1343 P. 25.KS.1341 25.01.1925 1-2 Makale Macaristan'dan gelen Dârü'l-Fünûn talebelerinin, Dârü'l-Fünûn'u ziyaretleri ve Dârü'l-muallimâtlı bazı talebelerle Macar gençlerinin Dârü'l-Fünûn konferans salonunda dans etmeleri hk. [Mabadi ikinci sayfada]

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası: 41 Cehennem Yolcuları İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası: 41 Cehennem Yolcuları İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:44 Cehennem Yolcuları İkdâm 9981 19.CA 1343 PRŞ. 15.KS.1341 15.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:44 Cehennem Yolcuları İkdâm 9981 19.CA 1343 PRŞ. 15.KS.1341 15.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:45 Cehennem Yolcuları İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:45 Cehennem Yolcuları İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:46 Cehennem Yolcuları İkdâm 9986 24.CA.1343 S. 20.KS.1341 20.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:46 Cehennem Yolcuları İkdâm 9986 24.CA.1343 S. 20.KS.1341 20.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:47 Cehennem Yolcuları İkdâm 9987 25.CA.1343 ÇRŞ. 21.KS.1341 21.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:47 Cehennem Yolcuları İkdâm 9987 25.CA.1343 ÇRŞ. 21.KS.1341 21.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:48 Cehennem Yolcuları İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:48 Cehennem Yolcuları İkdâm 9988 26.CA.1343 PRŞ 22.KS.1341 22.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:49 Cehennem Yolcuları İkdâm 9989 27.CA.1343 C., 23.KS.1341 23.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:49 Cehennem Yolcuları İkdâm 9989 27.CA.1343 C., 23.KS.1341 23.01.1925 2 Tefrika Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:50 Cehennem Yolcuları İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT. 24.KS.1341 24.01.1925 2 Tefrik Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:50 Cehennem Yolcuları İkdâm 9990 28.CA.1343 CMT. 24.KS.1341 24.01.1925 2 Tefrik Mabadi var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:51 Cehennem Yolcuları İkdâm 9992 01.R.1343 PZT. 26.KS.1341 26.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:51 Cehennem Yolcuları İkdâm 9992 01.R.1343 PZT. 26.KS.1341 26.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:52 Cehennem Yolcuları İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:52 Cehennem Yolcuları İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:53 Cehennem Yolcuları İkdâm 9996 05.R.1343 C. 30.KS.1341 30.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:53 Cehennem Yolcuları İkdâm 9996 05.R.1343 C. 30.KS.1341 30.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:54 Cehennem Yolcuları İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 2 Tefrika Mabadı var

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:54 Cehennem Yolcuları İkdâm 9997 06.R.1343 CMT. 31.KS.1341 31.01.1925 2 Tefrika Mabadı var

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:55 Cehennem Yolcuları İkdâm 9999 08.R.1343 PZT. 02.Ş.1341 02.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:55 Cehennem Yolcuları İkdâm 9999 08.R.1343 PZT. 02.Ş.1341 02.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:56 Cehennem Yolcuları İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:56 Cehennem Yolcuları İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:57 Cehennem Yolcuları İkdâm 10001 10.R.1343 ÇRŞ. 04.Ş.1341 04.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:57 Cehennem Yolcuları İkdâm 10001 10.R.1343 ÇRŞ. 04.Ş.1341 04.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:58 Cehennem Yolcuları İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:58 Cehennem Yolcuları İkdâm 10003 12.R.1343 C. 06.Ş.1341 06.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:59 Cehennem Yolcuları İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:59 Cehennem Yolcuları İkdâm 10004 13.R.1343 CMT. 07.Ş.1341 07.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:60 Cehennem Yolcuları İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:60 Cehennem Yolcuları İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:61 Cehennme Yolcuları İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:61 Cehennme Yolcuları İkdâm 10006 15.R.1343 PZT. 09.Ş.1341 09.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:62 Cehennem Yolcuları İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:62 Cehennem Yolcuları İkdâm 10008 17.R.1343 ÇRŞ. 11.Ş.1341 11.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:63 Cehennem Yolcuları İkdâm 10011 20.R.1343 CMT. 14.Ş.1341 14.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:63 Cehennem Yolcuları İkdâm 10011 20.R.1343 CMT. 14.Ş.1341 14.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:64 Cehennem Yolcuları İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:64 Cehennem Yolcuları İkdâm 10012 21.R.1343 P. 15.Ş.1341 15.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:65 Cehennem Yolcuları İkdâm 10014 23.R.1343 S. 17.Ş.1341 17.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:65 Cehennem Yolcuları İkdâm 10014 23.R.1343 S. 17.Ş.1341 17.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:66 Cehennem Yolcuları İkdâm 10016 25.R.1343 PRŞ. 19.Ş.1341 19.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:66 Cehennem Yolcuları İkdâm 10016 25.R.1343 PRŞ. 19.Ş.1341 19.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:67 Cehennem Yolcuları İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:67 Cehennem Yolcuları İkdâm 10020 29.R.1343 PZT. 23.Ş.1341 23.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:67 Cehennem Yolcuları İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis İkdâm'ın Tefrikası:67 Cehennem Yolcuları İkdâm 10020 29.R.1343 PZT. 23.Ş.1341 23.02.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahaddin Enis Sırası Gelmişken Her Şeyi Konuşalım! Dans Edildiği Gün Dârü'l-muallimât Salonunda Mektep Müdüresi [Mutia Sabiri] Hanım Da Vardı İkdâm 9998 07.R.1343 P. 01.Ş.1341, 01.02.1925 1-2 Makale Dârü'l-muallimâtta dans hadisesi hk. [Mabadı ikinci sayfada]

Selahaddin Enis Sırası Gelmişken Her Şeyi Konuşalım! Dans Edildiği Gün Dârü'l-muallimât Salonunda Mektep Müdüresi [Mutia Sabiri] Hanım Da Vardı İkdâm 9998 07.R.1343 P. 01.Ş.1341, 01.02.1925 1-2 Makale Dârü'l-muallimâtta dans hadisesi hk. [Mabadı ikinci sayfada]

Selahaddin Enis Tekzîbnâme'yi Yazan El Acaba Titremedi Mi? İkdâm 9994 03.R.1343.ÇRŞ 28.KS.1341 28.01.1925 3 Haber Dârü'l-muallimâtta dans hadisesi hk.

Selahaddin Enis Tekzîbnâme'yi Yazan El Acaba Titremedi Mi? İkdâm 9994 03.R.1343.ÇRŞ 28.KS.1341 28.01.1925 3 Haber Dârü'l-muallimâtta dans hadisesi hk.

Selahaddin Enis, Beyoğlu Tapu İdaresinden, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 4, İlan,

Selahaddin Enis, Beyoğlu Tapu İdaresinden, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PR, 26.M.1341, 26.03.1925, 4, İlan,

Selahaddin Enis, Büyük Fikret'in Ölümünün Devr-i Senevîsi, İkdâm, 10189, 28.M.1344 ÇRŞ., 19.A.1341, 19.08.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabad.

Selahaddin Enis, Büyük Fikret'in Ölümünün Devr-i Senevîsi, İkdâm, 10189, 28.M.1344 ÇRŞ., 19.A.1341, 19.08.1925, 1-2, Makale, Tevfik Fikret'in fotoğrafı, Alt Başlık: -Fikret'in İnkılâbçı Siması, Bütün İnkârların Fevkinde Keskin Hattı Bir Bronz Heykel Halindedir [Mabadı ikinci sayfadadır]

Selahaddin Enis, Küçük Hikâye: Hacı Nazif Efendi, İkdâm, 10204, 13.S.1344 PRŞ., 03.E.1341, 03.09.1925, 3, Hikâye,

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası:42 Cehennem Yolcuları İkdâm 9975 13.CA 1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası:42 Cehennem Yolcuları İkdâm 9975 13.CA 1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası:42 Cehennem Yolcuları İkdâm 9975 13.CA 1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası:42 Cehennem Yolcuları İkdâm 9975 13.CA 1343 C. 09.KS.1341 09.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası-Cehennem Yolcuları Tefrika Numarası:43 İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis İkdâm'ın Tefrikası-Cehennem Yolcuları Tefrika Numarası:43 İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Selahattin Enis Temaşa Âleminde: Dârü'l-bedâyi İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 3 Tenkit

Selahattin Enis Temaşa Âleminde: Dârü'l-bedâyi İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 3 Tenkit

Selahattin Mehmet Kemal, Zâyi, İkdâm, 10561, 09. RE. 1345 C., 17.09.1926, 4, İlan,

Selanik Mübâdillerinden Mustafa Bin Mehmed Beyoğlu Valisi Beyefendiye Açık Mektup İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 2 Mektup Bir muhacirin yaşadıkları hk

Selanik Mübâdillerinden Mustafa Bin Mehmed Beyoğlu Valisi Beyefendiye Açık Mektup İkdâm 9983 21.CA 1343 CMT. 17.KS.1341 17.01.1925 2 Mektup Bir muhacirin yaşadıkları hk

Selanik Mübâdillerinden Osman Aziz, Zâyi, İkdâm, 10511, 08. M. 1345 PZT., 19.07.1926, 4, İlan,

Seni Bey, Türkiye Haricinde Bir Türk Âlemi-1-, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 3, Makale, Büyük dil bilgini Mustafa Nurettin Bey hk.

Sermet, Zâyi, İkdâm, 10129, 25.ZK.1343 ÇRŞ., 17.H.1341, 17.06.1925, 3, İlan,

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 1 Duyuru Harikalı maceralarla dolu büyük Millî romanımız. Muharriri: Server Bedi. Yeni tefrikamıza pazartesi günü başlanacaktır.

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10045 25 Ş.1343 CMT. 21.M.1341 21.03.1925 1 Duyuru Harikalı maceralarla dolu büyük Millî romanımız. Muharriri: Server Bedi. Yeni tefrikamıza pazartesi günü başlanacaktır.

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 1 Duyuru Bu Ramazan için karilerimize takdim edeceğimiz fevkalade tefrikamızdır. Yeni tefrikamıza Ramazan'ın ilk gününden itibaren tefrikaya başlayacağız.

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 1 Duyuru Bu Ramazan için karilerimize takdim edeceğimiz fevkalade tefrikamızdır. Yeni tefrikamıza Ramazan'ın ilk gününden itibaren tefrikaya başlayacağız.

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 1 Haber "Alnımın Kara Yazısı" Unvanlı tefrikamız ikinci sayfadadır.

Server Bedi "Alnımın Kara Yazısı" İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 1 Haber "Alnımın Kara Yazısı" Unvanlı tefrikamız ikinci sayfadadır.

Server Bedi Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10046 26 Ş.1343 P. 22.M.1341 22.03.1925 1 Duyuru Yeni tefrikamızın neşrine yarın başlıyoruz.

Server Bedi Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10046 26 Ş.1343 P. 22.M.1341 22.03.1925 1 Duyuru Yeni tefrikamızın neşrine yarın başlıyoruz.

Server Bedi Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10050 02 R.1343 PRŞ. 26.M.1341 26.03.1925 1 Duyuru Yeni tefrikamıza başlanmıştır. Çünkü kısmın hülasası münderec olduğundan karilerimiz bugün de takip edebileceklerdir.

Server Bedi Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10050 02 R.1343 PRŞ. 26.M.1341 26.03.1925 1 Duyuru Yeni tefrikamıza başlanmıştır. Çünkü kısmın hülasesi münderec olduğundan karilerimiz bugün de takip edebileceklerdir.

Server Bedi İkdâm'ın Tefrikası: 1 Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Server Bedi İkdâm'ın Tefrikası: 1 Alnımın Kara Yazısı İkdâm 10049 01 R.1343 ÇRŞ. 25.M.1341 25.03.1925 2 Tefrika Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ı Tefrikası: 38 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 31 O Kadınlar!..., İkdâm, 10194, 03.S.1344 PZT., 24.A.1341, 24.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası 51 O Kadınlar!..., İkdâm, 10228, 08.RE.1344 P., 27.E.1341, 27.09.1925, 4, Tefrika,

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 10 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10058, 10 R.1343 C., 03.N.1341, 03.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 10-O Kadınlar!..., İkdâm, 10160, 29.ZH.1343 S., 21.T.1341, 21.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 11 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10059, 11 R.1343 CMT., 04.N.1341, 04.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 11 O Kadınlar!..., İkdâm, 10162, 01.M.1344 PRŞ., 23.T.1341, 23.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 12 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 12 O Kadınlar!..., İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 13 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10061, 13 R.1343 PZT., 06.N.1341, 06.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 14 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 14 O Kadınlar!..., İkdâm, 10165, 04.M.1344.P., 26.T.1341, 26.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 15 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10063, 15 R.1343 ÇRŞ., 08.N.1341, 08.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 16 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10064, 16 R.1343 PRŞ., 09.N.1341, 09.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 16 O Kadınlar!..., İkdâm, 10168, 07.M.1344 ÇRŞ., 29.T.1341, 29.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 17 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10065, 17 R.1343 C., 10.N.1341, 10.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 17 O Kadınlar!..., İkdâm, 10170, 09.M.1344 C., 31.T.1341, 31.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 18 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10066, 18 R.1343 CMT., 11.N.1341, 11.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 18 O Kadınlar!..., İkdâm, 10171, 10.M.1344 CMT., 01.A.1341, 01.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 19 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10067, 19 R.1343 P., 12.N.1341, 12.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 19 O Kadınlar!..., İkdâm, 10173, 12.M.1344 PZT., 03.A.1341, 03.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 2 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PRŞ., 26.M.1341, 26.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 2 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10050, 02 R.1343 PRŞ., 26.M.1341, 26.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 2 O Kadınlar!..., İkdâm, 10151, 20.ZH.1343 P., 12.T.1341, 12.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 20 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10068, 20 R.1343 PZT., 13.N.1341, 13.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 20 O Kadınlar!..., İkdâm, 10174, 13.M.1344 S., 04.A.1341, 04.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 21 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10069, 21 R.1343 S., 14.N.1341, 14.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 21 O Kadınlar!..., İkdâm, 10175, 14.M.1344 ÇRŞ., 05.A.1341, 05.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 22 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10070, 22 R.1343 ÇRŞ., 15.N.1341, 15.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 22 O Kadınlar!..., İkdâm, 10177, 16.M.1344 C., 07.A.1341, 07.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 23 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 23 O Kadınlar!..., İkdâm, 10178, 17.M.1344 CMT., 08.A.1341, 08.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 24 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10072, 24 R.1343 C., 17.N.1341, 17.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 24 O Kadınlar!..., İkdâm, 10179, 18.M.1344 P, 09.A.1341, 09.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 25 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10073, 25 R.1343 CMT., 18.N.1341, 18.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 26 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10074, 26 R.1343 P., 19.N.1341, 19.04.1925, 2, Tefrika,

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 26 O Kadınlar!..., İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 27 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10075, 27 R.1343 PZT., 20.N.1341, 20.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 27 O Kadınlar!..., İkdâm, 10185, 24.M.1344 CMT., 15.A.1341, 15.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 28 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10076, 28 R.1343 S., 21.N.1341, 21.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 29 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10077, 29 R.1343 ÇRŞ., 22.N.1341, 22.04.1925, 2, Tefrika,

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 29 O Kadınlar!..., İkdâm, 10187, 26.M.1344 PZT., 17.A.1341, 17.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 3 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi', İkdâm'ın Tefrikası: 3 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10051, 03 R.1343 C., 27.M.1341, 27.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 3 O Kadınlar!..., İkdâm, 10152, 21.ZH.1343 PZT., 13.T.1341, 13.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 30 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 30 O Kadınlar!..., İkdâm, 10188, 27.M.1344 S., 18.A.1341, 18.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 31 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10091, 17 ŞV.1343.P., 10.M.1341, 10.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 32 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10092, 18 ŞV.1343.PZT., 11.M.1341, 11.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 32 O Kadınlar!..., İkdâm, 10195, 04.S.1344 S., 25.A.1341, 25.08.1925, 3, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 33 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10093, 19 ŞV.1343.S., 12.M.1341, 12.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 33 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10094, 20 ŞV.1343.ÇRŞ., 13.M.1341, 13.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 33 O Kadınlar!..., İkdâm, 10196, 05.S.1344 ÇRŞ., 26.A.1341, 26.08.1925, 3, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 34 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10095, 21 ŞV.1343.PRŞ., 14.M.1341, 14.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 34 O Kadınlar!..., İkdâm, 10200, 09.S.1344 P., 30.A.1341, 30.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 35 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10096, 22 ŞV.1343 C., 15.M.1341, 15.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 35 O Kadınlar!..., İkdâm, 10204, 13.S.1344 PRŞ., 03.E.1341, 03.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 36 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10097, 23 ŞV.1343 CMT., 16.M.1341, 16.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 36 O Kadınlar!..., İkdâm, 10205, 14.S.1344 C., 04.E.1341, 04.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 37 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10099, 25 ŞV.1343 PZT., 18.M.1341, 18.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 37 O Kadınlar!..., İkdâm, 10206, 15.S.1344 CMT., 05.E.1341, 05.09.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 38 O Kadınlar!..., İkdâm, 10208, 17.S.1344 PZT., 07.E.1341, 07.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 39 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10101, 27 ŞV.1343 ÇRŞ., 20.M.1341, 20.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 39 O Kadınlar!., İkdâm, 10209, 18.S.1344 S., 08.E.1341, 08.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi', İkdâm'ın Tefrikası: 4 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi', İkdâm'ın Tefrikası: 4 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10052, 04 R.1343 CMT., 28.M.1341, 28.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 4 O Kadınlar! ..., İkdâm, 10153, 22.ZH.1343 S., 14.T.1341, 14.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 40 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10103, 29 ŞV.1343 C., 22.M.1341, 22.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 41 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10104, 29 ŞV.1343 CMT., 23.M.1341, 23.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 41 O Kadınlar!..., İkdâm, 10213, 22.S.1344 CMT., 12.E.1341, 12.09.1925, 5, Tefrika,

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 42 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10105, 01.ZK.1343 P., 24.M.1341, 24.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 42 O Kadınlar!..., İkdâm, 10215, 24.S.1344 PZT., 14.E.1341, 14.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 43 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10106, 02.ZK.1343 PZT., 25.M.1341, 25.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 43 O Kadınlar!..., İkdâm, 10217, 26.S.1344 ÇRŞ., 16.E.1341, 16.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 44 Başımıza Gelenler, İkdâm, 10218, 27.S.1344 PRŞ., 17.E.1341, 17.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 45 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10109, 05.ZK.1343 PRŞ., 28.M.1341, 28.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 45 O Kadınlar..., İkdâm, 10219, 28.S.1344 C., 18.E.1341, 18.09.1925, 4, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 46 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10111, 07.ZK.1343 CMT., 30.M.1341, 30.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 46 O Kadınlar!..., İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 5, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 47 O Kadınlar!..., İkdâm, 10221, 01.RE.1344 P., 20.E.1341, 20.09.1925, 4, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 48 O Kadınlar!..., İkdâm, 10223, 03.RE.1344 S., 22.E.1341, 22.09.1925, 4, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 49 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10114, 10.ZK.1343 S., 02.H.1341, 02.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 49 O Kadınlar!..., İkdâm, 10225, 05.RE.1344 PRŞ., 24.E.1341, 24.09.1925, 4, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 5 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 5 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10053, 05 R.1343 P., 29.M.1341, 29.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 5 O Kadınlar!..., İkdâm, 10154, 23.ZH.1343 ÇRŞ., 15.T.1341, 15.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 50 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10116, 12.ZK.1343 PRŞ., 04.H.1341, 04.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 50 O Kadınlar!..., İkdâm, 10227, 07.RE.1344 CMT., 26.E.1341, 26.09.1925, 4, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 51 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10117, 13.ZK.1343 C., 05.H.1341, 05.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 52 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 54 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10121, 17.ZK.1343 S., 09.H.1341, 09.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 55 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10125, 21.ZK.1343 CMT., 13.H.1341, 13.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 56 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10126, 22.ZK.1343 P., 14.H.1341, 14.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 57 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10128, 24.ZK.1343 S., 16.H.1341, 16.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 59 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10132, 28.ZK.1343 CMT., 20.H.1341, 20.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 6 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 6 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10054, 06 R.1343 PZT., 30.M.1341, 30.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 6 O Kadınlar!..., İkdâm, 10156, 25.ZH.1343 C., 17.T.1341, 17.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 60 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10137, 03.ZH.1343 PRŞ., 25.H.1341, 25.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 61 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10139, 05.ZH.1343 CMT., 27.H.1341, 27.06.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 62 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10143, 09.ZH.1343 S., 01.T.1341, 01.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 63 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10144, 10.ZH.1343 ÇRŞ., 02.T.1341, 02.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 64 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10145, 14.ZH.1343 PZT., 06.T.1341, 06.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 65 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10147, 16.ZH.1343 ÇRŞ., 08.T.1341, 08.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 7 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10055, 07 R.1343 S., 31.M.1341, 31.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 7 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10055, 07 R.1343 S., 31.M.1341, 31.03.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 7 O Kadınlar!..., İkdâm, 10157, 26.ZH.1343 CMT., 18.T.1341, 18.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 8 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10056, 08 R.1343 ÇRŞ., 01.N.1341, 01.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 8 O Kadınlar!..., İkdâm, 10158, 27.ZH.1343 P., 19.T.1341, 19.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 9 O Kadınlar!..., İkdâm, 10159, 28.ZH.1343 PZT., 20.T.1341, 20.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 1 "O Kadınlar!...", İkdâm, 10150, 19.ZH.1343 CMT., 11.T.1341, 11.07.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası: 25 O Kadınlar!..., İkdâm, 10182, 21.M.1344 ÇRŞ., 12.A.1341, 12.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası:28 O Kadınlar!..., İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Server Bedi, İkdâm'ın Tefrikası:9 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10057, 09 R.1343 PRŞ., 02.N.1341, 02.04.1925, 2, Tefrika, Mabadı var

Server Bedi, İkdâm'ınTefrikası: 40 O Kadınlar!..., İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 5, Tefrika,

Server Bedi, İkdâm'ınTefrikası: 44 Alnımın Kara Yazısı, İkdâm, 10107, 03.ZK.1343 S., 26.M.1341, 26.05.1925, 2, Tefrika, Mabadı var.

Seyr-i Sefâin ve Gemicilik, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 4, Duyuru,

Sihhat Ecza Deposu Müdür-i Mesûlü: Naci, Zâyi-i Ruhsatnâme, İkdâm, 10174, 13.M.1344 S., 04.A.1341, 04.08.1925, 4, İlan,

Sinop'a Mavzer Fişegi Kaçırılmış-Dünkü İstiklal Mahkemesi-Sandalcı Arslan'ın İfâdesi-Yanık Hüseyin Kimdir?-Ramazan Kaptan Kim?-Ramazan Fişekleri Nereye Göndermiş?-Yanık Hüseyin Nereden Almış? Müddeî-i Umûmînin Bir Sualî-Çırac Osman'ın İfâdesi-Fırına Fişek Getiriyorlar Mı?-Mahkemenin Kararı

Sinop'a Mavzer Fişegi Kaçırılmış-Dünkü İstiklal Mahkemesi-Sandalcı Arslan'ın İfâdesi-Yanık Hüseyin Kimdir?-Ramazan Kaptan Kim?-Ramazan Fişekleri Nereye Göndermiş?-Yanık Hüseyin Nereden Almış? Müddeî-i Umûmînin Bir Sualî-Çırac Osman'ın İfâdesi-Fırına Fişek Getiriyorlar Mı?-Mahkemenin Kararı

Sir George Luid'infotoğrafi, Alt Başlık: -İngiltere'nin Mısır Vekîl-i Siyâsîliğini Vekâleten Mister Hinderson Tedvîr Ediyor

Sirkeci şimendifer deposunda döşemeci Osman Hakkı, Karilerimizin Şikayetleri, İkdâm, 10526, 03. S. 1345 C., 13.08.1926, 2, Haber,

Sirkeci Şimendifer İstasyonu Polis Memurlarından Muharrem Nedim, Teşekkür, İkdâm, 10090, 15 ŞV.1343.C., 08.M.1341, 08.05.1925, 3, Haber,

Sirkeci'de Yemişçi Rahmi İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 3 İlan

Sirkeci'de Yemişçi Rahmi İkdâm 10023 02.Ş.1343 PRŞ. 26.Ş.1341 26.02.1925 3 İlan

Siverek Mebûs-ı Esbâkı Nureddin, Şimalî Anadolu-Samsun Limanı, İkdâm, 10502, 28. ZH.1344 CMT., 10.07.1926, 2, Makale,

Siverek Mebusu Esbakı Nurettin, Pişte Sergisi Münasebetiyle Sergilerin Kavâidi-1-, İkdâm, 10089, 14 ŞV.1343.PRŞ., 07.M.1341, 07.05.1925, 3, Haber, Pişte'deki iktisat sergisi hk.

"Son Saat", Gizli Bir Hakikatin Bütün Esrarı Nihayet Meydana Çıktı, İkdâm, 10124, 20.ZK.1343 C., 12.H.1341, 12.06.1925, 1, Haber, Alt Başlık: -Fesatçıların "Müdafaa-i Hukuki Kübrâ" (!) "Tarikat-i Salâhiye" (!) Namına Verdikleri Gizli Fesat Cemiyetinin Şimdiye Kadar Örtülü Duvara Karanlık Perdesi Sıyrıldı Şimdi Görülen Tabloda, Başta Vahidüddin Olmak Üzere Bütün Bendeleri Var

"Son Saat", On Gencimizi Şehrimizdeki Amerika Kulübü Tahsile Gönderecek, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 2, Haber, Anadolu'nun muhtelif şehirlerinden on gencin, Amerika'da tahsile gönderilmeleri hk.

"Son Telgraf" Kemalettin Sami Paşa Geliyor Mu? İkdâm 10028 07 Ş.1343 S. 03.M.1341 03.03.1925 1 Haber Berlin Sefiri Kemalettin Sami Paşa'nın, Berlin'den avdeti hk.

"Son Telgraf" Kemalettin Sami Paşa Geliyor Mu? İkdâm 10028 07 Ş.1343 S. 03.M.1341 03.03.1925 1 Haber Berlin Sefiri Kemalettin Sami Paşa'nın, Berlin'den avdeti hk.

Stockholm Sefir-i Sâbık Galip Kemalî Lüzumlu Bir Tavzih İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 2 Haber Dün Berlin'de mukîz Kazan Müslümanlarından muhterem bir dostumdan aldığım Mukri köyünde Sâbık Moskova Sefiri Galip Kemalî Bey cenâblarına adresli bir mektubun zarfı üzerinde "Toksöz" gazetesinin sahibi olduğu, diğer taraftan da İstanbul'da Toksöz gazetesi idaresine sevk-i zamânında sermüvezziliğe takdim yolunda kurşun kalem ile yazılmış iki haşye gördüm. "Toksöz" gazetesiyle bir münasebetim olmadığı gibi Abdülkâdir Kemalî Bey Efendi ile de sohbet tarikiyle dahi müşerref bulunduğumu muhabir etmek, dūçâr-ı tehhür olması ve bir günâ-i iltibâsa mahal kalmaması münasebetiyle alenen izah ederim.

Stockholm Sefir-i Sâbık Galip KemalîLüzumlu Bir Tavzîh İkdâm 10009 18.R.1343 PRŞ. 12.Ş.1341 12.02.1925 2 Haber Dün Berlin'de mukîz Kazan Müslümanlarından muhterem bir dostumdan aldığım Mukri köyünde Sâbık Moskova Sefiri Galip Kemalî Bey cenâblarına adresli bir mektubun zarfı üzerinde "Toksöz" gazetesinin sahibi olduğu, diğer taraftan da İstanbul'da Toksöz gazetesi idaresine sevk-i zamânında sermüvezziliğe takdim yolunda kurşun kalem ile yazılmış iki haşye gördüm. "Toksöz" gazetesiyle bir münasebetim olmadığı gibi Abdülkâdir Kemalî Bey Efendi ile de sohbet tarikiyle dahi müşerref bulunduğumu muhabir etmek, düçâr-ı tehhür olması ve bir günâ-i iltibâsa mahal kalmaması münasebetiyle alenen izah ederim.

Strezman'ın fotoğrafı, Alt Başlık: -Berlin'de Cereyan Etmekte Olan Müzâkerât Neticesinde Avusturya İle Almanya'nın İttihadıyla "Büyük Almanya" Namıyla Yakında Yeni Bir Devletin Doğacağına Muhakkak Bir Nazarla Bakılmaktadır [Mabadi ikinci sayfada]

Suad Derviş Hanım, Küçük Hikâyeler O Mu?... İkdâm, 10059, 11 R.1343 CMT., 04.N.1341, 04.04.1925, 2, Hikâye,

Suad Derviş, Küçük Hikâye: Ve... Cevap Verdiler, İkdâm, 10072, 24 R.1343 C., 17.N.1341, 17.04.1925, 3, Hikâye,

Suat Derviş, Küçük Hikâye Avdet, İkdâm, 10226, 06.RE.1344 C., 25.E.1341, 25.09.1925, 4, Hikâye,

Suat Derviş, Küçük Hikâye: Başkalarının Saadeti, İkdâm, 10197, 06.S.1344 PRŞ., 27.A.1341, 27.08.1925, 3-4, Hikâye, [Mabadi dördüncü sayfada]

Suat Derviş, Küçük Hikâye: Gizli Arzu, İkdâm, 10205, 14.S.1344 C., 04.E.1341, 04.09.1925, 3, Hikâye,

Suat Derviş, Küçük Hikâye: Gönül Bu..., İkdâm, 10190, 29.M.1344 PRŞ., 20.A.1341, 20.08.1925, 3, Hikâye,

Suat Derviş, Küçük Hikâye: Kaybolmuş Saadet, İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 3-4, Hikâye, [Mabadi dördüncü sayfada]

Suat Derviş, Lüzumlu Bir Cevap: Yine Şapka Bahsi, İkdâm, 10235, 15.RE.1344 P., 04.TE.1341, 04.10.1925, 4, Sohbet,

Suat Nuri, Küçük Hikâyeler: Aşk ve Anne, İkdâm, 10084, 09 ŞV.1343 CMT., 02.M.1341, 02.05.1925, 3, Hikâye,

-Sultanahmet'te Divan Yolunda Cumhuriyet Gazinosu Müsteciri: Osman Memduh, Zâyi, İkdâm, 10169, 08.M.1344 PRŞ., 30.T.1341, 30.07.1925, 3, İlan,

Süleyman Abdülkâdir, Zâyi, İkdâm, 10173, 12.M.1344 PZT., 03.A.1341, 03.08.1925, 3, İlan,

Süleyman Nazif Asarı Münteşire: "Mehmed Akîf" İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 4 Tanıtım Üstad Süleyman Nazif Bey'in, ahiren Mehmet Akif Bey'in hayatı ve eserleri hakkındaki bazo Malûmât ve tedkikatı muhtevi bir eseri intişar etmiştir.

Süleyman Nazif Asarı Münteşire: "Mehmed Akîf" İkdâm 10005 14.R.1343 P. 08.Ş.1341 08.02.1925 4 Tanıtım Üstad Süleyman Nazif Bey'in, ahiren Mehmet Akif Bey'in hayatı ve eserleri hakkındaki bazo Malûmât ve tedkikatı muhtevi bir eseri intişar etmiştir.

Süleyman Nedai, Zâyi, İkdâm, 10184, 23.M.1344 C., 14.A.1341, 14.08.1925, 5, İlan,

Süreyya Paşazade Atıf, Bir Tekzîb, İkdâm, 10529, 06. S. 1345 PZT., 16.08.1926, 2, Haber, "Cumhuriyet" gazetesinde kanalizasyon işleri ile ilgili yazı hk.Şişli Feriköy Heyet-i İhtiyâriye Azasından Mustafa Alenen Teşekkür İkdâm 10025 04.Ş.1343 CMT. 28.Ş.1341 28.02.1925 3 Haber

Şehremaneti Münadilerinden Mehmet İbrahim, Zâyi, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 4, İlan,

Şehremini Muhittin, Tavzih-Şehremanetinden, İkdâm, 10515, 12. M.1345 C., 23.07.1926, 3, Haber,

Şeker İnhisârı Müdürü Lütfü, Teşekkür, İkdâm, 10378, 18 Ş. 1344 ÇRŞ., 03.03.1926, 3, Haber,

Şekure, Hilâl-i Ahmer'e Teşekkür, İkdâm, 10530, 07. S. 1345 S., 17.08.1926, 3, Haber,

Şerafeddin, Zâyi-i Mühr, İkdâm, 10425, 08. Ş. 1344 ÇRŞ., 21.04.1926, 4, İlan,

Şerifoğlu Güzel, Zâyi, İkdâm, 10174, 13.M.1344 S., 04.A.1341, 04.08.1925, 3, İlan

Şevket, Zâyi, İkdâm, 10556, 04. RE. 1345 P., 12.09.1926, 4, İlan,

Şile Kazasında Kervansaraylı Coşkunoglu Kel Ahmet Zâyi-i Mühr İkdâm 10041 21 Ş.1343 S. 17.M.1341 17.03.1925 3 İlan

Şirket-i Hayriye Hasköy Fabrikası Ustalarından: Sabiri, Aleni Teşekkür, İkdâm, 10119, 15.ZK.1343 P., 07.H.1341, 07.06.1925, 3, Haber,

Şişli mevkisi Komiser Muavini: İhsan, Aleni Teşekkür, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 2, Haber,

Şoför Mustafa Zâyi İkdâm 10043 23 Ş.1343 PRŞ. 19.M.1341 19.03.1925 4 İlan

Şükrü Hazım, Musâhabe: Spor ve Sıhhat, İkdâm, 10190, 29.M.1344 PRŞ., 20.A.1341, 20.08.1925, 4, Sohbet, 17 Ağustos 341, Kul Toprak Şükrü Hazım

Şükrü Hüseyin, Kuru İklimler Ziraatında İskânın Mevki-i Önemi, İkdâm, 10212, 21.S.1344 C., 11.E.1341, 11.09.1925, 3, Makale,

Şükrü Hüseyin, Ziraî Bahisler: Tarihte İska, İkdâm, 10220, 29.S.1344 CMT., 19.E.1341, 19.09.1925, 4, Makale,

Şükrü, Zâyi, İkdâm, 10186, 25.M.1344 P., 16.A.1341, 16.08.1925, 6, İlan

T. A(yın) M., Osmanlı Bankası İtilafı, İkdâm, 10055, 07 R.1343 S., 31.M.1341, 31.03.1925, 3, Makale,

T. E.(lif) M., İktisadi Haberler: Mahsûlatımızın Bazıları, İkdâm, 10136, 02.ZH.1343 ÇRŞ., 24.H.1341, 24.06.1925, 3, Makale,

T.E(lif) M., Petrol ve Benzin Ucuzluyor, İkdâm, 10159, 28.ZH.1343 PZT., 20.T.1341, 20.07.1925, 2, Haber,

T.E(lif) M. Türkiye Ticaret Birlikleri İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 08.M.1341 08.03.1925 2 Makale Alt Başlıklar: -Birlikler İttihâdına Doğru -Kongrede Mevzû-i bahs Olacak Mevâd

Talebâtan Mahmure, Zâyi, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 5, İlan,

Tarabya'da Murâd Has Mahallesinde Mukim Haydar, Zâyi, İkdâm, 10089, 14 ŞV.1343.PRŞ., 07.M.1341, 07.05.1925, 3, İlan,

Tatavla'da Sandalcı Sokağında 12 Numaralı Caddede Mukîm Ekmekçi Esteryo Veledi Papamois Zâyi İkdâm 10027 06 Ş.1343 PZT. 02.M.1341 02.03.1925 3 İlan

-Tayyare Cemiyeti -Banka Direktörlerinin İctimâsı -Talebe Duhûliyesiz Müzeyi Gezebilecekler -Hilâl-i Ahmer'in Nakli -Vilayet Teşkilatı- La Dolunta Gazetesi: Şehrimizde sabahları Fransızca olarak intişâr etmekte olan La dolunta gazetesi dünden itibaren taûl-i neşriyât etmiştir. -Fransız Sefiri -Danimarka Sefiri Geldi Mi?

Tehdit Ediyor -Faşistler Seferber Oldu -İngiliz Mebusları Ne Neticeye Vardı?-Filibe'de 40 Rus Öldürüldü -Bolşevik Tahrikâtı Var-İtalya'da Komünist Kıyamına Karşı [Mabadi ikinci sayfada]

Tevfik Efendi Mahdumu Mustafa Zâyi-i Şehâdetnâme İkdâm 10034 13 Ş.1343 PZT. 09.M.1341 09.03.1925 3 İlan

Tuzcularda Zâhire Tüccarı Hafız Ömer Zâyi İkdâm 10048 28 Ş.1343 S. 24.M.1341 24.03.1925 3 İlan

Tüccardan Mezûnzâde Ahmet Behçet Teşekkür İkdâm 9986 24.CA.1343 S. 20.KS.1341 20.01.1925 3 Haber

Tüccardan Vasfi, Alenî Teşekkür, İkdâm, 10203, 12.S.1344 ÇRŞ., 02.E.1341, 02.09.1925, 5, Haber,

Türk İhtiyât Zabıtları Cemiyeti Erzurum Şubesi Ankara İhtiyât Zâbitleri Cemiyeti Şark İhtiyâtlarının Hitabı İkdâm 9974 12.CA.1343 PRŞ. 08.KS.1341 08.01.1925 3 Haber

Türk Muhibbilerinden Belçikalı Stan, Alenî Teşekkür, İkdâm, 10244, 24.RE.1344 S., 13.TE.1341, 13.10.1925, 4, Haber,

"Türk Sözü", Adana'da İki Tevkîf, İkdâm, 10153, 22.ZH.1343 S., 14.T.1341, 14.07.1925, 3, Haber, Diyarbakır İstiklal Mahkemesince idama mahkûm olan iki maznunun Tevkîfi hk.

"Türk Sözü", Şehre Atılan Koza, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 3, Haber, Adana'da, bir çiftçinin kozalak ekmesi hk.

"Türk Sözü", Yahya Kemal Bey Geliyor, İkdâm, 10166, 05.M.1344.PZT., 27.T.1341, 27.07.1925, 2, Haber, Suriye Tahdid Komisyonu azasından Urfa Mebusu Yahya Kemal Bey'in İstanbul'a avdeti hk.

Türk Tayyare Cemiyeti Reisi Rize Mebusu Ahmed Fuad, Hava Kuvvetlerimizin Tekâmülü ve Sporcularımız, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 1-2, Makale, [Mabadi ikinci sayfadır.]

Türk Tayyare Cemiyeti Reisi Rize Mebusu Ahmed Fuad, Türk Tayyare Cemiyeti, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 2, Haber, Birinci sayfadan mabad.

Türk Tayyare Cemiyeti Reisi Vekili Bitlis Mebusu Muhittin Sami, Vatanperver İstanbullulara Vatan Borcunu İfâya Davet, İkdâm, 10133, 29.ZK.1343 P., 21.H.1341, 21.06.1925, 1-2, Haber, Tayyare Cemiyeti Reisi Vekili Muhittin Sami Bey, Mabadı ikinci sayfada.

Türk Tayyare Cemiyet-i Umûmî Heyet-i İdâresi Namına Reis Bolu Mebusu Cevat Abbas "Türk Tayyare Cemiyeti"nin Beyannamesi İkdâm 10027 06 Ş.1343 PZT. 02.M.1341 02.03.1925 3 Haber Alt Başlık: -Türk Tayyare Cemiyeti, Tayyareciliğin, Askeri, İktisadi, Fenni ve Sanayi Sahalarında Tekâmül ve Terakkisi Gayesini İstihdâf Eden Millî Bir Teşkidir

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10124, 20.ZK.1343 C., 12.H.1341, 12.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10106, 02.ZK.1343 PZT., 25.M.1341, 25.05.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10107, 03.ZK.1343 S., 26.M.1341, 26.05.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10108, 04.ZK.1343 ÇRŞ., 27.M.1341, 27.05.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10109, 05.ZK.1343 PRŞ., 28.M.1341, 28.05.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10110, 06.ZK.1343 C., 29.M.1341, 29.05.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10111, 07.ZK.1343 CMT., 30.M.1341, 30.05.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10114, 10.ZK.1343 S., 02.H.1341, 02.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10115, 11.ZK.1343 ÇRŞ., 03.H.1341, 03.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10116, 12.ZK.1343 PRŞ., 04.H.1341, 04.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10118, 14.ZK.1343 CMT., 06.H.1341, 06.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10119, 15.ZK.1343 P., 07.H.1341, 07.06.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10120, 16.ZK.1343 PZT., 08.H.1341, 08.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10121, 17.ZK.1343 S., 09.H.1341, 09.06.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10123, 19.ZK.1343 PRŞ., 11.H.1341, 11.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10124, 20.ZK.1343 C., 12.H.1341, 12.06.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10125, 21.ZK.1343 CMT., 13.H.1341, 13.06.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10129, 25.ZK.1343 ÇRŞ., 17.H.1341, 17.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10131, 27.ZK.1343 C., 19.H.1341, 19.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10132, 28.ZK.1343 CMT., 20.H.1341, 20.06.1925, 2, Haber, '

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10133, 29.ZK.1343 P., 21.H.1341, 21.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10134, 01.ZH.1343 PZT., 22.H.1341, 22.06.1925, 3, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10135, 02.ZH.1343 S., 23.H.1341, 23.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10136, 02.ZH.1343 ÇRŞ., 24.H.1341, 24.06.1925, 1, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10138, 04.ZH.1343 C., 26.H.1341, 26.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10140, 06.ZH.1343 P., 28.H.1341, 28.06.1925, 2, Haber,

Türk Tayyare Cemiyetinden, İkdâm, 10105, 01.ZK.1343 P., 24.M.1341, 24.05.1925, 1, Haber, Türk Tayyare Cemiyeti şubelerinde, tayyare piyango biletlerinin satılması hk.

Türkasya Şirketi Zâyi İkdâm 10000 09.R.1343 S. 03.Ş.1341 03.02.1925 4 İlan

-Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar. Muharriri: Nurettin Mustafa-Kadın Sütunları: Kadınlar Erkekleri Taklit Ediyorlar

Türkistanlı B. H(ı), Tashih, İkdâm, 10163, 02.M.1344.C., 24.T.1341, 24.07.1925, 3, Haber, Muhterem "İkdâm" Gazetesinin 9 Temmuz nüshasında "Meçhul Kalmış Türkçe Kelimeler" unvanlı mektubum neşredildi.

Yazımın epeyce okunmasından olacak ki birçok kelimeler, manaası anlaşılmayacak derecede yanlış dizilmiştir. İçlerinden mühimlerini bir vech-i âtî kaydediyorum

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kazım İstanbul'da Mübadele Cemiyeti Kâtib-i Umûmîliğine İkdâm 10031 10 Ş.1343 C 06.M.1341 06.03.1925 3 Haber "Genç Hâdise-i İsyâniyesi" münasebetiyle keşide kılınan telgrafnameyi bir hissi takdir ve memnuniyetle matla olan Türkiye Büyük Millet Meclisi, en zalâmâna tecavüzlere imanı tam ile göğüs gererek zafer-yâb olan Türk milletinin bu hareket-i malûmaneyi de yakında ihâta etmek kudretini göstereceği hususunda kavî bir kanaat beslemektedir.

Türkiye Edebiyat Mecmuası Müdürü Hüsamedtin Sacit, İkdâm Gazetesi Müdüriyet-i Âliyesine, İkdâm, 10085, 10 Ş.V.1343 P., 03.M.1341, 03.05.1925, 3, Mektup, Muhterem Efendim, gazetenizin 29 Nisan 341 tarihili nüshasında Dârü'l-Fünûn Emîni İsmail Hakkı Bey'in sekiz günlük bir Tehîrle mektuba yazdığım atideki tavzihin neşrini rica eder ve ihtiramları arz eylerim. 1-Türkiye Edebiyat Mecmuasındaki yazılar muharrirlerinin imzalarıyla intişâr ettiğinden Dârü'l-Fünûn Emîni İsmail Hakkı Bey'in alâka tasavvur etmesi vahimdir.....

-Türkiye ve Balkanlar -Fas Muharebeleri -Dürzi İsyanı ve Fransa Hükûmeti -Emniyet Mukavelesi ve Düyûnât Meselesi

Tütüncüler Zümresi Namına Reis Hüseyin Hüsnü Bir İddiaya Cevap İkdâm 9993 02.R.1343.S 27.KS.1341 27.01.1925 3 Mektup Ticaret odasından Hüseyin Hüsnü Bey'in cevabı hk.

Umum Ayakkabıcı Sanatkârları Cemiyeti Reisi Mahir Arif Ayakkabıcıların Müracaatı İkdâm 9984, 22.CA 1343 P. 18.KS.1341 18.01.1925 2 Haber Alt Başlık: -Lastik Ayakkabıların İthaline Mütedair

Üsküdar Vilayeti Ziraat Odası Reis-i Sânisî Sadî, Emanetin Nazarından Kaçan Bir Nokta, İkdâm, 10193, 02.S.1344 P., 23.A.1341, 23.08.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -Sebze ve Meyve Fiyatlarının Tenzili Kabzmalların Küfe Başından İstifa Ettikleri Meblağın Tahdidine Mütevakıftır

Üsküdar-Beykoz Caddesi Baştan Başa Bir Azim Eseridir -Cadde Nasıl Meydana Geliyor?

Üsküp Türk Ocağı, Üsküp'te Cumhuriyet Bayramı, İkdâm, 10262, 14 RA.1344 PZT., 02.TS.1925, 02.11.1925, 3, Haber, Üsküp'te, Cumhuriyet Bayramı'nın Tesîdi hk.

Ümrâniye'de Mustafaoglu Feyzi, Zâyi-i Cüzdan, İkdâm, 10379, 19 Ş. 1344 PRŞ., 04.03.1926, 4, İlan,

Vakf-ı Mezîr Mütavâlisî Tevfik İlan İkdâm 10041 21 Ş.1343 S. 17.M.1341 17.03.1925 3 İlan

"Varlık", Nankör Bir Ağa, İkdâm, 10071, 23 R.1343 PRŞ., 16.N.1341, 16.04.1925, 2, Haber, Hükûmet-i Cumhûriyemiz dehalet ederek melce-i iskân bulan bir ağanın, yeniden hudut haricine kaçması hk.

-Vali Bey Mekteplerde -Kırklareli'nin Mahsulü -Zâhire Borsasının Nizâm-nâmesi

"Varlık", Sârikamış'ta Zâbitân Manevrası, İkdâm, 10143, 09.ZH.1343 S., 01.T.1341, 01.07.1925, 3, Haber,

Veled Çelebi, Dilimiz İçin, İkdâm, 10154, 23.ZH.1343 ÇRŞ., 15.T.1341, 15.07.1925, 1-2, Makale, İkdâm'ın Sâhib-i İmtiyâzı ve Sermuharriri Ahmed Cevdet Beyefendi'ye hitaben Türk dili ile ilgili yazı. [Mabâdî ikinci sayfada]

Veled Çelebi, Dilimiz İçin, İkdâm, 10154, 23.ZH.1343 ÇRŞ., 15.T.1341, 15.07.1925, 2, Makale, Birinci sayfadan mabâd.

Veled Çelebi, Türü Türü Adlar Sanlar, İkdâm, 10198, 07.S.1344 C., 28.A.1341, 28.08.1925, 3-4, Makale,

Veled Çelebi, "Türk Halk Edebiyatı"-Macaristan Encümeni Deley Azasından Müderrisi Ignacz Kunos, İkdâm, 10240, 20.RE.1344 C., 09.TE.1341, 09.10.1925, 2, Makale, Ignacz Kunos'un, "Türk Halk Edebiyatı" adlı eseri hk.

Veled Çelebi, Türk Halk Edebiyatı-Macaristan Encümeni-i Dâimî Azasından Müderrisi Ignaz Kunos-, İkdâm, 10255, 06.RA.1344 P., 25.E.1341, 25.10.1925, 4, Makale,

Veled Çelebi, Üçüncü Makale: Türk Halk Edebiyatı -Macaristan Encümeni-i Dâniş Azasından Müderrisi Ignaz Kunos-, İkdâm, 10272, 24 RA.1344 PRŞ., 12.TS.1925, 12.11.1925, 2, Makale, Mabâdî var.

Vahid Fikri, İktisâdiyemiz: Pamuklarımız, İkdâm, 10281, 06 CE.1344 PZT., 23.TS.1925, 23.11.1925, 3-4, Makale, [Mabâdî dördüncü sayfada.]

Vahit Fikri, İktisâdî Dertlerimizden: Pamuklarımız, İkdâm, 10314, 10 CA.1344 CMT., 26.KE.1925, 26.12.1925, 2, Makale,

Yakub Kadri, Türkçülük Mefkûresinin Tahakkukundan Sonra, İkdâm, 10085, 10 ŞV.1343 P., 03.M.1341, 03.05.1925, 2, Makale,

Yalova Halkı Namına Harun Sezai Yalovalıların Şükranları İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 2 Haber Halit Paşa'nın vefatı hk.

Yalova Halkı Namına Harun Sezai Yalovalıların Şükranları İkdâm 10017 26.R.1343 C. 20.Ş.1341 20.02.1925 2 Haber Halit Paşa'nın vefatı hk.

Yaşar Akın, Hususî Muhabirimizden: Ahmediye Propagandası, İkdâm, 10241, 21.RE.1344 CMT., 10.TE.1341, 10.10.1925, 5, Makale, Berlin'de, birkaç minareli bir İslam mabedinin inşası hk.

Yeni Adana", Bir Kazâ-i Fecî, İkdâm, 10268, 20 RA.1344 P., 08.TS.1925, 08.11.1925, 5, Haber,

Yeni Adana, Üç Kafalı Çocuk!, İkdâm, 10062, 14 R.1343 S., 07.N.1341, 07.04.1925, 4, Haber,

Yeni Asır, İzmir'deki Fransız Ganbotu, İkdâm, 10142, 08.ZH.1343 S., 30.H.1341, 30.06.1925, 3, Haber,

Yeni Asır, Talebelerin Cemiyetlere Devamı Memnû, İkdâm, 10233, 13.RE.1344 C., 02.TE.1341, 02.10.1925, 4, Haber, Mektep haricinde bazı gençlerin biraraya gelerek muhtelif namı altında kulüpler, dernekler teşkil etmelerinin, Maarif Vekâletince yasaklanması hk.

"Yeni Asır-İzmir", Bir Tayyare Zabıtımız Tecavüze Kurban Oldu, İkdâm, 10216, 25.S.1344 S., 15.E.1341, 15.09.1925, 4, Haber, Alt Başlık: -İzmir'de Mütecâvizler İzzetin Bey'in Refikasına Söz Atmışlardır Cinayet Pek Küstahane ve Namert Olmuştur

Yeni Asır-İzmir, Tazmini Hasar Komisyonu, İkdâm, 10255, 06.RA.1344 P., 25.E.1341, 25.10.1925, 3, Haber, Düvel mütelaka tebasına ait zarar ve ziyanların tespitine memur komisyonun ictimâsı hk.

-Yeni Bir Salgın Karşısında: Doktor Fahreddin Kerim-Dârü'l-bedâyide Müheyyic Bir Gece: Burhaneddin Ali. Alnının Kara Yazısı Tefrikamız.

"Yeni Fikir" Cer ve Tenvîr-i Elektrik İşleri İkdâm 10034 15 Ş.1343 S. 10.M.1341 10.03.1925 2 Haber

"Yeni Gün", Kuduz, Katil ve Melûn İhtiras, İkdâm, 10275, 29 RA.1344 S., 17.TS.1925, 17.11.1925, 2, Haber, Alt Başlık: -Bir Kadın, 20 Yaşında Bir Genç İçin 23 Senelik Kocasını Nasıl Melûnâne ve Vahşiyâe Bir Surette İple Boğup Ustura İle Kesti

-Yeni Kafkasya Mecmuası.51'inci sayısı intişar etmiştir. -Âsârı Nisvan. 16'ncı nüshası intişar etmiştir. -Resimli Mecmua. 17'nci sayısı çıktı.

Yusufoğlu Hasan Zâyi İkdâm 10018 27.R.1343 CMT. 21.Ş.1341 21.02.1925 4 İlan

Yüzbaşı Ahmet Kemal, Zâyi-i Cüzdan, İkdâm, 10349, 19 R. 1344 S., 02.02.1926, 3, İlan, Zeki Megamiz Tarihi Fıkralardan -Cesaret ve Metanet, İkdâm 9976 14.CA 1343 CMT. 10.KS.1341 10.01.1925 2 Fıkra

Yüzbaşı Mehmet Ağa Kerimesi Ayşe Ratibe, Zâyi, İkdâm, 10122, 18.ZK.1343 ÇRŞ., 10.H.1341, 10.06.1925, 3, İlan,

Zâbita-i Bahriye Heyet-i Tertibiyesinden Salih Şükrü, Zâyi, İkdâm, 10547, 24. S. 1345 C., 03.09.1926, 3, İlan,

Zehrâ, Zâyi-i Cüzdan, İkdâm, 10298, 23 CE.1344 PRŞ., 10.KE.1925, 10.12.1925, 3, İlan,

Zekai, Muâhedenin Şerefine, İkdâm, 10324, 20 CA.1344 S., 05.01.1926, 2, Haber, Alt Başlık: -Perapalas'ta, Türk-Rus Muâhedesini Şerefine Bir Çay Ziyafeti Verilmiştir

Zeki Megamiz, Tarihi Fırkalarımızdan, İkdâm, 10386, 26 Ş. 1344 PRŞ., 11.03.1926, 2, Fıkra,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Abdülmelik'in Fetanet ve Dirayeti, İkdâm, 10394, 05 R. 1344 C., 19.03.1926, 2, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Âlicenap Bir Müntakim, İkdâm, 10395, 06 R. 1344 CMT., 20.03.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Aşk Uğrunda..., İkdâm, 10397, 08 R. 1344 PZT., 22.03.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Aşk ve İffet, İkdâm, 10390, 01 R. 1344 PZT., 15.03.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Bir El, Bir Bilek, İkdâm, 10405, 16 R. 1344 S., 30.03.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Biz Zevce Mi Muteaddit Zevceler Mi?, İkdâm, 10400, 11 R. 1344 PRŞ., 25.03.1926, 2, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Düşkünlerin Destgiri-Distol, İkdâm, 10414, 25 R. 1344 PRŞ., 08.04.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Gelin Güvegi Ağacı, İkdâm, 10402, 13 R. 1344 CMT., 27.03.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: İsaete Karşı Af, İkdâm, 10398, 09 R. 1344 S., 23.03.1926, 2, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Mükâfatın Böyle Olur..., İkdâm, 10408, 19 R. 1344 C., 02.04.1926, 2, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler: Nimetşinaslık, İkdâm, 10419, 30 R. 1344 S., 13.04.1926, 3, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler-Esaate Karşı Af-2-, İkdâm, 10399, 10 R. 1344 ÇRŞ., 24.03.1926, 2, Hikâye,

Zeki Megamiz, Tarihi Hikâyeler-Temeli Tozdan Ev, İkdâm, 10494, 21.ZH. 1344 C., 01.07.1926, 3, Hikâye

Zeyneloğlu Behlül Zâyî İkdâm 10047 27 Ş.1343 PZT. 23.M.1341 23.03.1925 4 İlan

Zeynep, Bir Makaleye Cevap, İkdâm, 10115, 11.ZK.1343 ÇRŞ., 03.H.1341, 03.06.1925, 3, Makale, Alt Başlık: - Meçhul Kalmaması Lazımgelen Hakikatler...-Sami Paşazade Hasan Bey Efendiye-Bey Efendi! Târîh-i Yaman, Hatır ve Gönül Tanımaz Bir Hâkimdir...

Ziraat Bankası Memuriyetinden Fehmi, Teşekkür, İkdâm, 10100, 26 ŞV.1343 S., 19.M.1341, 19.05.1925, 3, Haber,

Ziraat Cemiyeti, Ziraat Cemiyeti Fenniyesinden, İkdâm, 10078, 30 R.1343 PRŞ., 23.N.1341, 23.04.1925, 3, Duyuru

Ziya Gökalp Dershanesi Talebesi, Teessüf, İkdâm, 10258, 09.RA.1344 ÇRŞ., 28.E.1341, 28.10.192, 3, Haber, 26 Teşrin-i Evvel tarihli "Cumhuriyet" gazetesinde Ziya Gökalp İhtifâli Münasebetiyle muhabirinin "Vatan Manzumesinin inşadı tarzına dair kullandığı lisanı, teessürle okuduk. Millî şuur ve heyecanın en samimi tezahüratına vesile teşkil eden bir kabir ziyareti dolayısıyla masum vicdanlara bu lüzumsuz tecâvüzü yapmaktan çekinmeyen şahsa teessüf ederiz.

Zonguldak Maarif Müdüriyetinden, İkdâm, 10060, 12 R.1343 P., 05.N.1341, 05.04.1925, 3, Haber,

Zonguldak Orman Mâmûlât Memûr-i Sâbıkı Ali, Teşekkür, İkdâm, 10146, 15.ZH.1343 S., 07.T.1341, 07.07.1925, 3, Haber,

Zonguldak-Kilimli Taşhancı Ocağı Âmil ve Sahibi Bolu Mebusu Nurzade Mehmet Vasıf, Sanayi Vâridâtından: Zonguldak Kömür Havzası, İkdâm, 10157, 26.ZH.1343 CMT., 18.T.1341, 18.07.1925, 1-2, Haber, Zonguldak'ın fotoğrafı, Alt Başlık: -Havza, Muhtaç Bulunduğu Tedâbir-i İttihâzEdildiği Takdîrde Dört Beş Milyon Ton Kömür Çıkarmaya Müsait Bir Vaziyet Alabilir! [Mabadı ikinci sayfada]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(SEÇİLMİŞ METİNLER)

3.1. Edebiyat ve Sanat Yazıları

3.1.1. Sanâyi ve Bedîyet

Matbû Türkçe kitâblarda bedîyete itinâ edilmediği hakkında İbrâhim Alâaddin Bey'in mütâlaasını okudum. Mütâlaayı ihtivâ eden makale, bugünkü nüshamızda munderictir. Alâaddin Bey'in fikri, evvelce de birkaç kere temhîd edilmiş idi, Ahmed Râsim Bey'in de buna dâir makaleleri vardır.

Ben, bu meseleyi biraz daha umûmîleştirerek sâir masnûât ve mamûlâtımızda dahi bedîyete itinâ edilmesini yazmış idim. Hatta mekteplerde talebenin vazîfe defterlerine bu nokta-i nazardan muallimler tarafından dikkat edilmesini de tavsiye etmiş idim. Bir de sanatla beraber sanatta bedîyete de olmuştur! Mekteb görmeyerek amelî bir sûrette yetişen sanatkârlar hem üstâdlarının hem de âsâr-ı sanâiyeyi satın ala müşterilerin zevk-i selîmleri sayesinde mamûlâtta mukdemleri sebât-ı bedâyi-perver eylemişlerdir.

Fi'l-vâki, Türkler sanat hayâtını bırakıp da memûriyete heves ettikten sonra Türk unsurunda sanata ve sanat-ı bedâyi'e inkırâz ârız olmuştur. Diğer taraftan milletimize ârız olan fakr u zarûret yüzünden biraz kıymetli olan şeyleri alacak müşteriler azalmıştır. Meselâ eski sanat tezhîb ve teclîd işine müzeyyen kitâblara rağbet edilebilmesi dolayısıyla mahvolup gitti. Bu vech ile zâyî olan sanâyi-i nefîse-i millîmiz az değildir. Hatta şimdi sanatına bi-hakkın âşinâ bir binâ boyacısı bile yoktur. Halbûki eski boyacılar içinde ne mâhir adamlar vardı.

Celâlettin Bey'in ârzû ettiği bedîî bir sûrette matbû ve mürettib kitâblar da işte yine müşterilerin zarûreti yüzündendir ki meydâna gelemiyor. Hepimiz biliriz ki elyevm ne kadar iyi kitâb olursa olsun satışı dört yüzü geçmez! Bu kadarcık bir satışla nasıl olur da nefis kitâblar vücûda getirilebilir? Eski vakitlerde matbû kitâbların satışı iki bini bulurdu. Şimdiki kadar da yıkıcı maârif yoktu.

Bugünkü tertîb ve tabın maârifine, matbaalarda tahâmmül edecek tâkat kalmamıştır. Vaktiyle on beş kurûşa alınan bir nev hurûfât bugün yüz seksen kurûşa çıkmıştır. Türkiye'yi bu fâhiş fiyatlar yıkıp duruyor. Yalnız matbaacılık değil, diğer husûsâtta da böyledir. Hangi bahtiyârdır ki bugün bir ev yaptırmaya cesâret eder. Memleketimizin umûmen iktisâdî teşkilâtını tesbît edemediğimizden bu gayr-i tabîlikler içinde vatanımızı

elîm ıztırâblar ile ifnâ ediyoruz. Memleketin geçimi bu günkü kadar insâfsızlık görmüş değildir. Erbâb-ı mütâlaanın bugünkü kadar azaldığı bir zamânı der-hâtır edemiyoruz. Bunda iktisâdiyâtın büyük bir husûsus olduğuna kâil oluyorum.

Bundan nazar-ı sûret-i umûmiyede beyân etmek isteriz ki Türkiye'de sanatın tekemmülüne ne yapıp yapıp çâreler bulmalıdır. Yoksa servet sâhibi olamayız. Hele bir taraftan zirâatimiz terakkî eder ise husûle getireceğimiz mevâdı bizzat mesnûâta kalb edebiliriz. İşte o zamân bu memleketin kesesi, yâhûd kasası dolar.

Sanâyiye merâk ettiğimiz gibi yani sanâyi sâyesinde istikbâlimizin parlayacağına kanâat getirdiğimizden itibâren fûnûn ve sanâyi tadrîsâtına da ehemmiyet vereceğimiz tabîdir. Bizde bu kanâat henüz hâsıl olmamıştır.

Tedrîsât asr-ı hâzır terbiyesine uymak lâzım geleceğinden mekteplerde de şûphe yok bedîyyete de itinâ edilecektir. Meselâ resme bizde öteden beri hiç ihtimâm gösterilmemiştir. Resim lüzûmsuz, fâйда-i ilmiyeden mahrûm bir bilgi gibi telakkî olunurdu! Bu ne büyük bir hata idi. Resim hangi sanatkâra lâzım değil. Resme âşinâ olan meselâ bir mürettibin tertîb ettiği müzeyyinât o bilgiden mahrûm olan bir mürettibin kârı mıdır? Her nüfusta öyle, doğramacı da öyle taşçı da kezâlik. Görülüyor ya makine sanâyisinden veya mühendislikten bahsetmiyorum. Bizim esnâfımızın sülûk ettikleri sâde sanatlardan bahsediyorum.

Bizde sanâyi cihetine terbiye ile itinâ edilmeden bedîyyete sâhib olamayız. Doğrusunu söylemeliyiz ki sanattan daha çok uzaktayız. Erbâb-ı sanat dediğimiz kimseler, asrî terbiyeye mâlik olmayan birtakım câhil insanlardır. Bunlardan ne beklenir. Hele teşkîlâtında bir nizâm ve intizâm vücûda gelmediğinden hâmilî tadrîs bile ikmâl etmemiş birtakım nâdan ve kaba insanlar erbâb-ı sanat diye meydâna çıkmıştır. Sanatça ittihâd devrindeyiz. Buna bir çâre bulmak Halk Fırkasının programı cemîlesinden olmalıdır. Türk Ocaklarında himmeti matlûbdur. Yoksa bu ihmâl devâm edecek olursa memleketimizin sanat noktasından bi'l-âhire kalkınamayacak bir hâle gelir. Bedîyyeti yalnız sanatta görmekle kalmıyoruz. Efrâdımızın hayât-ı rûzmerresinde, münâsebâtında bile bedîyyetten eser yoktur. Zannediyorlar ki demokrasi demek kabalıktır, muâşeret kavâidine adem-i riâyettir.

Ahmed Cevdet-Sanâyi ve Bedîyyet-İkdâm-10243-23.Rabiülevvel 1344 Pazartesi-

12.10.1341-12.10.1925

3.1.2. Sanâyi-i Nefise Encümeni

Maârif Vekâletine müşâvir olmak üzere memleketimizde sâhib-i selâhiyet-i sınıât-ı nefise müntesiblerinden, ressâm ve muallimlerden mürekkeb bir encümenin teşekkül etmesi herhalde faydalı bir teşebbüstür. İstanbul için öteden beri böyle bir ihtisâs heyetine ictiyâc vardı. Zaten diğer memleketlerde böyle reji heyetleri vardır. Şehire çirkinlik verecek gayr-i mütenâsib inşâata müsâade etmezler ve ne âbidelerin yerlerine tayîn ederler. Bundan sonra ne gibi eserlerin muhâfaza edilmesi lâzım geleceğini tayinde de sâhib- rey ve selâhiyet olurlar.

Vaktiyle İstanbul 'un belediye nizâmâtını tayîn sırasında inşâât, gerek bedîiyet gerek fayda ve sıhhat noktalarından bi-hakkın mülâhaza edilmiş değildir. Fakat maa't-teessüf eski zamânda öyle olduğu gibi zamân-ı âhîrde mahzûrdan sâlim bir hatt-ı hareket takîb edilememiştir. Eski vakitlerde sokaklar darlaştıkça darlaşmış, bir ekmekçi küfesinin hacmi sokakların vüs'atını tayinde mikyâs olarak kullanılmıştır!

Öyle sokaklar vardır ki bir taraftaki evlerin damından diğerine kediler değil, belki insanlar bile atlayabilirler! Bu kadar dar sokakların evlerine, karanlık azmış gibi sık nefeslerde konmuştur. Artık verem vukûâtının ne dereceye varacağını hesâb ediniz. Yeniçeriliğin İstanbul inşââtını berbâd etmekte siyâeti görülmüştür. Binâlara balta asmak gibi! Meahâza, o eski zamânlarda iyi şeyler de yok değildi. Bunlardan biri memleket içindeki sebze ve çiçek bostanlarıdır. O açıklıklar iyi bir kânûna rabt edilerek yerine mesken aksâmı da men edilmiştir. Bu bostanlar hem memleketin hıfz-ı sıhhatine hizmet eder, hem de sebze yetiştirerek iktisâden faydalı bir iş görürlerdi. Yangınlar için de faydaları olurmuş Ezmine-i âhîrede de hatta yakın zamânlarda da nizâmâtı tayinde beledî bir vukûf gösterilememiştir. İstanbul'un topografisi, vaziyeti, sıhhati nazar-ı dikkate alınmayarak çok yüksek beş altı katlı binâlara müsâade edilerek şehrin nezâreti imhâ edilmiştir. Halbûki İstanbul ale'l-ekser tepeler ve sath-i mâillerdir, sevâhilde müteşekkil olduğundan bu kadar yüksek binâlara hiç de lüzûm ve ihtiyâc yoktur. Hele arazinin kıymeti lâ-şey mesâbesinde olduğundan kat kat şedâdî binâlar yerinde değildi. İstanbul'un hâl ve mevkisine en ziyâde uyan ve halkının da sıhhatine tevâfuk eden usûl, kotec usûlüdür. Kotecusûlü, etrâfi bahçeli evler vücûda getirmekten ibârettir. Bu, şehrin muâmelât-ı ticâriye cereyân eden yerlerinde tabî olamaz. Yalnız ikâmetgâh ittihâz edilen mahallerde tatbîk olunur. İnsanların sıhhat ve âkıbetine hizmet eden işte bu nev sokaklar ve ikâmetgâhlardır. Bu ikâmetgâhlarda yaşayanların

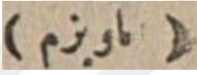
ömürleri daha uzun ve sıhhat ve âkıbetleri daha sağlam oluyor. Ale'l-umûm mesken, kır ve köy meskenlerine benzemelidir. Yani bol güneş ve hava almalıdır.

Buna mukâbil apartman hayâtı da en fenâ hayâtlardan biridir. Çok teessüf olunur ki İstanbul'da apartman yaşayışı gitgide taammüm ediyor. Hâlâ sokak içlerinde öyle karanlık, rutûbetli, güneşsiz apartmanlar yapılmıştır ki bunlara birer "kır" demekten başka bir tavsîf bulunamaz. Apartman hayâtını bizde ittihâza sebep olan şey, hizmetçi fıkdanıdır. Çünkü apartman mahdûd vesâite kalmış olan âileler için daha rahat addolunuyor. Ama ömürlerini kısaltmış, hastalıktan başkaldıramazlar imiş, ne zararı var! İstanbul'da şimdi encümene bir ihtiyâc daha görülüyor ki o da bundan sonra rezk olunacak âbidelerdir. Biz bu husûsta çok acemiyiz. Çünkü sînâate mensûb değiliz. Harsımız noksanır. Âbidelerin bir eser-i bedî olması lâzımdır. Yoksa âbideye, âbide denemez. Bir memleketin derece-i harsını âbidelerinin şekil ve mahâret-i sanatkârânesi irâe eder. Âbide, sînâat şerâiti hâiz olmalıdır. Bu takdîrde onların sanatkârâne bir tesîri de olur. ve bir şehir ne kadar güzel âbideyi hâvî olursa, seyâhatin intizâr-ı dikkatini o kadar celb eder. Acaba mevzû bahs olan encümenin hüküm ve tesîri ne derece olacaktır? Bu encümen, bir rey-i istişâriyeyi mi hâizdir, yoksa rey-i hükmiyeyi mi? Bunlar alelumûm inşâatı nazar-ı dikkatten geçirecekler midir? Yoksa yalnız inşâat-ı husûsiyeye mi bakacaklardır? Hükûmet inşâatı kadar efrâdın inşâatı da câlib-i dikkattir. Memleketi berbâd eden bu gibi inşâat nâdir değildir. Gelişigüzel bunlardan kaç tanesini gösterebiliriz. İstanbul'un cihân-nümâ noktalarını bu binâlar berbâd etmiştir. Ben zannediyorum ki bu encümen sıhhi mütâlaat ile de müfid olmalıdır. Kezâlik tedkîkât-ı âhîrenin istilzâm ettiği binâlar da vardır. Mekteb binâları gibi ben Ankara'da da hâricden güzel görünür bir mekteb binâsı gördüm ki sokağın tevzîne marûz olduğu gibi talebenin teneffüslerine mahsûs bahçesi de yoktur. Arkası koca bir seddir. Böyle yerlere mekteb yapılamaz.

Bu encümen nerede toplanacak? Sanâyi-i nefîse mektebinde mi? Oksa henüz haftanın bir gününde şehremâneti dâiresinde mi? Vazîfelerini ifâ ederken inşâat teşebbüsâtını tehîr ve işgâl gibi netîcelerin zuhûr etmesine sebep olmamalıdır. Encümenin diğer husûsâtı da Bilhâssa iktisâdî noktalarda hâiz tesîr olmasını gönlümüz ârzû ederdi. Yani binâ yaptırıcılara iktisâdî nasihatler verilmesi, yol gösterilmesi fenâ olmaz. Bu şehrimizde bilinmeyen şeylerdir. Biz de şehrimiz için ne gibi ve ne tarzda binâlar münâsibdir. Bu husûsda da encümenden hizmetler beklemek de hakkımız olmalıdır. Ancak eğer bu encümen maârif müşâviri olaksa o zamân yalnız hars cihetine bakacağı anlaşılır.

3.1.3. Bâtıl İtikâdlar ve Menhûs İzleri

İnsanlar, itiyâdlarından hatta sakîm itiyâdlarından kolay ayrılmak, yeni ve makûl fikirlere sühûletle alışmak meziyetine mâlik olsalardı Flammarion'un Oratos'ta mevcûdiyetlerini tasavvur ettiği eseri ve halûk-ı mahlûkât derecesine beşeriyet çoktan yükselmiş görölür ve ihtilâllerin, mukâbil-i ihtilâllerin önü târîhin zabtedemediği geçmiş devirlerde alınmış olur, dünya, her dinin varlığını iddiâ ettiği "cennet-i âlâ" mertebesine yüz binlerce sene evvel ermiş bulunurdu. Ne çâre ki bu fevkalâdelik hiçbirimize nasîb olmuyor. Hepimiz değıl şahsî itiyâdlarımızın hatta cedlerimizin kalabalık nesiller arasında geçirerek bize kadar

yollamaya muvaffik oldukları halinde düşüncelerin bâtil itikâdların esîri kalıyoruz. Terakkî dediğimiz mihrac yeşil yola girmeyi ne vakit istesek köhne itiyâdlar, bâtil itiyâdlar, çöplüğe fırlatılmış, pis, paslı ve biçimsiz bir demir çemberi gibi yuvarlana yuvarlana gelir ayağımıza dolaşır. Adım atmamıza mâni olur. Bundan dolayıdır ki tekmîl-i mahlûkât üzerine şerâfet iddiâ eden insan, iyiyi kötüden üsratle tefrikte dâimâ acz gösterir ve o müddeâyı ihrâzda geciktikçe gecikir. Bu her millette, her memlekette böyledir.

Bizim de pençesinden kurtulamadığımız fenâ itiyâdlarımızdan biri bedîiyâtın resim ve heykel şeklinde tezâhürlerine karşı bazen lâ-kaydımız, keser defa husûmetimizdir. Tahrîr sanatı, vâsıta-i ifâdesi canlı şeyleri taklîd etmeyen yazı olması, mimâri, hat, tezhib dine hizmeti, mûsikî de dinin tarîkat şeklindeki şâirâne inhirâflarının ayinlerine karışması sâyesinde MüslümânTürk câmisini teshîr etmiş, sanâyi-i nefisenin öteki şubeleri bâtil itikâdların ve onların vicdânlarımızda husûle getirdikleri sakîm itiyâdların şeklinden başka bir şey olmayan hayâline edâvet halinde başlayan bâtil itiyâd rûhlarımıza o kadar derin kökler salmış ve şumûlünü o derece genişletmeye nihâyet her türlü şekle, hendese lisânında "şekl" dediğimiz her şeye amansız düşman kesilmişiz. Bu düşmanlık nesiller geçtikçe dimâğımıza daha ziyâde yerleşerek bizi kelimelerin ve sadâların âhenginden gayr-i sanat câzibesine gayr-i hassâs bir hale getirmiş hatların ve mürâfıkları renkli şiirini tatmak hâsemizi kazanmış atmış, mimari, tezhib gözden düşmüş, hattatlık bile rağbetten kalkmış nihâyet eşkalle meşkûliyet, hatta zî rûh mevcûdâtı taklîd etmeyen resimlerle uğraşma bile abesle iştigâl telakkî edilmiş, erbâb-ı küçük görölmiş, çocuklar bundan men

edilmiş. Bütün bu sekâmet, bu mekteplerimizde resmin lâıykıyla tadrîsine engel olmuş. Bu dersin en ehemmiyetsiz bir eğlence derekesine inip kalmasını intâc etmiştir.

Halbûki "şekil" her şeydir. En hayâtî ihtiyaclarımızı ve en havaî zevklerimizi tatmîne yarayan her türlü eşya şeklinden başka bir şeydir. "Taş Devri"nde yaşamış büyük babalarımız da şeklin esîri idiler. Bugünün medenîleri de öyledir. Yarının insanları da böyle olacaklardır. İlk adam yaşamak için öldürmek ve sakınmak ıztırâna düşmüştü. Bunun için de ne kaplan gibi kakhâr pençesi vardı ne boğa gibi sıkarak ezecek kuvveti, ne de kurt gibi parçalayacağı yaman çeneleri ve dişleri. Müdâfaa ve helâk vâsıtalarından mahrûm zavallı tabiatın kendisinden esîrgelediği kudreti ibtidâî zekâsıyla icâd ve iktisâba mecbûr oldu. Bir ucu ötekinden kalınca sopalar, çakmak taşından baltalar, işte o muktesib kudrettir ki şekilden başka bir şey değildir. İlk tahrîb altından bugünün karışık mekanizmalı maksatla edevâtına, o zamânın teshîn çâresi olan iki ağaç parçasından şimdinin kalorifer tesîsâtına kadar her şey şekilden başka nedir? Yıldırım siper-i sâika ile zapt eden ona lamba yaktıran, yemek pişiren, araba çektiren, ortalık süpürten velhâsıl gazab-ı semâviy, uşak yapan bugünün insanı bahr-i muhîtlerin altında denizlerin hâkimlerine havalarda en büyük kuşlara sürat ve sertçe tevaffuk ettiriyor. Yerinden kımıldamadan bir memleketten diğeriyle konuşuyor, tabiatın gizlemek için en rakîk zevâtın milyonda biri hiçliğinde yarattığı sinsi ve muharrib mahlûkâtı üç beş cam parçasından yapılmış ufacık bir aletle keşfediyor, göz hapsine alıyor ve cenâb-ı hakkın bütün bir memleket halkını tedîb için gönderdiği tâunları göstermek istediği şiddeti âciz ve tesîrsiz bırakıyor. Nebilerin mucizelerinden, velîlerin kerâmetlerinden daha küçük ve esâslı olan bütün bu havârık fen şeklinden başka bir şey olmayan türlü türlü âlât sâyesinde zuhûr etmiştir. Şekil öyle bir muhîttir ki onun ihâtası hâricinde hiçbir şeyi yoktur ve olamaz. O ince hislerimiz bile onun ve mürâkafı rengin ilcâsıyla tevellüd ve tebellür eder. Felekte şekil ile renk olmasa şiir ile mûsikî mechûlümüz kalırdı. Hoş bir manzaranın, latîf bir vücûdun şâire, bestekâra ilhâm ettiği incelikler şeklin sihiridir. Mutlak halde de o lema-i has bir imtiyâzdır. "Şekil"siz ne isanlık olur ne de terakkî.

Bâtıl itikâdlar bizi insanlığın mürâdifî olan terakînin en müesser âleminden tebîd etmiş, dimâğlarımızla menhûs izlerini bir kap içinde öyle yoğurmuş ki bugün maârif heyetimiz bile bunun tesîrinden kurtulup da resim derslerinin ne mühim bir terakkî çâresi olduğunu kavrayamıyor ve Türkiye'nin en münevver çârelerinden birinin İstanbul'un maârif idâresi, geçen sene ilk tadrîsât-ı resim derslerini ihtisâs hocalarından alıyor dâimî muallimlere

veriyor ve resmin bu yanlış tenkîsi bu sene de devam ediyor. Fakat kabâhat kimde? Beyinlerimizi bâtil itikâdlarla dolduran ve bunların menhûs izlerine bizi asırlarca esîr yaşatan geçmişlerimizdeki bugün kendilerine mevlûd okuyamayız.

Ressam H(a) Avni-Sanat Bâtil İtikâdlar ve Menhûs İzleri-İkdâm-10268-20. Rabiülahir

1344 Pazar-08.11.1341-08.11.1925-3

3.1.4. Hakikat Budur

Maârif Vekîlimiz Hamdullah Suphi Bey, bir ay evvel Bursa Sanâyi Mektebinde irâd ettiği nutukta " Ecdâdımızın destgâhlarını makine haline koymakla onları geçebileceğimizi" söylemişti. Hakikat budur. Makine demek çelikten dimâğ, çelikten el ve ayak demektir. Düşündüğünü elleriyle ve betâetle meydâna getiren ecdâdımız asırlarını yaşamış ve göçmüşlerdir. Onların ahfâdı ve bu sûrat ve terakkî-i asırların evlâdı olan bizler evvelâ düşündüklerimize vücûd verecek makineler tasavvur ederiz, sonra o makineler sâyesinde tasavvurlarımızı hem çok hem çabuk meydâna getiririz. Eskilerin iki el ile iki senede yapamadıkları bir şeyden iki sâatte iki bin tane yaparız. Atalarımızın iki ayakla iki haftada varamadıkları yerlere adım atmadan iki sâatte varırız. Babalarımızın haftalarca uğraştıkları bir tarlayı makine ile çabucak süreriz. Velhâsıl bugün makine insanın en kuvvetli bir yardımcısı olduğu gibi istikbâlde her şeyi olacaktır.

Sanâyinin hayât-ı mileldeki mühim mevkiye pek isâbetli bir nazarla bakan Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye reîsimiz geçenlerde Ayvalık'ta irâd ettiği bir nutukta Türkiye'nin umrânındaki iktisâdiyâtından ve vâkıfâne bahsederken "Bir memleketin kuvveti bi'l-umûm kuvâ-yı milliyesi ancak iktisâdiyâtının vüs'at u kuvvetiyle ölçülebilir" diyordu. Hakikat yine budur. Şahsî cesâretler, fedâkârlıklar ve bunların yüz binlercesiyle meydâna gelen kahramân ordular silâhsız, cephânesiz kaldıkça ne yapılabilir. Bunu imâl edebilmek, yâhûd satın almak için ise para lâzımdır. "Para harbin siniridir" sözünü Napolyon beyhûde söylememiştir. Milletlerin altın ve gümüş sinirlerini kuvvetlendirecek çâre de iki değil birdir: İktisâdiyâtın inkişâdı. İktisâdiyât ise bu asırda makine demektir.

Görülüyor ki maârif vekîli ile erkân-ı harbiye reîsinin sözleri tamamıyla uç uca geliyor ve sarsılmaz bir hakikat, kuvvetli bir mantık teşkîl ediyor. Riyâziyât ve makinenin hâziredaki mühim mevkiye, tezyîni ve gayr-i tezyîni sanâyi üzerine olan azam tesîrlere dâir bir iki senedir biz de hayli yazdık çizdik. Harbin bitmemiş olduğunu yalnız şekil değiştirerek devam etmekte bulunduğunu ve bulunacağını "Hâkimiyet"te, "İkdâm", "Tanin"de müteaddid kereler söyledik. Herkes bilir ve biz de yine tekrar ederiz ki askerî harb, bir

milletin hayâtında arasına vâki olur ârızî uğraşmalardır. İktisâdî harp ise dâimî mücâledir. Birinci şekilde bir harbin netîcesi ne kadar parlak olursa olsun ikinci şekilde ve muvaffakiyetli bir cîdâl ile takviye edilmezse hiçe iner. Biz de zaferimizi böyle bir nekbetten kurtarmak için yeni nesilleri sanatkâr, zirâî ve mühendisi olarak yetiştirmeliyiz. Geçen gün husûsî bir muhâveremizde erkân-ı harbiye reîsimiz diyordu ki: "Çanakkale havâlisinde toprak mamûlât nevinden desti, şamdan, sepet taklîdi bazı kaplar ve bunlara mümâsil şeyler imâl olunur. Fakat bunlar asırlardan beri tekrar ede gelen kaba numûnelere göre yapılıyor. Eğer bu şeyler ihtiyâcât-ı asriyeye göre düşünölmüş ve artist ellerden çıkmış pirûzelere nazaran mamûl olsalar ne kadar eşyayı hâricden almaktan müstagnî kalırız! Bu pek doğru bir sözdür.

Fakat teessüf olunur ki iktisâdiyâtımızın bu pek bedîhi cihetlerini en ziyâde alâkadâr olmaları lâzım gelen bazı mevkiler hâtırına bile getirmiyorlar. Bu lâkaydı kâfi değilmiş gibi sağda solda tek tek eşhâs arasında o "artist eller"i yetiştirmekle mükellef olan sanâyi-i nefisiye mektebindeki tezyîni şubenin yeni, küçük fakat bir hayât varlığını şimdiden boğmak isteyen bir cereyân-ı efkâr-ı müşâhede olunur. İktisâdiyâtımızın ve harsımızın uzviyet-i esâsiyesi demek olan bu şu şubeye yan bakar nazarlardaki huşûnetin, husûmetin manâsı anlaşılamaz. Teşekkür olunur ki maârif vekîlimizin bu şubenin sergisini gezmesi ve izhâr ettiğı hatta tavsîh ve takdîri sâyesinde o hısm-ı nazarlar hasârâtı kırılmış ve şimdilik ve yere eğilmişlerdir.

Halbûki mantık bize ayrıca bir sanâyi-i tezyîniye açamadığımız takdirde hiç olmazsa sanâyi-i nefise mektebindeki bu şubenin tevsîini emreder. Erkân-ı harbiye reîsimizin bahş ettiğı sanatkârâne projeler bu şubede ihsâr olunacak, maârif vekîlimizin işâret ettiğı makineleri o şubeden-o şube ki aynı zamânda resm-i dârü'l-muallimîndir-yetişecek resm-i hocalarının terbiye edeceği talebe tasavvur ve teressüm edecektir. Velhâsıl destgâhları makine haline konacak ve umûm kuvâ-yı milliyemizi iktisâdiyâtımızın yükselmesiyle takviyeye en ziyâde yardım edecek asırları hazırlamakla muvazzaf meslek müesseselerinden biri sanâyi-i tezyîniye şubesidir. Fî'l-hakîka şube-i müessese değildir. Lâkin bu esâsen ayrıca bir mektep mâhiyetinde fakat binâsızlıktan, hocasızlıktan, sanâyi-i nefise mektebinin bir köşesine lehimlenmiş başlı başına bir ders verir. Eğer bütçesizlik birkaç sene daha devam edecekse ve bu yer güdük kalacaksa sanâyi-i nefise mektebinin mimarı kimından gayri şubelerini muvakkaten müsâid zamâna intizâren lağv ile masrafını

tezyîn şubesinin tevsîine hasretmeli ve bu sene muvaffakiyet gösteren üç, dört ⁴³ müzeyyen efendiyi derhâl Avrupa'ya yollamalıyız. Çünkü harâb memleketimizde mimara, fakîr yurdumuzda servetin artmasına yardım edecek müzeyyene şiddetle ihtiyâcımız vardır. Bu, terâhî ve tereddüde tahammül olmayan bir meseledir.

Bugün zirâatimize en büyük bir şahsiyetimiz, reîs-i cumhûrumuz yeniden hayât veriyor. Bundan daha az mühim olmayan ve ölmek üzere bulunan sanâymizi himâyesi altına alacak kimseye zuhûr etmedi. Türk müzeyyenliği mühlik bir uçurum kenarındadır. Bir ayağı derîn boşluğa doğru kaymış, gitmiş vücûdu, bütün ağırlığıyla öteki dizi üzerine yükselmiş kollarını kaldırmış tutunacak yer arıyor ve imdâd bağıyor. Elinden tutacak kimse yok mu? Şu son üç, dört satırı reîs-i cumhûrumuza, vekîllerimize ve bütün mebûslarımıza hitâben yazıyorum. Askerî mücâhedeye kadınlarımız iştirâk etmişlerdi. İktisâdî muhârebede de vazîfeleri büyüktür. Anadolu 'da olsun, İstanbul'da olsun eskiden biri her türlü kadın işleri memleketin müteaddid ihtiyâclarına oldukça kifâyet ediyordu. Son asır Türkiye'nin büyük şehirlerine Avrupa imtiasının, hem de Kavm-i Lût nevinden şeylerin, istilâsını gördü. Bugün Hanımlarımız ufacık mendillerine kadar her şeylerini yabancılardan alıyorlar. Kız mekteplerinde her nev işler Avrupa modellerine göre yapılıyor. Halbûki biz garbın harsını kabûl ve manevî varlığımızı Avrupa'nın kapısı eşiğinde yalnız tarz-ı faâliyetini, tekniğini, metotlarını almalıyız. Kız mekteplerinde ve her türlü kadın işleri fabrikalarında yerli modellere göre çalışmalı. Bu yerli modelleri de yine sanâyi-i tezyîniye dersi görmüş kadın muallimler ve talebâtı ihzâr etmelidir. Hâl-i hazırda ise kız mekteplerinde resim derleri bu gâyeyi katiyen temîn edemez. Son sene-i tedrisiye nihâyetinde müteaddid kız mekteplerini sergilerini gezdim. Hepsinde ancak şirin hanımlıkların, sevimli kadınlıkların yapabileceği işler gördüm. Fakat ne acınacak hâl: Bütün bu işler yabancı üslûblarda idi. Bunlardan Selçuk Hâtûn Kız Sanâyi Mektebi bir meslek müessesesi olduğu için aha ehemmiyetle tedkîk ettim. Vesâitsizliğe rağmen meydâna getirilen işler fevkalâde idi. Mektebin pek muhterem müdürü Sadiye Hanım' dan bazı izâhât almak istedim. Dirîğ etmemek lütfûnda bulundu ve kemâl-i hayret-i teessüfle anladım ki bir kız sanâyi mektebinde demir baş eşya olarak bulunması elzem şeylerden birçoğu ya külliyyen mefkûd, yâhûd nâkıs halde mevcûdmuş. Meselâ elbise prove edecek "manken"ler pek noksan. Bütün mektepler **دوت او تو** ile idâre olunuyor. Onlarda kömürle teshîn edilir eski sistem şeyler. Halbûki yirmi tane olsun elektrik ütüsü lâzımdır. Örgü

⁴³ Müzeyyen " Decorateur " tabîrinin mukâbili olarak kullanıyorum.

makineleri yok, bir iki makastan başka keski âleti yok. Sonra buna kız sanâyi mektebi, meslek mektebi diyoruz. Taaccüb etmemek mümkün değil: Bu kadar yokluk içinde bir mektebin idâresi insanda ne sıhhat bırakır ne huzûr ne de rahât. Lakin gençliğini, kadınlığı, maddî ve manevî fedâ eden bir insan, meğer nelere muktedir değilmiş. Şu kadar var ki yokluk içinde görülüyormuş diye mekteplerimizi vesâitten mahrûm bırakmak doğru değildir.

Bir aralık işleri tedkîk ederken resim derslerinin tarz-ı tedrisini sormak mecbûriyeti hâsıl oldu. Mektebin matbû programını gördüm. Bu bahse dâir malûmâtta aldım. Netîce şu çıktı: Kız sanâyi mektebinde tedrîsi icâb eden tertîbât-ı tezyîniye dersleri kavâid-i ilmiyemiz, usûlüne göre gösterilmemiş bu noksânların dakika-i kuvvet etmeden çâresine bakmazsak kadınlarımızı iktisâdî mücâhedeye iştirâk edemeyecek vaziyete ilgâ etmiş oluruz ki bu da "bi'l-umûm kuvâ-yı milliyemiz"den bir kısmının atâlete mahkûmiyeti demektir. Zâten geçen seneden beri kız numûnelerinde resim derslerini mütehasşis muallimlerin elinden almak ve sınıf muallimlerine vermekle büyük bir hatada bulunmuştu. Fakat bu hatanın kim farkına varacak? Bunlar öyle yanlışlıklardır ki cezâsını gelecek nesiller çeker. Nasıl ki biz bugün babalarımızın yâdigârı yolsuzlukların acısıyla kıvranmaktayız. Hülâsa-i kelâm:

Kız ve erkek mekteplerinde resim dersleri yalnız bir mecrâ takîb etmektedir: Bu yanlış mecrânın sâlim yola tahvîlini temîn edecek olan mahal ki sanâyi-i tezyîniye şubesidir, evvelâ o, tevsî edilmeye muhtâcdır. Bunlar yapılmadıkça ne destgâhlar makine hâline getirilebilir, ne de iktisâdiyâtımız vüsait ve kuvvet bulur.

Ressam H(a) Avni-Hakîkat Budur-İkdâm-10166-05. Muharrem 1344 Pazartesi

27.07.1341-27.07.1925-s.3

3.1.5. Memleketimizde Sanat ve İlim Hareketleri

Beyne'l-milel Paris Sanâyi-i Tezyîniye Meşheri ve Biz

Nisan ibtidâsında Paris'te Hazırlanan sanâyi-i tezyîniye iştirâk edecek miyiz? Kız mekteplerimizden toplanan el işleri ancak 1950 sergisine mi iş çıkarabilecek?

Geçen Kânûn-ı Sâni'nin beşinci günü sanâyi-i nefîse mektebinde meclis-i muallimîn toplanmış mühim bir meseleyi zikrediyordu. Elde Maârif mektebinin şu mealde tezkeresi vardı:

1925 senesi Mayıs'ının birinci günü Paris'te küşâdı mukarrer sanâyi-i tezyîniye sergisine Türkiye'nin de iştirâkı mukarrer olduğundan meşhûr ve asrî mebânımızden bazılarının maketlerinin Mart'ın birinci gününe kadar imâl ve ikmâline... Müzâkerenin mevzûsu bu idi.

Evvelâ hem asrî hem meşhûr mebânımızın hangileri olduğunu tayîn biraz müşkildir. Meşhûr mebânımız kadîm câmiler, türbeler, çeşmeler, medereseler gibi dînî mimâriye âid olanlardır ki asrî değildirler. Asrî addolunabilecek birkaç sarayla ahîr zamânlarda inşâ edilmiş bir iki câmi ise meşhûr binâlar sırasında sayılabilmeye değer şeyler olmasa gerek ki bu ciheti o gün mütehassıs muallimler tayîn etmişlerdi. Sâniyen bir eser-i mimârinin maketi kırk elli günde meydâna getirilemez. Bunun için üç dört ay lâzımdır. Bu da lâakıl. Bu ciheti de yine mütehassıs muallimler karârlaştırmışlardı. Sâniyen sanâyi-i tezyîniye sergilerinde yalnız âsâr-ı mimâriye cüzleri, yâhûd maketleri teşhîr edilmez. Bir küreden, bir arka kaşağıdan her nev kumaşlara, en ağır esât-ı beytiyeye kadar her şey kabalıktı. Az çok zarîf bir hâle yaklaştığı andan itibâren sanâyi-i tezyîniyeye âiddir. Sonra da bugünün bu sanatı eski zamâninkine benzemez. Asrî sanâyi-i tezyîniyede bir evin hârici manzarasından dâhilinde istimâl olunacak en küçük maşaya kadar aynı üslûbda tasavvur olunur, öyle yapılır. Bizde bunların hangisi var? Her memleket mütenevvi ve sanâyi-i nefise mecmûaları neşreder. Bunların hepsinde hârici ve dâhili mimâriye âid en yeni eserlerin sûretleri renkli yâhûd renksiz olarak münteşirdir: Yazı masası için portatif bir elektrik lambası, onun yanına yakışacak üslûbda bir yazı takımı, bir sâat desteği bunları ihtivâ edecek odaya münâsib tarzda bir soba, yine bu üslûblarda birkaç koltuk, büyüklü küçüklü masalar ve ileh. Bunlar Türkiye'de yapılıyor mu? Tabi hayır.

Dediğim mecmûalara bir göz gezdiren, hiç olmazsa Beyoğlu mağazaları camlarına azıcık mudakkik bir nazarla ömründe bir kere bakan herkes asrîsanâyi-i tezyîniyenin ne demek olduğunu anlar ve bizi meşherlerine iştirâka davet eden sergi mürettiblerine münâsib bir tarzda cevâb-ı red verirdi. Bu Nisan ibtidâsı için Paris'te hazırlanan bizde olmayan lâ-yuad şeylerle âlem-i muvâcehesinde isbât edilecek yeni bir medeniyet nümâyişine zemîndir. Kadîm halılarımız ve eski kumaşlarımızla bu husûstaki yoksuzluğumuz örtülemez.

Mesmûata bakılırsa sergiye yollamak için kız mekteplerinden el işleri toplattırılıyormuş. Hele buna hiç diyecek yok: Modelleri Avrupa' dan gelen işlemeleri Türk sanatı diye Avrupa'ya göndermek, tabîri âmiyânesince tereciye tere değil de çöpleri satmak kâbilinden bir hareketten başka nedir? Yâhûd sanâyi-i tezyîniye hakkında fikir vâhidi bulunmayan

çarşı içi baskıcılarının her türlü üslûbda âri tarzda oydukları kalıplardan çıkarılmış işleri ve muazzam meşherde cihânın gözü önüne yayıp kendimizi gülünç etmekte ne manâ var?

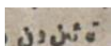
Velhâsıl biz şimdiki halde Beyne'l-milel Paris sanâyi-i etzyiniye sergisine iştirâk edecek seviyede değiliz. Çünkü asırlardan bâhusûs Ahmed Sâlis devrinden beri uykuda idik. Bugün birden bire mağrîbden gelen bir boru sesi işe uyanıyoruz:... Kendine güvenen yürüsün diyorlar. Gözlerimizi ovuşturarak ne olduğunu anlamadan "haydi biz de!" diyor, elimize geçen şunu bunu koltuğumuza kısıtıyor, koşmaya hazırlanıyoruz. Fakat nereye? Bizim yapacağımız şey bu meşhere iştirâk etmemektir. Nasıl ki bazı milletler de hem bu vadide bizim kadar eli boş olmayanlar, iştirâk etmiyorlar. Ticâret Vekâleti bu işten haberdâr olduğu gün derhâl sanâyi-i nefîse mektebine mürâcaat edilecekti. Çünkü meselenin orasıdır. Mektebin fikri alındıktan sonra bir karar ittihâz edilecekti. Halbûki bu yapılmadı. Son dakika yaklaşıncaya kadar sükût edildi. Şimdi etekler tutuştu. Fi'l-hakîka mektep o zamân yine menfî cevâb vercekti. Lakin hiç olmazsa komisyonlar teşkîli ve diğer ufak tefek telâşa mahal kalmazdı.

Tekrar edelim: Biz şimdilik dokuz yüz yirmi beş senesi Beyne'l-milel Paris asrîsanâyi-i tezyîniye sergisine iştirâk edecek halde değiliz. Sanâyi-i nefisiyemizin bu şubesine lâzım olan ehemmiyeti vererek mütemâdi bir harâretle yirmi beş sene çalışırsak ancak dokuz yüz elli meşherine bir şeyler çıkarabiliriz. Sanâyi-i nefîse mektebi sanâyi-i tezyîniye muallimi ressâm H(a) Avni Lifij

H(a). Avnî-Memleketimizde Sanat ve İlm Hareketleri Beyne'l-milel Paris Sanâyi-i Tezyîniye Meşheri ve Biz-İkdâm-10037-16.Şaban 1343 Perşembe-12.03.1341-12.03.1925-s.2

3.1.6. Mevzû Ararken...

Pek Muhterem Üstâd Cenâb Şehâbeddin Beyefendi'ye

Hafta başı geldi. Bu akşam gazeteye bir şey götürmek mecbûriyeti var. Halbûki bende mevzû olabilecek fikir ü ehad yok. Dün gece evde herkesle darğınışım gibi odama yalnız kapandım. Gezindim durdum. Sözde düşünüyordum. Beynimin karıştırmadığım köşesi, kazımadığım katmeri kalmadı fakat her şey beyhûde oldu. Dimâğım ümîd kırıcı bir sükûnetle uyuyor, uyuyor değil kokmuş bir su birikintisi cansızlığıyla duruyordu. "Nihâyet" kâr etmedi. Ne duman, ne kafein, hiçbirinden bir nefha-i imdâd yok olduğunu görünce yardım bekledim. Kendime doğru akıttığım câ-yı seylleri de hiçbir şey

getirmeden geçtiler. İtirâf edeyim: Nihâyet "Harp vakti terk-i silâha benzeyen kötü mâhiyette" hareketi irtikâb ettim ve bazıları gibi "sabah olsun, haberi gelsin" dedim.

Bugün "İkdâm"ın salı nüshasındaki "musâhabe"nizi tekrar okudum ve biraz inşirâh buldum. Demek zihin durgunluğu büyüklere de ârz oluyormuş diye "yoksa dimâğında kısırlık mı başladı?" endişesinden kurtulacak teselli aradım ve aradığımı mebzûlen o pek renkli fikirlerle mümtezi buldum. Yalnız bana teselli değil ilham da getirdi. O hırçın peri, o ele avuca sığmaz güzeller güzeli size ettiğine nâdim olmuş, dizlerini dövmüş, ağlamış. Nihâyet sanat mabedinin en büyük reîs-i rûhaniyesini gücendirdim, hiç olmazsa gideyim, en fakîr bir kıymeti, bir sadaka-i ilhâm ile tesrîr edeyim ki bârgâh-ı cenâbda günâhım af olunsun demiş. Lâkin beni yalnız ilhâm ile iktifâ etmedi, küstâhlandırdı da. O kadar ki makalenizin unvânını yazıma ser lehva edecek cüret bile verdi. Bu taşkınlığın ondan olduğunu söylemekle avfınızı ümîd ediyorum, bu ümîdin verdiği cesâretle ressamların da muharrirler gibi "mevzû avalamk için zemîni, gökyüzünü, beşeriyeti, canlı ve câmid bütün anâsırı, hepsini ve her tarafı istintâk" ederken ne çektiklerini sizin huzûrunuzda ve resmen sizin yazınızla "İkdâm" kârilerine hikâye etmek istiyorum:

"Ressamlık hayâtına bîgâne olanlar sanırlar ki bir tablo yapmak müşamba üstüne biraz boya sürmektir. İlhâmın ne kadar nazlı ve ne kadar örnek olduğunu bilmezler. Bilmezler ki şevâle ile çok kere isteksiz bir rûh ve boşlukta gezinen bir dimâğ ile karşılaşyoruz. Parmağımıza fırça, kurşundan daha ağır gelir ve bir ok gibi gözümüze çarpar." "palet", kirli cevbi ve mücellâ sathıyla karîhamızı yutacak "analize" edecek nihâyetsiz bir kumsal tesîri icrâ eder ve müşambanın beyazlığında dalmak istediğimiz icâd bahr-i muhît ortasından üzerimize yürüyen bir bankiz korkunçluğu görürüz. Arkasından koştığımız mevzûun ıslamarlanmış bir "sembol" yâhûd yaklaşan sergiye hazırlık olduğuna göre bazımız siparişi beğendirmemek endişesiyle şakaklarını sızılar kaplayıncaya kadar "aklını kemirir." Matbûâtta ürken bir kısımımız gazetelerin dilini kalpleri üzerine havâle edilmiş birer hançer şeklinde görüyormuş gibi olur. Diğerlerimiz de "azîz meslektaşlardan işitecekleri zımnî veya sarîh istihzâları yâhûd hasûd veya bedhâh tenkîdleri" düşüne düşüne fikren cevelâna başlar, zihnen koşar, koşar, nihâyet yorulur, meyûs olur fakat yine direnir: Gayret, bugün yine bir mevzû bulmalıyım, der. Karîhası sendeleye sendeleye eskiden müzelerde, meşherlerde rast gelinip hıfz edilmiş meşhûr eserlere tutuna tutuna dolaşmak ve onlardan birini hatırlayarak bir şeyler yapmaya başlamak ister. Bu da bi'l-âhire şiddetli bir intiâda uğradığı zamân: İşte falancanın falan eseri de bu tarzdadır diye

mukâyese edilmek içindir. Bir de idealistler vardır ki onlar hiçbir şehre hiçbir şahsa ehemmiyet vermezler. Onlar için ne sipariş sâhibleri, ne gazeteciler, ne de azîz meslektaşlar mevcuddur. Yalnız kendilerini memnûn etmek için beyin yoran bunlar sanatkârların en tâlilileridir. Zannolunmasın katîyen ve bilâkis böyleler tekmîl-i cihân sekencesini önlerinde secde eder görürseler yine bedbahtırlar. İdealist bir artist meselâ falan eseriyle altın madalya alır ve o eseri gâyet şerefli bir fiyata satar, herkes ve her gazete ondan bahsederken o, yine tablonun filan tarafındaki şahsın duruşunda yüksek bir edâ, asîl bir taraf yoktu, şu ve şu renkler arasındaki "armoni" tam değildi diye kendi kendini yer. Bu sınıftan olan sanatkârlar, işkenceye ta bidâyette, daha mevzû ararken mahkûm olmuştur. Onun için her "suje" âdidir. O, görülmemiş bir şeyi göstermek, yapılmamış bir şeyi yapmak ister. Bundan dolayıdır ki mevzû ararken ince eller, sık dokur hayâlini, hâfızasını yorgunluğun azamî derecesine vardırır. Dimâğında sinsî ağrılar hisseder. Yerinde duramaz olur. Kanepesine temçe verircesine şiddetli kalkar yerinden fırlar. Âtılıyesinin dolu büyük ve sık adımlarına kifâyet ettiği için döşemenin katreleri üzerinde dolaşır, dolaşır. [Dola Kruva'nın] bir usûlünü, bir muhayyileyi uyandırmak için bazen de başkalarının eserlerine bakmanın faydalı olduğunu hatırlar, ümîle gider, resimli kitâbları karıştırır. O kadar müşkil-pesendir ki gelmiş geçmiş esâtizenin şehkârlarını hâbında bulur. Yine yese düşer. Derken Leonardo Da Vinci'nin bir nasihati aklına gelir, sevinir. Artık kendini işkenceden kurtulmuş bilir, kıhfi içinde şimşekler çarpıyor, nurdan ilhâm melekleri uçuşmaya başlıyor zanneder. Kaşının biri yukarı kalkar. Biri aşağı iner. Altı mâil çizgilerle katmerleşirken başında hâsıl olan derinliği, hutût-ı vechiyesini biraz çarpıtan ciddiyetle karışık gerginliği görenler bu sanat markırını aradığını bulmuştur zannederler. Büyük Leonar dememiş miydi: Mevzû ararken, kompozisyon tertîbe derken müşkile uğrarsanız bulutlara bakınız, eski duvarların lekelerine, dökülmüş sıvaların gayr-i muntazam hudûdlarına dikkat ediniz. Mutlaka bir fikir gelir. Muztarib sanatkârların hayâlinde döviçi bu sefer, büyük bir halâskâr kıyâfetinde tecessüm eder. Harâretli minnetlerini beş asır geriye Floransa'da bir mezâra kalbinin en ılık yollarından yollarken bir de sigara yakar, pencereye yaklaşır. Talihsizliğe bakınız ki o gün semâ ya bulutların hutûtu belli olmayacak kadar kapalıdır, yâhûd masmavi bir sofrâ muşamması gibi yeknesâk düzlük hâlinedir. Gökten ümîdini kesen artist gözlerini yere indirir, komşunun harâb bahçe duvarına diker. Üst üste sıralanmış bu metrûk taş ıstıbakı ona kesvetten başka bir hisse vermez ve muhayyilesinin en dumanlı uzaklıklarında peri-i ilhâmın daha kanatlarının ucu bile görünmez. Sigarası bitmiştir. Bir tane daha yakar, yenisini boşlukta karışık helezonlar şeklinde hızla tahrîk

eder. Dumanın bırakacağı geçici izlerin serî lezvâl hatlarından imdâd umâr. Bilmem nasıl olur, gözleri parlar. Nikotinin tesîryle başını biraz daha döndürmek için sigarasını yekdiğerini müteâkıb geniş nefeslerşe çeker. Mutlak bir şey bulmuştur. Söylenir: Muharriri bir mevzû hayât-ı râiyânedan şâirâne bir sayfa der. Bütün bir kır âlemi hayâlinde teressüm eder: En önde büyük bir ağaç, gölgesinde genç bir çoban, elinde kaval, ta uzaklarda, ufku tebâruz ettiren köyün en güzeline, nişanlisına, aşkının köpüren dalgasını üfler, yollarken ilerde turuncu kayaların yer yer sivrildiği güneşli, yeşil bir merada süür otluyor. Çobanla ürü arasında iri, sarı bir köpek asabî ayakları üstünde vücûdunu germiş, sâdik, müteyakız ve himâyekâr gözlerini sırtında bir çalı yığınıyla şurada geçen ihtiyâr köylüye dikmiş duruyor. Pembesi bulutlu bir semâ altında ve ılık bir hava içinde kurulacak bu sahne içinde sarîlerin en rakîk derece içinde morların en cilveli görünüşleriyle oynasacak açık tırşelerin çok edâlî tavırlarıyla koyu kıvı eflatunların kollarına atılacak kavs-i kuzahın bütün yardımcı renklerinin bu cümbüşe iştirâkıyla öyle bir edebiyat-ı elvân zuhûr edecek ki... Artık duramaz. Şövaleyledoğru koşarken bir iskemle devirir, kanepeye çarpar ve derhal boyalar sıkılır, iki üç fırça seçilir. Küçük bir muşamba üstünde mesûde meydâna çıkmaya başlar. Ağaç, çoban, zemîn, semâ belli olur. Ressam kalkar biraz kiriyle yüzü yeniden ekşir. Ne "banal" şey! Milyon kere mıncıklanmış bir mevzû, der. Yesi birden bire son dereceyi bulmuş, artık idmâğında kısırlığın başlamış olduğuna katî hüküm vermiştir. Kaşları çatılır. Nazarını bir kesilmiş koyun gözü fersizliği bürür. Cephesini zulmetler kaplar. Şu lahzada o kadar bedbahtır ki...

Nasıl olmasın: Bunca senelik mesâîsi var, hayâtının en tatlı yıllarını bel etmiş ve gençliğini anlamaya vakit bırakmamış muktesebâtı var. En çetin zorluklar ve en zengîn ümîdlerle dolu böyle bir mâzînin bir gün olup da pek değersiz ve çok ağır yükler gibi son derece parlak zannettiği istikbâlinin üstüne çökeceğini en tatlı hayâllerini ezeceğini, mahvedeceğini hâtıralarına getirmemişti ki... Bu azam felâketine muntazar değildi ki...

Zavallı renkler şâiri, yeniden tepinircesine dolaşmaya ve kendi kendine söylenmeye başlar: "Ah, ben sanattan neler neler ummuştum: Şeref, zenginlik, saâdet ve öldükten sonra târîhte yaşamak... Sokakta nazarım bütün ebkem takdîrlerin tebessümünü toplayacaktı. Kapımın eşîği ilân-ı hayrâniyete ziyâretçiler sürüsünün topuklarıyla aşındıkça yükselecekti, dehâetimin etrafında geniş bir alkış müstemlekesi teşkîl edecekti. Oh, benliğimde öyle istihzâ-yı insibât vardı ki... Bugün tanıdıklarımın başka beni tanıyan yok, kendi tarafdârı

yalnız kendisi, kendi hayrânı yalnız kendisi olmak ve kendisini kendi iki elikyle alkışlamak, bu ne boğucu inzivâ..."

Çılgınlara mahsûs bir sürat ve şiddetle palet bıçağını kapar, sevgilisini bıçaklayan meşhûr bir kıskanç gibi muşambaya saplar. Sâatlerce süren öldürücü yorgunluklar ve helecânlardan sonra yine bahâsına mevzûsuz kalışını ressam da böyle imzâlar.

Ressam H(a) Avni -Sanat Mevzû Ararken-Pek Muhterem Üstâd Cenâb Şehâbeddin
Beyefendiye-İkdâm-10234-14.Rabiülevvel 1344 Cumartesi-03.10.1341-03.10.1925-s.3

3.1.7. Millî Müfâheremiz ve Heykeltıraşlarımız

Evet, bizde heykeltıraşlık, şâyân-ı teessüftür ki başka milletlerin o sanatı derecesinde inkişâf etmiş olmaktan uzaktır. Bu da mâzîmize hâkim olmuş nesillerin hataları netîcesidir. O mâzî ki şimdi kapanmış, bitmiş ve bugün yeryüzünün Türkiye denilen en güzel bir parçasında göz karartıcı hızlarla dönen bir terakkî derecesi açılmıştır. Bu devreye her devrânını icrâ ettirmek istediğimiz vakit geçmişlerimizin kusûrlarını göz önüne döküyoruz: Onlar böyle yapmışlar da biz böyle kalmışız, binâenaleyh onların gittikleri yoldan gitmeyeceğiz, diyoruz. Pek doğru. Lakin ne yazık ve ne garîbdir ki bazı teşebbüslerimizde başka türlü yollardan dönüp dolaşıp yine seleflerimizin düştükleri hatalara düşüyoruz. Bereket versin bu teşebbüsler, memleketin hayâtî meselelerine temâs eden şeyler değil yalnız hürmet diye çırpındığımız manevî mevcûdiyetimizin bir an evvel gelişmesine engel olacak hareketlerdir ki sâikinın yine hüsn-i niyet olduğundan herkes emîndir. Ne çâre ki bu yanlışlıkların hüsn-i niyete makrûniyetinin bile harsî terakkîmize mâni teşkîl etmesine hiç bir şey mâni olamıyor. Son târîhi vakalarımızın Avrupalı sanatkârlar tarafından netîcesine tarafdârlık bu kabîlden bir harekettir. Bu nokta-i nazarın mürevvici olan muhterem zevâtın aflarına güvenerek v ebu husûsta müdâvele-i efkârda bulunduğumuz yerli, ecnebî pek çok münevverânın hislerine tercümân olarak söyleyeyim ki takîbe dilen yol yanlıştır. Heykeltıraşlarımız yabancı meslektaşlarının kazanacakları paraya göz dikmiş değillerdir. Sanatkârlarımız, onların memleketi ziyâretlerini millî hareketlerimize alâka göstermelerini memnûniyetle karşılar ve kendilerini en muazzez misâfirlerimiz telakkî ederler ve bilirler ki fen, ilim, bedîiyât mevzû-i bahs olduğu zamân hudûdlardan kaldırılır ve sancaklar sarılır, bir köleye bırakılır. Lakin bunu bilmek kendilerinin pek haklı bir nokta-i nazarından olan teessürlerini izâle edemez. Heykeltıraşlarımız diyorlar ki: Biz, bugün için yetiştik. Gençliğimizin en faâl senelerini

kanımızın en kaynar zamânlarını eller elinde, âilemizden mehcûr, çalışma çabalaya geçirirken dâimâ heyecanlı düşünürdük. Bir gün olacak ki yurtlarımıza döneceğiz, halkımız onları seve seve seyrederken eteklerinde kemiklerinde, eteklerimizden kemiklerimizden zerreler bulunan, aslı yine biz olan kendi sanatkârlarımızın mahsûl-i dehâları yani mahsûl-i dehâmız diye iftîhâr edecekler. Bir de vatandaşlarımıza bu pek yerinde gurûru verebilmiş olmakla sevineceğiz. Sevincimizin daha ziyâde uyandıracığı, incelteceği istidâdımız önünde ve çelik kalemlerimizin altında iri mermer kütleleri sertliklerinden teceddüd edecekler, en nazar nüvâz şekilleri almaya hazır, mutî, yumuşak maddeler hâlinde gelecekler. Târîh-i medenîmizin Türk heykeltıraşlığı diyebileceğimiz işâret sütûnlarını teşkîl edecekler. Biz böyle yüksek ve samîmî sanat gâyesiyle çalışma, didine, bazen aylarca türlü mahrûmiyetlere katlanarak, bazen ekmek paramızı sayımızla çıkararak, yabancı topraklarda altışar, yedişer sene geçirdikten sonra, baba ocağına dönerken istiklâl hareketleri parlak bir çölü, gurûbî gibi ateş renginde şaşalarla nihâyetleniyordu. O vakit kendimizi öyle vâsi, taşları bile lisâna getirebilecek öyle azimetli bir mevzû karşısında bulduk ki: Bizi bizden sonra gelecekleri onların haleflerini eli nihâye çalıştırmaya kâfi bir ilhâm deryâsı dedik. Açmaya özendiğimiz çıgırın ilk işâret sütûnlarını meydânlarımıza, parklarımıza bu deryânın kuvvetli dalgalarını getirmeli, atmalı dedik. Mevcûdiyetimizi dâhilde dostlara, hâricde yabancılara isbât için ranâ bir fırsat dedik. Daha neler ve neler dedik. Zafer âbidesi sözü, gazetelerde tekerrüre, ortada çalkalanmaya başladığı zamân hepimiz krokiler çizmeye, ezgiler hazırlamaya başladık. En salâhiyetdâr ve en milliyetperver ağızlar âbidenin mutlaka Türk sanatkârlara yaptırılacağını temin ediyorlardı. Fakat ne oldu bilmiyoruz, kararlarda ani tebeddüller görüldü. Beş kıta-i arzın sanatkârlarına hitâben programlar neşredildi. Bu hareketin netîce vermeyeceğini anlayarak incindik. Sonra ne olduğunu herkes bilir: Tahassüsâtımızı başka lisânlarda ifâde ettirmeyi ve el ağzından dinlemeyi moda haline getirmek istedik. Bunu haber alan ecnebîler, işlettirecek maden ocakları imtiyâzına koşar gibi fevc fevc gittiler, "konsesyon"a tâlib oldular. Tekrar ediyoruz: Hepsi muhterem misâfirlerimiz, muazzez meslektaşlarımızdır. Buyursunlar, inşâ edilecek büyük ticârethânelerin, vâsi bankaların dâhili, hârici tezyînât-ı mahkûkasını, heykeltıraşlığa taalluk eder her türlü âsârın vücûda getirilmesini uhdelere alsınlar. Yalnız kendi hislerimizin, millî mefâhiremizin terennüm bize bırakılsın. Heykel sanatı bizde pek münkeşif olmasa bile bugün Türkiye'de erbâbı hiç mi hiç yok değildir.

Şehir yüzü görmemiş, mûsikî nâmına kavalıdan başka bir âletin mevcûdiyetini işitmemiş çobanlar bile kendi neşelerini, kendi kederlerini yine kendileri terennüm ederler. Büyük

bestekârlara mevcûdiyetlerini bilseler bile yalvarmazlar. Bunun zevki, değeri de bundadır. Hakîkî sanatın kıymeti de yine bundadır. Yüksek teknik mutlaka yüksek sanat demek değildir. Biz ise bir şeyden haberi olmayan çobanlar değiliz. Mesleğimizin inceliklerine bîgâne çocuklar değiliz. Heykeltıraşlarımız işte böyle düşünüyorlar ve pek haklı olarak Türk sanâyi-i nefisiyesini din mâniyası yerine, bugün sebebi kolay izâh ve kolay cerh edilir bir ecnebî-perestlik kâim oluyor ki neficesi yine bedîiyâtımızın ilerlermesine ked vuruyor. Sanat sahasında kudemânın takîb etmiş oldukları tarîk diğer yerlerden geçerek yine onların vâsıl oldukları karanlıklara doğru yürütüyoruz. Bu hareketsiz heykeltıraşlığımızı hiç olmazsa elli sene geriletecektir. Sanatkârlarımıza da bir kere olsun, kendilerini gösterecek fırsatı verelim. Eğer şimdiye kadar doğurdıkları istihfâfa gerçekten müstehak iseler başta kendileri olarak, kimsenin diyeceği kalmaz.

Ressam H(a) Avni -Sanat Millî Müfâheremiz ve Heykeltıraşlarımız-İkdâm-10253-04.Rabiülâhir 1344 Cuma-23.10.1341-23.10.1925-s.3

3.1.8. Sanat Âleminde

Asrî Sanat

12 Mart târîhli "İkdâm"da sanâyi-i tezyîniyenin asrî şeklinin bizde mefkûdiyetinden bahsetmiş ve 925 meşherine iştirâkımızın mvaffık olmadığını yazmıştım. O yazımın intişârından epeyce müddet sonra hakkında malûmât gelmeye meye başladı. Meselâ son posterlerin birinden [F. Jan Dö Sityö'nün]"Asrî Sanat Nedir?" unvânlı bir küçük kitâbı çıktı. Kitâbın üzerinde "Sanâyi-i tezyîniye sergisini vâsihen görebilmek için" ibâresini hâvi bir genişçe kuşak bulunuyor. Eserin ibtidâsından şu ilk satırları tercüme ediyorum:

"Katiyetle tarîf ve tesbît olummuş program dolayısıyla yazılan şu eserin intişâr ettiği sıralarda da 1925 senesi için ilân ve ihzâr dilen asrîsanâyi-i tezyîniye sergisinin mütebâki hazırlıkları devam etmektedir. Programdan müstahrec işte kısa bir madde:

"Beyne'l-milel ve asrî harf ve sanâyi-i etzyiniye sergisi sırâhaten asrî karakter ve temâyyülât arz eden ve her türlü sanata küşâdedir. Bu o demektir ki eski üslûbların her nev kopyaları ve taklîdleri bu meşherden uzalaştırılacaktır, bu yine o demektir ki her gün istimâl ettiğimiz en basit eşya bile, işletince en kıymetdâr eserler derecesinde güzellikler iktisâb edebilecekleri için oraya kabûl olunurlar.

Bütün endüstri sâhibleri, bütün artistler, bütün sanatkârlar, ahşap, taş, maden, çini, cam, kâğıt, mensûcât ileh gibi mevâddan hangisi üzerine çalışırlarsa çalışsınlar bunları ne gibi

usûllerle ve ne cihetlerde istimâl için imâl ederlerse etsinler her şeyden evvel görünmeye mecbûrdurlar. Nasıl ki bu sanatların eski devirler yaşamış şöhretli selefleri de kendi zamânlarının asrîleri olmuşlardı ve meydâna getirdikleri her şeye mantıkî, âhenkdâr ver o vakitlerin hayât-ı hâziresi şerâitine tamamıyla mutâbık şekiller verebilmişlerdi..."

Müellif, modernizm hakkında müteaddid hülâsalarını derc ve kendi mütâlaatıyla çarpıştırırken uzak ve yakın mâzilerden misâller getiriyor en salâhiyetdâr zâtların fikirleiryle ihticâc ediyor ve kırk ikinci sayfanın nihâyetine doğru şu karar veriyor:

"Ferdin yeni ihtiyâclarını ve fennin terakkîlerini anzar-ı itibâra alan sanat asrîdir." Diyor. Biz ise şu satırları hâiz eşyayı Avrupa'dan alıyoruz, kendimiz bir şey meydâna getirmiyoruz ki oraya yollayalım ve teşhîr edelim. Anel gazetesinin 19 Nisan târîhli senesinde bu meşhere dâir 16 sayfalık bir ilâve var. İlk makalesinin unvânı "Serginin Alacağı Şekiller, Husûsiyeti ve Şümûlû"dir. Muharriri enstitü azâsından ve sanâyi-i nefîse müdürü Paul Leon, der ki meşherin ikinci komiser generali bulunuyor. Bu makaleden şu satırları alıyoruz:

"Sanat, mâhiyeti ve takîb ettiği maksat itibâriyle esâsen tezyînî değildir. Tablo ve statü tıpkı halı ve mobilya gibi tezyîne yaramazlar mı? Sâfi sata, tatbîkî sanat diye biri maddî ve muayyen gâyelere faydası olandegeri olan yeni nev sanat kabûl etmeli midir? Bu, kolay yıkılabilir, ayrılık mânieleri bugün tahrîb edilmiş, lüzûmsuz ve uydurma farklar kendiliklerinden zâil olmuş bulunuyorlar. Bundan sonra indimizde hirkat ile sanat arasında hudûd yoktur. Yakında açılacak meşherin hedefi ve hakîkî manâsı işte budur. Programı ve gâyesi nâdir eşya ile camekân içinde gösterilmeye mahsûs zengin biblolar teşhîrine münhasir değil hayâtın ziynetini teşkîl eden pek mütenevvi ve pek müteaddid anâsırı tevhîde matûftur.

Paul Leonmakalesinin bir yerinde de:

"Evlerimizin döşenmesi, kadının süsü, tiyatro ve sahnesinde görünecek eşhâsın kıyâfetleri, sokaklarımızın, meydânlarımızın, parklarımızın beledî ve tertîbâtı, şimendifer kompartımanları, vapor ve tayyâre kamaraları gibi koşan, kayan ve uçan ikâmetgâhlarımızın tesîsi de sanâyi-i tezyîniyeye âid husûsâtandır. Sanâyi-i tezyîniye vaktiyle mihâniki arabadan başka bir şey olmayan lokomotifi, evvelce beygirsiz bir kapıdan ibâretken bugün sürat dediğimiz kudreti istihdâm eden ve rüzgâra karşı mukâvim bir makine olan otomobili de bedîiyât havzası dâhiline almıştır. Asrî dekoratiflerimiz telsi

telefo ve telgraf âletlerini yuvalarımızın bu yeni çırçırlarını muhâfaza edecek yâhûd onlara destek olacak çekmece, iskemle gibi mobilya üslûbları aramıyorlar mı?"

Ben de işte bunu söylemiştim: Bizde asrî sanat yoktur, kadîm halılar ve eski kumaşlarla bu yokluğu örtemeyiz" demiştim. Hâl-i hâzır sanat âleminin en salâhiyetdâr simâları da görülüyor ki az vakit sonra bunu teyîd ettiler. Yolladığımız bir kaç parça asr-i dide eşya yâhûd sergi programının malûm maddesinde denildiği gibi "Eski üslûblar kopyaları ve taklîdlerinden ibâret öteberi, belki siyâsî bir nezâket olsun diye reddedilmez. Lâkin asıl sanat muhîtinde şiddetle tenkîd ediliriz ve sanat kredimizi sarsarız. Son sistem otomobil dâhillerini söylemek için hâzırlanmış tertîbât-ı tezyiniye, yolcu tayyâreleri için tezyîn edecek dekorlar ve teferrûât, bir süratkatarını koşturacak lokomotifin alacağı ince uzun istivâbı şekl-i zarîf, bir trans atlantikin yemek salonunu düşünerek meydâna getirilmiş her türlü mobilya, daha neler ve neler bizde var mı? Yani fenin en son terakkiyâtının tevlîd ettiği hayâtî ihtiyâcları tatmîn edecek vesâitin bedîî şekilleriyle meşgûl oluyor muyuz? 925 sergisi işte bunları istiyor. Oraya üç yüz sene evvelki modelere göre yapılmış çeyizler ve sâire götürürsek (ای) yâhûd smoking ile gidilmesi meşrûr bir cemiyete lâta ile dâhil olmak isteyen bir adam vaziyetinde kalırız. Daha fenâsı bize edilen hatayı anlamamış, sanatta eskiliğin, yeniliğin ne demek olduğunu idrâk edememiş her gün birkaç kere tekrar ettirdiğimiz asrîlik kelimesinin mefhûmunu kavrayamış gibi görüyoruz ki millî gurûrumuz için bunun ne kadar elîm olduğunu düşünelim. Bize düşen, Fransız ların davetine teşekkür ve fakat bu acıklı yoksulluğumuzu setr için adem-i icâbet idi.

Ressam A(yın) Avni Sanat Âleminde Asrî Sanat-İkdâm-10085-09.Şevvâl 1343

Cumartesi-02.05.1341-02.05.1925-2

3.1.9. Sanat Âleminde

Sanâyi-i Nefîsemizin Islâhı Çârelerinden

Nefîs sıfatıyla tavsîf edilen sanatların yeni şekli vardır: Biri hakîkî, öteki sahte. Hakîkî sanat, az çok kuvvetli bir tekniğe munzam pürüzsüz bir şahsiyetin müstesnâ bir hassâsiyetinin tezâhürüdür. Tekniğin gürültüsünden, kuru bir maharetten başka meziyet göstermeyen sanat da sâhtedir. Teşbîh câiz ise tekniğe sanatın iskeleti diyebiliriz. Sanatı hem güzel hem kanı sıcak-güzel fakat soğuk ne kadar eşhâs ve eşya vardır! Bir vücûda benzetirsek teşbîhin ne kadar aykırı olmadığı görülüyor. Rûhumuzu istediği gibi örüp çeviren "enerji"imizi mutî bir esîr gibi türlü istikâmetlere sürükleyen o nâ kâbil tarîf-i

kuvvet, sanat, teknik denilen fen ve ilim denilen huzmesine istinâden tezâhür eder ve o huzmenin karışık görünüşleri yâhûd işitilenleri arasından fıskırır. Her eser-i sanatta-ekolünün icâb ettirdiği tarzda-yüksek bir teknik vardır fakat teknik gösterisi sanat değildir.

Teknik ilmîdir, herkesin malıdır. Sanat hissîdir, binâen-aleyh şahsîdir ve yalnız sâhibinindir. Bir sanatkâr diğlerinden, bir millet başkasından bu ilmî cihazları alır ve ilhâmını objektif hale getirmek için vâsıta-i ifâde olarak kullanır. Bundan dolayı o sanatkâr yâhûd millet küçük düşmez. Çünkü ilmin Beyne'l-milel olduğu herkesin malûmudur ve târîh şâhiddir ki medeniyet âleminde mevki tutmuş milletler yekdiğlerinden istiâre ettikleri tekniğe kendi kâbiliyetlerinin de ilâvesiyle sanâyi-i nefîseyi asırdan asra bugünkü dereceyi yükseltmişlerdir. Eserlerine kendinden bir şeyler ilâve edemeyen bir teknisyen ne kadar mâhir olursa olsun saantın sahetkârından başka bir şey değildir. Böyl ellerden çıkan şeylere bakanların gözleri hokkabaz seyredenlerin hislerine müşâbih bir duygu ile birkaç dakika oyalanabilir fakat nazarları o şeyleir deliğ öte tarafa geçmez, rûhları nazarlarını takîb ede ede bedîi hislerle dolu incelik âlemlerine dalamaz, coşamaz, yükselemez. İyi oynayan, iyi bir piyesiyle bir hokkabazın marifetleri arasında mukâyese yapılabilir mi?

Her memlekette kesretle tesâdüf olunan bu sanat hokkabazları kendilerini halka sanatkâr diye satmak isterler ve kâh kâh geçici bir muvaffakiyet de kazanırlar. Fakat derînlikten bedîilikten mahrûm marifetlerinin-öyle eserlere marifetten başka bir isim verilemez-hiçliği çabuk sızar, kendini gösterir. Zavallı müessirleri de lâıyk oldukları dereceye iner ve kalırlar. Sırası gelmiş gibi iken Rus akademisinde söyleyivereyim: Tenkîd, hakîkî snatı sahttesinden ayırmaya yarar, bir "criterium" keşfedememiştir. Lakin zannediyorum ki bu husûsta nikbinden tefrika oldukça medâr bir usûl vardır, o da bir eser, uzun uzadıya tedkîktir. Mûteaddid kere görülen yâhûd dinlenen bir eser ya gittikçe daha ziyâde sevilir yâhûd mürûr zamânla kendinden derece derece soğutur. Birinci şık gerçekten bedîi eserlerin mümeyyiz-i hâmisidir. İkincisi de sahtelik dalgasıdır.

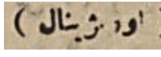
Velhâsıl hakîkî sanat yapabilmek için bi sanatkârın iki sıfatla muttasıf bulunması, hassâs ve mâhir olması lâbüddür. Hassâsiyet sonradan kazanılmaz fakat mahâreti çalışmakla sonradan herkes elde edebilir. Şimdi umûmî olan bu kânûnun ilcââtının memleketimizdeki derece-i hükmünü araştıralım:

Bizde, ne kadar sevinilse yeridir, hassâsiyet en mütenevvî ve ince şekilleriyle mevcûddur, lâkin sanat muhîtimizde teknik ne derece yerinilse azdır, hemen hemen yoktur. Fazla olarak da munattıfa, muhâkemeye, bilgiye ilân-ı harb etmiş vaziyette buluyoruz. Sanatkâr

unvânını fuzûlî gasp eden bizler, en azîm dühhâtı istihfâfla "Muhâkemesini, malûmâtını istimâl etmeden yalnız göz kararıyla ve el mahâretiyle çalışan ressam, bir aynaya benzer ki karşısındaki şeyleri mahâretiyle nüfûz ettirmeden körü körüne aksettirir." Diyen Leonardo da Vinci'ye budala nazarıyla bakmak gibi garâbetler gösteriyor ve sanattan ziyâde para aşkıyla çalışıyoruz. Sanatı her şeyin fevkinde bir ideal olarak kabûl etmiyoruz. "İyi ressam, dikkat et, maddî dileklerin satanıtın şerefine galebe çalışmayan" diyen o büyük Leonardo hayâta bir dakika dönebilseydi, o dakikayı bizi telîne hasrederdi. Başka yerlerde sanattan mahrûm eserlerde hiç olmazsa teknik bulunur diyordum, bizde o da yani sanatın sâhtesi bile yoktur. Fi'l-hakîka-şurada ism-i tasrîhine mecbûrum-Halil Paşa, üstâd Rıza Bey, Şevket Bey gibi bilgilerini esîrgemeyen müstesnâ zevât var. Lâkin onlar pek ufak bir zümredir. Ekseriyeti teşkîl eden zümreden kimimiz fırça sallamaktan başka bir şey bilmiyoruz, kimimiz ise destiyi kıran da bir suyu getiren de diyor ve bu sakîm felsefenin ilhâmâtını senede bir iki defa sergi hâlinde ortaya döküyoruz.

Ankara'da meşherlerimizden bahsederken "İki elmas bulacağım diye iki sâat çöplük eşmeye vaktim müsâid değildir." Diyen büyük zât, segilerimizin değerini ifâde edecek en belîğ sözü söylemiştir. Halk ve hükûmette sanâyi-i nefîseyi teşvîk gibi asîl bir emel ile o sergilerden bütçesinin seası nispetinde öteberi iştirâ ediyor. Lâkin emîn olalım ki bu, sanâyi-i nefîsiyeyi değil tembelliği teşviktir. Bizi ciddiyete mecbûr edecek yegâne çâre sergilerimizi on sene kadar tanınmış Avrupa sanatkârlarının mürâkabesine tâbî tutmaktır. Her yıl, iki ressam, bir heykeltıraş ve bir mimardan müteşekkil bir heyet davet edilir, yedi sekiz gün şehrin misâfiri olur, teşhîr edilen âsârın derecelerini tayîn ve şâyân-ı iştirâ olanları tefrîk ile avdet eder. Bu tedbîr sâyesinde altı saat içinde başlanılıp bitirilen altı metrelik şeyler, kartpostallardan, resimli Avrupa mecmûa larından intihâl edilmiş resimler velhâsıl nefis kelimesinin medlûlüne taban tabana zıt evsâf ile muttasıf acûbeler şehrimizde görünmez olur, sanatın sahte şekli bile olmayan garîbeler ortadan kalkar. Bu yolda bir mürâkebenin daha azîm diğer faydası da biz de tekniğin kuvvetlenmesini yani sanat iskeletinin teşekkülünü temîn olacaktır. Bu sûretle sanâyi-i nefîse muhîtimizin ortasına sağlam bir teknik esâsı vaz etmiş oluruz ki bu da memleketimizin târif-i medenîyesine en büyük borcumuzdur. Gelecek nesiller bu esâs üzerine istedikleri şekilde ibdâ kâbiliyetlerinin icâd ve kabûl edeceği tarzda bir sanat binâsı kuruyorlar, sonra o binâ etrafında başlıca dehâlar kanatlanınca uçuşmaya, dönüp dolaşmaya başlar ve her dönüşte latîf bir yenilik, görülmemiş bir güzellik getirir, ilâve eder ve nihâyet kendimize has inceliklerle müveşşeh bir üslûb bulurlar.

3.1.10. Şehir Estetiği

İstanbul'un kenar mahallelerine hâs çirkin bir ibtilâ var ki yavaş yavaş işlek caddelere, merkez yerlere de sirâyet ediyor. Bu, çeşme, kapı gibi bazı mimari eserleri, gûyâ güzelleştirmek için renkli yâhûd beyaz badanaya bulamak âdetidir. Bu zevksizlik numûnesi son günlerde divan yolunda da görüldü. İrgat pazarından Çamberlitaş'a doğru giderken sol taraf kaldırımının kenarını kesme taşlardan itinâ ile yapılmış bir mezârlık duvarı teşkil eder. Uzun yılların bu duvara verdiği hoş ve sıcak eskilik rengi arasında henüz badana edilmiş bir medhal beş on günden beri kar beyazlığı ile çirkin çirkin sırtmakta, nazarlara bakmaktadır. Bizde anane derecesine başlayan bir hâl ve dereke ki memleketin birçok yerlerinde hüküm sürer, birçok güzellikleri söndürür, birçok ince işleri mahveder. İstanbul'un ikmâl edilmiş ve çerçevelemiş tablolar gibi çömlek köşelerine keser defa bu dikkatsizlik sakatlar. Gerek Türk gerek Bizans işi mahkûk-i tezyinat-ı mimariyenin ârâları muhtelif târîhlerde sürülen, içirilen kireçle dolmuş ve dümdüz olmuştur. Meselâ üç dört asırlık cisim bir çınarla yek vücûd hâline gelmiş müseddesi şeklinde kadîm bir çeşme, etrafta "Eğrikapı" surları ve pek eski bir câmi görürsünüz. Ne "karakteristik" ne "pitoresk" yer demeye mevkiin letâfetine doya doya bakmaya kalmaz, gözlerinize çuvaldız batırılmış gibi bir elem hissedersiniz. Asr-ı dîde ağacın dört tarafa azimetle saldıgı oymalı yapraklarla mahmûl büyük dallar altında gölgelenen, biraz serîn, biraz loş ve "mistik" görünüşüyle şehirlere mahsûs aleladelikten kurtulan o yerin acı pembe renkte taze badana ile berbâd edilmiş o güzelim çeşmesi çirkin ve manâsız bir baca ikiliğiyle zevkinizi isyân ettirir, rûhunuzu yırtar. Yâhûd bir gün Yenibahçe'nin falan tarafından geçerken karşınıza birden bire eski bir yapı çıkar: Muntazam taşlardan büyük bir mikap, iki cephesi iki çeşme. Yan tarafından ve hâricen bir taş merdivenle mikabın sabından süpürülen küçük kâr-gîr minâreye çıkılıyor. Hoş, hiç beklenilmeyen bir tarz. Heyet-i umûmiyesindeki solgunluk ve tozluluk bir binâyı hem çeşme, hem mescid şeklinde tasavvur ve inşâ eden zamânı o kadar güzel yaşıyor ve üslûba o derece bir ifâde kuvveti veriyor ki müncezib olur, oradan ayrılamazsınız. Aman şunu biraz da öteki cihetten göreyim diye köşeyi döndünüz mü ya orası ya ne bileyim, bu mimarının karşısındaki ovanın yaşıtı taş köprüyü yine badana edilmiş bulursunuz. Cesîm

bir çayı çevirmiş gibi elemeler duyar ve oaradan uzaklaşırken sebep olanlara bu bakımsızlığa hayret edersiniz.

Beyaz sakallı, güzel vücûdlu, sevimli bir ihtiyâr dizden yukarı kısa pantolon giydirmek, ayaklarına patikler uydurmak, beş yaşında bir çocuk kabâhatine koymak ve karşısına geçip temâşasından haz almak ne kadar inceliğe delâlet ederse sâr-i atikeye düzgün sürüp seyirle mesrûr olma da o derece salîm bir zevk alâmeti olabilir. İkinci Wilham'ın Abdülhamit'i ziyâreti kararlaştırıldığı vakit Paşa da misâfirine pâ-yı tahtını latîf göstermek için bütün surların badana edilmesini irâde buyurmuş. Şükür ki aklı başında bir zâtın müdâhalesi sâyesinde bu saçma irâdenin önü alınmıştır. Esâsen hep yeni her şey çirkindir. Yeni bir şehir, bir binâ, dâimâ eğretilik hissi verir. Bu yenilik sahte olursa daha berbâttır. Hele bir tarafı eski, bir tarafı yeni şeyin görünüşü tahammül fersâdır. Zamânın her şey üzerinde bıraktığı bir iz vardır ki ona dokunmamalıyız. Yılların eşyaya âheste âheste ve itinâ ile giydirdikleri bir libâstır ki setir ettiği ne olursa olsun on amûnis ve asîl bir hal verir. İşte o güzel libâsı başak bir renkten yamalarla çirkin ve gülünç şekle koymamalı ve kaş yapmak için göz çıkarmamalıyız.

Ressam Avni-Sanat Şehir Estetiği-İkdâm-10213-22.Safer 1344 Cumartesi-12.09.1341-12.09.1925-s.2

3.1.11. Sanat Bahsleri

Târîh-i Sınâattan Bir İki Misâl

"İkdâm"ın 29 Mart târîhli nüshasında resim sergilerimizin bir müddet Avrupalı sanatkârların mürâkebesi altında bulundurulması lüzûmundan bahsetmiştim. Sanat muhîtimize mensûb bazı zevât maksadımı gâliba yanlış anlamış olacaklar ki "Böyle bir lüzûm-i serdi bizde sanat kâbiliyeti yok demektir." Gibi bana hiç de hâtırıma gelmeyen bir şeyi isnâd ediyorlarmış. Halbûki ben bunun tamamıyla aksini musarrâhen beyân etmiştim:

" Bizde, ne kadar sevinilse yeridir, hassâsiyet en mütenevvi ve ince şekilleriyle mevcûddur." Demiş ve bunu makalemin öyle bir yerinde söylemiştim ki o sözlerin herkes için manâsı: Bizde sanat kâbiliyeti o kadar çoktur ki hergün daha ziyâde hergün daha yeni bir sûrette tecelli ediyor demektir. Artık bunun üzerine o yazımdan çeke çeke, zorla başka türlü manâlar çıkarmaya çalışmak biraz fazla tuhaf olmaz mı? Ben yalnız sanatkârlarımızın teknikteki büyük zaaflarını anlatarak bu husûstaki kuvvetli milletlerden istiâneye lüzûm gösterirken ilim sahasında yabancı mürâcaatın haysiyet kırarak bir hareket

olmadığını ve buna târîhin şâhid bulunduğunu yazmıştım. İşte târîh-i sınaate dâir eserlerden alel-taayyün birini kitâb dolabımın rafından çekiyor ve niyet tutanların yaptıkları gibi gelişi güzel bir yerini açıyorum. İngiliz ekolü çıkıyor, mübâhisin baştan birinci sayfasını şuraya aynen tercüme edeyim:

"İngiltere'de ressamlık asırlarca ecnebî sanatkârlar elinde kalmıştır. Bu sanatkârlar, en ziyâd ekralların davet ettikleri "portretist"ler idi ki bir nesillerin ve krallık dâhilindeki büyüklerin tasvîrlerini yaparlardı. Mesela 16'ncı asırda Alman ressamlarından Hans Holbein yedinci Henri'nin sarayına mensûb idi. 17'nci asırda ise A. Wandeyn, Flamen Standesenden 1'inci Şarol'un en güzîde ressamı idi. Bi'l-âhireStivar hânedân kraliyesinin ihyâsından sonra da 2'nci Şarol'un ve saray erkânının resimlerini yine iki Alman, Pier Lui ile G. Kiteler yaptı. Bunlardan mâedâ diğer birçok Alman, Fransız , Hollandalı ve İtalyan ressamlar Londra 'da da ikâmet ediyor ve sanatın her şubesinde eserler meydâna getiriyorlardı.

Bu ressamların ekseri asıl İngiliz ırkından iflizler yetiştiriyorlardı. Lakin bunların hiçbiri hakîkî bir İngiliz ekolüne "kaşe" olabilecek husûsiyet ibrâz edemediği gibi üstâd isimleri arasında nâm bırakacak derecede istidâd bile göstermiyordu. Bu iki asır böyle devam etti ve ancak 18'inci asırda, sanatın her tarafta inhitâtat yüz tutmadığı sıralarda İngiltere'de millî bir ekol teessüse başladı. Ezmine-i ahîre sanatkârları arasında ressamlığın bazı şubelerinde birinci dereceyi ihrâz eden esatize işte bu mektebi temsîl eden şahsiyetlerdir. İngiltere siyâsî azimet ve ticârî inkişâf nokta-i nazarından kazandığı birinciliği ve şahsiyetler sahasında, sanat sahasında da elde etmiş bulunuyordu."

Şimdi bu kitâbı bırakıyor ve diğer bir müellifin aynı ilme dâir eserlerinden birini tıpkı öteki gibi açıyorum. Bu defa İspanyol ekolü çıkıyor. Onun da başlangıcından şunu tercüme ediyorum:

"İspanya ekolü 15'inci asra Flamen, 16'ncı asırda da İtalyan nüfûzu altında kaldıktan sonra yavaş yavaş geliyor ve millî bir karakter alıyor. 16'ncı asırda Şarl Lui'nin ve sonra 8'inci Filip'in saraylarında İtalyan ressamlar bulunuyordu. Şsrl Lui'nin tasvîrini Alman rönesansının en tanınmış kolovistlerinden büyük bir portretist olan Amberger Nihâyet 17'nci asırda ihtiyâr Herora ismindeki ciddiyeti, tabiatı, sıkı tedkîki ve kuvvetli realizmi ile İspanyol ekolünü yabancı üslûbları taklîdden kurtardı. Pek meşhûr Velaskez bu sanat halaskârlarının atılıyesinden çıkmıştır. Târih-i sînâatte her an tesâdüf olunacak misâllerden işte ikisi ve bu dâimâ böyle olmuştur. Dâimâ milletler yekdiğerlerinden teknik ve sanat

terbiyesi almışlardır ve hiçbirini diğerini bundan dolayı küçük görmemiştir. Hocadan istifâdenin acîb olduğunu yalnız bizim sanatkârlarımızdan işitiyoruz. Gözlerimiz önünde şu muazzam medeniyeti başaran insanlar bizden daha aşağı mahlûklar değillerdi. Kendimizde fevkalâdelikler bulmaya uğraşacağımıza yabancı mürâkıblara olan şiddetli ihtiyâcımızı itirâf edelim. Hakikat görmek için gözlerimizi kapamakla değişmez. Belli başlı sanat teşkilâtı bulunmayan yegâne millet biz kaldık. Bu boşluğu ne kadar doldursak hakkımızda o kadar hayırlı olur. Bu mesele etrafında ciddî bir hatt-ı hareket takîb etmekle hem pek kıymetdâr vaktimizi hem de dışımızdan tırnağımızdan arttırdığımız nakdimizi zâyî eidyorum. Nesl-i hâzir yüksek tarafların kayıtsızlığına, bazı tarafların da şahsî menfaatlerine kurbân gidiyor. Haberimiz olsun, bir nesil bir rub-i asır demektir. Bizim gibi dara gelmiş milletlerin hayâtından ve vaktin o nakitten pek çok kıymetli olduğunu unutmayalım.

Avnî Lifij-Sanat Bahsleri: Târîh-i Sınâattan Bir-İki Misâl-İkdâm 10068-19.Ramazân
1343 Pazar-12.04.1341-12.04.1925-2

3.1.12. Maârif Müfettişleri Kongresi Münâsebetiyle

İhtisâs Müfettişleri Lâzımdır

Maârif müfettişleri kongresinin hayırlı neticeler vereceğinden emîniz. Pek mühim olan bu toplantışın sebebi gazete haberlerine göre ihtisâs müfettişleri tayîni lâzım mıdır değil midir meselesi imiş. Müzâkere esnâsında resim derslerinin de konuşulması tabîdir. Tesâdüf eseri olarak kongre bu senenin bu ayında yani Paris'te beyne'l-milel sanâyi-i tezyîniye sergisinin küşâdı hengâmında, sanâyi-i tezyîniyenin ve bunun asrî şekillerinin ne demek olduğuna dâir gazeteler, mecmûalar ve kitâblar dolusu malûmât geldiği pek ehemmiyetli bir târihte toplanıyor. İki seneden beri muhtelif yerlerde bu husûsa hasrettiğimiz müteaaddid makaleler belki de başka meşâgıl arasında nazar-ı dikkati o kadar celb etmedi. Lakin şimdi sıra bu sırada münevver müfettişlerimizin baş başa verip memleketin terakkîsi çârelerinden bazılarını düşünecekleri şu günlerde aynı mevzûyu bir kere daha ele almak fırsatını kaybetmek istemeyiz. Hepimiz biliriz ki elyevm asrımıza demir ve yazı hâkimdir, nesl-i hâziri ve ensâl-i âtiyeyi şüphesiz birkaç yüz sene müddetle mühendisler idâre edecektir. Bu da 18'inci asır nihâyetine kadar devam eden biraz maarzî, fazla ince, edebî siyâsetin aksülameli netîcesi olsa gerektir. Hele Harb-i Umûmî ve mütâkere seneleri revîş âlemi o derece değiştirmiş ki eski tarz tefekkürler birden bire altüst olmuş ve on bir sene evvelki düşünüşler müstehâse telakkî edilmeye başlamıştır. Eskilerin târîh-i beşer

taksimâtına izâfe ettikleri "demir devri" yirminci asırlı beraber çelik devri şeklinde tekrar etmiştir. Bu yeni ve sert devrin adamlarının alacakları terbiye harflerden ziyâde hatlara isnâd etmelidir. Çünkü makine demek resim demektir.

Terbiyemizin bedîi cihetleri, harsımızın kökleşmesi bahusûs iktisâdiyâtımızın yükselmesi nokta-i nazarından resim tedrisâtı meselesi çoğumuzun tasavvur ettiğinden fazla mühimdir. Bugün bizde maârif denince göz önüne her şeyden evvel kitâb kalem ve harita gelir. Resim derslerini hâtırlamak için biraz zihin sarfı lâzımdır. Bu da eski bir lügatin bulaşığdır ki bir türlü yıkayamıyoruz. Maârifimizle meşgûl büyük küçük her fert şu bîkr-i müncecci asırda münevver demek efkârını harflerle değil hatlarla ifâde edebilen demektir, cümlesini iri harflerle yazıp yatağının yanına assın ki her sabâh uyanınca ilk göreceği, düşüneceği şey o olsun. Eğer o gün çoluğuna çocuğuna ne yedireceğini yâhûd onun kirâsını nasıl tesviye edeceğini düşünmek ısrârında değilse derhâl ilâve edeyim ki bu kimse okumak öğrenmesin, efrâd-ı millet birer câhil ressam olsun demek değildi. Bu yalnız maârif-i siyâsetimizi asrımızın icâbâtına tevfiğ etmeli demektir. O icâbât ki makine hîrfe ve sanattır, yani iktisâdiyâtın üç büyük desteğidir. Bunlar da resim ile ifâde edilir, resim ile anlaşılır, resme göre meydâna getirilir. Bugün ilk ve orta mekteplerde diğer tedrisât arasına karışan resim derslerini değil ihtisâs ocakları olan sanâyî mekteplerindeki resim derslerini mevzû-i bahsedeceğim. Sanâyî mekteplerindeki bu dersler o müesseselerin rûhu demektir. Okumak oralarda ikinci derecede kalmalıdır. Halbûki bunun aksine şâhid oluyoruz. Bu müessesâtımızın bazılarında-hepsini bildiğim için sözü umûmileştireyim fakat zannedirim ki hepsi aynı programı takîb ediyorlar-bu dersler madûm denecek derekededir, o kadar ki tıp fakültesinden fizyoloji dersi kaldırılınsın. Çıkan talebenin ne kadar tabîb olması ihtimâlî varsa buralardan çıkanların da o derece sanatkâr olmaları ihtimâlî kalır.

Sanâyîmizin iktisâdiyâtımız üzerine olan tesîri tasavvur edilsin, sonra da bu müesserin inkişâfını tersîn değil temîn edecek yegâne vâsıta ve çâre olan sanâyî-i tezyîniye derslerinin atılıp bırakıldığı hiçlik çukurlarının manzarası göz önüne getirilsin...

Evvelce parlak bir mevcûdiyet gösterirken sonraları inhitâta düşmüş bunca sanatlarımız var. Bu malûm-i âlemdir ki bu sönüşün bir sebebi vardır iki değil. O da sanâyî-i tezyîniye tedrisâtının başlı başına bir ilim olduğu ve o sûretle tesîs ve tatbîki lâzım geldiğidir. Kız yâhûd erkek sanâyî mekteplerinin programını teşkîl eden hüzme-i ulûm arasında sanâyî-i tezyîniye dersi lâıyk olduğu ehemmiyetiyle telakkî edilmez ve hâl-i hazır ile bırakılırsa bu

mekteplerden hiç mi hiç fayda bekleyen çıkmaz olamaz. Mesele hakkımız olmamakla bırakılacak kadar basît değil fecîdir. Bu ders-i millî ve vücûdumuzun kopmak raddesine gelmiş şâh damarı mesâyesindedir. Bunun çok gecikmiş çâresine derhâl bakmak için fırsat da zuhûr etmiş bulunuyor: Maârif müfettişleri kongresi. Bu derslerin salâhiyetiyle teftiş için mütehasıs müfettişlere ihtiyâc vardır. Sanâyi mekteplerindeki tedrîsâtın yolunda olup olmadığını araştırılacak zevâtın, sanâyi-i tezyîniyenin târîhini, hedefini ve nihâyet bugün almış olduğu revîşi, bir memleketin harsı ve iktisâdiyatı üzerine olan azîm değil azam tesîrlerini bilmeleri ve oldukça da bu işin müteveğğilı bulunmaları lâyıktır. Fi'l-hakîka pek münevver münevver müfettişlerimiz vardır fakat bu evsâfî hâiz değildirler. Bu da pek tabîidir. Kendi nefsimi kıyâsen söylüyorum. İdâdî tahsîlimi yapmak üzere Alliance İsrailite girdim. Tedrîsâtı Fransızcada olsa bu müessese yine Türk mekteplerindeki ulûmun aynısını gösteriyordu. Alyans'tan sonra sanata pek lüzûmu olan fizik ve şimdiki daha esâslı tahsîl emeliyle mülkiye tıbbiyesinin eczâcî kısmına yazıldım. Bunların hepsinden fazla da senelerce evde husûsî tahsilde bulundum. En sonra dört sene Avrupatahsîli gördüm. Fakat bütün bunlardan hâtırimda ne kaldı? Yalnız sanata lüzûmu olan şeyler. Bugün müfettiş tayîn edilsem değil coğrafya, târîh gibi dersleri, hatta ehemmiyetle öğrendiğim kimyayı ve fiziği bile teftişte acz gösteririm. Çünkü o zamândan beri terakkiyatı takîb edemedim. Buna mecbûriyetim de yoktu. Müfettişlerimiz de bu gördükleri envâi ulûm ve fûnûnun tablalarına muvaffik gelmeyen kısımlarını unutmuşlardır. Bahusûs, vaktiyle mektepte gördükleri resim mümâreselerini, benim bugün birçok şeyleri unuttuğum gibi kaybolmuşlardır. Sanâyi mekteplerinde ise ancak ressam derecesinde resim yapabildikten mâedâ müzeyyen (dekoratör) muallimler tedrîsâtta bulunabilir. Bunları teftiş edecek zâtın da o dereceye yakın bir ihtisâsa sâhib olması lâzım gelmez mi? Muhterem müfettişlerimizden şunu ricâ ederim ki kongrede kati bir karâr ittihâzdan evvel Profesör Şarl Fogole'nin 7 Şubat 341 târîhli "Vatan"da münteşir "Çinicilik Sanatı Hakkında Mühim Bir Tedkîk" unvânlı mektûbunun tercümesiyle, İvanoe Ramboson'un 25 Nisan 925 târîhli illüstrasyondaki "Sanâyi-i Tatbikiyenin İnkılâbâtı" ismindeki makalesini mütâlaa etsinler.

Ressam Avnî-Maârif Müfettişleri Kongresi Münâsebetiyle İhtisâs Müfettişleri Lâzımdır-

İkdâm-10095-19.Şevvâl 1343 Salı-12.05.1341-12.05.1925-s.2

3.1.13. Edebî Musâhabe

Hırsız Edebiyatı

Edebiyât-ı Cedîde'nin ilk günlerinde, Servet-i Fünûn muharrirlerinin meselâ "Mai Rüya, Beyaz Sâat " gibi sözlerini görünce bunları kolayca Fransızcaya kâbil tercüme oldukları için: "İntihâl efendim, hep intihâl..." diye feryâd eden "Hazîne-i Fünûn, Malûmât" münekkidi kelimelerine, hatta hecelerine kadar Fransızcadan aşırma eserleri görseler, acaba ne yaparlardı? Servet-i Fünûncuları mahza yeni ve ince bir tahassüs sokmakla, "maî hülya, yeşil gölge" gibi ifâdeleri kullanabilir, Fransız edebiyatından yalnız tahassüs ve tefekkür tarzını ilhâmlanabilirlerdi. Bugünkü muharrirler, Fransızca bir eseri, ism-i hâsları değiştirerek, âdetâ aynen tercüme ediyorlar ve bir müellif gurûruyla altına imzalarını atıp halka sunuyorlar. Bu, evvelâ tiyatrolar için kabûl edilmişti, sonra edebiyata teşmîl edildi. Tiyatro muharrirleri, bu rezâleti "adapte" kelimesiyle tehvîn etmek istediler, fakat edebiyatta muharrirler, buna da lüzûm görmüyorlar... Öyle ki bugünkü edebiyatımız sadece bir çapul edebiyatı haline geldi. İntihâl kelimesi, bu iş için artık temiz ve masûm kalmıştır, buna hırsızlık demek bile hafif olacak... O kadar şenî bir hareket!

Dârü'l-bedâyi heyet-i edebiyesi, aralarında Hâlid Ziyâ, Cenâb Şehâbeddin gibi Garb Edebiyatının gavamizine hakkıyla vâkıf ibdâkâr dehâlar bulunduğu halde netîcesini düşünmeyerek bu dâhiyeyi edebiyatımıza taslît etmek hayâtımızı irtikâb edeceği vakit hiç olmazsa yalancı bir mazeretleri vardı. "Tiyatro sanatına, lâzım geldiği kadar vâkıf olmadığımız için tecrübe ve mümârise kazanmaya kadar adaptasyonun kabûlü zarûrîdir." Diye iddiâ etmişlerdi. Halbûki Avrupa'da tiyatrodaki bu manâda ve bu tarzda bir iş hangi edebiyatta mevcûd olduğunu bana göstermelerini isterim. Bu kelimeye bizde verilen manâ ile hiçbir edebiyatta tatbîk edilmemiş olduğunu Avrupa edebiyatlarını tedkîk etmiş herkes tasdîk eder.

Adaptasyonun evvelâ Shakespeare'in oyunları tercüme edildiği zamân mevzû-i bahs olmuştur. Bu oyunlar, her mecliste başka bir perde halinde ve bir oyun böyle lâ-yuad meclislerden mürekkeb olarak yazıldığı gibi daha bu gibi sahneye gayr-i kâbil tatbîk biçimsizliklerde mevcûd olduğundan, Fransız muharrirleri bunlarda sahneye vaz-ı nokta-i nazarından tadîlât yapmaya mecbûr kalmışlar ve işte buna adaptasyon demişlerdir. Yoksa vakalar yine asıllarındaki mahallerde geçer ve isimlerine kadar asıllarını muhâfaza eder ve eser müellifin ismiyle oynanırdı. Avrupa'da bizde yapılan bu tarz adaptasyonu kabûl edecek tek bir edebiyat, tek bir edîb bulunamayacağı bilinmelidir. Büyük klasik

muharrirler, sujelerini eski Yunan ve Latin edebiyatından alırlardı. Fakat bu sujeleri, sırf kendi dehâları ve kendi sermâyeleri ile tağdiye ederek orijinal eserler meydana getirirlerdi. Hiç olmazsa bu sahtekârlık, yalnız tiyatro sahasına mahsûs kalsaydı... Hayır, bazı açığözler edebiyata da teşmîl ettiler. Ortada ne kıymet kaldı, ne de zevk kaldı. Artık, sahtekârlık ve hırsızlık içinde yüzüyoruz. Çünkü artık herkes biliyor ki oynanan oyunlar, umûmiyetle "adapte"dir. Fakat okunan eserlere gelince, samîmî eserler kolayca bu leke altında kaldığı gibi mesrûk eserlerin de yanlışlıkla samîmi telakkî olunduğu vâki oluyor. Tiyatro sahasında olduğu gibi edebiyatta da bu mevzûların birbirine benzemesi, ekseriyâ vâkidir. Zaten meşhûr bir iddiâyâ nazaran "Güneş altında yeni bir şey yoktur, her şey taklîddir." Her mevzû mükerreren yazılmış, bu cümleden olarak bir meraklı Fransız muharriri bütün mevcûd oyunların esâs mevzûlarının otuz altı adedini tecâvüz etmediğini saymış ve hesâb etmiş, edebiyatta bu cümleden olarak meselâ Poul Borje'nin bazı romanlarını aynen tekrar yazmış, "Küçük Kontes", böylece "bir cinâyet-i aşk" haline gelmiştir. Fakat Borje yalnız mevzû almış, bunu kendi tarz-ı tasvîriyle yeniden ibdâ etmiş ve bir "cinâyet-i aşk" muharririn en şahsî, en nefis bir eser-i dehâsı olmuştur.

Ya bizde?... Bizde muharrir bir eseri alıyor, Paul'u Mehmed, Jan'ı Hasan yazarak aynen, satır satır, cümle cümle tercüme ediyor. Hayır, tercüme daha güç ve daha kâbiliyete muhtâc bir iştir. Bu esnâda asıldaki incelikler, nükteler, birçok manâlar kaybolmuş, bunun hiçbir ehemmiyeti yoktur. Esâs çerçeve şöyle böyle kalıyor ya, bu kâfidir. Merhûm Beşîr Fuad'ın güzel bir teşbîhi mûcibince, "Karadağlı eline düşen bir esîr gibi" burnu, kulağı budanmış bu eseri kapınca, mecmûalara veya gazetelere götürüyoruz.

İşin fecî ve edebiyatımız ve milletimiz nâmına fecî'n, fecî noktası burasıdır ki gazete ve mecmûa müdürü bunun adapte olduğunu bile bile mahza ucuzluğuna tamaen eseri derc ve neşreliyor. Bugün mecmûalarda, gazetelerde basılan hikâyelerin hemen hepsi böylece adaptedir. Zavallı halk, bundan bî haber, muharrirlere kıymet ve ehemmiyet vererek bu neşriyâtı tehâllûkle takîb ediyor. Adapte tiyatro da tatbîk edilmeye başlandığı zamân ilk münekkidler âdâtı ve ahlâkı bize uymayan muhîtlere âid bu eserlerin bizim hayâtımıza gayr-i kâbil tatbîk olduğunu iddiâ etmişlerdi. Keşke zarar bundan ibâret kalsaydı. Zarar, bu hudûddan çıkarak edebiyatımızın canına kadar sirâyet etmiş, ne şahsî kıymet ne edebî haysiyet, ne de samîmi bir miyâr kalmıştır. Eserlerini kendi dimâğından, kendi üslûbundan yazan muharrirlerle çapulcular, aynı rekâbet sahasında karşılaşmışlar ve bundan ziyân eden şübhesiz yine edebiyatımız olmuştur. Zaten edebiyat, memleketimizde pek nazlı bir

hayâta mâlik bir zavallı mahsûldü, şimdi adaptasyonn sevkiyle büsbütün inhilâl mahkûm kalıyor demektir.

Mehmed Raûf-Edebî Musâhebe Hırsız Edebîyâtı-İkdâm-10061-12.Ramazân 1343 Pazar-

05.04.1341-05.04.1925-s.2

3.1.14. Edebî Hasbihâl

Edebiyat Can Çekişiyor...

Evet, vâkıa memleketimizde hiçbir zamân lâıyk olduğu ve lâzım geldiği kadar mesûd bir inkişâfa nâil olamamış, hiçbir zamân ârzû edildiği kadar parlak bir itilâ göstermemişse de edebiyatımızın bilhassa bu son senelerdeki sefâlet ve hîcîye asla düşmediği muhakkaktır. İşte meselâ bu son sene, mütâlaa mevsimi bitmiş ednilecek bir zamân hulûl ettiği halde edebî bir kıymeti hâiz bir eser görüldü mü? Yalnız edebî değil, her sene birbirini müteâkıb basılmakta olan avama müteallik eserlerden bir haber var mı?... Forma halinde neşrolunmak mutâd olan âdî romanlar nerede?

Hayır, ne onlar, ne bunlar... Edebiyat mutlak bir akâmete boğulmuş, âdetâ Türk dimâğında edebî feyz sönmüş denilebilir. Evet, yüksek kıymetli eserlerin bizde evvelden beri kârîi pek azdır. Fakat evvelleri şöyle böyle kıymetlice eserler neşrolunur, bunlar oldukça bir rağbet temîn eder, matbûatta bir hareket meşhûd olurdu. Nazar-ı dikkati en ziyâde celb eden bir noktadır ki bilhassa bu kıış, edebî "kitâb" neşrolunmadı, demek hata değildir. Kitâb için böyle olduğu gibi gazete ve mecmûalar için de aynı iddiâ vardır. Vâkıa, bunlar bu sene, bugüne kadar hiç işitilmemiş bir muvaffakiyete nâil olmuşlardır. Fakat birçok "lahne yaprağı" muammer olduğu halde tek bir edebî mecmûa devam edemiyor. Ser ta ser Fransızcadan çalınan münderecâtla dolu mizah mecmûaları, çocuk gazeteelri, avam haftalıkları... Bu kadar! Yevmî gazetelere gelince, kendilerini halkın en âdî ve tecessünü câlib şeylere hasretmişler, edebiyat denilen ve kendilerinin de hizmet etmeleri lâzım gelen bir faâliyet şubesi olduğunu kâmilten unutmuşlar ve bu nâma yalnız mashara mütercime romanlarla yâhûd-gûyâ edebî-çocuk eserleriyle dolup dolup boşalıyorlar...

Bunun sebebi nedir? Edebî Türk zevki inhilâl mi etti?... Sebeb, yegâne şâmil ve esâs sebeb, yalnız ve yalnız para meselesidir! Evvelâ edebiyat, hâdimlerini doyurmuyor, yüksek eserler, kâfi rağbet temîn edemiyor, vâkıa hakîkî edîb,-bir bûlbûl ötmek için nasıl şarta ve kayda tâbi değilse-eser tevîd etmek için para teşvîkine muhtâc değildir. Fakat eser yazmak, onu bastırmak demektir. Bugün bir kitâbın tab ve neşri, pek büyük bir masrafi

mûcib olup satış, bu masrafın faizini bile temîn edemezse, hiçbir tab, yük altına girmek istemez. Edîblerin değilse bile tâbilerin bütün emelleri elbette yalnız para olduğu içindir ki bugün bütün faâliyet, rağbet celb eden mecmûalara inhisâr etmiştir.

Kitâbcılıkdaki bu mukâmete bedel mecmûacılıkda büyük faâliyet var, bu nokta-i nazardan büyük bir terakkî olduğu, inkâr edilemez. Fakat mecmûalar da gazeteler gibi edebiyatı unutturdular var kuvveti, heyecanlı bahislere verdiler. Yalnız kârilerin zevkini takîb ediyorlar: Yani, para meselesi!... Hatta gazeteciler ve tâbiler değil, ihtimâl kârilerin mecmûalara bu rağbeti de para meselesinden olsa gerektir. Az para ile mütâlaa zevkini tatmîn etmek!

Şurası muhakkak ki memlekette, evvelkilerle kıyas edilemeyecek derecede kesîr, yeni bir kârî tabakası teşekkül etmiştir. Yalnız bu tabaka henüz ibtidâî olduğu için sathî ve ibtidâî eserlere rağbet göstermektedir. Bundan dolayıdır ki yalnız mecmûalar değil, gazeteler de yalnız bu sınıf kârilere hizmet ediyor... Hatta yalnız mecmûa ve yalnız gazeteler değil, muharrirlerin bu vadiye sükût ettikleri, para hâtırı için istidâd ve kâbiliyetlerini ihmâl edip bu zevke tâbi olarak gazetelerde halka mahsûs tefrikalar yazdıkları görülmüyor. Bu meselede, en şâyân-ı teessüf nokta ikidir:

Biri, bu ibtidâî kâriler mütâlaa ibtilâsıyla okuya okuya zevkleri yükseldikçe, yeni faâliyetlere teâlî edeceklerine, lâ-kaydi ve ihmâle gömülüyorlar. Bi'l-âhire, hırâmı merâkla yüksek eserlere rağbet göstermiyorlar. Yalancı bir malûmât yaldızı peydâ olunca, bunu kâfi görerek temyîh ve tezyîd ihtiyâcından müstağni kalıyorlar. Bunun sebebi ise pek derînlere, Türklüğün en esâslı hissiyât ve kâbiliyet damarlarına kadar gidip dayanmaktadır. Her şeyden kanâatkâr ve her husûsda ihmâlcimiz, hiçbir şeyde fikr-i sebât ve devam göstermiyoruz. Bu mühim hayâtî meseleyi başka bir makalede tedkîk edeceğim.

İkinci nokta, satışları kendilerine büyük satışları, kendilerine büyük bir kâr temîn eden hayâtları emîn gazete ve mecmûalar, halkın bu âdî zevkini allel-tedrîc-i terfi ve alâ için hiç çalışmıyorlar. Meselâ mergûb bir mecmûa, kârilerine: "Bu, yalnız bu kadar değildir. Edebiyatta daha vâsi ufuklar vardır." Diye ara sıra kıymetli bir iki makale derc edebilir. Aynı vechle, yevmî gazeteler de haftada birkaç gün kıymetli eserler ilâve edebilirler. Fakat bunun yerine, meselâ on iki, on beş bin nüsha satışı olan gazeteler "Benim kârım var, edebiyata muhtâc değilim!" diye bütün sütûnlarını çör çöple dolduruyor ve bu, birkaç lira masraftan kaçındığı için! Millet nâmına, terakkî nâmına en elîm ve en fecî nokta yalnız budur!

Halbûki bu gazeteler, laklakiyet ile sûtûn dolduracaklarına, her gün kıymetli bir muharrirden, muhtelif ihtisâslara göre bir makale alıp koysalar, fikrî bir hareket tevlidine çalışsalar, ihtimâl satışları tezâyid etmese bile kıymet irâe etmiş, kıymete mevki vermiş, milletin terakkîsi için himmet sarfetmiş olmazlar mı?... ve bu kendileri için bir vazîfe değil midir? Fakat dedim ya para, yalnız para, dâimâ para!...

Mehmed Raûf -Edebî Hasbihâl: Edebiyât Cân Çekişiyor...İkdâm-10052-03.Ramazân 1343
Cuma-27.03.1341-27.03.1925-s.2

3.1.15. Temâşa Musâhabesi

Tiyatro ve Tenkîdi Nedir?

Bu kıs, "İkdâm"ın tiyatro musâhabe lerini yazmayı der-uhde ettiğim zamân, hiç aklıma gelmeyen bir şey, bu makalelerimin itirâz ve şikâyet celb edebileceği idi. Fakat dünyada hiçbir memlekette ve hiçbir zamân olmadığı bir sûrette çurya ve kör dövüşü halinde olan bugünkü matbûâtımızda, bunu görmekle de mübâhi olduk.

Akşam gazetesinin... İmzalı bir muharririnin fikrine göre:

Makalem, bir destan imiş, "Kapı Mandalları"nı, niçin beğenmişim ve nasıl beğenmişim?... Bunu arz ve izâh için evvelâ birkaç satır tenkîdden ve tiyatro tenkîdinden bahsetmek mecbûriyetinde kaldım. 19'uncu asrın ikinci nısfinde, başta Sent-Buvuton gibi üstâdlar olmak üzere Jol Lometer Anatole France dahi, bazen Akşam muharirinin ârzû ettiği kadar haşîn ve dürüş olan bir Vintier gibi tenkîd üstâdları sayesinde edebiyatta intikâd büyük hamlelerle derîn bir tekâmül geçirmiş ve o zamâna kadar münekkidin vazîfesi, mekteb hocaları gibi elinde değnekle kusûr aramaktan ibâretken, bilhassa fikrî eserleri anlamak, tahlîl ve teşrîh etmek sanatı haline gelmiştir.

Edebiyatta böyle olduğu gibi tiyatro eserleri için de aynı hal vâki olarak, bugün bütün Fransız gazetelerinde gördüğümüz tiyatro tenkîdleri, eserleri, her safhasıyla anlayıp izâh ve tasvîr ile meşgûl olmaktadır. Bugün, bir destûr halinde sâbit ve muhakkak bir kaziyye vardır:

Tenkîdde muvaffakiyet için en evvel lâzım olan şey "uç"tür. İşe, hüsn-i niyetle başlamak esn esâslı bir şart olup eserin rûhuna ancak bu sûretle hulûl mümkündür. Bu meseleler, bu işin bizden ziyâde erbâbı olan Garb muharrirleri tarafından uzun uzun münâkaşa, derîn derîn tettebbu edilerek takarrür etmiş ve artık tenkîdde bir eserin, fenâ ve kusûrlu olduğunu değil, yalnız güzelliğini arayıp, nereleri nasıl ve niçin hoş olduğunu arz ve izâh etmek esâs

olmuştur. Aksi, işi bir nazarla en güzel şeyleri beğenmeyip berbat etmekten kolay ne vardır? Bir kere, tenkîd, bir kıymeti olan ve nazar-ı dikkati celb eden eserler, hakkında yapılır ve münekkîd ancak kendine bir zevk veren eserle meşgûl olur. Halbûki zevklerin, muhtelif güzelliğin nisbî olduğu artık tahakkuk etmiş bir kazıye olduğu için münekkîd, ancak kendi zevki ve kendi şahsiyeti itibâriyle irâd-ı fikir edebilir. İşte bunun içindir ki münekkîdin, hiç olmazsa bizde olduğu gibi câhil ve mütâlaasız bir adam olmayıp ince ve mücerreb zevkli, mütâlaalı ve görgülü adam olması lâzım gelir.

Bir tenkîd, aynı zamânda bir eser-i sanat demektir. Zîrâ sanatkâr, nasıl hayâtından duyduğu teessürü arz ve teşrîh ediyorsa münekkîd de eser-i sanattan aldığı intibâyı tahlîl ve tasvîr etmektedir. Taayyülcü münekkîdler itibâriyle Anatole France ile Jol Lometer'in temsîl ettikleri empresyonizm ve bunlara karşı itirâzcı ve hükm-i münekkîdleri müdâfaa eden dogmatizm mesleği mümessili biontier arasında bu meseleler, uzun uzun derpîş ve münekkîdin ancak kendi teessürâtını kayd ve tesbît edebileceğini ve tahassüsâtının ancak bu itibârla bir kıymeti hâiz olduğunu, bir münekkîdin, eser hakkında hükm-i itâsına hiç hakkı olmadığı kabûl edilmiştir.

Bu noktaları hülâsa olarak, zabt ve tesbît ettikten sonra bizim meseleye avdet edelim. Ne tiyatronun, ne de tenkîdin hiçbir safhasına vâkıf olmayan rastgele bir muharrircik, tutuyor, boş bir gazeteye bir tiyatro "tenkîdi" yazıyor. Fakat bu zât için tenkîd etmek "kusûr bulmak, beğenmemek"den ibârettir. Sonra, yukarıda söylediğim gibi, beğenmek için anlamak lâzım olduğu halde kusûr bulma için anlamaya hiç ihtiyâc yoktur. Daha sonra, beğenmemek, herkese karşı yalancı bir yükseklik, gösterişli bir iddiâkârlıkta var. Herhalde başka hiçbir sahada, hiçbir emziyeti olmadığından kendini göstermemiş olanlar için böyle rastgele kusûr bulmak kolay bir şöhret de temîn edebilir. Bunun edebiyatımızda emsâli de pek çoktur. Oturuyor, makalesini yazıyor: "Şu meclis, iyi adapte edilmemiş, şu tip, kuvvetle tasavvur olunmamış, filanca sahne şöyle olsa daha iyi olurdu." Diye Elasersey kara koşu hükümleriyle mükemmel bir tenkîd ki ne müellif kalıyor, ne aktör, ne direktör... Hepsi bir çırpıda haddeden geçirilmiş ve hissesini almıştır.

Ben, kendime bu sahada şöhret temîn etmek istemediğim gibi parlamak ihtiyâcında da olmadığı için oyuna, kemâl-i samîmiyetle beğenmek için gittim. Anlamak ve eğlenmek için hiçbir mâni yoktu. Eser, meşhûr bir muharririn, meşhûr bir eseri, Bakeller, muvaffakiyetle adapte etmişler. Aktörler pek iyi oynadılar... Bunu yazdım... Tiyatroya giderken: "Bir hücum edeyim ki görsünler..." Diye sû-i kasdle gitmedim. Sonra sanat

tezâhürâtına karşı lâ-kayd ve Vresanka halkı heveslendirip tiyatroya sevk etmek, memlekette bir tiyatro cereyânı peydâ ederek şu kadar olsun bilvâsıta bir fayda temîn etmek için itirâz ve tehdîdle dolu, menfî bir makale değil biraz mübalağa ve galeyân lâzım değil midir?

İşte "Kapı Mandalları" makalesinin yazılışında âmil olan esbâ bundan ibârettir. Dünyada en kolay şey, beğenmemek ve müşkilpesendliktir. Fakat eğer hakîkaten müşkilpesend olmak lâzım gelirse birçok gazete muharrirlerini matbuattaki masalarla kaldırıp mekteb sıralarına sevk etmek lâzım geleceğini de unutmamalıdır. Sonra "Cumhûriyet"te her gün nalına ve muhına keser sallamakla meşgûl muharrir bey de geçende yine tiyatro makalelerimin birinde Henri Penain'in "Nandres" piyesinden tercüme ettiğim bir mahalinde çok "lakin" kelimesi kullandığım için bana Fransızca tercüme dersi veriyordu. Her şeyi anlarım, fakat nalına ve muhına muharririnden Fransızca tercüme dersine muhtâc kalmak, dünyada anlamak ihtimâlim olmayan şeydir.

Mehmed Raûf-Temâşa Musâhabesi Tiyatro ve Tenkîdi Nedir?-İkdâm-10278-03.Cemâzeyilevvel 1344 Cuma-20.11.1341-20.11.1925-s.3

3.1.16. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar...

Başlarken-Alman Edebiyatının Geçirdiği Devreler

Alman Edebiyatının İlk İzleri-Ulfilas İncil Tercümesi-Halk Şiirleri-Hildebrand

Asırlardan beri kökünden çürüye çürüye yıpranan koca bir imparatorluk çöktüğünden, köhne bir saltanat ocağının Külündeki son kıvılcımı da söndükten sonra, hârîka dolu bir kudretle dünyaya yeniden doğduk. Fakat bu doğuş, beşerî olmaktan çok uzaktır. Çünkü gözlerimizi yeni girdiğimiz dünyanın ışığına masûm bir gafletle açmadık. Uzun yılların acılarını omuzlarında ve gönlünde taşıya taşıya bunalmış, sonra toprağa karışmış bir varlığımız vardı... O acıların içinden doğmuştuk, ölen varlığımızdan birçok tecrübeler tevârüs etmiştik. Gürbüz, zinde bir vücûd ile yeniden doğduk fakat yine asırlar kadar uzun bir mâzimiz vardı. Şimdi her köşesinde bir yenilik nümâyân. Devlet idâremiz, asrî medenîyetin ihtişâmı ile tevâkkuf eden en âtil bir sisteme münkalib oldu. İktisâdî, ticârî, ictimâî her hareketimiz, en son emdeniyetin ufuklarda yaktığı şaşadâr güneşe istikâmetini çevirdi. Fakat elân hasta bire edebiyatımız vardır. Elân gözyaşları üzerine kurulmuş hasta bir şiirimiz, elân gâyesiz ve nezâhatsiz temeller üstünde sallanan nasıl bir hayât aşkı yaratmak kâbil değilse bu gâyesiz temâşa ile de ictimâî hayâtımızda ümîd ettiğimiz

râbitayı ve tekâmülü bulmak mümkün değildir. Şiir nasıl rûhları etsîri altına alıp kendisi gibi yaparsa temâşa da terbiye-i ictimâîye üzerinde o kadar büyük bir âmildir. Belki bazı cephelerde kendi yağıyla kavrulup gitmek hiç de yanlış bir hareket olmaz. Fakat edebiyat sahasında asla! Bu sahada kendimize doğru bir isâmet verebilmek için mutlaka gözlerimizi Arap edebiyatına çevirmek mecbûriyetindeyiz. Arap edebiyatının eserlerini tanımadan yeni doğduğumuz hayât içinde istediğimiz gibi bir edebiyta kurmak mümkün olmayacaktır. Buna hiç şüphe yok herkes tesel eder. Onun içindir ki garp âsârını tercümeyle dorğru büyük bir temâyül baş göstermiştir. Çok zamân geçmeyecek garp şâirlerinin lâyetmût eserlerini sahnelerimizde, kütübhânelerimizde, ve mefkûrelerimizde bulacağız. O zamân göreceğiz ki-hasta şâirler bertaraf-şiiir yalnız gözyaşı ve aşk ve garâm, temâşa yalnız birbirini aldatan karı kocaları temsîl demek değildir.

İşte ben pek kısa bir âtîde tanıyacağımız, yaratmak lâzım olan edebiyatın târîhini İkdâm sütûnlarında, kimseyi sıkmadan bir sinemâ şerîdi gibi geçirmek emelindeyim. Bu ârzû iledir ki "Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar..." unvânlı bir silsile-i makâlât neşretmeye karâr verdim. Öğrenmemiz lâzım gelen âsârın mehd-i zuhûriyeti, tanıyacağımız şâirlerin hayâtını ve nihâyet kurdukları edebiyatın ilk izlerini, o edebiyatın geçirdiği devreleri de öğrenmek, zannetmem ki pek lüzûmsuz bir şey olsun. Burada birkaç makale içinde Alman edebiyatını, 20'inci asra kadar gâyet serî ve münhasır bir sûrette gördükten sonra diğer milletlerin târîhlerinde de târîhlerinden bahsedeceğiz.

Alman edebiyatı şimdiye kadar sekiz devir geçirmiştir:

1- En eski zamânlardan büyük şâirlere kadar devam eden nekbet şarkıları meydâna gelen devir.

2-800'den 1100'e, büyük şâirlerin on ikinci asıra kadar eski bir Putperestliğin kanlı muhârebelerden sonra Hristiyanlığa mağlûb olduğu devir. Bu devirde edebiyat, rûhâniyenin ve papazların elindedir.

3-Alman edebiyatının ilk inkişâf devri. 1100'den 1300'e kadar, şiir esâs itibâriyle şövalyelerin tesîri altında, hatta elindedir.

1300'den 1500'e kadar, edebiyatın ahâlinin ve amelenin eline düştüğü devir.

5-1500'den 1624'te kadar, Reformation⁴⁴ devri.

⁴⁴ Kânûni Sultan Süleyman zamânında Protestanların Katoliklerin mefâsedi red ve cerh ile akâidlerini tebdîl ve ıslâh eylemeleri vakası.

6-16242ten 748'e kadar, edebiyat okumuşların elinde.

7-İkinci inkişâf devri ve tesîrâtı 1748'de 1871'e kadar.

8-1871'den bugüne kadar.

Alman edebiyatının ilk izleri: Almanların en eski şiirlerine dâir bildiğimiz ve elde ettiğimiz vesâik hepsi, Roma târîh numûnelerinden Tacitus'un "Germania" isimli eserinden istihrac edilmiştir. Târîh nüvîs bize memleketin o zamânki ahvâli ve halkın âdâtı hakkında verdiği malûmâtla beraber Cermenlerin kendilerine mahsûs şarkıları olduğunu da haber veriyor. Bu şarkılar kısmen muhârebe meydânalarından, kısmen eğlence yerlerinden bâhistirler. Tacitus'un iddiâsına göre Almanlar, o zamân bütün şarkılarında yiğitlerin ve kahramânların fedâkârlıklarını, ilhâmın kudret ve haşmetini terennüm ederlerdi. Cedlerinin en ihtiyâr babalarının isimleri hrûmetle yâd edile gelmiştir. Meselâ

وَإِسْتَوَاوْغُلُمَانُوس

⁴⁵ Almanlar şarkılarında herkülün dahi kendi taranda olduğundan ve bütün muhârebelerde kendilerine yardım ettiğinden uzun uzun bahsediyorlardı. Aynı târîh nüvîs Almanların garîb bir âdeti olarak harbe şarkı söyleyerek gittiklerini düşmana karşı kavî göstermek ve sadâlarının engînlerinde hâsıl edeceği akslerle onları korkutmak olduğunu da kaydediyor. "Germania" isimli eserinin üçüncü faslında şöyle diyor: "Almanların yarindos ismini verdikleri öyle şarkılar vardır ki cenk meydânında yüksek sesle terennüm ederek kuvvetlerini ilân, aynı zamânda kendi cesâretini ateşlerlerdi. Bunun terennümü esnâsında o kadar kendilerinden geçerler ve bu sadâyı cenk denilen şeyin kendisi çıkardığına hükmederlerdi. Bu şarkılar Klopşitok zamânının kadar tesîrlerini kaybetmemiş olacaklar ki şâir vatanî şiirlerinin birçoğuna "bardit" ismini vermiştir. Tacitus'un bahsettiği bu şarkıların yazılısı kimsenin hatta kendisinin bile eline geçmemiş, muharrir bunları yalnız ağızdan işiterek kaydedebilmiştir. Halkın hemen her gün vukû bulan muhâcireti bu şarkıların aynı olmasına sebep teşkîl etmiş olsa gerektir.

Ulfilas'ın İncil tercümesi: İncil'in gotik tercümesi Cermen lisânıyla yazılmış en eski bir yâdigârdır. Bu, garbî gotiklerin piskopos Ulfilas tarafından tertîb edilmiştir. (Ulfilas 311 senesinde doğmuş, 383 senesinde İstanbul'da ölmüştür.)

"Kral kitâbları"ndan başka bütün mukaddesâta taalluk eden kitâbları Ulfilas gotik lisânına tercüme etmiştir. Ulfilas, tercümesinde Cermen lerin en eski yazıları olan "ronan" harflerini kullanmıştır. Sonra bu "ronan" harflerine Yunanca ve Latince de ilâve ederek

⁴⁵Germania ikinci fasıl.

bütün gotik hurûfâtını meydâna getirmiştir. Ulfilas tarafından tercüme edilen bu İncil'in tamam bir nümûnesi şimdiye kadar ele geçmiş değilse de birçok el yazıları bu zamâna kadar hıfz edilegelmiştir. Bu el yazılarından ancak dört sure tekâmül olarak bulunmuştur. Bunlar şimdi İsveç'te Uppsala'da mahfûzdurlar. Diğerleri dahi Lombardiamanastırında bulunarak Milano'ya gönderilmişlerdir. Halk şiirleri: Dör yüzüncü, beş yüzüncü ve altı yüzüncü hicret devrelerinetesâdüf eden zamânlar Alman halk şiirleri üzerinde pek barîz tesîrler husûle getirmiştir. Meselâ mevzû o zamnânki büyük bir vakaya temâs eden gâyet meşhûr bir yiğitler masalı vardır ki masalın mevzûsuna göre ikisi de "Ordevaker'den hünerlerin kralı Etel'e kaçıyorlar. Memleketinde oldukça yetişmiş bir oğlan çocuğu bir kısmet olan Hildebrand birçok senelerden sonra vatani olan İtalya'ya avdet ediyor. Hudûdda duhûle müsâade edilmeyince bir cenk başlaması yüz gösteriyor. Hildebrand fakat başlamadan evvel düşmânının ismini soruyor ve Hildebrand olduğu cevâibini alıyor. O zamân düşmanın kendi oğlu olduğunu hatırlıyorsa da Hildebrand karşısında kendinin babası olduğuna inanmıyor. ve baba ile oğul arasında bir boğuşmadır başlıyor. Parça parça olarak şarkının ancak bu kısmı ele geçirilmiştir. 15'inci asırda bulunan bir vesîkaya göre pederin gâlib geldiği ve oğlunun babasına tabiyet etmek mecbûriyetinde kaldığı isbât edilmek isteniyor.

Ali Nâhid-Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar Başlarken-Alman Edebiyatının Geçirdiği
Devreler-Alman Edebiyatının İlk İzleri Tercümesi-Halk Şiirleri-İkdâm-10188-
27.Muharrem 1344 Salı-18.08.1341-18.08.1925-s.5

3.1.17. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar

İkinci Devir -Şarlve Mati

Dördüncü Asrın Dînî Şiirleri Onuncu Asırda Rahibelerin Latince Âsârı

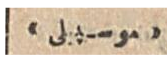
Büyük şâirlik zamânı, rûhânî hayâtta olduğu kadar Alman halkı edebiyatı için de gâyet mühim bir dönüm noktasıdır. Şarl, Cermen ırkına mensûb bütün milletleri açtığı bayrak altında toplamaak, onları Hristiyanlığa ve bu sûretle medeniyete doğru yürütmek için büyük bir say ve gayret ibrâz eylemişti. Saksonyalıları mağlûb edip bütün Şimâlî Almanya'ya Hristiyanlığı sokarak devletine her yerde bir zafer bahşeden bu velûd adam yalnız kılıcı ile ihrâz ettiği galebe ile iktifâ etmemiş, aynı zamânda halkının dînî ve medenî itikâdâtını da doğru bir istikâmete rabt edebilmek için gece gündüz yorulmak bilmez bir

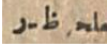
cevâliyet-i fikriye ile uğraşmıştır. Onun en yüksek gâyesi halkın merîsi olan rahipleri o vazîfeye her sûretle lâîk bir sûrette yetiştirmekti. Krallar arasında ârzûsuna muvaffik mikdâr kâfi adambulmak kâbil olduğunu idrâk edince hâricden meselâ Anglo Saksonlardan Alfon, İtalyanlardan Petr Fon Pisa gibi âlimleri celb etmekte hiç tereddüt göstermemişti. Bunları sarayında iâşe ederek halkına telkîn etmek istediği terbiye-i fikriye ve ictimâîyeyi onlara bizzat anlatmıştı. Bu sûretle bütün memleket dâhilinde bugüne kadar şöhretlerini muhâfaza eden birçok manastır mektepleri teşekkül etmişti. Şarl, diğer taraftan kensi serrini âdetâ bir mekteb hâline ifrâğ etmiş, başında kendisi olduğu hâlde bütün maiyet-i erkânına uşaklarını, çocuklarını Latince tadrîs ettirmiş, muhtelif dersler verdirmişti. Velhâsıl Şarl'ın Alman fikir dünyasındaki mevki pek büyüktür. O, başlı başına bir Alman grameri meydâna getirmiş, târîh-nüvîsi Aihard vâsıtasıyla birçok halk şarkıları toplatmıştır.

Fakat vefâtından sonra yerine geçen "dîndâr Lödobg" nâmıyla marûf olan hükümdâr tamamıyla aksi bir yol tutmuş, halkının kurduğu vatanıve millî esâsları ihmâl eylemiştir. Büyük bir ihtimâle göre Şarol zamânında toplanan o kıymetdâr halk şarkıları kaybolmuş ve bir daha ele geçirilmemiştir. Bütün fikrî cereyânı artık taht-ı tehakkümüne almış olan rahipler, sanat nokta-i nazarından hakîkaten birer ziynet olan o şiirleri arayıp hıfzedecekleri yerde onları halkın hâfızasından söküp çıkarmaya, mabûdlar devrine âid olan vesâiki tamamen imhâ etmeye çalışmışlardır. Bu sûretle krallar tarafından da putperest şarkılarının halk arasında terennümü katiyen men edilmiş ve bunun yerine manastırlara ihzâr edilen rûhânî bir şiir kâim olmuştur.

Dördüncü asrın Hristiyan edebiyatı:

Dokuzuncu asırda hüküm süren in şiirlerinin başlıca ve en mühimleri şunlardır:

"Vesö Broner Duâsı" Bu eser Bavyera'da Vesobron Manastırında bulunmuş ve yine o manastırın ismini almıştır. Bu şiir dünyanın yaratıldığı zamân hâkim-i mutlak bir tanrıyı ve etrafındaki melekleri atsvîr eder. Bazı mısralarında putpeerstlerin hayâtlarını ve şiirlerini hatırlamak kâbil olmasına rağmen tamamıyla bir Hristiyan eseri tesîrini yaratır. Burada görülen gâye Allah'ın kudret ve haşmetini ve bütün kuvvetlerin onun önünde boyun eğdiğini ilân edebilmektir. bu da kıyâmet gününden, mahşerden bâhis bir şiirdir. Bu eser dahi Bavyera Manastırı, Emarende yine Bavyera krallığından

defterinde bulunmuştur. Bunun mezkûr hükûmdâr tarafından kaleme alınmış olması da kuvvetle .

Helyand, [3]⁴⁶ İsa'nın hayâtından bâhis 6000 mısralık bir şiiirdir ki dîndâr Ludvig'in emriyle Latince olarak yazılmıştır. Eserin müellifi, tarz-ı tahrîrine göre Saksonyalı bir âlim aynı zamânda bir rahip olsa gerektir.[4]⁴⁷ Muharrir eserinde bir halk destânı için lâzım olan bütün sanatı kullanmış ve muvaffik olmuştur. "Ludvig Şarkısı" üçüncü Ludvig'in zaferini tasvîr ve tebcîl eden bir şiiirdir. Sen Amand Manastırında bulunduğuna göre yine o manastırda yaşamış olan bir şâir rahibin eseri olması ihtimâli vardır. Eser, melodi itibâriyle çok şâyân-ı takdîrdir.

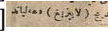
Şâirlerin onuncu asırdaki Latince şiirleri:

Alman şiiri dokuz yüzüncü seneden sonra durgun bir devre yaşar. İtalya hatta İstanbul ile vukû bulan temâs netîcesinde Almanlar klasik edebiyata karşı bir samîmiyet peydâ etmişlerdir. İşte o zamân şâirler, yalnız Latince terennüme başlamış ve Almanya'da Latince bir "saray edebiyatı" parlamıştır. Fakat her şeyden evvel manastırlarda son derece kıymetli bir yola girmiş faat lisân olarak Latince kabûl edilmiştir. Bu sûretle diğer taraftan da "Latince bir manastır edebiyatı"zuhûr etmiştir. Bu eşârın en mühimleri şunlardır:

"Valterfon Akitsenye" bu, Alman masallarından istihrâc edilmiş ve işlenmiş bir mevzûdur. Bazılarının iddiâ ettikleri gibi romantik bir hayâlden doğmuş bir eserden ziyade bu Ekehard isimli bir rahibin hocası için yazdığı bir mekteb vazîfesidir. Şâir bunda Virjil'in lisânını taklîd etmiş ve tamamıyla atîk üslûbu üzerine yazmıştır fakat manâ ve rûh itibâriyle tabi tamamıyla Alman'dır. Rudlip, bu şiir pek eksik parçalarla elde edilmiş yine Latince bir eserdir. Bunda gözümüzün önüne getirilen şey muhâceret-i akvâm devrinin rûhudur.[7]⁴⁸

Sonra, Latince yazılmış mühim âsâr miyânında yine rahiplerin kaleme aldıkları "hayvan masalları" silsilesi gelir. Bunların bizim Türk masallarına kadar geçmiş olan kurt ve tilki düşmanlığı yâhûd aslan hayvanâtın sultanı olarak görürüz. (Burada bütün bu âsârın ayrı ayrı isimlerini yazmak kâbil olmadığından tedkîk etmek ârzûsunda bulunanları aşağıda 7 rakamı ile işâret ettiğim müellifin kitâbına mürâcaat etmelerini tavsiye ederim.

⁴⁶ [3] Eski Saksonyalıların lisânına göre yani bugün münecci demektir.

⁴⁷ [4] ve menbaları.

⁴⁸ [7]Yakûb Garim 10'uncu ve 11'inci Asrın Latice Şiirleri, 1838

Târîhte Latince şiirler yazan muharrirler arasında bir de Soswitha isimli rahibe geçer ki Latince komedileri telif etmiş olmakla ve en eski Alman şâiresi bulunmakla marûftur.

Ali Nâhid-Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar İkinci Devir- Büyük Şarl Zamânı-
Dördüncü Mısır'ın Dînî Şiirleri-Onuncu 'Asrımızda Râhibelerin Latince Âsârı-İkdâm-
10199-08.Safer 1344 Cumartesi-29.08.1341-29.08.1925-s.2

3.1.18. Garb Edebiyatı Târîhinden Sayfalar

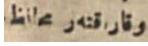
Üçüncü Devir

İlk İnkişâf Devri

Alman Şiirinin Âtî-i Tebdîlî Şövalye Şiiri-Halk ve Dînî Şir-Halk Destânları

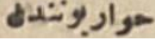
Garb milletlerinin fikirlerinde her cihetten yeni yeni tahavvüller husûle getiren, hayâllerine dâimâ coşkun ve hudûdsuz mevzûlar yaratan ve bu sûretle birçok masalların, hikâyelerin doğmasına sebebiyet veren ehl-i salîb akınları... Edebiyata karşı alâkası her zamân biraz daha artan krallardan üçüncü Konrad birinci Fredrich Philip Fon,Şövaben, dördüncü Oto ikinci Fredrich, Dördüncü Kotrad gibilerin saraylarında sanatı her sûretle himâye eylemeleri, şiiri aralarında büyük bir alâka ile işleyen şövalyelerin en parlak devirleri...

Almanların, ehl-i salîb akınları dolayısıyla temâsa geldikleri Fransızları şövalyelikte saray âdât ve muâşerinde numûne ittihâz eylemeleri ve Cenûbî Fransada Trubadorların Şimâlî Fransa'da Trubadorların Alman şiiri üzerinde inkâr edilemez bir sûrette vâki olan tesîrâtı, velhâsıl işte bu dört mühim sebep 12'nci asrın Alman şarkısını fevkalâde aydınlık ve bir yola idhâl eylemiştir. Bu devrede şiir üç istikâmeet doğru bir seyir alır:

1-Bu devre en çok temayyüz eden muayyen bir üslûb eyleyen "saray yâhûd şövalye şiiri" bu gibi eşâr, hakîkaten mütemâyüz bir kâbiliyet ihrâz eden şövalyeler tarafından kaleme alınmıştır. Bunlar bilhâssa Avusturya düklerinden altıncı Ruiroid birinci Fredrich gibi zevâtın saraylarında ihtiyârî ikâmet eden şuarâdır. Bu şâirler şiirlerini yazarlar ve saraylarında oturdukları düklerin ve kralların huzûrunda inşâd ederlerdi. Zarâfet ve yüksek merâsimler üzerine müesses olan saray terbiyesi tabi bu kabîldeki eşârı teşekkülünden fevkalâde bir güzellik, manâlarında zarâfet, inşâdında derîn bir melodi içinde inkişâf ettirmiştir. Saray şâirleri, mevzûlarını her nedense ecnebî diyârlarından almayı, ecnebî âdâdâtını tasvîr etmeyi tercîh ederlerdi.

2-Şehirden şehire, pazardan pazara âvâre gezen, ufak bir bedel mukâbilinde eski yiğit havalarını terennüm eden saz şâirleri tarafından meydâna getirilen "halk şiiri" halk bu gibi şâirlere "seyyâr insanlar" nâmı vermişti. Bunların 12'nci asırda dilden düşürmedikleri ve halkın büyük bir alâka ile rağbet gösterdiği yiğit şiirlerinden Nibelungen idi.

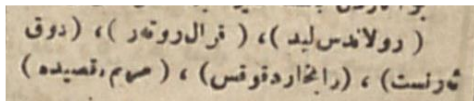
3-Rahibeler tarafından kaleme alınan rûhânî mevzûları ihtivâ eden "dînî şiir". Edebiyat artık bundan sonra birçok şubelerinden evvelâ üçü epik, lirik ve didaktik vadilerinde yan yana olarak büyük adımlarla ilerlemeye başlamıştır. O zamân epik yani destânî şiirleri eserlerinde berrâk ir ifâde ile mevzûlarını hikâyeye ederler ve kendi şahsiyetlerini tamamiyle gizlerlerdi. Bu epos "destân" yâhûd yiğit manzûmelerini iki kısma tefrîk edebiliriz: Halk ve sanat destânı... Halk destânlarında nazar-ı dikkati en çok câlib olan şey tarafdârlarının bütün manâsıyla objektif olmasıdır. Bu gibi yazılarda sâdelik ve tabîlik en ziyâde göze çarpan ve en ziyâde dikkat edilen bir şey olmuştur. Sanat destânlarında ise müzeyyen mısralar, göz kamaştırıcı kelimeler velhâsıl insanın fikrinden ziyâde hissini tahrîk eden sözler mevcûddur. Bunlarda vakaların esâsını teşkîl eden noktaların vuzûhuyla ifâdesinden ziyâde hayâlî ve şâirâne tasvîrler nazar-ı dikkate alınmıştır. Lirik yani gazaliyât ise destâncılığın tamamıyla aksi olarak üslûb ve tarz-ı tahrîrin rûhunda tamamıyla subjektif bir tarafdâra sâhibdir. Lirik şâirlerin eserlerinde kendi efkârlarını, hislerini terennüm ederek en mühim mevkiye kendi şahsiyetlerini çıkarıyorlar. Didaktik yani tamamıyla edebî ve ibret-âmîz bir manâyı ifâde eden bu şiir ise bazen subjektif, bazen objektif bir tarafdâra sâhib olmuştur. Bu artık şâirin kendi ârzûsuna terk edilmiş bir şeydir. Bir vakanın tarz-ı cereyânını gözler önüne vaz etme vazîfesiyle mükellef olan ve aynı zamânda subjektif ve objektif tarafdâr taşıyan dramatik şiir ise ncak bu devrin sonlarına doğru inkişâfa başlamıştır. Bu devrin klasik şâirlerinin kullandıkları lisâna gelince, eski yüksek Almancanın biraz tekâmül etmiş olanı "orta yüksek Almanca" denilen lisân idi. Bunun yanında "orta Almanca" nâmı ile marûf olan lisân dahi edebiyatta mühim bir mevki ihrâz etmişti. Bu devrideki Alman millî edebiyatına tamamıyla tekâmül etmiş nazarıyla bakmak doğru değildir. Eğer tabîr muvaffık ise buna bir "hâzırlanma zamânı" ismini verebiliriz. Çünkü bu devrin şiirinde henüz lisân tamamıyla sâfiyet peydâ edemediği, mısralarının tertîbi ve kâfiyelerin intihâbı hülâsa sanat nokta-i nazarından da birçok eksikler mevcûddur. Bu hâzırlanma zamânı şâirlerinin kısm-i küllisini yine rahibler teşkîl etmekle beraber, evvelki devirlerle katiyyen kıyâs kabûl etmez bir derecede meselâ on-on üçüncü asırlarda olduğu vechle içlerinde saz ve halk şâirleri de ahz-ı mevki eylemişlerdir. Bu zamânın mühim eserleri bir vech-i âfîdir:

1-Annolied "Anno Şarkısı" 1075'te vefât eden Kolonya piskoposu Anno nâmına yazılmış bir kasîdedir. "Profan " masalı yâhûd hikâyesi bu şiirde Hıristiyan târîhi ile karıştırılmıştır. Yegâne fark bu eserin kahramânlarının profan hikâyesininkiler gibi dünyevî mücâdelelerle değil, ilahî ve mukaddes gâyeler peşinde fedâ-yı nefis eylemeleridir. Şâir burada Hazreti İsa'nın tevliğinden evliyâlarından bahsederken piskopos da bunlar mertebesinde yüksek göstermeye çalışıyor. Kolonya ismi Nikos ve Simiramise sonra Roma târîhlerine kadar götürüyor. Nihâyet tamamıyla bir epik yani destâncı üslûb ile Sezar ile Perbayos arasındaki muhârebeyi tasvîr ediyor. Buradan sonra Kolonya şehrinin kurulmasını arasına Hıristiyanlığın yayılmasını uzun uzun anlatıyor. Nihâyet annonun ihtilâfını, mesâîsini medh ederek eserine nihâyet veriyor. Anno şarkısınıMartin Opitz⁴⁹âmındaki Alman şâiri 1639 târîhinde yani ölümünden biraz evvel ele geçirmiş ve neşreylemiştir.

2-"Kaiserchronic" bu eser birçok yerlerinde anno şarkısına çok yakındır. Mevzû tamamıyla cihân ve dîn târîhinden iktibâs edilmiştir.

3-Alexanderlied "İskender Şarkısı" muharriri: Lamprecht, Burada Büyük İskender'in târîhi, birçok şark mucizeleriyle karıştırılarak ve süslenerek meydâna konmuştur. İlkbaharda ormanın gölgelik biri köşesinde, çiçeklerin tomurcukları içinden çıkan ve yine sonbaharda çiçeklerle beraber hayâtları sönen "Çiçek Çocukları"nın hayâlî tasvîri ne kadar güzelse, İskender'in yalnız tevâzu ile girilebilecek olan cennet kapısı önünde geri dönmeye mecbûr olması da o kadar derin düşünülmüş bir mevzûdur.

Bu âsârdan başka sıra ile gelenler şöyledir:

Bunların üçünün de mevzû-ı tarz-ı tahrîri hakkında kârilerime kısaca fakat kâfi derecede malûmât verdiğimi zannederek hepsini ayrı ayrı tahlîl edip vakit zâyî etmek istemediğimden yalnız isimlerini yazmakla iktifâ ediyorum.

Ali Nâhid-Garb Edebiyatı Târihinden Sayfalar...Üçüncü Devir-İlk İnkişâf Devri-Alman Şi'irinin Âtî Tebdîli Şovalye Şi'iri-Halk ve Dîni ŞiirHalk Destânları-İkdâm-10204-13.Safer

1344 Perşembe-03.09.1341-03.09.1925-s.4

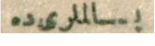
⁴⁹Marin Opitzsi hakkında ileride bahsedeceğim.

3.1.19. Garp Edebiyatı Târîhinden Sayfalar...

Beşinci Devir

Reformasyon Zamânında Alman Edebiyatı-Martin Luther ve Diğer Şâirler- 1500'den 1624'e Kadar

16'ncı asırda bütün fikir dünyası mühim tebeddüller geçirmiştir. Kiliselerde ve ilimde olduğu kadar Alman lisânı için de yeni bir devir başlamıştır denilebilir. Edebiyatın bu devrini idâre eden şâirler arasında ileri gelenlerin isimleri şunlardır: Martin Luter, Ulrich Von Hutten, Han Sachs, Yuhan Fişard Martin Luter, 1483 senesinin 10 Teşrîn-i Sânisinde Eisleben şehrinde doğmuştur. Maxfeld ve Magdeburgmekteblerinde ibtidâî tahsîlini yaptıktan sonra 1505 târîhinde Agustin manastırına dâhil olmuş 1508'de Wittenberg'de müderris, sonra ilahiyât doktoru olmuştur. Mesleği icâbı olarak Roma'ya kadar yaptığı bir seyâhatinden avdetinde Luter için müthiş bir mücâdele hayâtı başlamıştır. Bu esnâda Katolik kilisesinin akâidini red ve cerh eden birçok âsâr meydâna getirmiştir. Bunun üzerine Vartonburg'ta 1531 Nisan'ından 1532 Mart'ına kadar devam eden bir menfî hayâtı geçirmek mecbûriyetinde kalmıştır ki bu inzivâ içinde meşhûr İncil tercümesini ibtidâr etmiştir. Sonra 1523'te manastırı terk etmiş, 1525'te "Katerina" ismindeki bir kızla tehhül eylemiştir. Martin Luter cidden yorgun bir hâle gelen hayâtını 18 Şubat 1546 târîhinde, ebedî uykusuna dalarak dinlendirebilmiştir. Wittenberg'de başlayıp Wittenberg'de itmâm ettiği İncil tercümesi ile Luter, Alman edebiyatına inkâr kabûl etmez hizmetlerde bulunmuştur. Martin Luter'den başka meselâ "Josef Frans", Karl Waiseger gibiler de İncil'i tercüme etmeye ne manâca Luter'in mertebesini ihrâz edebilmişlerdir. Bunlardan hiçbirisi onun kadar kitâb-ı mukaddese takarrüb kudretini gösterememişler, onun kadar lisânlarına hâkim olamamışlardır. Luter, yalnız İncil'i tercüme ile zamânın şuarâsına bir numûne olmamış, diğer yazılarıyla, mektûblarıyla, vaazlarıyla dahi edebiyat semâsında dâimâ bir güneş gibi parlamıştır. Alman edebiyatına İncil tercümesiyle güzel bir numûne teşkîl eden ve Luter'in büyük bir kudretiyle idâre ettiği lisân cenûbun kabalığundan, şimâlin yumuşaklığından alınmış, ikisi ortası gâyet tatlı bir dildi. Luter, Protestan kilisesi için yazdığı şarkılarıyla Alman lirik şiirine hakîkaten çok kıymetdâr inciler hediye etmiştir. Şâirin şarkıları üslûb ve karakter itibâriyle evvelki asırların halk destânlarını andırmaktadır. Luter, başlı başına 37 adet kilise şarkısı meydâna getirmiştir. Bunlardan meşhûrları şunlardır:

"Artık Hepiniz Sevinin Hıristiyanlar!" Bu şarkıları şâir 1524 târîhinde neşreylemiştir. Bunlardan başka Luter, Latin kilisesinin en güzel havalarını da Almancaya nakletmeyi unutmamıştır. "Media Vita in Morte Sumus"(Hayâtının Ortasında Ölümle Muhâtinizşarkısı naklettikleri içinde en güzeldir denilebilir. Luter, diğer taraftan eski Alman şarkıları ile dahi uğraşarak onları asrî, güzel bir hâle ifrâğ eylemiştir. 1529'da Protestanlığın zafer kasidesi olan "Bizim Allahımız çok cesîm bir kaledir!) isimli şiirini yazmıştır. Sonra "Ey Göklerin Sultanı Buraya Bak!" gibi mevcûddur. Luter'in, "Yüksek Göklerden Gülüyorum!" isimli noel şarkısı çok güzeldir.

Reformasyon devrinin Luter'den sonra gelen en ateşli mücâdelecilerinden ve o zamânın nümanist harekâtının ortasında parlayan şahsiyet Olrich Hutten'dir. Hutten, vatanı için doğruluk ve hak için kılıç ve kalemle boğuşan çok cesûr bir adamdı. 1488 târîhinde doğmuştur, 1520 senesine kadar yalnız Latince şiirler yazmıştır. Sonraları ise bütün âsârının Alman lisânına nakle başladığı gibi Almanca kitâblar meydâna getirmiştir.

Hans Sachs-şâir, 5 Teşrîn-i Sâni 1494 târîhinde Nürnberg şehrinde tevellüd etmiştir. Bir terzi olan babası, çocuğunu evvelâ Latin mektebine vermiştir. Fakat her nedense rûhu ve fikri terbiye-i edebi olan bu mektebi Hans, terkederek bir kunduracının çırağı olarak çalışmaya başlamıştır. On yedi yaşında müftü olarak bütün Almanya'yı dolaşmış ve oldukça iştihâr etmiştir. Beş senelik bir seyâhatten sonra tekrar memleketine avdet etmiş, 1517 senesine kadar mesûd bir evlilik hayâtı yaşadıktan sonra 82 yaşında 19 Kânûn-i Sâni 1576'da vefât etmiştir.

Hans Sachs reformasyonun, ne candan duyan ve candan terennüm eden bir şâiriydi. 1523 senesinde Luter, "Wittenberg Leyli" diye bir şiir yazmış sonraları protestan şâiri olarak birçok kilise şarkıları kaleme almıştır. 78 yaşına varana kadar hiç dinlenmeden yeni ve eski asırların edebî âsârı mütâlaa ve tedkîk edilmiştir. Yunan, Roma, Fransız ve İtalyan edebiyatının eserlerini mütercim olarak okumuştur. İncille olduğu kadar yiğit hikâyeleriyle, halk masallarıyla ve destânalarıyla da meşgûl olmuştur. Okuduğu ve öğrendiği bütün âsârı, denilebilir ki manzûm olarak Almanca yazmıştır. Meydâna getirdiği altı yüz manzûmenin içinde tabi kıymet-i edebîsi o kadar yüksek olmayanlar varsa da kısm-ı azamı, hiçbir zamân bir kunduracı elinden çıktığın inanılmayacak sûrette sanatkârânedir. Kendi mizâh şiirlerinin birinde şöyle diyor: "Hans Sachs bir kunduracı fakat aynı zamânda biri şâirdir!"

Sonraları Viland hatta Goete'nin de teslîm ettikleri gibi Sachs, hakîkî bir şâirdir. Yazılarında değişiklik, hayâlinin zenginliği göz kamaştırıcı bir şekildedir. Nazar-ı dikkati celb eden bir şeyi eserlerinin hemen hepsinde ahlâkî ve ibret âmîz fikirlerin mevcûdiyetidir. Mizâhî eşârı nükte ile mâlâmâldır. Fakat aynı zamânda şâirin her mısrasında bir şeyi öğrenmek, bir şeyi telkîn etmek istediği görülür. Hans Sachs, temâşada dahi fevkalâde velûd adımlar atmıştır, temâşa sanatına da bîgâne olmadığı, telif ettiği 208 eseriyle sâbittir. Fâcialarının mevzûsunu ekseriytle İncil'den ve esârit devirlerinden istimzâc eylemiştir. Fransızların şövalye romanlarından, yiğit masallarından aldığı mevzûlar dahi kuvvetlidir. En meşhûrları şöylece sayılabilir. Filina Menstera, Hornen Sigfird, Melosina gibi.

1600'e doğru Almanya'da ilk temâşa eserleri sahneye konmaya başlanmıştır. Fakat bunların müellifleri İngiliz komediciyerdi ki şehir şehir Almanya dâhilinde dolaşırlar ve eserlerini temsîl ettirirlerdi. Bu asırda İngiliz sahnesi çok münkaşif bir vaziyette idi.⁵⁰ İngiliz temâşasının Almantiyatrosu üzerindeki tesîri büyüktür. İngiliz komedi muharrirlerinin ilk tesîri altında kalanlar, sirâyetinde ilk sahneyi kuran Henri Julius ismindeki düğ ile 70 tane temâşa eseri yazan Jacobi Airer'dir.

Ali Nâhid-Garp Edebîyatı Târîhinden Sayfalar Beşinci Devir-Reformasyon Zamânında
Alman Edebîyatı-Martin Loter ve Diğer Şâirler-1500'den 1623'e Kadar-İkdâm-10223-
03.Rabiülevvel 1344 Salı-22.09.1341-22.09.1925-s.4

3.1.20. Garb Temâşasında Büyük Bir İnkılâb

Norveçli İbsen'in dramları, Fransalı Emile Zola'nın romanları, Rusyalı Tolstoy'un ve Dostoyevski'nin âsârı için parlayan bir âlev pek yakın bir mâzinin sanat âleminde çok büyük yangınlar husûle getirmişti. Bilhâssa Alman edebiyatı ismini saydığımız bu muharrirlerin âsârının tesîri altında yeniden bir "fırtına ve tazyîk devri" yaşamıştı. Hemen bütün Alman eserlerinde Rusların, Fransızların ve Norveçlilerin pek bâriz izleri görünmekteydi. 18'inci asır edebiyatının girdiği yeni yolu hâzırlayanlardan birisi de filozof"Schopenhauer" idi ki senerce bütün cihâna tesellî kabûl etmez bir bedbînlik telkîn eylemişti. Her bora ve fırtına yerine sâkin bir hava kâim olur ya işte temâşa âleminde İbsen'in romancılık dünyasında Emile Zola'nın kopardığı fırtınadan sonra her tarafta bir durgunluk ve yorgunluk başladı. Kütübhânelerin raflarını uzun bir müddet eski kitâbların

⁵⁰ İngiltere'nin en büyük fâcia nüvîsi William Shakespeare'dir. Shakespeare Alman temâşasının eserleri üzerinde çok müesser olmuştur. Goete, Shiller ve Lening sahneyi ondan öğrenmişlerdir denilebilir. Bahsimiz İngiliz edebiyatına geldiği zamân kendisinden bahsedilecektir.

gölgeleri süsledi. Sanat âdetâ durdu. Bir bekleme fakat aynı zamânda bir hâzırlanma devrine girdi. Herkeste bu hâl ve yorgunluk asâbı uyuşturmış iken cihân harbi gelip çattı. Senelerce devam eden ancak sefâlet ve ölüm bütün rûhlar üzerinde büyük bir inkılâb husûle getirdi. Son zamânlarda yavaş yavaş bütün insanların müfekkiresini sarsmaya başlayan "realizm" büyük ve kuvvetli cereyân aldı. Hayâl ile uğraşmak için artık mecâl yoktu. Çünkü biraz hayâl yapmak isteyeneye hakikat ağır sillesini indirmekte hiç tereddüd göstermiyordu.

Harb-i Umûmî'den sonra yine bir an için bir şaşkınlık devresi geçirildi. Ölü bir sükût içinde umûmî bir şaşkınlık... Rûhlar biraz kendilerine gelmeye başlayınca biraz etfâfını görmeye muktedir olunca koca bir hayât kaygısı karşısında kaldılar. O zamân da maddî bir mücâdele devri, edebiyat âleminde son parlamak isteyen koyu bilmeceleri kıvılcımları soğuk gülleri içinde boğmakta gecikmedi. Bugün ise garp edebiyatı şimdiye kadar marûz kaldığı büyük bir inkılâb içinde solumaktadır. Buna inkılâb diyorlar, halbûki şimdiye kadar öğrendiğimiz edebiyatı numûne ittihâz etmek istersek-muvakkat bir sükût dememiz lâzımdır. Bu sükût muvakkattır çünkü elbet refah derecesi hulûl edecektir ki o zamân da sanat bugünkü yolundan çıkmak mecbûriyetinde kalacaktır. Refah ve saâdet devirlerinin uyuşturucu havası insan rûhlarını bugünkü maddî varlığı içinde muhâfaza edemez. Şiir ise maddîleştikçe zavallı ve acınacak bir hâle düşer.

Artık bu gidişle ne Almanya yeni bir Goete yâhûd Shiller ne de İngiltere genç bir Shakespeare doğurmak ve yetiştirmek kudretindedirler. Almanya'nın simâsını beyaz bir bulut tabakası arasına alıp dâimâ donuk bir hâle getiren fabrika dumanları bedîyât dünyası içinden yükselecek bir şiir şulesini gözlemek için âdetâ müsâbaka ediyor. İngiltere makine gürültüleri içinde dâimâ mütezazel bir hâlde toprakları üzerinde artık şiirin hafif varlığını idâme edemeyecek bir vaziyettedir. Alman şâiri bugün denizin medd ve cezri yerine makine silindirlerinin gidip gelmesini, Alman mûsikîşinâsı, fırtınaların ilkbahar rüzgârlarının nağmesi yâhûd âşığı uğruna ağlayan bir genç kızın hıçkırıkları yerine elektrik motorlarının sesini terennüm ediyor. Bu, bugün inanılması müşkil bir hakikattir. Sonra intişâr eden romanları elimize alırsak ya bir tünelden ya bir maden ocağının boğucu ve mücâdeleci hayâtından bâhistir. Bugün Avrupa'da fabrika dumanları için şiir yazan şâirlere, makine gürültülerini besteleyen mûsikîşinâslara her adımda tesâdüf etmek kâbidir.

Halk ise her eşı biraz hakikat görmekten zevk alıyor. Sahneye konan eserleri tamamıyla hayât-ı hakikiyeden istimzâc edilmiş mevzûlar teşkîl ediyor. Hakikî hayâtın romantik manzaraları ve mücâdeleleri dahi bugün Avrupa sanat âleminde rağbet bulmaktadır. Bu gibi âsâr ise henüz ihtiyâcî tatmîn edecek bir sûrette kâfi olmadığından yine klasik âsâra mürâcaat etmek mecbûriyeti kalıyor ki itirâf etmek lâzım gelirse işte bu, tiyatroların bomboş kalmasına sebebiyet verecek bir tehlike hâzırıyor ve binâenaleyh Shakespeare, Siller, Goete'nin unutulmak tehlikesine marûz kalması gibi büyük bir zilleti bir türlü kabûl edemeyen Avrupa tiyatrocuları bugün yeni bir şey icâd ederek büyük bir muvaffakiyete mazhar olmuştur. Malûm olduğu vechle bir târîhi eser ne kadar güzel yazılmış olursa olsun ne kadar itinâ ile oynanırsa oynansın sahnenin tezyînâtı ve eşhâsın elbiseleri ile gözleri yabancı bir âlem içine bakmaktan men edemez. Sahneye baktığımız zamân evvelâ bir boşluk karşısında kalırız ve ancak ikinci planda vakayı ihâta edebiliriz. Bu gibi eserlerde tarz-ı tahrîr dahi bugünün düşüncesi ile dünün fikirleri arasında garîb bir mücâdele yaratmaktan hâlî kalmaz. Kim ne derse desin işte o zamân sahnedeki klasik eserler yalnız sevilen bir tablo olarak seyredilir.

Maddîyâta doğru rûhlarında hissedilen şiddetli temâyül ise bugünkü halkı böyle tablolar karşısında sâatlerce âlâ koymaktan sıkılmaktadır. Binâen-aleyh bugün Shakespeare'in büyük eseri "Hamlet" İngiltere sahnesinde modern bir tarzda temsîl edilmektedir. "Hamlet" bugün 1925 senesinde bir centilmenin taşıdığı elbiseyi giyiyor, sarayda frak ile isbât-ı vücûd ettiği gibi hâricde de külot pantolonlu bir spor kostümü ile gezmektedir. Bu modern "Hamlet"teki lisân, tabiatıyla Shakespeare'in -asrî İngiliz için bile anlaşılması müşkil olan- lisânı yerine bugün konuşulan dildir. Yani muktedir ellerden çıkmış bir tercüme.

Diğer tarafta Gustave Freytag "Gazeteciler", Siller'in "Haydutlar" isimli meşhûr eserleri tamamıyla modern bir tarzda sahneye çıkarılmaktadır. Matbûât, "Haydutlar"ın Hamburg tiyatrosunda asrî kostümlerle ilk temsîlini pek pek harâretli bir lisânla alkışlamaktadır. Hele Londra'da "Hamlet"ın son temsîli halk üzerinde rûhtan kopan bir takdîr hissi uyandırmış, târîhi "Hamlet"ın bırakmadığı bir tesîr icrâ eylemiştir. Garb sahnesindeki bu inkılâbın ne kadar müddet hayâtta kalacağını zamân elbette gösterecektir. Bugünkü duyuş karşısında bu şimdilik büyük bir muvaffakiyet telakkî edilebilir.

Ali Nâhid-Garb Temâşasında Büyük Bir İnkılâb-İkdâm-10247-27.Rabiülevvel 1344

Cuma-16.10.1341-16.10.1925-s.3

3.2. Musâhabe Yazıları

3.2.1. Ramazânda Gördüklerim

Tiryâki

Ramazânda gündüzün en büyük zevklerimden biri de serseriyâne sokaklarda, caddelerde, devâirde çarşıda, pazarda dolaşıp adam tedkîk etmektir. Sinir veren her şey gibi oruç da tabâyi-i beşerin mahkidir. Oruç tutan bir afam hele mükeyyfiyâtta birine de mübtelâ oldu mu içini dışını o sâat belli eder. Asabî veya hadîdûlmizâc ise yanına yaklaşılmaz. Bayâğı vakit azıcık sufi ise tebzîl-i mutaassıb olur, nahîf ise âdetâ hastalanır. Herhalde sıyâma riâyetskâr olmakla beraber temkîn ve itidâlîğı muhâfaza edenler azdır. Mamâfih, bu tiryâkilerin, fazla damarlarına basıp zıvanadan çıkarmamak şartıyla seyri çok tatlıdır. Bazılarının evzâ ve etvârına, sohbetlerine doyum olmaz. Bilmem ben öteden beri böylelerini arar bulur, gâh uzaktan seyirci, gâh muhâtab olarak neşelenirim.

İçlerinde ne şahsiyetler vardır! İşte birisi:

Sabâhleyin, tabi biraz gecece, mutâd olan şekerli kahve ile sigarayı içmeyince surat derhal asılır, ağız burun birbirine karışır... Gazetenin hurûfâtı el ele tutuşmuş ufacık ecnebîler gibi gözlerinin önünde raks eder. Oda kapısından muhteriz bir ses:

-Efendi, çocuklar mektebe gidecek...

-Cehenneme kadar yolları var! Hanım, böyle bir cevâba marûz kalacağını çoktan bilir fakat pişkindir:

-Ne yapsın zavallı?... Oruç hali... Tiryâkilik..Ellisinden sonra dile kolay! Diye çabuk tesellisini bulur ve hitâbını tamamlar:

-Gündeliklerini bekliyorlar.

-Ne? Gündelik mi? Yine mi para? Adamcağız küplere binecek iken vazgeçer:

-Fesüphanallah!..

Çok zahmetle bulabildiği hırkanın cebinden cüzdanını çıkarıp söylene söylene parayı verir, bir müddet bîşuûr, hiçbir şey yapmadan söylenmeden durur, sonra kalkar, gezinir, vazîfesine gitmek üzere evden çıkarken, karısı arkasından son bir darbe indirir:

-Efendi!.. Yağ bitti..Bakkala uğra gönderiver!

Bu mesele-i cansûz, eğer daha evvel savrulmuş olsaydı mutlaka uzun boylu kavgaya sebebiyet verirdi. Fakat Hanım, senelerden beri hayâtına iştirâk ettiği kocasının nasıl idâre olunacağını bildiği için kapıdan çıkmasını beklemektedir.

- Sen bilirsin!..

-Efendinin bukadarcık mukâbelesiyle kapı kanadının şiddetli kapanmasından mütehassıl gürültünün arasında kayıp olur.

Bakkâl dükkânında ise ufacık bir hâdise geçer:

-Ayol daha iki gün evvel iki yüz yirmi idi...

-Evet, Ama..Mâl fiyatlandı..Bunu iki yüz otuz biz kendimiz aldık. Etrâfa garîbâne bir nazar gezdirdikten sonra:

-Hasübaballah ve niamülvekîl!

Şakâklardaki kısmı uzamış, kırı ziyâdece saçlarının üzerindeki fesin bir tarafı ezilmiş..Gözler yorgun, dudaklar aralık..Tıraş uzamış..Omuzlar çökük..Boyun bağı bir tarafa kaçmış..Paltonun yakası enseye inince beğenmediğinden ceketn yağlı yakasını meydâna bırakmış..Sağ elde yeşil püsküllü küfe tesbîh..Solda şemsiye...Yeleğin alt düğmeleri çözüktü..Yastıklı ayaklarını sürüye sürüye efendi dâireye yollanır.

Aksî şeytan! Herkes sanki onu kızdırmak, damarına basmak için akd ittifâk etmiş. Tatlıcılar, aşıcılar, işkembeciler, fırıncılar..Hele sigara ve tütün paketlerini üst üste koyarak nazarrübâ ihrâmlar vücûda getiren tütüncü amcalarla, misk gibi kokan manalarını yumuşak, sevimli bir motor hışırtısıyla öğüten kuru kagveciler!

-Tövbe Yarabbim!

-Bu dükkânların önünden geçerken eldeki tesbîhin taneleri daha hızlı dönmeye başlar. Adımlar sıklaşır. Fenâ bir sokaktan geçen mekteb çocukları gibi efendiye bir ihtirâz, bir mahcûbiyet gelir. Gözü kazâra bu nefâise ilişecek olsa derhal önüne eğer. Nihâyet dâireye varmıştır. Kalem odasından içeriye girer. Etrâfına selâm dağıtırken bazı kâi yoldaşları-bittab gençler-aralarında mânidâr bakışlar teâdi ederek gülümserler. Bu bakışlarda bu tebessümlerde şu gizli manâ vardır.

Seninki geldi..Yine oruçlu..Çatacak yer arıyor...Haline bak!

Derken hiddetli hiddetli yüksek perdeden, öteye bir hitâb:

-Yavrum bak, buna gelemem! Yine kim karıştırmış buraları?

-Ne o beybaba? Neye kızdın?

Bu suali soran gence efendi zaten kızgındır. Bıyıklarını tıraş ediyor, lavanta sürüyor, kalemde fesini çıkarıp oturuyor. Diyeceğimiz ustalık, her lakırdısında bir manâyı istihzâ eder.

-Hüseyin Ağa, Hüseyin Ağa

Buyur baham! Ne istersin?

Laubali bir tavırla karşısına dikilen odacının yüzüne efendi dik dik bakar:

Ben sana masamın üzerini karıştırma diye elli defa tenbîh etmedim mi?

-Ettin, Kim karıştırdı ki?

-Ne olmuş ki ne?

-Gözlüğüm kayıp!

Hüseyin Ağa efendinin biraz evvel altına kaldırıp unuttuğu kulaktan takma gözlüğü işâret ederek:

-Bunlar ne ki? Gözlük değil mi?

Kalem odasını çınlatan kahkahaların arasında mümeyyizin sesi yükselir:

-Ne çabuk bunadın Halîm Efendi!

Efendi bütün iğbirârını izhâr eden bir eda ile cevâb verir:

-Çoluk çocuğun içerisinde..Öyle oldu, ne yaparsın?

-Allah rızâsı için beyefendi!

-On gündür gidip geliyorum..Bu iş için!

Efendi usanç ifâde eden bir tavırla başını çevirip susar. Kucağında, hayrân nazarlarını buradaki muhtelif eşhâsın üzerinde gezdiren mini mini çocuğuyla masanın başında dikilen kadın, muhterizâne, mutalebini tekrâr eder:

-Ne olur artık bugün bitiriverin.

-Allah Allah kâğıdın mûcibinden çıkamadı, dedik ya! Hem sade senin işin değil ki... Bak! yığınla kâğıd dolu... Çarşambaya yine bir uğra. Kadıncağz boynunu bükerek giderken,

mini mini rûhu bir fâcia hissedenden yavru da ağlamaya başlar. Derken efendinin masasına parmaklarının arasında bir numara pusulası tutan bir el daha uzanır.

-Şuna lütfen bakıverin.

-Ne iş o?

-Bir arzûhâl... Dün akşâm havâle ettirmiştim. Beni bu masaya gönderdiler. Ceffelkalem bir cevâb:

-Burada öyle şey yok!

-Fakat bu sefer ki adam azimkâr:

-Bakın bakalım bir kere!

-Yok diyorum, olsa burada olurdu.

-Olmadığı ne malûm? Aramadınız ki?...

Artık efendide tahammül kalmaz. Soluk dudaklarında tahammül kalmaz. Soluk dudakları köpüre köpüre haykırır:

-Mübârek günde beni günâha mı sokacaksın be adam! Yok diyorum vesselâm bu kadar hizmet ve şiddet, sâhib-i mürâcaatı bildirir. O da mırıldana mırıldana çıkar gider. Hep böyle sağa sola çatarak eshâb-ı musâlihi hırpalayarak akşâmı eden efendi, ezâna bir sâat kala dâireyi terk eder. Tiryâkiliği o zamân mertebe-i kisvâya varmıştır.

-Merhâba diyenin yüzüne dik dik bakar. Açlığın tevlîd ettiği tâkatsizlik olmasa ihtimâl ki çıldıracak, rast geldiğine savlet edecektir. Bereket versin mecâli yoktur. Vakit geçirmek için dalıp çıktığı câmilerde en seçkin hâfızların muharrik ve müessir sesleri kulağına bile girmez. Buhurdanlardan yükselen rûhfezâ üd ağacı râyihası burnunda tüten kokusunu ona bir türlü unutturamaz. Ezâna çeyrek var... Zavallı adam bu sâatte garîbser. Bîtâb ve tuvân evinin yolunu tutar. Artık kimseyi görmez, âşinâlarını dahi tanımaz olur. Ayakları dolaşır... Ağzı kurur... Gırtlığı yanar... Baş döner... Kulağı sağır olur. Bu esnâda, Allah korkusuna, herhangi bir tramvay veya otomobil onu behemehâl çığner.

Bom!.. Topla beraber, efendi evine gider. Derhal sofra başına!

Bir zeytin tanesi... İki kaşık çorba... Bir lokma reçel... Bir yudum su. Gelsin sigara! Bir nefes... Bir nefes daha... Oh! Dünya varmış! Ağzı yanık, okkalı fincanla gelen şekerli kahveden de iki üç yudum içince tatlı bir gevşeklik gelir. Efendi münderin üzerine uzanır.

-Efendi, çocukların hiç çamaşırları kalmadı.

-Peki Hanım!. Birazdan hâtırlat da kaç kurûş lâzımsa vereyim. Hem hâzır elin değmişken kendine de öteberi al olmaz mı? Ay! Efendi ne de çabuk değişti. Sanki gündüz ki o değilmiş, büsbütün değişti. Sanki bütün bu sıfatlar yarın sabâha kadar ve bu böyle tam otuz gün. Hemen cenâb-ı hak sabırlar versin!

Ercümen Ekrem-Ramazânda Gördüklerim: Tiryâki-İkdâm-10055-06.Ramazân 1343

Pazartesi-30.03.1341-30.03.1925-s.2

3.2.2. Ramazânda Gördüklerim

Kadınlar Vâizi

Bir iki senedir tasâdüf ettiğim yok: Takyeci kalıbı gibi kızıl katmerli bir ense tıraşlı kafanın üzerine oturtulmuş kocaman bir sarık, bu sarıkla fesin arasında ucu gâh yandan, gâh arkadan dışarıya çıkmış bir misvak uçları aşağıya doğru sarkmış kır bıyıklar, çmber sakal, her an arasından beyaz bir köpük sızan, renkser dudaklar, sürmeli gözler, iri kıllı bir burun, öğleden sonra Etyemez'de bilmem hangi câmide, ikindiye müteâkıb da Aksaray'da bilmem ne mescidinde kadınlara, münhasıren vaaz ederdi.

Mevzûlarını nereden bulur? En velûd, karîhası en geniş bir muharrire, kırk yıl kafa patlatarak düşünse, bunlardan bir tanesini olsun aklına getiremez. Bunlar, onlar, ne kelâm-ı kadide, ne ilm-i halde, ne tefsîr kitâblarında, ne binbir hadîse, ne mantık, ne ahlâk kitâblarında bulunur şeylerdir. Dapdaracak beyni esâsen yüksek mevzûları kavrayamaz. Dâimî zarûret ve sefâlete inzâm eden sıyâm haliyle, sınırları büsbütün gevşeyen birtakım bîçâre, câhil kadınların huzûr-ı sükût ve ismetinde ona hezeyânlar ne behîmî, iğrenç bahsler idi. "Şerîatte ayıp yoktur" düstûrunu elinde paslı bir kalkan gibi tutarak âile harîminin en gizli köşelerine sokulur, başka yerde ibhâm ve imâsı bile kâilini cezâ mahkemesine sevk edecek mâhiyette en galîz, müstehcen tabîrât ile güyâ din dersi verir. Ne mevkiin kudsiyeti, ne cemâatin husûsiyeti onun için mâni değildir.

Muhâtablarına: "Karılar!" Diye hitâb eder. Buna rağmen, köpüklü dudaklarından dökülen saçmaları, ak saçlı nineler, temîz yürekli gençler birer hakikat ve diyânet incisi imiş gibi dinlerler. Bütün evsâf kadın nazarları, dimâğları zehirleyen o ağza merkûzdur. Garîb şey! O kadın cemâati, burada, yalnız bu vâazın huzûrunda susar. O, pür heyecân söyledikçe, meselâ çömelmeden su içenlere, çatalla yemek yiyenlere, kız çocuklarını mektebe

yollayanlara, gece düstûrsuz bahçeye çıkanlara danteleli, gömlek giyenlere, cehennemin kızgın âleminde yanacaklarını tebliğ ettikçe, cemâat hep birden ürperir.

Nihâyet vaaz biter. Hoca kürsüden, herkesten evvel fırlayıp kapıyı tutar. O kadın galebeliği dalgalana dalgalana onun önünden geçerken, her âilenin o günkü nafakasından arttırılan beş on kurûşu, son cemâat yerinin yırtık hasırları üzerine yayılı, kirli mendilin içine bırakır. Kazâra, kadının biri bu harâcı ödeyemedi. Çıkacak olsa onu tahkîr, terzîl, teşhîr ile icbâr eder. Cemâat, kâmilten câmi boşaltır boşaltmaz, hoc öne düşer, serî adımlarla öteki mescîdin yolunu tutar. Aynı cemâat peşindedir. Çift örgülü, takunyalı kızlar, namâz bezli, yeldirmeli değnekli koca karılar, kalın peçelerinin altında bastıkları yeri görmeyen fıkırlamak orucun, sefâletin katmerli zaifiyle her adımda sendeleyeyen, bazıları üstelik kucığında birer de çocuk taşıyan tazeler, gûyâ vicdânlara nûr saçan, imân takviye eden, hidâyet yolu gösteren softanın mübârek kelâmından biraz daha feyz almak için sokakların yamrı yumru kaldırılmalarını çiğneyerek koşarlar.

Ufacık mescide ötede olduğu gibi lebaleb kadın dolardı. Bu sonradan gelenlerin de iltihâfiyla iğne atılsa yere düşmeyecek hale gelir. Hoca kürsüye çıkar. Aynı ifâde, aynı tavır, ayn-ı tarz-ı beyân, aynı hakâretler... Yalnız mevzû değişir. Zaten u vadide mevzû yok. Herîfin dapdaracık havsala-i idrakı neler almazsa hepsi harâm, hepsi günâh: Gazete okumak harâm, çalgı dinlemek harâm, yüksek sofrada yemek yemek, kocasından dayak yeyince siyân etmek günâh, çocuklarına kısa çorap giydirmek günâh... Günâh... Günâh...

İşte hoca efendi, masûm, câhil, temiz bir halka karşı, hep böyle zehirli taraflar, bühtânlar savurdukça savuruverir ve hiç kimse çıkıp da irtikâb edildiği cinâyeti yüzüne vurmaz. O zaten hesâblı iş görmüştür: Kadınlar vâizidi! Lâkin bu adamın ikâ ettiği zararlar yalnız manevî olmakla kalmaz. O, sâatlerce, kadınları öyle kelâmının câzibesini altında bulundururken evde ateş üzerinde bırakılan yemeğin dibi tutar. Komşuya bırakılan çocuk tahta beşikten düşer, eve hırsız girer, kedi evi yer, hülâsa, akşâma bin vesîle-i nedamet hâzırlanır. Yorgun argın işinden dönen koca ile kavgalar olur:

-İlahi, kör olası! Yine nerelerde sürttün?

-Vaaza gittim. Hay edenin de... Gidenin de...

-Sus efendi!... Mübârek günde günâha giriyorsun... Öyle büyük adama sövülmez... Çarpılırsın. Bu masûm rûhun üzerinde o câhil küstâh vâizin tesîrine bakın. Arkasındaki kisveyi başındaki amâmenin koynundaki kitâbın kudsiyetini vaaz ederken işgâl ettiği

makâmın ulviyet ve azametini sâistimâl ederek, bedbaht kalblere, saf vicdânlara nüfûz eden bu cürmün yaptığı fenâlıklara iblis kadar olamazdı. Bu ve emsâlinin yüzünden neler kaybettik! Bugün vilâyet-i şarkiyede parlayan ateş-i fesad bu vâizlerin eser-i hıyâetidir. Bugünkü neslin annelerini zehirleyen bu muzır mahlûklar, yıllarca asırlarca, cenâb-ı hakkın kullarına en yüksek, en güzel, en kudsi muhibbesi olan Müslümânlığı nasıl yanlış anlattılar. Bir iki senedir, tesâdüf ettiğim yok... Beni, ırkımı dinimi bunların şerefinden kurtaran elleri ben nasıl tebciî etmeyeyim?..

Ercümend Ekrem-Sanat Âleminde: Dârü'l-elhân'ın Konseri-İkdâm-10064-15.Ramazân

1343 Çarşamba-08.04.1341-08.04.1925 s.3

3.2.3. Musâhabe

Hîç..

Bu ramazânın da sonunu getirdik. Çoğu gitti azı kaldı... Yedi sekiz gün sonra, bin üç yüz kırk üç sâl-i hicriyesinin mâh-ı gufranı târîhe karışmış bir mâzi olacak. Ah mübârek ne kadar da tatsız geçti! Bittab bunu ben kendi hesâbıma söylüyorum, başkalarına karışmam. Herhalde, bu ramazân benim secdiğim ramazânlardan olmadı.

Benim sevdiğim ramazân: Babamın yalısında, konağında geçen o bereketli, neşeli, misâfirli, evde kılınan terâvihi müteakıb, samîmî, temiz kalpli, sâf rûhlu ehîbbâyı hep bir araya toplayan, eski kış ramazânıdır. Ben onda bulduğum tadı birkaç yıldan beri her gelen ramazânda arıyor ve bulamıyorum. Bir kere babam yok.. Sonra ne o bereket ne neşe, ne de o muhît var. İftâr sofrasının başında, kendimi af-ı umumiye bekleyen kürek mahkûmlarına benzetiyorum. Ne zevki olur böyle intizârın? Nâdiren yemeğe müşterek eden dostumdan mâişet derdi dinliyorum. Ne hayrı olur böyle dostun? Orucun tevlîd ettiği zaifile büsbütün bozulan sinirler ibâdetle teskîn edebilmek için mabedlerin ûd ağacı kokan, sâkin, temîz, rûhnevâz harîmine sokuluyorum. Benim aradığım câmiler, arasına karışmak dilediğim cemâat bunlar değil! Beyaz sakallı, nûrânî çehreli, üstü başı, içi dışı temîz tırândâz ihtiyârlara ne oldu? Müezzîn mahfilinde, kürsünün, minberin dibinde diz çöküp hayrân nazarlarıyla namâzı takîb eden masûm yüzlü sabîler nerede? İhtiyârsız, çocuksuz, câmiin içinden Allah'a yükselen duâ müstecâb olur mu?

İftârın da tadı yok. Çölde bir hurma ile iftâr eden bedevî benden daha bahtiyârdır. O, bu fânî dünyaya geldiği günden beri yalnız o hurma tanesini görmüş, mezâra dudaklarında sâde o hurma tanesinin lezzeti olduğu halde girecektir. Ben ise bugün, yavan çorbamın her

kaşığını içerken eski bolluk devirlerinin nefis yemekleri, kendiliğinden gözlerimin önüne geliyor da ağlamalı oluyordum. Amerikan unundan yoğrulmuş, benim beyaz fakat lezzetsiz ekmeğimin her lokması boğazıma takılıyor. Tatlısız, böreksiz, güllaçsız iftârı ne edeyim? Hele güllaçsız!.. Ben ona vaktiyle, çocukken "tûlbent tatlısı" diyordum. O ne latîf şeydir, değil mi?

Ya, sahûra ne diyelim? O müzellef kadın butları, dil sövüşleri, simit kırıntıları, kayısı, erik urbanı, üzüm hoşafı!.. Mâni söyleyen bekçilerin ardı sıra sokakları devreden yaramaz çocuklar! Bunların hepsi de mi ortadan kalktı? Mânisiz, davulsuz sahûra kalkılır, etsiz makarnasız, hoşafsız yemekle oruç tutulur mu? Sorarım size!.. Gûyâ böylesi sevâb olurmuş. Zîkûret tesellîsi!.. Eskiden tutulan oruçlar günâh mıydı? Gezmelerden de biri şey anlamadım. Karagözü sinema öldürmüş, meddâhı Dârü'l-bedâyi, altı kol iskanbili poker. Beyazıt sergisinin yerinde yeller esiyor. Ashâb-ı hayrın kahtından, dış havludaki güvercinler, son moda tiyatrolar. Ziyâretlerde tavsamış Evliyâ türbedârları insan yüzü görmeye görmeye merdümgürbüz Şehzadebaşı karagözsüz, meddâhsız, kahveler iskambilsiz Beyazıt Câmi sergisiz, güvercinler yemsiz, türbeler ziyâretsiz olur mu? Bu nasıl ramazândır?

Eskiden bazı kibârlar makâmıla okuturlar, hatmettirirler, ecr ü sevâbını geçmişlere ithâf ederlerdi. Şimdi yine geçmişlere okuyanlar var, fakat rahmet değil. İnsan ektiğini biçermiş! Öyle ise veyl bizlere! Ahlâkımıza ne güzel ders veriyoruz. Gazeteler, sadaka-i fitr nisbetlerini kaç gün evvel ilân ederler. Şöyle baktım da yüreğim sızladı. İlâ rezzâkıdan fitre verecek babayığit göremiyorum. Belki arpadan veren bulunur. Fakat ekseriyetimiz için bir de meselâ tuzdan hesâblanmalıydı. Acaba bunu neden düşünemediler? Hem sadaka-i fitri kim kime verecek? Acaba veren alandan zengîn mi? Bugün izzet-i nefisine ağır geldiği için avuç açamayıp aç yatan fukarâ-yı sabirinin adedini bilir miyiz? Bir gece terâvihden sahûra kadar çaycıda oturup rahat rahat birkaç kadeh çay içtiniz, bir gazete okuyabildiniz mi? Size doğru kaç el, kaç sıska çocuk, kadın, ihtiyâr eli uzattı? Fitreleri bunların hangisine vereceksiniz? Hem fitreyi alacak olan kimsenin zühd ü takvi ile melûf olması şarttır. Hangi biri açlıktan dermân bulup ibâdet edebilmiştir?

Yarın bir de bayrâm geliyor. Ben bunu düşünmek dahi istemiyorum. Emînim ki onda da aradığım husûsiyeti, bulamayacağım ne bir canlı çocuk hüvengi gibi salıncaklar, yeni elbiseleli mesûd yavrular, ne meydânlarında halka teşkîl edip pür neşe-i raks eden insanlar, ne rengarenk basmalar, mendillerle donanmış sırtklar omuzlarında davulla, zurnalarla kapı

kapı dolaşan bekçiler, ne yapmalı, tenteli Araplar da Türkü çağırarak çırpıcıya, Veliefendi'ye bayrâm yerlerine giden saban kâfileleri görmeyecektim.

İyisi mi? Bir tarafa, meselâ Boğaziçi'nin uzak bir köyüne, herhangi bir ahabın evine gidip kapanacağım. Orada bana soracaklar:

-Nasıl, bu ramazândan memnûn oldunuz mu?

Ben de şu cevâbı vereceğim:

-Hiç!

Ercümend Ekrem-Musâhabe Hîç!...İkdâm-10071-22.Ramazân 1343 Çarşamba-
15.04.1341-15.04.1925-s.2

3.2.4. Hafta Sohbeti

Havaya Havalanmaya Dâir

Eski donanma cemiyetinin yerine kâim olan tayyâre cemiyeti her taraftan hummâlî bir faâliyetle çalışarak vatanımızı kuvvetli bir hava filosuyla tehcîz edebilmek çârelerini arıyor. Memleketin selâmeti mevzû bahis olunca malımı, canımı bezletmekten hiçbir vakit çekinmeyen hamîyetli Türkler bu muhterem cemiyetin takîb ettiği çok yüksek gâyeyi bir an evvel tahakkuk ettirmek için nakden yardım husûsunda birbirleriyle her tarafta müsâbaka ediyorlar. Hiç şüphesiz en emîn istikbâl havada hâkimiyeti temîn edebilecek olan milletlerindir. Harb-i Umumide en kuvvetli donanmalar, ciddî bir iş görmeksizin birer limanda lengürendâz mehâbet! Durup dururlarken tayyârelerin ne faâl ve müsbet birer vazîfe ifâ ettikleri meydândadır. Yavrularına insanların muhtelif hudalarını izâh ederken, ansızın atılan bir serpmenin içine düşer düşmez:

-Bu kanepeden inme derler.. Bu hesâbda yoktu! Diyen kefal balığı gibi ilk muntazam tayyâre hücûmuna uğrayan milletlerde, bu yepyeni muhârebe vâsıtasının yanında koca dirednavutların bir para etmediğini görünce apışıp kalmışlardı. O vakitten beridir tayyârecilik ilerledikçe ilerledi. Öyle bir raddeye geldi ki köylülerin tabîrince "kanadlı pambur" miynerin sabâhleyin Ankara'dan hareket edip öğleden evvel İstanbul'a varmak yâhûd buradan öğleye yakın kalkıp kerâhet vakti Moskova'ya inmek oyuncak oldu. Yakın bir âtide, öyle tahmîn ediyorum ki sabâh kahvesini Yemen'de, çayı İran'da içip tekrar buraya iş başına döneceğiz. Bir de keyfimiz isterse kuşluk yemeğini serin olsun diye yazın Sibirya'da, sıcak olsun diye kışın Sudan'da yedikten sonra akşâm taâmı için Paris'in en

meşhûr lokantalarına gideceğiz. Yâhûd da tam evinizde sofrâ başında iken canınız pastırma istedi mi âhiretliğe emredeceksiniz:

-Kalk kız şuradan tayyâreye atla da Kayseri'ye git elli dirhem kuşkumu al... İnce doğrasın e mi!

Ve siz çorbanızı içinceye kadar pastırmada önünüze gelecek. Ehibbâ arasında da şu yolda muhâverelere şâhid olacaksınız:

-Dün gece size uğradık, evde yoktunuz?

-Evet, gelmişsiniz. Halbûki biz, Paris'teki bacanağı yoklamaya gitmiştik. Yarım saat durup döndük. Keşke eve girip bekleseydiniz!

Bütün bunların imkân dâhilinde olacağını, Fransız tayyarecisi "Arraşar"ın son havâî seyâhati bir kere daha teyîd etti İş artık zamâna kalıyor. Bir yıl mı desem? Beş yıl mı desem?.. Allah bilir. Herhalde bunu bizler de göreceğiz. Hem rivâyete bakılırsa göreceğimiz hârikalar bundan ibâret değil. Münferit uçuşlar insanların havalanma ihtiyâcını lâıykıyla tatmîn etmiyor olacak ki bazı marifet erbâbı toptan pazarlığa girişiyorlar. Amerika'da bilmem kim kürenin kıcına pervane takmaya kalkışmamış mı? Bu sûretle bizim köhne âlemimizi yerinde saymaktan kurtarıp biraz da başka âlemlerle görüştürecekmış. Eksik olmasın! Hakîkaten dolap beygiri gibi hep aynı noktada döne döne sersem olmuşuk. Lâkin bu Amerikalı dostumuz ihtirâmı âlemde gizlice tatbîki karar vermeli de o zamân şenliği seyretmeli mihverinden hızlıca fırlayan kürenin, .ipliği kopmuş çocuk donu gibi cev-i havada kırta kırta yükselişi hesâba pek umûr olacak.

Hele yükselmez de aşağı inmeye başlarsak o daha ilâ! Lâkin çok korkarım ki hiçbirimize ne bu ilâyı ne de bu sükûtu görmek müyesser olur. Benim daha şimdiden içime korku girdi. O vakit sağlam odum patlar Sağlam Amerikan şakalarından yılmım. Bir kere daha böyle "Wilson" prensipleri diye bir şey icâd ettilerdi de az daha görmenin üstünü çarşı pazarına çeviriyorlardı. Sonra dünyayı yerinden oynatmak da hiç doğru bir şey değil. Ne olur, en olmaz? Belki başkaları şimdiki, bulunduğumuz muhîti bir şey zannederler de kazâdaki yerimizi kaparlar. Sonra üstelik bu zavallıların bedduâsına uğrarız. Hem bu kere çok ihtiyârîdir. İhtiyârlıkta ise havalanmak hiç iyi değildir, ölümü tecil eder. Şunun şurasında durup dururken böyle münâsebetsiz işlere kalkışmakta ne manâ var? Değil mi?.. Ama bazı kimseler diyecekler ki bu havalanma istidâdı icâb-ı zamanedir ve bir kutuptan diğerine kadar bütün iklimlerde esmekte olan cennet rüzgârının tesîridir. Buna ben itirâz

edecek değilim. Nasıl ederim ki akl-ı beşerin zivâna tabîr olunan kıymetli mahfuzadan mahrûm bulunduğu, her günkü yeni yeni hâdisât ile sâbit olmaktadır. Misâl Avrupa şehrinde mi istersiniz? Dilencilerin grevi! Evet! Bilmem hangi Avrupa şehrinde dilenciler grev ilân etmiş. Darısı İstanbul'un başına! Her adımda, kadınlı, erkekli, türlü türlü şekil ve kıyâfette üç dört sâile tesâdüf edilen şu güzel beldemizde şu kârlı ve tembel harcı zanât erbâbının niçin Avrupalı meslekdâşları fikren müterakkî olmadıklarına esef ettim. Tasavvur buyurun: Akşamüzeri yorgun argın daireden çıkıp da dinlenmek üzere oturduğunuz kahvehânenin penceresine dayanarak çayınızı, nargilenizi her yudum ve her nefes başında birkaç defa tacîz olunmadan rahat rahat içebilmek... Aman ne saâdet! Öyle bir saâdet ki ancak ve ancak bizim dilencilerin de ötekilere uyup taklîde kalkışmalarına vâsıtaadır. Ne olur bir sâhib-i hayır çıksa da bunlara ön ayak oluverse! Gördünüz mü kıskırtacak adamları! Eğer bir kimse müdâhale ederse bof bana! Hükümeti de belediyesi de ahâlisi de memnûn olur. Lakin nerede böyle nimet? Ehibbâdan hoşgü bir zâtın kolunca bizde grev yapmayı hâtırına getirmeyen yalnız iki takım insanlar varmış. Dilenciler bir, alacakalılar iki! O zât:

-Tâlimiz buna da müsâade etseydi, dünyanın en bahtiyâr adamları biz olurduk! Dedi. Düşünüyorum da Fi'l-hakîka "çokluğu, insanları canından bıktıran ancak borçla sadaka olsa gerektir. Bu iki şey temâdî etti mi gerek dibine değil pervane, dinamit hortucu yerleştirseler vız gelir! Yoksa bu küre-i arzı uçurmak teşebbüsü, bir blöf, yani Türkçesi kuru sıkı bir tehdîd olmasın? İyi aklıma geldi. Olur ya? Amerikalı Mister cenâblarıdaihtimâl ki borçludur da bu masalı onun için uydurmuştur. Kapısını vakitli ve vakitsiz çalıp da balta olan alacaklıya:

-Ya bana rahât vereceksin veyâhûd motoru işlettiğim gibi sen de ben de kameri boylarız! Dedi mi belki heriften üste para bile alır. Bu hiç de fenâ bir iş değil bahuşûs hava oyununda yutulup da borçlananlar için arada münâsebet de var. Ne çâre ki böyle tehdîdlere bizim memlekette pabuç bırakan bir tek ferd tasavvur edemem. Bizim mürabahacılar ya Musevi ya Kayserilidir ve bunlar kumarda da merîhte de hatta âhirette bile hesâb görmek fırsatını bulurlar. Onun için biz şimdilik kürenin havalanmak ihtimâlini şöyle bir tarafa bırakalım, böyle hayâller tahakkuk edinceye kadar Frenklilerin dediği gibi: "Köprüler altından hayli su geçecektir!" Bugün bize terettüb eden farîza-i cemiyet memleketimiz havaî kuvvetlerini dâimâ tezyîd etmek şanlı bayrağımızı gönüllerde de hâkim kılmak ve bunun için hiçbir fedâkârlıktan çekinmemektedir.

3.2.5 Hafta Sohbeti

Haşmetli Moda Hazretleri

Hiç şüphe yok ki insan denilen mahlûk için dünyada hürriyet mutlaka muktedir değil. beni beşer, herhalde ya bir şahsın, ya bir âdetin, bir kanâatin veyâhûd herhangi bir şeyin esîri olarak yaşar. Şâir-i azam Namık Kemâl:

Ne efsûnkâr imişsin ah, ey dîdâr-ı hürriyet

Esîr-i aşkın olduk, gerçi kurtulduk esâretten!

Beyiti ile hürriyetin bile bâis-i esâert olduğunu söylemekle bu hakîkati teyîd etmiştir. Hassâs bir dimâğ ve kalb sâhibi olan insan, ne türlü kayddan azâde olsa da be-hemehal kendine bir matbû aramak ve bulmak mecbûriyetindedir. Kadın, para, mükeyyifât, kumar, iyi yemek, iyi giyinmek, iyi gezmek, bunların her biri insanları erim erim eriten birer müstebid hükûmdârdır.

Seviye yükseldikçe, tâcdârların istidâdına tahammül edemeyip tahtlarını başlarına geçiren, hürriyet uğruna şâyân-ı hayret inkılâblar yapan milletlere mensûb ferdler, bu biraz evvel saydığım melûnun önünde kuzu gibi boyun eğler. Hele kadınlar! Kocalarının sitemlerine, en ufak serzenişlerine dayanamayan bu titiz, bu sinirli, bu şımarık çocuklar, umûmiyetle sultân Sultân-üs Selâtin olan haşmetli moda hazretlerinin en muîf bendeleridirler. Bu hâkim-i mutlak emreder, onlar da onlar da karşısında el bağlarlar. En münâsebetli emirlerine bîlâ itirâz, bir köle inkıyâdıyla matlûat ederler. Ne kocalar tanım ki karılarına en sâf bir ârzûlarını isâf ettirmek için haşmetli moda hazretlerinin icârkâr kudretine mâlik olmayı isterler. Fakat nihâyet o kuvvet ve kudret, modadan başka hiç kimseye nasîb değildir. Bir pâdişâhın ne kadar zînüfûz olsa verdiği emri bir diğeri nehiy edebilir. Bir kânûn, başka bir kânûnla emelden sâkit olur. Yeni bir aşk, eskisini kalbden siler ve götürür. Fakat modaya kimse karşı gelemmez. O, hükûmdârların en müstebdi fakat böyle iken de en çok hürmet ve muhabbet görenidir.

Onun, olsa olsa düşmanları kocalardır. Fakat öyle düşmanlar ki korkak, sinsî, âciz وبنا برن ehemmiyet ve tehlikeden tamamen ârî. Kin ve gayzlarını hep kendi aralarında hasbihâl tarîkiyle izhâr ederler ve moda hazretlerinin sâdik tebalası olan zevcelerinin yanında, ağız açmaya katiyen cesâret edemezler. Zîrâ bu matbû mefhûmata mufahhamana toz

konduracak kadın yok gibidir. Derhal asabî bir müdafa başlar ve dâimâ kavgaya münker olur. Haşmetli moda hazretleri hakîkaten mesûd bir hükûmdârdır! ve bütün hükûmdârlar gibi meşrebi hercâidir. Ne istediğini kendi de bilmez. Bugün yendiğini yarın فقیح şimdi idâre ettiğini arası çok geçmeden menneder. Meselâ bu توکرمده کی kış için kadınların bir sene evvelki kıyafete girmelerini tensîb etmiş. Âsâr-ı atike müzesinde mahfûz taş اوزر kapatma resimlerdeki kadîm Yunan kıyafetleri yok mudur? İşte kadınlar, gelecek aydan itibâren öyle giyineceklermiş. Belinden bağlı, kısa etekli Fransız bir gömlek, bütün elbise bundan ibâret olacak, ayaklara gelince bittab bunlar da o kıyafete uygun olmak için çıplak olacak ve zarîf iskarpinlerin yerine üstü delikli sandal gelecek.

Ben, haşmetli moda hazretlerinin bu emirnâmelerini Frenk gazetelerinde okur okumaz, evvelâ sevindim. Bir çifte verilen para ile o zamânda Silivri kapısında bir ev değilse bile fera ferah bir arsa satın alınabilen ipek çoraplardan kurtulacağız diye şükür ettim. Biz, kocalarımızın cüzdanlarımızdaki parayı sinen yerine koyup şâyân-ı hayret bir açgözlülükle lahzada bel eden bu câzib örümcek ağlarının ezeli düşmanıyım. Şiş kaçıklarının iki gün içinde tamîr kabûl etmze birer rahneye inkılâb etmesi yüzünden kaçık biz olacağız diye diye korkuyorum. Binâenaleyh bu havâdise çok memnûn oldum ve ömrümde ilk defa olarak moda hazretlerini takdîm ettim. Lâkin biraz düşününce aklım başıma geldi. Zihnimden şu geçti: undan üç yıl evvel, kadınların süvare elbiseleri ancak ve ancak setr-i avrata kâfi bir kumaş parçasından ibâret kalıyordu. Göğüs, mide hizâsına, sırt bele kadar dekolte idi. Kollara gelince, terziler, omz başlarına bir şey ilâve etmeyi zâid görüp, büsbütün hazf etmişlerdi. Tekmîl-i elbisenin imâline sarfedilen kumaş, büküldüğü vakit, on yaşında bir çocuğun avucunda saklanabilirdi. Halbûki hiçbir zamân kadın tuvaletleri, o seneki kadar pahalı olmadı. Bunu nazar-ı dikkate alırsak ipek çoraplar kalkınca da çıplak bir kadın bacağı kim bilir kaç mal olacak? Onun için sevinmeye mahal yoktur. Haşmetli moda hazretleri esâsen ucuz şeyden haz buyurmazlar. Zât-ı haşmetleri, iktisâd, tasarruf düşmanındırlar. Kendileriyle yakından bir münâsebetim olsa mahkemeye mürâcaat eder, masraf-ı mübezzir diye haczettirirdim ve muktesid şehîr Celâl Muhtar Beyefendi dostumn kabl-i şerîden vasiy kesbedilmesini talep ederdim. Ne çâre ki حسنآب ile aramızdaki bütün münâsebet benim kendilerinin bilvâsita mağdûru olmamdan ibâret kalıyor.

Hem, sâde bilvâsita mı ya? Bu hükûmdâr-ı mutlakın, bu mütelevvin, münâsebetsiz, şımarık âmir-i mücberin biz erkekler de tâbileriyiz. Onun kuvveti, zevki, keyfi bizi de

dilediği gibi oynatır. Birçoklarımız, elifin hocaların elifi tabîr ettikleri şalvarları kendiliğimizden giymeyi hâtır ve hayâle getirmezken geçen sene ve hatta bugün bile ayağımıza geçirdiğimiz pantolonun paçasına acaba dikkatli gözle baktı mı? Amerikan paçası diye sûret-i mahsusada yaptırdığımız, yukarısı gâyet bol, paçaları ise gâyet dar olan bir pantolonun bir farkı var mı? Fakat ne çâre? Haşmetli moda hazretleri, yarın öbür gün "Fistan giyeceksiniz! Ben öyle istiyorum." Dese: elemir emrim! diyip giyeceğiz. Ama el aleme maskara olacakmışız, bir oluruz iki oluruz, sonra el alem de alışır, beğenmeye başlar. Ta ki moda hazretleri bundan da bıkip birer asma yaprağıyla telebbusumuzu idâre buyururlar. Benim bir ehîbbâm vardı. Moda gazetelerini muntazaman alır, toplar, koleksiyon yapardı. Bir gün:

-Bunları ne diye alıp böyle toplarsın? Diye sordum. Kemâl-i ciddiyetle bana şu cevâbı verdi:

-Kütübhânemin bir ucunda saklıyorum. Arası üç beş sene geçince, çıkarıp çıkarıp seyrediyorum. Modanın bizi vaktiyle ne gülünç kıyafetlere soktuğunu görüp gülüyorum. Bu, beni herhangi bir mizah gazetesinden daha fazla eğlendiriyor. Evet, dostumun hakkı vardı. Haşmetli moda hazretlerine itâat edeceğiz diye girmedikimiz gülünç kılık kalmıyor. Fakat çâre yok! Sürüden ayrılıp kendimizi kurda kaptırmamak için moda denilen hükümdâr-ı müstebidin elbette esîri olacağız. Mademki insanlar için herhalde bir nev esâret-i mukaddermiş!

İş ki Cenâb-ı Hak, keselerimize Halîl İbrâhim bereketi versin!

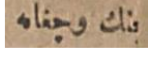
Ercümend Ekrem-Hafta Sohbetleri Haşmetli Moda Hazretleri-İkdâm-10231-

11.Rabiülevvel 1344 Çarşamba-30.09.1341-30.09.1925-s.3

3.2.6. Hafta Sohbeti

Evlere Şenlik!

Geçen gün bir genç kız, ada vapurundan kendisini denize attı. Dün, bir delikanlı Kadıköy'de göğsüne bir el tabanca sıktı. Gün geçmiyor ki gazeteler böyle bir iki intihâr vakası kaydetmesin. Eskiden pek muztar kalındığı vakit mürâcaat olunan o kurtuluş çâresi moda hükmüne girdi. Şimdi, yalnız hayâtta bıkanlar değil, bir gün olup da bıcağını tahmîn edenler de intihâr ediyor. Bunlara mukâbil Avrupa gazetelerinde şöyle bir havâdise tesâdüf ettim:

California'nın Sen Canten şehrinde idâma mahkûm on câni, habishânede bir orkestra teşkîl ederek, yevm-i idâm olmak üzere tesbît edilen güne kadar, her gün bir konser vermeyi kararlaştırmışlar! Meselâ denize atlayan bu kızla bu idâm mahkûmlarını yan yana getirip mukâyese ediniz. Biri on dokuz yaşında, genç, güzel, Allahülalem zeki. Henüz çoluk yok çocuk yok.. Binâenaleyh gâile de yok. Dilediği bir erkekle dilediği gibi bir yuva kurup bahtiyâr olmakta serbest. Hâsılı hayâtta memnûn olmak için her şeye mâlik bir gonce-i bahar. Bu, gidiyor, Marmara'nın dalgalı sularına gece vakti kendini koyuveriyor. Diğer taraftan feleğin yedi çemberinden geçmiş, on tane kanlı kâtil! İşlemiş oldukları lâyuad cinâyetlerin huzûr-ı hâkimde hesâbını vermiş, idâma mahkûm olmuşlar. Belki oraca âdet öyle olduğundan hükmün infâzını on, on beş gün sonraya tehîr olunmuş, habishânenin duvarlarından kirli bir rutubet akan, karanlık koğuşunda, toplamışlar. Kimi bir boru, bir keman bir davul uydurmuş ve şunun şurasında yaşayacakları birkaç günü

keyif ve neşe ile geçirmeye etmişler. Yaşamasını bilmek işte buna derler! Gördünüz mü akıllı adamlara bin kere aşk olsun!

Hayât denilen işkence bundan başka şeye değer mi? Andımca onu ciddî telakkî etmek kadar hamâkat, budalalık, enayilik olmaz. Asrımızın en müstevli en yaman illet-i bedbînliktir. Her şeyi karanlık görüyor, mukadderâtımızdan ürküyoruz. Her birimizin gönlünde bir endişe, bir halecân var. Hiçbirimiz tam akıllı değiliz. Emîn olun, beşeriyet, gizli bir hastalık buhrânı geçiriyor. Edebiyat, mûsikî, mimarî, resim, bunların hepsi de bu hâlet-i maraziyeden müteessir oluyor. Dünyanın neresine giderseniz gidin herhangi bir milletin edebî, sanâyî mahsûlâtını tedkîk edin, yeni yapılan mebâniye bakın. Hepsinde aynı bezgin rûhuyla karşı karşıya geleceksiniz. Şiir ağlıyor, sanat ağlıyor, her tarafta bir bedbînliktir gidiyor. Şu birkaç yıl içinde vücûda gelen umûmî, husûsî binâların tarz-ı mimârice türbelerden ne farkı var? Evlerimizi acayip şekillerde yaptırıyoruz. İçerisini kapkaranlık ediyoruz, tavanlıklarından kandiller sarkıtıyoruz. Altında bir şan örtülü sanduka eksik. İşte mekânımız bu türbeler olduktan sonra bunların içinde duran bizlerin hayâtından ziyâde memâta mütemâyil bulunmamız tabîidir. Eğlenceden, neşeden bîhaberiz. Bu şartlar dâhilinde kendi kendine eriyen vücûdlarımızı kuvvetlendireceğiz diye sanki spor yapıyoruz. Gençlerimizin vücûdları âsâr-ı atike müzesindeki pehlivan heykellerine dönüyor. İdmanla tekemmül etmiş adalelerin üstünde zamânın tahrîbkâr yosunlarını görüyor gibiyim.

İnsanlar umûmî harbden sonra efsânelikten çıktı, insan kaymakamı oldular. Evet harb! Az daha onu unutupordum. Yorucu, öldürücü bir harbden daha yeni çıktık. Bunu hesâba katarak, henüz neşeden, şenlikten bahsetmek belki doğru değildir. Fakat tedricen neşelenmeye yanaşmak da bir vazîfe, ictimî, millî bir vazîfedir. Bittâb, mevzû bahis etmek istediğim tabîi, samîmî, sâf olan neşe öyle bir neşe ki sınırlara kuvvet, zihinere keşâyış versin. Gençliğin kalbinden onu intihâra sürükleyen muzlim duyguları silip süpürsün. Hayât o kadar serî ki! Ekspres katarı gibi baş döndürücü bir hızla gidiyor. Güzergâhında kim bilir ne mâniler, ne tehlikeli tesâdüfler zuhûr edecek. Bir müsâdeme oldu mu, bitti. İnsan denilen hafîf niste dünya yolundan inhîrâf ederek ukâbatın korkunç, karanlık yolunu tutar. Bu yolu aydınlatma için hayâtta neşeli anların mesûd ışıklarından istifâde edemeyecek olanlara acırım. Evlere şenlik! Ben bunu temennî ediyorum. Karganın, baykuşun bile yuvalarında neşe varken, insanlarınki neden mahrûm olsun? Âdemoğlu eşref-i mahlûkât imiş. Sâir hayvanlar da zekâ ev dirâyet ile tefavvuk edermiş. BUnu, kendi hayâtını yine kendi eliyle zehirledikten sonra, ne ile isbât edecek? Eski divânların içinde ne güzel nasîhatler vardır? Şâirin biri:

"Mihneti kendine zevk etmedir âlemde hüner" demiş. Biz ise bugün tamamen aksine hareket ediyoruz. Dudakları da mihneti add etmeye başladık. Hayât bizi sıkıyor. Niçin? Biraz da deminki şâiri dinleyip her şeyi hoş görmeye alırsak fenâ mı olur? İcâbında vatanperverlik iddiâ ediyoruz. Bu mübârek vatani, âile muhîtinde rûhuna mütemâdiyen yes, ümîdsizlik, ızdırab nüfûh edilen bir gençliğe bir kızcağız öyle mi? Vatanperverlik bunun neresinde?

Evlere Şenlik? Âile reîsinin her şeyden evvel, hatta âilenin zevkinden evvel temîn etmesi lâayed olanşey, bu kadını, çocukları, eşyayı, kafesteki saka kuşuna varıncaya kadar her şeyi insanın yüzüne gülün bir eve sefâlet sokulamaz. Nefsimizi zorlayıp behemehâl şâirin nasîhatiyle âmil olmalıyız. Yoksa intihârlar serîsinin günden güne arttığı ve mevcûd tımârhânelerin kifâyet etmediğini göreceğiz. Allah saklasın!

Ercümend Ekrem-Hafta Muhabbeti: Evlere Şenlik-İkdâm-10201-10.Safer 1344 Pazartesi-

31.08.1341-31.08.1925-2

3.2.7. Hafta Sohbeti

Bu Da Başka Türüsü!..

İdârehânede oturuyorduk. Ucunda hani o çocuk bezinden yapılmışa benzeyen dikişli fötr taklîdî şapkalar yok mu? Onlardan bir tane tutan korkak bir el, aralık duran kapıdan içeriye uzandı. Bunun arkasından odaya girer girmez, hafif ve büyük bir inhinâ ile bizi selâmlayan vücûdu derhâl tanıdım:

-Sefâ geldin Vecdi Bey! Seni buraya hangi rüzgârlar attı? Şapkasını koyacak bir yer araştırmak için kendi mahûru üzerinde iki üç defa döndükten sonra nihâyet dizinde tutmaya karâr vererek boş bir sandalyeye oturdu ve öyle cevâb verdi.

-Sorma bey birader, başıma geleni!

-Hayrola, elbise avansını yankesiciye mi kaptırdın? Nüfus tezkereni mi düşürdün? Mahdûm mu kayboldu? Başını üst üste arkaya doğru sallayarak giriftâr olduğu derdin bu üç sualden hiçbirisiyle alâkadâr olmadığını anlatmak istedi.

-Öyle ise sen söyle bakalım!

-İçini çekti, derdini dökmeye başladı.

-Sen, dedi. Derdli diye şunu bunu gazeteye yazıp duruyorsun. Bir de ben söyleyeyim de derdli nasıl olurmuş bir bak gör!

Yutkundu, elime tutuşturduğu sigarayı ateşleyip bir nefes çekti ve devam etti:

-Üstünüze şifâlar, iki seneden beri bana bir hastalık ârız oldu, başım dönüyor, gözlerim kararıyor, nefes almakta zahmet çekiyorum. Ötme berime ağrılar saplanıyor, bazen göz kapaklarım şişiyor. Hâsılı, vücûdca rahatsızım.

-Allah âkıbet versin!

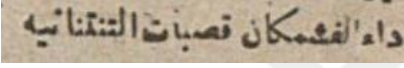
-Eksik olmayın! Bizim mahallede, öteden beri âile-i çakırânemin tabîb-i müdkevisi bir Yahudi doktor vardı, ona danıştım. Baktı, dinledi, uzun uzun düşündü ve nihâyet bana bir kere de mütehassısına gidip görünmemi tavsiye etti. "Bu kimdir?" sordum. "Muharrem Sefer Bey vardır, dedi. Bâb-ı Âli civârında oturur. Fakültede hocadır o, bu çeşîd hastalıklardan iyi anlar." Biz de kalktık, gittik. Burada arkadaşlardan biri sözünü kesti:

-Hakîkten Muharrem Sefer Bey büyük bir hekîmdir!

O sözü söyleyen şahsın yüzüne manîdâr bakışla baktı. Ne red ne de tasdîk etmeden devam etti.

-Kapıdan içeriye girdim. Bir meşher-i emrâza benzeyen intizâr odasında bir müddet bekledim. Nihâyet, takriben bir sâat sonra sıra bize geldi. "Buyurun" dediler. Doktor beyin karşısına çıktık. "Neyiniz var" diye sordu. Hissettiğim bütün arazı birer birer sayıp döktüm. Hiç ağız açmadan dalgın gibi dinledi. Muşamba kaplı bir kanepa gösterip soyunup yatmamı emretti.

Ayaklarımın tırnaklarından tepemdeki saçlara kadar her tarafa parlak, madenî bir çekiçle vurdu. Bey, yazıhânesinin çekmecesini çekti ve oradan şapirografla basılmış bir tabaka kâğıdı çekip elime tutuşturdu. Ben bunu evvel-i emirde vizite tarîfesi sandım. Lâkin biraz göz gezdirince zannımda aldanmış olduğumu gördüm. Maahezâ ne olduğunu yine adam akıllı anlamamıştım. Doktor imdâdına yetişti: "Hastalığınız epey mühimdir" dedi.

 gibi Arapça karmakarışık bir isim yuvarladı ve verdiği kâğıdda işâret ederek: "Neler yapacağız, burada yazılıdır. On beş gün sonra bir daha gelirsiniz!" dedi.

-Ne, iyi ya? Kâğıdda yazılı olanı tabi yapmışsındır?

-İçini bir daha çekti:

-Nerede bey kardeşim, asıl derdim bu değil mi?

-Ne gibi?

-Ne gibi olacak? Anlatayım da bakın. Acınacak haldeyim, vallah billaha! Derken, son aylıktan arta kalan üç lirayı doktor beyefendiye avuçlandık, çıktık dışarıya Tramvayda şu kâğıda bir göz gezdireyim, dedim. Aman birâder, az kaldı deli olacaktım. Bu kâğıd parçasında öyle şeyler yazıyordu ki hekîm bana bunları şifâhen söyleyemedi, bu muztarib halimde, benimle alay ediyor diye boğazına sarılırdım.

-Neler mi? Deli saçması bunun yanında Nâbi divânı gibi kalır ve bana en yakası sıyrılmadık küfürleri etseler bu kadar içermem. Meğer ben bu hastalıktan kurtulmak için ne yapmalıymışım, biliyor musunuz? Her sabâh yedi buçukta kalkacak, bir fincan süt içecek, müteâkıben bir sâat yol yürüyecek, tekrar eve dönüp kahvaltı edecek, yarım sâat arka sütü yatacakmışım.. Sonra kaleme gidecek bir de öğle yemek yeyip yine bir sâat istirâhat edecek, ikindi bir mikdâr tereyağı, reçel ve tuzsuz bisküvi ile bir kupa sütlü çay

içecek, beşten altıya kadar bir gezinti daha yapacak, yedi buçukta akşâm yemek yeyip, onda yatağa gidecekmişim. Bunları hep ben yapacakmışım, yapmalıymışım, anladınız mı? Ben! Yediği naneye bak!

Gözleri büyümüştü. Altında beliren iri tertanelerini mendiliyle sildi ve gittikçe coşarak ilâve etti:

-Evet, Ben! Ynai bin yedi yüz elli kurûş maaşlı evkâf birinci sınıf ketebesinden Vecdi köleniz! Vapurların tramvayların hali malûm... Gel de yedi buçukta uykudan kalk. Sabâh ezânını on dakika geçirdim mi jurnale zor yetişiyorum. Hemen kıst alıyorum hâzıra. Vâkıa bir sâat yürümüyor değilim. Fakat nasıl döner de kahvaltı ederim. Sırt üstü nerede ve ne vakit yatarım? Yatacağım.. Yatacağım ama bir daha kalkmam diye korkuyorum. Sonra öğle yemeği... Hangi yemek? Yazın üzüm, kışın da tahin helvasıyla beyaz peynir değil mi? Siz söyleyin, insan bunu yedikten sonra hangi yüzle istirâhat eder? Ben midemden utanırım, be! Hele o ikinci kahvaltısı yok mu? En ziyâde badema gitti. Harem ağasına ballandıra ballandıra zamparalık hikâyesi anlatsalar, nu kadar fenâsına gitmez! Tereyağı, reçel, bisküvi kim, ben kimim? Susamlı simitten ne haber? Biz, yusayup döktüğü şeyleri rüyada görsek hayra yormayız. Bir de yedi buçukta akşâm yemeği yiyip, onda da yatmalıymışım, sonra evin suyunu kuyudan kim çekecek? Hadi bunu da kayınvâlideye yaptırdık diyelim... Bizim evde rahat uyku uyumak her babayiğidin harcı değildir. Çocuğun vırlaması kesilse, tahtakurularının haşlaması başlar. Doktor bey gelsin bir gece uyusun da göreyim. Alimallah alnını karışlarım.

Bir iki gün için kâğıddakileri yapayım dedim, kırk yıllık evimi barkımı bozuyordum. Bütün âdetlerimiz, hayâtımız alt üst oldu. Karının anası bizi bıraktı gitti. Mahallede adım, merâklı çıktı, merâklı... Yani malûm a? Deli demek. Öteki beriki okunmamı tavsiye etmeye kadar vardılar. Baktım, iş olacak gibi değil, vazgeçtim.

Sesi titrekleşti. Yüzümüze melûl melûl baktı ve korkak bir eda ile sordu:

-Nasıl? Acaba ben şimdi bunları yaptığım, yapmadığım için ölecek miyi? Bana makûl bir tarz-ı hareket gösterecek, beni mevki-i ictimâiyeye göre tedâvî edecek bir hekîm yok mu? İçimizden biri cevâb verdi.

-Neden olmasın, ara, elbette bulursun!

Ercümend Ekrem-Hafta Sohbeti Bu Da Başka Türlüsü-İkdâm-10224-04.Rabiülevvel 1344

Çarşamba-23.09.1341-23.09.1925-s.3

3.2.8. Hafta Sohbeti

Bu Da Başka Türüsü

Bâb-ı Âli Câddesinde, İran sefârethânesine sapan sokağın köşesinde ansızın karşıma çıkıverdi. Başında kavun şapkayı ensesine yıkmış, ceplerindeki muhtelif eşyanın ağırlığıyla uçları aşağıya doğru sarkan sof ceketinin düğmelerini çözmüş, koltuğunun altında, terden rengi büzülmüş bu yumuşak yerli meşiyetten bir çanta elindeki mendiliyle, alnından zırl zırl akan terleri silerek yokuştan aşağı iniyordu. Güzelliğini bildiğim için görmemezliğe gelip, kaçmak istedim. Fakat o, benden daha atık davrandı ve kolumdan yakaladı. Çâresiz selâm verdim., hal ve hâtır sordum. Cevâben:

-İyi değilim! Dedi ve çantasını sol koltuğundan sağ koltuğunun altına alarak bana derdini dökmeye başladı.

-Yersiz yurtsuz kaldım azîzim! Taşınacak mahalle bulamıyorum.

Gülümsedim.

-Mâşâllah! Dedim. Son zamânlarda iyi gelişmişsin ama öyle koskocaman İstanbul'a sığamayacak kadar da değilsin.

Kızdı. Çıpıl gözlerini hızlı hızlı kırptı, beni tekdîr etti:

-Halimi bilsen, hiç de alay etmezsin. Bilâkis acırsın... Belki de ağlarsın bile! Eliyle başındaki şapkanın kenarını tutarak:

-Bak! Bunu giydik. Alâ! Ne yapayım ki kesriyetimiz, bunun altındaki kafayı hâlâ bir türlü değişmedi. Mazrûf zarfa uymuyor. Birçoğumuz, medenî kıyafeti üstümüzden kazara soydular mı cas cavlak kanburumuz بیمزله ortaya çıkacağız. Ahlâk ve âdâtamızı da medenîleştirmedikten sonra ben kendimizi üstüne mayonez salçası dökülmüş ساختی benzetiyorum.

Ben, bugün tam elli beş yaşımdayım. Anamın karnından, medeniyetin âşığı olarak doğmuşum. Yarım asır, دلدادنه ateş iştiyâkiyla yandım. Küçük yaşımdan beri onun اوغورینه bizim sakîm, çirkin fakat maalesef bünyemize kök salmış itiyâdlarımızla mücâdele ettim.

Daha çocukken, babamın evde entariyle oturmasına tahammül edemez, o, bu kıyafette iken beni okşamak için, yanına çağırdı mı kaçardım. Bir gün yüzümü kızdırıp niçin böyle

yaptığının sebebini söylüyordum, ölünceye kadar affetmedi. Hocasının önünde diz çökmediğim için mektebden mümeyyizin karşısına baş açık çıktığım için kalemden kovuldum. Sebât ettim, cenâbık hak, irfânımı derd rızkımı da başka taraflardan ihsân buyurdu. Ne câhil ne de hamd olsun aç kaldım. Hatta belki o mektebde kalsaydım, bir şey öğrenmeyecek, o kalemde kök tutsaydım, bugün sürünecektim. Elim ekmek tutunca annem beni evlendirmeye kalktı. Yaşım yirmi beşi geçmişti. Muvâfakat ettim, âilemizin kadın erkânı, annemin riyâseti altındabir heyet teşkîl ederek kapı kapı görücü gezdiler. Nihâyet bizden bir mahalle ötede oturan bir **درسعام** efendinin kerîmesini kendi tablarna muvâfık bulmuşlar, bana senâ ettiler:

-Öyle okumuş, çokbilmiş, zamâne kızlarından değilmiş... On üç yaşında körpecikmiş... Beş vakit snamâzında, **قبوراجق قيس** arz ehli imiş. Art eteğinde secde edilirmiş.. Miş.. Miş..! Anneme cevâben dedim ki:

-Anneciğim! Allah kendisine hayırlı kismetler versin ama ben bu dediğiniz kızı almam. Bir kere kara câhil bir kadını, değil zevceliğe, evime hizmetçiliğe dahi kabûl etmekte mazûrum. Sizin meziyet addettiğiniz cehâletin, âilemin temeli olacak bir kadın içineyapların, kusûrların en büyüğü olduğuna kâilim. İkincisi, bu derece câhil bir kızcağızın kıldığı namâz, herhalde bir kanâate mebnî değildir; görenekdir. Bugün pederi Derseam Efendi'nin bunu görüp yaptığı gibi yarın da meselâ komşunun kızından göreceği herhangi bir münâsebetsizliği aynen yapmayacağını kim temîn eder? Üçüncüsü, on üç yaşındaki bir çocuğu, ben alıp da ne yapayım? Karşılıklı ip atlamak içinse buna benim vücûdum müsâit değil. Sonra art eteğinde secîde edilir, diyorsanız iyi ama gâliba fikrimi yanlış anlamışsınız. Benim aradığım seccâde değil bir refîka-i hayattır. Buna yâr, derd ortağı, manevî mezâhir, hayâtın çetîn yollarında arkadaş, müşâvir, çocuklarıma ana, mürebbî, evime müdür, muhâsib, lüzûmunda terzi, aşçı, hasta bakıcısı olacak akıllı başında, dimâğı kâfi derecede ilim ve irfânla mücehhez bir zevce arıyorum.

Annem teessürle yüzüme baktı ve hiç cevâb vermedi. Ben de hâlâ taht-ı nikâhımda bulunan ve saydığım evsâfı az çok nefiste cem eden kadıncağızı bizzat kendim bulup aldım. Ne iyi etmişim! Sonraları duydum ki **درسعام** Efendi'nin kızı ablasının kocasını sevip herifle beraber kaçmış. Her ne ise şimdi benim nasıl bugünkü derdimi dinle de bana çâresaz ol! Oturacak mahalle bulamıyorum. Hiç öyle bön bön yüzüme bakıp durma. Söylediğim deli saçması değil. Mahz-ı hakîkattir. Bak hele! Sen, dedidokdunun ne demek olduğunu bilir misin?

-Eh, oldukça! Hatta ne yalan söyleyeyim, biraz da hoşlanırım.

-Öylesi değil! Senin ve belki de benim hoşlandığımız dedikodu masûmâne bir alâyk çok çerçevesini geçmez. Nihâyet bazı mizâh gazetelerinin neşrettiği gibi zarîf nüktelerden ibâret kalır. Bunun tesîri bir pire yeniği kadardır. Lakin öteden İstanbul'un her semtine, her mahallesine, her sokağına, hemen her evine çirkef gibi bulaşan, karşısında nâmûs, şeref, haysiyet, hâsılı mütemeddin ve fazîletkâr bir insanda mukaddesât nâmına ne varsa onları mülevves dehmelerine bilhâssa hedef ittihâz eden tâûndan, koleradan, İspanyol'dan, sıtmadan rehâkatli tahtakurusundan, sivrisineğinden, akrepten, yılandan daha müzic bir dedikodu var ki mazallah!

Azîzim, halkımızın vasat tabakasına mukarrer olan mahallâtın içinde bana bir tane gösteremezsin ki sekenesi meyânında bu melûn dedikodu illetiyle malûl en aşağı bir tek şahıs bulunmasın. İşte bu bir tek şahsın yüzünden, o mahalle halkına dünya zindân olur. Kim ne yapsa dedikoducu onu görür. Frengi illetiyle malûl olanlar marazlarını başkalarına aşlamak ârzûsunu duyarlarmış. Dedikodu frengisine mübtelâ olanlar da tıpkı ötekiler gibi içlerinden keşfeden melûnâtı şuna buna bulaştırmak sevdasındadırlar. Onların nazarından ben, bazı ahabblarımı haftada bir maâile evime topladığım için mezhep genişliğiyle ithâm olunurum. Çıplak baldırları meydânda, sağırısının bütün eşkâli yükseğe kadar çekilmiş basma donun içinde teressüm, bitişik arsada çamaşır asan komşunun karısı, vücûdunu tamamen örten kıvrak mantosuyla sokağa çıkan zevce mi müstehzî bir bakışıyla süzer de arkasından:

-İlahi! Boyun devrilsin, şıllık! Diye bir de küfür savurdu.

Anlıyor musun? O, mestûre, kibâr, akîf, her fazîleti câmi de benim hatun şıllık!

On sekiz yaşındaki kızımı, bundan bir buçuk ay evvel çok nâmûslu bir gence nişânladım. Fakat nişânlamadan önce çocuğun ahlâk ve mişvârını-bir babanın en tabîi bir hakkı değil mi ya?-Öğrenmek için bir müddet evime gelip gitmesine müsâade ettim. Bi'l-âhire biz nişânı yapar, ne deseler beğenirsin? Kızımı, delikanlı kazâyâ uğratmış da biz de onun üzerine kendisine vermeye mecbûr olmuşuz. Beğendin mi? Maa-hazâ, dur! Bitmedi... Arkasından oğlumu evlendirmeye kalktım. Kendi beğenip intihâb ettiği bir kızla nikâhlarını kıydık. Bittab, bu mesûd hânedan sonra tarafeyn âilece sık sık görüşmeye başladık. Oğlumun kaynanası, genç ve güzelce bir kadın. Yaşı muktezâsı neşeli de. Biraz piyano çalıyor... Sebebi var. Arada sırada onlar bize gelip, biz onlara gittikçe, temiz, nezîh eğlenceler yapıyoruz. Dedikodu yapan iğrenç ağızların irini buraya da ulaştı. Meğer ben, o

kadınla evvelden beri münâsebettâr imişim de kızını oğluma, daha sıkı b,r vesîle-i takarrüb olsun idye almışım halbûki bu masalı icâd eden mahlûku ben iki gün evvel... Haydi, ne ise söylemeyim. İşte, azîzim! Sana binde birini hikâye ettiğim bu iğrenç bu dedikoduların yüzünden iki ay bir mahallede oturmaz oldum. Diyeceksin ki: "Sana ne? İt ürür kervan yürür." evet fakat bu köpek havlamaları beni insanlık nâmına, ahlâk nâmına sinirlendiriyor. Evin içinde hepimizin asâbı gerginleşiyor. Çatacak adam arıyoruz. Nereye gitsek, hissediyoruz ki yaptığımız, yediğimiz, içtiğimiz, giydiğimiz, konuştuğumuz eğlencemiz tarassud altındadır. Birtakım işsiz, güçsüz, ahlâksız, terbiyesiz mahlûklar bizi mütemâdi bir göz hapsine almış, manyetize diyor. Gel de bu türlü rahat et!

Sağımız, solumuz, akşam gurûbdan sonra tertîb birer meyhâne-yi andıran virân evlerle dolu. Kocası gençlerle, karısı keman kaşlı, gerdanı "çörelî" münâsebetsiz kadınlarla sabâhlara kadar işret masası başında göbek atıyorlar da sonra misâfirlerle, yemke üzerine bir kadeh likör için zevcemin adı ayyaş oluyor. El tarafından saklayacak ayıbımız olduğu için ilk işimiz taşındığımız evlerin kafeslerini söküp atmaktır. Her nedense muhît bunu bir türlü hazmedemiyor. Ellerinden gelse, muhâfazasız kalan câmiler mi kafes arkasında bin türlü rezâlet irtikâb eden bu insanlar utanmadan taşılayacaklar. Sonra haddin varsa, evde, hâricden bir şey alıp gönder. Karşiki evin penceresinde sabâhtan akşama kadar işsiz oturan koca karının gözleri, o şeyi evdekilerden evvel görür. Hepsini, nevini, mikdârını, değerini takdir eder. Henüz pişirilip sofraya gelmeden: "Bu akşam filan efendigiller kadayıf yediler!" diye yedi mahalleye haber verir. Ne yapayım? Sen söyle! Bûd cem müsâid değil, Şişli'ye taşınmam. Denizle başım hoş değil, Kadıköy'de, adalarda oturamam. Bu dedikodudan kurtulmak, harekâtında serbest olmak için nereye kaçayım? Dağda, bayırda çadır kurup da mı oturayım? İnkılâb! Ne mukaddes, ne büyük manâlı kelime! Lakin hani ya? Nerede? Kafalarımızın kabuğunu değiştirdik. Olana bin hamdüsena olsun! Ancak içini de değişmeliyiz ki ben hakîkî medeniyete eriştiğimize O zamân imân edeyim.

Sana yeminle söylüyorum, böyle gayrın nâmûsunu, şerefini, haysiyetini besbedeva lekelemeye matûf olan dedikodudan zevk alan karım olsa talâk-i selase ile boşarım. Sonra gönlüm öyle isterim ki zemm gibi kadeh gibi dedikodunun da cezâ kânûnunda yeri bulunsun. Karıma el ile sarkıntılık eden cezâ görüyor da harîme, nâmûsuma dil uzatan kaltak pervâsız neden dolaşsın. Bir cemiyette ferdî ve terbiyevî inkılâb oldukça, haysiyetin manâsı idrâk edildikçe gayrın ifâline hürmet etmenin vücûbî öğrenilmedikçe, başkasının işine karışmanın en büyük terbiyesizlik olduğu anlaşılmadıkça o cemiyeti al da rafa koy.

İşte böyle benim gibi yersiz yurtsuz kalırsın. O, daha söyleyecekti. Fakat bende dinleyecek hal kalmadığından elini sıkıp ayrıldım. Hâlâ arkamdan bağıırıyordu:

-Sade kabuk, marifet değil! Altındaki kafayı da değiştirmeli. Anladım ki kafayı!

Ercümend Ekrem-Hafta Sohbeti Bu Da Başka Derdli-İkdâm-10224-04.Rabiülevvel 1344

Çarşamba-23.09.1341-23.09.1925-s.3

3.2.9. Musâhabe

Biraz Şiddet

Geçenlerde mektebin birinde son sene talebesi hocalarına iğne yaptılar. Arası birkaç gün geçti, aynı mektebin talebesiyle başka bir mektebinkiler arasında çirkin bir dövüş oldu. Öyle bir dövüş ki eskiden bazı büyük yangınlarda eski mahallenin rakîb takımları "babayiğitlik" vasfını kazanmak için tekrar ederlerdi. Bu iki mesele, memleketini seven, gençliğin istikbâlini düşünen, yarın vatanın mukadderâtını ellerine alacak olan bugünkü çocuklardan yalnız hayır uman insanları derîn derîn düşündürdü. Zamânın terbiye telakkîleriyle taarruz etse de ben kendi hesâbıma çocuklara karşı dâimâ biraz şiddet tarafdâriyim. Öyle sanıyorum ki hayâtta her vakit aldatılmış mevkine düşmemek için insan biraz şiddet mizâclı olmalıdır. Bâhusûs, terbiye-i etfal bahsite henüz muhâkemesi sağlam esâslara ikâ etmeyen bir çocuğu uzun boylu mantikî nasîhatlerle ıslâha çalışmak çok defa beyhudedir. Hilm ile rabt-ı kalb etmekle uğraşan bir mürebbi, çok defa yalnız kendi kalbinin bağlandığını ve bağlamak dilediği çocuk kalbinin bilakis kendinden uzaklaştığını görür. Minnetdârlık, her zamân iyilik görmeye alışmış bir adamın duygusudur. Bu alışıklık dolayısıyla o adam başkalarından mütemâdiyen görmeyi-birçok mekteb gibi-bekler, durur. Ancak, her ne sebebe mebnî olursa olsun, bu iyiliğin inkıtâa uğradığı gün o minnetdârlık hissi derîn bir adâvete inkılâb eder. Halbûki ilim ile şiddeti mütevâzin bir sûrette tatbîk ederseniz faydalı semereler elde edebilirsiniz. Sevilmek ve sayılmak için evvel-i emirde biraz korku ilkâ etmek lâzımdır. Eğer halîm görünürseniz, hilminiz lâıyk olduğu teklîfsizliğe sû-i istimâl edilir. Azıcık çetin tanındınız mı hüsn-i nazarınızı celb için herkes birini biriyle âdetâ müsabaka eder. Gönlünüzü kazanmak, sizi kızdırmak, teskîn etmek, en azîz bir gâye olur. Bakınız... Dikkat ediniz... Beşeriyeti pek çok günâhlar iritkâbından tehzîr eden, cenâb-i rabın kakhâr ve müntakim sıfatları değil midir Yalnız rahîm ve şefîk olsaydı acaba dünya yüzünde daha ne gibi musibâta şâhid, nasıl musâbe-i giriftât olurduk! Cehennem itikâdıdır ki beşeri ihtirâslar için köstek vazîfesini görüyor.

Hindistan'da Mecusiler Ganj şehrinin timsahlarıyla Bengale ormanlarının kaplanlarını mertebe-i ulûhiyete isâd ile tapındıkları halde halîm, selîm koyuncukları ber-mutâd parçalayıp günâh ediyorlar. Bir mürebbi yetdd-i terbiyetine mürû çocuklarla meşgûl ve müşkil ve hacîl bir mevkiye düşmemek için bazen işte böyle timsah veya kaplan olmalıdır. Eski falaka devrini tessürle yâd edecek kadar köhne düşünceli değilim. Bir insan yavrusunun izzet-i nefis denilen çok kıymetli duygusu önünde hürmetle eğilirim. Fakat henüz tekemmül etmemiş olan çocuk şuûrunu kırk yaşında bir adaminkine kıyâs ederek ona her zamân mantıkla hitâb etmeyi de hem abes hem de gülünç görürüm. Fikrimce mekteblerde veya husûsî ibtidâîlerden ne mükâfât ne de mücâzât katmamalıydı. Bunu kaldırmak evvel-i emirde âile muhîtinin ıslâhına bağlı bir keyfiyetti. Kendi evinde intizâm görmemeye alışmış bir, baba ocağında terbiye görmemiş bir çocuğun bu intizâmsızlık ve bu terbiyesizliği mektebine getirip, arkadaşlarına aşılması pek tabîi idi. Mekteb önündeki bu noksanları telâfi için kuru nasîlhatten başka bir çâre irâe etmeyince muallimler bir zarûr tıbkı eski Paşa konaklarındaki lalaların ve dadıların zaiyetine düştüler. Küçük pek küçük Hanım, hırçın elleriyle suratlarına tokatı indirdikçe, sade:

-Etme paşam, yapma arslanım demekle iktifâ ettiler. Sonra bu küçük bey veya Hanımlar işte böyle tahsîllerinin son yılında hocanın iskemlesine çuvaldız koyarlar. Yine insaflı imişler. Belki onların yerinde başkaları olsa idi, kebâb kişi yerleştirirdi. Bir köpek yavrusunu münhasiren şekerle, bir âti nevâzişle, bir mini mini çocuğu oyuncak ve çikolata ile bir hizmetkârı bol bahşîş ile, sevdiğiniz kadını her ârzûsunu yerine getirmekle tedrîb etmeyi tecrübe ediniz.

Köpek ilk fırsatta sizi ısırarak, at, fazla bir yük gibi sizi sırtından atacak, çocuk tepenize çıkacak, hizmetçi saygısız olacak, kadın da dünyayı başınıza zindân edecektir. Bütün dostlarınız bir ağızdan:

Oh olsun! Diyecekler. Zaifin bu derecesi de budalalıktır. Cezâsını çek de anla! Halbûki köpeğe kırbaç, ata mahmûz gösterir, çocuğa bazen çehre eder, Kadına sizin de hürmete lâyık bir izzet-i nefsiniz ve büyük büyük hukûkunuz olduğunu anlatırsanız mefrûz bir şiddetin yüzü suyu hürmetine mâdâme'l-ömr rahat yaşayacağınız da emîn olabilirsiniz. Binâen-aleyh terbiye usûllerimize biraz tadîlât yapmak ıztırârındayız gibi görüyorum. Mektebin, ufak tertîb bir işla olduğunu itfâle hâtırlanmalı. Bunu hâtırlatırken de intizâma, disipline riâyet etmeyen bir ordunun dâimâ mağlûbiyetine mahkûm olacağını öğretmeliyiz. Analarımız cennetten çıkma olduğunu iddiâ ettikleri dayağı yine çıktığı yere

göndermekle beraber, dayaktan mâeda mücâzete usûllerini mühimmâ emken yaşadığımız asra uydurarak fakat şiddetle tatbîk etmekten çekinelim. Hele bazı gençlerdeki yanlış namûs telkînlerini düzeltmek en birinci vazîfemiz olsun. Meselâ çocuğun altına iğne koyacak kadar her türlü terbiye hislerinden mahrûm bir arkadaşı mekteb idâresine haber vermek hiçbir vakit gammâzlık ve namûssuzluk telakkî edilmeyeceğini bilâkis ayrıca şâyân-ı takdir görüleceğini öğrenmeliyiz. Zîrâ bir lisenin onuncu senesine kadar geldiğinden, bazı hayâtın kapılarına ayak bastıktan sonra bu-en hafîf bir tabîrle-maskaralığı irtikâb eden bir zavallıyı değil mektebe, âleme teşhîr etmek bir borçtur. Zîrâ bugün herkesten fazla hürmet ve takdîre lâyık olan hocasına iğne batırmaya cürret eden, on sekiz, on dokuz yaşlarındaki bir genç, şâyed bu hareketin cezâsını görmeyecek olursa korkarım ki yarın hayâta atıldığı zamân memleketini ve milletini kazıklamasın!

Ercümend Ekrem-Musâhabe Birâz Şiddet-İkdâm-10266

18.Rabiülahir 1344 Cuma-
06.11.1341-06.11.1925-s.3

3.2.10. Hafta Sohbeti

Bir Derdli

Üç buçukta köprüden kalkıp adalara giden vapur henüz hareket etmemişti. Günün bu en sıcak anında, güneşin kızgın şuaalarını teksîf ederek insanın yüzüne doğru cehennemî nefesler saçan köprünün asfalt kaldırımlarını bir yaştan öbür başa geçtikten sonra bîtab bir halde kendimi vapurun güvertesine atmıştım. Etrafım tenhâ idi. Şehrin bunaltıcı havasından bir an evvel kurtulup, adaların nisbeten serîn kıyılarında bir az nefes almak emeliyle vapura gelmiş beş on kişi, kanepelerin üzerine serilmiş, kimi mendil, kimi de katlanmış bir gazete ile yelpazeleniyordu.

Bu aralık, kısa boylu, şişman, bir adam, elinde birçok paketlerle, soluyarak geldi, ta karşıma oturdu. Başında dışına kadar neşf eden yer yer lekelenmiş, dar, yâhûd sonradan daralmış yumuşak bir şapka, boynunda bir mendil, ayaklarında kurşuni keten iskarpinler vardı. Yine kurşuni softan ceketinin arkasında kocaman bir ıslaklık çok terleyen bu mahlûkun haline acındırıyordu. Oturuver der, oturmaz, evvelâ yeleğini çözdü, sonra şapkasını çıkarıp, altından zuhûr eden ve ekini biçilmiş tarlayı andıran, sert, seyreker, sarılı beyazlı saçları hâvî, başını diğer bir mendiller sildi. Bu ameliyeyi müteâkıb cebinden bir akşam gazetesi çıkardı ve mütâlaaya koyuldu. Bu esnâda vapur da kalkmış, Sarayburnu'na doğru yoluna gidiyordu. Sıcaklığın verdiği gevşeklikle göz kapaklarım kapandı, kendimden

geçer gibi oldum. Birdenbire karşımdaki adam, can u gönülden bir: "Oh!" çekti, uyandım. O, elindeki gazeteyi yanına bıraktı ve nazarları bana müteveccih olarak:

-Kabûl etmemiş... Etmez ya! Dedi ve benim bakışında bir manâmitahayyür ve taaccüb sezmiş olacak ki bu sefer açıktan açığa bana hitâb ile ilâve etti:

-Bekir için söylüyorum.. Hakkında verilen karârı reddetmiş de.

-Calî biri alâka ile sâdece:

-Öyle mi? Dememe kalmadı, derdini dökmek için fırsat bekleyen muhâtabım coşkun bir ifâde ile sözlerine devâm etti:

-Beyefendi, Allah için siz söyleyin, bu ne nankörlük, ne şımarıklıktır. Çocuk ta kalktı Almanya gibi bir yerden kalktı buraya geldi. Ne için? Sırf vatanımızın spor sahasında da terakkî ve inkişâfına kendi bilgisi, tecrübeleri, çelik gibi bacaklarıyla hizmet etmek için. Derken kulüpler arasında bir kıskançlıktır başladı. Bekir'i sen alacaksın, yok ben alacağım diye. Bey birâder, rekâbet meşrûdur, anlarım, takdîr ederim, tencîl ederim. Lâkin sporcularımız, bunu tadında bırakmıyorlar ki hani kötüz nipareler vardır. Bir kadını ârzû ederler. Kadın kendilerine yüz vermeyince başkalarına da yazamasın diye adını Frenkli çıkarırlar. Onun gibi bizim ağalarda:

-Ya! Sen bize girmedin de Fenerbahçe mi intisâb ettik? Dur hele! Biz de seni diskalifiye edelim de gör! Diyorlar. Şimdi bu olur mu? Allah rızâsı için beyefendi kardeşim, siz söyleyin! Bu münâsebetsizlik olur mu? Söyledikçe coşuyor, coştukça terliyordu. Sırsıklam olan öteki mendilini kurutmak için dizinin üzerine yaydı, boynundakiyle epeyce silindi, bir sigara yaktı ve benden cevâb beklemeden lakırdıya başladı.

-Hem bizdeki spor rekâbeti, bilmezsiniz ne fenâ, ne muzır neticeler tevîd ediyor! Bendeniz ben gayr-i ahd merâklıyım. Ayıp eğil a! Futbol oyununu seyretmesini pek severim. Bittab bu oyuna âid her şeyiyle alâkadâr olurum. Hem öyle bir alâka ki memûriyet-i çâkerânemden oluyordum. İki elim kızıl kanda olsa büyük maçların hiçbirisini fedâ edemem. Nasılsa, bir kere kapılmışız. Beşer değil miyizi? Ama siz soracaksınız, diyeceksiniz ki: "Be herif!"

-Estağfirullah

-Yok nazarlarınızdan anlıyorum. "Be" herif!" diyeceksiniz. "Spor kim, sen kimsin?" Yaşın elliyi bulmuş, çoluğa çocuğa karışmışsın, döl döş sâhibi olmuşsun alâ memûriyetin, şin

gücün var, futbol maçlarından sana ne? Ah beyefendi! Ne bileyim işte, bir merâktir. İçime girdi, ne münâsebet mi diyorsunuz? Cenâb-ı Hak cümlelerini bağışlasın, büyük benitezâdeniz var: Hamîd köleniz devr-i istibdâdda da dünyaya geldiği için adını öyle koymuştuk. Ne ise.. Orası lâzım değil, efendim bu çocuğu Sultaniye Mektebine verdik. Ayak bağı dayandırabilirsek dayandır! Her iki ayda bir çift. Hepsi de burundan deliniyordu. Merâk ettim. Vâlidesine dedim ki: Şu çocuk ayaklarını nasıl eskitiyor, bir soruver." Ertesi günü sormuş, anlamış. Top oynarmış. Çağırdım, takdîr ettim, nasîhat verdim, bir müddet ayağına yeni kundura almadım. Nâfile! Olmadı, olmadı, olmadı. Bir Türlü oğlanı toptan vazgeçiremedim. Nihâyet, bir gün sordum: Oğlum! Şu mendebûr oyundan ne zevk alıyorsun? Dedim.-"Âh, beybaba! Sen de bir maç seyretsen bir daha kendini alamazsın. O kadar tatlıdır!" Cevâbını verdi. Sonra ne yaptı yaptı, beni kandırdı. Bir gün peşi sıra seni sürükleyip Taksim'deki Topçu Kışlasına götürdü. Ah, beyefendi birâder! Meğer çocuğun hakkı varmış. O gün, bizden bilmem hangi takımla bir Ermeni kulübü karşı karşıya oynuyorlardı. Top, bizim kaleye yaklaştıkça duyduğum endişeyi, ızırâbı, sonra uzaklaşınca hissettiğim sevinci meserret-i dil ile tarîf edemem. Bu yaşıma geldim, koç, horoz dövüşleri seyrettim, pehlivan güreşleri gördüm, bu heyecânı duymadım. Haydi, biz ondan sonra dadandık. Cuma demedik, bayağı gün demedik. Nerede bir maç varsa oraya taşındık. İşimiz gücümüz hep sade futbol oldu. Akşam sabâh, evde lakırdısını ede ede merâkımızı âileye de bulaştırdık. Refîkam müstesnâ olmak üzere kerîmem Girizân- ismini, rahmetli bir şâir komşumuz vardı, o lûtfetmişti.-sonra ikinci oğlum Niyâzi, ki meşrûtiyet senesi doğmuştu, onun daha küçüğü Toktamış...

-Lebbeyk?..

-Toktamış köleniz.

İsmi, Ziya Gökalp Bey merhûmun yâdigârıdır, efendim. Gerçi kendisini tanımazdım ama bilvâsıta ricâ etmiştim. Allah rahmet eylesin, dirîğ buyurmadı. Evet efendim! Ne diyordum? Bu merâk , arz ettiğim gibi cümlesini sardı. Oğlanlara alaca fanilalar, kısa dizlikler aldık. Dağa bayıra salıverdık. Her akşam, eve yara bere içinde dönerlerdi. Sefer başında hep aynı sözleri dinledim: İki tane attık! Üç tane yedik! Çelik örsle haftaya intikâm maçıımız var! Sarı Hilal takımının ağ içi bizim, sol açık hidâyete bir tekme attı! Falan filan. Bir pederin evlâdının bu gibi mukâlemelerinden ne türlü bir haz duyacağını tahîn edemezsiniz. Zîrâ futbolun bîgânesi bulunuyor iseniz affınıza magûren söylüyorum. O ne ibtilâdır, ne zevktir, ne heyecândır bilmez, bilemezsiniz. Kokinden de morfinden de

rakıdan da karıdan da kaşınmadan da bin kere, yüz kere, milyon kere daha tatlı bir ibtilâdır. Lâkin! K r olası! Bu kulüpler arasındaki rekâbet yok mu? Bende ne zevk bıraktı, ne de  evk bırak altı. Evim alt üst, dünya başıma zindân oldu Bir kere,    kardeşin araları fenâ halde bozuldu. Büyük mahd m...

-Hamîd Bey mi?

-Hamîd, Hâmid... Zîrâ hürriyette "Hâmid" demeyi münâsib görmüştük... Her ne ise..  şte o bittab Galatasaraylı, Niyâzi Fenerli, k  k de Altınordu'ya meyyâl tankerinin g n  birbirlerini yerler, d v ş rl r. Mecbûr olduk, ortancayı Kadıköy'de büyükannesinin yanına yollamaya. Büyük de leyl  mektebde, k   ge gelince, o daha  ocuk, nasıl olsa idâre ediliyor. Fakat asıl derdin b y   , kızım.

-Ya!

-Evet. Kızca ız tamamıyla kardeşine, yani Galatasaray'a tarafdâr.  st  başı,  amaşını, başörtüsü, yatağı, odası, perdesi, hâsılı nesi varsa yoksa sarı kırmızı. Bahar gelmez mi? Penceresinde sıra sıra saksılar... Hep fulya ile gelincik. Kâbil değil, eve başka renkte   ek giremez. Bir vakitler üstünüze ş f lar, sarılık olmuştu. Acele başına kırmızı kurdele başladı, hastalık geçinceye kadar çıkarmadı. Geçen yaz, evlendirelim dedik. Aradık taradık sporcu bir genç bulduk, verdik. Telaşla hiçbirimizin aklımıza gelip sormamışız. Adamca ız, kıpkızıl Fenerli imiş. Günün birinde al sana bir dırıltı, bir kavga! Nihâyet o mah d gürültülü, patırtılı ma  olmadı mıydı? Bütün gazetelerde günlerce m n kaşası sürdü...  şte o maçın vukû bulduğu günün akşamıydı, kızım, iki göz iki  eşme yanımıza geldi: "Bir daha bu adamın yanına gitmem, dünya bir araya gelse, n file, boşanaca ım! Mukaddes tımı s ken bir herifle mümkün değil, yaşayamam." Dedi. Me er damat bey, Galatasaraylılara k fretmiş. Ne benim ne de refikanın nasihatlerimiz para etmedi. Kızı kocasından ayırdık. Lakin bu kadarla kalmadı! Kızca ız i lendik e i lendi... Eridik e eridi. Hele Bekir Almaya'dan gelip de evvelâ Altınordu'ya, sonra da Fenerbahçe'yi terci  edince, b  are yavruca ım kafayı yere vurdu. Bendeniz b -tarafım, hiçbir k lub  iltizâm etmek aklımdan bile geçmez. Sporun kendisine meft num. Bütün millî spor müesseselerimizin yekv c d olarak aynı gâye, memleket gâyesi için çalışmalarını isterim. Aralarında meşrû, nezîh, efendice, kib rca rekâbet varsın olsun. Fakat Bekir Fenere girmiş, Galatasaray yine yüz çevirmiş bilmem nereden para almış, ondan dolayı oyundan menetmeliymiş... Bun anlamam. Bekir sahaya çıktığı ve bir şut atarak topu hasmın kalesine soktu u zamân ben kendisini fener takımının sa  veyâhûd sol bilmem nesi diye değil, Türk sporcusu diye

alkışlarım. Lakin gel de bunu bizim kıza anlat! İşte o da anlamaya anlamaya, nihâyet yorgan döşek serildi. Ötemizi berimizi sattık, aldık Kınalıya, tebdîl-i havaya getirdik.

-Nasıl, kınalı mı dediniz? Lakin Kınalıyı geçtik, Burgaz'a geliyoruz. Gördün mü başıma geleni? Hep de futbol yüzünden. Akabininde cefâkâr sevgilisinden bahseden bir âşık vaz u tavrıyla gülümseyerek ilâve etti:

-Kâfiri ne kadar da severim, bilir misiniz!

Ercümen Ekrem-Hafta Sohbeti Bir Derdli-İkdâm-10216-25.Safer 1344 Salı-15.09.1341-15.09.1925-s.4

3.2.11. Hafta Sohbeti

Kurtuluş

Bu sabâh Pangaltı'daki evimden çıkmış, tramvayla İstanbul'a geçiyorum. Tepebaşı bahçesinin hizâsına geldiğimiz vakit içerisinde tabiye edilmiş topraklar, seferber kıyâfesinde bir küme İngiliz askeri gözümüne ilişti. Bu manzaraya fazla ehemmiyet vermedim. İşgâl kuvvetleri, gûyâ İstanbullulara gözdağı vermek için korkak bir adamın uzaktaki bir taş yığınının tabanca çekip: "Davranma! Diye haykırması kâbilinden, İngiliz ordusu İstanbul'un silâhsız, müdâfaasız sâkinlerini "yakarım, yıkarım, biçerim!" diye bazen tehdîd ederdi. Kimi kesecek, neyi yakacaktı? Şehir baştan başa ve için için kan ağlıyordu. Gönüller de evler gibi virândı. Âtî karanlık olduktan ve bir ümîdrehâ bulunmadıktan sonra, canın ne kıymeti olabilirdi ki herkes böyle tehdîdlerden korkuyor!

Mamâfih, onlar yine bildiklerini yapıyorlar ve lâkayd nazarlarımızın önünde tabur tabur fistânlı asker, cambazhane hayvanları gibi besili katırlarla resm-i geçidler icrâ ediyordular. O günkü hareketi de ben böyle bir nümâyîş sanmıştım. Tramvay köprüden geçerken yanımda oturan birisi Galata rıhtımına kadar sokulmuş, zebellah gibi bir harb sefinesini gösterdi: Yine aldrımadım. Büyük Biritanya'nın sükûtu hakkında hakkında Arabistan hânı bana kâfi bir fikir vermişti. Sirkeci'ye geldik, Bâb-ı Âli yokuşunu tırmanmaya başladım. Celân Nûri'nin "İleri" gazetesini çıkardığı Reşîd Efendi Hânına gidiyordum. Burada İstanbul mebûs-i muhterem Ali Rızâ Bey, Celâl, ben ve daha abız arkadaşlar, her gün muntazaman toplanıyor, burada vatanî hasbihâllerde bulunurduk. Ali Rızâ Bey'in, memleketin halâs ve rehâsına dâir yüksek bir imânı vardı. O söylüyordu bizde onun sözleriyle kalblerimizdeki yes perdesinin yavaş yavaş dağılacağını hissederdik. Münşerih oluyorduk. Benim ileri idârehânesiyle bir münâsebetim daha vardı. Odalardan birini, Celâl

Nûri, Aka Gündüzle bana terk etmiş, biz de orada müştereken "alay" nâmıyla bir mizâh mecmûası çıkarıyorduk. "Alay" cesûr, mütecellid bir gazete idi. Her nüshasının başında kendimize düstûr ittihâz ettiğimiz şu iki mısra yazıldı.

Tutsalar, nefy etseler, hatta nihâyet assalar,

Fâriğ olma bir dakika fikrini izhârdan...

Aka, resimlerini kendi yapar, idâre işlerini başarırdı, sonra ikimiz baş başa vererek, her kelimesini tayîn ettiğimiz hedefine zehirli bir ok gibi saplanan yazılar yazardık ve bittab ne Vahdeddin'in çürük hükûmeti, ne de İngilizler bize rahmet okumuyorlardı. Hepsinin nazarında mimli idik. Çakımıza ot tıkamak için fırsat bekliyorlardı...

O gün idârehânedan içeriye girdiğim zamân tahrîr müdürüyle, tahrîr arkadaşları hep birarada toplu buldum. Başka kimse yoktu. Onların da çehresinden her günkünden fazla bir yes, bir endişe okudum. Nazarlarım, bu hâlet-i ruhiyenin esbâbını sezmek için birinin yüzünden ötekine dolaşıyordu. Beni uzun müddet merâkda bırakmadılar. İçlerinden birisi dedi ki:

İngilizler, bu gece her tarafa beyânnâmeler yapıştırmışlar. İstanbul'u fiilen işgâl ediyorlarmış. Bütün karakolları tesâm alıyolar. Sabâha karşı Şehzâde Karakolunu basmışlardır, uykudaki neferlerimizi şehîd etmişler. Bir yandan da vâsi mikyâsda tevkîfât yapıyorlar. Olduğum yerde dona kaldım. Verilen bu havâdisi fikren tahlîle çalışıyordum. Lâkin imkânı yoktu. Beynim o kadar uğulduyordu ki düşüncelerimi sıraya koyamazdım. Ağzımı açmadan bir iskemlenin üzerine oturdum. Yine arkadaşlardan biri beni ikâz etti:

-Ne duruyorsun? Dedi. Allahülaleme tevkîfât listesinde sen de var olmalısın... Vaktiyle evine git de başının çâresine bak. Hemen aklım başıma geldi. Kalktım... Refikâyâ vedâ ettim ve idârehâneyi terk ile soluğu dost sefârethânelerinden birinde mühim bir mevki iştiğâl eden ecnebî bir ahibbımın evinde aldım. Artık taht-ı emniyette idim ve vakânın inkişâfı nisbî bir sükûnla bekleyebilecektim. Önce benim hâtırlayıp can attığım bu ilticâ birer ikişer sâat fâsıla ile Celâl Nûri ve Hamdullah Subhi Beyler de gelmişlerdi. Birkaç gün orada misâfir olduk. Sonra Hamdullah Subhi Bey Anadolu'ya, ben de Trakya'ya kaçtım. Bizden ihtiyâtsiz davranan Celâl bir gece evine uğramanın cezâsını gördü. İngilizler kendisini yakaladılar ve cebren dağıttıkları meclis-i mebusan azâsından birçoqlarıyla birlikte Malta'ya sürdüler...

İşte bundan sonra, düşman işğâli denilen meşûm vaziyet, İstanbullular için tahammülsüz bir şekil almıştı. Bir efsânede mukaddes neler var ise neler olabilirse, hepsi pââmâl hakâret, marûz-ı zulm ve şenâat oluyordu. Türk olan her ferde karşı sinsi, hîlekâr, kahbe bir siyâset takîb ediyolardı. Yıldırma ve sindirmek için ihtiyâr olunan bu tarz hareket kalblerde, yalnız nefret uyandırmaya yaradı ve bu nefret derhâl kökleşen bir kîn ve gayza inkılâb etti. İstanbul daha bu derece mezâlim görmemişti. Muhtelif urûk-ı beşer, hep burada toplanmış Biritanyalı, Fransalı, İtalyalı mürebbilerin nezâreti altında sanki zulüm tatbikâtı yapıyorlardı. Âleme karşı bu adamların meşrû yüksek bir gâye takîb ettikleri işâa bulunmuştu. Bize emdeniyet telkîn ediyorlardı! Üç sene en fakîr esnâfa varıncaya kadar harâca kesdiler. İçimizde yaşayan vatansız anasır la el ele vererek Türk'ü habs, katlettiler, yetûm Müslümân yavrularını, sığındıkları âilelerin kucağından koparıp Ermenilere teslîm eden zâbitaları, Türk muhibbî bir Azerbaycanlıyı vuran Ermeni'yi berâat ettiren mahkemeleri Beyoğlu'nda FehimPaşa'ya rahmet okuyan "Maksol" isminde kumândânları vardı. Bizzat yaptıkları yetmiyormuş gibi bi'l-âhire başımıza Yunanlıları da musallat ettiler. Maddî eziyetlere manevî işkenceler de munzam oldu. Bugün, fesi başlarından çıkarmak husûsunda şeytankârâne taanüd eden Tatavla Rumlarını kışkırtmak makâmât-ı resmîyemizin önünde, muhtakırâne nümâyîşlerle Venizelos'un isim gününü tesîd ettirdiler. Bu terbiyesiz mahlûkatların kirli elleri, şurada burada sancağımızı yırtarken Beyoğlu'nun doğru yolunda, en yüksek binâların tavâsut katında sallandırılan mâi beyaz bayraklar yüzümüzü tokatlıyordu.

Birden Anadolu yakasında bir şimşek çaktı. Bir kurtuluş yıldızı parladı. Yaşlı gözlerimiz etrâfına döndü, titrek etrâfımız o yana uzandı. O vakte kadar ölü gibi câmid duran İstanbul kımıldadı. Yol yoldutça evlâdını vesâit ele geçirdikçe Ceyhan'a gönderdi. Ormanda yolunu şaşırmış, yırtıcı hayvanlar arasında gecelemeye mecbûr kalmış yolcular gibi bize rehâ getirecek sabâhı bekliyorduk. Nihâyet bu beklenen sabâh doğdu.

6 Teşrîn-i Evvel 1339'da büyük büyük halâskârın İstanbul'a gönderdiği kurtuluş müjdecileri bu güzel şehre mübeccel ayaklarını basdılar. O gün İstanbul halkı sevinçten çıldırıyordu. Yıllarca müzic bir ıztırâbdan birdenbire kurtulmuştuk. Bundan sonra bu mübârek toprakları yabancılar çiğnemeyecekti. Çekilen işkenceler mebden târihe malolmuştu...

Bugün her birimiz, bütün bu şeyleri hâtırlıyoruz. Kalbimizde lisânla ifâde edilemeyecek çok yüksek ve samîmî duygular var. Bunların en birincisi, kendi ülkesinde vatansız

yaşamının ne elim bir şey olduğunu bilâkis tecrübe eden bizlere her vakitliğinden daha har u müsteskal, daha muhterem ve kuvvetli, mumin bir vatan bahşetmiş olan muarız ve mukaddes reîs-i cumhûrumuza karşı hisseylediğimiz minnet ve şükrândır ve şu dakikada, yüreklerimiz ulvî bir heyecânla dolu gözlerimiz iştiyâk ile Bursa'ya müteveccih rûhumuzun bütün samîmiyet ve hakîkatiyle bağıryoruz: "Yaşa büyük halâskârımız!"

Ercümend Ekrem-Hafta Sohbeti:Kurtuluş-İkdâm-10237-17.Rabiülevvel 1344 Salı-
06.10.1341-06.10.1925-s.3

3.2.12. Ramazân Musâhabeleri

Karagöz "Tayf-I Hayâl"

Karagöz kavuğunun daha hâs bir tabîriyle yışğırlağının üzerinde yukarı yukarı doğru resmedilmiş bir çiçek vardır, Nazif Bey merhûm gibi deve derisinden karagöz tasvîrini imâl eden meşhûr sanatkârların eserleri tedkik edilecek olursa görülür ki bu çiçek "lale"dir. Eski OsmanlıTürklerinin kavukları üzerine mevsiminde "lale" taktıkları meşhûrdur. Lale lafzının hurûf -ı lafzetullaha olan tevâfuku ve maktûbinin "hilâl" okunması ihtimâl bu çiçeğin hilâli sancaklarına resmeden Türkler için baş tacı olacak kadar ehemmiyetini arttırmıştı, bu bâbdaki merâkımı izâle etmek üzere bir gün "Ali Emîri Efendi merhûma gitmiş, karagöz hakkında malûmât iştemiştim. Efendi-i merhûm, "karagöz" hayâl oyununun Osmanlılıktan evvel Selçuklular zamânında oynandığını ve bu cihetin "Selçuknâme"de musarrah olduğunu söylemişlerdi, demek "karagöz" hakkında hurc-ı âlem olan malûmâtın, yani bu oyunun Orhan zamânına "ŞeyhKüşteri'ye atfedilmesinde târihî bir isâbet yoktu, belki Şeyh Güsteri bu oyunu millîleştirmişti. Çünkü karagözün Osmanlılardan evvel Selçuklular zamânında hatta daha evvel EndülüsArapları tarafından oynandığını Bursalı Tâhir Bey dahi söylemiş ve 828 târihinde Mısır'da Türk beylerinden "Taş Biğa=Taş Boğa" için yazılmış olan Arapça "yatf-ı hayâl" nâmındaki serin Râğıb Paşa Kütübhânesinde mahfûz bulunduğunu ve Türk lubiyâtçılarından evvel herhalde "hayâl" oyununun Araplar tarafından malûm olduğunu söylemişti. Diğer taraftan Beyazıt Kütübhânesi hâfiz Küttubî müderris-i muhterem İsmâil Efendi üstâdımız "tayf-ı hayâl"ın târihî kıymet ve ehemmiyetine binâen Alman müsteşriklerinden tarafından Almanya'da bastırıldığını ve nüshasının kendisine hediye edildiğini, mallim Kilisli Refet Bey'e ifâde etmişti. İşte "tayf-ı hayâl"ın münderecâta kesb-i itlâ husûsundaki kısım bundan sonra vâkıa olmuştur, fakat eserin Arapça bulunması ve eski bir nüsha olması tedkîke pek imkân bırakmıyor bir muâvene ihtiyâc hissettirmiyordu. Arapça'daki vukûf ve kudreti cümlesinin malûmu olan Kilisli Refet Bey birâderimizden bu

bâbda malûmât talep etmiş yani "tayf-ı hayâl'in" umûmî münderecâtı hakkında bir tedkîk yapmasını ve mühim gördüğü noktaların tercümesini dirîğ buyurmasını ricâ etmiş idim. Ricâmı isâf husûsunda büyük bir nezâket gösteren Refet Bey, "tayf-ı hayâl'in" mühim bazı noktalarını tercüme lûtfunda bulundu ki bu tercümeler "tayf-ı hayâl'in" bugün bizim "hayâl=karagöz" nâmı verdiğimiz oyunun tamamen aynı olan oyundan bâhis bir kitâb olduğunu gösteriyor.

Fi'l-hakîka "tayf-ı hayâl'in" bugün sanat itibâriyle değeri yoktur, yalnız müellifin Arap edebiyatına olan vukûf-ı tamı gerek nazım ve gerek nesir itibâriyle güzelliğini arttırıyordu. Malûmdur ki "tayf-ı hayâl" lâ-ten gezen, dolaşan demektir. Şu hâlde "tayf-ı hayâl" gezen, dolaşan hayâl demek olur. Zaten bizim bugün "karagöz=hayâl" oyunu da gezip dolaşan hayâllerden ibâret değil midir?

Kitâbın müellifi İbn Danyal diye meşhûr olan "Mehmed Bin Danyal Bin Yusuf"tur ki Haranlı iken sonra Musul'a gitmiş göz tabîbî=eski Türkçemizde otacı imiş...

« المهمل المافي والمستوفى بعدالوافى »

adlı târihte böyle yazıyor.

Kitâbın başında müellif birine hitâben diyor ki: "Mâhir-i üstâd! Mâhir oyuncu' Bana mektûb yazıyorsun. Diyorsun ki 'hayâl-i zill' pek çok oynandığı için⁵¹ tabiatlara bıkkınlık veriyor, kulaklar ondan iğreniyor. İşte budur ki sana bu yolda hoşâ gidecek yeni bir şey tasnîf ederim. Böyle bir şey yazmak, benim eserim olmak üzere senin tarafından rivâyet edilmek pek de hoşuma gitmiyor. Bu ârzûnuzu meydâna getirmek istemiyorum, mamâfih, böyle bir şey yazmayışım da hayâlimin böyle bir eser vücûda getirmekten aczine verilecek diye korkuyorum da onun için çâresiz istediğiniz şeyi meydâna getirmeye mecbûr oldum. Derhâl fikrimi bu vadide oynatarak hemen şu eseri yazıverdim. Şu kadar var ki bu eserim her ne kadar eğlence kabîlinden ise de edebiyat-ı Arabiye'nin en yüksek bir tabakasındandır. Şimdi sen bunu sanat iktizâsınca perde arkasında⁵² oynatacak olursan o eski hayâle fâik olacağına hiç şüphem yoktur.

Eser, üç perdeliktir. Birinci perdede bir çapkın, ikinci perdede Sasanili bir garîb, üçüncü perdede de Isfahanlı bir âşık gösteriliyor. Birinci perde şöyle başlıyor:

Evvelâ reîs sahenye çıkıyor. Bir şiir okuyor.⁵³Hülâseten mazmûnu şöyledir:

⁵¹ Demek ki hayâl oyunu o zamânlarda çok oynanıyormuş.

⁵²Görülüyor ki "perde arkası" tabîriyle tamamen bugünkü hayâl=karagöz perdesini kastediyor.

⁵³Bugün hacivatın mutasavvıfâne perde gazelleri de bunun hemen tamamen aynısıdır.

Bizim bu hayâlimiz rütbeli, fazîletli, edebli⁵⁴ zâtlara mahsûstur. Biz burada şaka içinde ciddiyet göstereceğiz. Burada perde arkasında gizlenen bir şahıs umûm insanların tercümânı oluyor velhâsıl burada türlü fazîletler vardır.

Onun için beklerim efendiler. Bu hayâlî altın ile yaldızlayınız, altın serpiniz. Bu şiirden sonra reîs (tayf-ı hayâl! Neredesin gel bakalım) diye çağırıyor. Bunun üzerine kambur bir adam çıkıyor, kuş konar gibi çöküyor.⁵⁵ Dışarıda gelmiş bir adam gibi selâm veriyor, başını önüne eğip duruyor. Reîs bunun selâmını aldıktan sonra söz söylemesine meydân vermeden ânî bir şiir ile ünmeye başlıyor ki hülâseten mazmûnu şöyledir:

"Hey kambur beylerin birincisi! Senin dünyayı kırıp geçiren o güzel boyuna and olsun ki sen en birinci kılıca benzersin, boyun o kadar sevimlidir ki üzerindeki meyvesiyle bir bir salınan nar ağacının dalı senin boyundan utanıyor."

Bunun üzerine "tayf-ı hayâl" reîse: "Hay ağzın kapanmasın" diye teşekkürden sonra raks etmeye başlıyor. Şu şu meâlde bir şiir okuyor:

"Hamd ü senâ vesselâtün vesselâm dan sonra sizi eğlendirmek için geldim" bade hayâl oyununu medh etmeye başlıyor, diyor ki:

"Selâm size, beyler, efendiler! Nimetiniz, saâdetiniz dâim olsun, biliniz ki her leyin bir misâli var. Hayâl deyip de geçmeyin. Sokağa atılan kırpıntılar, süprüntüler içinde bile neler bulunuyor, her hayâlde bir hakikat gizlidir. Her şey ciddî söylenecek olursa zihinlere yorgunluk gelir.⁵⁶ Söz eğlence şekkline dökülürse gönüller açılır. İnsan bazen güzelden usanıyor da çirkin hoşuna gider."

Görülüyor ki hayâl oynu eski Araplar tarafından dahi icrâ ediliyordu. Temâşa târihimizi yazmak isteyenler için "tayf-ı hayâl" herhalde tedkik edilmeye değer, mühim bir eserdir.

Beykoz, 27 Mart, 341

Cevâd Rüştü-Ramazân Hasbihâlleri: Karagöz: "Tayf-ı Hayâl"-İkdâm-10054-05. Ramazân-1343 Pazar-29.03.1341-29.03.1925-s.3

⁵⁴ Fakat bizde karagöz bir vakitler edep hâricine çıkmış, kâtib Salih Efendi merhûm gibi zevât tarafından bir şekl-i edebe tekrar sokulmuştu.

⁵⁵ Bu vaziyet tıpkı karagözün kuş konar gibi perdeye birden bire atılmasını tasvîr ediyor.

⁵⁶ Bu sözlerde bir millet için edebimizin ehl-i lüzûmunu anlatıyor.

3.2.13. Ramazân Hasbihâlleri

Ölülerle Muhâvere

Dirilerden canımız yandığı zamân, ölülerle konuşmakta nihâyetsiz bir huzûr ve tesellî var. Kitâblar, bizden evvel yaşamış, düşünmüş, üzülmüş, kızmış, korkmuş, inlemiş insanların bize bıraktıkları tesellînâmelerdir. Çok defa düşündüm, eğer tesâdüfen dünyaya birkaç hülagü gelse ve bütün kitâbları yaksa idi, hepimiz tecennün ederdik. Peygamberler, kitâblar bırakmasalardı bugün rûhları hayat karşısında yanan, ancak o kitâblardan lâhûtî huzûru nûş eden bir milyar insan, divâne olurdu. Yine meselâ, bir vecdli dervişin "mevlüd"ü olmasa idi ölüm acılarına oradan tesellî bulanlar kahramân olurlardı... Allahsız, putsuz, dinsiz, imânsız insanların bile inandıkları birkaç öölünün kitâbı vardır. Bizden evvelki asırları düşündüğümüz zamân, milyarlarca insan sürüleri gözlerimizin önüne geliyor. Onlar ne olmuş: Hiç.

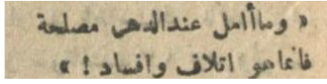
Fredrich Niçe gibi bir meczûb ilk defa canlar yakan bir sırta ermiş. "Bütün insan sürüleri birkaç asırdan beri bir fevkal beşerin vücûda gelmesi için yaratılmışlardır!" diye nescini ikmâl için öldü.. Küre-i arz dediğimiz büyük kabiristanın bizden evvelki milyarlarca sâkinleri arasında yalnız birkaç fevkal beşerin ağzından birkaç söz alabiliyoruz. Önümdeki kitâblardan rast gelme birini çevirdim: Volter! Fevka'l-beşerlerin en müstehzisi, insanlığa nasîb olan ve zekâ denen bir tabiat kuvvetinin, dimâğın etinde en çok mikdarda tesâdüfen toplanıvermiş olanı. Bu ihtiyâr, kendi zamânında bir mefkûre için ömrünü tüketen Jean Jacques Rousseau'ya "İşte bir hayvan!" demeye kıymıştı. İşte bu ihtiyârdan bir feryâd: "Bu dünyaya geldiğimiz zamânki kadar ahmak ve kötü olarak terk edip gideceğiz!"

Bir başka kitâbı çevirdim: Goete! Bu Alman fevkal beşeri ki "Faust" ile iblisin ebedî ve muhref sırrını insanlara inşâd etti. İşte ondan bir feryâd: "Adına "akıl" der ve onu ancak bütün hayvanlardan daha hayvan olmak için kullanır!"

Bir başka ölünün kitâbını karıştırıyorum: Schopenhauer mürted ve meşûm filozof. Onun çirkin yüzü, sanki bütün felsefesinin remzi! Bir gün dişleri arasında şu iniltiyi işitiyoruz: "Dünya ne kadar ıssız ve hayât ne kadar uzun!"

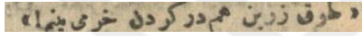
Hintlilerin eski duâlarını karıştırıyorum. "Budha" rahibleri asırlar ve asırlarca evvel, birtakım duâları mırıldanıyorlar: "...Olmaması lâzım gelen bu dünya oldu. Ey mabûd, beni bir an evvel ebedî "nirvana"ya ulaştır.."

Milyarlarca ölü, binlerce sene, bu duâyı mırıldanmış göçmüşler. Kızgı çöllerin ateşin insanlarından Ebuel-alamiri'nin ama yüzü gözümün önüne geliyor. Bu haşmetli yüz hayâlimde, turuncu renkli çöl güneşleri altında damarları ızdırabla şişmiş ve dudaklarında Allah'a ebedî acı tesebbüsler duran bir taş seknekes gibi yatar. Bu ama fevka'l-beşerden yüreği yakan bir enîn okuyorum:

"..Dehirden bir maslahat düşünemiyorum ki itlâf ve efsâddan ibâret olmasın!"

Bir fevkal beşerin divânını çeviriyorum: Hâfız! "Şiraz" bağlarının ve gülistanlarının beyaz ağaçları altında bu ebedî rinde bîhoş ve lâhûti şarkılar söylüyor. Bir gün şu iniltiyi işitiyoruz:

"Altın boyunduruğu dâimâ eşkin gerdanında görüyorum!"

Kârime! Ölülerin feryâdları, dirilerin yâdlarından farklı değil.

Hayri Muhiddin-Ramazân Hasbihâlleri Sabr-ı Eyüb Lâzım..-İkdâm-10053-04.Ramazân

1343 Cumartesi-28.03.1341-28.03.1925-s.2

3.3. Edebî Tenkit Yazıları

3.3.1. Temâşâ Âleminde

Tabuş...

Fransız Operetinin İlk Temsîli

Evvelki akşam Fransız opereti temsîllerine "Tabuş"la başladı. Operetin meclûbu olanlar, bu münâsebetle Fransız tiyatrosunun geniş salonunu doldurmuşlardı. Görülüyor ki bu sene rağbet fazla!... Fi'l-vâki Matmazel Marit Ferrar'ın methini duyanlar hiç de sükût-ı hayâle uğramadılar. Sahnede Marit Ferrar'ı resimlerinden daha güzel bir kadın olarak gördük. Mevzûn-i endâmı, sehhâr-ı gözleri, müstesnâ saçları âhenkdâr sesiyle Fransız operetinin kıymetli prima donnası her sûretle takdire lâyıktı. Temâşagerler alkışlarını bunun içindir ki alkışlarını sakınmadılar ve her on dakikada bir salon bir alkış tufânına boğuluyordu. Artistler güzel oynadılar, müzik kusursuzdu, operet ise esâsen şöhret kazanmış bir eserd. Öyle meclisler oldu ki iki üç defa seyretmekle iktifâ etmek istemeyen merâklılar alkışlar ve "bis bis" bağırarak ârzûlarına muvaffik olmaya çalışıyorlardı. Operetlerde mevzû aramak ve

o mevzûda derîn manâlar bulmak kâbil değildir. Basit desiselerle birbirine bağı olan perdelerde esâs teşkîl eden bittabi fantezi kısmıdır. Seslerin âhenktâr ve güzel olması ise elzemdir.

"Tabuş"u teşkîl eden üç perdenin her biri Fransa'nın muhtelif "plaj"larında cereyân etmektedir. Ortada "Eva" nâmında bir genç kızla, "Bastiyan" isminde bir genç vardır. Bunların ikisi nişanlı ve birbirlerini de pek çok severler. Artık bütün düşünceleri, gâyeleri, idealleri hep istikbâllerini düşünmek, müşterek hayâtlarını mesûd geçirmek üzere kararlar ittihâz etmekten ibârettir. Gencin, Mösyö "Dupadövi" nâmında bir pederi var. Kızı da bir vâlidesi. Bu ihtiyâr kontes servetini tamamen yemiş biitmiş. Şimdi bütün ümîdi, genç ve güzel kızını zengîn bir genç ile evlendirerek servet sâhibi olmaktan ibârettir.

Bu kadını aynı zamânda evvelce dost olarak kullanıp da parasını bitirdikten sonra nezdinde vale Döşamber olarak bulunan bir Mösyö "Lodön" ile gencin pederinin bir Guvernant'ı var. Birinci perdenin tehâbetinde gerek kız gerekse erkek tarafının parasızlığı meydâna çıkıyor ve bu sûretle "Eva" ile "Bastiyan"ın evlenmesi suya düşer ve ayrılırlar.

Babası için fedâkârlıklar yapmaktan çekinmeyen genç, çirkin fakat zengîn bir kızla evleniyor ve bu sûretle servet sâhibi oluyor. Diğer taraftan eski nişanlısı "Eva" milyonlarla temâsta bulunarak zengîn oluyor. "Guvernant"a gelince bir mirâsa konuyur bu da ihtiyâr kotla evlenerek kontes pâyesini ihrâz ediyor. İhtiyâr vâlide ise Mösyö "Lodön" nâmındaki uşağı ile evlenerek düşes oluyor ve son perdede talâklar vukû bularak birbirlerine hadd i medcîr varıyorlar.

İhtiyâr vâlide ve peder de aynı sûretle râbîta peydâ ediyorlar. Eski nişânlılara gelince! Bunlar nihâyet birbirlerine nâil oluyorlar ve bu sûretle üçüncü perde iniyor.

"Eva" rolünde Matmazel Marit Ferrar'ın muvaffakiyetini takdîrle yâd etmek bir vazîfedir. Evvelki gece tiyatroya gelenler kendisine bi-hakkın "Miloviç Franz" nâmı verdiler. "Bastiyan" rolünde Moris Martini cidden güzel oynadı. Kontes rolünde Madam Elen Reines çok alkışlandı.

Maattessüf şehir emânetinin tiyatro ve sinemaların on bir buçukta bitmesi için verdiği karar bu gibi ecnebî gruplarının faâliyetine sekte vurmakta ve bunları mutazarar etmektedir. Nitekim evvelki akşâm ikinci perde on bir buçukta bitmişti ve bittabi üçüncü perde henüz açılmışken kırmızı yakalı belediye memûrları kapıda arz-ı endâm ettiler ve zabt varakasını

tanzîme başladılar. Ümîd etmek isteriz ki emânet yeni bir karâr ittihâz ederek daha makûl tahdîdât vaz eder.

3.3.2. Temâşa Âleminde "Renkli Fener"

Ertuğrul Muhsin ve arkadaşları diye evvelce birkaç temsîl veren heyet, evvelki akşâm da Ferah Tiyatrosunda "Renkli Fener" nâmında bir komedi oynadı. Fakat "Renkli Fener" hakîkatte bir komedi, bir vodvil değil belki bir fâciadır. Nitekim eserin müellifi "Hans Müller" nâmındaki Avusturya edîbi de piyesini fâcia olarak yazmıştır. Fakat nedense Ertuğrul Muhsin Bey'in adaptasyonnu bu piyesi bir zavallı komedi hâline çevirmiştir. "Cehennem" gibi, "ihtilâl" gibi iki garîb adaptasyonnuyla halkı bir zamân için heyecâna düşüren sanatkâr, maalesef "Renkli Fener"inde muvafakiyetinin serrini kaybetmetmiştir ve halktan-sâbıkı ötekiler gibi gözyaşı, heyecân beklerken kahkahalar işitmişlerdir.

"Renkli Fener"ın mevzûyu her milletin ictimâî hayâtından olduğu gibi bir ahlâk düşkünlüğüdür. Piyes, küçük iken anasız, babasız kalan bir kızın birtakım âdî düşünceli insanların tesîriyle bir fâhişe, daha doğrusu bir kaldırım kaidnı olmasını ve bütün ârzûlara rağmen düştüğü girdâbdan kurtarılmak ihtimâli olmadığını tasvîr ile başlıyor.

Necmiye ismini taşıyan bu bedbâht kadın, bütün süfliyetine rağmen bir gün karşısına çıkan Sâim nâmında genç bir şâiri seviyor ve ona rûhunun derinliklerini ve oradaki gizli hakîkatî dökerek kendisini kurtarmasını söylüyor. Fakat fuhşu iliklerine kadar emen Necmiye, ev kadını olmaktan çok uzaktır. Eski arkadaşlarından bir ikisinin mâziyi hâtırlatan parlak ve renkli sözleri, kanı bulanık olan Necmiye'ye pek çabuk tesîr ediyor ve karnındaki çocuğunu, kendisini seven genci unutarak sokakların karanlıklarında yine eskisi gibi "müşteri" aramaya çıkıyor. Bu süflî kadını, bu iğrenç hayâtından ne Allah korkusu, ne de zavallı Selîm'in ak saçlı annesinin yalvarışı, hiçbir şey kurtaramıyor. وكل يرجع الى ise dedikleri gibi Necmiye, aslına rücû ediyor. "Renkli Fener" bu çerçeve dâhilinde müellifin karîhasına göre genişlemiş bir eserdir. Aslında belki zengîn ve muhîtime uygun olan "Renkli Fener" hayâtımıza aykırı gelen bir temsîl olmuştur. Evvelâ Necmiye'yi ele alalım. Çok iyi bir tabîr ile bir "sokak kadını", bir "kaldırım karısı" olan, ne tahsîl, ne görgü, hiçbir şeyi olmayan bu fâhişe bize öyle hükümiyâtan bahsediyor ki insan bu kadının bir Dârü'l-Fünûn mezûnu olduğuna hükmedeceği geliyor. Eğer Necmiye görüldüğü gibi konuşturulsaydı, şüphesiz temsîle daha kuvvet verilmiş olurdu.

Sâniyen, Necmiye'nin evvelce oturduğu fuhuşhâne belki İstanbul'un en kuytu yerlerindeki rezâlethâneleri andırabilir. Fakat bu gibi yerlerin müdâvimleri de hiç zannetmem ki beyler, bilhâssa Paşalar olsun. Odanın hali, o sâhibi kadının konuşması, cimriliği, orasının pek düşkün bir yer olduğunu gösteriyor.

Necmiye'nin sevdiği şâire gelince, bu gibi tiplere şâirler arasında pek az tesâdüf edilir. Her tavrı, her hali bir ahmâklık imâ eden şâir Selîm, sonra karakterine zıt işler meydana getiriyor. Meselâ bir eser yazıyor ki bütün memleket onu alkışlıyor. Eseri Dârü'l-bedâ'ye kabûl oluyor, maârif vekîli ona iltifât ediyor. Ziyâfetten ziyâfete çağırıyorlar. Fakat bu kim?!

-Aptal Selîm... Kim?!

-Paltosunu ters giyen Selîm...

Fâcianın daha pek çok buna benzer gülünç âmilleri var. Fakat en garîbi fâcianın mümessillerinin bilâ-istisnâ hepsinin "komik" şahsiyetler olmasıdır. Dârü'l-bedâ'yi sahnesini-Vasfi Bey'den mâ-edâ-terk eden bu şen adamların "Renkli Fener"i fâcialıktan istifâ etmeye sebep oldukları şüphesizdir. Münîre Hanım, Necmiye'yi temsilde çok muvaffik oldu. Bu gibi yabancı rollerde o kadar incelik gösterebilmekle beraber bu genç akdın yüklendiği ağırlığın altında istidâdı sâyesinde çabuk kurtulabiliyordu. Sermâye Fatma rolünde Şâdiye Hanım hiç yabancılık göstermiyordu. Fakat zavallı kadın, ağzına yakışmayan iğrenç sözleri sarf ederken muharrir isyân ettiğini de gizlemiyordu. Fetta Hanıma anne rolü çok iyi gitmişti. Eski sanatkâr-ı ibdâkâr kâbiliyeti ile sahnesini kuvvetlendirdi. Fetta Hanım'ı her zamân her zamân takdîr edecekelrin içinde ben de varım. Vasfi Bey'e gelince, onu her zamân komedi ve vodvillerde görmeye alıştığımız için şâir Selîm rolünü biraz tuhaf seyrettik. Kendisi bile bazen fâciada oynadığını unutarak komik harekâta bulunuyordu. Gâlib, Hâzım ve Nihâd Beyler için de bir şey söylemeyeceğim. Aldıkları rollerin mâhiyetini onlar seyredenlerden çok takdîr ederler. Yalnız ilâve etmek istediğim diğer cihet, Vasfi Bey için söylediklerimin aynıdır.

Burhâneddin Ali

Hâşiye:

İkdâm'da birkaç gün evvel Dârü'l-bedâ'ye dâir yazdığım ve haklı olduğumdan şüphe etmediğim bir yazı azîz muharrir Selâhattin Bey'i heyecâna düşürmüş olacak ki iki gün evvel kudretli kalemîyle bana samîmi bühtânlar savurdu. Aynı gazetede ve aynı sütûnda

çıkan birbirine tamamen zıt düşünceler ifâde eden bu iki yazı hakkında ben hiçbir şey söylemeyeceğim. Yalnız şurasını ilâve etmek isterim ki memlekette temâşa hayâtı bir anarşi içindedir. Buna sebebiyet verenler de malûm bir iki kişidir. Temâşa târîhimizde kirli bir nâm bırakacak olan bu hodpesendlik ortadan kaldırılmalıdır.

Binâen-aleyh buna sebep olanları baştan aşağı kadar temizlemek lâzımdır. Yoksa Selâhaddin Enîs Bey'in dediği gibi işin içinde bir dostluk, bir tarafgîrlilik yoktur. Muhterem meslektaşım eğer bu kadar da söz söylemek istiyorsa işte at, işte meydân dedikleri gibi, işte kalem işte kâğıt...

B. A(yın)

B. A(yın)-Temâşa Âleminde Renkli Fener-İkdâm-9976-14.CA 1343 Cumartesi-
10.01.1341-10.01.1925-s.3

3.3.3. Sanat Âleminde

Dârü 'l-Elhânın Konseri

Geçen cuma gecesi, Dârü 'l-elhânın alaturka mûsikî şubesi muallimleri Tepebaşı Kışlık Tiyatrosunda nefis bir konser verdiler. Mûsî Süreyyâ Bey gibi kâbiliyet ve kudreti peder-mânede olan yüksek bir sanatkârın idâresi altında Dârü 'l-elhânın günden güne tekâmül etmekte olduğunu Union Française salonunda verilen alafranga konserlerle Galatasaray Lisesinde alaturka kısmı talebesinin verdikleri musâbeheye gitmiş olan herkes esâsen tasdîk etmektedir. Cuma gecesi de bu bir tek mûsikî müessesemizin, ekserisi kendi sanatında gerçekten birer üstâd olan heyet-i talimiyesini bir arada dinleyip hem mesrûr hem de müftehir olduk. Alaturka mûsikî muhıbbileri günden güne azalmakla beraber tiyatro galebelikti. Bah'ın, Bethoven'in, Liyest'inâlimâne, ağır, ulvî eserleri, hiç şüphesiz ki sanat nokta-i nazarından kıyâs edilirse bizdeki mahdûd nağmeli mûsikîden çok yüksektir. Fakat alaturka mûsikîde bir anane, mûnis, rakîk, zarîf bir anane olmak itibâriyle rûhumuzu elbette daha ziyâde okşar. Meselâ ben ne zamân bir taksîm dinlesem, pîş-i enzâr-ı hayâlimde çocukluğum, beşiğim ve beşiğimin başı ucunda da, müesser sesiyle bana ninni söyleyen anam tecessüm eder.

Alaturka mûsikî o mukaddes ses, anamın sesidir ve ben de onun için onu çok severim... Gâliba bu tesîr az çok umûmî olacak ki Dârü 'l-elhânın konserini derîn bir huşû ile dinleyen yüzlerce kişi meyânında en asrî, en alafranga âileler vardı. Program da iyi tertîb edilmişti. Muallimlere ne pek ağır ne de âr-i kadim ne de hiçbir kıymeti bulunmayan

yaygın nağmeli zamâne şarkıları dinletildi. Yalnız iki fasıl: Mâhûrla Şahbaz. Tamamıyla şark üslûbuna tevâfık eden bu iki güzel faslın pervasız, ittihâd ve ittîrâd nâme ile icrâsında bütün heyet cidden muvaffık olmuş ve kararen alkışlanmıştır. Fakat en ziyâde mazhar-ı takdir olan Kemâni Reşâd ve Tanbûri Mesûd Cemîl Beylerdir. Reşâd Bey, kemanla takassum ederken hassâs rûhunun bütün duygularını ifâde etmiş ve yanından dökülen ilahi nağmeler hâzirûnu âdetâ tehyîc eylemiştir. Bu itibarla Reşâd Bey için alaturka kemanda rakîbsiz bir üstâd olduğunu söylersem kendisini dinlemiş olan herkesin kanâatine tercümân olmaktan başka bir şey yapmamış olurum.

Tanbûri Cemîl merhûmun oğlu olan Mesûd Bey'e gelince onun da mezarabı oldukça kuvvetli ve hassâs, değerli bir sanatkâr olduğu ve az zamân içinde pederinin kabına varacak kadar istidâdı hâiz olduğu anlaşılıyor. Yayla tanbur üzerinde yapmış olduğu takassum başlı başına bir şâh eserdi. Kemâni Mustafa Bey'in sîne kemani ile mahûr taksîmi keزالık pek büyük zevkle dinlendi. Çalınan şarkılar içinde Rahmi Bey merhûmun gâyet üstâdâne bestelenmiş iki eseriyle Latîf Ağa'nın mâhûrdan (telîf edilebilsem) ve mûsî Süeryyâ Bey'in Tac Hasan'ın şarkıları rûhu okşayan çok nefis parçaları.

Programın en son kısmını Hicaz köçeği faslı teşkîl ediyordu. Burada muallime Zehra Hanım'ın tanınan ve âhenkdâr sesi bütün tiyatroyu çınlattı. Gûyâ nefhalar, billur bir levha üzerine dökülen madenî taneler gibi tatlı akisler yaparak, kulaklardan kalbe, dimâğa süzülürdü. Zehra Hanım, geçen gece kendisini dinleyenlere o kanâati verdi ki alaturka şarkı okumak sâde avaz avaz bağırmak değil, bestekârların duygularını epeyce anlayıp onları bi'l-cümle ihtizâları, zarâfeti, hassâsiyeti ile başkalarına nefh edilebilmek demektir. Bunda Zehra Hanım tamamıyla muvaffık oldu. Konserin hitâmında halkın doyamadan ayrıldığı, çıkanların hal ve tavrından nümâyân oluyordu ve Zehra Hanım'ın hâlâ kulaklarında çınlayan sadâsı vardı. Bazıları kıymetdâr bir asrın kıymetli birtakım mâli zarûretleri dolayısıyla, Dârü'l-elhân âilesinden uzaklaştırılmış olmasına teessüf ettiler... Herhalde, Dârü'l-elhân muallimleri misli ender görülür. Bir ziyâfet-i musikiye vermiş oldu ve tatlı nağmeler arasında, rûhlarımızı bir iki sâat dinlendirdi. Hepsi şâyân-ı tebrîk ve şükrandır.

Ercümend Ekrem-Sanat Âleminde: Dârü'l-elhânın Konseri-İkdâm-10064-15.Ramazân

1343 Çarşamba-08.04.1341-08.04.1925-s.3

3.3.4. Dârü'l-Elhân Talebe Konseri

Dârü'l-elhân talebesi geçen cuma günü Union Française salonunda senelik konserlerini verdiler. Bu musâhabe-i muûsikînin talebe konseri nâmı altında verilmiş olması esâsen ufak olan salona nisbeten pek büyük bir kalabalık toplamıştı. Piyasa çalgısından usanıp da rûhunun zevk-i bedisini ciddî bir mûsikî dinlemekle tatmîn etmek için ârzûsunda bulunan yüzlerce kimseler buraya şitâbân olmuşlardı. Konsere evvelâ şark mûsikî talebesinden kemanî Mazhar, Mithare piyanist Nobre Hanımlarla viyolonsalist Mübeccel Bey'in bir tereyyüleri ile başlandı. Bu üç genç çalarken her hal ve tavırlarında derîn bir aşk-i sanat, yüksek bir heyecân belli oluyordu. Bunları tâkiben Mâcide Hanım'ın sıcak, tatlı sesi yükseldi... Mamte'nin mersiyesini o kadar tabîî, öyle güzel teganni etti ki sâde kulaklar değil rûhlar da dinliyordu. Mâcide Hanım'ın sesinin cidden çok kıymetli bir ses olduğundan şüphe yok. Handân Hakkı ve Ayşe Nüzhet Hanımların dört el piyanoları da zevkle dinlenildi. Müteâkiben şark mûsikîsine geçildi. İlk fasıl Zeki Mehmed Ağa'nın peşrevini müteâkib henüz on beş on altı yaşında bir çocuk olan Hediye Hanım'ın kemençesi ilahi nağmelerle inlemeye başladı. Herkes huşû ile sanki ileyhinde kopup gelen bu lâhûtî sadâyı dinliyor, arka sıralardaki başlar, yükselip bu hârikanümâ sanatkârları görmek istiyoruz, sonra da karşısında pek gen. Bir kız görünce hayretlere dûçar oluyordu. Hediye Hanım kendinden geçmiş, kendi duyguları sazının ifâde etmek istediği ulvî heyecânla tam bir imtizâc halinde her yay geçmişte, her parmak oynatışta başka bir tesîr ile sâmiîni teshîr ediyordu. Hediye Hanım, Cemîl merhûmun kabına dâimâ yaklaşan, bazen de onu geçen bir üstâd-ı sanattır. Zamânla daha tekemmül ettikçe birnâdire-i asır olacağı muhakkak. Ferah Bey'in kemani da güzel. Pürüzsüz, müessir bir çalışı var. Taksîmi, arkadaşı Hediye Hanımınkinden daha basit ve çok daha az heyecânlı olmakla beraber zevk ve takdîr ile dinlendi. Kezâ dili hicazkâr faslının şarkıları hep yeni eserlerden intihâb edilmişti. Bunlar biraz da eski ve hakîkî üstâdların âsârından birkaç bedia ile karıştırılırdı. Herhalde daha iyi olacaktı. Bu nasıl münâsebetle Fehime Hanım'ın udu bilhâssa Vecîhe Hanım'ın kanunu, her türlü şitâyîşin fevkinde br muvaffakiyetle sâmiîni gaşy etti. Rûhnevâzdan taksîm eden udu Fahriye Hanım gâliba henüz yettirir. Pek çok çalışmak ve bilhâssa pek çok dinlemeye muhtâcdır. Kendisindeki istidâdı ancak bu sûretle inkişâf edecek ve kendisi de diğer arkadaşlarının kabına varacaktır. rûhnevâz faslının mebdeive baştan aşağı bestekârı bulunan muallim Sedâd Bey'in millî duygulardan mülhem "Urfalı", "Kozanoğlu" şarkıları programın hâtimesini teşkîl edemiyordu. Bunları tatlı, temîz,

âhenktâr sesiyle okuyan Sabîha Hanım, fevkalâde alkışlandı ve bu alkışlar sadece hânendeye değil gerçekten bir üstâd olduğu her vesîle ile isbât eden Sedâd Bey'e de âiddir.

Hâsılı, halk o gün Union Française salonundan pek memnûn ayrıldı. Mûsî Süreyyâ Bey'in iftirâkıyla inhilâl edeceği zannolunan "Dârü'l-elhân" sağlam temeller üzerine kurulmuş ciddî bir müessese olduğu ve bunun şimdiki müdür-i vekili Ziyâ Bey'in himmetiyle günden güne terakkî yolunda mühim adımlar atacağı kanâat-i bilâistisnâ her çehrede de okunuyordu. Muhterem heyet-i talimiyesinin bu güzîde talebeyi yetiştirmek husûsundaki himmetleri de ayrıca şâyân-ı kayd-ı renkzikârdır. Kendilerine sanat nâmına, bedâyî nâmına teşekkür etmeliyiz. İnşallah önümüzdeki ramazân için de geçen seneler olduğu gibi kıymetli müsâmereler tertîb ve müştekân-ı mûsikîyi tatmîn ederler.

Ercümend Ekrem-Dârü'l-elhân Talebe Konseri-İkdâm-10356-26.Recep 1344 Salı-
09.02.1342-09.02.1926-s.2

3.3.5. Tenkîdler

Son Basamak

Küçük Hikâyeler-Muharriri: Gülsüm Niyazi Hanım

Bu bizim hanımlarımızın ne şâyân-ı hayret bir istidâdları, ne ince bir temsîl ve temessül hâsseleri var, o kadar ki mebhût ve hayran olmamak kâbil değil... Erkeklerimizin senelerce mülâzemet-i hayâtından sonra dahi acz ve ıztırârlar bocaladıkları, bütün faâliyet sahalarında bakıyorsunuz, bir hanım, yepyeni bir inkişâf ile üstâdlara gıpta âver bir kâbiliyet gösteriyor...

Gülsüm Niyazi Hanım'ın "Son Basamak" eserini, neşrolunduğu zamân görmüştüm. Zaten neşrolunalı çok da olmamış. Bir aylık bir mesele. Fakat ilan husûsunda her nedense iltizâm olunan teennîden dolayı kitâbın ism-i şebû bulmamış... Gülsüm Niyazi Hanım'ın simini, en evvel İkdâm'da gördüm. Hikâyeleri, nazar-ı dikkatimi celb ettiği için o hâtıra ile kitâbcılarda eseri görünce aldım, okudum, şu makaleyi yazmaya mecbûr oldum.

Pürüzsüz, sade bir hikâye üslûbu, şâyân-ı takdîr bir kusursuzluk ile tertîb edilmiş yedi, sekiz küçük hikâye ile bu kitâb edebiyatta bir başlangıç olmak üzere muharririnin parlak istidâdına en calî bir isbâttır! Her sanatta olduğu gibi hikâyecilikte de kaba, zâhiri taslağın arkasında pek derîn incelikler vardır ve kusursuz bir hikâye yazmak, karşıdan gâyet kolay görünür ve gâyet güçtür! Bir kere, en evvelâ, işin zâhiri tarafları: Hikâyeyi, muvâzenette tutturabilmeli, yani aksâm ve teferrûât arasında nisbet ve tevâzün bulunmalı. Sonra, esâs

fikri tavra ve tarza göre tesbît ve tahrîk edebilmeli... Daha sonra üslûb, mevzûun yolunda lâzım gelen âhenkleri muhâfza edebilmeli... En sonra her hikâyeci, bidâyette lâzım gelen şu şerâite fazla olarak şahsî bir renk, husûsî bir câzibe, rübâî bir âhenk vermek için üslûbunu ve tahkiyesini çeşitlendirerek her sanatkâra sûret-i münferidânede hâs ser-i dehâyı tahmiye edebilmelidir ki işin en güç ciheti işte burasıdır. Çünkü bu, öğrenmekle, ârzû edilmekle kâbil-i temîn bir şey olmayıp vehbî ve ilah bir ser sanatıdır. Evet, işin müşkili işte buradadır:

Öyle hikâyeler vardır ki yukarıda söylediğim ve daha başka ibtidâî ve teknik şerâite tam bir riâyetle yazılmıştır da muharririn şahsî câzibesi yoktur ve beş para etmez. Yani bir hikâye, her eser-i sanat gibi mahza bir teessür, bir heyecân vermek için yazılır. Bu heyecânı alelterdîc teksîf ederek, nihâyet şiddetli bir darbe halinde kâriye ilkâ edebilmek güç bir sanattır. Bu sanatın, bin bir usûlü, bin bir oyunu, bin bir ustalığı vardır ki bunlara hulûl etmek için uzun tecrübeler, uzun iştigâller, uzun mülâzemetler lâzımdır. Bir ilk eser olmak itibâriyle "Son Basamak" muharriri bu kuvvetlerin ekserisine oldukça bir vukûf gösteriyor. Bu, çok şâyân-ı takdîrdir. Sonra üslûb, yukarıda söylediğim gibi birçok itibârla hikâye üslûbudur. Fakat hikâye üslûbu demek, ne demektir?

Bir hikâye üslûbu, büyük bir rol oynayacak bir aktör gibi canlı ve kanlı olmalıdır. Öyle yerler vardır ki üslûbu sade, ağır ve vakûr olacak, öyle yerler vardır ki gülecek bükülecek, kabarcak, sonra hıçkırarak, sonra feryâd, sonra tuğyân, sonra infilâk edecek. Yani sarsacak ve sarsılabilecek! İnsanlık hayâtının bütün intibââtına, bütün infîâlâtına, bütün ihtilâcâtına aynen tercümân olacak... Bu itibâla bir hikâye, sâir sanatlara nisbeten en canlı bir safha-i hayât demektir. Aktörün gözleri, tavırları ve sesi vardır. Bir hikâyecinin bütün bu ihtirâs fırtınalarını ifâ için yalnız üslûbu var ve bu üslûb ile bütün elemelerini bütün sürûrların ve bunların ârâ atasının manâlarını tesbît ve kâriye ihsâs etmek lâzımdır ki hikâye, seville seville lâzım gelen lezzetle okunabilsin. Yoksa eser, cansız bir kadîd, bir edebî heyûla olur' Sevilmez, okunmaz, ziyân olur gider... Bir ilk eserde, sanatın bütün bu dakikalarını aramak, fazla müşkilpesendlik olursa da Glsüm Niyazi Hanım'da, bunların çoğunu mevcûd bulduğumu ilan etmek, benim için bir vazîfedir. Zaten bu makaleyi, bu itibârla yazmak mecbûriyetinde kaldım... Erkek muharrirlerin, adaptasyonn izbelerinde kıta tarîkliğiyle meşgûl olduğu bir zamânda, hiç ismiişitilmemiş genç bir hanımın, ilk eserinde böyle olgunca mahâret ve sanata temellük göstermesini ve sonra kitâbını çapulcu beylerin en manâsız yazılarında bile büyük ehemmiyet verdikleri iddiââr reklamlardan

muarrâ bir mahviyetle neşretmesini, hanımlarımızın asâlet ve terakkîsi nâmına pek şâyân-ı kayd ve iftîhâr buluyorum.

Mevzûlari canlıdır demiştim. Meselâ, en evvel "Son Basamak" hikâyesi, bir eğlence gecesi geçirmek için bazı dostlarıyla gittiği bir umûmhânedede, kendine takdîm edilen zevk kadınında kendi zevcesine tesâdüf eden bir koca hikâyesi, vaka, pek iyi bir şey değildir. Fakat fecî vaziyet, hikâyede lâzım gelen ve hiddet ve kuvvetle tevzîn ve idâre edilerek, muvaffakiyetli bir eser meydana gelmiştir.

Bir başka hikâye: "Tereddüd..." Sevetle aşk arasında muhayyer kalıp, sevdiği erkeği mi yoksa zengin bir tâlibi mi tercih edeceğini tayin edemeyerek bir muhayyesinden istimzâc eden bir hanım mektûbu.

"Güzel Fahire Hanım..." Bu hikâye de tahkiye itibarıyla büyük bir sanat temellüğün meşhûd oluyor. Üslûb, istenildiği derecede harâretli ve zengin, canlı ve âhenkdârdır. Benim en çok hoşuma giden, "Naciye'nin Kabûl Günleri" hikâyesidir ki, bunda ancak bir kadın ihtirâsıyla tertîb edilecek pek fecî bir sahne-i hayât tasvîr olunuyor. Kocasının hıyânetine şahid olan bir kadın, akûr bir delilik, bir intikâm buhrânı içinde, eline geçen büyük çarşaf iğnelerini, gözlerine batırıp zevcini kör ediyor... Yalnız bu, bir hikâye için pek korkunç bir mevzû ise de Gülsüm Niyazi Hanım'ın bî nihâye olduğu anlaşılan kâbiliyet-i sanatkârânesi, bu feceate daha yüz bin kat fecî ve müesser bir netîce ihzâr ve temîn ediyor: Rûh, masûmdur. Yani intikâm âdetâ elim bir cinâyettir. Fakat erkeğin pek nâdir bir ulvî hayatıyla masûm olduğunu iddiâ ve isbâtta vazgeçerek, kadının esâsâ ve vicdânını tahrîb eden azablarını teşdîd etmeyi tercih ediyor... "Hayır, diyor, ona bir şey söylemedim. Neye yarar? Zaten o kadar ızdırâb çekiyor. Hiç olmazsa bu sûretle benim ihânetim, onun için bir mazeret teşkil eder. Böyle olmasa o kadar müdhiş bir vicdân azabına tahammül edemezdi." Ne fecî ve ne ulvî değil mi?...

Makalede, buraya gelince dimâğımnda bir yorgunun acı dişlerini hissettim: Sakın bu hikâyeler adapte olmasın?... Ekseriyâ, beğenerek okuduğumuz hikâyeler, adapte çıktığı için şüphede zâhir halde haklı idim. Ah, edebiyatımıza sirâyet etmiş bu mestin, bu mütekayyih adaptasyonn illeti, en samîmî rûh zevklerimizi de işte böyle tahrîb ve ifnâ ediyor. ve sonra Hüseyin Suad Bey, adaptasyonn kabûl edilmeseydi, bugün tiyatrunun ne olduğunu öğrenemeyecektik diye iddiâ ediyor. Keşke bu malûl ve sahte tiyatroyu öğrenmeseydik. Hiç olmazsa samîmî bir edebiyatımız kalırdı. Bugün, ne o var, ne öbürü kaldı, sonra buna muvaffakiyet diyoruz.

3.3.6. Edebî Musâhabe

Adaptasyonun Tiyatrodaki Zararları

İlhâmı, istidâdı kıt tiyatro muharrirlerinin Familse, Dârü'l-bedâyi heyet-i edebîyesine kabûl ettirerek başımıza musallat ettikleri adaptasyon, geçen makalede söylediğim gibi millî mevcûdiyetimize en muhlik bir yara açmış, dehâ ve kâbiliyetimizi, gayr-i kâbil tedâvi bir karha ile tatîl ve teakkum etmiştir. Yeni sahne, ilk oynadığı "İzmirli Kız"dan sonra ikinci oyun olmak üzere Beyoğlu'nda ilk defa olarak "Amca Bey" oyununu oynamıştı. Bu oyunu, yeni sahnenin müdür-i edebisi sıfatıyla, kumpanyanın repertuarını zenginleştirmek gâyesiyle hazırlamıştım. Son perde, en harâretli alkışlarla kapandı, halk dağılıyordu, o esnâda beni birinin ehemmiyetle aradığını söylediler. Sahne kapısına şitâb ettim. Orada, kâtib-i umûmî Fuad Bey'in refâkatinde, üniformalı bir miralay beyi gördüm. Fuad Bey, beni görünce yaklaştı ve miralaya beni göstererek oyunun muharriri olduğumu söyledi. Meğer miralay, Birayterik, muharriri görmek için kendisinin delâletini ricâ etmiş, miralay, harâretli bir küşâyışle elimi kaptı.

-Aman beyefendi, muvaffakiyet-i âlînizi can u dilden tebrîk ederim, efendim olur şey değil, hakîkaten son derece sezâvar tebrîksiniz...

Gibi söylenmeye başladı. O zamân ben, itidâl-ı demi mümkün olduğu kadar muhâfaza ederek:

-Aman efendim. Dedim. Biraz Fransızca bilip biraz tiyatro görmüş herkes için bu, pek kolay bir iştir. Bu kadar tebrîke lâayk bir şey değil.

Adamcağız, parlak tebrîkten istifâde edeceğimi, memnûn olacağımı beklerken benim bu müfrit mahviyetimden son derece mütehayyir olmuş, hâzırın ile beraber son derece mebhût kalarak:

-Ne demek beyefendi, ne demek efendim?

Diye söyleniyor, itirâz etmek istiyordu. Fi'l-hakîka adapte bir eserin muvaffakiyetle müftehir olmaya tenezzül etmeyecek kadar sanatla mağrûr olacağımı itirâf ederim. Halbûki başka sermâyeleri olmayan muharrirler var ki hakları olmadığı halde bu alkışları, kolayca benimsiyorlar. Böylece kıymetsiz şöretler, bedava iddiâlar hâsıl oluyor. Azamî

on beş, yirmi günlük bir tercüme veya nakil ameliyatıyla memlekette bir tiyatro muharriri kâfilesi teşekkül etti. Hele münekkiler, bu ucuz tiyatro müelliflerine kıymet tevzî ederken bazılarının piyesleri pek muvaffakiyetle naklettiklerini bir sebep-i tercîh olarak ileri sürmektedirler ki bu iş, olsa olsa ustalıklı bir hırsızlıktan başka bir şey addedilmek ve kıymeti de ondan ibâret olmak lâzım gelir.

Başka bir dimâğın mahsûlü olan bir eser, ne hakla temellük edilebilir, bunu anlamak hiçbir vechle kâbil değildir. Bu iş, hakların en mukaddes olması lâzım gelen fikir ve dimâğ hakkına sarîh bir tecâvüzden başka bir şey midir? Bu manevî ve hukûkî mahzûrdan başka, adaptasyonn şahsiyetleri başka hiçbir vechle meydâna çıkmak ihtimâli olmayan kıymetsiz muharrirleri kolay muvaffakiyetlere alıştırdı. Mühim bir mahsûlü say meydâna koymak kâbiliyeti olanların istidâdını köreltmüş ve kesretmiş oldu. Yani adaptasyonn, en büyük zarar olmak üzere telîf eserlerle musâvatsız bir rekâbet sahası açtı. Ciddî düşünülürse çok muvaffakiyetli on adapte esere mükâbil az muvaffakiyetli tek bir telîf eseri millî dimâğımız nâmına tercîh etmek lâzım gelir.

Halbûki "Dârü'l-bedâyi"nin eski heyet-i edebiyesi, hemen hepsi adaptasyonn muharrirlerinden olduklarından, telîf esere karşı gösterilmek lâzım gelen bu rüchânı bilâkis menkûl eserlere bezlettiler ve telîf eserler şiddetle afaroz edildi. Bunlar, âdetâ okunmadan mahkûm oluyordu. Meselâ, Reşâd Nûri'nin "Eski Rüya" eseri, böyle okunmadan reddolunmuş eserlerdendir. Böylece telîf kudretine mâlik muharrirler yavaş yavaş zarûfî olarak adaptasyonna geliyorlardı. Bunun diğeri bir sebebi, daha kolay meydâna getirilen adapte bir eserin, daha kolay kabûl edilip, daha emîn bir muvaffakiyete mazhar ev daha fazla tegaddi-i menfaate nâil olması idi. O halde en müşkil şerâit-i say ve kabûl ve muvaffakiyetle meydâna gelen telîf bir eser için neden yorulmalıydı? Bu eserler, sâhabene lâzım gelen fevâidi hiç temîn etmiyor, bilâkis türlü müşkilâtı, renk renk tenkîdidavet ediyordu. Avrupa'da, bir eser yüzlerce defa oynanır. Müellif, zahmetinin mükâfâtını hem şöhrat ve hem nakid halinde mazi-yâdeten temîn ve oyunu oynayan tiyatro, bidâyete sarf ettiği mezâhim ve mebâliği fazlasıyla telâfi eder. Böylece biroyn, orada tiyatroyu bir sene işgâl ve müellifi hâsılâtıyla da ihyâ eder. Bizde ise en muvaffakiyetli oyunlar, arada azîm fâsılalarla on beş, yirmi defa ancak müşteri bulur. Yani bir oyun, ne kumpanyayı, ne müellifi iğnâ edemez. Bu şerâit dâhilinde bahusûs telîf bir eser meydâna getirmek niye iyi değil mi? İşte bunun içindir ki on beş gün içinde, bir Fransız muharririn kanına girerek

kolayca alkışlanmak ve beş on lira kazanmak tabîi olaral tercih olundu ve öylece telif sahipleri de adaptasyonna avdet ettiler.

Dârü'l-bedâyi heyet-i edebiyesinin ilk şart ev vaadleri yani tiyatro usûl ve şerâiti hakkında tecrübe ve mümârise kazanılınca, telif avdet etmek imkânı, bugün böylece mahvolmuktur. Esâsen kudretten zerre kadar nasîbleri olmayan adapteciler, umûm münekkidin-i kirâm tarafından tasdik edilen muvaffakiyetlerine rağmen henüz tecrübe için olsun, tek bir eser bile meydâna getirmediler. Telif kudreti olanlar ise arz ettiğim gibi yavaş yavaş adaptasyonna indiler. Yani adaptasyonn sökülüp atılması muhâl olacak sûrette kudret ve tahakkümle edebiyatımızda yerleşti kaldı. Halbûki Dârü'l-bedâyi, hükûmetin himâyesine mazhar-ı millî bir müessese olduğundan kolay muvaffakiyeti değil güç sanatı gâye ittihaz ederek esâsda telif ehemmiyet verseydi bugünkü alay alay kıymetsiz vodvil masharalıklarına bedel, kendi kanımızın, kendi dimâğımızın mahsûlü fakat kıymetli bir repertuarımız olur, Dârü'l-bedâyi, o vakit kendine muhavvel vazîfeyi, milletin şan ve şerefini, hayât ve feyzini mûcib olacak sûret-i müstahsenede ifâ etmiş olurdu. Fakat bunun için ortada vazîfesini müdrik bir Dârü'l-bedâyi lâzımdı. Halbûki Dârü'l-bedâyi, ancak muvaffakiyetini ve menfaatini düşünüyordu. Böylece saflı menfaat dalavereleri sebebiyledir ki adaptasyonn, sahnemize ve edebiyatımıza yerleşerek kanımızı efsâd, kâbiliyetimizi tağşîş etmiş ve sanatımızı gayr-i kâbil tamîr ve tedâvi bir sûrette akâmete sevk eylemiştir.

Mehmed Raûf-Edebî Musâhebe Adaptasyonnun Tiyatrodaki Zararları-İkdâm-10065-
16.Ramazân 1343 Perşembe-09.04.1341-09.04.1925-s.2

3.3.7. Edebî Hasbihâl

Müfide Feride Hanım'ın "Pervâneleri"

Üstünde Nâmık İsmâil Bey'in çizdiği, mecnûn şitâbla ateşe atılan pervâne resimleriyle, şık bir kapak ile yüz seksen sayfalık bir kitâb: İşte Pervâneler...

Bu kısır edebiyat mevsiminin kıymetli bir semeresi, bâhusûs en büyük kıymeti olmak üzere, bir hanım eseri, yüksek ve mümtâz bir hanımefendinin, Feride Hanımefendi'nin son eseri... Bu eser, en saf ve en samîmî bir sanat teneffüs ediyor. Muharrir, yazarken rağbet düşünmemiş, muvaffakiyet düşünmemiş, para düşünmemiş, yalnız mefkûresinin yazmak ihtiyâcının vecdine gömülmüş, yalnız sanat hâkimliği, sanat endişesi, sanat aşkı ile çalışmış... Bu merkantilizm zamânında, yalnız para için yazılan yazılardan artık tiksiniş

rûhumuzun o kadar hasretle aradığı, o kadar hicrânla beklediği bir gıda, bir gıda-yı sanat... Bâhusûs Müfide Feride Hanımefendi gibi yüksek bir muharririn sanatı, yani serapa ince görüşleri yüksek duyular sanatı...

Pervâneler?... Amerika mekteblerinde okuyup, o memleket medeniyetiyle kamaşarak âileleri, muhîtləri, memleketleri için yabancılaşan Türk kızları... Ben, burada romanın pek çok kâbil-i münâkaşa olan mevzûsunun ve fikrinin değil muharririn bezlettiği sanat incelikleriyle meşgûl olacağım. Belli başlı iki pervâne tasvîr olunuyor:

Nesime, Leman... Bunların ikisi de Amerika tahsîli ile yetişmiş, Amerikan tipine müştâk ve meftûn olmuş ve en nihâyet biri bir zâbıtın aşkına طایفه ق anasını, babasını, âilesini terk edip memlekettten kaçıyor, diğeri Hristiyanlar cemiyetinin vaadlerine kapılarak, bir Mevlevî şeyhi olan babasını ve içinde büyüdüğü tekkeyi bırakıp gizlice firâr ediyor. İşte, vaka bu...

Muharririn bu vakayı nasıl işlediğini tedkîk edelim: Dâimâ olduğu gibi bir romanın kıymeti, esâs vakadan ziyâde örüldüğü sanat çiçeklerinde tatîr edildiği his ve ihtirâs kokularında, telvîn edildiği rikkat ve şefkat renklerinde tezâhür eder. Müfide Feride Hanımefendi'nin sanatı ise böyle çiçeklerle râyihalarla ve renklerle o kadar zengîn ki kitâbı en derîn bir zevkle okuduğumu ilan etmek bir vazîfedir. Biraz dağmık, biraz müşevviş olan tertîb ve hareket arasında bir korulukta yürürken araya ansızın görünen dalların çerçevelediği müzehher, levhacıklar gibi bu dağmıklıklar arasında ince, müşkâf, müdakkik görünüş, düşünüş mahsûlü öyle küçük parçalar var ki hayrân olmamak kâbil değil... Hiç sathı olmayan bir tedkîk hâssası, ekseriyâ göz yaşına yükselen bir teessür mevhibesi, samîmî bir şiirperverlikle mümtâz bir tahassüs tarzı sayfalar arasında tevâli ediyor. İnce ve kuvvetli bir istihzâ, derîn bir heyecân ve şefkat, müşkâf ve rakîk bir tahlîl birbirine karışıyor. Meselâ mektebin hayât-ı dâhiliyesi, merâsim tafsîlâtı en derîn bir görüş ve en kanlı bir istihzâ ile tasvîr edilmekte olduğu gibi sergüzeştleri tasvîr edilen pervânelerin erkek kardeşleri (ikisi de ecnebî kaidnlarıyla âile teşkîl etmiş fakat muhtelif sebeplerle mesûd olamayıp pişmân olmuşlardır) hakkındaki sayfalar son derece müesser, nihâyetsiz, fecî tafsîlât ile mâlâmâldır. Meselâ Doktor Burhân Ahmed, Fransa'da tahsîlde iken bir şarap tüccârının kızını seviyor ve onu alıp İstanbul'a getirerek evleniyor. İkisi kız, ikisi erkek dört çocukları oluyor. Çocuklar büyüdüğü zamân, babaları son derece milliyetperver bir adam olduğu halde, hep ana tesîrine tâbi olarak kendilerini Fransız ve vatanlarını Fransa olarak tanıyorlar. Türklüğün gurûrunu, zevkini hiç duymuyorlar... Burhân Ahmed,

bilhassa en büyükleri olan kızıyla, "Sevda" ile meşgûl oluyor, öteki kardeşlerine tesîri olacağını düşünerek, evvelâ onu elde etmeye, onu annesinin elinden ve garkından almaya çalışıyor. Romandan alıyorum:

"-Dinle Sevda, kızım... Artık büyüdün... Her şeyi anlayacak ve vazîfe bilecek yaşa geldin ve bütün kalbindekileri ona hissettirmek istiyor. Kızı korkutmayacak, anasını incitmeyecek kelime arayarak muttasıl söylüyor. ve o söyledikçe, öbürü mübahsi anlamadan bakıyordu. Babasın ane oldu? Onun gözlerini dolduran bu üzüntü ne idi? Babasını, birkaç kere daha mütessir görmüştü. Fakat o zamânlar çocuklarından saklardı. Şimdi âdetâ kızından bir şey bekliyor, yesine bir şifâ arıyor gibiydi. Sevda, babasını tesellî etmeyi pek istiyor gibiydi. Çünkü anne derecesinde olmasa da babasını da pek severdi. Babasını memnûn etmek için elinden geleni yapacak. Fakat babası ne istiyor? Onu anlamıyordu. Muttasıl Türkleri medhediyor. Evet, hakkı var, şüphesiz Türkler iyi insanlar! Babası ne kadar iyidir ve küçük kalbi gurûrla doluyor. büyük babasıyla bağırса yine çok iyidir. Ya grandmama!... Ne yumuşak. Lakin bütün Türkler, iyi olmakla beraber daha medeniyet bilmiyorlar... Bunu mama söylemeden kendisi görmüş, fark etmişti. Sonra inkâr edilemez ki Türkiye, Fransa ile kıyâs edilemez. Orada, parlak, güzel caddeler, şehir gibi güzel mağazalar var... Burada bir şey yoktur. Sonra Fransız zâbitaları eve geldikleri zamân ne güzel konuşuyorlar ve dans ediyorlardı.. Hem Fransızlar, üç renkli bayraklarıyla Almanları yendiler... Fakat zavallı Türkler yenildiler. Çünkü kuvvetli Fransa'dan ayrılmışlardı. Sevda, Türkleri de seviyor. Lakin nasıl ki annesini, babasından çok seviyorsa, annesinin gâlib vatanını da babasının mağlûb vatanından çok seviyor. Babası söyledikçe bunları düşünüyor, babasının mantığını anlamıyordu. Burhân, kızının yüzünden anlamayacağını fark etti. Onda, vatan muhabbetini uyandırmak için çocukların hayâlinde o kadar yer tutan ihtişâm meclûbiyetinden istifâde etmek istedi ve ona Türklüğü anlatmaya başladı. Irkın cesâretinden, parlak târîhinden bahsetti. Bütün dünyayı, atlarının dörtnal yürüyüşü ile fetheden büyük reisleri Atilla'yı, Cengiz'i saydı. Sevda, birden haykırdı: "Biliyorum, baba... Fakat onlar vahşîdir. Adam kellelerinden ihrâm yaparlarmış... Atilla, Paris'i bile işgâle gelmiş.. Fakat Sentjeneviye, onu duâ ile savmış... Değil mi? Bana bunları Masur Madleden anlattı." Burhân, başını tuttu. Beyni çatlayacak zannetti. Fakat bir türlü ümidini kesmeye râzı olamadı. Bir gayret daha dedi ve yine anlattı, anlattı: Osmanlı târîhini söyledi, çocuğunun parlak şeylere karşı gösterdiği zaafıtan isifâde etmek için gözünün önünde Fatih'i, Selim'i, Süleyman'ı canlandırmaya çalıştı. Kızına haykırdı: Biliyorum, Süleyman

لوماينيك fakat bizim 14. Lui derecesinde değil ki... Güneş kral! Ne güzel isim, baba... Güneş gibi dünyayı aydınlatmış! Burhân, dolan gözleriyle kızına bakıyordu. Kızı, kızı?... Sevda, babasının sükûtu üzerine başını kaldırdı ve onun yüzündeki nihâetsiz elem ve ısrâbın manâsını gördü. Yanlış bir şey söyleyerek babasını üzdüğünü anladı ve korktu... Fakat bu korkuda biraz acımak da vardı. Babasına bakıyordu, babası kendisinden ne istiyor? Türkleri beğenmek ve sevmek değil mi? O halde, babasını üzmemek için Türkleri seviyor ve beğeniyor gözükmeye karar verdi. Zavallı baba, ne meys, ne meystu... Her halde onun gülmesi ve kendini sevmesi lâzım.

-Baba, dedi. Ankara muhârebelerini anlat, onları çok seviyorum.

Burhân'ın gözünde bir sevinç kıvılcımı gözüktü. En meys olacak devrede bilâkis mide kapıldı. Çünkü inanıyordu. Kızının, kendisini aldatacağı hiç aklına gelmedi. ve o akşam, baba ile kız birbirinden memnûn ayrıldılar! ocuk, babasını böylece uzun bir müddet aldatıyor... Nihâyet, bir fecî gün, baba, onun yastığının altında Türk ve Müslümân değil Fransız ve Hıristiyan olduğuna dâir mühlik isbâtlar bularak harâb ve helâk olur... Böyle hem müesser, hem kuvvetli birçok ufak tefek vakalar ve teferruâtla eser baştanbaşa zengîndir. Yine bir gün, Nesime ile Leman, Amerika'ya gidebilmek için teşebbüslerinden bahsediyorlar:

Hemen hayâller kurmaya başladılar, Newyork'un kırk katlı evlerinin semâ katında ikisi bir oda tutacaklar, Leman, dans edecek, gezecek, Nesime, sinemalara, tiyatrolara gidecekti. Âdetâ yüksek sesle konuşarak, sevinç telâşı içinde hızlı hızlı türbeye, tramvay bekleme yerine giderken bizim âlimin kapısı önünde mektebden çıkan talebelerle karşılaştılar. Bizim âlmliler, üstlerinde kara önlükler, başlarında kara örtü, kollarında ağır çantalar, küçük küçük guruplar halinde gidiyorlardı. Arkadan hocalar ıktı. Koyu tayyurlariinde soluk benizleri görüleni ciddi tavırlı hoca hanımlar... Nesime, Leman'a yan gözle mektebin loş avlusunu gösterdi. Leman, omuzlarını silkti. İki de dudaklarında mstehzî bir tebessümle, kızlara bakıyorlardı.:

-Ne bcr şeyler, renleri de ne sarı! İnsandan mâeda her şey... Besbelli, hapis gibi mekteblerde büyüyen zavallılar, hiç serbesti ve spor yüzü görmemişler.

-Spor yapırlarmış gâliba, fakat ne bîâreler! Bu mekteblerde nasıl spor yaparlar?... Hele şu kıyâfetlerine bak...

-Hocalar da talebeye benziyor..

Ve ikisinin de gözleri önüne, Türkiye'de Protestanlık tamîmi için nâ mütenâhi dolarlarla gönderilen misyonerlerin yarattıkları muazzam mektebler, muhteşem mâlikhâneler geldi. Azad zamânı, bahçeye fırlayan Rumi Ermeni, Bulgar, hele Yahudi talebelerin zengîn kıyâfetlerini düşündüler. Gürbüz vücûdlu, al yanaklı hocaları hâtırladılar. Daha sonra kalblerini dolduran Amerika! Gözleri önünde Newyork'un muazzam hürriyet heykeli yükseldi. Medeniyetin, insanlığın ve eğlencenin vatani, büyük Amerika, onları tabi hayâtın hâricine çeken bir fanus gibi kalblerinde tekrar parladı ve başlarını kaldırarak Türkiye mekteblerinde yetişen, Türkiye toprağında büyüyecek ve kök salacak olan küçük Türk kızlarına istihfâf ve merhametle bakıp geçtiler. Evet, mağrûr Amerika ihtişâmın karşısında bizim hakîr mesâimiz, zengîn talebe yanında, bizim zavallı kızlarımız... Böyle pek canlı tezâdlarla müellif, derîn bir hassâsiyet kudreti irâe ediyor. Nihâyet, romanın sonu hazîn ve müesser bir vedâ safhası ki burada bir dehâ bârikası var. Hıristiyan cemiyetinin bir hâdimi olmak üzere İstanbul'dan kaçan Mevlevi şeyhinin kızı, bindiği vapurda, Sarayburnu'na döndüğü vakit ezan sessini işitiyorum. Naklediyorum:

Kalbinde mi bu ezan sesi?... Hayır, İstanbul'dan geliyor... Akşam ezanı!... Öyle ya akşam ezan vakti oldu. Çark ve makine gürültüleri arasında onu nasıl fark etti? Vatanından kaçan kızı çağırmaya gelmiş gibi ne berrak bir hüznün de duyuyor. İşitmek için Nesime pencereyi kapatmaya kalktı. Fakt başını pencereye yaklaştırdı dışarıda, yeni bir ayın henüz koyulaşmayan mavi Marmara üstüne serptiği gümüş ve pırlanta yolu gördü. Gümüş servi!... Ya oradaki siyah serviler... Beyaz mezârlar... Yatağın üstüne oturdu:

-Ah, anneciğim, dedi ve başını pencereye dayadı, gümüş serviye seyre daldı... Yüreğinde henüz mislini tanımadığı bir sızı var...

-Acaba beni affedecekler mi? Dedi. Sonra hepsini ayrı ayrı düşündü: Şimdi ne yapıyorlar?.. Babası, arkasında bütün dervişlerle, mihrâbın önünde durmuştur. Allahu ekber! ve Mevleviler başlarında uzun külâhlar, o zarîf inhinâlarıyla, hepsi birden âhenkle birden postları üstüne rûkû ediyorlar. Allahu ekber... Yine manzûm bir tavırla kalıyorlar. Huzûr ve sükûn dolu sevgili dergâh!... Ah orada hiç ü vicdân azâbı yok... Haremde dadılar, bacılar, akşam hâzırlığı ile meşgûldürler. Büyük yenge, ciddî ve vakûr yüzle misâfirlerin ortasında ev hanımlığı yapıyor. Bir taraftan sofralar hâzırlanıyor, bir taraftan kafes arkasında hanımlar için seccâdeler yapılıyor, giden gelen kalabalık. Fakat hepsinin kalbinde aynı düşüncelerin ve göreneğin intizâmı hâkim. Sıcak yuva! Annesiz bile olsa, anne kokan ev! Şu dar sütüferde "pervâneler"in hâvi olduğu güzellikleri pek cüzî

gösterebileceğim. Fakat bu kadarı da ince tahassüs meftûnu kârilerin nazar-ı dikkatini celb için kâfîdir. Bunlara, kitâbı alıp okumalarını tavsiye ederim. Kuru, nihâyetsiz bir çölde serseri serseri sürüklenen kâfileler için arasına tesâdüf edilen vahalar ne ise, bu eser de bizim için öyle bir zevâl-i zevk ü teselliyet teşkîş etmiştir. Bu lütfundan dolayı muhterem muharririne şükrân-ı vazîfedir.

Mehmed Raûf-Edebî Musâhebe Müfide Ferîde Hanım'ın "Pervâneler"-i-İkdâm-10080-04.Şevvâl 1343 Pazartesi-s.3

3.3.8. Edebî Musâhabe

"Canan": Muharriri Peyâmî Safa

Muhtelif seviye ve ayarda kârilerden gördüğü mebzûl takdîrlerden sonra Peyâmî Safa Bey'in, artık benim esniyeme ihtiyâcı yoktur, zannederim. Bunun içindir ki bu makalede, meslekte kendisinden kıdemli ve tecrübeli bir arkadaş sıfatıyla romanını okurken lâiyh olan fikirleri tahlîl etmeyi tercîh ediyorum:

Evvelâ mevzû: Canan, bir Çerkez kıızıdır ki üç yaşında İstanbul'a getirilerek, sarayda kadın efendinin himâyesine girmiş, o şımarık ve müsrif hayâtın bütün sefâhatini ilcâatıyla rûhu, en derîn ikbâl ve saltanat ihtirâslarıyla tavlânmış, her gün başka bir renk ve râyiha ile tezehhür eden hüsnü bütün saray halkı tarafından destan halinde alkışlanmış, fakat epeyce büyüyüp de ele avuca girecek çağa gelince bizzat kadın efendinin kıskançlığı yüzünden saraydan çıkarılarak, evlâdlığa kabûl edildiği âilede de evin kızından hiç farksız bir itinâ içinde şımarıklıkla yetiştirilmiştir. Roman başladığı vakit, Canan'ı Edirne'de bulunan kocasından boşanıp ibdaha etmiş buluyoruz. Bu, öyle mahlûktur ki gerek saltanat ihtirâsı, gerek güzellik gurûru ile yaşadığı muhît için bir dâhiye-i felâket oluyor: Rast geldiği erkeği, aşkı ile çıldırtıyor ve hiçbirini reddetmeyip bilâ istisnâ hepsinin kucağına düşüyor.

Bu zavallıların arasında en zavallısı, bir Lamia var ki genç kadının, aşkı ile zevcesini fedâ ederek onunla tehhül ediyor. Lamia, Canan'ı esîrâne, mezbûhâne bir aşk inhisârıyla seviyor. Tehhüllerinden çok bir zamân geçmedği halde Canan'ın, eski yeni ihânetleri hakkında isbâtlar, ayaklarına kadar geliyorsa da Lamia, perestîş ve ibâdet girdâbları arasında bunları reddediyor, fakat isbâtlı ve deliller teâküb ve vakalar tevâli ederek nihâyet bir gün kendi kulağı ile kendi gözüyle, karısının denâetine vâkîf oluyor. Aşkının mehâbeti, intikâm hırsı kesrederek bir şey yapmaya muktedir olamadığı bir esnâda kızının meüfârekatıyla teselli olamayıp, ana muhabbeti sevkiyle bu kadar sene sonra lisânını

bilmediği İstanbul'a kadar gelerek araya araya onu bulmuş, fakat ondan müdhiş sû-i muâmele görmüş ve tahkîre dûçâr olmakta bulunmuş olan anası bir Çerkez vahşetiyle kızının kafasını parçalayarak Lamia'yı da diğer kurbânları da daha fecî âkıbetlerden kurtarıyor... Son bâbda Lamia'yı, boşadığı karısına avdet etmiş görüyoruz.

Vâkıa bu... Görüyorsunuz ki sade fakat aynı zamânda zengîn bir mevzûdur. Muharrir, Canan'ın temâyülâtını, sevâikini, rezâletini, âşıklarının isrâf ve ihtirâsâtını, kocanın kör ibtilâsını, bilhâssa son fecî safhayı, kızının kafasını parçalayan canavar ananın vahşetini tasvîr için bütün melikânına vüs'at verilebilir. Hakîkaten de Peyâmî Bey, romanın bazı yerlerinde bütün kuvvetini sarfetmiş ve muvaffakiyet göstermiştir. Muharrir, son zamânın en velûd hikâyecisidir. Romanları, bazı gazetelerde bilâ fâsıla birbirini takîb ediyor. Son günlerde, muhtelif iki gazetede aynı zamânda iki romanı tefrika edileceği bile ilan olundu. Bu kadar velûd olmak, sanat nâmına pek şâyân-ı temennî olmasa gerektir. Kuvvete gelince, bu bütün romanlarında azamî derecede göze çarpıyor. Bir romanda kuvvet, ne dereceye kadar sâir-i evsâfa hâkim olmalıdır? Bu noktanın tayîni, güç ise de inhisârla hâkim olması, romanın muvâzenetini ve tesîrini ihlâl ettiği bedîhidir. Meselâ Peyâmî Bey'in ilk eserlerinden "Gençliğimiz"de, bu derece kuvvet görünmediği halde ben, sonradan daha çok alkışlanan bütün romanlarına bu küçük eseri tercîh ettiğimi itirâf ederim. Çünkü bu eserde, üslûbda şahsî bir renki rüyayı bir âhenk vardı. Tahkiyede bir harâret vardı, bir samîmiyet vardı, eserde serapa derîn ve mehîb bir heyecân vardı. Müellif, bi'l-âhire büyük romanlar yazmaya başlayınca, bunlar zâil olarak hepsinin yerine vâsi bir muhayyile ile bir kuvvet kâim oldu. Fakat bir muhayyile ki melodrama kaçıyor ve bir kuvvet ki yalnız fecî vakâyiin tevâlisinden tahaddüs ediyor, öyle ki böyle giderse nihâyet kasâviyede mevtine ben vari romanların hayrülkul girdâblarına sükûtlarından korkuyorum. Muvaffakiyet, pek tehlikeli bir şeydir. Bâhusûs, bizim memleket gibi zevk-i edebi ve bedîisi temevvü etmemiş, kırâati nâkıs kâriler tarafından temîn olunursa... Peyâmî Bey'e vaktiyle aynı sınıf kâriler tarafından daha parlak muvaffakiyetle alkışlanmış Vecîhi, Safet, Nezîhi gibi muharrirleri gösterebilirim ki bunların isimleri bugün hiçbir hâfızada mevcûd değildir. Böyle muvaffakiyetler, sâhibini şahsından emniyete ve gurûra sevk eder. İşte bir tehlike... Sonra, alkışçıların âdî zevkine, mülâzımına mecbûr bırakır. İşte ikinci ve en büyük tehlike... Hakîkî sanatkâr, sanatını hiçbir yabancı unsura, ne bir alkışa ne bir rağbete fedâ etmeyip icâb ederse mechûliyet ve hatta mahrûmiyet içinde bin ibtidâi alkışçıya, tek kıymet şinâs takdîri, tercîh eder. Dehâ, sabırdan ibârettir demek, bir muharrir için kendisinden emîn, yazdığından memnûn olmamak, eserini beğenmeyip, tekrar tekrar

yazmak demektir. Büyük muharrirler, eserlerini teennî ile düşünür, teennî ile yazar, bir müddet bir tarafta bırakır, tekrar gözden geçirir, tashîh eder. Memnûn olmaz, değiştirir. Hâsılı matbaaya vermeden evvel meşakkat engîz meşgûliyetler ile uğraşır, didinir. Harâb olur... Meselâ Canan'da, en canlı, en müesser olması lâzım gelen cinâyet bâbı, itinâsız yazıldığı için en zayıf, en hafif bir bâb olmuştur. Eğer muharrir sanata lâzım gelen itinâ ve inhisârla hâkim olsa idi veyâhûd kolay bir muvaffakiyet emniyeti ile eserini aceleye fedâ etmese idi eserin temel direği olan bu tafsîlâtıyla bütün romanın tesîri korkunç bir mehâbetle dimâğlara nakş olurdu. Halbûki sindirile sindirile yazılmadığı için dağınık tesîrsiz ve dumanlı kalıyor. Yani romanın en cazîb bir sahnesi ziyân edilmiş bulunuyor...

Sonra Çerkez kadınının cinâyeti ne hazırlanmış, ne de izâh edilmiştir. Bu cinâyeti, gördüğü sû-i muâmeleden mi, yoksa vâkîf olduğu rezâletlere isyânla mı , yâhûd ani bir cinnet tesîriyle mi yapıyor? Burası mechûl kalmaktadır. Eğer şu muâmeleden veyâhûd rezâlete isyânından ise o zamâna kadar geçen vukûâtta bu ihtimâl bazı alâimle işâret edilmek lâzım gelirdi. Cinâyet esnâsında ilk gündne beri söyleyebildiği yegâne Türkçe cümle olmak üzere "Bana, sana ne yaptı?... " sözünü tekrar etmesi yeni bir tesîr mevcûd olmayıp eski infîâl netîcesi zannının tevlîd etmekte ise de kızından ne kadar sû-i muâmele görse ve onun kadar ahlâksızlığa şâhid olsa, bir ananın evlâdını bu kadar vahşiyâne katledemeyeceği pek âşinâdır. Vâkıa, muharrir (sahne:301) safsatacî Süleymân ağzından: "Ananın kini, kızının kininin aksûlamelidir, bu aksûlamel ihtiyârda hayvanî insiyâkları ayaklandırmıştır" diyorsa da bizde hiçbir şeyi isbât edemiyor. Yani romanın en canlı, en müheyyic olması lâzım gelen sahnesi evvelâ acele, netîcesi, dağınık ve gayr-i müesser yazıldığı gibi vaka itibârıyla da metni bir esâsa istinâd ettirilememiştir. Bu sözleri, genç muharririn hayran olduğu hakîkî istidâdına, hayâtın açtığı tehlike huffrelerini göstermek için meslek arkadaşlığı nâmına yazdım. Eğer kendisinde bir liyâkat görmeseydim birçok emsâline yaptığım gibi başımı bile çevirmezdim. Peyâmî Bey'in büyük isdidâdını ziyân ve isrâf etmesi hakîkî sanat nâmına büyük bir zarardır. Bundan tehzîr edeilirsem pek bahtiyâr olacağım.

Mehmed Raûf-Edebî Musâhabe Cânân: Muharriri: Peyâmî Safâ-İkdâm-10077-

28.Ramazân 1343 Salı-21.04.1341-21.04.1925-s.2

3.3.9. Temâşa Musâhabesi: "Kapı Mandalları"

Dârü'l-Bedâyi'de, Mevsimin İlk Yeni Oyunu

Evvelki Akşam, tiyatro tenhâ olmakla beraber, Dârü'l-bedâyi'de pek nefis bir eğlence gecesi geçirdik. Tiyatronun tenhâlığı, müsâmereye bir husûsiyet veriyor ve zevkimize

ayrıca bir çeşni ilâve ediyordu. Evvelâ oyun, 19'uncu asrın birinci sınıf temâşa üstâdlarından Labyeş'in pek meşhûr ve pek latîf bir eseri idi. Nakiller, Bedia Muvahhid Hanım ile Muvahhid, adaptasyon sanatına-zîrâ, bu da artık erkânıyla ve şartıyla ve hatta husûsiyâtıyla ve nazariyâtıyla bir sanat haline gelmiştir-biltecrûbe ve bi-hakkın vâkîf ve aynı yolda kazandıkları müteaddid muvaffakiyetler sayesinde, eserlerine her türlü itirazdan masûn bir tevezân ve emniyet verilen tiyatro müntesîblerinden idi.

Labyeş, geçen asır, sahnesine birkaç tanesi klasik addedilmiş birçok nefâis ihdâ eden pek meşhûr bir mudhike üstâdıdır. Temâşagerleri güldürmek için yazdığı oyunlarla, emsâlsiz muvaffakiyetler kazanmış, yarım asrı mütecâviz bir müddet, Fransız tiyatrolarında muâsırlarını kakhahalarla eğlendirmiş bir muharrirdir. Bulduğu ve tertîb ettiği içinden çıkılmaz kîrfez vaziyetleri, tuhafîlik nokta-i nazarlarından bütün asâresini çıkarmak şartıyla, sıra sıra sahnelerde evirir, çevirir, her sahnede insanı katıltacak yeni buluşlarla tuhafîlikler icâd ederek, güldürmek sanatında yegâne üstâd olduğunu irâe eder. Fakat Labyeş, muakkib ve mükallidleri gibi basit ve ibtidâî bir güldürücü değildir. O, yalnız güldürür, eğlendirmek ile kâni olmayarak aynı zamânda düşündürür... Bilhâssa tersîm ettiği eşhâda, tabiat-i beşeriyenin en derin zaafalarını, cüzâmalarını, tabîî olarak mudhik bir görüşle tasvîr ve teşrîh eder... Vaka şahsiyetleri bazen karikatür mertebesine çıkmakla beraber, bir şahsî tasvîr, birer tipdir. Hülâsa Labyeş, daha az edebî fakat daha çok cana yakın bir nev Molier'dir.

Dün geceki oyun, meşhûr, "Sevgili Selimar" eserinden nakledilmişti. Esâsı şudur: Selim Bey, elli yaşına kadar, bekârlık hayâtında mütevâlî, âşıkâne münâsebât geçirmiş ve nihâyet evlenmeye karar vererek, on sekiz yaşında genç bir hanım almıştır. İlk perde, düğün günü geçiyor ve ilk sahnelerde Selim Bey, artık gömeceği bekârlık hayâtının, aşk hâtıralarını, küçük bir çekmecede hıfz ettiği mektûbları ve yâdigârları yakıyor ve bunların hikâyelerini anlatıyor... Câzibeli bir aşk erkeğinin bu yolda tesâdüf ederek cezb ve bend ettiği bir sürü kadın vakaları... Meselâ, işte Firdevs Hanım ve işte Makbûle Hanım... Son beş seneyi, aynı zamânda bu iki kadınla geçirmiş ve bu münâsebetler, Selim Bey'in parlak bir husûsiyeti olmak üzere hanımların kocalarının huzûrunda, hatta onların dahi bî haber muâvenet ve müşârekaları sayesinde mesûd bir hayât halinde geçirmiştir. Selim Bey, bin tertîb, bin oyun sayesinde, bilhâssa bu iki kocanın dostluklarını temîn ederek, her gün iki âilede misâfir olmuş, yemiş, içmiş, sevmiş, sevilmiştir. Böyle geçen hayât, aralarında o kadar samîmiyet ve harâret hâsıl etmiştir ki birinin karısı olmuş olmasına rağmen diğer dostun

ikisi de hâlâ elim Bey'e karşı unutulmaz tatlı bir hâtıra zinciriyle bağlıdırlar. Yalnız, izdivâcî takarrür ettiği için Selim Bey, hayât-ı âilesi için tehlikeler görerek, onları ihmâl etmiş ve buna rağmen ikisi de nîm şikâyet, nîm serzeniş ile o gün ziyâret ediyorlar. İşte kapı mandalları, bu iki boynuzlu kocadır ki eser, bütün bunların omzunda yüklenmiş, bütün bunların başında kurulmuş, başında dönüyor. İkisi de dallarından, budaklarından bî haber, saf ve aptal, Selim'in kıskanç karısı, asabî kayınvalidesi, gürültücü ve iddiâkâr kayınbabası arasında, âilede, her an mâziden bahsedip türlü potlar kırarak, türlü vakalar anlatarak yuvarlanıyor, tekrarlanıyor, Selim'in istiskâline, hücumuna rağmen bir türlü onu bırakmak istemiyorlar, eski hayâtı ihyâ için deli oluyorlar, nihâyet Selim Bey, onlara haber vermeden tasallutlarından kurtulmak için âilesiyle sayfiyeye kaçıyor. Onlar türlü tertîblerle adresini buluyor ve yine haykırıyorlar, "Sana en müşfik ihtimâmlarla hizmet ederiz." Bu naad, acz, ısrâr huzûrunda nâçâr kalan Selim, meyûs, harâb, ne yapacağını bilemeyerek nihâyet birçok borcu olduğunu, bunları vermekten âciz kaldığını anlatıyor. Bu seyâhat masrafını nereden bulacağını bilmediğini söyleyerek, onların dostluklarına ilticâ ediyor! İki bin lira lâzım, biner biner siz veriniz, diye ricâ ediyor. Ricâ ediyor. Ancak o zamân muvaffakiyet beliriyor, bu teklîf karşısında o kadar sıcak, o kadar muzir ve muannid dostluğun bütün mâhiyeti sırtıveriyor, daha şimdi onu ihâte etmiş, tazyîk eden iki "kapı mandalı" birden gevşiyor, birden boşalıyor... O zamâna kadar türlü tecâvüzlere, türlü istiskallere mukavemet etmiş dostlar, manâsız bir sâat meselesini, bir izzet-i nefis işi haline getirerek türlü igbirârlar, türlü infîâller gösteriyorlar ve çıkıp gidiyorlar. Âile erkânı, bu muvaffakiyeti nasıl bir hârîka ile temîn ettiğini sorunca Selim cevâb veriyor:

-Borç para istedim. Bir dosttan kurtulmak isterseniz borç isteyiniz, diyor ve perde kapanıyor.

Oyunun dört büyük erkek rolü, Dârü'l-bedâyi'nin en mühim komik sanatkârları tarafından deruhde edilmişti. Bunları karşı karşıya seyretmek, en derîn bir zevk oldu. Evvelâ Behzâd Bey... Onun hakkında artık medh ve takdîre hâcet kalmadı, yalnız ismini söylemek en sanatkârâne kudretten bahsetmiş olmaktır. Sahnemizin büyük üstâdı, temâşamızın büyük dengi, her çeşit rolü en hurde teferruâtına kadar hal ve temsîl etmekte dâimâ gösterdiği büyük kudretini Selim rolünde de mutâd muvaffakiyetle irâe etti. Nokta sektirmeyip, ziyân etmeyerek, baştanbaşa bir şehkâr ibdâ etti. Vafi Rıza ve Rıza Fazıl Beyler, bütün gece, birim Kerim, öbürü Hidayet rolünde temsîl sanatının şâhikasında topluştılar, bir dakika, tek bir zaaf göstermeyerek, bütün müşkilâtı iktihâm ederek oynadılar. Rıza Fazıl Bey, araya

yumuşak isyânlar ve şikâyetlerine rağmen, meşhûr fıkradaki softa vaziyetini zevkle kabûl eden, zevcesiyle dostu arasındaki mekrûh vazifesinden bî haberâne memnûn ve müftehir, sımaşık hareketlerine, elin işaretlerine kadar, lemha lemhaya, nefes nefese, en ince hutûtuna, en derin teferruatına kadar, en canlı bir muvaffakiyetle yaşattı.

Vasfi Rıza Bey'e gelince, esâsda zevcesiyle dostu arasındaki meşkûk menfûr vaziyeti itibâriyle hidâyetle hemhâl olan Kerim rolünü kendisine kendisine has bir başka neşe ve hayât ile rekz ve ikâme etti. Hidâyet ne kadar mıymıntı, ne kadar zelîl ve hakîr ise, Kerim, o kadar zinde, o kadar asabî, o kadar hassâsdı. Yerinde durmuyor, mütemâdiyen dolaşiyor, tek duruyor, mütemâdiyen silkiniyor, tepiniyordu. Eli, ayağı, başı, omzu, durmadan kımıldanıyor, siniyordu. Hidayet gibi vurdumduymaz değil, en ufak telmîhden derakıb bulunuyor, türlü manâlar çıkarıyor, şüpheler gösteriyor, tehdîd ediyor fakat Aynalı Dolap ve Köyün Hikâyesinde olduğu gibi dostuyla karısının türlü oyunlarına, yine aptalca kanıyordu. Sahnemizde bu kadar muvaffakiyetle-bir insan tipi ibdâ etmek itibâriyle söylüyorum-bu kadar sanatla canlandırılmış roller, pek azdır. Rıza Fazıl, Vasfi Rıza Beyler, Türk tiyatrosunun en kudretli erkânından olduklarını, bir kere daha izhâr ve isbât ettiler Hazım Bey, küçük ve silik bir rolü müşîkâf sanatkârlığının hayât nefhasıyla canlandırarak, oyunda âhenk temîn etti. Muharrirler, eserlerinden, aktörler, rollerinden dolayı bi-hakkın iftihâr edebilirler. Fakat biz Türkler, Dârü'l-bedâyi'ye mâlik olduğumuzdan dolayı iftihâr husûsunda, onlardan daha haklı, daha mesûduz... Bugün Türk istidâdı, faâliyet-i beşeriyenin her sahasında gösterdiği bâriz kudreti, sahnede de göstermiş, sahnede de isbât etmiştir...

Mehmed Raûf-Temâşa Musâhebesi Kapı Mandalları-Dârü'l-bedâyi'de Mevsimin İlk Yeni Oyunu-İkdâm-10271-23.Rabiülahir 1344 Çarşamba-11.11.1341-11.11.1925-s.3

3.3.10. Temâşa Musâhabesi

Kış Temâşa Mevsimi

Dârü'l-bedâyi geliyor-acaba yine ayrılacaklar mı?-Hem Beyoğlu'nda hem Şehzadebaşı'nda oyun. Hatta bu repertuarı Ankara'da tatbîk etmelidir. Dârü'l-elhân, Dârü'l-bedâyi birleşiyor. Yeni Dârü'l-bedâyi müdüriyeti, sanat sahasında muvaffakiyet nasıl temîn olunur? Muharrirlerin faâliyeti, kabûl edilen eserler. En parlak temâşa kışı. Dârü'l-bedâyi, sonbahar turnesinden avdet etti. Bu sene, geçen senenin ve yazın temîn ettiği parlak ve mütevâli muvaffakiyetler sayesinde, en faâl bir temâşa kışı göreceğiz. Çünkü Dârü'l-bedâyi, İstanbul ve Beyoğlu'nda hemen her gece oyunlar verecektir. Şu satırları yazarken,

aynı zamânda derîn bir endişenin muharrib tesîrinde bulunduğumu itirâf etmek lâzımdır. Acaba kumpanya şehrimize avdetiyle beraber, biz hâricdekilerin hiç anlamadığımız sebeblerle yeni bir tecziye dûcâr olmayacak mıdır?

Son birkaç sene zarfında, hep gayr-i memûl olarak, zuhûra gelen iftirâklardan o kadar münkesiriz ki bu endişeye hak vermek icâb eder. Azîz sanatkârlarımız, bu nokta-i nazardan o kadar ناورشا o kadra bizzat kendi menfaâtlerine gayr-i müdrik görünmüşlerdir ki bu sefer yine bir tertîb- cedîd ile iki veya üç kumpanyacık halinde dağılmış görmeyi, kemâl-i samîmiyetle temennî edeceğimizi, burada söylemek bir vazîfedir. Esâsen bütün oyuncularını bir arada bulundukları zamân bile her levâzımı, tam bir kumpanya teşkîl etmekten çok uzak olan Dârü'l-bedâyi, bir de hodgâm heves ve menfaaatler nokta-i nazarından tecezzi ettiği zamân, bu güdük şekillerle, ancak kırık dökük oyunlar oynayabilecek bir halde kalıyorlar. Kudretli oyuncularını isnûlzâm eden birçok zengin oyunlar var ki bunları oynamak imkân hâricine çıkıyor. Bu sebepten tiyatro müdâvimleri bu yolda saltanatlı oyunları görmekten mahrûm kalıyorlar. Yâhûd bazı mühim roller, ikinci, üçüncü derece aktörlere tevdi edilmek mecbûriyetinde bulunarak temsiller, kıymetçe tenâkus ediyor.. Ynai birinci temennîmiz, sevgili sanatkârlarımızın, sanat nâmına, bu yolda heveslere teslîm-i nefis etmemeleridir.

Geçen sene, biri İstanbul'da, biri Beyoğlu'nda, aynı gecede, halkı kemâliyetle tatmîn etmek şartıyla, hınca hınç müşteri huzûrunda oynanan oyunlar, bu sene için faâliyeti tevsî etmek tecrübesini ihzâr ve temîn etmiştir. Kumpanya, tam halinde aynı gecede, hem İstanbul, hem Beyoğlu'nda oynanma üzere muhtelif programlar tertîb edebilir. Böylece yeni oyunlar münâvebe ile hem İstanbul, hem Beyoğlu halkına gösterilerek, temîn-i muvaffakiyet muhakkaktır. Hatta bana kalırsa, Ankara'yı da sanat ilhâmıyla der âğûş etmek için merkez hükûmet olmak nokta-i nazarından, bu tertîbe idhâl etmek, bir vâcibe telakkî edilmelidir. Bu itibârla, Şadi Bey idâresindeki Millî Sahne de merkez kumpanyaya iltihâk etmeli, böylece fevkalâde servet kesbeden kadro ve repertuar sayesinde, bilhâssa İstanbul'da oynanan yeni oyunlarda en iyi unsurlarla Ankara'da da tekrar edilmeli, Dârü'l-bedâyi, iyi tertîb edilmiş programlarla, aynı zamânda hem istanbul'da, hem Beyoğlu'nda, hem Ankara'da, temâşa sahasındaki tecelliyâta son derece alâka gösteren halkı, tatmîn etmeye çalışmalıdır.

Bunun için hükûmetten birçok muâvenetler temîn edebilir. Pek büyük bir hüsn-i niyetle, Millî Sahne'ye vücûd veren Ankara erkân-ı hâmiyesi, elbette bu tertîb üzere muâvenet ve

himâyesini tevsî ve daha müşemmer bir sahaya isâl eder. Bu sene, Dâhiliye Vekâletinin ve Şehremânetinin himmetleri sayesinde yirmi beş biner lira bütçe ile Dârü'l-elhân ve Dârü'l-bedâyi, aynı idâre tahtında ictimâ ediyorlar. Bu sûrette yegâne temâşa kumpanyamız, geçen sene olduğu gibi artistlerin nâkıs ve gayr-i mürettib olmak zarûretinde bulunan idâresinden çıkarıp sâbık misli muntazam sûrette teşekkül etmiş bir müdüriyet nezâretinde çalışacaktır. Böylece sanatkârlar, kendilerini yalnız sanata hasrederek, ayrıca idâre umûruyla meşgûl olmak mecbûriyetinde kalmayacaklardır ki bu da sanat nâmına bir kârdır. Esâsen, geceleri sabaha kadar oyunla, gündüzleri akşama kadar prova ile meşgûl olmaları lâzım gelen sanatkârların, bir de idâre edilişiyle iştigâlleri hem kendilerini fazla yoruyor, hem idâri ve lubi husûsâta zarar irâs ediyordu. Artık, kâfiül-sâbık, şehremânete mensûb muntazam Dârü'l-bedâyi müdüriyeti sayesinde bu mahzûrda kalamayacaktır. İdâre ve kadro işi bu sûrette takarrür ve kesb-i intizâm edince, oynanacak oyunları düşünmek icâb ediyor. Bu sene, muharrirler de anlaşılan büyük faâliyet göstermektedirler. Bu güne kadar Dârü'l-bedâyi heyet-i edebiyesine verilip tedkîk edilen oyunların adedinin yirmiye bâliğ olduğunu söylersem, bu faâliyetin derecesi anlaşılır. Bunların esâmi ve muharrirleri bir vech-i âtûdir:

Kırk Kalb: İsmâil Müştak Bey

Kapı Mandalları: Bedia Hanım ve Muvahhid Be

Canımın İçi: Saibe Necmi hanım

Yalancı Dolma: Hüseyin Suad Bey

Uğursuz Kadın: Hâlid Fahri Bey

Büyük Zaferle: İbnül Refik Ahmed Nureddin Bey

Evlâd Acısı: Mehmed Raûf Bey

Komşu Kocası: Mehmed Raûf Bey

Kazanç Vergisi: İbnül Refik Ahmed Nureddin Bey

Son Altes: İbnül Refik Ahmed Nureddin Bey

Küçük Kahve: Reşâd Nuri Bey

Zincir: Saibe Necmi Hanım

Hasret: Saibe Necmi Hanım

Baba: Saibe Necmi Hanım

Ledokanar: Reşâd Nuri Bey

Bunlardan başka, Hüseyin Suad ve Ahmed Nureddin Bey'in başka yeni oyunları da olduğu söylenmektedir. Görülüyor ki bu eserler, bugüne kadar sahnemizde hep muvaffakiyet kazanmış temâşa muharrirlerimizden çıkmak itibâriyle hep şâyân-ı memnûniyetirler. Tabi bu kadarla kalmayarak, daha hazırlanmakta bulunan diğer oyunlar da mevcûddur. Bu itibârla, bu kış, temâşa hayâtımız bir mazhariyet ve muvaffakiyet gösterecek demektir.

Ümîd ve muvaffakiyetle bekleyelim.

Mehmed Raûf-Temâşa Musâhabesi Kış Temâşa Mevsimi-İkdâm-10263-15.Rabiülahir
1344 Salı-03.11.1341-03.11.1925-s. 3

3.3.11. Temâşa Âleminde

La Tenderes "Şefkat" Piyesi

Henry Patari'nin meşhûr eseri Brone Lucer, akşam Trobi tarafından Beyoğlu'nda oynanacaktır.

Hemen söyleyeyim ki Dârü'l-bedâyi'nin, meşhûr ilk heyet-i edebiyesi, bu oyunu okumadan mahkûm ve reddederdi. Çünkü bu heyet-i edebiye, temâşa hayâtımızda gayr-i kâbil izâle fenâ ezele-i fenâ bir çığır açmış olan bir tiyatro sanatı felsefesiyle sakrinin yâhûd Sarsey'in temâşa ekânimine can u gönülden merbût olup tiyatro oyunlarını falan, falani falan hareketlerden sonra kapağı kendi kendine açılıp içinden sıçrayan şeytanın dilini çıkarması gibi mazbût ve mürettib ve mihâniki, manzûme addediyordu. Halbûki, bu meşhûr ve yüksek eserde böyle makine değil hayât, bizzat ve yalnız hayât var. Çırçıplak, mecrûh ve nâlân hayât. Bizde, eser-i muhtelifler, mürettib darbeler, ölçülü, biçili sahneler değil, tabîi, kuru meclisler var.... Bizim heyet-i edebiyenin bir ictimâında hâzır bulunmuş ve azâ tarafından mutlak bir tahakkümle irâd edilen katî sanat kâideleriyle mebhût kalmıştım. Bir de hiç unutamam, aynen: "Oyunlarda, perde açılınca dört, beş kişi girer, çıkar, bir hareket olur, muhâvere sonra başlar." Demişti. Halbûki, "Tanderes"de perde açılıyor, ne giren var, ne çıkan... İki kişi oturmuş, oyuna, vakaya taallükü olmayan bir lakırdıya dalmışlar, uzun, uzun konuşuyorlar... Bu muhâvere yalnız muhîti ve eşhâs-ı vakayı ifâde için devam ediyor ve sonra bütün temâşa münekkidi bu noktaya ilişmiyorlar... Şüphesiz, heyet-i edebiye azâsı kadar "tiyatro ve sanata!!" vâkıf olmadıkları için olacak!..

"Şefkat" nedir?

Meşhûr Antuan'ın makalesine göre, eserleri son Fransız temâşa hayâtında muhteşem bir ebre-i sefer ve sanat olan Batay'ın mahsûlât-ı kalemiyesi arasında "pek şanlı bir mevki alacak" diye tarîf ettiği, Rucer Okler "üstâdın en güzel, en müheyyic eserlerindendir" Tan muharriri Advaf Disyö'nün "Bu sefer, Batay, bizi yine sarstı, teshîr etti, teallüm etti.", Alfred Savoral: Tanderes, bugünkü tiyatronun, ihtimâl en müheyyic bir eseridir." Dedikleri bu oyundan arîz ve amîk bahsetmek, hem temâşa merâklılarımıza tiyatronun cenneti denilebilecek olan Fransa'da, bir oyunun ne derîn manâlar, ne müheyyic safhalar irâe edebileceğini gösterdi. Bizde oynanan hokkabazlıklardan külliye başka, pek yüksek, pek derîn ve pek ulvî bir şey olduğunu anlatmak itibâriyle, beni cezbetti. Bunun için eseri serâpa, büyük bir zevk olacak...

Muharrir, kendisi, eserini tarîf ve takdîm için yazdığı bir makalede, şu sözleri söylüyor: "Hayâtlarını birleştirmek için vücûda gelmemiş denecek bazı kadınlarla, erkekleri ekseriyâ şefkattir ki birbirine rabteder. Bunların râbitaları evvelâ maddî aşkın sâyesinde teşekkül etmiştir. Birdenbire veya yavaş yavaş bu râbitlar gösterse de daha müesser, daha yüksek, daha esrârî incizâblar husûle gelir. İşte, iştirâk-ı hayât ancak şimdi ve bu sâyede temîn olunur... Bu incizâblara, aşk denilebilir mi? Hayır, çünkü inhisâr yoktur ve başka incizâblara kapı açıktır. Aynı zamânda evet, çünkü bu gayr-i endişeliğe doğru rûhun, muhayyel bir suûdu olup sönen ârzûnun ve muhabbetin, derâğûşundan sonra yine devamı demektir. Şefkat, aşkın bir hâlîtidir. İşet bu! İşte bu aşk kelimesi, bugünkü hayâtımız için hiç şüphe yok ki pek ibtidâî bir kelime oldu. Evvelleri, hekimler tek bir albümin olduğunu söylerlerdi. Bu kelime, her şeye bir cevâbdı. Bi'l-âhirei kimyagerler fark-ı nev albümin keşfettiler. Böylece, rûhiyâta da yüz aşkı tarîf için tek bir kelime kullanıyoruz.

Hayâta, zâhiren birleşmeleri muhâl görünen iki mevcûdu, ekseriyâ birbirine bağlayan derîn râbitaları vardır ki tedkîk edersek bizi hayrete ve teşevvûşe sevk ve aşk hakkında evvelce mevcûd olan âhenk-i fikrimizi ihlâl ederler. Öyle ki ekseriyâ, âdî, saflı veyâhûd menfaatperverâne bulunduğumuz sebeblere hamlediyoruz. Meselâ, menfaate, fisk ve fücûra âid ziyâi iştirâklar de farz ve tahmîn ettiğimiz olur. Herhalde, hâricdeki insanlar, ahlâk meselelerinde şaşırıp bir manâ vermeyince böyle telakkî ederler, yâhûd bilâkis. Ekseriyâ âdî insanlar hayâtlarının keşmekeşlerinde yakından olsun, uzaktan olsun, birbirleriyle çirkinlik tesîriyle değil, güzellik delâletiyle teşrîh-i hayât ederler. Benim kahramânların, birbirine uygun olmadıkları halde, birbirini seviyorlar. Tabiat, hissiz,

sengîn, tabiat, bunların müfârekatlarını istiyor. Bu çâresizliğe karşı bunların ikisinin de mücâdeleleri müsâreleri... İşte eserim bundan ibârettir. Nihâyet, enkâz arasında, aşkın muhmer olduğu bu şefkati-tıpkı kazâzedelerin, kıymetli hazînelerini sakladıkları kutuları, dalgaların üstünde tutup taşıdıkları gibi-bir parçacık daha yaşamak istiyorlar!

İşte Tanderes'in mevzusu bundan ibârettir. Yani, yaşlı bir adam, genç bir kadınla yaşıyor. Derîn bir hezîmet içinde, kadının kendini aldattığını öğreniyor. Bütün dünya, bütün kâinât zîr ü zeber olarak, adam, altında eziliyor... İlk tahavvür feryâdı arasında kadını, ondan ve hayâtından kovuyor... Fakat bu iki mahlûk, muharririn yukarıdaki sözleri gibi maddî aşkın sâyesinde teşekkül eden râbitaları, aralarına aşk, yüz kere daha kuvvetli, daha harâretli bir şefkat hissi peydâ etmiştir ki bunun tesîriyle aradan iki sene gibi uzun bir zamân geçtiği halde tekrar vâkıa, aşkta olduğu gibi inhisâr ve ihtirâmla değil fakat daha sıcak, daha samîmî bir hamle-i rûh ile tekrar buluşuyorlar... Fakat bu vakalar esnâsında, ne derîn rûh tahlîlleri, ne yüksek hikmet cümleleri, ne müşikâf his ve heyecân pervâneleri, ne kahlhâr heyecân ve elem darbeleri var... Bunları birer birer teşrîh için diğer bir makaleye bırakmak mecbûriyetindeyim.

Mehmed Raûf-Temâşa Âleminde La Tenderes "Şefkât" Piyesi-İkdâm-10251-02.Rabiülâhir 1344 Çarşamba-21.10.1341-21.10.1925-s.4

3.3.12. Temâşa Musâhabesi

La Tenderes "Şefkat" Piyesi

Tiyatro edebiyatında, lâyetmût şehkârlar mübdî, Encümen-i Dâniş azâsından ve tiyatro müellifleri cemiyetinin reîsi, yani zamânın pek mühim ve pek muteber bir şahsı olan parlak Marteda Lier nâmında genç ve parlak bir aktris seviyor, onunla gayr-i meşrû bir hayât yaşamaktadır. Kendisi peyce yaşlı olduğu için romanlarında ve tiyatrolarında yarattığı aşk kahramânları ve ihtirâsını, fâcialarından dolayı bu işlerin amâk-ı esrârına hulûl etmiş olduğundan, yaşlı bir kadını, genç sanatkârın refâkâline "muhâfız" tayîn etmiştir. Öyle ki aktris, yalnız sokağa çıkamıyor ve her tenezzühten avdetinde, "muhâfız", nerelerde gezdiklerini, kimleri gördüklerini beyân ve ifâde mecbûriyetindedir.

İhtiyâr muharrir, ancak kendi gibi hayâtının bütün izdihâmalarını görmüş ve bütün acılıklarını tatmış bir rûh sıfatıyla Marti Delibe körlerin, ziyâyı, idâm mahkûmlarının hayâtı sevdikleri gibi ihtirâsla ve ihtilâcla seviyor. ve aynı zamânda, genç kadın tarafından her türlü şüphenin fevkinde harâretli ve samîmî bir mukâbele görmektedir. Marti, bu "jandarma zabt varakaları"na kızmak değil, câmisine sükûn ve emniyet verdiği için seviyor

da... Yani Barnak onu nasıl bir âşık, bir koca, hatta bir baba gibi ve kesb bir ateşle tarîz ediyorsa, kadın da onu hem bir evlâd, hem bir refika, hem bir maşûka gibi vecd ve ibâdetle, takdîs ve tebcîl ederek seviyor... İlk meclislerde bu teferruâta vâkîf olduktan sonra, vaka başlıyor. İki meslekdâş, üstâdı ziyârete geliyorlar, bunların birisi, lakırdı arasında, "muhâfız" kadını civâr köylerden birinde gördüğünü söylüyor. O günkü rapora nazaran kadınlar o gün gitmedikleri için nefrî bir şüphe Barnak'ı sarsıyor. Hemen kadını çağırıyor, istintâfa başlıyor...

Dostlar, bu işler hakkında hayli malûmâtı olanlara mahsûs tavırlar ve sözlerle üstâdı, ikâz ediyorlar ve bir tanesi nihâyet dayanamıyormuş gibi büyük adamın bu kadar itimâdla hayâtını ve şerefini teslîm ettiği Barnak'ın oynadığı çirkin oyunları ifşâ ediyor. Hem öyle ifâdelerle deli olmak bir şey değil.. Bir saniye evvel, kendini dünyanın en ebedî bir saâdetine mâlik zanneden ihtiyâr muharrir bütün Paris'in masharası, o bütün dostlarının merhamet ve handesini celb eden bir zavallı olduğunu anlıyor... O zamân vaadler ve tehdîdlerle revîşini hakîkati olduğu gibi kendisine söylemeye cebrediyor. "Hiç olmazsa kiminle olduğunu söyle..." ve nihâyet "j" harfiyle başladığını öğreniyor... Burada pek kuvvetli bir sahne var ki nakletmeden geçemeyeceğim: Bu itirâfla birden ayaklarının altına yığılmış olan bütün hayâtı ve bütün emellerinin ihzârı içinde çırpınırken, dostu vedâ ediyor:

-Urmuvar, üstâd!

-Hayır, Adio ihtiyâr cevâb veriyor:

-Nasıl, ne demek istiyorsun?

-(Onu uzaktan çağırıp pencereyi göstererek) buraya gel... ve bak... Orada rıhtımlarıLuver Seraini, Sen Nehrini görüyor. Nis'in, her gün sâat beşte... Akşam inmek üzere iken buraya gelir, bu manzarayı seyrederdim.... Birdenbire o karşıda, köprünün ucunda gelip geçenlerin arasında şu kadarcık bir küçük nokta görür ve kalabalık arasında hemen tanırdım... Evet, o, her gün bu yoldan yürüye yürüye gelirdi... Küçük nokta, büyür büyürdü... Nihâyet, bir el uzaktan: "Bonjur bonjur!" diyen bir el, fark ederdim. O zamân, kalbim çarpmaya başladı... Akşam, aydınlanıyordu... Bir kaç adam daha... Rıhtımı geçtiğinden, artık göremez, bekler, saniyeleri sayardım... Merdiveni çıkar... Kapıya süratle üç defa vurur... İçeriye girerdi... O zamân, burasını handahand, cıvıltılar, bir küçül neşe istilâ ederdi... Her şey nûr içinde kalır, her şey ısınır, hayâtta her şey iyileşirdi... İşte sen, bir söz ve bir darbe ile benden bütün bu

saâdeti kopardın, aldın... Sonra seni affetmekliğimi istiyorsun? Alâ, alâ!... Haydi artık, git bana görünme... Sen, vazifesni yaptın...

-Lâkin, sersem bir haldeyim üstâd... Eğer senin ısrârın üzerine yaptığım şey böyle bir heyecân hâsıl ettiyse... Madem ki böyle telakkî ediyorsun.. Zavallı dostum...

-Ricâ ederim, buraya bir daha gelme... Hiç, hiç gelme...

-Lâkin Barnak, düşünme azîzim...

-(Şiddetle) hayır!

-Lâkin ne fenâ oldu... Oh, daha şimdi bana kendin yalvarıyordun! ... Hem... İhtimâl ben de saçma dedikodulara inanmamıştım...

-(Kuru) ricâ ederim...

-Keşke gelmeseydim... Hem... İhtimâl ben de saçma dedikodulara inanmamıştım... Yalnız geleceğime karımı beraber alsaydım...

-Lâkin, sen yalnız geldin ki... Birisi ile beraber geldin... Birisi, bir şey ki sen giderken burada bırakıyorsun... Tuhaf ki seninle def olup gitmeyecek...

-O ne, o?

-İztırâb!...

İkinci perdede seyircileri en derîn ihtilâclarla sarsan sahneler, Barnak'a felâketinin bir hakikat olduğunu isbât ediyor, Marit hakîkaten başkasıyla muâşakadadır. O zamân, piyesin en can hırâş mahâlinde, Marit, üstâdın onu itirâf ettirmek için tertîp ettiği tazyîke mukâvemet edemeyerek, her şeyi kendi itirâf ediyor ve aman Yarabbi ne rezâlet, ne sefâlet... Hem bu kadın, onu bir tek kişiyle değil, beraber oldukları müddetçe rastgele, birçok, birçoklarıyla aldatmıştır... Bunu kendi, kendi itirâf ediyor!... Ah, murdar, murdar diye inliyor Barnak. Söyle, bir rezâletinizi anlat... Durma, haydi... Hepsini öğrenmek isterim!... O zamân bütün hayâtını, en gizli katmerlerine kadar ifşâ ediyor: Bu cinâyetleri şehvet-perver mizacın edecek zarûretle irtikâb ettiğini, kendisi Barnak, bu gâlibiyetlere tahammül edemeyecek bir halde olduğundan, kadın, ihtirâs teskîn için intihâb etmeden, rastgele bir ilâc alır gibi bu işleri yaptığını, esâsda kalben ve rûhen yalnız kendini sevdiğini, sonra da feryâd ve figân ederek itirâf ediyor...

-Sana ibâdet ediyorum, seni takdîs ediyorum, bunlar biğr mecbûriyet ile kabûl edilmiş şeylerdir... Diye haykırıyor... Fakat erkeğin izzet-i nefsi, bu izâhâti fecî bir tehevvrle karşılıyor ve genç akdını, oradan ve hayâtından kovuyor... Kadın, can hırâş istirhâmlarla,

perîşân nevâzişlerle, türlü mâzi hâtıralarını yâd edip onun kalbini yumuşatmaya çalışarak, yerlerde sürüne sürüne, hıçkırâ hıçkırâ yalvarıyor. Fakat Barnak, bî aman, müntakim dinliyor "Defol, defol!"

Üçüncü perde, iki sene sonra türlü cehd ve elemenden, türlü unutmak ve bir hakkı istirdâd etmek teşebbüslerinden sonra, hâlâ mecrûh, hâlâ perîşân Barnak'a, bir gün ansızın Marit'in âşıkı aleyhinde tiyatro müellifleri, cemiyetin zarar ve ziyân davâsı ikâme ettiğini ve delikanlının bazı sinema teşebbüslerinde muvaffik olamayarak büyük borçlar altında kaldığını ve ithâmlar altında mahkemelere çağırıldığını öğreniyor. O zamân, kendisinden bu haberleri bilâ iltizâm gizlenen yakın dostlarına çıkışıyor. Tiyatro cemiyetinde, her ne kadar şimdi reîd değilse de sâbi bir reîs olacak komisyon azâsı olduğundan Marit'in bu davâda kendisinin alçakça bir intikâm takîb ettiğini düşünmesini istemiyor. "Bu iş, durdurulacaktır." Diyor ve davâcıya taleb ettiği beş bin lirayı, cebinden veriyor. Böylece şikâyetin biri itfâ ediliyorsa da diğeri mühim ve müşkildir. Bunun için bizzat delikanlının kendisine tahrîren mezûniyet vermesi lâzımdır. Hemen telefona gidiyor, Marit'in numarasını söyleyerek onu davet ediyor. Bir kâğıdla âşığını da çağırıyor... Bunun son sahneleri, derîn, kalbin en derîn kıvrımlarına kadar inerek, ne insanî, en alî, en zehirli hisleri dağlayarak gözlerimizin önünde hayâtın son senelerine gelmiş, tek başına geçirmeye mecbûr olduğu bu uzlet senelerini, aşkla değilse bile şefkatle geçirmekten başka bir şey istemeyen bir zavallı insana hakkıyla, delikanlıya Marit'in yine evvelki gibi fakat maşûka sıfatıyla değil, bir muhibbe sıfatıyla, kendisini ziyâret etmesini ricâ ediyor. Hayır hayır, istediği şey aşk ve maşûka değil, senelerden beri alıştığı bu his, bu ayak seslerini işitmek, onun konuştuğunu duymak, son sâatte yanında onun bulunduğunu görmek, ölürken onun elini tutmak, gözlerinin onun parmaklarıyla kapanacağını bilmektir... Bunda, ne mahzûr var... Oh, vâkıa bedhâhlar ağzılarına gelen herzeleri savuracaklar değil mi?... Murdâr murdâr şeyler söylecekler, öyle mi?... Anlamazsa ne ehemmiyeti var, anlamasınlar... Kalbinde hâlâ aşk fırtınaları tuğyân eden Barnak, muhâl oldukları için bunları iskelet ederek Marit'in teşviklerine mukâvemet ediyor: "Hayır hayır... Yalnız dostluk, yalnız şefkat..." diyor ve bu fırtınaların tazyikiyledir ki son mecliste Marit'e ümîd ve emellerle coşkun vedâ edip gittiği zamân, yüzündeki tebessüm bozularak hıçkırâ hıçkırâ yine Marit'in mendilini ısırtıyor!...

Nasıl oynandı? İşte seyyâr bir kumpanyadan oyun Dubrey'in ve Huknen'in halk ettikleri bu yüksek oyun için tasavvursuzluk taleb edemeyiz. Bâhusûs ki Paris'te Huknen'i bile Barnak

rolü için zayıf bulmuşlardı... Fakat bize Henri Betey'i sahnede şehrimiz için mümkün olan itinâ ile canlandırdıklarından ve bir iki sâat sanat cennetinde yaşattıklarından dolayı Rena Lucer kumpanyasına minnetdârlık borcumuzdur...

Mehmed Raûf-Temâşa Musâhebesi-Latenderes Şefkat Piyesi-İkdâm-10254-05.Rabiülâhir
1344 Cumartesi-24.10.1341-24.10.1925-s. 3

3.3.13. Temâşâ Âleminde

Dârü'l-Bedâyi'deki İnkisâm

Birkaç gün evvelki "İkdâm"da "Dârü'l-Bedâyi" dolayısıyla yazılan yazıyı okuduğum zamân bunun pek tarafgîrâne yazılmış olduğunu gördüm. Muharririn, makaleyi ikiye inkisâmından dolayı Dârü'l-Bedâyi' nâ-hoş bir lisânla tenkîd etmekte ve Ertuğrul Muhsin Bey'in ayrı bir temsîl hey'eti teşkîl etmesini, sarîh ve cesûr bir tarzda değil fakat zımnî bir sûrette muvâhede ederek sahnemizin en büyük hisse-i şerefini Râşid ve Rızâ Bey'in omuzlarına tahmîl etmektedir. O kanâ'atindeyim ki bu nokta-i nazar, pek mübâlagalı ve tarafgîrdir. Bugüne kadar her iki sanatkâr ile mu'ârifem kendilerini yalnız sahnede görmekten 'ibâret olup bir adım ileri değildir. Bu böyle olduğu içindir ki bu tenkîdimde daha bîtaraf ve tesîrden âzade bir muvakka'da bulunmaktayım. Yalnız gönlüm çok ârzû ederdi ki mesâ'il-i sanatta, kalemlerimiz mümkün olduğu kadar istiklâl hürriyetlerini muhâfaza etsinler. ve Ertuğrul Muhsin Bey'in yüksek sanatını Râşid Rızâ Bey'in dostluğuna fedâ etmek tarafgîrliğini göstermesinler. Zirâ kalemimizin ucuna takdığımız Mesele şahsî olmaktan fazla doğrudan doğruya bir sanat meselesidir. ve aynı sûretle münekkitten beklediğimiz de kalemini hokkaya batırırken, yalnız sanatın ilhâmâtına tâbî olarak şahsî dostlukları nazar-ı itibâra almamaktır. Aksî takdîrde sanatın ulvîyet ve asâleti şahsî maksadlar uğrunda imhâ ve izâle edilmiş olur ki takayyüden beklenen gâyeyi külliyyen münselib eder.

Burada, kat'î bir mukayese yapmak fikrinde değilim. Fakat pek bâriz bir sûrette, göze çarpan bir hakikat vardır ki o da sahne sanatkârlarımızın en ileri gelenlerinden birçoklarının bugün hâlâ Manak Efendi'nin tesîrinden kurtulamadıklarıdır. O kadar ki sahnemizin en yüksek denilen artistleri bugün "jest"leri hatırlatmaktadırlar. Pek muhtemeldir ki Râşid Rızâ Bey, memleketin yüksek bir sanatkârdır. Fakat aynı zamânda i'tirâf olunmalıdır ki sahne ve sanat, zevk-i vukûf itibariyle Ertuğrul Muhsin Bey de ihmâl ve nisyânı pek ağır bir hata kabâhat olan pek mühim bir varlıktır. O derecedeki Ertuğrul Muhsin, sahne itibariyle birçok meziyetlerinden mâ-edâ bir de pek selim bir zevke, yüksek

ve mümtâz bir şahsiyete ve buna munzam olarak derîn ve kıymetli mâlikiyle temâyuz etmektedir.

Ertuğrul Muhsin Bey, her şeyden evvel aktörlerimiz arasında ibdâ-ı kad hâiz olan bir şahsiyettir. Bu şahsiyet, ibdâ sâhibi olduğu kadar ser-i âzad bir ihtilâlcî rûhuna mâliktir. Ona, "Fikret" in Nefî hakkında kullandığı bir ta'bîri tereddüdsüz izâfe ederek bir "negr-i muazzam" diyebiliriz. Bunu demekle Ertuğrul Muhsin'in şahsiyetini kısmen olsun tesbît ve takrîr etmiş oluruz. Eğer o, Dârü'l-Bedâyi çerçevesine dâhiline girmeyerek hey'et-i temsîliye teşkîl etmeye kalkışmışsa bunu doğrudan doğruya onun ibdâkâr ve hür şahsiyetine atfetmeliyiz. İki canbazın bir ip üzerinde oynayamaması kâbilinden Ertuğrul Muhsin gibi ibdâkâr bir şahsiyetin de vücûdlarının tavrından, seslerinin âhengine kadar her şeylerinde mâzinin birçok metrûkât ve bakâyâsını taşıyanların hodpesend idâre ve tahakkümleri altına giremeyeceğini de pek tabîi telakkî etmelidir. Zîrâ bu muazzam bir nehri terkos borusu içine sıkıştırmak kâbilinden manâsız bir hareket olurdu. Esâsen, eser-i Ertuğrul Muhsin Bey için birisi bana böyle bir riyâset ve idâre altına girmiştir deseydi, o dakikada ben bu sözün, bir yalan olduğuna hükmeder veyâhûd Ertuğrul Muhsin Bey'in şahsiyetsiz bir insan olduğuna kanâat getirerek bunu sanat ve sanatkâr nâmına bir zıyâ-i elîm şeklinde telakkî ederdim. Binaen-aleyh, son günlerde Dârü'l-Bedâyi'in ikiye ayrılması, bazılarının telakkî ettiği tarzda bir eser-i fenniye ve tefrika telakkî etmekten fazla sanat nâmına bir feyz ve tekâmül eseri telakkî dersek daha bî-taraf bir hükümde bulunmuş oluruz.

Malûmdur ki sanat bahr-i muhîtlere gibi pâyânsız ve vâsi bir imândır. Hiçbir sanatkâr bunu rehi inhisârî gibi hüküm ve idâresi altına almak cesâret ve cür'etini kendinde görememiştir. Sizin feneriniz etrâfı tenvîr edecek diye benim lambamı söndürmeye kıyâm etmek biraz manâsız ve abes olmaz mı?.. Sanatı daracık bir sâhabeye habs ve "hakk-ı temsîl"i cedlerinden tevârüs edilmiş bir hak olarak bir iki şahsa münhasır kılmak olsa olsa mutaasîb bir fırkacı düşüncüsü gibi dar bir zihniyet eseri olur ki ale'l-ekser hatalı ve sakîmdir.

Bırakalım Ertuğrul Muhsin Bey bir tarafta, Râşid Rızâ Bey, diğer tarafta temsillerine devâm etsinler. Bu, sanat ve memleket nâmına bir şûriş değil müfid ve müstahsin bir harekettir. İhtimâldir ki Râşid Rızâ Bey, meclis-i ârâ bir arkadaş ve Muvahhid Bey, samîmi bir dost ve Bedia Hanım, güzel Türkçe söyleyen bir mümessiledir. Fakat bütün bunlar-unutmayalım ki-Ertuğrul Muhsin Bey'in sanat ve şahsiyetine karşı küfrân

göstermek için bize birçok hak vermekten çok uzaktırlar. Râşid Rızâ Bey'in meclis-ârâ arkadaşlığı ve Muvahhid Bey'in samîmi dostluğu, sahne önünde hâiz tesîr olmadığı gibi Bedia Hanım'ın güze Türkçe söylemesi de -Bedia Hanım, bir Rum ve Ermeni mümessili olmadığına nazaran-bizzat yüksek bir meziyet teşkil edememektedir.

Eğer bugün Dârü'l-Bedâyi ikiye ayrılıyorsa, bundaki sebepleri sâde ve basît bir tahlîl ile "ortaya fitne sokanlara" atfetmekte değil daha başka ve mühim sebeplerde aramalıyız. Eğer bu, hakîkaten bir inhilâlse o kanâatte biz ki Dârü'l-Bedâyin bu inhilâyı ya bir sû-i idâre netîcesidir, yâhûd mezkûr müesseseye mensûb bazı sanatkârlarının hodgâmlığının aksidir veyâhûd da Ertuğrul Muhsin Meselesinde olduğu gibi baş olarak yaratılmış olanların ayak olmaya tahammül edememek sûretiyle tecellî eden necîb ihtirâsları, asîl ve ulvî gurûrları eseridir. Binâen-aleyh, Dârü'l-Bedâyi'deki inkisâmı bir fitneye atfetmek bizzat Dârü'l-Bedâyi sanatkârlarına karşı bir hakâret ve onları şuûrsuz kimseler add ve telakkî etmek olurken, sanat nâmına bundan onları dâimâ tenzîh ederim.

3.4. Dil İle İlgili Yazılar

3.4.1. Adliye Vekîlinin Türkçeye Hizmetleri

Türkçe kelimelere kıymet verilmeye başlandı. Biz, Türkçülüğe başladığımızda yalnız sâde sözleri Türkçeye çeviriyor idik. Bugün artık Türk kelimelerine can verilmektedir. Bundan dolayı adliye vekîlini ağrlamak lâzım gelir. Ona gelinceye kadar resmî makâmlar, ilimde Türkçeyi kullanmak cesâretinde bulunamışlardı. İşte şimdi kânûnlarımızda Türkçe ıstılâhlar meydâna konmaya başladı. Ancak burada, geçenlerde söylediğimizi söyleyeceğiz: Bu yeni kelimeler, bir heyet tarafından konur ise ileride karışıklıktan kaçmış oluruz. Biz alışamadığımız içindir ki Türkçe sâde kelimeleri ıstılâh olarak kullanmaya dilimiz varmıyor. Halbûki bizce Arapça ıstılâhların kıymeti onların asıl manâlarını ekseriye bildiğimiz içindir ki meselâ "nikâh" kelimesi ne mübârek kelimedir değil mi? Halbûki bunun asıl lûgat manâsını burada söylemek mümkün değildir. İşte ağza alınmayacak bir manâsı olan kelime bi'l-âhire beşeriyetin mukaddes akdlerinden birinde kullanılmıştır. Elyevm Arabistan'da müsta'mel olan ene'l-menkûha tabîri büyük küfürlerdendir. Türkçe kelimelerde de bu tasarrufu neden yapmayalım?

Kezâlik "tezevvüc"ün manâsı çiftlenmek ve eş olmak manâsında iken bir kadını nikâhla almak manâsına şâmil olmuştur. "İzdivâc"ın manâsı da birbirine eş ve çift olmak manâsına geliyor. Bence bizim yeni kânûnda izdivâc yerine evlenme kelimesini kullanmak daha münâsibdir. Çünkü dediğimiz gibi izdivâc, çift olmak manâsındadır. Arapça zevc

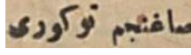
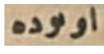
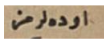
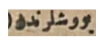
hayvanlar için de kullanılır. Halbûki "evlenme" kelimesi daha medenî ve ahlâkî bir manâyı ifâde eder. Bu Türkçe kelime daha insanîdir.

Bazı tercümeleri hakkıyla yapmak lâzımdır. "etasivil" memûru niçin "ahvâl-i şahsiye memûru" demek hiç de doğru değildir. Ahvâl-i şahsiye ki fikhî bir tabîrdir. etasivildeki manâyı tazammun etmez. Etmesinin hiç ihtimâli yoktur. Arap kavminde etasivil teşkilâtı nerede? Vâkıa yeni vaazlarda eskiye bir merbûtiyet kalmaz. Ahvâl makâmında istimâl edip o manâyı murâd edebiliriz. Fakat gönül konulan kelimenin asrî teşkilât-ı medeniye ve ictimâîyeye tevaffuk etmesini ârzû eder.

İkdâm matbaasını son zamânlarda epeyce güzelleştirmeye çalıştık. Yeni hurûfât aldık, Avrupa'ya yeni çizgiler ve çiçekler ısmârladık. Bu matbaanın lügatçilikte bir târîhi vardır. Kamûs-i Türkî, Muhîtü'l-maârif gibi. Türkçemiz için mükemmel bir lügat kitâbına ihtiyâcımız olduğunu kim inkâr edebilir? Türk, Türk milleti, Türk ulusu, Türkçülük, Türksözü kulağa hoş gelen sözlerdendir. Fakat hani ya Türkçenin mazbût bir lügati? Dilimizi bize unutturdular. Ne kadar güzel ve manâlı kelimeler var ki bize malûm değil. Dilimiz de bu kadar deyip geçiyoruz. Sözlerimizin köklerindeki solarındaki âdâtlar sayesinde yeniden birçok lügat ve ıstılâh vaz edebiliriz. Bu milletin, dil yüzünden erdiği nimetin kadrini bilmiş değiliz. İşte matbaamızda böyle bir lügat tertîbine muâvenetini istediğimiz, Türk bilgici Nûreddin Mustafa Beyefendi, bize cevâben aşağıda sırf Türkçe mektûbunu yolladı. Biz de aynen alıyoruz.

Ahmed Cevdet

Pek Değerli Yurttaşım Beyefendiye,

Sevimli kâğıdınızın sonu görünecek gibi değildi. Getirdiği muştularla gözümde bir kat daha yüceldi. Dilimize karşı gösterdiğiniz kaygılar, yüreğimde size yüksek saygılar doğurdu. Öteden beri peri-i hayâlim olan bu ereği uğrunda elimden gelen yardımı esirgemeyeceğimi siz de bilirsiniz. Özüme, sözüme güvenebilirsiniz. Elimizin birliğini yaratan "Gazi"miz dilimizin de birliğini urundeleyeceğine inancım var. Ancak dil birliğidir ki bütün Türk ulusunu yeniden birleştirir. Atalarımız, üç dilde yazı yazmışlar, ancak öz dillerini yazmışlar. "edîblerimiz" yazdıklarını tek kendileri anlayabilecek yapma bir dil şakıyorlar bunu da her duygudan ırmân bırakıyorlar. Tatalım ki (kalemlerinden) idrim suyu akıyormuş. Ulusu kandırmayınca âğûdur. Diyelim ki ezgileri Filomen'i susturmuş. Türk yüreği tellerine dokunmayınca sagudur. Gönül ister

ki bütün sevgili güvendeşler (vatandaşlar) bodun diline ilişsinler. Bodun için çalışsınlar. Türk dili zengin olduğu kadar parlaktır. Öyle bir kamûs yapalım ki her Türkçe sözü Arapça, Acemceyle evirelim, her Arap, Acem sözünün de Türkçesini gösterelim. Böylelikle Osmanlıcadan uzaklaşır, Türkçeye yakınlaşırız. Uygurluk evvelki sene Türklük çifidi saçılır öğremiz (maârif) bağında yeni (cumhûriyete) yanaşacak güller açılır kardeşim efendim.

Kalkışınızı bütün varlığımla alkışlayan Nûreddin Mustafa.

Ahmed Cevdet-Adliye Vekîlinin Türkçe'ye Hizmetleri-İkdâm-10302-27.Cemâzeyilevvel
1344 Pazartesi-14.12.1341-14.12.1925- s.1

3.4.2. Bir Gün Güzel Olmak İçin

Arkadaşlarımızdan birinin, dilimizde bulduğu güzellik meğerse diğer dillerde lüzûmlu lüzûmsuz alınan ve manâları ahâlîmizden yüzde sekseni katında ma'lûm olmayan Arabî, İranî lügatlerin kullanılması imiş! Dilin bir de manevî güzelliği vardır ki o da ifâdedeki kuvvetidir. Bir dilde bu kuvvet bulunmazsa o dil ne kadar tatlı ne kadar güzel olursa olsun onun bir kıymeti yoktur. Dil, kanaryanın veya bülbülün şakıması değildir! İşte OsmanlıTürkçesi denilen bülbül kalesi dilinin hâli budur.

Onun güzelliği, onun kıymeti ne kadar bilir misiniz? Milyonda ancak beş on bin kişinin onu yazıp okuyabilmesidir! Vaktiyle, Türklere diğer kavimlere zulmettiler diye bühtân edilmiştir. Türkler, asıl büyük zulmü kendi haklarında yani dillerinin hakkında revâ görmüşlerdir. Biz Türkleri bitiren, işte bu yapma dildir. Zavallı efrâdımızda üç satırlık bir ilânı yazıp manâsını anlatamıyoruz. Dilimizin o hâle getirilmesi yüzündendir ki en sâde şeyleri bile ahâlîmize olduğu gibi anlatmak kudretine sâhib değiliz. Birkaç formalık beş on kitâb neşrederek ahâlîmiz arasında neşretmeye, onu onlara okutmaya gücümüz yoktur. Memleketimizin bu manzarasını başka bir yerde görmek kabîl olamaz. Dün akşam su satırları yazarken "dan dan dan dana dan!" diye ma'hûd: davul gürültüsü kulakları yırtıyordu. Koca İstanbul, muhtâr intihâbâtı icrâ edebilmek için elân Türkmen aşiretleri davuluna mürâaat edilmesine hayret etmez misiniz? Bu davul sesini işitince Kemal'in:

"Cihân-gîr-âne bir devlet çıkardık bir aşiretten"

Fahriyesi hâtırımıza geldi. Evet, merhûm ne doğru söylemiş. Öyle bir aşiret ki hâlâ davulu bir ipe takıp müzeye asamıyoruz! İşte bir arkadaşımızın beğendiği o güzel Türkçe sâyesinde, böyle giderse, biz daha asr-ı muhtâr intihâbâtı için büyük şehirlerimizin

sokaklarında davul çalar dururuz. Davuldan başka imdâda yetişecek ne var ki? Eğer yazıya, gazeteye, kâğıda mürâcaat edecek olsak okuyup yazanın ve daha doğrusu anlayanın mukadderâtındaki mahdûdiyete binâen bu ilândan kimsenin haberi olamaz.

Eğer böyle giderse bize uran [uran ne demek olduğunu bildirmek için Fransızcasını yazmaktan başka çâre yoktur: devise] olara, davul resmi yapmak lâzım gelecek! Nasıl gelsin ramazanda davul, bayramda davul, intihâbâtta davul, davul! Bundan mübârek ne vardır? Eğer bu millet kendi diline sâhib olsaydı o mübârek davulun hâlâ 1925 senesinde muâvenetine ihtiyâc görülmezdi! O yapma dil bizim müverrihlerimize bile ne cinâyetler irtikâb ettirmiştir. İbtidâları yazılmış olan sâde rivâyetleri murahhaslarımız ma'hûd: dil ile yaldızlı bir hakikat şekline koymuşlar, ayrıca Türkçede doğruluğa bedel tabasbus ve temelluk marifetleri!...

Ahmed Cevdet-Bir Gün Güzel Olmak İçin-İkdâm-10304-29.Cemâzeyilevvel 1344

Çarşamba-16.12.1341-16.12.1925-s.1

3.4.3. Dilimiz İçin

Türk âlimlerinden Mısır'da mukîm Nûreddin Mustafa Bey'in mesât-i ilmiyesi hakkında Beyrut şehbenderimiz Seyfi Bey tarafından neşredilen makale ile alâkadâr olmayan bir Türk bulunamaz. Ale'l-umûm Türklere taalluk olan ansiklopediyi, biz iki noktadan nazar-ı mütâlaaya alıyoruz. Bunlardan biri, bütün ansiklopedilerde münderec olan umûmî, ilmî ve fennî malûmât, diğeri de biz Türklere ve Türkçeye dâir olan malûmât-ı husûsiye...

Birinci nev malûmâtı her yerde bulmak mümkün, fakat ikincileri pek az biliyoruz. Her tarafa yürüyen, her tarafda kudretli devletler teşkil etmiş olan Türklere ve onların dillerine dâir olan malûmâtı, tetebbu ve tedvînde tecvîz ettiğimiz ahvâl ve müsâmahe, bir cinâyet derecesinde ağırdır. Türkler kendilerine sıkı temâsda bulunan, ârî ve Sâmi kavimlerin lisânı ve manevî tesîri ve nüfûzu altında kendi şahsiyetlerini unutmuşlardır.

"Nûreddin Bey, bu müstemir, derîn tedkîkâtıyla bilir misiniz, ortaya ne koymuş oluyor? Dünyada ilk medeniyet-i insaniyenin vâzı, nâşiri, ilk keşfiyât ve ihtirâât-ı ilmiye ve sanâiyenin mübdi, sâhibi, beşeriyetin hayât-ı medeniyesinde ilk muallimi Türkler olduğu!.."

Cümlesi zan olunmasın ki bir mübâlagadır. Adamlar Sümerler hakkında Babil'de icrâ kılınan tedkîkâttan, ulûm ve fûnûnun, Tûrânîler elinde hakîkiyûn tarzında nâil-i inkişâf olduğu ve bi'l-âhire bu malûmâta, samiler eline geçince, hayâlât karıştığı anlaşıyor. Eğer

Tûrânîlerin usûlü devâm etmiş olsaymış, malûmât-ı fenniye'nin saâdet-i insaniyeye daha ziyâde hizmeti olacakmış demekde kâşifler mütereddid değillerdir. Meselâ heyet, Tûrânîler nezdinde bir ilim iken, bu ilim bi'l-âhire ona matla olan Sâmîler indindemünceliğe münkalib olmuştur. Güzellik riyâziyâtta, Sâmîlerde adedden ahkâm çıkarmaya yaramıştır! Her ne ise Nûreddin Bey'in, gerek şiirlerde, gerek fennî tavsîflerde kullandığı Türkçe kelimeler, dilimizin hem kâbiliyetini, hem servetini göstermektedir. Yazık ki vaktiyle fennî kitâbları yazanların veyâ tercüme edenlerin Türkçeye bir taraftan adem-i vukûfları, diğer yandan adem-i iltifâtları yüzünden o fennî tarîfeler, Türklerin anlayamayacağı manâsızlıklarla çevrilmiştir. Biz de bir tuhaf telakkî daha vardır. Arabî ve Farsî kelimeler yerine sırf Türkçe kelimeleri koyacak olsak bu Türkçeler, bize bayağı şeyler gibi gelir. Sanki Arabî ve Farsî sözlerin ifâde ettiği manâlar, Türkçelerin manâlarından başka bir şeydir!

Kulak alışkanlığı da var. Arabî ve Farsî kelimeleri daha âhenkli bulmaktayız. Çünkü biz çoktan beri o âhenkle itilâf etmişiz. Bu hâl Türkiye'nin muhtelif telaffuz ve şiveleri arasında mahsûstur. "geldik" demekle "geldük" demek arasında büyük bir fark vardır. İkincisi İstanbulluların zevkine uymaz.

Fakat biz bu sathî şekillere kendi dilimizi fedâ etmekle millî bir cinâyet işlemişizdir. Bunun zararı türlü türüdür. En büyük zararı maârifin neşriyatında görüyoruz. Bizim kullandığımız yapma ve düzme dili, Türk kavminin ekseriyeti anlamıyor. Câhil kalıyor. Edebiyatımızın iksâ ettikleri bu cinâyet, ibtidâ onlarda tesîrini göstermiş, şiir ve nesirleri bugün Türkiye'de bir ecnebî dilinden daha ziyâde metrûk ve mensî kalmıştır. Eğer kendi dillerini o kadar ihmâl etmemiş olsalar idi bugünkü gibi unutulmazlardı. İşte yine o anlaşılma dildir ki bu milleti böyle cehâlet pençesinde bırakmıştır. Tesîrâtın derecesini anlamalıdır ki bugün buna karşı ciddî bir çâre bulunamamıştır. Vâkıa bir uyanıklık hâsıl olarak karaltılar uzaktan seçilmiş ise de Nûreddin Mustafa Bey ayarında Türkçe'nin birkaç bilgici mevcûd olamaması Türkçede esâslı değişmelerin meydâna gelmesine mâni olmuştur. Dârü'l-Fünûnumuz ise henüz mübtedîddir. Orada da Türkçe'nin hakîkî bir bilgici yoktur. Türkler mensûb oldukları nevin, kendi dili marîfetiyle keşf-i hakîkat için eski mütemeddin milletlerden (Yunanistan, İraillilerden) çok evvel ifâ ettikleri hizmet-i insaniyeden, yakın zamâna gelinceye kadar bî-haber idiler. Biz bunları Babil'de icrâ olunan taharriyât ve keşfiyâtın sâyesinde öğrendik. Fakat artık bundan sonra Tûrânîler ile Türk dili ve lehçeleriyle Türk medeniyetinin o sâfiyla ciddî ve mütemâdî sûrette uğraşmak

farz olmuştur. Türkçülük âlemi Nûreddin Mustafa Bey, bizim yapma Türkçemizle yazılan şiirleri naklettiğinde eskiden beri erbâb-ı kalemimizin ve hatta fen erbâbımızın temcîd pilavı gibi önümüze koydukları o bayat iddiânın asılsızlığı meydâna çıkarıyor. Türkçeleri olmadığı zannedilen kelimelerin tamamıyla Türkçeleri bulunduğunu ve an-asl Arabca bilinen nice kelimâtın da Türkçe olduğunu Nûrettin Beyi bize öğretiyor. Türkler bu kadar dal, budak salıvererek, dünyanın her tarafına yayılıp büyük ve medenî hükûmetler teşkil ettiler. Onların dilleri de zengin olmak lâzım gelmez miydi? Şimdi bile Anadolu'da söylenen o kadar lüzûmlu kelimeler var ki bunlar İstanbul'a kadar gelememişler. Üdebâımız, hatta Anadolulu erbâb-ı kalem bile bu kelimelere iltifât etmemişler. Bu kelimeler İstanbul'a gelmek şöyle dursun bazen olur ki bir mıntıkanın kullandığı kelimeler, yani başındaki diğer mıntıkalarca dahi malûm değil! GarbTürkleri içinde, Türkçeyi inhidâmdan ve zıyâdan kurtaracak ve bir kâide ve intizâm altına alacak âlimâne mesâî sarf edilemedi. Çünkü ulemâımız yoktur. Anadolu'da bazı mecmûalara ez-cümle Konya'da çıkan Hür Fikir mecmûasına lüzûmu muhakkak bazı Türkçe kelimelerin derc edildiğini görüyoruz. Orada çıkan refikâımız bir gayret etsinler de her gazete bulunduğu vilâyette kullanılan kelimeleri toplasa bi'l-âhire lügat kitâbı tertîb edecekler için bu, ne büyük hizmet olurdu. Ben, vaktiyle tertîb edilecek lügatnâme için mürâcaat ettimdi. Yalnız bir kişiden beş on kelime gelmişti. İşte o kadar!

Türkler kendi dillerindeki kelimelere ecnebî kelimeleri tercîh ede ede kendi milletlerine âid olan en kıymetli malûmâtı, târîhî, hizmet-i medeniyeyi, esâtîri, ictimâiyâtı da bir tarafa atmışlardır. Kendi kendimizi, ulûm ve maârif, medeniyete hizmet etmemiş bir zeyb çıktı aşîret hâlinde göstermişlerdir. Bir büyük edîbimiz bile bir aşiretten bir devlet çıkardığımızı tefâhür vadisinde söylemiyor. Birkaç kere güyâ lisân ıslâhâtı yapıldı. Bunların hiçbirinde, dilimizin esâslarıyla uğraşmamışlardır. Edebiyat-ı cedîde falan da tarz-ı ifâdeye dâirdir. Lisânın aslı kâ'le alınmamıştır. Bence son zamânlarda Türkçe yazılmış en kıymetli eser, Ahmed Vefîk Paşa merhûmun "Don Kişot Tercümesi"dir ki maâ't-teessüf ikinci cildi meydâna çıkmamıştır. Doğrusunu söyleyelim Türkler içinde milletimize, lisânımıza âid bilgilere sâhib âlimler bugüne kadar zuhûr etmemiştir. Malûmâtımız pek üstün körudür. Türkçe aşkı, kendisinde ilk önce alevlenen, Necîb Âsım Bey'dir. Kendisinde vesâit-i mâddiye olsa idi de birkaç kere Asya içerilerine seyâhat etse idi başta o zamân bize daha büyük hizmetler görülebilirdi. Maa-hazâ ilk hizmet-i milliyeyi görenlerden biridir. Bugün Avrupalıların, Rusların taharriyât ve keşfiyâtındandır ki müstefid oluyoruz. Bu vadiye sülûk edebilecek gençlerde zuhûr etmedi. Gençlerimizin lisâniyâtındaki noksânları mûcib-i

hayret olacak vech ile yüksektir. İşte bunun sebebi, Dârü'l-Fünûnumuzun bu hizmet-i ilmiyeyi görecek bir hâlde tensîk edilememiş olmasıdır. Böyle giderse yüz sene daha kimse zuhûr etmez! Bizde filoloji mütehassısları yetiştikleri andan itibaren şimdiki yapma Türk dili hakîkî ıslâhâta nâil olacak, kitâblarımız, gazetelerimiz, diğer milletlerde olduğu gibi ulûm ve irfânın yapılabilmesine hizmet ederek halk tabakasındaki cehâletin kökünü kazıyacaktır. Hakîkî Türk edebiyatını da o vakit göreceğiz.

Yazılarımızın Türkçeleştirilmesi için "İkdâm" az çalışmadı. Maksadına hiç muvaffik olamadı değil. Türkçülüğe dâir hakîkaten mesûd bir teyakkuzun vukû'una delâlet ettiyse de hiç olmazsa gazetelere yazılan bütün yazıların mümkün olduğu kadar Türkçe yazılması ârzûsunu husûle getirmeye muvaffik olamadı. İşte bundan anlaşılır ki asıl iki nesil ve yeni soy bizde henüz peydâ olmamıştır. Bizde küçücük yeni neslin nişânı, kendi diline vereceği ehemmiyettir. Mâdemki bugünkü günde Dârü'l-Fünûn müderrisleri dahi dâhil olduğu hâlde bu türlü yazı yazarlar yoktur. Yeni nesil de yoktur. Artık gözümüzü âtiye dikelim!

Fi'l-vâki, Arabî ve Frasî kelimeleri kullanmakta tamakâr olmak şartıyla Türkçe yazmak epeyce güçtür. Halbûki nice zamândan beri, edebiyatımızın isrâfiyla çok bollanmış olan Arabî, Farsî kelimeleri hâvî olan sepete daldınız mı istediğiniz kadar söz bulup kâğıdın üzerine dizebilirsiniz! Bunları dizerken aralarında tenâfûr hurûf falan olmadığına dikkat ettiniz mi, edîb olduğunuz gitti!

Ahmed Cevdet-Dilimiz İçin-İkdâm-10080-04 Şevvâl 1343 Pazartesi-27.04.1341-
27.04.1925-s. 1

3.4.4. Kânûnda, Türkçe Kelimeler ve Sâde İbâreler

Şükrü Kaya Bey'in İzmir'de münteşir "Yeni Asır" muharririne gönderdiği yeni kânûn-ı medenî hakkında vâsi olan beyânâtına mümâsil beyânâtı evvelcede İstanbul matbûâtında görüşülmüştü. Kânûn tercümelerinin ilmî delâletleri, mecliste cereyân edecek müzâkerelerden vâzihen anlaşılacaktır. Bu hukuk-şinâsanın bileceği ve meşgûl olacağı bir iştir. Kelime cihetleri der ki bizi lisân yönünden alâkadâr edebilir. Bir de kânûnun yazılacağı imlânın şekli. Bunları tamamıyla ve katiyen tayîn etmek lâzım gelir. Şükrü Kaya Bey kelimelerin herkesin anlayabileceği bir tarzda seçileceğini haber veriyor.

İşte bu cihet, memleketimiz halkı için gâyeten ilgâya mühimdir. İkdâm'da neşrettiğimiz müteaddid makalelerde hükûmet emirlerinin, derhâl devlet nutuklarının teblîgâtının ahâlî tarafından anlaşılmadığını söylemiş idik. Bugünkü günde kullandığımız Türkçeyi halkın

anlayacağı bir şekle koymak, memlekete edilecek hizmetlerin en büyüğüdür. Fakat bu iş öyle kolay değildir. Çünkü yalnız İstanbul'da söylenen Türkçeye istinâden maksad hâsıl olmaz. Bir de ister Türkçe olsun, ister Osmanlıca olsun kânûnî kelimeleri, bir daha değiştirilmeyecek vech ile tayîn olunmak lâzım gelir. "zevc ve zevce" yerine "karı koca" denilmiş, iyi fakat şöyle bir cümleyi: "Zevce şu harekette bulunur ise şöyle olur..." denecek makamda "Karı şu maksatta bulunur ise..." denebilecek mi? Kezâlik talâk için "boşanma" kelimesini kullanacak olursak mutlaka yerine ne demek lâzım gelir. Hemen söyleyelim ki maksadımız Türkçe kelimeleri kullanmamak değildir. Bilâkis biz öteden beri kullanmayı tavsiye ediyoruz. Lüzûmu olan manâlara delâlet edecek Türkçe sözleri şimdiden tayîn etmek vâcibdir. Kânûnî lafzlar için bu şartla riâyet etmek mecbûrîdir. Ben bu husûsta kânûn mütercimlerinin erbâb-ı lisâna mürâcaatlarını isterdim. Burada iyi Türkçe bilenler varsa onlardan istihzâhâtta bulunmalıdır. Maa't-teessüfbugün Türkçe bilenlerin imâm-ı azamı olan Nûreddin Mustafa Bey burada değildir. İşte lûgat ilminde bu zâta benzer bazı zevât olup onların reyinden istifâde etmelidir.

İstanbulTürkleri içinde Türkçeyi bi-hakkın değil hatta yüksekçe bir derece bilen bile azdır. İstanbul lisânı Türkçe için bu kadar noksanlı olursa o lisânla kânûn yazılmasına imkân bulunamaz. Yazılır ama bi'l-âhire mahzûrlar baş gösterir. İstanbul Türkçesinde bulunmayan ne kadar kıymetli Türk lûgat ve ıstılâhları vardır. Eldeki cümlelerin asıl kıymeti lisânî kıymetidir. Cevdet Paşa'nın edebiyattaki kuvvetine cümleten üslûbu şâhiddir. Merhûmun nesirdeki kudretine kısas-ı enbiyâ dahi bir âdil şâhiddir. İki tercümede "Evlenme kişiyi reşîd kılar" ibâresi ne Türkçedir ne Osmanlıca. Manâyı da doğru çıkaramadık. Milleti teşkîlde, bir mefkûre sâhibi kılmak da dilin hizmeti pek büyüktür. İşte Macarlar, işte Çekoslovaklar. Almanlar da sonra sonra Bismark'ın himmetiyle lisânlarını sâfileştirdiler. Türkçeyi de sâfileştirmek bizim borcumuzdur. Dilimizi ilmî fennî meseleleri ifâdeye muktedir bir hâle getirmek elzemdir. Adliye Vekâletinin başladığı işi bitirmek için yalnız o vekâletin hüsn-i niyet ve himmeti kâfi değildir. Milletin harsıyla meşgûl olanlar bu mesele ile alâkadâr olmalıdırlar. Malûm olduğu üzere Fatih'in de bir kânûnnâmesi vardır. Gazetemize o kânûnnâmeden bazı misâller derc edilmiş idi. Fakat ifâde, kânûn ifâdesi değildir. Bu yalnız folklor noktasından şâyân-ı dikkatti. Mademki Türkçe ibâresi kolay kânûnlar vücûda getirmek istiyoruz bunların bir prensibe tâbi olmasına bakmalıyız.

Ahmet Cevdet-Kânûnda Türkçe Kelimeler ve Sâde İbâreler-İkdâm-10311-07.Cemâzeyilâhir 1344 Çarşamba-23.12.1341-23.12.1925-s. 1

3.4.5. Latin Hurûfâtı Kabûl Edilecek Olursa

Türkçeyi yazmak için Latin hurûfâtının kullanılması meselesi son günlerde epeyce tarafdâr peydâ etmiştir. Bu makaleden maksad bu hurûfâtın leh veya aleyhinde beyân mütâlâa etmek değildir. Latin hurûfâtının kabûlü takdîrinde Yunan sanat-ı nokta-i nazarından tesîrâtını izâh ederken sonra tekemmülü için ne yapmak lâzım geleceğini araştıracağız. Evvelâ matbaacılık, daktilografi.

Bu hurûfât kabûl edildiği takdîrde, matbaacılıkta büyük bir tahavvül karşısında bulunacağız. Bizim şimdiki yazılarımızın çeşitleri maa't-teessüf mahdûddur. Arabî dediğimiz şimdiki hurûfâtımızı ikmâl ve ihtiyâca gâfi-i eşkâle koymaya sanatkârlar gayret edememişlerdir. Elyevm mevcûd ve âmil olmak üzere ve ırken bir Türk sanatkârı vardır ki Bâb-ı Âlî Câddesindeki dökümhâne sâhibi Mehmed Efendidir. Fakat bir Mehmed Efendi ne yapabilir? Hurûfâtçılık çok sermâyeye muhtâc bir sanattır. Halbûki Latin hurûfâtı istimâl eden milletlerde hurûfât dökmeçilikle meşgûl olan ne büyük, ne zengin, ne mâhir fabrikalar vardır. Vücûda getirilmiş olan güzel çeşitlerin haddi hesâbı yoktur. Kezâlik Avrupa'da dökülen bu harfler sağlamlıkta da bizimkilere kat kat fâiktir. Bizim hurûfâtımızın birtakım ince ve hatt-ı müstakîm hâricinde parçaları vardır: Kaf sireni, mim kuyruğu, cim ve ayın çanağı gibi çâreler ile noktalar ancak birkaç sene hurûfâtın tanınmasına müsâit olur. Gazete sâhibleri her iki senede harflerini tecdîd etmelidirler. Yoksa gazetenin yazıları elli liralık hurûfât istihlâk eder. Yoksa bâd-ı havaya verilen bir paradır. Latin harfleri ise hiç olmazsa altı sene gider. Bir de Türkçe, daha doğrusu kullandığımız Arapça hurûfâtın hatt-ı müstakîm hâricine çıkan gayr-i hendese parçaları yazının süslenmesine sebep olursa da tab hurûfâtında satır araları gâyetle açık olur. Bu açıklık hattın kalınlığıyla mütenâsib değildir. Halbûki Latince hurûfât hem daha kalın ve siyah olur, hem az yer işgâl eder. Bizim hurûfâtımız bu noksanı yüzünden gazetelerin Avrupa kâğıdı fabrikalarına verdikleri paralar içinde çok fuzûli olanı vardır. Ne demek istediğimizi yalnız ehl-i sanat olanlar anlayabilirler. Türkçede pek kalın hurûfât yoktur. Nihâyet 48 punto vardır. Fakat kalınlık yine bir şey değildir. Latincedeki hurûfâtın ise birkaç santimetre kalınları vardır. Türkçede kalın hurûfât ile meselâ duvar ilânları basılamaz. Be-heme-hâl ilânı el ile yazmak ve sonra basmak lâzım gelir. Diğer cihetten, linotip ve monotip denilen tertîb makineleri vardır. Latince hurûfât bizimkiler gibi elde dizilmez. Mürettepler piyano gibi makinelerin önlerine oturarak ve klavyelere basarak yazıları dizerler. Bir mürettep günde altı punto denilen ince harften altı sûtûn kadar yazı

dizer. Onun için Türkçenin el ile tertîbâtı matbaalar için pahalı olur. Türkçede hurûfât dizilip basıldıktan sonra o dizili hurûfât birer birer dağıtılır, her biri kendi gözüne konur. Fakat makine marifetiyle dizilen hurûfât bir kere basılır ve dağıtılmaz. Binâen aley hurûfât her gün yenidir. Çünkü linotip makineleri hurûfâtı hem döker hem dizer. Sanatın bir harikasıdır.

Daktilografi-el, yazı makineleri için Arabî hurûfât bir türlü tatbîk edilemedi. Ne yapıldıysa yazı hem çirkin hem okunmaz oldu. Ticâret mektûblarımız ve resmî evrâk be-heme-hâl el ile yazılıyor. Binâen-aleyh intizâmsızlık oluyor. Sanat noktasından daha söylenecek şeyler vardır. Fakat biz en göze çarpanları ityân ettik. Sâniyen-Latince harflerde bizim lisânımızın telaffuzu için lâzım olan harfler tekmîl değildir. Fakat bunları ikmâl, güç değildir. Bu husûsda, Latin hurûfâtını kullanan ve lisânları Latin cinsine mensûb olmayan milletlere bakalım. Macarlar, Lehliler, Hırvatlar mevcûd olan Latin hurûfâtından bazılarının üzerine işaretler koymaya, bazen de iki harften bir sadâ çıkarmaya mecbûr olmuşlardır. Leh lisânında bizim kalın "lam" vardır. Bu harfin ortasına, mâilen bir çekecek koymuşlardır. Hırvatlar da "ç" sadası için Latin "c" harfinin üzerine bir işaret koymuşlardır. Demek istiyoruz ki Latin harflerinin üzerine bizde lisânımızın telaffuzuna göre böyle işaretler koyabiliriz. Bunda hiç güçlük yoktur. Latin ırkından olmayan milletlerin sûret-i istimâllerinden biz de müstefîd oluruz. Dün, kâilerimizden İbrâhim Hasan imzâsını koymuş bir zat, bize Latin hurûfâtıyla makinede yazılmış bir mektûb göndermiş. Bu mektûb pek temiz, pek muntazam bir tertûbde idi. Mektûb sâhibi Latin hurûfâtının mehasinâtından bahsediyor. Evet, kâbil-i efkâr olmayan iyilikler var, buna karşı itirâzlar da var. Burada gâyet mühim ictimâî ve siyâsî noktalar mevcûddur ki bunları, erbâbı bizzat bi'l-müzâkere halletsinler. Bu bir Avrupa ve Asya meselesi gibi bir şeydir. Gibiyi kaldıralım, Avrupa Asya meselesidir diyelim de söylenecek sözleri hülâsa etmiş olalım. Türkiye Cumhuriyeti için bu mesele veyâhûd beynel şark ve garb meselesi kadar mühimdir. Tatbîki kolay değildir. Zîrâ bütün müellifât, mekteb kitâbları, hep o hurûfla yazılmak lâzım geleceği gibi derhâl mükemmel bir de lûgat kitâbı tanzîmi iktizâ eder. Ama bunlar yapılmaz şeyler değildir.

Ahmed Cevdet-Latin Hurûfâtı Kabûl Edilecek Olursa-İkdâm-10387-27.Şaban 1344

Cuma-12.03.1342-12.03.1926-s.1

3.4.6. Türkçe'nin Hâkimiyeti

İzmit'te çıkan "Hürfikir" refikimiz "Türkçe'nin Hâkimiyeti" unvânı altında yazdığı bir makalede, memleketimizde iş görmek faâliyetinde bulunan kimselerden bazılarının Türkçeden başka diller ile teâtî-i efkâr edildiklerini söylüyor. ve buna bi-hakkencanı sıkılıyor. Edirne'de münteşir "Paşa İli" arkadaşımız da aynı mevzûda beyân-ı mütâlaa ediyor ve Edirne'de Musevilerin İspanyolcayı tercîh ettiklerinden kezâlik bi-hakkın şikâyet ediyor. Arkadaşlarımızın bir mâdde hakkında, evvelâ nazar-ı dikkatlerini celb etmek istiyoruz. Soruyoruz: Türk olmayan âileler içinde bilhâssa kadınlar Türkçe konuşuyorlar mı? Hayır! Herhangi lisân, âile içinde konuşulmazsa, hâkim olamaz. Bu bir kâidedir. Türkçe bu gibi âileler içinde görüşülmek için ne yapmalıdır? Evvelâ mekteb tesîsi, memlekette sâkin olan ve usûlen Türk unvânı altında yâd edilen her ırk efrâdı mekteblerinde Türkçeyi tahsîle mükemmelen mecbûr olmalıdırlar. Hatta ben daha ileri gideceğim. İbtidâî ve rüşdî tashîli kendi mekteblerinde bitirdikten sonra bunun üst tarafındaki tahsîli Türk milletinin mekteblerinde ikmâl etmelidirler. Bu kadarı kâfi mi? Yine hayır!.. Türkçe söyleyen Türkler memleketin bi'l-cümle mesleklerine girmelidirler. Ticârette, sanâyi her nev meşgalede onların hâkimiyeti farzdır. Yani herhangi bir şahıs muâmelât-ı rûzmerresinde Türkçe görüşenler ile iş yapmalıdır, yapmak mecbûriyetinde bulunmalıdır. Mecbûriyetten maksadım, iş ve hayât mecbûriyetidir. Üçüncü olarak da Türkçenin sâdeleştirilmesine biz Türkler, çalışmalıyız. Ahîren yazdığımız vech ile dilimizin henüz mükemmel ve tam bir lûgati yok iken Türk olmayanlardan Türkçe söylemelerini istemek biraz gülünç olur. Bundan başka ibtidâî tadrîsâta pek çok itinâ etmek lâzımdır. Hatta bunun imkânını arayıp tarayıp bularak tadrîsât-i ibtidâiye kısmen olsun bütün manâsıyla mecânî yapmalıdır. Bu sâyede mektebe çocuk gider. Babaları onları mektebe vermeye gayret ederler.

Memleketin her tarafında tadrîsât-i ibtidâiye ile ve bi'l-âhire millî hars ile yetişmiş iki nesil peydâ oluncaya kadar Türkçe'nin gayri lisânları işitmek zarûrîdir. Evet, Yahudiler bugün İspanyolcayı Türkçeye tercîh ederler. Hele Yahudi kadınları Hıristiyan kadınları da Türkçeyi bilmezler.

İstanbul'daki telefon kızlarının şivesine dikkat ediliyor mu? Bu şive ale'l-ekser o kadar kulaklarımızı yırtıyor ki telefon etmek mecbûriyeti insana ağır geliyor. Bu Musevi kızlarının Türkçe sayıları sûret-i telaffuzları kulaklarımıza ne fenâ aks ediyor, değil mi? Fakat ne yapsınlar? Onlar ne mekteblerinde ne evlerinde Türkçe işitmiş değillerdir.

Türklerin muâmelâtta uzak kalmalarının ne gibi tesîrâtı mûcib olmakta olduğunu, mesleğimize taalluk eden bir işten dolayısıyla teşrîh edelim. "Hürfikir" refikimiz Türkçenin hâkimiyetinden mi bahsediyor? Biz refikimize gâyet acı bir teessürle söyleyeceğiz de İstanbul'daki gazeteler hemen umûmen bir Musevi ilân-ı müessesesinin emri altındadırlar! Hiçbir Türk gazetesi-kendi gazetemizi istisnâ ediyoruz-bu müessese ile akd münâsebât etmeyen bir Türk tâcirinin ilânını neşredemezler! Meselâ Edhem Pertev Eczâhânesi Türklerin iftihâr edecekleri bir müessesedir. Fakat Musevi ilân-ı müessesesinden müstakilen yaşadığı için Türk gazeteleri bu adamın ilânını neşre mütecâsir olamazlar! İşte şu vâkıa biz Türklerin muâmelâtta aczini gösteren vekâyî-i sahîhanedir. Düşününüz ki Türk gazeteciliği iş husûsunda hür ve müstakil değildir. Lisân nerde kaldı?!..

Türkler, gerek kendilerini, gerek dillerini bu gibi tesîrâtta kurtarmak için bütün mesleklerden hissedâr olmaya başlamalıdırlar. Türkler içinde gayretli adamlar yok değildir. Fakat sermâye bulup da işe girişmiyorlar. Bizde tesîs eden millî sermâyeli bankalardan benim beklediğim hizmet popüler bankası tarzında Türk esnâf ve tüccâra biltabi sâhib-i itimâd olanlara krediler vermektir. Bunun çâresi bulunmazsa Türk esnâf iktisâden hür olamazlar.

Ahmed Cevdet-Türkçe'nin Hâkimiyeti-İkdâm-10095-21.Şevvâl 1343 Perşembe-14 Mayıs

1925-s.1

3.4.7. Türk Dilinde Târîh ve İştikâk

-1-

Türk dilinin iştikâkı kadar mühim bir mesele-i lisâniye yok sanırım. Dilimizin mâhiyet-i hakikiyesini bize öğretecek ancak iştikâkıdır. Türk dilinin iştikâkı, Lügatlerin şekli meselesi değildir. Belki mâhiyet-i lagviyesi demektir. İştikâk ilmi, lügatlerin her asra göre eşkâli tezâhürâtından ve târîhinden ibâret olsaydı, Türk dilinin iştikâkı şimdiye kadar anlaşılmış olacaktı. Halbûki iştikâk şekil meselesi değildir. Meselâ Oğuz kelimesinin iştikâkını anlayabilmek için "uz, huz, guz gibi her devir ve lisânına göre eşkâlini bulmak asla kifâyet etmez. Çünkü "Oğuz, uz" kelimeleri ayrı ayrı birer lügattir. "Oğuz"un manâsı başka, "uz"un manâsı başkadır. Meselâ: Altmış yaşına girmiş mütekâmil bir insanın doğduğu günden itibâren altmış yaşına kadar şeklen geçirmiş olduğu devirlerini, yâhûd tebeddül etmiş olan şekillerini anlamak o insanın rahm-i maderde nasıl tekevvün ve teşekkül ettiğini, ne sûretle doğduğunu, ondan neslin nasıl çoğaldığını öğrenmez. İştikâkı bu kadar basit zannetmek, yâhûd târîh lügatinden ibâret addetmek, hiçbir netîce vermez.

Belki dilimizin iştikâkını mahâle tealluk etmiş olur. Türk dilinin iştikâkı, her kelimenin nasıl tekevvün ve teşekkül ettiğini, bir kelimeden doğan kelimelerin nasıl vücûda geldiğini bilmek ve bildirmek mesele-i mühimesidir. İşte bunları keşfetmiş olan yegâne eser, "temel" kitâbımdır. Temel kitâbım, henüz kadr ü kıymeti takdîr edilemeyen, Türk dilinin iştikâkını pek metîn bir sûrette keşf ve teşrîh eden bir eserdir. Temel kitâbımın ehemmiyet-i lisâniyesini, keşfettiği usûl-i iştikâkın pek esâslı ve muttarid olduğunu göstermek için Türk dilinde târîhî bir misâl olmak üzere tahlîl ve izâh edeceğim. Burada Türk dilinin târîhinden maksadım, Türk dilinde "târîh" kelimesinin manâsını ifâde eden lafzı, târîhin târîhin Türkçesini temel usûlü üzere bulmak dolayısıyla Türk dilinde usûl iştikâkın her lisâna kâbil-i tatîk olduğunu dikktle ve bî tarafâne mütâlaa buyuran zevât elbette takdîr edecektir.

Târîh-Garb dilinde tayîn ve kat etmek, bir hâdisenin vaktini bildirmek manâsına olan "târîh" kelimesinden ibârettir. Tayîn olunan vakte "târîh" denmesi **تاريخ** mebnîdir. Vakit manâsına olan **ارخ** kelimesinden tarîf edilmiştir. Vakitten "tevkât" gibi Âsım Efendi tercüme-i kamûs (C. E.S(ad) 1000)de diyor ki: " **الارخة الندى (يعني بالاسند)** zikredilen **ارخ** maddesinden) isimdir **اسمدر** tayîn olunan vaktine deniyor. Hâlâ lisânımızda târîh tabir ettiğimiz ettiğimizdir. Târîh ise masdar olan târîhinden muhrık kadar işbu madde müellifin ıtlâkına göre Arabî sarf olur. Bazıları ihtilâf eylemişlerdir. Bazıları mesûde-i defter-i divân ismi olan târîhin Farisîden muarrebdir dediler. Hele mahrûzeden müverrih kelimesi muarrebdir diyenler garâbet eylemişlerdir. **ارخك** Arapça olmasından ihtilâf edenlerden beri İmamülga Ebumansurulcevalıkı **امام الغا ابو منصور الجوالقي**, diğeri allâmesi olan Mahmûd Mahşerî'dir. Bunların her ikisi de **ارخ - مهرهك** Fethi **ورانك** sükûnuyla vakit manâsında olup muarribdir" diyor Ben de diyorum ki **ارخ** kelimesi Türkçe **ايرق** kelimesinden muarrebdir. Bunu isbât için temelin **تملك** şu tahlîlât-ı lagviyesine dikkat edelim. **تمل** diyor ki **ايرق** kelimesinin nevmi, madde-i asliyesi **قير** vezninde **ايرق** ve kökü cezride **اسرهسى** **بیر جدردر** "elif"le "ya"dan hâsıl olan **ق وزنده (ئى) در . ئى جذرى ده** ağırdır. Elif ihtilâyâ ya harfi galebeye, **اسرهك** ağırlığı da galebenin sıklet ve şiddetine delâlet eder. Şu halde **ئى** kökü ihtilâta şiddet ve sıkletle galebe eden demektir ki tezâhüm olur. Çünkü ihtilâta galebe eden, çokluktur, girginliktir. Çoklukta ve girginlikte galîb ve şedîd olan fevkalâde sıkışmak, daralmak, bunalmak olur. Tezâhüm ve izdihâm da budur. İşte bu tezâhümü icâb eden, elifin kesre-i sıklesidir. Yani **اسرهك** ağırlığıdır. Tezâhüm manâsını ifâde eden **اير** kökü, kendisinden teşekkül eden bütün sığaların aslı, kökü, anasıdır. **اير**

kelimesi bu kökünden yapılmış bir sığa-i mazile yani **چوزه نکیب (در)** Kökü olan "i", tezâhüm manâsına, **سونی ، سوکی** olan "r" harfî de tevsî ü izâle manâsına delâlet eder. Tezâhümü, tevsî ve izâle eden demek olur. Tezâhümü tevsî ve izâle eden, terennüm ve gınâ olur, fazl ü kerem olur, hurûc u zuhûr olur, tevakkud ve iştiâl olur, teyakkuz u intibâh olur, memûn ve emniyet olur, dâbe-i hâmile ve kâfile olur, zamân olur. Ir-Türkçemizde yüksek sesle şarkı, Türkü, ezgi çağırmak, gazel okumak, destan, mani, şiir söylemek manâsındadır. Bunların hepsi de daralmış kökle de hâsıl olan sıkıntıları giderir. İzâle ve def eder. Gönlü açar, genişletir. Dilimizde "ırladı" deriz. Terennüm ve tegannü edip şarkı, Türkü çağırdı demek isteriz. Masdarı **قیرلامق** vezninde "ırlamak"dır. Buna "ıramak" da denir. Türk dilinde maniye, çalgıcıya, hanendeye "ırav, ırab" denir ki "ıramak" masdarından bir sığa-i mükeffeşedir. Buna "bırav" da denmiştir. Süleymân Efendi Lügatnâme (S(ad) 311)de diyor ki: "Bırav-Havânında, muttarib, tırâzende, nağmeger, ûsikidân, âşık, koşukcu, hâfız." Çünkü "ır" kelimesinin sığa-i muhtalitesi "ıramak"dır. Dilimizde "ıramak" tebâüd etmek manâsına tahsîs edilmiş olduğundan bunun yerine "ıramak" denmiştir. "Iramak", bir fiil-i mecûldür. Bunun Arapçası gınâdır. Kitâbü'l **الفاء** "ır- **الاداء** اکدم" denmiştir.

"Ir"-Türk dilinde fazl u bereket, şan ve şeref, kerem ve gınâ manâsındadır. Çünkü bunların hepsi tezâhümü sıkıntıyı, bunalmayı, daralmayı tevsî ve izâle eden faal hareketlerdir. Buna Oğuz dilinde "hır" denmiştir. Çünkü Türkleri, çok yerlerde hemzeyi "ha"ya kalb ederler. "İrsiz-hırsız" gibi. "Hırlı" da böyledir. Hırsız, bereketsiz, meymenetsiz, fazîletsiz, şerefsiz, ahlâksız adam demektir. Bunun Arapçada mukâbili "sânk"dır. Buna "hırsız" da denir. Millet Kütübhanesinde mevcûd olan "Kitâbü'l-muarib"adlı eserinde Lügat-i Arabiye imâmlarından **ابوعبيده** **الخیر بالکرم الفضل والکرم ذکر ابو عبیده انه** **ابومنصور الجوافقی** fazl u kerem manâsınadır. **ابوعبيده** **فارسی معرب دیور** «خیر - خات کبریه فضل» **ابوعبيده** bunun Fârisiden muarreb olduğunu beyân etti" diye tefsîr ediyor. Halbûki "hır-ır" kelimesi hâlis Türkçedir. Letâfetine binâen ibtidâ Fârisi diline, sonra buradan Arap diline girmiştir. Araplar, bu kelimeyi Fârisilerden Tercüme-i Kamûs (C. 2 S(ad) 312)de diyor ki:

الخیر - خات کبر ile kerem ve şeref manâlarıdır. **قال هو من اهل الخير اى الكرم والشرف** Vâsıl ve bünyâd manâsınadır. **وبنياد معناه در . قال ما اكرم خيره اى اسله .** ve heyet ve kıyâfet manâsınadır. **قال انه الحسن الخیر اى الهیته** şâyân-ı dikkattir. Şu **کورل** kelimemizi Arap ve Acem alıp kullandıkları halde biz kendi dilimize mal edemiyoruz. Hırlı, hırsız dilimizde pek mustameldir.

İz- **برنسته** sıyrılıp çıkmak, belirtmek, çıkıp gitmek, beri öteden gidip gelmek manâlarıdır. Çünkü bunalan, daralan, tevessü eden, sıyrılıp çıkar. Çıkıp her tarafa gider. Beri öte gidip

def-i gam eder. Uygur ve Çağatay dilinde buna (اڭير) denmiştir. Masdarı "ıgırmak"dır. "İrmak"tır. Bu kelimeye, غيالك الحلق, hareketinin sıkletini göstermek içindir. "Tura", "tuğra" gibi.

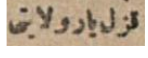
Süleymân Efendi Lügatnâme (S(ad) 54)sinde diyor ki: "İgırmak, hurûç etmek, çıkmadık (غور) ve zuhûr etmek" bizim dilimizde buna kırmak (وزند) "ırmak" denir. Şu manâlarda Araplar (عبر) demişlerdir. Âsım Efendi Tercüme-i Kamûs (C. 569)diyor ki: (الغبر - غوروزند) ... Masdar olur. Bir (غبروزند) sıyrılıp çıkmış gibi gitmek manâsınadır ve beri öte gidip gelmek manâsınadır ki olta çalmak tabîr olunur. Kaside ve eşâr (بين الناس) revân ve münteşir olmak manâsınadır." Bunların hepsi de tezâhümü tevsî ve izâle eden şeylerdir.

Amasya Müverrihi Hüsâmeddin Türk Dilinde Târîh ve İştikâk-1-İkdâm-10624-
14.Cemâziyelevvel 1345 Cumartesi-20.11.1342-20.11.1926-s.3

3.4.8. Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücûda Getirilmesi Mümkün Müdür?

Türk dili lehçe itibâriyle ikiye ayrılmıştır: Cenûb lehçesi ve Şimâl Şarkı lehçeleri. Birinci kısma TürkiyeTürkleri, Rusya ve İran Azerileri dâhildir. İkinci kısmın başlıca kabîleleri: Özbekler, Kırgızlar, Kazaklar, Tatarlar⁵⁷, Başkurtlardır. Birinci gurupla ikinci gurup arasındaki lehçe farkı son asırlarda meydâna gelmiş bir mesele değildir. Bundan bin sene evvelki târîhi devirlerimizde bu ikilik mevcûddu. (Divân-ı Lügâtüt Türk bu farktan bahsediyor) bu kısım, coğrafi olarak cenûbî, şimâlî diye tesmîhden hâsıl olmuş sunî taksîmdir. Çünkü Türk kavimlerinin münhamı şimâlinde yaşayan Altay Tatarları bugün Sibiryâ Tatarlarından ziyâde AnadoluTürklerine yakın bir şîve ile konuşuyorlar ve bilâkis Dobruca'da yaşayan Türklerin şîvesi Anadolu şîvesinden ziyâde Tabol vilâyeti Türklerinin şîvesine yakındır. Bu lehçe ve şîve farklarından sarf-ı nazar, bu kabîlelerin dilleri müşterek bir Türk dilidir. Nitekim nebâtat ve hayvanât isimleri ekseriyetle müşterek olduğu gibi gündelik hayâtlarında kullanılan fiiller de aynı derecede müşterektir. Bütün kabîleler için sarf u nahv kâideleri umûmîdir. Hiçbir kabîlenin lisânında mezkûr, (ووت) bir fark yoktur. Her kabîlenin şîvesinde cem-i âlâmeti "ler"dir. Bütün kabîlelerin şîvesinde âhenk kâidesi umûmîdir.

⁵⁷ Tatar ismin, İdil Sahili Türkleri tahkîr-i telakkî ettiklerinden bunun yerine (Bulgar Türkleri)Şimâl Türkleri, yâhûd (Müslümân) tabirlerini kullanırlar. Fakat Ruslar dâimâ Tatar dedikleri için bu anlam Rusya'da resmî bir isim olmuştur.

Bundan başka Adana vilâyetinin köylüsü Kazan vilâyetinin bir köyüne gidecek olsa ilk haftalar zarfında anlaşılmak için biraz çok sıkıntı çekecek, fakat birkaç ay zarfında tamamen Kazan köylüsü gibi konuşmaya başlayacaktır. ve bilâkis Sibiriya'nın Türkî Konya'ya, Manisa 'ya gidecek olsa birkaç ay içinde tamamen mahalî köylü lisânıyla âşinâ olacaktır.

Cihân Harbi esnâsında Rusya'da esîr olarak bulunan neferlerin şimâlideki Türk köylerinde kolayca anlaşmaya muvaffik olmaları, bu davâyı müteaddid defalar isbât etmiştir. Fakat istanbullu bir zâbıt, şimâl Türklerinin lisânını anlamak, Özbekçe konuşmak husûsunda müşkilâta tesâdüf etmiştir. ve bu müşkilâtı İstanbullu zâbıtın lisânındaki Arapça ve Acemce kelimeler ihdâs etmiştir. İki lehçe beyinde sarf u nahv itibârıyla küçük bir fark mevcûd olduğunu itirâf etmeliyiz. Bunun da en göze çarpanını fiillerin tasrîfinde görüyoruz. Meselâ "gelmek", "gitmek" mastarlarının hâli, cenûb şîvesinde "geliyorum", "geliyorsun", "geliyor", "gidiyorum", "gidiyorsun", "gidiyor" olduğu hâlde şimâl lehçesinde "gelem", "gelesin", "gele", "gidem", "gidesin", "gide"dir. İkinci ehemmiyetli nokta bazı telaffuz farklarıdır. Meselâ cenûb şîvesinde Arap'ın fûthası gibi telaffuz edilen hurûf-ı savtiden (5), şimâl şîvesinde tamamen (1) olmuştur. Cenûbda "sen", şimâlde "sin", "gel", "gil" gibi.

Hurûf-ı sâmiteden bazılarının telaffuzları da başkadır. Meselâ cenûbda (tı) tarfiyle yazılan kelimelerin bazıları "D" tarzında telaffuz edildiği hâlde şimâlide bu dâimâ (t)dir. Cenûbdaki (v) "V" şimâlde (b) "B" olmuştur. Meselâ AnadoluTürkçesininin: "var, verdim" lafzları, şimâlde "bar, birdim" şeklinde telaffuz edilir. Bazı kelimelerin manâları az çok değişir. Meselâ "yapmak" şimâlde "kapamak" manâsında kullanılır. "oynamak" cenûbda dans etmek manâsını da tazammun ettiği gibi şimâlde "eğlenmek" demektir. Bu gibi küçük ve ehemmiyetsiz farklar bi't-tabi bu lehçelerin müstakbel birer lisân olduklarını iddiâyâ delâil değildir. Her lisânda, bu gibi farklar dâimâ mevcûddur. Şimâlî Fransız şîvesiyle Marsilya şîvesi arasındaki fark bunların ayrı birer lisân olduklarına delâlet etmediği gibi bizim lisânımızdaki şîve farkı da ehemmiyeti hâiz değildir. Fakat Türk dilinin başına gelen felâket dilin kendinde ve kabîlelerin bazı kelimeleri ayrı ayrı elaffuzşarında yâhûd kelimelere ayrı ayrı manâ vermelerinde değildir. Dilimiz, hâricden gelen ecnebî lisânlarının tegallübüne marûz kalmış, lehçe ve şîve farkları buradan büyümüştür. Türkler, Anadolu'ya, Azerbaycan'a geldikleri vakit, Arapların, Acemlerin mükemmel lisânları, mükemmel edebî dilleri vardır. "öz"lüğünü muhâfazada hiçbir taassub kuvvetine mâlik

olmayan Türk münevverleri bu lisânların esâreti altına geçmiştir. Altında cenûb lehçesinin İstanbul lisânı tamamen Türklük rûhunu kaybetmiştir. Şimmâl şîvelerinin coğrafi vaziyetleri lisânın sâde kalmasına epeyce yardım etmiştir. Fakat Özbek kabîlesinin dili de Farsî tesîrine marûz kalmış, kurûn ve sathi de Buhara gibi bir Türk âleminin ilim menbası olan bir şehirde resmî, ilmî lisân tamamen Farsîleşmiştir. Türk kabîleleri Arap ve Acem illerinden ne kadar uzak yaşamışlarsa Türk dilinin özlüğünü, sâfiyetini muhafazada o kadar muvaffik olmuşlardır. Şimdiki hâlde Türkçenin Türkçenin en iyi hâlde muhafaza edilen şubesi Kazakların konuştukları yörükçedir. İdil-Ural sâhil Türkleri de lisânın özlüklerini Arapça ve Farsînin tesîrinden kurtarmaya muvaffik olmuşlarsa da son asırda yeni ve yabancı bir lisânın tehlikesine marûz kalmışlardır. Bu da Rus lisânıdır.

İdil-Ural Türkleri (Tatarlar, Başkurtlar, Nogaylar) 1552 senesinden itibaren Rus boyundurluğu altında yaşamaya mecbûr olduklarından dört yüz seneye yakın bir zamândan beri o havâlideki Türk lisânları da yavaş yavaş Rus dilinin tesîrine tâbi olmuşlardır. Bilhâssa merkezden "Kazan"dan, Bahçesaray'dan" ve Rus âlemine yakın olan kabîleler için bu felâket büyümüş ve tehlikeli bir vaziyet almıştır. Meselâ Litvanya Tatarları lisânlarını tamamen kaybetmişlerdir ve yerli beyaz Rus lisânında konuşmaya başlamışlardır.

İdil (Volga) Nehrinin yukarı tarafında ve merkezden uzakta kalan Kastırma vilâyeti Türkleri de aynı hâle marûz kalmışlar ve ana lisânlarını Rus diliyle değiştirmişlerdir. نیرزی

ماوی غورد، تامبوف، پنرا vilâyeti Türklerinin vaziyeti de epeyce müşkildir. Bunlar da lisânlarını kaybetmeye başlamışlardır. Bu tehlike Çin'i Türkistan'da, Çin lisânını kabûl etmek, İran Azerbaycan'da Acemleşmek, Afganistan da Afganlaşmak tarzında devam ediyor. Rusya Türkleri arasındaki millî intibâh hareketi bu felâketin önünü almaya çok çalıştı. Kısa bir devrede meydâna gelen edebiyat ve yeni mektebler bu Türkleri Ruslaşmaktan oldukça uzaklaştırmıştı. Fakat bu milli hareket maâlesef, gâyesine tamamen vâsıl olmadan Rus inkılâbı vücûda geldi. İnkılâbın bidâyetinde Rusya'da yaşayan bütün kabîlelerin mümessilleri 1917 senesinde millî meseleleri hal için büyük bir kongre topladılar. Türk kelimesinin telaffuzu ancak Moskova'da inikâd eden şu kongrede kesb-i resmîyet etmiş, burada bütün müzâkereler ve karârlar Türklük isminde cereyân etmiştir. Talîm ve terbiye husûsunda kongernin kabûl ettiği mukarrerât "ibtidâî mekteplerde tahsîl kabîlenin kendi lehçesinde olmalı, idâdî ve âlî talîm ve terbiyenin ise bütün Türk kabîlelerine müşterek yüksek Türkçede olmalı" denilmişti. Bundan sonra bütün mücâdelelere milliyet ve

Türkçülük esâsında devam edilmiştir. Azerbaycan'da (musavatçı) ve şimâlde (Türkçü), Kazakistan'da (آلاش اردو) ve Kırım'da (İstiklâl) fırkaları millî bir hareketin bayrakdârları olmuşlardır. Bu Türkçülük cereyânı kabîlevî cereyânlarla galebe etmiş ve Türkçülük bütün kabîleler için yegâne kıblegâh olmuştur. Maâlesef Türkçülük cereyânının büyümesine, inkişâfına mâni olmuştur. Türk kabîlelerinin oturdukları yerler mesâfe itibâriyle birbirinden uzak olduğundan siyâsî hareketleri idâre edebilecek bir merkez tesîs edilememiş ve Türkçülük cereyânı her yerde ayrı ayrı mücâdeleye mecbûr olduğundan her yerde mağlûb olmuştur ve her kabîle kendi başına kalmıştır. Bu tarz-ı siyâset daha birkaç sene devam edecekse bu müddet zarfında Avrupa'daki Türkleri uzaklaştırmak için tatbîk edilen usûlleri millî vahdetimiz için mezerretler vermesi mümkündür. Bu tehlike İran'da da mevcûddur. İran'ın şimdiki teceddüd tarafdârları dâimâ Azerbaycan Türkleri olduğu hâlde İran Azerbaycan'ı ile Rus Azerbaycan'ı arasında bugün büyük bir fark mevcûddur. Çar devrinde yeni Azerbaycan matbûâtı İran Azerbaycanı'nda büyük bir rağbetle okunurdu. ve Bakü, Gence matbûâtı İran Azerbaycan'ı için dâimâ rehber oluyordu. İran ihtilâlinde bu matbûât mühim bir rol oynamış ve İran'ın terakkîsine hizmet ile İran'da Türkçülük fikirlerinin yerleşmesine sebep olmuştu. Rus Azerbaycan'ın kıblegâhı dâimâ Türkiye olduğu için İran Azerbaycan'ına Bakü matbûâtı Türkiye'ye doğru istikâmet veriyordu. Bu hareket, Sırbistan'ın da devam edecek olsaydı Azerbaycan Türkü ile AnadoluTürkü arasında medenî birlik tesîs olunacak ve imkân husûlünde siyâsî vahdet de temîn olunacaktı. Azerbaycan'da idâre komünistlerin eline geçtikten sonra Rus zulmünden bıkmış olan İran Azerbaycan'ı kendisini yeni bir tehlike karşısında görünce Acemlere sarılmaya mecbûr oldu ve "Biz İranlıyız, Azerbaycanlı değiliz" diye bağırmaya mecbûr oldu. Bundan istifâde eden İran bürokrasisi, Azerbaycanlıya:"Sen Azerî değilsin, Acemsin, sünnî değilsen şiîsin" diye telkîn ve tesîre başladı. Türkçe tedrîsâta muhâlefet edildi ve bu gün İran Azerbaycan'ında Farsî kuvvet buldu ve bulmaktadır.

[Mâ-badı yarınki nüshamızda]

Ayaz İshâk-Bütün Türklerde Yüksek Türk Dilinin Vücûda Gelmesi Mümkün Müdür?-

İkdâm-10249-29.Rabiülevvel 1344 Pazar-18.10.1341-18.10.1925-s.3

3.4.9. Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücûda Getirilmesi Mümkün Müdür?

[Düinkü nüshamızdan mâ-bâd]

Afganistan ise gûyâ Türkistan'dan gelen Bolşevizm cereyânından kendisini muhâfaza için mezâr-ı şerîf taraflarında Türkçe tedrîsât takîb eden mekteblerin açılmasına mâni oluyor ve Türk kabîleleri arasında Afgancılık siyâseti takîb ediyor. Çinî Türkistan'da da vazifet müşkildir. Burada ilk millî harekete şimâl Türkleri tarafından başlanmıştı. Meşhûr Kazan ulemâsından Abdullah Nobi Efendi Kolça'da ilk dârümuallimâtı ve diğer şehirlerde müteaddid mektebler açmıştı fakat buradaki hareket müstakilen devam edilecek kadar ilmî ve fennî kâbiliyete mâlik olmadığından ve bu hareketin istinâd edeceği İdil Nobi'de müşkil vaziyette bulunduğundan bu millî hareket sönmeye başladı. Çin hükûmeti de kendisini Bolşevizm propagandasından muhâfaza etmek vesîlesiyle Türkçü ulemâyı ve Türk muallimlere hudûdlarını kapattı. Türk âleminin büyük bir kısmında bu felâket devam ettiği müddetçe bizim gözlerimiz yalnız Türkiye'de idi. Bu esnâda ise Türkiye, Türkiye olmaktan ziyâde bir Osmanlı İmparatorluğu ve Müslümân hilâfeti idi. Cihân Muhârebesine iştirâkı ise Türkçülük gâyesine değil, İslâmiyet idealine matûftu. Nitekim Türk orduları Çanakkale'den sonra Mısır'a yürümek üzere tehaşşüd ediyor ve Kafkas hudûdlarını boş bırakıyordu. Bundan dolayı da şark hudûdları üzerindeki Türkler Rus Kazaklarının ve Ermeni köklülerinin zulmetine terk olunmuştu. Halbûki Cihân Harbi vukûâtı gösterdi ki ittihâd-ı İslâm fikri hakîkatten vukû-ı tatbîke konabilmekten çok uzak, Osmanlı ise vakti geçmiş bir bürokrasi hayâlî imiş. Buna mukâbil istiklâl muhârebeleri isbât etti ki devleti yaşatabilen yegâne gâye Türkçülük gâyesiymiş.

Osmanlı İmparatorluğunun ve İslâm hilâfetinin inhilâlinden sonra yeni Türk Cumhûriyeti doğdu ve âleme karşı hak-ı hayâtını isbât etti ve kendisinin millî gâyesi, millî ideali dâiresinde terakkî ve teâliye başladı. Bu inkılâb bir taraftan dâhilî, fikr cereyânının semeresi olduğu gibi diğer taraftan da hârici ahvâl-i siyâsiyeye tâbi olduğundan yeni cumhûriyet de imparatorluk ve hilâfet fikirleri bir kısm-ı ahâliyi işgâl etmekte bulunduğundan Türkçülük ideali diğer cereyânları tamamen mahvedemedi. Osmanlılık ve İslâmcılık cereyânları enkâzından ve vatancılık doğdu. Vatancılar ise Türklüğü Anadolu'ya inhisâr ettirmek istediler ve Anadolu hâricindeki Türklerle karşı alâkasızlık gösterdiler. Şâyân-ı teşekkürdür ki bu vatancılık Türkiye'de revâc buldu. CumhûriyetTürkiye'sinin dâhilî siyâsetinde Türkçülük büyük bir yer tuttu. Cumhûriyet, Türkçülük esâsları üzerine üzerine kuruldu.

Türk Ocakları da Cumhûriyet esâslı kuvvetleri meyânına idhâl edildi. Cumhûriyet Türk harsı, Türk medeniyeti himâyesine aldı ve büyük Türkçülük cereyânına geniş bir ictihâd sahası açtı. Millî hudûdun hâricinde kalan Türklerde millî cereyân bugün henüz semerelerini verse bile bu tohum oradaki Türklerin kalbine atılmıştır ve millî mevcûdiyetimizin en mühim âmili olan Türk dili yaşıyor, büyüyor ve büyüyecektir.

On dokuzuncu asrın nihâyetinde Türk münevverlerine Türk birliği fikri gelmişti. Rusların Osmanlı İmparatorluğunda yaşayan Müslümânları himâyesine reaksiyon olarak bâriz sûrette ilk defa Rusya Türkleri meyânında Türk birliği fikri meydâna geldi. Türk âleminin merkezi bir bir teşkil eden Kırım Yarımadası Türkleri adası Türkleri on altıncı asır bidâyetinde CenûbTürküyle Şimâl Türkünü birleştirmek husûsunda büyük hizmetler etmişti. Bunların bir oğlu olan İsmail Bey Gasprinski "Fikir birliği dil birliği" şîârıyla bütün kabîleler tarafından anlaşılır bir dilde "Tercüman" gazetesini neşretmeye başladı ve bu gazete otuz senelik neşriyâtıyla devamında ittihâd fikrine hizmet etti. Fakat bu devrelerde Türkiye'nin idâresi Türklük hayâtından tamamen mahrûm olan Abdülhamit'in elinde ve hürriyet-i fikir, hürriyet-i kelâm katiyen memnû olduğu için Kırım'ın bu sadâsı Türkiye'de aks-i tesîr yapamadı. O vaktin Türkçüleri: Necîb Asım Bey, şâir Mehmet Emin Bey , Ahmet Mithat Efendi, Ahmet Hikmet Bey ve diğerleri Türkçülük hareketini memlekette taammüm edemediler ve Türkiye'nin resmî ve gayr-i resmi matbûâtı eski rûhda ve lisânda devam etti, Türkiye'nin Osmanlı şûârası, üdebâsı, Abdülhak Hamit , Halit Ziyagil, Tefvik Fikret 'i, Cenap Şehabettin'i rûhen ve manen Türk rûhundan Türk düşüncesinden çok uzak olan edebî eserleri Türkçeye tamamen ecnebî olan Osmanlıca yazmaya devam ettiler. Bundan dolayı Türk gençliğinin millî terbiyesinde rehberlik yapamadılar. Birinci Türkiye ihtilâli deTürkçülük fikrinin parlamasına büyük bir hizmet edemedi. Bilâkis Türkiye münevver takımının büyük bir kısmı Osmanlılık, İslâmcılık cereyânlarını takîb ettikleri için Türkçülük cereyânı zayıf olarak devam etti ve lisânda bu hareketin tesîri gâyet az oldu 1909 senesinde İstanbul'da tesîs edilen "Türk derneği" 1910 senesinde meydâna gelenTürk derneği gâyesini bunlardan sonra vücûda gelen Türk OcaklarıTürkçülük fikrini, lisânı Türkçeleştirmek meselesini epeyce tamîm ettilerse Türkçülük cereyânı başka memleketlerdeki millî cereyân gibi birinci mevki alamadı ve memleketin dâhili ve hâricî siyâsetinde gerek efkâr-ı umûmiyeye gerek hükûmete kendisinin fikrini imlâ edemedi. Türkçülük cereyânıyla beraber İslâmcılık, Osmanlıcılık ve vatancılık cereyânları devam etti.

Umûmîyet itibâriyle Türk münevverleri meyânında Türkçülük hakkında dört fikir vardır. Birincisi Türk kabîlerinin her yerini ayrı bir millet addederek ve kabîle simini millet ismine çevirmek ve kabîlenin lehçesini müstakbel bir lisân hâline sokmak-bu fikri eskiden beri Rusya'da yaşayan kabîlelerin Ruslaşmış mirzaları takîb ediyordu. Rus hükûmeti Rus efkâr-ı umûmiyesi bu fikrin tarafdârı idi. Osmanlılık cereyânı tarafdârları da meslek cihetinden bu fikirde Ruslarla müşterektiler.

İkincisi-Türk kabîlelerinin bazılarını Türklükle hiçbir münâsebeti olmayan başka milletler içine sokmak, bu fikirlerin tarafdârları İran Azerbaycanlıları meyânında epeyce kuvvetlidir. Bu sene de Berlin de "Biz Türk değil İranlıyız!" diyen davâyı isbât için neşredilen iki risâle bu hatalı fikrin tercümân-ı efkârıdır.

Üçüncü fikir-Türk kabîlelerinin birisinin veya birkaçının Türk olduğu kabûl edilerek başak kabîleleri Moğol-Fin-Ogur olduklarını davâ etmektedirler. Bu fikir Türkiye'de eski asırda çok münteşirdi. Bu fikir mûcibince Azerbaycanlılar Acemdi. Şimâl Türkleri, Türkistanlılar Moğoldu, Fin'i Ogur'du. İstanbul'un ihtiyâr gazetecilerinden Tasvîr-i Efkâr gazetesinin başmuharriri merhûm Ebuzziya Tevfik Bey şu fikr-i balanın pişdârı ve Süleyman Nazif Bey bu fikrin imâm-ı azamı idi.

Dördüncü fikir-Bütün Türk dilinde konuşan kabîleleri, bunların Moğollar, Finler, Rumlar, Farsîlerle ihtilânlını nazar-ı itibâre almadan Türk tanımak ve bunların lisânlarını lehçe ve şîve farklarına bakmadan bir dil addetmektir. Bütün dünyanın Türkolog ulemâsı son fikirdedirler. Avrupa'nın hiçbir semtindeki Türkolog ulemâsı aydın Türkiye ile Tebiriz Türkü, Semerkant Türkü, Bahçesaray ve Kazan Türkü meyânında fark yapmıyor. Bunların Türk ve lisânlarının Türk dili olduğunun da hiç de mütereddid değildir. Fakat İdil sâhilinde, Türkistan'da, Azerbaycan'da, Türkiye'de bu fikrin sıhhatinde şüphe eden münevverler şimdi de mevcûddur ve kendisinin hatasında şimdi de ısrâr etmektedirler. Fakat lisân-ı ilmi, târîh, Türk kabîlelerinin meyânında intişâr ettikçe bu dördüncü fikrin tarafdârı çoğalacaktır. İstikbâlde tamamen başka milletler tarafından temsîl edilmeyen bütün Türk kabîlelerinin cümlesi bu fikri kabûl edecektir ve bunu kendisinin hayât-ı gâyesi olarak kullanacaktır.

-Ayâz İshâk-Bütün Türklerde Yüksek Bir Türk Dilinin Vücûda Gelmesi Mümkün Müdür?-İkdâm-10250-30.Rabiülevvel 1344 Pazartesi-19.10.134119.10.1925-s.4-[Düinkü nüshamızdan mâ-bâd.]

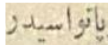
3.4.10. Garp ve Latin Elifbalarını Mukâyesi

-1-

Türk âlemî gâyet büyük manevî inkılâb devri geçirdiğinden tabiatıyla bütün kıymet-i maneviyelerini yeni noktalardan tedkîk etmekte ve onların eskiden biçilmiş pahalarını daha bir defa teraziye koymaktadır. Türk medeniyeti bütün etrâfından paslarla kapanmış olduğu için bu tefîş ve tedkîkimize gâyet vâsi olacak ve ictimâî hayâtımızın bütün dalları buna tâbi bulunacaktır: İktisâdiyâtımız, manevîyâtımız bu tefîş ve tedkîkten müstesnâ olacaktır. Bunun için Türk âleminin her tarafında hummâlî bir manevî hareket devam etmektedir.

TürkiyeTürkiye müstakil oldukları için başka Türk ülkelerinde olmayan vesâit ve şerâit Türkiye'de tamamen mevcûddur. Maddî ve manevî teceddüd için katiyen ârizî mevânî yoktur. Bunun için manevî teceddüde Türkiye'nin bütün arkadaşlarına rehber olması tabîdir. Türk milleti önünde halli çok geç kalan birçok millî, harsî meseleler vardır. Bunların en büyüğü dil tasfiyesi ve imlâ meseleleridir. Yaşadığımız devir demokratik bir devirdir. Bütün iktisâdî siyâsî, ilmî umûr halkla beraber yapılan bir devirdir ve buna vesâit eden kuvvetin en büyüğü en müesseri şüphesiz halkın dilidir.

Bunun içindir ki halktan kuvvet alan demokratik hükûmetli bütün milletler dillerini kurûnkurun-ı vustagibi küçük bir zümrenin inhisârından kurtarmışlar ve lisânlarını halklarının en âdisi tarafından anlaşılır dereceye sokmuşlar ve bundan azamî istifâdeyi elde etmişlerdir. Milletin müşkil vakitlerinde bütün millî kuvvetleri bir fikrî cereyân etrâfında toplamak ve idâme-i hayât münâzaasında maddî ve manevî seferberlik hâline çabuk koymanın esrârını elde etmişler ve bundan dolayı kurun-ı vusta bir medeniyetle müsellaş şarka karşı büyük galebelere çıkmışlardır.

Türkiye Cumhûriyeti garbın halkçılık fikrini gâyet şuûrlu olarak kabûl ettiği için tabiatıyla bu halkçılığı yalnız siyâsete, iktisâda münhasir bırakmayacaktır. Türk milletinin manevî servetini de bütün milletin malı yapmaya himmet, gayret sarf edecektir. Daha doğrusu devletin maârifini, ilmini, edebiyatını, matbûâtını halka doğru hareket ettirecektir ve bu işte en büyük âmil lisânımız, Türk dilimiz olduğundan birinci olarak bu dil meselesi meydana konulacaktır. İtirâf etmelidir ki: Şimdiki yazdığımız dil Türk dili değildir. Bu Türk milletinin saraylar etrafında toplanan bir zümre-i kalemiyesinin birçok lisânlardan, zebânlardan, langajlardan uydurmuş bir , jargonudur ve itirâf etmeliyiz ki: Bu

lisânın kârileri memleketimizdeki idâdî terbiyesini itmâm etmiş birkaç bin zâta münhasirdir ve bu lisân yalnız hudûd-ı milli hâricindeki arkadaşlarımıza değil, aslı Anadolu ahâlisine de tamamen yabancıdır. Bunun için halkımızla münevver zümremiz meyânında manevî münâsebet vesâit eden dilimizin ahâlimize anlaşılır dereceye indirilmesi tabîi değil mi? Bu husûsta mübâhise, münâkaşa devri çoktan geçti değil mi? Fakat şu lisânı halkçı yapmak, halkı edebiyata, ilme sokmak usûlüyle olacağından mekteb ve talim meselesine döneceğiz. Köylerde on mektep tesîs edip bunların meyânında bir edîb, bir yazıcının edebiyat âleminde karışması şüphesiz tasfiye-i lisân diye on sene bağarmaktan daha istifâdeli olacaktır. Fakat mekteplerimizi köye doğru hareket ettirdiğimiz vakit çocuk terbiyesi, talimi önümüze geliyor ve bunda da en bâriz olarak şimdiki lisânımızın köye gayr-ı münâsib olduğu meydâna çıkıyor. Muallim müşkil bir vaziyette kalıyor ve köylü çocuk da lüzûmu kadar istifâde edemiyor ve bu noksanı görenmuallimlerimiz dâimâ doğru yol arıyorlar.⁵⁸ Dâimâ köylüyü en kısa yoldan medeniyete sevk etmenin çârelerini taharrî ediyorlar. Bunların bugüne kadar yaptıkları tecrübelerden aldıkları netîceler şudur:

Lisânımızı tasfiye, imlâmızı ıslâh etmeli, elifbamızı amelî revşe sokmalıdır, Bunların mevzûsunda durmadan fikir yürütülüyor, durmadan taharriyât yapılıyor. Fakat meselenin eski vaziyetinde kalıyor. Bazı mektepler bu meseleleri birden halletmek için bütün hurûfâtımızı değiştirmeyi teklif ediyorlar. Bazıları da elimizdeki garp hurûfâtını ıslâh etmeyi lâzım buluyorlar. Şu iki cereyânın da gerek Türkiye'de ve gerek millî hudûdun hâricindeki Türkler meyânında tarafdârları, aleyhdârları olduğu için biz de bu bâbda mütâlaamızı dermeyân etmek istiyoruz.

Şimdiki günde bütün Türk âleminin kullandığı elifbaTürklerin millî elifbaları değildir. İslâmiyetin tesîriyle Türkler yavaş yavaş kendilerinin millî Orhun yazılarını bırakmışlar ve garp elifbasına göçmüşlerdir. Arap lisânı için fevkalâde mükemmel olan bu elifba, bizim Türk dilinin ihtiyâclarına kâfi gelmemiştir. ve bunun için dilimize mahsûs seslere mukâbil olarak ulemâmız çoktan yeni harfler icâd etmeye mecbûr olmuştur. Bunlar meyânında en göze çarpanları "kef", "çim"je" harfleridir ve pek çok seslerimize mukâbil harfler daha icâd edildiği için imlânın karmakarışık bir vaziyet almıştır. ve bundan dolayı gâyet müstacil revişte imlâ meselesi emydâna gelmiştir. Herkesçe malûmdur ki: İlifbalarda ideal:

⁵⁸ Muharririn bu derdiyle "İkdâm" hemen otuz sene evvel meşgûl olduğu bu hakikati memlekete pek geç anlatabildi.

1-Herkese mahsûs bir harf olmak ve her harfin yalnız bir sese münhasır kalması.

2-Harflerin basît olması, okunması, yazılması kolay olması.

3-Matba ve yazı makineleri için harflerin elverişli olmasıdır. Arap elifbası, Arap lisânı için bu şerâitin ekserisini câmi olduğu için bu harfler Araplar için ideal elifbaya çok yakındır ve küre-i arzın elifbaları meyânında şüphesiz mükemmeldir. Bunun içindir ki Arap elifbası İslâmiyetle beraber bütün şark milletlerine âmm bir elifba olmuştur. Bizim Türkçeye gelince bu elifbanın tabi pek çok noksanları vardır. Bu noksanları tesbît için evvelâ Türk dilindeki sesleri tayîn etmek lâzımdır.

Bizim Türk dilinde "sâmit sesler" yirmi ikidir. Savti sesler dokuzdur. Türk dilindeki bütün sesler bu aşağı yukarı bütün Türk kabîlelerinin 31'dir. Lehçe ve şîveleri için müşterektir demek Türk dilinde her kelimeyi doğru yazabilmek için 31 harfe ihtiyâc vardır. Bu vakte kadar bizim bu ihtiyâcımızı Arap elifbasıyla ifâ edegelmışizdir. Arap elifbasının bütün harfleri 28'tir. Fakat 28 meyânında bizim dilimizde katiyen sesleri olmayan harfler vardır. (peltek se, tı, zı, dad, ha, hı, ayın)demek biz garp elifbasından kendimizin sâmit seslerimize yalnız 18 harf bölebiliyoruz. 9 savti seslerimize karşı da yalnız 3 savti harf bölebiliyoruz. Binâenaleyh bizim 11 harf için açığımız olacaktır. Eski devirde "kef", "pe", "je", "çim" harfleri uydurulduğu için noksanımız savti harflerde kalmıştır. Yani Arap elifbası kullandığımız meüddetçe biz 6 savti harf yapmak mecbûriyetindeyiz. (Bütün tahlilimiz Arap elifbasıyla Türk elifbasını tefrîk edilen tarzda yapıyorum) Meselenin bu revîşinde halli kabûl edilecek olsa şimdi kullandığımız elifbanın şeklini muhâfaza ederek 6 yeni savti harfler yapabilirsek Türk dilinin, Türkçe kelimelerinin imlâsı halledilmiş olacaktır. Arabî, Farsî kelimelerin yazı usûlü ya eski lisânındaki şeklini muhâfaza edecek, ya usûl savtıyla Türkçe gibi yazılacaktır. İkinci usûl: Radikal usûl olup elifbamızın sağdan sola yazmak usûlünü değiştirip soldan sağa yazılacak yeni bir elifba kabûl etmektir. Matbûâtta çok defalar müzâkere edilecek Latin hurûfâtıyla elifbamızı değiştirmektir. O zamânda şu vaziyet önünde bulunacağız. Latin elifbasında 29 hurûf vardır. Bunların 20'si sâmit, 6'sı savtidir. (a,e,i,o,u,y) y,q,z,w,x hurûflarının mukâbili bizim dilimizdeki çok müstamel "çim", "şe", "hı" seslerimize karşı basît elifbada yoktur.

Bunları da tertîb-i revîşte uydurmaya mecbûriyet hâsıl olacaktır. Demek Latin harfi bizim 31 sesimize mukâbil 21 harf verebilecektir. 10 sesimiz açıkta kalacaktır. Şu hâlde Latin elifbası kabûl edildiği vakit yeni Latin elifbasından 10 yeni harf yapmak mecbûriyetinde kalacağız. (Ha, çim, hı, kaf, kef, kef sâmitlerine karşı hem de dört hurûf savti) Fakat bunlar

Türk sözleri içindir. Arapça ve Farsîsi çok olan İstanbul lehçesi için (tı, zı, dad, ha, ayın) seslerine karşı daha sekiz yeni şekil uydurmaya mecbûr olacağız. Binâenaleyh Latin elifbası kabûl edildiği takdîrde CenûbTürkçesi için 17 yeni harf yapmaya ihtiyâc hâsıl olacaktır.

Matbaa ve yazı makineleri için Latin hurûfâtı aldığımız zamân, Şimâl Türkçelerine 31 küçük harfle 31 baş harfleri mecmû 62 OsmanlıTürkçesinde 38+38=76 harfe ihtiyâc olacaktır. Matbaa harflerimiz şimdiki günde şimâlde 79 şekildir. (Şimâl Türklerinin bir mütehasısı, Abdurrahman Bornaşı şu hurûfâtı 56'ya indirdiğini gazetelerde okuduk. Fakat ne tarzda olduğunu göremedik.) Burada da aşağı yukarı şu tarzdadır. Şimdi bu iki elifbanın mukâyesesinde tekinin cihetinden Latin elifbası daha kolay olması muhtemeldir. Husûsen matbaa yazı makineleri için sühûletli olması muhakkaktır. Latin elifbasını göze çarpan noksanı da bizim bütün ihtiyâcâtımıza kâfi olmamasıdır. Latin elifbası Arap lisânı için katiyen kâbil-i tatbîk değildir. Bizim dilimizde pek çok Arap kelimeleri olduğu için bunda büyük müşkilâta marûz kalacağız ve katiyen imlâ meselemiz halledilmeyecektir. Arap elifbası kalacak olsa ne tarzda ıslâh edilmelidir? Bu husûsta ıslâhçıların fikirleri budur, evvelâ bunu talîm ve terbiye kitâblarımız savti usûl üzerine yazmalıdır ve bütün Türk kelimeleri savti imlâyâ tâbi tutulmalıdır.

Sâniyen: Türk elifbası Arap elifbasından ayrılmalıdır: Birinci senelik talîm kitâbları yalnız Türkçe olmalıdır.-Sâniyen: Garp elifbasının şeklini muhâfaza ederek yeni savti harfler icâd edilmelidir-Râbien: Matbaa ve yazı makineleri için hurûf muttasılaları hurûf munfasıla ve münferide tarzına sokulmalıdır. Birinci maddede gösterilen Türk kelimelerinin savti imlâyâ tâbi tutulması mesele simesesi maa't-teessüfTürkiye'de daha tatbîk edilmemiştir. Bundan dolayı talîm usûlü gâyet çetindir. Fakat bu şimâl Türklerinde ve Kırım'da tamamıyla tatbîk edilmiş Türkistan ve Kafkasya'da da tatbîkine başlanmıştır. Bu usûl sâyesinde Rusya Türkleri meyânında da okuma yazma talîmi büyük bir sühûletle taammüm etmiştir. Bu husûsta üstâdlığı 30 sene mukdem Kırımlı İsmail Bey Gasprinski yapmıştır, "Hoca-i Sıbyan" isminde bir elifbasıyla bütün Rusya Türkleri meyânında usûl-i savtiyenin taammümüne temel atmıştır. Şimâlde bu yolda Hadi Maksudi, Şakir Tahiri, Muhiddin Kırbanklı Beyler çok emek sarfetmişlerdir. Hakikaten savti usûlün tamamıyla memlekette yerleşmesine muvaffik olmuşlardır. Arap elifbasının Türk elifbasından tefrîk meselesi de hârici Türkler meyânında çoktan kabûl edilmiştir. Oradaki ibtidâî mekteblerin birinci senelik kitâbları yalnız Türkçe kelimelerden yapılmıştır.

Türkçe okuyup yazmadan mukdem Kuran ve âyet-i şeriler talimi çoktan ortadan kaldırılmıştır. Mekteb programında da garp elifbası, garpça okuyup yazan ikinci seneye konulmuştur. Bunlar Bolşevik idâresinden mukdem mekteblerimizin programına kendimiz sâhip olduğumuz devrede kendi programlarımız tarafından yapılmıştır. Türk dilinin muhtâc savti harfler icâdı hakkında her yerde pek çok emek sarfedilmiştir. Türkiye'de, Azerbaycan'da İdil sâhilinde bu husûsta pek çok tecrübeler yapılmıştır... Esâs itibâriyle "vav, ye, elif" harflerinden 9 savtı çıkarmak için çok uğraşılmıştır.

[Mâ-bâdı gelecek nüshamızdadır.]

Ayaz İshak-Garb ve Latin Elifbâlarını Mukâyese-1-İkdâm-10389-29.Şaban 1344 Pazar-
14.03.1342-14.03.1926-s.2

3.4.11. Arap ve Latin Elifbasını Mukâyesi-2-

[Birinci makale 10389 numaralı nüshamızda intişâr etmiştir.]

Fakat her bir mütehassısımız kendisine mahsûs alâmetler koyduğu için bunlar taammüm etmişlerdir. Bunun taammümü salâhiyetdâr bir millî müessesenin emir ve fermânına bağlıdır. Hurûf-ı muttasılalarımızı hurûf-ı munfasıla ve münferid yapmak husûsunda pek çok tecrübeler yapıldığı malûmdur. Milaslı Doktor İsmail Hakkı Bey, bununla senelerce uğraşmıştır. Harb-i Umûmî'de de askerî emirler, fermânlar için Enver Paşa'nın emriyle hurûf-ı münferide kabûl edilmiştir. Rusya'da Zakir Remey Efendi hurûf-ı munfasıla ile bir elifba kitâbı neşretmişti. Muhârebenin kabîlinde matbaa mütehassısı Kazanlı Mehmet İdris yazı makineleri için hurûf-ı münferideler yapmıştı.⁵⁹

Bugün dahi Kazan'da Abdurrahman Bonaris bu mesele ile uğraşmaktadır. Gazetenin yazdığına göre Arapçanın sıklığı değiştirilmeden matbaa ve yazı makinesi altmış altıya kadar indirilmiştir. Lâkin bu teşebbüslerin hiçbirisi muvaffakiyetli derecede değildir. Ekserisi gâyet kaya, gâyet ağır okunaklı olmuştur ve bu hareketlerdeki muvaffakiyetlerde salâhiyetli bir ilmî müessesenin muntazaman çalışmasına bağlıdır. Bunlarla Türkiye cihetinden gelen suallere cevâb verilmiş gibi oluyor. Fakat harf meselesi yalnız Türkiye'nin bir meselesi midir? Milletler kendilerinin millî teşkilâtlarında eski ananelerine, eski usûl mimârlarına o kadar ehemmiyet verdiği hâlde biz bin senelik elifbamızı yalnız teknik cihetinden mi müzâkere edeceğiz? Şüphesiz bu bizim hars meselemizdir. ve buna bir geniş millî noktadan zar etmemiz mecbûrîdir. Elifba meselesi mademki millî hars

⁵⁹ Marûf İran sefîri Malkumhan herkesten evvel hurûf-ı munfasıla ile Avrupa'da kitâblar bastırmıştır. Ezcümle Gülistan-İkdâm.

meselesidir, bizim millî harstan maksadımızın ne olduğunu sarîhen beyân etmeliyiz. Bunun için biz millete nazarımızı tesbît etmek mecbûriyetindeyiz.

Milliyet hakkında iki umde "concebtion" vardır. Birincisi milliyeti bir ictimâî çerçeve olarak kabûl edip bütün maddî ve manevî terakkîyâtı milletin ananesine uydurarak terakkî ve teceddüde doğru gitmek, ikincisi milliyeti geçecek bir devir diye telakkî edip başka milletlerle arasını tefrîk eden husûsiyetleri kaldırarak milletin kozmopolit bir grup olmasına çalışmaktır. Avrupa milletleri birinci nazariyeyi kabûl etmişler ve bütün maddî ve manevî terakkîyâtı kendi ananeleri dâhilindeki düşünceleri tarzında yapmışlardır ve bundan dolayı Avrupa'da Fransız medeniyeti, Alman medeniyeti gibi ayrı ayrı şimâlî, ayrı kokulu muhtelif renkli medeniyetler meydana gelmiştir. İkinci nazariyenin tarafdârları 19'uncu asrın nihâyetlerinde meydana gelen Rus nihilistleriyle Osmanlı İmparatorluğu devrinde Türkiye maneviyâtına hâkim Osmanlı münevver zümresidir. Kurun-ı vusta İslâm ulemâsıdır. Bas-ı badelmevt ulemâsı olarak Osmanlı İmparatorluğu enkâzından meydana gelen Türkiye, bugünkü güne kadar bütün dâhilî, hâricî siyâsetini birinci umde üzerine bina etmişti ve kendisinin siyâsî, iktisâdî istiklâl davâsında milliyetçiliği, Türkçülüğü temel taşı olarak kullanmıştı. Tabi şu kadar kan pahasına elde edilen istiklâlini yeni Türkiye, fikir sahasında da muhâfaza edecektir. Gerek şarktan ve gerek garptan gelen her bir yeniliğe kendisinin nokta-i nazarından bakacak ve Türkçülük tevâzusıyla tartacaktır.

Şu noktadan Latin elifbası tedkîk edildiği vakit bizim önümüze birkaç sual geliyor. Birinci Latin elifbası kabûlü bizim harflerimizin fenâliğinden mütessir olarak kendi mefkûrelerimiz tarafından çıkarılmış bir mesele mi? Yoksa hâricden ilkâ edilmiş bir ecnebî fikri mi? Meselenin târîhine bakacak olursak garp hurûfâtının Türk dillerine münâsib olmadığını meydana atan şahsiyeti biz Rusya'da görüyoruz. Bu da üçüncü Alexandre, Türkleri dehşetli Ruslaştırma siyâsetini takîb ettiği devirde Rus misyonerlerinden meşhûr İlminski'dir. Çarın en marûf müşâviri olan Pupiadosof'un himâyesiyle misyoner Arap hurûfâtının Türk diline uymadığını delil göstererek Kırgız Kazaklara Rus elifbasından uydurma bir elifba yapmış idi. Bu elifba ile Kırgızcada ibtidâî talîm için misyoner cemiyeti masârafına kitâblar da neşretmiştir. Bir Kırgız şâirinin şiirini şu hurûfâtla neşredip ahâli meyânında dağıtmıştır. İlminski'nin maksadı bununla bütün ilim ve kitâb merkezi olan İdil sahili, Türkistan ve Türkiye ile sekiz milyonlu Kırgız-Kazak kabîlelerini ayırmak ve onları Rusların, gayr-i Rus Hristiyanlar için yaptıkları "irfân merkezlerine" bağlamak idi.

Mütefekkirlerimizin elbirliğiyle çalışmasıyla bu teşebbüs bir netîce verdi. Kazakistan'da Rus hurûfâtı kabûl edilmedi. Bilâkis Kazak-Kırgızlar da Kırgız talebesi şimâl Türklerinin mektep ve medreselerini doldurdu ve lisânına ve hurûfâtına millî bir taassubla sarıldı. Bütün Türk dillerine müşterek olan Arap hurûfâtına Kazaklar, Kırgızlar da daha kuvvetli bağlandılar. 905 senesinin küçük revolüsyonundan sonra Rusya'da yaşayan bütün Türk kabîleleri büyük bir harekete geldiler ve kendilerinin milletleri, Türklükleri etrafında yuva yapmaya başladılar. Bu hareket her ne kadar yerli âmillerden gelmiş ise de Rus hükûmeti bu hareketin mebdai İstanbul ve Türkiye telakkî etti. Rusya'da reaksiyon başlayıp Stalin hükûmeti res-i kâra geldikten sonra bütün Türk ülkelerinde talîm ve terbiyeninİlminski'ninyaptığı elifba ile okunulması hakkında bir emir verdi. Fakat emirnâme milletin elbirliği ile mukâbelesine karşı hayâta tatbîk edilemedi. Bundan sonra Rusya'da hareket durdu. Yalnız Türkiye'nin Arnavutluk'un da Avusturya ve İtalya misyonerleri, Arnavutları Türklerden harsen tefrîk için Latin hurûfâtıyla talîme başladılar ve Arnavutları Latin hurûfâtı vâsıtasıyla gâyet çabuk Avrupa medeniyetine eriştireceklerini meydâna sürerek onların münevver zümresi tarafından şu elifbayı kabûl ettirdiler.

Netîcede Arnavutluk devleti meydâna getirildi. Aynı zamânda Latin hurûfâtının tarafdârları meydâna çıktı. Azerbaycan'da Şah Tahtinsiki, şimâlde şâir Said Remey bulunuyordu. Fakat bunlar kendilerine hiçbir yerde tarafdâr bulamadılar. Bu cereyânı bütün Türk illeri mütefekkirleri bir fütürizm gibi telakkî etti. Latincilik büyük bir kuvvetle 23'üncü senede Rusya'da yine meydâna geldi. Azerbaycan Bolşevikleri meyânında birisi bir vakte kadar ilim ve fikirle meşgûl olduğu hâlde Latinci kesildi. Arap hurûfâtının noksaları hakkında Bolşevik fırkasının yardımıyla bu propagandaya başladı ve Azerbaycan'da Latin hurûfâtı kabûl edildi. Azeri lehçesine Ermeni, Gürcü, Rus ve Latin hurûfâtından mürekkebi bir elifba yaptılar ve bunun tatbîkâtına başladılar. Garîbi şudur: Türkiye'ye harsen ve lehçeten en yakın olan Azeri Türkleri meyânında Latin hurûfâtı birinci olarak tatbîke başlandı. Bundan son 34'üncü senesinde Tataristan, Kazakistan meyânında coğrafi köprü vazîfesi ifâ eden Başkürdistan Bolşevikleri meyânında Latinciler meydâna çıktı. Mebâniyet-i milliye için Türkiye'nin birinci istiklâl mahkemeleri tarafından idâma mahkûm edilmiş Şerif Manatok isminde birisi Latin hurûfâtının tarafdârı çıktı ve Başkurt Bolşeviklerine Latin elifbasını kabûl ettirdi. Geçen sene Rusya'daki bütün Türk ülkelerinde bu husûsta çok propaganda yapıldı fakat Tataristan, Kırım ve Türkistan, Kazakistan Latin elifbasını kabûl etmeden imtinâ etti. Şimdiki halde Bakü'de toplanacak Türkoloji kongresi bu meseleyi de müzâkere edecektir. Demek hârici Türklerde bu hareket

milletin kendisinin fikrî semeresi değildir. Bilâkis millet-i hâkimelerin dolu dolu siyâsî esbâbdan dolayı kabûl ettirmek istedikleri bir teklîftir. Son zamânlarda Türkiye'de Latinciler kuvvet buldu. Matbûatta bir propaganda yapıldı. Meselenin ne kadar ciddi olduğunu tahkîk için Vasıf Bey devrinde bu husûsta Maârif Vekâleti muallimleri meyânında bir anket de yaptı. Fakat netîcede Türkiye'deki muallimlerin yüzde doksan yedisi Latin hurûfâtının aleyhine fikir verdi ve bununla mesele durdu. Şimdi bu milletçilik, Türkçülük bakışından Arap ve Latin hurûfâtının lehinde ve aleyhinde neşredilen delîlleri meydân-ı muhâkemeye koyacağız. Asla muhibbilerin fikrince Arap elifbasını biz bin seneden beri kullandığımız için bu hurûfât millî ananemiz hâline gelmiştir ve bunu bırakmak, milletimizin bir köşesini kırmak demektir. İkinci bin sene devresinde Arap elifbasıyla bütük bir Türk edebiyatı vücûda gelmiştir. Latin hurûfâtı kabûl edilecekse bunları elli sene sonra şimdi Orhun, Uygur yazılı kitâblarımız gibi yalnız mütehasşısaların elinde kalacaktır ve halkımıza târihî büyüklüğümüz mechûl kalacaktır. Şimdiki fikri ilmî, edebî cereyânlarımızla, mâzimiz arasında büyük bir uçurum açılacaktır. Üçüncü, bizde hattatlık bir sînâat-ı nefise olmuştu. Bu yolda bizmim meydâna getirdiğimiz muciz eserler gâyet çoktur. Bu yazımız bizim nakkaşlığımıza, dokumacılığımıza, kuyumculuğumuza büyük bir tesîr yaparak mamûlâtı isminde gâyet güzel bir sanat meydâna getirmiştik. ve bununla Avrupa'yı müttehîr etmiştik. Latin hurûfâtının kabûlü ile bütün bu el işleri sanatımızın temelini yıkacağız ve netîcede bu sanatımızı kaybetmiş olacağız. Dördüncü, Arap elifbası bütün Türk kabîlelerini birbirine bağlayan iplerin birisidir. Türkiye'de neşredilen Türkçe kitâbların bütün Türk ülkelerinde okunması, bu hurûfât birliğine medyûndur. Türk kabîlelerinden hangisinin olursa olsun Latin hurûfâtı kabûl etmesi bu birliği kıracaktır ve harsî birliğimize darbe indirecektir. Beşinci, Latin elifbası kabûle dildiği vakit bu elikfa her ülkede yerli vakâyî ve ahvâlin tesîriyle yayılacaktır ve bir kabîlenin kabûl ettiği elifba başka kabîlelerin elifbasından başka başka olacaktır. Her kabîlenin yazdığı ve neşrettiği bir kitâb, yalnız o kabîlede okunacaktır ve komşu kabîlelere tamamen ecnebî olacaktır. Bundan dolayı her kabîlenin, komşu kardeş kabîlesinin ilmî kuvvetinden istifâdesi kapısı kapanacaktır. Her kabîle ayrı⁶⁰ mektebli, ayrı edebiyatlı küçük bir milletçik olarak kalacaktır. Komşudaki kabîle farklarını itibâra almadan büyük bir medeniyet yapan milletlere harsen mağlûb olacaktır, eriyecektir, bitecektir. Altıncı, Türk milletinin efrâdı kâmilin Müslümân olduğu için Kuran duâları tahsîli tabiatıyla

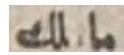
⁶⁰ Şimdi Rusya'daki Türk kabîleleri için Moskova'da mahsûs tesîs edilen komisyon, riyâsetinde Samonlaviç olduğu halde Rusya Türklerini on bir taksîm ederek on bir Latin elifbası hâzırlamıştır.

Araphurûfâtıyla olacaktır. Bunun için çocuklarımıza Arap elifbasını talîme de muhtâc olduğumuz ve talîm hayâtımıza bir elifba yerine yeni elifba girecektir.

Latin elifbasının meziyetleri ancak teknik cihetindedir. Lâkin Rusya'da yaşayan bütün kabîlelere Latin elifbası kabûl ettirecek olsa yalnız CenûbTürklerinin (Anadolu, İran ve Azerbaycan) Arap elifbasıyla kalması yine bir millî meseleyi meydâna çıkaracaktır. O da büyük Türk milletinin harsının sunî olarak ikiye taksîm edilmesi istikbâlde iki büyük grubun birbirinden uzaklaşmasıdır. Bu mesele bugün daha hayâtî olarak mevcûd değildir. Bakü Türkoloji Kongresinde Latin elifbası kabûl edilip beş on sene içinde Rusya'da tatbîk edilirse cenûb Türklerinde bu mesele gâyet mühimm millî bir hars meselesi olarak önümüze gelecek ve bizden hallini taleb edecektir.

Ayâz İshâk-Arab ve Latin Elifbâlarını Mukâyese [Birinci Mâkâle 103898 Numaralı Nûshamızda]-İkdâm-10392-03.Ramazân 1344 Çarşamba-17.03.1342-17.03.1926-s.3

3.4.12. Lisanımız

Memleketimizde şiddetle lüzûmunu hissettiğimiz bir şey vardır: Mükemmel bir lûgat kitâbı. Arabî, Farsî kelimeler yavaş yavaş ortadan çekiliyor. Bunların yerini başka lisânlardan alınan kelimeler işgâl ediyor. Bu ise lisânda bir inkılâbdır. Bu yolcu kelimelerin yerini yalnız ecnebî lisânıyla dolduracak olursak bir müddet sonra Türk lisânı tanınmayacak bir şekle girecek. Kıymet-i beyânîyesi azaldıkça azalacaktır. Büsbütün münkatı olacaktır. O vakit, şâirlerimiz ne yapacaklar, ilhâmlarını nereden alacaklar. Türk lisânının bir ilim lisânı olup olmadığını tedkîk etmek biltabi mevzûmuzdan hâriktir. Yalnız şurasının nazar-ı itibâra alınması icâb eder ki bir milletin malûmâtı yabancı kelimelere istinâd edilemez. Şekilden şekle gire çıka mürûr zamân ile lisânımızın kâbiliyet beyânnâmesi gözlerden nihân olur gider. İşte "Edebiyatımız ölüyor" endişesinin esâsı budur.

Bir şâire millî bir şâir diyebilmek, onun yaşadığı memleketin, içinde yetiştiği milletin duyguları ile alâkadâr olmasını ve o duyguları vahdet-i cevheriyesinin yani rûhunun muhâfazasına hizmet edecek bir şekle koyması icâb eder. Biz bu şekle "Millî Edebiyat" diyoruz.

Şâirler ilhâmlarını münâsib buldukları kalıplara doldurup boşatanlardır. Bu kalıplar ve bu kablur lûgatten lûgatten başka ne olabilir? Onların yapabilecekleri bir şey var ise bunları kolaylıkla arayıp bulmak, duygularını halka duyurmak husûsunda mazhar-ı sühûlet

olmaktadır. Sühûlet beyâna mazhariyet ise yanında gâyet zengin bir lügât kitâbının hâzır bulunmasına tevaffuk eder. Bir şâir intihâb edeceği kelimenin nereden gelip, nereye gittiğini aslı ve fiili ne olduğunu, buralarını düşünmez düşünmez, onun aradığı şey ilhâmını dökcek biri kalıp bulmaktır. Hulk da böyledir. Elverir ki o kelimeyi herkes tanınsın, o kelime kendinde bir tesîr mahsûs hâsıl edilsin, üdebâ her türlü sûr-ı hayâliyyeyi cilvelendirecek kelimeler ararlar, onlara sundukları kelimeleri kullandıramazsınız. Elifbayı sevmek bir zevk, bir intihâb zâtî meselesidir. O yalnız bir şeye istimâlini gösterir, numûnelere. Bu numûnelere "darb-ı emsâl" "halk şiirleri" hatta "halk tekerlemeleri" dediğimiz "horana"lar ki: Bunlara "hurâfât-ı avâm" diyebiliriz.

Evet, bir şâire, "millî şâir" demek için o: "Ben bunları sizden aldım, sizin halkınızdan topladım" diyebilmelidir. Fuzûlî'nin hayât-ı edebîyesinin devamını da bu noktada aramaklığımız iktizâ eder. Anadolu'yu görmeyen, rüzgârlarının dağlara aksettirdiği çıkıkları işitmeyen, inleye inleye akan derelerin iniltilerini dinlemeyen, Karafatma'nın "yine havalandı gönlümün kuşu-olmadı bir dala konduramadım" gibi terennümât-ı dura durunu duymayan bir İstanbul şâiri olamaz. Çünkü Türk'ün hâlet-i rûhiyesini kâbil-i tefelhüm eyleyecek bir şekle koyamaz.[*]

Şiirin zuhûru, lügatten evveldir. Çünkü şiir, rûh-ı beşere lügatten hatta şuûrdan akrebdir. Hayâl, intibâât-ı zihniyeye takaddüm eder. Hayâl, rûhun kendi üzerindeki inikâsıdır. İntibâ da inikâsdan sonra hâsıl olmuyor mu? İnsan düşünce düşünce bir filozof olabilir, fakat bir şâir olamaz. Şâirlik, şâirülazamımızın dediği gibi: "O bir fazl-ı gayr-ı müktesibdir" şu fark ile ki filozof mefkûresini, şâir muhayyilesini kullanıyor.

Ben, Avrupa'da Türk lisânına âid icrâ edilen tettebbuât-ı ilmiyenin isâbetine bir türlü akıl erdiremiyorum. Buna bir ilim nâmı veriliyorsa, Türk ilmine muhâliftir. Onun mümeyyizât-ı kavmiyesi Rusya'da, Macaristan'da anlaşılamaz.[**] Bu olsa olsa bir merâk meselesidir. Türk lügâtî Anadolu'da teşekkül edecek bir lisân cemiyeti tarafından yazılır. Üst tarafı karaltıya silâh çekmek nevinden, hakîkatsiz bir nümâyişten ibâret kalır. Bilmiyorum ki Türk Ocağı bu mesele ile ne dereceye kadar alâkadâr oluyor?

Birçok Kürt, Arap aşîretleri biliyorum ki aslı Türk iken Arap ve Kürt lisânı öğrenmiş, az bir müddet sonra da tekellüm ettiği kavmin mâlî olmuş gitmiş, kavmiyete delâlet edecek bir vasfı kalmamıştır. Demek ki bir kavim rengine boyandığı bir kavme en ziyâde lisân vâsıtasıyla istihâle ediyor. Binâenaleyh mümtâz-ı kavmiyenin esâsı tenâsül değil, lisândır. [***] Lisânın aynıyla insan olduğu nâkâbil inkâr bir vuzûh ile meydândadır. İstanbul için

bu bâbda bir vazîfe arayalım. O, olsa olsa bir evrâk mahzeni, çok çok Anadolu'daki muhtelif lehçelerin ilmî bir anlaşma merkezi olabilir. Duymakla düşünmek başka başka meselelerdir.

[*]Biz bu fikirde değiliz. Anadolu bir Türk muhîti olduğu gibi İstanbul da bir Türk muhîtidir. Neden oranın türrehâtını duyan şâir olamazmış?-İkdâm

[**]Bu mütâlaaya da iştirâk edemeyiz. Orhun vadisindeki Türk âbidesini okuyanlar ne Anadolu'yu ne de İstanbul Türkleri değildi. Ecnebîlerdi-İkdâm.

[***]Lisân hiçbir zamân mümeyyizât kavminden olamaz.

Dardağanzâde Ahmed Nazîf-Lisânımız-İkdâm-10242-22.Rabiülevvel 1344 Pazar-11.10.1341-11.10.1925-s.3

3.4.13. Asrî Türk Harfleri-Doktor İsmâil Şükrü Son Darbe-i Tahlîs=Harflerimiz

Bu kitâbı Abdullah Cevdet Bey, âtîdeki ibârelerle kârilere takdîm edip diyor ki:

Son teceddüd ve ıslâh darbesi vurulmamıştır. Bundan on dört sene evvel "Mukadderât-ı Târîhiye"ye yazdığımız uzun dibâcede "harîfler" kelimesiyle "teokrat"ları murâd ederek bu harîfleri ve bu harfleri atmadıkça Türk için hakîkî necât yolu açılmaz" demiştik. Bunlardan birincisi bugün Türk dehâsının doğurduğu Mustafa Kemal'in yedd-i azm ve cüzmiyle def edilmiştir. İkincisi pâyband duruyor. Fakat birincinin izâle edilmiş olduğu ne kadar muhakkak ise ikincisinin izâle edileceği de o kadar şüphesizdir. Bu darbe-i tahlîsi de yine o büyük meşâleden bekleyeceğiz. "Her türlü teâli ve tekemmüle müstaid olan milletimizin ictimâî ve fikrî inkılâb hatvelerini kısaltan mâniler behemehâl berteraf edilmelidir." Diyen Mustafa Kemal'dir. O Mustafa Kemal ki Türk'ün şuûrlu ve şuûrsuz vesâika-i istihlâsını ve bilhâssa fikrî ve vicdânî hürriyete iştîyâkını teşehhus ettirmektedir.

Harf meselesinin bir mesele-i ilmiye olduğu söylenmesin: Her mesele ilmîdir ve skolastik âmillerden istifâde edilen her mesele, muhâfazakârâne hallolunmak muhakkaktır. Şekl-i hükûmetin takrîri bunlardan istignâ olunsaydı ne karar çıkardı biliriz. Bugünkü harflerimizle, asrın istediği sûrat ev sühûletle yükselmemiz muhâldir. Bazı kimseler yazımızın "hüsn-i bedîisinden" bahsediyorlar. Bunlar hattâtırlar ve hatâdadırlar. Bazı kimseler Arap harflerinin sûratle yazmaya elverişli olduğundan dem vuruyorlar. Bunlara da sitenografyayı gösteriyoruz. Biz, sitengografya istemiyoruz. Hat istiyoruz. Kadîm arkadaşım İsmâil Şükrü, Mısır'dan bağıyor, Türk rûhu Afrika'dan bağıyor. Rûh-ı fikrimiz kollarda bu kelepçeyi çıkaracağız diyor. Bu hak ve cesâreti milletin rûh-ı teceddüd ve tecdîdinden bi-hakkın temsîl eden Mustafa Kemal'den, onun bir âlev parçası gibi sıcak

ve ışık verici sözünden alıyor. Arkadaşım Şükrü İsmâil Bey'den şu noktada ayrılıyorum: O büsbütün yeni bir Türk harfi ihtirâ etmeyi teemmül ediyor. Bunu ben müfrit buluyorum. "Latin Harfleri" dediğimiz harfler tek bir milletin malı değildir. Büyük bir kısm-ı beşeriyetindir. Esâsen harflerin arasındaki fark aslî pek azdır. Tahsin Ömer Bey'in tedkîkâtı Arap harfleriyle Latin harfleri arasındaki ferâyeti rûşen kılmıştır. Ben tebellür ve teşehhus etmiş olan Latin harflerine dilimizin iktizâ ettirdiği birkaç belgede bir iki sâat harf ilâve etmek ve bu sûretle Latin ahrflerini kabûl etmek tarafdârıyım.

Hurûfât meselesiyle uzun senelerden beri meşgûl olan Mehmed Sâkin Bey , daha dün kendisinden aldığım mektûbda aynen şu satırları yazıyor:

İki bin sekiz yüz sene evvel Finikeliler veyâhûd eski İbraniler tarafından icâd edilen ve garpta Latin harfleri nâmını almış olan elifba tekâmül ederek bugünkü şekle girmiş ve Şarkta Aramiler tebalar ve nihâyet Araplar tarafından tereddi ve tahrîfâta uğraya uğraya elimizdeki eşkâl ve işârâtı sakimeyi bulmuştur. Bunlara harf demek günâh ve acîbdir. Yazı, havvâsa âid olmayıp bütün bir milletin mâl-ı müşterikidir. Bu yazılar ile bir millet hiçbir zamân kelimenin tam manâsıyla okuryazar olamayacak ve ümmîlikten kurtulamayacaktır. Zaten okumuşlarımız bile cehlden kurtulamıyor. Bir kelimeyi doğru okuyabilmek için ya klişesini tanımalı veyâhûd manâsını, nereden geldiğini bilmeli Böyle bir masharalık şarktan başka nerede görülmüştür?"

İsmâil Şükrü Bey, Mahmûd Sâkin Bey ve ben müttefiken kâniyiz ki bu harflerin milletimiz için necât yolu açılmaz. İsmâil Şükrü Bey, Latin harflerinden daha iyi ve daha güzel harfler istiyor, bu pek güzel emel olabilir. Eğer elimizden gelirse Finikelilerin ihtirâ etmiş oldukları ve bugün Larin harfleri nâmı altına giren harfleri güzelleştirebiliriz. Bizde kudret-i ibdâm ibtidâr ve inkişâf ettiğine henüz kâni değilim. Müceddidlerimiz geldi. Muhteremlerimizi bekliyoruz. ve bunun için cebr-i nefis etmeye de mahal yoktur. İbdâ kudreti bir kaynağın toprağı tutup fişkırması gibidir. Toprağın altında, toprağın üstüne çıkaran etrâfı ihyâ etmek kudretini hâiz bir su bulunca onun behemehâl hurûşân olmasına kimse mâni olamaz. Hülâsa-i kelâm benim fikrim Finikelilerin mütekemmil harflerini kabûl ve eksiklerini ikmâl etmek merkezindedir. Latin harflerini kabûl ettiğimiz takdîrde düz harfleri gibi nesâbe sonları nasıl edâ edeceğiz sorulursa cevâben deriz ki bunlara bir çâre bulmak güç değildir. Sâniyen "zeki" ve vezni kelimelerinin ilk harflerini aynen savt ise telaffuz ederiz. İsmâil Şükrü Bey kardeşimiz Türkçe olmayan kelimeleri lisânımızdan çıkaracak ve kullanılması zarûrî Farsî ve Arab kelimeleri tahdîd ve Türk lügati tedvîn

edecek bir akademi istemelidirler. Herhâlde kıymetdâr arkadaşım İsmâil Şükrü Bey'in himmeti meşkûrdur. ve kitâbı canlı bir eserdir.

Abdullah Cevdet-Asrî Türk Harfleri-İkdâm-10286-11.Cemâzeyilevvel 1344 Cumartesi-

28.11.1341-28.11.1925-s.4

3.4.14. Yazı Türkçülüğü

Asrî Türk Hurûfu Hakkında

Yazımızın İstiklâli Yeni Türkiye'miz İçin Yeni Hurûf

İlk Söz

"Bazı mütefekkirin insanların temeddün ve tekâmül merâhilini üç devre ayırırlar. Bunlardan birincisi: Çobanlık ile ekincilik, ikincisi: Sanâyi ile ticâret, üçüncüsü: Sanâyi-i nefisedir. Elyevm yeryüzündeki milletlerden en önde Fransızlar olamk üzere, ancak bir ikincisi bu tarîk-i tekâmülün son devrinin zerre-i ikbâline varabilmişlerdir. Biz, yani Türkler ise maârifsizliğimiz yüzünden, hemen umûmîyete karîb bir ekseriyetle maâlesef hâlâ çobanlık ve ekincilik devrinin ilk basamaklarında yaşıyoruz. Bunu her vakit kalbimizin amâkında hissetmekte olduğumuz âlâm-ı şedîde ile itirâfa mecbûruz. Tarîk-i temeddün ve terakkîde şu ibtidâî edvârdan tâlî edvâra atılmak bizim için ancak yeniden ihdâs olunması iktizâ eden son sistem bir seyr-i seri ile neşr ve taammüm-i maârifeye çalışmak sâyesinde olabilecektir. Hâlen şu inkılâb-ı muazzamımız içinde halk için en müfîd bir tarz-ı mesâî taharrî ve tesbîtime çalışır bir vaziyette bulunuşumuz maârifimizin de yeni ve başka bir tarz ve şekilde inkişâfına hizmet için bizlere pek büyük bir ümîd temîn eylemektedir. Malûmdur ki yazı ile lisân bir milletin benliğidir ve o milletin edebiyatı da hayât-ı millisinin miratıdır. Yaşamak ve ileri gitmek isteyen bir milletin hattı ve imlâsı ne kadar sâde ve kolay olması icâb ederse "yazı lisânı" da konuştuğu lisânın gayri bir lisândan olması iktizâ eder. Bu itibarla edebiyat, rûh vuzûh, manâ ve şumûl cihetinden milletin hakîkî öz lisânından doğmuş olursa ancak o zamân tabîi ve milletin de mâl-ı sahihi olur.

Milletin ulûm ve irfânını kısır bırakmak için eslâfin lisânımızda ne kadar zorluklar ve gayr-i tabilikler ihdâs ve terâkim ettirmiş olduğu malûmdur. Yazımızda ve lisânımızda mevcûd bütün bozuklukları ve gayr-i tabilikleri atmak için şu sırada cezerî, katî, tabîi ve meşrû bir aksülamel yapmak zamânı artık hulûl etmiştir. Yazımızın istiklâli yeni Türkiye'miz için yeni hurûf. "Her türlü teâli ve tekemmüle müstenid olan milletimizin" "İctimâî ve fikrî inkılâb hutûtlarını kıssaltan" "mâniler behemehâl bertaraf edilmelidir"

Gazi

Eğer maârif sahasında sarîh adımlar atarak cidden terakkî etmek ârzû ediyor isek bilhâssa yazı ve lisân bahislerinde teceddüd adımlarımızı ileri doğru attıkça, her adımda merhûm Sâid Bey'in aktiyle göstermiş olduğu şu düstûr millî vurûd-ı zebânımız olmalıdır:

"Arapça isteyen Arabistan'a gitsin"

"Acemce isteyen İran'a gitsin"

"Frengiler Frengistan'a gitsin"

"Bunu fehmetmeyen câhil demektir"

Bugün cümlemiz biliriz ki şu yazdığımız çetîn yazı ile kullandığımız çetîn lisân Türkçe değil, Osmanlıcadır. Osmanlılık ise Türklük dünyası içinde ömrü ancak şu günlere kadar vefâ edebilen bir halîta-i acîbe idi. O halîta-i acîbede bugün bir daha toplanmamak üzere toz gibi dağılıp ortadan kalktı, kayıp oldu. Tekrar vücûd bulmasının da imkânı kalmadı. İşte Osmanlılığın şu hâdise-i vefâtı üzerinedir ki geçenlerde gazetemizde "Artık öküz öldü ortaklık bozuldu." Muammâ-yı zımninde, vaktiyle Osmanlılığın tembelce ve hazırca bulup yenmemiş olduğu şimdiki yazımızın hurûf ve imlâsının müşkilâtından kurtulmak için uzun uzadıya mübâhisâta girilmişti. Bu mübâhisât meyânında muhâfazakârlarımızdan yani "geri kalmak tafardârlarımızdan" birçoğu ya fırkata varmayarak veyâhûd şimdiye kadar zar zor elde ettikleri bu yüzden hâsıl olma kıymet-i şahsiyelerini kaybetmekten ürkerek kendi menfaatlerini maslahât-ı âmihe tercihen bililtizâm şu geri, mevâdisi çoktan geçmiş âsâr-ı atikeden madûd ve her cihetten noksan ve bozuk olan hurûf-ı Arabiye-i hâzireye yapışıp kalmak ve bu sûretle zavallı halkı husûsen köylüyü tahsîl ve taalûm-i tedris ve taharrürü müşkil ve aslen bizim olmayan bir hat ve bir elifba ile âhirü'l-devrân oyalamak tarafının ârzûsunu maâ't-teessüf beyân ve izhâr eylemişlerdir.

Her şeyden çokluk ve kalabalık dâimâ karışıklık ve anlaşılmazlık tevîd eder. Bence bizim en güzel sâde ve latîf ve hatta kâbiliyet-i tekâmüliyesi dahi şimdilerde olduğu anlaşılmaya başlanan ana dillerin ve bahusûs birçok dillerin de sütninesi olduğu için anaç dilimizin aslı gibi hurûfu da teşkilât-ı lisâniyemize göre sâde ve muazzam olmalıdır.

O bana malûm olmuştur ki şimdiki uydurma dilimiz olan Osmanlıcanın ikmâl uğrunda Arap harflerinin eşkâlinden hârice çıkmamak mevcûdiyetlerinden bize lüzûmsuz olanları terk edip hiçbirini vazîfesiz bırakmamak için kendi dilimizin Uygur elifbasındaki on dört harfini otuz üçe iblâğ etmişiz ve yine öyle iken imlâmız düzeleceği yerde büsbütün

çığırından çıkarılmış ve bu kadar çokluk içinde Türkçe kelimelerimizin emvât-ı muhâric-i mahsûsesini tamamıyla edâ edecek birkaç hurûfdan da hâlâ mahrûm kalmışızdır. Hurûf-ı hâzirenin adedini otuz üçe değil kırk üçe dahi çıkarmış olsak maâ't-teessüf yine elifba, kırâat ve imlâmızı bu eksiklik ve karışıklıktan kurtarabilmek imkânı olamayacak ve bilâkis bu muhâdir daha ziyâde attırılmış olacaktır.

Diğer taraftan ise Laik geçinenileri tarafdârlarımız, Azerbaycanlı, şarkî milletdâşlarımızla Boşnak ve Arnavut grubu dîndâşlaeimizin yaptığı gibi yine şu hattı bozuk, imlâsı bozuk, kırâati bozuk hurûf-ı Arabiyeyi terk ile buna ezher cihet-i murahhah gördükleri Latin hurûfunun kabûlü tarafdârı olmuştu. Bu husûsta ise Arabî hurûfu dînî hurûf zanneden ve dünyada yalnız âhiretlik olarak yaşamak isteyen birtakım yoldaşlarımızın Latin hurûfuna karşı dînî bir his- nefret ve ictinâb ile vâki olan kıll u kallerine ehemmiyet vermiş olamayalım? Kaldı ki Latin hurûfunun da her lisâna mahsûs olan bütün ihtiyâcâtı kâfi derecede edâ edemediği ve hatta bunu kullanan milletler bile lisânlarındaki birçok mahreclerin hakkıyla edâsı için birkaç harfi bir araya getirmeye veya bir bir harfi bir iki sûrette okumaya mecbûr oldukları ayrıca malûm olan bir keyfiyettir. O hâlde bu hurûfun dahi bu yüzden ana dilimizin bütün ihtiyâcâtını temîn edecek derecede mükemmel olamayacağından sarf-ı nazar hatta tarz-ı tahrîri de asra göre seri ve izâa-i vakitte mâni olacak mertebede olmadığı malûmdur. Acaba başımızda bu eski harfler var diye bizim için daha kolay mı, daha seri mi, daha mükemmel ve son bir sistemde asrî hurûf ibdâ etmenin imkânı yok mudur? İşte bu yolda yeni ve ince bir düşünüş ile her iki tarafın iddiâ ve efkâr-ı mütezâdesini bir kere hâdde-i tedkîkten geçirecek olursak, her iki cihet tarafdârlarının kendi ülfet ve seviye-i fikriyelerini mütâvaat kâidesine tâbi olarak söz söyleyip hüküm vermekte olduklarına kanâat-i tâma hâsıl olur. Ben bu fikirleri, yürütenleri âdetâ vapurun seyri esnâsında hareket-i sâfiyenin taht-ı tesîrinden bulunduklarını unutarak yalnız kendi harekât-ı zâtiyelerini nazar-ı itibâra alan vapur yolcularına benzetiyorum. Bu zevâtın cümlesi maâ't-teessüf bu bâbda alışkanlıktan ve zavâhirperestlikten yakalarını kurtaramamaktadırlar. Asrîlik nokta-i nazarından bu iki cihetten her iki şeklin de kabûlü bizim için bir gerilik kabûlü demektir. Umûm milletlerin kullandıkları harfler, sühlünden müşkile doğru saf saf dizilirse Arabî hurûfun en geri saflar meyânında bulunacağına Latin hurûflarının da şimdilik en ileri safi teşkîl edeceğine ve binâenaley Latin hurûfunu kabûl ettiğimiz dakikada bir bir telâşta resen ilk safın sonuna geçmiş bulunacağımıza şüphe yoksa da fakat mademki bugün maârifin süratle tamîmi için birinci çâre olarak hurûfun ya ıslâhını veya tebdîlini araştırıyoruz. Ne için esâsen kendimizin olmayan harflerle uğraşmak

cihete gidiyoruz da fırsat bu fırsattır deyip de Latin hurûflarından mükemmel olmak üzere dilimizin ısvât mehâric ve âhengine muvafık bir tarzda asrî hurûf icâd ve kabûlüne kalkışmıyoruz? Buna muvaffik olduğumuz gün hatta en ön saftakileirn bile en önüne geçmiş olmaz mıyız? Bence bugün Arap hurûfunu terk edip Latin hurûfunu kabûl etmek asra lâîyk bir ihtirâî araştırmaksızın asrımızda ortalığı tenvîr için elektrik ziyâsı dururken, yağ mumunun istimâlinden sarf-ı nazarlaispermeçet mumu kullanmaya karâr vermeye benzer. Bugün bir asâr-ı sâlifeden büyük büyük ulûmun inkişâfıyla temâyüz eden yirminci asrın içinde yani ihtirâât asrında yaşayan bir milletiz. Mademki şu inkılâb ve teceddüdümüzü kökünden yapmak istiyoruz, o zamân terakkiyâtından istifâde etmeye şitâb ile evvel-i emirde tam manâsıyla ve her cihetiyle istikbâl-i millîmize nâil olmaya bakmalıyız. Maârif cihetinden olacak icâd-ı ekber-i millimiz ile teceddüd ve ilâmıza ancak elifbamızdan başlamakla rûh-ı inkişâf verebileceğiz. Nasıl ki saltanat-ı ferdiye-i Osmaniyeyi yıkarak, medeniyet ve terakkî yollarına adım atmaktan bizi menneden ve ayak bileklerimizi köstekleyen o esâret zincirleri kırıp atarak Türklerin meydân-ı milliyete hür olarak atladık ise bu sahada yollarımızı tenvîr için de bileklerimizi bağlayan Osmanlıcanın o elli bin derdli imlâsıyla hurûf-ı müzice-i Osmaniyenin kelepçelerini de bırakarak, kalem denilen dünyanın en ziyâdâr pürûj kesîfini artık tamamen hür ve sebest kalacak olan ellerimizle serbestçe yakalayıp parlak ve çalak bir seyr ile medeniyet ve terakkî yollarına hiç durmadan atılalım. Bu yolların öyle yolcuları olalım ki içimizde son sistem ziyâdâr pirûz kesfini elinde tutamayacak bir fert bile tasavvur olunamasın. Bu husûsta öyle dev adımları atarak yola çıkalım ki önümüzde tayyârelerle sefer etmiş olan yolculara yetişelim. Hatta onları da gerilerde bırakmayı düşünelim, nazarlarımız, gerilere değil hep ilerilere matûf bulunsun...

Dâimâ ileriye düşünüp ileriye doğru yürüyelim, bu yüzden olsun bütün millerlerin en önüne geçerek, en yenisi, en mümtâz ve bahtiyârları olmak şerefine nâil olmaya çalışalım.

Doktor İsmâil Şükrü-Yazı Türkçülüğü Asrî Türk Hurûfu Hakkında Yazımızın İstiklâlî
Yeni Türkiyemiz İçin Yeni Hurûf-İkdâm-10206-15.Safer 1344 Cumartesi-05.09.1341-
05.09.1925-s.4

3.4.15. Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar

Acem-Ecem

Şimdiye kadar bütün dil bilgiclerimiz "ecem-âcem-sözünü Arapça sanmışlar, kamûslarına öylece geçirmişlerdir. Yalnız biz değil (اوده) (اچم) (edîb)leri de böyle bellemişlerdir. Ancak

bu söz de birçok bendeşleri gibi Turân dili iken Araplar onu da benimsemişlerdir. "Acem"e Arapça diyenler "aceme" kökünden üreme gösterip "acemî" bozuntusu sanmışlardır. Adlama uturu **آدلانه اوخوری** (sebeb-i tesmiye) olarak da demişlerdir ki bu söz Parslara yavı (düşman) olanların onları alçaltmak için uydurduğu bir sövüş lafıdır. Övüş yerinde kullanılmamalıdır. Bu öğüdü verenler ne sağnıc **صاغنیج** (hayâl) kuruyorlar bilir misiniz? Onlar sanıyorlar ki bu söz ulusların birbirine atıp tuttuğu **سوکلردن** (şetîmelerden) **باینلردن** (nefrînlerden) biridir. Bundan dolayı İranlı komşularımızın duygularını kanatmamak onları öykündürmemek **اوکیوندورمه‌ه‌ک** inceliğinde (nezâketinde) bulunmalıyız. Onlara "acem" söylememeliyiz.... Diyorlar.

Şu kadar ki her ulusun adı kendi **خواسنده‌کی** eklerinin sanlarının **بنگیسی** yerinde olmakla bu gibi yanlış uturlara **اوخوردنه ، اوچوردنه** (alil ve esbâba) kapılmadan sözün özünü epeyce araştırmak, ondan sonra yargı vermek gerektir.

İşte efendiler Arapça gösterilen "acem" sözü eski hem de pek eskidir. Daha hanlığı kurulmadan önce o topraklarda yaşayan Midyalıların **میدیا لیلرله** **بووتوتلقلرینه** (tabhânelerinde) ışıyan Turan dili bir sözdür. Onların kutluladığı **قوتلولادی** bu sözün **جهانه** (manâsına) bütün uluslar yükünüp tapmışlardır. Çünkü (acem-ecem) güneş demektir. Güneşi kutlulamayan ulus yoktur sanırım. İranlılarda ecem **(اجم)** güneş **اییلوندن** (tabîrinden) olsaydı Firdevs gibi bir tâbiş **تاییش** (şâir) çıkıp da **(جم زنده)** **(کردم ازین پادسی)** diye övünüş yerinde (makâm-ı temeddühde) kullanmazdı. Yine öteden acem odalarından **عرق (از نقش ونگارد و دوجار)** **شکسته - آثار بدیدست صنادید جم دا** ululanmazdı. Demek oluyor ki ecem sözünün üzerinde küçültücü (alçaltıcı) bir (çim) yoktur. Ancak komşuları olan Araplar "acem"i "acem" kalıbına koymuşlar. Ondan "aceme" 'acemi" sözlerini üretmişlerdir. Böylelikle "acemi"nin manâsı "Arapça bilmeyen kimse" demek olmuştur ki Türkçede **(سو،اوم)** karışıklığındadır. İşte bizdeki **(تایار)** "acemî" sözünden ezmedir. **آزیه‌در** "ecem"den üreyen "acemî" toy manâlarında kullanılmakla "berber"den **(بربر)** doğan "barbar"ı andırır. Barbar bugün her ne demek olsa "berber" (kavminin) adı yine "berber"dir. İşte "ecem"de böyledir.

"Ecem" sözü eski Midyalıların **ایمانجلی** (akâidi) dolayısıyla kendilerine verilen bir addır diyoruz. Öyle ise bir de **ایزکی بیلیکه** (ilim târîhi) göz gezdirelim. Böyle bir il, bu adda bir ulus var mıdır görelim.

Evet eski kurûnlarda Acemlere **(اشمين)** denildiğini buluruz. Bunların hanlıklarını kuran **(اشمن - اخمن)** adında bir handır. Nitekim cebeciler başı Şeyh Hüseyinoğlu Hasan "Târîh-i **(ظلم و محبت)**" adlı pek değerli bir biliğinde⁶¹ diyor ki:

Nefs-i acem tabîr olunan tavâifin **(مواضع)** zuhûr-ı saltanatları bâbında Latin ve Yunan târîhlerinde badel tufân üç bin dört yüz sene mürûrunda olup ve Hazreti Ayşe Aleyhisselâmdan beş yüz otuz altı sene mukdem idi ki ibtidâ tahta cülûs edenin ismine **(اشمين)** yerlerdi ki **(قاميزاز)** babası ve Siroz'un **(بدر)** işte **(از كيجلرك)** en çoğu bu erdemle **(حكيم)** **(اولاد نوماني)** **(قناس)** **(قام)** **(آوتا)** yürümüşlerdir. Ancak **(ميدان)** yargısıyla yürüyenler diyorlar ki **(امداد)** **(خاد بالي)** **(ياغني)** Babil'de bir kurûnda (asırda) kurulmuştur. Bu sözü gerekseyecek (mühimseyecek) olursak **(ميدان)** kurup yaşayan (tesîs ve tanzîm eden) **(اشمن - اخمن)** daha Babil kurulurken- **(اوزكه ايته)** (tabîr-i ahirle) beş bin yıl önce sağ olduğuna inanırız. Tevrat'ın (Isra 2,6) adıyla gösterdiği **(ميرودوگه ده)** Azbatava adını verdiği bu **(ساراي)** yakutun **(ميدان)** 983'te okunduğu üzere **(سارو)** adında bir **(ساراي)** bezenmişti. Bu sarayı Cem kurmuş yaşamış **(ميدان)** da çevresini duvarla kuşatmıştır. Eski ecem **(ميدان)** "saroh"denilen "sarh"ı **(خبا)** kurmuş **(دارا)** çevresini sarmaya başlamış **(ميدان)** bitirmiştir. Şimdi bir de **(لوزيسنه)** **(اجم)** **(چوچك بيلگنه)** **(ميدان)** bakacak olursak görüyoruz ki öz soylarını en büyük dedeleri olan Cem, Cemşide bağlarlar. Bu Cem ile Ecem arasındaki yakınlık ise göze çarpacek kadar açıktır. Daha doğrusu cem, ecemden kısalmadır.

Türklerde söz başlarında olan eliflerin atılıp kaldırıldığı pek çoktur. (ısıcak-sıcak, işinsek-şimşek) hep böyle kısalmıştır. Eski Turanlılarda "ecem, cem, ogan" hep güneş demektir. Sümerlilerde bugün Araplara **(جوه)** olarak geçmiştir. Turanlıların bu "ecem"ini Samililer "elşems" yazmış **(اشمس)** okumuşlardır. Demek ki bugünkü "şems"leri bundan üretilmiştir.

"Kamûs-i alâm"da "cemşîd" sözünde (Hint esatîr-i kadimesinde cemşîd yâhûd câmâşîdâ **(جاماشيدا)** ismiyle güneşten bir mabûd olduğu] gösterilmiştir. Burada "cem"i "han" "şîd"i güneş diye anlatmışlarsa da "cem"in özçemi **(اوزچهي)** güneştir. "Han"manâsında kullanılışı dolayısıyladır. Birtakım **(از كيجلرك)** ise Acemlerde güneş yılı sâiyığını **(سنه شمسه خياني)** ilk önce bulan bu cem olduğuna inanıyorlar. **(دائرة المعارف)** **(ميدان)** cemşîd öyle ise bu sözün çıkışını da güneşin (uğan **(اوغان)**⁶² ile ⁶³) olduğuna inanan, ona tanrı diye tapınan illerde aramalıyız. Bu

⁶¹Bu bilik eski Türkçecilerimizden, değerli bilgicilerimizden Türkçe makaleler **(ارده سي)** edibi Yusuf **(اصمي)** Bey'in kütübhanesinde.

⁶²Pek eski Turanlılarda **(سوي بيلگين)** (teyîd eden) su tanrısı demek olan bu söz **(دین، اکیده)** ateş, güneş **(پهلر ده ده)** kullanılmıştır. Böylelikle **(اوق، اوغ)** **(اوق، اوغ)** kökünden **(چدرده)** çıkan bütün sözlerde sudan ateşe (ateş Türkçedir.) doğru bir sıra değişmeler bir dizi

Araplar yumurtaya "beyzâ" dedikleri gibi Türkler de balık yumurtasına "akra" bunların her ikisi de "ak"dan doğmuştur. "Akra" ise "âhâr-ağar" sözüne (güzel he-elif) ekinin (lâhikasının) katılmasıyla olduğu besbellidir. Latinlerde yumurta akı demek olan "albumen"in Arapça "elbeyz" **البيض** alındığını yine Avrupa dil bilginleri söylüyorlar. Demek ki bizde "ağar-âhâr"a albümüyle ölçerek yumurta akı **چہ منی** (manâsını) vereceğiz. Çünkü "ağarmak"ın özü olan "ağar"da "elbeyzi" gibi "ak" demektir. İşte bu ölçüde, bu oranda (mukâyesede) yanılmıyorsak "ağar-âhâr"ın yumurta akı demek olduğunu **طیاناد** söyleyebiliriz. "Âhâr" Türklerde "ışıl-hışıl" adıyla tanınmıştır. "Işıl" "ışımak"dan doğma olduğuna göre "nûr, cilâ" demektir. Pek skiden beri kâğıdı bulan Türkler bu tabîrleri çoktan komşularına da tanıtmışlardır.

İşte bu "hışıl" **خفیل** dır ki **براطیلرد** (şekil) olmuştur. Yine bu "şekil"dir ki sakl **ساکل** kılığında Araplara girmiştir."Saykal" ise "sakl"dan üreme olduğuna göre o da Türkçe "hışıl"dan alma olduğu anlaşılıyor. Şimdi âhâr'a gelelim. Bu sözlerin "ağar"dan **ازمه** ezme olduğuna ilk önce inananlardan biri de **دومه بنا** **دوبیه** dır. Bu araştırmacı bilgin (müdekkık-i âlim) "âhâr"ı [güzel he] âhârda yazmış âhârı [hı] da "ağarmak"tan üreme olduğunu söylemiştir. Türkçede "âhâr" [güzel he] "âhâr" [hı] yazan eskiden beri vardır.

Safha-i çehre-i âşıktâ gerek eşk-i niyâz

Her çürük kâğıda âhâr [hı] sığar olmaz.

"Sâbit"

Acemkamûslarından birtakımı bu sözü Acemceden yemek yemek demek olan **خورده** horden çıkışından (masdarından) getiriyorlarsa da hordenin "ahurdan" **آهوردن** okutulduğu işitilmemiş "âhâr"ın [güzel he] (â) sı ise öz uzasından **اورزاسند** (madde-i asliyesinden) bulunmuş olmakla bu direnmenin (ısrârın) bilgi erlerince ilmî bir değeri yoktur. Kaldı ki "âhâr"ın [güzel he] hordan ile **آدلامه اوتورعه** (sebeb-i tesmiyece) de bir ilişki bulunmaz. Gerçi "âhâr" [güzel he] yiyecek **چہ منه** (manâsına) da gelir. Ancak bu "âhâr"ın öz **چہ ملرند** (manâ-yı esasiyeden) değildir. Belki de yiyecek kişinin gövdesine "âhâr" (cilâ) verdiğiinden Türklerin "can boğazdan gelir" **ازدگرگنه** (mislince) "âhâr" [güzel he] adını dolayısıyla yemekte takmışlardır.

"Âhâr" [güzel he] sözü pek eskiden beri Türkçeden Acemceye geçmiş olmakla orada epeyce genişlemiştir. Başlıca beş **چہ مله** kullanılır:

1-Kâğıda sürülen "hışıl" (saykal)

Zemîn ser be ser zîr-i pay -çöker pas "âhâr" [güzel he]

2-Kamûs (umûmî) "hışıl" demektir. Tabyân-ı nafiada hışıl tabîr ettiklerine "aynen-ikdâm"

"âhâr" [güzel he]

Lâmi-i Cürcânî

3-Ahsarlı hışıllı (musaykal)

4-Yukarıda söylediğimiz gibi yemekte "âhâr" [güzel he] denilmiştir.

5-Parlak çelik demektir. Bu çemde de Türkçedir. Bu lûgat-i yazılmıştır.

Bacanak

Öz Türkçe bir sözdür. En eski Türkkamûslarında da görülür. Yalnız onlarda değil Pehlevî Fârisîde bile Türkçe sözler arasında yazılmıştır. Nitekim adlı kamûsun 145'inci yüzünde (safhasında) eskiden beri kullanıldığı anlaşılır. Bacanak "bacı" ile "inâk"dan üreder. "Bacı" (zevce) "inâk" ise (enişte) demektir. Birleşmecemi (manâyı terkibi) "karının eniştisi" karşılığındadır. Nitekim "enişte" de "eni" ile "işte" sözlerinden birleşmedir. "Eni-ey" küçük kardeş olduğuna göre "eni işde" enişte" küçük kardeşe eş olabilecek kimse demektir. Eski Türkçede eniştenin başka bir adı daha vardır. O da "inâk" ile ona köklerinden katılmadır. Demek isterim ki gerek enişte gerek (ine-inâk) her ikisinin adlama oturları (sebeb-i tesmiyeleri) birdir. Her ikisi küçük kardeşe eş olan kimse manâsındadır. İşte bugün kılığında kullanılan bu Ancak Türk dili (kâidesince) kalın başlayan bir söz kalın biter. Bundan dolayı "bacanak" sözü olmuştur.

Nûreddin Mustafa-Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-İkdâm-10192-01.Safer 1344

Cumartesi-22.08.1341-22.08.1925-s.4

3.4.17. Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar

Efendi

Bu sözü birçok benzekleri (emsâli) gibi bütün Türkçekamûslar, Yunancadan alınma diye göstermişlerdir. Bu işkil (zan, vehim) ise bir araş oturuyla (tedkîk sebebiyle) olmayıp yazık

ki yansı (taklîd) dolayısıyladır. Yunanlıları o her gördüğünü sömürmek isteyen oburluklarına karşı bizim bilgiclerimizin, bu kanışları, bu inanışları doğrusu Yunancada (Aftendis) diye bir söz varsa da onunla "efendi" arasında ezhak bir benzeyişten başka bir ilişik (alâka) yoktur. Yunancada "aftendis" için başlıca iki doğu çıkağı (mehaz-ı iştikâk) iki adlama oturu (sebeb-i tesmiye) vardır. "Afto-endis"den üremedir. "Afto" **اِثنا** eki (edat-ı işaret) olup "aftoendis" **مرفوقا لئله** göre kendi eliyle işini gören, kendi buyruğu elinde olan demektir. **بولوبوس** ise herhangib bir işin eli **يانيسى**, ilk yapıcısı, **بولويس** diye gösteriyor. **(أودويس)** ise başbuğ, tarhan, buyrukçu **جملر** (manâlarımla) anlatıyor.

(siyâset-i azimet) چاهلرئده (manâlarında) kullanılmıştır. "Ağamak"tan, "ağar", "hakan" demek olduğuna gibi onun bir ikinci değişikliği (istihâlesi) olan آفانق-اوانق (دن آفان-اوان) öyledir. Nitekim شيردرك (ده آران-يك) manâsı mertebesi bülend بئالک bulur.) ساروبه (ibâresiyle) anlaşılmıştır. Gerek "ağar", gerekse "akan-وان" elli iki kurûndan (asırdan) beri demiri bulup işleten Topal Hanın, hanlık sanlarından. Bunun pek açık bir tanığı(şâhidi) vardır: Topal Hanın gerek adı gerekse sanları hep "demir" چاهلرئده (manâsında) kullanılmasıdır. (Topal)ın, demir adlarından olduğu Arap, Acemkamûslarında görüldüğü gibi (İbn-i Sinâ) Kânûn'ın 266. yükünde (safhasında) yazılıdır. "Kan-han" ise Arapçada (قن يقن قيانة وهونين) (قن يقن قيانة) kılıklarında çekilerek (tasrîf edilerek) demir işledi, işler, işlemek, demirci چاهلرئده (manâlarında) kullanılmıştır. "Ağar" a gelince, Acemcede demir demek olan "ahan-ahen"i doğurmuştur. "Ahen"in özü "ahan" olduğu اكهه demek olan (سوهان) bellidir ki (سوى-آهان) ده kısaltmadır.

Şimdi bir de "akan-avan"a gelelim. Görüyoruz ki o da Acem چورچوك-ف bilgінде (mitolojisinde) demiri kuruyan ak kuşun (meleğin) adıdır. Sonraları buna "aban" da demişlerdir. "b, v, f" her üçü de duda çekiklerinden (hurûf-ى شيردرك) olmakla birbirine çevrilmişlerdir.

Demek ki "afan" ile "ağar" her ikisi de bir sözün ayrı ayrı değişmeleridir. Nasıl ki "agan" kısaltmış (افان-كه) olmuşsa öylece (آفان-دن-ده) üremiştir. (افان-آراد) Oğuz oğullarından birinin de adıdır. Bu sanla tanınmıştır. Nitekim hanın oturduğu "divân"a da "avan-afan" آفان-آفان derler. Bu (آفان) dır ki sonraları (اوان) kılığında kullanılmaya başlamıştır. "İdi" ise ası (sâhib) demek olduğuna göre (اوان ايدى) (افاندى ايدى) konak (sâhibi) demek olur. (اوان) كه (افان-ايفن) okunuşu, ev-hâne sözünün "ef" söylenilmesi gibidir. Türklerde "f"lerin "v"ye çevrildiği pek çoktur. Nitekim "Divân-ı Lügatit Türk'te "kaf" (1) (sad) 33 Türklerde "f" ile söylenilen sözlerin, Oğuzlarda "vav"la konuşulduğu bir (اوسوف) (kâide) olarak gösterilmiş, bunlarda "ef", onlarda "ev", bunlarda "af", onlarda "av" kılığına girdiği bildirilmiştir. Ebulgazi (sad) 51 (idi kuvvet manâsı Moğol تيلندا devlet لك تيلك bulur) dediğine göre devlet لك "devlet sâhibi" چاهلرئده ا قوت ايدى (manâsında)dır. Demek ki (افان ايدى) (1) fend, hüner, (2) ululuk, azamet, (3) divân, ايدى (sâhibi) چاهلرئده دور İşte bu (افان ايدى) dır ki "efendi" derken "efendi" kılığına girmiştir. (افاندى) eskiden (افاندى) yazıldığı, değerli bilginlerimizden Amasyalı Hüsâmeddin Bey'in (افانم) ده evet, o yaprakları ulu (azametli) Türk dilinin sanlı bayrakları yerinde olan İkdâm'ın sekiz bin yetmiş altıncı sayısında Türklerin ulusu kurullarını (cemâat teşkilâtını) anlattığı sırada-kezalik bunlardan

mürekkeb her oymak içinde bir **توچکات** ve yanında bir kural inşâ ederek her oymak için bir **توغقان**, her **توچکات** için bir **توئندای** müteaddid kâdir, efendi tayîn edilmiş bütün oymağın idâresi de bunlara müfevviz olmuştur. Diyor hem **اغدی** ne kadar eski olduğunu hem de **توئندای** oluncaya kadar ne gibi değişmelere (istihâlelere) uğradığını pek güzel anlatabilir. **قائیش** hülâsa "efendi" başka, **آئنه نئیس ده** büsbütün başkadır. Bu Türkçe, öteki ise Yunancadır. "Efendi", **آئنه نئیس** den eski olduğuna göre **آئنه نئیس** Türkçeden alınmadır, diyebilirdik. Biz ise o küçüklüğü yapmadık. Çünkü her iki dilde, ayrı ayrı kökler, özler görülüyor. Onun buna olan benzeyişi Türkçe "monla-molla"nın Arapça **مولی** olan yakınlığı kadar bile değil. Şimdi **مولی** "molla"ya yakındır diyerek ona Türkçeden alınma mı söyleyelim? Hayır, **مولی** Arapça **مولی** Tanrı'ya yakın olan kimse demektir. "Monla" ise eskiden Türkçeden **مول** (مولا) başı, reîs karşılığında idi. Şimdiki **مول** (مول) demek olan **مول** (مول) kullanılıyor.

"Mecmu ulemâ" demek olan Buhara ile bir kökten **مول** (مولا) üretilmiştir. Biz **مول** (مولا) deseydik belki de inanan olurdu. Çünkü her ikisi de **مول** (مولا) (tabîrlerinden) olmakla yeniler eskilerden birçok sözler ala gelmiştir. Nitekim **مول** (مولا) köle, efendi gibi **مول** (مولا) Türkçeden alındığını **مول** (مولا) söyleyebiliriz. Efendi ile **مول** (مولا) arasında ise böyle bir yakınlık da yoktur.

Nureddin Mustafa-Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar-İkdâm-10219-28.Safer 1344

Cuma-18.09.1341-18.09.1925-s.2

3.4.18. Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar-4-

Elli

Bir eli iki ele vurarak (darb ederek) yolunabilen **توئندای** "elli" denilmesi pek yerindedir. Ellinin birler hânesindeki **توئندای** (rakamı) olan "beş" de "el" demektir. "Beş" sayısının "el" **توئندای** manâsında olduğunu gösteren "dil tartış bilik" **توئندای** dır. Beşin Bulgarcası **توئندای** ise Türkçe "pat, pata" sözleri gibi el **توئندای** (manâsında)dır. "Pat" bugüne kadar-bir pat verdim, içeri girdim-savında (cümlesinde) olduğu gibi elle enselemek (selamlamak) ululamak (resm-i tazîm) yerinde kullanılmaktadır. Çocuk dilinde ise "pate" **توئندای** "el" demektir. **توئندای** (hayvanatın) ön ayakları bizim elimizde değildir. Demek ki Fransızların "patte" İspanyolların "pata" gibi **توئندای** (tabîrleri) de yine odur. Türklüğün birçok yerlerinde **توئندای** oyununa **توئندای** diyorlar. Bu da "beş el"dir ki Arnavutçada **توئندای**

Acemcede ise "penç" kılığına girmiştir. Orada bile "el" demek olan "pençe" ile beş demek olan "penç" biri ötekinden üreme! Ancak "pençe"nin "penç"ten doğma olduğu sonundaki (güzel he) ekinden anlaşılıyor. Yine bundan anlaşılıyor ki "penç" eklere bizim "beş"ten geçme! Eklerde eskiden beri "el" karşılığı olan "pençe" değil "dest"tir. İşte bundan dolayıdır ki "dest" daha eski, "dest"ten üreme olup "on" sayısını gösteren "deste" daha yeni bir آیت (tabîr)dir. Gerçi "deste"nin bu "öz" اودە demek olan اچى Acemcede görülüyorsa da ârimsi ارمسى dillerin birçoğunda izi bellidir. Slavların "dest" sayısı "on" demek olduğu gibi İtalyanların "dieci", Fransızların "dice", İspanyalıların "diez"leri de öyledir. Demek ki "dest" sözü eski اچى ilk sayısı olan "on" اچاقى (rakamını) gösterdiği gibi "el" demek olan "beş" de bir elin sayısını göstermektedir. Bundan dolayıdır ki "elli iki" bir elin diğer ele vurulmasıyla elde edilen sayıyı "elli" اچاقى gösterir. "Altmış", "yetmiş", dolayısıyla اوانه "işâret" üzerine araşlarım (tedkîkâtım) "altmış" ile "yetmiş"deki "miş", "ermiş"den kısaltmadır. Bunu bize "yirmi iki ابرى" deki ابرى gösterir. Gerek ابرى gerekse de ارمش و ارمك دى doğma olup Arapların (وسله لى) yerindedir. "Bağ eylemek" düğüm karşılığıdır. "Yirmi"nin özü "iki irmi" اچى ارمى dir. Onların (işaretin) üzerine araşlarım (tedkîkâtım) "altmış" ile "yetmiş" arasındaki "miş" "ermiş"den kısaltmadır. Bunu bize "yirmi iki ابرى"deki ابرى gösteriyor. Gerek ابرى gerekse "ermiş", "ermek"ten doğma olup "Arapların (وسله لى) yerindedir. "Bağ eylemek", düğüm karşılığıdır. "Yirmi"nin özü "iki ابرى" dir. Onları (işaretin) ikinci bağı (وسله) اچىسى olmasından bu adla adlanmıştır. Eski Türk dili اچىگلىرى dâhileri, Türkçeyi pek 66 سيناهه hekîmâne اچامش (tanzîm etmişler), her nesneyi gereği giib tartarak ustaca (âlimâne) اچامش (tesmîh etmişler)dir. "Seksen" ile "doksan" bakınız...

"Sekiz on"la, "dokuz on"u ne güzel kenetlemişlerdir. Bu ayrıkى 67 بيدىز (ibdâ-i fevkalâde)Fransızların dört yirmisine, dört yirmi اوانه benzer mi ya!.. Uygarlıkça onların ne kadar geri kaldığı ilk başında belli oluyor. "Yirmi"de ise o" yedi efsûnunu"-(sihr-i ibdâ) başka yolda göstermişlerdir. "Yeni ondan" belirecek olan bu sayıda "on" sözünü

66 سيناهه - سيناهه Türkçede (hüküm-i tecrübe-dide)demektir. "Sinamak- سينامق" (masdarından) doğmadır. Bu söz, Türklerin اچامش (hekîmler babası) olan İbn-i Sinada bugüne kadar yaşamaktadır.

"Sina" اچى adı değil sânidir.

67 Türklerde اچى - اچى sözü Arapça "ibdâ"nın özüdür. Turansı diller, Samimsi اچامش kökü olduğu اچامش bellidir. Bizde اچامش onlarda اچامش onlarda eser olmuştur. Bundan dolayıdır ki "bediz" Türklerde (eser-i ibdâ) demektir.

kullanmazlardı. Çünkü "yeni on" Türk dili **بوسوچو** (kâidesince)ki **تەنجو** (rabt edilince) **ایکینەدن** "ogün" olur. Birincisinde **ئاكەتوگە** eki, "edat-ı taaccüb" olan **ایکینەدن** ayırt edilemiyor. İkincisinde ise sözle özü arasında bir **بەگزەك (شە) قەلبور** bundan dolayı başka bir yol aramışlar. Onlar hânelerinin⁶⁸ her biri bir bağ **بەزەك** yerine kumaşlar, on sözünü "bağ eylemek", düğüm demek olan **بەزەك** anlatmışlar, böylece "iki on" sözü **(بەزەك)** derken biraz sonra **بەزەك** "yirmi" olmuştur. Nitekim şu son devirde de⁶⁹ bir adım daha ileri atarak "yirmi" kılığına girmiştir. "Otuz"da ise "üç on- **اوچون**) deselerdi otuz iki **(ادانەك)** olan **اوچون** ile karışmış olacaktı. BÜndan dolayı "on" yerine "öz" sözünü kullanmışlar. Böylelikle **(اوچاوز)** demişlerdir. Ancak **(اوچوز) كەدە** (üçyüz) sayısıyla olan benzekini **(شەنبە)** ayırt etmek için **چەنبە** çevirmişler. "Otuz" kılığına koymuşlardır. Bu gibi yerlerde **چەنبە** çevrildiği vardır. Türkler "rûh" demek olan "tin" in "can" oluşu Hıtaý ülkesinden yetiştiğinden dolayı Türkçe **(خەتاي - ناماي)** adından alma olan "the" sözünün **جاى**⁷⁰ kılığına girmesi bundan ötüüdü. Fark sayısı ise kuruşların **(قەرشەك)** paraya kırıldığı bir **تەكەل** (rakam) olduğu için kuruş gibi "kırmak"tan başlıca bir ad kazanmıştır. "Altmış" ile "yetmiş" de **كەنجە** olanlarda "yirmi" gibi **بەزەك** ekiyle bir **چەمەدە** olan **(مەدە)** olan **تەمەشە** kenetlenmişlerdir. Ancak **تەمەشە** iki ucunu **بەزەك** bütünü giderilmiş, böylece sözde toplanıp derlemiştir.

Bu "ermiş" in "miş" olması **بەزەك** demek olan "ise" nin kesilip "se" kalmasına benzer. Demek ki böylece "altı ermiş" "altmış" "yedi ermiş" de "yetmiş" olmuştur.

Nureddin Mustafa-Türkçe Sözlür Üzerine Araştırmalar-4-İkdâm-10194-03.Safer1344

Pazartesi-24.08.1341-24.08.1925-s.3

⁶⁸"Hâne" Türkçedir. Hânın oturduğu yerdir.

⁶⁹"Devir" Türkçedir. "Devirmek" çıkagından (masdarından) üretilir. Bu sözün, Arapça "devir, devrân" ile bir ilişkisi yoktur. "Devir" başka, "devrân" bütünü başkadır. Türklerde "devir" üç türdür. Küçük devirleri on iki yıldan **بەزەك** her yıl bildiğimiz **تەكەل** (hayvan) adıyla anılır. Türklerde bir de "orta devir" vardır ki bu on iki yıllık küçük devirlerinin üç kez (defa) dönmesiyle otuz altı yılda bir **مەدە** (hesâbı) olur. Bu **بەزەك** (avâm-ı nas) arasında "devîr" bu **چەمەدە** kullanılmaktadır ki hem **كەنجە** (şemsi) hem de **بەزەك** (kameri) bir devîr sayılır. Bunlardan başka bir de büyük devirleri vardır ki altmış yılda bir dönüm yapar. **بەزەك** uzun uzadıya yazılıyor.

⁷⁰Bu söz Araplarda bugüne kadar eski kılığını gizlemiştir. Bu güne kadar **جاى** diyen **تەكەل** şâirler vardır.

ki (ی) kılığında bir kendilik (ihtisâs) kazanmıştır. Türkçede bu gibi "ye"lerin "e"ye (ا) ; "e"lerin "ye"ye çevrildiği pek çoktur. "Yıldız-ıldız", "yılan-ılan" gibi değişmelerin bir ikinci çeşidi daha vardır. O da söze bir kendilik (ihtisâs) vermek için yapılmıştır. "İki irmi-yirmi" (ایکی ابرمی - بکری) (آی بکی - یی) beyi. Bu yolda yapılmış değişmelerdendir. "Sıcak" "üfürdü"den "fürdü" (فوردی) "fevare" (فواره) "şimşek" (ایشیشک ، دن) gibi büsbütün kaldırılmıştır. "Cihanın" ortasındaki "güzel he", bu sözün Acemceye dışarıdan girme olduğunu gösterir. Nitekim Türkçe "çiray"dan (چیرای ، دن) "çehre", "karaman"dan "kahraman" (بوزمه ، دن) (مرمه) Hep böylece Acemceleşmiştir.

«اوجون» Türkçe "açmak"tan doğmadır. Üzerimize açılan şu koca varlığın adıdır. Nitekim bu güne kadar Acemce olduğuna inanılan "varon"da (وارون) Türkçe "var"dan üreme olup "açun"un (اوت) üzerimize açılan varlığın bir ikinci adıdır. Dahası var. Türklerde açun, boşluğu(fezâ-yı (کونی) dolduran esînin(hava-yı nesiminin) de adı "adun" değil midir?.. İşte bu "adun"dur ki "Atmosphere"nin ilk yarımı (nisf-i evveli) olan "atmo"yu doğurmuştur. (آدمت) Türkçeden Acemceye geçmiş bir (آدمت) (tabîr) olup (فرق) ile saray «ايرمان» - (فرق) Türkçeden Acemceye geçmiş bir (آدمت) (tabîr) olup (فرق) ile saray "dar" sözlerinden birleşmedir. Demek ki Arapların (دارالفراق)larına karşılıktır. Saray gerek özü (آی) (ساری ، صاری) olsun gerekse dört yanı sarılı olduğu için bu adla adlanmış bulunsun, yine Türkçedir.

Ancak eski Türklerde konaklar üzerine arma (bu söz de Türkçedir) yerinde ay kullanıldığı (meşhûrdur) (کیندر) kaldı ki (ساری - (سرای) kendi beldesi Tatarların (خان بالی (باغی) iken hanlarının oturduğu (ساری ، اورده) üzerinde iki Mısır kantarı ağırlığında altından yapılmış büyük bir (سارای) (bulunduğu gerek Cengiz, gerek Timur (سارای) (Türkçedir) için düzülmüş (mah-ı münevver) (ساری آی) demek olduğuna göre (ساری (Zerîn İrlaq) (تârihlerde) yazılıdır. (تârihlerde) yazılıdır. (mah-ı münevver) demektir. İşte "saray" kendindeki (beldeindeki) "saray"-(arş-ı hümayûn) üzerinde "saray"; Türkçede "mah-ı münevver" karşılığındadır.

«اوجون» a gelince, içinde kuşların uçmakta olduğu "adun"un, boşluğun (fezânın) karşılığıdır. Demek ki hep bir tartıda (وزنه) bir ayakta (kafiyede) olan "açun", (وارون) , adun, (اوجون) sözleri, cihanın, kâinatın, küre-i havanın, fezânın Türkçeleridir. Ancak "adun"la (اوجون) cihan karşılığında kullanıldıkları da olmuştur. Bunun için "açun"(cihan) sözünü doğurduğu gibi "adun" da dünyanın anası olabilir. Hele "cihan", "açun"un "çun"undan başka bir öz olamaz. Dil (پوسونی) (kâide-i lisan) bunu gösterir. Şimdi bir de "açun" sözüne (اول ، بول)

işmarlarını (edat işaretlerini) koyalım. Gözümüzde (ol açun), (bol açun) **ایتلری** (tabîleri) görünür ki "dünya", "ahiret" yerinde söylenilmektedir. Hele bu iki **آیتده** tabîre Türk dili **بوسوتجه** (kâidesince) bir de kendilik (ihtisâs) vermek için işaretlerle birlikte kenetleyecek olursak **«اولاجون»، «بولاجون»** kılığına girer ki "dünya" "ahiret" karşılığında başlıca birer **آیت** (tabîr) kesilirler. Acemlerin **(افجهان) (ابن جهان)** 1 da böyledir.

Nureddin Mustafa-Türkçe Sözlük Hakkında Araştırmalar-5-İkdâm-1019807.Safer 1344
Cuma-28.08.1341-28.08.1925-s.3

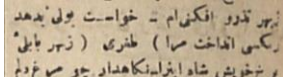
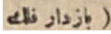
3.4.20. Türkçe Sözlük Hakkında Araştırmalar-6-

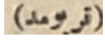
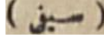
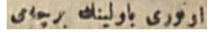
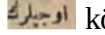
Bavlı

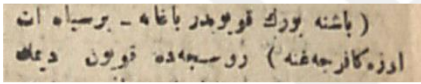
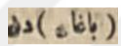
İlişik **الیشیق** doğan yavrusu demek olan bu söz Türkçedir. Bunun **باییدی** (mukâbili) "çavlı"dır ki daha **اوه البدرلامش** olan doğan yavrusu demektir. Bavlının özü "bav-bağ" kökünden **(جذرده)** üretilmiştir. "Bav", bizim bugünkü dilimizde "bağ" diye söylenilmektedir. Ancak Türk yurdunun birçok yerlerinde, hele Kırım Tatarları arasında "bav" kılığında da söylenilmektedir. Nitekim Kazan'da basılan "Bilik" adlı bir bilikte(kitâbda) **(کتابده) (آدین آری باویران برطوساق اسالدر)** savında (cümlesinde) "bağ" sözü "bav" kılığında yazılıdır. "Bav-bağ" ilişkiliğin (rabt-ı alâka) bilishiklik (ünsiyet) **جهملریده** kullanılmıştır. "Çavlı"nın taban tabana **باییدی** (mukâbilidir). Çünkü **باییدی** olan "çavlı", "il", "düşman", "yabani" demek olan "çav-bav"dan doğmadır.

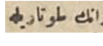
Az kişi **آز کی برله قال چارده کیرب - منکری** **صورت بوی اول چارلی نیرب (شیدانی نامہ طوعدی اوزلله منکر چوآنکه چار - اینتیوب** doğdu yavuzlukla münker çünkü çav **اینبوب** meydân münkerlikde dar. **روشی** eski bilgiclerimizden (ulemâmızdan) birtakımı "yaban", "yave" sözlerini Parsça (Faris) sanmışlarsa da öz Türkçedir. "Çavlı" daha **آویجه «یاونا-یا ناز»** doğan yavrusudur. Şimdi dolu ağız **طولو آغز** "bavlı" Türkçedir diyoruz. Çünkü ancak Türk dilindedir ki sözün ilk çekiğinin (harfinin) değişmesiyle büsbütün tersi olan bir **جهملر** manada kullanıldığı görülüyor. **«د باطن، اطن، د کوئده»**, soyunmak gibi "Bav" ucunu bu ikinci **اوغده** manâda genişleterek **سانغایه** ölen yavrusunun derisine **قیلیقی** doldurularak yapılan **اوغده** söylenmiştir ki anası yavrusunu diri sanarak ona öykünüp sütünü **نوبور**

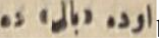
"Bav" bu **جهملر** olarak pek eskiden beri (bu) biçiminde Arapçaya, (bu) kılığında da Acemceye geçmiştir. Ancak Arapçadaki **جهمی** manâsı kamûsi (umûmî olmayıp yalnız **«بوی»** **«نانه»** yavrusundan olana söylenir. "Bavlı" sözü "bavlı", **(بوی)** kılıklarında Türkçeden Acemceye de geçmiştir. (Şahin **مختصم شکار ترانیات** -dest-i **ماه** muhtâc bavlı) emîn-i

 şunu da unutmamalıyız ki bu sözler, Türklerden Acemlere yine Türk ⁷² (şâirleri, edîbleri) (şiirleriyle) geçmiştir.

Bunlardan Türk yurdunun kendindendir. ise Buharalı olup Ebusaid Han'ın kurundaşı (muasırı) idi. Türklerde "bav" doldurmak (âdeti) ilk önce doğan yavrusundan başlamıştır. Ölmüş doğan derisinden yapılan doğancılar arasında usûldür. Bundan o bavlının (manâsı) da köpeklerini alıştırmak için kullandıkları kökten düzme "kuş" demektir. "Bav-bağ" böylece deri (manâsında) da kullanılmaya başlamıştır. Bundan dolayıdır ki Türkler, yeni doğmuş kuzuya da derisine derler. Nitekim ondan yapılan kalpağa da söylerler.

 olan (baran) bu alınmadır. Artık bu sözün "dil tartış bilik"deki değişimleri ayrıca bir araş sayılır.

 Bu sözün ikinci adı da Tatar ⁷³ Bundan anlaşılıyor ki sözü Tatar son yarımı olan azma(muhref)dir. Buna Tatar denilmesi gibi olmayıp, Tatarların yediği gibi pişmemiş görünmesidir. Böyle çiğ gibi duran yemeklere Türkler "Tatari" derler. Getirin ekl edelim gerek olsun gerek . Toyugunda(beytinde) Tatari bu (manada)dır. Bu yemeğe pişimine göre "Tatar böreği" denildiği gibi biçimine de "Tatar böreği" derler. Nitekim "Lehçe-i Osmanî"de görüldüğü üzere bunun kıymasızına da "Kazak böreği" söylerler. Türkçede baş giyimi demektir. Kürküne borküne bakma asla-Örf ve zarf adamı etmaz ilâ. Sümbülzâde Vehbi. İşte Tatar böreğine, Tatar böreği denilmesi bu yemeğin Tatar, Kazak böreği kılığında kesilmesinden dolayıdır. Nasıl ki horozibiğine "bey böreği" denilmesi o biçimde olmasından ötürü ise bu da böyledir. Nasıl ki yine Tatar böreğinin bir

⁷² (edeb) demektir. Türkçede "edeb, haya" demek olan sözüne "güzel he" ekinin katılmasıyla yapılmıştır. Bu söz hatunun atası Şeyh bugüne kadar yaşamaktadır. "Bali" şeyhin adı olup ise sanıdır. Yaşatılmaıs pek gerekli olan sözlerimizden biri de

⁷³ hakkında evvelce yazdığımızı, Nureddin Beyefendi'nin müsâadesiyle tekrar edeceğiz. Bu ile yapılırsa soğanla karışmış çiğ kıyma ile yapılır. Suda haşlanır, üzerine sarımsaklı yoğurt dökülüp yenir. Tatar böreğine, peynir ve maydanoz konulursa denilir. İkdâm

türüne(nevine) "kulak böreği", "köle kulapı" (mantı) deniliyorsa bu da böyledir. Eski biliklerde(kitâblarda) **اوقوچکی** (hurûf-ı imlâ) olmadığından "börek-böreği" sözü **(برک)** kılığında yazılırdı. İşte Tatar böreği, Kazak böreği **آیتلرندن** (tabîrlerinden) kısaltma olan "böreği" sözü böylece **(برک)** kılığında Acemceye geçmiştir. Nitekim "Lügat-i Halîmi" de "**برک** bir türlü **تایله‌دور**" diye gösterilmiştir.⁷⁴ Ancak birçok kamûslar (b) ile (p)yi ayırt etmediklerinden (b), (p) ile başlayan sözleri hep bir arada sıraladıklarından yukarıdaki **برک** sözü de böylece "pöreği" **تایله** ile evrilmiştir ki hem Tatar, Kazak böreği **آیتلندن** (tabîrinden) kısaltma hem ondan **آزمه (حرف)** olduğu besbellidir. İşte bu "pöreği"dir ki Acemce yansıcıları (mukallidleri) sözde bilgi taslayarak **دوبروکی** kılığında bizden aldıkları bir sözü, yine bize satmışlardır. Bundan dolayıdır ki **دوبروکی** hem bildiğimiz Tatar böreği hem de **باریبه دی‌مه‌بنار** biliğinde görüldüğü üzere Tatarların giydiği **(بورک)** karşılığında kullanılmıştır.

Hasım

Öz Türkçedir. Ancak Türkçede (hı) **جکی** (harfi) olmadığından bu sözün eski kılığı (şekli) **نیتیم - نیتیم** Nitekim "Lügat-i Çagatay"ın beşinci yüzünde (safhasında) "kısım, kısımlık, kısım olmak" **ایتلری** (tabîrleri) yazılıdır. Bu sözün özüne gelince "kısa" gibi "kısmak"tan üretilmiştir. Adlama oturu (sebeb-i tesmiyesi) ise besbellidir. Türkçe yakın **هریجه** karîb sözleri gibi kişinin kısa yoldan **قائمی** (akrabası) olanları bildirir.

Nureddin Mustafa-Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar-6-İkdâm-10199-08.Safer 1344

Cumartesi-29.08.1341-29.08.1925-s.4

3.4.21. Türkçe Sözlere Hakkında Araştırmalar

Âhriyân

Türkçeden Acemceye⁷⁵ geçmiş sözlerden olup başlıca sekiz **(منامی)** vardır. (1) Türkçe **آقال** sözünden **آزمدور**. Kumaşın sonu, işe yaramayan **آقال پاک** demektir. **آقال** sözünün bir ikinci değişmesidir. Demek ki **آقار** almaz. Türkçede **آقار** adam çolak,

⁷⁴Her ne kadar **(برک)** Sadi'nin "Hâcet **برک داشتنت نیست درویش صفت باش** **وکلاه تتری دار** beyitinde görüldüğü üzere kullanışta Tatar böreğinden büsbütün ayrılmışsa da kökçe **(جذرا)** her ikisinin özü birdir.

⁷⁵**آقام** daha doğrusu **(آقام)** şu bildiğimiz **(آقام)** sözünün **(آقام)** ülkesinin **(آقام)** (târîhi) adıdır. Araplar bu sözü, kendi dillerine geçirerek **(آقام)** yapmışlardır. Ancak onlar **آقام** Arapça bilmeyenlere söylüyorlar. **آقام** sözü **آقام** dilinde "güneş" **آقام** ayrıca bir makale ile anlatacağım.

İşte "engel" in özü **اونگور - ال** dir ki araya sedd çeken el ortada hâil olan "el" ecnebî karşılığındadır. Onun **اوچوک (جاسی) اونر** (mazmûm) olmakla el ona uyararak birçok **اورونلرده** (aşiretlerde) **اونگور** okunmuştur. Ancak ürk, Oğuz gibi uluslar, oymaklarda onun için ki **اوستولشمش (جاسی) (أ ب) ه یونوله رک** böylelikle "engel" kılığına girmiştir. Türkçede "engel" başlıca üç **جه‌مده** (manâda) kullanılır:

1-Mâni hâil(**کیت فقط**) kimse olmasın engel-hele mümkünse **اچ کیت** erken değil) Büyük **بزرگن** dahi-i azam (Abdülhak Hâmid) **تزرندن**

2-Müşkil

3- **اوشوکی** engelsiz olmaz. **ورکارده (درنگ)** âşık dengeli de derler. **اونگور** (rakîb) ona **برکار** (meşhûrdur). Engel Türkçeden Acemceye de geçmiştir.

دل بنم گفتا که انکل واشود - عم دلرا (manâsı) o da "yaka iliği" demektir. Sonraları **اونگور** (alelumûm) "ilik" kullanılmıştır. **کری که کند چرخ زخود شید**

چو مناکه (manâsının) kılıklarında da kullanılır. Yaka düğmesi, geçecek ilik "mâni" demek olan "engel"den alınmış olması pek yerindedir. Ancak Türkçede yakanın bir adı da **اونگور** olmakla yaka iliğinin **(اونگور) لهده** bir iliği görülüyor. Şu kadar ki

اونگور لهده özü onun "sedd" ile "ör"="ört" olup bunu "gövdeyi örten", "sedd" olması adlama oturu (sebeb-i tesmiyesi)dir. Demek ki o da "engel" ile bir anadan doğmadır. Acemcede

هر آن انکیله زدن که چرخ از اخترا
سازد - لباس عمر اورا بر کریان زمان زبید
ایمیرالدین اخسیکی بونکه برابر ایلیکه دوکه
قائناک اچلما سنه (ماتم) اولدیقندن طولانی

ilik, yaka, dolayısıyla düğmeye de söylenilmiştir.

"Engel"den genişlemiş olması daha doğrudur. Türkçede **اونگور** Arapların zâlim, **مکاره** anûd dedikleri **جه‌لرده** (manâlarda) kullanılmıştır ki Türkçe "kudusan", "kurnaz", "dik başlı" sözleriyle karşılanır. İşte **اونگور** arasına bu **جه‌لرده** görülmektedir.

ایپه‌کین

Türkçede birkaç öze ayrılan bu sözün, başlıca beş **جه‌می** manâsı vardır:

1-Bir çeşit kare kumaştır. Bu **ایپه‌کین** (manâda) olan **ایپه‌کین** in özü **ایپه‌کین (بیکین) در - بیکین** **ایپه - ایپ - ایپه** parlak demek olup ve onların (renklerin) başına gelir. Okunuşu da kendisinden sonra gelen

ایض بقی دیوان اذان الترتک ص ۱۱ [(اوب اور لکھ ای)] heceye göre değişir. اوچوکو gibi işte parlak demek olan (ایبین) bundan doğmadır.

« كين » اوجوكن (جاسى) ايسه (توك) سوزنلنك
اوژكنديسيدن كه (قارغه) ديكندره سوكرا مى
قوزغون قارايدده (توك) ديلمكدور . بوراده
(توك) سوزى « ايب » اوجوكنه اوياقى
« كين » اولمدر . ديوان لغات الترکده ص ۲۸
[ايبكىن (ييبكىن) - الشى الانحى الون] ديه
آسكلامكدور . انحى ايسه (اوقيانوس) ده
آنده « قركور » ، « ياغيز » سوزنلنك نوماشده
ايسه (الاج) يله اورمكدور .
(۷) ايبكىن برده قاره ايبلك ديكندور .
بلديكمن « ايب » سوزيله يوقارنده كو-ترييكمن
« قون - كين » دن برلمكدور .

3.4.22. Türkçe Sözcükler Hakkında Araştırmalar

Pranki

Türkçedeki **فَس** birleşmelerinden **(رِكْلُونِ) (مَرْجَى)** olup **« بَر - بَر »** parçalarından kaynaşmadır. "Pır-pır" uçurtmada "pırpırın-uçurtma"da "pırpır etmek" görüldüğü üzere uçmayı yansılayan bir **اِبَر** "ses, nağme" olup **اِرْقِلَكْتَن** uzun **« بَدَل (دَر)** **(نَه - اَنَى)** ise savaşta, avda kullanılan kalın **دَمْرَنَى** ok demek olan **« اَنَال » دَف** kısalmadır. Çağatayca kamûsların birtakımı bu sözü **(فَعَال)** gibi yazmışlarsa da doğrusu **« اَنَال » دَر** Türkçede demirden demek olan **« اَمَر - اَنَمَر »** sözü bu **(اَمَال) ك** sonuna **« ا - ا »** kendilik ekinin (edat ihtisâsının) kalmasıyla **(اَحِلَه) (اَحِلَه)** bunun için doğrusu **« اَمَر دَكَل » نَعَالَه - نَعَارَه »** dır. "Pranga"nın **(بَر - اَنَه)** olduğunu gösteren tanıklardan (şâhidlerden) biri de Parsçada (Fariside) karşılığı **(مَابَتِير)** olmuştur. Görülüyor ki Türkçe "pırpır"a Acemce "pır" her iki sözü yanlarına geçmiştir. 255. yükünde (safhasında) görüldüğü üzere Acemcede **« اَمَر دَكَل » نَعَالَه - نَعَارَه »** demektir. Araplar buna **(مَسَا)** **(مَسَا فَا لِمَدَوَق)** derler. Urdu dilinde ise **(مَابَتِير)** söylerler. Sonraları bu sözün **جَامَى** (manâsı) **« وَدَقْدَن تَوَدَق »** genişlemiştir. Türkçemizde **« اَمَر - اَنَمَر »** **(اَمَال)** kılıklarında kullanılmıştır.

مرحله ۱: برآورد تقویمی و تقویمی
لن بنفتم القاد بنفتم (شهرزاده)

برخی از ویژگی‌های
آزاد (آزاد)

فرموده به منشی (آزاد)

آدم پرورشاند

Demek

Şehzâde Beyazıt Sultân Ahmet'e bir fetihnâmesinden **ساعت بار** **ان بستمكم القرار ببقامن ايلتوب** (Şehzade Beyazıt Sultân Ahmet'e bir fetihnâmesinden **بر بقتل ورتی کردار غررتلر ملاحده اوزوبه آیلوب**) **براتی** geniş çakırlı (menzilli) ok, tüfek **برالده، براتی، لك** türlerinden (nevinden) **قبل بر نه، قبل براتی** kullanılmıştır. **چامده** **آیلر نده** (tabîrindendir) **چامی** olup başlıca iki **ارق** (manâsı) vardır.

Kalbi mecrûh etmeye gamzen eylemiş ok

الوانيه . (الامات . can almaya Zati "Lügat-i Çağatay" | كج - قبل : اتقي اء كاء ابرو ترك

Top غبيله kalesini canın yıkmaya قبل : اتقي تركا (امرى (٢) بوبرنجى

چمدن دندشله به لك اوق كج فیشك كج
ایاغنه چاپ ق او بوجی دیمكدر كه (چنكى ،
رفص) قارشینه بیدر .

Baldız

Türkçedeki tesmi birleşmelerden (زاکب) (منجهون) olup öz kılığı (şekl-i aslisi) "baladize"dir. (بالادیزه) "Bala", çocuk, "dize" (دیزه) ise "teyze" demektir. Erkeğin çocuklarına ileride teyze olacak bu kızcağıza "bala-teyze" (بالا-تیزه) denilmesi pek nadirdir. Çünkü hem kendisi daha çocuk olduğu için "çocuk teyze" sayılır. Hem de çocuklar teyzesi (جهونی) (manâsını)da gösterir. Nasıl ki enişte, baldızını "çocuk teyze" diye irkeler (nazlandırır) baldızı da eniştesini, enişte ne küçük kardeş yerinde... Tutarak ulular (tanzîm eder). Demek ki baldız "bala tiz"den kısaltmadır. (اوت انتاری) entari sözünde söylediğimiz gibi Türkçede bu gibi (تابلر) (tabîrler) (که تالشده) (mezcedilince) her iki sözün birer (یا کندله ارجق التیر) böylelikle ortaya çıkan söz başka bir kök, başka bir özden imiş gibi görünür. (لئالیزه) gelince (قورقلق است) ne kadar ileri gittiğini bilmek isteyenler entaride gösterdiğimiz⁷⁷ (توباق) gibi (که تلی) birleşmelere (بایسینلر) (Baysinler)

آلق

Türkçe "almak" çıkağından (masdarından) (صاف بکزه کی) (صفت شبهه) olup başlıca dört (جایی) (manâsı) vardır:

-1-Sanık karşılığı kullanılınca (آلم) (اشرا دیمکدر) gibi

الغالی دنیا هر سین ای که سائیک قد
چم - عمر سائیب هر ایق بوچو وکسانغ
الیق (تواق) (فوائد الکبر)
(٢) د لیق - البغ - چغتایچه ده هر
آی آلتان آلمق

⁷⁷Türkçe "tunç-bakır"dan alınan bu sözü Avrup adil bilginlerinin kimi Hindice kimi Çince sanmışlarsa da öz Türkçe olduğu besbellidir. Fransızcaya "tombak" kılığında girmesi (طرتاری فوئلر ب چکیکنندن) harfinden önce (هم صمسی) çıkardığından dolayıdır. (ایضای ابعبات) etmek olması da bunun içindir.

الوغ و ساوغ بیلان منلا و خواجه
بارجی - بوز - حقا و جورابه افساد
قلاقی اوزنای

(۳) (الیق - ألوق) چالقی بولک
اوصنک بریا جیسی لئیس آشیرلش اولان
مونجا (ألوق) - که خطییکا نیک اول
هندوی ابرور ماروق (وانی

(۴) دیوید طرخی قرون، کادامه
تبار در کان دود کورن - سیدورالک
توبلری (آلش) دیهیکه طار ایشته

İşte bu gibi **اوبوز** yerlere alık denilmesi bundan dolayıdır. Nasıl ki abdala alık söylenilmesi **جیمبو** manevî bir **بکزه که** ise uyuz koyunda kullanılışı da öylece **وزایی** (maddî) bir benzetilişlerdir.

3.4.23. Türkçe Sözcükler Hakkında Araştırmalar

Kurnaz

öz Türkçedir. "lügat-i çağatay"da-tuzak kurmak, hile ve tezvîr etmek- demek olan kuranmak" **اوراغتی** " çıkağının (masdarının) öz uzaması (madde-i asliyesi) ile kılıcılık (faâliyet) manâsını veren "âz" ekinden (lâhikasından) birleşmedir. demek ki eski kalıbı "kurnaz"dır. **قورناز (دور)** (kuruğmak-kurumak) dan "kuruğaz", "kurğaz", "yırılmak"tan "yırılaz" o tür nevdendir. sonra "elif"le biten sözlere "âz" eki kısalır, tek bir "ze" kalır. "haylamak"tan "haylaz" gibi işte bu (âz-z) ekinin de özü (âc-c)dır ki (cı) gibi kılıcılık (faâliyet) gösterir. nitekim "kuşanmak" "kuşanac" böyledir. "âz" ara sıra adların (isimlerin) sonuna gelir, onları **صاته** (sıfata) çevirir. "burun"dan **بورن (دور)** "burnaz" gibi. buradaki "âz" (âsı-ıs)dan alınmadır ki "sâhib" demektir. "kuvvet" (hod)dan (kutâs) gibi ki **طامی** karşılığında olup (kuvvet-i boğa) **قوت بوغا** denilen yaban öküzünün sanıdır.

la fontaine'de "kurnaz"la "burnaz" tilki ile leyleği **ایشجارا پندر** (bir nesne yememiş kurtaz-hepsini sömürmüş burnaz)...

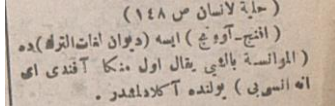
kurnazın eskinden kullanıldığı (cevâhir **الكلمات**):

(اولاشد بریجی قسم هم پیچیدو دمام -
هم قووی دخی تمام قورناز کشیدو مکار)
طویوغیله بالیدر .

avret

bodun dilinde "avrât" olup eski Türkçede "urağut-aragut"dan **اوراغوت - اوراغوت** çevrilme (maklûb)dur. "arâğut"un özü ise (ar-âvut)dur ki er (ricel)le (âvunmak) çıkağının (masdarının) öz uzası (madde-i asliyesi) olan (ovut-âğut) **اووت - اکوت** dan birleşmedir. **ایسته الرجل** karşılığındadır. Araplarda **النس القراف - نخلط بالین منها ثمناصا** **بانسته غیر** Hanım demektir. **آنسته - ایسه**

Türkçeliği (divân-i lügatüt Türk)ün birinci biliğinin 124'üncü yükünde (sayfasında) (اوارغوت - المرأة) (ibâresiyle) bellidir. "arağut"un ise (er-ovut)dan (اوت - اوت) dan alınma olduğu yine "âvunmak" çıkağından üreme olan (اوت) sözünün mûnis (اوت - اوت) -âvuncan)ın da (اوت) karşılığında kullanılmasıyla anlaşılabilir:

(اوت) oluşu er (اوت) hecesinin yinil (hafif) (âğut)un ise "ağır" olmasından dolayıdır. Türkler müslümânlığa girince işânc (اوت) (diyânet)larına sarılmışlar. (اوت) ettikleri (tabîrât-ı diniyeyi) bellemeye başlamışlardır. o sıralarda "avret" sözünü işitip de kadının eliyle yüzünden başka her yeri (nâ mahrem) olduğunu duyunca "avret" sözünü kadın karşılığı sanmışlar. böylelikle dillerinde kadın demek olan "aragut" (اوت) sözünü "avret"e yaklaştırmışlar, "avret"e de "aragut"a da "âvrât" demeye başlamışlardır. buna bir kat daha yardım eden utur (اوت) (sebeb) birtakım hocaların (پغمبرى اسلام) (peygamber-i islam) efendimiz dilinden (اوت) buyruğu yanlış manâlarla eyletmiş (nakletmiş) belletmiş olmalarıdır.

ancak 78 (اوت) imân tedkîki iel alan biligcilerimiz bu sözün (اوت) târîhini kurûn kurûn (asır asır) gösterebilirler. "avret"ın kadındaki örtücüğü (tesettür hudûdu) pek geniş olmakla "avragut"un (اوت) kendisi demek değildir... örtü demek, kadın demek olamaz. "avret"i kadın karşılığında kullandığımızı duyan bir Arap (اوت) (edîbi) bu söz Türkçe midir diye sorar. hayır, bu Arapçadır diyecek olursak bize hem şaşar hem güler. öteden biri de çıkıp diyebilir ki: biz Türk dilinde Arapça bir sözü istediğimiz gibi kullanamaz mıyız?!... buna karşı belki evet! söyleyebilirdik... eğer ki bu sözün öz kalıbı olan (اوت) "avragut" bile bin yıldan beri kamûslarımızda yaşamakta olmasa... yine belki evet! diyebilirdik. eğer ki (اوت) (doğuş-bilik)cede özge dillerdeki kadın adlarına kalıbı kalıbına benzemese... bakınız (اوت) "avret"i nasıl anlatıyor:

"avret" insanın (اوت) ve insandan korkacak nesne (اوت) gibi yüz kızartıcı yerlerin adı değil midir? bunların kadın adıyla ne benzeri olabilir?!... (اوت) âyetindeki "avretin" kadına erkekten daha çok ne gibi bir yakınlığı var?!...

78 (اوت) öz Türkçe bir sözdür. Arapçada "taharrî, kıyâs, imân-ı nazar" karşılığındadır.

sözün kısası iliklerimize kadar işlemiş olan Arapça acemce kulağından kurtulma çağı çoktan gelmiş, gecikmiştir bile... evet' ulu üstâdın düşündükleri gibi bu söz Türkçedir. "avret" değildir "avrağut"dur.

Mustafa Nûreddin-Türkçe Sözler Hakkında Araştırmalar-İkdâm-10242-22.Rabiülevvel

1344 Pazar-11.10.1341-11.10.1925-s.4

3.4.24. Köprülüzâde'ye Cevâb

Dilimiz ve Latin Harfleri Meselesi

Muhterem müderris Köprülüzâde Bey'in 25 Teşrîn-i Sânî akşamı Türk Ocağında verdiği konferansta dinlediğim mütâlaatı geçen makalemde 11 maddeye sığdırmış ve bu bâbdaki sükûtun tasdik ve kabûl makâmında telakkî edileceğini yazmıştım. Telhisim tarîz veya tashîhe uğramadığı cihetle doğru anlayıp zeydeetmiş olduğum zan ve itibârla maddelerin münâkaşasına başlıyorum.

1-Birinci maddede denilmişti ki: Lisân bahsi harfler meselesiyle alâkadâr olmakla beraber bu irtibâat zannolunduğu kadar sıkı değildir. Şöyle ki bunları birbirinden ayrı olarak mütâlaa etmek kâbildir. Bunları ayrı ayrı mütâlaa etmek imkânı mevcûd olduğu asla şüphe götürmez. Nitekim bunun aksini muid şimdiye kadar bir iddiânın ortaya sürülmüş olduğu malûm değildir. Dillerin hurûfatsız yaşayabileceği, bunu sonradan az çok muvaffakiyetle kullanmaya başlamış olmaları ile fiilen ve halen sâbittir. Lâkin bir cemâat herhangi sâik dolayısıyla bir elifbayı kabûl edip benimsedi mi, bunlar lâzım-ı melzûm hâline gelir ve artık birbirinden ayrılamaz. Eğer ki maksat raci bir nazar ile sırf târihi bir fashından ibâret ola. Yaşayan bir dilin elifbasını hâl-i hâzır itibârıyla mütâlaa etmek onun şekil ve tasavvut nokta-i nazarından uygunluğu ve uygunsuzluğu varsa bunun esbâbını ve bu alâka ile geçirilmekte olan tahavvülâtı araştırmak demektir. Muhterem müderris beyin maksadıArap elifbasının tekâmülü târihçesini tasvîr ve izâha matûf bulunmuş olmadığından ancak bunun Türkçemiz ile muvâffakiyeti derecesini münâkaşa etmek ciheti kalırdı. Halbûki "bunları birbirinden ayrı olarak mütâlaa etmek kâbildir." Sözleri mezkûr hudûdun mâverâsında bulunan bir hedefe nisb-i nazar edilmiş olduğunu sezdi. Nitekim burada da tettebbudan beklenen netîceye hasredilmiş olan şuûn yaprağı o ihtişâm-ı bâkir-yani bembeyaz kalmıştır.

2-İkinci madde "bir dillik" terakkîsi için hurûfâtın hâiz-i ehemmiyet olmadığı ve şâyed böyle bir şey olsa bile tâlî derecede kalacağı" iddiâsını ihtivâ ediyor. Muahhar cümle,

birincinin noksanını -velev farazî bir sûrette-telafl etmekle, şâyân-ı kabûl sayılabilir. Şu kadar var ki bu cümle ile hakîkatin yüzüne ancak bir yandan bakılarak hüküm verilmiş olduğuna nâil olmak kâbil değildir. Dilin terakkîsinde diğer âmillere kıyasen elifbanın ehemmiyeti ikinci derecede kalacağı bedîhiyâttandır. Şüphe edilemez ki dil, tekâmül yolunda medeniyetle el ele gider ve gitmek mecbûriyetindedir. Bu tabiatı o kadar sıkıdır ki "Bir milletin dili, medeniyetinin aynasıdır." Sûretinde bir müteâdifşeklini almıştır. Mahdûd sahamızdan dışarı çıkmamak için medeniyeti yürütüp teşvîk eden âmillerden burada sayıp dökerek değiliz, lüzûmu da yoktur. Ancak bunun serbestçe inkişâfında dil ile elifbanın birbiriyle hüsn-i imtizâc üzere bulunmasından: Dilin ihtiyâcına lisânın ve medeniyetin mütâlebine dilin kiyâfeyetinden mütevellid âhenkdâr gidişin kolaylaştırıcı, hayırlı bir tesîri olacağı asla ve kata inkâr edilemez. Bunu kabûl ve tasdîk etmekle adem-i imtizâcın sakındığı dâimî bir engel olacağı da tesellüm edilmiş olur. Öyle bir engel ki pantolonun paçalarına yapışıp dolaşan çoban kösteği dikenini gibi rahatça adım atışını bir düzeye tacîz eder durur. İşte hakîkatin yüzünü bu taraftan da görüp anlamak lâzımdır. Çünkü bu mümanee genişip serpmeye (genişleyip serpilmeye) kısmakla kalmayıp vücûda geçirilen bir cendere gibi bazen malûliyetini ve sû-i taazzuvu mûcib olur. Bu hâl Türkçemizde aynen vâkidir. Lâkin bu meseleye aşağıda rücû edeceğimizden şimdilik bu kadarcık bir işâretle iktifâ etmeyi münâsib gördük. Zamân ve muhîtin tesâdüfî lûtfu ve o milletin istidâdı ve kuvveti sâyesinde medeniyet canlı bir hız almışsa işte o vakit bu engeli mtlaka kırıp bir tarafa atmak isteği baş gösterir. Anane gözetici muhâfazakârlar -ki bunlar ulemâ katında mevcûddur-ile o ananenin muzır kısmından kurtulmka isteyen terakkîperverler arasında bir mücâdeledir başlar.

3- Muhterem müderris bey, vatanperver büyük edîb ve şâirimiz merhûm Kemal Bey zamânında bu imtizâcsızlıktan mütahassılsıkıntının bazı kimselerce artık duyulmaya başlamış olduğunu müşârinileyh tarafından kaleme alınmış olan elifba ve imlâ meselesine müteallik makaleyi ileri sürmekle, ancak teeyyüd ve isbât etmiş olur. Ama bu zemînde söylenebilecek her şeyin o makalede söylenmiş olması davâsına gelince zamânı bu meselede mâzinin burhânıyla ihtiyâc, bilhâssa ilim ve marifet sahasında bilmem ne dereceye kadar muvaffik olur. Bugünkü canlıların halletmekle vazîfedâr bulundukları bu bahsin münâkaşasına muhterem büyük ve ölümsüz ölümüzü çekip getirmekten ben tavk etmek isterim. Şüphe yok ki mağfûr müşârinileyh zamânına göre çok güzel düşünmüş ve ateşli belâgatıyla pek câzib irâd-ı kelâm edip yazmıştır. Ama yine şüphe edilemez ki bugün kısmen geçirmekte olduğumuz ve kısmen de geçirmiş bulunduğumuz inkılâbı o zamân

biri kalkıp da merhûma kabûl ettirmek husûsunda ısrâr etmek şöyle dursun fakat yalnız, şâyân-ı temennî olarak teklîf ve tavsîh etmiş bulunsaydı alev püskürtücü biri dereceye uğrayarak kavrulup harâb olurdu. Demek istiyorum ki yenilik kabûlü ile terakkî-i istidâd zamân ve muhîtin müsâdesi derecesiyle mahdûddur. Nâmık Kemal Bey merhûmdan sonra bu meselenin bugüne değin mükerreren baş kaldırmış ve bir müddet zihinleri ve kalemleri yormuş ve fakat zamân zamân yine parıldayıp bir türlü sönememiş olması, yukarıda zikri geçen sıkıntının hâlâ ber-devâm bulunmasından ileri gelse gerektir. Zannederim ki bu husûsta muhterem müderris beyle bir ittifâk üzereyiz.

4-Sıklet ve ızdırâb verici dil ve elifba imtizâcsızlığı izâle etmek üzere kollarını sıvayan mücâhidlerin iki fırkaya ayrılmış olması pek tabîidir ve sanırım ki izâhtan dahi müstefidir. Yalnız pek tabîi olmayan ve belki biraz içli hüznü celbe şâyân bulunan bir cihet varsa o da bu iki fırkanın ilmî bir vâdide emellerine amaçgâh ittihâz ettikleri saha-i tettebbu iyiden iyiye tedkîk etmeksizin yekdiğerine şunu bunu isnâd ederek hüküm vermeye kalkışmalıdır. Malûm olan son maâlesef böyle olagelmıştır.

Halbûkî bundan sakınılarak ve saded hâricine çıkılmayarak tedkîk ve münâkaşada bulunulacak olursa anlaşmak bir dereceye kadar kolaylaşır ve elde edilen fayda daha büyük olur. Evet bugün elifba ıslâhı gâyesini kollayan iki fırka vardır. Biri tercihen Arap-Acem elifbasını tadîl sûretiyle diğeri bunun yerine Latin şekillerini -kezâlik tadîl ve ikmâl etmek şartıyla-kabûl etmekle mümkün olacağı kanâatindedir. Her iki fırkanın ne derece "muhak" diyeyim, zîrâ her ikisi de görüş ve düşünüşlerine göre haklıdır, fakat isâbetkâr olduğu mukâyese ve münâkaşasını gelecek makaleye bırakıyorum.

R.M.F.-Köprülüzâde'ye Cevâb Dilimiz ve Latin Hurûfları Meselesi-İkdâm-10644-

04.Cemâziyelahir 1345 Cuma-10.12.1342-10.12.1926-s.3

3.4.25. Köprülüzâde'ye Cevâb

Dilimiz ve Latin Harfleri Meselesi-3-[*]

5-beşinci madde kinci fırkanın zehâbı "Avrupalılığa ve garp medeniyetine doğru giden cereyâna bakarak harflerimizi harflerimizi değiştirecek olursak bu husûsta dahi Avrupalılara benzeyivermekle garp medeniyetine daha samîmi bir sûrette girmiş" olacağımızdanibâret bulunduğuna dâirdir. bu zehâb hâd-i zâtında bâtıl değil midir, ancak mezkûr medeniyeti temsîl için elifba müşâbehetinin kendi başına kâfi bir âmil teşkîl edemeyeceği de meydândadır. bunu latin harflerinin müverricleri bilâtereddüd teslîm

ederler. Ŗu kadar var ki o gâyeve vusûl için latin Ŗekillerinin Arap-acem enmûzecelerine ruchâniyetini takdîr edecek kadar nâfiz görüŖün ve badelmuhâmeke itirâf edecek kadar nısfetin diğerk firkada mütecelli olmasını can u gönülden dilerler. latin harflerinin tercîhini tervîc ettiren sebep, yukarıda işâret edilen faydayı daha kolay temîn etmekten ibâret değildir. mütenevvidir. bunlardan biri ve belki en mühimi Arap ve acem harflerinin mahzûrlarını tamamen ortadan kaldırmak ve dilimize takmış oldukları kapitûlasyon zincirini kırmaktır. malûm olduğu üzere bu Ŗekillerden bir kısmının mukâbili ana dilimizde bu kadar, meselâ (peltek se), (zel), (ayın) gibi hatta (hı)mız dahi Arap (hı)sından ziyâde Alman "ch"sine benzer ve ekseriyâda (ha) ve (he)yi münkalib olur. vapurun fazlası fazlası gibi atılmaya Ŗâyân harflerin adedi bunlardan ibâret değildir. buna zımîmen zaitlerimizden dört ve sâmtilerimizden bir tanesini eda edecek enmüzec mezkûr elifbada eksiktir. bundan mâedâ iki harf aynı zamânda hem sâit vazîfesini ifâ ediyor ki bu iki yanlış dilimizin mizâcı muktezâsından asla değildir. "zı" harfi de kâhî "dad" kâhî "zad" okunarak ikircilik içinde yaşıyor. görölüyor ki tasannûtuna ve imlâsına Arap-acem harflerinin Ŗimdiki hâliyle bir atarftan adem-i mütâbakatı diğerk taraftan kifâyetsizliğı inkâr ve verdiğı sıkıntı da ölü bir anane hâtırası için tahammül edilemeyecek derecede zâhirdir.

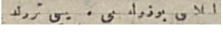
6-Latin harfleriyle Arap medeniyetinin daha kolay temessül edileceğı kanâatine, meselenin basît olmasını ileri sürerek muhterem müderris bey iştirâk edemiyor. Diğerk fırka ise basît olmayan bir meselede miyanet iftirâkı mûcib sebeplerden birinin defiyle neden maksada daha kolayca takarrüb edilemeyeceğini anlayamamakta kendini mazûr görüyor. Muhterem müderrisin bu istinkâfı, Ŗiddetle müntesibi bulunduğu edebiyatımıza bilhâssa Osmanlı edebiyatının mâzi ile alâkadâr klasik kısmına olan muhabbet ve merbûtuna atfedilse ihtimâl hatâ edilmiş olamaz. Zannediyorum ki latin harflerini alıp benimsemekle-velev tedricen-hâsıl olacak edebî ve lisânî azîm inkılâbı bir "ileri görüŖ" ile sezerek endişede bulunuyorlar. Bu hâlet-i rûhiye-eğerk mevcûd ise-müstaid ve gayr-i mûcih görülemez, böyle bir inkılâbın o takdîrde süratle vukû bulacağı muhakkaktır. vâkıa Ŗimendifer hızı ile gitmeyecek söylediğimiz dil birden bire değıŖmeyecek, bu nesil yine alıştığı gibi söyleyecek söylediğı gibi yazacak ve yazdığı gibi okuyacak fakat gelecek nesil bakışını bize doğru geri çevirdiğı gibi vakit konuşup ⁷⁹yazdığımız bugünkü dilin ne kadar Türkçeye yabancı, düzme bir Ŗey olduğuna Ŗaşacaktır. Nitekim biz de geçirdiğimiz zamân içinde vukû bulagelen küçük küçük tahavvülerin pek farkına varmaksızın kapıkulu

⁷⁹Yazı numarası 2 olması gerekirse sehven 3 yazılmıştır.

edebiyatını acâib görecek kadar o devrin edebî ifâdesinden uzaklaşmış bulunuyoruz. Sevdiklerinden bihusûs güzelliğine çirkinliğine bakmaksızın pederâne bir muhabbetle sevdiklerinden hiç birini insanın kaybetmek istemeyeceği az çok tabîi ise de istikbâle âid bu iftirâk ve tahavvül zamânımızın bir hayât-ı edîbelerini ve muharrirlerini etmeliydi. Lâkin anlaşıldığına göre bazılarını ediyor. bBunun sebebi ise meselenin hadd ü zatında basît olmaması olamaz. hHele tebdîl edilecek şey kusûr ile malûl ise basâtat-bahş edebilecek mübeddilinin reddine muntazaman imkân yoktur. binâen-aleyh yukarıda zikri geçen "kanâate adem-i iştirâk"ı intâc eden sebebin sırf hissî ve zevkî olması iktizâ eder. o hâlde مَنَاقِشَ münâkaşa zâiddir çünkü bunlar münâkaşaya gelmez.

7-basît sayılamayan bu hurûfât tebdîlini târîhi gidişinde Türk kavmi mükerreren başarmasıdır. bunu bu akşam Türk Ocağında muhterem müderris beyin kendi ağzından dahi işitilmekle mübâhi olduk. herhangi sâik sebebiyle olursa olsun ve her nereden almış bulunursa bulunsun Türk kavmi yeni kabûl ettiği elifbaları bir dereceye kadar kendi dili icâbâtına uygun düşürmeye çalışmıştır ve buna az çok muvaffik olmuştur. az çok zîrâ harflerin şekli ve adedi o elifbanın tasavvut alâkasıyla kâbiliyetini, ihtiyâr-ı vâridâta muayyen bir hadve çekmişti. مِثْلِي şekli ile ibtidâîliğini isbât eden orhun elifbasının o zamânki Türkçeye ne derece uymuş olduğunu bugün tayîn etmek pek müşekkildir belki de mümtenidir. herhâlde bu gibi eski yazıların kusûru bunda dahi mevcûd bulunmuş olmak ihtimâli "zan"dan daha kuvvetli bir mefhûm ile ifâde edilmeye müsâade eder. uygur elifbasının da nevâkısdan sâlim bulunmamış olması muhterem müderris beyin ifâdesinden müstebândı. Aynı hâl, çok daha müterakkî olan Arap-acem elifbasında da vâkidir. Bunun sebebi ise meseleyi lüzûmsuz yere uzatmak için yalnız bu söğüncüsünden bahsetmek isterim. dil zümreleri arasındaki uzaklık hatta daha kuvvetli söyleyelim aslı olan yabancılıktır. Sâmi-i hâmî zümresine mensûb Arapça ile ural-altaik (Turanî) olan Türkçenin lisân ilmi itibâriyle hiçbir karâbeti, hatta münâsebeti yoktur. Kökleri, sarfi, nahvi, binâ ve inşâsı ile o ize büsbütün yabancıdır. amadını اِمَادَتِي ve siyâsî cereyânlarını bize hem elifbayı kabûl ettirmiş, hem de kendi kelimelerimizin birçoğunu benliğimizden tard edip yerlerine mensûbiyetini ikâme etmiştir. Bu tehakkuma boyun eğmek din ve irfân dolayısıyla o zamân için bir zarûretti. bu zarûret devam ettikçe Türklük dahi çârnaçar buna katlandı. şu kadar var ki medeniyeti yükselip benliğini ve benliği icâbâtını anladıkça esâret zincirini gevşetmeye başladı. Meselâ kalmak "kalmak" kûyât « نَاكِرِي » نَاكِرِي gibi yazılırken harekeler yerine saitler sokuşturdu. bBizden çok evvel Arap elifbasını yeni ama

esâsa müşâbih bir iki harf icâdıyla tevsî etmiş bulunan acemlerin göstermiş oldukları medenî cesâreti yazık biz vaktiyle gösteremedik. Yüzlerce sene evvel elifbayı dilimize uygun getirip onun inkişâfına meydân vermedik. Ancak geçen asrın sonundan biridir ki bazı harflere işâretler vaz sûretiyle ihtiyâca mukâbele edilmeye çalışılmaktadır. Bu husûstaki muvaffakiyetin ne derece olduğu meydândadır. Bundan bu maddede daha ziyâde bahsedecek değiliz. Bizim burada anlamak istediğimiz şudur:

atalarımızın bir iki defa başından geçmiş bu elifba tebdîlini bizim dahi başarmamıza, hem de daha büyük bir muvaffakiyet ile netîcelendirmemize acaba mâni olcaka nedir? Dilimizde bulunan Arap ve acem kelimeleri telaffuzuna göre yazılacakları için hangi kökten geldikeli belli ve ayan olamayacağı korkusu mu? Bunun için mi bu urgan kemend taşıyacağız? Şüphesizdir ki lisân meselesinde inkılâb hiçbir ferdin keyfine veya gösterdiği lüzûma tâbi olamaz. ictimâî bir hâdise olan dil, yine ictimâî ihtiyâcın tesîri altında tahavvül eder. Medeniyet âleminde dilin melzûmu olan elifba kezâ kullanmakta olduğumuz harfleri değiştirmeye bizi sevk eden sebep -tekrar ve tekrar ediyoruz-lisânımızın tasvîti Arap-acem elifbasının ifâdeye muktedir olamamasıdır. Dilimizin tekâmülüne köstek vurmasıdır. sâikimiz sâik-i mücbirimiz ancak ve ancak bu müzic esâretten kurtulmak, dilimizde serbestimizi kazanmaktır.

R. M. R.-Köprülüzâdeye Cevâb Dilimiz ve Latin Harfleri Meselesi-3-İkdâm-10645-05.Cemâziyelahir 1345 Cumartesi-11.12.1342-11.12.1926-s.3

3.4.26. Lisânların İnkişâf ve Tekâmülünde Akademilerin Rolü

Hayât-ı beşeriyede her şey gibi lisânlar da tekâmül ve inkişâfları için mütemaden beşeriyetin şuûrlu müdâhalesine muhtâctır. Hadd-i zâtında lisân, şuûrsuz bir icâdcılık mahsûlüdür. Dillerin zuhûrî insanların cibîliyetinde mebzûlen mevcûd olan icâd dehâsının büyük, en hârikalı bir tezâhürüdür.

Her lisân için şuûrsuz teşekkül devrinden sonra, şuûr tesîri altında inkişâf devri geliyor, bütün cihâmı büyük lisânlara bu iki tekâmül devresi geçirmiştir. Hiçbir lisân son devre-i tekâmülünden geçmedikçe büyük, medenî lisân olmka liyâkatini kesb etmemiştir. Her lisân inkişâf-ı tabîsinin malûm derecesine vusûlden sonra tekâmül, tevessü muhâfazası için şuûrlu bir murakabeye muhtâctır. Ancak şuûr tesîri altında inkişâf devri geçirmiş diller ve büyük lisânlar sırasına geçmiştir. Dünyada birçok lisânlar zuhûr edip birkaç asır istimâl olunduktan sonra beşeriyet hâtırasından unutulup gitmiş olduğu fennen müsebbittir. Bütün mahfûz lisânlar, medenî milletlerin şuûrlu yapılan tedbîrleri sâyesinde mümkün olmuştur.

Eski Yunan eski Roma halklarıyla muâsır Afrika'da ve Avrupa'da birçok lisân mevcûddu. Halbûki hiçbir Yunan ve Latin lisânlarının vâsıl olduğu inkişâf deresine erişmeden öldüler. Kayboldular. Çünkü bu lisânlar ikinci devre-i inkişâfı yaşamamışlardı. Bu ölmüş, kaybolmuş lisânlar zabt ve tedvîn olunmamıştı. Medenî devlet sâhibi milletlerde her asırda lisân zabt ve tedvîn edilmiştir. Tanzîm ve tesbît olunmuştur ve hatta denilebilir ki lisânlarını tedvîn ve ıslâha verdikleri ehemmiyet milletlerin medeniyet seviyesinin mîzânıdır. Târîhte malûm bütün büyük milletler de ilmî, edebî, medenî lisân-ı âlem-i şahısların ve mütehassıs zevâtın mürekkeb müesseselerin şuûrlu mesâisi sâyesinde vücûda gelmiştir.

Lisânımızı tedvîn ve ıslâh işini gayri kâbil bir teşebbüs gibi telakkî eden dâirelerde bir cümlelerin çok defa tekrar edildiğini işittim. "Lisân, sunî yapılmaz" diyorlar. Bundan maksad lisânın anâsır-ı ulvîyesi ise bu hakîkattir. Lisân, icâd-ı gayr-i şuûru mahsûlüdür. Fakat vücûda gelen bir lisân dâimâ şuûrlu bir say sâyesinde neşr ü nümâ olur, yükselir, intizâm ve mazbûtiyet kesb eder. Lisânın anâsır-ı ulvîyesi sunî yapılamaz fakat lisânlar dâimâ mutedil vâsıtalara terakkî ettirilmelidir. Ancak tekâmül-i elsin kânûnlarından ve büyük milletlerin lisân târîhlerinden habersiz olanlar ve Türklük için felâket menbaı olan son asırlardaki saltanat devrinin mahsûlü, sunî edebiyatın sunî zevkine meftûn zevât iddiâ edebilir.

Lisân, tabîi sûrette doğar. İbtidâî bir cemiyet-i beşeriyenin mahdûd-ı lisân ihtiyâclarını temîn edecek dereceye erişir. Fakat bir lisânı müterakki ve mütemeddün bir cemiyetin vâsıta-i münâsebeti yapmak için cehd, say, şuûr ve irâde sarf etmek lâzımdır. Bütün medenî milletlerin târîhi buna şahiddir. Herhangi medenî milletin târîhi tedkîk edilirse görülecektir ki bu gibi milletlerin her biri lisânını tedvîn ve ıslâh devrini geçirmiştir. Latin lisânında ilmî, medenî ıstılâhlar, Yunan lisânından ilhâm alınarak şuûrlaşabilmişlerdir. Arapların ilmî ve medenî lisânı dahi Yunan lisânının tesîri altında husûle gelmiştir. Arap lisânında bütün ilmî, fennî ve medenî ıstılâhlar Yunan fûnûnunu tercüme ile muvazzaf âlimlerin yâhûd heyetlerin sayı ve hizmetleri sâyesinde mümkün olmuştur. Hulefâ-yı

Abbasiye devrinde, bilhâssa Memûn zamânında Bağdat, zamânında Yunan ve Arap lisânını bilen İslâm ve Hristiyan Yahudi âlimlerle dolu idi. Bu âlimler yirmi, otuz sene içinde medenî, ilmî, fenî bir Arap dili meydana getirdiler. Arap âlimlerinin şuûrlu mesâisi sâyesinde bir bedevî kavim lisânından Yunan diline kıyâs edilecek mükemmel bir hâsıl oldu.

İbtidâî aşk ve bedevî hayât tarîfinden başka bir işe yaramayan lisânı Arap lisân âlimleri Platon ve Aristo'nun en derîn, en ince fikirlerini ifâde edebilecek bir lisân şekline koydular. Rusların bundan iki yüz sene evvel medenî lisânları yoktu. Bugünkü insanları Büyük Petro tarafından tesîs edilen akademi sâyesinde teşekkül etti. (1724) Almanların millî lisânı bundan iki yüz sene mukdem yüzde otuz Fransızca sözlerden mürekkebe bir lisân halîtasıydı. Bugünkü saf Alman köklerinden müteşekkil lisân, son asırlarda Alman âlimlerinin ve akademilerinin şuûrlu mesâîsi sâyesinde vücûda gelmiştir. Bu lisânın ıslâh ve tasviyesinde ilk esâsı da büyük Luter vaz etmişti. Luter'in Alman lisânına tercüme ettiği İncil Alman lisânına büyük bir lisânı tetvîcdir. Luter, kitâb-ı mukaddesi tercüme ile kanâat etti. Alman lisânının sarf ve nahvini zapt etmek husûsuna da ehemmiyet atfetti. Luter, Almanya için büyük dînî reformanor olduğu kadar da bir lisân müceddidi olmuştur.

İtalyan lisânının şekl-i hâzırı alması âlimlerin, büyük muharrirlerin, şuûrlu hidemâtı sâyesinde mümkün olmuştur. Ufak Avrupa milletlerine gelince: Mütemeddün yoluna girmiş bütün Avrupa milletlerinde bu bâbda aynı hali müşâhade ediyoruz. Her yerinde şuûrlu bir lisân "yapma" devri olmuştur.

Harb-i Umûmî'den sonra istiklâl ve mevcûdiyet-i siyâsiyelerini kazanan milletlerden Çehlerin lisân-ı teceddüdü lisânları ıslâh edilemeyen milletler için şâyân-ı tedkîk ve ibrettir. Bundan seksen sene evve Çehlerin medenî bir lisânı yoktu. Halkı, edebiyatı unutmuşlardı. Milletin münevverleri Almanca konuşuyorlardı. Çeh edebî lisânı unutulmaya başlamış, büsbütün metrûk olma tehlikesine marûz kalmıştı. O vakit Çeh milleti arasında milletlerin hayâtında lisânın ehemmiyetini bi-hakkın hisseden büyük Çeh milliyetperverleri çıktı ve lisânı kaybolmak tehlikesinden kurtardılar.⁸⁰

Daha 19'uncu asırda Luter'den evvel Çeh halkı Comenius gibibir dehâ çıkarmışsa da 17'nci asırda Lehlerin millî hareket ve intibâları Almanların tazyîk ve takîbleir yüzünden içinde büyük bir husûfa uğramıştı.

Çehler gibi Harb-i Umûmî'den sonra hürriyet ve istiklâlini istirdâd eden milletlerden Finlandiyalılar da medenî lisânını 19'uncu asırda şuûrlu bir say ve ictihâd sâyesinde vücûda getirdiler. Bugünkü medenî Fin lisânı isimleri malûm ve bütün Fin milleti tarafından hürmet edilen, Senelman Lonrotve sâire gibi zevâtın mesâîsi sâyesinde yapılmış bir lisândır. Finlandiya, lisân yapmakta Finlerin akademi yerini tutan husûsî cemiyetleri

⁸⁰Bu meseleye dâir benim "Yeni Kafkasya" mecmûasında yazdığım makâlelere mürâcaatı tavsiye ederim. 19'uncu ve 20'nci numaralar 1341.

büyük rol oynamıştır. Finlandiya, Rusya'nın bir vilâyeti addedildiğinden "Fin akademisi" nânında müstakil bir müessese vücûda getirmek imkânı yoktu.⁸¹ Bu meselelerden görüyoruz ki her asırda bütün milletlerde medenî lisân şuûrlu "işleme" sâyesinde teşekkül ve tekâmül ediyor. Çehlerin lisânı vücûda getiren milletlerin tedvîn ve ıslâh-ı lisân târîhi tedkîk edilirse bir hakikat nazar-ı dikkati celb eder. O da bütün asırlarda lisân ıslâhâtçılarının medenî lisân icâdıyla muvazzaf olanların bu mühim vazîfeyi ifâ için aynı umdelere istinâd ve aynı esâsları kabûl etmiş olmalarıdır. Bu esâslar da bundan ibârettir:

1-Lisânın tarz-ı imlâsı tesbât olunmalıdır.

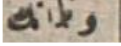
2-Muttarid bir imlâ vâsıtasıyla lisânda mevcûdd kelimeler zabt ve tesbât olunmalıdır.

3-Lisânın kavâid-i nahviye ve sarfıyesi en mükemmel lehçeye tevfikeyen tayîn olunmalıdır.

4-Bir lisânın lehçelerinin derece-i tekâmül ve inkişâfını tayîn için mutlaka bu lisânın bütün lehçelerini teftîş ve tedkîk etmelidir.

5-Lehçelerin tedkîkinde de yazılmış eserlerden ziyâde halk edebiyatına dikkat edilmelidir. Bunların cem ve tesbâtine fevkalâde ehemmiyet atfedilmelidir.

6-İstılâhât-ı ilmiye ve medediye, lisânın rûhuna ve kavâid-i nahviyeye tevfikeyen aynı lisânın kökünden çıkarılarak yapılmalıdır.

Araplar, Ruslar, Almanlar, Finler ve sâir milletlerin hepsi biri diğerinin bu husûstaki tarz-ı hareketini bilmeksizin sevk-i sûrette lisânlarını zapt ve tedvîn etmekte ve istılâhât vücûda getirmekte aynı esâslara istinâd etmişlerdir. Milletlerin lisânını ıslâh tedvînine şahsî dehâların âmil oldukları şüphesizdir. Meselâ Arapların lisânını zapt için Cevherî'nin, Alman lisânının terakkisinde Luter'in Çeh lisânının inkişâfında Comenyaso'un Finlerde Lozosenelman Yinoret ve mühim rolleri vardır. Fakat bir lisânın medenî lisânlar sırasına geçmesi dâimâ lisânı tedvîn ve ıslâh için vücûda getirilen müesseselerde şahsî dehâların mahsûl-i mesâîllerini ilmî heyetlerinin teftîş ve tedkîkinden geçirmek mümkün olmuştur. Tabîr-i âhirle lisanın tedvîn ve ıslâhında dehâ sâhibi bir şahsın büyük hizmetleri görülür ve şahsî mesâînin mahsûlü bir resmiyet kesb etmek için hükûmetin bunu kabûl ettirmesi lâzımdır. Bunun içinden salâhiyeti tasdik olunan müesseselerin de mevcûd olması lâzımdır. Bu müessseler de lisân akademileridir. Son asırlarda medenî

⁸¹ Finlerin medenî lisânı tesisi husûsundaki mesâîsine dâir "Yeni Kafkasya"nın geçen seneki numaralarında yazdığım "Milletlerin İntibâlarında Eski Edeyatın Tesîri" ser levhaları makâleleri tavsiye ederim.

milletlerin lisânlarını ıslâh ve tedvîn teşebbüsleri birer lisân akademisi teşkîliyle başlamıştır ve bunda ön ayak Fransa olmuş ve Avrupa'da da ilk lisân ve edebiyat akademisini tesîs etmiştir. Fransa Akademisinin târîhinden mufassalen bahsetmek makâlemizin mevzûsu hâricindedir. Mamâfih ilk defa lisân ıslâhıyla meşgûl olan bu müesseseler hakkında bir iki noktaya temâs etmek lâzımdır:

17'nci asırda Fransız lisânı büsbütün inkişâf ve tebellür etmiş bir lisân değildi. Fransız lisânının şekli-hâziri kesb etmesi akademinin teşekkülünden sonra vukû bulmuştur. Bir taraftan Corneille, Moliere, Racine gibi edî dehâların âsârını, diğer taraftan bu edebiyatın inkişâfı akademisinin mürâkebe ve reşâdı altında bulunması sâyesinde mümkün olmuştur. Fransa'da edebî lisânın tebellüründe lisân akademisinin tesîri gayr-i kâbil-i inkârdır. Nitekim İngiliz âlimlerinden Arnold Franz lisânının muttarid, sarah, nefis bir şekil almasında en büyük şeref Fransız akademisine râcidir diyor. Bu bir hakîkattir. Bütün mütehasşısar tarafından tasdîk olunmuştur. Fransa akademisinin müessisi olan Rişliyö'dür. Büyük devlet adamı, ekser teşebbüslerinde tecellî eden dehâsını akademinin tesîsinde dahi göstermiştir. Rişliyö'nün akademiye resmen küşâd etmesine kadar edebiyat merâklıları ve lisân âlimleri husûsî sûrette toplanıyor ve lisânın tasfîyesine âid müzâkerelerde bulunuyordu. Fakat bu husûsî müzâkerelerden millet ve memleket istifâde edemiyordu. Müzâkerelerden azamî istifâdeyi temîn için iki şey lâzımdı:

1-Bu husûsî müzâkerelerin muntazam bir mâhiyet kesb etmesi ve meclislerin millet nazarında muteber ve salâhiyetdâr bir müessese olarak tanınması.

[Mâ-bâdı yarınki nüshamızdadır.]

Sadri Maksûdi-Lisânların İnkişâfında Akdemilerin Rolü-İkdâm-10236-16.Rabiülevvel

1344 Pazartesi-05.10.1341-05.10.1925-s.3

3.4.27. Lisânların İnkişâf ve Tekâmülünde Akademilerin Rolü⁸²

Bunun için de lisân ve edebiyat mütehasşısar cemiyetinin hükûmet tarafından resmen tasdîk olunması ve hükûmetin himâyesi altında iş gören bir müessese olması lâzımdı. Rişliyö dehâsının ilhâmıyla bu lüzûmu hissetti. Lisân ve edebiyat mütehasşısar meclisinden Fransız akademisi unvânlı bir müessese yaptı. (29 Kânûn-i Sâni 1635) aynı sene zarfında akademisinin nizâm-nâmesi neşrolundu. Rişliyö ve akademi azâsı akademisinin tesîsinden başlıca maksat Fransız lisânının tekâmülüdür diyorlardı. Le

⁸² Birinci makale dünkü nüshamızdadır.]

Perfectionnement De La Langue Francaise bu yolda tevassul edilecek çâreler hakkında nizâmnâmede sarîh ve vâzih tafsîlât mevcûddu ve bu müessesenin belli başlı vezâifi âtûdeki maddelerle izâh olunuyordu:

1-Mükemmel bir Fransız lûgati tedvîn etmek.

2-Fransız lisânının kavâid-ı nahviyesini zabt ve tayîn etmek.

3-Lisânın kavâid-i arûziyesini tayîn ve temîn etmek.

Bundan başka akademinin ileri gelen azâlarının dâimâ tekrar ettikleri fikir ve maksat şu sûretle hülâsa ediliyordu: "Fransız lisânından Yunan ve Latin lisânları gibi mükemmel ve matbû bir lisân yapılacaktır." Rişliyö akademinin hâmisî unvânını aldı ve bu şerefli unvâna büyük ehemmiyet attetti. Fî'l-hakîka Fransız akademisi Rişliyö isimleri birbirine bağlandı. 14'üncü Loui deveinde Fransız akademisi halk indinde büyük hürmetlere mazhar oldu ve azâsı meyânında Fransa'nın en büyük lisâniyât ve edebiyat âlimleri dâhil oldu.

İhtilâl devrinde ise bir müddet tadîl-i faâliyet ettikten sonra Napolyon tarafından ihyâ edildi ve imparatorun tesîs ettiği enstitünün Fransız lisân şubesi ismini aldı. Rişliyö'nün ikinci defa mevki-i iktidâra gelmeleri üzerine yine Fransız akademisi tesmiye edildi ve bugüne kadar bu isim altında yaşıyor. Bu müessesenin teşekkülünden bugüne kadar takrîbi üç asır geçtiği halde itibâr ve şevketinden ve Fransızların hürmetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Bu da akademinin bir milletin hayât ve ilmiyesi için lüzûmundan şüphe ve tereddüt olmayan bir müessese bulunmasından teşebbüs etmiştir. Fransa akademisi lûgat kitâbını ilk defa 1694 senesinde neşretti Bundan sonra birçok defalar neşrolundu. Bundan başka akademi bir de lisânın târîhi lûgatnâmesini hazırlıyor. Bu büyük eserde her kelimenin tercüme-i hâli ve târîhi tesbît ediliyor. Henüz ikmâl edilmemiştir. Akademi Fransız edebiyatı târîhini de tesbîtle meşgûl olmuştur. Bugün Fransa'da ilk defa tesîs olunan ve en çok şöhrat kazanan bu lisân akademisinden başka diğer dört diğer dört akademi daha vardır:

1-Âsâr-ı atika ve edebiye akademisi

2-Ulûm ve ahlâkiye ve siyâsiye akademisi

3-Sanâyi-i nefîse akademisi

4-Fünûn akademisi

Bunlardan âsâr-ı atika ve edebiye akademisine Acedemie des inscriptions et des belles lettres demek mümkündür. Aynı zamânda tedkikât târîhi akademisi denir. Bunun vazîfesi menâbi-i evliya-ı târihiyeyi tesbîttir. Fransa akademisinin Avrupa mekteplerinin ilmî hayâtlarında oynadığı rol fevkalâde mühimdir. Âdetâ bütün Avrupa mekteplerinde Fransa akademisini takliden lisâniyât ve edebiyât akademileri tesîs edilmiştir. Bu husûsta Fransızlardan sonra akademi tesîs eden milletlerden biri Ruslar olmuştur. Bunun Petro 1724 senesinde Rusya ulûm akademisini tesîs etmiştir. Rusya akademisinde evvelce lisân şubesi yoktu. Bi'l-âhire ikinci Katrin devrinde ehemmiyet verildi. Katrini Rus akademisi ismi altında lisân akademisini tesîs etti. Akademinin maksadı Rus lisânını zenginleştirmek ve tasfiye etmek gösteriliyordu. Diğer Slav milleterin lisân hazînelerinden istifâde etmek için akademiye gayr-ı Rus Slav milletlerine mensûb gençler kabûl olundu. Akademinin masârifine Rusya'da dört şehrin vâridâtı tahsîs ve akademiye merbû bir kütübhâne ve bir müze tesîs olundu. Akademinin ileri gelen ekser azâsı ecnebî âlimlerdi. Ruslardan ilk azâ meşhûr Lomonosof olmuştur. Rusya lisân akademisinin târîh ve lisâniyât şubesi bir büyük Rus lisân lûgatnâmesi ve bir de Rus Slavan lûgati yaptı ve mesâîsiyle Rus lisânını şimdiki mükemmel ve mazbût bir hâle koydu.

Fransız akademisinden mülhem olarak müesses akademilerinden birisi de İsveç akademisidir. Bu da dört şubeden ibârettir:

1-Lisâniyât şubesi (bu şubenin vazîfesi İsveç lisânının tekâmülüne hizmettir.)

2-Târîh ve âsâr-ı atike şubesi

3-Sanâyi-i nefîse şubesi

İngiliz lisânının tekâmül târîhinde ise akademi isminde bir müesseseye tesâdüf edilmez. Fakat İngiltere'de büyük ilmî bir Londra cemiyet-i kraliyesi (Society of London) birçok husûsâtta akademinin vazîfesini görmüştür. Lisân akademisinin lüzûmunu his ve tasdîk edenler yalnız büyük milletler değildir. İsveç ve Belçika'da başka başka küçük milletler de bu ihtiyâcı duymuşlardır. Macarlar ta 1832 senesinde bir akademi tesîs etmişlerdir. Bu akademi ihtilâl devrine tesâdüf eden 1848'den 2850'ye kadar kapalı kalmıştır. 1850 bu millî müessesenin ihyâsına bütün Macar milleti madden iştirâk etmiştir. Meşhûr Macar meseni baron Misina 8000 filorin verdiği gibi birçok Macar milliyetperverleri de iktidârları nispetinde bu müesseseye yardım etmişlerdir. Bu sûretle millî akademi 1865'de mutantan merâsimle yeniden açılmıştır. Bu yevm-i küşâdı bütün Macar milleti için millî bir bayrâm olmuştur. Macar akademisinin beş şubesi vardır:

1-Lisâniyât ve târîh

2-Edebiyat

3-Târîh-i iktisadiyât

4-Riyâziyât ve ulûm-ı tabîiye

5-Arkeoloji

Macar akademisi Avrupa'nın faâl akademilerinden biridir. Bu akademinin himâyesi altında Budapeşte mecmûası ve Macar lisânı gibi büyük mecmûalar neşrolunur.

Lehliler müstakil olmadıkları zamânlarda bile akademiler yaşatmışlardır. İstiklâlden evvel lehlilerin Karakuyu'da üç şubeden mürekkeb bir akademileri vardır:

1-Lisân ve târîh

2-Riyâziyât-ı ulûm-ı tabîiye

3-Ulûm-ı siyâsiye

Moldova ile Eflak birleşip Romanya teşekkül ettikten sonra Romanyalıların ilk işlerinden biri ilmî bir cemiyet tesîsi olmuştur.(1866)ki bu cemiyet 1878'den itibâren Romanya akademisinin ismi bundan sonra Romen lisânının tedvîn ve lisânına başlamıştır. Romanya akademisinin husûsiyetlerinden biri azâsı arasında ilmî kuvveti isbât edilmiş olmak şerefiyle Romen lisânının muhtelif lehçelerinde terbiye görmüş zevât bulunmasıdır: Kuvvet-i ilmiyeleri müsâvî olan azâlardan birkaç lehçeye vâkıf olanlar yalnız bir lehçeye vâkıf olana tercîh edilmektedirler. Bütün Avrupa milletlerinin ilmî müesseselerini ne lüzûm ne de imkân var. Hülâsa olarak diyebiliriz ki Avrupalı milletlerin hepsinde ilmî ve medenî lisânları tedvîn husûsunda akademilerin veya bunların yerini tutan müesseselerin büyük hisseelri olmuştur. Bu milletlerin bugünkü mükemmel, mazbût ve muttarid lisânları ilmî cemiyetler ve ekserisinde akademiler sâyesinde vücûd bulmuştur. Bu Avrupa milletlerine mahsûs olmadığını Latin ve garp medenî lisânlarının dahi aynı sûrette inkişâfını zikrettik.

Tekrar ediyorum, her asırda her millette ilmî ve edebî lisân büyük âlimlerin ve bilhâssa ilmî müesseselerin şuûrlu mesâîsi sâyesinde vücûda gelmiştir. Bugüne kadar Türkiye'de lisân hiçbir vakit mehâfil-i resmiyenin ihtimâmına mazhar olamamıştır. Hiçbir vakit hükûmet ilmî ve medenî lisânın inkişâf ve terakkîsini mürâkebesi altına almamıştır. Türkiye'de ilmî ve medenî lisân gayr-i muntazam anarşik bir tarzda yapılmıştır. Başka

medenî milletler de ilmî ve medenî lisânın tesîsinde esâs esâs olan umdeler bizde lisânın inkişâfına esâs olmamıştır. Türkiye'de alelumûm Türk yurtlarında ilmî ve medenî lisân yapmaya çalışanlar diğer milletlerin lisân ve tekâmülleri târîhinden habersiz câhil adamlar olmuştur. Bunların bütün marîfetleri Avrupa'da müstamel eşya ve mefhûmlara mukâbil ilmî ve fennî müesseselere Arapçadan bir kelime uydurmak şuûr ve edebiyatta ise Arapçadan ve Farsîden birer kelime almak ve bunu millî ve ilmî nokta-i nazardan tevakkuf etmeksizin lisânımıza sokmaktan, uydurmaktan ibâret kalmıştır.

Türkiye'nin Namık Kemal kadar beş yüz senelik edîbi hayâtında âdetâ hiçbir edîb, hiçbir âlim, fen, edebiyat ve ilim ıstılâhlarının Türkçe olması lüzûmunu hissetmedi ve hatta olabileceği tasavvur bile etmedi. Biz Türklerin lisân meselesindeki ihmâlimiz beşeriyet târîhinde maalesef misline tesâdüf edemeyeceğimiz kadardır. Diğer milletlerde bilhâssa lisâncı münevverler indinde malûm ve muayyen olan bir hakikat bizim Türk münevverlerinin şuûr-ı millîlerine tesîr-i icrâ etmemiştir. Bu hakîkate gâyet sâde bir hakîkattir: Türk halkının ilmî ve medenî lisânı da Türkçe olmalıdır. Araplar bu hakîkati anladıkları içindir ki bedevî lisânında Yunan insanına müsâvi bir lisân yaptılar. Bu hakîkatten ilhâm alan Almanlar, mahdûd Alman köklerinden vâsi ve medenî bir lisân teşkîl ettiler. Bu hakîkati anlamış olmak sâyesindedir ki Ruslar Fransız lisânıyla rekâbet edebilecek mükemmel bir lisân tesîs ettiler. Bu hakîkati gören ufak ve fakîr Fin milleti yabancı tek bir kelime almadan millî bir lisân vücûda getirdi.

Medenî lisân yapan bütün milletlerde bundan âmil olan âlimlerin rehberi ilhâm-ı menbaî milletine, ırkına ve ırkının lisânına olan ateşli mahiyeti idi. Bu milletlerin münevverleri lisânlarını tevsî ve tekâmîl-i tesbît etmeyi âlî ve mukaddes emel edinmişlerdi. Türk tanrısı bilmem neden mefkûrelerini bu husûsta bilmem neden ilhâmsız bıraktı? Bu kabâhat Türklerin dehâsında değildir. Türk dehâsı bütün münevverlerin lisân-ı millîye karşı lâkaydısına rağmen millette gâyet sâf bir sûrette saklandı.

Bu sâyede istikbâlde Arapça kelimeler terâkkümünden ibâret olan ilmî "lisân" yerine sâf Türkçe köklerden yapılmış bir Türkçe ilmî ve medenî lisân tesîsi imkânı biz Türkler için dâimâ mevcûddur ve emînîm ki Türkiye Cumhûriyeti'nin Türk ırkına bahşedeceği en kıymetli hediyelerden birisi de ilmî ve medenî bir lisân olacaktır. Bu sâyede ise târîhinde bizim için birliği teşkîl eden lisân-ı lâkaydısı silinmiş bulunacaktır. Lisânımızı zabt ve tedvîn husûsunda en çok işler görenler Avrupalılar olması kalıplarımızı gıpta, elem ve hacâletle doldur muyor mu?

Büyük eserler vücûda getiren âlimler arasında bit tane Türkiye'ye tesâdüf etmek imkânı yoktur. Meselâ Orhun Kitâbelerini keşfeden Sanimarkalı Thomsen'dır. Türk lisânlarının lehçelerini cem eden Türk lehçeleri kısmının fonetiğini tayîn eden Rusyalı Alman Radloftur. Eski lisânlarımız hakkında tedkîkât yapan Fransız Abel Moza ve Alman Claprot'tur. İlk Türkçe ilmî garâm tecrübesi yapan Avusturyalı Bagitsmaye'dir.

Türk lisânın sâfiyetine karşı lâkaydı gösteren yalnız Türkiye Türkleri değildir. Şark Türklerinin, Türkistan'ın sekiz buçuk asırlık Badelislâm edebî hayâtı zarfında yazılan şeylerin Türkçe olmasına ancak bir eserde itinâ edilmiştir. Bu da Kutadgu Bilig'tir. Eğer Orhun ve Turfan yazılarıyla Kutadgu Bilig keşfedilmemiş olsaydı bazı düşmanlar "Türklerde Türkçe yazmak ârzû ve istidâdı olmadığı gibi Türkçede de bir eser vücûda getirecek kadar kelime yoktur" iddiâsı kazanmış olacaktı. Bereket versin ki bu iki büyük eserleri bu ithâmdan kurtardı. Bu eserler Türk lisânının ne kadar zengin olduğunu, tabîr-i ifâde kuvvetinin ne kadar büyük olduğunu gösterdi. Emînim ki bin bu kadar sene Arabî ve Farsî kelimeler bataklığında yuvarlandıktan sonra Türk'ün Bilge Han Kaşgarî ve hâs-ı hâcî dilinden ilhâm almak fikri gelecektir ve medenî lisânını bu eserlerden kuvvet alarak yapacaktır. Şimdiye kadar Türklerin şark ve garpta kuvvet ve şevketlerinin en yüksek dereceyi bulduğu devrelerde bile Türklük içinde Türk lisânının inkişâfına hizmet ve lisânın tekâmülünü mürâkebe vazîfesiyle muvazzaf bir ilmî heyet teşîs eden bir müessesenin lüzûmu hissedilmemiştir ve bunu düşünen bir devlet adamı çıkmamıştır. Türk lisânı bin seneden beri ciddî lisâncılar bekliyordu ve iktidâr sâhibi hâmile de intizâr ediyordu. Cumhûriyetin esâs mefkûrelerinden birinin Türkçülük olduğunu Gazi ve İsmet Paşa müteaadid noktalardan ilân ettiler ve bunu Türklüğe tebşîr ettiler. Türkçülük siyâsetinin en tabî en mukaddes tezâhürü isehiç şüphesiz lisânda Türkçülüktür. Bu da her medenî millette olduğu gibi ilmî ve medenî lisân teşîsine başlamakla olacaktır. Bu işi ciddi yoluna koymak için lisân ve târîh mütehassıslarından mürekkeb ilmî bir heyetin teşîs lüzûmu anlaşılmıştır. Bir milletin medenî lisânının inkişâfına hizmet ve nezâret eden müessese ise akademi'dir. Türk dili bir akademi bekliyordu. Emînim ki bu da Türkçülük mefkûresinin hâkim olduğu cumhûriyet devrinde teşîs edecektir.

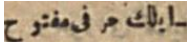
Millî hareketin zaferi, cumhûriyetin teşîsî, iktisâdiyatımızın inkişâfı demir yollarının çoğalmasa, umûr-ı adliemizin ıslâhı akademinin teşîsî bunların hepsi yaşamaya ve yükselmeye karâr veren sağlam bir ırkın muhtelif sahadaki teali safhalarıdır.

3.4.28. Dilimiz İçin

"İkdâm" sâhib- imtiyâzı ve ser muhariri kardeşim Ahmed Cevdet Beyefendi'ye:

"Lehçe-i Osmânî"nin mütâla'ası esnâsında hakîkatine erişemediğim kelimelerden bir kısmını takdîm edip delâlet-i âliyenizle ulemâ-yı lisânın bu bâbda irşâdâtına mürâca'at etmiştim. Niyâzımın isâfî vesîlesiyle hakk-ı âcizânemdeki taltîfâtınıza teşekürler ederim. Lisân merâklılarının niyâzıma hakkıyla 'alâkadâr olmaları için yazdığınız mülâhazât-ı mühimeden dolayı da ayrıca arz-ı şükran ederim. Bendenizce yardımlarını istediğim erbâb-ı lisâna, lisânın cem' ve tedvîni, Anadolumuzdaki muhtelif lehçelerde hâlâ yaşayan en lüzûmlu lügatlerin cem'iyle İstanbul gibi bazı memleketlerde yerlerini gasb eden yabancı kelimelere bedel onların memlekete teşmîli, lügatnâmelerimizin zenginleştirilmesi ve sâire hakkında ihtârât-ı zâid olması lâzım gelecek. Çünkü ilm-i lisânla uğraşanlar, bilhâssa diğer elisine meyânında bir mucize-i kibrî bulunan Türkçe'nin şüabâtıyla meşgûl olanlar benim gibi i'mân etmişlerdir ki Türkleri yükseltmek için ittihâz edilecek çârelerin en mühimlerinden biri de "lisânımızı tedvîn" edip milletimizin arasına yaymaktadır.

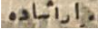
Bugün elimizde ümmehâtan olarak bir Ahmed Vefîk Paşa lehçesi var. Ondan da ancak erbâb-ı ihtisâs istifâde eder. Paşa'nın lügati "pirinç tanesine fatiha yazmak" kabilinden hem sık, hem muğlaktır. Şemseddin Sâmî Bey şâyân-ı istifâde bir tertîbe sokmakla, büyük himmet etti. Fakat bugün "Kamûs-i Türkî"de kâfi değildir. Hem çok yerleri tashîhe muhtâçtır. Bugün ilm-i lisân, o vakitten çok yüksek dereceye bâliğ olur. Hem dezaten "lehçe" bizim, şu "Türkiye" dediğimiz kavmin lügatinden pek azını hâvîdir. Şâhidleri olmadığından nâdir lügatler kavî-i mücerreden ibâret kalıyor. Anadolu'nun neresinde kullanıldığı da musarrih değildir. Tertîbi de çok fesâddır. daha başka noksanları da vardır.

Niyâzımı isâf buyuran lisâniyâtçı A(yın) Abdullah Beyefendi'nin "bacanak" kelimesinin tahkîki yanında işâr eyledikleri 'inâyetten müstefid oldum. Beyân buyurdıkları "lâhika" risâlesini neşretselerdi, daha ziyâde istifâde eder idik. Bendeniz de on beş sene evvel "Levâhık Lügati" diye ayrıca büyük bir defter vücûda getirmişt看. Bundan maksadım şudur ki: Bizim dilimizde imlânın ıttırâdını bozan en ziyâde levâhıktır. Çünkü cevâhirin olandan mâ-edâsında mutlaka sevâitin isbâtı vâcibdir. Hâlbûki levâhikte böyle sâitler itlâk edilecek olursa bazısından altı türlü yazılmak lâzım gelecek. Hâsılı kendi

zannımca gâyet ilmî ve katî esâslar tesbît eylemiştim. "Türk Dili" ni neşrettikten sonra ayrıca tebayyuz edeceğim.

1315'de "Resimli Gazete" nüsha-i fevka'l-âdesine yazdığım, o esnâda erbâb-ı kalemin nazar-ı istigrâb ve takdîrini celb eden "Türk Sayıları" unvânlı makalemin bir iki yerini tashîh için buyurdıkları mütâla'âttan da müstefid oldum.

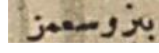
"Buçuk" kelimesini "biçmek" aslına ircâ etmek musîbdir. "Divân-ı Lügat"te de "bıçak" "biçmek" olarak mazbûttur. Musevvi-i şerîfede de şâhidi vardır.

Baha Said Beyefendi nâmında diğer bir lisâncıma da muhakkakâne ve ihâtalı bir tarîk ile tahkîkini niyâz eylediğim kelimelerin kısm-ı mühimi hakkında beyân-ı efkâr buyurmuşlardır. Mütâlaât-ı âlîleri hakkında beyân-ı efkâr buyurmuşlardır. Mütâlaât-ı aleyhleri hakkında şimdilik bir şey söylemeden vazîfe-i şükrânı ifâ ile iktifâ edeceğim. İnsan böyle zâtlar gibi ilm adamlarına vâkıf oldukça dilimiz, memleketimiz, milletimiz hakkında ümîdi artıyor. Zât-ı alîyânız pekâlâ bilirsiniz ki biz Türkçülüğe uğraştığımız vakit, en eskimiz (Necîb Âsım Bey), hocamız olmak üzere lisâncıdan ziyâde müşevvik-Ahmed Cevdet Efendi, Emrullah Efendi, Şemseddin Sâmî Bey ve daha belki bir iki zâttan ibâret elnihâye addimiz bâlig olmuyor idi. Bugün bu ilm ile bilasale bahseden Sâlih Beyefendi, Köprülüzâde Fuad Beyefendi, Kilisli Rıfat Efendi, Ziyâ Beyefendi gibi kıymetli, en yüksek üstâdlarımız ile berâber daha birçok uğraşanlarımız mevcûddur ve olmalıdır da çünkü o vakit, hükûmetin çeşnisi büsbütün başka idi. Hükûmet, bizimle teşrîk-i mesâî edip diğer akvâmı gücendirmemek için kendi milletinden bahsetmeyi âdetâ istemiyordu. Zâten erkân-ı hükûmetin en mühimleri Türk olmadığı pek çok vâkiolurdu. Meşrûtiyet tesîd eder etmez Necîb Âsımla berâber Şehzâdebâşı'nda "Türk Derneği"ni kurduk. Türkçüler, hep bizi orada bulurlardı. Bir de imtiyâz-ı nâm-ı âcizâneme olmak üzere bu nâmı, bir mecmû'a çıkarıyorduk. Yusuf Akçura Beyefendi, bendeniz Konya'ya giderken sonra-her ne sebebe mebnî ise adını "Türk Yurdu"na çevirerek devâm ettirdi. esnâda Şam'da bulunuyordum. Araplar bilhassa sizin pâ-yi tahtınızda Türklüğün teâlisine âid cemiyetiniz var, bir de gazatesi çıkıyor. Sonra biz Araplık diyecek olsak bize en ağır cezâyı tatbîk ediyorsunuz diye yaygara ediyorlardı. Hâlbûki hiç de öyle değildi. Bizden mâ-edâ her kavim parasıyla, Avrupa'da adamlarıyla her şeyiyle kendileri için esâslı çalışıyorlardı. Beş-on Türkçü ile "İttihâda Doğru" cemiyeti yardımıyla çıkan, belki de ancak birkaç yüz nüsha süürlebilen "Türk Yurdu" onlara bahs olunuyordu. Hâlbûki bugün, böyle değildir. Pürüzsüz bir "Türkiye" hükûmetimiz var. Ammesi, gâyesi, her şeyi

yürekliktir. Türklük için çalışanlar, bilhâssa Türkçüler, mükâfâtlarını görüyorlar. Şimdi şu şerâit dâhilinde, zannolunur ki memleketin köşesi bucağı, Türkçülerle mâli olacak. Hâlbûki maa't-teessüf gençlik, hükûmetimizin unca teşebbüsâtına rağmen "Ben feyzimi mekteblerden, ocaklardan ve sâir millî mü'essesâtan aldım ve alacağım" diye taltîfâtı üzerine dahi hâlâ çalışmıyor. Çalışanların ekal-i kalîl olmasını bana nefisafhası kullanıyor. Hani Türk'ün, Türkçülük davasında bulunanlar içinde Türklüğün lisâniyâtına, edebiyat, dînîyât, ilâhiyâtına, musîkîyâtına ve sâir harsiyâtına çalışanlara, ben harsımızın her şu'besine çalışanları ekal-i kalîl görüyorum. Onlarda kısm-ı mazmunu artık gençlik davasında bulunamayacak derecede sitemleri ileri gitmiş zevâtıdır. Bana şu satırları yazdıran sitemleri yağdıran, şüphesizdir ki "İkdâm"la geçende neşrettirdiğim kelimelerin halli husûsunda birçok yazılar görmemekliğimdir. Bir kere müşkilâtımın bir haylisi, hâlâ hallolunamadı. Sonra da bu bâbda, iki toy zevâtın himmetine mazhar oldum.[*]

Bu, neyi gösterir? Ya Türkiyâtçılıkla uğraşanlar az, yâhûd uğraşanlar varsa da ben-i ihtiyâr arkadaşlarının müşkilâtıylaalâkadâr olmuyorlar, yani çalışmıyorlar. İlm zevkinin bütün idrâka gâlib olduğunu tatmamışlar. Bunun yenisi de fenâ.

Hazret-i üstâd!

Belki daha memlkeetin uzak köşelerinden bu bâbda yazılar gelir. Bizim istifâdemiz de dübâl olura bir iki hafta daha bekleyelim de şâyet arkas gelir ise-her ne zahmetse-o kelimeler listesini bir daha neşrediniz. Biraz zamân sonra da bir o kadar kelime daha var. Onları da ilân edelim. Kocaman bir lisân içinde böyle topu yüz kadar kelimemizin bir kısmı tam tahkîkâtsiz çıkarsa, büyük bir kusûr sayılmaz. Biz ve erişebildiği kadar gayret ve himmeti gösterelim de kalan noksanlarımızı da ahlâf-ı kirâm ikmâl eder. Zaten tahkîk ve ikmâl ederek tesbît eylediğimizi zannedeylediğimiz lügatlerin bile kim bilir ne kadar kusuru var. Belki de tahkîk sandıklarımızın çokları vahimdir. Hâlbûki savline muvaffik bulunan zünûn ve şükûn bile diğer âlemlerde daha esâslı tahkîkât fikirleri tevlîd edeceği cihetle faydalıdır. Lügatin hakîki manâsını yazıp şâhidini irâd ederek erbâbına kabâhat-i katîye verebildikten sonra iştikâkına, edvârına, ahvâtına ve sâiresine dâir beyân eylediği efkârda esâyet etmesine bile esâs lügate dokunmayan fayda-i râidedir. İlm-i lügatin ebvâb ve füsûlüne dâir her kavim eserler yazmışlardır. Hele Araplar, gayr-i Arabî kelimeleri, garpça bir köke rabt edebilmek için gayrtelerinde isrâf eyledikleri çok vâkiadır. "Lisân-ı Kur'an" olmak tasalluuna mazhar olduğundan dolayı cihân-ı İslâm'ın, binlerce "Lügat-i Arabî" ulemâsı, lisân hakkında bütün akıl ve reyini sarf eylemesiyle

bugün Arap lisânını, Arab edebiyatı, binâen-aleyh: Arap oldupu lâ-yemût bir hâle getirmişlerdir. Bugün, lisân ve âsârıyla Araplar edeb-i zindedirler.

İşte lisânın, bir millete hizmeti, hayât-ı câvidânı bahş eylemektedir. Bizim dilimiz, edebiyatımız, âsâr-ı kadîmimiz, harsiyâtımızın hepsi toplanıp da işlenecek olsa dilimiz ilm ve fen lisânı olur. Varlığımızda, hem yükselmiş, hem de bekâpezîr olmuş olur.

[*] Veled Çelebi Efendi, bu makaleyi Türkistanlı bir zâtın, "İkdâm"da münderec olan makalesinden evvelce göndermişti. Çelebi Efendi'nin ondan bahsetmesinin sebebi, işte budur.-İkdâm.

Veled Çelebi-Dilimiz İçin-İkdâm-10154-23.Zh.1343 Çrş.-15.T.1341-15.07.1925- 1-2

3.4.29. Türk Halk Edebiyatı

Macaristan Encümen-İ Dânişi Azâsından Müderris Ignacz Kunos

Bu kitâbın müellifi Doktor Kunos üstadımız, Türkçülerin malûmudur. Mehâsin-i ahlâkı, tevâzusu ile kendisini hepimize sevdirmiştir. Türkmaârif vekâletinin intişârı husûsunda büyük hizmetler eden "İkbâl" kütüphânesi sâhibi, istikâmetli, şerefli Hüseyin Efendi birâderimiz, bu eseri kemâl-i imtinâ ile bastırmıştır. Türkçülerin için baştanbaşa numûne-i emsâldir.

Taraf-ı âcizânemden yazılan mukaddimesinde görüleceği vechle hazret-i üstâd, bundan otuz sene ikdam, İstanbul'a gelmiş, büyük bir aşk ve şevkle Türklüğün harsa müte'allik birçok aksâmını tetebbu'a başlamış, bu iştiyâkla Anadolu'ya geçmiş, Aydın taraflarından birçok Türküler, destânlar, maniler, darb-ı meseller, masallar ve sâire toplamıştır. Doktor Kunos, kendi anladığı vechle, fakîr bir Macar'ın, yetim oğlu olup amcasından Türkçe'nin esâsını, kendi diliyle kardeş olduğunu işitmiş. Onun üzerine lisân kademesine girerek meşhûr Wamberb'den Türkçe, Tatarca, Uygurca'yı tahsîl ederek "müderris" diplomasını aldıktan sonra Anadolu'da tetebbuâtını tevsî eylemiştir. Büyük bir kanâatle senelerce memleketimizde yaşayıp hâlis Türkler içinde Türklüğün nice cevâhir-i zevâhir-i ulûm ve maârifetini topladıktan sonra memleketine dönerek, mahsûlât-ı ilmiyesini Alman ve Macar lisânlarıyla Avrupa cihân-ı istişrâkına ihdâ eylemiştir.

Hazret-i üstâdın, pek eskiden elde edip bin zahmetle heceleyle heceleyle Alman hurûfundan okumaya çalıştığım şiirleri ve masalları o vakit, benim de Türkçülük husûsunda aşk ve gayretimi arttırmıştı. Müsteşrikın ise bu metinler üstünde işleyerek mütenevi lisânlarda bu uğurda birçok tahkîkât-ı ilmîye vücûda gelmiştir.

Doktor Kunos, bu eserinde eski, yeni topladığı halk âsâr-ı edebiyesini daha zengîn bir kalıba ifrâğ ederek neşrediyor. O vakit, eserini bizim dilimizde neşretmediğinden, Almanca ve Macarcadan lisânımıza nakletmek ise eski edîblerin hayâlinden geçmediğinden, o eserin bize hiçbir afydası olmamıştır. Fakat umarım ki bu eseri okuyan bu zamânın şûûrlu Türk gençleri bu eserden çok müntebe olacaklar, gayrete gelecekler. Hazret-i üstâdın gösterdiği yoldan giderek daha doğru, daha tafsîlâtı, daha ihâtalı eserler toplayacaklardır.

Türklerin ateşini taşıyan, Türklük gayreti güden, vicdânı, imânı bir, özü sözüne uygun Türk gençleri artık gayrete kelimeli, geceyi gündüze katmalı, bugünden itibâren Türk'ün harsına müteallik bir veya daha ziyâde şubesine âid âsârı toplamalıdır. Zira üstâdın, şu kitâbını okuyanlar görecekelr ki şu geçen şu geçen otuz sene zarfında bile birçok âsâr, ya külliye zâyî olmuş, veyâhûd pek azı kalabilmiştir. Şu küçük kitâbda icmâl edilen orta oyunu, karagöz ma'lûmâtını bugün elde edebilmek epeyce müstehyeldir. Öyle ise Kunos'un para ve ömür sarf ederek, gençliğini, mahrûmiye-i tâmmе içinde, ecnebî diyârında geçirmek sûretiyle elde ettiği ma'lûmâtları, bizim gençlerimiz, her birileri kendi diyârlarında az bir himmetle daha sahîh, daha ihâtalı bir sûrette cem ederek, onlar da birer bir sâhib-i şöhret-i üstâd-ı ilm ve edeb olmalıdır. Yoksa her ilme burun kıvrarak, haylaz bir hayât geçirip, kolaydan teâli etmek peşinde koşmuş, bâd-ı hava nimet ve şöhret ile geçiremediğinden dolayı memleketimizi, hükûmetimizi, tenkîd etmek, ateşli, imânlı, küçük, vicdânlı Türk çocuğuna yakışmayan o saftandır. Ya yalnız hazîze-i lisân, hemen giyiniş kuşanış şurada burada cevelân-ı insâna hiçbir şey te'mîn etmez. Gençlerimiz bu defâyin-i malûmâtı kendisine eğlence edip şu önümüzdeki kış gecelerinde her memlekette eski adamları, yaşlı Hanımları bularak manileri, masalları tabîrât-ı mahsûsiyeyi, âdât-ı kadîmeyi, muâşeret-i milliyeyi sebt etmeli. Ale'l-husûs taşradaki göçebe yörüklerden vilâyât-ı şarkiyenin icrâ memleketlerindeki köy halkından bunların hepsini âdetâ defîne-i yağma eder gibi toplamalı, zirâ yarım asır sonra arasak da bulamayacağız.

Araplar, "sâhib-i eldâr = ev sâhibi, evdeki pek iyi bilir." Derler. Bir müsteşrik ne kadar allâme olsa bir mutavassıt tahsîl görmüş, idrâklı, şûûrlu Türk gencinin tahakkuku, tashîhi, ihâtası derecesine varamaz ve bunda da mazûrdur. Bizim meselâ içimizde Arap hocasına, Arap edebiyatı okutacak âlim bulunabilir. Fakat bir Arap oğlunun zevk-i selîmi o Türk hocasında bulunamaz. Bu, kâbil değildir. Bu bizim, mücerrebe-i zâtiyemizdir. Öyle ise vakit geçirmeyip geceyi gündüze katarak, atalarımızın maddî ve manevî ma-esîri ve

müfâhiri bu lisân-ı sanâyîi ve bedâyî'i, halk mûsîkî ve raks ve şiirini, masallarını, emsâl ve ta'bîrât-ı husûsâlarını, elişlerini, hat, nakış, resim, teclîd, zehîb, âsâr-ı mimârîyelerinden, enva-ı atîme-i nefîse, meşrûbât ilminden buna benzer ellerine ne geçerse cem ve tesbît eylemeli. Ocakların, belediyelerin müzelerine kendi nâmlarına âsâr-ı ecdâdı ihdâ eylemelidirler. Bazen bir "yağlık-mendil" parçası, bir adamın nâmını kıyâmete kadar ibkâ eder. "Kaya-sûltan-yağlık" bu kabîldendir. Böyle bir şeyi ikâ-yı nâm eder. Böyle şeyleri toplayıp mükemmel koleksiyonunu satarsa, pek meşrû, pek nâfi iş yapmış olur.

Şu tafsîlâtım ayıp değildir. Birçok faydasından başka kârilerime arz edeceğim. Kitâbın mâhiyetini de arz etmiş oldum. Bundan sonra işâretlerle geçebilirim. Kitâbın başında üstâd, kendi tercüme-i hâlini Türkçe'ye nasıl heves ettiğini yazar. Lisânı öğrendikten sonra eline Türkçe diye eski Osmânîlî mecûl kitâbetiyle yazılmış bir eser geçer.

"Otuz lügatten ibâret bir cümleyi okuduğumda, yirmisi Arapça, yedisi Farsî ve ancak üçü Türkçe olduğunu gördüm." Diye kemâl-i hayretle söylüyor. Biz, alıştığımız için bu dil karışıklığının ne büyük bir felâket, ne azîm bir dâhiye olduğunu takdîr etmeyiz. Çünkü bu bizim iliklerimize o kadar işlemiş ki benim şu yazıları bile onlardan biridir Ne çâre ki bugün başka türlü yazamam. Doktor "Bu karma karışıklıktan bıktım, Lisânın bu üçlüğünden usandım." Diyor. Yalnız "üçlük" değil, asıl felâket güçlüktedir. Malûmdur ki insanlar arasında tedâvül vâsıtası dildir. Dili bilmeyen bir milletin mâhiyeti de bilinmez. Böyle mechûl milletlerden karîb kalınılmaz. Haklarındaki bühtânların hepsine inanılır. İşte bizim bütün ihtârlarımızın, felâketlerimizin ecnebîlerce menfûr olmaklığımızın, hepsinin sebebi dilimiz güç olduğundan, silinip anlaşılamadığımızdan, ne ecnebîlerde, ne de bizde ihtilâta heves edilmediğindendir. Esbâbın en mühimi dilimizin, yazımızın güçlüğüdür. Bu güçlüğü felâketini kendimiz de çekiyoruz. Halkımız câhil kalmış, terakkîye, kâbiliyeti Binâen-aleyh, bugün yokluk içinde biz bir gün hocası namâ târîhinden bir parça namâ târîhinden bir parça okutuyormuş. Nama Lisân karışıklığını sormuş. Hocası:

-Oğlum, Osmanlıların iki türlü lisânı var. Demiş ve halkın dili kaba sayıldığı da tasrîh eylemiş. Doktor, dilin kabalığının ne demek olduğuna akıl erdiremeyince, hocası Osmanlı erbâb-ı kalemine göre "rûz-ı şeb" yâhûd "ley ü nehhâr" kelimelerinin "gece-gündüzü" lügatlerinden kaba sayıldığını anlatmıştır.

Hâsılı bu yolda fikirler uzar gider. Bizim lisânı, edebiyâtı ne kadar ters anladığımıza hayretlerini bast eyler. Hâlbûki halk, dilimizin kendisine göre ve fakat rağbet görmediği

cihetle inkişâf etmemiş ne güzel numûneler, bulunduğunu şi'irleri, meselleri, nasrettin hikâyelerini anlatır ve bir mahalde:

"Avrupa'daki bütün milletlerin, dünyanın en çok halkının "folklorü" çoktan toplanmış, yazılmış ve neşredilmiştir. Hatta Kazan Tatarlarının "hır" ları Azerbaycan Türklerinin millî Türküleri çoktan tab' olunmuştur." Diye tahayyüf ediyor. Biz ise aradan otuz sene geçtiği halde hâlâ bizde Kunos'un eserini ta'kîb eder bir eser yazmadığımızı söyleyelim.

Üstâd birçok sayfalarını İstanbul'a hasrettikten sonra "karagöz" ve "ortaoyunu" hakkında bize malûmât veriyor. Bugünkü telif ve tercüme sûretiyle vücûda gelen tiyatroları da doktor beğenmiyor. Vefîk Paşa Molier'in eserlerini 'âdetâ Türkleştirerek yazdığını söylüyor ki hakîkaten muhakkakâne bir sözdür. Paşa, o eserlerinde bizim dilimizden öyle güzel mukâbiller bulmuş ki ben bugünkü edîblerimizin, Paşa eserine sâlik olmadıklarına şaşardım. Türkçülüğe, Türkçeyi, Türklüğü hemen ne kadar tabana tabana zıt şeylerdir.

Üstâd, bir mahallede kavaklar için en münâsib memleketin İstanbul olduğunu, çünkü orada Anadolu'nun her yerinden, her milletten gelmiş halkın toplandığını söyler. Hakîkaten öyledir. İnsan İstanbul'da Türklüğe müte'allik toplayacağı şeyi bazen taşrada bulamaz. Çünkü buraya halkın en idrâli, en işe yararı gelir. Sonra mütenevvi cihetle türlü şu'belere destres olunur. Konya'dan, Kastamonu'dan, Aydın'dan, Adana'dan, Antalya'dan, İçel cihetlerinde vilâyât-ı şarkiyeden Oğuz Türklerinin hemen bütün oymaklarından lehçeleri yekdiğerinden çok farklı adamlarla görüşür ki bunları başka türlü elde etmek için Anadolu'yu baştanbaşa gezmek lâzım gelir. Bu da lâzımdır. Bunu da bir başkası yapar. Bir diğeri de kendi memleketi civârındaki şüabâtı toplar.

Meselâ Kastamonu dili, diğەرlerinden çok farklı bir lehçedir. Karahisar havâlisi de böyledir. Oranın halkının simâsı, civâr halkından farklıdır. Konya'nın Karaman, hatta kasaba halkının da ne dili, ne simâsı Konyalılara benzemez. Dillerinde de üyük olmasa bile bâriz bir fark görülür. Maârif vekâletimiz bu bâbda halkımıza rehber olabilir. Yol parası temîn edilen birçok ehliyetli gençler, meselâ tatîl zamânında merkez muallimleri civâr kasabalara bu iş için dağılarak, iki ay için gezebilirler. İki ayda, çok iş görülür. Yetmezse, gelecek seneye bırakır. Rızâ Nûr Bey'in, Maârif Vekâletinde bu yolda çalışılmış lisâna, şiire, emsâle, kıyâfete ve sâireye dâir epeyce şeyler toplanmış. Fakat maârif me'mûrlarından bazıları, câhil olduğu cihetle, kimi iyi tahkîk edememiş, yanlış yazmış. Kimi, mesel-i emsâli kendinden uydurmuş. Hele taşra muaallimlerle l-ekser kifâyet gösterememiş. Mamâfih, yine mühim âsâr vücûda gelmiş. Senelerden beri, maârifte

sandıklarda tıklılı durur. Bunları, erbâba tasnîf ettirerek ilerde çalışacaklara numûne olmak üzere tab edip, maârif adamlarına dağıtmalı. Meselâ Bolu'ya müteallik olanlar bugün basılırsa, oranın maârifçileri o mevcûdu tashîh ve ilâve ederek ikmâl ederler. Çok adamlarımız numûne görmedikçe anlayamıyor. Bu işler, bizde daha mechûl gibidir.

Makalemiz uzadı, bu günlük burada bırakalım. Bâkisi devâm edecektir.

İkdâm-10240-20.RE.1344 C- 09.TE.1341-09.10.1925-S.2

3.5. Şiirler

3.5.1. Türk Gençliği

Gençlik, ne büyük sahâ-i irfân-ı füyûzât
Gençliktir olan, milletin ikbâline mirât
Gençlikteki kıymet ile kudret ne de âlî!...
Gençliktir eden neslimizin kudretini isbât...

*

Gençlerdir evet, hâl ile âtûdeki fûrûzân
Gençler veriyor beyinlere nûr ile imân
Müstakbel ümîdi, yarınki yedd-i faâl
Elbette o genç fikr ü dimâğ âmili insan...

*

Türk gençliği, Türklükteki her kudrete vâris
Türk gençliğidir milletin ikbâline hâris
Türklük ne muallâ, ne şenîm anasır-ı mesûd
Türk gençliğidir, Türk gençliğidir milletimizin feyzine bâis

*

Cumhûriyetin rûhuna Türk gençliği hâdim
Türk gençliği bekler onu hep zinde ve kâim
Asrî düşüncülerle, hurâfâta gülümser
Türk gençliği âtîye teceddüd ile hâkim

*

Tahsîl-i kemâlât edip üstâdlarından
Türk gençliği ilâ ediyor nâmını pür şân
Siz var olunuz, neşe, ümîd ve zaferle

Ey nesl-i necîbin yetişen gençleri her an

1 Temmuz 926

Ekrem Lâmi Bey'in bir manzûmesinin kırâatini gençler nâmına bir zât küçük bir nutuk söylemiş ve bir de piyanist Sikareski ve kemanist Mehmet Ali Feridun Bey tarafından bir konser verilmiştir. Bundan sonra hâzirûn ziyâfet salonuna çıkarak, çay, limonata içilmiş, dondurma ve pasta yenmiş, bi'l-âhire resm-i küşâda nihâyet verilmiştir.

Ekrem Lâmi-Türk Gençliği-İkdâm-10494

21.Zilhicce 1344 Cuma-01.07.1342-

01.07.1926-s.1

3.5.2. Heykel-i Ulvî

İstanbul halkının büyük Gazimize âid ebedî şükrâne-i tazîmâtı olmak üzere şehrimize rekz edilen heykel münâsebetiyle marûf şâirlerimizden Filorinalı Nâzım Bey'in gönderdiği bir şiir-i nefisi bir vech-i zir derc ediyoruz:

Heykel-i Ulvîsi Karşısında

Büyük müneccî ve Gazimiz ve bî-misâl inkılâbcımız Mustafa KemalPaşa Hazretlerine:

Şehâmetlerle yükselmiş, zaferkâr hakîktir
Dehâ, meşal tutar pîş-i kemâl-i itilasında!
Cihân fevkinde pervâz eyleyen şebbâz-ı hilkattir,
Açar şebbâl-i ulviyet, celâdetler simâsında!..

*

Sadâ-yı his ü vicdânîsi rad-ı âsumanisidir,
Teheyücler verir câmid duran aktâr ve efkâra!
Hayât-ı efşan-ı ilhâmâtı câvidânîdir,
O dahî-i harîkdir ki şan vermekte isâra!

*

Büyük münecci, büyük Gazi, büyük mürşîd-i kemâlinle:
Tekâmülsâz-ı milletsin, muzaffersin, mualllâsın!
Süyûl-i ateş-i tahribi söndürdün celâlinle,
Hitâbetin sehherâne kudretlerle yektasın

*

Kulak vermiş değildin tabi pek müşkil müsâkâta,
"Bütün manâ o eşkâliyle asrîlenmek" uğrunda!
Sâtir ۞ esnâsından o köklenmiş hurâfâta
Bu yüzden nâ ebed hak-ı bülendin var gurûrunda!

*

Asırlar kat eden azim-i teceddüdgarı gösterdin..
Bu rişk-i efzâ-yı icâr öyle âlî bir tecellîdir!
Sipîhr-i inkılâb üstünde doğmuş şems bir teredüdün,
Ki her leman birer âfî açan fecr-i teâlidir!

*

Dikilmiş heylelin bâlâ anzar endâm-ı şânındır,
Fezâ üstünde gûyâ bir güneşten akseder sâyen!
Cihânın destân-ı fahri ancak nâm-ı şanıdır,
Lisân-ı hâl-i teceddüddür bütün evzâ-i ülviyen!..

*

Şümûs olmuş ziyâ-yı ihtîşâmın tâk-i mînâyâ,
Şehîdler rûh-i eşvâkıyla etrâfında hep tâir!
Zamân çırpınmasın beyhûde, gelmez gayri dünyaya:
Senin kabında bir münecci, benim kabımda bir şâir!..

İstanbul: 3 Teşrîn-i Evvel 1926

Filorinalı Nâzım-Heykel-i Ulvî-İkdâm-10612-02.Cemâziyelevvel 1345 Pazartesi-
08.11.1342-08.11.1926-s.3

3.5.3. Cumhûriyet Marşı

Şâir-i şehîr Filorinalı Nâzım Bey'in nâmdâr büyük Gazimizin ulvî bir iltifâtıyla
"Cumhûriyet Marşları" nâmındaki eserlerinden Gazi-i müşarûnileyh celâdet ve
muvaffakiyet-i âliye-i vatanpervârâne ve münecciyânesini terennüm eden güzîde bir şiiri
bir vech-i zîr iktibâs ve derc-i sûtûn-ı mefharet eyliyoruz:

Oldu GaziPaşa, mülkün bânîsi...
Kahramânlıkta onun hiç gelmedi sânîsi!
Parlayan tâlimiz: Cebhe-i nûrânisi..
"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,
Yaşasın şanlı dehâsıyla reîs-i cumhûr!

*

Kara günlerdeki dünya bize hep çatmıştı,
Koca GaziPaşa hak-ı seyfini parlatmıştı!
Saldıran düşmanı bin parça edip atmıştı,
"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,
Yaşasın şanlı dehâsıyla reîs-i cumhûr!

*

Düşünün zâtını, hakdan ne büyük kudrettir!
Kurtaran milleti: Azmindeki katiyettir..
Gözü aydın, yüzü handân, görünen millettir!
"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,
Yaşasın şanlı dehâsıyla reîs-i cumhûr!

*

Yıkılan düşmana iclâli verirken lerze
Kurtuluş meşali: GaziPaşa olmuştu bize!
Dedi arslanlara: Asker, yürüyün Akdeniz'e
"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,
Yaşasın şanlı dehâsıyla reîs-i cumhûr!

*

O "zafer fâtihî" fâtihleri hayrân etti!
Halkı tahtında celâdetle hükümrân etti..
Koca millet ona candân nice şükrân etti..
"Yeni Bir Türkiye" halk etti kemâliyle o nûr,
Yaşasın şanlı dehâsıyla reîs-i cumhûr!

İstanbul

Filorinalı Nâzım-Cumhûriyet Marşı-İkdâm-10603-21.Rebûl-Âhir 1345 Cuma-
29.10.1342-29.10.1926-s.2

3.5.4. Bir Şi'r-î Tazîzkâr

Muharrir ve sâhib-i imtiyâz Ahmed Cevdet Beyefendi'nin geçirdikleri vahîm ve mühim bir hastalık dolayısıyla âlem-i matbûâtta ki hidemât-ı medide-i taharriyesini tevkîren şâir-i şehîr Filorinalı Nâzım Bey'den aldığımız manzûme-i pür güzîdeyi memnûniyetle zîr-i derc ediyoruz:

Hastaneden Çıkarken
-Üstâd-ı Matbûât Ahmed Cevdet Beyefendiye-
Maçka'daki beyaz teller şâhiddir
Matbûâtta aklığına yüzünün!
Uzun boylu tasvîr etmek zâiddir,
Fazîletli hayât ki bir düşün!..

*

Yarım asıra yaklaşan cihâdınla,
"Kahramân-ı tahrîr" oldun üstâdım!
"İkdâm"ınla, şu şerefli yâdınla:
Seni tebcîl eyledikçe ben şâdım!..

*

Yüreği nûra, tekâmüle sevk için,
Neler, neler, ne himmetler sarf ettin!
Karşıdaki her mâniye "sedd-i Çin"
Kesildikçe, dinlemedin.. Hep gittin!

*

İstikbâli irfânının zaferi
Lema lema kucaklayıp duruyor!
"İkdâm"ınla terk etme bu seferi
Hayâtın hep bu yolda berk vuruyor!..

*

Öz yurduna hizmet için yeniden
-Geçmiş olsun-hastalığı atlattın!
Elbet yaşar ve vatanına hayır eden,
Sen, gerçi bir ay kadar hasta yattın

Filorinalı Nâzım-Bir Şiir-i Tazîzkâr-İkdâm 10640-30.Cemâziyelevvel 1345 Pazartesi-
06.12.1342-06.12.1926-s. 2

3.5.5. Bey Babamız

Mezâr Başında Okunan Şiir

Matbuâtımızın eski ve kıymetdâr bir emekdârı olan, ufûliye bütün Türkiye matbûâtını dil-hûn eden Hasan Bedreddin Bey merhûmun mezârı başında Filorinalı Nâzım Bey'in büyük bir tehîc-i talâkatkârıyla okuduğu ve huzzârı tehîc ettiği şiiri, kesret-i münderecâtımız hasbiyle ve merhûmun hâtırasını yâd vesîlesiyle bir vech-i zîr eyliyoruz:

-Âhirete Teşyî Ederken-

Sen de gittin mi, yazık "bey baba"mız,
Sen de gittin mi bugün dünyadan?
Seni sevmekte idik pâyânsız,
Şimdi yok farkın uçan rüyadan!

*

Ah bilsen ne hazîndir gidişin,
Ah bilsen şu vedân ne elîm!..
Negehânı bu tebâüd edişin,
Bizi eyler ebediyen elîm!

*

"Nakş-ı nur" etmiş idin nâmını sen,
Levh-i tasvirine matbûâtın!
Otuz üç yıldır muhakkak res' en
Ufk-ı tahrîri açan dârâtın!..

*

Daha pek çok seneler hizmetini,
Biz umarken kaleminden... Heyhat!
Kırdı bâd-ı ecelin himmetini,
Söndü çehrendeki âsâr-ı hayât!

*

Seni "üstâd-ı halûk-ı tahrîr",
Diye tevkîr le fahr-i efşânız!
İbtisâmınla ederdin teshîr,
Âşinâ yanını hep sen yalnız..

*

Lâ-yuad hâtıra-i mefharetin,
İntibâât-ı bedâikârın!
Bizi bilmem neye sen terk ettin?
İhticâb etti niçin didârın?!..

*

O büyük bayrama⁸³ kurban-ı şeref
Oluşun gıbtaya şâyân bir hâl!
Şimdi ukbâda nigezbânı şeref
Yaşayıp dur.. Koca simâ-yı kemâl!

*

⁸³Cumhûriyet bayramımız.

Can atarken ebediyet yoluna,
Seni hûriler eder istikbâl!
Çeşm-i aybiyetle bakıp sağ ve soluna,
Rûh-ı şevkinle açıp şehbâl..
Dûş-i hürmette giden tabûtun,
Şanlı teşyîne hayrân olmuş!
Seyredenler kalıyor mebhûtun,
Ki bu manzar ne semâvî bir uçuş!..

*

Rahmet-i hakla muhât feyz-i evvel
Neşve-i aden ile yüksek yüksel!..
Arş-ı rahmâna açıktır sana yol,
Ebedî meşalin envâr-ı ezel!

Filorinalı Nâzım-Bey Babamız -Mezâr Başında Okunan Şiir-İkdâm-10606-25.Rebî'u'l-
Âhir 1345 Salı-02.11.1342-02.11.1926-s.2

3.5.6. Karvân-I Ömür

Hüseyin Dâniş Bey'in, kendine mahsûs bir lisânı, bir edası vardır. Şark'ın üç büyük lisânıyla beraber Garbın da keza iki büyük lisânına, lisân-ı maderzâd gibi vâkıf olan Hüseyin Dâniş Bey'in fitrat-ı şâirânesine bu lisânların incelikleri ayrı ayrı ilhâmâtta bulunduğu için şâirin şiirlerinde bir başka hüsün, bir başka meziyet hükümrândır. Mütâlaaya pek müsâid olan şu Ramazân ayında Hüseyin Dâniş Bey'in şiirlerini terennüm etmek kadar safâlı bir an geçirilmiş olamaz. Abdülhak Hâmid Bey'e hitâben yazdığı şiirini iktibâs ediyoruz:

Dostum ve Üstâdım Abdülhak Hâmid Beyefendiye
Ey şâir-i ser bülend Hâmid
Ey rûh-ı mehâsin ve mehâmid,
Hadden efzûndur iştiyâkım,
Âzürde-i latme-i firâkım.
Meftûn hasâil-i güzînin
Olmuştu bu yâr-ı kemterinin

İplik olduğu gün sana mülâki⁸⁴
Evvel-i hab u vala bugün de bâkî.
Bâkî ne demek, şedîd vemüşeddit,
Zîrâ ki kenâr-ı lahde ümted
Elbet olacak bu hâb-ı sâfî
Yok ortada bir sebep-i menâfî
Rûhunla seçildi resm ü râhim
Zulmetzedeler benim güvâhim
Mahfûz idi nezd-i kemteride
Birçok eşâr pejmürde
Mevlûd-i teessürât-ı fânî
Yâzâde-i his-i nâgehânî
Mesûd ve fecî, şâd ve bârid
Bir fikr-i eseriyle taba vârid
Olmuş bir tûde şîir-i bîsûd
Mülhimleri bin şan ve mefkûd
Birçokları sahneden çekilmiş
Gûyâ aramızda hiç değilmiş
Bir melabedir bu ömr-i nâkâm
Mat olmak ile biter ser-i encâm
İsterdim öyle defîn-i isyân
Âsâr-ı kalem, nasıl ki insan,
İnsan gidiyor, eser de gitsin,
Kudret bitiyor, hüner de bitsin,
Eyvah, fakat ümîd vardır,
Dilde emel-i cedîde vardır
İnsanda hayâta meyil vardır
Âmâle ümîd-i nil vardır
Durmaz, çalışır, düşer ve kalkar,
Ârâm ve huzûru kabre saklar,
Eyler ötesinde de lahûdun

⁸⁴Abdülhak Hâmîd Bey'i (1900) sene-i Milâdiyesinde Londra'da seâret müsteşârı bulundukları sırada ilk defa olarak İngiltere'de tanımak şerefine nâil olmuşum.

Âsârını cüst u cû hülûdun
Tevlîd ederek bekâ-yı isme
Tahnîd ederek bekâ-yı cisme
Sırf azamât-ı himmet eyler
Teshîn-i gurûra hizmet eyler
İnsanda bu ihtiyâc mazûr
Nezd-i hükemâda zenb-i magfûr
Ben de ederek bu eseri takîb
Eşâr-ı nev ve kehtle tertîb
Ettim bu sahâyif-i siyâhı
Olsun diye mehbît-i nigâhı
Zâtın gibi bir deha-ı şiirin
Bilmem ki nedir bu şiire makdûr,
Nisyânımı aceb, ya zikr-i mebrûr?

Hüseyin Dâniş-Kârvân-ı Ömür-İkdâm-10390-01.Ramazân 1344 Pazartesi-15.03.1342-
15.03.1926-s. 2

3.5.7. Kitâbiyât

Yurd Türküleri

Millî şâirler ile ilmî şâirler arasında yazış, düşünüş, görüş, bakış yönünden çok ayrılık var. Bu ayrılıklardan birisi de yurd sevgisidir:

Millî şâirler yurdun acısını görür görmez yanar sızlanır, gözyaşları döker, çığlıklar koparırlar öbürleri ise hiçbir şey olmamış gibi durur gözlerini yumar kulaklarını tıkırlar. Büyük, tanınan birçok şâirlerin divânlarını gözden geçirdim. Birisinde ana vatanından ayrılan bir parçanın iniltisini gösteren bir parça buldum. Hâlbûki millî şâirlerin bu yolda birkaç Türküsünü gördüm. Kim bilir benim görmediğim daha neler var. Ne denli tanlasam yeri vardır ki bunu Türkülerin kimisini de kadınlar, kızlar söylemişlerdir. Bu gibi Türküleri toplamaya, başkalarını hevese getirmek için birkaçını yazmak istedim:

Niğbolu Türküsü⁸⁵

(Niğbolu Beyi Ali Beyîn kızı Râziye nâm-ı bîkrin feryâdnâmesidir.)⁸⁶

⁸⁵ Hangi târihte söylediği mechûldür. Fakat herhalde 93 Harbi'nden evvelki zamâna âiddir zannındayım. Türkünün içinde geçen "Erdeloğlu" bunu göstermektedir.

⁸⁶Gördüğüm mecmûada aynen böyle yazılıydı.

Hey ıgırıp giden turnalar, kazlar
Bizim yerde bizi ağlar diyesiz
Gece gündüz feryâdımla zârımdan
Tutuşmuş yanar dağlar diyesiz
Yeryüzünü kara kâfir bürüdü
Yalın kılıç olup şehre yürüdü
Alıp bizi esîr edip sürüdü
Bize böyle zulm oldu diyesiz
Esîr olup geldik bunda kimimiz
Aramızda şehîd oldu çoğumuz
Arşa çıktı bizim âh u zârımız
Kıyâmet günlerin gördük diyesiz
Sarhoş olup geçer tahta oturur
Bizi bir bir karşısına götürür
Bize gâyet zulmedildi diyesiz
Kiliselere koyup haça taptırdı
Türlü türlü sûretlerin öptürdü
Ganî mevlâm bize neler çekti
Osmanlılara gayret yok mu diyesiz
Varın deyin anama giysin karayı
Gezsin şehir şehir beni arayı
Durağımız Erdiloğlu sarayı
Bize saray değil zindân diyesiz
Haktan gayrı nesne yoktur dilimde
Böyle kısmet olmuş ezel alnıma
Bilgecikler vardır iki elimde
İşitenler hep ağlarsın diyesiz
Ehl-i İslâm ellerini özleriz
İlimizden şimdi haber gözleriz
Dokuz tane yarar güzel kızlarız
Bize böyle zulm oldu diyesiz
Bender Tüküsü (Âşık Kâmil)
Mevlânın fermânı budur yârânlar

Sarpa düştü yazık yolu Bender'in
Yardım etti erenler gaziler
Düşmalara kaldı ili Bender'in
Düşmanlar dört köşesini çevirdi
Yıktı zâlim, yaktı ateşe verdi
Gelinin, kızların hep esîr etti
Açılmadan soldu gülü Bender'in
Şehirler boyandı hep kızıl kana
Düşman acır mı hiç dine imâna
Kendin atanlar ile doldu Tuna
Al kanlar akıttı seyli Bender'in
Osmanlı bu işi görmedi hele
Düşmanlar gark oldu tükenmez mala
Herkes ağlaşır imdâd ede mevlâ
Boynu buruk kaldı gülü Bender'in
Ocaklı işitti bu hasbihâli
Yas çekip ağlaşır Osman ve Ali
Kışlalara gitti kara haberi
Ötmez oldu hoş bülbülü Bender'in
"Âşık Kâmil" der ki bu ne ahvâldir
Bilem kıyâmet kopmasına daldır
Dahi ocaklarda kerâmet vardır
Bir Mollaya kaldı hali Bender'in

Kilisli Muallim Refet-Kitâbiyât Yurdun Türküleri-İkdâm-10260-12.Rabiülâhir 1344
Cumartesi-31.10.1341-31.10.1925-s.3

3.5.8. Kitâbiyât

Halk Şiirleri

Muhterem müderris Doktor Kunos Bey dostumuzun kitâbını okudum. Zannederim ki bu sevimli kitâbı benim gibi bütün Türkler sevecek, seve seve okuyacaktır. Bundan dolayı gerek kendisine, gerek kitâbı bastıran zâta çok çok teşekkür eder ve böyle kitâbların çoğalmasını Tanrı'dan dilerim. Kitâbdaki manzûmeler az olmakla beraber kıymetli parçalardır. Şu kadar var ki bu manzûmelerin bir kısmı bizim için evvelce malûm idi.

Meselâ Türkmen kızıyla Türkmen oğlunun Türküsü vaktiyle basılmış olan "Gıdâ-yı Rûh" adlı şarkı mecmûasında vardır. Bu Türkü orada "Şarkı Makam Dağı" unvânıyla yazılıdır. Demek ki oldukça eski imiş ki şarkı mecmûasına geçmiştir. Sonra "Bodun" Türküsünü merhûm Ali Emîrî Efendi Târîh ve Edebiyat mecmûasının 15'inci sayısında basmıştı. "Tuna Türküsü"ne gelince, bunu abd-i âciz, on sene evvel bir mecmûada görmüş, istintâc etmiştim. Fakat kitâbdaki şekli ile benim gördüğümün arasında biraz ayrılık var. Bir de gördüğüm mecmûada bu Türkü "Öksüz Âşık" mahlaslı birisinin olmak üzere mukayyed idi. Türkü merâklılarının belki hoşlarına gider diye mezkûr Türküyü aynen yazıyorum:

-Tuna Türküsü (Öksüz Âşık)-

Misâl cennettir ol baharı

Açılıyor kırmızı kalbi Tuna'nın

Öter bülbülleri leyli nehhârî

Eser bâd-ı saba yeli Tuna'nın

Hiç kimseler bilmez kandadır başı

Tazelenip akar yenîndir cûşu

Eksik değil yalısının su işi

Leş ile doludur gölü Tuna'nın

Alaman Dağından boru geçmiştir

İngiliz ilinden yollar açmıştır⁸⁷

Analar ağlatmış, kanlar içmiştir

Söylemeye yoktur dili Tuna'nın

Turâba gark olmuş, yeredir yüzü

Ârzûlayıp akar Karadeniz'i

Cemreler dökülünce sökölür buzu

Ovalara çıkar seyli Tuan'nın

"Öksüz Âşık" bunu böyle dedi mi

İndi ovalara bastı kademi

Selâmlamış o Estergonlu bodunu⁸⁸

Belgrat'a uğrar yolu Tuna'nın

⁸⁷Gördüğüm nüshadaki bu kelime kezalik muhterem doktorun kitâındaki "İngiliz" kelinmesi yanlıştır. Çünkü Tuna'nın geçtiği yerlerde İngilizlerin eskiden alâkaları yoktur. Bence doğrusu enkros olmalıdır ki bizim tabîr-i kadîmemize göre "Macar" demektir.

⁸⁸Gördüğüm mecmûada böyle "mim" ile "bodumu" Eğer "bodun" şehrine "bodum" dahi deniliyorsa bu imlâ doğrudur. Şâyed böyle denilmiyorsa o zamân doğrusu "bodunu" olmalıdır. Vâkıa bu sûrette "nun"un "mim" ile olması lâzım gelirse de halk şiirlerinde böylesi pek çoktur.

Türkiye'den anlaşıyor ki "Öksüz Âşık" denilen bu şâir "Bodun" şehrinin bizde bulunduğu zamânda yaşamıştır. Tuna'yı medh etmesi ise kendisinin ya Tuna boyundan olduğunu veyâhûd oralarda çokça dolaştığını gösterir. Topladığım halk şiirleri arasında bu şâirin olmak üzere diğer yedi Türküsü daha vardır ki birisini yazacağım:

Türkü (Öksüz Âşık)

Dağlar yârimi gördün mü

Pâyına yüzler sürdün mü

Gittiği yeri sordun mu

Eşbahı çok güzel dağlar⁸⁹

Şu dağlardan geldim geçtim

Boz bulanık suyun içtim

Ben yârimden ayrı düştüm

Boz bulanık suyun içtim⁹⁰

Tepelerde yurt mu var

Şikâr avlar kurt mu var

Bencileyin derdin mi var

Şikâr avlar kurdun mu var

Dağlar başı yolun olsun

Bülbül öter gülün olsun

"Öksüz Âşık" kulun olsun

Eşbahı çok güzel dağlar

Şu Türkiye'nin her hânesinde dördüncü mısranın tekrîrine bakılırsa şu manzûmenin şarkı ve tabîri diğerle koşma olduğu anlaşıyor. Çünkü nakarat, şarkılara, koşmalara mahsûstur. Halk şiirlerinde, dağlardan pek çok bahsedilmiştir. Halbûki âlim şâirlerimiz hep göklerde gezmiş, yere inmemişler. Bu bâbda yalnız Niyazi'nin Keşiş dağına hitâben söylediği bir gazelden başkasını hâtırlamıyorum. Millî şâirler içinde dağlara pek meftûn olan birisi varsa o da "Çamlıbel" kahramânı "Kürdoğlu"dur. Binâen-aleyh bir Türküsünü buraya yazacağım:

Türkü (Köroğlu)

Mürüvvetin çok hakkın nazargâhısın

⁸⁹ İşbu-Güzel, yakışıklı, boylu poslu, güçlü kuvvetli, kabadayı, babayiğit demektir ki (calasun) murâdifidir.

⁹⁰Halk şiirlerinde "ç" harfi "ş" harfine kafiye olur.

Gerçek erenlerin seyrângâhısın
Biizm eller karlı dağlar aşk olsun
Bizim eller Çamlıbeller aşk olsun
Çayırlanır çimenlenir göllerin
Kan bulanık taşkın akan seyillerin
Çoktur senin eğlenecek yerlerin
Kan bulanık taşkın akan seyillerin
Yollar keser yavru kurdun var mıdır
Beller keser arslan emrdin var mıdır
Çerih elinden hiçbir derdin var mıdır
Beller keser arslan emrdin var mıdır
Bahar olup yeşil yaprak ırince
Cûşa gelir gönlüm seni görünce
Evvel baştan selâm olsun varınca
Cûşa gelir gönlüm seni görünce
O değildir seni görüp taşıyan
Gönlüm değil bir nefeste coşmayan
"Köroğlu" de Arap atlar işmin
Bizim eller, Çamlıbeller aşk olsun
Topladığım halk şiirleri arasında Köroğlu'nun olmak üzere elliye yakın Türkü vardır ki her birisi de fevkalâdedir. Birisini yazıyorum:

Türkü (Köroğlu)

Yüce dağların başında
Kar bir yana, kış bir yana
Depreşir ağzın içinde
Dil bir yana diş bir yana
Neydelim beyler neydelim
Ahd ile peymân görelim
Ayvaz'a imdâd gidelim⁹¹
Üç bir yana beş bir yana
Bre beyler bre Paşa

⁹¹Ayvaz'ın doğrusu "ivaz"dır ki bu ad, Anadolu'da eskiden çok meşhûr idi.

Karlı karlı dağlar aş
Bir gün ola ayrı düşe
Kıç bir yana baş bir yana
Noldu hey sevdiğim ne oldu
Dîdeler kan ile doldu

Millî şâirler içinde iki şâir daha vardır ki birisinin mahlası sadece "Öksüz", ötekinkisi "Öksüz Dede"dir. Sözleri pek yüksektir. Gönül ister ki genç şâirlerimiz bilhâssa mübârek Anadolu'da bulunanlar "Cihân suyu, Kızılırmak, Yeşilirmak, Sakarya" gibi şanlı şehirlerimiz, göklere baş çeken yüksek dağlarımız, binbir çiçek yetiştiren yaylalarımız, kara gözlü sürmeli ciranlarımız, haklarında güzel güzel Türküler yazsınlar, onları okusunlar, sevindirsinsinler.

Kilisli Muallim Refet-Kitâbiyât Halk Şiirleri-İkdâm-10253-04.Rabiülâhir 1344 Cuma-
23.10.1341-23.10.1925-s.4

3.5.9. Kitâbiyât

Bodun Türküsü

"Bodun" Türküsü "Türk Halk Edebiyatı" kitâbında yedi hânelidir. Yani yedi kıtadan ibârettir. Merhûm Ali Emîri Efendi'nin "Târîh ve Edebiyat" mecmûasının 15'inci sayısında beş hânelidir. Gördüğüm bir mecmûada ise on hânelidir ve pek farklıdır. Binâenaleyh, ikincisi malûm olmakla üçüncü mecmûlû de malûm yapmak için yazmaya münâsib gördüm:

"Bodun" Türküsü
Bodumun içinde samanlık sazlar⁹²
Üstünden geçiyor turnalar kazlar
Nice yesîr gitti gelinler kızlar
Geldi lemse aldı nazlı bodumu⁹³
Aman pâdişâh hem elden alsın
Vezîrlerin mürted olmuş bilesin
Bodumun uzundur güzel çarşısı
İçinde var Sultân Ahmed Câmisi⁹⁴

⁹²Burada "bodun" yerine "bodum" yazılmıştır. Demek oluyor ki halk arasında böyle halk arasında böyle telaffuz varmış.

⁹³"Nemse" kelimesi halk arasında dâimâ "lam" ile "lemse" diye söylenilmektedir.

Resûl yapısına benzer yapısı
Geldi lemse aldı nazlı bodumu
Aman pâdişâh hem elden alasın
Vezîrlerin mürted olmuş bilesin
Bodumun içinde müftü kızıldım
Anamın babamın iki gözüydüm
Altın kafes içre besili kuzuydum
Eyzen

Bodumn kızları boynun evzâdır
İmdâd gelsin diyü yollar gözedir
Bugün bize ise yarın sizedir
Eyzan

Çeşmelerde abdest alınmaz oldu
Câmilerde namâz kılınmaz oldu
Kâfirle Müslümân bilinmez oldu
Eyzan

Batı tarafından doğdu bir yıldız
Defter aldılar on iki kız
Aman pâdişâhım Müslümânız biz
Eyzan

Altın tas içinde kına ezilir
Elmas tarak ile zülfüm çözülür
Düşman durmayıp yanıma dizilir
Eyzan

Akşam olur, düşman gelir yanıma
Karışmıyor kanım asla kanıma
Bence kıyayım u tatlı canıma
Eyzan

Akşam olur odasına götürür
Sabah olur kilisesine götürür⁹⁵

⁹⁴Bu mısra gösteriyor ki şu Türkü, ya bodun müftüsünün kızının dilinden söylenilmiştir veyâhûd müftü kızı bu Türküyü hakikaten kendisi söylemiştir. Kitâbda ise "müftü kızı" yerinde "serdâr kızı" deniyor.

⁹⁵Şâir kelimesini "kilise" tarzına koymuştur.

Mevcûd olan putları öptürür
Eyzan
Bodumun kalesi taşır yıkılmaz
Penceresi yüksek aşağı bakılmaz
Bal yemez topları koldan atılmaz
Geldi lemse aldı nazlı bodumu
Aman pâdişâhım elden alasin⁹⁶
Vezirlerin mürted olmuş bilesin

Kilisli Muallim Refet-Kitâbîyât Bodun Türküsü-İkdâm-10257-08. Rabiülâhîr 1344 Salı-

27.10.1341-27.10.1925-s.4

3.6. Kadın Meseleleri İle İlgili Yazılar

3.6.1. Yine Türk Kadını

İddiâ edeceğim ki kadınlarımızda kâbiliyet-i temsil, erkeklerden ziyâdedir. ve onlardan daha samîmî ve rûhîdir. Erkeklerde ise bu kâbiliyet hem fevkalâde zayıf, hem taklîdî, hem de sathîdir. Demek istiyoruz ki kadınlarımızın istidâdı erkeklerimizinkinden istidâdına çok fâiktir. Fakat maa't-teessüf Türk kadını, lâıyk olduğu mertebe-i heyet-i ictimâîyenin müzâheretine nâil olamamıştır. Kadın, vâkıa hürriyet-i meşrûasına sâhib ise de onun hayâtta tesâdüf ettiği müşkiâlata karşı gelebilmesi için yalnız hürriyet kâfi değildir. Ona heyet-i ictimâîyenin dest-i muâveneti uzatması iktizâ eder. Bizde bu muâveneti isbât edecek hiçbir şey yoktur. Vâkıa bazı ufak tefek müesseseler vardır. Ama bunlarla hiçbir şey yapılmaz. Nüfusumuzun yarısını kadın farz etsek o zamân kadınlarımızın azlığı, acizimizin derecesini anlarız.

Lâzım olan müesseseler, bilhâssa bir kadını nâmûskârâne işleterek, ona hayâtını kazandırmaya yarayan bir işi öğretecek müesseselerdir. Şehrimize alel dâirenin aramiline mahsûs olan müesseseler, âdetâ bir müessese-i ticâriye hâlini ektisâb etmişlerdir. Bizdekiler o hâle geliyorlar. Çünkü idâre meselesinde çok noksânlarımız, kusûrlarımız vardır. Hatta bunlar kendilerini matbûât ile -tabîî mecânen-ilân ettirmekte bile kusûr ediyorlar. Çünkü ale'l-sâiredeki fikr-i ticâretin henüz sâhibi değildirler. Binâen-aleyh, Türk kadınlığına, her sınıfın ihtiyâcına göre bir terbiye-i ictimâîye vermek, onu yetiştirip nâil-i feyz eylemek farzdır. Şâyân-ı hayrettir ki bizdeki tiyatro müellifleri, Türk kadınlığının bu hâlini nazar-ı itibâra alarak kadın erkek efrâdımızı rahm u şefkatine sevkedecek, onlara

⁹⁶Gerek kitâbda, gerek mecmûada nakaratın bu iki beyiti yoktur.

cemiyet-i milliyeleri lüzûmunu icrâ ettirecek birkaç eser telîf edip de tertîb olunacak kıymetli eserlerin fevka'l-ahd tesîri olurdu. Çok ayzık ki memleketimiz eğlenceye fazla mevki veriyor. Acındırıcı ve vicdânı teheyyüc edici, heyet-i ictimâiyemizi ikâz edici tahrîf ve temsîli veyâ hitâbî tasvîrâta o mertebe hahişger değil. Güldürücü yâhûd hevesâtı tahrîk edici menâzırlar, düşündürücülerden daha ziyâde makbûle geçiyor. Her noktadan tekâmül-i ictimâiyemiz için lâzım olan eserler tiyatro hâricinde dahi görünmüyor. Hele o sinemâlar yok mu işte onlar, memleketi hayâlî fenerle aldatan çocuklar gibi aldatıyorlar. Her gece servet-i umûmiyeden binlerce lirayı eritiyorlar. Bu parayı Türk tiyatrosuna verseydik belki müellifler ve artistler bize muhtâc olduğumuz mükemmel eserleri bize tahrîr ve temsîl ederlerdi. Edebiyatımızda bundan müstefîd olduktan başka Türk milletinin hayâtında müsâdef olduğu fâcialar, hâileler, komediler hissiyât-ı milliye ile oynanarak bundan efkâr-ı umûmiyemiz manâ hissedâr-ı feyz ve ibret olurdu. Sinemaların memleketimize zannolunduğundan ziyâde zarûrî olmaktadır. Bu zarûr yalnız maddî değil manevîdir de. Biz hârikulâde masallara gülünç vakâyâ gözlerimizi vakfedecek bir millet değiliz. Daha doğrusu biz eğlence mevsiminde değiliz! Eğlenmek için daha zamân gelmedi. Biz öğrenmeliyiz, mütessir olmalıyız ve bu tesserüâtın icbâr-ı rûhiyesiyle âlî teşebbüslerde faâliyet-i şahsiye ve ictimâiyemizi aramalıyız.

Boş boşuna geçirdiğimiz zamânları ki asırları bulur, bir kere hesâb edelim ve o zamânlar zarfında diğer milletlerin faâliyetleriyle vücûda getirmiş oldukları müesser tekâmülü düşünelim. İşte bu düşünüşün netîcesinde bundan böyle zamânlarımızı eğlenceye mi yoksa faâliye-i ciddiyetkârâneye mi tahsîs etmek lâzım geleceğini derk ederiz.

Fakat bizzat Türk kadınlarının da tasavvurları da yok değildir. Bunu birkaç kere yazdık. Kendilerine ve maddî ve manevî menfaatlerine taalluk eden teşebbüsâtta hiç faâl davranmıyorlar. Cenâb-ı Hakkın kullarına dâimâ kudret helvasıyla bildircin yağdırmadığını hâtırasına getirmeyip haklarında, hiç çalışmaksızın iltâf-ı aleyhiyenin münatif olmasına intizâr ediyorlar. Bu hâl, malûm olduğu üzere şarka mahsûs olan hastalıklardandır! İstiyoruz ki niam-ı ileyhten hiç yorulmadan hissedâr olalım. Bu dimâğa bir tekâsülden i ileri geliyor, yoksa tâliin hükmüne ram olmaktan mı ileri geliyor bilemeyiz.

Ahmed Cevdet-Yine Türk Kadını-İkdâm-10059-10.Ramazân-1343 Cuma-03.04.1341-

03.04.1925-s.1

3.6.2. Eski Harem Hayâtının Ahlâkî Fenâhıkları

Eski Devirlerde Kadın Hayâtı

Yakın vakitlere kadar kadınlarımız başka bir hayât içinde, erkeklerimiz de başka bir âlem-i efrâdda yaşayıp yekdiğeriyle ihtilât etmezlerdi. Ashâb-ı münâsib ve erbâb-ı servet birtakım muhibbiler, müdâhinler, nedîmler, iç ağaları, çamaşır ağaları, Rum kilercileri ile muhât ve selâmlık dâirelerinde onlarla meşgûl oldukları misli bunların âileleri de bittab kendi muhîtləri içinde kendi hem nevileriyle zamân geçirmek mecbûriyetindeydiler.

Yüksek tabakada bulunan hanımefendiler, gerek kocalarının ve gerek kendilerinin servetleri sayesinde hiçbir işle meşgûl olmadıkları ve çocuklarını bile dâyeleri, dadıları, lalaları büyüttüğü ve dâimâ atime-i nefise ile tagaddî eyledikleri cihetle ekserisi semizlendiklerinden çehrelerinin rengi parlak ve taze görünürdü. Bunların kimisi zevkperestlikleri sebebiyle ve kimisi de zevcilerinin selâmlık eğlenceleri izzet-i nefislerini rencide ederek onun tesîrât-ı mûcibesinden dolayı heyecânlarını teskîn etmek ârzûsuyla hemcinslerinden eğlenceler tedârik etmekte kendilerinde hak görürler ve bu haklarını bilâ fâsıla istimâl ederek ıztırâb-ı derûnilerini, rûhî kederlerini, gidermek isterlerdi. Münîf Paşa merhûmun şu kıtasını buracıkta tezkâr etmeyi münâsib görürüm:

Zarifâya zarifâdır diyemem ben aslâ

.....

Hanımefendilerin bu gayr-i tabi hallerine itirâz edenler yok değildi. Fakat insâf ile tahlîl edenler, bu hallerin esâsı kıskançlıktan mütevellid bir mukallitlikten ibâret olduğundan ve kadın da insan olmak hasbiyetiyle mâhiyet-i hissiye ile mütehassis bulunduğu onları da mazûr görenler vardı. Hamâm üstleri ve onlara mûmâsil birtakım mâcerâ düşkünü hoş meşrep kadınlar her telden çalar ve her mesleğe uyar takımdan olduklarından bu gibi âilelere intisâbı meslek ittihâz etmişti. Bu nev kadınlar, eski ev kadınlarının Hint Kâmili idiler. Bunlar öyle kocalarının bin türlü takbîhleri, tehdîdleri altında kalan envâi cebr ve tahakkümlerine tahammül eden ve hele o müzic kaynana ve görümcelerin gelinlerine karşı besledikleri kin ve ihtirâslarının sevkıyla tasannu ettikleri sürü sürü dedikoduları vahd ü pâyânı olmayan ev yıkıcı iftirâları altında ezilip miskîn miskîn uyuşuk bir halde kalan ve iki lakırdıyı bir araya getirip söylemesini bilmeyen, zor bela söz söyleyen mutî ve kanâatkâr ev kadınları gibi değildiler. O gibi kayıtlarıyla müfid olamazlar, dâimâ serbest yaşamak isterlerdi. Bu gibi kadınlar hemen hemen erkekler ile müsâvî derecede metânet

sâhibi idiler. Gâyet çalışkan, işgüzâr, becerikli, aynı zamânda mizâc-ı âşinâ gözden manâsız kadınlar olduğundan müşterilerine karşı dâimâ tatlı dilli, güler yüzlü bulunurlar. Onların halleriyle hemhâl olurlar. Derûnî kederleri olsa da asla belli etmezler, gam ve kesâvet göstermezler, yine beşûş görünürler. Her şeyin hep tatlı tarafından bahsederler. Hâsılı kendini sevdirmenin yolunu bilirlerdi. Bu nev kadınlar hanımefendilere intisâb ettiklerinde onların yanlarında gâyet şen, şûh, şetâretli bulunuyorlar, âşıkâne, mahmûrâne göz süzerek bakarlar ve onlara mutlaka elmasım, güzelim, şekerim sözleriyle hitâb ederler ve birtakım tatlı âmiller ile avuturlar, zevklerini yerine getirirler, kalbe füsûn verecek, sinirlere dokunacak şeylerden ihtinâb ederler, gâyet candan, samîmî görünürlerdi. Bu hanımefendiler, hem fikir hem meslekleriyle câ-be-câ âyin-i cemler de yaparlar, içlerinde aybet-i nûşdatedâvül ederdi. Bazen karârını geçiren hanımların, boğazları tıkanarak âşıkâne naralar savurdıkları da olurdu. Bedmest olanlarına bile tesâdüf olunabilirdi. Bu gibi ince hislere mâlik olan hanımefendilerin kıyâfetleri de kendilerine mahsûs idi. Arkalarında meselâ yakası tantanalıkıymetli kumaşlardan tennure bohçası entârî giyerler, saçları kesik, kâküllüdürler. Başlarına kenarları oyali yazma yemeniden bir hotuz bağlayıp pat veya divânihâne çivisi tabîr ettikleri elmas iğneler katarlar. İnce ve zarîf boyundan atma altın kordona merbût misâli sâati, o vakit elmaslı iğne ile göğsün bir tarafına iliştip kordonun ucuna da o vakit zarîf bir çakı rabt ederler. [Bu çakı, bazı ictimâ gecelerinde ledelhâce silâh vazîfesini ifâ edermiş] Boyunların abeyaz tûlbent bağlamak şarttır. Bazıları bu tûlbentin köşelerine ciker dildi ve kenarlara ah ah iliştipirlerdi. Bu hamâm üstleri kendilerini seven hanımefendiler üzerinde büyük tesîrler icrâ ederler ve istediklerini kendilerine icrâ ettirirlerdi. Meşhûr Gürcü Yusuf Ziyâeddin Paşa'nın haremi hanımefendi, sevdiği kandilli hamâmı üstlerinden Ayşe Hanım'ın mahkûmesi olduğu ve Paşanın ikinci defa sadâretinden azline de bu halin icrâ-yı tesir ettiği cümle-i mürûyâtandır. Yusuf Ziyâeddin Paşa haremine çok riâyete edermiş ve bu riâyeti havf u haşyet mertebesine varmış. Mamafih bazı ehîbbâsıyla mahremâne musâhabet ederken "Sizlerin haremnerinizden korktuğunuz gibi ben ondan korkmam fakat mest ü kudûmü biltecrûbe indimde meczûm olduğumdan fevkalâde riâyete emcbûr olmuştur" diye hasbüllevazaraizhâr-ı celâdet eder ve sadrazâmlık etmiş bir vezîr iken zevcesine yazdığı tahrîrâtında veliyetûlniamtabîrini istimâl edermiş. Mekki Efendi kerîmesi hanım ile Vâsîf Efendi kerîmesi hanım meyânelerinde olan şiddet-i ittisâl-i mahremâneye muhâlefet eden bir câriyeyi mâlikesi hanım başı tıraş ettirip Üskûdar'da miskinler tekkesine irsâl ve cüzâmlar tamahanesine idhâl edildiği şüyû bularak sadr olan bir irâde mûcibince

MekkiEfendi kerîmesi zevci Bursa kadısı Mehmed Ârif Efendi ile birlikte Mihaliçe ve Vâsıf Efendi kızı da Tekfur Dağına nefy olmuştur.

1225 târîhinde sadâret kaymakamı bulunan Cebeci Osman Paşa'nın zevcesi bir çengi kadının meftûnu olarak geceleri Bâb-ı Âlinin harem dâiresinde sazlar ile gulgule-i âhenkleri nâs-i beyninde şâyi ve meşhûr olup kaymakam Paşa ise zevcesinin mağlûbu olduğu cihetle o çingeneye ishâm ve sâir irâd tanzîmiyle meşgûl olduğu mesmû olmasıyla Osman Paşa azledilmiş ve zevcesi Bursa'ya nefi ve iclâ ü merkumeciğini de idâm ve ifnâ olunmuştur. Zurafâlığın en hâr tarafdârları kocalarından müteneffirdirler. Kocalarının vücûdu onlara bir azâb bir işkencedir. Kocalarından dâimâ uzak olmak isterler fakat tecessüslerinden de sakınırlardı. Kendileri erbâb-ı servetten olanlar ve kocalarına hiçbir sûretle ihtiyâcı olmayanlar onları hiçe sayarlardı... Paşanın rakîbe-i muhteremeleri ... Hanımefendinin bir aralık Mısır'a azîmetlerinde şâire-i marûfaneden müşârûnileyhin sevgilisi... hanım tarafından inşâd olunan şarkı güftelerini buraya derc eyledim. Bu güfteleri Mısırlı Kâmil Paşa dâiresi mesnûblarından ve Kadıköy sâkinlerinden meşhûr bestekâr Enderûnî Ali Bey bestelemiştir. Bunun biri muhayyer Kürdü diğeri uşak makamlarındadır

Şarkî-i Uşak

Sen ey serv-i revân-ı ruhsârı gülgül

Ne olur etsen beni bir demde memnûn

Olup hicrinde halim diğeri gün

Nakarat

Gam-ı aşkınla oldu Leyla mecnûn

Enîs ve munîsim gül yüzlü yârim

Gülistanın gel bağ-ı baharım

Yetiş imdâdına ey şivekârım

İzan

Şarki-i muhayyir gördü mü

Cana tesîr eylemişti yaralar

Günler geçti dil-i gamkarlar

Hasrete kendin yatan bîcâreler

Nakarat

Canını müjde verir âvazeler

Sen gidelden yaktı bu hasret odu

Fıkr-i zülfün başta akıl mı kodu

Mukdemin müjdesini kim okudu

İzan

Şu hal-i gayr-i tabî İstanbul'a garbî Rumeli kadınlarının ve husûsuyla kadın v erkeklerinin dâimâ zevk ve sefâ ile demgüzâr oldukları Siroz taraflarından sirâyet ederek ve İstanbul'da ayrıca bir devre-i tekâmül geçirerek daha icleştirilmiş ve erbâbı arasında "zurafâ" unvânı taammüm etmiştir. Diğer bir rivâyete göre Yunanca leryoz denilen Midilli Adasına nisbeten bu türlü zevke leryoz aşkı ıtlâk olunmasına bakılınca zurafâlığın menşei Midilli Adası olması zannediliyor.

Ali Rızâ-Eski Harem Hayâtını Ahlâkî Fenâlıkları Eski Devirlerde Kadın Hayâtı-İkdâm-
10251-02.Rabiülâhir 1344 Çarşamba-21.10.1341-21.10.1925-s.3

3.6.3. Avrupalılar ve Memleketimiz

Viyana'da Naciye Hanım'ın Konferansı

Türk Kadınının Mebûs Kürsüsünde Ahz-İ Mevki Edeceği Gün Uzak Değildir!

Ordu müfettişlerinden Saîd Paşa'nın hemşiresi Naciye Râşid Hanım, ahîren Viyana'da "Edebiyat ve Sanayi-i Nefise Kadınlar Cemiyeti" salonunda memleketimize âid bir konferans vermiştir. Viyana gazeteleri bu konferansından hâr bir lisânla bahsetmişlerdi. Naciye Hanım, bu konferansı Türkçe irâd etmiş ve edebiyat-ı Türkiye'den bazı âsârı Almancaya tercüme etmiş olan mühendis Mösyö Habnerckon tarafından Almancaya tercüme edilmiştir. Naciye Hanım'ın verdiği izâhâtı sâmin, pek derin bir alâka ile dinleyip defeât ile alkışlamışlardır. Naciye Hanım diyor ki:

Avrupa'da seyâhatlerim esnâsında kendileriyle Türkiye'ye dâir görüşmek fırsatını bulduğum tanışık âilelerde tesâdüf edilen fikirlerden bana öyle bir kanâat gelmiştir ki: Garblılar için Şark, mermer saraylarda ipek seccâdelere uzanmış, tüy yastıklar içine gömülmüş, kalkanlı, tuğlu hakanların, şehzâdelerin etrafında dönüp dolaşan gümüş

vücûdlu, sırma saçlı, zümrüd gözlü çıplak esîrleri tasvîr eden Binbir Gece Masalları'nın yarattığı bir hülya memleketidir. Bugün Şark'ta, husûsuyla Türkiye'de husûle gelen etbâh ve şâyân-ı hayret-i teceddüd ve tahavvüle rağmen Garb, maalesef hâlâ bu telkînden kurtulamamıştır.

Tabîidir ki Şark ile tevaggul eden ilim adamlarını bu gibi fikirlere uzak addederim. Geçenlerde, yine bir cemiyette, Şark'a dâir konuşurken hanım, hem de okumuş bir Hanım tarafından yukarıdaki kanâatimi teyîd edecek bir sual karşısında bulundum. Bunu burada yalnız bir misâl olarak zikrediyorum. Tenkîd niyetiyle söylemeye zâhib olmamalarını muhterem sâmilerimden ricâ ederim. Bu hanım, senden hanım, senden, sepseri şu bî-nihâî nûru. Garbın herhangi dehâsını anlayacak ev hazmedecek şerefli dimâğların bulunup bulunmadığını anlamak istiyordu. Bir Şarklı ile bir Garblı dimâğının kâbiliyet farklarını ölçmek biyolojistlerin işi olduğunu zannettiğimi, fakat sizde de kıymetli telîfât vücûda getirenler olduğu gibi bugün Garb filozoflarının eseri de tercüme edilerek halkın mühim bir kısmı tarafından bunların okunduğuna inanmalarını ricâ ettim.

Kocanızın kaçınıcı zevcesisiniz? Babanızın da dört kardeşi var mıydı? Yâhûd evde giydiğiniz şalvarın rengi dâimâ kırmızı mıydı? Sokağa çıkarken kaç kat yaşmak koyarsınız? Gibi beni hayretten hayrete düşüren suallere de marûz kalmıyorum değil. Çünkü pek çocuk olduğum halde kendim şalvar giymediğim gibi annemde hatta büyük vâlidemde de şalvar görmedim. Keza, ne babamda, ne zevcemde, ne de bildiklerimde dört zevce bir arada görmedim. Bununla beraber ekseri Garblı zihinlerin de bu garîb fikirlere yer veren kapalı saraylarda yaşamak altında mübalağa ile hayâlileşen, hep bizim o harem hayâtı olduğunu zannediyorum. Fakat bu hayât, yukarıda da söylediğim gibi esâen mübalağa idi. Bugün ise bizim için artık takriben bir asır evveline âid bir mâzi olmuştur. Husûsiyle son inkılâbdan sonra Türk kadını ile Avrupa kadını arasında asrî düşünüş, asrî görüş ve yaşayış itibâriyle bir fark görmek bile bize garîb görünüyor. "Şarkın, karakter teşkîli, Şark kadınlarının peçesi idi. Ne yazık ki artık kalktı." Diye izhâr-ı telaffuz edenlere de çok tesâdüf ediyorum. Ezücmle geçenlerde İstanbul'u ziyâret eden Fransıznûvisti Clara Tamior da gazetecilere:

"Memleketinizde saray, saraylarınızda harem kalmamış! Demek Pierre Loti'nin İstanbul'u artık bir efsane oldu!" diye beyân-ı teessüf etmişti. Vetflaratambormi ve onun gibi Türkiye'de, harem hayâtının teessüf edenleri anlıyorum çünkü teceddüdler, yukarıda izâh ettiğim gibi Binbir Gece Efsanelerinin verdiği pek câzib bir hülya ve

rüyadan uyanmış ve ayrılmış oluyorlar. Bugünkü Şark kadını ise hülyâ âleminde değil, hayât, hareket âleminde, bütün manâsıyla hür ve uyanık yaşamak istiyor ve Osmanlı İmparatorluğunun enkâzı üstünden yükselen genç Türkiye Cumhûriyeti, muazzam asrî hayât ve ıslâhât programlarında kadınları için mühim bir yer ayırmıştır. Evvelâ: Âilede umûmî hayâtta kadın ve erkeği ayıran harem ve selamlık perdelerini kaldırmış ve kadına bütün âlî mekteblerin kapılarını açmıştır. Yeni tedvîn ettiği bir âiel kânûnu ile talâk ve teaddüd-i zevcâtın sû-i istimâlâtı önüne geçti. Eskisi gibi sırf erkeğin keyfi hevesi ile vâi olan talâk ve izdivâc vakalarına tesâdüf etmek mümkün değildir. Bugünkü Türk kadını sanat ve meslek intihâbâtında da serbesttir. Yeni nesil arasında doktor ve avukatlığa nâmzed birçok genç kadınlar yetişiyor. İlk kadın doktorumuz Safiye Ali Hanım, iki senedir icrâ-yı tabâbet etmektedir. Türk kadınının mebûs kürsüsünde ahz-ı mevki edeceği gün o kadar uzak değildir. Bugünkü Türk kadınının âile hayâtında bir ortağı olmadığı gibi mevkisi, kocasınınkinden aşağı değildir. Çocuklarının, kocasının dâima hürmet ettiği bir mevcûdiyettir. Şunu da ilâve edeyim ki bugünkü serbestî ve hürriyeti iktisâb için Türk kadını bizzat cehd etmiştir. Son Millî Mücadele esnâsında, o yalnız kocasını, oğlunu, kardeşini, çocuğunu cebheye göndermekle kalmamıştır. Çift sürmek, yağmur ve kar altında insanın tasavvur edemeyeceği derecede güç şerâit altında orduya, zahîreye, cebhâne yetiştirmemiş. Cebhe gerisinde de düşman safları karşısında erkeğiyle yan yana harb etmiş, yaralanmış ve ölmüştür. İşte Türk kadını, târîhte emsâline nâdir tesâüf edilen böyle bir kahramânlık göstermiş ve serbest yaşamaya da hak kazanmıştır.

Türk edebiyatına gelince: Bu husûsda sizi tenvîr edeceklerin en az salâhiyetdâr olanlarındanım. Bununla beraber bizimle bu kadar alâka gösteren sizleri, Avusturyalı hemşehrilerimi, reddetmiş olmamak için küçük bir hülâsa ile tarîfe çalışacağım. Türklerin, Asya içerilerinden gelip Selçuk Devletinin enkâzı üzerine saltanat kurdukları zamândan Tanzimat devrine kadar bir edebiyatı vardır ki buna "Eski Edebiyat" diyoruz. İran taklîdi olan bu edebiyat, asıl Türk rûhunu, Türk duygusunu, Türk hayaâtını terennüm ve tersîm etmekten uzak idi. Çünkü Türkler, yeni girdikleri bu muhîte kendileri bir şey getirmemişler. Bilâkis orada buldukları edebiyatı ahz u kabûl etmişlerdi. Selçuk medeniyeti ve edebiyatı ise kısmen Arap ve kısmen de İranî idi. İşte Türk edebiyatı böyle gayr-i tabîi devam etmiştir. Yani başka milletlerin, ilk devre-i hayatîyelerinde şuûrlarını, temâyüllerini, âdetlerini gösteren sazla, Türkü halinde söylenen halk yâhûd kavmî edebiyat devri olmamıştır. Bu eski edebiyat, bugünün Farsî ve Arabîden mürekkekb, zarîf OsmanlıTürkçesinin inceleşmesine ve tekemmülüne çok hizmet etmiştir. Bu devrin birçok

muharrirleri, şâirleri olmuş ise de Şeyh Gâlib, Bâki, Fuzûlî, Nedîm ve Nefîler en şâyân-ı kayd simâlarıdır. Türk târîhi bilenlerce meçhûl değildir ki Tanzimât-ı Hayriye 1839 senesinde vukûa gelmiş umûmî bir ıslâh hareketidir. Bu hareketle Türkiye, gerek hayât-ı ictimâiye ve siyâsîyesinde ve gerek edebiyatında, artık manzûme-i medeniyetine dâhil olmak ihtiyâcını anlamış olduğunu göstermiş ve ona tevcîh etmiş oluyordu. O devrede Türkiye, Yeniçeriliği lagv ile yerine nizâmî askerliği ihdâs, sivil idâresinde bazı Avrupa usûllerini kabûl ederek kavuk ve cübbe yerine fes ve sitre-i pantolon giymeye başlamıştı. İşte bu devre tesâdüf eden edebiyata "Tanzimat Edebiyatı", "Şinasi Mektebi" diyoruz. Bu hareketin başında bulunan Şinasi, uzun müddet Fransa'da bulunmuş ve o zamân devre-i ikbâlîni yaşamakta olan romantiklerden, Chateaubriand, Hugo, Lamartine, Dumalardan ve emsâlinen falan çok müteessir olmuştu. Bu sebeble eski edebiyat, nasıl İran taklîdi idiyse, bu yeni edebiyat da Avrupa'yı taklîd ile başlıyordu. Bununla beraber memleketimize vatan aşkları, zulme, istibdâda isyân hisleri, romantizm, lirizm, nazımda ve nesirde mahdûd şekillerden kurtulmak gâyeleri, hep bu mekteblere girmekle başlamıştı. Nesir, büyük vatanperverimiz Nâmık Kemâl, Sezâî, şiirde Ziyâ Paşa, Ekrem, Abdülhak Hâmidler tarafından temsîl edilmiştir. Abdülhak Hâmid, lafzımızda en hârikulâde şeyler yapmış en büyük lirik şîrimizdir. "Tarık Bin Ziyâd" unvânlı en güzel bir trajedisi mühendis "Don" Efendi tarafından Almacaya çevrilerek Viyana Dârü'l-Fünûnuna hediye edilmiştir.

Bundan sonra gelen Servet-i Fünûn Edebiyatıdır ki müntesibleri, Sultân Hamîd-i istibdâd idâresinin dâimâ hapis ile tehdîd eden bî âmân sansürü altında yazı yazmışlardır. İhtilâl rengidir diye kırmızı rengi, kitâblarına kab olarak bile koyduramazlardı. Bunlar da selefleri gibi Garbı taklîd etmişlerse de, Garbı, onlardan daha çok okumuş, daha esâslı anlamışlardır. Husûsiyle Garb tekniğini benimseyerek muvaffakiyetle tatbîk etmişlerdir. Mevzû ve zihniyetlerinde, gâyelerinde halkın duygularına, zevklerine pek az yakın idiler. Fakat gerek nazım ve nesirde, teknik ve lisân itibâriyle en modern yani muasırları olan diğre Avrupa milletlerine, edebiyata yakın eser vücûda getiren ilk mekteb, bu mektebdir. Türk edebiyatının, bu mektebe borcu büyüktür. İstibdâd polisi, arayıp bulduğu bir vesîle onları dağıtmamış olsaydı, hiç şübhesiz bu borç, bugünkünden daha büyük olacaktı. Romanda, ensirde; Hâlid Ziyâ, Mehmed Rauf, Hüseyin Câhid, nazımda; Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Kemâlzâde Ekrem, Faik Aliler tarafından temsîl edilmiştir. Tevfik Fikret'in "Sis" unvânlı bir manzûmesi vardır ki bütün ızdırâbları, zülmetleri, meskenetleri, isyânları ile her Türk'ün kalbine yazılmış uzun bir istibdâd devrinin târîhidir.

Yukarıdaki izâhâtımdan, Türklerin müstakil bir lisânı ve edebiyatı olmamıştır, demek istiyorum zannolunmasın. Bilâkis, lisânı da edebiyatı da pek güzel ve mükemmeldir. Yalnız evvelâ Acem, Arap sonra Garptan, bilhassa Fransızlardan çok mütessir olmuş lisân ve edebiyat nefiyesinde bu yabancı unsurlara fazla yer vermişti. İşte bunun için son inkılâb senelerinin edebiyat adamları, lisânı hep şekil endişelerinden, terkîblerden, yabancı unsurlardan kurtarmak gâyelerini takîb etmişlerdir. Bugünkü nesil, aradığı temiz, sade Türkçe lisânı buldu. Şimdi yeni, hür, ateşin bir rûh istiyor. Pây-itahtının üç beş salonunda okunan bir edebiyat değil, Türk'ün asıl kendi içinde, kendi rûhunda doğan elemelerini, ıztırâblarını, Türk vicdânını bütü Türk hakikatlerini terennüm ve terssüm edecek ve dünyanın her tarafında bulunan her Türk'ün rûhuna müşterek bir teselli verebilecek bir edebiyat istiyor. Türk şâiri Mehmed Emîn, Rıza Tevfik Bey, bunun ilk numûnesini göstermişlerdir. Fakat bugünkü Türk edebiyatı, bu vadide büyük eserini yazacak şâiri, muharriri, bir mesîh bekler gibi bekliyor. Hâlîde Edîb Hanım hakkında Efjenyor "Don" Efendinin "Ateşten Gömlek" tercümesi münâsebetiyle muhterem Madam Sinfon Mayten'in Frayepreser'e yazdığı çok sempatik ve mükemmel komeantre, yalnız şu birkaç cümleyi ilâve etmekle iktifâ edeceğim. Hâlîde Hanım, evvelâ İstanbul'da, Amerikan kolejlerinde ikmâl-i tahsîl etmiş, Rızâ Tevfik ve Sâlih Zeki Bey merhûm gibi memleketin ilim adamlarından edebiyat ve fûnûn dersi almıştır. Hâlîde Hanım, çok iyi duyan ve çok iyi yazan, son on beş senenin en güzel edebî eserlerini vücûda getiren ve henüz rakîbi olmayan büyük muharririmizdir. Yazıları, zekâsı, emsâlsiz cesâreti ile memleketin irfân hayâtına ve millî hareketine hizmet etmiş en yüksek simâmımızdır. İngiliz süngülerinin tehdîdi altında, ölümü istihfâf ederek, İstanbul'dan Anadolu'ya firâr etmiş ve Millî Mücadele esnâsında da askerlik etmiştir ve bu sûretle de büyük bir gâyeye imân ve aşkla merbût olmanın en yüksek numûnesini göstermiştir. Ankara'da teşekkül eden ilk kabinelerin birinde maârif vekilliği de etmiştir. İstanbul Dârü'l-Fünûnunda bir müddet edebiyât-ı garbiye müderrisliği de vardır. Sultân Hamîd'in saray kâtibliğinde bulunmuş Edîb Bey'in kerîmesi, nasyonalistlerin en temiz ve en sevîmlilerinden Doktor Adnan Bey'in zevcesidir. Amerika'da tahsîllerini bitirmiş olan ve âdetâ kendisinin küçük biraderleri zannolunan iki gencin de vâlidesidir. Konuşması, sesi, gözleri fevkalâde câzibidir.

Yeni nesil kadın muharrirleri arasında bir de sâbık Dâhiliye Vekîli Ferîd Bey'in haremi Müfîde Hanım vardır. Bu Hanım, Fransa'da Versay Lisesi'nde tahsîl etmiştir. Ok zeki, çok âteşin fikirli biri Türkçüdür. "Ay Demir" isimli romanında, ideal bir vatanperver, gâye

âşığı, sevimli bir tip yaratmaya muvaffik olmuştur. Ankara'da da "Hâkimiyet-i Milliye" ve zevci Ferîd Bey'in çıkardığı "Efham" gazetelerinde yazdığı makalelerle ve yine zevcinin Paris'te mümessilliği esnâsında verdiği konferanslar ile efkâr-ı umûmiyeyi Türk milliyetçileri lehine kazanmaya çalışmıştır. Nezihe Muhiddin, Hayriye Felek, Hâlîde Nusret ve Suad Derviş Hanımlar da istikbâl vaad eden simâlardandır.

10 Mart 1925 Viyana

Nâciye Râşid-Avrupalılar ve Memleketimiz-İkdâm-10059-10.Ramazân 1343 Cuma-

03.04.1341-03.04.1925-s.3

3.6.4. İctimâî Derdlerimizden

Alkol Karşısında Kadınlarımız

Memleketin herhangi bir yarasına teşhîs vaz edilse, mağşûş, malûl, fennî tabîriyle birtakım-cibiliyetsizliklerin-irâdesi, hasta rûhlarının tecellî edeceği şüphesizdir. Ferd veya zümre, idrâk-i milletin pak sinesine musallat olmuş olan şer-i zemenin seyyiât menşelerini araştırsak, muhtelif renk ve şekilde perdeler altından miskîn bir psikoz sîmâsı teressüm eder. Yüce bir milleti, hasta ihtirâsına kurbân etmek isteyen Vahdeddin'in memleketinin azîz topraklarını, düşman ayaklarına seren Damad Ferid'in, istiklâlimizin nighbânı olan cumhûriyete, isyân cürretini gösteren Şeyh Said'in marîz ve kuduz rûhlarında herhalde alkolün de hisse-i şeâmeti olsa gerektir. Vatan harîminde, şenî fecâ-i ahlâkiyenin âmil olan seciyesizlerin tekevvününde başta alkol olmak üzere bi'l-cümle mükeyyifât ve müskirâtın vahîm tahrîbâtını en muazzam harbler bile ikâ'ına kâdir olamazlar. Birçok ictimâî felâketlerimize mûcib olan harb, harbdan evvel de "millî tehlike" telakkî ettiğimiz işret ve sefâhatin en mezmûm nâşenîdelerini mülim bir yâdigâr olarak terk edip geçti. Herhalde bu, pek elîm yâdigâr, onun, yüreklerimizi dağlayan hâilesinden çok daha muhrib ve dehşetâver oldu. Bilhassa İstanbul muhîtinde husûle getirdiği nâhoş temâs ve tesâdüfler, evvelce bazı Avrupa romanlarında okuyup veyâhûd memleketimizde en derin şâhidi olup tedhîş ettiğimiz kokain, morfin, eter gibi tadâd ettikçe havf ve dehşetle baş döndüren birtakım mülevves ve mühlik ibtilâları müstevlileştiren bir âfet, bir taraftan tevlîd edildiği zarûret yükünü omuzlarına tahmîl ettiği ebeveyn, bir lokma ekmek ihtiyâcıyla, çocuklarının selâmet-i ahlâkiyesiyle meşgûl olacak vakitten mahrûm kalmaktadırlar. Bu vaziyetin, ehemmiyet ve ciddiyeti, bizi ne kadar tedhîş ve tehdîd etse yeri vardır. Mecbûrî bir tesmîb ve ihmâle uğrayan yavrucaklarımızın, her yaşın kendine mahsûs hissiyâtî faydalarını öğreneceklerine, sekiz yaşında masûm dudaklarını tütün zifiriyle zehirleyerek

alkol veya kokain ile tebâh ve heder olduklarını görmek, endişelerin fevkinde bir ıztırabla insanı eziyor.

Bütün bu ictimâî derdlerin teşfiyesi, terbiyey âiddir. İrâdesine hâkim, şeciyesi müsebbit bir şekil iktisâb etmiş insanlar mazarratının nefsi ve müşterek vehâmetini anladıktan sonra en azgın ibtilâları ezip çiğnemeye kâdir olurlar. Burada, mürebbilere terettüb eden kudsi vazife, istikbâlin istinâdgâhı olan çocuklarımıza karşı maîşet yükü altında zebûn kalan ebeveynin azîz vazîfelerini, istihmâl ederek onlara, cemiyet hayatındaki şahsiyetlerinin her yaşa göre faydasız olmayacağını anlatmak ifâ ve ikmâl edilmiş vazîfenin zevk ve lezzetini tattırmak olacaktır.

Bu madalyanın bir yüzü, diğer tarafın arz ettiği vehâmet de bundan aşağı kalmaz. Sefih ve ayyaş erkek ve kadınlarımızın irâe ettiği manzaradaki kerâhet, bilhassa bunun tevliîd ettiği rûhu, ahlâkı, âilesi, bi'l-netîce ictimâî karhayı millî bünyemizden serî bir ameliye ile kesip atmak husûsunda, bu memleketin saâdetine, evlâdlarının refah ve izzetine pek ateşli bir harâretle susamış olan kadınlarımızı bilâ ifâte-i zamân, vazîfeye davet ediyor.

Mütemeddin memleketlerin, belediye ve kânûn işlerine karışmaya hak kazanmış Avrupalı kadınlar, en başta alkol olmak üzere ictimâî beliyelerin önüne muhtelif ve yorulmaz mücâdelelerle karşı çıkıyorlar, kânûnen memleketin işlerine müdâhaleye hak kazanmış Amerikalı kadınlar, harb, işret, kumar, hıfzû's-sıhha gibi en mühim mesâil hele en hatarnâk fecâîyi menne, muhtelif usûllerle teşebbüs etmektedirler. Bu faâliyetin çok faydalı netâyicine vâsıl olacaklarına da şüphe edilemez.

Bizler, memleketin kadınları, bu husûsda doğrudan doğruya değilse de bi'l-vâsıta temennîlerimizi teklîf edemez miyiz? Meselâ hiç olmazsa on dokuz ve yirmi yaşındaki gençlere içki ve mükeyyiât satan zehir tâcirlerini sıkı bir teressüd altında bulundurup bu cüretkârları, mühim ir cezâ-yı nakdî ile tecziye ederek alınan parayı hayrî bir müesseseye vermek ne muazzam ve kıymetli bir iş yapılmış olurdu. Başımıza şimdiye kadar hangi afet ve beliyeye geldiyse hep alîl ve irâdesiz ve cibiliyetsizlerden geldi. Bizler evlâdlarımızın kanı ve canı pahasına kazandığımız istiklâlimizi ve onun nıgehbânı olan cumhûriyetimizi ebediyen sıyânet ve idâme edecek zinde, faal, müstakim, büyük şahsiyetlerimize hayrî'l-half olacak evlâdlar isteriz. Onları tehlikeye düşürecek her türlü menfî şerâitin, bazı menâfî yıksa da ezilmesini isteriz. Memleket ve milletin menâfî-i âliyesi mevzû bahs olunca ferdin en kudsi hukûku bile çiğnenir. Binâen-aleyh bazı sermâyedârları zarar dîde etse bile müskirât imâl eden fabrikaların yıkılıp yerine insaniyet ve tesannüd müesseselerinin

ikâmesini istemek hakkımızdır. Ahlâkî, ictimâî, bünveyî derdlerimizden en acıklısı olan mükeyyifâtın herhangi bir şart ve kayda tâbî olmayarak külliyyen mennîni, muhterem ve sevgili hükûmetimizden bekleriz.

Bizler de buna mukâbil, ayyaş ve sefil kocalarımıza, doğru ve insani yolu göstermek, kadınlık izzet ve şerefini rencide eden müskirâtın en kibârlarından bile bir katre içmemek, çocuklarımızı bu kerh ve mülevves ibtilâlardan tedhîş etmek, alkol kelimesini ağzına alan erkekleri arkadaşlığa kabûl etmeye, genç kızlarımızı, teşvîk eylemek sûretiyle vatandaş vazîfesini ifâ etmiş oluruz.

Nezîhe Muhiddin-İctimâî Derdlerimizden: Alkol Karşısında Kadınlarımız-İkdâm-10053-04.Ramazân 1343 Cumartesi-28.03.1341-28.03.1925-s.2

3.6.5. Kadınlık Musâhabeleri

İnkılâb ve Kadınlarımız

Biz, şimdi bir inkılâb ictimâsının henüz ilk kademesinde bulunuyoruz. Mümkün mertebe hal-i hâzır ıslâh, fakat âtîyi temîn ile mükellef bulunduğumuz bir zamânda ifâsına meduv olduğumuz vazâiften kadınlara âid olanını iyice tayîn ve tahdîd etmek iktizâ eder.

Memleketin baştanbaşa ıslâh ve ihyâsıyla meşgûl bulunduğumuz böyle nâzik bir zamânda kadınlığın terakkî ve teâlisi, için sarf edeceğimiz emek ve mesâinin kıymeti pek büyüktür. Islâhât vadisinde, kadınlığın ihmâli, onu mâzide birçok defalar bulduğu gibi yine neticesiz, istikbâlsiz, akîm bırakmak olacaktı. Evet, kadın ve kadınlık unutuldukça, başlanan ıslâhât âfûsuz kalmaya mahkûmdur. Bizde lüzûm-ı ıslâhâtın anlaşılması Tanzimât-ı Hayriye'nin târîh-i ilânına takaddüm eder. Bu son bir asır zarfında, felâketten felâkete, musîbetten musîbete yuvarlandık, her felâket bizim için bir darbe-i enkâz oldu. Aman ıslâhât dedik, işe dört elle sarıldık! Her defasında biraz canlanır gibi de olduk. Fakat hepsi neticesiz ve istikbâlsiz kaldı. Hatta bu muvaffakiyetsizlik, bütün matbûâtta, birçok münâkaşâta zemîn olmuş, meseleyi kimi siyâset, kimi karakter nokta-i nazarından, kimi de sosyolojik olarak tedkîk ettikten sonra birçok sebebler bulunmuştur. Bunda, teşebbüs edilen bir işi muvaffakiyetle nihâyetlendirmek için lâzım olan azim, tebâtkârlık, metânet, müşkilâtan yılmamak, fikr-i taakkub gibi birtakım hasâil-i rûhiyeden mahrûm olmaklığın büyük bir rol oynadığı gayr-i kâbil-i inkâr ise de başlanılan ıslâhatta, kadınlığın ihmâli, hiçbir defa lâayık olduğu ehemmiyetle nazar-ı dikkati celb etmemişti.

Evet, niçin dinlediğimize nâil olamıyorduk? Hiç şüphesiz, ya makûl bir siyâset takîb edemedik veyâhûd da karakter noksanlarıyla malûl idik veyâhûd da teşkîlât-ı ictimâîyemiz, salâh ve teceddüdde gayr-i müsâid idi. Ben burada bunları tedkîk edecek değilim. Velhâsıl, yapamıyorduk, olamıyorduk... Hep muvaffakiyetsizlik, hep hüsrân içinde bunaldık. Başlanılan bir işi başa çıkaracak bir unsura muhtâc idik. Bize, yeni bir nesil lâzım idi. İyi düşünür, iyi hareket eder, metîn kafalı, temiz yürekli, demir bazulu bir nesil... Buna rağmen bunu en geriye bıraktık... Nesl-i âtînin talîm ve terbiyesi... İşte, en az ve belki de bazen hiç meşgûl olmadığımız bir şey... Bu şikâyetlerim, hep mâziye âid... Fakat bugün ise aynı şeye, aynı zarûretle muhtâc olduğumuzu vekâyeie istinâden itirâf etmek bir kabâhat teşkîl eder mi? Hiçbir şeye taarruz etmeden söylüyorum, dün ne isek bugün de hemen oyuz. Hep aynı zihniyetin, aynı cehâletin esîriyiz. Kendi kendimizi aldatmaya ne lüzûm var, meselâ târîh-i Osmanînin kaydettiği isyânlarla 31 Mart hâdisesi ve bu hâdisiye ile cumhûriyete karşı kıyâm eden Şeyh Said isyânının birbirinden farkı nedir? Bilhassa mâhiyet yani cehâlet nokta-i nazarından, aynı şeyin aynı sûretle tekerrüründen başka bir şey midir? Siyâsî inkılâblar, ictimâî teceddüdler ihzâr ve ikmâl için birer vâsıta. Bu, her yerde, her memlekette böyle olmuştur. Fakat binlerce mezâhim ve müşkilâtla husûl yafta olan siyâsî inkılâblardan sonra artık her şey oldu bitti zannıyla hay u huya dalan lâ-kayd milletler, dâima o mutantan zaferi temîn etmek, milletin serr-i amdânına âiddir. Onu idâme ve takviye etmek meselesi ise memleketin her ferdine seviye ve derece-i irfân ve kâbiliyetine göre takassüm ve tevzî edebilir. İnkılâb başlangıcında, bu vazifeleri lâ-kaydî ile karşılayanlara, vatandaşlık unvânı lâyük olamaz. Fi'l-hakîka bu mücâdele, kolay bir iş değildir. Belki harbden de güçtür. Çünkü harb, zamân ve mesâfe itibâriyle an be an infilâk ve sükûnet bulan bir hâdisiye olmasına rağmen bu yılmaz ve yorulmaz bir azim-i sebât ve fedâkârlığa istinâd eder. Fakat netîcesi, yüz güldürücü semerelerle tetevvüc ederek sâhiblerini huzûr ve refâha nâil eder. Şimdi, karşımızda kelimenin tasvîr edemeyeceği derecede fedâkârlıklarla elde edilmiş bir inkılâb var. Sonra bu büyük şaheserin karşısında korkunç ve tehdîdkâr düşmanlar var... Fi'l-vâki, bu tehlike, ateş ve barut gibi bâriz değil... Fakat herhalde dikkatli bakılınca korku ve dehşet veren bir tehlike! Bu, en başta ve bütün tefessüh-i ahlâkiyenin menşeî olan ahvâl-i iktisâdiyâtımızdaki perişanlıktır... Fakat bütün bunların fevkinde de ümîd ve teselli veren bir ışıık mevcûd!.. Türk milleti, kadını, çocuğu ve erkeğiyle tehlike karşısında ictimâî farkını gözetmeyerek, bir beyin, bir kol, bir kalb gibi birleşen bir kitledir. Bunu şimdiye kadar pek parlak misallarla teyîd edebiliriz. İktisâdî tehlike karşısında da birleşir ve onu

yenmeye çalışabiliriz. Yeter ki milletin samîmî gözlerine bu lüzûm, mukni bir sûrette irâe edilsin. Velhâsı, yine tekrar ediyorum, bugün için de bize yeni bir nesil lâzım... İyi düşünür, demir bazulu bir nesil!... Bugünkü kadınlıktır ki yarın böyle bir neslin ihdâsına âmil olacaktır.

Memleketin emr-i ıslâh ve teceddüdünde, kadınlarımızın her işin fevkinde, matlûb olan şey, onların bu memlekete dinç, gürbüz, manen, madden faâl ve müteşebbüs bir unsur-ı kıymetdâr ihdâ edebilecek iyi birer vâlide, cemyetin renk-i esâsî olan habasat âilevîyi hüsn-i idâreye kâbiliyetli, iyi birer ev kadını ve zevce olmalarıdır. Fi'l-hakîka, bu mevzu, pek çok defalar tekrar edilmiştir. Fakat fikrin fiil, ilmin amel olması için tekerrürün kıymeti inkâr edilemez. Bir de kadınlığımıza, hârici bir nazar atfedildiği zamân, işte okuyup yazan hanımlar herhale ekseriyettedir. İyi giyinenler, dürüst söz söyleyebilenler, hemen bir kısım-i azîmi teşkîl ediyorlar. Mektebler, aded itibâriyle erkek mekteblerine muâdil, kadın muharrirler, memûrlar, avukatlar ve doktorlar var... Neyimiz eksik?! Sualî vârid olur. Belki haklıdır. Fakat memleketin ince ince kanayan yaralarına kulak versek, yine için için inleyen feryâdlar sâmiyemize incitir... Annesizlik, hakîkî ev kadınlığı, yoksulluk, bütün ıztırâbâtımızı telhîs eder. Kaç mektebden mezûn hanım kız bulabilirsiniz ki eline bir bebek verildiği zamân, kemâl-i mehâretle onu giydirebilsin? Kabâhat onun değildir. Bilgililerimizin kıymet-i ameliyesi yoktur. Makinist, makina başında sanatkâr olur, vâlide namzedleri de çocukların başında, tecrübe ile vâlidelik sıfatını öğrenebilir. Hangi mektebimiz, bu en bâriz ihtiyâc için talebelerini dârüleytâmlara, hiç olmazsa haftada bir iki defa götürerek, çocuklarına en ehemmiyetli vazîfelerine alâkalarını temîn etmeyi düşünüyor. Sonra, en basit terziliği ele alalım. Eski pâ-y-itahtın yüksek tabakasına mensûb kaç hanım gösterebilir ki kocasının gecelik entarisi, çocuklarının iç çamaşırı için terziye muhtâc olmasın? Bu, belki birçoğumuzun nazar-i dikkatini bile celb etmez. Fakat ne elim şeylere sebebiyet vereceğini ufak bir misal ile bast edemez miyim? Mesela son moda merakıyla, bütçesi terzi masrafına müsâid olmayan bir âileyi ele alalım. Kendi dikmek şartıyla, on liraya giyilebilecek bir elbise, terzi elinde iki bine bâlig oluyor. Kadının makas kullanacak mahâreti yok, şık giyinmek heves ve ihtirâsı her şeye gâlib... Âile reîsi mukâvemet edemiyor, ekmke parasını terziye hem de hârice bir yol olan terziye teslîm ediyor. Fakat geri tarafta sarsılan bütçenin tevzîni kâbil değil. Âile, sefâlet içinde, çocuk hasta... Parası yok... Nihâyet evin efendisi, bu ıztırâr karşısında tâcir ise ihtikâra, memûr ise irtişâyâ mecbûr oluyor.... İşte tefessüh-i ahlâkî!... İşte servet-i milliyedeki âhenksizliğin menşei... Herhalde iktisâdî teşevvüşâtımızın âmil-i yegânesi olamazsa da bir cemiyetin

mümessesâtı arasındaki münâsebet-i samîmiye dolayısıyla birisindeki perişanlığın diğerine sirâyet edebileceği anlaşılmaz mı... Bu seyyie, teselsül ve tevassu ederek, sefâlet-i iktisâdiyâtımızın nevilerinden birini teşkil edeceği, bî-şübhedir. Evvelce, başımızda eski pâdişâhların, bol keseden verdikleri kapitülasyon denilen katl fermânları vardı. Çok şükür millet bu beliyyeden kurtuldu. Avrupa eşyasına ne kadar ağır gümrük vaz edilse, bizler o kadar memnûn olmalıyız. Yalnız memnûn olmakla da kalmamalıyız.

Büyüka zim ve fedâkârlık lüzûmunu anlayacak vekâyie şâhid olduk... Bütün Türk kadınlığı, bu cebhede yıkılmaz bir vefâkatlabirleşmelidir. Burada, hissî bir fedâkârlık lâzım... Mümkün olduğu kadar tezyîn cihetini ihmâl etmeliyiz... İnsan, selâmet-i millet ve memleket karşısında en azîz ve mukaddes ictihâdını bile fedâ eder. Değil ki fakr u zarûret içinde aç kalan bir millet kadını için süs ve tecemmül ihtiyâcını bir dereceye kadar tahfif etmek mümkün olmasın! Bu işte yüksek tabakaya mühim, vatanî bir vazîfe var. Onlar, sadeliği ve zarafeti, yerli kumaşlar üzerinde de tatbîk edebilirler. Ekmek parasını, nâmûs ve vicdânını görenek yüzünden satan bîcâreleri de bu elîm sükûtta kurtarmakla memlekete en büyük bir iyiliği yapmış olurlar. Fakat bu iş, birkaç hanımın sözü ve fiiliyle başarılamaz. Bu cebhede, çelikten bir azim veirâde, millet kadını temsil edecek kesîf bir kitle lâzımdır.

Nezihe Muhiddin-Kadınlık Musahâbeleri: İnkılâb ve Kadınlarımız-İkdâm-10056

07.Ramazân 1343 Salı-31.03.1341-31.03.1925-s.2

3.7. Türklük ve Türk Ocağı İle İlgili Yazılar

3.7.1. Türk Ocağı İçin

Kaç kere yazdım, Türk Ocağı benim için şunun bunun bildiği ve zannettiği müessese değildir. Ocağın evvelki günkü senelik kongresi tafsîlâtını okuduğumda ocağın bendeki hüviyeti büsbütün değişti. Daha doğrusunu söyleyeyim okuduğum sözler içinde Türk Ocağının büsbütün husûfa uğramış olduğunu görmekle müteallim oldum. Türk Ocağının maksad-ı tesîsinine muvaffık müzâkereler, münâkaşalar, mübâhiseler bekler iken hiçbir şeye delâlet meyen müzâkereye göz gezdirdiğimde ocağın böyle sönük sönük tütmesi gözlerimi yaşarttı. Ben Türk Ocağını Türk harsına hizmet etmeye mahsûs bir müessese diyebilirim. Fakat evvelki günkü müzâkerelerde buna benzer bir şey gördüm. Maa't-teessüfyanımda yok ki Türk Ocağı gibi bir ecnebî halk harsı müessesesinin altı ay içinde neler yapmış olduğunu matbû mevzûları cetveliyle göstereyim. Türk Ocağını bu dereceye çıkarmak acaba pek mi güçtür? Türk Ocağında bu gibi mesâil ile dimâğlarımı biraz yoran

bir heyet gördüm. Öyle bir heyet olsaydı Türk Ocağı da geçen aylar içinde bu memlekete güzide hizmetler ifâ ederdi. Eğer öyle bir heyet teşkili mümkün değilse ve eğer Türkleri o dediğimiz mevzûlar ile alâkadâr etmek mümkün değilse ocaktan falandan da vazgeçilmelidir. Çünkü bu hâldeki ocağın mevcûdiyetinden ise adem-i mevcûdiyeti evlâdır. Türk ocakları ne pek büyük hizmetler görebilirler. Fakat açık söyleyeyim, samîmâne söyleyeyim ki oraya girmek için Avrupa'da hars faâliyetinin ne vechle tezâhür ettiğini pek iyi bilmek lâzım gelir. Bu bilişten sonra ikinci bir şey daha lâzım ki o da nefisini o işe vakfedebilmektir. Bizde bu iki şartı câmi kimseler yok mu? Yoktur demeye dilim varmaz. Bu şartlar olmazsa işte müzâkerât evvelki günkü gibi bir çorak arazinin bücür mahsûlünü andırır. Pek ehemmiyetsiz gibi görünen fakat ihmâle delâlet eden bir hâlde beni müteessir edildi. Türk Ocağını görüyoruz. Güzel bir binâ mevkide müstesnâ birkaç gün evvel câddeden geçerken bahçesini gördüm. Derhâl anladım ki orada maa't-teessüf bir garp zihniyeti, bir garp itiyâdı, bir garp organizasyonu yoktur. Bizde bazı kirâcılar vardır ki girdikleri eve bir kivi bile çıkmazlar. Evden çıktıkları zamân orasını harâb bir hâlde bırakırlar.

Türk Ocağı da öyle mi yapmak istiyor? Eğer Türk Ocağının küçücük bir bahçeyi temiz tutmayacak kadar vesâiti yoksa Türk Ocağının o konağını zapt etmesinde hiç manâ yoktur. Mahalle içinde bir eve girsin, otursun! Denizli Türk Ocağında mekteb müdürresi Şükrüye Hanım'ın terbiye hakkında verdiği konferansta söylediği sözleri pek beğendim. Diyor ki: "Nasıl bütün cisimler mhîtlarına tâbi ise zîhayât bir cisim olan çocuk da aynı tesîre tâbidir. Düştüğü muhîtin eşkâli çocukta aynen irtisâm eder. İşte bu sebeplerden çocuğun doğduğu, büyüdüğü meskenin şeklini, intizâmı temziliği evvelâ vücûduna sonra rûhuna, manevî varlığına intikâl eder. Şekilsiz, intizâmsız evler, şekilsiz, intizâmsız çocuklar yapar. Aynı hâl mekteblerden hârice de şâmildir. İntizâmsız, pis sokaklar, şehirler aynen çocuğun mevcûdiyetine de akseder."

İşte Türk Ocağımız bahçesinin de bıraktığı tesîr bunun aynısıdır. Hâsıl-ı kelâm Türk Ocağı tamamen başka bir şekle girmeli, memleketin irfânına hizmet etmelidir. Söz söyleyenlerden bir zât, ocağın yalnız bir kere bir konferans vermiş olduğunu söylüyor. Eğer bu böyle ise Türk Ocağı heyeti pek şiddetli tenkîdâta marûz kalır. Nihâyet herkes sorar, Türk Ocağının vazîfesi nedir, ne gibi işler yapmıştır. Müesseseler yalnız unvândan ibâret kalmamalıdır. Türk Ocağının yapacağı, yapabileceği şeyler vardır.

Bizim Türk Ocaklarını ne gibi harekâta ön ayak olmaları lâzım geleceğini dün gelen bir telgrâf bize ne kadar açık fihâm ediyor. Evet, Mısır Darülfünûnu talebesi de Türkiyelilere imtisâlen şapka giymeye karâr vermişlerdir. İşte bakınız Türkiye'nin bir icthâdı şark Müslümânları üzerinde ne büyük âmil oluyor. Bu sâyededir ki o asırlardan beri uykuya dalmış olan akvâm-ı şarkiyede, milel İslâmiyede heyecanlı teyakkuzlar peydâ oluyor. Demek istiyorum ki Türk Ocaklarının harekât-ı harsiyeleri bütün şark âleminde hayât-ı bahş tesîrler vücûda getirebilir.

Ahmed Cevdet-Türk Ocâğı İçin-İkdâm-10382-22.Şaban 1344 Pazar-07.03.1342-
07.03.1926-s.1

3.7.2. Türklüğe Edilecek Hizmetlerin Yolları

Türkçülüğün cereyân-ı tabîyesinin şu günlerde biraz daha sürat peydâ ettiğini görüyoruz. İsmet Paşa'nın sözleri bu cereyâna yeni bir kuvvet ilâve etmiştir. Yukarıda işâret ettiğimiz gibi bu cereyân tabîidir. Teceddüd etmek, tazelenmek ihtiyâcında bulunan her millet ve memlekette bu hâli görmüyor muyuz? Bunca asırlardan beri kendini düşünememiş olan, kendini başkalarının hizmetine vakfeden Türk milleti, maddî ve manevî mevcûdiyetini bundan böyle kuvvetlendirmek için millet sâikiyle hareket etmek mecbûriyetindedir. Fakat zannetmeyelim ki bu sâiki her lahzada teşhîs edebilmek herkes için kolaydır. Bizzat Türklere mühim vazîfeler tertûb eder: Evvelâ her Türk, milleti nâmına hareket etmeye kendisini hazırlayacak ilmî sanâî, terbiyevî bşr varlığa bütün manâsıyla sâhib olmaya bakmalıdır. Sâniyen kendisini hazırlayan her ferd, karşısındakileri de hazırlamaya say ve gayret etmelidir. Bu vazîfe yalnız matbûâtta ibâret değildir. Aynı zamânda müteaddîdir.

Bu hizmetleri görebilmek için Türklere her şeyden evvel lâzım olan, dillerdir. Maa't-teessüfTürkler, dillerine ehemmiyet vermedikleri için ne kendileri hars sâhibi olabilmişler, ne de başka milletleri temsîl ettirebilmişlerdir. Halbûki Arapçanın kuvvetine bakalım ki bu lisân nereye girmiş ise oranın müslim ve gayr-i müslim halkını Araplaştırmıştır. Bir milletin kendi dilini ne vech ile istikmâl edebilir olduğunu anlamak için Arap lisânını taammüm ve tevsî emrinde ulemânın ne yapmış olduklarına dikkat etmek kifâyet eder. Düşünmeli ki biz âna kadar lisânımızı tedvîn bile etmedik. Fayda-i ilmiyesi olabilecek bir lügat kitâbına bile mâlik değiliz. Güzellik şâirlerimiz, edîblerimiz muharirlerimiz de kendi dillerinin tekâmülüne pek az çalışmışlardır. Bugün gazetelerimizin dilini ibtidâî tabakalardaki Türk halkı anlamıyor. Bundan böyle bu hâl devâm edebilir mi?

Bir kere dilimizi yoluna koyduk mu o sâyede millî hazînemizi de yoluna koymalıyız. Halbûki bu eldeki yapma dili ile hiçbir şey meydana getirilemez. Bu dil bizim işimize yaramadığı gibi milel sâireyi de bize yaklaştırmaya hizmet edemez. Çünkü bu Türk dilinin içinde kendi kâidelerini muhâfaza eden Arap ve Acem kelimeleri dahi vardır. Böyle üç dilin kâidelerini bir yabancının ezberlemesine imkân olamaz.

Şimdi dili bırakalım da Türklük ve Türkçülük noktasından iktisâdiyâta nakl-i kelâm edelim:

Türklerin herhangi cihetinden olursa nâil-i feyz olmaları ancak iktisâdiyâtında hâkim bir mevkiye geçmelerine mütevâkıftır. Türklerin bu mevkiye geçmelerini ihzâr edecek tedâbir-i âmile hemen şimdiden kemâl-i isâbetle ittihâz olunmak lâzımdır. Meselâ Bnk Dö Franz nizâm-nâmesinde musarrah olduğu üzere küçük tüccârdan itiâren orta hâlli tüccâra kadar sâtışlar üzerine para ikrâz edecek Türk bankaları, kooperatifler, meslek ve sanat mektepleri gibi müessesât-ı iktisâdiye vücûda getirip Türklerin muvaffakiyetlerini temîn edecek esbâb-ı tahaşşüh etmek iktizâ eder. Halbûki biz bu husûsta sâir milletlerden aşağıdayız. Bunlardan daha başka şeylerde vardır. Meselâ Türk asrının hıfz-ı sıhhati pek mutenâ meselelerden biridir. Madden ve manen ve dinen ilk saflarda gelen bir millet olacak olursak işte o zamân bize bütün müşkilâtın kapalı kapıları açılmış olur. Türkçülüktan bahsedildiği zamân bunun bütün zımmında anlayacağımız hakikatler anıfûlbeyân ortaya koyduğumuz tekâmül mevzûlarıdır. Evvel-i emîrde bu zemînler teşhîh edecek olursa Türk'ün ocağı parlar, yurdu şen olur. Yine o zamân ne tarafa bakacak olur isek Türk'ün mesûd tecelliyâtını görürüz.

Ahmed Cevdet-Türklüğe Edilecek Hizmetlerin Yolları-İkdâm-10084-08.Şevvâl 1343

Cuma-1.05.1341-01.05.1925-s.1

3.7.3. Türk Ocakları Hakkında

Ben Türk Ocaklarıyla sıra düştükçe meşgûl oldum ve ocakların ecnebî memleketlerindeki ahâli evlerine benzemesi temeniyâtını tekrâr etmiştim. Edirne'de çıkan "Yeni Işık" Türk Ocaklarından bâhis bir makale yazıyor, Türk Ocaklarının ancak halk ihtiyâclarıyla iştigâl etmeleri sâyesinde alâka uyandırabileceklerini şerh ettiği sırada şu satırları tenvîr-i müddeâ makâmında irâd ediyor:

"Halkın ihtiyâcına ve hayâtî sorgularına cevâb vermekle başlamak lâzımdır. Meselâ: Memlekette bir istihlâk kânûnu çıktı. Esnâf öteye beriye kaçıştı, anlamak ve öğrenmek için

çırpındı. İlk zamânlarda güçlük çekti. Bütün bu insanlar böyle çırpınırken, ocakta alâkadâr bir şahsiyet tarafından halk diliyle bir iki konferans verilseydi ocaktan yana halk üzerinde ne kadar canlı bir iz bırakacaktı. İşte bizim evvelâ bu gibi işleri kavramaklığımız lâzımdır.

İkincisine geçelim: Yaz mevsimidir, çocuk hastalıklarının salgın zamânıdır, sivrisineklerin kaynaştığı günlerdir. Sıtma, çocuk bakımı, korunmaları hakkında bir doktor arkadaş tarafından muhîti yakından alâkadâr eden bu bahsler üzerinde muayyen günlerde söz söylenilse, küçük ve köylü diliyle yazılar yazılsa ocağımıza yine kimse gelip dinlemeyecek mi? ve yine ocakta mecânen bir muâyene yurdu açılrsa ve doktor arkadaşlar muayyen saatlerde hasta muâyene etseler, köylü ve halkla alâkamızın iş zımnında olduğu bu muhterem insanlara göstersek nasıl karşılanırsınız. Çiftçilerin harman zamânıdır. Bu ekinlerin muhâfazası için göz taşıyla yapılacak korunma yolları anlatılsa, yine kimse gelmeyecek mi? İçimizde bunu yaşatacak arkadaş yoksa kime ricâ ettik de gelmedi. Memleketimizin ne canlı Türküleri vardır. Bunlar her gün kaybolup gidiyor. Balkanlarda esen rüzgârın esrârlı duygularını taşıyan mısraları, insanı bir çağlayan gibi coşturan nağmeleri var. Kendi öz dilimizle can evimize söyleyen sözleri toplamak ve bunu unutulmaklığın tozu pası içinde kurtarmak vazîfelerimiz değil midir? Memleketimizde çözülmemiş bir târîh düğümü gibi duran höyükler var. Nazar-ı dikkati celb ederek bunları açtırmak, Trakya târîhine âid sayfaları ışıktandırmak, memleketimizi tanımak, birer iş değil midir? Edirneli arkadaşımızın mütâlaası tam yerindedir. Ocaklar fil-vâki halk ihtiyâclarıyla meşgûl olurlarsa hem vatanın ihtiyâclarından bazılarını tasviye ederler, hem de kendi ehemmiyetlerini arttırmak. Hâtırlardadır ki ben Lozan'da ahâli evlerindeki konferanslardan birkaç tanesini gazeteme yazdım. Bu sâyede Avrupa'da efkârın efkârın nasıl tenevvür etmekte olduğunu göstermiş oldum. Meselâ: ben o ahâli evlerinde, evlerde salonları tezyîn eden çiçeklerin nasıl bakıldığına dâir bile müzâkere dinledim. Meye mevsimlerinde konservecilik konferanslarına şâhid oldum. Bu ahâli yurtlarında bir sene zarfındaki konferanslara insan muntazaman devam edecek olsa tatbîk ve fiili ne kadar mütenevvî malûmâta sâhib olur. Kezâlik sütlerle nasıl hile karıştırıldığını ve bir sütte hile olup olmadığını bilmek öyle sathî âletler ve muâyeneler ile müyesser olacağını işittim. Bu konferansları verenler ihtisâs sâhibi insanlardır. İfâdeleri de halkın anlayabileceği şekildedir. Fakat asıl ehemmiyet, o evlerin idâresi başında bulunanların şahsiyetlerindedir. Bunlar evvel-i emirde hars sâhibidirler. Sâniyen halkın ve memleketin ihtiyâclarını muntazaman tettebbu derler. Gözlerinden hiçbir şey kaçmaz. Bizim Türk Ocakları da böyle teşekkül etmelidir. Hârici, dâhili memleketi alâkadâr eden ilmî, fennî, sanayî meseleleri

takîb edip halkı, mektebde çocuklara yapıldığı gibi muntazaman tenvîr etmelidir. Bu halk buna muhtâctır. Biz asrî bir millet olmak azmindeyiz. Fakat bu emniyeye nasıl vâsıl olacağız?... Asrî bir millet olmak bizim için elzemdir fakat kolay değildir.

"Yeni Işık"ın dediklerine bakılırsa Edirne'nin Türk Ocağı halkta ciddî alâkalar uyandıramamıştır. Yalnız Edirne'ninki değil, ötekiler de öyledir. Arkadaşımız:

"Halkımızda rağbet yoktur diye büyük Lâkaydi günâhını halkımıza yükletemez. Uyanık diye geçinen bizim gibilerin günâhı daha büyüktür. Evvelâ en büyük ve en göze çarpan halk ihtiyâclarını arayalım ve düşünelim."

Hasbihâlde bulunuyoruz. Türklüğü istediği budur. Türklük ancak öğrenme sâyesinde kendini muhâfaza eder. Eğer Türk Ocakları bu maksadı temîn edemezler ise yalnız Türk Ocağı unvânıyla maksad elde edilmiş olmaz. Her Türk Ocağının muhîte göre ayrı ihtiyâcı vardır. Bazen ihtiyâclar arasında tevâkkuf da bulunur. Meselâ Menemen taraflarında yüz bin dönüm araziye fareler istilâ etmiş. Daha bu felâketin başlangıcında oraların Türk Ocakları meselenin mâhiyet ve ehemmiyetiyle iştigâl edip nazar-ı dikkati celb etmeliydi. İstanbul'da bir ekmek meselesidir gidiyor. İstanbul Türk Ocağında bir mütehassıs şu ekmek meselesine dâir bir çift lakırdı etmedi. Zâhiriyyâta bakıldığında ne istintâc edilir: Bilir misiniz? Hakîkî malûmât veya alâka-i vazife sâhiblerinin muvaffakiyeti! Önümüze bir kabotaj meselesi çıktı. Türkiye ticâret-i bahriyesini fevkalâde alâkadâr eden bir meseledir. Hangi Türk Ocağında bir sâhib ve vukûf-ı kürsüye çıkarıl bu meseleyi bast edebildi. Bir yerde bir memûriyet, biz hizmet açıldı mı onun yerine yüz kişi mürâaat ediyor. Pek az da vukûf var. Bunu göz önüne getirip de ibret-i beyn olmalıdır. Sanâyi tahsîli İstanbul'un en feyizli bir geçimi olacaktır. İstanbul Türk Ocağında buna dâir birkaç tane konferans verilse yine az gelirdi. Halbûki ağzını açan yok! İçinde söz söylenilmeyen binâlardan bir ihtişâm çıkar diye bekleyip durmayalım.

Ahmed Cevdet-Türk Ocakları Hakkında-İkdâm-10525-02.Safer 1345 Perşembe-
12.08.1342-12.08.1926-s.1

3.7.4. Türk Ocakları İçin Millî ve Medenî Bir Vazîfe

Pek mühim bir mesele-i milliyeden bahsedeceğim ki o da Türk âsâr-ı kadîmesinin muhâfazasıdır. Buna "âsâr-ı Kadîme" demektense "âsâr-ı sâlîfe" demek belki daha doğru olur. Her neyse kelime ile oynamayalım da maksada girişelim.

Dünkü n sham zda bir iki eser-i bed in d   ar-i harâbî olduğunu ve bunların tam r ve tec  dine hiç bir kimsenin bir alâka hissetemedi ini yazm   idik. Bu meselelerden tekrâr bahsetmek l z m-i vicd nisi bizi tazyîk edip turuyor. Bu ana kadar hem nazariy tta hem fiiliy tta ihmâl edilmiş mübeccel bir vazîfe-i milliye vardır ki o da dediğimiz metrûk âsâra taalluk eder. Bence maney t-ı milliye vurulmuş bundan daha büyük bir darbe olamaz. Dünyada hiçbir millet-i mütemeddine yoktur ki ecd dından kalm    s r-ı bed iyeyi göre göre mahva r z  olsun. Evvelki günkü makalemizde    me meyd n     mesiyle c misinden bahsetti imizde Türk milletinin mütemeddin ve hars sâhibi bir millet olduğunun  ev hidini imhâ etmek menâfi-i milliye ile kâbil-i telîf olmad  ı beyân etmiş idik. Bizim memleketin fenâ h blarından biri de başına gelenleri çabuk unutmaktır. Z hir bizim milletin, t rihine o kadar irtib tı yok! Sulh m z kereleri olurken Yunan ricâl-i siyâsiyesi, muharrirleri ve onların mens blarından olan dostları Türkiye'nin her tarafında, ibtidâi mekteblere varıncaya kadar bütün R m meb nisini, Yunanlı ın isbât-ı hukûkuna medâr olmak üzere zikredip durulurdu. Hatta Cenevre'den me   r bir fotoğraf-i t bi  İzmir'e götürerek oradaki Müslümân mahallelerini birer har be hâlinde ve Rum mahallelerini de mam re şeklinde tasvîr eder foto rafilер alm  lar ve bunlarla birisi büyük, diğeri küçük iki albüm vücûda getirmişlerdi. Pek pahalı olduğu hâlde ondan bir nüsha kalmayıncaya kadar hepsinin satıldığını   renmi tim.

Yukarıda dediğim gibi biz bunları pek çabuk unuttuk. Türkler tarafından vücûda getirilmiş,  s r-ı bed e ve kadîme ile kimsenin alâkadâr olmadığını görmekle çok müteallim oluyoruz. Eğer  u birkaç sene zarfında aklımızı ba ımıza dev  irmezsek  s r-ı b kiyeyi artık muhafaza etmek imk n  hiç kalmaz. İstanbul'da Türklerin asırlarca oturduklarının  ev hidi olarak kalsa kalsa birkaç şey kalabilir!... Bulgaristan toprakları içinde millî  s r-ı kad meye sık sık tesâdüf edildiğinden orada hemen her şehirde bir  s r-ı at ke cemiyeti teşekkül etmiştir. Şimdi bu cemiyetlerin hepsinden mürekkeb bir birlik de te  il ediyorlar. Bu sene  emenni'de bu cemiyetlerin kongresi olacaktır. Cemiyetler eski Bulgar krall  ı zamânından kalma âsârın cem ve h fzına itinâ ediyorlar. Eski kiliseleri de ihyâ etmektedirler.  emenni kurbunda Madera ve Piliska köylerinde eski Bulgar krall  ı devrine  id eserleri meydâna çıkarmak için hafriy t icrâ edilmektedir. Profesörler s leful-zıkr kognrede bu hafriy ta dâir izâhât vereceklermi . İstanbul'da harâb olmuş bitmiş Türk  s r  zannolundu undan çok ziyâdedir. Bir takımı da har b sini itmâm etmekte bulunuyor.

Bir tarafta Türkçülük iddâsı, Türk Ocakları, Türklüğün ve Türkçülüğün gayretleri, Ergenekon, Bozkurt, Turfan Âbidesi, diğer tarafta Türkçülüğe, Türklüğe hal! Hangisi ciddî, hangisi sathî bunu anlayacak kim? Eğer Türkçülük bir imân bir kanâat neficesi ise Türk harsı ve medeniyeti şevâhidinin şimdiki gibi harâb olmasına göz yumulamaz. Acaba cehâletimizden mi bu gibi şeyler nazar-ı dikkatimizi celb etmiyor? Fakat ihtârâta karşı ne diyelim! O bîbedel çeşmenin hâl-i kudûret ve izmihlâlini üç dört ay evvel yine yazmış idim. Bu yazdığım hiçbir kimsenin vicdânını sarsmamış olacak ki şimdiki harâbı o birkaç ay evvelkini geçmemiştir. Şimdi masârif-ı tamîriye de ziyâdeleşecektir.

Bu âsâr-ı bedîiye-i milliye harâbeleri meydânda iken biz kendimizi medh için ne söylesek boştur. Bizi ya kara câhil ya duygusuz bir millet diye ithâm edeceklərne hiç şüphe etmiyorum. Buraya gelen seyyâhlar bu ihmâlimizi gördüklerinde acaba bizim hakkımızda ne hüküm verirler? Vaktiyle evkâf idâreleri pek muntazam olarak teşekkül etmiş. Fakat sonra o intizâmdan eser kalmamış olduğundan bugün evkâfın vücûdu adem-i vücûdundan daha muzır bir hâldedir. O dâire şimdiki teşkilâtıyla bir şey yapamaz. Fakat onu bu hâlde bırakmak büyük bir hatâdır.

Şimdi benim istediğim şey "görmek" ve "hissetmek" vazîfesiyle mükellef bir teşkildir! Bu tabîrim ve tekliîm ihtimâl ki istigrâbı davet ediyor ve bunun ne demek olduğu istizâh olunur. Doğrusunu söyleyeyim ben millî âsâr-ı bâkiyenin dûçâr-i harâbî olmasından en ziyâde iki büyük âmil görüyorum ki onun biri "görmek!", diğeri de "hissetmektir" Bizde görmek ve duymak hassası olsaydı mümkün değil o âsâr-ı kıymetdârı bu hâlde bırakmaya râzı olamazdık. Bu bir cürm-i ilmi ve medenîdir. Bu âsârı gördükten sonra karşılarında hüngür hüngür ağlamak ihtimâlî vârid değildir. Meselâ yeniçeri ağasının yaptırmış olduğu "aynalı çeşme"yi topraklar içinde gömülmüş, müzeyyinâtı dökülmüş, idâma mahkûm olmuş, yazıları kaybolmaya başlamış yalnız tahrîb edilmiş değil, yıkılmış görmek bir Türk'ün kalbini inim inim inletecek müessirât-ı vahşiyânedir. Hiçbir milletin bedâi âsârına o millet tarafından bu mertebe-i istihkâra uğramamıştır. Ârzû ediyorum ki Türk Ocakları bu müeelim menâzırı "gören" ve hisseden millî göz ve kalblerden olsunlar. Türk Ocakları için bundan daha şerefbaş bir vazîfe olamaz. Ecdâdımızın o eserlerini harâbdan muhâfaza eder, onlara hayât verir. Onların bekâsını temîn eylersek Türklük hakkında bundan aha hamiyetkârâne bir hizmet-i medeniye olamaz. "Milliyet" denilen şey, cehâletle ne muhâfaza ne ilâ edilir. Milliyet, ilim ile hars ile muhâfaza olunur. Milliyeti onun

hâricindekilerden ziyâde dâhilinde bulunanlara telkîn etmeli ki bu da ancak bilgi ile olur. Öyle ise Türk Ocakları bilgi ile birlikte yürüyerek vazîfelerini harbî bir şekilde ifâ etmelidirler. Her ocak bulunduğu şehir ve kasabada Türk âsârını muhâfazada önayak olacağı mübeccel bir vazîfe bilmelidir. Yani ocaklarda ecdâdımızın âsârını muhâfaza etmek vazîfesi de olmalıdır. Bu gibi âsârın muhâfazasına itinâ edecek bir cemiyetimiz vardır. Riyâsetinde ve azâlıklarında zevât-ı muktedire ve fâzıla ve vazîfeye ikdâm ederler. Fakat icrâât ve sarfiyât için büyük kuvvete mâlik değillerdir. Benim şimdi istediğim halkı alâkadâr edecek bir teşkîldir.

Ahmed Cevdet-TürkOcakları Hakkında-Türk Ocakları İçin Millî ve Medenî Bir Vazife"

İkdâm-10525-02.Safer 1345 Perşembe-12.08.1342-12.08.1926-s.1

3.7.5. Türklerde Serbestî-i İdâre

Türkler, denildiği kadar fenâ veyâhûd zâlim insanlar değillermiş! Tesâdüf öyle getiriyor ki Türkler lehinde de bazı sözler söylenmesine hakikat lüzûm gösteriyor. Meğerse biz Makedonya'da çok müsâidkârlık etmişiz. Amerika da Kanada ya yakın Toronto da, hükûmât müttehîde-i Amerika Makedonya teşkilât-ı siyâsiyesi kâtibi Yordan Çıkanrof Makedonyalı Bulgarları toplayarak onlara bir nutuk irâd etmiştir. Toronto'da çıkan Daily Star gazetesinde okuyoruz:

Toronto'da dahi bir sadâ-yı müteallimâne ortalığı inletti. "adâlet" nâmı altındaki Makedonya cemiyeti Makedonyalı muhâcirlerden müteşekkildir, Kanada'da ilk Makedonyalılar ziyâfetini verdi. Amerika'ya evvelce yoksul oldukları hâlde gelen bu menfîler oradaki vatanları için büyük bir muhabbetle mütehassısdırlar. Kanada'daki Makedonya teşkilât-ı siyâsiyesi kâtibi Mösyö Yurdan Çikatrof, bu ziyâfetten bilâ istifâde gâyet güzel sözler söyledi. Çikartrof, Sofya

Dârü'l-Fünûnunun eski talebesinden olup elsîne-i adideye âşinâdır. Bulgarca, Sırpça, Romence, Türkçe, Fransızca, İngilizce söylemektedir. Yirmi yedi yaşındadır.

Dün akşamki ictimâda gâyet iyi bir İngilizce ile yazılmış bir beyânnâme okudu. Bir de Bulgarca bir nutuk irâd ile Makedonya işi âdilâne halledilip bitirilecek olursa Makedonya'nın bir iğtişâş merkezi olması sebepleri zâil olacaktır dedi. Çikartrof ezcümle dedi ki:

"1912 senesine kadar Makedonya Türk hükmü altında idi. İstiklâl nâmına yapılmış olan Balkan Muhârebeleri Büyük İskender'in vatanını parçalamaya münce oldu. Harb-i

Umûmî nihâyetindeki konferans ise bunu tasdikden başka bir şey yapmadı. Harb-i Umûmîden sonra Makedonya'da mezâlim teessüs etti. Makedonyalı mütefekkirler vatanlarından kovuldular ve memâlik-i ecnebiyeye ilticâ ettiler. Papazlar ve muallimleri milliyetlerini inkâr etmeye icbâr edildiler. "Olah, Arnavut, Türk, Musevi mektepleri kapatıldılar." "Biz Makedonyalı Bulgarların Türk hükûmeti zamânında 1400 mektebimiz vardı. Bunlarda doksan bin şâkirdân tahsîl görüyorlardı. Muallimlerine adedi de üç bin idi, elyevm mekteb müessesâtından kâmilten mahrûmuz. Bulgar halkı tarafından yapılan ve idâre edilen 1200'den fazla kiliselerimiz ellerimizden alındı. Selanik kütübhânesi gibi zengîn kütübhânelerimizin mevcûdu ihrâ edildi. Ahâlisini temessül ettirmek gayret-i akûrânesiyle müteaddid mahallerin coğrafi isimleri tebdîl edildi. Lisân-ı mâder zâdımızı istimâle müsâade etmiyorlar. Tetove'de bir Bulgar papazı Bulgarca bir şarkı çığırnak töhmetiyle sekiz sene hapse mahkûm oldu. Elhâlethâzihi bütün Makedonya kiliselerinde ebeveynlerin çocuklarına verecekleri isimlerin listesi vardır.

"Dünyanın şurasında burasında Makedonyalıların azâ oldukları yüzlerce teşkilât vardır. Bunlar serbestî-i idâre hakkını iktisâb için çalışıyorlar. Ancak bu sâyede Balkanların müsâlemeti tesîs edebilir. Balkan federasyonuna ancak bir müstakil Makedonya teşkilî müncer olabilir."

İşte şu hülâsadan anlaşılıyor ki Makedonya'da en iyi idâre Türk idâresiymiş. Türk idâresindeki serbestîyi Avrupa'da bile bulmak mümkün olamaz. Mösyö Çıkartof'un haber verdiği 1400 mektebi Avrupa'da dahi bir kısım muhâlif ve gayr-i milli halka bahşedecek bir millet bulunamaz. Fakat Türkler bu kadar iyilikler etmişken yine ithâm edildiler! Zâlim olmak üzere tanıtıldılar [*] Aynı hâl, Ermenilerde müşâhade edildi. Ermeni kavmine Türkler hars husûsunda o kadar serbesti vermişlerdi. Fakat Türkler sonra Ermeni düşmanı ve kırıcsı olmak ithâmına uğradılar. Türklük, bu kadar bedbaht ve mazlûm bir milliyet idi. Türkler bir de harâbül Basra teslîm edilir. Edilen iyiliğe mukâbil kemlik görmek kadar insanın kalbini ağlatan bir şey olamaz.

[*] Halbûki ilk Ermeni gazetesi olan Orova'nın 1839'da İzmir'de intişârından sonra Ermeni matbûâtı Türkiye'de büyücek bir inkişâfa mazhar olmuştu. Prens Radil Ermeni matbûâtının evvelce (hatta sonrada da-İkdâm) âdetâ Türk matbûâtının serbest olup Rusya'daki gibi zincire vurulmadığını söylüyor.

Ahmed Cevdet-Türklerde Serbesti-i İdâre-İkdâm-10521-28.Muharrem 1345 Pazar-

08.08.1342-08.08.1926-s.1

3.7.6. Yine Türk Ocakları

Erkân-ı Harbiye Reîsi Fevzi Paşa'nın Kırşehir'de Türk Ocağında irâd ettiği nutuktan büyük bir inşirâh duydum çünkü ben de âhîren ocaklardan bahsettiğim sırada onlarda diğer mütemeddin memleketlerdeki ahâli evlerindeki gibi konferanslar verilmesini, onlar gibi asrî kütübhânelere mâlik olmalarını temennî ettim. Bu temenni benim için birinci defa vâkıa olmamıştır. Evet, Türk Ocaklarının bu millet harsında büyük bir hissesi olabilir ve olmalıdır. Bunu ancak konferanslarla serbest gece dersleri, projeksiyonlar yapabilirler. İngiltere ahâlisinden küçük sınıflar halkının, amelenin fikren terakkîleri ne safhada husûle gelmiştir bilir misiniz? Oxford ve Cambiridge nâmlarındaki iki büyük Dârü'l-Fünûnun mensûbîni tarafından vukû bulan fedâkarâne himmet sâyesinde... Bu iki Dârü'l-Fünûn mensûbları Eactention hareketi (tevsî ve tamîm hareketi) denilen harekât-ı ilmiye ve neşriyeyi vücûda getirmişleridir. Bu hareketi icrâ eden kimseler, Dârü'l-Fünûnların âdetâ birer ilmî misyonerleridirler. Vazîfeleri taallüm ve tadrîs ile halkı terbiyedir. Dini bir misyoner vazîfesini ne gibi bir sevdâ ile ifâ ediyor ise ilim ve fen misyonerleri de o kanâatle işe girişiyorlar. Bunlar halkın bütün tabakâtı arasında, tenvîre, tahlîse muhtâc olan sınıf içinde bu vazîfe-i talîmi ifâ etmektedirler. Madenciler, esnâf, amele arasına girerek onları, konferanslar ile serbest takrîrler ile öyle tenvîr ederler ki insanın buna inanmayacağı gelir. Eğer bu yer müsâid olsa idi daha ziyâde tafsîlât verir idik. Bu sâyede ilim ve irfâna sâhib olanların, bilgileri zannetmeyin ki bir kere cümle yapmak yâhûd kuru bir kırâattir. En derîn meseleler bunların zihinlerine giriyor. İçlerinde fûnûndan mezûniyet derecesine irtikâ edenler vardır. Bu sâyede kadın ve erkekler arasında epeyce yüksek münevver kimseler zuhûr ediyor. Bu ilim ve irfân misyonerlerini her taraftan, köylerden, esnâf cemiyetlerinden amelelerinden çağırıyorlar ve onlara konferanslar verdiriyorlar. Bu konferanslarda bilhâssa ananevi malûmâtı şâyân-ı dikkattir. Meselâ bizim Dârü'l-Fünûnumuzda geçenlerde Anadolu'nun bazı yerlerine vaaz ve nasîhat için bazı gençler gittiler. İhtimâl ki bu seyâhatlerin çok faydası da olmuştur. Ama Dârü'l-Fünûncılar devr-i seyâhati yalnız bir cihete münhasıra tevcih olmalı: Asıl mesele halkı o nasîhatleri telakkî edebilecek bir hâle getirmektir ki o da malûmât ile olabilir. Oxfor ve Cambiridge Dârü'l-Fünûnları mensûblarının gösterdikleri say ve gayret, azim ve ısrâr şâyân-ı dikkattir. Bunlar sanki bir mürâbit imişler gibi yani maneî ve vicdânî bir hat ile hiç yorulmak bilmeyen bir vech ve cihet ile halkı terbiyeye ikdâm etmişlerdir.

İşte bizim Türk Ocaklarında da buna benzer vatanperverâne ve âlimâne mesâî lâzımdır. Bir yerde dersler verecek mütehassıslar erbâb-ı iktidâr bulunmayacak sâir yerlerden celb ettirilmelidir. Maksad kuru laflar değildir, belki tedrîs ve talîmdir.. Doğrusunu isterseniz diyeceğim ki biz henüz bu gibi haz ve vicdânı duymuş insanlar değiliz. Onun içindir ki intişâr-ı maârif bizde çok geç ve tesîrsiz kalıyor. Bizim bir yanlışlığımız vardır: Biz zannediyoruz ki tenvîr vazîfesi yalnız muntazam mektebler tesîsiyle yapılabilir ve çocuklardan başlar. Halbûkî böyle bir tenvîr semere vermek için yirmi yirmi beş sene beklemek lâzım. İngiltere'deki tamîm-i ulûm misyonerlerinin yaptığı amele madenci kabîlinden câhiliyet içinde kalmış ve fakat sinileri yirmi beş otuz çağında bulunan kimseler arasında konferanslar ve serbest kurslar vâsitasiyla bilgi neşredilirse o zamân tenvîr ve uyandırma emeli daha çabuk husûle gelir. Çok yazık ki memleketimizde sinemalar zaten hayâlâtтан kendini kurtaramayan şark ahâlisini bir kat daha hayâl ile yaşıyorlar. Onlara terakkiyâta hizmet edecek filmler göstermiyorlar. Bir de şurasını nazar-ı dikkatten uzak tutmamalı ki tenvîre muhtâc birtakım tabakât-ı halk vardır ki onların mektebe gidip tahsîl görmelerine ne hâlleri ne de meşgûliyetlerinin mâhiyeti müsâid değildir. Bunların anlayışı da başka olur. İşte maarifet Irak'ta ortada kalmış olan bu zavallı muvaffik olmaktadır. İngiltere'de bunlar hikmet-i tabîiye gibi mesâile bile kesb ve Bazıları derhâl yükseliveriyorlar. Nasıl ki Fevzi Paşa Türk Ocağında coğrafya gibi bazı ulûmun halkı için derece-i lüzûmundan bahsediyor.

Ben, daralmasıınlar, yine vilâyetteki refikâmızda bahsedeceğim. Bazen el kadar çıkan ve içinde birkaç telgraf ve mütenevviden başka hemen bir şey olmayan gazetelerimizin, neşredildikleri memleketlerde edna faâliyetleri olamaz. Bunlar için sarf olunan paralara yazık ve günâhtır. Her nüshalarını elime aldığımında vilâyetlerine dâir malûmât var mı diye evirir, çeviririm, beni alâkadâr edecek müstefid eyleyecek satırlara pek seyret tesâdüf ederim. Nâfile yere Avrupa'nın kâğıdlarını sarfederek idhâlâd yekûnunu arttırıyoruz. Yine Türk Ocaklarına gelerek diyeceğiz ki bunların bekâsını ve bi'l-âhire bir gün halkın şükrânını davet edebilmeleri için ilk şart talîme himmettir. Türk Ocakları için başka sebeb-i vücûd yoktur.

Ahmed Cevdet-Yine Türk Ocakları-İkdâm-10288-13.Cemâzeyilevvel 1344 Pazartesi-

30.11.1341-30.11.1925-s.1

3.7.7. Kıbrıs Türkleri

Kıbrıs'ta Lefkoşe'de çıkan "Doğru Yol" gazetesinde "Cezire Türklüğünün Âkıbeti" unvânı altında bir makale okuduk. Makalenin ibtidâlarında şu cümleler var:

"Ulû'l-azm ecdâdımızın birçok fedâkârlıklar yaparak birçok kahramânlıklar göstererek fethettiği bu şirin ve sevimli Anadolu üzerinde Türk mevcûdiyetinin bir gün gelip mevzû-i münâzara olacağını onlar bir ihtimâl kâbilinden olsun zihinlerinden geçirmemişlerdir. Fakat biz, o kahramânların ahfâdı çok derin bir ye's: ve ıztırâb içinde âkıbetimizin ne olacağını düşünecek kara günleri idrâk etmek bedbahtlığına giriftâr olmuşuz.

"Cezire üzerinde dört asra yakın târihi bir mevcûdiyet taşıyan Türklük en nihâyet son kuvvetini de sarf ederek cibiri bir yaşayışla burada bir nev ihtizâr içinde sürünecek dereceye gelmiştir. Fakat bunun daha ne zamân devâm edebileceğini, bugünkü vaziyet ve şerâit arasında bizi karşılayacak âkıbetin ne olacağını kimse tayîn edemez. İstikbâl herhâlde karanlıktır. Gececek günler lehimize doğru bir salâh vaadinden pek uzaktadır.

"Cezire'nin üç dört asırlık hâkimiyeti taşıyan bir nesil eğer onu muhâfaza kâbiliyetini göstermemiş ise bundan sonra her şey bittikten eldeki avuçtaki mirâs isrâf edildikten sonra salâh ve necât ümîdinde bulunmak, muhâle vücûd vermek kabîlindendir."

Bundan yukarıdan aşağı oradaki Türkleri korkutup hicrete mecbûr kılacak bir benddir. Bizim anladığımıza göre makaleTürkleri hicret ettirme fikriyle yazılmıştır. Zaten makalede bu maksad açıktan açığa söyleniyor ve deniliyor ki:

"Şimdi artık düşünülecek tek çâre kalmıştır. Bu bizim için son tedbîrdir. Bunu olsun lehimize istimâl etmek kâbiliyetini gösterebilirsek burada bizi bekleyen fecâat ve sefâletlerden, hakâret ve rezâletlerden tahlîs girîbân olacağız. Bu son çâre kanâatimizce üç dört yüz sene evvel geldiğimiz yere dönmek...."

Biz bu makalenin heyet-i mecmûasını çok fenâ bulduk. Mantık da garîbdir. Hicret meğerse bir tedbîr, çâre imiş! Hem de son bir tedbîr imiş! Ne oldu. Sizi asıp kesiyorlar mı, size cebren tebdîl-i dîn mi ettiriyorlar? "Maddî ve manevî inhilâl içine düşen bir halk için insanlığını kurtarmaya çalışmak bir vazîfe olmuştur." Deniliyor. Makale sâhibinin tasvîri vech ile inhilâlê dûçâr olan bir halk hiçbir yerde kendini kurtaramaz. Üç dört yüz seneden beri ikâmet ettikleri bir vatani, Cezire Müslümânları kendilerine vatan ittihâz edememişler. Bir kavim asırlarca oturduğu yeri bu kadar kolayca nasıl terk edebilir. Bu kadar zamândan beri orada yaşayan bir halk neden kendisine münâsib bir hayâta sâhib olamamış? Kıbrıs

her nokta-i nazardan fitren müsâadâta nâil olamamış bir memlekettir. Böyle bir memlekette neler yapılmazdı? Fakat yine o makalede 'umûmî bir atalet ve gaflet istilâ etmiş herkes kendi nefi kaydına düşerek cemâat hayâtı endişesinden çoktan uzaklaşmıştır." Deniliyor. Bunun manâsı artık hayâtta bir maksad aranılmıyor demektir. Kıbrıslıların kendi kendilerini bu kadar ihmâl etmiş olmalarına târîh-i ümemde az tesâdüf olunur. Fakat ne felâket ki Kıbrıs Türklerinin başında kimse yok. Bir parça gözlerini açsalar ve karşılarında diğer cemâatin yaptıklarını en küçük mikyâsta terbiye ve talîm müesseselerine meşk-i ittihâz etselerdi bu kadar ümîdsizliğe kapılma tehlikesi baş göstermezdi.

Gazetenin aynı nüshasındaki "Mektebler" makalesinde de bize garîb gelen yazılar gördük. "Sâir memleketlerden çok farklı birçok esbâb-ı mahalliye ve şerâit-i ictimâiyenin icrâ-yı nüfûz ve tesîr eylemesi" fıkrası izâh edilmeli idi. Acaba onlar ne gibi şeylerdir?

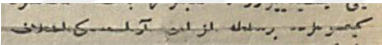
Cezire'de çıkan diğer bir gazete Mister Daily'in başmuallim muâvinliğine tayîni münâsebetiyle yazılan fıkra-yı tefdîdiyeyi okuduğumzu zamân zihniyet hastalığını anlamakta gecikmedik. Mister Daily denilen zât, mütehasıs ve muktedir bir zât ise onun tayîni neden mûcib-i âr oluyor, anlayamıyoruz. Devlet bile bir taraftan mütehasıs celb ediyor. Bunun ne milliyete, ne dine dokunur yeri vardır. Böyle bir fikirde olanların ne felekten, ne düşmanlardan şikâyet hakları yoktur. Türkleri tekemmûlden kim ve hangi kânûnlar men ediyor. Acaba bir yabancıнын muallim muâvinliğine tayîni bu gibi mevârid midir? Sözüñ doğrusu ve kısası, Cezire'de Türk unsurunun kalması elzemdir. Çalışıp iktisâdî bir vaziyet sâhibi olmalı, yani mütehasıl olmalı. Ondan sonra da bir tane mütehasıs değil, mutad mütehasıslar celb edip Türk milletlerini ıslâh etmelidir. Diğer fıkralardan da anladık Cezire'nin hastalığı fikir hastalığıdır! Orada intişâr eden refîklerimiz bu hastalığı tedâvî etmelidirler. Teşdîd değil. Bir kere Bulgarlara bakın, ne Makedonya'yı ne de Dobruca'yı terk etmek istiyorlar. İkdâm ve tahammül gerek erbâb-ı hayâta!

Ahmed Cevdet-Kıbrıs Türkleri-İkdâm-10467-20.Zilkade 1344 Çarşamba-02.06.1342-
02.06.1926-s.1

3.7.8. Bir Milliyet Meselesi

Türk Ocağı murahas mesûllüğü tarafından merkez-i umûmiye, "dönme" denilen kimselere müteaalik olmak üzere bir mürâcaat vâkıa olmuştur. Refikâmızdan biri diyor ki: "Ocağa mensûb bazı gençler "dönmelerin" kendi aralarında çok sıkı bir temâs ve disiplin muhâfaza etmelerini, husûsî âdetlere bazen kendi aralarında haşr ve neşr olmalarını ve Türklük câmiasına yabancı bir vaziyet almalarını nazar-ı dikkate almışlar ve heyet-i idâre

nezdinde teşebbüste bulunmuşlardır. Anlaşıyor ki "milliyet meselesi" mevzû-i bahs... Bütün bu zan ve şüpheler bize anlatıyor ki milliyetin bugünkü manâ-yı garîbesi bizim için tefsîr ve izâhı müstelzimdir. "Dönme" denilen bu adamlara ben, manâ-yı hakîkiyesiyle Türk'türler derim ve onlara o nazarla bakardım. Evvelâ bana gösteriniz: Bir dönme ki ben Türk değilim demiş olsun. Bu adamlar, biz Türk'üz dedikten sonra onlara hayır değilsiniz (!) demeye bugünkü hukuk-i zihiniyet müsâade etmez. Sâniyen bu insanlar da diğer Türkler gibi bir mektebde okuyorlar, kendilerinin muâvenetleriyle açılan mekteblerde Türk muallimler tedrîsâtta bulunuyorlar ve umûmen Türk Ocaklarıyla karışıp bir vahdet teşkîl ediyorlar. Selaniklilerin tesîs ettikleri feyziye ve feyz-i âtî mektepleri mu'tenâ: ve müterakkî Türk mekteblerindendir. Bu iki mekteb, onların en sâdık Türk olduklarını isbâta kâfidir. Başka delîl bile istemez. Ne din ne lisân bugün milliyetin esâsı telâkki olunamaz. Zâten dönme denilen adamlar Müslümân değiliz demedikleri gibi Türkçeden başka lisâna da sâhib değillerdir. Bi'l-cümle vatanın tahmîl ettiği mektepleri sâir kimselerden hiç fark olmadan îfâ ediyorlar. İçlerinde fedâkâr şahsiyetler de görüldü.

Bunların başka, bir câmiaya mensûb oldukları, aralarında disiplin ve âdetler var diye iddiâ olunamaz. Başka âdetlerin câmiayı ihlâl ettiğini yeni işitiyoruz. Gençlerimiz başka mekteblerde âdâtı görsünler. Ben bir zamân Türkler arasındaki muhtelif âdetleri toplamak hevesine düşmüş idim. Hatta bana bilmem nereden düğünler merâsimi hakkında agreb-i garâib bir küçük makale de gelmişti. Hemen her yerin kendine mahsûs âdetleri vardır. Âdetler birbirine benzemiyor diye efrâd-ı milleti taksîme uğratmak büyük bir tehlikedir. Kezâlik kanâat de öyledir. Vaktiyle Ankara'da hükümrân olan "ahilik" in âdet ve disiplinleri ekserimizin malûmudur. En koyu, bizden daha koyu Türk olduklarına şüphe olmayan bu adamlara Türk değiller mi diyeceğiz?

Bir سوالım var: Asyâ-yi vustâda Afganistan'da, İran'da ve sâir yerlerde bulunan Türkleri demek Türklükten çıkaracağız. Fakat biz çıkarsak da onun ne hükmü olur. Onlar yine Türk'türler ve kâinât tarafından Türk addedilirler. İlmi-i ensâb onları Türk bilir. Vaktiyle Rus Çarlığı Türkler arasına zaf düşürmek için Azerbaycanlılara "Tatar" unvânını verirdi. Fakat bu yapılmış bir şey idi. Onlar da hâlis muhlis Türk idiler. Dönmelerin üç dört asır evvel Musevi olmaları, onların bugün Türk olmalarına mâni olamaz. Hatta bugün farazâ Musevi olsalardı, yine Türk idiler. Nasıl ki başka asılları olan diğer Türklere, biz bugün Türk değilsiniz diyemeyiz.

Türk Ocağı idâre heyeti, merkez-i umûmi tasvîb ederse faâliyeteye geçecek deniliyor. Bu faâliyetin mâhiyeti anlaşılamıyor. Bu yoldaki faâliyetler ancak hars ve maârif cihetiyle olur. Başka ne yapılabilir. Halbûki onlar zaten bizim harsımızı kabûl etmiş olduklarından yeniden faâliyeteye lüzûm yoktur. Trabzon gazetelerinden birinde okudum: Türk Ocağından bir irşâd heyeti Tonya'nın orta mahallesine gitmiş Menteşe, Kumyayı, İskenderli'den ve sâir köylerden gelen köylülere milliyet ve iktisâd meselelerini anlattığı sırada Rumca konuşulmasını da tenbîh etmiştir. Elbette gönlümüz ister ki Türkçe konuşsunlar. Çünkü Türk'türler. Fakat Rumca konuştukları için biz onlara "gayr-i Türk" nazarıyla mı bakacağız. Alzaslılar Almanca söylüyorlar, kavmiyeten de Cermen'dirler. Fakat Fransızlar onları hars cihetiyle hâlis muhlis Fransız addederler. Bizim memleketimizde Alzaslılara benzer bir cemâat olsaydı onlara Türk nazarıyla bakmayacak mıydık? O hâlde milliyetimizi zafa düşürmüş ve milliyet esâsının tahrîb etmiş olurduk. Bir kavmin bir milliyeti kabûl etmediğinin delâilinden en kuvvetlisi, o milliyet hâkimiyetine karşı kıyâm etmesidir. Bu bizim memleketimizde çok tatbîk edilmiş bir usûldür. Selanikli denilen bu kimselerden hiç de böyle hareket görmüş değiliz. Eğer bu adamlar Türklükten müteneffir olsalardı an asl Türk olanlarla birlikte Selanik'ten Türkiye'ye hicret etmezler, oralarda bulunanlarla kalırlardı. Halbûki terk-i vatan etmekte hiç tereddüt etmediler ve bizim âğûşumuza atıldılar. Bunları Türk'tür, değildir diye mütereddidnir mevkide bulundurmamak munsif-âne bir hareket sayılmaz. Zaten öyle bir harekette muhtar da değildir.

Ahmed Cevdet-Bir Milliyet Meselesi-İkdâm-10572-20.Rebiül-Evvel 1345 Salı-
28.09.1342-28.09.1926-s.1

3.7.9. Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan'daki Türk mekteblerinin asr-ı hâzır-i ihtiyâcâtından çok geride olduğunu, bir mahallî gazetede okuyoruz. Bu refikimizin ifâdesine göre Türklerden alınan umûmî maârif vergisinden Türk mekteblerinden hissesine az bir şeyi isâbet ettirdiğinden bu mekteblerin hâli, pek fenâlaşmış, muallimlerin ise zarûret içinde yaşamak iktidârları bile kalmamıştır. Bu mekteblerden bazıları da kapanmak üzere imişler.

Bulgaristan'da, Bulgar mekteblerinin tekemmülüne pek ziyâde gayret edildiğini biliyoruz ve görüyoruz. Oradaki Türkler de o vatanın vatandaşları olduğu için ilim ve irfândan onların da hissedâr olmaları, hakkın muktedâsıdır. Bulgarların ilim ve marifet sâhibi olmaları ve diğer taraftan vatandaşların bir kısım-i mühimî olan Türklerin maârifsiz kalmaları, Bulgaristan için amelî bir faydayı intâc etmez. Ben kendim Bulgarsitan'da iken

hangi mevki sâhibi bir Bulgar'la görüştüm ise bana Türklerin sıdk ve istikâmetini medh ve senâ etti. Hatta Zirâat Bankasından para istikrâz eden Türkler içinde, bu parayı sû-i niyetle yemiş ve ödememiş bir ferde bile tesâdüf edilmediğini işiterek müftehir olmuş idim. Türklerin maârifçe ileri gitmeleri, Bulgaristan için millî ve vatanî bir hizmet olur. Buna şüphem yoktur. Çünkü bugünkü terakkîyât-ı beşeriye câhil bir halk ile ne idrâk olunabilir, ne de istihsâl olunabilir. Türklerin câhil kalmasıyla, Bulgaristan'ın mesâî-perver bir uzvu muattal kalmış olur. Bulgaristan'ın bunda bir kârı olabilir mi? Türkler sâhib-i malûmât olursa Bulgarların ondan bir korkusu olacağını farz etmek kadar sâdedlik olamaz. Vaktiyle Türkiye'deki Hristiyanlar, maâ't-teessüf hârice sadâkat gösterdiler. Çünkü onları hâric teşvîk ediyordu. MuseviDin ve milletinden olan bu müşevviklerin tesvîlâtı idi ki buradaki Hristiyanları igfâl ediyordu. Bulgaristan'daki Türkleri, Türkiye'deki gayr-i Türklere kıyâs etmeye imkân var mıdır? Evvel- emrde Türkler sâdik insanlardır. Buna bütün târîh şahiddir. Bu gibi harekâta onların terbiyeleri müsâid değildir. Sâniyen, onları teşvîk edecek bir Türk hükûmeti yoktur. Bugünkü Türkiye'nin gâyetle muayyen ve vâzıh siyâseti vardır ve o siyâsetin bir de coğrafyası vardır. Bugünkü Türkiye hiçbir komşusuna taarruz etmeyi hâtırına bile getirmiyor. Çünkü öyle bir taarruz onun çizmiş olduğu millî siyâsete sığmaz. Biz kendi hudûdumuz dâhilinde terakkî etmek için çalışıyoruz ve komşularımıza da dâimâ en iyi bir komşu olacağız. Kimsenin mal ve mülkünde gözümüz yoktur. Sofya'da Türkçe neşrolunan "Bulgaristan" gazetesinin maârif meselesine dâir olan fıkralarından birkaçını bir vech-i âtî iktibâs ediyoruz:

"Bulgaristan'da siyâsî bir vatan evlâdı sıfatıyla yaşayan Türkleri, maâriften başka hiçbir şey alâkadâr etmez. Bu, uslu ve nâmûslu efrâdın her türlü endişeleri gönüllerinin samîmî heyecânlarıyla yalnız mekteb ve maârif işlerine takılmış duruyor ve yalnız mektebinde ve maârifinde hayırlı bir yeniliğe mazhar olmak ümîdiyledir ki alnından boşalan zahmet terleriyle topladığı paraları "devlet vergisi" nâmı altında âdil hükûmetin dâhiliye, adliye ve mâliye dâirelerine sevine sevine ödeyip duruyor. Meclisteki millet vekîllerinden hiçbiri bugüne kadar Türk mekteblerine tahsîs edilen îânelerin çokluğundan veya azlığından düşmanca ağız açıp lakırdı söylememiş, hiçbiri Türk mekteblerine tahsîs olunan para için "çoktur!" dememiştir. Bunu şükrânla anmaya mecbûr olduğumuz gibi evvelki sene Türk mekteblerine tahsîs edilen îânenin azlığını mevzu-i bahs ederek sâatlerce söz söyleyen Pravadi'nin kıymetli mebûsu GuspodinVıladislav Marinof da şu dakıkada umûm Türk milletinin en sâf ve en masûm duygularına tercümân olarak en samîmî şükrân ve muhabbetlerle bir kere daha anarız...

Türk milleti ne istiyor? Mekteblerinin asr-ı hâzire uygun sistemler dâhilinde yükselmesini ve kuvvetleşmesini değil mi? Türk mekteblerinden tam ve mükemmel tahsîl görerek yetişecek olan gençler ne olacak, vatandaşlarımızın cemiyet hayâtında faydalı birer unsur değil mi? Bir mektebin açılması, kırk hapishanenin kapanmasına bedelse ve Türklerin şimdiki hayâtında itâat ve sadâkati defaât ile tecrübe edilmiş ise onun biricik isteği olan mekteblerini gözden uzak tutmamak insanlığın, adâlet ve fazîletin icâbından değil midir? Plone Türk mektebi on gün sonra sûret-i mutlakta kapanma tehlikesine marûz. Razgrad Mekteblerinin yine aynı derd yüzünden kapandığını gönüllerimizin olanca ıztırâb ve tesîriyle okumadık, işitmedik mi? En büyük kasabaların birçoğunda muallimlerimiz beş parasız çalışmakta, tâkat-i beşer fevkindeki kahramânâne tahammülleriyle evlâd-ı milleti birer birer çapulcu olmak netîcesinden kurtarmaya savaşılmaktadır. Zavallı köy muallimleri birtakım sefil ve bâr-ı tizân haşarât ellerinde kalmış köy sandıklarından para alamayarak yarı aç yarı tok Eyübâne bir sabır ile cehâleti boğmaya ve Bulgar eline sözden anlar, sâdık ve sâhib-i nâmûs yeni bir nesil yetiştirmeye çabalyorlar. Türk milletinden her sene alınan maârif vergisinin dörtte birini olsun Türk mekteblerine zarûret ve sefâletine karşılık tutacak olsa asla şüphe edilmesin ki mekteblerimiz hakîkaten birer menba-i ilm ve irfân olacaklardır."

Ahmed Cevdet-Bulgaristan Türkleri-İkdâm-10462-15 Zilkade 1344 Cuma-28.05.1342-

28.05.1926-s.1

3.7.10. Kıbrıs Türkleri

Lozan muâhedeşiyle Kıbrıslılara verilen hak-ı hıyâr müddeti, Ağustosun altısında bitiyor. Kıbrısın bazı yerlerindeki Müslümânlar muhâcerete hâzırlanıyorlarmış. Birtakım muallimler de köy köy gezerek bunlara pasaport tedâriki için beşer-i şîlîn topluyorlarmış!

Bence Kıbrıs'tan Anadolu'ya hicret, Anadolu'dan yien Anadolu'ya hicret demektir! Zîrâ bu adanın Anadolu'nun bir parçası olduğuna dâir bir şüphe yoktur. Anadolu sâhiline yakınlığı da buna delâlet ettiğini izâha hâcet yoktur. Bazı muhâceretler vardır ki tasvîb olunabilir. Fakat bazı muhâceretler de vardır ki bilakis sevâb görülmez. İşte Kıbrıs muhâcereti bu ikinci nevdendir. Anadolu'dan bir kurşun atımı mesâfede bulunan bir adayı Türklerin bırakıp çıkmaları anavatanı bırakıp çıkmalarıyla beraberdir. Bundan hiç farkı yoktur. Türk unsurunun bu adada ilelebet kalışı, teksiri, çalışıp sâhib-i servet olması ona Türkiye'nin menâfiine muvâffıktır. Adanın sırf Rumlara inhisârı, orasının bir gün Yunanistan'a geçmesini teshîle yarayacaktır. Midilli'nin, Sakız'ın Yunanistan'a âid olması bizim için ne

kadar mahzûrlu ise Kıbrıs da öyledir. Kıbrıs, İngiltere'ye ne için geçmiş idi bunu da biraz düşünmelidir. Müslümânları bugün oradan hicrete icbâr edecek esbâb ve avâmil görmüyoruz. Bu hicreti ihtiyâr edecek olur ise bundan fayda hâsıl olacağı da ne muhakkaktır, ne malûmdur. Hicret belki bir lüzûm ve mecbûriyet altına girebilir, en yapalım, hicrete mecbûr olduk denilir. Böyle mecbûrî hicretler olmamış değildir. Meselâ bazı yerlerde Müslümânları hicrete icbâr etmek bi'l-âhire arazilerine mutasarrıf olmak için onlara zulmüm ve işkence edilmişti. Müslümânlar buna tahammül edemeyip muhâcereti göze aldırılmışlardı. Kıbrıstan bugün Türkleri çıkaran var mı! Türklere zulüm ve işkence eden var mı? Kıbrıs'ta böyle bir hâl vâki midir. Kimse bunu iddiâ edemez. Kıbrıs ne kadar terakkîye müstaid bir yerdir. Hava ve arazi ne kadar inkişâfa müsâiddir. Zirâatin tekâmülüne vâkıf olan insanlar, Kıbrıs'ta hulk edebilirler. Orada ne medeniyetler doğup büyümüştür. Bu ise iklimdeki itidâl sâyesindedir. Oradaki Müslümânların gözlerini açacak, müteyakkız rehberler olsaydı, orası Türklük için en feyizli bir bereket muhîti olurdu. Ne yazık ki istifâde edilmesi bilinmemiştir. Hiçbir mülâhaza-i mekûle yok iken hicrete kalkmak harâbiyi mûcib olur. Hicret, dâimâ ve dâimâ âilenin, servetin, sıhhatin harâbisini mûcib olur bir hâldir. Yüz seneden beri memleketimize vukû bulan hicretleri nazar-ı dikkate alalım ve muhâcirînin mikdârını da az tahmînle olsun tahmîn edelim. Sonra bugün memleketimizdeki nüfusun mikdârını da hesâb edelim. O zamân bu hicretlerin sanki aksülmaleli mûcib olmuş olduğuna nâil oluruz. Bunun esbâbı hiçbirimizin meçhûlü değildir. O milyonlarla halktan bugün ne kalmıştır? Hatta İstanbul'un eski mahallelerine bir kere bakınız ve oralardaki âsâr-ı bâkiyeye bir göz gezdiriniz. Türklerin oralardan çekilmekle ne zarar etmiş olduklarını görürsünüz. Kıymetli yerleri bırakıp, kıymetsiz yerlerde mesken ittihâz etmişlerdir.

Elyevm, Sırbistan'dan mı nereden gelmiş birtakım muhâcirlerin Sirkeci civârında beklediklerini görüyoruz. Bunlar gece gündüz istasyon havâlisinde açıkta yatıyorlardı. Gâliba bir câmiye kaldırmışlar fakat yine birtakım biçâregân ve bedbahtan Sirkeci istasyonu karşısında, sokağın bir kenarında, eski istasyon bahçesinin parmaklıklarına amûden, toz toprak ve murdarlıklar içine kilimlerini yayıp yatıyorlar. Ben oradan tramvaya bindiğim için bu insanların şu hâl-i felâketini görüp için için ağlıyorum. Kim bilir kaç tanesi hastalanıp ölecektir. Zâyî olacak yine Türk unsurudur. İşte bu hâl, muhâceretin fecâyiindendir. Allah bize merhâmet etsin duâsından başka elimizden bir şey gelmiyor. Bu zavallı insanların canı yok mu, bunların acılı kalbleri, elim duyguları yok mu? Bilmem ki biz buralı Türklere de ne oldu? Hiç teessür duymuyoruz fakat bununla beraber yine

"millici"lik diye bağıyoruz. Tekrar ediyorum. Ben Kıbrıs Türklerinin, Kıbrıs'ta kalmalarında bir millî menfaat görüyorum. Onların Kıbrıs'ı bırakıp çıkmalarında âtiyen memleketime bir zarar isâbet edeceği kanâatindeyim.

Söz anlayan biri gelsin!

Ahmed Cevdet-Kıbrıs Türkleri-İkdâm-10518-25.Muharrem 1345 Perşembe-05.08.1342-
05.08.1926-s.1

3.7.11. Türkler, Irk-ı Ebyâzın Müttekâmil Numûnelerindendir

"Cengiz Hânlar, Timûrlekler, Atilalar Irk-ı asfere mensûb değildiler."-Eski Türk medeniyeti Çin'de seyâhat ve uzun süre ikâmet etmiş olan Doktor A. Lojandr'ın müşâhedâtı musavver olarak illüstrasyon mecmûasına gönderdiği seyâhatnâmede Çin hakkında şâyân-ı dikkat malûmât vermektedir. Bu seyâhatnâmesinde diyor ki:

-"Çin'de tedkîkât-ı ırkıyede bulundum. Bu tedkîkât beni tabîatiyle Cengiz Hân, Timurlek, Atilla gibi meşhûr fâtihlerin ırklarını tahrîre sevk etmiştir. Bu cengâverlerin, muhâcemâtı Asya'yı olduğu kadar Avrupa'yı da titretmişti. Onların târîhde ifâ ettiği roller, bir daranın bir İskender'in, bir Sezar'ın rolünden daha büyüktür. Acaba bu hânların evlâdları yok mudur? Türkistan'da, Moğolistan'da ve Şimâlî Çin taraflarında bu ırka tesâdüf edilemez mi? Beşeriyetin ilk beşiğinde onların izlerine tesâdüf etmemek mümkün değildir. İşte benim nokta-i hareketim bu fikir olmuştur.

Çin'de aryanlar ve :

Zannolunur ki Çin'de yalnız basık burunlu, basık çehreli Çinli tipi vardır. Halbûki hiç de öyle değil. Güzel, uzun boylu aryan tipi insanlar nâdir değildir. Vâkıa ahâlinin ekseriyeti kısa boylu, basık burunlu Çinliler teşkîl ediyor. Fakat bunlar daha ziyâde Tibet taraflarında görülüyor. Bu iki enmûzec arasında muhtelif renk ve derecede diğer tipler daha bulunur. Çin kıtası vaktiyle Hunegbu nâmıyla yâd olunan Hunların esâreti altında kalmıştır. Bi'l-âhire "Şömin" isminde bir Çin generali zuhûr ederek, Hunları katliam ettirdi. Bu katliamda 200,000 Hun öldürüldüğünü salnâmeler haber vermektedir. Katliam o kadar şiddetli olmaktadır ki bizzat yerli Çinlilerden birçokları bile Hunlara müşâhabetleri dolayısıyla katledilmiştir. kiblel-milâd 2050 târîhlerinde "Dokfa" isminde birisi "Çu" hânedânı tesîs etmiştir. Bu kumândân, kendisinin bâkir bir kайдından dünyaya geldiğini ilân eylemiştir. Askerleri Türklerle Oğuzlardan müteşekkildi. Bunlar beyaz ırka mensûb idiler. Daha birçok defalar Çin kıtası beyaz ırkın istiblâsına marûz kalmıştır. Fakat bu ırk-ı ebyazın

hulûl ve nüfûzu yalnız askerî mâhiyette kalmıyordu. Fikrî ve dînî bir nüfûz ve hulûlde dahi bulunurdu. İskender-i kebîr zamânında Yunan sanâyi ve medeniyeti Asya'ya nakledilmişti. İran'da da Çin medeniyeti, Babil ve Avrupa taraflarının da tesîri inkâr olunamaz. Bazı Çin tasâviri Babil ve Asûrî resimlerini andırır.

Hunlar, ırk-ı beyaz:

Çinliler, Hunegbu dedikleri Yunanlıların enduskit tesmîh ettikleri bi'l-âhireTürko-Mongol dediğimiz Hunlar, hangi ırktandır? Bu ırk, uzun müddet Çin'de, Hindistan'da, İran yaylasında, Rusya'da mühim ve hâkim rol oynamış idi. Bi'l-âhireAvrupa'ya da hücum ederek Bizans'ı titretmiş vezîr ü zeber etmiş oldukları malûmdur. Umûmiyetle Türkler ve Hunların ırk-ı asfardan oldukları söylenir. Ekser müverrihler bunu tekrar ederler. Fakat hakikat-i halde bu katiyen doğru değildir. Türkler, ırk-ı ebyâzın en mütakâmil numûnelerindendirler. Onlar, uzun boylarıyla, uzun çehreleriyle, ince burunlarıyla, iri ve mavi gözleriyle temayyuz eden bir ırk-ı ebyazdır. Atilla ordularının, Cengiz Hân ordularının ekseriyetle Türklerden, İranîlerden mavi gözlü uzunlardan müteşekkil olduğu târîhen sâbittir. Vâkıa bunların içinde kısa boylu, yassı burunlu insanlar da vardır. Fakat bunlar efendilerinin silahlarını taşıyan Çinli hizmetkârlardan ibâretti.

Atilla, Cengiz Hân, Timurlek bu gibi ordu işleri için Çinlileri istihdâm ederlerdi. İşte ordularda görülen o Çinli tiplerinin sebab-i mevcûdiyeti budur. Târîhin bu tedkîkâtından anlaşılıyor ki Cengiz Hânlar, Timurlekler, Atillalar ırk-ı asfere mensûb değildiler. Bunlar, Türk-İran nesline mensûb Mongol akvâmından idiler. Kumândânlarının ve zâbitlarının isimleri hep Türk isimleridir. Bütün bu cengâverler ve Oğuz denilen kavimler hep aynı ırktandırlar. "Mongol" tabîrine gelince bu kelime vaktiyle Mongo isminde bir kumândânın mensûb olduğu bir kabîleye halem olmuştur. Cengiz Hân, bu kabîleden neşet etmiştir. Târîhin diğer hatalarından birisi de "Türk-Mongolları" barbar olarak göstermiş olmasıdır. Bu, âşikâr bir hatadır. Onlar, târîhin en güzel medeniyetlerinden birisi olan İran medeniyetinin vârisleridir. Onları bi'l-âhire fûnûn ve sanâyiye, felsefeye Nasturiler sevk etmiştir. Sen Loui ve papalar tarafından Türk kumândânlarına gönderilen sefâret heyetleri Türklerin, Avrupahlılar gibi medenî ve sanâyide müterakkî bir millet olduklarını görmüşlerdir. Fakat bugün Moğol taraflarında bulunan ahâliyi, bu eski Moğolların ahfâdı addetmek kâbil değildir. Zîrâ cismen ve fikren zayıf bir kavmi gösteren nügünkü Mongolistan ahâlisiyle târîhte hâkim bir rol ifâ eden o büyük ırk arasında ne büyük münâsebet olabilir? Mesele gâyet basittir: Bunlar eski muhârebelerin nezdinde bulunmuş

olan hizmetkâr sınıfın ensâlinde türemişlerdir. Onların ırk-ı asferden olduklarına diyecek yoktur.

Hüseyin Nâci-Türkler Irk-ı Ebyâzın Mütakâmil Numûnelerindendir-İkdâm-10153-

22.Zilhicce 1343 Salı-14.07.1341-14.07.1925-s.1-2

3.7.12. Türkçülük Mefkûresinin Tahakkûkundan Sonra

Türk Ocakları kongresinin devâm ettiği şu günleri, doğrudan doğruya Türk Ocaklarına değil, fakat umûmî bir nokta-i nazardan Türkçülük hareketine dâir öteden beri hâtırimda yer tutan bazı mülâhazâtı söylemek için iyi bir fırsat telakkî ediyorum. Lâkin benden birgün evvel yine bu bu sütûnlarda aynı mevzûya temâs eden ve şübhesiz başkalarının muâvenet ve müşâreketine ihtiyâç göstermeyecek bir vukûf ve salâhiyetle bu bahste devâm edeceği söylenen Ağaoğlu Ahmed Bey'in sözünü kesmiş olmamak için şimdiden haber vereyim ki maksadım ne kongreyi işgâl eden bazı muayyen Meselelere karışmak ne de-mu'tâd olduğu üzere-ocakların bir senelik mesâ'isi hakkında menfî veyâ müsbet bir mütâlaada bulunmaktır. Doğrusunu söylemek lâzım gelirse ocakların idâri işlere müte'allik talîmât ve nizâmât ile meşgûl olmayı da câzib bulmuyorum. Bunlar takîb ettiğimiz büyük ve çetîn yolun kenârında birtâkım küçük teferrûâtı ki istidâ şeydâ bir mefkûre sâhibinin nazar-ı dikkatini bile celb etmeye değmez.

Türk Ocakları her şeyden evvel, birer hars yatağıdır. Türk rûhunun edebî, bedfî ve hatta iktisâdî ve sanâî kudreti, bu ocaklardan aldığı nefhâ ile inkişâf edecek bir "millî devrîm" gününün bin türlü asl, güzel ve fâideli şeylere gebe olan fecri en evvel bu ocakların penceresinden görülecektir. Osmanlı câmiası içinde ilk defa ocak ve ocaklılık kelimesi duyulduğu vakit hemen hemen bütün Türklerin ağzında dolaşan bir sual vardı. Deniliyordu ki: "İçinde yaşadığımız bu memleket, hakîki bir Türk yurdu, vâsi bir Türk Ocağı değil midir? Bu hakîki ve vâsi câmianın sînesinde ayrıca küçük ve sunî bir Türk cem'iyetinin ihdâsına ne lüzûm vardı? Burada toplananların bizden farkı ne?

Ocaklı tabîri, Türksanatın adaha fazla bir şey mi ilâve ediyor: Bir Türk'ün, ayrıca "Türkçü" olmaya ne ihtiyâcı var? Bunlar bize ne yapmak ve neyi isbât emelindedirler?

Cins cins, renk renk millî teşkilât ile dolu olan alacalı Osmanlı câmiasının içinde, kendi cevherini korumak ihtiyâcını duymuş insanlara tevcîh edilen bu suallerin o zamâna göre belki, hiçbir ma'nâsı yoktu. Fakat itirâf edelim ki bu müsaffî Türk havası içinde, bu yekpâre Türk toprağı üzerinde ve husûsuyla millî inkılâb hareketlerinin, şu katî zaferden sonra

muayyen su'allere marûz kalacak herhangi bir ocaklının tereddüde düşmesine ve mensûb olduğu, teşkilâtın lüzûm ve zarûreti hakkında bir nev şüpheyi kapılmasına imkân yoktur. Türk Ocağı, düne kadar birtakım yabancı tesîrlerle muhît olan Türk varlığı, gerek siyâsî, gerek ictimâî, gerek müdeffi ve gerek ırkî sahada, muhâfaza ve müdâfaa ediyordu. Bu vazîfe onun için kâfi bir "sebeb-i hayât" idi. Lâkin bugün aynı vazîfeyi, şüphesiz yine Türkçülük cereyanından doğmuş olan daha vâsi, daha şâmil diğer bir müessese kendi omzuna almış bulunuyor. Bu müessese ordusuyla, hükûmetiyle, idârî, adlî ve irfânî teşkilâtıyla, şu koca Türkiye devletidir. Baştanbaşa yeni Türkiye'dir. Kardeşlerimize yalnız Türklük için yaşamalarını, yalnız Türklük için ölmelerini mi öğrenmek istiyorsunuz? Bu his, bütün vatan müdâfaalarının kalbinde çoktan bir "sevk-i tabîî" hâline girmiştir. Vatandaşlarımızı, millî seciye ve millî töremize birtakım pestmüjendeve beyabancı kânûnların hükmü altından kurtarmak mı istiyorsunuz? Bütün devlet makinesi teşrîi ve icrâî cihâzlarıyla bu emeli tahakkuk ettirmek için çoktan harekete gelmişlerdir. Çocuklarınıza, hâlis ana dili mi öğretmek istiyorsunuz? Bütün maârif müesseselerinden, ibtidâiyelerinden, dârü'l-fünûna kadar hep bu yolda işlemektedir, bu yolda yürümektedir.

Şu halde görülüyor ki Türk Ocağı teşkilâtının der-uhde ettiği vazîfelerden birçoğu Türkçülük mefkûresinin tahakkuku sayesinde tamâmiyle bir cemâat ve halk işi olmaktan çıkmış bir devlet işi hâline girmiştir. İşte belki biraz da bunun içindir ki elyevm adedleri yüze varan bütün Türk Ocaklarının birkaç senelik "netîce-i mesâisi" munkarız Osmanlı devleti zamânındaki bir tek İstanbul ocağının istihsâl ettiği muvaffakiyet yekûnu yanında hemen bir hiç müşâbesinde kalıyor. Ocakların, hâssen, hars, fikir ve Türkoloji sahasındaki fa'âliyeti tamâmiyle devirmiş gibidir ve bu müesseselere, şimdiki vaziyetlerine göre, okuryazar gençlerin, işsiz vakitlerinde toplanıp hoşbeş ettikleri veyâ kahve içip gazete okudukları birtakım mahfiller nazarıyla bakılabilir. Vâkı'a bu mahfillerde ara sıra şu veyâ bu mevzûya dâir konferanslar verildiği, temsîli veyâ ahengi müsâmereler tertîb edildiği de vâkıadır. Fakat bu nev ictimâlarda, takîb olunan yüksek gâyeye nisbeten ilmî ve bedfî bir kıymet tevehhüm etmek hayli büyük bir hüsn-i zanna mütevakıftır. Ümîd ederiz ki bu sene, kongrede her şeyden evvel Türk Ocaklarına ârz olan bu fikir harâretsizliğine ve bu hava boşluğuna karşı bazı çareler düşünülür. Bizce düşünülebilecek çârelerin en başında bütün ocaklar için yeni bir vazîfe ve fa'âliyet programı tesbîti gelir. Bu programın rûhu, Türk dehâsını bedfî, ilmî, sanâî ve iktisâdî sahaad yaratıcı bir kuvvet hâlinde getirmek gâyesini istihdâf etmelidir. Hepimizin müşterek evi olan ocağa her birimiz kendi mesleğimiz, kendi kâbiliyetimiz ve kendi kudretimiz dâhilinde mutlaka bir şey götürmeye,

bir şey vermeye mecbûruz. Şâir şiirini, hükm-i tabâbetinisanatkâr marifet ve mahâretini, âlem-i fikrini, tâcir-i kazanç ve teşebbüs kudretini, ocağın azer etmeli ve bütün bu manevî kıymetler ocağın havası içinde mütemâdiyen eritilip, elenip işlenmiş bir (cüz-i tâm) hâline getirilmelidir. Bizim nahîl ettiğimiz Türk âlemi işte böyle (cüz-i tâm)lardan teşekkül edecektir.

(Hâkimiyet-i Milliye)

Yakub Kadri-Türkçülük Mefkûresinin Tahakkukundan Sonra-İkdâm-10085-10 ŞV.1343

P.-03.M.1341-03.05.1925-s.2

3.8. Fikri Yazılar

3.8.1. Hâkimiyet-i Milliye Refikimize[*]

Öyle değil, doğru söyleyelim, başımızdaki derdlerin çâresine bakalım. Yanlış görürsek veya yanlış söylersek hakiki tedbiri de bulamayız. Bazı Dârü'l-Fünûn talebesinden sâdır olan gayr-ı lâıyk hareketler, matbûâtın eseri imiş! Fakat memleketteki münâsebetizlikler bundan ibâret değildir. Biz size ne vakitten beri umûr-ı idârenin nakısalarını tasvîr ediyoruz. Siz, bu gibi şeylere kulak asılmıyorsunuz. Ve kulak asmamakla bu işler yoluna girer, girecektir sanıyorsunuz. Biz ise endişe içindeyiz... Zira bugünden daha ziyâde bizi istikbâl rahatsız ediyor.

İnsanların idâresi için birtakım prensipler vardır. Kaç kere yazdık ki demokrasi ve cumhûriyet hâlinde yaşayacak bir millet, fazîlet sâhibi olması lâzımdır, yoksa inhilâlele uğrar. Bizim ahvâl-i umûmiyemizde ne görülüyor? Fazîletin kâmilen aksi. Üç türlü ahlâk vardır: Ahlâk-i dîniye, ahlâk-i felsefiye, ahlâk-i teşrîiye. Bu birincisi bugün ictimâiyâtımızda diyebiliriz ki hemen tamâmen mahvoldu. O ahlâk fuzûli bir şey addedildi, daha daha sebep, tedennî olmak üzere. ithâm edildi. İslâm-ı dîniyenin şahıslar için vaz ettiği kavâid-i ahlâk, terk edildiği gibi heyet-i ictimâiye'nin hüsn-i hâlde bekâsına âid olan kavânîn de kâmilten unutuldu. Müslümânlıktaki ahlâk-i ictimâiye, hiçbir dinde o kadar mükemmel değildir. Fakt cehâlet gafletiyle bunlar görülemiyor. Lâkin doğrusunu söyleyeyim, şimdi değil, daha evvelden beri Müslümânlıktaki ahlâk-i ictimâiye memleketimizde lüzûmu vech ile teşhîr ve teşrîh edilmiş değildir. Bize, memleketimizde hiçbir kimse meselâ zekâtın ahlâk-i ictimâiye üzerindeki tesîrât ve hükmiyesini söylememiştir. Hâlbuki bu tesânüd-i ictimâiye'nin en mühim bir faslını teşkîl eder. Bugün

İngiltere Tevrat'ın kavâidiyle hareket etmiyor mu? Hâlbuki Müslümânlığın ahlâk-i ictimâiyesi ötekilerin hepsine müreccahtır. Bunu söyleyen büyük ecnebî müellifleridir.

Memleketimiz çok fazla câhildir. Laikliğin ne demek olduğunu hâlâ anlamamışlar, Ziya Gökalp merhûm bu kelimeyi, "lâ-dînî" diye yanlış olarak tercüme etmiş ve o yanlış tercüme yüzünden memleketimizdeki bir kısım sathî beyinler delâlette kalmışlardır. Yine bu yanlış tercümenin netîcesi olarak hükûmetin de maksadı ne olduğunu anlayan nâdirdir. Vâkıa Maârif Vekâletinin o emr-i garîbesi bu yanlış telakkîleri takviye ettiğinden mekteplerde çığrından çıkmıştır.

Ahlâk-i felsefe, bu nev ahlâk, zaten zevâd-ı ma'dûdeye münhasırdır. Tahsîl görenlerde ve akıl ve mantık sâhiblerinde bu ahlâk bulunabilir. Memleketimiz ise öteden beri pek câhil bir memleket olduğundan bu nev ahlâk kavâidinin bizce bir tesîri olamaz. Bizde ekseriyet itibârıyla, diyebiliriz ki ahlâk-i dîniye yoksa sâir nev ahlâk da yok demektir.

Ahlâk-i teşrî'ye Buna ahlâk-i kânûniye de diyebiliriz ki kânûnlarımızın ifâl-i memnû'dan addettikleri şeylerdir. Bu nev ahlâka sâhib olmak için ya ilm ve fazîlet sâhibi olmak yâhûd te'dîbin tesîrinden kurtulmak lâzım gelir. Ahlâk-i felsefiye bahsinde dediğimiz gibi birinci cihet bizde nevâdirden. Kim kânûnları okuyup onun o emrine itbâi vazîfe-i vataniyesi bilecek? Ufak bir zümre. İkincisine gelince, bugün erbâb-ı cinâyâtın kânûndan hiç korkusu yoktur. İdâm cezâsının ortadan kalkması, aflar için sık sık muhâlif fırsatlar bulunması, sarhoşluğun hemen hemen esbâb-ı mahvdan addedilmesi, erbâb-ı cinâyât için birer istinâd-gâhtır. Demek ki ale'l-umûm bir fi'l-i memnû işlemekten memleketimizde insanı men edecek bir müesser yoktur.

Terbiye cihetine gelince, dünkü ve daha evvelki makalelerimizde beyân ettiğimiz vech ile terbiye nâmına da çok şey kalmamıştır. Ne eskisi, ne de yenisi malûm değil. Evvel-emirde İstanbul'a çok terbiyesiz halk doldu. Türk milletinin bir ananesi olan görgünün, sârı ortadan kalktı. Müskirâtın sû-i istimâli ırkımızın pâye-i ahlâkiyesini çok tenzîl etti. Bizde hayâ ve hicâb hem âilevî, hem dinî bir fazîlet idi. Halbûki bunlar dünya safasına mâni add edildiğinden onların da hükmü yoktur. Âileler, pek şiddetli avâmil altında inliyorlar. Bugün kadınlık da maâ't-tessüf şedîd bir buhrân içindedir. Ona yanlış telkînât vâkıa olmuştur. O hiç anlamadığı, bilmediği mâhiyetini idrâk ettiği bir iki hayâta girer girmez, ona fazîletten ziyâde rezîllikler gösterilmiş, işte âile râbitası da böyle berbâd olmuştur.

Mektebe gelince, o zümrüd-ü anka kuşuna benzer. Her mektebde, manen terbiye harâb olmuştur. Mekteb idâreleri Maârif Vekâletinden aldıkları talimât-ı acûbenümâ ile hangi usûl terbiyeyi tatbîk edeceklerini tayinde şaşırıp kalmışlardır. Ale'l-umûm mektebler acınacak hâldedirler. Bunlarda terbiye ciheti mühimdir. Türkiye'de hiçbir zamân mektebler şimdiki gibi karmakarışık bir hâle gelmiş değillerdir. Bizim mektebler için şimdi bir "Rus salatası" demekten başka bir söz bulunamaz. Eski zamânın mektebleriyle bugünkü zamânın mektepleri arasındaki fark tarîf olunacak gibi değildir. Maârifimizin idâresine sokulmuş olan acemî eller, orasını az zamân zarfında pek fenâ bir hâle getirmiştir. Matbûât husûsunda müdhiş bir tezelzüle uğradık. Bunu doğrulamak için bir dakika bile kaybetmeyerek, erbâb-ı ciddiyet ve ihtisastan mürekkeb bir heyet teşkîliyle maârif meselesini yoluna koymalı ve artık herhangi bir Maârif Vekâletine, mektepleri bozmaya müsâade etmemelidir. Maârifimizi bitiren işte bu müsâadekârlıktır. Hem lüzûmundan ziyâde masârîf ihtiyâr edilmiş, hem maârifimiz inhitâta uğramıştır. Mekteblerimizde tatbîk olunacak ve terbiyenin cereyânını kendi kendilerine tebdîl edemesinler.

Hâkimiyet-i Milliye refikimiz Dârü'l-Fünûn talebesinden bahsetmiş. Yalnız bundan bahsetmemeli, memleketin emvâl-i umûmiyesinde de bakmalıdır. Ahvâl-i umûmiyede görülen menâzır, çirkin ve mûcib-i esef menâzırıdır. Fakat bundan dolayı tenkîd edilecek, matbûât değildir. İstanbul birkaç ay evvel o hâle gelmiş idi ki hiç meyhane çalmamış olan Müslümân mahallelerinde bile bu menhûs dükkânlar açılmıştır. Bir taraftan da hafîf meşreb kadınlar hürriyetlerini çok sû-i istimâl ederek Türk asrının felâket-i manevîyesini tezyîd eylemişlerdir.

İstanbul'a gelen idâre memûrları, kendilerini manen küçük görmeden menn-i nefis edememişlerdir. Hakîkaten buranın işleri, herhangi vilâyetin işlerine benzemez idi. Bunu ne tayîn edenler anladı anladılar, ne de tayîn edilenler! Buradaki hükûmet işi, yalnız evrâka imza koymaktan ibâret olamazdı. Burada akl-i irâdenin işlemesi, şehrin maddî ve manevî ihtiyâçlarını kavraması lâzım gelirdi. Hatta bazı vazâif vardır ki onların ehli lâ-yenkati tebdîl edilmeyip vazîfelerinde eskimek lâzım gelirdi. Bundan başka hükûmet-i merkeziyeyi de ikâz etmek lâzım gelir. Maâ't-teessüf her husûsta bir mechûliyet hâkim oldu. İstanbul'da hiçbir husûsta bir terakkî adımı atamadı. Bizce asıl kabâhât en sıkı merkeziyet İstanbul'dadır. Bu usûl ile Ankara burasını idâre edemezdi. Nasıl ki edemiyor. Şehrimiz günden güne sönüyor. Dârü'l-Fünûn 'dan sûret-i mahsûsada bahse hâcet yok. Avrupa Dârü'l-Fünûnlarını görmeli. Bizim Dârü'l-Fünûnumuz onlara benziyor isefennü'l-

matlûb.Benzemiyor ise Dârü'l-Fünûn talebe cemiyetlerinden ilkin ve önce bahseden, zannedirim benim Viyana mektûbım olmuştur. Bu cemiyetlerin hemen hepsinde hâkim olan fikr-i şâyân takdîs ve ta'azzüzdür. Ben bunları çok severim. Bir Dârü'l-Fünûn talebesi, en nâdir bir gençtir. ve hepsinde bir fikr-i dilâverâne vardır. Bunlardan ufak bir dikkatsizlik veya kabalık sadrolunamaz. Bunların vesîle-i iftihârı her fiilde, yolunda ve münâsib-i vech ile hareket etmiş olmaktır. mâbeü'l-temâyüzleri hele bir kadın karşısında bir Dârü'l-Fünûnlu en hürmetkâr, nezâket-i mücesseme bir insandır.

Almanya'da her cemiyete yeni giren genç talebeye "foks" denir, eski Dârü'l-Fünûn umuzdaki "acemi nefri" tabîrinin muâdilidir. Eski talebeden biri buna usta rehber tayîn edilir. Eski, acemiye usûl ve erkânı kâmilten öğretir. Hele İngiltere'nin aiten mektebinde acemi, ustanın kunduralarını bile boyar! Envâ' ını süpürür.

Almanya'da, mehâsin-i ahlâkiyeden adûl etmemeyi müteahhid talebe cemiyetleri de vardır. Bunlar gayr-i meşrû bir münâsebette bile bulunamazlar. Ağzılarına içki almazlar. İsviçre'de de bir Zufa'nın cemiyeti vardır ki oraca nâmı hemen mukâddesdir. Diyeceğim bu cemiyet, Napolyonvakası üzerine bir emel ve vatanperverâne erbâb-ı iktidâr yetiştirip, memleketi yükseğe kaldırmaktadır.

İşte bizim memleketimizde vücûdu lâzım ve talebemizin ezhânını tahrîke lâyük muazzez bir emel... Hakîkaten Zufanın cemiyeti, İsviçre'ye pek muktedir adamlar yetiştirmiş vatanına ilmen güzîde hizmetler ifâ etmiştir. İşte bu ilim adamları, bugünkü bugünkü İsviçre'nin peydâ olmasına sebep olmuşlardır. Bizim Dârü'l-Fünûn umuzla AvrupaDârü'l-Fünûn ları birbirine benzemezler demiş idik. Çünkü biz bir bina bulunduğu gibi Dârü'l-fünûda vücûd bulur zabtına düşmüşüz. Orada emânet ve müderrislik için ne gibi şerâite itibâr edildiğini nazar-ı dikkatte almamışız.

Biz, o hayâtı bilmiyor idik. Ale'l-umûm istiârı teşkîlâtımızı bir isim koymakla vücûda getirdiğimiz gibi Dârü'l-Fünûnu da bir isim ile vücûda getirdik. "Hâkimiyet-i Milliye" refîkmiz İstanbul matbûâtına darılacağına, Ankara'ya bu gibi işlerde ciddiyetle ve ayne'l-yakîn bilerek karârlar vermeyi tavsiye etmeliydi. Ankara'daki bazı vekâletler asrî olmayı kurşun kalıplarına saçma dökmek kadar sehlü'l-husûs zannediyorlardı. O asrî müesseselerin her biri ne kadar emekle ne kadar senelerde ne kadar mesâî-i ilmiye ile vücûda geldiğini hesâba katan yoktu. Halbûki biz daha neredeyiz?

Bir de hükûmetimize âcizâne bir nasîhatımız var:

Herhangi bir vazîfeye tayîn edeceği zat ile o vazîfenin ehemmiyeti arasında münâsebet bulunmasına dikkat etsin. Şerefûlmekân bilmeyen Yoksa emirlerin infâzı kâbil olmaz. Bu da hükûmete okunur. Vekâletler bu husûsta çok müteyakkız davranmalıdırlar. Bazı vazîfelerde başa bile bakılır. Geçen sene mektebin talebesinden olan bir efendi, bir sene sonra o mektebe muallim tayîn edilemez. Maârif Vekâleti böyle şeyler yaptı. Fakat o zavallı muallimler âmiriyet mevkiinde bir türlü bulunamıyorlar. Vekîller anlamak istemiyorlar ki hidâset maneviyâtı tevâna bir gençliğin mevcûdiyeti tazammun etmez. Çocuklar genç demek değildir. Genç, yeni görgülerin, yeni zihniyetlerin ve yeni ulûm u fûnûn iktisâfâtının ilhâmâtına muhâtab ise yeni şeyler okuyor ise yeni tecrübelerde hazır bulunuyor ise işte o zamân onda bir yenilik vardır. Yoksa buradaki bir mektebin geçen seneki talebesinde o dediğimiz gençliği farz edemeyiz. Muhîtimizde böyle yetiştirme kuvveti hâmil oldu mu? Ankara'ya yine tavsiye ediyoruz. Yetiştirmek istediği gençleri evvel-i emirde evvel-emirde bî-arafâne olarak seçmeli. Bu intihâbâtın nasıl olacağını burada tekrar etmeyeceğim. Sonra bunları Avrupa mekteblerinde tahsîl ettirmeli ve bade'l-tahsîl yine orada faâliyyette istihdâm ettirilmelidir. İşte bu sâyede belki Avrupalı anâsır-ı ilmiyye sâhib olabiliriz. Yoksa emekler kâmilten boşa gider.

[*]Ankara-25 Bugünkü "Hâkimiyet-i Milliye" baş makalesinde Dârü'l-Fûnûn efendilerinin Splendid vakasını tedkîk ediyor ve diyor ki:

"Tramvay meselesi, dârü'l-muallimîn, tıbbiye Splendid meseleleri gibi birbirini takîb eden bu vakalar yeni nesilde inzâm ve inzibât duygusunun ne kadar muhtel olduğuna delildir. Karşımızda miskin ve mutabba bir gençlik görmek isteyenlerden değiliz. Mektebde iken medenî memleketlerdeki talebe nümâyişlerinin hikâyelerini gıpta ile işitirdik. Fakat bu nümâyişler genç neslin ideal ve mukaddesâta güzel merbutunu gösteren coşkunluklar idi. Zikredilen vakalardan hiçbirisi alelâde zâbıt vukûâtı çerçevesinden çıkamıyor. Bizi müteessif eden budur, matbûât hakîkatte iki senedir ektiğini biçiyor. Bâb-ı Âli gazeteleri kurtuluş gününden beri hürriyetle, anarşinin hudûdunu bir türlü ayıramadılar. Memleketin her sınıfında fikir ve devlet hayâtında ne kadar itibâr ve şeref varsa hepsini birer birer çürütmeye uğraştı. Vatanın bu büyük şan ve şereflerinden herhangi birini sevmeyi âdetâ ahkâkî bir tasavvur gibi göstermek istedi. Keyfi idâre yerine keyfi matbûât kâim oldu. Gazeteciler kâh kapı önüne üşüşüp kâh kelle isteyen, kâh kör ve sağır bir galebe ile istemezsin diye bağırarak eski ocak asîleri manzarası bağladılar." ve sonra soruyor:

"Ne oluyoruz? Eğer âli bir hüküm olsaydı, bütün bu hâdiselerin mücrimlerini, şerîk cürmlerini, fikir hayâtının başında bulunanlarda arar ve dürüst eden polis, hapseden hâkimden ziyâde isâbet etmiş olurdu. Hürriyet için tehlike-i hükümdâr ve hükümdârlıklar, istibdâd ve müstebdiller değil anarşidir. Hürriyete hücum eden silâhlardan hiçbiri içinden büyüyen kurt kadar zarar vermez. İki senedir yoldan yola saparak kendimizi arıyoruz. Temennî edelim ki bu arayış çok uzun sürmesin."

Hâkimiyet-i Milliye Refikimize[*]-İkdâm-9993-02.Recep 1343-27.KS.1341-27.01.1925

Salı s.1, 3

3.8.2. Ormanlara Dâir

Ağaç Muhabbeti-Ağaç Bayramı

Ormanların cemiyet-i beşeriye ifâ ettiği hidemâtı burada tadâd edecek değilim, yalnız memleketin iktisâd, sıhhat ve havası üzerine ormanların pek büyük olan teessürlerini kimse inkâr edemeyeceğinden bunları tahrîbden vikâye ve muhâfaza ile yeniden yetiştirilmesine çalışmak herkese terettüb eden bir vazîfedir diyebilirim.

Bizde orman, tabiatın insanlara bahş eylediği bir mevhibe olmasından dolayı onlardan inkitâ ve istifâda etmek u ve hava gibi umûma mübâhdır zihniyeti elân mevcûddur. Bu düşünce ve zan iledir ki her gün ormanın mahsûldâr toprağından istifâde etmek üzere tarla açmak ve çobanların sürülerine taze ot ve meralık yerleri temîn edebilmek için asırların yetiştirdiği hektarlarca güzelim ormanların yakıldıkları görülmektedir. Küçük biri tarla veya meraya tesâhub için servet-i milliyemizden milyonlarca liranın mahv ve ziyâna sebebiyet veren süflî, şahsî menfaatlerin kurbânı olan ormanlarımız bugün herkesi hayrete düşürecek kadar azalmıştır. Bundan elli-altmış sene evvel mekleketimiz-umûm arâzimize nisbeten %20-30 mikdârı ormanla muhât ve mestûr iken bugün maa't-teessüfkatiyât-ı tevâliye nefîcesi ancak %5-10 mikdâr ormanlık arâziye mâliktir. %30 kısım arâzi çıplak, ağaçsız hâli bir hâldedir ki [bu müdhiş aded] veya bu rakamların dehşeti bizleri fazla düşündürmeye, öğrenmeye sâik olmalıdır. Alman ormancılardan, Habrenh Henri Kota'nın 110 sene evvel Almanya için söylediği meşhûr bir sözü burada tekrarlamaktan kendimi alıkoyamadım. Üstâd diyor ki:

"Eğer insanlar Alman diyârını terk etseler yüz sene zarfında her taraf ormanla setredilecektir." Bizde de dest-i beşer bu kadar tahrîbkâr olmasa tabiat memleketimizi zümrüt gibi yeşillendirecektir demek mümkündür. Bugün dünyaca zirâat memleketi

tanılan vatanımız-arazimizin azimetine nazaran ormanca fakîr memleketler sırasına girmektedir. Halbûki komşularımız Bulgaristan, Sırbistan arâzi-i umûmiyesinin % 31-32, Romanya %23 mikdârı ormanlıktır. İsveç % 52, Almanya % 29,5, Fransa % 19, Yunanistan %15 ve hatta Haollanda % 8 nisbetinde ormanlıktır. Fransa bundan birçok sene evvel Faskonya Körfezini ve cenûb sâhillerindeki seyyâr kum yığınlarını eksebe sâhil çamı çamı gırsile tesbît ve tezyîn eylemiş ve böylece oralarda tavattun ve zirâati mümkün kılarak birçok orman amelesinin reçinecilik yüzünden hayâtının temînine muvaffik olduktan mâedâ müdhiş bir hâsılât elde etmiştir. Her hükûmet zirâate sâlih olmayan toprakları mümkün olduğu kadar ucuz bir sûrette örtmeye uğraşmaktadırlar ve meselâ her sene Hollanda'da 500-700 hektar kumluk, fundalık arâzi yeniden orman ihdâsıyla ümrân edilmektedir. Almanya her sene hâli ve gayr-i kâbil zer-i arâzisinden 10-15 bin hektar yani yüzde 75 mikdâr orman teşcîr-i sunî ile yetiştirmektedir. Bizde de böyle tesîsâtın başlamak üzere olduğunu memnûniyetle okumaktayız. Bugün fennî bir sûrette orman yetiştirmekteki maksad ve gâye mümkün olduğu kadar az masrfa ve zamân zarfıyla fazla mikdârda kıymetli haşeb istimâl etmek ve aynı zamânda kâbil olan yerlerde toprağın kuve-i netîcesini tezyîd etmekten ibârettir ki bunun iktisâdla olan derece-i irtibât ve münâsebâtı pek ayân görülmektedir. O hâlde ormanlar ve ormancılık, memlekete maddî ve manevî pek çok fuad bahsettikten mâedâ ticâret ve iktisâdiyatımız üzerine de müesserdir. ve hatta diyebilirim ki servet-i milliyetimizin faâl bir meblağ-ı tabîisidir.

Ormanların ne kadar mühim bir vâridât yuvası olduğunu Avrupalılar ve bilhâssa Alman ve Fransızlar gâyet iyi takdîr ettiklerinden Harb-i Umûmî esnâsında Almanların şimâli Fransa'da yaptıkları tahrîbâta karşı tamîrât komisyonu Alman madenleri, demiryollarından sora ormanları rehîn istemiş ve vâridâtının kendi nâm ve hesâbına cibâyetini talep etmiştir. Nitekim Almanlar da pek çok milyonlarca metre makeb haşeb kat ve ihrâcıyla sermâye-i asliyeye dokunmaksızın ihtiyât-ı müşâcerede borçlarını bu sûrtele kısmen hafîf edebilmişler ve elân edinilmektedirler. Her memlekette bilhâssa Rusya'da orman sirkatleri, yolsuz katiyât fâilleri pek büyük cezâlara çarptırılmaktadır. Bizde ise vâsi orman kıtaları, şehirlerden uzak bulunması memûr azlığından ve vesâitin gayr-i kâfi olmasından lâyıkiyle tefiş edilemiyor. Büyük mikdârda tahrîbât ancak tesâdüfî görölse bile fâilleri tamamıyla verilemeyip tecziye edilemediğinden bunun önüne geçilmek kâbil olamıyor.

Orman mekteb-i âlisinde talebe iken bahçe, köy ve uskumru köy civârında çok defa ve Beykoz orman ameliyatı mektebinde muallim iken bazen köylülerin yeni baltalarını

denemek için âtîden birkaç ağaca kıydıklarını gözümle görmüş ve derhal ormandan uzaklaştırmıştım ki bu ufak misâl bizim ormanlara ve ağaçlara karşı alâka ve kayıtsızlığımızı isbât ve izâha kâfidir. Tabiat ve ağaçlara karşı muhabbet Avupalılarda ferîddir deniliyor. Avrupa'da yaz kış küçük çocuklar müsâid havada gündüz uykusunu ağaçlar altında parklarda, çocuk bahçelerinde yaparlar. Gözlerini açınca serin hava, latîf kokular arasında, daha hoş ve canlı olarak hareket ederler. Biraz büyüyünce ufaklı, büyüklü turlara= gezintilere, tenezzühlere âilesiyle, arkadaş veya muallimleriyle iştirâk ederek kırlarda, yeşilliklerde tatîl günlerini istirâhatle geçirirler ki o yorgunluk giderme sâatlerinde bir ağaç gölgesi kıymetçe her şeyin fevkinde olduğundan ona karşı kalbinde bir muhabbet besler. Onu koparmak, kesmek isteyenlere karşı da bir hürmetsizlik duyar. Bu ağaç sevgisi mekteplerde hocaların eşya ve zirâat dersleirnde telkîn ettiği fikirlerle kuvvetlenir ve herhangi 10-12 yaşındaki bir çocuğa sorarsanız size birçok ağaçların isimlerini ve hatta kendisini gösterir. Demek ki çocuk ve büyükler hayâtta bu boş zamânlarını ağaçlar altında çiçeklerin muattar kokularıyla geçirirler ve hatta öldükten sonra yine parkuvarı ağaç ve çiçeklerle müzeyyen mezârlar kendilerine medfen olmaktadır. Orman derûn ve kenarında inşâ olunan sanatoryum, hastanelerden mâedâ muhtelif ikâmetgâhlar orman ve ağacı evleri, cemiyet ve kulûblerin müşterek sporlarına mahsûs müetaddid binâlar, genç ve ihtiyârlar hasta ve veremlilere birer istirâhatgâh ve nefâhet mahalleri teşkîl etmektedir. Almanyâ ormanlarının intizâmı, sokak, câdde ve şuselerindeki ağaçlarının bolluğu ile meşhûrdur. Meselâ yalnız bir Berlin şehri 3.850.000 ağaca mâliktir ki takrîben beher nüfus başına bir ağaç isâbet etmektedir. Marûf ve meşhûr âlim olan Brandenburgertor ile Kayser Fransuva Jojef Meydânı arasında İhlamuraltı Câddesinden mâ-edâ Berlin'in daha birçok mahalleri ağaç isimleriyle tevsîm edilmiştir. Şarlo Tenburg Westend arasında daha doğrusu Kaizerdam ile İşpandader Şusse arasında birçok yekdiğerini madûden kat eden mükemmel yeni câddeler-bulvarlar, iki tarafı ağaçlarla müzeyyen câddeler vardır ki her cins ağacın yeşillendirip gölgelendirdiği çiçekleriyle süslediği sokaklara kendi isimleri verilmiştir. Meselâ Kestane Bulvarı, ihlâmur, ceviz, karaağaç, meşe, çınar, kayın ve sâire câddeleri gibi-bu ağaçlara ne hidâyî nâbit ve ne de orman idâreleri tarafından gars edilmiştir. Berlin'de belediye dâireleri, parker müdüriyeti husûsî fidânlıklarında yetiştirdiği veyâhûd fidecilerden satın aldığı her nev orman ağaçlarıyla icâb ettikçe câddeleri böyle dilferîb bir tarzda düşünmektedir.

Yalnız Berlin değil, Almanyâ'nın en küçük şehirleri bile böyledir. Meselâ şimdi tahsilde bulunduğum Frabyurg şehri dâiren mâder ormanla muhât olduğu hâlde her bir sokağında

muhtelif ve müteaddid ağaçlar vardır. Geçen hafta bunlardan bir câddeyi iki taraflı olarak saydım, tam 128 ağaç ekserisi ceviz ve atkestanesi olup câddenin tûlu da 300-350 metre adar da mı demek 5-10 metre fâsıl ile birer ağaç dikmişler ve hüsn-i muhâfazasına gayret etmişlerdir. Ne olur bizde de hiç olmazsa yeni yapılan Mustafa KemalPaşa ve Fethi Bey, Recep Bey câddeleri ile şimdiden sonra küşâd olunacak yollara onar metre fâsıla ile 4-5 senelik fidanlar ikerek muhâfazasına gayret edip tezyîn etsek!.. Ya büyük şuselerde baştanbaşa eşcâr-ı müşemmire garsiyle hem bedîiyâta ve hem de ticârete ehemmiyet vermiş olmalarına ne demeli. Meselâ sâatlerce devâm eden meyve sıra ağaçları-kiraz, armut, elma, erik, ceviz, ıhlamur-âid olduğu belediyelerin, nâhiyelerin kasalarına her sene mühim bir vâridât temîn etmektedirler. Zira bunlar temessür zamânında müzâyede ile mültezemlere ihâle olunur ve parası belediyelerin kasasına girer. Bizde olsa mâl müşterek gibi her gelen geçen taşlar ve sâhibine yalnız bakması ve masraf etmesi kâr kalır. Ağaç bayramlarına gelince: Ağaç bayramları gençliği zirâatin bir hemşîresi olan bahçıvanlık ve ormancılığa teşvîk için mühim bir vesîle teşkîl ettiğinden her sene muntazaman ilkbaharda müsâid ve muhtelif günlerde aynı sahada yapılması şâyân-ı tavsiyedir. Fakat bugün bayramlarda mahallî orman ve zirâat fen memûrlarının reyinden istifâde şartır. Zirâ onlar toprağı ve iklimi tenebbüte müsâid ağaçları tanıdıklarından ve sûret-i garsilerine herkesten ziyâde vâkıf olabildiklerinden yardımlarından istifâde edilirse çekilecek zahmet, edilecek musaffi büsbütün boşa gitmiş olmaz. Her şeyden evvel dikkat edilecek mühim bir nokta yerli tohum ve fidelerinin ittihâbı keyfiyettir. Meselâ Avusturya veya Macaristan'da lâyıkıyla yetişen, mükemmel evsâfa mâlik bir ağacın fidanı bizim memleket iklimine, türâbına ve vaziyet-i coğrafiyesine muvaffık düşemez. Her ne kadar ilk zamânları genç yaşlarında güzel neşv ve nümâ bulursa da bi'l-âhire tecessümâtı batîleşir ve belki de mahvolurlar. Buna canlı bir emsel Çatalca ve Kâğıthâne'de Avusturya fisanlarıyla yapılan teşcîrdir ki matlûb olan netîceye maa't-teessüfdesnerj olunamamıştır. Bir de yabancı fidanlar günlerce yollarda kaldığından korumak mahzûrları ile nakliye ücreti orman tesîs ve masrafını çoğalttığından teşcîr sınıfı prensiplerine muğayyerdır.

O hâlde fidan ve tohumlarımızı nasıl temîn edelim sualine verilecek cevâb pek basît ve icrâsı her tarafta kolay olan bir iştir. Meselâ şehremâneti-İstanbul ve civârı için parkta veya çiçek bahçelerinde 5-20'şer aralık arâzisini fidanlığa tahsîs ederek her sene eşcâr-ı müşemmire ve gayr-i müşemmire orman ağaçlarından binlerce fide yetiştirebiliyor. Kendi ihtiyâcından mâedâ mütebâki fideler ufak bir meblağ mukâbilinde mekteblere satılacak olsa emînim ki ağaç bayramından beklenen maksadın yarımı böylece temîn ve en müşkil

meselenin halli kolaylaşmış olur. Bundan mâedâ eğer her şehir-eğer mevcûd ise orman civâr ve derûnundaki fideliklerden veya husûsî fidan yetiştiren müessesâtın fidanlarını tedârik edebilmelidir. Avrupa'da tohum ve fidancılık pek müterakkî olup mühim bir ticâret, sanat hâline girmiştir, hatta miri ormanlar bile lüzûmî hâlinde ihtiyâcı bulunan tohum ve fidanları bugün müessesâtın satın alırlar.. Eğer bizde orman müdürîyet-i umûmiyesi bu teşebbüse önyak olarak hükûmet ormanlarında tohumları toplattırıp ve birer fidanlık tesîs ederse cidden ormancılığa büyük bir hizmet etmiş olur ve böylece birçok hâlî arâzi ve ormandaki noş mahalleri bu fideciklerle tedricen ilâ olunarak yeni yeni ormancıklar ihdâs edebilir ki bunların muhâsenet ve ehemmiyetinden bahsetmeyi zâid bulurum veyâhûd burada olduğu gibi ormanda tabî bir sûrette sık ve kesîf yetişen fidanlardan istifâde etmek ve bunları tedricen ziyâyâ alıştırarak her ârzû olunan mahale gars edebilmek kâbildir ki böylece fidan masârifini kazanmış olur ve 30-40 sene zarfında gayr-i münebbit bir topraktan hâsılât almaya ve ormanın sâyesinde dinlenmeye başlarız.

Ahmed Midhad-Ormanlara Dâir Ağaç Muhabbeti-Ağaç Bayrâmı-İkdâm-10233-

13.Rabiülevvel 1344 Cuma-02.10.1341-02.10.1925-s. 5

3.8.3. Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Teessüsü ve Usûl-i İdâresi

(Hars Dâiresi Neşriyâtından)

Umûmî kütübhânelerin şekl-i hâzırı 19. Asırda meydâna gelmiştir: Hükûmetçe kütübhânelerin lüzûm takdîr edilerek bütçelere tahsîsât konulmuş, idâresi şahsî memûrlara tedvî edilmiştir. O sâf ve şerâit-i lâzimeyi hâiz binâlar inşâ edilerek umûma küşâde bulundurulmaya başlamıştır.

Asrımızda umûmî kütübhânelerin pek-azı müstesnâ olmak üzere-muayyne şerâit dâhilinde herkes için serbesttir. Lakin bu serbestiyeden yalnız ilim ve fennin bir şubesinde tettebbuâtta bulunanlar istifâde edebilirler. Hâl-i hâzırdaki şekilleriyle bu müessesât, ekseriyeti teşkîl eden mütâalatıyla öyle vaktini hoş geçirmekten ve tenvîr-i efkârıyla hâdim olmaktan uzaktır. Bu sûretle umûmî kütübhânelerdeki eserlerden istifâde edemeyen halk, kendi aralarında tesîs ettikleri mütâala dernekleri, külûbler ve ve sırf ticârî mâhiyeti hâiz, para ile ödünç kitâb veren kütübhâneler vâsıtasıyla bu husûstaki ihtiyâcâtını tatmîne uğraşmıştır. 17'nci asırda İsviçre'nin Zürih şehri gençleri bir halk kütübhânesi tesîs sûretiyle ilk mütâalaa derneğini vücûda getirmişlerdir. Bu nev dernekler, ancak 17'inci asrın nihâyetlerinde tekessür etmeye başlamıştır. Halkın tadrîsi bilâ istisnâ her yerde hükûmetin vazîfesi meyânına dâhil olmakla beraber kütübhâneler tesîs ve idâresi birçok husûsî

birliklerin ve cemiyetlerin ism-i himmetidir. Bu nev birlikler meyânında saksonyanın ve Fransa'nın cemiyetleri geçen asırda teşekkül eden en marûf birliklerdir. O zamândan beri aynı gâye ve hedef için tesîs ile icrâ-yı faâliyet eden birçok cemiyetler, birlikler vücûda gelmiştir. Bunlar meyânında halk kütübhânesinin tekâmülü için pek çok uğraşanlar ve müzâherette bulunanlar mevcûddur. Paris'te Franklin cemiyeti askerî kütübhâneler tesîsi ve taşra kütübhânelerine ucuz kitâb tedârîki husûsunda çalışmış ve büyük fedâkârlıklar göstermiştir, İtalya'da Dante İlikyeri memâlik-i ecnebiyede toplu bir hâlde yaşayan İtalyanların mütâlaa ihtiyâcını tatmîn eder. Bu müessese bahriye askerini mütâlaaya teşvîk ve ihtiyâclarını tatmîn için 1907'de Filorina'da Le Ganavale cemiyeti vücûda getirmiştir. Almanya'da şehir kütübhâneleri tesîsini teşvîk maksadıyla teşekkül eden ve 1844'te teşkîl eden cemiyetler bu meyânda zikredilen marûf müesseselerdendir. Husûsî birliklerin derece-i faâliyetlerini âtûdeki bir iki misâl irâe eder:

Paris'te Franklin cemiyeti 1870 senesi bidâyetinden 1898 senesine kadar 1.800.000 frank kıymetinde 688,000 cild kitâb fûrûhatine delâlet etmiş. Almanya'daki bir cemiyet ise yalnız 1901 senesinde 2722 kütübhâneye 71,894 cild kitâb irsâl etmiş ve 18,888 cildle 383 yeni kütübhâne tesîsine delâlet etmiştir. Yine Almanya'da diğer bir cemiyet ise yeniden fazla halk kütübhânesinin tekemmül ve inkişâfı için uğraşmış, elli sene zarfında bu maksad için 1.700.000 altın mark sarf etmiştir. Dâire-i faâliyetleri bir şehre münhasır olan birlikler meyânında 1896 senesinde Zürih'te teşekkül eden Bestalotsi cemiyeti, Zürih şehrinde cesîm bir kütübhâne ile müteaddid şubeler ve mütâlaa salonları tesîs etmiştir. Viyana'da 1897'de teşvîk ile teşekkül eden Çebntral Biblioten cemiyeti de Viyana'da birçok kütübhâne vücûda getirmiştir. Bu cemiyetlerin faâliyetlerinde maâriif himâye ve teşvîk için vukû bulan şahsî muâvenetlerde istinâdgâh teşkîl etmiş ve halk kütübhânelerinin inkişâfına büyük bir âmil olmuştur. En büyük şeref enasıl İskoçyalı Miyayerder Karneci'ye âid olup Amerika hükûmeti müttehidesinde vücûda getirilecek kütübhâneler için 1906 senesine kadar 43.299.191 dolar teberruâtta bulunmuş ve her senede bu teberruâtına devâm etmiştir. Amerika'da Fernaci'nın bu eserini takîb edenler çoğalmaya başlamış, Şikago şehri için Nisubori 2 milyon, John Kariyar 3 milyon teberru etmiş, Jepibudi Baltimurşehrine 1.300.000 dolar Jaimes Raşfiladelfya kütübhânesine 1.500.000 milyon teberruâtta bulunmuşlardır. Kütübhâneler için yukamşebe azamı muâvenette bulunanlar pek çoktur. İngiltere'de Passmarcedeerds Yolın muhtelif kütübhâneleri himâye ve müzâheret için senevî 2000 İngiliz lirası vermiş Bethnal Green halk kütübhânesine 20,000 Lanbervelli halk kütübhânesine 13500 Hammersmit edverds kütübhânesine 50000 bin İngiliz lirası

müzâherette bulunmuştur. Fate Henrik ise meşhûr âlim olan Resmolkisyonu milletine hediye etmiş ve Lamberth kütübhânesinin inşâsı için de 25,000 İngiliz lirası vermiştir. İngiliz zâdegân-ı zenginlerinin vukû bulan teberruâtı pek büyük bir yekûn tutar. Almanlar bu husûsta İngilizlerden asla geri kalmamışlar ve asrî halk kütübhânelerinin tesîsi için çok fedâkârlıklar göstermişlerdir. Profesör Leo vefâtında bir milyon altın marka yakın servetini kütübhânelere terk etmiş, Haiman Homo 600 bin mark, Befalıabe 150 bin mark, Muller Otto 20 bin, Stuttgardlı Engharan 80 bin mark teberruâtta bulunmuşlardır: Bunlardan başka pek kıymetli teberuâtta bulunanlar binlerce kişiye baliğ olur. Bu ve buna mümâsil müzâheret Avrupa'nın hemen her memleketinde görülür. Hollanda'da da inşa edilmekte olan bir kütübhâne için hüviyeti izhâr etmeyen bir zât 100,000 filorin irsâl ettiği gibi Avusturya'da da Ottenndorfer 200,000 filorin ile müzâherette bulunmuştur.

(Mâ-badı var.)

Ahmed Safet-Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Te'sîsi ve Usûl-i İdâresi (Hars İdâresi Neşriyatından)-İkdâm-10405-16.Ramazân 1344 Salı-30.03.1342-30.03.1926-s. 2

3.8.4. Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Teessüsü ve Usûl-i İdâresi

(Hars Dâiresi Neşriyatından)

[Dükkü Nüşadan Mâ-Bâd.]

İngiltere ve Amerika'da her karye ve kasaba için "Halk kütübhânesi tesîsi vergisi" nâmiyla bir vergi ihdâs edilmiştir. Gerçi bu vergi mecbûrî olmamakla beraber vâridâtın her sene tezâyidi, halkın bu vergiyi memnûniyetle ödediğini irâe eder.

İngiltere parlementsusu William Evart'ın teşvîk ile 185 senesinde mezkûr mebûsun ismine izâfen tesmiye edilen kânûnu kabûl etmiştir. Bu kânûna göre lâakal 10,000 nüfusu olan kasaba veya şehirde vergi ile mükellef olan şahsî halk kütübhânesi tesîsi için mürâcaatta bulunursa vergiler ile mükellef senenin nısfî kütübhâne tesîsini iltizâm ederse o şehirde mecbûrî bir kütübhâne vergisi tatbîk edilir. Bir ingiliz lirası vâridâtın yarım penni kütübhâne vergisi istifâ olunur. Kütübhânelerin teberru sûretiyle de tedârik edileceği düşünülerek bu vâridâtın yalnız kütübhâne binâsının inşâ ve idâresine hasrı tensîb edilmiştir. Bu kânûn evvel-i emirde yalnız Biritanya'da müri idiyse de 1853'den itibâren İskoçya ve İrlanda'da da tatbîk edilmeye başlanmıştır. Sonra elleri bu kânûnun kasaba sekencesinin mikdârını tahdîd eden mâddesi tadîl edilmiş, istifâ olunan verginin mikdârı tezyîd edilerek yarım penni bir penniye iblâğ edilmiştir. Mamâfih kasaba veya şehir

belediyesinin mürâcaatı üzerine bı mikdârın iki penniye iblâğı da kabûl edilmiştir. Bu kânûnun tatbîkından hemen iki ay sonra ilk halk kütübhânesi Norvvich'de tesîs etmiştir. Hâl-i hâzırda İngiltere'nin en cesîm halk kütübhânelerinden birisi olan Manchester kütübhânesi dördüncü derece olarak vücûda gelmiştir. Bu kütübhânenin husûsî inşâ edilen binâlarda on dört büyük ve beş küçük şubesi vardır. 340,442 cilt eseri ihtivâ eder ki bu meyânda yalnız 19,3000 cilt hâricde mütâlaa için iâre olunur. 1847 senesinde bütün şehri belediye reîsi Josiah Quincy vergiler vâsıtasıyla halk kütübhâneleri tesîsine gayret etmiştir. Bu teşvîk sâyesinde hükûmât-ı müttehîde Amerika dâhilinde Massachussetts hükûmeti 1851'de bir kânûnla vergiyi kabûl etmiş, bunu pek az zamân sonra bütün Amerika şehirleri taklîd etmiştir. Bu vergielerin mikdârı şehirlere göre tahâllûf eder. Kütübhânenin hîn teessüsünde istîfâ olunan mikdârını bade'l-teessûf tenzîl eden birçok şehirler mevcûddur. Bazı şehirlerde ise kütübhâne vergisinden başka birtakım vergi hâsılâtı da (köpek vergisi ve sâire gibi) sırf kütübhâne tesîsine hasredilir.

Amerika'da bu sûretle teessüs eden en büyük kütübhâne Newyork'taki Public Library olup 45 milyon altın frank ile vücûda gelmiştir. Şehrin muhtelif mevâkında bu ana kütübhâneye merbût 40 şube küşâd edilmiş olup 927 memûr tarafından idâre dilir. Kütübhâneye dünyanın her tarafından 2972 risâle gelir. Bu kütübhâne heyet-i idâresi 872 iâre istasyonu ve seyyâr kütübhâneleri vâsıtasıyla 1.113.457 kitâbın mütâlaasını temîn etmiştir.

İngilizlerin de halk kütübhânelerine yine atfettiği ehemmiyet ve teksîrine sarf ettikleri gayreti şu istatistik irâe eder:

İngiltere 1866 târîhinde yalnız 19 halk kütübhânesi mevcûddu. Bunların mikdârı 1868 senesinde 52, 1885 senesinde 251, 1900'da ise 589 adede bâliğ olmuş ve senevî mütâlaa olunan kitâb mikdârı ise 40 milyon râddesine çıkmıştır. Amerika'da bu terakkî v einkişâf daha serîdir:

Newyork'taki Library club'ın yirmi beşinci sene-i ictimâiyesi münâsebetiyle neşrettiği Amerika'daki kütübhâneciliğin târîhçe-i tekâmülünden bâhis birer risâlede âtîdeki şâyân-ı dikkat malûmâta tesâdüf olunur: 1885 senesinde Amerika'nın en cesîm bir kütübhânesi olan Washington'daki konferans 565,000 cild kitâbı hâviydi. Zamânımızda ise Amerika'da 2 milyondan fazla kitâbı olan müteadid kütübhâne mevcûd olduğu gibi 600 binden fazla kitâb ihtivâ eden kütübhâneler de çoktur."

"Müttehîde-i Amerika'da 1885 senesinde 50 bin ciltten fazla kitâbı olan 48 kütübhâne mevcûddu, 1909'da aynı mikdâr kitâbı ihtivâ eden kütübhâneler 218 adede bâliğ olmuştur.

Aynı târîhte tekmîl-i Amerika'da 1987 kütübhâne olup, bunların en küçüğü lâakıl 1000 kitâbı ihtivâ ederdi. Pek az zamân sonra kütübhâneler 5640 adede bâliğ olmuş ve 20 milyon kitâb 63 milyona iblâğ edilmiştir."

Müttehide-i Amerika'nın bi'l-umûm kütübhânelerinde 1876 senesinde 8,800,000 cild, 1895 senesinde 35 milyon kitâb mevcûddu. 1909 senesi nihâyetinde ise mütâlâa olunan kitâb mikdârı 75 milyona bâliğ olmuştur."Avrupa'nın birçok memleketlerinde belediye, kütübhâne tesîsi, kitâb mübâyası gibi husûsât için cüzî bir tahsîsât ayırabilmektedir. Yalnız Almanya'da, İngilizlerin ve Amerikalıların kütübhânegiliğe verdikleri ehemmiyet cidden takdîr edilmeye ve bu harekete imtisâle başlanmıştır. Halk kütübhânesine müzâheret lüzûmundan Avrupa'da ilk evvelâ 1828 târîhinde İsveç paramentosunda bahsedilmiş fakat bir netîce elde edilememiştir. İlk şeref saksonyaya âiddir. 1847'de mebûs Doktor Faifer'in teşvikiyle hükûmet bütçesine, halk kütübhânelerine muâvenet için 10.000 mark tahsîsât vaz edilmiştir. İsviçre'de ancak 1905 senesinde bütçede kütübhâne faslı nâmıyla 60,000 İsveç kurunu kabûl edilmiştir. Bu meblağdan her bir şehir ve kasabaya senevî 75 İsveç kurûnu isbât etmektedir. Fakat mezkûr kasabanın kütübhânegilik için aynı mikdâr meblağı tedârik etmesi de şarttır. Norveç'te hükûmetin müzâhereti 200 kurûn tutar. Danimarka paramentosu 1904 senesinde 10,000 kurûn tahsîsâtı kabûl etmiştir. Hollanda Dâhiliye Nezâreti ilk evvelâ 1911 senesinde belediyelerin de kütübhâne tesîsi için tahsîsât vermeleri şartıyla 10,000 Flemenk filorinini, birlikler vâsıtasıyla idâre olunan on iki serbest kütübhâne arasında taksîm etmiştir. Fransa maârif nezâreti, heyet-i müşâverenin tensîb ve muvaffakiyetiyle halk kütübhânelerine öteden beri yalnız kitâb göndermek sûretiyle müzâherette bulunmaktadır.

Ahmed Safet-Halk Kütübhânelerinin Sûret-i Te'sîsi ve Usûl-i İdâresi [Halk İdâresi Neşriyatından]-İkdâm-10406-17.Ramazân 1344 Çarşamba-31.03.1342-31.03.1926-s.2

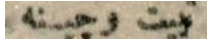
3.8.5. Türkiye Cumhûriyeti Arması Münâsebetiyle

Türk Efsânelerinde Millî Alâmetler

Türkiye Cumhûriyeti millî armanın esâsâtı hakkında danışırken elbette arma muhteviyâtının Türklerin millî ananelerinden çıkarılmasını bekliyoruz. İslâm Türk hükûmetleriyle diğer İslâm hükûmetlerinin devlet armaları Mısır arkeoloji cemiyeti tarafından neşredilmiştir. İslâm ve Türk hükûmetlerinin eski armaları Avrupa'da İslâm ve Türk hükûmetlerinin eski armaları, Avrupa'da İslâm sükûnâtıyla iştiğâl eden zevâtın ve husûsen Petersburg İrmitaj müzesindeki sikkelere ve başka koleksiyonlara isâha vâridâta

âid Markof TizihavinKrehler'in eserlerinde İran ve Anadolu sükûnâtındaki remizler ise gâlib, tevîd, mübârek beylerin matbû kataloğlarında bu hutût-ı tevaffukiye (cild 2 s.91)de kısmen gösterilmiştir. Mısır âsâr-ı kadime cemiyeti de böyle armaların sûretlerini ayrıca bir risâle sûretinde neşretmiştir. Lâkin bunların bizim zamânımızda da tatbîk edilebilmesi cây-ı sualdir. Meselâ Selçuklularda Karakuş, şîr ü hûrşîd İlhanilerin meskûnâtında süvârî sûreti iki eliyle hilâl tutmuş bir adam, arslan veya güneş ve her ikisi berâber olacak şîr u hûrşîd, karakuş, deve resimleri veyâhûd on iki senelik Türk takvîmindeki hayvanat teressüm edilmiştir.Sonuncularda, remz olarak değil, sene takvîmi alâmeti olarak teressüm olunmuştur. Bazen de hânın kendi âilelerine mahsûs it sürûleri ve emlâkına vaz olunan damga, altın, orada da tarak timurluğun mihrinde (Fransa Kralı 6. Şarlot Köndöblen mektûbunda) üç halka ve buna müşâbe şeyler teressüm edilmiştir. Bunların hiçbirisi dâimî bir sûrette müstamel olan millî, umûmî Türk remzi değildir. Buradaki motiflerin iki armada kullanılıp kullanılmayacağı cây-i sualdir. Türklerin ibtidâî târîhine âid efsâneler arasındakurt hikâyesi Türk edebiyatında defeâtle tanıtılmıştır (M. Şemseddin: Türk Târîhi 17,3-7 Dökbini tercümesi: 2, 27-275, 3, 7, Köprülüzâde: Türk Edebiyatı Târîhi:1 54-59). Kurt, Göktürklerde olduğu gibi bazen vâlide, Uygurlarda olduğu gibi bazen de pederdir. Oğuzlarda ise TürkHanımlarıyla Türk kavminin müşkil zamânlarında hak-ı fevkalâde sûrette hallâs ve fütûhât yolları gösteriyor. Göktürk hakanlarının bayraklarında kurt başı kullandıkları Çin imparatorlarının Göktürk hakanlarına kurt başlı bayrak hediye ettikleri herkesin malûmudur. Malûmdur ki lisân gibi mitolojinin de bir esâstan olup olmaması hâlâ meseledir. Son zamânlarda Rus-Alman lisân emelleri arasında Kafkas lisânlarına istinâd eden bir pannis mektebi inkişâf ediyor. Yakınlarda miralay Fazılof'un Moğolistan'daki keşfiyatı garbî Avrupa ve Romaâsârının daha mîlâd-ı aynisiden mukdem yani Hunların Avrupa'ya gelemsindençok evvel Moğolistan'daki Türk kavimleriyle Yunan ve Romalılar arasındaki medenî münâsebetler olduğunu meydâna koydu. Hilâlin Yunan, Roma, İran hendeklerinde kurdun aynı vech ile Göktürklerde olduğu gibi Romalıların Romolos hikâyesinde mevcûdiyeti mezkûr efsânelerin Türk mâlî olduğuna hükmettirmese de en eski kavimlerin müşterek mâlî olduğunu açık sûrette gösteriyor.

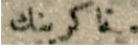
Kuş ve hayvanlardan bazıları Türk hakan sülâlerinde totem resmi ve âile damgaları, devlet arması hizmetini ifâ etmiştir. Cengiz sülâlesinin alâmeti Arkar Ahon'un bir hissi idi. Tatar Moğol (=Türk) muhârebesinde Moğollar (=Türkler) Arkarın izinden kaçtılar. Bugün d Cengiz'e mensûb bütün sultân ve zaisanların âile totemi arkardır. Aşağıda görüleceği vechle Cengiz sülâlesinin bu totemi de eski Göktürklerden kalmadır. Hilâl de Türklerin

millî remzidir. Cengiz Han'ın bayrağı beyaz zemîn üzerine siyah hilâl sûreti idi. Evlâdı zamânında İran, Türkistan deşte ekseriyâ averde veya mızrak başında istimâl olunurdu. Hilâlin Selçuklularda devlet ilmi olarak istimâli isbât edilemezse de Osmanlı sülâlesi müessesesi Osman Gazi'nin ak bayrak ve hilâl sûretini isitmâli (Miaralay Ali Efendi mekâlesi, Osmanlı Târîhi Encümeni mecmuası, numara: 46:192-202) Moğollardan gelmiş olduğuna ve Osman Gazi'nin İlhanilerle olan münâsebetine de bir delîl teşkîl eder. Türk ulemâsının hilâl hakkındaki makaleleri münâsebetiyle müsteşrik Bartold geçen sene Rus akademisi ay hakkında bir makale yazmıştır. Bu makale elde olmadığından mazmûnetinden maâlesef bahsedemeyeceğim. Her ne olursa olsun eski asırlarda Yunan, Rum, İran ve diğer kavimlerde hilâlin istimâl olunuşundan kat-i nazar kurûn ve svasatî ve âhirde de hilâlin bilhâssa Türk-Moğol alâmet-i milliyesi olduğu muhakkaktır. Şimdi hilâl yanına diğer bir millî alâmet alâmesi düşünülürse yeni münteşir Türkiyât mecmûası birinci cildinin kabı üzerindeki elinde meşale, ağzı açık kurt çehresi câlib-i dikkattir. Hilâl yanında diğer bir alâmet ilâvesi zarûreti hâsıl olursa demirciliği ifâde eden bir remzin alınması münâsib olur fikrindeyim. Demircilik bütün Türklere şâmil bir meslektir. Sınâat âleminde buna mukâbil çıkarılacak başka bir şey yok gibidir. Demircilikle Türk târîhinin her yerinde karşılaşıyoruz. Türk, Çin, Arap menbaalarının hepsinde Türklerin babaları demirci ve ekser şehirlerinde demircilik sanatı, diğer sanatlara gâlib olarak gösteriyor. Göktürklerin ecdâdından mağarada kapalı kalan Türkleri bir demircinin yardımıyla serbestiye kavuşuyordu. Kinşag dağlarında yerleştiler ve Çuçenler arasında demircilikle tanındılar. Çuçenler gâyet câhil ve vahşî bir kavimdi. (Yaticnhe) Türkler onların arasında onların elinde bir medenî unsur gibi unsur gibi sınâat hizmetlerini ifâ ediyorlardı. 7'nci, 8'inci asırsırlarda Kırgızlar da Yaticnhe Uluhan Ataitiki 250 Doralticer, Tingiz Han'ın İşirmek şehrine yürüyüp orada demircilik öğrendiğini ok başakları yapıp ticâret ederek geçindiğini ve işini terakkî ettirdiğini beyân eder. İşirmek şehri ilerisindeki İrmek şehrine benziyor. Çermak şehri şarkî Türkistan'da şimdiki Tuçe etrafında yâhûd İely şehri boyundaydı. Filvâki İdrisi'nin verdiği malûmâta göre buranın ticâreti tamamen esliha ticâretinden ibâretti. Onun kurbunda Bahvan şehri de tamamne sınâatî bir şehirdi. demir ihrâc ederdi. Selâmül-tercümân seyâhatnâmesinde Efkeş Türklerinin bütün kale kapılarını demirden yapmış olduklarından ve demir eritmek için gâyet büyük kazanları bulunduğundan bahsediyor. Mukaddes bugünkü Olyaata taraflarındaki eski Şelhison şehirleri ahâlisinin tamamen gümüş madenleri işiyle meşgûl olduklarını gösteriyor. Barman şehrinde ise altın madeni ocakları olduğunu zikrediyor.

Oğuzların demircilik işile iştigâl ettiklerine dâir ayrı bir kayıt görülmüyorsa da Sirderya ve Aral Gölü şimâlinde oturan Oğuzlarla Başkurtlar arasında (şimdiki Turgay vilâyeti) Gırhan yâhûd Gırcan unvânlı bir Türk şehri ahâlisinin diğer Türk memleketlerinde misli olmayan mahâret ve sağlamlıkta silâh imâliyle meşgûl meşgûl olmalarını kaydediyor. Yine o taraflarda Ural Dağları civârında Yayıt nehri boyunda olduğu daha yakında isbât olunan ve Oğuzlarla meskûn Sıksin şehrinin en esâslı ticâreti kurşundu. Yerinde, Ural Dağlarında binden ziyâde adamın bakır madeni çıkararak bunu Harezmi, Taşkent taraflarına komşuları olan Oğuz diyârına ihrâc ettikleri rivâyet olunuyor. Görülüyor ki Türkistan'ın her tarafında demir, bakır ve sâir maden ocakları ile marûf olan yerler pek eski zamânlarda Türkistan'ın diğer taraflarına veya komşu memleketlere masnûât yetiştiriyordu:

1-Çuçenler zamânında Göktürklerin melcesi olan Altay Dağlarında, 2-Tibanşan'ın garb hudûdunda Olyaata 3-Tiyafşan'ın şarkında Koçaulucu taraflarında, 4- Ural Medguhar taraflarında demircilik münteşirdi. Eskiden Göktürklerin şark şimâlisinde Kırgızlarla onların şimâl-i garbisinde Oğur kabilesi tarafından işgâl edilen Altay Dağlarının son zamânlarındaki sekenesi olan Altay Tatarları 17'nci asırda bile Rus istilâsına kadar gâyet mâhir demirci olarak tanınmışlardı. Radlof: O taraftaki demir eşyaları bularak Türklerin en kadîm medeniyeti hakkında bir der yazarak resim ve haritalarla neşretti. Orhun Âbidelerinin kâşifi Badirinef Altay taraflarındaki Türklerin eski sînâatlerini ve demircilik işlerini tavsîh etti. Tumeşen gibi bazı âlimler eskiden böyle demir sanatlarıyla iştigâl eden kavimlerin akvâm-ı âriye yâhûd dakitiye öyle bileceklerini ileri sürüyorlardı. Buna Kırgızların Cermenler gibi yüzlerinin sarışın olmasına dâir Çin menbalarındaki bir haberi delîl olarak gösteriyorlardı. Şimdi bu fikir tamamen reddedilmiştir. Demirci olan Tinlinliler Türk olduğu şimdi mûcib-i nizâ olamaz. Bu ârî nazariyesini vâzih sûrette reddeden Markuvat'tır. Markuvat Altay ve cenûbî Sibîrya taraflarındaki Türk kavimleri hakkında Ofi'nin malûmâtına istinâd ederek yakın zamânlarda ayrı bir makale de neşretmiştir. Başkurtların demirciliği eskiden beri marûftu. 16'ncı asrın nisf-i âhîrinde Başkurtlar, Başkurt diyârının şimâlinden geçerek, garbî Sibîrya'yı fetheden Ruslara karşı 17'nci, 18'inci asırlarda mütemâdiyen harp ediyor ve Rusların yollarını kesiyorlar, kendileri ormanda yaşarlar ve gâyet mükemmel silâh yapmakla marûfturlar. 18'inci asrın nisf-i evvelinde Ruslar büyük kuvvetler göndererek cenûbî ve şarkî Ural Başkurtlarının mukâvemetlerini kırdılar. İmparatoriçe Anna 1837 senesinde Başkurtlarda demirciliği men için ayrı bir fermân çıkardı. Sonra Rusya hükûmeti 18, 19'uncu asırlarda bu tedbirleri

ciddiyetle infâz etmiştir. Bu cihetten hatta son zamânlara kadar Başkurtlar arasında demircilik gizli bir hüner sayılıyordu. Altay Minvosin OrhanyavTürkleri içinde de demirciliğin Rusların aynı sûrette şiddetli tedbîrleriyle men olunmuştur. Bunun sebebi silâh yapılmasından korkmakla beraber iktisâdî birer kayıptı. Türklerde demircilikle münâsebatdâr efsânelerin en güzeli "Ergenekon" efsânesidir. 400 sene dağ içinde esârette kalan Moğolları, bir demirci dağları eriterek kurtardı: Ahâliye pek çok odun ve kömür vergisi koydular herkes vergisini getirdi. Bir sıra odun ve bir sıra kömür olmak üzere dağın böğründeki çatlağa istif ettiler. Dağın tepe ve yanlarına da odun, kömür yığıldıktan sonra deriden yetmiş kürek yapıp yere koydular, ateşleyip hepsini birden küreklediler.

 kudretiyle demir eridi, yüklü bir deve geçecek kadar bir yol açıldı. Moğollar yaruk (ziyâdâr) dünyaya çıkdılar. Ogün Moğollarca bayram sayıldı. O gün her sene bayram ederler ve o gün bir demir parçası ateşte kızdırırlar, kıpkırmızı olunca Uluhan bir ambar demiri tutup örsün örsüne kor, çekiçe vurur. Ondan sonra bütün beyler de bunun aynını yaparlar. Bugün çok itibâr edip, zindândan çıkıp ata yurduna geldiğiniz gün diyorlar. Bu efsânelerin eski Türk efsânelerinden ibâret olduğu fakat Türk yerine Moğol kelimesi geldiği muhakkaktır. Bugüne kadar Türk edebiyatınca istifâde olunmayan bazı Çin menbalarında Buvakte yine Cengiz'in ecdâdının efsânesi olarak mevcûddur. Reşidüddin dalga ve Reşidüddin yüzünden efsâneyi Cengiz'e tesebbüt etmiş demek doğru olamaz. Aynı vakit Cengiz'in huzûrunda bulunan Cenûbî Çin Belçikası Menhon Moğol hükûmdâr sülâlesinin asıl bunların şatoTürklerinden olduğu hakkında getirdiği gâyet vâzıh malûmâtta bu efsânelerin Cengiz'in ecdâdına Göktürklerden örse gelmiş olduğu görülür. Göktürklerin sûret-i katiyede Türk demircilik ananâtının merkezini teşkîl ediyorlar. Dağlık ve madenli yerlerde oturmayan, hayvan beslemekle meşgûl Türkler veya Maverâünnehir taraflarında olduğu gibi zirâatle iştigâl eden Türkler için demircilik en bâriz sanat olmuştur. Fakat Türklerin esâs beşiği olan Nibatsay Ural ve Altay taraflarındakileri bilhâssa "Tokyo" yâhûd "Türk" ismi taşıyanları demirciliği millî bir sanat bilmişlerdir. Sasanilere dâir İran efsânelerinde İran askerlerinin dâimâ İran hâricinden ve ekseriyâ Türkistan'dan getirilen eslihâ ile muhârebe etmiş olduğunu hatta Bizanslılarla olan muhârebelerinde Taşkent'te yapılmış oklarla harp ettikleri ve İranlılar nezdinde yalnız hariçten gelen eslihanın makbûl olduğu anlaşılıyor, halbûki ne Türk ne İran rivâyetlerinden Türklerin kendi komşularından hiçbir vakit silâh satın almış oldukları söylenmiyor. Bilâkis Türklerin Çinliler arasında kible'l-milâd vâkıa olan büyük muhârebelerden birisi kiblel-milâd 12. sene Türklerin silâh imâlât merkezi olan dağ ve ormanlarına gasp etmek

niyetiyle olduğu ve böyle muhârebelerin her vakit Hun ve Türklerin kendi imâlâtı olan eslihalarla icrâ edildiği Çin mehazelerinde musarrahdır. İran, Sasani efsâneleri Türk hakani oturan dağları içerisi Ejdehalarla memlû olan demir dağlar sıfatında teressüm ve Türk askerini de tam manâsıyla biz demir asker olarak tavsîf ediyor. Rüstem birinci defa olarak İkrasya'ya muhârebeye giderken babası Jal, ona Türkleri asliha ve elbise, külâhları, bilekelri, yüzleri hepsi demir ve umûmen demirle kuşanmmış demir bir millet olarak tarîf ediyor. Türklerin şamani itikâdâtında demirin kutsiyeti herkesçe malûmdur. 19'uncu asırda Türk etnografisi bâbında neşr olunan âsârla ve husûsen putenîn toplayan malûmâtla bu mesele epeyce tavzih etmiştir. Çongavya'da Oratha=Topa Türk kabilelerinin mahallî usûllerle demir izâbe ettikleri vakit okudukları şamani duâlar müteveffi Profesör Katang'ın gayr-i matbû âsârı içinde en güzel sayfaları teşkil ediyordu. Moskova'da Romansofmojo hânesinde mahfûz olan Orhun Türk yazılı (bunu Mösyö Milovaski tavsîf etmiştir.) Altay ve Cenûbî Sibirya taraflarından gelen diğer demir tabakalarla tamam bir ve güya bir demirci tarafından dövülmüş gibi görünüyor. Belki vaktiyle İran'ı fetheden Oğuz Türklerine ve Moğollara nisbeti muhakkak olan (ve belki de Orhun ve Uygur yazılı) demir esliha ve edevât bulunursa VücongaryaAltay eski demir ocaklarında bulunmakta olan demir esliha ve edevâtla mukâyese edilirse Türklerin fütûhâtlarını kendi demir imâlâtlarıyla yaptıkları maddî olarak tezâhür eder. Zirâati millî sanat bilen Çin imparatorları ilkbahar millî bayramında sapan tutarak zirâti tebcîl ettiklerine mukâbil Türk hakanlarının yine ilkbahar Türk millî bayramında örs üzerinde demir döverek millî sanat olan demirciliği ve madenciliği tebcîl ve tesîd etmeleri millî ve dinî bir merâsimdi. Bu cihetlerden zannımca efsânelerden armaya hilâl yanında konulması en münâsib vemuvaffik olan demir ve demircilik sanatına âid birer remz ve alâmettir. Kim bilir belki zamânla demir yollarının terkîsi nisbetinde, Türkler de dünyanın diğer milletleri içinde yine ecdâdının hünerleriyle imtiyâz kesb eder, efsânelerdeki meşgûliyetlerini tekrar ederler. Azerbaycan'da petrol işlerinde Türkler pek büyük muvaffakiyet göstermeye başlamışlardır. Bugün Türklerin oturduğu yerlerden orta Tiyaşan Ural küçük Asya umûmen dağ işleri için en müsâid yerlerdir.

Ahmed Zeki Velîdi-Türkiye Cumhûriyeti Arması Münâsebetiyle Türk Efsânelerinde Millî Alâmetler-İkdâm-10290-15.Cemâzeyilevvel 1344 Çarşamba-02.12.1341-02.12.1925-s. 3

3.8.6. İstanbul'un Eski Âdetlerinden

Yavedud'da Gül Pazarı

Eskiden Eyüp, Bahariye bostan ve bahçelerinde bahçıvanlar kethüdâsının zîr-i idâresinde olarak mor menekşe, lale ve mütenevvi sümbüller ve okka gülleri ve Bahariye sırtlarında da kâin tarlalarda kilitli ferliye yetiştirilir ve sanki ilkbahar çiçeklerinin yetiştirilmesi Eyüp, Bahariye bahçelerine mahsûs şey gibi addolunurdu. Hatta bahar mevsiminde açık havalarda herkes fevc fevc Eyüp'e gider. Bahar nevlesi addolunan peynirli pide ve yoğurt haşlama, yumurta, çayır peyniri, taze soğan mütellef şeyler alıp fulya tarlalarına çıkarlar, öbek öbek oturup taam ü tenezzüh ederlerdi. Her sene ilkbaharın hulûlüyle beraber Eyüp civârında Yavedud semtinde "gül pazarı" nâmıyla bir pazar kurulur. Çiçekçi, şekerçi ve sâir alâkadâr esnâf-ı muvâcehesinde getirilen çiçekler bilmüzâyede satılır ve mevsim hitâmına değin kilitli ahz ü itâ olunurdu.

Bazı ihtiyârlarımızın rivâyetlerine göre sümbül koleksiyonları yetiştirmekle marûf olan Flemenk'e ibtidâ mütenevvi sümbül soğanları Eyüp bahçıvanlar küthüdâsı tarafından sevk olunmuş imiş. Eyüp bostan ve bahçeleri, bahçıvanlar kethüdâsının zîr-i idâresinde olduğu gibi gül pazarı mahalinde onun nezâreti şâmil idi. Kethüdânın ve maiyet-i efrâdının merkez-i idâresi Eyüp câmi-i kebîri kurbunda elyevm [bahçıvanlar kethüdâsının kahvesi] nâmıyla yâd olunan kahvehâne idi. Bahçıvanlar kethüdâsı frangı icrâ olunan bir bahçe ve bostanın taraf-ı miriden istihsâl olunan harçlardan başka olarak yüzde dört harç yüzde bir oda resmi, yüzde bir de ustalara şerbetlik ki cemmen yüzde altı âidât alırdı. Taze meyve ve sebze satılmak meyve-i ter pazarı İstanbul suru hâric ve dâhilinde Üsküdar, Kasımpaşa ve Boğaziçi havâlisinde ve mahalât aralarında bulunan bahçe ve bostanlarda hâsıl olan her nev taze meyve ve sebze alelsabah meyve-i ter pazarına naklolunur ve taraf-ı devletten nasîb olunan pazarbaşı marifetiyle sattırılıp muâmele-i lâzimesi bâdû 'l-ifâ emrârına ruhsat verilirdi. Hatta şâir-i meşhûr Nazım-ı merhûm ağa Hüseyin Paşa tarafından meyve-i ter pazarbaşılığına tayîn olunmuştu.

Narh

Taze olarak gül olunmak üzere pazar yerine naklolunan her nev meyve ve sebze mahsûlâtına şehir emâneti tarafından vaz olunan narh fiyatıyla manav ve sebzeci esnâfi toptan mübâyaa edip dükkânlarında fiyatını tezyîd ederek halka satmakta olduklarından ve narha ne kadar dikkat olursa tesîri görülemediğinden bundan mütevellid mazarratın kısm-i küllisi bağcı ve bahçıvanlara ve bir kısım diğeri de sekene-i memlekete âid ve temeddü

işbu masrafı ifâya vâsıta olan esnâfa râci olarak ve bu hal devam ettikçe ve narh usûlü bakakaldıkça işbu ihtiyâcın teshîli mümkün olamayacağı anlaşıldığından taze olarak satılan her nev meyve ile sebzeyle mevzû olan narhlar seksen bir târîhinde lağvedilmiştir. Halbûki bu kere zikrolunan meyve ve sebzenin kıymet-i hakîkiyesinden ziyâdeye sattırılması hakkında şehir emâneti tarafından vaz olunan narh usûlü ve o lübâbda icrâ olunan takdîrât ile halkımızın mağdûr olmasına meydân verilmektedir. Yakın vakitlere kadar birçok bahçe ve ağaç meraklılarımız vardı. Bunların ekserisi de ketebeden ve memûrinden idi. Sabahları kapı kuvvetlerine kadar ve akşamları vazîfelerinden avdetlerinde, tatîl günlerinde ve hafta içinde boş kalan vakitlerinde bahçelerle meşgûl olurlardı. Hânelerinin idâresine kâfi sebze ile çiçek ve aşî gülleri yetiştirirler. Yabanî üzerine ilâ akçe ve Mustafa Bey armutları, kayısı, şeftali ve erik envâmı aşîlarlar ve bu gibilerden çoğunun hâricde eğlenceleri olmadığından geceleri yedikleriyle birleşip bahçe üzerine müdâvele-i efkâr ederler. Ezcümle yaz geceleri ictimâlarında kuyularda ve sahrınçlarda soğutulan bahçe mahsûlü meyveleri medh ve sitâyîşlerle tenâvül ederler ve bahçeleri mahsûlâtından reçel ve şurup da kaynatanlar da bulunurdu.

İstidrâd

Abdülhamîd'in meşhûr olan evhâmı cümlesinden olmak üzere vâkıf-ı ahvâl olan bir zâttan işitmiştim hâkân müşârûlileyh beylik bahçelerinden mürettib olara gül-i yevm saraya vürûd eden ve bazı vûkelâ ve vûzerâ tarafından kendisine takdîm olunan taze meyvelere asla el sürmediği gibi kendi taallukâtına da yedirmeyip kilercilere verirmiş. Kendi dâiresi için her gün Eminönü'nde meşhûr çiçekçi üftadın dükkânından dört nev mevsim meyvesi mübâyaa ettirmiş. Fakat Abdülhamîd bunlara da el sürmeyip kendi nefsi için mutemedi bir rivâyete göre süt birâderi olan İsmet Bey vâsıtasıyla ekseri Beyoğlu ve Galata ve bazen İstanbul tarafında bulunan yemişçi dükkânlarından gâyet hafî olarak taze meyve satın aldırıp tenâvül edermiş.

İstanbulumuzun başlıca mahsûlâtından biri de üzüm mahsûlü idi. Çamlıcalarda, Bulgurlu, Erenköy havâlisinde Kartal ve Tavşancıl civârında bulunan bağlarda en nefis üzüm yetiştirilir ve bunların kısm-i küllisi sofrâ üzümü olarak çarşıda pazarda satılırdı. Hele bu bahçelerimizin çavuş üzümleri nefâset itibâriyle kâinâtta yetiştirilen üzümlerin en lezzetlisiydi. Nûr-i fikâr parmak üzümü denilen cinsleri de lezzetliydi Rumeli ciheti bağlarının yapincak üzümü gâyet şireli ve mebzûl idi. Bu bağlar, Filoksera gibi bazı hastalıklara da dûcâr olarak pek çoğu bozuldu, tarla haline konuldu.

Kiraz, vişne, incir, dut ağaçları da bahçelere mahsûs gibiydi. Ekserisi bağlar ile beraber kurudu, mahvoldu. Eski kibârlar vaktiyle Çamlıcalara pek itibâr ederlerdi. Gerçi müstakil sayfiyeleri, Baoğaziçi yahıları idiye de çerkiri kiraz ve alelhusûs üzüm mevsimlerini Çamlıca'lar havâlisinde geçirirlerdi. 1280 târîhinde büyük Çamlıca karsında belediye bahçesi de küşâd edildi. Erkekler bahçe derûnunda eğlenirler, harem arabaları da bahçenin etrafında keşif ve güzâr ederlerdi. Geceleri bahçenin sayısız fenerleri fanusları etrafa ziyâlar saçır, ortalık nurlara gark olurlardı. Alaturka ve alafranga çalgılar minâviye sûretiyle icrâ-yı âhenk ederlerdi ve öyle geceler olurdu ki kalabalık tarîf olunamaz bir hale gelirdi. Yarı geceye doğru ince ve beyaz yeldirmelere bürünmüş şûh meşreb Hanımlar arabalardan inip bahçenin parmaklıkları hâricinde ve nazar-ı dikkate çarpmayan loşça mahallerde sevimli beylere refâkat ettikleri de olurdu. Oralara sanki muhteşem tuvaletlere tahsîs edilmişti. Mısırlı Fâzıl Mustafa Paşa'nın bu bahçenin karşısında sırayla müteaadid köşkleri vardı ve bahçenin muntazam ve tesviyesi husûsunda müşârûniley tarafından büyük himmetler sarf olunmuştu.

Behar hafta cumartesi günleri akşamları, köşklere gelmek, pazartesi günleri Kandillide kâin sahilhânelerine gitmekliği itiyâd etmişlerdi. Köşkte bulundukları bu iki akşam kapı ricâlinden ve Mısır'ın şuarasından, nedâmesinden pek çok misâfirler gelir, köşkte mükemmel taâlar edilir, bir de istekli olanlar bahçede geşt ü güzâr ederlerdi. Asr-i ahîrimizin müceddidlerinden Şinâsi Efendi merhûm, hayâtının son zamânlarını bu bahçenin ziyâretine tahsîs etmiş gibi idi. Nâmık Kemâl Bey'in de oraya bir muhabbet-i mahsûsası vardı. Bazı vüzerânın İstanbul sürûru hâricinde kâin kuvâ-yı mütecâveredede çiftlikleri vardı. Bu çiftliklerde husûle gelen zehâir ile çiftlikte mevcûd bulunan manda, inek, koyun, keçi misli hayvanâtın yünü, sütü, yağı ve arıların balı şehrimizin dâhilinde sarf olunurdu. Bazılarında değirmenler de vardı. Hatta birkaçında şarap imâlâthâneleri bile ihdâs edilmişti. Bu çiftlik ashâbı müsâid zamânlarında ehîbbâsı ve eşi dostu ile çiftliğe giderler ve çiftlik âlemleri yaparlardı. Türkler esâsen çiftçi oldukları halde köylülerimizin anane perestlikleri sebebiyle ttâbîk edilen usûl-i zirâat eski zamânlarda tatbîk edilen usûlün aynı mahsûlâtımıza cinsçe daha aşağı olmakla beraber doğrudan doğruya muhtekirler yeddine geçirdi. 1679 târîhinde İstanbul'da küşâd olunan sergi-i umûmide teşhîr edilen yerli ve ecnebî mamûlâtı edevât-ı zirâiye o zamânın vükelâsı ve rüesâsı ve edevât-ı mezkûreyi İstanbul'a getirmiş olan mühendisleri ve ahâli-i hayriyesi hâzır oldukları halde serdâr-ı ekrem Ömer Paşa'nın Küçükçekmece civârında kâin olan çiftliğinde tecrübesi icrâ olunarak bizim yerli mamûlâtı olan çift âlâtıyla altı çift öküz koşulmuş iken matlûb vechle

iş görmediği ve İngiliz âlâtına iki göz koşulduktaki sapanı keskin olacağından bir yeniden daha çok iş gördüğü anlaşılmıştır. Sonraları bu hallerin ıslâhı zımmından zirâat idâresi bankası ve zirâat mektepleri teşekkül etti ve zirâatimizden istifâde etmek için mütehasıslar yetiştirilmesine teşebbüs olundu. Sergi-i umûmiyeye vaz-ı eşya edenlerin nâil-i imtiyâz olanlarına verilmek üzere biri gümüş diğeri tunç olmak ve bir tarafta sergi ebniyesinin resmi ve bir tarfata serginin küşâdına dâir bir ibâre yazılı bulunma üzere iki nev madalya imâl ettirilmişti.

Ali Rızâ-İstanbul'un Eski -Adetleri Yavedud'da Gül Pazarı-İkdâm-10211-20.Safer 1344

Perşembe-10.09.1341-10.09.1925-s.3

3.8.7. İstanbul'un Eski Âdetleri

İlkbaharda Atların Çayıra Çıkarılması

Vaktiyle hayvanların çayıra çıkarılması da bir teâmül-i nâbi idi. Her sene çayır mevsiminin hulûlde Kâğıthane'de Emîr-i Âhûr Köşkü civârında Emîr-i Âhûr ağa yani istabl-i âmira müdürü nezâret ve marifetiyle çadırlar kurulur. Arpa emâneti memûriyetinde bulunan zât tarafından Emîr-i Âhûr Köşkü'nde hünkâra bir kuzu ziyâfeti verilirdi. Asrın vüzerâsı, vükelâsı da çadırlarda ittisâm ve ikrâm olunur, bir de istabl-i âmirada mevcûd olan hayvanlar takım takım huzûr-ı şâhânedan geçirilerek çayırlara çıkarılırdı. Bu resmin icrâsından sonra herkes hayvanâtı çayıra çıkarmakta artık serbest kalırdı. Çayır mevsiminin müddeti olarak evvelâ kırk gün, Emîr-i Âhûr ağanın ve çayır kâtibinin ve sâir-i rüesâ-yı memûrinin çadırlarında sıra ile davetler vâki olur, herkes izâz ü ikrâm olunur. Çalgılar çalar, küçükler raks eder. Geceleri meşaleler yakılıp envâ eğlenceler yapılırdı. Eskiden kibar konaklarında kilitli hayvan beslenildiğinden her konağın hayvanları çayıra çıkarıldığı gün hayvanlar alınların çayır otlarından âbineli sorguçlar vaz olunur, konağın Emîr-i Âhûr ağası zîr idâresinde olarak dâirenin gedikli ağalarından mürekkeb olarak bir alay tertîb olunur. Her hayvanın yularından bir kişi tutmuş olduğu halde yılğarlar şişirme gaydaları çalarak ve huralar teperek hayvanlar çayıra götürülür ve kurulmuş olan çadırlarda konağın ağavâtı ve seyisleri çadır müddetinin hitâmına değin envâ eğlenceler yaparlardı.

Istabl-ı âmira hayvanâtı için vaktiyle birçok çayırlar tahsîs olunmuştu. Evvelâ Kâğıthane, Alibey Köy, Silahdâr Ağa çayırları, Veli Efendi, Çatalca Sancağı dâhilinde Büyüçekmece Gölünün şimâlinden Kestanelik Köy sahasına kadar mümted olan çayırı [Çatalca çayırı, Dolap İstasyonunun ortasına tesâdüf eder.] Dolap çayırının Büyükçekmece Gölüne

müntehisinden şimâl-i şarkiye müteveccihen imtidâd eden ve Şamlar Köy altından geçerek ileride mütevâzı olan Sazlıdere Çayırı ve Büyükdere, Paşabahçesi ve civârındaki çayırlar, sâniyen Beykoz'a Hünkâr İskeleyi, Sultaniye, Çubuklu, Hadarpaşa, Kurbağalıdere'nin karşısına tesâdüf eden ve Papazınbağı denilen mahalle-i mümeten olan diğer çayırlar Göksu, küçük su çayırları, hâsılâtı kâmilen ıstabl-ı âmira hayvanâtına metrûk idi. Bunların hangi târîhlerde kimler tarafından, hangilerinin daha evvel, hangilerinin daha sonra ıstabl-ı âmira hayvanâtına tahsîs edildiği malûmumuz değildir. Bu tadâd ettiğimiz çayirlardan ve zirâ vükelâ ve sâir ricâl-i devlet hayvanâtının da müstefid olması teâmül-i kadîm iktizâsından olduğundan çayır mevsiminin hulûlünden evvel çayır kâtibi ve sâir memûrin-i âidesi tarafından münâsebet mevkileri gözetilerek herkesin hayvanâtı için tefrîk ve tahsîs olunan hudûdu havi tezkereler yazılır ve bu tezkereler ıstabl-ı âmira müdürü tarafından temhîr olunarak memûr-i mahsûsa tevdiyen konak sâhiblerine gönderilir ve götüren memûra da ıtıyeler verilirdi.

Selim-i sâlis devrinden sonra İstanbul'da hâneler tesîs edilerek saraya, cins hayvan yetiştirilmek üzere Göksu, Kandilli ve Anadoluhisarı arkasından Alemdağı'na müntehi olan Hekimbaşı ve Çavuşbaşı çiftlikleri istimlâk edilmiş olduğu gibi Beykoz çayırı kasında vâki Tokat çiftliği de hara-yı hümayûn ittihâz olunmuştur. Dördüncü Mahmûd-i sâniden sonra buralarda bir hayli cins hayvan yetiştirilmeye başlanmış ve bir müddet devam edilerek hayli terakkî husûle gelmiş iken devr-i Abdülhâmid Hân-ı sânide terk edilerek hârâ -yı hümayûn Kâğıthane'ye naklolunmuştur. Tokat çiftliği hârâsında yetiştirilip devr-i Abzülaziz Hânı da ıstabl-ı âmirâca ve teknik güzelliği ve tenâsüb-i endâmı ve irfâ ile pek meşhûr ve hâkân-i müşârünileyh râğbet-i mahsûsuna mazhar olan Tokat ili hayvan devr-i Hamîd'i ibtidâsına kadar başlamıştır.

Istrâd

Bir sene atların çayıra çıkarılması merâsimi günü Emîr-i Âhûr Köşkü'ne gitmek üzere Mahmûd-i Sâni, Beşiktaş Sarayından yedi çiftte tebdîl-i kayığına binmiş ve karşısında da müsâhib-i meşhûr Saîd Efendi'yi almış ve demiş ki: "Sa'id, buradan itibâren köşkün yukarıdaki sefasına çıkıncaya kadar eğer beni güldüremezsen imânım hakkı için yeminle takyîd edildiği sözünü mutlaka icrâ eder olduğunu ve pâdişâh kendisini sever ise de sözünü icrâ eder göstermek ve herkese bir gözdağı vermek için kendisini fedâ edeceğini bildiği için Saîd Efendi cidden telâşa ve latîf zemînli hikâyeler söylemiş, gâet fıkırdaklı taklîdler yapmış ve pâdişâhın mizâcını, zevkini okşayacak sözler söylemiş ise de onu

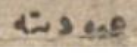
güldürerek mümkün olmamıştır. Saîd Efendi bu tarzın tesîr etmediğini ve güldürmeye muvafık olamazsa hayâtına uğurlar olsun demek iktizâ edeceğini görerek "Aman demişi pâdişâhım ben senin eski kolunum, çolak çocuk sahibiyim. Lütuf et, kerem et gülü ver" diye yalvarmış. Bir aralık da belki merhamet eder diye hüngür hüngür ağlamış. Pâdişâh ise vaziyetini tağyîr etmeksizin Saîd Efendi'nin tahlîs-i nefis için çırpındığına bakar ve cihetindeki teabbüsü muhâfaza edermiş. Kayık, Emîr-i Âhûr Köşkü rıhtımına vâsıl olarak yanaşıp kayığı terk etmişler. Merdivenden yukarıya çıkmaya başlamışlar. Sofaya bir iki basamak kalınca o vakte kadar yalvaran, ağlayan Saîd Efendi önünde yürüten pâdişâhın bir iki defa eliyle omuzuna dokunmuş. Sultân Mahmûd da dönmüş arkasına bakmış. Saîd Efendi demiş ki: İki basamak daha çıkınca bize öteki dünyaya doğru uğurlar olsun değil mi? Bundan sonra ha.. Bilmem... ne me gül ha... Bilmem ne me gülme demiş. Bu söz üzerine Sultân Mahmûd kendisini tutamayıp kahkahayı salıvermiş!..

Ali Rızâ-İstanbul'un Eski Âdetleri İlkbaharda Atların Çayıra Çıkarılması-İkdâm-10203-12.Safer 1344 Çarşamba-02.09.1341-02.09.1925-s. 3

3.8.8. Saltanat Devirlerinde Vükelâ Etrikalarının Numûneleri

Mahmûd-ı sâni asrında Vaka-i Hayriye'den sonra vükelânın en müteneffizi Hüsrev Paşa idi. Yeniçerilerin ilgâsı üzerine ortada deverân eden ürcûfeler ve kal u kıller dolayısıyla erbâb-ı sanat ile ashâb töhmet-i tefrîk olamayarak herkes, hünkâr nazarında taht-ı istibâhda bulunduğu ve kurunun yanında yaşın da yandığı bir sırada pâdişâha hoş görünerek teveccühünü celb etmek için câsûslukta bulunurdu. Esâsen kendisinin gâlib ve şâyân-ı hayret bir his-i tecessüse mâlik olduğu cihetle nezd-i hümayûnda gâyet makbûl idi. On sene devam eden ser askerliğinde İstanbul'u âdetâ yedd-i inhisârına almış ve halkı tir tir titretmişti. Müşârûnileyhi bilenler teşkilât-ı vücûdiyesinin eşi nâdir olduğunu söyler. Beşâşeti ve faâliyeti yerinde doksanlık bir ihtiyâr, sakal bembeyaz, burun büyük, gözler gâyet ufak fakat cevval, çehre kıpkırmızı, boyu kısa, vücûd şişmân, başta kulaklarına kadar çekilmiş bir Tunus fesi, arkasında topuklarına kadar bir hırmânı, iki elinde dâimâ akan terini idlemek için birer mendil, her vakit güler yüzlü, şen şâtr, gâyet nâzik, gâyet terbiyeli görünür ve görüştüğü adama meclûb olmuş gibi bulunurdu. Muhâtabının kalbine girip maneviyâtını keşf etmek fitratı icâbindan olup muhâfaza-i ikbâl için her türlü vâsitaya mürâcaat ederdi. O vakitler vükelânın kalbur üstüne gelenleri de Dâmâd Hâlil Paşa gibi hünkârın husûsî hizmetkârlığından yetişmeye efkâr-ı atike eshâbından ve Hüsrev Paşa tarafdârlarından ibâret idi.

O sıralarda kapı takımı denilen Bâb-ı Âli eâzım-i ricâline gelince, bunların da en müteneffizleri Pertev Âkif (Efendiler) Paşalar olup fakat bu iki zât da birbirinin hasm-ı canı idiler.

Pertev Paşa, nezd-i mahmûd hânında daha kabûl idi. Çünkü hünkârın kemânkeşlikte olan merâkından dolayı ok meydânı müsâbakasında muvaffakiyet-i şâhâne vukûunda denilen nişan taşları için kasîdeler, methiyeler velâdetlerde gâyet medâhâlî târîhler söyler ve söylediği târîhler mergûb olurdu. Muahharen Pertev Paşa'nın azl ü nefy ve müteâkıben idâmı üzerine Âkif Paşa onun yerine mülkiye nâzırı olmuştu. Mülk-i pâdişâhın ve onun nezâreti de biltâbi makâm-ı saltanatınındır. Binâenaleyh bu tabîrin istimâl-i sadâfete ve şân ü mugayyerdîr diye arz ederek o tabîri dâhiliye nezâretine tahvîl ettirmişti.

Reşîd Paşa 1254 târîhinde Paris sefâretine tayîn olduğundan hîn-i azîmetinde kendisini Mahmûd-ı sâni huzûruna kabûl edildiği sırada Mısır işlerinin dilhâh-i şâhânesini tenbîh etmişti. Mısır askerinin galeyânı ve idâre-i memleket husûsunda Mehmed Ali Paşa'nın muvaffakiyâtına mukâbil bilakis idâre-i Osmaniyenin tezebzübü cihetiyle sefîrin yalnız sözle teşebbüsâtı müntic-i muvaffakiyet olamamıştı.⁹⁷ Bu hal, Mahmûd-i sâninin Reşîd Paşa'ya karşı hiddet ve gazabını tevîd eyledi.

Bu gazab-ı şâhâne dâimâ yenilir ve yeni fikirler aleyhdârı olan ve nezd-i şâhâne müstemiren hâiz-i nüfûz bulunan Hüsrev Paşa'nın ekmeğine yağ sürüp Reşîd Paşa aleyhine hünkârı bir kat daha iğzab ederek Paşanın idâmına irâde-i istihsâl etmiş ve kendisini Londra'dan İstanbul'a davet eylemiştir. Reşîd Paşa Londra'dan da avdet edeceği sırada İstanbul'da bulunan dostlarının birinden bir mektûb alır ki mealî kendisinin bir tehlike-i azimeye marûz bulunduğunu ve pâdişâhın da hasta olduğu cihetle dersâadete avdetini mümkün mertebe tehîr etmesi lüzûmuna dâirmiş. Bunun üzerine Reşîd Paşa temâruz ederek gûyâ tedâvî için Londra'da biraz vakit daha kalması lâzım geleceğini merkez-i devlete bildirmiş ve az vakit sonra da Mahmûd-i sâninin vefâtı vukû bulmasından dolayı Reşîd Paşa da dersâadete vâsıl olmuştur. Reşîd Paşa İstanbul'a vüsûlünü müteâkıb Sadrazam Hüsrev Paşa'nın nezdine gittiğinde Hüsrev Paşa kendisine evâî nevâzişler ebzel ederek "Canım Paşa oğlumuz nerede kaldınız ve bizi çok beklettiniz"

⁹⁷Hüsrev Paşa ile aralarındaki münâferatı bahâne ederek ilân-ı isyân eden Mehmed Ali Paşa'nın askeri Kütahya'ya kadar gelmiş ve donanma-yı Osmanî Mısırlılar eline geçmiş ve idâre-i mülkiyesi ve vazîfe-i ntizâr-ı tevecühünü kazanıp himâye vaadini almış iken Tanzimât-ı Hayriye'nin ilânından sonra memâlik-i mazbûtayı tahlîye ve donanmayı iâdeye ve matbûata karşı arz-ı inkiyâd için Mehmed Ali Paşa'yı icbâra yine Reşîd Paşa muvaffik olmuştur.

dedikten sonra hünkârın kendisini görmek istediğini ve pâdişâşa teveccüh arziyet ve ubûdiyet eylemek üzere saraya gitmesini bi'l-beyân derhâl bir tezkere yazmış ve zarfın üzerin tahtûm-i hümayûna dühûlünüzde takdîm ediniz diye tenbîh etmiştir.

Reşîd Paşa da nebiyye sadrazamı vechiyle saraya gider, huzûra çıkar ve tezkereyi takdîm eder. Abdülmecîd, tezkere-i marûzayı mütâlaadan sonra Avrupa efkâr-ı umûmiyesinin hakkımızdaki itikâdını sual eder ve bu suali sonra hüküm süren sû-i idârenin nefîcesi olarak Avrupa'daki düşmanlarımızın hırs-ı mütezâyid, dostlarımızın da hayâl ve huzûru münkesir olup hatta memâlikimizin mukâsemesi bile vakit vakit mevzû bahs olduğu ve devleti böyle bir âkıbete dûçâr olmaktan kurtarmak behemehâl gözümüzü açarak terakkî ve temeddün yolunu tutmakla mümkün olabileceğini ananesiyle arz ve izâh ve bu bâbda bir lâyiha da takdîm edileceğini beyân ve ifâde eylemiştir. Paşa da bu tafsîlâtan müteessir olup hemen icâb-ı hâlin ifâsını irâde eder ve hîn ü vedâda Hüsrev Paşa'nın tezkeresini Reşîd Paşa'ya irâe ile "Bakınız sadrazam sizin için ne demiş" demiştir.

Reşîd Paşa tezkere-yi mezûreye göz gezdirip de "işbu arzımı efendimize takdîm edecek olan Reşîd Paşa ciennetmekân perederinizin idâm için fermân buyurduğu zâttır. Vücûdu dîn ü düveline bigâyet-i muzır olduğundan hükm-i pederi hemen icrâ buyurmanız münâsib olur." Mealinde olduğunu anlayınca Reşîd Paşa da huşanın yağı kesilir. Lâkin Abdülmecîd kendisine temînât verip avdetine müsâade ve lâyihaısnın da hemen takdîmini irâde eder. Reşîd Paşa âdetâ canını dişine alıp Tanzimât hattının südürüne öyle muvaffik olmuştur. Bazı zevât, tanzimâtın Reşîd Paşa kendi başının korkusundan ilân edildi derler. Öyle olsa da kabâhat mi etti. Pek çok emsâli gibi kendisinin de mahvolup gitmesi memleket için daha iyi mi olurdu?

Ne garîbdir ki Tanzimât-ı Hayriye hattının daha mürekkebi kurumadan ve hatta Reşîd Paşa'nın sadakât-i vefatâtını ve alelhusûs Mısır meselesini hüsn-i sûretle hele muvaffakiyetini takdîren zâtına mahsûs olmak üzere huzûrda talîk edilen müressi-i nişân imtiyâzın üzerinden bir ay bile geçmeden hâriciye nezâertinden azl ve Paris sefâretiyle kurb-ı saltanâttan tebîd olunmuştur. Reşîd Paşa'nın bu azli ve merkez-i devletten sefâretle tebîdi, Hüsrev Paşa tarafdârı olan efkâr-ı atike ashâbının Reşîd Paşa hilâfgirânının hünkâr nezdinde çevirdikleri entrikalar netîcesidir. Bu zâtlar, Tanzimât-ı Hayriye'nin sırf frenk usûlü bir şey olduğunu ve şerîat-i İslâmiyeye muhâlif bulunduğunu işâe ederlerdi. Mısır'ın marûf şâirlerinden biri:

Zamânenin şu tabîb-i Reşîdini gör kim

Revâç vermek için kendi kâr u sanatına

Vücûdu nâzik devlet-i rehîn-i sıhhat iken

Düşürdü rey-i sakîmi frengi illetine

Kıtasıyla mütearızlara âlet olmuştur.

Devletin münâsib-i mühimesinde bulunarak zamânın ukâlasından tanınan zâtlar bile bu efkâr-ı atike erbâbına tarafdâr bulunmuşlardı. Gene muhâlifin cabendeviyle şeyler icâd edilmiştir ki meselâ tekkelerde şeyhler, medreselerde hocalar "rüya"lar görürler ve efendimize atfen "şeriatı mı kaldırıyorsunuz, böyle giderse ustam değilsiniz!" Anabi-i işâne ederlerdi. Kürsülerde vaazlar bile, Tanzimât aleyhinde halkı irşâda çalışmışlardı. Reşîd Paşa'nın rikbâs içinde öyleleri vardı ki ne devletin menfaat-i hakîkiyesini düşünmeye kendisinin onda biri derecesinde akılları erer ve ne de çare-i selâmetini bulmaya rütbe-i dirâyetleri kiâyet ederdi. Kıl u idâm, tesmîm, müsâdere-i emvâl gibi muâmelât-ı zulmiye sebebiyle Reşîd Paşa hükûmetimizden diğer vilâyetlere karşı emniyet-i mâl ve can temîn ederek Avrupa efkâr-ı umûmisini tashîhe çalışmıştır. Avrupa usûl-i medeniyeti memâliğimizde en evvel mevki-i tatbîke vaz ile efkâr-ı umûmiyeyi uyandırmak gibi hizmetleri inkâr olunamaz.

Ali Rızâ-Saltanat Devirlerinde Vükelâ Entrikalarının Numûneleri-İkdâm-10247-
27.Rabiülevvel 1344 Cuma-16.10.1341-16.10.1925-s. 2

3.8.9. Tanzimât Devri Vükelâsının İhtişâm Âmilleri

Tanzimât devri vükelâsı fikren müterakkî idiler. Teceddüd ve temeddüne ve şark ile garp beyninde temâs ve teârûfe sarf-ı mesâî etmekle beraber, tabben rind olduklarından dâimâ refâhiyet, ve zevk ve sefâhet içinde ömür sürmek isterlerdi.

Mevsim-i sayfta yalılarında, ve arkada yeşilliklere bürünmüş olan köşklerinde Boğaziçi'nin saf havasını teneffüs ederek yaz sefâsı sürdükleri gibi mevsim-i şitâda da mükellef ve her türlü eğlenceyi ve esbâb-ı zevki câmi konaklarında kış eğlenceleri tertîb ederlerdi. Bu ayş u tarab âlemlerinde, asrın şöhet kazanmış nedimâsından, şuârasından, zurafasından nice hoş sohbet zatlar hazır bulunup, tatlı latîfleri, nûkteâlûd mazmûn taraflıklarıyla o meclislere şetâret ve tarâvet bahşederlerdi. O zamânlar halkımızın çoğu mûsikîye heveskâr idiler. Yegâne hüner mûskî idi. Hatta asrın reîsülulemâsı Mustafa İzzet Efendi mûsikîdeki vukûf ve malûmâtıyla kesb-i iştihâr etmişti. Esâtize-i mûsikiden ve ricâl-i ilmiyeden Hâcî Ahmed Efendi Ali Paşa'nın küttâbcısı ve marûf mûsikî

muallimlerinden Behlûl Efendi müezzîn başısıydı. Kuran-ı Kerîm'i gâyet hazîn ve halâvetli kırâat eden, en güzîde mûsikîşinâslardan meşhûr Aşıkî Efendi Mısırlı Kâmil Paşa'nın imâmı idi. Meşhûr bestekârlarımızdan Kadıköylü Ali Bey saraydaki vazîfesini terk ederek Kâmil Paşa dâiresine insâb etmişti. Üstâd-ı eşher mûsikî Zeki Dede Efendi ve Ahmed Efendi Mısırlı Fâzıl Mustafa Paşa'nın dâiresinde imrâr-ı hayât ederlerdi.

Mısırlı Hâlim Paşa'nın sahilhânesi erbâb-ı mûsikînin ziyâretgâhı idi. Delâlzâde İsmâil Efendi, Sâhib-i mecmûa Hâşim Bey, Tanbûrî Osman Bey gibi nice mûsikî muallimlerini sahilhânesinde cem ederek birçok âsâr-ı eslâfî şâmil olmak üzere vücûda getirdiği nevt-i mecmûasıyla vâki olan fedâkârlığı ile mûsikîmize büyük hizmetler etmişti.

Akşâm âlemlerinde bu gibi ezatize-i mûsikînin eskerisi isbât-ı vücûd eyledikleri gibi yine bunların intihâbıyla tertîb olunan fasıl takımları da bu meclislerde icrâ-yı âhenk ederlerdi. Makâm-ı hizmette bulunan sadero, çaredo ağaları ortada fırıldak gibi dönerler, câ-be-câ tepsi dolaştırıp, sâkîlik ederlerdi. Huzzârdan biri hâlâ muvaffik bulduğu için:

Ayağın sakınarak aman basma sultânım

Dökülen mey kırılan şîşe-i rindân olsun

beyitini okur. Bir başkası:

Yıkılmaz dil bî câm-ı âzârın

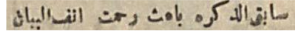
Bu bezmin bâdenûşu mest olur ama harâb olmaz

Kıtasını söyler. Bazıları da heyheyler savurur, yürekten ah çekerdi. O ihtisâs sâhibi nedimânın gurûrları okşayıcı parlak sözleri celâlî müdâheneleri, hâl-i mevkiye muvaffik nükteli mazmûnları ve türlü tuhafîlıkları birbirini vely ve takîb eder, kahkahalar ayyuka çıkardı. Öyle geceler olurdu ki zevk hayâtının, ayş u nûş coşkunun son derecesine varılırdı.

Bu vükelâ-yı devlet, iyi hükûmet adamlarıydılar, değil miydiler, orası bahsimizden hâricdir fakat herhalde zevk ü safâ ile yaşamanın tam manâsı ile ehli olduklarında şüphe yoktur. Sultan İzzet, bidâyet cülûsunda orta oyuncularının meşhûrlarını mâbeyn mızıkasına almıştı. O vakitler bunları meliğin ahlâkına hizmet edecek yolda tanzîm ve ıslâh etmek arzûsunda bulunduğu rivâyet olunmuştu. Halbûki mahharen bazı mukarrabînin Kâmil Paşaların ve sâir vükelânın kıyâfetlerine koyup ve meşhûr Vehbi Mollanın bunların meclislerindeki evzâ u etvârının taklîdini yaptırıp eğlendiği rivâyet olunur ve vükelâ-yı

devlet hükûmdârlarını teşhîs edildikleri cihetle bu gibi eğlencelerin doğru olmadığı söylenirdi. Bu Vehbi Molla ricâl-i ilmiyeden ve Anadolu kazaskerliği pâyelilerinden idi. Fakat ilimden bî behere olmakla beraber ricâl-i ilmiye arasında mulîs ve müşkil bir kıyâfette idi. Başına narçiçeği renginde fes giyer ve kesik kenarına büyük bir sarık sarardı. Sırtına şal veya Hint kumaşından temettün açık renk kaşmirden sâlîte ve çâfşîr ve üstünde kıymetli bir mevsim kürkü giyip nefis Lui Çofesin'den bol beneş iktisâ eder, beline yarım top lahuri şal bağlayıp ayaklarında dâimâ mücedded sarı papuç bulunurdu. Çehresi ufak, sakalı gâyet körümtırak olduğundan göğsünü örterdi. Halk yanında Ebulafet Efendi lakabıyla yâd olunurdu. Zira burnu o kadar büyük idi ki emsâli nâdir idi. Mübâlağasız olarak söylerim, fakîr bu yaşa geldim hâlâ o cesâmette bir burun görmedim. Vehbi Molla hadd-i zâtında fasl u mezemmete mâil ve hakîkaten asabî mizâc olduğundan dâhil olduğu mecliste bir hizmetli münâkaşa açar, hizmet-i buhrânları arasında şuna buna atar tutar, tecellüdler gösterir ve zânnına mahsûs tarz-ı tehavvürü gâyet tuhaf ve eğlenceli olduğu için o asr-ı ricâlin en makbûl nedimâsından addolunurdu.

Vehbi Molla'nın ne kabda bir zât olduğunu bir vech-i lâyük anlayabilmek için yeni fikranın ilâvesini münâsib gördüm:

Mısırlı Kâmil Paşa'nın 74 târîhinde Avrupa'da bulunan Fuad Paşa'ya yazdığı husûsî bir mektûbda bu Vehbi Molla hakkında şu ibâre münderecdir. [Seyd-i Vehbi-i nergisi edâya muâdil bir ârif var mıdır mülâhazasıyla meşgûl iken o saîd-i sahîhülnesîb ve müftü-i irfân-ı edeb hazretin mezârlıklı ilm-i halinin gayr-ı âlî cehele-i cemâat-ı ulemâdan imâmzâde Vehbi Efendi'nin cehlin o mertebesi sehl olmaz: kesibsiz ta bu kadar cehl olmaz. Tarikince zafere fûrûş-i hırâm olduğunun görülmesi hakkında hayret-i erbâb basîret olur.] 1261 târîhinde Abdülhamîd'in Bâb-ı Âli'ye geldiğinde meclisve elâdetrâif olunan hatt-ı hümayûnda izâle-i cehl-i teba ile tahsîl-i ulûm-i diniye ve iktisâb-ı maârif nâfia kaziyesinin marûf bulunduğu ve sâillik iktizâsına bakılması irâde buyurulması üzerine meclis-i vükelâda bizzat ekrah ıslâhı lâzım gelen mekâtib-i sıbyan mektepleri olmak hasbiyle ona göre nizâm yapılmaıs için ilmiye, mülkiye ricâlinden olarak bir meclis teşekkül etmiş ve birkaç yerde de rüşdiye mektepleri küşâd edilmişti.

1274 târîhinde Reşîd Paşa kabinesi tebdîl olunup yerine efkâr-ı atike ashâbından mürekkebe olarak tayîn olunan heyet-i vükelâda ser asker bulunan Damâd Mahmûd-i Sâni Saîd Paşa İstanbul'u efkâr-ı cedîde ashâbından tahliyeye kıyâm ve rüştiye mekteplerinde resm-i talimini vükelâ-yı sâbıkaya medâr-ı ittihâm addedilmiş olduğundan o vakit mekâtib-i

umûmiye nâzırı muâvinliğinde bulunan Vehbi Molla mesûliyetinden korkup mekteplerde ne kadar harita var ise helâ kubûrlarına attırmış olduğunu işitmiştim.

İstirâd

Mizâh gazetelerimizden Çaylak gazetesi ser muharriri Tefvik Bey merhûmun pederi gümrük tahsildârlığından mütekâid Mustafa Efendi tuhaflardan bir zât idi. Bir akşâm merhûm Şevket Paşa'nın konağında Vehbi Molla'ya yaptığı muzibliği hikâye etmişti. Bu Şevket Paşa Reşîd Paşa yetiştirmelerinden olup konağı Mahmûd Paşa hamâmı kurbunda idi. Bu konak sokak kapısından geride ve bahçede duvar içinde olduğundan ibtidâ bahçeye sonra da konağa girilirdi. Bir akşâm Mustafa Efendi konağa gidip Paşa ile oturlarken kapı açılıp o zamânki usûl ü vech ile çubukçusu, çantacı sayıs rikâbında olduğu ve mükellef gâşiyeli bir hayvana râkib bulunduğu halde Vehbi Molla'nın içeri girdiğini pencereden gördüklerinde Paşa Mustafa Efendi'ye bu akşâm Molla bir muziblik yapabilir misin der. Mustafa Efendi'ye hay hay yalnız benim kim olduğumu sual edince mûsikî ustalarından olduğumu ve sarayda bulunduğumu söylemeyin bu ne kadar kâfidir diye söyler ve Molla Efendi de oda kapısından içeri girer, derhâl kıyâm ederler. Hasbülteşrifât sırtındaki beneşi aldırılar. Çubuklar, kahveler ısmarlanır. Musâhabete başlanır. O târîhlerde Mustafa Efendi kır sakallı altmış, altmış beş yaşlarında bir adam olduğu halde kendisini daha yaşlı ve ağır başlı bir tarzda gösterir. Molla Efendi bunu ilk defa görünce canı sıkılır. Bir aralık Mustafa Efendi'nin dışarıya çıkmaısını fırsat addedip bana her zamân sıkıca sıkıca gelmezsin dersin ve geldiğimde de bir takım mendebûr herifleri karşıma dizersin. Böyle herifler yanında meşret etmek şöyle dursun laubali sohbet bile mesleğe mugayyerdur, der ve bu herif de kim diye sual eder. Paşa Mustafa Efendi'nin talîmi vechle söyler ve sıkılmaya mahal olmadığını bildirir, Molla Efendi de kâni ve müsterîh olur. Mûteâkıben Mustafa Efendi odaya girince Molla itizâra başlayıp zât-ı âlîlerinizi şimdiye kadar tanımak şerefine mazhar olamadığıma teessüfler eder ve bu akşâm birlikte bulunduğumuzdan dolayı kendimi bahtiyâr addederim, gibi mukaddimeler serdinden ve türlü rüşvet-i kelâmiyeler irâdından sonra malûmât-ı mûsikîsinden müstefid olması ümîdinde bulunduğunu anladılar.

Mustafa Efendi takındığı etvâr-ı kudemâyı muhâfaza ederek ağır ağır söze başlar:

"Efendim yetmiş beş yaşındayım, Selîm-i sâlis ve Mahmûd-i sâni asırları mûsikî muallimlerinin kısm-i külliyesine yetiştim. Bir hayli şeyler geçtim. İlk üstâdım ferehnâk makâmının muhterii Şâkir Ağadır. O vakitler yirmi, yirmi beş yaşlarında idim. Yalnız

merhûmdan geçtiğim "nakiş", "beste", "semâî" parçalar otuz, kırk parçayı mütecâvizdir. Ferahfezâ takımını bestelediğim zamân o zâtların mazhar-ı takdîri olmuşum. Hâlâ sahâfları ve kütübhâneleri dolaşır, mûsikîye müteaallik elime nâdir bir eser geçerse istifâde etmeye çalışırım. Elli yıldan beri heveskârâne mûsikî talîmi ile meşgûlüm. Elyevm, mâbeyn muzıkası fasıl takımlarına da muallimlik ediyorum. Şimdiki mûsikî muallimlerinin ekserisi eski eserler şöyle dursun yenilerini dürüst-i talîm etmeye muktedir değiller. İçlerinde öyleleri var ki güfteleri bile doğru telaffuz edemiyorlar. Çoğu câhil ve hodbin olduklarından şâkirdelerle uğraşmıyorlar. Ah efendim ah, insan sanatın âşığı olmalı ve sazlarda bestelerde sühûletten ziyâde sanat aramalıdır. Bendenizin mûsikîyi öğrenmek sevdâsından başka bir emelim yoktur. Ne çâre ki işret gibi bir ibtilâ-yı mekrûha ile dimağzâr olduğumdan şu son zamânlarda sadâmın eski halâveti kalmadı." Diye verdiği izâhâtı Molla Efendi dinleyince "Amanın ben bu akşâm bir mûsikî hazînesine mâlik olmuşum da haberim yok" diyerek daha nice ibrâmlar ve istirhâmlar ederek lûtfuna sabırsızlıkla intizâr edildiğini söyler. "Öyşe iseevendim müsâade buyurunuz da bir kadeh rakı içeyim" der. Yerinden Molla Efendi "Ben takdîm edeyim" dye kalkar, tepsinin başında kadehler teâdi olunur. Çubuklar tazelenir. Lûtfuna muntazır olduğu Molla Efendi tekrar eder. Mustafa Efendi:

"Başımla beraber efendim fakat korkarım ki bu akşâm efendimizi dilhûn hem vechle hoşnut edeceğim. Zirâ dn akşâm ıhlamur kasr-i hümayûnunda şevketmeâb efendimiz fermân buyurmuşlardır. Hasbel vazîfe birlikte bulundum. Fasıl bahçede oldu ve yarı geceye kadar da devam etti. Bizler izn-i hümayûna muntazır iken kanadın bir bek kiliti, Mustafa Efendi sine-i kemani ile bir sabâ taksîmi yapsın, irâdesini teblîğ edildi. Bu da fakiri kürkü gibi yordu. Gecenin rutûbeti ve ihtiyârlık haliyle nezle de olduğundan tegannû edilecek şeyin perdesi biraz pes olacaktır. Kusura bakılmamasını ricâ ederim." Demiş, Molla da hevahiş bir kathüdâ tezâyid eder ve o nisbette ricâlar ve istirhâmlarda bulunur ve başlayacak zannıyla sâmiine mahsûs bir tarzda gözlerini yumup âşıkâne ahlâr çekmeye başlar. Halbûki Mustafa Efendi yine rakıya kalkar. Biraz zamân daha geçer. Bu defa da söz selefte güzêrân eden mûsikî ustalarının kafiyeleleri yekdiğerine nisbetle daha değerli olduklarına ve sazlarda daha hangisi daha makbûl ve sâir bulunduğuna intikâl eder. Bu bahiste bir hayli devam eder. Mustafa Efendi başlayacakmış gibi fennini makam özü buyurulduğunu sual eder ve bu kere de mûsikîde hangi sâate hangi makâmın intihâbı lâzım geleceği hakkındaki rivâyetin doğru olup olmadığı meselesi meydana öıkar. İtrî merhûmun bu mesele hakkında olan mülâhazasını ananesiyle yegâne ve bu bâbdaki mütâlâa-i

zâtiyesini ilâve eder. Mustafa Efendi'nin vukûf u malûmât-ı mûsikisi hakkında Molla Efendi kanâat-i kâmile gelmekle beraber ateş-i intizârda o tesebbütte alevlenir. Mustafa Efendi tekrar rakıya kalkar, çubuk tazeler. Yerinden Molla Efendi de homurdanarak infilâka müheyyâ bir bomba haline gelir. Bu hali teferrûs eden Mustafa Efendi bu hânendelere mahsûs bir vaziyet alır. Sesi kazımak kâbilinden olarak birkaç defa da öksürür. Elini çenesine koyup galîz sadâsıyla avazı çıktığı kadar danalar gibi bağırır ve "Adalarda kalan yavrum" Türküsünü çığırmaya başlayınca Molla neye uğradığını bilmeyerek yerinden kalkar, "Anladım kerâta kes, akşamdan beri yemediğin b... kalmadı âkıbet yapacağın bu muydu?" deyince "Beğenmediniz mi?" der. "Kim beğenmiş ki ben beğeneceğim" demesine karşı "Öyleyse bendeniz niceye karşı söyleyeceğim?" deyip devam eder. "Aman sus beğendim." dediğinde "Mademki beğendiniz söyleyeceğim." der. Muttasıl bağırır. Molla Efendi de bu hale tahammül kâbil mi? Gözler ateş kesilir, çehre mosmor olur. küfür tokatını ağız dolusu savurur, bir iki yine fâsıla vermez bağırır, herîf suus kan başıam çıktı, çıldıracağım demesi de kâr etmez. Hiddetinden kavuğu, cebeyi atar. Çubuğu çeker, Mustafa'ya hücum eder. Çubuk parçalanır, imâmesi kırılır. Molla, del, gibi zıp zıp sıçrar, tepinir. O telâş arasında işret masası alt üst olur, devrilir. Kadehler, sürâhiler, tabaklar şakır şakır kırılır, ortaya yayılır. Molla Efendi, bir aralık hâne sâhibine de hücum eder. Sâhib-i hâne hareme kaçar. Molla, ah şu herîf bu gece mevtime sebep olacak, can kurtaran yok mu diye avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar. Molla, haykırdırdıkça bir iki daha ziyâde bağırır. Harem selamlık halkı birbirine karışır. Uşaklar odaya koşarlar. Güç belâ Mustafa'yı sustururlar. Lakin ibirik getirirler, Molla Efendi'nin yüzünü gözünü yıkarlar, hezâr müşkilât ile hiddetini teskîne muvaffik olurlar. Şuâradan Kanlıcalı Nihâd Bey de bu gibi meclis ve mahâfilde bulunanlardan idi. Mumâileyh güzel şiir söyleyip fakat bidâası daha ziyâde hiciv vadisinde idi. Sözünü sakınmaz biraz da hukûk tanımaz olduğundan büyükler dilinden çekinirlerdi. Mısır valisinin daveti üzeirne bir müddet Mısır'da ikâmet etmişti. Reşîd Paşa kendisine o kadar yüz verdiği ve niam-ı gûnâ gûnüne mazhar kaldığı halde Paşanın vefâtından sonra mezâr taşını semakiden mi yoksa mermerden mi yaptırılması söyleşildiği sırada "Biraz pahalıca olur ama cehennem taşından yaptırmalı" deyip de bazılarının hindsini ve bazılarının da infîâlini davet etmişti. Fakat her halde şâirlik edeyim derken nimet-i nâşinâşlık etmiştir. Bir de o zamânlar güzel tahsîl ve terbiye görmüş ve ulûm-i garbiye ile de iştigâl etmiş zevât yetişmeye başlamış olduğundan bunlar da mahâfil-i kübrâya dâhil olurlar, ilim ve irfânlarıyla tenvîr-i meclis ederlerdi. Şâir-i Ziyâ (Bey) Paşa, Şinasi Efendi, Nâmık Kemâl, Ekrem Bey, Ahmed Midhat Efendi,

Ebüzziya Tevfik Bey giib zevât, bu zümreden idiler. Mısırlı Fâzıl Mustafa Paşa'nın Avrupa'ya tard ve tebîdinden sonra bu gibi efkâr-ı münevvere ashâbından kısm-i mühimi Avrupa'ya firâr etmişlerdi.

Ali Rızâ-Tanzimât Devri Vükelâsının İhtişâm Âlemleri-İkdâm-10220-29.Safer 1344

Cumartesi-19.09.1341-19.09.1925-s. 3

3.8.10. Mustafa Kemal Paşa ve İlgâ-yı Esâret

Amerika'nın şimâlî ve cenûb hükûmetleri arasında vâki ve Guerre de Secersion nâmıyla marûf muhârebenin netîcesinde beş milyon esîrin âzâd edilmesini tahattur edecek zamânda bize bunlar hismân-ı esîrlerdi. "Sudist Sudiste"ler bu esîrleri tamamen koyun, inek, eşek, at gibi alıp satmak, işletmek, eşyâ-yı câmide gibi tasarruf etmeye devam etmek istiyorlardı. "Nordist Nordiste"ler bilâkis bunların rengi ister siyah, ister kırmızı olsun nev-i beşerden binânaleyh hür olmaları tabîi olduğunu bi-hakkın iddiâ ediyorlardı. Hakkın bulunduğu taraf mzafer oldu ve beş milyon evlâd-ı beşer hayâtlarına mutasarrıf oldular. Mustafa KemalPaşa'nın vicdânında "apolistyonist" yani "İlgâ-yı esâret" tarafdârı da tesmiye olunan "Nordist"lerin rûhunu görmekteyim. Kastamonu'da irâd ettiği nutuklar Amerikalı münecc Linvoln'in galeyân ve heyecânı ile müştâildir. Mustafa KemalPaşa'nın psikoloji nokta-i nazarından en mümtâz, en bülend meziyeti halkın gayr-i şuûrîmeyl ve ihtiyâcını büyük bir darbe-i imân ve katiyetle tatmîn etmelidir. "Hünermend olanlar" herkes için yapmak müşkil olan şeyleri yapanlardır. Dehâ sâhibleri herkes için yapmak muhâl olanı yapanlardır." Diyorlar. Bunun doğruluğu şüphe götürmez. Dehânın sıfat-ı kâşifesi muhâlî, daha doğrusu zekâlar için muhâl görüneni, mümkün vâkıa kulmaktadır. Bu parlak feth ve galebelerin sırrı nerededir?

Bu serin neden ibâret olduğunu bize GaziPaşa bizzat öğretiyor. Çünkü diyor, Türkiye'de bir münevver gençlik vardır ve bunlar milletin dimâğlarını teşkîl ediyor. Bunların kulakları ve gözleri, Avrupa'nın, Amerika'nın velvele-i terkisine şaşa-i medeniyetine açıktır. Ben o ferdin heyecânına can oluyorum." Bu sözler harfiyen GaziPaşa'nın sözleri olmasa da manâ ve madlûl itibârıyla tamamen o büyük pîşvânındır. Amerika-yı şimâlide, 1864'te münevverlerin, münsiflerin meyl-i ruhûnu reîs-i cumhûr nasıl temsîl ve esâreti ilgâ ettiyse Mustafa KemalPaşa da öylece Türkiye'nin münevver gençliğinin heyecanlı ve canlı emellerini, rüyâlarını tahakkuk ettirmektedir. 1329 senesinde Kastamonu Lisesi'nde Fransızca muallimi olan Celâl Bey, ahîren Ankara Erkek Lisesi müdürlüğünden munfasıl

Celâl Bey "Târîh-i İslâmiyet"i düzinin on beş sene evvel Türkçe'ye tercüme ve neşretmiş olduğumuz "Târîh-i islâmiyet"ini okuduğu veya talebesine bunu okumayı tavsiye ettiği için "Fezâhât-ı Lisâniye" cürmüyle tecrîm ve hapsediliyordu. ve aynı mektebin Arabî hocası müdde-i şahıs olarak ortaya atılıyordu. Fakat on iki sene evvel dahi "Darvinizm"den bahseden ve gençlerin dimâğlarındaki hurâfât zincirlerini çâk eden ve bu uğurda mahkemelere, hapislere sevk olunmayı göze aldırان gençler de vardı. Biz o zamân "İctihâd"ın 58'inci nüshasına, vâkıayı hikâyeye eden ve Kastamonu'dan gönderilen iki mektûbu aynen derc etmiş ve Kastamonu'da Kurun-ı vusta unvânlı bir makale yazmışdık, 11 Mart 329 târîhli bu makalenin birkaç satırını aynen okuyalım:

"Kastamonu muhâbirimizin iki uzun mektûbundan çıkardığımız şu birkaç satır ferâset sâhibi olanla için memleketin ve milletin ve bilhâssa hükûmetin hâlini kâfî derecede vuzûh ile gösterir. Bizim itikâdımız şu merkezdedir ki hürriyetsiz bir millet yaşayamaz, hürriyet-i fikriye ve vicdâniyenin bulunmadığı bir yerde hiçbir nev hürriyet bulunamaz. Adliye yahûd adâlet vursun, onun zulüm ve itisâf addettiği her file vurması haktır. Haksız dahi olsa haktır. Fakat bir cerrahın çibanı açarken bulunduğu hâlet-i rûhiyesi ile vurmak şartıyla darbesi gazabsız, ihtirâssız ve senîhe-i adl ile zinde müteşeyyid bir darbe olmak şerhiyle tekâmül kânûnlarından bahsetmek bir yerdeki fezâhat-ı lisâniye olur. Bir yerdeki fesli ve sarıklı ayrılır, orası kurun-ı vustadan henüz çıkmamıştır. Kurun-ı vusta ise yirminci asırda hak-ı mevcûdiyeti yoktur. Bunu sarıklı, sarıksız her nev kafalarımız, ezilmek istemeyen her kafa anlamak lâzımdır. Bir "Fabyandi hoca"nın câmi-i şerîfede halkı katl-i nüfusa tahrîk edebildiği ve vicdânsız kalabildiği bir memlekette hükûmet yok değildir. Hükûmetin olmadığı yerde can ve mâl emniyeti yoktur. Can ve mâl emniyetinin olmadığı yerlerin ne olduğu malûmdur. Müttefikînin gâlib orduları mülk ve arz-ı İslâmı çiğnerken hakîkî bir İslâmın ezkiyâ-i İslâmı öldürmeye cühelâyı tahrîkten başka bir vazîfesi olduğunu bilmesi lâzım gelir.

Kastamonu! Eğer sen de bir Kosova, bir Selanik olmak Müslümânların katlolduğu Müslümân ırzlarının şehvet ve ihtirâs oyuncağı yapıldığını görmek istemiyorsak şiddetle uyan ve uyuyanları ve seni uyandırmak isteyenleri öldürmek isteme!... Fabyandi hoca münevver gençleri itlâf etmeye halkı tahrîk ediyor. Münevver gençler Fabyandi hoca tenvîr olunmasını murâd ediyor. İşte kadîm ile cedîdin, cehl ile ilmin, zulmet ile Türkfolklorü... Hürriyet-i fikriye, hürriyet-i siyâsiye, hâsıl-ı hürriyet ve nûr istiyoruz. İğfâl

ve gaflet ellerinin her söndüğü rahîk ve muvaffakiyeti reddederiz. Bizim samedânî mütejmen için başka gözler lâzımdır." 11 Mart 1329

Görülüyor ki GaziPaşa'nın fikirlerinin gönülleri uzaklarda derindedir, gelip geçici ve pek taze şahsî cereyânı temsîl etmiyor. Amerika'da artık esâretin iâdesi ne kadar gayr-i mümkün ise Türkiye'de de nehc-i zailin iâdesi o kadar ve daha ziyâde gayr-i mümkündür. O büyük meslek, bir bezm-i sohbet, söylemiş olduğu vechle fânî Mustafa Kemal ve lâyetmût Mustafa Kemal olmak üzere iki Mustafa Kemal vardır. Her mevcûd-ı müteneffis gibi onun da bir gün artık cismâniyen mevcûd olmadığı bir gün olmak zarûrîdir. Fakat rûhânî Mustafa Kemal, lâyetmût Mustafa Kemal, Türk'ün şuûrlu şuûrsuz temeddün meyili ve hürriyet aşkını temsîl etmiş ve edecek olan Mustafa Kemal, Türk ırkı ve seyyâre-i arz mevcûd oldukça muammer olacaktır. Otuz yaşına gelmiş olan bir kimsenin beş yaşında olması, beş yaşındaki hâline avdet etmesi ne kadar muhâl ise teokrasiyanın, saltanât-ı ferdiyenin bu topraklar üzerinde tekrâr yaşayabilmesi de o kadar müstebaddır. Medeniyete göre doğru gitmek iştîyâkı pek çok gönüllerde feryâd etmiştir. Fakat bu ferdiyâd gayr-i şuûri bir feryâd kalmıştır. Bunların feryâdını işitmek için Mustafa Kemal'in kulakları lâzım olmuştur. Le genie a de gradndes oreilles en dedans Balzac [*] dediği vakit böyle kulakları murâd etmiştir ve belki bu pek derin dahi bugün bunu dehâ vâsi ve derin bir anlayışla anlıyorum. Mustafa Kemal: Teokrasiye yani saltanat-ı diniye kalkacak, Türkelr artık akıl ve mantıka mugâyir itikâdların esîri olmayacak" diyor: Kızb üzerine, iğfâl üzerine, hars-ı istibdâd üzerine kurulu olan hilâfet müessesesi mukavvadan yapılmış bir binâ gibi hâk ile yeksân oluyor. "Saltanât-ı şahsiye yok" diyor, altı yüz seneden beri umûmiyetle sefâhat, istibdâd, cinâyet, hutûtât-ı şehvâniye ocağı olan dûdmândan saltanat harsıyla öz evlâdını kırk yaşına gelmiş arslan gibi evlâdını, kendi gözü önünde cellâdlara boğduran, beş kardeşini bir günde bir günde parçalayan memsûheler ocağı, bir zulüm ve fesâd müessesesinden Türkiye'yi tathîr etmek istiyor. Suhûlet ve sürat-i berkiye ile bunlar siliniyorlar. Bu sürat ev suhûletlerin psikolojik manâsı şudur ki Mustafa Kemal neşterini olmuş ve dolmuş çibanlara tevcih ediyor. ve neşter yaradan çektiği vakit onu kan değil irin takîb ediyor. ve neşteri beyin ve vücûd, büyük bir istirâhat ve şûkrân-ı his duyuyor, âlânın yüksek bir derecede sükûnet bulduğunu hissediyor. Mustafa KemalPaşa teceddüd ve inkılâb sâhasında ne yaptıysa, cümlesinin ilhâm-ı aslisini kavmin rûhundan almıştır. Yaptığı şeylerin hiç biri münhasiren ordu kuvvetine istinâd ile yapılmış değildir. Bütün icrâât, milletin esâretinden bîzâr ve bunu ilgâya karârda da olması sâyesinde olabilirmiş.

Serpûş olarak şapkayı kabûl etmek ârzûsuna bedel herkesin başına yeşil veya beyaz sarık sarmasını ârzû etseydi Mustafa KemalPaşa'nın bu muhâl ve mefrûz ârzûsu bugünkü tehâllük ve mütâatıyla makbûl ve mutâ olur muydu? Asla! Bunların böyle olması Mustafa KemalPaşa'nın büyüklük derecesini azaltmak şöyle dursun, bilâkis arttırır ve yükseltir. Hülâsa Mustafa KemalPaşa genç Türkiye Cumhûriyeti'nin reîsi olduğu kadar da Türk gençliğinin reîsi ve kalbidir. O bu gençliğin rûhiyet ve rûhâniyet-i münevveriyesi tarafından esâreti ilgâ etmek için siyâsî, ictimâî, iktisâdî ve cevânî hürriyet ve istiklâli ikâme etmek üzere mürsildir. İşte bunun içindir ki onda hakîkî resûlleri temyîzyâb eden muazzam bir tahlîl ve terkîb kudreti ve nâmağlûb bir imân ve şükûh vardır. O, dâimâ daha ileriye, dâimâ daha yükseğe götürecektir. Onun nefhası uzaklara vâsıl olacaktır. Büyük mütefekkir ve büyük müterennim "ırkî" cevher-ihodbeşin ve izzet-i şümâr-ı zemzeme-i ümmeti ازوی برآورد bir âr. Derken ne demek istemiş olduğunu Mustafa Kemal, belki bu hükûmet-i rûhiyenin nâzımı örfiden daha iyi anlamıştır ve elindeki nefir, nefir-i haktır.

Doktor Abdullah Cevdet-Mustafa KemalPaşa ve İlğâ-yı Esâret-İkdâm-10211-20.Safer

1344 Perşembe-10.09.1341-10.09.1925-s.3

3.8.11. İnsanlar Üzerine Tatbîk Edilen Gençlik Aşuları ve Alınan Netîceler

Voronof'un hısyе aşılarını insanlar üzerine tatbîke başladığı târîh 12 Haziran 1920 senesindedir. Maâ't-teessüf bazı esbâb dolayısıyla birinci müşâhede adem-i muvaffakiyete müncer olmuştur. Fakat Voronof, yorulmaz bir say ile müteaaddid tecrübeler yapmış ve sonunda muvaffik da olmuştur. Bu tecrübeleri şöyle arz ediyor:

Müşâhede 1-45 yaşlarında bir adam tederrün-i hissiyevi ananevi dolayısıyla 23 sene evvel sağ hısyesi ve 26 sene evvel de sol hısyesi çıkarılmıştır. Bu sebepten bu uzûvlardan tamamen mahrûmdur. Manzarası-hâdim ağası manzarasındadır. Sakalsız, bıyiksız, yanakları düşük, buruşuk ve sarkık, yumuşak, elastikini kaybetmiş şişman, memeleri büyüktür.

Sinosefal bir maymunun dört parçaya takassum edilmiş hısyesinin iki parçasını sağ cevfi-hısyeviye ve iki parçasını da sol cevfi-hısyeviye idhâl edilerek, kapatılmıştır. Altıncı günü sol cevfi-hısyeviyede harâret başladığından cevfi açmak mecbûriyetinde kalmışlardır. Üçüncü aya doğru da sağ cevfi-hısyevi mâyi musalli ile dolmaya başlamış olduğundan ve orada da ufûnet baş gösterdiğinden etrafı da açmak mecbûriyeti hissedilmiştir. Cerâhatlenen aşılar olmuşsa da bazı aksâmı, hısyenin asıl tabakasına kuvvetli yapışmış bulunduğu onlar orada terk edildi. Yalnız hastada şâyân-ı kayd bir hâdise nazar-ı

dikkati celb etmiştir. Senelerden beri kılları neşvenümâ bulmayan bu zât, tıraş olmak mecbûriyetinde kalmıştır. Acaba aşıların tutmamasının sebebi nedir. Bunu neye atfetmek icâb eder?

Bu meseleyi isbât eden ikinci biri vaka daha olmuştur. Sol ayağında tederrün olan ve tederrün dolayısıyla hısyesi çıkarılan diğer bir zâta aşı yapılmıştır. Bu aşı da diğeri gibi cerâhatlanmıştır ve adem-i muvaffakiyete münce olmuştur. Bu iki vakayı şu sûretle izâh etmek kâbildir. Eskiden mevcûd olan ve nesc dâhilinde gizli kalan bâsîl dokular şiddetli bir aksül-amel husûle getiriyorlar ve cerâhat başlıyor. İkinci aşı tatbîk edilen zâtın hısyesi on beş sene evvel çıkarıldığı hâlde en ufak ufûnet de mevcûd olunmuyordu. Aşının tutmaması, verem mikroplarının gayr-i faâl hâlden faâl hâle geçmelerinden ve tekayyuh husûle getirmelerinden ileri geliyor. Bunlar da aşının muvakkat bir zamân kalması kıllarının tekrardan neşve-nümâ bulmasını temîn ediyor.

Müşâhade 2- 59 yaşında bir şahsa yapılan hısyeye aşısı:

Ahvâl-i sâbika: Bel soğukluğu geçirmiştir. 7-8 dakikadır nüksetmiştir. Sebeb-i şikâyeti: Kuve-i hâfızasının günden güne tenâkusundan say-i dimâğı kâbiliyetinin azalmakta olduğundan, umûmî, dermânsızlık ve kesâletten müşteki, sekiz seneden beri faâliyet-i tenâsüliyesi tamamıyla madûm.

Tedâvî: Badelameliye, maymunun iki hısyesi çıkarılmıştır. Sol hısyeye iki mesâvî kısma taksîm edilerek bâlâdaki hastanın sol hısyesinin bir kısmı nihâyet kudâmiyesine ve bir kısmı nihâyet halkasına katkut ile değiştirilmiştir. Maymundan alınan sağ hısyeye de dört mesâvî kısma taksîm edilerek bu dilimler bâlâdaki şahsın sağ hısyesinin dört muhtelif kısmına yenilerek kapatılmıştır. Sağ tarafa dikilen aşıları bir ay sonra vücûd tarafından itrâh edildiğinden bu tarafın aşısı tutmamıştır. Bunun da sebebi dikilen parçaların yekdiğerinden uzak olmayarak hıyâta rabt edilmiş olmasıdır.

Dikilecek olan parçalar için kamîs-i has iyi bir sûrette "scarifu" edildikten sonra aşı hıyâta ile rabt edilmelidir. Bu usûle râğbet edilerek yapılan aşılar muvaffakiyet fazladır. Muvaffakiyet âmillerinden en birincisi kan tarafından aşının iyi bir sûrette beslenebilmesi lâzımdır. Aşılardan sonra hastanın ahvâl-i umûmiyesinde göze çarpacak derecede bir selâh hâl görülmüştür. Hastanın ifâdesine nazaran senelerden beri bu kadar kuvvetli ve dinç bir hâle girmemiştir. Her kışın soğuklarından pek müteessir olduğunu, en ufak bir soğuk algınlığından günlerce evde yatmak mecbûriyetinde kaldığını, hiçbir zamân bronşitten, nezleden, gripten kurtulmadığını fakat aşının tatbîkinden sonra bu hâllerinin tamamıyla

zâil olmakta bulunduğunu gördüğünden dolayı kendisini dünyanın en bahtiyârâne adamı addetmektedir. Kendisini fazla memnûn eden, kuve-i dimâğiyesindeki çalışma kâbiliyetinin artması, say- fikriyeye mukâmetinin tezâyüdü, rûhunun küşâyüş bulmasıdır. Lâkin kâbiliyet-i tenâsüliye ufak bir eser-i selâh görülmemiştir. Ananat devam etmektedir. Bunu burada kaydetmekten maksadımız bir noktada kârilerimizin nazar-ı dikkatlerini celb etmek içindir. Aşılar kâbiliyet-i tenâsüliye tezyîd ettiği hâlde burada en ufak bir tesîr yapmaması echize-i tenâsüliyesinin senelerden beri bel soğukluğu mikrobi olan gonokuklar tarafından tahribâtından ileri ileir gelmekte olduğu zannını vermektedir.

Müşâhade 3-61 yaşında bir zâta yapılan hısyeye aşısı. Memleketi: Fransa. Mesleği: Tiyarro muharriri. Yaşı: 61.

Ahvâl-i umûmiye ve hâziresi-yanaklar porsuk, çehre buruşuk ve çizgili, vücûd inhilâli gözleri fersiz, tabaka-i feriyeye etrafında hâle-i şiyûhat mevcûd. Bütün cismânî çalışması fevkalâde zahmetli, yürüyüşü sürüklenir gibi harekât bazı.

Ahvâl-i sâbika: Birkaç defa sıtma nöbetleri geçirmiş. Sebeb-i şikâyet: İştihâsı yok, büyük bir kesâlet mevcûd, en ufak bir tebeddül-i havaiyeden müteessir ve mağmûm düşüncelerinde betâat, en ufak bir cümleyi bulmak için büyük bir say sarf ediyor. Dimâğında büyük bir yorgunluk ve boşluk hissi mevcûd, on beş seneden beri akâmet ve anânât mevcûddur.

Tedâvî: sinosekal maymunlardan birisinin hısyesi çıkarılarak usûlî dâiresinde dilime (parça) ayrıldıktan sonra muharrik hısyesine dikilmiştir. Yirmi üç gün sonra ittiâzın husûle geldiğini pek beşûş bir sûrette haber verdi. Bu zâtta on beş seneden beri en ufak bir kâbiliyet- tenâsüliye görülmüyormuş. Üzerinden iki sene geçtiği hâlde erkekliğini muhâfaza etmektedir. Hârici manzarasında hayret verecek derecede bir tahavvül husûle gelmiştir. Vücûd düzeldi ve doğruldu. Vech-i adâlâtı toplandı, buruşuklukların kısm-ı azamı zâil oldu. Gözlerdeki bir fersizlik yerine bir canlılık kâim oldu. Beyaz saçlı bir genç manzarası eski hayâtına avdet etmiştir. Ayakla geziniyor. Tiyatrolara gidiyor, eğleniyor ve yazı yazmaya başladı. Onu en çok mesûd eden, neşelendiren tefekkürde çektiği güçlüğü zâil olmasıdır. Sâatlerce çalıştığı hâlde yorgunluk hissetmiyordu.

Müşâhade 5- Yaşı:33. Mesleği: Kâtib. Memleketi: Amerika.

Sebeb-i şikâyeti: 23 yaşından beri bâhî kuvveti gittikçe azalmaktadır. Son üç sene zarfında nazar-ı dikkati şiddetle celb edecek kadar terakkî etmektedir. Kendisinden ihtiyârlarda

görülen akâmet ve anânet mevcûd melonkolinin kuvvetsiz, dermânsız, çabuk yorulur, mide kaynaması, bağırsaklarında hareket mevcûd değil, kabız, baş ağrıları vardır. Newyork'ta kendisine tatbîk edilen isâre-i hısyeviye şiringalarından fayda gördüğünden kabız hâliyle, baş ağrılarının geçtiğinden bahsediyor. Bunun üzerine bu genç ihtiyâr olan zâta hısye aşısı yapılaya karâr verilmiştir. Çünkü isâre-i hısyeviye aşlarıyla görülen selâh hâl, enjeksiyonları bırakır bırakmaz baş göstermiştir. Opitrapinin verdiği muvakkat muvaffakiyet bu zâta hısye aşısının yapılması hakkındaki kanaâtleri daha fazla takviye etmiştir. Senevsekal maymunlarından birinin hısyesi iki mesâvî kısıma taksîm edilerek hastanın hısyesine rabt edilmiştir. Hasta, üç hafta sonra bağırsaklarında büyük bir tahavvül görmüştür.

Doktor İsmail Kenan-İnsanlar Üzerine Tatbîk Olunan Gençlik Aşıları ve Alınan Netîceler-
İkdâm-10184-23.Muharrem1 344 Cuma-14.08.1341-14.08.1925-s.3

3.8.12. Garb Medeniyeti

1914 Harb-i Umumisi birçok yeni nazariyâtın zuhûruna sebep oldu. Ezcümle Canilo Nerova nâmındaki müverrih, medeniyeti ikiye ayırarak bunların yerine "medeniyet-i keyfi", öbürünü "medeniyet-i kemi" diye tavsîf etti. Mumaileyh, medeniyet-i keyfinin hükümrân olduğu mahallerde halk yalnız madden temeddün eylemekle iktifâ için manen ve ahlâken terakkî etmişlerdir. Halbûki medeniyet-i keminin tekemmül eylediği yerlerde ise ahâli yalnız istihsâlânın tezyîdine hasr-ı vücud ettiklerinden bunlar zengîn müstahsıl olmuşlar fakat ahlâken geri kalmışlardır, dedi. Latin kavmine mensûb olan Ferevu müttefik düvellerinde medeniyet-i keyfinin, Almanlarda ise medeniyet-i keminin hâkim olduğu yâhûd 1914 harbinin medeniyetçe birbirinden farklı olan bu iki zümre-i düvelin harbi olduğu iddiâ edildi. Sultan sonra Ferevu'nun eseri unutuldu. 1917'de Lenin musevi kavmine mensûb Karl Maks'ın komünist prensiblerine istinâden çar hükûmetini yıktı. Bununla beraber Bolşevikler mevki-i iktidâra geldikten sonra ilk programlarını tadîle mecbûr oldular. Garbda Beyne'l-milelci, şarkta mukarrat-ı millici oldular. Avrupa'da akâmete uğrayan Bolşevik siyâseti Asya'da rağbet buldu. Çin ile Hint uyandılar, istikbâllerini istediler. Avrupa muharririni şark akvâmı ile iştigâl eylediler. Bu defa Asya ile Avrupa medeniyetlerini mukâyese ettiler. Hatta bir Fransız müellif Buda'nın tesis edildiği Asya medeniyetinin Avrupa medeniyetinden üstün olduğunu, ahlâkca daha metîn, daha esâslı kavâide isnâd edildiğini bildirdi. Geçenlerde "Tan" gazetesinde bu mesele üzerine yani Asya ile Avrupa medeniyetleri arasındaki fark hakkında Gaston Race'nin bir

makalesini gördüm. Ehemmiyetine binâen bazı yerlerinin dercini münâsib buldum. Gaston Race ismâ edildiği iki kadın beynindeki muhâvereyi nakleyliyor:

Birinci kadın-Hülâsa-i kadim Yunanın ibdâ edildiği sanâyi-i nefîseyi ve Romalıların vaz eyledikleri hukûku, zamân-i hazirin ihtirâ ettiği fûnûnu garba borçluyuz.

İkinci kadın-Birincinin mütâlaasını tasdîken Victor Cojen'den mülhem yani güzeli iyi, hakîkî demek istiyorsunuz değil mi? Dedi. Hiç şüphe yok ki bu iki kadın arasında cereyân eden muhâvere mühîm-i hakiki ihtivâ eder. Garb medeniyeti kadîm Yunan ve Roma anânâtı ile fûnûn-i hazireden neşet eylemiştir. Çünkü sanâyi-i nefîse bedî-i tabiiyeyi âhenkdâr etmek ve yaşatmak için insanın say ve gayretinin mahsûlüdür. Hukûk, cemîyet-i beşeriye tenazzum ve tezyîne hizmet eylemiştir. Fûnûn ise tabîatın sînesinde sakladığı kavânîni keşfeylemiştir. Avrupalının kâidesi intizâmî aklın emrettiği intizâmdır. Garblı aklın ve mantığın hayâta hâkim olduğuna imânı olandır. Avrupa zihniyetince hayât öyle bir hamûrdur ki insan ona dilediği şekli vermeye kâdirdir. Avrupalılar tabîatın esrârını keşfe muvaffik olmuşlardır. Tabîat insanların emellerinin husûlüne ekseriyetle mümânaat eylemiştir. Tabîr-i diğerk ile tabîat vahşî bir hayvana benzer. Onu terbiye eylemek lâzımdır. Târîh-i medeniyet, tabîatın terbiye târîhidir. İnsanlar tabîati yola getirmeye ve ondan istifâdeye muvaffik olmuşlardır. Muvaffakiyet emniyet temîn eder. Garblılar teşebbüs eyledikleri işlerde muvaffik olacaklarından emîndirler. İnsanın kendine emniyet olması en büyük fazîlettir. Kendine emniyeti olan müteşebbis ve nikbîn olur. Garplılar nikbîndirler, Avrupalılar nikbindirler. Çünkü istemek ile muvaffik olurlar. Muvaffakiyet de bilgi iledir diyenlerdir. Avrupalılar bilirler ki hayâtı dilediği gibi tertîb ve tanzîm eylemek insanın kendi elindedir.

Hülâsa garbın mefkûresi dünyevîdir. Halbûki Asya'nın zihniyeti Avrupa'ya benzemez. Şarkın mefkûresi uhrevîdir. Şarkta en büyük fazîlet dünya ile tedricen kat-i alâka etmektir. Dünya fanîdir. Bu felsefe Hint'ten (Buda) neşet eylemiş ve bütün şarka sirâyet etmiştir. Şarklılar için yaşamak çekmektir. Çekmenin içinde yegâne tarîk insanın kendisi unutulmasıdır. Şarkta kendini unutanlar mesûd zümresine "nirvana"ya dâhil olurlar. Hayâtın tanzîmini düşünmezler, işlerini kadere bağlarlar bu yüzden zekânın sahası küçülür. Hin'te güneşin mütemâdiyen neşreylediği yorucu ziyânın verdiği sıkıntı netîcesi orayı tayîn edemeyiz. Fakat bu diyârdan hurûc ile bütün Asya'yı istilâ eden mukaddes veya gayr-ı mukaddes bi'l-cümle âsârın rûhu insanlara bedbînliği telkîn eder. Acem şâirleri de bu zihniyetin taht-ı tesîrinden kurtulamamışlardır. Hatta vatandaşlarını neşeye davet eden

yegâne Acem şâiri Ömer Hayyam hayâtta gâyeyi ancak aşk da ve sarhoşlukta bulmuştur. Bilhâssa fûnûn-i hazirenin keşfinden sonra Asya medeniyeti Avrupa medeniyetine fâik olamaz. Aksini iddiâ eylemek mümkün değildir.

Bu halde Avrupa medeniyeti hatadan sâlim mi? Hayır. Avrupa medeniyetinin en büyük kusûru nâtamam olmasıdır. Maaddiyat cihetinden pek müterakkî olan Avrupa maneviyât husûsunda nisbeten geri mi kalmıştır. Bilhâssa servet-i umumiyenin ve refâhın mütemâdiyen artmasından dolayı pek çok zengin adamlar hâsıl olmuş ve bunlar bazı yerlerde mesâvî-i ahlâkın zuhûruna sebebiyet vermişlerdir. Garb medeniyetinin yegâne nokasanı elân bir felsefe-i ictimaiyeye sâhib olmasıdır. Fakat emîniz ki bu husûsta Avrupa noksanının ikmâl eyleyecektir.

Emîroğlu Ziyâ-Musâhebe-Garb Medenîyeti-İkdâm-10221-01.Rabiülevvel 1344 Pazar-
20.09.1341-20.09.1925-s. 3-4

3.8.13. Cumhûriyet'imizin Arması

Türkiye Cumhûriyeti'nin Arması Nasıl Olmalıdır?

İstanbul'dan aldığım malûmâta göre Cumhûriyet'imizin arması yapılmak üzere imiş. Bunun için bütün dünya milletlerinin yaptığı gibi herhâlde millî târlhimizdeki ananeleri gösterebilen bir arma yapmamız lâzım gelecektir. Binâen-aleyh nazarımızı armaya yani târlhe çevirmek icâb ediyor. Türk armasının kabûlü zannında benim nokta-i nazarıma göre iki cihet vardır: Ya umûmî yani bütün Türklere has ve yalnız Oğuz Türkmenlerine mahsûs bir arma kabûl edilmelidir. İşte her iki nokta-i nazara göre kabûlü lâzım gelen târlhi tedkîkâtı arz edeceğim. Bu husûsa dâir vatanımda neler yazıldığı bütün matbûâtı takîb edemediğimden bilemiyorum. Binâen-aleyh ben kendimi, tedkîkâtıma göre rey-i beyân etmiş olacağım. Târlhin kaydedebildiği en eski Türkler "Kun" Türkleridir ki bu isme Çin târlhlerinde "Hubung-nu" nâmı altında rast geliyoruz. İşte bu en eski Türklerden itibâren kullanılan armaları tedkîke başlayalım.

Çin menâbi, Kunların kullandığı armalardan bize bahsetmiyorlar. Binâenaleyh bu, Türkler hakkında hiçbir şeyi söyleyemeyeceğiz. Vaktaki Kun Türkleri kâmilen mukteriz oldular. Bundan bir müddet sonra bu dağılan cemâatin bir kısmı "Türk" nâmı altında târlhte gözükmeye başladılar. Bu Türklerin millî bir ananeleri ve millî sembolleri vardı. Çin târlhleri bize bu ananeyi diğer tarzda nakletmektedirler:

1-Türkler, Garb denizi yani "Stihat"ın Şimâl taraflarında sâkin iken başka kavimlerin hücûmlarına marûz kalıp kâmilten katledildiler. Yalnız, bir çocuk sağ kalmıştı. Bunun da el ve ayaklarını keserek terk ettiler. Bu çocuğu bir kurt emzirdi, besledi ve büyüttü. Bi'l-âhire çocuğun bu kurttan on oğlu oldu. Bu oğullarından biri çerne nâmını aldı ki bu isim bi'l-âhire bütün evlâdlarına intikâl ederek muhâfaza edildi. En sonra da bunun bir hâtırası olmak üzere bayraklarının ucuna bir kurt başı koydular.

2-Türkler, "Huyung-nu" Türklerinin bakâyesinden ibâretti. Bunların, bütün efrâdı mahvolmuş bir aşiretin "I-tche-ni-sait-ton" adlı bir zâtan türemişlerdi. Bu zât, pek hârikulâde dünyaya gelmişti. Rüzgâr ve yağmurlara hâkim idi. Perilerle münâsebette bulunurdu. Evlendiği yaz ve kış, birisinden dört oğlu oldu.< Oğullarından en büyüğü kral ilân edildi. Bunların on oğullarından en meşhûr "O-hien-che" idi ki bu zât, âiel ismi olan çerne yani kurt adını taşıyordu. Bütün Çin târîhleri, bu Türklerin eski ananelerini bir kurt efsanesi olduğunu yazmakta müttefiktir. Hatta muhtelif tarzda kaydolunan bu menşei efsanesinde de kurdun rolünü vazîhen görüyoruz ve yine vazîhen biliyoruz ki Türkler bayraklarında kurt başı kullanırlardı. Meşhûr Çin târîhi "Taug-chou" ile "Soui-chou" Türklerin menşeleri sırasında reîslerinin âile ismi çerne=kurt olduğunu yazmaktadırlar.

Binâenalyh Türk arması benim nokta-i nazarımca kurt başı olmalıdır. Bu sûretle, hem eski ananemizi ortaya çıkarmış olacağız. İkinci nokta-i nazar kabûl olunursa, armanın izlerini yalnız Türkmen yani Oğuz Türklerinde aramak lazım gelir. Biliyoruz ki Oğuz Türklerinin tumzem bekâyasından olarak mukaddes addettikleri ve hürmet ettikleri altı tane totemleri vardır. Bu hayvanlar, av kuşlarından şahin, kartal, çakır tavşancıl ileh...

Biz, Kayı Türkleri de şahin kuşunu takdîs eder ve ona hürmet ederdk. Binaenalyh, armamız, bir şahin kuşu olabilir. Nitekim diğer milletlerde de kuş armaları çoktur. Macarlarda Tuğrul kuşu da tıpkı bizim şahin kuşumuz gibi totemizim devrinden kalmış millî bir kuştur.

Bundan başka her kabîlenin ayrı bir damgası vardı. Bunu da nazar-ı itibâra almak akla gelirse de bu damgalar Oğuz Türklerinde rüesânın da "tuğrağ-tugra" nâmı verilen bir damgası olduğunu Mahmûd Kaşgari'den öğrendik ise de bunun ne şekilde olduğu mechûldür. Mahmûd Kaşgari bu kelimeyi tanımadığını, aslını bilmediğini, bunu Oğuz Türkelrinden başkaları bilmediğini yazmaktadır.

Hüseyin Nâmık-Cumhûriyetimiz Arması Türk Cumhûriyetinin Arması Ne Olmalıdır?-

İkdâm-10308-04.Cemâzeyilâhir 1344 Pazar-20.12.1341-20.12.1925-s.2

3.9. Siyasi Yazılar

3.9.1. Fırkaya Nasıl Girilir, Nasıl Çıkılır?

İstanbul'un Yeni Hûyları

Halk Fırkasından vukû bulan çıkmaları, asla, istigrâb edenlerden değilim. Çünkü bizim memleketimizde herhangi bir fırkaya girmek kanâat netîcesi değildir. Fırkacıların da bunda hataları vardır. Geçen gün matbûâtımıza sütçüler geldi. Bunlara, Halk Fırkasına dâhil olmazsanız size esnâf cemiyeti teşkiline müsâade etmeyiz, denilmiş. Doğrusu bu teklîfe benim aklım ermedi. Hatta sahîh olduğuna inanmadım. Her hangi esnâfın, cemiyet teşkiline hakkı vardır. Buna bir cumhûriyet hükûmeti nasıl mâni olabilir? İşte bu türlü hareket edilirse fırka mensûbları da bir gün bir bahâne serd ederek, fırkadan ayrılırlar. Binâen-aleyh herhangi fırka olursa olsun bilhâssa şimdi biz de ciddî hareket edip sînesine alacağı kimselerde o emirde bir kanâat husûle getirilmelidir. Yoksa devşirme efrâd gibi fırka efrâdı toplanamaz.

En ziyâde nazar-ı dikkatimi celb eden keyfiyet, fırkaya dâhil olanların, çıkmak için gösterdikleri sebebler bazen hiç siyâset-i dâhiliyeye taalluk olmayan ehemmiyetsiz şeyler olmasıdır. Tuhaftır, ne kadar geri imişiz. Ben, böyle sebeblerden dolayı ne bir fırkaya girer, ne de bir fırkadan çıkardım. Hatta diyelim ki fırkaya kanâatle değil, bir emel ile girilsin. Fakat bu birkaç çıkanların emelleri de bana garîb geldi. Şark, hakîkaten bir muammâdır. O, Avrupa'ya benzemez vesselâm. Bu hâle yalnız gülmekle iktifâ etmeyelim. Bundan hikmetler çıkaralım, anlayamadığımız hafâyâyı keşfedelim. Üzülmeyelim. Halkımızın fitrat ve seciyesine göre tedbîrler ittihâz edelim. Deme ki asrî olalım demekle insanlar asrî olamazlar. Bunun için doldurulacak seneler var. Bu münâsebetle bir mütâlaa dermiyân etmek istiyoruz. İhtimâl ki bu mütâlaa kapalı gözleri biraz açar ve terakkîye doğru gitmek yolunu da biraz aydınlatır. Hükûmetin zihniyetindeki, muhâkemesindeki vaziyet ile efrâd-ı milletin zihniyet ve muhâkemesindeki vaziyet birbirinden çok ayrıdır. Hükûmetin her sevâb gördüğünü millet de sevâb görüyor değildir. Bu hâl devâm ettikçe tarafeyn arasında bir takarrüb, bir sıcaklık vukûa gelememesinden korkulur. Bu hâsıl olmadığı gibi terakkî yolunda ne vech ile ilerleyeceğimizi tayîn kâbil olamaz. Halk Fırkasından çekilmelerin hüküm ve isbâtını bu fırka taharrî ederse bizim dediğimizden başka bir şey bulamaz zannediyoruz. Benim gördüğüm odur ki bu ayrılık hedef muhâlefeti değildir. Muhâlefet hükûmetin kullanmamak istediği vesâitten çıkıyor. Bilhâssa vesâiti icrâya sezdirirler yâhûd sabırsızlardır. Bu sabırsızlık, beyhûde masrafları mûcib oluyor. Bir an evvel olsun diye

vesâit-i lâîkanın husûlünü beklemeden elde ne olursa onunla iktifâ olunur ki bu bir işe yaramıyor. Vâkıa bir an evvel eser görülsün ve bizi de takdîr etsinler. Demek hüsnîyete delâlet eder ancak eser kendini göstermeyince yalnız nezâhet ile hüsn-i niyette bir hayır gelmiyor.

Memleketimizde umûmî, husûsî öyle garîbeler oluyor ki vekâletinden, mektebinden tutun da her köşe başına kadar ya birer muallim yâhûd yapılması câiz veya gayr-i câiz olan şeyleri hâvi bir levha sûtûnu rekzetmek lâzım gelecek. Bu memleket o kadar şaşırılmıştır. Yalnız usûl ve nizâmât şaşkınlığı değil kavâid-i muâşeret şaşkınlığı da vardır. ve sâir hiçbir memlekette olmayan şeyler biizm memleketimizde vukûa geliyor. Çünkü ictimâî ahkâkı, ictimâî intizâm kavâidi unutulmaya başladı. Hükûmetin memûrlarını bile tanımıyorlar. Mevâd-ı ahlâkiye nerede ise külliyyen kalkacak. Mazallah, öyle bir Türk heyet-i ictimâîyesi teşekkül ediyor ki nun bu saf u havasını târîhler hangi unvânlar altında kaydedeceklerini bilemeyeceklerdir.

Bu emirleri, nehiyleri verenler bir şeyini nazar-ı dikkate almıyorlar. O emir ve kavânin-i muhît, iklim, terbiyeye göre muntazam olur. Meselâ bu memleket için müskirâtın mübâh olması kadar fenâ bir şey olur mu? Burada rakıyı içerken zihne gelen şey, biraz münbasit ve münşerih olmak değil, dünya ve âhiret kaygısından kâmilten âzade kalmaktır. Onun için bunlardan katler, rezâletler tahaddüs ediyor. Vaktiyle Aksaray'da beygirciler içinde bir kahvede topuz isminde bir zabtiye çarşı inzibât memûrluğu ederlermiş. Lanfeden Fatih'e kadar giden mesâfeyi bu adam üç beş zabtiye ile süse durdurmuş oturduğu kahvede üç beş değnek, bir falaka, iki tane de kaba hasır bulunur imiş. Sokaklarda rezâlet eden bir sarhoş veyâ bir hırsız yakalandı mı, bunlar aman topuzun karşısına çıkarmayacak diye zabtiyelerin ayaklarına kapanırlar imiş! Bu korku şundan ileri geliyor ki cürmü kahveye getirdiler mi topuz, o kaba hasırlardan bir tanesini yere serdirdikten sonra herifi onun üstüne yıktırır. Falakayı ayağına geçirip zabtiyelere vurdurmuş. Topuzun insâfına, hırsız veyâ sarhoş kaç değnek yerse yermiş. Bunun üzerine topuz ona hitâben bir kere daha yap da yine buraya gel diye, seni hapishâneye göndermiyorum hitâbıyla herife tövbe-i nasûh ettirmiş. Aksaray'ın eski ihtiyârlarından işitirdik, evlerin kapısını aralık bırakıp kapamaya bile lüzûm görmezlermiş. Topuzun sopaları o kadar tesîr-i müeddibâneyi hâiz imiş! Ahlâk şimdi topuz zamânından daha iyi olamasa gerek. O kadar vukûât-ı cinâîye o kadar rezâletler oluyor ki o zamânlar böyle şeyler nevâdirden idi. Şimdi sarhoşluk eskisine rahmet okutuyor! Demek ki bu memlekette iklim ve fitrat eskisi gibi techîzât istiyor!

Çünkü o zamânki terbiye şimdi nerede! Hatta daha ziyâde o zamânın ebeveyn terbiyesi bile şimdi aranıyor. O zamânlar bir kânûn-i muâşeret var idi ki hükmü her yerde muhterem idi. Maâ't-teessüf Türklerde anane-i cemîle eserini bırakmayacak vech ile kaybolurdu.

Bugünkü Türk heyet-i ictimâîyesi tamâmıyla uryândır. İki üç aydan beri İstanbul'da ve taşrada vukûa gelmiş olan ahvâle göz gezdiriniz. Harekât-ı şahsiye ve ictimâîyemizde bize nelerin rehber olduğunu söyleyebilir misiniz? Ne terbiye-i âilevîye var, ne ahlâk-i dînîye var, ne ahlâk-i felsefe var, ne kânûn korkusu var. Akla nasıl eserse öyle hareket ediliyor. Öyle vukûât oluyor ki insan bazen acaba bütün malûmât-i ibtidâiye kayıp oldu da hayât-ı behimâneye doğru mu gidiyoruz, diyor.

Ahmed Cevdet-Fırkaya Nasıl Girilir, Nasıl Çıkılır? İstanbul'un Yeni Huyları-İkdâm-9992-01.Recep 1343-26.ks.1341-26.01.1925 Pazartesi-s. 1

3.9.2. İsyân Zuhûr Eden Mıntıklar

Memleketimiz mıntıklarının coğrafi ve ictimâî ahvâl ve an'anâtı hakkında malûmât-ı kâfiyeye sâhib olanlarımız enderdir. Değil uzak vilâyetlerimizin, yakın vilâyetlerimizin bile ahvâl-i mahsûsası memleketimizde sûret-i umûmiyede malûm değildir. Bizim bu noksanımız, hafif bir noksân değildir. Ağır bir noksandır. Evvelleri vilâyet sâlnâmelerine bazı malûmât kaydolunurdu. Vâkıa, o malûmât çok bir şey değildir. Uzun tedkîkât mahsûlü olan izâhâta nâdir tesâdüf olunurdu. Fakat elde başka hazlar yoktu. Bizdeki bu merâksızlık, hemen hemen umûmî bir merâksızlıktır. Şurada burada nice mühim ahvâl vukûa geliyordu. Orası hakkında malûmât sâhibi olanlar efkâr-ı umûmiyeyi tenvîr etmek lütfunda bulunmuyorlar. Hele Dârü'l-Fünûn müderrislerinin bu bâbda hiç emekleri sıkı etmiyor, garbın aksine! Ben bu noksânı üzerine çok zamân oldu ki intizâr-ı dikkati celb ettim. Viyana'daki coğrafya cemiyeti reîsi olan ulemâ-yı dînden bir zâtın, Suriye -henüz bizde iken-hakkında gazetelere yazdığı bendlerini irşâd etmiş, nezdine benim gitmekliğime sebep olmuştu. Bu zât, Suriye'de aşîretler nezdinde sekiz on sene yaşayarak hem Arapçada tekemmül etmiş, hem de Suriye'nin coğrafyası hakkında ihtisâs kesbetmiş idi. İşte diğer memleketlerde eshâb-ı irfân malûmât-ı mütâala oldukları malûmât-ı müdekkik-ânenen bir taraftan hükûmetlerini, diğer taraftan hemşehrilerini haberdar ederler. Bizde ise mütenevvî vazîfelerin ifâsı, üç dört gazete muharririne kalır. Fakat bu mümkün müdür? Netîcen ya hiç bir şey öğrenilmez yâhûd pek nâkıs malûmât elde edilebilir. Onun için bizim gazetelerimiz sayfalarını ekseriya hikâyeler, garâib-i şûun ile doldurular, kârilerine bî-hakkın olamazlar.

Ahîren, vilâyât-ı şarkiyede dolaşmış, oranın lisânını öğrenmiş, tedkîk merâkına sâhib bir zât ile görüştük. Bize bazı Kürt şeyhlerinin hâl ve hareketlerine, efrâdın ictimâî vaziyetlerine dâir biraz malûmât verdi. Doğrusunu söyleyeyim ki benim onlardan hiç haberim yoktu. Hukûk-ı ibâdın birtakım müteşeyyihlerce tanınması bizce câlib-i dikkat oldu. O zât, halkın vaziyeti bir "Serf" -eski zamânlarda çiftliklerle birlikte alınıp satılacak- vaziyeti olduğunu, şeyh isterse efrâdın mâl ve canına tasarruf edebilir olduğunu beyân etti.

Şu hâlde mesele iktisâden pek mühim mesâildir. Çalışanların kazancı bî-hesâba ellerinden alanlar memleket için gâyet muzır insanlardır. S erf usûlü vaktiyle Rusya'da câri idi. Halk, ne mâlına, ne canına mutasarrıf değildi. İmparator Alexsander zamânına kadar devâm etti. Bu usûl, cârî olan yerde, erbâb-ı mesâî emeğinden müstefid olamayarak, bazı rüesânın menfaatine mevcûdiyetlerini tahsîs ederler. Binâen aleyh, fakr u zarûret hâkim olur, adâlet ve hakkâniyet, şunun bunun keyfine tâbi olunur. Maârif ve ilim terakkî edemez. ve bi't-tabi memleketin istihsâlâtı nisbet-i cüziyede kalır. Servet-i umûmiye mahvolur.

Bunun siyâseten de mazarratları vardır. Bir şeyh aklına uydu mu, emri altındakileri istediği gibi kullanabilir ve onları bilâ-cabbâr kendisine tâbiyet ettirebilir. Bundan ne büyük fenâlıklar tevellüd edebilir. Çünkü serf ne yapamam diyebilir, ne de tâbiyet etmem diyebilir. O, bir âlet-i imyâdır.

Demokrat memleketlerde, herkes hukûkuna, mahsûl-i say ve gayret olan kazancına mutasarrıf olup, onun âmiri yalnız muâyyen bir kânûnla hareket eden devlet olabilir. Artık zübden ömrünün tahakkümü kalmamak lâzım gelir.

Demek ki bugün harekât-ı isyâniye vukûa gelmiş olan vilâyetlerimizde, iktisâden ve kânûnen tanzîm ve tesvîye muhtâc bir vaziyet vardır. Mesele yalnız isyânı ber-taraf etmekten ibâret değildir. Vaziyeti düzeltip birtakım haksız şeyhlerin ceberût ve tahakkümünden fukâra ve muhtâcîn halkı kurtarmalıdır. Eğer buna dikkat edilmeyecek olursa bugün bastırılan isyân öbür gün yine zuhûr edebilir. Dâimâ şeyhlerin hesâbına çalışmak sûretiyle esâret vaziyetinde kalanlar fakr u zarûretten tahlîs-i nefis edemeyeceklerinden o gibi halk, devlet ve millete hizmet ifâ edebilmekten de âciz kalırlar. Böyle bir halkı dâimâ câhil bırakmak, onları hurâfetle idâre etmek müteşeyyihlerin menfaatleri cümlesinden olacağından öyle bir yere mümkün değil hars ve ilim ve marifet giremez olur.

Harekât-ı isyâniyenin ilk anlarında beyân eylediğimiz vech ile memleketimizin uzak mıntıkalarına, vaktiyle şimendifer hutûtu veşoseleri temdîd edilememiş olması bizim için

teyakkuzu icâb edecek ahvâldendir. Bu uzak yerler ancak bir teşebbüs-i iktisâdî ile iki hayâta mazhar olabilir. Bizim mütâlaamıza göre uzakta yakında uğraştığımız müşkilât, ancak bir program altında yapılacak tatbîkât-i iktisâdiye mündefi olabilir. Bu programı fiilen mevki-i icrâya koymaya başladığımızda o müşkillerin birer birer ahvâl-i tabîîyeye münkalib olduğunu göreceğiz. Bu sâyede, mahsûlât para edecek, arazi kıymetlenecek, bütün mahsulât-ı medeniye memlekete yapılmaya başlayacaktır. İnsanların fitrat-ı ibtidâyesini değiştirecek işte bu kuvvetlerdir. Çok teessüf olunur ki dünkü nüshamızda "Mahmûd Muin" imzâsı altında münteşir makalede ismi geçen dünyanın en büyük şimendifer mütehasısı Bresil gibi nevâdirden bir zât, Türkiye'de çalışmaya azmetmiş olduğu hâlde, onun mülâhazalarını o zamân devâirlerimiz bir türlü kavrayamamıştır. Yoksa bugün Türkiye'nin her tarafına şimendiferler gittiğini görür idik. Bunun sebebi o vakitler bizde iktisâdî fikir ve hesâbların hâkimiyet mevkiine çıkamamış olmasıdır.

Ahmed Cevdet-İsyân Zuhûr Eden Mıntıkalar-İkdâm-10050-01.Ramazân 1343 Çarşamba
25.03.1341-25.03.1925-s.1

3.9.3. Mechûl Musul Raporu

Herkesin bir anlayışı var ya ben, Cemiyet-i Âkvâm komisyonunun verdiği Musul raporunu, o kadar bizim lehimize tefsîr edemem. Bu rapor, muz denilen meyveye benziyor. Ne niyetle yenir ise o çeşniyi veriyor. Fi'l-vâki Türkiye lehine hamlolunabilecek sûrete mütâlaa yürütmek kâbiliyeti de var. Fakat diğer cihetten İngiltere lehine çıkacak ihtimâller de yok değildir.

Her hâl ve kârda Musul'un bir İngiltere leh ve aleyhine halli, yalnız İngiltere'nin ârzûsuna bağlı yani İngilizler, Irak'taki İngiliz mandaterliğinin yirmi beş seneye iblâğına ses çıkarmayacak olurlarsa, mesele İngiltere lehine halledilecek demektir. Yok, İngiliz milleti, Irak'taki müdâhalenin İngiltere bütçesine irâs ettiği zararı takdîr ederek mandanın temdîdini ârzû etmezlerse işte o zamân mesele bizim lehimize dönecektir, yani Musul'un bize iâdesi iktizâ edecek böyle şarta muallak olan şeylerde, katiyet hâkim olabilir mi? Hatta bu şartta değil. Kanâat meselesi hâkim. Bir İngiliz nâzırı, avâm kamarasında İngiltere lehine bir nutuk irâd ederek ekseriyeti kendi tarafına celb edince Musul'un istikbâli taayyün etmiş oluyor. Demek istiyorum ki tamâmen İngiliz hükûmetiyle İngiliz ahâlîsi arasındadır. İngiliz nâzırları, avâm kamarasını iknâ ettikleri gibi mesele tavazzuh eder. Ne olacaksa olur. Daily Eksperes'in dediği gibi Kral Faysalın adamları, İngilizlerin yirmi beş sene daha kalmaları için teşvîkâtta bulunacaklardır. Buna hiç şüphe yoktur.

Şayet onlar seslerini çıkarmayacak olsalar, dürtüp dürtüşleyip sesleri çıkartılır. Bunlar, çok sâde manevralardır. İngiltere eğer vechine halef etmezse dört sene zarfında Irak'ı tahliye etmelidir. Bunun da yarısı geçti. İngiltere orada kalsa kalsa iki sene daha kalabilir. Fakat kral Faysal, İngiltere'ye tabî-i diğerle İngiltere, Faysal'a merbût kalacak olursa o zamân Irak'ın nokta-i nazarı kabûl edilecek yani Musul Irak'ta kalacaktır. Bu sûrette İngiltere lede'l-hâce: harb dahi göze almak sûretiyle Irak hâmisî olacaktır. Komisyon Musul'u Irak'a vermek için İngiltere'nin mandası imtidâd etmesini yani Irak'ın İngiltere Himâyesi altında bulunmasını şart koyuyor. Şayet İngiltere Irak için harbi göze almazsa o zamân Kürtlerle meskûn arazinin Türkiye'ye iâdesini istiyor.

Şâyân-ı dikkat değil midir ki İngiltere'nin müstemlekât-ı nezâreti Irak'a para ikrâz etmiş olduğundan yirmi beş sene daha Irak'ta kalmak davetini hüsn-i taalluk edeceğine hükmolunmak isteniyor. Bu sırada Mısır'ı hâtıra getirmemek mümkün olur mu? Hâsıl-ı kelâm ne denirse densin, ben âciz, komisyonun raporunu beğenenlerden değilim. Pek lastikli bir şeydir. Açık ve katî değildir. Mademki İngiltere ile Türkiye bu meselenin halli emrinde ittifâk edemediler, komisyonun raporunu sarîh olarak tanzîm etmek lâzım gelirdi. İşte onun için diyorum ki komisyonun raporu muza benziyor. Ne niyetle yenir ise o çeşniyi veriyor. Canın nasıl isterse öyle tefsîr et! Zaten şimdi açık söyleyeyim "Times" bu raporu neşrettiği gibi, benim de şüphelerim uyanmıştı. İngiliz kabinesinin avâm kamarasında vereceği izâhata muntazır olalım. O zamâna dek zamânımızın tereddüt ile geçmesi tabîidir. Hakkın veya menfaatin hâkimiyetini o zamân göreceğiz.

Ahmed Cevdet-Mechûl Musul Raporu-İkdâm-10175-14.Muharrem 1344 Çarşamba-
05.08.1341-05.08.1925-s. 1

3.9.4. Musul Meselesinin Safhaları

Hâriciye Vekîli Tevfik Rüşdü Bey'in, Millet Meclisinde Musul meselesi hakkında verdiği tafsîlât büyük bir alâka ve derîn bir ciddiyetle mütâlaaya şâyândır. Hâriciye Vekîlimizin istimâl ettiği lisândaki mekâneta, muhâkemedeki isâbeti, fevkalâde tahsîn ettik. O mesele-i mühime, pek mücerreb bir recûl-i devlet sıfatıyla, pek sâdık bir müverrih liyâkatıyla tasvîr edilmiş, ifâdede yalnız hakkın ve ihâtanın bahşettiği vuzûh ve hakikat kuvvetine istinâd edilmiştir. Diyebilirim ki Tevfik Rüşdü Bey bizde yeni ve feyizli bir çığır açtı. Nerede gazetemizin kullandıkları tuğralı hafıyyâta üslûb, nerede Hâriciye Vekîlinin metîn ve ciddî üslûbu! İşte siyâset böyle sevk ve idâre olunur. Tevfik Rüşdü Bey'in o müsterîh, o sâkin nutku içinde ne müesser sözler de vardır. Meselâ şu fıkra:

"Münâzaa fihi araziye Türkiye'den ayırmak için Irak halkının daha yirmi beş sene manda hükûmeti terfîi gayr-i vârid ve gayr-i hukukî olduğu ve mefhûmâtı nokta- nazarından hangileri için medâr-ı iftihâr olamaz sanırım!"

Bu söz beyne'l-milel asrî bir tesîr ifâ edecek doğru, derûnî, hissî ve samîmî sözlerdendir. Tafsîlâtan anlaşılıyor ki Musul meselesinde hükûmetimiz hakîkaten pek sulh-perverâne ve itilâf-perestâne hareket etmiştir. Hükûmetimiz, gazetelerimizdeki süngü, top, tüfek çizgileriyle ifâde edilemeyecek bir vakâr, bir haysiyet mesleği tutmuştur. Bir gün gelecek Türkiye'nin o hareketi târîhe kalmadan, tekrîm ve tebcîl olunacaktır. Hakîkaten bütün düşüncesini memleketin imâr ve tamîrin zirâat, sînâat, ticâret gibi iktisâdî menbaların tecdîdine hasretmiş olan Türkiye Cumhûriyeti beyne'l-milel harb tekrîsî değil, belki bir müsâlemet mübeşşiri olabilir. Acaba cemiyet-i düvel bunu takdîr etmeyecek mi? Acaba nihâyet Cemiyet-i Akvâm'dan bir sadâ-yi takdîr işitilmeyecek mi? Türkiye murahasının vakûr hareketi, İngiltere'nin yeni teklîfine karşı dahi pek âşikâr sûrette nümâyan oluyor. Diyor ki:

"Şu kadar söyleyebilirim ki meselenin esâsını teşkil eden münâzaa kıyye-i araziden tarafeyn için kâbil-i kabûl bir hudûd etrâfında itilâfa vâsıl olmak başlıca emelimizdir."

İngiliz kamarasında öteden beri müri olan tarzda bir necâbet ifâde vardır. İngiliz kabinesinin Londra'daki Türkiye büyük elçisine vâkıa olan davetinin Türk kâbînesinde dostâne bir telakkî uyandırdığı tesellüm edileceğine şüphe etmiyoruz. Kısm-ı mahsûsumuzda "Tan" gazetesinin Londra muhâbiri işârâtına istinâden yeni müzâkerelerde İngiliz kâbînesinin itilâf-girizâne bir meslek tutmayacağına hükmetmek istiyoruz. İki günden beri yazdığımız makalelerde Türkiye'nin maksadı kendisine emniyet bahşolacak bir hudûda sâhib olmaktan ibâret olmak olduğunu izâh etmiş idik. Yeniden meseleyi teşrîhe lüzûm görmüyoruz. Bu mesele hakkâniyete ve hikmet-i siyâsiyeye müsteneden bittiği gün Türkiye ile İngiltere arasında eski dostlukları tahattura vesîle olacak dostâne bir zemîn açılacağını zannederek acaba ileri gitmiş oluruz?

Bana öyle geliyor ki şimdi Arabistan'ın ahvâl-i münâsebetiyle ortalığı karışıklıktan lede'l-hâce: koruyacak bir Türkiye'nin vücûdu bir nimet addolunmalıdır. Eğer Türkiye hükûmeti sergüzeşt arayan bir hükûmet olsa ne kadar açık zemînler bulabilir! Fakat o hükûmet, her tarafa emniyet bahşolmaktan ve umûr-ı dâhilisini ıslâh etmekten başka bir şey düşünmüyor. Bunun aksini kimse iddiâ edemez. Türkiye hem iyi bir komşu hem kendisine

itimâd olunur bir dost olduğunu Fransa'ya tesellüm ettirdiği gibi bunu bir gün de İngiltere'ye tesellüm ettirebilir.

Ahmed Cevdet-Musul Meselesinin Safhaları-İkdâm-10330-26.Cemâziyelahir 1344

Pazartesi-11.01.1342-11.01.1926-s.1

3.9.5. Musul Meselesi

Musul'a giden murahhaslarımız hakkında Hâriciye Vekâletinin mecliste verdiği izâhât, şâyân-ı teemmüldür. Bunun şâyân-ı teemmül olan ciheti, murahhaslarımız hakkında ahâlînin ibrâz ettikleri hissiyât ve muhabbet değildir. Çünkü biz buna zaten kani idik. Asırlardan beri birlikte yaşadığımız halkın birkaç sene içinde bizi unutamamaları pek tabîîdir. Türkleri yalnız Müslümânlar değil onların bıraktıkları memleketlerde, Hristiyanlar bile aramışlardır. Hatta Makedonya'nın eski Rumları bile Yunan askeriyle temâs ettikten sonra Türk askerinin harekât-ı insaniyetkârânesini der-hâtır etmişlerdir. Musul halkı ise Müslümân bir halk olduğu için kendi dinlerine mensûb olan Türklere rûhî muhâdenet ve uhuvvet göstermeleri pek tabîîdir. Bundan başka orada o kadar da Türk var. Bi't-tab onlar da mâziyi hâtırâlarına getirdiler. Bu gibi ananât meydânda durup dururken bilâ tayîn-i cins bütün Müslümânlar Musul'da murahhaslarımızı hüsn-i kabûl ile taltîf etmeleri bizi tatlı tatlı müteessir etti.

Biz, önceden beri şu iddiâdayız ki Türkiye'den tefrîk edilmiş olan Müslümân kıtaları ahâlisi, Türkler hakkında dâimâ mevedded duymaktadırlar. Eski zamânları hiç unutamıyorlar. Onlar bizden ayrılmakla beraber kalpleri dâimâ bizimle beraberdir. Bu ise Müslümânlarda, öğretme olmayarak asırların ilhâm ve terbiyesiyle hâsıl olan ittihâd etmenin bir semeresidir ki zamân geçtikçe zaaf peydâ etmek şöyle dursun bilakis daha ziyâde kuvvet buluyor. Bu hakîkati dâimâ gözümüzün önünde bulundurmalıyız. Birkaç kere yazdığımızı, makalelerde bu ciheti nazar-ı dikkatte tutmuş idik. Hatta demiştik ki Türkiye, o hükûmetler halkına iktisâdî ve posta ve telgraf gibi husûslarda daha fayda-bahş sûrette bir tarîk tutmalıdır.

Yukarıda şâyân-ı teemmül dediğimiz noktaya gelelim:

Teemmülü davet eden cihet, murahhaslarımıza gösterilmiş olan müşkilât ve muâmele-i garîbeye taalluk eden cihettir. Tevsît edildiği bir vazîfede Türk murahhasları hakkında gösterilen muâmeleyi doğrusu istibdâd etmek isterdik. Çünkü Türkiye bu meselenin bidâyetinden beri ne kadar hüsn-i niyet gösterdi. Bugün Selmanüselam nüfûz-ı ecânib

sirâyet ettirilen muhîtte bile rey-i âmiḥ mürâcaat edilmesini teklîf etmişti. Türkiye'nin bu mertebede olan hüsn-i niyetine karşı ibrâz olunan muâmelât-ı tarafgirâneyi, bu muâmele herhangi devlet tarafından sâdr olsa lâıyk-ı tenkîd görürüz.

Vâkıa, buna benzer muâmelelerden, sâir yerler için de şikâyetler vâkıa olmadı değil. Ancak bütün âlemin emel ve ârzûsu şarkta dâimî sulh ve müsâlemet tesîsiyle müstakilen cihânı müsterîḥ etmekten ibâret iken o emel ve ârzûnun akîm kalmasına sebep olabilecek vaziyetler ihdâsı bilâ istinâ herkes ve her devlet için mûcib-i mazarrat olur. Bu gibi muâmelelerden bir hayır gelmez. Nihâyet her nev mukâvelenin müstenîd-i ileyhi emin ve itimâddır. Bu itimâd bir kere tenezzüle uğrar ise ne efrâd arasında ne de devletlerarasında bir iş görülemez olur.

Eski zamânlarda Avrupa'nın büyük Hıristiyan makâmâtı, Türkler ile akdolunan mukâvelelerdeki taahhudâtın ihlâli, diyânen câiz olduğuna dâir fetvâlar vermişlerdi. Şimdi hâtıramıza o zamânlar geldi. Biz terakkîyât-ı fikriyeyi bu kadar aşağı bir derekede müteezzi oluyoruz. Demekki bizim Avrupa'da celb-i teveccüh etmekliğimizin en imkânı bu kadar. Biz ne yaparsak ne yapalım bunun bir kıymeti olmayacak! Bize hâriç ez memleket muâmelesi mi tatbîk edilmek istenecektir? Bununla eski hissiyâtın değişmediğini ve değişmeyeceğini de anlayalım! Herhâlde bizim bir karâr-ı katîmiz vardır ki o da hakkımız ne ise onu muhâfazada, sâbit kıdem olmak artık bizimle muâmelesi olanlara bu kararımızı anlatmaya çalışmaktır. Biz, istikbâlimizi ancak bu harekette taht-ı emniyette görüyoruz. Eski zamânlarda bizi alıştırdıkları "icâb-ı maslahat" politikasına avdet etmeyeceğiz. Zaten Türkiye devleti o icâb-ı maslahat tarzında bir fayda görmüş müydü?.. Bizim müsâmahalarımız bi'l-âhire bizim aleyhimize kullanıldı. O müsâmahalar, bir misâl bir numûne ittihâz edilerek ikide bir de davâlarımız bize kaybettirildi. Hem de haysiyeti kesredildi. Bu ne bitmez ehl-i salib muhârebeleridir yâ Rab!..

Ahmed Cevdet-Musul Meselesi-İkdâm-10007-16.Recep 1343-10.02.1341-10.02.1925

Salı-s.1

3.9.6. Musul Raporu Sirkati

Musul raporunun, "Times" gazetesi tarafından neşr olunuşu dünyayı birbirine kattı. Nasıl olmuş da bu rapor, daha kimsenin eline değmeden "Times" gazetesine geçmiş? Bana sorarsanız, bunda merâk edilecek bir cihet görmüyorum. "Times" gibi hem zengin hem İngiltere hükûmeti nezdinde bir mevki-i ihtirâm sâhibi olan bir gazetenin bu raporu neşr etmesinde bir fevkâlâdelik görenlerden değilim. Acaba hâtırlardan çıktı mı, Berlin

muâhedesinin müzâkeresi bitip de imzâ edileceği zamân bu muâhedenin bir sûretini, Times gazetesi elde ederek neşr ettirmemiş, yine âlemin hayretini celb etmemiş miydi? Düşününüz, Koca Berlin muâhedesini çalınır şey midir? Bu, koca bir kitâbdı. Muâhedenin bir sûreti, ceste ceste kâtiblerden biri tarafından dışarıya çıkarılıyor ve iki şapka vâsıtasıyla Times muhâbirinin eline geçiriliyordu. O zamân Times muhâbiri meşhûr Biloviç idi ki muhâbirlerin pîri addolunmaya lâyık bir adamdır. Mine'l-asl Lehlidir. Bu zât, Times'ın bir müddet İstanbul muhâbirliğini dahi ifâ etmiştir. Türkiye'ye âid olmak üzere bir de eseri vardır. Bu eserde İstanbul'a, Türkiye'den başka diğer bir devletin hâkim olmasına imkân olmayacağını isbât etmiş idi.

Bu eski eseri ben, Avrupa'da iken bir eski kitâbcıda bularak İstanbul'un işgâl zamânında bazı fıkralarını tercüme etmiş, İkdâm'da neşr etmişdim. Demek istiyorum ki Times gazetesi, lüzûmu olan evrâk-ı mühimmeyi ele geçirebilir, dünyanın en mühim bir gazetesidir. Hatta derler ki Berlin Kongresi Reîsi Prens Bismark, muâhedenin Times'da çıktığının ertesi günü esnâ-yı müzâkerede, eğilip masanın altına bakmıştır. Murahhaslardan biri neye baktığını sorduğunda cevâben:

-Times muhâbiri olmasın diye bakıyorum! Demiştir.

Times'ın bir meziyeti daha vardır ki o da ihbârâtta sahte riâyet etmektir derler. Meselâ Berlinden Times'ın gelen bir diğer muhâbiri gâyet mühim bir havâdis vererek, bunu telgrâf şeklinde derc ettirmekte ısrâr edince başmuharir:

-O hâlde hemen Berlin'e dönüp bu havâdisi telgrafla yollayın, mukabelesinde bulunmuştur. Şuracığa yalnız ufak bir kayd düşüreceğim ki bunu da bir Fransızca eser-i muteberde okumuş idim. İngiliz gazeteleri kendi devlet ve milletlerine âid olan husûsâta pek vatanperverâne hareket edip her noktayı hâdden tedkikten geçirirler. Fakat başka devletlerin menfaatlerine taalluk eden husûsâta sağı solu o kadar aramazlar. Sahih olmayan şeyleri de derc etmekte tereddüd etmezlermiş. Times'ın muhâbirlerinden biri bir buçuk aylık mezûniyet aldığı zamân yerine diğer bir İngiliz gazetesi muhâbirinin ifâ-yı hizmet edebileceğini gazetesine işâr etmiş Times idâresi buna mukabil bir teşekkür telgrafi gönderecek iken ikinci derecedeki siyâsî muharirlerinden birini muvakkaten izâm etmiştir. Bunlar büyük gazeteler, büyük müessesâttır. Bir küçük hükûmete benzerler, hatta hazîne-i evrâkları da o derece mühimdir. İngiltere'de bazen olurmuş ki bu gazeteler, hükûmet matbaalarına lede'l-hâce hazîne-i evrâklarından bazı kuyûdât çıkarıp verirlermiş, işte bunlarda gazete!

Neşr olunan rapordan dolayı kimse Times'ı taht-ı şikâyet edemez. Bu, gazeteciliğin mahâretlerindendir. Hatta gazeteci bunu kimden aldığını da söylemez, söyleyemez çünkü mesleğe âit olan hafâyâdandır. Eğer bunu Times gazetesi, resmî bir vâsitanın sunî, malûmâtı olmadan neşretmiş ise raporun neşri o kadar manâya delâlet etmez. Bunu İngiltere Hâriciye Nâzırının neşrettirdiği ihtimâli vârid ise o zamân raporun neşrinde mühim bir manâ mûnderic olabilir. Fakat biz o manâ-yı istihrâc edebilmek iddiâsında değiliz.

Times gazetesine birtakım hikâyeler de tahsîs olunmuştur. Meselâ bir yerdeki Times muhâbiri bir haber almış. Diğer gazete muhâbirlerine meydân bırakmamak için hemen telgrafhâneye koşup Times'a keyfiyeti bildirmekle beraber telgrafçının eline bir Tevrat nüshası verip işte bunu da aynen çekedur dermiş! Evvelce verdiği telgrafın Londra'ya vusûlüyle Times'ta neşr olunduğuna kanâat hâsıl edecek kadar bir vakit geçtikten sonra Tevrat'ı telgrafçının elinden almış. ve Fakat Tevrat'tan ne kadar kelime çekilmiş ise onun ücretini verirmiş. Bu kadarını bilmem ama benim bildiğim bir şey vardır: Son Çar Nikola'nın tenevvü merâsiminde Moskov idik. Times muhâbirinin bir telgraf için yüz yirmi bu kadar İngiliz lirası verdiğini gözümle gördüm. Ben de o günü gazeteme bol keseden atı yüz kurûşluk(!) bir telgraf göndermişim. İstanbul'a avdetten öğrendim ki o zamânki sansür benim merâsime dâir olan o sûdan telgrafımı bile neşrettirmemiş. Hiç hâtırımdan çıkmaz, o zamân demiştim:

Times, yüz yirmi İngiliz verdi, yine kazandı. Ben ise altı yüz kurûş verdiğim hâlde yine ziyândayım.

Ahmed Cevdet-Musul Raporu Sirkati-İkdâm-10172-11.Muharrem 1344 Pazar-

02.08.1341-02.08.1925-s.1

3.9.7. Musul, Musul, Musul...

Musul meselesinin, Lahey Divân-ı Adâletine havâlesiyle hal-i katînin beş altı ay daha sürüncemede kalmasına hâl ve mevkinin müsâid olmadığına ve hemen şimdiden, müşkilât ve karışıklık zuhûra gelmesi icâb edecek esbâb mevcûd olduğunu beyân eden "Tan" gazetesi, geçen sene Brüksel kongresi tarafından tayîn olunan hudûda, Türklerin tecâvüz ettikleri ve ahâleden bazıları tehcîre başlamış oldukları rivâyetini döndürdüğünü ve bunun üzerine Cenevre'deki İngiliz murahasları protestoda bulunduklarını veya bâ-husûs Türklerin Irak hudûdu üzerinde altmış bin kişilik bir ordu cem etmiş oldukları söylendiğini zikrettikten sonra bu rivâyetlere inânmak lâzım geldiğini ve her ne zamân Musul meselesi

beyne'l-milel müzâkere edilecek olsa bu gibi rivâyetlerin meydâna çıktığı, şâyed Türkler böyle bir şey yapacak olsalar İngilizlerin de mukâbeleden geri durmayacağını ve bu da şarkta muhârebeye mütecerrid olacağını ve bu muhârebeden yalnız Ruslar fayda görerek ve binâen aleyh, böyle bir hâdise vukûa gelmemek için her günâ nüfûz ve tesîrin istimâl edilmesi lâzım geleceğini bildiriyor. Vukû'undan "Tan" refikimizin korktuğu hâdise-i cidâlin adem-i vukû'u herkese matlûbdur. İşte Cemiyet-i Akvâm, beyne'l-milel bu gibi cidâlin vukû'unu mennetmek fikriyle teşekkül etmiş olduğu hâlde maâ't-teessüf cemiyet-i mezkûra ihkâk-ı hakkın Türkiye tarafına müsâid olduğu mülâhazasıyla, hâll-i meseleyi oradan oraya attı. Cemiyet-i Akvâm'ın teşekkülüne taalluk eden bir husûs da bî-taraf kalamaması ahvâl-i müessefedendir. Bu meseleyi beş altı ay uzatmakta ne manâ var? Mademki mesele korkuludur. Halkın rey ve ârzûsu hakk-ı tabîsine kâfil olacak bir esâsa ne için itbâ etmelidir? İngiltere için bu bir şeref, bir alâmet-i kudret ve kuvvet midir?

Brüksel Konferansınca tayîn olunan hudûda, Türklerin tecâvüz etmiş olduklarına rivâyet ediliyormuş! Şimdi rivâyetten değil bir hakîkatten bahsedelim. Daha geçenlerde bu hudûdu içlerinde hâkir mıntıka olan Nastûrî müfrezeleri tecâvüz etmediler mi? Vukûa gelen müsâdemede bunlardan yirmi beşi meydânda kalmadı mı? Türkiye'nin ne kadar kuvvet cem ettiğini bilemeyiz. Fakat beş yüzlük İngilizve Nastûrî müfrezesinin bugün beş binlik olması ihtimâli mevcûd değil midir? Mademki karşımızdakilerde hüsn-i niyet yoktur, o hâlde gâfil avlanmamak için tedâbir ihtiyâtıyla ittihâz etmek farz olur.

Ta Lozan müzâkerâtından beri İngiltere ile itilâf ârzûsunu izhâr etmiş olan Türkiye'ye karşı İngiltere maa't-teessüfbüsbütün makûs bir hat-ı hareket takîb etmiştir ve ediyor. Türkiye'nin inkılâb ve teceddüddünde İngiltere'ye dostâne bir vaziyet almak lâzım gelir iken Garîbdır ki bilâkis muhâsım gibi davranıyoruz. Türkiye tarafından ittihâz olunan şu ve bu kararlar dolayısıyla Türkiye lehinde artık Hindistan'da son hissiyât-ı dostânede münhedim olacaktır, tarzındaki propagandaların İngiltere'den çıktığını görüyoruz. Türkiye inkılâbı üzerine İngiltere'nin bize karşı aldığı tavır, hakîkaten câlib-i taacübtür. İngiltere, Türkiye'den ne istiyor, neden onun teceddüd hareketlerini hüsn-i telakkî etmiyor, bunu anlamıyoruz. Halbûki eskiden İngilizler Türkiye'ye teceddüd kâbiliyeti göstermiyor diye ithâm ediyorlardı. O kâbiliyet şimdi göze çarpınca İngiltere'nin mantığı değişiverdi. Acaba İngiltere, bir vakitler maraz-ı mevt alâmeti göstermiş olan bir hastanın dirilip taze bir hayât kesbetmesini görerek tasarrufuna hâzırladığı mirâsının ele geçmeyeceğini görerek mi muğber oluyor? Doğrusu biz bundan başka hiçbir sebep bulamıyoruz. Çünkü bugünkü

Türkiye'nin maksadı, kendi hudûdları içinde kemâl-i sükûn veistirâhatla esbâb-ı terakkisini ihzârdan başka bir şey olmadığını isbât edecek yüzlerce vakâyî zikredebiliriz. Hükûmetimizin tanzîm ettiğı yeni kanûn lâyhaları, kabûl ettiğı yeni ictimâî esâslar, tıp ve zirâat konferansları bizim ne maksatta olduğumuzu göstermez mi? Bunlardan başka daha ne büyük esâsları Türkiye bugün kabûl ediyor idi. Garîbdir ki İngilizlerden bize bir kere bile hüsn-i nazar münâtf olmadı. İngiltere şarkta bir teyakkuzdan mı endişe ediyor? Bu sıkleti men etmek kâbil mi? Birkaç gün evvel Times gazetesi bir Mısır'da Şeyh Ali Abdüllrezzak'ın eseri hürriyet-i efkâr sâhibleri indinde mazhar-ı hüsn-i telakkî olduğunu beyân ettiğı sırada İran'daki behâilikten dolayı canlı bir teyakkuz vukûa geldiğini, Türkiye ise bir atlayışta hepsinin üstüne çıktığını yazmış idi. Sakın kabâhatimiz bu olmasın?!

Ahmed Cevdet-Musul, Musul, Musul..-İkdâm-10223-03.Rabiülevvel 1344 Salı-

22.09.1341-22.09.1925-s.1

3.9.8. Musul'da Neler Oluyor?

Zahov Hükûmeti, Ahâlinin Haberi Olmadan Mazbatalar Tanzîm Ettiriyor. Nâzım ve Fettâh Beyler, Hâlâ Mevkûf

Büyük Millet Meclisinin geçen perşembe günkü celsesinde hâriciye vekîli demişti:

"Hârice taalluk eden en büyük ve bütün milleti alâkadâr eden en mühim mesele Musul meselesidir. Musul, her vakit ve her yerde ilân edildiğı vechle Türkiye'nin ittifâk kabûl etmez bir cüzüdü. Şu veya bu hâdisât-ı siyâsiye ve askeriye dolayısıyla memleketin aksâmından biri başka bir devletin işğâli altına girerse hukuken ayrılmış olmaz. Zaten Musul üzerindeki hakk-ı hâkimiyetimizi ve bilhâssa hukûkumuzu beyne'l-milel olan bütün uzviyetlerinde tanınması netîcesidir ki Cemiyet-i Akvâm bugün Musul'a bir heyet göndermiştir. Heyet, Musul'un Kerkük ve Süleymaniye'nin anavatana olan coğrafi, iktisâdî, mâlî ırkî irtibâtlarını tayîn ve tesbît edecektir. Bu heyetin bî-taraf olduğuna emniyet ve kanâat etmek etmek lâzım gelir. Efendiler! Bu heyetin karârına başlıca âmil olacak esbâb ve avâmil hepimizin ve herkesin bildiğı vechle kâmilen Türkiye lehindedir. ve tabîî ümît etmek lâzım gelir ki bu komisyon karârı Musulluların, Kerküklülerin samîm rûhlarında duydukları ârzû üzerine bizim milletimizin ve meclis-i âlînin izhâr ettiğı hayâtî ihtiyâcları dâiresinde bu, bizden ayrılmak istenilen toprakları ve kardeşleri yek-diğerine birleştirmekle tecellî etsin.

Bugün onlar, Türkiye topraklarında sâkin bulunan kardeşleri gibi hür ve serbest değillerdir. Oranın semâlarında belki tayyâreler uçar. Ovalarında toplar mitralyözler işler. Fakat efendileri bilir misiniz ki Türk'ün kalbinde o toplara, mitralyözlere karşı susmak nedir bilmeyen bir aşk-ı istiklâl vardır." Hâriciye vekîlimiz coğrafyaya, irtibât-ı iktisâdiye ve halkın temâyülât-ı kalbiyesine istinâden söz söylüyor, samîmî ve vicdânî, tabî bir noktadan hareket ediyor. Sözleri, müesser olduğu kadar hakîkattir, milletin hissiyâtına tercümânır. Musula giden Cemiyet-i Akvâm heyetinden adâlet beklemekte hâriciye vekîli haklıdır. Halbûki karşımızdakiler muâmelesi büsbütün başkadır. Bazı cerâid-i Arabiyeve Musul'dan gönderilen mektûblarda, Musul'a giden heyet hakkında bî-arafâne, böyle hukûkperverâne hareket edildiği işâr edildiği hâlde bize vâsıl olan husûsî haberlerde, o mektûbların meali tekzîb olunuyor. Ezcümle Zaho hükûmeti, ahâlî ve muhtârların haberi olmadan resmî mühürler kazdırarak bunlarla tanzîm ettikleri mazbataları mühürletiyorlarmış! Bu mazbataların mühürlerini istizâha hâcet yoktur. Bizim aleyhimizde, İngiltere ile Irak'ın lehinde hatta yalnız mühürler hak ettirmekle iktifâ edilerek polisler marifetiyle halkı ve sâir vesâit-i tazyîkiye ile tedhîş ediyorlar! Bu muâmele İngiltere nâmına yapılan son tedbîrlerdir. Çünkü halkı tanlılıkla kendi taraflarına celb etmek için ibtidâ ne yaptılarsa ahâliye kendilerini sevdiremediler ve vicdânları satın alamadılar.

Hâriciye vekîlinin de dediği gibi samim rûhu bizimle bereber idi ve dâimâ beraberdir. Şimdi artık ne olursa olsun, işkenceciler tedhîş-i tedbîrlerine mürâcaatla halkın gözünü korkutmaya kıyâm etmişlerdir. Nâzım ve Fettâh Beylerin muvaffakiyeti devâm ettiği de ayrıca haber alınmaktadır.

Hürriyet-i vicdâniyenin bu mertebe-i tazyîke dūçâr edildiği bir zamânda yaşadığımızı ihtimâl vermez idik. Eğer bu tazyîk, nîm vahşî millet nâmına yapılmış olsaydı belki o kadar insan mütessir olmazdı. Çok teessüf olunur ki İngiliz milleti gibi medenî bir milletin nâmına bu hareketler vukû buluyor. Beyne'l-milel icrâ-yi adâletin bugüne harekât-ı hayriye ile muattal kalmasına eğer Avrupa'nın milel ve akvâmı hiç ses çıkarmayarak seyirci olurlar ise fikr-i adâlet esâsından münhedim olur ve artık bundan böyle büyük küçük devletlerin de icrâ-yı adâlete tavassut etmeleri imkânı kalmaz. Yani Cemiyet-i Akvâm, başsız bir vücût makâmında kalır. Akıl ve hisse münkâd olmaz. Sulh ve selâmet içinde yaşamaya azmetmiş gibi görünen Avrupa efkâr-ı umûmiyesi için istikbâle âid olmak üzere bundan ziyâde iras fütûr edecek bir nevmîdi olamaz. Demek ki Cemiyet-i

Akvâmlar, hüküm heyetleri felanlar birer kuru unvândan ibâret olup herhangi zengin ve kuvvetli millet ârzû eder ise alenen hakkâniyeti de ayakları altında çiğneyebilir. Lozan'da aylarca devâm eden sulh müzâkeresinin hedefi bu idiyse hakîkaten insanların fenâ bir mahlûk olduğuna hükmedebilir ve tekâmül-i medenîye hâdim beyne'l-milel hiçbir seciye hâsıl olamamış olduğuna imân etmek mecbûriyeti hâsıl olur. Çok yazık ki kuvvetin hâkimliğini medeniyet ortadan kaldıramadı.

Ahmed Cevdet-Musul'da Neler Oluyor?-İkdâm-10019-28. Recep 1343-22.02.1341 s.1

3.9.9. Patrik Meselesi

Balkanlarda yine bir şey mi çıkacak? Malûm ya muhârebe-i umûmîye dahi oradan çıkmış, bütün dünyaya yayılmış idi. Onun için Balkanlardan bir fırtına çıkmasın diye herkes tereddüd eder durur. Evvelleri kabahat hep Türklerin üzerine atılırdı. Türklerin haksızlığından, Türklerin taarruzundan, Türklerin mezâliminden bahsedilir "Le Zatrasya-Türk-Türk vahşetleri" nâmı altında kitâblar yazılır, makaleler neşredilirdi. Bütün Avrupa ve Amerika'nın efkâf-ı umûmîsi zavallı Türkler aleyhine tahrîk edilirdi. Daha silâh patlamadan bir ehl-i sâlib muhârebesi başlardı.

Fakat 1925 senesi içinde bulunduğumuz halde elan görüyoruz ki o Balkanlardaki Türkler kadar mürüvvet ve insaniyetle ve fedâ-yi menfaatle idâre-i hükûmet etmiş bir millet asırlardan beri henüz görülmedi. Her kimin eline fırsat geçtiyse Türkleri arattırmıştır. Hakîkat budur, târîh buna şahiddir. Türkler, Balkan ahâlî-i Hristiyanîyesine karşı en müdhiş bir musîbet olan millet taassubuyla hareket etmemişlerdir. Yalnız muhâlefet-i dîniye idi ki bir ayrılığı davet ediyordu. Fatih veya Beyazıt-ı sâni zamânlarına âid olmak üzere neşredilen hem de Viyana'da neşredilen vesâikten bu muhâlefetin esâsen icrâ-yı adâlete mâni olmamış olduğu anlaşılır. Halbûki yine o zamânlarda Avrupa düvel-i mütemâdiyesi nezdinde mezheb muhâlefeti ne vahşetlere sebep olmuştur. Tahsîl olunan cüzi bir harâc ile Hristiyanlar Türk tâbiyeti ihrâz ediyorlar ve rahat rahat oturuyorlardı. Bu harâclar bile Hristiyanlığın ilk asırlarında Yahudilerden alınan vergilere nisbetle bir şey değildir. O derece ki o zamânlar vergi almak için Yahudilerin hitanlı olmaları bir sühûlet idi. Bi de Hristiyanlar bu vergilerden kurtulmak için sünnet olmak merâsimini terk etmişlerdi.

Maa-hâzâ Balkanlarda Müslümânlık -Hristiyanlık davasıdır ki her zamân oraları kana buladı. Çünkü bu davanın müdâfaaları çoktu. Birtakım dostlar, bu dini dâimâ zuhûr-ı nizâ için kullanmışlardır. İngiliz profesörü Mösyö Artold'un dahi tahkikat-ı vech ile Avrupa'nın

büyük Hristiyan milletleri, Müslümân Türkiye'yi imhâya mütemâdiyen çalışmışlardır. Balkan Hristiyanları da dâimâ bu Müslümân Hristiyan davalarından dolayı Türkiye'ye karşı mütetfikan hareket etmişlerdir. Fakat bir kere nâil-i merâm olunca din ve mezheb davası biterek ortaya millet davası çıkmıştır. Beş altı aydan beri gazetemiz hiç yorulmadan Balkanlar hakkında nazar-ı dikkati celb ve Balkan federasyonundan bahsetti. İstikbâlde emîn olmadığını da açıktan açığa söyledi.

Maa't-teessüf vukûâtın bizi pek çabuk teyîd ettiğini görüyoruz. Patrik ve metropolid meseleleri bence birer nihânenen ibârettir. Ba-husûs bu meseleler Lozan'da uzun uzadıya görüşülmüş idi. Türkiye, Yunanistan bütün devletler murahhasları düşüne taşına bu muâhedeyi tanzîm ettiler. Kime ne kabahat bulacağız? Yunanlıların rahat duramayacakları bir emr-i meczûm değil miydi? Müstakilen hırıltılar çıkacağını herkes apaçık tahmîn ederdi. Meselâ Trakya'yı garptaki Müslümân halkına icrâ ettikleri mezâlim tahammül olunabilecek gibi miydi? Şikâyet edenler yalnız Türkler değildir. Makedonya'daki Bulgarlar hakkında da her türlü vahşetler icrâ olunuyor. Bulgarlar çok tezallüm ettiler. Ama Avrupa için onlar birer kurbanlık koyun idiler! Köyler basılıyor, kadınların ırzlarına taarruz olunuyor, erkeklerin birtakım sopa altında fecî bir cezâyâ dûçar oluyorlar. Gençler birer semt-i mechûle gönderilip ortadan kaldırıyorlar! Kaç köye böyle işkence edildi. Bulgarları yerlerinden didirken ettirip Makedonya'yı sırf Rumluk yapmak Yunanlıların ehas-ı emelidir. Müslümânlar mübâdele edildikten sonra Bulgarların üzerine çullandılar. Bulgarlar ise her çeyadabad aslî vatanlarını terk etmemeye azmetmiş olduklarından Yunanlılar onları bezdirinceye kadar haklarında mezâlim icrâ ediyorlar. Bu mezâlim, Bulgarların canına tak dediyse de birkaç muhâsım arasında kalırlar korkusuyla dişlerini gıcırdata gıcırdata belâyâ sabredib duruyorlar. Mamâfih bir taraftan madara mesleğine baş vurmuyorlar, mâzînin kînlerini unutup mukavemet husûle getirmeyi Yunanlılara birkaç kere teklîf ettiler. Bu ne sâfıdır! Demek istiyoruz ki Balkanlar rahat ve sâkin durmaz. Bu oranın yıldızı ahkâmındandır. Eğer dedikleri gibi cehennem dünyada ise mutlaka bir kere daha bu cehennemden ateş alacaktır. Bilerek, bilmeyerek, Rum patrikhanesi, bu cehenneme zeytinyağı dökmek vazîfesini ifâyâ âlet olur. Bu kaçınıcı vakadır. Lozan'da Türk murahhasları, istirahat-ı âmih için patrikhânenin İstanbul'dan uzaklaştırılmasını talep etmişlerdi. Fakat bunu kimseye anlatamadılar. Patrikhane, sırf bir mezhebî müessese olarak kalmakla beraber yine münâfese ikâ'ına sebep oldu. Çünkü patrikhane oldum olasıya bir müessese-i siyâsiye olduğundan bu rolünü terk edemezdi. Nasıl ki etmedi. Mademki meydanda mübâdeleden neşet etmiş bir mesele vardır, iktizâ ederdi ki patrik

intihâb ederken bu meseleye temâs edilecek vech ile hareket edilsin. Bu da güç bir şey değildi. Fakat Türkiye'nin nokta-i hareketi kötürüm bırakılmak için bilakis nizâ yolundan gidildi. Etabli meselesinin Türkiye menâfii hilâfında halka doğru evcâclı bir yol takîb edildi.

Hakîkaten 1925 senesi için bir şeyn ü ârdır ki İstanbul'daki Rum patrikhanesi yüzünden sulh ve selâmet-i âmihi muhtel olsun. Biz memnûnuz ki bu sebep bizim tarafımızdan geliyor ve bir mesûliyet tahammül etmiş olmuyoruz. Bir devlet, muâhedelere müstenid olan hukukunu terk edemez. Terk ederse kendisine dâmî bir tehlike hazırlamış olur.

Patrik Meselesi-İkdâm-10002-11.Recep 1343-05.02.1341-05.02.1925-Perşembe-s.1

3.9.10. Türk Musul, Bizden Ayrılmayacaktır

Sâhte mazbatalar, hapis ve tazyîk muâmeleleri, ârâ-yı umûmiye tesbît edileceği bir zamânda mukaddes hisleri bu gammâz, tezâhürât-ı vatanperverâneye mâni olamaz.

Emîn olalım ki Musul, er geç istediği hükûmeti bulacak, lisân-ı istidâd ve istihkâk ile aradığı idâreye nâil olacaktır. Ârâ-yı âmihiye mürâcaattan intizâr edilen netîcede bundan başka ne olabilir?

Malûmdur ki ârâ-yı amihîye mürâcaat meselesi hükûmetimiz tarafından vukû bulan teklîf üzerine takarrür etmiş bir sûret-i tasviyedir. Heyet-i tahkikiyenin gözü önünde icrâ edilen tazyîkâta rağmen ârâ-yı umûmiyenin ne tarafa müteveccih bulunduğunu şimdiden kestirmek mümkündür.

Heyet-i tahkîkiye vazîfesine başlamadan evvel, Irak meliki Musul'a gitmiş, mahallî ahâlisini altın suyu ile vaftiz etmeye çalıştığı hâlde bir tesîrini görmeyerek nihâyet Musul papazlarının duâsını almak mazhariyetiyle bilâ iktifâ halkın tebessümât-ı müstehziyânesi içinde tahtgâh felâketine doğru çekilmiş gitmişti. Bununla ihtiyâr-ı sükût etseydi, yüz binlerce Müslümânı asren badel asır inletecek bir günâhı başa çıkarmak teşebbüsâtından nedâmet etmiş, belki bu sûretle dönüp sâbıkasına bir zemîn-i kefâret ihzâr eylemiş bulunacaktı. Maa't-teessüfbunu da yaptı, halkı hâline bırakmadı bir Güldanî ve Nasturî hükûmeti hazırlamak fikrine hizmetten geri durmadı. Lord Curzon Lozan Konferansında Musul'daki Hristiyan ekalliyetinin müdâfaa hukûkuna çalışmak vazîfesiyle de mükelef bulunduğunu birkaç defa tekrar etmedi mi? Haliç Konferansında dahi bu nokta ortaya atılmadı mı? Bu cihetler meydânda iken hâlâ Irak hükûmeti nâmına Musul'u koparmaya çalışmaktaki siyâset-i gâfilânenin mâhiyetini tayînde güçlük çekiyoruz. Geçen sene avâm

kamarasında birinin "Bizim Irak'ta ne işimiz var?" yolundaki sözüne mi celb-i itimâd ediliyor? Mısır hakkında da biddefeât işitilen bu sözün bir yayılmak muâmelesi olduğundan şüphe edilemez. Bu gibi nâğmeler ancak sözlü olmak ihtiyâcını duydukları vakit istimâlini itiyâd ettikleri bir terânedir. Araplar, buna "âhenk" derler.

Musul tahkîk heyetine terfîk ettiğimiz iki memûrun Bağdat'ta taht-ı muhâfazaya alınmış olduklarını gazetelerde okumuştuk. Vukû ulan mürâcaat üzerine serbest bırakıldıkları ve Musul'da ifâ-yı vazîfeye başaldıkları hâriciye vekîlinin meclis-i millîdeki izâhâtından anlaşıldı. Burada halline mecbûr olduğumuz iki nokta muvâcehesinde bulunuyoruz ki bunlardan biri heyet-i tahkîkiyenin gözü önünde ahâli-i mahalliye hakkında yapılan tazyîkâtın heyet-i mezkûrede de hâsıl edeceği zihniyet, biri de vukû-yı tabî olan tezâhürât-ı milliyenin mahalli hükûmetince menn-i keyfiyetidir. Tezâhür-i milli, bir milletin umk-ı ruhundan kopup gelen uğultulardır ki: Bu, hiç bir nâm ile durdurulması mümkün olmayan hukûk-ı tabîiyedendir. Hiç kimseye ağlamayacaksak, istemeyeceksek denilemez, zarûri el-vukû olan şeylere de heyet-i tahkikiyece, tahkîkâtı teşvîk nâmı verilemez. Bir koyunun kasap elinde çabalaması kadar tabî bir şey yoktur. Tezâhürât-ı vatanperverânenin takîbâta tâbi tutulması da mümkün değildir.

İngilizlerin Nazım ve Abdülfettah Beyler hakkındaki itirâzâtı da ahâlinin bi-hakkın izhâr-ı hissiyât edebilmeleri endişesinden neşet ediyor. Herhâlde Musul'da İngilizlere karşı pek mühim ve umûmî bir hoşnutsuzluk var. Sâhte mazbataların, hapis ve tazyîk muâmelelerinin bu hiss-i mukaddesi boğması ise imkân hâricindedir. Musul şehrinde ve nefis-i vilâyete merbût olan kazâlardaki ahvâlin, Kerkük ve Süleymaniye taraflarında nâkâbil kıyâs bir vaziyet peydâ ettikleri de görülecektir. Kerkük, Süleymaniye livâları şöyle dursun Musul şehrine tâbi olan Dehük, Adra, Zaho kazâlarında bile Arap nâmına bir ferd-i müteneffis bulunamaz.

MusulTürk'tür!

Lord Curzon'un Lozan'da "Musul şehri ve havâlisi kâmilten Arap'tır!" diyerek dövünüp durduğu kabâil-i asliye nedendir?

Musul vilâyetinin merkezi olan Musul şehrinde mevcûd ahâlisinin kısm-ı azamı mürûr zamân ile Araplaşmış Kürt ve Türk olduğundan bahsetmiştim. Lord Curzon Lozan Konferansında davâsını en ziyâde Musul arâzisinde cevelân eden Arap aşâyir ve kabâiline istinâd ettirmişti. Bu davânın ne kadar azâm edilmiş olduğunu izâh için idâremizde

bulunduğu zamâna âid aşâyir-i mezkûre esâmîsi ile mikdâr-ı nüfusunu da bir vech-i âtî irâe edelim:

1-(Hazretül alîsi)nin riyâsetinde olarak Sancar kazâsı dâhilinde cevelân eden Elbuimitot kabîlesi 2,150 nüfustan ibâret olamk üzere dört firkadır.

2-Muhammedin Haçil'in riyâsetinde olarak yine Sancar arâzisinde cevelân eden Elbuimtoid kabîlesi 400 nüfustadır.

3-Hamidülslave'nin taht-ı riyâsetinde olarak kışın Cezire'de de ilk ve sonbaharda Sancar civârında cevelân eden Elbucivari kabîlesi 75 nüfustur.

4-Salih Bin Mehmedülekubi'nin taht-ı riyâsetinde olarak kışıl Elcezire'de yaz ve güz mevsimlerinde etrâf-ı şehirde cevelân eden Elbu Hamid kabîlesi üç firkaya ayrılmış 500 nüfustur.

5-Mehmed Bin Ayşe Tırsı'nin taht-ı riyâsetinde olarak kışın Elcezire'de yazın ve sonbaharda Cirad karyesi etrafında cevelân eden Bikare kabîlesi 150 nüfustur.

6-Ahmedül Hafır'in riyâsetinde kışın Elcezire'de, yazın Unyatubumarye'de cevelân eden sekiz firkadan ibâret Cibiş kabîlesi 7,000 nüfustur.

7-Muhammed Bin Sâlih riyâsetinde kışın Elcezire'de yazın etrâf-ı şehirde cevelân eden on üç fırka Hadidi kabîlesi 5,500 nüfustur.

8-Halef-i İbrâhim riyâsetinde kışın Elcezire'de, baharda tasibin tarîki etrâfında cevelân eden Râşid kabîlesi 100 nüfustur.

9-Hadîd Bin Muhammed riyâsetinde kışın Cezire'de yaz ve güz Çimpaşai'de bahar tasibin tarîki üzerinde cevelân eden Sinan kabîlesi 250 nüfustur.

10-Ukmanhelyut riyâsetinde kışın Elcezire'de bahar tasibin üzerinde cevelân eden Arare kabîlesi 150 nüfustur.

11-Muhammed Nâsif riyâsetinde olarak kışın Elcezire'de yazın etrâf-ı şehirde cevelân eden Milah 100 nüfustur.

İşbu on bir kabîlenin mecmû nüfusu 16,450 mikdâr nüfusa bâliğ oluyor demektir. Lord Curzon cenâblarının Lozan Konferansında "Musul şehri havâlisi kâmilten Arap'tır" diyerek dövünüp durduğu kabâil-i asliye bunlardan ibârettir. Hâriciye Vekâletinin bu ciheti, heyet-i tahkîkiyeye anlatması lâzım gelir. Bundan başka da ayrıca şunların anlatılması icâb eder:

Yarın Sincar havâlisinde sonbaharda Diyarbakır vilâyeti etrâfında ceevlân ederek maîşetini katl-i nüfus ve gasb-ı emvâl ve mevâşi ile temîn eden ve beş fırkaya ayrılan Şemer kabâilinin ne ırken, ne de harfen Musul ile asla ve kata bir münâsebeti yoktur. Bu kabîleler çapulculuk etmek, hayvanâtını beslemek için Musul havâlisine gelir. Cebel-i Şemer kabâilindendirler, yani: Elcezire değil, CeziretülArap kabâilidir.

Elasasi Bin Ferhan riyâsetinde olarak Musul, Diyarbakır, Urfa cilâyetlerini harâb eden Lord Curzon'a "Buralarda şimdiye kadar ne yaptınız?" dedirten bunlarla, yine CeziretülAraptan geçen Gazze kabîleleridir. Hâriciye Vekâleti emîn midir ki bu Şemer ve Gazze galebeliği Musul meselesine tesîr etmeyecek, heyet-i tahkikiyeyi şaşırtmayacak?

Ben emînin ki İngilizler, bu gafletlerimizden de fevkalâde istifâdeye çalışacaklardır. Hükûmetin sûretini gazetelerde neşrettiği lâyiha da buralarını da izâh icâb ederdi.

Dardağanzâde Ahmed Nazîf-Türk Musul Bizden Ayrılmayacaktır-İkdâm-10012-21.Recep
1343-15.02.1341-15.02.1925 Çarşamba s.1-2

3.10. Mektuplar

3.10.1. Mısır Mektûbları-Mısır'da Kadın Hareketi

Mısırdaki kuvvetli bir milîyet cereyânı ve daha kuvvetli bir kadın hareketi bulunduğunu Mısır'a gelmeden evvel duymuş, buna şiddetle alâkadâr olmuşum. Burada da kadın, bütün Şark kadınları gibi cesûr ve fedâkâr. Çoğumuzun servet ve sefâhat memleketi zannettiğimiz Mısır'da milyonlara mâlik olduğu halde elmas takmayan, siyahtan başka renk giymeyen, bütün servetini hayâtıyla beraber, milletin hizmetine âmâde tutan kadın gördüm. Hür ve müstakil olmayan, zengin ve güzel Mısır'ın zengin ve büyük bir kadını için ne müesser bir "geste" değil mi?

Mısır'da kadın faâliyeti pek yeni değil. Maârif ve hayra servet ve himmet sarf etmiş büyük kadınlar, bilhâssa prensesler var ki bunlardan şübhesiz en büyüğü Hidiv-i sâbıkın vâlidesi Hidive Emine Tevfîk hazretleridir. Kendisine "imâmü'l-muhsin" unvânını veren bütün Mısır, hakîkî bir hürmet ve muhabbetle, sıhhatine, hayâtına duâ eder. Bu büyük, hayır ve fazîlet muhibbi kadınların, hâsseten Hidiv'e Emine Tevfîk Hazretlerinin tesîsâtından-müesseseleri ziyâret ederek-bahsedeceğim. Bugünün kadını, faâliyetinde hayra büyük bir hisse ayırmakla beraber, onunla kanâat edemiyor. Azimle, ısrârla, memleketinin felâket ve saâdetinden onunla aynı hisseyi almak, hayât mücâdelesinde onunla omuz omuza aynı seviyede yürümek istiyor. 1919 senesinde askerî kuvvetlerin ve

süngülerin tehdîdi altında vatanlarının hakkını bağırarak için kadınların gösterdikleri cüret ve cesâret bu genç ve münevver, şuûrlu neslin icâbında hiçbir fedâkârlıktan çekinmeyeceğini fiilen isbât etmiştir.

Şimdilik Mısır'da üç kadın cemiyeti var: El-ittihâdî Nisânî. 2-El-merrütül-Cedîde Saad partisinin yeni teşkil etmiş olduğu kadınlar kısmı. Birinci cemiyet, yani "Mısır Kadınlar İttihâdî" ilk teşekkül den müesseseleri arasında Mısır'ın en değerli Hanımlarını toplayan cemiyettir. Hidi Şirevi Hanımefendi, Madam Visa, Şerîfe Riyâz, Naime Ebusaba ve daha birçok değerli Hanımefendiler bu cemiyette çalışmış ve birçok hayırlı netîceler istihsâl etmişlerdir. Bunlardan en mühimi kız ve erkek için sen izdivâcî tahdîd eden bir kânûnu meclisten geçirtmek olmuştur. 1919 vakâyii esnâsında, büyük kadın kitleleri câmilerde toplanarak hukûk-ı siyâsiyelerinin müdâfaası için bir heyet intihâb etmişlerdir ki bu heyetin başında da yine Hidi Şirevi Hanım-ı reîse ve Madam Strosya ikinci reîse olarak bulunmuşlardır. Sırf kadınlar tarafından intihâb edilen bu heyet, Vefed fırkasının kadın kısmını teşkil ve Mısır kadınlığının ekseriyetini temsil ediyordu. Bi'l-âhire, "Mısır Kadınları ittihâdî" cemiyeti, bu müntehab-ı heyet-i isyâsiye ile birleşerek müşterek bir program yapmıştır. Program siyâsî, ictimâî, nisâî olmak üzere üç kısma ayrılıyor. Bunları aynen burada zikr-i kâbil değil, yalnız başlıca maddeleri söyleyeceğim. Siyâsî kısmın başında Mısır ve Sudan'ın istiklâl-i tamı var. İkinci maddede fermânların ve muâhedeler mûcibince işgâlden evvel Mısır'a Süveyş Kanalı'nın bîtaraflığını muhâfaza hakkı veren vaziyetin iddiâsı talep ediliyor. İctimâî kısımda, ibtidâî tahsîlin mecbûrî olması, mekteblerin ıslâhı, mahallî sanâiyin himâyesi, hastaneler tesîsi, dileciliğe karşı mücâdele için ihtiyârlara ve çocuklara melceler tesîsi, hurâfelere ve itikâd-ı bâtila karşı mücâdele gibi maddeleri ihtivâ ediyor.

Sırf kadınlığa teallük eden kısmın başında, bu kadınlık hareketinin erkeklik zararına olarak diğer cinse fazla bir şey temînine masrûf bir gayret olmadığı, bu hareketin, cemiyetin ıslâhı için kâdının yükselmesinden başka bir yol olmadığı kanâatinden tevellüd ettiği söyleniyor. Başlıca mütâlebât, tahsîlin her derecesinde kadın erkek musâvâtı, kadınlara hak-ı intihâb verilmesi, teaddüd-i zevcâtın menni, âile kânûnunun ıslâhı, tâlâkım hâkim önünde olması ve sâiredir.

Bu cemiyetin ayda bir defa intişâr eder Fransızca bir risâlesi de var. Çok defalar "Yeni Kadın" ve "Mısır Kadınları İttihâdî" Cemiyetleri hayır işlerinde mesâîlerini birleştirmişlerdir. Bu cemiyetlerin idâresi altında mektebler, işhâneler ve dispanserler var.

Bu işlerde dâimâ serveti, zekâsı ve kuvvetiyle çalışan Hidi Şirevi Hanımefendi bu müesseseleri gezdireceklerini bana vaad ettiler. Onlardan ayrı bir makalede bahsedeceğim. Hidi Şirevi Hanımefendi, kuvvetli bir şahsiyettir. Bütün faâliyetlerin başında kendisi görünür. 1923'te Roma'da toplanan Beyne'l-milel kadın konferansında Mısır kadınlığını temsîl için kendisi intihâb edilmiştir. Refâkatinde Niboyemus ve Sezanibrevi Hanımlar yine müntehab olarak bulunmuşlardır. Hidi Şirevi Hanımefendi, büyük bir vatanperver olan merhûm Sultân Paşa kerîmesi ve yine büyük bir vatanperver olan merhûm Şuâravi Paşa harîmidir. Esâslı bir terbiyesi ve kuvvetli bir seciyesi vardır. Saad Paşa Partisi olan "Vefed'in kadın kısmını teşîs, zekâ ve cesâretle idâre eden bu Hanımefendinin Suud Zoğlul Paşa ile arasındaki bir sû-i tefâhüm netîcesinde bu faâliyetini tatîl etmiş olması cidden mûcib-i teessüftür. Merhûm Ahmed Ebusaba Efendi haremi Naime Ebusaba Hanımefendi beni operaya davet etmişti. Gâyet güzel bir tesâdüf olmak üzere o gece, "Ayda" oynanıyordu. 1869'da Süveyş Kanalı'nın resm-i küşâdı için gelen imparatoriçe Ojeni'yi istikbâl hâzırlıkları arasında Hidiv İsmâil Paşa merhûmun, pek kısa bir zamân zarfında ve milyonlarca lira sarfederek vücûda getirdiği âsârın (opera binâsı, İsmâiliye Sarayı Karulnil Köprüsü, İhram Yolu. Üç ay zarfında dört milyon lira sarfıyla yapılmış) En güzellerinden biri olan operada sanatkârâne dekorlar ve kostümlemlerle bizi Mısır'ın şevketli ve sanatkâr bir devresine ircâ eden birkaç nefis sâat yaşadık. Sanâyi-i nefîse'ye pek muhib ve hâmi oldukları söylenen mülk locası karşısında Haleski hazretleriyle ve maîyetinin locaları var. Locaların gâyet ince, şeffâf birer örtü ile kapalı. O akşam, operada bulunan merhûm Râtib Paşa haremi Lüfet Hanımefendi, bizi iki gün sonra öğle yemeğine, sonra da akşama doğru ihrâmlara bir gezintiye davet ettiler. Zamanındaki konaklarında geçirdiğim birkaç sâat, şimdiye kadar Mısır'da imrâr ettiğim zamânların en samîmî ve en zevklisi oldu. Ev sahibesi, faâl bir vatanperver, harâretli bir Suud tarafdârı. Davete pek sevdiğim ve nezâketini gördüğüm Naime Ebusaba Hanımefendi ile Ahmed Şefik Paşa haremi Azîze Hanımefendi refâkatinde gitmiştim. Naime Hanımefendi, memleketinin bütün kadın hareketlerinde mümtâz bir mevki olan münevver, kibâr bir Hanımefendidir. Kezâ, pek münevver olan Azîze Hanımefendi, hayâtının kısm-ı azamını, Mısır'dan ziyâde İstanbul'da geçirmiş, âdetâ İstanbullulaşmıştır. Ülfet Hanımefendi'nin davetinde Mısır'ın şâyân-ı dikkat şahsiyetlerinden olan Madam Strosya da vardı. Madam Vis malûmâtlı, faâl, Arap, İngiliz ve Fransız lisânlarında yazı yazar, kıymetli bir muharrirdir. Kendisiyle temâs, yalnız zekâ ve malûmât değil aynı zamânda hassâs, iyi bir kalbi olduğu hissini veriyor. Memleket meselesinde, kin ve şiddet siyâsetinin aleyhinde. Hüsn-i idâre, seviye-i

umûmiyeyi yükseltmek için fedâkârâne ve sabûrâne çalışmak, gâyeye isâl eder, fikrindedir. Kadîm bir Mısırlı "Copte" kadını olan Madam Visa, bu memleketin ölmez rûhu hakkında, insana imân telkîn eden tiplerden biridir.

Cemiyetimizde, daha iki genç, Ebubekir Râtîb Beyefendi'nin refikası, yani ev sâhibesinin gelini ile Naime Hanımefendi'nin kerîmesi ve sâbık Adliye Nâzırı Ahmed Fuad Paşa'nın gelini Hanımefendiler vardı. Mısır'ın bütün münevverHanımları gibi hepsi bir iki ecnebî lisânı bilen ve ekserisi Türkçe konuşan bu Hanımefendilerin nâzik ve samîmî muhabbetinde, sâatler hiss olunmadan geçti. Ğîfet Hanımefendi'nin, duvarları, kapıları lakelerle kaplı zarîf Çin odasında da birkaç güzel dakikalar geçirdikten sonra çıktık. İhrâmlara vâsıl olduğumuz zamân güneş tamamen çekilmiş, ortalık kararmaya başlamıştı. Karanlıkta devemin üstünde bir zâkir derviş gibi sallanarak, ihrâm şeklinde bir yığın zulmet ve bir yığın esrâr olan bu büyük mâzi etrâfında sâkit ve hayrân dolaştım.

Hayriye Melek Hunç- Mısır Mektûbları Mısır'da Kadın Hareketi-İkdâm-10072-23.Ramazân 1343 Perşembe-16.04.1341-16.04.1925-s.2

3.10.2. Viyana Mektûbları

Avusturya'da Türk Kadınlığı-Wilkommen' İn Österreich Kulübünde Bir Konferans

Şark, derîn bir istihâle devresi geçiriyor. Bu istihâle hareketi, şimdiye kadar az çok muhâfazakâr kalan bütün İslâm memleketlerinde var. Fakat inkılâb ve istihâlenin en bâriz hatlarla en çok göze çarptığı yer, Türkiye'dir. Türkiye'deki değişiklik, o kadar büyük, serî ve katîdir ki birok asırların ancak vücûda getirebileceği hâdisât, birkaç senenin içine sıkıştırılmıştır denilebilir.

Meşrûtiyetin ilânından takriben iki ay kadar evvel, bir Avrupa seyâhatinden avdet eden bir Rum doktoruyla görüşmüştüm. Avrupa'da gördüğü birçok terakkî âsârı arasında, otomobilden de bahsediyor. Faydalarını, temîn ettiği kolaylığı anlatmakla bitiremiyordu. Ben de pek tabîî olarak bu faydalı şeyin bizim memleketimizde de kullanılması ârzû ve temennîsini izhâr ettim. Rum doktor, acâib bir sûretle dudaklarını bükerek: Belki elli sene sonra dedi. Halbûki on yedi, on sekiz sene içinde Türkiye, ne muhtelif devrelerden geçti, ne inanılmaz hâdiseler arasında, ne ümîd olunmaz netîcelere vardı.

Garbın büyük br ekseriyeti, ale'l-umûm Şark'a hâsseten Türklüğe taalluk eden şeylerde acâib bir zihnî hâlette. Bizdeki değişikliği, husûsuyla hareme ve kadına taalluk eden yeniliği anlamakta ve ona inanmakta çok güçlük çekiyorlar. Bu nokta-i nazardan,

Avrupa'da yaşayan Türk kadınlarının vazîfesi çok mühim. Hele onlardan bir isim, bir mevki sâhibi olup da güzîde sınıfla temasta bulunanların memleketteki yeni, Avrupâî zihniyeti temsîl edecek kudret ve kabîliyetle olmaları lâzım. Avrupa, okumak, işitmekle değil yalnız yeni Türk harsının yetiştirdiği yeni insan örneklerini görmekle bizim hakkımızdaki köhne fikirlerini değiştirebilecektir. Avusturya'da bâlâdaki semnâme, unvân-ı ittihâz etmiş bir cemiyet var. Bu cemiyet, Madam Buva Dö Jovnel'in Parsi'te tesîs ettiği "La bîcinenvenue Francaise" tarzundadır. Burada, Madam Eleni Graniç tarafından tesîs edilmiştir.

Vazîfesi, Avusturya sefir ve konsolosları veya malûm ve muhtelif cemiyetler tarafından tavsiye edilen ecnebî ziyâretçilere, ziyâretçilerin alâkadâr bulundukları herhangi bir fen ve sanata âid yerleri göstermek, Avusturya âileleri arasına kabûllerini teshîl etmek, bundan başka ayrı ayrı memleketlere mensûb bu yabancıların muntazaman toplanıp tanışacakları bir yer hâzır bulundurup yekdiğerleriyle temâslarını ve bu sûrette milletler arasında, dostâne bir yakınlığı temîn etmektir. Cemiyet, Viyana'nın en yüksek âilelerine mensûb, yüksek, en değerli kadınları tarafından idâre ediliyor. Memleketin idârî, siyâsî, ilmî, fennî harsı kuvvetleriyle olduğu gibi Beyne'l-milel bütün cemiyetlerle de temastadır. Reîs-i cumhûrun vâlidesi Barnaya Harniş'in fahrî riyâseti altındadır. Cemiyetin her sene bir konferans silsilesi vardır. Burada yalnız Avusturyalılar değil her millete mensûb kimseler, kendi vatanları ve milletleri için faydalı gördükleri mevzûlar üzerine söz söyleyebilirler.

Geçenlerde yine böyle bir konferans verildi. Mevzû "Kadının Beyne'l-milel Vazîfesi" idi. Reîse Madam Eleni Graniç meslek mektepleri umûmî müfettişi ve Avusturya Kadınlar Birliği'nin reîsesi Madam Hertafon Şiprong Nâciye Râşid Hanım, Avusturya'nın eski Washington sefiri ve şimdi Cemiyet-i Akvâm'da, Avusturya heyetinin kâtibi olan Doktor "Domba" söz söyleyeceklerdi. Konferansın verildiği Grand Otel'in mavi salonu, Avusturya'nın ve ecnebî memleketlerin en temîz, en güzîde sınıfından bir halkla dolu idi. Yaptığım ufak bir tedkîk netîcesinde anladım ki bu halkın, en çoğu tamamen eski, geri fikirlerden kurtulmuş, asrî birTürkHanımının yeni Türkiye hakkında söyleyeceklerini işitmek için gelmişlerdi. Avrupa'nın muhtelif memleketlerinden birçok kimseler olduğu gibi Şimâlî ve Cenûbî Amerika'dan da muhtelif mesleklere mensûb müteaaddid seyyâhlar ve gazeteciler vardı. Nâciye Râşid Hanım, Fransızca söylediği uzunca konferansta Garblıların Türkiye ve Türkiye'deki harem hayâtı hakkında öteden beri edindikleri yanlış fikirleri hülâsa ettikten sonra dedi ki: "Bu şekilde bir harem hayâtını biz hiçbir zamân

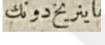
tanımadık. Bunlar ancak Binbir Gece Masallarında yaşamış efsânelerdir. Bununla beraber Harb-i Umûmînin bidâyetlerine kadar Türk kadını Avrupalı hemşîrelerinden esâslı sûrette farklı şerâit altında yaşamıştır. Erkeğe karşı vaziyeti ictimî ve siyâsî vaziyeti idi. Âli mekteblere kabûl edilmez, umûmî işlere karışmazdı. Bütün vazîfesi ev işlerine inhisâr ediyordu. Fakat onu başka bir şeyle meşgûl olmaktan men eden şey, dinden ziyâde müesseses âdât ve anane idi. İslâm dini kadın aleyhinde hiçbir hükmü ihtivâ etmez. Bilâkis, dinimiz kadına husûsî işlerini ve şahsî servetini, kocasının müsâade veya muâveneti olmadan, bizzat idâre hakkını vermiştir. Birçok Avrupalı hemşîrelerimiz, meselâ Fransız ve İspanyol kadını, henüz bu hakka mâlik değillerdir. Bütün bu son yeni hâdisât arasında bilhâssa zaferle biten Millî Mücâdele kadını, erkeğinden daha az cesûr, daha az vatanperver olmadı. Yeni Türkiye ile alâkadâr olan herkes bilir ki bu genç cumhûriyet seleflerinin dînî esâslara istinâd eden idâre usûlünü takîb etmiyor. Yeni idâre, dînî hükûmet işleriyle asla alâkası olmaması lâzım gelen vicdânî bir mesele telakkî ediyor. Cumhûriyet kuvvetli, azimkâr bir darbe ile terakkîye mân, olan her şeyi kendisinden uzaklaştırdı. Tam Avrupaî medeniyet seviyesine yükselerek Avrupa milletleri arasında bir mevki işgâl etmekten başka bir gâyesi yoktur. Bunun en bâriz delîli, kadının yeni Türkiye'deki vazîyetidir. Tebeddül-i cezridir. Artık Türkiye'de ne harem, ne teaddüd zevecât ne de tarafeynin hakkı ve rızası gözetilmeden talâk vardır. Âile kânûnu tamamen kadının lehine tadîl edilmiştir. Kadın, artık örtülü değildir. Bütün âlî mektebler, bütün meslekler, hâriciye müstesnâ olmak üzere, bütün hükûmet dâireleri kendisine açıktır."

Nâciye Râşid Hanım, ale'l-umûm Şark'a âile izâhâtında Mısır kadınlarının, şâyân-ı takdîr faâliyetlerinden de bahsederek sözlerine şöyle nihâyet verdi:

"Cemiyte-i Akvâm'dan temennî edilecek şeye gelince yalnız Türk veya Mısır kadınlarının değil dîn ve ırk farkı olmayarak, bütün dünya kadınlarının munîs, gâyesi cihan sulhunun tesîsinden başka bir şey olamaz. Beşeriyetin geçirdiği bu müdhiş tecrübeden sonra hangi millet tarafından olursa olsun diğerlerine karşı hasımâne fikirler beslenmesini çirkin ve gayr-i insani bulurum. Fakat bu müdhiş tecrübede kadının ızdırâb hissesi nihâyetsiz derecede büyük oldu. Vâlîde, zevce, hemşîre sıfatıyla kendisine en azîz olan mevcûdları fedâ etti. Onların ölümünden sonra da hayâtı sürünmeye mecbûr oldu. ve ekseriya manevî azabı, maddî sefâletle birleşti. Bütün beşeriyetin husûsusya bütün muzdarib kadınlığın müşterek gâyesi olması icâb eden bir fikri müdâfaa ederek dermeye: İnsaniyete, onu "harb"

denilen afetten kurtarmak kadar büyük bir hizmet olamaz. Sözlerime Marsel Capeyn'in temennilerini pekiyi ifâde eden şu birkaç cümlesiyle nihâyet veriyorum:

"Mesleklerin, menfaatlerin, milliyet, ırk ve cinsiyet düşüncelerinin üstünde yalnız "insaniyet" duygusu vardır. Biz istesek de istemesek de hepimiz aynı beşerî âiledeniz. Miletler bunu anlamadıkça felâketten kurtulmamaya mahkûmdurlar. Kadın, beşiğin ve ölüm yatağının üstüne eğildiği için hayâtın aksini olduğu gibi gözlerinde muhâfaza etmiştir. ve onun içindir ki onu hayâtın başında ve nihâyetinde beşeriyetin çehresi hep bir olduğunu bilirim. Umûmî kardeşlik bayrağını insaniyetin üzerinde yükseltmek, kadının vazîfesidir."

Pek çok alkışlanan bu konferansı Doktor Dumba derhal Almancaya tercüme ederek bir kere daha okudu. Bu mevsimin en şâyân-ı dikkat konferanslarından biri, mühendis yeni Türkiye ve Ankara hükûmetinin faâliyeti hakkında verdiği konferanstı. Mumâileyh, bir sinemâ perdesi üzerinde eski ve yeni Türkiye'ye âid birçok resimler göstererek verdiği bu konferansı halkı, o kadar alâkadâr ettiği ki gösterilen ârzûya tebean bir diğer akşam aynı konferans bir kere daha tekrara mecbûr oldu ve ikinci defa da salon tamamen dolu idi. Birçok kimseler ayakta kaldı.

İkdâm-temennî olunur ki İstanbul'da da TürkHanımları meselâ "hoş geldiniz" unvânı altında, böyle bir cemiyet teşkil ederek şehrimize gelen muteber misâfir ecnebî kadınlarıyla bizim kadınlarımız arasında samîmâne münâsebetler tesîs eylesin.

Hayriye Melek-Hunç -Viyana Mektûbları Avusturya'da Türk Kadınlığı-İkdâm-10409-20.

Ramazân 1344 Cumartesi-03.04.1342-03.04.1926-s.2

3.10.3. Ankara Yolunda

Heyecânla, uykusuz geçen gecenin sabâhında, rüyaya benzeyen bir telaş Haydarpaşa İstasyonuna kadar devam etti. Bu sevimli ve heyecanlı seyâhatin başlangıcında râbıt ve loş hava, kalbimin inbisâtını biraz bulutluyor. Niçin Türk'ün ebedî ve muazzam güneşinin doğduğu bir memlkete yollanırken tabiatın güneşi, ziya ve nûrundan beni mahrûm etmişti? Yağmur, hazîn bir şıpırtı ile yağıyor. İstanbul, bütün sükkânıyla, neşeli ve faâl bir Ramazân gecesinin yorgun ve âtıl sabâhını yaşıyor. İşte tern, İstanbul'un uyuklayan muhîtime vedasını yolluyor... Mahdûd ve tîz bir selâm, ağır ve madenî bir sarsıntı... Artık gidiyoruz... Bilmiyorum, trenin içinde benim gibi Ankara seyâhatinin ilk huzûzunu tadan kaç yolcu var? Fakat ben, Kabe'ye ziyârete giden bir Müslümân'ın lâhûti huşûsuyla

mütehasssisim. Ben de millî kâbemizi ziyârete gidiyorum. Damarlarımdan kalbime toplanan kanda sıcak mevceler kabarıyor. İlk defa doğduğu yerden ayrılan küçük oğlumun, içinde berrâ bir damla gözyaşı, trenin sesi, beni yine muhîtime yaklaştırdı. Küçük yavru, ayrılık melâlini hissetmiş:

-Babamı isterim! Diye bütün firâk tahassüsünü hülâsa ediyordu.

Ankara, Ankara! Ey tanımadan özlediğim memleket! İşte her madenî ve sert sarsıntısının hasretini duyanları sana yaklaşıyor. İlk telâkînin rûhuma hak edeceği intibâa müştâkım. Hârici bir sâikle yapılan mecbûrî ve gayr-i mahdûd seyâhatlerle, kalbden doğan bir sâikle yapılan seyâhatlerde çok büyük bir fark var: Biri ne kadar yes-âver ise ikincisi o kadar saâdet-bahş!

Sarsıntılarla gidiyoruz. İlk istasyonlar, o pek sevimli civar köyler beni o kadar alâkadâr etmedi. Yalnız birkaç senelik kır tahassürü iştihâli, nazarlarımı ter ve taze çimenlere cezbediyor. Önümde, her lahza renk ve şekil itibâriyle değişen tertemiz yeşillik, trenin yumuşak dumanıyla okşana okşana uzanıyor... Denizin yüzü, asabî ve buruşuk... Bahar çiçekleriyle donanmış kavaklar, kumlu sahillerin zarîf kayalarında masûm bir tebessüm gibi açan eflatun ılgınlar... Hepsî çok güzel... Fakat güneş ve ziyâ eksik... Bu taze bahar sabâhı üstünde abûs ve küskün bir semâ... Bu, sanki esmer bir tülle peçelenmiş genç ve malûl bir genç kız çehresine benziyor. İnsana melâl veriyor. Ben, sükûn içinde heyecân ile dalgalanan rûhumun cûşunu dinlemek için mebzûl ve parıl parıl yatan bir güneş altında ve vicdânıyla ısınan ve pırıldayan bir tabiat istiyorum. İstanbul'un mûnis sayfiyelerinin âşinâ muhîtinden kısa bir selâm tevakkufuyla uzaklaşıyoruz.

Tavşancıl, çok şirin bir sahile uzanmış Anadolu'nun bu mütevekkil köyüne yaklaşırken karşıda denizlere hâkim müselsel, dumanlı, mor dağlar, rûhumda garabet garîbliğini dalgalandırıyor... Her şeyin fevkinde Ankara'nın uzanan sinelerinden tereşşüh eden sıcak ve câzib bir hava esmese, insan yuvasından ayrılığın melâlini daha kuvvetli hissedecek... Daha içerilere ilerledikçe Anadolu'nun haşmetli bir ıssızlığına dalan bâkir ve pür safet-i muhît uzleti, tabiatın mebzûl ve mutarra güzellikleriyle insanın rûhunda tasavvufî bir seher-i kudrete mâlik... Birbirinden çok uzak köyler, şâhikalarında ısıt turnaların yuva kurduğu sisli ve mor dağların yamaçlarına veya heybetli kayaların vakûr sâyesine sıkışmış, tabiatın ebedî ve hudûdsuz sükûnunu besteleyen ırmakların vahşî çağlıtlarını dinliyorlar. Medenî memleketlerin âfâkında fırtınalar koparan ihtirâs rüzgârları, bu mütevekkil çatıları ihâta eden havaî sâfin kanâatle meşbû mesâfâtını hiç televvüs edememiş, o kadar mesûd ve

ser-âzâde... İhtirâsât-ı beşeriyenin, merâret-âlûd ezvâkıyla zehirlenmiş bizler, acaba tabiatın her türlü muhâsenetiyle bezenmiş olan bu lâ yetenâhi inzivâ âleminde kaç gün zehirsiz ve fırtınasız yaşamak kuvvetini bulabiliriz?.. Birkaç sâatlik musaffa havasının teneffüsü bile rûha ciyâdet veren bu temiz muhîtin, zehirli ıztırâbları süzecek bir kâbiliyeti var...

Ankara'nın, merkez hükûmet olarak intihâbatı dolayısıyla medeniyetin, süslü ve zâhiri zevklerine, safet ve uzlet içinde tabiatın muazzam ve temiz havasından kuvvet alan bir mesâinin ulviyet ve kıymetini takdîr ve tebcîl etmemek mümkün mü?... Arasından geçtiğim Anadolu köylerinin rûhuna tabiatın muazzam bir hâkimiyeti var, bütün zi rûhlar, onun azametine ser fûrû etmiş görünüyorlar. Buralarda her şey, bu kuvvetin sükûnuyla yoğrulmuş hareket ve hayât bir rûya halinde... Hedefi, nâ mütenâhi bir tenhâlîğe sapıp ormanların mechûl loşluklarına dalarak kaybolan yollar üzerinde gölge kadar sessiz tek tük yolcular var. Her zerresi, feyz ve bereket fişkırmaya müheyyâ topraklarının bir avuç topraklarından gıdalarını bekleyen kanât-kâr köylüler, ellerindeki kazmaya dayanarak sükûn ve haleldâr eden medenî âlemin çelik gürültüsüne saf çehreleriyle gülümsüyorlar. Bu çehrelere dikkat ettim: Gözlerde ve alınlarda, metîn bir itminân, şuledâr bir imânın nûru parlıyor. Üzerine bastıkları azîz topraklara, onlara ebediyen sahip bir metânetle adım atıyorlar. Gönlümden sevinçli yaşlarla rutubetlenen bir duâ yükseliyor: Ey muazzam ve güzel Anadolu! Evlâdlarının elinde feydzâr topraklarının her köşesi, birer mamûre olsun...

Nezihe Muhiddin Hanım-Ankara Yolunda-İkdâm-10069-20.Ramazân 1343 Pazartesi-
13.04.1341-13.04.1925-s.2

3.10.4. Almanya Mektûbları

Bir Çocuk Edebiyatımız Var Mıdır?

Bu küçücük yaşında birçok felâketler de başına gelmedi değil... Fakat ne de olsa henüz genç ve pür hayât-ı hakîki hayâta henüz gözlerini açıyor. Hakîkî hayâtın havasını henüz teneffüs etmeye başlıyor. Kardeşim, küçük yaşında onu yetim bıraktı. Henüz pek küçük iken onun zekâsına hayran olurduk. İlk mekteb sıralarından büyük muvaffakiyetlerle ileriye doğru atıldı. Şimdi ise genç bir hanım kızcağız oldu. Bu yaşa gelen, bu çiçekli sen içinde artık neşv ü nümâ olmaya başlayan her rûh gibi onda da güzel yazı yazmaya, edebiyat yapmaya karşı kuvvetli bir heves uyandı. Bunda muvaffik olabilmek için de ilk işi yumulduğu tomurcuklar içinde uyanmak isteyen çiçeklerin hâlinde, yarınki marûz kalacakları fırtınalardan dolayı derîn bir hüznün ve ihtirâz, ilkbahar rüzgârlarının

uğuldamalarında veremli bir genç kızın boğucu öksürüklerini, sâhile doğru koşan denizin dalgalarında yine sevgilisi arkasında ağlayan bir genç kız ve enîni bilhâssa bütün tabiatla, bütün muhîtte bir gözyaşı sezmek ve aramak oldu. Çünkü çocuk biliyor ki edebiyat yapmak, şiir yazmak için evvelâ insanın rûhuna ölüm ve hayâta karşı bir nedâmet ârzûsu dökülmeli, ondan sonra bütün tabiatın ellerini hissedebilecek, derîn derîn duyabilecek ve terennüm edebilecek bir gönül hâzırlamalıdır. O zamân tabi şiir, o yeknesakî dâiresi içinde bir eser daha kazanacak fakat neslimiz ihtiyâr ve gamlı kucğından bir çocuk daha uçurup kaybedecektir.

Ben ne zamân bunu düşünsem haklı bir acı hissederim. Geçen gün kardeşimin kızından aldığım bir mektûb, beni nihâyet bu satırları yazmaya sevk etti. Kızcağız bana mektûbunda diyor ki:

"Keşke henüz hayâtı teneffüs edilecek saf bir havadan, içilecek birkaç yudum sütün ibâret zannetseydim. Masûm zamânlarda ölüm gitseydim, yaşadım da sanki ne gördüm? Ne göreyim ihtimâli vardır? Hep ağlayacak, hep öksüz hayâtımı idâme gâyesiyle çıpınacak da değil miyim? İçinde kanayan gözyaşlarımla rûhum çoktan ihtiyârladı!"

Bu, hayâta atılan gençliğimiz üzerinde çoktan açılmış bir yaradır: Güzel yazı yazabilmek için mutlaka gözyaşları tasvîr edilmeli, mutlaka inlemeli ve hıçkırıklar terennüm edilmeli. Çocuklarımızın başında durdukları uçurum ne kadar korkunç, karanlık ve derîndir! Daha beşikte iken annelerimizin hazîn sesleri ile söyledikleri ninnilerle uyuduk. Biraz gözlerimizi açtığımız zamân annemizin yâhûd kardeşimizin şehîd olan babamız yâhûd kardeşimiz için döktükleri gözyaşlarını gördük.. Biraz sonra sergüzeştten sergüzeşte koşan padişah çocuklarının masalları, dünyaya ve onun yaşadığına dâir işittiğimiz ilk sözler oldu. Gezmeye gittik etrafımızı ilahî ve efsânevî manzaralarıyla hârikulâde bir tabiat sardı. Mutedil, ılık bir hava içinde açılmaya başlayan rûhumuz Boğaziçi'nin yakacak bir gönül arıyor gibi kıvrıla kıvrıla akan mavi denizinde Marmara'nın ta açıklardan batan güneşin alevlerinde tutuşup pembe beyaz köpükleriyle koşup gelen sularında ne rüyalar, ne cemâlî hülyâlar gördü. Oraya gittiysek hep ağlayan hep hıçkıran bir mûsikî dinledik. İşte böyle hülyâlı rûhlarla bir teline dokunsa bin feryâd çıkarmaya hâzır gönüllerle hayâtın hakîkî ışığına gözlerimizi açtık. O zamân mütâlâa devresi başladı. Şiir okuduk... Sevmek ve sevmeyi neşr okuduk... Verem olup ölmeyi, roman okuduk, tiyatroya gittik... Yine sevmek ve sevmek, evlenmek ve birbirini aldatmayı, târîh okuduk... Memleket fethetmeyi sırf bir hayâl uğruna o diyardan o diyara ordular arkasından koşmayı öğrendik.

Tebliğ-i resmî okuya okuya gazeteleri elimize almaktan âdetâ bir bıkkınlık geldi. İşte böylece hazîn ninnilerle uyuşan sergüzeşt masalları dinleyen, ılık bir iklim, efsânevî manzaralar içinde açılan, hıçkırıklı bir mûsikî yanında ağlamasını, şiirde sevmesini, tiyatrodâ da birbirini aldatmasını öğreten bir rûh ile asıl ondan sonra başlayacak bir mücâdele, yaşamak için bir boğuşma hayâtının basamağı başına geliyoruz. Bu şimdiye kadar hep böyle gide gelmiştir. Yukarıda yazdığım kızcağız gibi her gencimiz bilhâssa genç Hanımlarımız hep bu gibi tesîrât altında ellerine kalemi aldıkları zamân mutlaka ah ve enînler vehâmetlerle ilk satırlarını yazmaya başlamışlardır. Ne diyelim, hep onu dinlemişler, hep onu görmüşler ve mesnetsiz rûhları hastalanmış nihâyet bu hasta rûhla hep bu nakarâtı terennüm eden ir edebiyatla karşılaşmışlardır. Çünkü bir çocuk edebiyatımız yoktur! Çünkü çocuklarımızın ellerine şimdiye kadar yazılmış olan kitâblarımızı vermek mecbûriyetinde kalmıştır. İşte onlarda gençlerimize edebiyatı ve şiiri yalnız gözyaşı ve hıçkırık olarak bildirmiştir. Şimdi bu vaziyet karşısında: "Peki ne yapalım... Yukarıda saydığımız bütün sebebler işte bu netîceyi vermiş, hasta şâirleri doğrumuş ve o şâirler de bus eserleri meydâna getirmiştir." Diyip kendimizi bu cereyâna mı terk edelim?.. İşte bu çok yazık olur. Son seneler zarfında yurdumuzda pek büyük inkılâbât oldu. Pek büyük işlerle başa çıktık. Ben o kâbiliyeti hüsn-i istimâl ederek mutlaka bir çocuk edebiyatı meydâna getirmeliyiz. Meselâ Alman edebiyatının, büyük bir şubesini çocuk edebiyatı teşkîl eder. Yavrular yaşlarına göre bir şeyler okurlar. Bu, ecnebî memleketlerinde yeni bir şey değildir. Garb edebiyatı târîhinde çocuklar için kaleme alınmış olan en yüksek eserlerin muharriri olarak tanınmış şâirler yazmışlardır. Bu masalların tarz-ı tahrîrinde, küçük rûhları üzerinde nasıl bir teessür bırakacağı nazar-ı tedkîkten hiçbir zamân uzak tutulmamıştır. Bu sûretle müstakbel adamların da mütâlâa hevesi, mütâlâa zevki ateşlenmiş buluyor. Halbûki bizde bir peder hangi çocuk oturup da okumak ister? Onlara güzel hikâyeler içinde ibret vermeye çalışılmalıdır. Hiç olmazsa haftada bir gazete yâhûd bir mecmûa almak Almanya'da bir çocuğun mekteb vazîfesi kadar mecbûr olduğu bir iştir. Bizde intişâr eden mecmûalar ise şiirde gözyaşı ve sevgiliden, hikâyede hep o izdivâç dedikodularından bâhistir. Evinin havuzunda gemi yüzdürmek elbette daha faydalı bir şeydir. Hele o mizâhî gazeteler ele alınacak şeyler midir? Binâenaleyh mutlaka temiz ve hakîkî gâye sâhibi bir mecmûaya, bir çocuk gazetesine olan ihtiyâcımız kâbil-i inkâr da değildir. Almanya'da on sekiz yaşından aşağı çocukları sinemaya sokamazlar. Bu yaştan aşağı çocuklar tiyatrodâ yalnız târîhî eserleri seyredebilmek hakkını hâizdrler. Fakat her on beş günde şehir tiyatrosu bir çocuk temsili

vermek mecbûriyetindedir. Çocukların göreceği piyes ya târîhidir yâhûd başka türlü ibret câlib bir eserdir.

Bir çocuk için mütâlaaya ihtiyâcı ve o zevki uyandırmak meselesine ne kadar büyükse onun genç rûhunu hastalandırmak da o kadar hazîn bir hâdisedir. Yeni neslimizi hayâta karşı yaşamak ârzûsu, çalışmak, şevk ve gayretiyle mücehhez olarak hâzırlanmalıyız. Bunda ise en büyük vazîfe edebiyata düşer. Bugün istediğimiz edebiyat bize rikkat-i ölümü ve nedâmeti değil, yarınki hayât yolunda şevk ile azim ile yürüyecek, gönüllerimizi neşe ve sürûr ile dolduracak bir rûh bahşedilmelidir. Bugünkü tiyatro bize câhili olduğumuz fakat içinde yaşadığımız güzel ve büyük inkılâbımızın her şubesinde onun saf havasını ciğerlerimizin ve gönüllerimizin en gizli köşelerine kadar nüfûz ettiren bir şeyi olmalıdır. Yarınki nesli tahayyül ettiğimiz gibi yetiştirmek için çocuklarımızın rûhunu hasta olmaktan kurtarmalıyız. Bunu da ancak bir çocuk edebiyatı yapabilir.

Ali Nâhid -Almanya Mektûbları Bir Çocuk Edebiyatımız Var Mıdır?-İkdâm-10187-26.Muharrem 1344 Pazartesi-17.08.1341-17.08.1925-s.5

3.10.5. Avrupa Mektûbları

Leipzig Türk Talebesi Cemiyetinde...

Leipzig muhâbirimiz bildiriyor: Biz bir zamânlar cenûbî Tirvolde, Meran şehrinde iki Türk arkadaşlık. Lozan Dârü'l-Fünûnunda ikmâl-i tahsîl eden Mustafa Rahmi ve ben muhteşem Alp Dağlarının, cenûb eteklerinin yalnızlığa gizlenen bu küçük fakat çok sevimli şehirde başbaşa vermiş hastalığımızın geçmesinden memnûn, yarın için başlayacak yeni bir hayâta nâmzed olarak bekliyorduk. Ben, Almanya'nın Freiburg Dârü'l-fünunu talebesinden bulunuyordum, arkadaşım artık tahsîlini bitirmişti. Fakat Leipzig ticâret mekteb-i âlîsini de ziyâret etmeden vatana avdet etmeyi münâsib bulmuyordu. Bir gün Alman gazetelerinin birinde Leipzig şehrinde bir Türk talebe cemiyetinin mevcûdiyetinden haberdâr olduk. Hemen bir kart yazarak Ova Dârülfünunu ve hayâtı hakkında malûmât talep ettik. Ne yalan söyleyeyim bu mürâccatın hiçbir semere vermeyeceğine emîn idik. Aradan dört gün geçti, üzerinde gâyet güzel tertîb edilmiş bir arma ile kocaman bir zarf masamızın üzerinde duruyordu. Kalbimizde derîn bir minnetdârlık daha doğrusu şişkin bir gurûr ile zarfı açtık. Leipzig'in, bilmem hangi küstâh bir fikirle, ciddîyetinden şüphe ettiğimiz Türk talebe cemiyetinin bir mektûbu idi. Leipzigli vatandaşlarımız bize bu mektûbla istediğimiz malûmâtı, on misli tafsîlâtıyla vermekte âdetâ bir tehâllük göstermişlerdi. Bu hayırlı ve ciddî müessesenin gönlümde uyandırdığı

samîmî hâtıradır ki bu vakadan üç sene sonra bugün Leipzig'e geldiğimde beni, hemen onları arayıp bulmaya sevk etmiştir.

Büyük bir eser-i tâli olarak Leipzig'te bulunduğum şu kısa zamân onların ictimâî günlerine tesâdüf etti. Mukaddes vatanımızın bu asıl çocukları beni kadar samîmiyetle karşıladılar ki uzun yıllardan sonra, onların aralarında ilk defa olarak kendimi baba ocağında zannettim. Oldukça temîz ve geniş odaları vardı. Masanın başında oturan reîslerinin üzerinde büyük bir Türk sancağı şeref bahşediyordu. Reîs, İkdâm'ın bu âciz muhâbirini en başa ve sağına davet ederek büyük bir misâfirperverlik ibrâz eylemiştir. Kendisinden cemiyetin hayâtı hakkında biraz malûmât talep ettim... Burada iki seneden beri zirâat tahsîl eden reîs, Akif İhsan Bey'in söylediklerine göre Leipzig Türk talebe cemiyetinin dört senelik bir mâzisi vardır. Her ay, bir kere ictimâ ediyorlar. Her ay, muntazaman azadan bir zât tarafından kendi şube tahsiline âid bir konferans veriliyor. Asıl maksadları Türklük lehinde propaganda ve azasını teşkîl eden genç talebemizi ezher cihet himâye ve gayret diyârlarında millet ve arkadaşlık hislerinin dâimâ ateşli bir sûrette pâyidâr olamsını temîn...

Cemiyet, şimdiye kadar iki kongre akdetmiştir. Kongrenin biri, Berlin'de vukû bulmuş ve her taraftan ecnebîler de dâhil olmak üzere talebe birlikleri murahasları isbât-ı vücûd etmişlerdir. Bu şeref, ilk defa olarak Leipzig(Türk talebe cemiyeti)ne râcidir. Cemiyetin vatanla olan muhâberesinde adeti yüz onu mütecâvizdir ki hep itâ-yı malûmât kabîlindendir. Cemiyet Türkiye aleyhinde intişâr eden makalelere lâzım gelen münâsib cevâbları vermektedir. Azasının adeti bir zamânlar otuz kişiye bâliğmiş. Şimdi-Almanya'nın pahalılığı dolayısıyla yâhûd ikmâl-i tahsil eden vatandaşlar bulunduğundan ancak on dört kişidir:

Doktor Hadi İhsan, Sabiri ve Nurettin Beylerle birlikte Ticâret Mekteb-i Âlisini birkaç hafta evvel ikmâl eden Hikmet Sadık ve talebeden Cevat Memduh, (mûsikî) İbrahim Necdet, (siyâsiyât) Osman Cahit, (kimya) Muhlis Edhem, (ticâret) Saadettin Abduh (elektrik) Muganni, Menani (hukûk) Hatayi, (ticâret) Ramazan, (ticâret) Ali Ekber Beyler bir de Muazzez isminde bir TürkHanımı var. Azanın üçünü İranlı dîndâşlarımız teşkîl etmektedirler ki üçü de Türkçeyi gâyet iyi söylemekte ve Türklere karşı hakîkî bir kardeş nazarlarıyla bakmaktadırlar.

Yukarıda, cemiyetin her ayda bir kere ictimâ ettiğinden ve azadan bir beyin her ay kendi mesleği hakkında bir konferans vermek mecbûriyetinde olduğundan bahsetmiştim. Güzel bir tesâdüf eseri olarak benim de dâhil olduğum dün geceki ictimâda bura

konservatuarında dört senedir mûsikî tahsîl eden Cevat Memduh Bey, bizlere hakîkî mûsikîye dâir pek kıymetli beyânda bulunmuştur. Kemanyla pek yakınında hakîkî bir sanatkar olarak memlekete avdet eedcek olan bu velûd genç, mûsikînin ilmî kısmını büyük bir muvaffakiyetle teşrîh etmiş, dört senelik uzun mesâîsinin âdetâ bir hülâsasını yapmıştır.

Celsenin tatilinden sonra gâyet güzel bir eğlence tertîb edilmişti. Bu eğlence esnâsında azaya, kendi hayât-ı husûsiyelerinin birer timsâli şeklinde olan gâyet zarîf hediyeler verildi. Paketler her açılışta dolgun kahkahalar arasında her zât için evvelden hâzırlanan bir parça okunmuştur.

Meselâ Doktor Sabiri Bey'e, mukavvadan yapılmış bir tabanca, Hadi Bey'e istikbâlde Haseki Nisa Hastanesine rezk edilecek heykelin bir nümûnesi, Reîs Akif İhsan Bey'e, çok sevdiğinden dolayı bir paket Amerikan fıstığı kabuğu, Necdet İbrahim Bey'e genç kız bebeği ve Leipzig Dârülfünunu rektörlüğünden geldiği söylenen kâğıttan bir demir salîb nişânı, onun yanında da bir jilet bıçağı, Hikmet Sadık Bey dahi bir tıraş takımı aldığı gibi Cevat Memduh Bey'e de kocaman bir jilet bıçağı isâbet ettirmişlerdir.

İranlı arkadaşımız Ramazan Bey'in paketinden bir tayyâre nümûnesi çıkmıştır ki İran tayyâresi bu sûretle Leipzig'deki bir İranlıya tevdi edilmiş oluyordu. Velhâsıl nihâyette bana da bir kutu çikolata vermeyi unutmadılar. ve bu sûretle "Leipzig Türk talebe cemiyeti" ictimâsına şen alkış tûfânları arasında nihâyet verdi.

Sâlihoğlu Ali Nâhid-Almanya Mektûbları Leipzig Türk Talebe Cemiyetinde-İkdâm-10307
03.Cemâzeyilâhir 1344 Cumartesi-19.12.1341-19.12.1925-2

3.10.6. Almanya Mektûbları

Leipzig Konseri ve Etvarande

Sanatın ulviyeti ile karşı karşıya...

Leipzig'den gönderdiğim mektûbda buradaki talebemin teşkil ettiği cemiyetten bahsederken mezkûr cemiyetin aylık ictimâlarından birinde bulunduğumu ve velûd talebelerimizden, mûsikî tahsîl eden Cevâd Memdûh Bey'in, bize sanat hakkında gâyet müfid bir konferans verdiğini yazmıştım. Bu genç sanatkârlarımızın, kemanyla Leipzig şehrinde ve bilhâssa konser ve etvarandene gibi bir mevki olduğunu da öğrenip ve doğrusu iftihâr etmiştim.

Ceevâd Memdûh Bey, dört seneden beri Leipzig'de bulunduğu gibi iki sene burada kalacaktır. Kendisi hükûmetimizin talebesindendir ve Leipzig konservatuvarı edildiğinden beri müessesenin defterine ilk Türk ismini yazdıran olmuştur. İkdâm'ın bu âciz muhâbirine buradaki bütün çalışan talebemizin gösterdiği misâfirperverliğe inzimâmen büyük bir nezâket ibrâz ederek beni Almanya'nın ilk ve muhteşem konservatuvarı olan Leipzig sanat müessesesini gezdirmiştir. Büyük ve muhteşem mermer sütûnlar üzerinde heybetli bir manzara teşkîl eden medhele girdik. Binânın derîn dehlizlerinden ağır ağır inildikten sonra süzülüp süzülüp insanın bütün rûhunu sardıktan sonra gönlünde titremele hâsıl eden bir org sesi geliyordu. Mermer sütûnların kenarlarına dizilmiş olan üstâd-ı mûsikişinâsların heykellerine bakarken insanın kalbinde hâsıl olan ihtirâz bir an ayaklarımızı olduğu yerden kaldırıyor zannediyordum.

Odalardan birinden şeffâf bir kadın sesi ve şiir dünyasının beyaz duvarlarına çarpa çarpa ve yüksek kubbede âdetâ bir tabaka hâsıl ediyor. Orada titriyor, titriyordu. Kendisine refâkat eden bir piyanonun muhteriz nameleri bu tabakayı deliyor ve nihâyet söndürüyordu. Orada başka hiçbir şey yoktu. Gözler yalnız dünün bulutlarında uçan ve bugünün göklerinde yanan dâhîlerin hassasından tasvîrlerini görüyor, hafîf bir huşû ile bir an kapanarak lâzım gelen ihtirâmı edâ ediyor, kulaklar ya bir muhteşem orgun boruları içerisinde sıkışıp inleyen yâhûd bir piyanonun perdelerinde uçuşan ya da bir kemanın telleri üzerinden atlaya atlaya... Kalbimize ve nihâyet rûhumuzun en manevî bir köşesine sızan mûsikî nameleri ile doluyor velhâsıl tamamıyla kendinizi unutupyorsunuz. İşte orada sanatın ulviyeti ile karşı karşıyasınız!

İki taraflı beyaz mermer merdivenlerden birinci kata çıktık. Burası yine mermer sütûnlar üzerinde duran uzun ve geniş koridordu. Ortada müdevver masalar ve etrafında hasır koltuklar vardı. Burada âdetâ uhrevî bir sükût hüküm sürüyordu. Bir an evvelki heyecânın tesîriyle olacak, bu sanat yuvasının uzun salonlarını dolduran bu sessizlik bile âdetâ bir dalga hâlinde insanın rûhuna yayılıyor. Sükût hiç şüphe yok işitilmez fakat hissedilir. Burada ise âdetâ görülüyordu. Yürürken insna bir şeye çarptığını, bir dalga içinde yürüdüğünü rûhunun gözleriyle görüyordu. Muhteşem bir kapı üstünde durduk. Cevâd Bey "Burası konser salonudur ve şimdi içeride kırk kişilik orkestra konser repertuarını yapıyor." Dedi. Ben hiçbir şey işitmiyordum. Hayretimi o da anlayarak güldü ve binânın sanatkârâne taksîmâtını anlattı. Duvarlar ve kapılar öyle yapılmışlardı ki ne yan yana olan

dershânelerinden ne de büyük salondan tek bir sadâ işitmek kâbil değildir. Herkes burada çıktığı yerde sevinmeye mahkûm katiyen aksi yok.

Leipzig konservatuvarı, 1843 senesinde, meşhûr mûsikîşinâs Doktor Mendelssohn Bartholdy tarafından Nisan ayının ikinci günü küşâd edilmiştir. Müessesese ilk Alman konservatuvarıdır. O târîhten beri müessesese dâhilden ve hâricden birçok talebe ile dolmuş, boşalmıştır. Meselâ Afrika'dan, şimâlî ve cenûbî Amerika'dan, Türkiye'de, Danimarka'dan, Finlandiya'dan, Hindistan'dan, Norveç'ten, İtalya'dan, İzlanda'dan, Japonya'dan, Yugoslavya'dan, Rusya'dan, İsviçre'den, Macaristan'dan her sene birçok gençler gelip gitmişlerdir. Müessesenin küşâdından yani 1843 târîhinden 1921 senesine kadar hiçbir Türk talebe bulunmamıştır. Binâenaleyh, konservatuvarın ilk Türk talebesi Cevâd Memdûh Bey'dir. Bu âli yurdu, daha birçok gençlerimizin ziyâreti tabîi, ayrıca temennî edilecek bir şeydir.

Leipzig konservatuvarının talebelerinden ve meşhûr mûsikîşinâslardan, isimleri herkesçe hemen malûm olan şu zâtlar vardır:

Teoderhorkine, Bargyel, Radek, Holştayn, Sulayan, Hegar, Felikes Birber ileh...

Daha birçok meşhûr adamlardan meselâ "Şuman" bu müessesede muallimlik etmiştir. Konservatuvarın büyük konser salonu 800 kişiyi istiâb etmektedir. Bu salonun yanında daha birçok salonlar bulunduğu gibi 50 tane de ders-hânesi vardır. Her ders-hâne'de bir piyano ve org v emüteaddid enstrümanlar vardır. 72 tane büyük kuyruklu piyano bu muhteşem binâyâ ayrıca bir zenginlik bahşetmektedir. Konservatuvara dâhil olacak her talebe ya ... idâdî tahsîlini ikmâl etmiş veyâhûd da mûsikîye fevkalâde bir istidâd göstermiş bulunmalıdır. Talebe ancak hâric ile alâkasını tamamıyla kesebilecek mevkide ise konservatuvara devam etmek hakkını ihrâz edebilir. Her talebe muhakkak 21 yaşını tecâvüz etmiş bulunmalıdır. Aksi takdîrde ubûyetinin rızâsını istihsâl etmek mecbûriyetindedir. Gazetemın sütûnları müsâade etse, biizm dahi böyle büyük sanat müesseseleri vücûda getirmeye uğraştığımız şu zamânda, teşkilâtı hakkında daha etrâflı malûmat itâsında tereddüd etmezdim.

Sâlihoğlu: Ali Nâhîd-Almanya Mektûbları Leipzig Konser ve Etvaranda-İkdâm-10412-

23.Ramazân 1344 Salı-06.04.1342-06.04.1926-s.3

3.11. Hatıralar

3.11.1. Bazı Hâtırâlar

Tiyatrolara Dâir

Dârü'l-bedâyinin İstanbul'a avdetinden dolayı günlerce gazeteler tiyatrolardan bahsettiklerinden ben de bu bâbdaki hâtırâtımı yazmak istedim. Malûm olduğu üzere bizde tiyatro hevesleri Tanzimât-ı Hayriye'nin ilânından sonra başlamıştır. O vakte kadar hayâl, orta oyunu gibi lubiyât takımı icrâ-yı sanat ederlerdi. Hayâl oyunu da vaktiyle temsîl-i hakikat gibi ulvî biri maksata mebnî icâd olunmuş idi. Lakin mürûr zamân ile râbîta-i asliyesinden çıkmış olduğu için bugün kemâl-i nefretle ret olunmaktadır.

Tanzimât-ı Hayriye'ni ilânından sonra Avrupa medeniyetine bu temâyül hâsıl olmasından ve tarz-ı hayâtta da teceddüd hevesleri tezâhür eylesmesinden dolayı garp ahvâline muvaffik bir sûrette yaşamak ârzû olunmaya başlanmıştı. Abdülhamîd Dolmabahçe Sarayı'nı inşâ ettirmesini müteâkib bir de saray tiyatrosu vücûda getirilmesini ârzû ederek Vâlide Câmi muvakkithânesi karşısında kâin kârgîr binâyı tiyatro olarak inşâ ettirmiştir: Bu tiyatronun derûnunda üç sıra üzerine otuz adet levha üç yüz kişi istiâbına kâfi bir cesâmette yapılmış ve dâhili altın yıldızlarla gâyet mükemmel tezyîn olunmuş idi.

Aktörlük için mâbeyn mızıkası efrâdından tefrîk ve intihâb olunan gençler sûret-i mahsûsada Avrupa'dan celb edilen muallimler marifetiyle talîm ettirilirdi ve pek mükemmel bir sûrette yetiştirildiler. Saray takımından başka câ-be-câ vükelâ ve süferâ ve bazı muteberân icâb-ı davet olunarak verilen oyunları seyir ve temâşa ederlerdi. Bir de cambaz Yaver Bey'in zîr-i idâresinde yine mızıka efrâdından büyük bir cambaz heyeti vardı. Bu heyet meyânında hele sekizer, onar yaşlarındaki çocukların gösterdikleri mahârete herkes hayrân olurdu. Yaver Bey'in sahnede icrâ eylediği hüner ve marîfeti bilenlerden ber hayât olanlar hâlâ söylemekle sitremizler.

Muahharen Abzülazîz'in cülûsunda makâm-ı sadârette bulunan Kıbrıslı Mehmed Paşa istihsâl eylediği bir idâre üzerine gûyâ saray isrâfâtına nihâyet vermiş olmak için icrâ eylediği tenkîhât sırasında ibtidâ bu tiyatroyu lağvettirdi. Aktörlerin ve mızıkaçıların kimisini askere aldırды, kimini açığa çıkardı. O vakit hârciye nâzırı bulunan Âli Paşa mâbeyn mızıkası, mükemmel bir sanâyi-i nefîse mektebi olduğundan bunca masraf-ı ihtiyârıyla Avrupa'dan muallimler celb olunarak ve burada erbâb-ı ihtisâs taraflarından nice emekler sarf edilerek vücûda getirilmiş ve müşkilpesendân-ı ecânib bile mazhar-ı

takdîri olmuş olan bir müessesenin defaten perîşân edilmesini nefsülemire muvaffik olamayacağından âhir sûretle bir çâresine bakılması hakkında vâki olan ihtârı semere bahş olamadı ve biraz vakit sonra da tiyatronun derûnunda muhterik olmuş olduğundan biltamîr ıstabl-ı âmirâya ilhâk edildi. Bu hal, yakın vakitlere kadar tiyatro tavîlesi nâmıyla yâd olunmakta idi.

Abdümecîd alafranga mûsikîye dah ziyâde meyyâl idi. Mamafih o asırda alaturka mûsikî de pek müterakki idi. Devr-i Mahmûd Hân-i sânde kalan esâtize-i mûsikinin çoğu ber hayât ederler. Bu muallimler mâbeyn mızıkası meşkhânelerinde mâbeyn fasıl takımlarına ve hâricden birtakım heveskârâna mûsikî teallüm ederlerdi. Tebfihât sırasında onların da muhsisâtı kat olunarak âhir vakitlerinde perîşân olup gittiler. Âli Paşa merhûmun dediği gibi mâbeyn mızıkası hakikaten bir sanâyi-i nefise mektebi idi. Sonraları yine mızıkâ efrâdından bazı aktörler yetiştirilmek istenildi ise evvelki revnak kalmadığından telâfi-i mafât edilemedi. Abdümecîd harem-i hümayun kızları misli şehirde de bulunan sultân saraylarının umûmunda da birer orkestra takımıyla dansöz yetiştirilmesini murâd etmiş ve bunlar da ecnebî muallimler marifetiyle talim ettirilmişti. Sultân saraylarında verilen ziyâfetlerde ve sâir türlü eğlencelerde kızlardan mürekkeb mızıkacılar, mabeyn mızıkası efrâdının alaylık üniformaları misilli kol ve yakaları sırmalı lacivert sütreli ve kenarları sırma şeritli pantolon iktşâ ederler ve başlarına ferahlı asker fesi giyerlerdi. Bu [ferahı, bir gümüş mecidiye cesâmetinde sarı madenden mamûl olup feslerin tepesine dikilmiş bulunurdu.]nihâyet on dörder obeşer yaşlarında bulunan dansözler de sarayın en güzel kızlarından intihâb olunurdu. Bunların icrâ eyledikleri alafranga dansların en hoşâ gideni o vakitler Matrak oyunu nâmı verilen raks idi. Bu oyun icâbınca dört ayaklı ve dört metre uzunluğunda mücellâ bir direği getirip ortaya vaz ederler, bu direklerin tûluna müsâvi rengarenk ipek kurdelelerin birer ucu direğin tepesine merbût olup diğer uçları aşağıya doğru sarkıtılmıştır.

Vaktaki mızıkâ çallmaya başlar, diz kapaklarından yukarı renk renk fistanlı kızlar da meydâna çıkarlar, her kız kendi fistanı rengine olan kurdelenin ucunu tutar, bir de ellerinde kurdelenin ucu olduğu halde dans etmeye başlarlar. Bunlar dans ettikçe direğin üzeri de örülmeye başlar. Örgünün hitâmında birbirini şaşırtmak sûretiyle raksı aksine çevirirler, örgü de tekrar çözülmeye başlar. Netîcede direğin üzerini hâl-i sâbıkına getirirlerdi. Esâsen tertîbi sanatlı olmakla beraber gâyet tuhaf ve eğlenceli olur ve esnâ-yı raksta belden aşmış o sırma saçlar havalandıkça ne kadar hoş bir manzara hâsıl ederdi.

Beyoğlu ve İstanbul Tiyatroları

Galatasaray'ın karşı sırasında kâin çarşının bulunduğu mahal, vaktiyle Naum'un tiyatro mahaliydi. Tiyatro ebniyesinin cephesi caddeye nâzır olup altmış dört târîhinde inşâ olunmuştu. Bu çarşı mahali tamamıyla tiyatro ebniyesi olup cesâmet ve tarz-ı inşâsındaki nefâset itibâriyle erbâbı pek mükemmel opera tiyatrosudur derlerdi. Muaheren 1274 târîhinde Dolmabahçe gazinosu hazînesinden verilen hava gazıyla tenvîr olunmuştu.

Her sene kış mevsimlerinde iki lira bir bedel ile isticâr edilirdi. Hatta perde aralarında oturulan salonun meşrûbât satıcılarından da ayrıca beş bin kurûş kirâ alınırđı. Dört kişilik bir loca için dühûliyesi ayrı olmak üzere iki yüz elli kurûş raddesinde bir ücret verilirdi. Beher sene Avrupa'dan tiyatro kumpanya celb olunur. Teşrîn-i Evvel küşâd olunarak bütün kış icrâ-yı lubiyât edilirdi. Vükelâ-i kübrâ süferâ Beyoğlu mutebarânı ve ahâli takım takım gelir, seyir ve temâşa ederlerdi. Tiyatronun devam ettiği müddet zarfında birkaç defa da Abdülmecîd'in geldiği olurdu.

Oyunu temâşa edenlerde elsine-i ecnebiyeden âşına olmayanlar oyunların nakarât-ı garibesinden hissiyâb istifâde olamadıkları cihetle kumpanya bu lâzıme-yi nazar-ı dikkate alıp meselâ "riyâkâr" ve "musîb" nâm-ı hikâyeleri İtalyancadan Türkçeye tercüme ettirerek 1274 senesi mevsim-i şitasından itibâren bir bedel mukâbilinde erbâb-ı temâşaya tevzî ettirmişlerdi. Avrupa kumpanyası efrâdının on yedi neferi baş hânında ve yirmisi usûl tutar hânendegân ve yirmi yedi neferi zikâr ü inâstan mürekkeb rakkas-i sâzendegân takımı olduğu o vakitler iştilirdi.

Naum tiyatrosu, 1287 târîhinde vukû bulan Beyoğlu harîk-i kebirinde muhterik olduğundan yerine mezkûr çarşı inşâ edilmiştir.⁹⁸

Sonraları Beyoğlu'nda Şark Tiyatrosu nâmında Karabet Papazyan Efendi tarafından küşâd edilmiş olan tiyatroda komedi, pandomim kumpanyaları icrâ-yı lubiyât ederlerdi. İstanbul tarafından Gedikpaşa Tiyatrosu da bir vakitler sirk halinde tiyatro şekline tahvîl olunarak Papazyan ve Efendilerin ve sonraları Güllü Ağop Efendinin kumpanyaları tarafından icrâ-yı sanat olunmaya başlandı. Bu sırada bazı üdebâmızın âsârı da temsîl olunuyordu. Ne çâre ki muahharen Nâmık Kemâl Bey merhûmun "Vatan Yâhûd Silistre"si oynandığı gece ve alelhusus mekteblilerimizin galeyânı ve yaşa Kemâl gibi alkışları, sarayın nazar-ı dikkatini celb eylediğinden ferdâsı günü Kemâl Bey ve refikası birer tarafa nefi olundularđı.

⁹⁸Bu harîk Beyoğlu'nda Vâlide Çeşmesi sokağında zuhûr etmiş ve rüzgârın şiddetiyle ahşap ve kârgir birkaç bin hâne ve muhterik dükkân ve birçok adam telef olmuştu.

Hele devr-i Hamîd'de de bu misilli millî tiyatro yazmak ve oynatmak memnû gibi oldu, muahharen Ağop Efendi saraya alındı, kumpanyası da dağıtıldı. Müteakiben de tiyatro yıkıldı. İşte o zamânlar orta oyunlarını tiyatro şekline tahvîl etmeye başladılar. Lakin bunları milletin ahlâkına hizmet edecek yolda tanzîm ve ıslâh etmediler. Bir taraftan da Galata taraflarında şehveti gıcıklayıcı tiyatrolar kafeşantaflar peyderpey küşâd olundu. Bunlar, sabâh açık bulundurulmakta idi. Yerli ve dışarlıklı gençlerimiz bu gibi mahallere rağbeti gittikçe arttırdılar. O taraflara akar bir avâreler deresi hâsıl oldu. O cicili bicili kızlar bu gençlerin gönüllerini cezbederek aşk u ilâve sâikası ve kıskançlık feverânıyla her şeyi yapmaya müheyyâ bir hale geldiler. Hele o yerli ve ecnebî karılarla dolu umûmhâneelerde sabâhlamak âdet oldu. Zengîn gençler servetlerini, ayakçı takımı maâşlarını, esnâf işçi gürûhu kazançlarını hep bu âlemlere hasrettiler. O yanağından kan damlayan babayiğitlerimizi bel soğukluğu, frengi gibi hastalıklar kemirdi bitirdi. İşte ahlâk-i milliyemizi efsâd eden bu gibi mahallere iyileşmesi ve bilakis millî eserler yazmak isteyenlerin menfûr olması ve tiyatrolarda bu gibi âsârın oynatılmasının men edilmesi bu dereceleri buldu.

Ali Rızâ-Bazı Hâtûrâlar Tiyatrolara Dâir-İkdâm-10274-26.Rabiülahir 1344 Cumartesi-
14.11.1341-14.11.1925-s.3

3.11.2. Kıymetdâr Bir Hâtıra

Bulgar İhtilâl Komiteleri

Edirne ve Makedonya Bulgar ihtilâl komitesi-Bunların müesseselerinden İstanbul'da bulunanların isimleri ve cinâyât vakalarıyla tasavvurât-ı mühimeleri-Bu bâbdaki pek mevsûk delâil kubbeye müstenid ihyâcât, marûzâta Abdülhamit'in ehemmiyet vermesi ve bu lâkaydının zannolunan sebebi-Komite nâmıyla tesîs ederek faâliyete geçtikten üç sene sonra bu komite hakkında saraya bâb-ı âliden ve hiçbir taraftan marûzât vâki olmadığına dâir baş küttâbla sadâret arasında cereyân eden muhâberât-ı garîbe.

Dedeâğaç Bulgar tüccâr vekîline muvakkaten vekâlet eden Boif şu sûretle ihbârâtta bulunmuş idi:

"Bilmeme haberiniz var mı? "Edirne ve Makedonya ihtilâl komitesi" nâmıyla ahîren gâyet muzır bir cemiyet teşekkül etti. Günden güne kuvvetleniyor. Komitenin İstanbul heyet-i merkeziyesini teşkîl eden eşhâsın en mühim ve nâfizleri Resneli Simon

Tarabçaradofmanastırın zengîn Bulgarlarından birinin oğlu ve Rubef⁹⁹ ile müteveffî doktor Şişmanof'un oğludur. Bunun ismini bilmiyorum. Bunların üçü de elyevm Galatasaray Sultanisi'nde tahsilde bulunuyorlar. Birçokları gibi ben de bu komitenin efrâdındanım. Kendileriyle hemfikir olduğum hâlde onların mahza şer ve zararlarını tahfîfe ve imkân bulunurs bütün bütün dağıtılmalarına çalışmak maksadıyla içlerinde bulunmamayı tercîh ettim. Komitenin efrâdı istitâatlerine göre cemiyete şehri mukannin mikdârda para vermekle mükelleftirler. Ben de şehri yüz elli kurûş veriyorum. Bir aylığa mahsûs makbûz senedi şudur, bakınız...

Fotoğrafisinde görüleceği üzere âdetâ bir bank makbûzu senedi gibi itinâ ile tab edilmiş olan bu senedin ortasındaki yabzi içinde eli bayraklı bir kadın tasvîr ve başı üzerinde "Ey ahâli korkmayınız, Allah sizledir." İbâresi ve bayrakta "Ya mevt, ya hürriyet" kelimeleri muharir ve beyzinin iki cihetinde "Putef'in İddiâsı" ser levhasıyla Bulgarca bir manzûme münderectir.

Kız veyâhûd kadın Osmanlı bayrağını çiğneyip ağacını kırıyor ve önünde ölü bir Türk yatıyor. Mithat Paşa Tuna valisi iken bir Bulgar harekât-ı ihtilâliyesinden dolayı Rusçuk'ta ilk defa sulben idam olunan meşcûr komite reîslerinden Potef'in¹⁰⁰ eşârından olan bu manzûmenin meâli şöyledir:

Hürriyet için yapılan mücâdelâtta terk-i hayât edenler ölmüş sayılmazlar. Ârz ve semâ ve bütün mevcûdât onun için ağlar ve maniler teganni ederler. Ya Rabbi, hürriyet için herkesin kalbine bir aşk-ı şedîd ilkâ et. Milletın düşmanları (Türkler) ile harp için cümleye kuvvet ver. İlâhi, mezârımızbütün milletlerin isyân bayraklarını çekerek düşmanlarımız (Türkler)la giriştikleri muhârebenin ilk safları arasında bulunmaya beni muvaffik et. Potef sözlerine devam ile:

Bu cemiyet lüzûmu o kadar kuvvet peydâ eder etmez harekât-ı şedîdeye başlayarak Rumeli'nin her tarafında emniyet ve âsâyîşi ihlâlâ çalışacak, İstanbul'da Selanik'te ve sair büyük şehirlerde müessesât-ı ecnebiyeyi tahrîb edecektir. Çünkü cemiyetin müesseseleri Avrupa'nın dikkat ve müdâhalesini celb edebilmek için Avrupalıların menâfiini ihlâlden başka bir çâre olmadığına ve dâhilde her ne yapılsa bastırılıp maksad-ı milli olmayacağına

⁹⁹ Rubef, manastır meslis-i idâre azâsından ismini tahattur edemediğim bir Bulgar'ın oğlu olup müddet-i medide Bulgar çeteleriyle her nev fadâyıh-ı azime irtikâb ettikten sonra 3191 târîhinde manastırda müfettiş-i umûmi Hüseyin Hilmi Paşa'ya gûyâ dehâlet ederek affedilmiştir.

¹⁰⁰ Potef asılırken: "Beni asiyorsunuz, yarın benim gibi hareket edecekler, on olacak onları da asacaksınız. Daha seksen, yüz kişi aynı harekâtta bulunacak, artık o zamân bir şey yapamayacaksınız." Deddiğini o zamân orada bulunan Raif Paşa ve Muharrem Efendi merhûmlardan işittim.

kânidirler. İstanbul komitesinin evrâkı ve sâiresi Madam Şişmanofla birlikte ikâmet eden Bulgar Ostuyan'ın hânesindedir. Ostuyan, Rusya konsolatosunda tercümân olduğundan ikâmetgâhına hükûmetin kolay kolay taarruzedemeyeceği için orası tercih olunmuştur. İstanbul'da Bulgarca bir gazete intişâr eder. Belki hiç görememişizdir. Bu gazetenin başmuharriri Sirozlu Bulgar Macdoneski geçenlerde katlolundu ve kâtil derdest olunamadı. Bu vakayı gazetelerde okumuş olmanız muhtemeldir. Fakat sebab-i katli hükûmet ve hatta bizim Marfof (Bulgar kapı kethüdâsı) dahi bilmez. Katlden iki yâhûd üç gün evvel, Makdoneski, Makedonya Bulgarlarından ve erbâb-ı cerâimden bazı eşhâsın affi münâsebetiyle zât-ı şâhâne hakkında medâyihi munzaman bir makale yazmış idi. Bu makaleyi menâfi-i vataniyeye mugayyer addeden komite, belki daha bazı esbâbın inkisâmıyla Makdoneski'nin idâmına karâr vererek Eftim Keşnak nâmında bir Bulgar'a öldürtmüştür. Eftim, İstanbul'dan Atina'ya kaçmış ve hareket ve vatan perverânesini oradaki Bulgar tüccâr vekîline anlatarak istihsâl ettiği Paspor ile Varna'ya gitmiş ise de mezkûr tüccâr vekîlinin ihbârı üzerine ر ر ر ر ر taht-ı muhâkemeye alınarak katl, his ü vatanperveriyle ikâ edilmiş olmasından dolayı yalnız üç sene hapis cezâsıyla mahkûm olmuştur. Bulgaristan prensi Makdoneski'nin âilesine senevî üç bin frank maâş tahsîs etti. Geçen sene Mayista Selanik'te Kolombo Otelinde Bulgar mektebi muallimlerinden birinin katledildiğini gazetelerde görmüş olacaksınız ve muallimi para ile katlettiren şahıs aslen Bulgar olduğu halde ahîren Sırp tâbiyetine girerek o havâlideki Bulgarları Sırplaştırmaya memûr edilmiş bir kimse olduğundan geçen sene Ağustos'ta Mekteb-i Sultaninin tatîlinden bilâ istifâde Simon Taraçyan¹⁰¹ Selanik'e giderek gâliba Siroz taraflarında kâtili öldürtmüş ve Selanik postahânesinden pullu bir mektûb irâe ile bu mektûbu da oradan bana göndermişti. Bu komite Makedonya'daki Sırları kâmilten azminde bulunduğundan Sırp cemâatleri teşkîl, Sırp mektep ve muadilleri tesîs etmek gibi teşebbüslerle Sırların bilsuhûle يا هو له بو تالوت mâni dikenler peydâ edilmemesi için bu yolda teşebbüsâtta bulunanlar öldürülerek emsâlinin cesâreti kırılmak mukarrerdir.¹⁰² Potef zikrolunan makbûz senedini aynen bana tevdi etmiş ise de kendisini tatmîn maksadıyla târîh ve numara ile ismi okunmak içiçn üzerlerine kâğıt parçaları yapıştırarak mumaiyleh huzûrunda bir fotoğrafını aldıktan sonra kendisine iâde ettim.

¹⁰¹Simon Tarabça Mekteb-i Sultani'den diploma aldıktan sonra İyaris'e giderek senelerce aleyhimizde neşriyât-ı melunâtkarânede bulunmuştur.

¹⁰² Dört sene sonra manastırvaliliğinde bulunduğum esnâda böyle teşebbüsâtta bulunan bir sıra manastır ve Bulgar tüccâr vekâlethânesi memûrlarından biri birisine kasbasından katl kasdıyla cerh ederek firâr ederken derdest olunmuş idi.

Şu ihrâcâd pek mühim olmakla beraber Poteftten aynen sûret-i ahirle de istifâde edileceği için bu vechle hakkımda ibrâz ettiği âsâr-ı itimâda teşekkür ve ârzûsu vechle zât-ı şâhâneye veyâhûd Dedeâğaç'a gönderilecek emniyet-i şâhâneyi hâiz bir zâta gâyet mahremâne arz edeceğimi vaat ettim. O zamân saray ricâlinden yalnız sarrafeyn Hacı Ali Paşa ile dârülsaâde ağasını tanırdım. Fakat saray ahvâline vâkıf olmadığı için bunların vesâdetini muvâffık bulmayarak şahsen tanımadığım halde iffet ve sıhhate müteallik mesmûâtına itimâden şifrekâtı Kâmil Bey'i tercih ile vali ile levalar beynindeki muhâberât-ı mahremâneye mahsûs şifre mihtâhıyla şu telgrafi çektim:

Edirne ve Makedonya Bulgar ihtilâl komitesi nâmiyla ahîren bir cemiyet-i hafîye teşkil eden eşhâstan elyevm İstanbul'da bulunanlara dâir aldığım pek mevsûk malûmât-ı mühimeyi izâhat-ı lâzime ile şifâhen arz ve evrâk-ı müşebbitesini takdîm etmek üzere iki gün için İstanbul'a gelmekliğime müsâade mülûkânenin şâyân-ı sivrilmesini arz ederim.

7 Mayıs 1314

Günleri haftalar geçiyor, Kâmil Bey'den cevâb gelmiyordu. Bu sükûnet-i medidin tesîriyle Poteft'e ne diyeceğimi bilmiyorum. "İstanbulca pek amîk ve etrâflı tahkîkâtta bulunuyor zannederim. Her halde netîcesi karîbdir." Diyordum. Nihâyet Hacı Ali Paşa'ya bir mektûb yazarak "İstanbul'daki bir ihtilâl komitesine dâir şifre kâtibi Kâmil Bey'e çektiğim şifre telgrafında da mebhûs-i meselemenâfi-i devlet ve memleket nokta-i nazarından pek mühim ve müstacel olduğu halde cevâb alamadığımdan bahis ile teşrî-i ricâ ettim. Bir müddet sonra Hacı Ali Paşa'dan aldığım "Keyfiyet yine Kâmil Bey vâsıtasıyla arz-ı atebe-i şu sırada da Ağaçdere'den ittifâkınız muvaffık-ı maslahat olmadığından arz etmek istemediğiniz mesele her ne ise tahrîren bildiririz emir ve fermân buyurulmuş olduğundan evvel vecihle icâbının ihrâsı..." deniliyordu. Mesâil, fevkalâde mühimdir. Tahrîren arz edilemeyecek mahrem cihetleri de vardır. Şimendiferle sabah darsâdete gelerek badelarz, akşam trenle avdet etmek mümkün olduğu gibi Dedeâğaç'ta bir gün değil günlerce infikâkında da maslahaten hiçbir mahzûr yoktur. Şâyet bendenizin azimettime müsâade buyurulmayacak ise mahrem cihetleri şifâhen söylenmek üzere emniyet-i şâhâneyi hâiz birinin Dedeâğaç'a gönderilmesi lüzûmunu arz ettim. Hiç olmazsa biri gönderileceğini, bu defa mutlaka bir cevâb alacağımı ümîd ede ede aylar geçti. Bu halden pek müteessir olduğumu takdîr eden Yutef de mesâilden bahsetmez oldu.

badül-nefsâl İstanbul'a muvasalatında bu meseleye dâir malûmâtı hâvi varakayı, makbûz senedinin fotoğrafını ve kurşun kalemle yapıp muhteviyâtının Türkçesini yazdığım diğer bir kopyayı müstahsisen Kâmil Bey'e gittim. Dosyayı yazıhânesinin üstüne koyarak:

"Yedi ay evvel Dedeâğaç'tan çektiğim telgarfnâmeye cevâb vermediniz dedim. Bunları okuyunuz. Arz etmek istediğim mesâilenin ne kadar mühim ve müstacil olduğunu göreceksiniz.

Kâmil Bey meseleyi tahattur ederek:

-Hâcî Ali Paşa vâsıtasıyla cevâb verilmişti zannederim.

-Evet, fakat tahrîren arzını teblîğ etti. Halbûki mahrem cihetlerini yazamazdım. Çünkü muhbirin muhâfaza-i hayâtı benim için bir nâmûs ve vicdân borcudur.

Hâcî Ali Paşa mutehi meseleyi karıştırmış, tahrîren kâbil-i arz olmayan cihetleri biliyorsa ve alelhusûs oraya bir adam gönderilmesi söylene tabi öyle olurdu. Dedikten sonra varakayı okudu, resimlere dikkatle baktı:

-Hakîkaten mühim ve müstacel imiş.

-O hâlde zât-ı âlîlerine takdîm eyleyin

Vazîfemi ifâ etmiş oluyorum. Bu meseleyi bana haber veren zât tüccâr vekâleti memûriyetiyle Dedeâğaç'a gönderilen kapı kethûdâsı Marko'nun baş kâtibi Potef'tir. Kendisi İstanbul'un efkârına tarafdâr olanlardan yani Bulgaristan'ın mesûdiyetini ancak hükûmet-i Osmaniye ile iyi geçinmeye mütevakıf görenelrden olduğu için men ve ibtâli maksadıyla ihbâr etmiştir. İsmi nihâyet derecede mahrem tutulmak lâzımdır. Markof, sarayda cereyân eden muhâberât-ı mahremânen de günü gününe haber alıyormuş.

Kâmil Bey, ifâdâtımı dikkatle dinledikten sonra:

-Ben şifre muhâberâtından başka işlerle iştigâle, böyle evrâk-ı ahz ve takdîmine mezûn değilim. Baş kâtibe gidiniz. Şâyed kabûl etmezse meselenin ehemmiyetine nazaran ahz ve takdîm benim için bir vazîfe olur dedi.

Kâmil Bey makbûzun fotoğrafına ve kurşun kalemle yapılan kopyasına bir kere daha bakarak:

-Bu kadar mühim ve mahrem bir şeyin fotoğrafını nasıl gösterebildiniz?

-Bendeniz yaptım.

-Pekâla kurşun kalemle yapılan kopyası da güzel. Bunu kime yaptırdınız?

-Onu da bendeniz yaptım.

-Bunları mekteb-i mülkiyede mi öğrendiniz?

-Hayır, onu da kendi kendime öğrendim. Mekteb-i mülkiye tahsîli büyük bir nimettir fakat bana nasîb olmadı.

-O halde Edirne vilâyeti maiyetine memûriyetiniz nasıl oldu? Vilâyet mâiyeti memmûrlukları, mekteb-i mülkiye mezûnlarına mahsûsdur.

-Edirne vilâyeti maiyetine memûr değil, vali muâvini idim.

-Mektepler öğrenmek kâbiliyeti olmayanlara da az çok bir şey öğretmek içindir. Öğrenmeye müstaid olanlar nerede olsa öğrenirler. Yalnız biraz ziyâde yorulurlar. Bu evrâkı kapalı ve mahtûm zarf içinde baş kâtib Tahsin Bey vâsıtasıyla takdîm ettiğim gibi bir de Kâmil Bey ve dârü'l-saâde ağası vâsıtalarıyla da ayrı ayrı sûretlerini pâdişâha verdim cümlesi pek derîn ve susuz bir kuyuya atılmış gibi oldu. Umka vusûllerine delâlet edecek ne bir selâmet görüldü, ne bir sadâ-yı sükût işitildi. Bir müddet sonra Hasan Fehmi Paşa merhûma bu mesâilenin sarayca dûcâr olduğundan bahsettim:

-Komitenin evrâkı, falanı Rusya konsolatosu tercümânının hânesinde bulunduğunu söylemeliydiniz dedi. Çünkü Rusya tercümânının meskeninde emir vermek mümkün değildir. Kendisine böyle bir ihbâr vukûunun şüyûundan bile korkar. Abdurrahman Paşa merhûm da bu keşfe iştirâk etmişti. Dedeâğaç'tan vâki olan marûzâtta bu tercümândan hiç bahsedilmediği halde ehemmiyet verilmişti. O zamân da aleyhimde jurnaller verilmeye başlandığı için yazdıklarına itimâd edilmemiş diye bir tevîl ve tefsîrine imkân bulamadım.

1319 Ağustos'unda manastır vilâyetine tayîn olundum. İki sene kadar evvel başlayan Bulgar ihtilâlinin en mühim merkezlerinden biri olan Manastır'a memûriyetimden yalnız bir sebeple memnûn idim o da Potef'in Manastır ticâret vekâletine tayîn olunduğunu Musul'da iken gazetelerde görmüş olmaktan ibâret idi.

Potef, Manastır'da benim için pek kıymetdâr bir âlet-i mvaffakiyet olacak idi.

Manastır'a muvasalatımda mektûbcu Keşfi Efendi'den ilk sualım:

Bulgar tüccâr vekîli Potef ile görüşüp görüşmediği oldu. Keşfi Efendi:

Görüşmüyorum, fakat el-vekîllik ismi Potef değil Zazaharof gibi bir şey dedi. Bir de bu vekîl-i muvakkaten Potef'i sordum:

-Bir sahtekârlık maddesinden dolayı Sofya'da hapsedilerek taht-ı muhâkemeye alındı. Şu muâmele kendisine ağır geldiğinden hapishânede zehir ile intihâr etti. Dedi.

Potef, böyle mûcib-i âr bir cürm işleyecek fitratta bir adam olmadığından ihbâr-ı mahûdu sarayca mektûm kalmasından dolayı böyle bir vesîle icâd ve tevkîf edilerek tesmîm ve intihâr ettiği işâe zannedilmiş olsa gerektir. Her ne sûretle olursa olsun zavallı Yuef'in ziyâından pek mükedder oldum. Beş sene mukdem Potef'in bana verdiği ve tarafımdan da derhâl saraya arz-ı müsâraat edildiği vechle daha evvel fiilen icrâül-mûlinata başlamış olan Bulgar ihtilâl komitesinin eser tertîbi olmak üzere 1319 Nisan'ının on beşinci günü akşamı Selanik limanından hareket eden "Vâdiül-kebr" nâmındaki Fransız vapuru Karaburun önlerine varmadan makine dâiresinde patlayan bir bombanın ikâ ettiği harîk ile yanmış ve iki gün sonra da Selanik Osmanlı bankası şubesi kezalik bomba ile tahrib olunmuştu. Bankayı tahrib edenlerin isimlerini ve haklarında cereyân eden takîbât-ı kânûniye netîcesini tahattur edemiyor isem de vapuru ihrâh ve gark eden bombanın Bulgar idâdisi mezûnlarından Yorgumya nâmındaki genç bir Bulgar tarafından vaz olunmuş ve kendisi vapur yolcuları ve memûrlarının tahlîsi telâşları esnâsında sâhile çıkıp firâra muvaffik olmuş ise de Sırbistan hudûdunda derdest edilmiştir.

Bu iki Selanik hâdisesinden başka bunlardan evvel ve sonra Rumeli'nin hemen her tarafında ikâ ettikleri her nev fadâyıyla mezkûr cemiyet yalnız Avrupa'nın değil bütün dünyanın nazar-ı dikkatini celp ettiği gibi madûd Reval mülâkatını vücûda getirmiş ve bil netîce Almanya'dan başka düvel-i muazzamanenin ajan-ı sivil nâmıyla Rumeli'ye memûr göndermek sûretiyle umûr-ı dâhiliyemize fiilen müdâhale etmelerini temîne muvaffik olmuş ve Potef'in tasavvurâta müteaallik icbârâtı bu sûretle fiilen tahakkuk etmiş idi. Manastır'a muvâsâlâtımdan üç sene sonra Rusya ajans-ı sivilinin muâvini Mösyö Petrafin hânesinde görüp beş on dakika kadar okuyabildiğim gâliba "Hakîkî Makedonya Meselesi" nâmında Fransızca bir kitâb beni cidden mebhût etmiş idi. Bir müddet kalîle sonra memûriyetim Bağdat vilâyetine tahvîl olduğu için o zamân ev badehu bu kitâbdan bir nüshasını edinerek tamamıyla mütâlaasına muvaffik olamadığımdan şu anda dahi müteessirim. Mezkûr kitâbda gâliba 1317 senesinde yani Edirne ve Makedonya ihtilâl komitelerinin teşekkülüne ve İstanbul komitesinin cinâyât vâkiasıyla bademâ icrâ edecekleri fadâyıh-i mütesavvireye dâir sultan Abdülhamit'e vâki olan marûzat meğher üç sene kadar sonra mabeyn baş kitâbetiyle sadâret arasında cereyân eden muhâberât ile kusre ve diğer bazı Rumeli vilâyetinden bâb-ı âliye takdîm olunan muhârrerât-ı resmiyenin

fotoğrafları münderec idi. Böyle devletin esâsını sarsan mühim bir meselede de Sultan Abdülhamit'in nasıl hareket ve meselenin vehâmeti anlaşılınca ne vech ile bâb-ı âliye tahmîl-i mesûliyet tasaddî ettiğini pek iyi gösterdiği için mühim bir vesîka-i târîhiye olan mezkûr tezkere şu mealde idi:

Bir müddetten beri Rumeli vilâyetinden bazılarında ser zede-i zuhûr olan mahal-i emin ve âsâyîş-i hâdisât-ı müessesenin "Edirne ve Makedonya ihtilâl komitesi" nâmıyla teşkîl eden bir cemiyet-i hafiye tarafından tertîb ve ikâ ettirilmekte bulunduğu mesmû-i âlî olarak böyle bir komitenin teşekkülüne ve faâliyetine giriştiğine dâir şimdiye kadar bâb-ı âliden ve sâir hiçbir taraftan atebe-i seniyye-i mülûkâneye bir malûmât arz edilmemiş olması bizde şâhânedan pek ziyâde mûcib-i esef olduğundan bu bâbda seriyen malûmât-ı muvazzıha itâsı emr ü fermân buyrulmuştur. Bu kitâbda münderec komite beyânâmelerinde ise:

Rumeli'nin hemen her tarafında ikâd ettiğimiz ihtilâlateşlerinin alevleri âsumâna ser çekmekte bulunduğu ve hiç bir tarafta emin ve âsâyîşten eser kalmadığı halde valiler:

"Sâye-i şâhânedan âsâyîş ber-kemâldir. Ötede beride muhdis eden bazı vâkıa ise şâyân-ı ehemmiyet olmayıp sâye-i satvetvâye-i hazret-i velinimet azamîde fâillerinin tenkîllerine sarf-ı mesâî ve mukadderet kılınmaktadır diyorlar ve bir şey yapamıyorlar... Şeklinde ilân-ı fahr olunuyordu. Kitâbı tamamıyla okuyamadığım için fotoğrafları münderec evrâk-ı resmîyenin ne sûretle elde edildiği hakkında bir fikr-i kati hâsıl edemedim."

Ebubekir Hâzım-Kıymetdâr Bir Hâtıra Bulgar İhtilâl Komiteleri-İkdâm-10580-28.Rebîul-

Evvel 1345 Çarşamba-06.10.1342-06.10.1926-s.3

3.12. Felsefî Konulu Yazılar

3.12.1. Felsefe İlim ve Dîn

Dünya bir muammâdır, yüzlerce asırlardan beri bu muammâ halledilmek isteniyor, ona bir cevâb aranıyor. Bu dünyada ise yalnız değil aynı zamânda fikriyle bir kuvvet yaratmak, akıyla bu cihân üzerinde icrâ-yı hüküm etmek isteyen bir insanlık yaşıyor. Öğrenmek, bilmek, meydâna çıkarmak, arzın yaratıldığı günden beri insanlığın duyduğu ateşin ve sönmek bilmez bir tatmîni için gece gündüz kollarıyla, bacaklarıyla çalıştığı gibi fikri ve rûhuyla dahi çabalamaktadır. İnsanlar kollarıyla, bacaklarıyla nasıl bir hayvan olarak maddî ihtiyâclarının temîni için asırlardan beri çalışmış ise içinde yaşayan insanlığın coşkun tazyikleriyle dâimâ bulunduğu karanlıklardan bir aydınlığa çıkmak, hatta o karanlıklar içinde yine o siyahlığın manâsını öğrenmek için çabalamıştır. Velhâsıl

insanlık her nerede her ne vaziyette olursa olsun içinde bu ihtiyâcı derîn derîn duymuş ve onu tatmîn edecek bir şey elde edebilmek için uğraşmıştır. İşte bu ateşin ihtiyâcın söndürülmesi için değil belki tahkîkine bir çâre aradığımız anda felsefenin kapıları önüne geliyoruz. Elimizde bulunan bütün perakende ilimler muammâmızı halletmediği zamân felsefe ile karşı karşıya bulunmak mecbûriyetinde kalmamız tabîdir. Çünkü diğer ilimler bize lâzım gelen cevâbı vermekte kâbiliyet izhâr etmediklerinden artık kâfi görünmüyorlar. O zamân işte felsefe bize ilimlerin vesâiti ile lâzım gelecek cevâbları bulup verebilirse ne mutlu.

Binâen-aleyh, felsefe insanlığın ihtiyâclarından doğmuştur. Onun meydana getirdiği bütün netîceler Schopenhauer'in dediği gibi: Baş döndürücü derînlüklerinde büyük bir kalkı muhâfaza eden İsviçre göllerine benzer. Felsefe, bilgiye doğru bir çabalama, bir uğraşmadır. Felsefe daha doğduğu ilk günden beri bilgiye, öğrenmeye doğru koşuyor. O, ne sanat gibi güzelliğe ne de ahlâk gibi iyiliğe fakat hakîkate-eğer buna erişmek mümkün değilse-ihtimâlâta çıkabilmek, erişebilmek için uğraşiyor. Hiç şüphe yok ki birçok filozoflar arkalarında ikmâl edilmiş kıymetdâr âssâr bırakmışlardır. Bunlardan Platon'un ismini zikretmek kâfidir. Fakat bazıları da bize hakîkaten çirkin nâ tamam hatta bu vadide korkunç denilebilecek, fikrimizi bir türlü doyuramayan eserler hediye etmişlerdir. Çünkü kısm-ı azamı eserlerini sanatla birleştirmişlerdir. Binâenaleyh bunların yazılarını felsefî bir gözle görmekten ziyâde sanat nokta-i nazarından tedkîk ve mütâlaa eylemek yine hiç şüphe yok ki birçok filozof, meselâ devrim-i kadîmde devre-i kadîmde Mark Avrel son asırlarda Şilaye Remaher ve Fihte gibileri eserleriyle başkaları üzerinde âdetâ bir peygamber tesîri yaratmışlardır. Bunların bu husûstaki sayı ve muvaffakiyetlerini tesellüm etmek lâzımdır. Fakat Schopenhauer ve Hegel buna muvafık olamamışlar yâhûd buna uğraşmamışlar, yazılarında ahlâktan, kudsiyetten velhâsıl bir insan hayâtının tarz-ı cereyânından, tarz-ı idâresinden bahsetmişlerdir ki bu bizim anlamak istediğimiz, bizim bildiğimiz felsefe değildir. Felsefe hakîkati öğrenmek, meydana çıkarmak isteyen bir şeydir. Yoksa mevcûd hakîkatleri yeni bir yola sokmak hisle, kalple yine hisler ve kalpler üzerinde müesser olmak onun vazîfesi değildir. Felsefenin vazîfesi akıl ve ferâset ve idrâk kuvvetiyle yine fikir ve fırsat üstünde icrâ-yı hüküm etmektir. O, hislerin ihtiyâcını keşfetmekle mükelleftir. Yoksa onu tatmîn etmek onun hudûdları hâricindedir. Mademki felsefe hakîkati aramakla meşgûldür o hâlde onun vazîfesi bu gibi ahlâk, kutsiyet, ilahiyyet mefhûmlarından tefrîk etmek mecbûriyetindeyiz. Çünkü her şeyde hakîkati arayan bir kuvvetin gün gelip, bugün kudsî ve ilahî tanıdığımız her şeyi harâb ve muzmehl

etmeyeceğine kim emîn olabilir? Her zamân hakîkati arayan ve öğrenen bir şeyi bir gün gelir bugün saâdet edindiğimiz bütün bu varlığı kıymetinden iskât edebilir. Yâhûd tamamıyla aksi. Binâenaley, böyle bir kuvvetin yaşayışın tarz-ı cereyânını, tarz-ı idâresini tesellüm etmek bilmme ne kadar doğru olabilir...

Sonra felsefenin bir ilim olup olmaması meselesi gelir ki bunun üzerinde de asırlardan beri birçok münâkaşalar vukûa gelmiş, herkes kendi fikrini müdâfaa için uğraşmış yine münferid telakkîlere göre bu mütâlaat bir netîceye rabt edilememiştir.

Denilir ki felsefe, ilimlerin ilmidir. Bazıları felsefeyi, diğer bütün ulûmun anası olarak gösteriyorlar. Felsefe bütün ilimleri kendi nezdinde büyümüşdür, diğerleri onun yarattığı şeylerdir. Yine bazılarına göre felsefe bütün diğer ilimlerin son çocuğudur, bütün ulûmun yekûnüdür. O, halk etmek kudretini hâiz değildir. Kendisi halk edilmiştir. Bu iki fikir de başka başka şeylerdir ve kendi nokta-i nazarlarına göre haklıdır.

Diğer ilimler bulunmasa felsefe olmazdı. Hepsî de birbirine bağlı olarak idâme-i hayât edebilirler. Windelbant diyor ki: "Felsefe bütün emlakını çocuklarına bağışlayıp sonra dilenmek mecbûriyetinde kalan kral (صاحب) benzer." Evet felsefe bütün ulûmun en fakiridir, o kadar ki bir ârzûdan ve bir emelden başka sermayesi yoktur. İşte böylece bilgiye doğru, ilahiyetin ve cihânın, rûhun ve tabiatın ortasında, en küçük bir atomdan en yüksek bir gâye arasında çırpınıp duruyor. Velhâsıl felsefe bir asır gelmiş bütün ilimlerin hizmetkârı, diğer bir asırda da yine bütün ulûmun sultanı olarak ilân edilmiştir. Bence felsefe elimizdeki bütün perakende ilimlerin karşısında ahz-ı mevki eden-içinde birçok düstûrlar toplayan-başlı başına bir ilimdir. Felsefe ile dîni birbirine karıştırmak katiyen doğru olamaz. Şimdiye kadar bilhâssa rûhânî zevât bu iki kelimeyi çok defa birbirinden tefrîk edememişlerdir. Bu sûretle her ikisinin de manâsını kavrayamadıkları meydâna çıkmıştır. Bir kere dîn kelimesi altında ne düşündüğümüz, ne bildiğimizi söylersek bittabi mesele kendiliğinden tenevvür edecektir. Dîn, karşımızda duran mevcûdâta karşı bütün insanı ellerimizin ârzûlarımızın ve hislerimiz cereyânını idâre eden bir şeydir. Felsefe, dînden tefrîk edilmelidir. Her şeyden evvel dîn, bir dünya ve hayât bilgisi değil, bir dünya ve hayât hissidir. Pozitif bir sûrette nasıl felsefenin bir ilim olduğu muhakkak ise öylece onu bir dîn olarak göstermek katiyen doğru değildir.

Felsefe, bütün mevcûdâtın aralarında irtibâtını öğrenmek ve akıl ve ferâset üzerinde icrâ-yı hüküm etmek isteniyor. Dîn ise mevcûdâta bir kıymet vererek bir yol göstererek ârzûlar ve hisler üzerinde bir tesîr yaratmaya uğraşılıyor. Bir insanı tanımak, öğrenmek odan nefret

etmekten yâhûd onu sevmekten bambaşka bir şeydir. İşte böylece felsefe ve dîn, ayrı ayrı vadilerde icrâ-yı hüküm ediyorlar. Dîn felsefesi asıl felsefenin bir şubesidir. Yoksa dîn felsefesi dîn demek değildir.

Ali Nâhid-Felsefe, İlm, Din-İkdâm-10222-02.Rabiülevvel 1344 Pazartesi-21.09.1341-
21.09.1925-s.2

3.13. Matbuat İle İlgili Yazılar

3.13.1. Matbûât İçin

Biz, bugün öyle bir vazîfe önünde bulunuyoruz ki bu, yalnız hâl-i hâzır veyâhûd zamânımızı değil, bu devlet ve milletin âtîsini dahi tehlikeden masûn tutmakla mükelleftir.

Birkaç günden beri İzmir'den gelen telgraflar, sû-i kasd teşebbüsüne âid son safhada meselenin dâire-i intişârı vâsi olduğunu gösteriyorlar. Birkaç güne kadar şâyân-ı hayret hâdiseler karşısında bulunacağımızı muhâbir gazeteleri haber veriyorlar. Onun için düşünüyoruz bu memleketi, âtîyen bu gibi muhârib teşebbüslerinden uzak tutmak için ne yapmalıdır. Çünkü bu gibi teşebbüslerin zararı şahsa tecâvüzden ibâret kalmaz. Bundan en ziyâde heyet-i ictimâîye yâhûd millet, mutazarır olur. Binâen aleyh hâdisâtın, ahlâkî ve manevî cihet-i vatan ve millet noktasından nazar-ı mülâhazaya alınmak lâzım gelir. Böyle bir hâdisa ile milletin idâre makâmı, daha doğrusu idâre makinesi zabt ve işgâl edilmek kastediliyor. Zabt ve işgâl müteşebbislerinin maksadlarının ne olduğunu bir an için düşünmeyelim de yalnız heyet-i ictimâîyemizi, vatan ve milletimizi düşünelim. Farz edelim ki bu makamları zapt edeceklere bir iddiâ doğuyor ki o da memlekete daha iyi hizmete liyâkat iddiâsıdır. Acaba bu memleket için muayyen, sâbit, itirâzdan sâlim bir şey midir, yâhûd memleket, meşrûtiyet müessesâtı bulundukça, böyle iddiâ-yi husûsî ile vaz-ı yedd usûlünü kabûl edebilir mi? Etmesi bir muhtıra tevellüd etmez mi? Yani memleket, o tarzı kabûl etmede hâzırda ve âtîde bir muhtıra görmez mi? Demek istiyoruz ki İstikbâl, memlekete âid olan bir mesele-i esâsiye karşısında bulunuyoruz. Bunu pek esâslı bir sûrette halledip istikbâl için her günâ ihtimâlâtı uzaklaştırma iktizâ eder.

Mesele adlîdir, ahlâkîdir, siyâsîdir, felsefîdir. Elbette meselede terbiyenin büyük bir hissesi vardır. İdâre-i devlet-i fikir ve mefhûmunun tarz-ı telakkîsi bunda hükümrândır. Ben kendi kendime derim ki terbiye-i umûmiye bunda en ziyâde müesserdir. Yani vatanı bu gibi hareketlerden sıyânet edecek hareket-i zihniyeyi iyi tevcîh edecek şey terbiye-i umûmiyedir. Bu terbiyeyi nasıl vücûda getirmeli? Buna kâfi olacak yalnız mekteb değildir.

Mekteb çok küçükten başlar ve çok sürer. Bunun devri uzundur. Ben isterim ki bu terbiye, birkaç cihetten tevcih edilsin ve biri diğerini ikmâl etsin. Meselâ İsviçre'de hukûk-ı milliyeye tecâvüz edilmesine terbiye-i umûmi müsâid değildir. Bunu müdâfaa için muayyen askere bile hâcet yoktur. Adana'da çıkan "Türk Sözü" refikimizden bugünkü nüshamıza bir bend ictibas ettik. Refikimiz, matbûata neşriyât kusûru isnâd ediyor. Gazetelerde neşriyât kusûru yok değildir. Çünkü gazeteler birer hikâyeye mecmûası ve silsile-i garâib kütüğü hâline geldi. Ne dünyaya ne âhirete faydası olmayan şeylerle sütûnlarını doldurup duruyorlar. Bu gibi matbûât, memlekete hizmet-i mükellefeyi ifâ edemez. Ama Adanalı refikimizin gösterdiği şekil de kâfi değildir. Zaten okuyan memleketimizde ne kadar az. Bunu hem vatanperverâne, hem vâkıfâne bir sûrette gâyeten ilgâya ciddî olarak ifâ etmek lâzımdır. Şu cereyân eden muhâkemeyi bile gazeteler, rûh-i kânûna tevfiken takib etmeyi bilmiyorlar. Gazeteler, umûmen vazîfeden geri kalıyorlar. Gazeteci sıfatıyla zâbitaya umûmî bir itirazım vardır ki o da vukûât-ı zâbitayı gazetelere söylemenin memûrlar için memnû'iyetidir. Bilâkis söylemeli. Yok tahkikata muhtâc cihetler varsa, o başka. Hakîkatin tezâhürü için bazı cihetleri adem-i ifşâ elzemdir. Fakat biri, diğerini sokak ortasında vurmuş olduğu halde bunu zâbitamız gazeteyle söylemez. Ta merkez-i idâreye gelmeli ve saatini beklemeli. Ben derim ki zâbita gazete haberinden bilâkis istifâde edebilir. Haberin tahkîkâtı, zâbitayı tenvîre çok kere hizmet eder.

Adanalı refikimiz, Anadolu Ajansının daha şümûllü bir hizmet görmesini ârzû ediyor. Biz de bunu istiyoruz. Telgraf ajansları için tatil günü yoktur. Gece gündüz de yoktur. Refikimizin dediği gibi Telgraflar vilâyete posta ile beraber vâsıl oluyor ise artık Telgraf göndermekte bir manâ yoktur. Eğer kusûr Telgraf idâremizde ise bunun da bir an evvel çâresini bulmalıdır. Anadolu Ajansının Avrupa'dan aldığı havâdisler yanında memleket haberleri bir habbe veya damladır. Meselâ bir Fransa mâliyesi müzâkerâtına dâir sayfa sayfa haberler tebliğ olunur ki onlarda bizim öyle sınımsız alâkalarımız yoktur. Anadolu Ajansından bu cihetlerin ıslâh olunmasını ricâ ederiz.

Cumhûrî veya meşrûfî memleketlerde siyâsî harekât-i cinâiyyeye meydân vermemek meselesini halletmek için bu meselenin karıştığı mesâil-i sâireyi tahlil etmek ictizâ eder ki bunun neticesi nasıl olsa emniyyesine müncer olur. Bunu ayrıca bast ve temhîd-i ictizâ eder.

Ahmed Cevdet-Matbûât İçin-İkdâm-10495-21 Zilhicce 1344 Cumartesi-03.07 Temmuz

1342-03.07.1926- s.1

3.13.2. Matbûât Mesûliyeti

Adliye vekîli matbûât mesûliyeti meselesine dâir bir kânûn hâzırlıyormuş. İhtiyâcâtımıza, menâfî-i hakîkiye-i milliyemize, ahvâl-i hâriciyeye göre bir matbûât kânûnu lâzımdır diyebiliriz. Ama sırf mesûliyet için değil.

Evvel-emrde şurasını teslim etmeliyiz ki biz intikâl devrinde bulunan bir milletiz. Böyle bir devrede hükûmet, meclis, memleket tenvîre muhtâcdır. Tenvîr-i zımnında tenkîdde bulunuyor. Eğer tenkîdi büsbütün kaldırmayı, büsbütün farz edecek olursak terakkîye, fikre, tefekküre hâcet olmadan husûle gelebilir bir şey addedmekliğimiz lâzım gelir. Talahak isteriz. Birinin yanlışını diğeri hâlisâne olarak tashîh etmelidir. Sâniyen biz gazeteciler bugün bir çölde rehbersiz kalmış insanlara benziyoruz. İnsan ne kadar hüsn-i niyetten emîn olursa olsun yine bir tereddüden vâreste kalmıyor. Bunun bir tanesini zikrederim. Matbûât bence iyi bir usûle tâbi değildir. Yazıp yazmamak emrindeki ihtârlar bir kâideye mübteni görülmüyor. Bu meirlere tabiyet etmek lâzım gelip gelmeyeceği de muayyen değil. Bu ne demek? İzâh edelim. Evvelâ bize bir ihtâr teblîg ediliyor. Vâsıta-i teblîg hemen dâimâ polistir. Vâkıa bundan bir tehdîd manâsı mündemic değildir. Vâsıta-i teblîğin polis olmasında zarûret görülmüyor. Elde başka teblîg vâsıtaları yoktur. Matbûât müdiriyeti eskisi gibi İstanbul'da değildir ki o vâsıtaya mürâcaat edilsin. Halbûki teblîg için bir zamân-ı muayyen de yoktur. Geceleyin dahi teblîgât icrâ olunur. İster istemez polis tavassut ediyor. Bu vazîfeyi böyle her dakikada başka kim yapabilir.

Eskiden matbûât müdürü teblîgi ya bir varaka-i resmiye ile tahrîren yâhûd şifâhen yapardı. Vâsıta-i teblîg ya matbûâtın yâhûd tahrîren ise matbûât hademesiydi. O zamân dahi geceleyin teblîgât vâkıa olurdu. Eğer teblîg olunan maddenin bazı cihetleri mühim ise matbûât müdiriyeti başımızda olduğundan şifâhen istizâhâtta bulunurduk. Müdür bazen de kendi cevâb verirdi, bazen de dâhiliye müsteşârlığından istizâh ederdi. Eğer teblîg olunan emirde artık riâyet lâzım değilse onu da müdiriyet söylerdi.

Şimdi bizde ne oluyor! Teblîg olunan bu emirlere canı isteyen riâyet ediyor, canı istemeyen riâyet etmiyor. Hele gazetenin sâhibi mebûs ise o kendi ictihâdına göre hareket ediyor. Binâen aleyh meselâ neşri câiz olmayan madde bazı gazetelerde çıkıyor, bazılarında çıkmıyor ve bundan dolayı da hiçbir şey lâzım gelmiyor! Fakat her hâlde hükûmetin beklediği netîce hâsıl olmuyor. Zaten gazetenin sâhibi mebûs ise o gazete dâimâ mâsûnidedir. Gazete efrâddan birinin hükûkuna dokunacak bir şey yazdı mı eğer gazetenin sâhibi mebûs ise bu gazeteye karşı ihkâk-ı hak mümkün olamaz. Çünkü gazete

sâhibinin mâsûniyet-i teşrîfesi vardır. Onun hakkında ikame olunabilmek için bazı merâsim ve muâmelâta ihtiyâc görülüyor. O muâmelât ifâ edilesiye kadar da uzun bir zamân geçer ve neşriyâtın hükmü müstakir kalır. Zannolunmasın ki biz mebûs meslektaşlarımızı yadırgıyoruz. Bizim onlarla bir meslekî muhâdenetimiz vardır. Matbûât için mürâcaatları vâkıa olduğu da vâkidir. Ârzû ettiğimiz şey vahdet-i malûmâtıdır. İşte o kadar.

Takrîr-i Sükûn Kânûnu. Ben, bu kânûna da gâyesi itibârıyla iyi bir şeydir derim. Fakat bunun tatbîkâtından tevellüd edebilecek bir ifrâd veya bir sehiv veya sû-i tefsîr, gazetecileri korkutmaya kifâyet eder. Bazı kâriler, de hiçbir şeyin farkında olmadıklarından neşri, güyâ memleketin menâfi-i iktizândan olduğuna şüphe olmayan mevâd gazeteler neşretmiyorlar diye bizi muhattâb tutuyorlar. Hatta içlerinde öyle insâfsızlar vardır ki siz efendim çok tereddüd ediyorsunuz diye bizimle istihzâ eden bile ediyorlar.

Türkiye, matbûâtta medenî memleketler matbûâtına benzemelidir. Hatta biz diğer memleketlerden daha emin riâyete mazhar olmalıyız. Çünkü içimizde karma karışık fikirli, sâlim bir imân ev itikâdı olmayan kimse yoktur. Bizde ne müfrit sosyalistlik, ne komünistlik malûm değildir. Havâric mekûlesi kişiler değiliz. Eğer hükûmet tedâbîrinde, teşebbüsâtında muvaffik olmak isterse gazeteleri ayrı gayrı bir unsur addetmemelidir. Yukarıda dediğimiz gibi memleketimiz, tenkîdâta çok muhtâcdır. Bizim memlekette olan şeyler dünyanın hiçbir yerinde olamaz. Size gâyet sâde bir misâl: Şurada, Taksim'de mahalle arasında bir eğlence yeri vardır. Bu mahalın eğlence sâatleri sabâha kadar devâm eder ve bütün halk bundan rahatsız olur, evinde rahatça uyku uyuyamaz. Dediğim gibi dünyanın hiçbir medenî memleketlerinde bir eğlence yerinin halkı sabâhlara kadar izâc etmesine müsâade edilmemiştir. Bizde belediye var, zâbıta var. Ben iki seneden beri bu uygunsuzluğu ihtâr ederim. Bir hükûmet dâiresi bunu vazîfe edip de halkınistirâhatını temîn etmez. İşte bizim memlekette böyle şeyler olur. Nasıl ağzını kapayıp işitmezler, söylemezler, görmezler, sözlerine masdık olursun, hatta bu hâl, diğer bir medenî memlekette olsa vazîfedâr olan dâireler aleyhinde ikame-i davâ olunur. İşte istiyoruz ki mademki demokrat bir cumhûriyet olduk, ancak eski dâirelere yer bulacak şekilliler artık memlekette bekâ bulamasın. Şu misâlsiz idâre-i mülkiyenin meşgûl olacağı mehâm umûrlarında değildir. Sû-i istimâlâta, ihtilâsâta, ihmâl ve müsâmahaya, lâzımü'l-izâle ahvâle karşı matbûâtın çok hizmeti olabilir. Bunu takdîr etmelidir. Matbûâtın dertlerinden biri de hatta alâmeleinnâs vukûa gelmiş bir hâdise hakkında memûrlardan malûmât

alamamıştır. Gazeteye bir şey söylemekten, bir haber vermekten ne kadar korkuyorlar. Sanki gazete bir ateş parçasıdır. Yeni bir âmir bir dâireye tayîn edilir edilmez ilk eser-i zekâsı gazetelere havâdis vermeyi şiddetle mennetmektir!

Neşr-i marîfet, neşr-i hakikat, neşr-i medeniyet emrinde beşeriyet-i fâzılanın son müessesât-ı fikriyesinden olan matbûâta bu mertebe-i hasm olmak acaba neden ileri geliyor diye düşünmekten çıkardığım netice bu emri verenleri tasvîb sûretinde tekevvün etmiyor. Anlarım devletçe adem-i işâasi lâzım gelen bazı mevâd-ı mühime vardır ki onları ifşâ, büyük bir vazîfe nâ-şinâslik olur. En âdî vukûâtrûz-merreyi saklamakta ne manâ, ne hikmet, ne fayda vardır. Sultanlarda bu gibi şeylerin sebebi anlaşılabilir. Mesela saraya mensûb bir kimsenin müdâhildâr olduğu bir hâdise hakkında şak şaka edilemezdi.

Şimdi adliye vekîli, yeni bir kânûn lâyihası tanzîm ediyor ise matbûâta iskât edebilecek mevâdın bu kânûnda yer bulamaması ârzû olunur. Matbûâtın hizmetine ihtiyâc görüldüğü zamân böyle sâkıt matbûâtın hiç tesîri olamaz. Hatta görülmez mi bir gazete ne kadar müstakil ileri olursa tesîri o kadar ziyâde olur.

Ahmed Cevdet-Matbûât Mesûliyeti-İkdâm-10479-03.Zilhicce 1344 Pazartesi-14.06.1342-

14.06.1926-s.1

3.14. Biyografi ve Nekroloji Yazıları

3.14.1. Abdülhak Hâmid İhtifâli, Teyakkuz-I Millî Nişânesidir

Dünkü ihtifâlin derîn bir manâ-yi millisi vardır. Öyle bir manâ ki hem hâl, hem âtî onda münderictir. Abdülhak Hâmid ihtifâlinde, Sakarya Muhârebisi'nde gördüğümü görüyorum, duyduğumu duyuyorum. Bu iki vakanın ikisinde de hiss-i millî teheyryük ediyor. Velez ki birinde kılıç, diğesinde kalem menba‘-ı kutsîdir. İkisinde de yeni bir millî hayâtın âb-ı bahârı neşr-i feyz ediyor. Hatta daha diyeceğim ki evvelki gün Millet Meclisinde Fethi Bey'in sözleri nasıl bir millet varlığını gösteriyor ise dünkü Abdülhak Hâmid ihtifâli de öyle bir varlığın şehr-i âyînini yapıyor idi. Bu iki varlığın cezbi ilhâmı hep bir şeydir.

O ikiz hassâsiyet, herkese gösterdi ki bugün bütün büyük milletler gibi maddî ve manevî vücûda, akıl ve hassâsiyete mâlik bir Türk milleti teşekkül vazîfesi ne olduğunu kalbinde saklayıp durmuyor, onu izhâr ediyor. Saâdet orada ki dâhilen ve hâricen, vazîfesinin ifâsına haylûlet edecek bir kuvvetin tazyîki altında Türk milleti ezilmiyor. Hâmid'in yetmiş

beşinci sene-i tevellüdünü tebcîle derken ukre-i tazyîkiyeyi öldürmüş olan istiklâl kuve-i müvellidesini de tekrîm ediyorum.

Diğer milletler, kendi aralarında yetişen dehâlarla iftihâr ederler. Onlarla kendilerine medeniyen kıymetdâr bir vücûd verirler. Bestekâr çocuğunun vefâtıyla, bütün İtalya milleti mâteme gark oldu. Biz bunu bilmez idik. İçimizde yetişmiş kıymetdâr vücûdları ne hayâtlarında tesîd, ne de memâtlarında takdîs ettik. Onlar üfûl ettiği zamân bu kubbede bir hoş sadâ kalmıyordu. Halbûki büyüklerini hayâtlarını tekrîm, memâtlarında teyîd etmeyi bilmeyen milletler için varlık, yokluktan ibâret kalır. Bizde de öyle olmamış mıydı? Zamânın kadr-dânları, Abdülhak Hâmid hakkında uhde-i millete çoktan beri müterattib olan vazîfe-i tebcîli teyakkuz ederek memlekete minnetdârâne bir hâtıra bıraktılar. Bundan sonra gelenler de zamânlarında yetişen dâhîler için böyle hâtıralar bırakacaklardır. Bu ana kadar efrâd-ı millet ile Abdülhak Hâmid tezâhüren birbirine yabancı gibiydiler. Mademki "Bir mahsûl-i sanatın tevîd ettiği tesîrât, şüphesiz onun arz edileceği kimselerin tabiat-ı rûhîyelerine tâbidir" bir ecnebî bizim sükûtumuzu, o âsârı anlamadığımıza haml ise belki hakkı kazanırdı. Nihâyet dünkü ihtifâl bunu izâle etti.

Avrupa'da bu gibi merâsimde, edeb ve sanat şâhının başına defne dallarından yapılmış yeşil bir çelenk yâhûd zümrüd bir tac koyarlar. Bizde defne dallarının manâsı o kadar vâzih değildir. Onun için şark tacının manevî olması daha ziyâde pür-şâşadır. Nasıl ki dün Abdülhak Hâmid, ihtifâl salonundaki serîrinde böyle bir tac-ı manevî ile ihtîşâm-nümâ olmuştur. Hakikat-i hâlde dün Türk şâir-i azamının başına tâir-i kudsî gibi bir hüme-yı ilahî kondu. Onun başı o kadar yüksektir ki fânilerin elleri oraya kadar yetişmez. Ona, tacı olsa olsa bir melek-i melekût peşkeş çekebilirdi. Dua edelim ki Türk milletinin mürebbî-i şiiri daha çok yaşasın ve bize böyle güzel günlerin şiirlerini tertîl ettirsin.

Ahmed Cevdet-Abdülhâk Hâmid İhtifâlî Teyakkuz-ı Millî Nişânesidir-İkdâm-10003-12

Recep 1343-06.02.1341-06.02.1925 s.1

3.14.2. Selçuklularda Hıristiyan Bir Hükûmdâr

-İkinci Kılıçarslan

-1-[Şahsiyeti]

"İzz-el-Din" unvânıyla marûf olan İkinci Kılıçarslan maddî ve manevî birçok nokta-i nazarlardan Türkiye târîhinin en şâyân-ı dikkat sîmâsıdır. Hatta bütün Türkiye târîhinin en mühim şahsiyetlerinden biridir. Bu zevâtın en şâyân-ı dikkat husûsîyeti

Müslümândoğduğı ve Müslümân Türkiye'nin hükûmdârı olduğı hâlde tenassur ve irtidâd etmesi ve hatta milletini de kendisi gibi Hıristiyan dînine sokmak istemesidir. İkinci Kılıçarslan işte bu nokta-i nazardan târîh-i İslâm'da hiç misli ve emsâli olmayan bir şahsiyet sayılabilir. Fakat onun fevkalâdeliğı bundan değildir:

İzz-el-Din Kılıçarslan, her şeyden evvel Türk târîhinin en mâhir ve en büyük sîmâsıdır. Devletin idâre-i hâriciyesi itibâriyle işte bu kadar fevkalâde bir meziyet sâhibi olduğı gibi siyâset-i dâhiliye itibâriyle da Türkiye'de idâre birliğinin ve bilnetîce vahdet-i milliye'nin müessesesi demektir. Fakat bu iki büyük mazhariyete mukâbil, biri manevî ve diğeri maddî olmak üzere iki büyük da vardır ki bunlar da kendisine mahsûs olarak fevkalâdeliklerinden addolunabilir:

Fi'l-hakîka İkinci Kılıçarslan'ın en büyük noksanı Anadolu Selçukluları içinde ilk acemperestolmasıdır. Türklüğe acem tesîrini herkesten evvel işte bu zât idhâle başlamıştır. Bu manevî fenâlığından başka bir de pek az kimseye nasîb olacak derecelerde fevkalâde olmak itibâriyle târîhin herhâlde kaydetmek ızırârında kaldığı maddî bir çirkinliğı de vardı:

Müstekrah bir galat-ı tabiat şeklinde yaratılmıştı. İkinci Kılıçarslan'ın diğeri bir vasf-ı mümeyyizi de ahlâk-ı şahsiyesinin süfkiyeti itibâriyle emsâl değil hatta tek bir misli bile bulunamayacak bir hârîka teşkîl etmesidir. Hıristiyanlık çirkinliğı ve ahlâksızlığı tesîri itibâriyle nihâyet şahsına, muhîtime ve zamânına münhasır şeylerdir. Fakat acemperestliğı milliyetimize hiçbir zamân affedilemeyecek bir sû-i tesîr icrâ etmiştir.

İşte bütün bu evsâfından dolayı İkinci Kılıçarslan, târîhimizin yalnız en şâyân-ı dikkat değil aynı zamânda en şâyân-ı tedkîk şahsiyetidir. İzzeldin Kılıçarslan nâmı, Selçuk hânının altıncı batın ahfâdından olmak itibâriyle babası Rükneddin Mesûd, Anadolu Selçuklularının birincisi olan Emîr Süleymân bin Kutalmış'ın doğrudan doğruya torunudur. Bu sebeple İkinci Kılıçarslan, Rum Selçuklularının dördüncü nesl-i evlâdındandır, bu hânedân yetişen hükümdârlıklarında sekizincisi idi. Bizim târîhler bu noktayı bile yanlış kaydetmişlerdir. Bu noksanı Selçuklularla muâsır Süryani müverrihlerinden Mişel ve Obunlaricbüyük bir vaka nüvîslerin en muvaffik âhizlerinden addolunan eserleri telakkî etmektedir. Binâenaleyh Anadolu'daki Selçuk hükümdârları, İkinci Kılıçarslan'a gelinceye kadar şöyle bir sıra takîb etmiştir:

1-Süleymân Bin Kutalmış, 2-Birinci Kılıçarslan Bin Süleymân, 3-Tuğrul Arslan Bin Kılıçarslan,4-Şehmülşah veya Melikşah Bin Kılıçarslan, 5-Rükneddin Mesûd Bin Kılıçarslan,6-Arabşâh Bin Kılıçarslan, 7-İkinci defa Rükneddin Mesûd Bin Kılıçarslan,8-İkinci Kılıçarslan Bin Rükneddin Mesûd

Halbûki bizim müverrihler, bu yedi hükûmdârın altısını yani Tuğrul Arslanla Arabşâh'ı kâle bile almadıkları gibi Rükneddin Mesûd'un iki defa mevki-i iktidâra geçtiğinden de bî-haberdirler! En büyük Selçuk mühinmüyü o meşhûr Selçuknâmesine İkinci Kılıçarslan devrinden sonraki zamânlarda başlar ve ondan evvelki edvârın "etrâfiyla malûm olmadığından" bahsedip geçer. Târîh-i tevellüdü mechûl olan İkinci Kılıçarslan'ın sene-i cülûsunda da müverrihler ihtilâf ediyolarsa da ekseriyet Hicrî 551 ve mîlâdî 1156 târîhinde ittifâk ediyor. Vefâtının da Hicrî 588 senesi Şabân ayının ortalarına tesâdüf olduğunu, kezâ müttefikten musarrah olduğundan müddet-i saltanatının 37 sene olduğu anlaşılıyor. İkinci Kılıçarslan Konya'da cülûs etmişti fakat Selçukluların pâ-y-i tahtı o zamâna kadar bir iki kere değişmişti: Meselâ Emîr Süleymân ile oğlu birinci Kılıçarslan zamânında merkez-i hükûmetleri İznik idi fakat ehl-i salîb istilâsı üzerine Konya'ya nakledildi. Birinci Kılıçarslan'ın vefâtı üzerine yerine geçen küçük oğlu Ertuğrul Arslan da pek az süren zamân-ı hükûmetinde Malatya'yı pâ-y- taht ittihâz etmişti. İkinci Kılıçarslan zamânında ise tekrar Konya pâ-y-i taht oldu, Selçuklular daha sonraları Amasya ve Kayseri'yi bile birer merkez-i hükûmet ittihâz etmişlerdi. Zaten o zamânlar [hükûmdâr nerede ise pâ-y- taht orasıdır!] kabîlinden bir kâide-i idâreye câydı. İkinci Kılıçarslan'ın babası Rükneddin Mesûd'un yerine geçtiği sıralarda Anadolu'daki şerâit ve iskân-i siyâsiye pek karışık bir harita ve halîta teşkîl ediyordu:

Türk milleti muhtelif hükûmetlerin idâresi altında inkisâm etmişti, Mardin ve havâlisinde Artuklar, Ercinzan, Kemah ve havâlisinde Mengüçiler, Erzurum ve havâlisinde Saltuklar, Kilikya'da Ermeniler, Trabzon'da Ruslar, Antakya'da ve Urfa havâlisinde Salîbiler ve Üsküdar'dan Kilikya'ya kadar imtidâd eden sahil boyunda da kezâ Bizanslı Rumlar vardı! Bu muhtelif hükûmetlerden mürekkeb çemberin ortasında Orta Anadolu'da ise Danişmentliler ve Selçuklular bulunuyordu. O zamâna kadar Anadolu hegemonyasını Danişmentlilerin elinde idi. Hatta Süryani müverrihlerinin verdikleri tafsîlâta nazaran, Melik Gazi Bin Danişmend, Selçuk hükûmetinin başına kendi damâdı olan Rükneddin Mesûd'u koymak için Mesûd'un Tuğrul Arslan Melikşâh ve Arabşâh isimindeki birâderlerini Selçuk tahtından birer birer iskât edip imhâ ve ifnâ etmişti. Bu sebeble İkinci

Kılıçarslan'ın babası Mesûd, kayınpederinin müzâheret ve nüfûzu sâyesinde icrâ-yı hükûmet edebilmişti. Melik Gazi'yi istihlâf eden Melik Mehmed ise müverrih LÖ Bon'unkaydı vechle, bütün şarkın en zî şevket ve kudret-i hükûmdârıydı fakat İkinci Kılıçarslan'ın cülûsunda Melik Mehmed vefât etmiş olduğundan yerine Melik Nizâmeddin Yağıbasan geçmişti. Yağıbasan da kâhir ü gâlib bir hükûmdârdı ve Kılıçarslan'ı hiç sevmezdi. Bir taraftan da Bizans'ın tehdîdâtı geliyordu. İşte İkinci Kılıçarslan sahne-i târîhe bütün bu müşkilât içinde çıktı.

Kurûn-ı vustânın en büyük vaka nüvîslerinden NikolaDotrevet, İkinci Kılıçarslan'ın vâlidesi hakkında izâhât verip ilk ehl-i salîb rüesâsından Döndosenjil'in hemşiresi olduğunu kaydettiğine nazaran, Kılıçarslan'ın anası ehl-i salîb muhârebelerinde ele geçmiş Fransız prenseslerinden olduğu anlaşılıyor! İkinci Kılıçarslan ilk terbiyesini işte bu Fransız kızının telkînâtından almıştı Türk anadan olma diğer iki birâderi daha vardı: Şâhinşâh hüviyeti târîhen malûm ise de diğerinin ismi bile belli değildir. Yalnız Amasya müverrihi Hüsâmeddin Efendi isminin Gıyâseddin Mehmed olduğunu söylüyorsa da bu zâtı A bi 'l-âhire Amasya'da icrâ-yı hükûmet etmiş göstermesi diğer müverrihlerin nüvîdine tevakkuf etmiyor çünkü İkinci Kılıçarslan tahta çıkar çıkmaz ilk işi bu zavallı kardeşini nâgâg yere idâm etmek olmuştur! Ermeni müverrihlerinden rahip Grah Huvor veya Kırkor Kılıçarslan'ın bu birâderini "kendisi gibi çirkin olmayıp güzel ve âlicenâb" olduğundan ve ondan korktuğundan dolayı bir ziyâfet ve sefâhet âleminde nedîmesiyle bilâ istişâre idâma karar verip geceleyin boğduğunu kaydediyor. Bu vaka üzerine diğer birâderi Şâhinşâh da Melik Yağıbasan'ın damâdı olmak itibârıyla gidip ona ilticâ mecbûriyetinde kaldı. İşte Kılıçarslan, cülûs eder etmez kendi âile vaziyetini de bu şekilde hallederek işe başladı.

18'inci asrın en meşhûr Fransız müverrihlerinden LÖ Bo, Bizans târîhi nâm-ı eserinin 88'inci bâbının38'inci faslında İkinci Kılıçarslan'ın eşkâlini şöyle tasvîr ediyor:

" Sakat bir zât olup o derece maûl idi ki sûret-i dâimâda da ya bir araba içinde veya kölelerini kolları üzerinde bin müşkilât ile sürüklenir, dururdu." Dökinî de Hunlar Târîhi ismindeki eserinde:

"Bu sultan-ı tekmiîl azâsı sakat ve kötürüm olduğundan mütemâdiyen kendisini bir araba içinde çekertmek mecbûriyetinde idi. Fakat bî had ü pâyân bir ihtirâsın takviye etmekte olduğu faâliyet-i basîreti ve bu nakâis-i bedeniyesini telâfkî edemiyordu." Diyor Fransız enstitüsü azâsından müverrih Şalandon komitelerin devrine âid olan eserinin ikinci cildinde Kılıçarslan'ın yürüyemeyecek kadar "topal" ve malûl olduğunu tasrîh eder. LÖ Bo

aynı eserinin diğerk bir faslında da: Âkil ü müdîr ve her türlü dâniş e tedâbîre muktedir bir şahsiyet olan İzz-el-Din kendi şahsını tehlikeye ilgâ etmezdi, bu ancak ümerâsı vâsıtasıyla harp ederdi ve hatta kendisi sarayının içinde olduğı hâlde bile bir harbin bi'l-cümle harekâtını sevk ve idâre ederdi." Dıyor. Fakat hakîkatte onu böyle hareket ettiren sebep kötürümlüğüydü ve hiçbir muhârebede hiçbir tehlikeye marûz olmaksızın uzun müddet muammer olmasını da işte bu malûliyetine medyûndu! Mamafih, hemen bütün muhârebelere araba ile gidip uzaktan uzağı bizzat iştirâk ederdi. Sarayının içinde el arabasıyla ile gezdiğinden âdetâ bütün hayâtı araba içinde geçmiş demektir. Bununla beraber nakâis-i bedeniyesi bundan ibâret değildi: Bizans İmparatoru birinci Manoil Comneni'yi ziyâret için İstanbul'a gelmesi münâsebetiyle Rum müverrihleri İkinci Kılıçarslan'dan uzun uzadıya bahsediyorlar, onların verdiği tafsîlât ile Latin müverrihlerinden rahip Alselmen itâ ettiğı malûmâtı cem edecek olursak İkinci Kılıçarslan'ın eşkâli tamamıyla tezâhür etmiş olur:

Gâyet ıssız olan çehresi çiçek büzüğünden çopur bir hâle gelmişti, küçük ve siyah gözlerinin birinde büyük bir ak vardı! Ağzı geniş, dudakları kalın ve kulaklarının biri çatlıktı. Kollarının her ikisi de çolaktı! Ayakları meflûc olarak durduğundan bütün hayâtını dâimî bir yatalak giib kötürüm olarak geçirmiş ve o vâsi mülkü içinde bir adım bile atmak nasîb olmadan ölüp gitmişti!

Bu zarfın bir de mazrûfunu, bu maddiyâtın bir de maneviyâtını anlamak lâzımdır. MüverrihLö Bo, o cihetten bahsedip: "İkinci Kılıçarslan, tıynet itibâriyle dessâs hilekâr, akîdsiz olup menâfi-i şahsiyesinden başka kuyûd-ı ahlâkiye bilmezdi." Dıyor. Bu zâtın verdiği söz ve ettiğı yemine riâyet etmemekle muttasıf olduğunu da Ferdinan Şalandon Comlenere âid târîhinin müteaddid yerlerinde zikrediyor. Yukarıda bahsi geçen Ermeni müverrihlerinden rahip Circorde Kılıçarslan'ın cûlûs eder etmez kendi kardeşini bilâ sebep boğdurduğundan bahsettikten sonra, şu satırlarla mâhiyet-i ahlâkiyesinin ikinci bir tezâhürünü daha gösteriyor:

"Kılıçarslan yalnız kardeşini ortadan kaldırmakla iktifâ etmemiş aynı zamânda kendi saray erkânını, ümerâsını, babasının Bahaddin ismindeki başlıca vezîrini ve kezâ pederi zamânında ifâ-yı vazîfe etmiş olan kadıyı da itlâf ve imhâ etti." İşte bütün bu adamların Kılıçarslan nazarında mûcib-i idâm olan kabâhat ve cinâyetleri, kendisinden evvel babasına hizmet etmiş olmak hadd-i nâ şinâslığından ibâretti! Bu sebepsiz fâcia İkinci Kılıçarslan'ın yalnız insanlık mâhiyetiyle değil, aynı zamânda hükümdârlık adâleti nokta-i

nazarından da ne derekelerde bulunduğunu bütün dehşetiyle isbât ve tesbît eder. Türkiye ve müddet-i idâresini en evvel işte benzeyen müthiş dahi kurmuştu. İkinci Kılıçarslan bir nokta-i nazardan Fransız ve hizmet-i dâhiliyesinin müessisi olan Rişlio'ya benzetilebilir. Ancak Kılıçarslan o büyük işi vahdet-i milliye nâmına değil Anadolu'da Selçuk hâkimiyeti nâmına yapmıştı. Fakat her ne sebeple olursa olsun yapabilmiş ve yapmıştı.

Buraya kadar şahsiyetini tesbît etmiş olduğumuz İkinci Kılıçarslan'ın bundan sonra ahvâl-i husûsiyesini, hayât-ı siyâsiyesini, idâresini tedkîk edeceğiz.

E(lif) H(a)-Bir Hristiyan Hükümdâr: İkinci Kılıçarslan-1-Şahsiyeti-İkdâm-10337

03.Recep 1344 Pazartesi-18.01.1342-18.01.1926-2-s.3

3.14.3. Mimâr Sinan İhtifâli Münâsebetiyle Bazı Husûsât

29 Eylül ve 4 Teşrîn-i Evvel târîhli Vakit gazetesinde "Mimâr Sinân" ve 7 Teşrîn-i Evvel 926 İkdâm gazetesinde "Mimâr Sinâs İhtifâli Münâsebetiyle" ser levhası altında yazılmış yazıları okudum. Esâsen bu ihtifâlin müesseseleri meyânında bulunduğum cihetle bu mesele hakkında târîh-i mimari ile alâkadâr zevâtâ biraz izâhat vermeyi vecîbeden addederim:

Mimâr Sinân'a ilk defa yapılan ihtifâl 337 senesinde olmayıp 336 senesinde, "Mimâr Sinân muhibbileri" nâmı altında toplanan bazı kadirşinâs zevâtla genç mimârlarımız tarafından tesîs edilmiş idi. Bu ilk ihtifâlde diğer mimârlarla beraber Mimâr Mazhar Bey dâhil olup ihtifâlcî Ziyâ Bey üstâdımız bulunmayıp yalnız makale yazmakla davete icâbet etmiş idiler. Bu gurup tarafından geçen seneye kadar sene-i devriyelerde mimâr ve mühendislerize ve Türk târîh encümeni azâlarına bu yevmî ve haftalık gazete muharrirlerine Mimâr Sinân ve "Târîh-i Mimârî" hakkında makaleler yazılması tahrîren ve şifâhen ricâ edilmişti. 337 senesine tesâdüf eden ikinci sene-i devriyesinde Mimâr Sinân muhibbileri nâmına yazdığım tezkereler meyânında 2 Kânûn-i Sâni 338 târîhinde "Mimârî Koleksiyonunda Müsveddesi Mahfûzdur" ihtifâlcî Ziyâ Bey'e dahi yazdım. Muhterem üstâdım bu davet üzerine kânûn-i numune ve Mahmûd Şevket Paşa mektepleri talebesini davet ederek daha vâsi bir sûrette kânûn-i numune mektebinde toplanılmış idi. Bu târîhten itibaren 341 senesine kadar Ziyâ Bey üstâdımız tarafından müştereken yapılmış idi. Mimâr Sinân muhibbileri, 341 senesinde koca üstâdın târîh-i irtihâli olan 996 senesini sene-i m, ladiye tahvîl ederek ihtifâlin icrâsından sarf-ı nazar edildiğini ihtilâlcî ve diğer alâkadâr

zevâtlâ gazete heyet-i tahririyelerine arz etmiş ve bademâ mühendis koca Mimâr Sinan ve diğer Türk mimârlarımızın hayât ve eserlerine âid mimârî makaleleri ve fotoğrafları her sene-i devriyede gazeteler ve risâleler ile neşrini daha münâsib bulmuş ve bu kararımızı Ahmed Refîk Bey üstâdımız da münâsib görmüş idiler.

İhtifâlden maksad Türk târîh-i mimarisine âcizâne bir hizmettir. Yakın vakte kadar her gün gördüğümüz Beyâzîd Câmîinin mimârı, merhûm mimâr Kemâleddin olduğu muhterek türbesindeki levhadan anlaşılır idi. Halbûki mimâr Kemâl olmayıp mimâr Hayreddin olduğu kıymetdâr müverrihimiz Ahmed Refîk Bey üstâdımızın tedkîkâtı netîcesinde anlaşıldı ve mimâr Kemâl Bey kabirini naklederken Ziyâ Bey bir de ihtifâl tertîb etmişlerdi. Târîh-i mimari ve mimâr Sinân hakkında toplamış olduğu 200 sayfalık koleksiyonu mahiz-i ittihâd ederek yazdığım sözleri târîh-i mimari ile alâkadâr zevâtâ arz eylerim.

Mimar Sinân Muhibbilerinden Hattâtoğlu Muhiddin-Mimâr Sinân İhtifâlî Sebebiyle Bazı Husûsât-İkdâm-10587-05.Rebîul-Âhir 1345 Çarşamba-13.10.1342-13.10.1926-s.3

3.14.4. Bugün Üstâd-ı Azam Abdülhak Hâmid Bey Yetmiş Beşinci Yılını İdrâk Ediyor

O başlı başına bir târîh, başlı başına bir edebiyat ve bir cihân-ı şiir vâdîdir. Onun eserleri güzel, mabûdî, hüsn-i mutlakdır. Üstâd, fânilere olan en büyük saâdete erişmiştir: Hayâtı, bir milletin en en sâf ve en kalbî hürmetlerinden mürekkebi bir hale tazîm ile muhâttır.

Bugün, büyük üstâd Abdülhak Hâmid, hayâtının yetmiş beşinci yılını idrâk ediyor. Onun sanat ve dehâsına meftûn olan bir millet-i muazıma bu pür şân ve şeref günü en harâretli temennîlerle selamlıyorlar... Üstâd, fânilere mukadder olan en büyük saâdete erişmiştir: Hayâtı, bütün bir milletin, en riyyâsız, en saf ve en kalbî hürmetlerinden mürekkebi bir hale-i tazîm ile muhâttır. Hâmid, sanat ve dehâsıyla, milletine bî nazîr bir şeref kazandıran müstesnâ bir şahsiyettir. Edebiyatımız, onun serfirâz eserleri sâyesinde en büyük cihân edebiyatlarıyla kâbil-i mukâyesedir.

Azîz ve muhterem üstâd-ı mefâhir-i milliye ve târîhiyemizdendir. Onun atibe-i ebediyeti önünde bütün bir millet-i kasîde-i ihtirâmını tertîl etmekle bahtiyârdır. O başlı başına bir târîh, başlı başına bir edebiyat ve bir cihân şiir vâdidir. Onun eserleri güzel, hayâtı güzel ve mabûdî hüsn-i mutlakdır. Bu satırlarda Hâmid'i tedkîk ve tahlîl edecek değilim. Zaten bu, salâhiyetimin çok fevkinde bir iş. Burada yapmak istediğim hayretimi ve hürmetimi beyândır. Buna da kâfi derecede muvaffik olacağımı ümîd etmiyorum. Evet, Hâmid'i

anlamak, takdîr etmek de bir şeydir. Her vasıf ve tahsîn Hâmid'in atibe-i dehâini önünde sönük ve soluk kalıyor. O, dünyanın en büyük şâirleriyle mukâyese edilecek bir şahsiyet-i dâhiyedir. Onu yükseslere ve pek yükseslere götüren kanadın ismi aşkıdır. Nihâyetsiz, derîn bir aşk!

"Bir aşk-ı dâimî bana mevhûbdür hemen

Yoktur başımda ayrıca bir fazl-ı muktebes" diyen kendisidir. Eserlerindeki ulvîyeti temâşadan göz yoruluyor, dimâğ yoruluyor, o kadar yüksek, o kadar ısrârlı ve erişilmez bir şâhikadır. O, bir ebulhul sanatıdır ki yaşadığı asrı ebediyet damgasıyla mümtâz kılmıştır. Asırları şâirlere nisbet etmek en iyi, en doğru bir usûl-i tevrihdir: Omri devri, Shakespeare devri, Hâmid devri gibi. Hiç şüphesiz ki asırları ancak bu dâhilerin meşîme-i fikretinden doğmuştur. Onların nâmütenâhi ve ısrârlı dimâğlarında garîb bir kudret icâd vardır: Hayâlât gibi hakikatler de oradan doğar. Beşeriyetin ilk peygamberleri şâir olduğu gibi her şâir az çok bir peygamber ve mesâî- ilahidir.

Hâmid, bir insan, bir şâir, bir sanatkâr ve bir müceddid olmakta en kusûrsuz evsâf ile mümtâzdır. İnsaniyet tecessüm etse, Hâmid şeklinde görünmek isterdi. Şâr ve sanatkâr Hâmid ise bize şiir ve radidi bir timsâli gibi görünmektedir. Edebiyatımızda pür şaşaa bir dehâdır. Onsuz edebiyatımız bir vâdi-i nisyân, bir vâdi-i zalâm olacaktı. Hâmid, yalnız bir asra, bir devre değil fakat bütün bir târihe, bütün bir millete şahsiyet veren bir fitrat-ı nâdiredir. Onun gibi bir dâhi yetiştiren millet, ne kadar iftihâr etse sezâdır. Hâmid'i yetiştiren millete mensûbiyetle yüksek bir gurûr ve mefhâret taşıdığımı hissediyorum. Türk dimâğı, Türk irfânı şiir ve sanat itibârıyla zengîndir ve birinci sınıf milletlerdendir. Şüphesiz bir Fuzûli, bir Bâki, bir Nedîm, bir Şeyh Gâlib yetiştirmek bir millet için bâis-i şâyân ve şeref olacak bir mazhariyettir. Fakat Hâmid'siz Türk edebiyatı ne kadar nâkıs olacaktı!

Hâmid'i edebiyatımızda ikâ ettiği vâsi ve derîn tesîr cihetinden düşününce bütün kâfile-i şuâraya muâdil görürüm. O ne feyz, o ne tenevvü, o ne kudret-i ibdâdır! Hâmid, yorulmayan bir muhayyile, solmayan bir hassâsiyet ve nihâyetsiz bir fikret vardır. Sihirkâr kaleminin dokunmadığı bir safha-i şiir kalmamıştır. Feyyâz dimâğı her tecrübeden muvaffakiyetle çıkmıştır. Onun için düzen, kafiye, arûz... Bütün vesâit-i şiir ve sanat kelimelerin kanadları altında gizlenmiş bir sihirdir. O sihri bize onun sanatı ifşâ eder. Abdülhak Hâmid'in şiirimizde, edebiyatımızda vücûda getirdiği teceddüât pek çoktur. Onun vüs'at-i dehâsı, şiir ve sanatın her safhasında ebedî numûneler yaratmıştır. Hâlâ

edebiyatımız onun kanatları altında yaşıyor. Kelimenin sihrini, Hâmis kadar anşlayan bir şâir ve sanatkârı dünya yüzü pek nâdir görmüştür. O bize kelimelerden cennetler yaratmıştır. Kelimeler içinde bize Hindin sermedî meşcereleinin esrârını, ummânın ebedî dalgalarının eşkâlini seyrettirmiştir. O ne büyük kudret-i mebdedir ki herkesin gözü önünde olan malzeme ile yepyeni ve bambaşka binâlar vücûda getirebiliyor. Her gün kullandığımız kelimeler onun dest-i sanatında, nâdide cevher gibi parlıyor.

Her büyük şâirin, husûsî bir lisânı vardır ve bir şâirin eseri, şahsiyetini gösterir. Bu mikyâs Hâmidde, azamî derecesine vâsıl olmuştur. Onun tek bir mısraı, hatta bir terkîbi bile şahsiyetini şahsiyetini göstermeye kâfidir. Vezne lisân, hayât veren, Hâmid'in kudretli kalemidir. O, edebiyatımızda henüz ikinci misâli görülmeyen şiirler, şekiller ibdâ etmiştir. Son devre has bir şekl-i şiir zannedilen Verliber'in en bedî numûneleri bile Hamidin kaleminden çıkmıştır. Hâfızamda yanılıyorsam, "Sahra"da şu satırlar okunur:

"Duâ için gûyâ

Dudset ismetini

Küşâde etti

Kulûb-i ibâdeti

Şu yana gitti

Ne derdi var acaba?

Kimdir ilkâ eden o hüsnü feryâda?

Kim bu hüsnâ-yı bîhemtâ

Müsebbib kimdir?

Kimi bekler kenar-ı deryada?

Daha birçok numûnelerle henüz ikincileri yazılmamıştır.

"Baladan Bir Ses" nevi, kendine münhasır bir eserdir. Mukfi bir kesr veya bir kelâm-ı manzûmdur. Hâmidin lisân-ı belâgati, bu eserde bütün ihtişam ve azametiyle görünür. Kelimeler birer menba-ı hurûşandır. Derîn ve büyük bir nehir, bir şelale haşmetiyle akar, kayalardan, vadilerden çarpa çarpa etrafa nâmütenâhi inciler saçarak geçer.

"Eşber", bir târîh-i azamet, bir târîh-i pür mehâbettir. Zamânın amâkından koparılıp Türk edebiyatına hediye edilmiş bir asır parçasıdır. "Eşber", bir billur kadeh ve edebiyat ile târîh onun içinde şeffâf bir şarab-ı ilahi! "Nesteren", nâdide bir gül, "Tezer" bir şiir-i mukfi , "Tarık" bir bedî-i hilkat, "Duhter-i Hindu" pür esrâr-ı sanattır. "Sahra"da suların serinliği ve çiçeklerin rengi görünür. Ufuklarda periler uçuşur ve melekler el ele dolaşır. "Belde", bir

belde-i medeniyet, bir belde-i şiir ve hülyadır. "İbn-i Mûsî", bir kudret-i mebde ve bir hikmet-i bâliğadır. Ondaki tenevvü, ondaki feyz, daha birkaç büyük şâire sermaye-i hayât ve şahsiyet olacak kadar çoktur. Yeşil Şam ufuklarının taze güneşleri ilk ışıklarıyla o şiirlerde görülür. "Makber", bir seyyâre-i edebiye, bir küre-i sanattır. Bir dünya ki kendine hâs mahlûkları, hayâtı, lisânı var. Fânî dünyaya bakan bir nazra-i edebiyettir. "Ulu", bir hallâk-ı meânî, "Bunlar Odur", bir meşcere-i serâir ve bir umân-ı bîpâyândır. "Finten", bir sahra-i devrândır. "Vâlidem"de, Kafkas Dağları, parlak şâhikalarıyla mahâbetli tulûları, bedî mehtâblarıyla görünür ve nazarları görülmemiş ufuklara çekip götürür. Hâmidin bütün âsârında hârikulâde bir vasıf dâimâ nazarlara çarpar. Bir vasıf ki tarîfi güçtür ve eserlerini dâimâ yeni, dâimâ taze gösterir. Dünyada Hâmid olmak şüphesiz büyük bir saâdet, büyük bir mazhariyettir. Fakat Hâmid için bir kusûr tasavvur edebiliyorum: O da Hâmidin bize temîn ettiği zevki kendisine temîn edecek başka bir Hâmidin fıkdanıdır. Büyük üstâd bu noksânı elbette hisseder. Bi ise hissetmiyoruz. Bu itibarla biz ondan daha mesûduz. Bize bu saâdeti temîn eden büyük üstâda binlerce tebciât.

Hüseyin Nâci-Bugün Üstâd-ı Azam Abdülhâk Hâmid Bey Yetmiş Beşinci Yılına İdrâk
Ediyor-İkdâm-10002-11.Recep 1343-05.02.1341-05.02.1925-Perşembe-s.1-2

3.14.5. Kitâbiyât

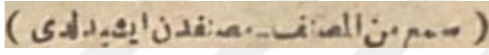
Sivas Hâkimi "Kadı Burhaneddin" in Âsârı

Bu zâtı bizim târîhimiz "Kadı Burhaneddin" diye yazdıkları halde bizim ve Rum müşârün-ileyh için "sultân" kelimesini kullanıyor. Müşârünileyhin nesebi, hayâtı, siyâseti, mezkûr târîhte mastûr ve tabîi ise mutasavver olduğundan o cihetlerden sarf u nazar ediyorum. Bizim ve Rum'un sarâhatinden müşârünileyhin lûgat-i mütenvvie yani birkaç idl bildiği anlaşılmaktadır. Buradaki "lûgat" lafzından üç matlûb ise maksad (Türkçe, Arapça, Farsî) olacağı şüphesizdir. Eğer üçten ziyâdesi matlûb ise o zamân mezkûr üç lisâna Moğolca ve hatta Rumca katmak da imkân-ı tahannüdedir

Müşârün-ileyin divânı elimizde bulunduğu ve neşredilen kısmı ise cüzî bir şey olduğu cihetle divânının muhteviyâtını bilemiyoruz. Şu kadar var ki liseler müdürü muhterem hocamız Halîl Edhem Bey'in "kısrada bir Kitâb" unvânlı risâlesinde aynı târîhten nakline göre müşârünileyh Arabî ve Farsî şiirleri de varsa mükemmel, yoksa gayr-i mükemmel olduğuna gıyâben hükmedebiliriz. Müşârünileyhin eserlerine gelince bezm-i verzeme göre ancak iki eseri vardır. Birisi "Tercihül Tavzîh"dir ki "tulû" hâşiyesidir. Muhterem hocamız Râğıb Paşa, kütübhânesinde bu eserin bir nüshası mevcûd ve 371 numarada mukayyed

bulunduğunu haber verdiği cihetle biraz mütâlaa ettim. Hitâbesi pek üstâdânedir. Bir de dibâcede, beyânına göre mezkûr Alime Saadeddin Neftazani'nin "tulû"daki şübhelerini halledecek sûrettedir. O kadar diyebilirim ki koca sultân, koca allâmeden üstün değilse bile ilmen ona müsâvidir. Hem de büyük bir cild teşkîl eden bu eserini müşârûn-ileyh ancak bir senede, birçok gavâil arasında hiçbir kitâba mürâcaat etmeyerek sırf karîhesinden tasnîf etmiştir. Eğer teftâzânı gibi hayâtını ilme vermiş ve Timur hân gibi bir sâhib-i krallığın sâye-i inâyetinde hiçbir şey düşünmeyerek âmûde bir hayât geçirmiş olsaydı şübhe etmem ki Kınazai'yi gölgede bırakırdı. Keşfûl-zünûn "tulû" haşyelerini yazarken müşârûnileyhin hâşiyesi için "mukayyed ve makbûldür" sözünü sarfediyor. Müşârûn-ileyhin diğer eseri "İksürüs Saâdet"dir ki bir nüshası Ayasofya Kütübhânesinde 1658 numarada mukayyeddır. Nüshanın baş tarafındaki kitâbe şöyledir:

"Kitâb-i İksirüs Saâdet fi Esrârül İbâdât"

Bu nüshanın sonundaki nüshayı yazan zâtın adı ve târîh-i tahrîri yoksa da müşârûnileyhin hayâtında mukarriblerinden birisi tarafından yazıldığına hükmedebiliyor. Çünkü nüshanın kenârında müşârûnileyhin birtakım tarîrleri kaydedilerek altına ibâresi yazılmıştır ve hatta bir de beyne kenarda olarak hakzafûl fi hadretül-sultan fakkalacel hüza... sultânın huzûrunda sual sorarak böyle didinmekte, sultân hazretleri cevâben işte bundan dolayı...) ibâresi muharrirdir. İştebu ibâre de gösteriyor ki eseri yazan zât, her kim ise eseri bizzat müşârûnileyhten okumuştur. Buradan şu da çıkıyor ki müşârûn-ileyh, saltanat sürmekle beraber yine hocalığı elden bırakmayarak ders okutturuyormuş.

Mezkûr Kitâb-i İksirüs Saâdet fi Esrârül İbâdât nüshasının müsannife okunmuş olmasından başka bir meziyeti daha vardır. Şöyle ki kitâbın sonuna kitâbın yazısıyla müşârûnileyh-i musannifin olmak üzere Arapça üç naat-ı şerîf kaydedilmiştir. Bu üç naat-ı şerîfeden birincisi dokuz, ikincisi on bir, üçüncüsü yine on bir beyittir. Müşârûnileyhin birinci eserinden bahsettiği halde ikincisinden bahsetmiyor. Belki bunun yerine "Kitâb-i İksirüs Saâdet fi Esrârül İbâdât"= ilm-i sarfdan "İksürüs Saâdet" adlı eser diye bir eserinden bahsediyor. Keşfûl-zünûnün basmalarında, yazmalarında hatta Jüef nüshasında bile böylece muharrirdir. Şu halde ya Kâtib Çelebi sehvettiymiştir yâhûd müşârûlileyhin üç eseri vardır. Bu cihet-i tamîk ve tedkîke muhtâc olmakla şimdilik kesdiremem. "İksirüs Saâdet" kitâbında müşârûnileyhin ifâdesi ve sanat karîhesi, mesleği Şehâbeddin Sehrurdi'yi, Arapça naatlarındaki fesâhati beyânâtı, meşreb-i âşıkânesi İbn-i Fâriz'i andırmaktadır.

3.14.6. Târîh Bahsleri

Lütfü Paşa ve Târîhi

Kıymetli "Türkiyât mecmûasının" birinci cildinde, pek sevdiğim, pek takdîr ettiğim müderris-i muhterem Köprülüzâde Fuad Bey kardeşimiz, Lütfü Paşa hakkında yazdığı âlimâne, vâkıfâne makalesinde mezkûr târîh için yazmış bulunduğum mukaddimeciğe birtakım itirâzâtta bulunuyor. Bu itirâzâtlardan dolayı müşârünileyh teşekkürler ederim. Çünkü ilim ancak böyle yükselir, hakikat ancak böyle meydana çıkar. İlimde "evet efendim" nasıl bir âfet ise ses çıkarmamak da bir âfettir. (Şâne-i zülf-i sehender itirâz) Müşârülileyh hakkı kabûl eder. Haktan, hakîkatten ayrılmaz bir fitratta olduğu cihetle itirâzlarına âcizâne cevâb vermek istiyorum:

1-Fuad Bey diyor ki "Calinos" isminde bir şâir yoktur".

C. Belki de vardır. Bu husûsta yalnız tezkere-i şûaralara itimâd doğru değildir. Mevcûd tezkerelere mevcûd şâirlerimizin ancak onda birini kaydetmiştir. Misâl olarak diyorum ki yalnız bizim illerde gelmiş geçmiş yüzden ziyâde divân sâhibi şâir vardır ki hiçbir tezkerede hiçbirinin adı geçmez.

2-Fuad Bey diyor ki "Târîhte geçen sâhibsiz nazımların hiçbirisi Pâşa'nın değildir. Belki bunlar umûm kitâblarda yazıla gelmişlerdir."

C. Olabiliyor. Fakat her bir nazmın ayrı ayrı sâhibini göstermek veyâhûd Pâşa'nın hayâtından mukdem yazılmış hangi bir kitâbda mevcûd ise o kitâbı beyân etmek lâzımdır.

3-Fuad Bey diyor ki: "Paşa, İbn-i Kemâl'den epey sonra eser yazmaya başlamıştır. Binâenaleyh onun hayâtında hiçbir şey yazamamıştır."

C. Bu söz, kısmen doğrudur. Şöyle ki Paşa, memûriyetten çekildikten sonra yalnız telîfât ile uğraşmıştır. Fakat İbn-i Kemâl sağ iken hiçbir şey yazmamış mıdır bu cihet, muhtâc-ı isbâttır.

4-Fuad Bey diyor ki: "Paşa, öyle alelusûl ders görmüş bir âlim değildir." Bu sözünü de müverrih-i âlinin "Paşa, sarf u narh ile fıkıhtan (kudûri) okumuş bir adamdır demesiyle isbât ediyor.

C. Bu meselede, âlînin garazkârlığı zâhirdir. Çünkü yalnız sarf ve nahv ile kudûri okuyan bir kimse o kadar eser değil onlardan birini bile yazamaz. Tecrübesi meydanda.

5-Fuad Bey diyor ki "Kitâb, mukaddemesiz çıkmıştır." Yani tarafımızdan yazılmış olan mukaddemeciği savlde sıfır maâmında görüyor.

C. Bunda haklıdır, çünkü o mukaddime kitâbın başına giydirilmiş cevâhîrle murassa bir tac değil, bez kırıntılarından dizilmiş bir takyedir. Binâenaleyh ilmen bir kıymeti yoktur.

6-Fuad Bey diyor ki: "Kİtâbın sonuna ilâm cedvelleri konulmamıştır."

C. Haklıdır fakat ben de mazûrum çünkü bana öyle bir şey teklif edilmedi.

7-Fuad Bey, Bursalı Tâhir Bey'in Paşa'ya nisbet ettiği "Hülâseten Lâme Fi Marifeten Alâime" adlı eseri menba gösterildiği için kabûlde mütereddid bulunuyor.

C. Mezkûr eseri görmediği için haklıdır fakat Tâhir Bey'in idâdesi de hakîkate mutâbıktır. Çünkü bu eser de Paşa'nındır. Bu eserin bir nüshası Ayasofya Kütübhânesinde mevcûd olup 2877 numarada mukayyedir. Hem de adı "Hülâsetülâlâme..." olmayıp "Hülâsatülâlâme Fi Marifetülâlâime"dir. Paşa, bu eserini meşhûr metn-i akâid sâhibi Ömer Nısfî'nin bir sözünü red için yazmış ve bu eserinde birçok kitâblara mürâcaat etmiştir. Mürâcaat ettiği kitâblar şunlardır: "Fetava-yı Kadı Hân, Fetava-yı Mecmulhavadât, vâkıât, Fetava-yı Elnevazâl, Fetava-yı Tatarhâniye, Fetava-yı Muhît, Fetava-yı Bizaziye, Câmiülfütûmi, Muhtârât, Müşârik Şerhleri, musâbih Şerhleri, Şiraetülişlâm Şerhi Bunlardan başka bazen de "tarîfât" ile "kamûsdan" istifâde ediyor. Eserin târîh-i telîfi 961 senesi Ramazân-ı Şerîf'in 13'üncü günüdür.

Şimdi Paşa'nın diğer eserlerinden sarf-ı nazar ile yalnız şu eserini dikkate alarak erbâb-ı insana sorarım: Şu kadar büyük kitâblara mürâcaatı bilen, onlardan istifâde eden, onların sözlerini bir âhenk ile bir risâle haline koyanbir adam, alelusûl rs görmüş bir âlim sayılır mı sayılmaz mı?

K(ef) M.R.-Kitâbiyât Sivas Hâkimi-İkdâm-10229-09.Rabiülevvel 1344 Pazartesi-

28.09.1341-28.09.1925-s.3

3.14.7. Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi

-1-

Daha Mısır'a gelmeden Beyrut'ta bulunduğum esnâda yani üç sene evvel ismen tanıyıp gıyâbi bir hürmet peydâ ettiğim, sonra burada görüşüp tanıştığım kıymetdâr fâzıl bir sâhib-

i ilim ve irfândan bahsetmek istiyorum. Beni buna sevk eden müesirle-evvel be evvel temîn ederim ki-onu hiçbir alâkası, bir dahl-i zâtisi yoktur, hakkında yazacağım şeylerden de haberdâr değildir. Haberdâr etseydim belki muvâfakat etmeyecekti. Bunun sebebi de onun hâlet-i ruhiyesini izâh ettiğim sırada anlarsınız.

Türklüğün hayât-ı ictimaiye, ilmiye, edebiye, kavmiye ve lisaniyesine rub asırlık bir ömr-mesai sarf eden bu üstâd-ı fazılı, hâricinde kaldığı o Türklük âlemine mâhiyet-i şahsiye ve ilmiyesiyle takdîm etmek şerefi bana nasîb olduğu için iftîhâr etsem yeri vardır. Bu zât-ı müstecmi'ülkemâlât Nureddin Mustafa Beyefendidir.

Bu kıymetdâr ilim adamını, ilk defa olarak bir mektûbunda, ismini ve âsâr-ı mesaisini zikir sûretiyle eski muhibbim doktor Şerâfeddin Bey bana tanıtmış, bil-münâsebe "Bu zât, yirmi iki seneden beri uğraştığı gâyet vâsi ve cesîm bir Türk lûgati tertîbiyle meşgûldür. Türk dili üzerine pek derîn tettebbuâtı, istihrâcâtı vardır." Demişti. Mısır'a gelip de görüştüğümde bu zât-ı kamili doktorun verdiği malûmâtın pek fevkinde bulduğumu itirâf ederim.

Mustafa Nureddin Bey, sinnen kırk ile kırk beş arasındadır. Latîf kâmetiyle, nûrânî, geniş cebhesiyle, eşî'a-i zekâ saçan, tatlı nazarlarıyla, dâimâ beşûş çehresiyle, mütevâzı, hilm-i evzaıyla ilk defa göreni kendisine müncezip eder. Sükûnet-i tabii, teeenni-i vakurânesi, muhâtabına karşı mültefitâne ihtimâmı hiçbir gözden kaçamayacak, her mülâkisini teshîr edecek mâhiyettedir. Mısır'a gelip kendisiyle görüşen Türk vatandaşları bu hasâil-i mahmuda ve memdûhasının meftûnu olmuşlardır. Hiçbirinin akîdesini, kanâatini nazar-ı dikkate almaksızın cümlesine, mücerred Türk evlâdı bulundukları için muhabbet ve yakınlık göstermekten çekinmemiştir. Esâsen ilim ile mütehalli, irfâna mebcûl olan rûhu yalnız ilmiyâtla iştigâle meyyâl, her nevi temâyülât-i siyasiye ve hazînededen âzâdedir. Velhâsıl Nureddin Bey bütün manâsıyla bir ilim adamıdır.

Mamâfih bu sâhiriye ve muhteremiyet yalnız Türklerin nazarlarına münhasır değildir. Mezâyâ-yı fazılasını gören, takdîr eden Mısır erbâb-ı ilm ü edebi de dâimâ ziyâretinden haz alınan musâhabât-i ilmiye ü edebîyesinden hissemend-i zevk-i istifâde olurlar. Zirâ üstâd yalnız "Türkçü" değildir, hemen aynı kuvvette Arap ve Fars edebiyatında da yedd-i tûlâ sâhibidir. Her üç lisânda ehlinin takdîrât-ı mahsusasını davet etmiş, rakîk, metîn şiirleri vardır ki bunlardan bazılarını bura risâil-i edibesî neşretmiştir. Nureddin Bey Türkçülüğünü zamânın tekallübâtına değil, sarf-ı ruhundan feyzân eden bir milliyetperverliğe medyûndur, yani tahavvülât-ı siyasiyeye uyarak icâb-ı hal ve zamâna göre vakit vakit kıyâfet değiştirmiş birkaç renge girmişlerden değildir. Onun Türkçülüğü

kendisiyle doğmuş, kendisiyle büyümüş, kendisiyle yaşamaktadır. Bir "şâir-i mütefekkir" olarak yaratılmış olan Nureddin daha on üç, on dört yaşlarında iken şiir söylemiş, daha o yaşlarında rikkat-i hissi, nüfûz-ı fikri ve nazarı kendisini gösetmiş, istidâdını meydâna koymuştur. İşte o yaşlarda iken henüz edebiyatımız devre-i saniye-i intibahına girmediği bir zamânda inşâd ettiği şu manzûme şâyân-ı dikkat ve hayret değil midir?

"Ey tenlerin hayâtı tenhâ niçin gezersin?
Öksüz kalan şu kalbi bilmem neden üzersin?
Yoldaşların çiçekler, oynaşların melekler,
Gönlüm yolunda bekler, çiğner geçer ezersin.
Taşlarla, dalgalarla sırdaş oluş da böyle,
Hazzın ne doğru söyle, bildir neler sezersin?
Vahşet perilerinden efsûn mu öğrenirsin,
Dargınca kaş çatarsın, urgunca göz süzersin?
Zülfün boğumlarında bağlandı kaldı gönlüm,
Korkum, saçın saçarsın, âzâd eder çözersin
Ben gözyaşıyla dilhûn, dürdâneler saçarsın
Sen handelerle meşhûn manzûmeler düzersin.
Aşkın yalımlarında ben kavrulup yanarken
Nazîk denizlerinde sen çırpınıp yüzersin"

Bundaki tabîata adem-i tekellüfe, sonra şâir-i mülhimin sinnine, bulunduğu zamân ve muhîte baktığımızda kendisinin ne müstesna yaratılıştâ olduğunu, nasıl feyzdâr bir âtiye hazırlandığını anlamak da güçlük çekmeyiz. Bununla beraber okuduğu her şâiri taklidden kendini alamamış, kudemâ-yı şuarâmızın en meşhûr manzûmelerine nazîreler, taştîrler yapmıştır. Nureddin Bey daha pek çocuk iken büyüklerin farkına varamadıkları dilimizin nice inceliklerini nazar-ı dikkatinden kaçırmamış, onların üzerine tettebbu parmağını koymuştur. Tabîat kendisine öyle bir istidâd-ı mümtaz vermiş ki gözüne ilişen hangi lisânda olursa olsun, bir kelimeyi derhâl anâsır-ı mürekkebesine ircâ ve tahlîl ile aslının neden terekkeb ettiğini anlamakta hiçbir suûbet çekmez. Ancak bu istidâdı hâl-i tabîisinde bırakıp da her kelimedenden indî, tesâdüfî manâlar çıkarmak, keyfî tefsîrler, tahliller yapmak sûretiyle değil. Nureddin Bey'in bu hasîsasından ayrıca bahsedeceğim.

Ta çocukluğundan beri söylemiş olduğu Türkçe betarz-ı kudemâ, bitarz-ı müteceddid eşârı kocaman bir divân hâlinde mecmû ve fakat henüz gayr-i matbûdur. Nasıl ki Lügat-i

Nuraniye üzerine cem ve telîf ettiği o muazzam "ansiklopedik" kamûsı da elân el yazısı halindedir. Esâsen bu cesîm eser masârîf-ı tabîîyesine bir ferdin tahammül edebileceği nevden değildir. Bu gibi âsârı ya hükûmetler veyâ kudret-i maliyeye mâlik ilmî cemiyetler tab ettirebilirler. Gerek bu eser-i mühimi, gerek mecmûa-i eşarı ve Mısır gazeteleriyle neşrettiği ilmî makâlâtı hakkında ileride bahs yürüteceğim Nureddin Bey'in hakîkatte pek yüksek bir fazîlet olmakla beraber âlem-i beşeriyette münâsebât-ı efrad ve cemiyât nokta-i nazarından belki kusûr sayılacak bir husûsiyet-i hali var: Meziyet-i ilmiyesini bir meta halinde ortaya koyamaması... İhtimâl bu hal, kendisince pek tabîî görünür. Nureddin Bey, muhâtablarına tettebbuâtından, müstenticât-ı ilmiyesinden mechûdâtından tafsîlâtından bahseder fakat kendinden, bu mesâînin kıymetinden asla bahsetmez. Katiyen gösterişten, tefâhürden müctenibdir. O bu müstahsilât-ı ilmiyesine gâyet tabîî nazarıyla bakar. Meydâna koyduğu hakikatlerin ehemmiyetlerini anlatmakla beraber mübâlağalandırmaz. Muannid indiyâta kapılmaz. Nazarında bunlar gâyet basît ve sehlül vüsûl Halbûki hakîkatte onun tuttuğu yol, takîb ettiği usûl sırf kendine mahsûs, şarkta değil garbda da mütebahhirîrinin, müsteşrikinin hâtırlarına gelmeyen bir "tarz-ı tebebbu"dur. Bununla Nureddin Bey'in bir mûcid, bir kâşif, bir muhteri dersem yanlışmış olmam.

Nureddin Bey'in kuve-i hafızası da şâyân-ı hayrettir: Mahfûzât-ı şiiyesinin herhalde yüz bin beyitten aşağı olmadığına kâniyim. Türkçe (eski yeni), Arapça, Acemce kendisine bir lûgat veyâ kelime söylendi mi hemen muharrir, bulunduğu kitâbı kütübhânesindeki binlerce kitâb arasından çıkararak bir iki sayfa çevirmekle derhâl bulur ve tafsîlâtıyla anlatmaya başlar. Herhangi bir bahs-i edebî veyâ lûgavi veyâ târîhîden bahsettiniz mi, onun filan müellifin alan eserinden münderec bulunduğunu söyler ve izâhâta koyulur.

İkdâm-bâlâdaki malûmâtı, Beyrut şebbenderimiz Seni Bey'in Servet-i Fünûn refîkimize yazmış olduğu pek şâyân-ı dikkat bir makaleden iktibâs ediyoruz. Nureddin Mustafa Bey'in Türkçedeki iktidârı, bi'l-âhire derc edeceğimiz bazı numûnelerden de anlaşılacaktır. Mustafa Bey'in yalnız nâmını işitiyrouz, hem de yeni işitiyoruz. Bu kadar zamândan beri Türkçeye muazzez evkâtını tahsîs etmiş olan bu âlim hakkında pek güç malûmât aldığımıza teessüf ederiz.

Müşârünileyh bizi en ziyâde alâkadâr eden eseri ber-vech-i bala zikri geçen "Türkçenin Ansiklopedisi"dir. Biz de burada Türkçe bir lûgat kitâbı tertîbiyle fikren meşgûl olmaktayız. Mademki Nureddin Bey'in böyle mükemmel bir eseri vardır, pek muhtemeldir ki o eser, tertîbini tasavvur ettiğimiz kitâbdan bizi müstefî kılar. Hiç şüphe etmek

istemiyoruz ki maârif vekâletimiz de bize bu husûsta yardım eder. Zîrâ bu ana kadar elde Türkçenin mükemmel ve tam bir lûgatnâmesi bulunmamak bizim için ayıptır.

A(yın) Seniy-Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlemi-1-İkdâm 10074-25.Ramazân 1343
Cumartesi-18.04.1341-18.04.1925-s.3

3.14.8. Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi

Nureddin Bey'in Faâliyet ve Tarz-ı Mesâisi

-2-

(Birinci makale dünkü nüshamızdadır)

Çok garîbdir ki Türk'ü, Türklüğü, târîhini, edebiyatını, ulûmunu maesîr medenîye ve temeddünîyesini, anaâtıyla ve sâikiyle, tafsîlâtıyla, safahâtıyla, envâıyla, derecâtıyla bilen, tamîk eden bunların hepsinin hazîne, şumûl ve tahavvülâtına bihakkın kesb-i vukûf eden Nureddin Bey, bütün Türkleri, bütün Türklüğü hemen her Türk'ten ziyâde bildiği ve Frenklerin tabîrince bu "Türkist" yâhûdTurgo¹⁰³ olduğu halde onlar kendisinden mesâi-i mütehassısânesinden hemen de haberdâr değildirler. Nûreddin Bey'in rub asırlık faâliyet-i fikriye ve kalemiyesini şöylece anlatmış olabilmek için bu müddet zarfında vücûda getirdiği mühim eseri zikredeyim.

Hurûdf-ı heca üzerine "elif" harfinden başlayarak "sin" harfine başlayarak vâsıl olduğu ve bununla beheri beşer yüz sayfalık yirmi cildini ikmâl ettiği cesîm, vâsi "TürkKamûsu", cem ve tahrîr itibârıyla şimdiye kadar lisânımız hakkında hiçbir câmi ve müeallifin tutmamış olduğu hatta hâtırına bile getirmedeği bir tarz ve tertîbedir. Onda Türkçe bir kelimenin evvelâ lûgat manâlarını, muhtelif Türk kavâmı indinde sûret-i lafz ü istimâlini şevâhidiyle, emselesiyle gördüğünden başka o kelimenin ezmine ve emkeneye ve kullanan kavim ve kabîleye ve memlekete göre tahavvülâtını, manâca hâsıl ettiği farkları, her kabîlece uğradığı inkılâbâtı ve iştikâkâtı Türk olmayan-mücâvir, gayr-i mucâvir-akvâmın dillerine geçen kelimelerin sûretlerini, o dillerde dûçâr olduğu tagayyürâtı, bu tagayyürât itibârıyla peydâ ettiği yeni manâları ve eski ve yeni manâlar aralarındaki târîhi esâtîri, edebî farkları, münâsebetleri de bulursunuz. Hulâsa, akvâm-ı sâireye geçen Türkçe kelimelerin ne şekillerde, ne münâsebetlerle geçtiklerini, onlarda ne gibi değişiklikler geçirdiklerini bütün tafsîlât, izâhât ve ananâtıyla ve gâyet ilmî talîlâtıyla okursunuz.

¹⁰³Kendisine sorsak Türkçülük ilmine "Türkçülük" âlemine de "Türk bilgic"dir.

Nureddin Bey'in sırf kendisine mahsûs bir tarz-ı tettebbuyla şimdiye kadar hiçbir mütetebbinin muvaffik olamadığı, düşünemediği, Türklüğün nâmına, Türk emdeniyeti nâmına pek mühim, pek esâslı malûmâta, keşiflere nâil olduğunu mümkün değil tahmîn edemezsiniz. Nureddin Bey, bu müstehir, terakkikâtıyla bilir misiniz o nereye ne koymuş oluyor?.. Dünyaya ilk medeniyet-i insaniyenin vâzı, nâşiri, ilk keşfiyât-ı vafteraat-ı ilmiye ve sanaiyenin mebdî, sâhibi, beşeriyetin hayât-ı medeniyesinde ilk muallimi Türkler olduğunu!.. Lafıyla, madde-i iddiâ ile rahmî, hayâlî mülâhazalar ile değil, esâtîri, eserî, dînî, târîhî lagvi ve sâik ve delâil ile mukâyeseli, tahlîlî, terkîbî usûllerle manâların irtibât ve münâsebetlerini bulan istimzâc ile...

Kamûsundan size nümûne olarak zikredeceğim bazı kelimelerin asılları Türkçe olduğunu şimdiye kadar "bilirim" diyen varsa, çıksın meydâna!.. "Tab", "harita", "atlas" divân, "marc" "fiskiye", "odun", "sâat" kelimelerinin daha bunlar gibi nice kelimelerin asılları, hâlis Türkçe olduklarını bize bütün delâil ve şevâhid-i târîhiye ve lagviyesiyle âbil-i red ve inkâr olmayacak sûrette isbât eder, bundan da Türk medeniyet-i kadîme ve şâmilesini tenvîr ve izhâr eden birçok netîceler çıkarırsa buna ne dersiniz?

Üç Şark dilinde edîb ve şâir, derîn bir lûgat âlimi olan Nureddin Bey'in, aynı zamânda Türkçe, Arapça, Acemce gâyet rakîk, metîn şiirleri, kudemâvâri, müteceddidâne, sırf Türkçe sayısız manzûmeleri, koskoca bir divanı olduğunu söylemiştim. Sırf Türkçe eşârından bir numûne (Abdülhâk Hâmid Bey'in "Kürsi-i İstiğrâk"ını ve uzun manâsını muhâfaza sûretiyle sırf Türkçe olarak söylediği manzûmeden)

Koltuğu=Kürsi-i İstiğrâk

Deniz kıyısında¹⁰⁴ bir devrâk varlığıyla göz kamaştır

Onun üstünde âdem¹⁰⁵ dalgalardan yapma bir taşır

Oturmuş şöyle, bakar bir gölge bir başır

Bürünmüş aklara, ancak sanırsın yasıyla yoldaştır

Yanımda hep bulutlar, dalgalar, yıldızlar oynaştır

Ağaçlar,¹⁰⁶kuşlar, çiçekler, hepsi kardeşir

Bu ıssız yerleri gördüğümü, boştur sanmasın gerçek

Sağincımla¹⁰⁷ bezenmiştir, büyüklüklerle çok yüksek

¹⁰⁴Latîf.

¹⁰⁵"Âdem" Türkçedir. (Bunu Nureddin isbât ediyor.)

¹⁰⁶İrmaklar.

¹⁰⁷Hayâlimde.

Bak ırmaklarla¹⁰⁸ verilmiş tükenmezlikle sonsuz pek

Deniz kıyısı durağımdır, bu bir koltuk ki pek

Yanımda hep bulutlar...

Ağaçlar,...

Merhûm Tevfik Fikret'in hemen aynı derecede derîn ve çetîn olan "Sis"ini de öyle bir kolaylıkla Türkçeleştirdiğini söyler ve bir parçasını aşağıya naklederim:

"Sis"ten

Öteden, evet, ey korkuluk, ey çakduran¹⁰⁹

Örtün!

Ey yurda ölümler, acılar yağdıran örtün!

Rücû=Kaytış

Hayır, hayır seni incitmesin o kargımlar¹¹⁰

Bütün sızıntılarım hep tepinme, kalgımlar¹¹¹

Gövenende¹¹² hep varlığı tartaklayan¹¹³ ezen

Çürüten, çamurlayan, kara pislik ne varsa hep birden

Kucaklamış, taşımış bir Bizans'a karşı idi.

O kargış gecesinden uzakta biz şimdi

Karıştı yasların akşamı bir unut¹¹⁴tonna¹¹⁵

Açıldı gözlerimiz tatlı bir gününe

Nureddin Bey, Türkçenin en rakîk hisleri tasvîre en çetîn tabîrât-ı ilmiye ve fenniyeyi edaya müsâade olduğunu fiilen isbât etmiştir. Bakın, kamûsundan naklettiğim şu kelimelerin izâh ve tafsîrine: Bundan, dilimizin vüs'at ve kudret-i beyânîyesi sarahâten anlaşılamaz mı?

A(yın) Seniy

İkdâm: Nureddin Mustafa Bey'in makalesi münâsebetiyle biz de makale yazacağız.

A(yın) Seniy-Türkiye Hâricinde Bir Türk Âlimi-1-İkdâm-10075-26.Ramazân 1343 Pazar-19.04.1341-19.04.1925-3

¹⁰⁸Mahrûmiyetlerle.

¹⁰⁹İstanbul'un eski Türklerde ismi.

¹¹⁰nefretler

¹¹¹Yerinden kalkmalar, sıçramalar.

¹¹²Vatan.

¹¹³Perişan eden.

¹¹⁴Nisyân.

¹¹⁵Gece.

3.14.9. Garb Edebiyatı

Goete, Hayâtı ve Divânı

"Eğer Goete olmasaydı, edebiyatımızın simâsında güneş olmayacaktı." Yakûb Garîm

Anası, dostlarından birine yazdığı mektûbunda:

"Onu doğurduğum zamân 18 yaşındaydım. O, tamamiyle bî rûh olarak dünyaya geldi. Yaşayacağına hiç ümîd etmiyorduk." Diyor. İnsan, şu satırları okuduğu zamân basîr bir iki söz karşısında kaldığını zannediyor. Öyle ya dünyaya şimdiye kadar kaç binlerce çocuk böyle cansız olarak gelmiş, kaç binlercesi ölmüş, kaç binlercesi yine yaşamış. Fakat Goete'nin dünyanın ilk hava damlalarını teneffüs ettiği dakikaları yâd ettiren şu satırların düşünülünce, manâsı ne kadar geniş ve derîndir. Evet isbâta vukû bulacak bir dakika oyunu koca bir milletin edebiyat dünyasında ne büyük eksiklikler bırakacak, ne büyük boşluklar açacaktır. (Yakûb Garîm) ismindeki marûf bir edebiyat târîhçisi bu fânîlerin sözlerini şu sözlerle ifâde ediyor: "Eğer Goete olmasaydı, edebiyatımızın simâsında güneş olmayacaktı!"

1749 senesi Ağustos'unun 28'inci günü Frankfurt şehrinde doğmuştur. Genç yaşlarında ne Şiler gibi kendini anlayamayan yâhûd çekemeyen küflü paslı müstebidlerin tazyîki altında ezilmiş, ne de lesing gibi açlık ve sefâlet arasında bunalmıştır. Denilebilir ki Goete'nin uzun ömrü yalnız derûnî ıztırâblar, yalnız gönül mâcerâlarının verdiği heyecânlarla geçmiştir. Hâricî veya maddî tazyîkât altında bu büyük şâirin rûhu hiçbir zamân müteessir olmamıştır. Memleketi olan Frankfurt şehri, hepsine küşâd edilen panayırarla, birçok târîhi âbîdeleriyle nihâyet "Yedi Sene Muhârebesi" esnâsında Fransız ordusu tarafından vukû bulan işgâl ile genç Wolf Gang üzerinde az bir zamânda büyük tesîrler ve rûhunda o bize kesîf görüşler uyandırmaktan hâli kalmamıştır. Bilhâssa işgâl esnâsında Goete'nin evinin bir kısmına yaz-ı yedd edilmiş ve kumandan Kont Toren'in ikâmetine tahsîs edilmiştir. İşte sanata krşî pek ziyâde alâkası olan kont ile aralarında teessüs eden münâsebet şâiri, sanatkârların hayâtı içine sürüklemeye başlamıştır. Kontun huzûrunda oynanan tiyatrolar, Goete'ye temâşa âlemini, sonra da meşhûr Fransız muharrirlerini tanıştırmıştır. Babası, oğlunun ibtidâî tahsîlini kendisi idâre etmiştir. Bi'l-âhire bu hârikulâde genç Latince, Romence, Fransızca, İngilizce, İspanyolca hattında tedkîkâtta bulunmuş ve eski lisânlarla olan meşgûliyeti bilhâssakulûb-i satvetinmüseyyihi onun rûhiyeti genç yaşında kuvveti ile sardığından İncil'in de derîn sûrette mütâlaasına

Ehemmiyet vermiştir. 1765 târîhinde Goete, LabpregDârü'l-Fünûnuna devama başlayarak orada babasının emri üzerine hukûk tahsîline mecbûr olmuştur. Fakat Dârü'l-fünûda ne hukûka ne felsefeye bir türlü ısınması kâbil olamamıştır. O zamân küçükten beri yaşadığı muhîtin verdiği bir şevk ile sanâyi-i nefisiye târîhini tahsîl etmeye başlamıştır. Hocası olan ve mekteb-i sanâyi müdürü bulunan Orer, genç Goete ile pek meşgûl olarak ona sanat târîhini Dikilman'ın eserlerini Welestin'in Lavafon'unu öğretmiştir.

Almanların en büyük şâiri Wolf Gangwonte 1773 târîhinde yani henüz 23 yaşlarında genç bir edîb iken şark edebiyatı ile iştigâle başlamıştır. Goete'yi şark edebiyatının mütâlaasını sevk eden en büyük âmili, İran şuârasından Hâfız'dır. Genç şâir kendi tabîri ile "bu hârikulâde şâir" in şiirlerini toplu bir sûrette nihâyet okumaya muvaffik olduktan sonra içinde kayanayn yeni bir ilhâm günden güne çöşmüş ve nihâyet "Garb Şarkı Divânı" isimli bir ser levha altında topladığı şiirlerini yazmaya sevk etmiştir. Goete, mecmûa-i eşârına böyle tuhaf bir isim vermekle şark ile garbı birbirine karıştırmak istemiştir ki pek isâbet ettiği muhakkaktır. Onun fikrince Garb Şarkı Divânı demek garplı şâirin şark divânı demektir. Goete, İranlı Hâfız'ın bu divânda hârikulâde bir rûhun aksini bulmuştur. Hâfızla karşı karşıya şöyle konuşuyor:

Şâir-Ey Mehmed Şemsettin, gel söyle niçin senin halkın sizlere böyle Hâfız gibi âlî bir isim verdi?

Hâfız- Bu mesûd hâfizam çünkü ölüverdi, mukaddes Kuran'ın bütün emrini ben bir satırını tek bir eyrini hiç de değıştirmeden ezberlememe...

1814 senesi Temmuz'unda büyük Alman şâiri, üzerinde tamamıyla Hâfız'ın rûhu ve görüşleri titreten şiirler yazmaya başlamıştır. Goete, Hâfız'ı okudukça şarkın rûhuna biraz daha ısınmış, şark şiirleriyle meşgûl oldukça Goete'nin doğduğu diyârın ılık rüzgârları ona perinin ince kanatları üzerinde kucak kucak ilhâmlar yollamıştır:

"Güneş, yarından, nâ... Bahardan
Ne derin kokular geliyor her an!
O tatlı meyveler, solgun çiçekler
İpek halıların üstüne bir bir
Binlerce niyetler işlenmiş..."

Vizban'a yaptığı bir seyâhat esnâsında Goete, derîn bakışları önünde dâimâ Hâfız'ın hayâlini bulmuş, Hâfız'ın yaşadığı memleketlerin rûhunu ve hayâtını "hârikulâde şâir" in mısralarından büyük bir ârzû ile kana kana içmek istemiştir. Nihâyet karârını vermekte

gecikmemiş, şark şiirlerini yine bir şark ismi yani "divân" nâmı altında toplamaya başlamıştır. Şark rûhunu, şarklı bir şâirin şiirlerinden sızdırıp nâ... göğsünün en derîn bir köşesine yerleştiren bu garplı bu Almanyalı Hâfız manzûmelerine o rûhu ve câzibeyi verebilmek için bir aşk ve gönül mâcerâsı ilâve etmeyi unutmamıştır. Mariana Villemers esâslı sevgilisinin gözleriyle tutuşturduğu şeyleri işte o zamân kemâlini bulmuştur denilebilir. Goete, divânında Mariana'yı "Züleyha" tasmîh ediyor. Ona karşı duyduğu ihtirâsı, ona karşı duyduğu aşkı hârikulâde bir kudretle şarklı bir şâirin şarklı sevgilisine karşı gönlünde duyduğu ateşle terennüm ediyor. Diyor ki:

"Züleyha, eğer Yusuf tarafından cezbedilmişse, büyük bir şey değil... Çünkü Yusuf gençti, gençlikte ise binlerce seher vardır. Hem diyorlar ki Yusuf güzelmiş öyle bir güzellik ki bütün görenleri cezbedermiş. Züleyha da güzelmiş, bu iki insan ancak birbirinin kucağında mesûd olabilirmiş."

Sonra ismini "Züleyha" koyduğu Almanyalı sevgilisine dönerek devamla:

İşte bunun için senin adını Züleyha koyuyorum. Eğer istersen sevdiğine deham diyelim... Fakat şu kadar ki bu Hanım isminin içinde gizlenen beni taşısınlar. Goete için ne kadar olsa Alman duyusundan ve sevgisinden kurtulmak kâbil de değildir. Şiirlerinde bu bazen açık bir sûrette bilhâssa biz şarklıların gözüne çarpıyor. İşte bunun için bir kere daha duâ edilebilir ki "Garb Şarkî Divânı" ismi burada tam yerinde kullanılmış bir ser levha teşkil ediyor.

Şâir, manzûmelerini şu sûretle taksîm etmiş ve onların başına şark lisânından isimler koymuştur: "Müftinâme" Hâfıznâme, Fetvâ, Aşıkname, Hikmetnâme, Züleyhânâme, Sâkinâme ileyh... gibi. Divân için yazacağım ikinci makalede Goete'nin "Garb Şarkî Divânı"ndan en güzel parçaları ve bize en yakın olanlarını lisânımıza nakledebilsem çok bahtiyâr olacağım.

Sâlihoğlu Ali Nâhit-Garb Edebiyatı Goethe, Hayâtı ve Divânı-İkdâm-10288-

13.Cemâzeyilevvel 1344 Pazartesi-30.11.1341-30.11.1925-s.3

3.14.10. Büyük Fikret'in Ölümünün Devr-i Senevîsi

"Fikret'in İnkılâpçı Simâsı, Bütün Efkârların Fevkinde Keskîn Hatlı Bronz Bir Heykel Hâlindedir."

Bugün, büyük Tevfik Fikret'in ölümünün devr-i senevîsidir. Senelerdir ki onun âşinâları, büyük ölünün hâtıra-i mâtemdârını onun ebediyetin münzevi bir noktasına sıkışmış olan

sâde kabirinin kenârında tâzeliyorlar. Bu ihyâ-yı hâtırâtta tasannu' olmadığı kadar debdebe ve ihtişâmdan da ihtirâz edilmektedir. Fikret, zamânının tamâmıyla ve lâyıkıyla anlamadığı bir şahsiyettir, muhitinde pek çok ta'n ve düşnâma uğramıştır, fakat i'tirâf edilmelidir ki Fikret'in mu'ârazları kendisine hücum derlerken, hücumlarında hakka istinâd etmemişler, sâdece yüksek ve büyük bir âbideyi parçalamaya çalışmaktan mütevellid acı bir zevk ile hareket etmişlerdir. Fikret hayâtında asla cedelci olmamış, sâdece yolunda derîn bir inkılâbın kuvvetli çizgilerini açarak yürümesine devâm etmiştir. Fikret'in inkılâpçı sîmâsı, bütün efkârların fevkinde, keskin hatlı bir heykel hâlinde göze çarpmaktadır.

Fikret, lisân-ı nazmımızda hakîki bir inkılâp yapmıştır. Bu, gayr-i idrâkı olmaktan fazla şu'ûrlu bir hareketti. ve onun içindir ki Fikret, mesâ'isinde müsbet bir netîceye vardı. O, yürüdüğü yolu biliyordu ve bundan dolayı bu yolda adımlarını kat'iyet ve emniyetle atıyordu. "Rübâb-ı Şikeste" baştanbaşa tiraşide bir eserdir. O kadar ki oradaki mısra'lardan bir kelimeyi çıkarmak veya tebdil etmek kâbil değildir. Şâ'ir, kelimeleri kitâbında derîn ve sâlim bir zevk ile uğraşmaktan yorulmaksızın tıpkı bir kuyumcu i'tinâsıyla işlemiştir. Mısra'larının tertibinde câmid, ihmâlkâr ve laubali olduğu nisbette Fikret, kıskanç, müşikâf ve tez hareket etmiştir. Fi'lhakîka Fikret'in lisânı bugünkü kadar sade değildir. Fakat yine inkâr götürmez ki lisânın tasfiyesinde Fikret'in pek mühim tesîrleri olmuştur. "Şermîn" sade bit Türkçe ile yazılan ilk eserlerdendir.

Fikret, bir devr-i edebîye ilm olmuştur. Fikret nesl-i edebîsi, edebiyat târîhimizde bir fasl-ı mahsûsahandır. Edebiyat târîhimizde ilk zümreyi Fikret teşkil etmiştir. ve ne kadar ısıklarla kaydedilebilir ki bu, müsbet bir eser, getiren ilk ve son zümre olmuştur. Nitekim ondan sonra gelen "Fecr-i Âti" nesli aralarında edebiyat-ı cedîdecilerin âhenk ve imticâzı göstermeye muvaffik olamayarak inhilâl ettiler.

Fikret'te en bâriz hâssa, bedî'dir. Fikret, rûhen idealist bir insandı. O, insanları melek, cihânı cennet görmek sitiyordu. Bu, bir temennî-i muhâl olmakla berâber Fikret'e kuvvetle çok hâkimdir. Bütün âsâr ve ifâlinde Fikret, dâ'imâ, bedî'i içinde çırpınmıştır. Fikret, hisârın şahin yuvasına benzeyen kayalarına çekilmekle muhîtinden uzaklaştığı zannında bulundu ve orada saçları kabarmış, tıbkı "Balıkçılar"ında tasvîr ettiği bedbaht gibi yumrukları, muhîte karşı sıkılmış, yüreğinde senelerce ebedî bedbînliğini temenniye etti. Fikret, mağrûr bir insandı. Gurûrundan, bedbînliğinin ve bedbînliğinde gurûrun mühim ve

derîn tesîrleri olmuştur. Onun gurûrunu hiç kimse kendisi kadar güzel ifâde etmeye muktedir olamamıştır:

"İnhinâ, tavk-ı esâretten girândır boynuma, fikri hür, irfânı hür ve vicdânı hür bir şâ'irim."

Fikret, esâsen yaratılışında bedbîn idi. İstibdâd devrinin bu bedbîne de tesîri azdır. Çünkü Meşrûtiyetin i'lâmı ve memleketin hürriyete kavuşuşu, Fikret'teki bedbînliği ta'dîl etmemiştir. Binâenaley, bu noktadan onu en iyi ta'rîf etmek için ona, "ezeli nâhoşnud" denilmiştir. Fikret'in bütün arkadaşları Meşrûtiyetten sonra memleketin birer mühim mevki'ne sâhip oldukları halde o nesilden yalnız iki kişi, ikbâl güneşine karşı yüzlerini değil sırtlarını çevirmekle mukâbele ettiler: Fikret ve Mehmed Raûf.

Edebiyat-ı Cedîde zümresi, eğer mesâ'isinde bir ittîrâd-ı tam göstermişse, bunu doğrudan doğruya zümrenin res-i kârında bulunan Fikret'e medyûndur. Fikret'in muntazam mesâ'îsi temîz ve selim zevki ve arkadaşları üzerindeki kuvvetli hâkimiyeti, onları yürüdükleri yolda, sendelemeden dâ'imâ vikâye etmiştir. Fikret, çok kuvvetli bir insandır. Âsârlarının ta'rîzi, dirah-ı meyvedâr üzere mısra'ı, onun uğradığı levh ü teanni çok güzel gösterir. Bazıları Fikret'e rahatsız dediler, bazıları onu tekfir ettiler. Onun hakkındaki bu iki hükümde ağır ve insâfsızcadır. Onun lehdârları ve 'aleydârları yalnız bir noktada ittîfâk etmişlerdir: Fikret, temîz ve büyük bir insan olduğunda... Bu, gayr-i kâbil münâkaşadır. O, büyük ve temîz doğdu, büyük ve temîz yaşadı, büyük ve temîz olarak öldü.

Bugün onun kenâr-ı kabirinde toplanan perestîşkârları, onun ölüsüne karşı gösterdikleri bu kıymetli alâka ile onun rûhunu şâd, fakat aynı zamânda insâl-i âtûyeye de yüksek bir ders-i vefâ vermektedirler.

"Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş"

O işte bu hoş sadâyı bırakmaya muvaffik olanlardan biridir. Ne mutlu ona!

Bugünkü ihtifâl

Fikret'in sene-i devriye-i vefâtı münâsebetiyle her sene olduğu gibi büyük şâ'irin bugün de mezârı başında toplanacak olan kadirşinâs gençlik, Fikret'in ufûlüne gözyaşlarını dökecekler ve gençliğin büyük ve asîl şeylere olan merbûtunu izhâr edeceklerdir. Bu sabah, köprüden sâ'at dokuz buçukta hareket edecek olan Haliç vapuru, Fikret'in perestîşkârlarını Eyüp'e götürecektir. Üstâdın mezârı, sâ'at on buçukta ziyâret olunacak, nutuklar söylendikten sonra Fikret'in güzîde bazı şî'irleri okunacaktır. Büyük şâ'irin

hayâtını, geçirdiği Rumelihisarı kayalıkları üzerindeki Âşiyânı, öğleden sonra ziyâret edilecektir.

Filorinalı'nın hitâbe-i edebîsi:

Dört, beş seneden beri "Fikret" ihtifâlîni, bilfiil idâre eden Filorinalı Nâzım'ın, uzak yerlerden Eyüp'e gelmek isteyenlerin vürûdunu teshîl için bugün Fikret merhûmun mezârında okuyacağı "hitâbe-i edebîye"yi badel-zuhr sâat üçte irâd ve kerîmesi Aliye Meliha Hâmide yüz mısralık şiirlerini ezber-i inşâd edeceği gibi bu ihtifâlde bulunacaklara-Fikret merhûmunu şâd etmek için-merhûmun müşârünileyh mahdûmu Halûk Bey'e âid bazı kıymetdâr hâtîrât-ı umûmîyesi de tevzî' edilecektir.

3.15. Eğitim Meselesi İle İlgili Yazılar

3.15.1. Bulgaristan Türkleri

Bulgaristan'daki Türk mekteblerinin asr-ı hâzır-i ihtiyâcâtından çok geride olduğunu, bir mahallî gazetede okuyoruz. Bu refikimizin ifâdesine göre Türklerden alınan umûmî maârif vergisinden Türk mekteblerinden hissesine az bir şeyi isâbet ettirdiğinden bu mekteblerin hâli, pek fenâlaşmış, muallimlerin ise zarûret içinde yaşamak iktidârları bile kalmamıştır. Bu mekteblerden bazıları da kapanmak üzere imişler.

Bulgaristan'da, Bulgar mekteblerinin tekemmülüne pek ziyâde gayret edildiğini biliyoruz ve görüyoruz. Oradaki Türkler de o vatanın vatandaşları olduğu için ilim ve irfândan onların da hissedâr olmaları, hakkın muktedâsıdır. Bulgarların ilim ve marifet sâhibi olmaları ve diğer taraftan vatandaşların bir kısım-i mühimî olan Türklerin maârifsiz kalmaları, Bulgaristan için amelî bir faydayı intâc etmez. Ben kendim Bulgarsitan'da iken hangi mevki sâhibi bir Bulgar'la görüştüm ise bana Türklerin sıdk ve istikâmetini medh ve senâ etti. Hatta Zirâat Bankasından para istikrâz eden Türkler içinde, bu parayı sû-i niyetle yemiş ve ödememiş bir ferde bile tesâdüf edilmediğini işiterek müftehir olmuş idim. Türklerin maârifçe ileri gitmeleri, Bulgaristan için millî ve vatanî bir hizmet olur. Buna şüphem yoktur. Çünkü bugünkü terakkîyât-ı beşeriye câhil bir halk ile ne idrâk olunabilir, ne de istihsâl olunabilir. Türklerin câhil kalmasıyla, Bulgaristan'ın mesâî-perver bir uzvu muattal kalmış olur. Bulgaristan'ın bunda bir kârı olabilir mi? Türkler sâhib-i malûmât olursa Bulgarların ondan bir korkusu olacağını farz etmek kadar sâdedlik olamaz. Vaktiyle Türkiye'deki Hıristiyanlar, maâ't-teessüf hârice sadâkat gösterdiler. Çünkü onları hâric teşvîk ediyordu. Aisevî Din ve milletinden olan bu müşevviklerin tesvilâtı idi ki buradaki

Hristiyanları igfâl ediyordu. Bulgaristan'daki Türkleri, Türkiye'deki gayr-i Türklere kıyâs etmeye imkân var mıdır? Evvel- emrde Türkler sâdık insanlardır. Buna bütün târîh şâhiddir. Bu gibi harekâta onların terbiyeleri müsâid değildir. Sâniyen, onları teşvîk edecek bir Türk hükûmeti yoktur. Bugünkü Türkiye'nin gâyetle muayyen ve vâzıh siyâseti vardır ve o siyâsetin bir de coğrafyası vardır. Bugünkü Türkiye hiçbir komşusuna taarruz etmeyi hâtırına bile getirmiyor. Çünkü öyle bir taarruz onun çizmiş olduğu millî siyâsete sığmaz. Biz kendi hudûdumuz dâhilinde terakkî etmek için çalışıyoruz ve komşularımıza da dâimâ en iyi bir komşu olacağız. Kimsenin mal ve mülkünde gözümüz yoktur. Sofya'da Türkçe neşrolunan "Bulgaristan" gazetesinin maârif meselesine dâir olan fıkralarından birkaçını bir vech-i âtî iktibâs ediyoruz:

"Bulgaristan'da siyâsî bir vatan evlâdı sıfatıyla yaşayan Türkleri, maâriften başka hiçbir şey alâkadâr etmez. Bu, uslu ve nâmûslu efrâdın her türlü endişeleri gönüllerinin samîmî heyecânlarıyla yalnız mekteb ve maârif işlerine takılmış duruyor ve yalnız mektebinde ve maârifinde hayırlı bir yeniliğe mazhar olmak ümîdiyledir ki alnından boşalan zahmet terleriyle topladığı paraları "devlet vergisi" nâmı altında âdil hükûmetin dâhiliye, adliye ve mâliye dâirelerine sevine sevine ödeyip duruyor. Meclisteki millet vekîllerinden hiçbiri bugüne kadar Türk mekteblerine tahsîs edilen îânelerin çokluğundan veya azlığından düşmanca ağız açıp lakırdı söylememiş, hiçbiri Türk mekteblerine tahsîs olunan para için "çoktur!" dememiştir. Bunu şükânla anmaya mecbûr olduğumuz gibi evvelki sene Türk mekteblerine tahsîs edilen îânenin azlığını mevzu-i bahs ederek sâatlerce söz söyleyen Pravadi'nin kıymetli mebûsu GuspodinViladislav Marinof da şu dakîkada umûm Türk milletinin en sâf ve en masûm duygularına tercümân olarak en samîmî şükân ve muhabbetlerle bir kere daha anarız...

Türk milleti ne istiyor? Mekteblerinin asr-ı hâzîre uygun sistemler dâhilinde yükselmesini ve kuvvetleşmesini değil mi? Türk mekteblerinden tam ve mükemmel tahsîl görerek yetişecek olan gençler ne olacak, vatandaşlarımızın cemiyet hayâtında faydalı birer unsur değil mi? Bir mektebin açılması, kırk hapishanenin kapanmasına bedelse ve Türklerin şimdiki hayâtında itâat ve sadâkati defaât ile tecrübe edilmiş ise onun biricik isteği olan mekteblerini gözden uzak tutmamak insanlığın, adâlet ve fazîletin icâbından değil midir? Plone Türk mektebi on gün sonra sûret-i mutlakta kapanma tehlikesine marûz. Razgrad Mekteblerinin yine aynı derd yüzünden kapandığını gönüllerimizin olanca ızırâb ve tesîriyle okumadık, işitmedik mi? En büyük kasabaların birçoğunda muallimlerimiz beş

parasız çalışmakta, tâkat-i beşer fevkindeki kahramânâne tahammülleriyle evlâd-ı milleti birer birer çapulcu olmak netîcesinden kurtarmaya savaşmaktadırlar. Zavallı köy muallimleri birtakım sefil ve bâr-ı tizân haşarât ellerinde kalmış köy sandıklarından para alamayarak yarı aç yarı tok Eyübâne bir sabır ile cehâleti boğmaya ve Bulgar eline sözden anlar, sâdık ve sâhib-i nâmûs yeni bir nesil yetiştirmeye çabalyorlar. Türk milletinden her sene alınan maârif vergisinin dörtte birini olsun Türk mekteblerine zarûret ve sefâletine karşılık tutacak olsa asla şüphe edilmesin ki mekteblerimiz hakîkaten birer menba-i ilm ve irfân olacaklardır."

Ahmed Cevdet-Bulgaristan Türkleri-İkdâm-10462-15.Zilkade 1344 Cuma-28.05.1342-s.1

3.15.2. Dârü'l-Fünûn

Dârü'l-Fünûn, nihâyet mecliste etraflı bir sûretle mevki-i müzâkereye kondu. Giresun Mebûsu Hakkı Târık Bey'e memleket nâmına teşekkür olunur ki meseleyi tedkike sâik olacak bir vaziyet ihdâs etti.. Daha doğrusu zaten mevcûd olan vaziyeti iyi teşhîr etti. Fi'l-vâki, İstanbulDârü'l-Fünûnu'nun hâli bir özenti idi. Müessesesi-i ilmiye idâresinin sağlam bir temel üzerine ik'âd-ı vazîfe-i ilmiyesinin hallinden cereyân eden müzâkerât esnâsında çok garîb hakîketler itlâ-i müyesser olmuştur.

Dârü'l-Fünûn işiyle gazetemiz biraz meşgûl oldu. ve bu husûsda düşündüklerinden bazılarını söyledi. Biz, Dârü'l-Fünûn emânetini bu idâre için lüzûm-i bedîhi olan ihtisâsa bî-gâne gibi görüyor idik. Zirâ pek mühim mesâil karşısında nazar-ı dikkatimize çarpan hareketsizliğe başka bir manâ veremiyor idik. İrfân-ı milliye, büyük bir cemiyet-i milliye galeyâna getirerek hizmet eden Dârü'l-Fünûn müessesesini biz burada sönük görüyor idik. Halbûki orasının, kendisine havâle olunan vazîfeyi hüsn-i ifâ edebilmesi için millet, iktidâriyenin fevkinde fedakârlıklardan çekinmiyordu. Müessesenin çıkardığı talebeden her birine milletin sarf ettiği para hayliden hayli yüksek idi. Bâ-husûs servet-i milliyemizin derecesine bakılınca verdiğimiz tahsîsâtın en doğrusunu söyleyeceğiz ki bu kadar paraya mukabil orada şimdikinden çok ziyâde netâyici istihsâl olunur. Bizde âlâyîş merâkı biraz ziyâdededir. Meselâ Lozan'daki eski Dârü'l-Fünûnu insan gördüğünde bu kadar ulemâ ve fâzılanın o odalarda nasıl kesb-i ikmâl etmiş olduğuna birdenbire zâhiren hayret eder. Halbûki âlâyîşten değil. Bir Dârü'l-Fünûnun zâhiriyyâtı ne olursa olsun orada tedrisât mükemmel olmadıktan sonra ne yapsa boştur. Lozan'ın o eski Dârü'l-Fünûnunda ise mesned bu ve bu gibi bir muhakkak tahrîr-i ders okutmuştur. Ale'l-umûm bizim emr-i irâdedeki prensibimiz zâhiriyyât için musârif ihtiyâr etmekten çekinmektir. Çünkü servet-i

umûmiyemiz zâid masraflara mütehammil değildir. Güzellik pratik olmayan teşkilât dahi bizim için muzırredir. Hem beyhûde yoruluruz, hem beyhûde zamân ve para sarf ederiz. Asırlardan beri binâlarını kurmuş olan mütekâmil ve zengîn milletlere benzeyeceğiz diye çırpınmak beyhûde yorgunluğa mûcib olur. Malûm ya, Dârü'l-Fünûnların şöhretleri, müderrisleri yüzündendir. Dârü'l-Fünûn fihristinde muhtelif ve mütenevvi ulûm ve fûnûn esâmisinden ziyâde müderrislerin isimlerini araştırmak Avrupa'da âdettir. Ne kadar talebe vardır ki meşhûr bir müderristen istifâza birkaç ay diğer bir şehrin Dârü'l-Fünûna devâm ederler. Bizim Dârü'l-Fünûnumuzun listesinde çok ders ismi vardır. O kadar ki bunlar için kâfi mikdârda talebe bile bulunamıyor. Binâen-aley boş yere Dârü'l-Fünûn masârife boğuluyor.

Dârü'l-Fünûnumuzun gerek idâresi, gerek tedrîsâtı dolayısıyla söyleyecek çok sözümüz vardır. Fakat bunlardan birtakımının tekrarını Hakkı Tarık Bey'e bırakıyoruz. Bizim Dârü'l-Fünûn ne gibi ulûm ve fûnûn ihsâsında bir şöhret kazanacağı şimdiden kestirilemez. Fakat şimdiden dikkat etmeli de Dârü'l-Fünûnumuz, memâlik-i mütemeddine müessesât-ı ilmiyesi arasında bazı şuaât için ayrı bir şöhret iktisâb etmelidir. Şâyân-ı dikkat değil midir ki tıbbiye fakültemiz bir asrî mütecâviz zamandan beri mevcûd olduğu hâlde oradan Avrupaca şöhret iktisâb etmiş bir zât yetişmiş olduğunu der-hâtır edemiyoruz. Bu şâyân-ı teemmül bir noktadır. Bir asırlık tedrîsât sayesinde neler peydâ olurdu. Fakat maatteessüf, bilemeyiz. Sebebi nedir, mekteb-i tıbbiyemizde siyâset merâkı, ulûm ve fûnûn merâkını geçiyor. Bu mektebde dâimâ mevzûnun hilâfında vâhî iştigâlât görülmüştür. Bundan sonra Dârü'l-Fünûnumuz hiç olmazsa elsîne-i tûrâniye husûsunda şöhret kazanmalıdır. Halbûki Dârü'l-Fünûnumuzda nâil-i inkişâf olamamıştır.

Gönlümüz ister ki bir Mısırlı Mustafa Nûreddin Bey de bizim Dârü'l-Fünûnumuzda bulunsun. Ben kendimce derim ki Dârü'l-Fünûn heyet-i tedrîsiyesi memleketin ahvâlini, ihtiyâcâtına nazar-ı dikkatten geçirerek bizim terakkiyatımız, ne gibi şuaâtta mesâîyi istilzâm ediyor ise ona göre tertibâtta bulunmalıdır.

Ahmed Cevdet-Dârü'l-Fünûn-İkdâm-10079-30.Ramazân1343 Perşembe-23.04.1341-

23.04.1925 s.1

3.15.3. Dârü'l-Fünûnun Islâhı

Dârü'l-Fünûnun ıslâhı, sûret-i katiyede takarrür etmiş. Büyük bir müjde fi'l-hakîka darülfünûn ıslâhaeşit ihtiyâc ile muhtaçtı. Dârü'l-Fünûnun, şimdiki hâlde devâmı memleket için mûcib-i fayda olmaktan uzaktı. Nihâyet Giresun mebûs-ı muhteremi Hakkı

Tarık Bey de bundan bahsetti ve ıslâh lüzûmunu beyânda ısrâr etti. Yusuf Akçura Bey de bu husûsdaki teklîfi kabûl ettirdi. ve dün Dârü'l-Fünûn işiyle fiilen meşgûl olmak için İstanbul'a geldi.

Fikrimize göre Dârü'l-Fünûn üç cihetten muhtâc-ı ıslâhtır:

1 müderris, 2 mütederris 3 idâre... Eğer bizdeki Dârü'l-Fünûna Avrupa Dârü'l-Fünûnlarının vasf-ı mahsûsu verilmek matlûb ise Dârü'l-Fünûn müderrisliğini birtakım mühim kuyûdâta beheme-hâl tâb tutmak lâzım gelir. O gibi kuyûdât, nazar-ı dikkate alınmazsa Dârü'l-Fünûn bir tâlî-i mekteb olup kalır. Dârü'l-Fünûna kim müderris olabilir? İşte İstanbul Dârü'l-Fünûnun müstakbel mevcûdiyeti bu سوالin halline mütevakıftır. Eğer müderrislik bir kayda tâb değİLse, oraya, her kim olursa olsun, hangi mektebden çıkarsa çıksın, ne gibi ilimleri tahsil ederse etsin, müderris tayîn olunabilirse, İstanbul Dârü'l-Fünûnundan bâriken ilim intişâr edemez. Halbûki biz, Dârü'l-Fünûnun bir menba-ı nûr olmasına intizâr ediyoruz. Eğer bizim Dârü'l-Fünûnumuz da memâlik-i ecnebiyedeki gibi girilmesi güç, müstahkem bir hisâr vaziyetinde olursa işte o zamân Dârü'l-Fünûnumuz vardır diyebiliriz. Bir de nazar-ı itibâra alınacak şu nokta vardır:

Dârü'l-Fünûn programında ta'dâdı uzun sürecek birtakım ulûm ve fûnûn isimleri mezkûrdur. Fakat bu isimlerin ehlini bulmak imkânı yoktur. Lüzûmu var mıdır, bu da ayrı bir mesele. O hâlde mütehasşislar bulunasıya kadar bu gibi ilimleri Dârü'l-fünûda tedrîsten vazgeçilmelidir. Bizim mütâlaamıza göre bî-hak tedrîsât ifâ edebilecek iki fakülte vardır: 1 hukûk, 2 tıb. Diğer malûmâtı, bî-hak tedrîs ettirmek pek güç olsa gerektir. Tedrîs de güçtür.

Necmeddin Sâdık Bey, kitâb yazabilmek için Türkçede kelime yokluğundan şikâyet ediyor idi. Burada bir سوال vârid olur: Yazı için kelime yoksa takrîr için var mı? Bunun ikisi ayrı ayrı şeyler midir? Eğer Dârü'l-Fünûn müderrisleri kelime bulmaktan âciz kalıyor ise o hâlde derslerini bırakıp çıkmalıdır. Nâfile yorulmamalı hele talebeye anlatmak mümkün olamayacaksa bunun zararı daha büyük olur. Halbûki müderrisler derslere devâm ediyorlar. Bence kelime bulabilirler. Başka milletlerde nasıl yapmışlar ise bizde de öyle yapmalıdır. Kelimâtın nasıl vaz olunduğu hakkında ilmî usûl vardır. Eğer müderrislerimiz, bu usûle mürâcaat ederlerse kelime bulurlar. Fakat bunun için lisân da epeyce kuvvet ister. Bu kuvvete hâiz olmayanlar tabi kelime bulamazlar.

Fakat acaba noksanımız yalnız kelime midir? Dârü'l-Fünûn müderrislerinden her birinin Dârü'l-Fünûn tedrîsini görmüş ve nihâyetinde icâzet almış olmaları da şarttır. Yoksa bir

Dârü'l-Fünûnun birkaç sene kapısından girip çıkmakla müderrislik edilemez. Hem her medresede bir ihtisâs kuvveti olmak lâzım gelir. Yoksa meselâ biraz coğrafya derslerine devam ettikten sonra ictimâiyât tadrîsine kıyâm edilecek olursa böyle bir müderristen istifâde edilemez. İşte bizim Dârü'l-Fünûnumuzda bunun içindir ki istifâde temîn edilemiyor. Dârü'l-fünûda müderrislik edecek zât, bir Dârü'l-fünûdan mücâz alması şarttır. Eğer bizde böyle medreseler bulunamazsa, onlar yetişinceye kadar, bazı dersleri başlatmamak meskûtane bırakmak lâzım gelir. İşte Bulgaristan'da böyle yapılmıştır. Bir memlekette muktedir müderris yetişmedikçe Dârü'l-Fünûn açmak, biraz hakikatle istihzâ demek olur.

Mütederrisler, yani talebe. Buraya alınacak talebe için de bir itinâ-yı mahsûs lâzımdır. Bu sene bakalorya imtihanında cereyân etmiş olan ahvâl malûmdur. Bu şerâit dâiresinde alınan talebe için hakikî Dârü'l-Fünûn takrîrlerinden müstefid olmak mümkün olamaz. Bundan başka Dârü'l-Fünûna girecek talebenin muâyenen sıhhiyelerine son derece dikkat edilmelidir. Selâmet vücûdu olmayanları Dârü'l-Fünûna almaktan büyük faydalar iktisâb edilemez. Hatta ben bu muâyenede tedkikat-ı hâzireyi dikate alırım. Yetiştirmek istediğimiz talebede bir zayıf, bir ırsî hastalık, avârız olmamalıdır. Bu çok pek çok itinâ edilecek bir keyfiyettir. Bazen birtakım ahvâl karşısında bulunabilir ki insan hayrette kalır. İşte o gibi ahvâl bir tereddidi netîcesidir. Bu gibi insanlardan hiçbir intizâm-ı ictimâî beklenemez. Mahkemelerin de önlerine gelen erbâb-ı cürmü bu nokta-i nazardan mütâlâa etmeleri lâzım gelir.

Ben Macaristan'da ikâmet ettiğim zamân oranın ulemâsından bir zât, yeni adamları sahîhü'l-vücûd köylü çocuklarını terbiye etmek sûretiyle yetiştirdik. Biz bundan çok fayda gördük demiş idi.

Ahmed Cevdet-Dârü'l-fünûn Islâhı-İkdâm-10034-13.Şaban 1343 Pazartesi-09.03.1341-09.03.1925-s.1

3.15.4. Dârü'l-Muallimînler

Gazetelerimizden birinin muharriri maârif vekîliyle birlikte tren yolculuğu ediyor. Bi't-tabî maâriften, mekteplerden bahsolunuyor. Vekîl Necati Bey, şu sözleri söylüyor: "Her şeyden evvel muallim yetiştireceğiz. Eskiden her vilâyetin dârü'l-muallimîni vardı. Bunları idâre-i husûsiyeler idâre edemeyince adetleri yirmi beşe indirilerek muvâzene-i umûmiyeye alındı. Bu yirmi beş dârü'l-muallimînin memlekete verdiği muallim mikdârı iki yüzü geçmez. Halbûki bir tek tek dârü'l-muallimîn açıyoruz. Dârü'l-muallimînler mikdârını on

olarak tesbît edeceğiz. Dikkat ve ehemmiyetimizi teksîf ederek tatbîkâtıyla, laboratuvarlarıyla bi'l-umûm levâzımıyla ve en muktedir muallimleriyle adetleri daha mahdûd müesseseler elbette şâyân-ı tercihtir. Bu münâsebetle maârif-i umûmiye kânûnuna geçiyoruz. On senelik program... Makamdaki şahısların tebeddülünden müteessir olmayacak devamlı bir program"

Bu sözlerin içinde en ziyâde gözüme çarpanı yirmi beş dârü'l-mualliminîn memleketine verdiği muallim mikdârının iki yüzü geçmediği hakikat-i müdhişesini nâtık olan sözdür. Yani yekûn iki yüz olmuş olsa be-her her dârü'l-muallimînden ancak sekiz kişi çıkabiliyor. Bu hakîkatin karşısında ben eridim kaldım. Vâkıa biz Dârü'l-fünûdaki muallimlerin mikdârıyla çıkan talebenin adeti arasındaki farkın dâimâ tesîrâtı altındayız. Sarf olunan para ile onun semeresi olan tahsîl yekûnu, beyninde ne kadar zihin yorsak, ne kadar zengîn olsak yine değerli bir nisbet bulamıyoruz. Fakat biz Dârü'l-fünûdan ziyâde dârü'l-muallimîne ehemmiyet vermek isteyenlerdeniz. Zirâ bize asıl mevzû-i bahs olan birinci ve ikinci derece mekteplerdir. Dârü'l-Fünûn tahsîlindeki noksan kabil-i telâfîdir. Fakat bir yenilerde?... Düşününüz ne bedbahtlıktır, biz dünya yüzündeki medenî memleketlerin hemen hemen en fakiriyiz. Dişimizden tırnağımızdan arttırdığımız paranın maârife mahsûs kısmı böyle bâd-ı hevâ giderse bizim için bu ne büyük mahrûmiyettir. İşte meydânda bir netîce var: Yirmi beş dârü'l-muallimînden iki yüz muallim ancak çıkabiliyor. Her dârü'l-muallimîne bu zavallı milletin kesesinden ne kadar para verileceği düşünölsün. Bu fedâkârlık, o milletin beklediğinin yüzde birini bile vermiyor. Bu az felâket değildir, fakat acaba bu kısırlığın bu çoraklığın sebebi nedir? İşte tedkik edilecek madde budur. Bunu tedkîk ettikten sonra yapılacak çâre de düşünölüyor. Maârif vekîli beyin en ziyâde nazar-ı dikkatini celb eden keyfiyet bundan böyle dârü'l-muallimînlerin mükemmelliyeti meselesidir. Dârü'l-muallimînlere talabe neden geliyor, meselesidir. Dârü'l-muallimînler leylîdir. Talebeden ücret de almazlar. Yiyecek içecek de bedelsizdir. Diğer taraftan memleket muhtâctır. Bugün bir insanın karnını doyurabilmesi epeyce para sarfına muvaffıktır. O hâlde niçin dârü'l-muallimînlere iltifât edilmiyor? Acaba? Şimdi biz gördüğümüzü haber verelim. Bazı kıymetli muallimler biliyoruz ki bunlar muallimliği terk ile başka mesleklere girdiler ve giriyorlar. İstanbul'da lisenin hikmet muallimi tebdîl-i meslek etti şimdi muallim bulunmuyor, muktedir kimse gelmiyor ki... İşte yalnız bu vaka aradığımız esbâb-ı tayîn edebilir. Demek ki muallimlik mesleği istikbâli olmayan bir meslektir. Diğer resmî mesleklerde bulunanlar muallimlikten gayrı diğer resmî mesleklere intisâb edebiliyorlar. Muallimler ise edemezler. Bir de muallimlerden işitiyoruz ki

mektepten çıktıktan sonra muallim olmak bahtiyarlığına hemen nâil olamıyorlarmış. Fransa'da bir kâide varmış, dârü'l-mualliminden çıkan bir talebe bir yere tayîn olunsunlar olunmasınlar, maâşları işlemeye başlarmış. Muallimlerin bizde aldıkları maâş da onları teşvîk edemiyor. Bu adam tehîl edecek olsa, aldığı ve alacağı maâş âilesini iâşeye kifâyet edemiyor. Birkaç kere yazdığımız gibi bugünkü gençliğin hayât felsefesi bizim anlayacağımız gibi değildir. Fransız erbâb-ı telîfinden Fransua Morbak, "Genç Adam" isminde bir roman yazdı. Bunda avâmil-i ictimâiye ne güzel teşrîh ediliyor. Bugün genç dediğimiz insanların maîşet-i ictimâiye hayâtındaki müdakkıkâne yazılıyor. Harb-i Umûmî'den sonra yaşamak hakkındaki telakkiyât ne vech ile değişmiş. Müellif diyor ki bugünkü genç, ömrün ne kadar çabuk sönüp gittiğini de görerek yaşadığı dakikalardan mümkün olduğu kadar istifâde etmek istiyor. Onun beklemeye sabrı yoktur. Mösyö Fransuva'nın Avrupa'da tasvîr ettiği gençlik inşallah bizde yoktur. Kendim genç olmadığım için bugünkü gençlik âleminin o sâf mümeyyizesi ne olduğunu bilmem. Onun için inşallah bizde yoktur diyorum. Müellif, Avrupa'daki gençleri pek ziyâde tenkîd ediyor. Müskir ve muhaddir (kokain gibi) mevâdı kullanıyorlar. Zihnen de inhitâta dûçâr oluyorlar. Bir taraftan da mümkün olduğu kadar eğlenmek ihtiyâcı artık mesâiye vakit bırakmıyormuş. Maddiyât çok galebe ediyor. Biz kendimizi onunla benzetemeyiz. Fakat yaşanan dakikalardan eğlenceler ile istifâde etmek merâkı sirâyet etmemiş bir memleket yoktur. Herkes Harb-i Umûmî'de çekilen sıkıntının acısını çıkarmak istiyor. Kendimizi de büsbütün istisnâ etmeyelim. Nihâyet biz de insanız ve nihâyet biz de harekât-ı umûmiyenin kuve-i câzibesine marûzuz. Bâ-husûs yaşadığımız yaşamaktır, sana ısmarladılar mı bu yalan dünyayı diyenler bizde de öteden beri pek çoktur. Bu münâsebetle yeni geçenki fikrimizi tekrâr edeceğiz. Dârü'l-muallimînleri büyük şehirlerden uzakta yapmalı ve dârü'l-muallimîn talebesi ikmâl-i tahsîl ederken sonra beklemeyip be-heme-hâl bir yerde tayîn olunmaları taht-ı temîne alınmalıdır. Oraya girenler âtîlerinden emîn olmalıdırlar. Bu temîn olunmadıkça dârü'l-muallimînlerde vesâit-i tahsîl ne kadar mükemmel olursa olsun oraya giren çok bulunmaz. Bir de ibtidâî muallimlerini köy hayâtıyla melûf olan köylü çocuklardan yetiştirmek ve onları laboratuvarlarda değil, tarlalarda işgâl etmek bu milletin ihtiyâcına daha ziyâde tevâkkuf eder.

Ahmed Cevdet-Dârü'l-muallimînler-İkdâm-10383-23.Şaban 1344 Pazartesi-08.03.1342-

08.03.1926-s.1

3.15.5. Dârü'l-Fünûn'a Âit

Haftalık "Meslek" refikimiz Dârü'l-Fünûn'u tenkîd ediyor, etmiş ve demiş ki:

"Bi'l-hâssa hukûk, târih ve edebiyat fakültelerinin ittifâk edecekleri yegâne bir vazîfe vardır: Türk milletine birtakım gâyeler göstermek, onun bugün her vakitten ziyâde korkunç buhrânlarla türlü hayâtı için muayyen bir manâ ifâde eden bir model gösteren tek bir kelime söylemek!.. Siz, Dârü'l-Fünûn rûhunu temsîl edersiniz ki orası, Türk milletinin uğradığı maddî ve manevî buhrânlara karşı sadece lâ-kayd kalmıştır.

Bütün Dârü'l-fünûda bir şey eksik: Türk milletine, 20. asır milletine mahsûs bir istikâmet tayîn edebilmek kudreti, yani Dârü'l-Fünûnun yegâne vazîfesi ve sebep ve hikmeti!.."

Dârü'l-Fünûn müessesesi hakkında birkaç seneden beri, nazar-ı dikkat celb etmekten hâli kalmamış idik. Dârü'l-Fünûn unvân-ı mutlakı için sarf olunan yaralara, orada geçen hayâta acıyor idik. Nihâyet Âkil Muhtâr Bey, şâh-ı eser ıtlâkına sezâ bir risâle neşriyle Dârü'l-Fünûnumuzun ne mertebe muhtaç ne mertebe ıslâh bir müessese olduğunu ve AvrupaDârü'l-Fünûnlarında tadrîse memûr olan müderrislerin ne gibi şerâit ifâ ederek Dârü'l-Fünûn kürsülerine çıktıklarını gâyetle hamiyetkârâne ve vâkıfâne beyân etmişti. Bu risâlenin bazı ferarini iktibâs ederek gazetemizle neşretmiş idik. Âkil Muhtâr Bey'in risâlesi yalnız maârif vekâletimizin değil, bütün memleket-i efkâr-ı umûmiyesinin enzâr-ı dikkatini celb edecek mâhiyette idi. Hiç ses seda çıkmadı. Dârü'l-Fünûn, eski hâlinde devam etmeye başladı. Yalnız bir tebeddül oldu ki o da bu müesseseyi Zeynep Hâtem Konağı'ndan alıp eski harbiye nezâretine nakletmek.

Necmeddin Sâdık Bey, Meslek refikimize cevâb veriyor. Fakat doğrusunu söyleyelim ki biz bu cevâbı, söylenenleri ve yazılanları tasdikten başka bir mâhiyette görmedik.

Fi'l-hakîka, Dârü'l-Fünûnumuz, "Meslek"te denildiği gibi bir mevcûdiyet gösterememiştir. ve maa't-teessüf göstermekten de uzak bulunuyor. Bu neden böyle oluyor diye merak edenler Âkil Muhtâr Bey'in risâlesini okurlar ise o merâktan kurtulurlar. Bir dakîka olmuş, biz dahi Dârü'l-Fünûn teşkîl edelim demişler. Bunun için bir mekân bulmuşlar. Daha ne lâzım demişler. Dersleri ta'dâd eden bir cetvele lüzûm görülmüş, onu da doldurmuşlar. Ama müderris de lâzım olacak demişler. Fakat bir Dârü'l-fünûda tadrîs ve tadrîs için ne gibi şartlara riâyet edildiğini pek düşünememişler. AvrupaDârü'l-Fünûnlarındaki ahvâl ve şerâiti ne tahkîk ne de tatbîk edebilmişler. Çünkü bunun imkânı yoktu. Çünkü ne hars ne de zemîn-i hars mevcûd değildi.

Hani ya bazı kimseler vardır ki Avrupa'dan gelmiş yeni moda bir kostümü yaptırırlar. Fakat o kostümü yakıştırabilmek için iktiza eden şerâiti mukallid-i câmi olamaz. İşte biz de Dârü'l-Fünûnu böyle kabûl etmişizdir. Dârü'l-Fünûna girmek için icrâ olunan isbât-ı ehliyet, bakalorya imtihânlarının bu sene ne yolda cereyân etmiş olduğunu anlayabilmek için bu sene imtihânlara dâhil olmuş lise talebesinden bir efendinin, hocasına yazdığı mektûbun bir sûretini, bir vech-i âti aynen derc ediyoruz:

"Muhterem hocam,

Müsaade ederseniz size mensûbu bulunduğunuz sahâ-i ilmiyenin üzerinde kopan bir fırtınadan bahsedeceğim.

Uzun günlerden beri gazete sütûnlarında müstakil Dârü'l-Fünûnumuzun bakalorya imtihânı açacağını okuyordum. Ben de bu imtihâna, teşebbüs-i netîce ile epeyce uğraştım. İmtihânın, ciddî ve ilmî esâsâta istinâd edeceğini tahmîn ettiğimden dolayı olmalıdır ki günlerce yalnız bir sa'y ile uğraşıp durdum. Dârü'l-Fünûn emîni İsmail Hakkı Beyefendi'nin de gazete sütûnlarına in'ikâs eden beyânâtı tahmîn mi teyîd ediyordu. Diyordum ki "Bu imtihâna girmek şunun bunun haddi değildir." Hâlbûki yapılan imtihânlarımızdan edindiğim ihtisâsât, beni me'yûs ve ciddiyeti inkâra sevk etti. Buna delîl mi istersiniz?

Henüz imtihânların en buhranlı çağlarında bulunuyordu. Edebiyat imtihânı gibi fûnûnculara kâhir bir darbe şeklinde vârid olan sualler, ellerimizde daha bir gün evvel dolaşıp duruyordu (!) Daha başkalarının da böyle olmadığı nereden malûm?

"Fizik imtihânında, nezârete memûr beylerin, isteyenlerin kitâbları açmasına müsaade etmeleri imtiHanımızın ciddîyetine büyük bir delîl teşkîl etmez mi?! Mihanikin, kozmografya, hendese imtihânlarında yine memûr beylerin, "mihanik kitâblarını açmaya, müderris beyler müsâade etti. Sakınınız başkalarını açmayınız ha!" diye hitâb etmeleri de imtiHanımızın şiddet ve ciddiyetine dâir bir fikir edinmeye kâfi değil mi?

"Taşradaki imtihânların aynı gün ve aynı saatte yapılması lâzımeder idi, evet yapıldı. Fakat nasıl?.. Biz burada riyâziye imtihânı olurken taşrada lisân imtihânını geçiriyorken tabî'iyât imtihânıyla nasıl meşgûl oldular. Acaba bu tuhaflık hikmeti nedir?

"İşte hocam, vuzûhuyla anlatmak istediğim imtiHanımız, bu sûretle ve belki de daha fecî şekliyle cereyân etti. Günlerce derslerinizde sarf-ı mesâim benim için bir (hiç) olup gitti."

Şu mektûbu okuyunca imtihanların seyrine hayran olmuşsunuzdur, değil mi? Unutmayınız, İstanbulDârü'l-Fünûnuna giriliyor. Milletim ve memleketim için ne bedbahtlık!

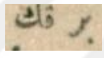
AvrupaDârü'l-Fünûnlarında müderris pâyesine ermenin şerâitini Âkil Muhtâr Bey, pek güzel izâh etmiştir. O şerâitin bizim memleketimizde, ifâ edilip edilmediğini, Dârü'l-Fünûnumuzun ahvâline vâkıf olanlar bilirler. Bizdeki Dârü'l-Fünûn müderrislerinden ekserisiyle lise muallimleri arasındaki farklar, göze çarpmıyor. Hâlbûki fark olmak lâzım gelir. Dârü'l-fünûda müderris olabilmek için bütün şerâ'iti câmi olan Dârü'l-Fünûnların tahsîlini bitirmek, mücâz olmak iktizâ eder. Hiç olmazsa, lisâniye olsun olmak lâzım gelir. Hele ikinci derece-i tahsîlin yukarısına çıkamamış olanlar, Dârü'l-fünûda asla ve kat'a müderris kürsüsüne oturamazlar. Acaba bizde nasıldır? Bizim fikrimizce, bizde ârû'l-fünûn müderrisliğinin bir mevkûf-ı aleyhi vardır ki o da hiç olmazsa AvrupaDârü'l-Fünûnlarından mücâz olmatadır. Biz, bu kadarla da iktifâ edemez idik. Hiç olmazsa şerâ'iti câmi, asıl Dârü'l-Fünûnlarda müderris muâvinliği yapmasına vâsıl olduk. Fakat bunu mümkün görmediğimizden, yalnız mücâz olmakla iktifâ edemiyoruz. Dârü'l-Fünûn müderrislerinden Necmeddin Sâdık Bey, itirâfâtında AvrupaDârü'l-Fünûnları gibi burada, meslek ve nazariye sâhibi müderrisler yetişemeyeceğini beyân ediyor. Müderris yetişmez ise talebe hiç yetişmez! Ne şimdi yetişir ne de bir asır sonra yetişir. Necmeddin Sâdık Bey birâderimize, bir noktayı beyân etmek istiyoruz. Tedrîs, müderrislik sahasında "sened-i talîm" denilen bir şart esâsı vardır. Bir müderris, müderris olabilmek için beheme-hâl, usûlüne tevfikeyen yetişmiş olan bir müderristen tederrüs etmek lâzım gelir. Öyle eline birkaç kitâb alıp ilmin bazı mübâhisine vukûf kesbetmekle müderrislik olamaz. Elde bir sened-i talîm ister. İşte AvrupaDârü'l-Fünûnlarında böyle yetişilir. Lisânisiye bile olamayanlar, yâhûd bu mutavassıt mektebden çıkanlar veyâ mensûbu olduğu bir şube-i ilimden başka ilme âid dersler verenler, bir Dârü'l-Fünûnun azraillerinden başka bir şey değildir.

Sözün kısası, bizim Dârü'l-Fünûnu sed ve bend edip, oraya sarf olunan ve verilen paraları, AvrupaDârü'l-Fünûnlarında, talebe yetiştirmeye tahsîs etmelidir. Böyle gidenler ne zamân orada şerâit-i matlûba dâiresinde ellerinde makbûl icâzetnâmeler ile doktoralar ile buraya avdet ederler ise ve bunların miktarı kâfi derecede ise işte o zaman, burada Dârü'l-Fünûn açmalıdır. Gelenlerin miktarı kâfi değil de yalnız bir şubede tedrîs edecek kadar

müderriyetmiş ise yalnız o şubeyi açmalıdır. Nasıl ki Bulgaristan'da ilk önceleri böyle yapılmıştır.

İşte yalnız ve yalnız o zaman Türkiye'de Avrupa ulûmunu tadrîs ve tederrüsüne muktedir erbâb-ı iktidâr ve üstâd yetiştirebilir. Evvelâ sarf olunan paralar, beslenen arzûlar hep boşa gider. Avrupa Dârü'l-Fünûnlarına yüz tane seçme talebe göndermiş olsak senede vereceğimiz para yüz yirmi bin lirayı tecâvüz etmez. Bunun yarısı matlûba muvâfık -ı zuhûr etse elli tane âlim-i sâhib oluruz. Fakat bizde bu hesâbları yapan nerede?

Bizim inâ'iyetimizi müftehir eyleyen, yalnız esâssız gurûrlardır. Tekâmül ve terakkî etmemiş milletlerin hâli böyle olur. Necmeddin Sâdık Bey, Dârü'l-Fünûnumuzun ilim ve hakikat aşkını uyandırmaya muvâffık olacağından emîn değil! Bu aşkı, binâlar değil, müderrisler, muallimler ilhâm eder. Bizde ise binâlarla, parkelerle işigâl ediliyor. Bir âbide-i milliye gibi üzerine titrenilen eski, Lozan Dârü'l-Fünûnu binâsını görselerdi, Dârü'l-Fünûnlarda, binâdan evvel müderrisler lâzım olduğu hakikatine vâsıl olurlardı. Zâhiri âlâyîşle Dârü'l-Fünûnlar mevcûdiyet kazanamazlar.

Mademki bizde meslek ve mazariye sâhibi adamlar yokmuş, elbette biz de ilm ve hakikat aşkı uyanamaz. Avrupa'yı bir , bir zamânlar ulemâ-yı İslâmiye mütebahhirlerinin menşei olan Maveraünnehir'de yetişmiş ve müellefâtıyla şarkı tenvîr etmiş olan müşâhir işte o zaman, o aşkın şâkirdâne mülhemlerine büyük fâzıla olduğunu görür ve öğreniriz.

Ahmed Cevdet-Dârü'l-Fünûna Ait-İkdâm-9974-12.CA.1343 PRŞ.-08.KS.1341-08.01.1925-s.1

3.15.6. Maârif Müfettişleri Kongresi

Evvelki gün, Konya'da Maârif Vekâleti müfettişlerinin bir kongresi mün'akid, olmak lâzım geliyordu. Bütün maârif müfettişleri bu kongrede ahz-ı mevki edeceklerdir. Kongrenin hedefi, evvelâ-ihtisâsın yani tedrisât müfettişlerinin lüzûmunu, ikincisi de müfettişlerin müşâhedât ve ihtisâsâtını münâkaşa etmektir. Kongreye maârif müsteşârıyla heyet-i teftîşîye reîsi de iştirâk edeceklerdir. Demek kongre resmîdir. Müzâkerâttan ameli bir netîce çıkmasına intizâr ederiz. Bu kadar müfettiş, bir araya gelip de beyân-ı efkâr ve müşâhedât edecek olursa elbette bütün kabiliyet-i tatbikiyeyi hâiz fikirler tezâhür etmek lâzım gelir. İsviçre'de güzel bir usûl vardır. Mekteb müdür ve muallimleri müşâhedelerini, tecrübelerini nâlık olmak üzere maârif dâiresine taleb üzerine, vazîfen her sene birer rapor gönderirler. Dâire de bunları bastırıp muallimlere ve müdürlere birer nüsha gönderdiği gibi

hâricden istenilenlere de dört frank mukabilinde satar. Maârif dâiresi raporlarından hangisini câlib-i ehemmiyet görür ise onu nazar-ı dikkate alır ve koyduğu yeni nizâmâtın mükemmel veyâ kusûrlu olduğunu o sâyede anlar. Bizde de müşâhedât ve tecrübeye bazen soruluyor. Fakat vârid olan mütâlaanâmeler neşrediliyor. Muallimler de birbirinin ne dediğine vâkıf olamıyorlar sanırım. Mütâlaanâmeler neşredildiği için maârifin sırtıyla alâkadâr olan efrâd-ı ahâlîde bi't-tabi keyfiyetten haberdâr olamazlar. Bizde çocuk çabalarının itirâzları yok zannetmemelidir. Biz, Aralıkta bu itirâznâmeleri alırız. Babalar, dâimâ yanlarında bulunan evlâdlarındaki kusûrları pek iyi görüyorlar.

Binâen aleyh Maârif Vekâleti, İsviçre usûlünü tervîc etse nâfi bir tedbîr ittihâz etmiş olur. Gönlüm ârzû eder ki Konya kongresinde hâmî olunan efkâr ve mütâlaât kısım kısım ayrıldıktan sonra hülâsa edilip neşredilsin bunların faydaları âm olur. Mekteb müdür ve muallimleri de teşrîhât vâkıf olurlar. Ben kendi kendime soruyorum, acaba ihtisâs müfettişlerine lüzûm var mıdır ve buna kabil icrâ mıdır? Zannediyorum ki hayır. Herhangi muallim tayîn olduğunu zamân-ı ehliyet ve ilmiye ve tadrîsiyesinin itirâzından sâlim olacak vech ile sâbit olması lâzımdır.

Bilhâssa bizde, dikkat edilecek nokta muallimin okuttuğunu ders için ihtisâs olup olmadığının tayînidir. Bir edebiyat muallimine riyâzî muallimliği tevcih edilmemelidir. Buna benzer sâir husûsât vardır. Vaktiyle muallim bir müsâbaka-i ciddiye ile tayîn olunursa artık onu sonra da araştırmaya lüzûmu yoktur. İdâre ve vazîfe tefîşine ise ihtiyâc vardır. Mektebin tarz-ı idâresi, tadrîsâtın ve muallimlerin intizâmı dâimâ nazar-ı tefîşde bulundurulmak gerekdir. İntizâm, disiplin meseleleri bence tadrîsât kadar ve belki ondan daha ziyâde mühimdir. Bizim için mebden terakkî, intizâm ve disiplindir. İklim ve havanın, ananenin tesîrâtı gayr-ı kabil-i efkârdır. Disiplinin bu gibi tesîrâta karşı kavî bir zımândır. Müfettişlerin raporlarında elbette münderec bulunacak terbiye ve istidâd ahlâkî ve manevî nukât nazarîde az mühim değildir. Bilhâssa mekâtib-i ibtidâye talebesinde dikkat edilecek zâhiren ehemmiyetsiz ve fakat bâtınen pek mühim noktalar vardır. Meselâ bir çocuğun defterinin temiz ve güzel olması, kitâbının yırtık bulunmaması o çocuğun ahlâkî zâtîyesini gösterdiği gibi mektebe gelen kız erkek çocuklarının temizliği, el yüzlerinin yumulmuş olması, mensûb olduğu âilenin derece-i medeniyetini gösterir. Bu cihette de çok itinâ gerektir. Bu sâyede anaların evlâdları ne vech ile telakkî ettiklerini öğreniriz. Memâlik-i ecnebiyede bilhâssa kız çocukları mektebe o kadar hirândâz, o kadar temiz üst baş ile giderler ki insan bunları gördüğünde içinde bir ferah duyar. Bir mekteb

idâresi sınıflara giren çocukların intizâm hâllerine çok dikkat etmelidir. Millet böyle yetiştirilir, fazîlet de böyle gelir. Bir milletin temeddününe en büyük şahid temizliktir. Temiz olmayan milletlerin temeddünde geri kaldıkları anlaşılır.

Birkaç kere çocukların birbiriyle oyun esnâsındaki tavır ve hareketleri benim ekseriyâ nazar-ı dikkatimi celb etmiştir. Memleketler için câlib-i dikkat ahvâlden biri de usûl-i muâşeretir. Çocuklara medenî usûl-i muâşereti öğretecek olan ebeveyn ise sâniyen mektebdir. Benim mekteblerden beklediğim yalnız ders değildir. Terbiye-i medeniyeyi de maârif müesseselerinden bekliyorum. Bu husûsta biraz aşağı derecedeyiz. Bunu itirâf edelim ki ıslâha muvaffık olalım.

Ahmed Cevdet-Maârif Müfettişleri Kongresi-İkdâm-10092-16.Şevvâl1343 Cumartesi-
09.05.1341-09.05.1925-s.1

3.15.7. Mekteb Kitâbları ve Harb Zihniyeti

Cemiyet-i Akvâm'ın ahlâkî ve manevî bir noktadan verdiği son bir karara memnûn olmakla beraber kendimizi müstehziyâne bir gülüşten mennetmeye muktedir olduğumuzu itirâf ediyoruz. Bu karar, çocuklarımıza mahsûs olan mekteb kitâblarını, muhâriblik zihniyeti uyandıracak vekâyî târîhinden uzak tutmaktır. İstiyorlar ki târîhlerde yalnız ictimâî, siyâsî ve iktisâdî hâdiselerden tecrîd kabil olur mu?

Tam Musul meselesi buhrânıyla âlemin meşgûl olduğu bir zamânda, şu karâr dediğimiz gibi bizi, bilâ-ihitiyâr güldürdü. Çok yazık ki Mösyö Çemberlayn, Cemiyet-i Akvâm'ın ârzûsuna muvaffık olarak yazılmış kitâblardan tederrüs edecek bir zamânda gelmiş! O gibi manevî mütâlaaları hâvî olan kitâbları okuya okuya nâzırlık mevkisine çıkmış olsaydı, Musul meselesinin hallinde nâzır mûmâ-ileyh daha insaniyetkârâne ve hakperverâne hareket eder, Nastûrîlerin tecâvüz ettirilmelerine hâcet kalmazdı! Eğer insâl-i âtîye bizden daha bahtiyâr çıkar ise hakîkten onlara gıpta ederiz. Fakat zannediyoruz ki muhâriblik zihniyetini yalnız mekteb kitâblarından çıkarmak kifâyet etmez, nâzırların okuyacakları kitâblardan çıkarmak lâzım gelir! Yâhûd bundan böyle İngiliz nâzırlarını büsbütün husûsî bir mektebde ikmâl-i tahsîl ettirmelidir. Türkiye'nin bî-hakk-ı muktezâsı mıdır nedir ki İngiliz nâzırları bize karşı hep muhâriblik zihniyetiyle isbât-ı vücûd ediyorlar. Bizim tarafımızdan şikâyet edilecek şahsiyet yalnız bunlardır. Loid George değil ki.. Onun gittiğine daha tamâmen sevinmeden karşımızda Mösyö Çemberlayn'ı görüyoruz. Her neyse biz Türkler ümîdsizlikten hoşlanmayız. Veleve ki ileride tahakkuk etsin bir gün İngiliz ricâlinin yeni kitâbları tederrüs ederek yetiştireceklerini düşünerek âtîde bizimle hak

nâmına muâmeleyi, sevecek İngiliz ricâl-i devleti zuhûr eder diye ümîdvâr bulunuyoruz. Gulva Gazetesi bu münâsebetle Türkiye'nin sansür zamânını ihtâr ederek sultanların, ne ihtilâllerden, ne sû-i kasdlerden bahsettirmediler ama bu yoldaki gayretler pek beyhûde idi, olacak oluyordu, diyor.

Fi'l-vâkî mekteb kitâblarında muhârebelerden, muhâsemelerden bahsedilmemekle beyne'l-düvel müsâdemelerin önüne geçilmiş olamaz. Hatta ihtimâl ki bu kitâbları sınıflarda tederrüs ettikten sonra futbola çıkan bir talebât muhâsımının ayağını gâlibiyetine mâni olmak için kızmakla rûhî bir serzeniş duymaz. Biz muhâriblik zihniyetine cevâz bile vermeyiz. Eğer o kitâblardan bilhâssa yalan ve iftirâ kalksa idi! Bu yolsa en büyük hasâra uğrayan Türkler olmuşlardır. Zîrâ Avrupa ve Amerika'da efkâr-ı umûmiyeyi aleyhimize çevirmek için kaç yüz defa iftirâ tarîkine mürâcaat edilmiştir. Musul'un son safhasında bile aleyhimizde bu silâhın istimâl edildiğini gördük.

Ahmed Cevdet-Mekteb Kitâbları ve Harb Zihniyeti-İkdâm-10224-04.Rabiülevvel 1344

Çarşamba-23.09.1341-23.09.1925-s.1

3.15.8. Şimdi Lâzım Olan Kitâblar

Telif ve tercüme için Maârif Vekâletinin tanzîm ettiği talîmât-nâmeyi gördük ki müellif ve tercümeler için pek müşfikânedir.

Bizim, elyevm ehemmiyet verdiğimiz cihet, kitâbların mâhiyet ve mündericâtıdır. Fi'l-hakîka, diyebilir ki sûret-i umûmiyede bizim işimize yaramayacak kitâb yoktur. kütübhâne-i millîde zamân-ı hâzıra yakışık alır pek mahdûd mikdâr âsâr vardır. Eskilerin muhteviyâtı eski zamân içindir ki o eserleri bugün okumakla memleketimizin terakkiyâtına hizmet edecek malûmât elde edilmiş olmaz. Bize lâzım olan kitâblar, yeni milletlerin, yeni ulûm ve fûnûna, harf ve sanâyiye dâir telîf ettikleri kitâblardır. İşte biz bu kitâbları okur ve onların mazmûnuyla amel edersek o zamân memleketi terakkî yollarına sevk edebiliriz. Bizde mevcûd olan eski dârü'l-kütübların hiçbirisi, bu milletin teceddüdü için yol açacak lüzûmu bizim önümüze koymaz. Bunlarda bulunan malûmât, sırf târîhidir. O eski müdevvinât, bu günkü asrî bir devlet halkının muhtâc olduğu şeyler değildir. Bugün, biz yeni tedkikata yeni iktisâfâta, bir devlet ve milleti manen ve maddeden zengin edecek ilim ve fen ve hürkat ve sanat yeniliğine muhtâcız. Hatta klasik denilen eserlerin de bize şimdi hiç mi hiç lüzûmu yoktur. Bunlar şimdi bizim için zevk ve sefâhat kabilindendir. Sevilerek mütâlâa edilebilir, hoşâ gider. Bir haz fikri duyulur. Fakat onlarla bugün bilgiler tedvîn edilemez. Binâen-aleyh onları da telîf ve tercüme ettirmek zahmetine

katlanmamalıdır. Maârif Vekâletimiz, hayli kitâb tercüme ettirmiştir. Bunların içinde iyi tercüme edilenleri de var. Maârif Vekâleti, kitâbların teksîri mecbûriyetini bi-hakkın hissetmiştir. Bu asrî mütecâviz bir zamândan beri bir tıp fakültesine sâhib olduğumuz hâlde elyevm elimizde tıbbâ dâir âsâr-ı cedîdesinin hiç biri yoktur.

Bize, şimdi ne gibi kitâblar lâzımdır? Bize lâzım olan kitâblar ale'l-umûm iktisâdiyâta, yeni tekniğe dâir kitâblardır. Hep maddî mi olacağız? Evet, bir gerekçe mi yoluna koyalım, iş yapmaya sâhib olalım, sonra fikrî tezehhürlerden hissedâr oluruz. Türklerin bütün felâketi, taarruzdan değil, sath-ı arzda duran menâbi-i hayâtiyeden istifâde etmeyi bilmemekten ileri geliyor. Etrâfımızı muhît olan vesâite bakıp duruyoruz. Hazîne-i fitratın açık kapılarından içeri elimizi sokup da servet-i müdehhardan hissedâr olamıyoruz. Bizden sonra gelenler, Ereğli kömürlerinden İstanbul halkının, yirmi asırda, nasıl olup da istifâde etmeyi bilememiş olduğunu anlayamayacaklardır.

Kitâblarla, konferanslarla, sinemalarla hatta romanlar ve hikâyelerle bu milleti öğretip ikâz etmeye bakmalı. Yapamadığımızın sebebi bilemediğimizdir. Biz, sanâyide, teknikte, iktisâdiyâta bu mertebede iken mücerredâta dâir olan kitâbları hiçbir fayda hâsıl olamaz. Sofrada çorba bile içmeden, en nihâyette doyduktan sonra yenilecek lezîz meyveleri tahayyül etmeyelim. Karnımız doysun, bu sâyede sağlam bir dimâğa mâlik olalım. Vereme tutulmamak, malaryadan tahlîs-i giribân etmek, sıhhî bir mesken edememek sıhhat ve âfiyete sâhib çocuklarımız için bilici bir gıza-i istihsâliyle vücûdumuzu muhâfaza edelim. Gürbüz, tuvâne, sağlam bir nesle vücûd verelim. Öte tarafını düşünmeyin. Şu kooperatiflere bir kere bakalım. Bunun teşkilâtına dâir en küçük memleketlerde ne kadar eserler neşredildi.

Ufacık Bulgaristan'da ise kooperatifler bütün memleketi kapladı. Bunların en muahharları bütün kooperatifleridir. Bizim rencberlerimiz dâimâ müşteriye intizâr vaziyettedirler. Fakat acaba bizde kaç kişi kooperatiflere dâir fiili mütehasısları tarafından yazılmış âsârı mütâlâa etmiştir. Bir kere bizde kooperatif teşkili için bir ictimâ münakid olmuş idi. Netîcesi görülemedi. Erbâb-ı ihtisâs yoktu.

Ben büyük bir kooperatif gördüm ki onun müdürü üç milyonluk bir servetin sâhibi idi. Sokakta o zâta tesâdüf ettiğinizde kolunda cüzdânıyla bir esnâf levhası kâni gidiyor zannedersiniz. O kadar zâhiriyyâtı gösterişten uzak bir adam idi. Bazen bürosuna giderdim. O zengîn ve aynı zamânda pek âkil olan adamın sâdeliği, yüksek masraflardan sâlim idâresi beni ne kadar düşündürmüştü. Bu adam, kooperatifler için ne kadar propagandada

bulundu. Kooperatiflerin rûhu idi. Bana da memleketimizde bu teşkîlâta kitâblarla ehemmiyet vermeyi tavsiye etmiş idi.

Ben, bir mektebde hayâtın güzergâhında hiç faydası olamayacak birtakım bilgilerle vakit geçirmekten ise meselâ kooperatifler teşkîlâtına dâir malûmâtı vermeyi tevcih ederim. Ale'l-umûm mekteplerde bir eski görgüye tâb olmanın asla tarafdârı değilim. Ben evvel-emirde memleketin ahvâlini düşünüyorum. Onun ihtiyâclarını, maddî ve manevî ihtiyâclarını nazar-ı dikkate alırım. İşte, mektebde, şâkirdânı ona göre talim ederim.

Ahmed Cevdet-Şimdi Lâzım Olan Kitâblar-İkdâm-10033-12.Şaban 1343 Pazar-
08.03.1341-08.03.1925-s.1

3.15.9. Tevhîd-İ Tadrîsât Mı?

Dünkü gazetemizde âtîdeki haberi intişâr ettik:

"İstanbul'da bulunan ecnebî mekteplerden bazılarında Hıristiyan talebe misilli Müslümân talebeyi de salı ve cumartesi günleri kiliselere götürerek Hıristiyanlığa âid mevzeler dinlettirildiğini ve dini noel şarkıları terennüm ettirildiğini haber aldık. "Bilhâssa Müslümân talebeyi buna icbâr edenler mezkûr mekteplerde muallim ve muallim muavinliği yapan Rum ve Ermeni hocalardır. Hatta bunlar kiliseye gitmeyen Müslümân talebenin mektebden tard edileceğini de Müslümân talebeye makâm-ı tehdide söylemekte imişler. Müteammim malûmâta nazaran, geçen sene her gün kiliseye götürülen Müslümân çocukları bu sene haftada ancak iki defa gitmeye icbâr ediliyormuş...

"Talebe kiliseye getirildikten sonra kendilerine dînî kitâblar tevzî edilmekte ve çıkarken geri alınmaktadır. Talebe, sekiz buçukta hazır bulunmadığı takdirde ahlâk numarası kırılmaktadır."

Eskiden böyle şeyler yapıldı elan devamı gösteriyor ki o mekteplerin nizâmât-ı dâhiliyesi değişmemiştir. Müslümân çocukları, Rum ve Ermeni muallimlerin icbâr etiklerini kabûl edemiyorum. Bu mektebin idâresine âid bir keyfiyettir. Muallimler, kendi kendilerine âmil olamazlar. Her neyse gelelim esâs meseleye:

Bu havâdisi, Türklerden kim okuduysa onu elbette bir düşünmek almıştır. Bu kadar fedakârlıklardan bu kadar gürültüler, patırtılardan sonra bu kadar dans talimlerinden sonra Türkiye'de Türk mektebinin lüzûmu kadar mevcûd olmayışı ve Türk çocuklarının ecnebî Hıristiyan mekteplerine gitmek mecbûriyetinde bulunmaları zannediyorum ki insanı düşünmeye sevk eden mevâddandır.

İşte bu havâdisi okuyunca insan Tevhîd-i Tedrîsât politikasının diğer bir memlekette görülüp işitilerek burada da tatbîki istenilmiş bir hayâl olduğuna kanî olur. Demek ki biz daha Tevhîd-i Tedrîsâtın ilk merhâlesinde bile değiliz. Lüzûmu kadar müessesât-ı maârif yok ki Tevhîd-i Tedrîsât mümkün olmayabilsin Dini Hıristiyan mekteblerine çocuklarımızın gitmek ve oradaki usûl ve nizâmâta riâyet etmek mecbûriyetinde bulunmaları, Tevhîd-i Tedrîsât devrine yetişmediğimizi gösterir. Burada asıl tuhafıma giden nedir bilir misiniz? Bizim mekteplerde şâkirdânın namâz kılmak emrinde şimdi bir mecbûriyetleri yoktur. Eski zamânlarda bu mecbûriyet vardı. Fakat şimdiki zamânda ibâdetin icrâsı ihtiyâra bırakıldı. Gençlere liselerden birinin bir memûru bana söylüyordu ki beş altı yüz şâkirdân içinde ancak on üç efendi namâza geliyorlar imiş. Fakat şu tâlî'e bakın ki bizim Müslümân mekteplerinde çocuklar ibâdet mecbûriyetinde bulunmadıkları hâlde Hıristiyan mekteblerine gitmeye ve kiliseye gitmeye mecbûr olurlar. Bu pek ibret-bahş bir hâldir. Bir tefrîte ifrâtla mukâbele gibi bir şey. Bizzat gördüğüm için hemen söyleyeyim ki memâlik-i ecnebîyede, mekteblerin terbiye-i ahlâkiye mebhasında ibâdet vardır. Hatta bazı mektebler vardır ki oraya diğer mezhepten bir Hıristiyan çocuğunu bile almazlar. Nasıl ki elli sene evvel İngiltere'nin avam kamarasına katolik mezhebinden mebûs kabûl olunamazdı. Halbûki Türkiye ilk meclis-i mebûsanına bilâ-tefrîk cins ve mezheb her azayı kabûl etti. Yine bizi mutaasib addederlerdi. Mektebin nizâmât-ı dâhiliyesine karışılmaz. Bu nizâmâtı, âdet, çocukların velilerine verip okuturlar. Onlar râzı olduktan sonra çocukları kabûl ederler. Acaba yukarıdaki fıkrada zikri geçen mekteblere evlâdlarını verenler, o nizâmâtı mütâlaa etmediler mi?

Bu mekteblere karşı söz söyleyecek miyim zannedersiniz? Hayır, asla hayır! Onların hiç kabâhatleri yoktur. Onların bir kânûnları, usûlleri vardır ki onlarda bu usûl-ı ahlâkiye vardır. Onlar ona göre hareket etmişler ve edeceklerdir. O mekteplerden dinî merâsim kaldırmak mümkün olamaz. Çünkü bu bir nevi propagandadır. Öyle ise kabâhat kimdedir? Çocukların babalarında ve velilerinde midir? O da değil, onlara da bir söz söyleyecek değilim. Çünkü onların tahsîl husûsunda ne kadar bedbaht olduğunu görüyorum. Herkes evlâdını tahsîl ve tedrîs ettirmeye mecbûrdur. Türk mekteplerinde bu maksad hâsıl olmuyor ise yâhûd Türk mektepleri kifâyet mikdârında değilse Hıristiyan ve frenk mekteplerinden istifâde edilmek pek pek tabîi olmaz mı? Öyle ise kabâhatli kimdir? Şimdi bu sualım üzerine siz tesmiyeye başladınız. Bizim Maârif Vekâletini tenkîd edeceğime intizâr ediyorsunuz. Hatta burada iki kabâhatli var biri asıl olarak kabâhatli, diğeri de vekîl olarak kabâhatlidir. Aslen kabâhatli olan, biz Türkiye milleti, biz hepimiz! Vekâleten

kabâhatli olan da vekîllerimizi ihtivâ eden millet meclisidir! Bir gün târîh denilen münekkid bî-amân, maârifimizi eline alacak, bizi hâtıra-i gönüle bakmadan muhâkeme edecektir. Lüzûmu kadar mektebi, muallimi, vesâiti yokken Tevhîd-i Tedrîsâtan dem vuran bizleri tazîz edecektir. Hakîkaten maârif tesîsâtımızla pek hafif hareket etmişizdir. Maârifçe geri kaldığımızı bilmiyor değil idik. Çok kere vâkıa oldu ki maârifsizlikten acı acı şikâyetler ettik ve maârif yolunu tutar tutmaz artık her felâketten kurtulacağımıza da emin idik. Böyle iken memleketimizde bize yarayacak bir maârif sistemi teyakkun ve teşkîl edemeyişimize taacüb olunur.

Mademki bu kadar imânımız vardı, biz maârif teşkîlâtına karşı böyle davranmayacak idik. Bu makineyi çok iyi anlamaya çalışacak ve şâyed biz onu bilmiyor isek ondan anlayanları celb edecek ve onun esâslarını çok iyi kuracak idik. Türk çocuklarının, ecnebî mekteblerine gitmelerinde bir sebep daha vardır ki o da onlarda elsine-i ecnebîyeyi iyi öğrenmektir. Türk gençleri bu lisanların hayâtta kendilerine lâzım olduğunu anlamıyor değiller. Demek ki bizim resmî mekteblerimizde, lisana çok ehemiyet vermekliğimiz lâzım geliyordu. Hakîkaten maârif-i hâzırada manen ve madden tekâmül etmek ve ilm ve fennin mecrâsında bulunmak için yegâne çâre medenî dillerden birisini öğrenmektir. Biz de mademki bazen Avrupa cereyanlarına göre mekteblerimizde elsine-i şarkiyenin ibkâsına lüzûm görmüyoruz, o hâlde bunların birine elsine-i asriyeye şimdikinden pek çok ziyâde itinâ etmek lâzım gelirdi. Evvelce dediğimiz gibi ahvâl-i mahsûsa-i milliyemiz birtakım erbâb-ı kemâl ve ihtisâs tarafından tamîk edilerek maârifçe ihtiyâcımız tebeyyün ettirilmek ve şunun bunun eli girmeyecek bir sistem takîb edilmek lâzım gelirdi. Buna bedel her gelen, aklına eseni yapmış her şeyi alt üstüne getirilmiştir. Bugün bu alt üstlükten musavven kalmış olmak üzere yalnız Darü'l-şafaka gösteriliyor ve oradan yetişmiş olan muallimlerin himmet ve hamiyetkârânesiyle mektebin inhilâlden vikâye edildiği söyleniyor.

Tekrar ediyorum: Maârif Vekâleti birtakım erbâb-ı salâhiyeti toplayıp bu maârif cereyanına bir şekl-i katî verilmelidir ki bu memleket maârifte hangi yolu takîb edeceğini bilsin, gençlik de ona göre yetiştirilsin Eğer nu nokta taayyün etmezse masraflar ve zahmetler boşa gider.

Bir mesele daha yalnız programlar değil mekteblerimizde tatbîk edilecek terbiye usûlü de anlaşılmalıdır. Usûl-i hâzireden kimse memnûn değil. İngilizler derler ki bir İngiliz çocuğunu, İngiliz babası olmak üzere terbiye etmelidir. Bu büyük bir sözdür. Hakîkaten

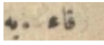
çocuğun terbiyesini ancak iyi terbiye görmüş bir baba kâfil olabilir. Eğer biz de çocuğumuzu iyi terbiye etmeyi bilmez isek yarın onlar iyi bir baba olamazlar.

Ahmed Cevdet Tevhîd-i Tedrîsât Mî?-İkdâm-10000-09.Recep 1343-03.02.1341-

03.02.1925 Salı-s.1.

3.15.10. Dârü'l-Fünûdaki Konferans Münâsebetiyle

Ağaoğlu Ahmed Bey, tarafından âhîren Dârü'l-fünûda verilen konferansta deniliyor ki:

-["Şimdilik inkılâbımızın târîhini yazmak bazı ahvâl dolayısıyla mümkün değildir, yalnız hutût-ı esâsiyesi hakkında bir fikir edinebiliriz. Şarkta durgunluk gâyeye merbût kalmaklıgımızdan ileri geliyor. Her şubede hükmünü icrâ eden bir yeknesaklık asırlarca devam edip gitmektedir. Türk inkılâbı Yunanistan ordularına halife ordusu nâmını verdikleri günden başladı. İslâmiyet şarkın hayâtında derîn esâslı bir tahavvül vücûda getiremedi. Din de dahi bir inkılâb vücûda getirmeliyiz ki asren lâzım gelen hayâtı temîne muvaffik olabilelim"]

1-Malûmdur ki: Hakâyık-ı ahvâl mürûr zamân ile mâhiyet-i esâsiyesini zâyî ede ede tehâcüm-i efkâr ile içinden çıkılması gayr-i kâbil bir efsâne hükmüne girer. Hâdisât-ı inkılâbiyenin silsile-i hürriyâtı ensâl-i müstakbeleğe gösterebilmek için her hâdiseyi gününde zabt ve tesbît etmekliğimiz lâzım gelir ki yazılacak ilel ve esbâb-ı ictimâiye ve siyâsiyeyi câmi bir manzûme-i tefekkürât nazarıyla bakılabilsin herhangi bir mülâhaza ile tesbît-i vukûât kaziyesi ihmâl edilirse, hakâyık-ı târîhiye artık vâridât-ı kudsiye ile muhtâc bir mucize hükmüne girer.

2-Ahmed Bey şarkın durgunluğunu bir gâye ve kâideye rabt-ı mukadderâtta buluyor. Milletin bir gâyesi, o gâyeyi intâca hâdim bir kâidesi olmalı ki herhangi bir hedefe doğru yürümek imkânı hâsıl olsun. Hedef muayyne olmazsa her türlü hareket netîcesiz bir yürek çarpıntısından ibâret kalır. Gâye-i milliye menfî netîcelerin tevîd edeceği sarsıntılar içinde durur. Durmakla şaşırma arasındaki farkın farkında olamıyorum. Fikrimce şarkı yerinde saydıran şey, gâye değil gâyesizlik ve kâidesizliktir. Durgunluklar, müteaddid gâyeelrin tesîrât-ı mukâbeelsinden mütevellid şaşkınlıklardan başka bir şey değildir. Ulûm ve fûnûn dediğimiz şeyler de hâdisât-ı tabîyenin tarz-ı cereyânından mütehasıl intibâât-ı zihniyeden ibârettir. Her kâide bir fayda temîn etmiş olmasaydı, ulûm ve fûnûn tesîs edemezdi. İhtisâs-ı dâhiliyemiz, ne olduğu anlaşılmadan uçar giderdi. Dârü'l-Fünûnun her şeyden evvel fûnûnu tard ve tebîd etmesi lâzım gelirdi değil mi?..

3-Mebda-i İnkılâbımızın Yunan eşkiyasına : Vatan, halife ordusu nâmı verildiği günden başlamıştır, deniliyor ne kadar doğru. Demek oluyor ki bu hâl, bir millet için bir gâye ve bir kâideye müstenid tahayyülât-ı fâsideden ibâret değildir. Binâenaleyh duygularımızı bir gâye ve kâideye rabt etmek bunları bir merkez-i isâbete sevk eylemek mecbûriyetindeyiz.

Mamafih, her feyzi Dârü'l-Fünûna, her hizmeti gençliğe hasr ve tahmîl eylemeliyiz. Millet, vatan hissi ki bunda herkes müşterektir. Bu hiss-i müştereki genç, ihtiyâr bütün efrâd-ı millete taksîm ediniz. Tahsîs edecek olursanız tab-ı milletten çıkaracak pek çoğunu ihmâl etmiş olursunuz! Millet, hiss-i mukaddesini telkîn eden menâbi ihmâl edilemez.

Halife ordusuna karşı çıkan, Karafatma hangi Dârü'l-fünûdan diploma almıştı. ve bu kadını küpe bindiren hakikat neydi? Kumândanlarımıza bütün efrâd ve erkânı AvrupaDârü'l-Fünûnlarından mezûn bir Rum yâhûd bir Ermeni ordusu teslim edilmiş olsaydı böyle bir kuvvetle ne iş görülebilirdi? Gâyesi olmayan ve bir kâideye merbût bulunmayan bu kitle ile vazîfe-i harbiye deruhde olunabilir miydi? Vazîfemizle hissen, ırken, dinen, ilmen alâkadâr olmayanlarla dahi bir iş görülemez. Çünkü bunları bir merkez ve münevî etrâfına toplamak mümkün olamaz. Burada dine de bir hak ve hisse-i mefharet ayırmaktan tevellüd eden kusûrumun afını ricâ ederim.

4-Ahmed Bey, dinde biri inkılâb icrâsından bahsediyorlar. Din, intibâ-ı meşrûdan başka bir şey değildir, meşrû intibâda inkılâb olmaz. Çünkü fikir dine hiçbir şey ilâve edemez. İnkılâb olsa olsa umûr-ı diniyede olur, bu da meşrû ve makûl bir teşkilât icrâsına muhtâc mesâil-ı asriyedendir değil mi?..

Dardaganzâde Ahmed Nazîf-Dârü'l-fünûndaki Konferâns Münâsebetiyle-İkdâm-10005-

14.Recep 1343-08.02.1341-08.02.1925 Pazar-s.3

3.16. Kitap Tanıtımları İle İlgili Yazılar

3.16.1. Türk Şeceresi-Müellifi: Ebûlgazi Bahâdır Han

Hive Hanı meşhûr Ebûlgazi Bahâdır Hân tarafından 1076 (Milâdî 1665) târîhinde telîf edilerek Türk hâkânlarının târîhine dâir bulunan (Şecere-i Türkiye) ki öteden beri Türkiyâtçılar arasında pek meşhûrdur. Türk târîhi müellif-i âlî-i kadîri Doktor Rızâ Nûr Bey tarafından Çağatay Türkçesinden biz garp Türkleri şîvesine çevrilmiştir. Türk târîhi

için بوتوق menâbiden olan bu eserin "başlangıç" unvânı altında Rızâ Nur Bey tarafından yazılan mukaddimesini bir vech-i âtî iktibâs ediyoruz:

Bu eser Türklerin menşesine dâir bir eserdir. Cengiz Hân sülâlesinden Harezimli Arap Mehmed Hân oğlu Ebulgâzi Bahâdır Hân tarafından Hicrî 1074 Milâdî 1663 târîhinde yazılmıştır. Eserin Petersburg Asya müzesinde "Dahl" ismiyle marûf bir nüshasıyla Kazan, Berlin ve کوته‌نشن ده bulunan ve bu adlarla marûf olan birer nüshası daha vardır. En mühim nüshalar bunlar olup Hive'de bulunmuş olan bir diğer nüshasıyla Petersburg Kütübhâne-i imparatorisindeki داریوف nüshası kusûrlu ve hatalıdır.

Bahâdır Hân bir pâdişâh olduğu halde milletinden liyâkatli birini bulamadığından ve neslin zâyî olması husûsundaki hamiyetinden dolayı bu eseri bizzat yazmıştır. Mukaddimesinde diyor ki:

"Hiç kimse zannetmesin ki ben bu kitâbı kendi neslimi yükseltmek için hakîkatî bozarak yazdım. Zâten hak beni mümtâz yaratmıştır, buna ihtiyâcım yoktur. Ben bütün hakîkatî olduğu gibi yazdım. Tanrı bana husûsen üç şey verdi:

1-Askerlik, fennî, kânûn ve nizâmatları, bir orduya kumânda etmek sanatı, bir orduyu yürütmek ve harp nizâmına sokmak, dostlar ve düşmanlarla söyleşmek usûlünü,

2-Her türlü şiir ile Türk, Arap ve Acem dillerini,

3-Moğolistan, Turan, İran ve Arabistan'da hüküm süren pâdişâhların târîhini bilmek.

İran, Irak ve Hindistan'da benim kadar şâir yok dersem yalan söylerim, fakat gezdiğim ve ahvâlini işittiğim yerlerin hiç birisinde, Mülümân'da veya kâfırde, benim gibi asker görmedim ve işitmedim."

1871 târîhinde Petersburg Şark Lisânalrı Mektebi müdürü Baron Desmaison دامل nüshasını diğer nüshalarla dikkatle karşılaştırdıktan sonra Çağatay şivesi üzerine aynen bastırılmış, M. 1874 yılında aynı nüshayı Fransızcaya tercüme edip Türkçesi ile beraber ve iki cildi bir kitâb halinde olarak ve "Moğollarla Tatarlar Târîhi-Des Mogolos Et Des Tartares Histoire" nâmıyla neşretmiştir.

Bizler bilmem nasıl gâfletle ise Türklüğü Osmanlılardan ibâret zannederdik. Yine bilmem nasıl akılla idi ki o güzel dilimizi Arapça ve Acemce kelimelerle doldurup anadilden birçok kelimeleri unutmuşuz. Vâkıa bu suç bizde değil, daha evvel yani Müslümânlıktan sonra Çağatay lehçesine bu ecnebî kelimeleri sokmakla başlamış idiye de biz bundan pek

ifrâta varıştık. Bereket versin okumuşlardan daha tabî yürümüş olan köylülerimiz o anadilinden pek az kaybedip çoğunu saklamışlar da kendimizi büsbütün kaybetmekten bizi korumuşlar. Türkün Türkiye'de, Türkistan'da, Maveraünnehir'de, Kırım'da, Kazan'da, Kırgız'da, Kafkas'ta, Çin içinde, İran içinde, Hint içinde, Irak'ta ileh... Hep bir olduğunu, Türk ve Tatar'ın iki kardeşinden başka bir şey olmadığı Cengiz ve Aksak Timur'un birer Türk büyük kumândânı ve ölü pâdişâhları olduğunu, Timurlenkle OsmanlıTürkleri pâdişâhı arasındaki muhâberenin nasılsa zuhûra gelmiş bir kardeş kavgası olduğunu artık anlıyoruz ve Türkiye siyâseti artık tabî mecrâsını bulmuş olur.

Merkezî Asya'daki Türkleri biz unutup ecnebî İran'dakileri Acem zannetmişiz. Oradaki Türklerse bizi Rum, ülkemizi Rum diyârı, bizi ayrı bir nesil tasavvur etmişler. Bugün Türk dilinin Türkiye "Eski Osmanlı" şivesi bütün diğer Türk şivelerinden daha incelmış, nâzikleşmiş ve mükemmelleşmiş olduğundan onda mevcûd ve Türk diline ağır ve güç gelen Arabî ve Farsî **آراق** yerlerine Çağatay şivesinde elan mevcûd olan kelimeleri alarak ve Türkiye şivesine göre dilin sarfını ve kamûsunu yaparak bütün Türk dilleriniyeknesak bir hale koymak ve Türk edebiyatını, kitâblarını çoğaltıp bütün Türk târîhini **تاریخ** itibâren bugünkü Türkiye'ye ve Acemde hükûm süren son şâha, Çin'de, Hint'te, Bağdat'ta, Mısır'da Tunus'ta hükûm sürenlerine kadar yazmalı ve halkımıza öğretmeliyiz. Bu târîhten Türk milletinin büyüklüğü, çokluğu, uzunluğu, kahramânlığı, güzel hasletleri, kendi medeniyeti başka medeniyetlere hizmetleri meydâna çıkacak ve Türk târîhinden Türklük esâtiri de, edebiyatı da medeniyeti de öğrenilecek yalnız Yunanlı, Latin, Arap değil Türklerin de binlerce yıl evvel var ve zamâna göre bir emdeniyeti olduğu, ondan sonra muhtelif ülkelerinde yeni yeni medeniyet ışıkları parladığını, Acem medeniyetinin başlangıcında Türklerden pek çok şey aldığı ve hatta Farîside nice Türkçe kelimeler bulunduğunu, Arap medeniyetine Arap'tan ziyâde Türklerin hizmet edip o medeniyeti meydâna getirdikleri anlaşılacak ve ona göre Türk'e ihtirâm edilecektir.

Doktor Rızâ Nûr-Türk Şeceresi Müellifi: EbûlGazi Bahâdır Hân-İkdâm-10102-26.Şevvâl

1343 Salı-19.05.1341-19.05.1925-s.3

3.16.2. Gustave Le Bon

İlim ve Tefekkür Âleminde Gördüğü İş

-1-

Japonya'nın esbâk hâriciye nâzırı Baron Mutato'nun neşretmiş olduğu eserin medhalidir. Müretcimi Abdullah Cevdet Bey'dir.

Fransız mefkûresi hakkında ekseriyâ Japonya'da pek yanlış bir fikir de bulunuyor. Sûret-i umumiyede Fransa'nın Jean Jacques Rousseau gibi on üçüncü asır filozoflarının tesîri altında kalmakta bulunduğu ve inkılâbkâr fikirlerin müsehhârı olduğu zannolunur. Şüphesiz tam bir hürriyet-i tefekküre sâhib olmak şerefine mâlik bir memlekette en ileri gitmiş fikirler müdâfaa olunur ve pek taklîbgâr nazarıyla alimlaül-nas teşhîr edilmiş olarak görülür.

Fakat Fransa için şâyân-ı şükrândır ki teşhîr olunan nazariyeler, yalnız bu taklîbgâr nazariyeler değildir. Derîn mütefikkirler, yeni ilmin mütâyâatı üzerine istinâd ederek 18'inci asır felsefesinin hatalarını en büyük bir kudret ve kuvvetle iştirâk etmiş olanlardan biridir. Fikirlerinden bazılarını tedkîk ve muâyene etmeden evvel, müellifi Japon halkına takdîm etmeye müsâade olunsun. Her ayın son cuma günü, Paris'in en meşhûr bir lokantasında birçok meşâhir-i ilmiye ve edebîyeyi toplayan bir akşâm taâmı edilir.

XX'lerin akşâm taâmı denilen bu ictimâ, yirmi seneden beri Gustave Le Bon ve dostu Riobo riyâset eder. Fransa'nın sâbık Tokya sefîri dostum Mösyö Harman tarafından "Gustave Le Bon" Japonya'nın Paris elçisi olarak takdîm olundum. İlk telâkkimde, "Gustave Le Bon"un şiddet-i zekâsına ve fikirlerinin asliyetine hayrân oldum. Biraz haşîn, açık yüreğiyle ve bazen garîb bir şekil ile câlib-i nazar anlayışları müdâfaa ediyordu. Pekiyi taraf ve bilhâssa taharrî-i hakikati istihdâf eder bir mütebahhirinin huzûrunda bulunduğuma derhal kâni oldum. Gustave Le Bon De Nogent-le Roton kadîm bir âilenin sulbundan dünyaya gelmiştir. Ecdâdı içinde erkân-ı bahriye ve askeriye ve hükkâm vardır. Tever lisesinde tahsîl etmiştir. Resmî programın mütâlebine pek güç inkıyâd etmek sûretiyle istiklâlini daha burada iken izhâr etmişti. Lise tahsîlini müteâkıb tıp tahsîl etti. Ulûm-ı sıhhiyeye meyl-i tabii, kendisini kimya ve fizik laboratuarlarına devam etmeye sevk etti. Seyâhat için pek şiddetli temâyül, Gustave Le bon'a İngiltere'yi, İtalya'yı, Polonya'yı, Mısır'ı, Filistin'i ziyâret ettirdi. Hükûmetten bir vazîfe-i resmiye istihsâl ederek Hindistan'da tedkîkât ve tefehhusât icrâsına gitti, bu ilk seyâhatlerindeki tettebbuâtıdır ki

kendisi üzerine intizâr dikkati celb etmiştir. Mahalinde yaptığı müşâhedâtın, şark medeniyeti üzerine yazdığı ilk eserler çıkmıştır ki şunlardır:

"Arapların Medeniyet, Hindistan Medeniyetleri, Şarkın İlk Medeniyeti-Premieres Civillisations De l'Orient" ve 1893'te intişâr etmiş olan 'Hindistan'ın Âbideleri". Gustave Le Bon'un malûmâtının icâz-ı İngiliz tenevvü ve fikirlerinin derînlîği pek ziyâde câlib-i dikkattir. Eline aldığı her mevzûu en aslî, en gayr-i mesbûk bir tarzda tedkîk eder. Taharriyât ve tedkîkâtı dâimâ o zamâna kadar hâtır ve hayâle geçmemiş netâyice münce olur. Gustave Le Bon'un kâffe-i âsârını tahlil etmekle vakit geçirmeyeceğim. Bunlardan küllîsi güzel, birkaçını tadâd ile iktifâ edeceğim. Baron Monoto burada Gustave Le Bon'un üç eserini zikrettikten sonra diyor ki: Lucbaya dâir ilk eseri olan İnsan ve Cemiyetlerin Menşeleri ve Târîhleri" nâmındaki iki büyük cildi neşrettikten sonra 1894'te dokuz yâhûd on lisâna tercüme edilmiş bir kitâb olan "Cumhûrların Psikolojisi Yâhûd İlmi Rûh İctimâi" meydân-ı intişâra çıkmıştır.

O zamândan beri Gustave Le Bon elyevm on dokuzuncu tabını bugün "Psikolojinin Psikociyası" yirmi beşinci defa tabını gören "Serbine'nin Psikolojisi" ileh kitâblarını neşretmiştir. Fakat Gustave Le Bon'un hakîkaten şöhetini yapan bu sosyoloji eserlerinin hâricinde, 1905'te münteşir ve elyevm 37'nci tabında bulunan "L'Evolution de la Matiere istihâle-i madde", 1907 târîhinde münteşir "L'Evolution des Forces istihâle-i kuva" unvânlı kitâblarına münce olan tecribî fiziğin taharriyâtıdır. Gustave Le Bon'un 1897 târîhinde başlayan bu taharriyât-ı ilmiyesine gelinceye kadar, kâinâtın nâmütenâhi derecede küçük, lâyuad, ebedî zerrâtın terâkiminden müteşekkil olduğu kabûl olunmuştu. Bütün cihân ulemâsının kabûl ettiği ve hücum olunamaz bir akîde-i esâsiye idi. Bu iki kitâbın icmâl ettiği yirmi kadar tedkîkâtname ile Gustave Le Bon'un bu dehâsı feyyâz, maddenin nâkâbil tahrîb olduğu akîde-i esâsiyesinin yanlışlığı isbât ve azîm mikdârda kuvvetlerin muhazzeti olan zerrenin de kudretin bir şekl-i müstakirinden başka bir şey olmadığını irâe etti. Harâret, elektrikiyet, ziyâ, ancak "enerji"nin yani kudretin ancak bir şekli oluyor. Bütün kuvvetlerin maddenin maddelikten çıkması "demateriation" ile husûle geliyor. Gustave Le Bon'un eserlerini tedkîk etmiş olan muhtelif memleketler ulemâsı, müşârûniley kâh Darwin, kâh Lamark'a benzetiyorlar. 11 Şubat 1905 târîhli Larevüdejeve mecmûasında profesör George Bon şu satırları yazıyordu:

"Gustave Le Bo" Darwinle mukâyese olundu. Mutlaka bir mukâyese yapmak istenilirse ben onu daha ziyâde Lamark ile mukâyese etmek isterim, Lamark mevcûdât zevil

hayatınistihâlesi hakkında en evvel vâzih bir fikre mâlik olmuştur. Maddenin imkân-ı istihâlesi sâyesinde "Evanouissement de la Matiere"nin yani tagayyüb-i maddenin mütecellî olduğunu ve faâliyet-i inşaâya "Radioactivite"yi ilk anlayan da Gustave Le Bon'dur."

Abdullah Cevdet-Gustave La Bon İlm ve Tefekkür Âleminde Gördüğü İş-1-İkdâm-10631-21.Cemâziyelevvel 1345 Cumartesi-27.11.1342-27.11.1926-s.3

3.16.3. Tedkîk-İ Âsâr-İslâm Târîhi

-2-

"İslâm Târîhi"nin birinci cildinin muhteviyât ev muhâkemâtı hakkındaki mütâlaamızı kısmen geçenki makalemizde yazmıştık. O makalede, beyân etmiş olduğumuz vechle bu eserde, ilim ve teceddüd izleri mevcûd olmakla beraber gazrezkârlıktan da âzâde değildir. Eserin muhtevî olduğu kısmen doğru ve derîn tedkîkâta misâl olmak üzere usûl-i hadis hakkındaki mülâhazâtı nakletmiş ve bu mülâhazanın hakîkatten baîd olmadığını kaydedebilmiştik.

Şimdi eserin tedkîkine bu noktadan devam edebiliriz. Müellif, ehâdis hakkındaki tedkîkâtını hülâsa ederek diyor ki:

Mevzû-ı hadîslerin mikdarı pek çoktur. Mechûl birtakım muhasiyin bunlara tam bir isnâd izâfe etmişler ve hadîsleri ashâbdan birine kadar çıkarmışlardır. Fakat bazen târîh sırasıyla pek azam hatalara düştükleri ve teşevvüşü belli ettiklerini hiç düşünmemişlerdir. Misâl olarak İbn Abbas'a atfolunan hadîsleri irâe ediyorum. Bu hadîslere göre Peygamber-i İslâmiyenin altmıştan fazla mezhebe ayrılacağını, halkın ve dinin raksül-ilhâd ile ve muhârebât-ı dâhiliye ve kıtâl ile parçalanacağını söylemiştir. (Buhârî, birinci cild, 11. sayfa, 13. satır) Bu hadîsler asr-ı hicrînin evâsıtında mevcûd olan vaziyete yani her tarafta Müslümân mezâhibi türmeye başladığı zamâna bir imâdır. Halbûki malûm olduğu üzere İbn Abbas, İslâmiyette büyük i'tizâller vücûd bulmadan evvel, 68 târîh-i Hicrîsinde vefât etmiştir. Diğer bir yerde şunu söylüyor:

"Hadîslerin kısm-ı azamı, ellinci târîh-i Hicriye doğru başlayan bir devrenin mahsûlûdürler. 200 Târîh-i Hicrisinden sonra ihtirâ edilmiş olanları nazar-ı dikkate bile almayalım. Çünkü bunların mevzû olmaları vasfı o kadar bârizdir ki tedkîk edilmek zahmetine bile değmezler." "Binâenalyh, bütün ahâdis, İslâmın inkişâf-ı muahhar-ı için kıymetdâr bir vesîkadırlar. İslâm dininin tevellüdü hakkında târîhi bir menba değildirler."

Müellif, usûli hadîs ve isnâd hakkında bu tedkîkât ve muhâkemâtından sonra mühim bir sual irâd ediyor:

Niçin hadîslerin silsle-i rivayeti vara vara nihâyet ashâb arasında İbn Abbas, Ebu Hureyre gibi ikinci ve hatta üçüncü derecede ve genç ashâba varıp dayanıyor. Niçin Ömer, Ebu Bekir... gibi azâm-ı ashâba, hadîs rivâyeti atfolunuyor yâhûd daha doğrusu niçin hadîs rivâyet etmediler?.."

Fi'l-hakîka târîh ve usûl-i hadîs nokta-i nazarından bu mühim bir nokta-i tereddüd ve tevakkuftur. Şark müelliflerinin ileri gelen sahâbenin bu sükûtları hakkında ne düşündüklerini de izâh ediyor. Ezcümle diyor ki: "Bazı Şark müverrihleri de bu gayr-i tabîlikten forma forma bahsettierse de esâs itibârıyla meseleyi tedkîke cesâret edemediler. Çünkü yakından tedkîk edilecek olursa bütün hadîs ilmini nazardan düşürerek sarsabilir ve mevcûdiyetini tehlikeye koyabilirdi. Vakdinin kâtibi İbn Esad diyor ki:

"Peygamberin başlıca ashâbı arasında birçoğunun pek az hadîs rivâyet etmiş olmaları kendilerinden bir şey sormaya hâcet hüsn edilmeden evvel vefât etmelerinden ileri gelmiştir."

Bu izâhât pek az doğrudur. Hiç değilse nâkıstır. Ebubekir hakkında bazı makûl esbâb kabûl edebiliriz. Peygamberden sonra ancak iki sene ber hayât kalmıştır. Peygamberden 12, 2, 29 sene sonra vefât etmiş olan üç halîfe; Ömer, Osmna, Ali hakkında ise aynı şeyi söyleyemeyiz. Kezalik Abdurrahman Bin Avf (vefât 32], Zier Bin Elvam (vefâtı 36), Talha (vefâtı 36) ve daha sâir birçok sahâbe hakkında ise aynı sebebi ileri sürmeye hiçbir imkân yoktur." Müverrih bu gayr-i tabîliği kendi istidlâlâtıyla izâh sadedinde diyor ki:

"Bunun en mühim sebebi (yani büyük ashâbın ve ilk halîfelerin hadîs rivâyet etmelerinin sebebi) Peygamberin vefâtı üzerine hükûmetin idâresi Peygamber ile uzun müddet yaşayan kendisinin nasıl hareket ettiğini, nasıl düşündüğünü bilen kimselerin eline geçtiği cihetle bunların kendi ifâl ve hareketlerini izâh etmek, muhak göstermek ihtiyâcını hissetmemiş olmalarıdır." Müteâkıben müellif, en ziyâde hadîs rivâyet eden İbn Abbas ile Ebubekir'in şahsiyetlerini tedkîke girişiyor. Bu husûsdaki uzun beyânât ve istidlâlâtını nakletmeye lüzûm görüyoruz. Şu kadar ki ifâdeler bize bu iki şahsiyeti oldukça hakîkatte garîb bir şekilde tasvîr etmektedir. Hülâsa ederek diyeceğiz ki müverrihe göre bu iki şahsiyet, ashâb içinde ve itimâda en az lâayık olanlardır. Bunlar kendi fikirlerince İslâmiyetin noksan ve boş farz ettikleri cihetlerini doldurmak için hadîs rivâyet etmeyi bir vazîfe edinmişlerdir. İbn Abbas'ın temeyyüz ettiği iki husûs vardır ki biri İsrail kavminin

târîh-i kadîmidir. Bunu Arap kavminin ve peygamberin zuhûrunun târîhi ile birleştirmeye çalıştı. Diğer de Kuran tefsîridir. İbn Abbas'ın neşet-i âlem, kible'l-târîh Kâbe ve Tevrat târîhi hakkında söylediği şeylerin kâffesini bulmak kâbildir. Buhari'de ise İbn Abbas ve en büyük rakîb ve mukallidi Ebu Hureyre tarafından Kuran-ı Kerîm'i izâh ve itmâm için toplanmış masalların neler ve ne kadar çok olduğu tahkîk edilebilir. Müellif Ebu Hureyre hakkında daha şiddetli davranmıştır. Onun istediği zamân ve kendisine bir şey sorulduğu vakit hemen bir hadîs rivâyet etmiş olması adem-i sıhhatinin en birinci delîlidir. Rivâyet ettikleri hadîslerin hakikat-i diniye ile telîf kabûl etmesi de ikinci bir delîl addolunabilir. Müverrihin, Buhari hakkında da pek doğru biz sözü var, diyor ki:

"Bu izâhâtta sonra, Buhari'nin elsaîh nâmındaki hadîs mecmûasında Ebu Hureyre'ye o kadar büyük bir yer tahsîs etmesine akıl erdirmek kâbil olmuyor. Buna bakarak bu büyük hadîs âliminin pek az nüfûz-ı nazara mâlik bulunduğuna hükmediyoruz. Fakat İslâm'ın en hayret bahş ve muktedir erbâb-ı hukûkundan İmâm Şâfi (vefât 204) Ebu Hureyre'nin vakfi kabûl etmesini ve zamânının hadîslerini en iyi ezber bilen adamı olduğunu teslim eylesini görünce hayretimiz bütün ütün artıyor. Halbûki Peygamberin dul zevcesi Ayşe Ebu Hureyre'nin neşrettiği hadîslerden hayretlere düşmüş ve bir gün açıkça kendisine şu sözleri söylemiştir: "Benim hiç işitmediğim birtakım hikâyeler anlatıyorsun! Ebu Hureyre derhal kendisine şu sözleri söylemiştir: Ya vâlide! Sen onları unutmuşsun. Çünkü başka şeylerle meşgûl oluyordun. Gözlerin için sürmekutun, kendini seyretmek için aynan vardı!" (Hicr, 4.cild, sayfa 394, 15. ve müteâkıb satırlar.) Müellifin Ebu Hureyre ve İbn Abbas hakkındaki hükümlerinden ziyâde İmâm Buhârî ve Şâfi hakkında izhâr ettiği hayretlere dikkat ediyoruz. İmâm Şâfi'nin hadîse ehemmiyet vermesi ve bu arada Ebu Hureyre'ye bir mevki vermesi kâbil-i izâhtır. Fakat İmâm Buhârî'nin, hadîs rivâyetleri hakkında tedkîkâta girmemiş olması daha az anlaşılır ve müellifin tabîri vechle bi-hakkın hayreti davet eden bir şeydir. Çünkü İmâm Buhârî'nin hadîsleri nasıl derîn ve uzun bir cehd ve gayretle topladığı, isnâdları nasıl sıkı bir sûrette tedkîk ettiğitârîh-i fenne ve târîh-i hadîse az çok vâkıf olanlarca malûmdur. Hatta bundan dolayıdır ki onun mecmûa-i ahâdisi en makbûl mecmûa addolunmaktadır. Öyle olduğu halde bu mudakkik imâmın, hadîslerin asıl menba olan şahsiyeti, tedkîk etmesi nasıl izâh olunur. Bu cihet, bizim de hayretimizi mûcib olduğunu itirâf eder ve izâhını erbâbına terk ederiz. Müellif, rivâyâtın menâbii hakkında izâhâta girişiyor. Bu izâhat, bir hayli sayfalar işgâl etmektedir.

Yalnız şunu söyleyelim ki bu izâhât ve muhâkemâtta, ilk kısımdaki muhâkemât ve istidlâlâtta bulunan sıhhat ve kuvvet, emniyet mevcûd değildir, bilâkis gâyet zayıf istidlâlarla pek yanlış hükümler verildiğini, bütün bu farazîye ve tahmînlerde garazkârlık eseri mahsûs olduğunu müşâhede ediyoruz. Ez-cümle müellifin bir iddiâsına göre Peygamberin babası ve ecdâdı hakkındaki malûmât-ı târîhiye sahîh değilmiş. Bu husûsda muharrir diyor ki: "Bütün mehazelerbize Muhammed'in babası olmak üzere Abdullah İbn Abdulmuttalib nâmında bir zâtı irâe etmek husûsunda müttefikler. Böyle bir ittifâk bir temînâtı gibi telakkî edilmek ve Peygamberin pederini, târîhi bir şahıs gibi kabûl eylemek lâzım geleceğini gösterir zannolunabilir. Halbûki iş böyle değildir. Sipîhr-i fikrin mühim bir şekilde izhâr ettiği şüpheler meseleyi daha müşakâfâta tedkîk edecek olursak teyîd ederler. Her şeyden evvel Muhammed'in pederinin Abdullah ismini taşıdığına dâir söylenen sözler mühim ve gayr-i katî bir şekildedirler. Bu haberin anasılı kimden çıktığına dâir kâfi bir tasrîhâtı hâiz değildirler. Faraza, bakınız. (1. Cild, sayfa 1073, 8. satır ve müteakıb satırlar) Burada da bu haberin bize Hişam Bin Mumammedül Sekkani (vefâtı 206) tarafından verildiği söylenir. Muhammed ise bunu mehaz zikrelemiştir. Bunların Muhammed'in babası hakkında mâlik olduğumuz en eski ve mevsûk malûmâtlardır ki Muhammed'in vefâtından birçok asır müverrihdirler. İbn İshâk ber mutâd mehazlarını zikretmez." Müellifin bu husûsdaki istidlâlâtının ne kadar zayıf ve hatalı olduğu bu ifâdelerden anlaşılıyor. Târîhte Peygamber-i zî-şânın hayât ve şahsiyeti kadar bâriz, vâsi bir şahsiyet-i beşeriye daha mevcûd değildir. Onun bütün teferruât-ı hayâtiyesi en ufak noktalarına kadar zaptedilmiştir. Gerek asr-ı saâdetin ve gerek ondan sonra küre-i arzın her tarafında yetişmiş Hristiyan müverrihleri bile bu husûsda izhâr-ı şübhe etmezler. Diğer taraftan düşünmeli ki Arap kavminin, bâhusus o zamâni insâb ve asâlet-i ecdâd hakkında bir ananeleri mevcûddu. Arap kavmi içinden yetişen büyüklerin değil, hatta ne mechûl bedevîlerin bile bir şecere-i nesebiyesi bulunurdu. Böyle bir ananeye tâbi bir millette bir ferdin çıkıp da kendisini meşhûr bir âilenin evlâdı gibi göstermesi imkânından bâiddir. Bu, ancak Garazkârâne tedkîkâtta bulunabileceği zamân bertaraf edilebilecek bir nokta-i nazardır. Başka türlü buna inanmak mümkün değildir. Müellif, bu muhtemel mütâlaayı nazar-ı itibâra almış olacak ki bu delîli daha evvelden çürütmek üzere Araplarda asâlet ve necâbet, insâb ve şecere mevcûd olduğunu iddiâ ediyor. Bu iddiâ ise hakîkatte külliye mugayyerdır. Atlarının bile şeceresi bulunan bir kavmin asâlet ve şecereden mahrûmiyetini iddiâ, ancak yanlış istidalâlâtta bir zemîn hazırlamaktan başka bir şey değildir. Hülâsa, müellifin böyle çürük ve yanlış istidalâlâtı bu cilde az değildir.

3.16.4. "Kahbe"nin Yeniden Tab ve Neşri Hakkında

Şiir ve Şâir

Şâir...

O, artık esâtiri bir mahlûk oldu. Ondan fevkaltabîe veya gayr-ı tabîi bir şey gibi bahsediliyor. Filhakîk bu hakîkat ve meşakkat asrında o hayâlî ve esîrî mahlûk kadar gayr-i tabîi ne olabilir? Bugünün bin türlü maddî ihtiyâcları içinde sigarasının dumanından çıkan halezonlarında hayâlâta dalan bir adam bir yabancı değil midir?

Nihâyet, artık ne Arap'ta ne Şark'ta şâir yetişmiyor. Umûmî harin en fecî ve meşûm netîcesi, zamânın artık şâir yetiştirmemesi olmuştur. Mamaflîh, tabiat her asırda büyük bir şâir yetiştirmeyecek kadar haset göstermiştir. Şark'ta olsun, Garp'ta olsun zamân üzerinde saltanât dehâsı kuran şâirler arasında hayli mesâfe var. Emerson'dan Dante'ye ve Shekaspere'den Fuzûlî ve Hâfız'a, Nedîm'den, Victor Hugo'ya ve Hâmid'e kadar hayli zamân geçmek lâzım gelmiştir. Büyük şâirlerin doğması için muhît de müsâid olmalıdır. Pek kolay tasavvur ediyoruz: Bir Fûzûlî yetişebilmek için şadırvanlarında billur suların neşeler terennüm ettiği bir Bağdat lâzım. Güvercinlerin sâkitâne uçtuğu bir büyük câminin avlusunda sâatlerce istigrâk içinde kalabilendir ki şâir olur. Bir Racine yetiştirmek için esâtirden zevk alan bir cemiyet, dakikaların sihrini ve zevkini tatmış bir cemâat olmalı. Bir hâfız için şîrâz lâzımdır. Şîrâzın iri, altın gülleri, siyah kahkülleri, derin, esmer bakışlı gözleri lâzım. Hadikaları şehvetle dünyaya bir bahçe-i lezzet nazarıyla bakan insanlar olmalı. Eski şâirler bahtiyâr idiler. Çünkü onların nazarında dakikanın, sâatin bir kıymeti vardı. Vakti ölçmek için medenî sâatleri yoktu. Onlara güneş yol gösterir, kamer aydınlık verir, yıldızlar hemrâh olurdu...

Bu fevka'l-târîh, ulvî insanlardan birisi de Hâmid'dir. Üstâdın bu eserini okuduktan sonra gâyet müsterih ve tatlı bir kanâatle (işte bir eser daha) hükmünü vermemek kâbil mi? Bu lâyemt eşâr, okuyanları en yüksek lezzet şâhikâlarında gezdiriyor. Fakat bu şiirler yabancı değil. Bu manzûmeye rûhum o kadar âşinâki yeniden tadîl edilmiş olan beyitleri yine ski şeklinde okumayı tercih ediyorum. Eserin özünü, üslûbu, âhenk ve edası mevzûuna en münâsib bir şekilde intihâb edilmiştir. Bu vezin, yes, heyecân, tevehhür, hüsrân... gibi

hisleri ifâde etmekte bir kudret-i hafîyeyi hâizdir. Bundan başka uzun manzûmelerde şâiri ve kârii sıkımayacak kadar hafif nâlân ve tahavvüle müsâiddir.

Vezinden başka bir manzûmede nazar-ı itibâre alınacak en mühim asr-i ton "ton" denilen âhenk vardır. Bu itibârla "Kahbe" manzûmesi pek ziyâde muvaffik olmuştur. Onda müsteşi bir ton, bedî bir cereyân-ı mûsikî, bir âhenk var. Bu cereyân ve âhenk, vezinden büsbütün başka bir şeydir ve bir manzûmenin kıymeti bu âhengiyle, tonuyla kâimdir. Tonsuz bir manzûme, Hinti bir şekilden ibâret kalır. Yalnız mevzûn olup tondan, edadan mahrûm olan manzûmeler, bir husûsiyet ve şahsiyeti hâiz olamazlar. Üstâdın eserlerinde, vezin kayıp ve ton bârizdir. Fi'l-hakîka bir eserde, bir şiirde vezin vücûdunu hissettirmeli, fakat ton bütün şahsiyetini göstermelidir. Bir şâirin şahsiyetindeki ehemmiyet ve kıymet, eserlerindeki tonuyla, kudret edasıyla ölçülebilir. Ton, eserlerde mütehavvil, mütenevvi ve seyyâl olmalıdır. Aynı cereyân, yani âhenk kârii yorar.

Hâmid'de bu hâssa, hadd-i azamî derecesinde mevcûddur. Onun her manzûmesinin, ayrı bir âhenk ve edası vardır. Hatta aynı vezinde bulunan muhtelif manzûmelerin âhengi de başka başkadır. Meselâ:

Ağız bir his, saç pür nefha, gözler fıkır ü hülyâdan bir sâyedir, perrân-ı mahlûkât rüyâdan...

Beyitiyle:

"Kenar-ı bahrde hoş bir mahaldir nâzır-ı âlem

Tahaccür eylemiş bir mevcud üstünde bir âdem"

Beyiti, aynı vezinden olduğu halde âhenk ve edalarında ne kadar fark vardır! "Kahbe" manzûmesinde tonu pek kuvvetli gösteren beyitler pek çoktur, meselâ:

Zannederim ki nihânî çehre,

Bir kadın, kakhaha eyler dehre.

Veyâhûd:

Gece bir âdet edinmişim ben:

Seyrederdim feleği bir tepeden,

İşitirdim o zamân kızlardan,

Nûr almış gibi yıldızlardan

Habdan kalkar iken harem ve şâd,

Her seher hüsnüm olurmuş mutâd.

Veya:

Kabirini sırtına almak zinde

Yine hiç inlememek zîrinde

Veya:

Nazar-ı merhameti Allah'ın

Mehtâbıydı o mâtemgâhın.

Beyitleri birbirinden ayrı ve yekdiğerinden mükemmel âhengi hâizdir. Eserin, tasvîr-i mâziye âid cihetleri, tahassürleri, heyecânları ifâde eden satırları harâretle doludur. Kızın, muhitinden nefrete, nefretten nâgehân aşk ve garâma geçtiğini tasvîr eden beyitler, birer nağme-i sanattır. Alelâde kalemler için tehlikeli bir uçurum olan bu sıfat-ı nâdire, üstâd için bir vesîle-i itilâ oluyor. "Kahbe", kendini iğfâl eden şahsın hayâline hitâben: Söyle! Honriz, nesin! Söyle bana? Ah, ben neyleyim şimdi sana!.. Diyerek nefret ve hiddeti izhâr ettikten sonra tahvîl-i lisân ederek niyâza başlıyor. Kız, niyâzında derece derece şiddetlenerek aşkın gayş ve heyecân mertebesine irtikâ ediyor. Bu tahassüât-ı bedia içinde:

Ediyor sanki hayâtım pervâz,

Parçalansın göreyim gonce-i raz.

Veya:

Sayardım ben bu dem seyrânı,

Sermediyet gününün bir ânı

Gibi nefîselere çok tesâdüf olunur. Hele:

Ne büyükmüş bu cihân-ı vuslat

Gülşen-i nûr, ya fecr-i cennet.

Beyitiyle başlayan ve dünya lezzetini tasvîr eden kıta ancak "hârikulâde" vasıfla tavsîf olunabilecek kadar güzeldir. O beyitler, rûha tatlı, mai ve nevâzişli bir nûr akıtıyor ve insanı fevkaltabîe bir âleme, bir iklim-i lezzete, ebedî rüyâlara götürüyor. "Kahbe"nin halinden şikâyeti mutazammın olarak söylediği sözler arasında bilhâssa: "Ana koynunda iken rikkatyâb-kaldırımlarda dolaşmak bîhab" beyitiyle nihâyet bulan parça, manzûmenin en parlak aksâmındadır.

Hüseyin Nâci-"Kahbe"nin Yeniden Tab ve Neşri Münâsebetiyle Şiir ve Şâir-İkdâm-

10163-02. Muharrem1344 Cuma-24.07.1341-24.07.1925-s.2

3.16.5. Kitâbiyât

Emîr Nevruz Bey

Maârif Vekâlet-i halîlesinin himmetiyle kütübhanelerin mufasssal fihristi yapıldığı zamân edilecek istifâde pek büyük olacaktır. Hatta bu ana defterden, erbâb-ı ihtisâs için diğer defterler de çıkarmak kâbildir.

1-Müellifler defteri. 2-Müellif nüshaları defter. 3-Müşâhir yazıları defteri. 4-Zahriyeli kitâblar defteri. 5-Musavver ve resimli kitâblar defteri. 6-Zehebiler defteri. 7-Yazılar Defteri. 8-Cildler, damgalar defteri. 9-Kâğıdlar defteri. 10-Kitâbların yazıldığı beldeler defteri. 11-Kitâbların başında, sonunda görülen kuyûdât defteri. 12-Kitâb kıtaları, tahşiye şekilleri, satırlar defteri âhire

Gelmiş geçmiş büyükler içinde öyle zâtlar vardır ki târîhler onların adlarına yazılan eserleri kaydetmemiş ilme, ulemâyâ karşı onların vaziyeti yâhûd ulemânın onlar hakkındaki hürmeti bilinmiyor. Bizde bu noktaları gösterecek kitâblar onların adlarına yazılmış, bir de bu sûretle yazılmış olan eserlerin dibâcelerinde birçok hakâyık-ı târîhiye vardır ki târîhte bunlar da görünmüyor. İşte o gibi büyüklerden birisi de büyük adını yukarıya kemâl-i hürmetle yazdığım Emîr Nevruz Bey'dir. Cenâb-ı Hak, bize şefâatini nasîb eylesin. Emîr Nevruz Bey'i biz Türklere tanıttıran büyükleri tanımakta en birincimiz merhûm Nâmık Kemâl Bey olmuştur. Fakat cenâb-ı Emîr o kadar büyüktür ki büyüklüğünü hakkıyla tasvîr için bizde pek çok Nâmık Kemâller yetiştirmiştir. Ben Cenâb-ı Emîr hakkında târîh kitâblarına bakmayarak yalnız mübârek adına yazılmış bir kitâbın dibâcesini tercüme edeceğim. Bu kitâb, merhûm Ali Emîri Efendi Kütübhanesinde Fârisi kısmında, 7 numarada mukayyedir. Kitâbın adı "Hayretül Fukaha-i Vechletül Kadale" olup mesâil-i fikhiyeden bâisdir. 1250 kadar meseleyi hâvîdir, Fârisidir. Müellif bu eserini 180 kitâbdan intihâb etmiş ve kitâbların adını da dibâcede söylemiştir. Müellifin kendi ifâdesine göre müellif, Buhara'da yetişmiş, yirmi iki hocadan fıkıh okumuş, Buhara'nın on büyük âliminden fetva vermek için icâzet almış, on sene Buhara müftülüğünde bulunmuş, yirmi iki seneden beri de Horasan müftülüğünde bulunmakta imiş. Şöhreti, adına gâlib geldiği için kendisini okuyanlara "müftü-i Buhara" diye tanıttırmak istiyor. İşte bu zât, 695 senesinde cenâb-ı Emîr'i ziyârete gelirken yol armağanı olmak üzere mezkûr kitâbı telîf ederek cenâb-ı Emîr'e hediye ediyor ve dibâcede pek çok medh ve senâda bulunuyor.

İlmen, amelen büyük bir mevki sâhibi olan müellifin sözleri medâhineden, riyâdan, mübâlaa-i şâirânenen hâlî olduğu cihetle bence ayn-ı hakîkattir. Müellif şöyle diyor: "Dinlerin en iyisi olan din, Muhammed-i mehcûr, ehl-i İslâm-ı makhûr, Müslümânlar kâfirlerin kapısında esîr, Müslümânlar azalmış, küfür bayrağı yükselmiş iken Hakk-ı Sübhâne, teâli-i İslâma nusret vermek, ehl-i dinin kuvvetini izhâr buyurmak istedi. Bir yüzü envâ-ı zulüm ile perişan ve mütehayyır iken Hakk-ı Sübhâna ve teâli-i adl ve insâf ile müzeyyen kılmak istedi. Zulm ü savletini küfre ve fecerenin taşkınlığı hadden aşmış, en yüksek dereceyi bulmuş iken Hakk-ı Sübhâna ve teâli bu fenâlıkları ehl-i İslâmdan ve yedi eflîmin sâkinlerinden uzaklaştırmak istedi. Resm-i bediat, ayin, delâlet, insanların âdât-ı melûnası olmuş iken hatta subhâna ve teâli bunların kökünü kesmek, umûm hakkında inâyet göstermek istedi. Yahudi cemâati, nussâra zümresi, son himmetlerini, olanca niyetlerini betâlet içinde zâyî kılmışlar ve diğer edyân-ı mensûha ve şurâ-yı metrûkeden bâtil mezheplerde bulunanlar doğdukları günden zamânımıza kadar bütün gayretlerini yolsuzluğa, azgınlığa sarf etmişler ve kendilerini cehennemlikle takımına kanmışlar iken Hakk-ı Sübhâna ev teâli hepsini tekrâr doğru yola getirmek istedi. İstedi de letâif-i sanattan, âsâr-ı fazîletten bütün cihân halkının muhterem efendisi, âlem, âdil, âfâkın hüsrevi, Horasan ve İra kumândânı serdârı, zamânımızın nûşîrvânı, seyf ü kalem sâhibi, umûr-ı âlemin müdürü, Tanrı kullarının yardımcısı, Tanrı illerinin bekçisi, göğsün yardım bulan, bağrıları tepeleyen, mazlûmların sığınacağı, ulu yaradanınıyiliğine mazhar, zemînin, zamânın hüsrevi, sâhib-i Kuran, burhân-ı resûl, Rabbü'l-âlemin, gâyetüselâm ve elmuallimin, nusretullah (Elgazi Nuruzibin)Türk neslinden meydâna çıkardı. Bütün mahkûkât arasından onu seçti, ona hidâyet verdi, inâyet verdi. Mehdinin hurûcu, hazret-i İsa'nın nüzûlü zamânına kadar dîn-i Muhammed'inin işini ona havâle etti. Bu sâyededir ki uzak iklimlerden, yakın şehirlerden Türk, Tacik herkes yüzünü bu dergâh-ı cihân-ı penâha çevirdiler. Onun yol göstermesi, onun delâleti ile gürîh, gürûh-i dîn-i Muhammed'ie girdiler, ona biat ettiler. Mübârek elinde Müslümân oldular, cehennem ateşinden necât buldular. Şer-i şerîfi kabûl ettiler. Atalarının dinlerini bıraktılar. Öyle oldu ki günde beş kere nidâsı vurulmaya başladı. Tekmîl-i azgınlar, sapıklar, doğru yola girdiler. Müslümânlık âşikâr oldu, bütün cihân onu kendisine veliahd ilân edindi. Sâhib-i zamân oldu. Müslümânlık için öyle kılıç çaldı, öyle mal fedâ etti ki bu derecesini ancak ya Hazret-i İsa yâhûd mehdî-i âhir zamân yapacaktır. Halbûki o ne İsa'dır ne de mehdidir. Belki o, Tanrı'nın kahramânı Hatemülniyan'ın baş pehlivânıdır. Onun kuvvet-i devletinde, onun sâye-i himmetindedir ki bugün kubbetülislâm Mısır'dan âb-ı âmûye-i mahrûsâsına

kadar her yer onun hâtem-i hükmü altına girmiş ve herkes bir renkli, bir dinli olmuştur. O, bahâneleri, ateşindeleri ve yetmiş iki bâtil milletin mabedlerini yıkmış, küfrün, kâfirliğin kökünü kazmış, sâyesinde kudis mescidler, medreseler, müşâyihâ mahsûs zâviyeler, tekkeler, mamûr olmaya yüz tutmuş, halâyıkı alâikten kurtulmuş, makâsıd ve mutâlebine nâil olmuştur. O, zayıflara, miskinlere, mazlûm ahâliye arka, ulemâyâ, fazılâyâ merci ve melce, meşâyih, zâhidlere mürebbi ve muayyen olmuştur. Sâyesinde mescidlerin kapısı açılmış, meyhanelerin kapısı kapanmış, perişanlık gitmiş, gönüller cemiyet ve huzûr bulmuştur. Hülâsa o gökten incek Hazret-i İsa'nın mukaddesi, Müslümânların işini mazbût etmekte, Tanrı, dine yardımda Hazret-i Musa'nın yedd-i beyzâsıdır. Bundan dolayıdır ki değerli, değersiz, güçlü, güçsüz bütün insanlar, ona duâ-i hayır için Tanrı'ya niyâz elini açmaya, onun ömrünün artmasını, devletinin uzamasını istemeye mecbûr olmuşlardır. Akıl ve insâf ile bakılırsa görülür ki İsdahülgalib Ali Bin Ali Talib âlem-i zuhûrda olsaydı onun merdliğini, merdâneliğinin hakkını verirdi.!

Eğer Ömer Bin El-hattab sağ olup da onun din yolunda kılıç çalmasını, salâtını, emr-i marûfunu, nehy-i münkerini görseydi onun işini cidden takdîr ederdi. Eğer Ebu Müslim Mürûzi, dünya yüzünde olup da ondaki erlik usûlünü, cihângirlik yolunu, ordulara saldırmasını, saflar kırmasını, bozmasını görseydi, elinin arkasını onun önünde yere koyar, ona mütâbaat kemerini beline kuşanır, kendisini onun mâiyetinden sayardı. Ulu Tanrı, onun ömrünü, câhını, tacını, külâhını, tahtını, bahtını, ilmini dâim ve kardeşlerini, oğullarını, onun ârzûsuyla hareket eden yârânlarını berhurdâr buyursun, Müslümânların gözlerini onun mübârek cemâliyle kıyâmete kadar münevver eylesin.

Bu dâimî devleti, Buhara müftüsü, onun bu kadar şehrîni, fazîletini, ahlâk-ı hamîdesini, âlem-i dine muhib olduğu ulemâ-yı fazılâ, akla müşâbih salihâ ile dolu bulunduğunu, mecâlis ve muhâlefette ulûm-ı şerre mübâhisesine rumuzu esrâr-ı tarikat mükâşefesine râğbet buyurduğunu ve onlara lâzım gelen hürmeti hakkıyla ifâ ettiğini işittiğinden dolayı hicret-i nebevîyenin 695'inci senesinde ona vâsıl olmak ârzûsuyla dergâh şerefinde bulunanların okuması için bu eseri yazdı. Bununla beraber biliyorum ki bârgâh-ı sâmilinde böyle kitâblar pek çoktur. O halde ben cevâhirciye cevher, atâre, misk götürmüş oluyorum ve bunda da isâbet ediyorum. Çünkü mesleğin kıymetini cevâhirci bilir. Ben de tebiriken Nâmık Kemâl merhûmun cenâb-ı Emîr için söylediği bir sözünü ilâve edeceğim: "Yüz milyonu mütecâviz koca bir milleti Şark'tan ve hemen o mikdar

ümme-i Muhammed'i zillet-i mahkûmiyet ve esâretten kurtarmak kadar büyük bir tevfiîk ve hidâyet ona bir İslâmdan ferd-i vâhide müyesser olmamıştır.

(Emîr Nevruz: S(âd) 43)

Kilisli Muallim Refet-Kitâbîyât Emîr Nevruz Bey-İkdâm-10240-20.Rabiülevvel 1344
Cuma-09.10.1341-09.10.1925-s.3

3.17. Mülakat

3.17.1. Süleyman Emîn Paşa'nın Gazetemize Beyânâtı

"Sihhî Manevralar Geçen Seneye Nisbetle Daha Muntazam Bir Tarzda Cereyân Etmiş, İstifâde Edilmiştir."

Etibbânın rütbesinin ilgâ edilerek memûrîn sınıfına idhâlleri hakkında mevcûd tasavvur sıhhiye-i askeriye dâiresinin himmetiyle ber-taraf olunmuştur.

Sıhhiye reîsi teşkilât-ı sıhhiye ve muhtelif tasavvurlar hakkında malûmât veriyor.

Tıbbiye binâsı önünden geçen her doktor altı sene gibi uzun ve hâtıralı mekteb hayâtını hatırlar ve her meslektaş mektebe karşı lâ-yezal bir his merbûtuyla bağlıdır. İşte sıhhiyenin muhterem reîsi de aynı hisle İstanbul'daki günlerini irfân ocağımızın sâkin bir köşesinde meslektaşları arasında geçirmektedir. Mücâhede-i milliye'nin en sıkıntılı günlerinde ağır ve mesûliyetli vazîfesini fedâkârâne bir hiss-i feragatla omuzlarına yüklenen cumhûriyetin ilk sıhhiye reîsini ziyâret ettiğim zamân Süleyman Emîn Bey'in asker, sivil mensûbîn-i sıhhiyemiz tarafından derîn bir samîmiyet ve muhabbetle söylemenin sırrını keşfettim. Odasının bir kenarındaki kanepeye ilişmiş, yanındaki üç ziyâretçinin derdlerini pek samîmi alâadârlık ile dinleyen Paşanın güler yüzü, sevimli ve isminin simâsı olan emniyet ve itimâd telkîn eden, okşayan nazarları dinleyenler üzüründe kendisine karşı pek samîmi bir râbıta tevlîd ediyordu. 1310 senesinde tıbbiyeden neşet eden Paşa henüz iki senelik asistan iken istibdâtın kahr u sırtına uğramış. Trablusgarp'ta nefy edilmiştir. Bidâyet-i meşrûtiyete kadar devam eden sînka hayâtının muhrîbkârânelerini meşrûtiyet seneleri harblerindeki yorucu vazîfeleri yapmaktan mütevellid vicdânî huzûr tamamen silmiş, o acı hâtıralar Paşa için vatan hizmetinde tükenmez ilham ve kuvvet menbaı olmuştur. Balkan Harbinde, Umûmî Harbde bidâyetten müntehâsına kadar İstiklâl Cidâlinde Paşa ile çalışanlar, onun bir kronometre gibi işlediğini, vazîfede, lâ-kaydı ve ihmâlin hasm-ı kebîri olduğunu anlatırlar.

Bir müddet görüştüktan sonra kendilerinden kısa bir mülâkât ricâ ettim. Bu mülâkâtı "İkdâm" kârilerinin pîş-i istifâdelerine arz ediyorum.

-Manevralar hakkındaki ihtisâsâtınızı lütfeder misiniz?

-Manevralar geçen seneye nisbetle daha muntazam bir tarzda cereyân etmiş, bütün arkadaşlar istifâde etmiştir. Huzûrda hidemât-ı sıhhiye hakkında muallim Hasan Kadri Bey'in tenkîdleri pek istifâdeli idi. Mumaileyh bi-hakkın hocalık vazîfesini yapmıştır. Maltepe sırtlarında hakîkî bir harb manevrası yapılmış, paralı bir nefer cebheden itibâren hastanelere oradan da evine kadar nakledilmek sûretiyle hidemât-ı sıhhiyenin bütün edvârı, umûmî olarak gösterilmiştir. Bu husûsta, şimendifer, vapur, makine gibi vesâit-i nakliyeden istifâde ettik. Yeni yetişen sivil ve asker efendilerin umûmî malûmatlarını tevî için hiçbir şeyi esîrgemeden sarfettik ve bi-hakkın istifâde ettiler.

-Etibbânın rütbelerinin ilgâ edilerek memûrîn sınıfına idhâl edileceği doğru mudur?

-Böyle bir tasavvur mevcûd idi. ve fakat sıhhiye-i askeriye dâiresi fikrini müdâfaa etmiş ve bugün bu tasavvur tamamen kalkmıştır. Kemâ-fi-s sâbık rütbeleriyle çalışacaktır.

-Etibbâ arasında fevkalâde terfi edenler var mıdır?

-Dört yüz numaralı kânûn mûcibince istiklâl harekâtının bidâyetinden beri yararlılığı görülen dört arkadaşımız terfi etmiştir. Diğer kıdem sırasıyla terfi listesi yakında çıkacaktır.

-Avrupa'da ihtisâs için çalışan doktorları var mıymış?

-Otuz doktorumuz vardı. Bunlar Paris, Berlin, Münih, Hamburg şehirlerinde çalışıyorlardı. Dokuzu geldi, diğerleri Ağustos'ta gelecek. Muhtelif hastane mütehassıslıklarına tayîn edileceklerdir. Bu sene maâşından mâedâ mâhiyye iniyoruz. Lira tahsîsât ve üç yüz elli beşer lira harcrâh bir operatör ve bir de bakteriyoluğu Avrupa'ya gönderiyoruz. Ârzû edenler arasında on dört doktoru da muhasâatlarıyla Avrupa'ya göndereceğiz. Bunlar maâşlarının üzerini kendi paralarıyla tamamlayacaklardır. İstanbul'da Gülhâne ve emrâz-ı akliye hastanelerinde de bir taraftan mütehassıslarımız yetişecektir.

-Umûmî teşkilât sıhhiye-i askeriyemizde bir değişiklik var mıdır?

-Hastanelerimizin eksiklerini gün geçtikçe itmâm ediyoruz. Mütehassıslar kadrosunu dolduruyoruz.

-Mütekâid etibbâ-i askeriye'nin tereffühü için bu sene bir teklif hâzırlanıyor. Orada etibâ-yı askeriye de nazar-ı dikkate alınacak, hasta olanları ve aileleri hastanelerimizde tedâvi edilmek sûretiyle biz de kendilerinden yardım edeceğiz.

-Bursa'da açılaca müessese hakkında biraz izâhât lütfeder misiniz?

-Bursa'da açacağımız müessese, ordunun pek mühim ihtiyâclarını izâle edecektir. Harbden sonra birçok sinir yaralıları vardır. Onların zarara uğrayan uzuvlarını masah, mihaniki âlâtıdır, elektrik, banyolar vâsıtasıyla tedâvi elyevm elimizde olan Splendidid Palas otelinden istifâde edeceğiz. Memleket için her türlü fedakârlığı canla başla ifâ eden o devir için böyle bir müessesenin mevcûdiyetini siz de tasdîk edecersiniz.

-Böyle bir müessese sinirliler için bilhâssa elzemdir. Acaba bu husûsta bir mâniyle mi karşılaşılırsınız?

-Bursa belediyesi emlâk-i milliyeden olan mezkûr binâyı satın alıp otel yapmak istiyor. Halbûki ordunun bu husûsda ihtiyâcı daha fazla olduğundan herhalde Bursa belediyesinin bu meseleyi takdîr eerek bu binâyı bize bırakacağına emînîm. Derhâl işe başlayacağız.

-Malûlîn-i askeriye ve bilhâssa başından yaralanan konuşmasını, görmesini kaybeden kahramânlar için yapılacak müessese hakkında izâhât lütfeder misiniz?

-Avrupa'da olduğu gibi bu gibi tesîsâtı havî bir malûlîn yurdunun tesîsi takarrür etmiştir. Pek gecikmeden yapılacaktır.

-Ordu zâbitan ve efrâdının ahvâl-i sıhhiyesini nasıl buldunuz?

-Fevkalâde diyebilirim. Şarktaki tedîb harekâtı esnâsında bile ahvâl-i havaiyenin müsâidsizliğine rağmen hiçbir sarî hastalık görülmemiştir. Mevziî bazı vakalar derhâl bastırılmıştır.

-Orduda verem-i vefâiyât nasıldı?

-Zâbitan ve efrâdın ahvâl-i sıhhiyelerini dâimâ dikkatle takîb ediyoruz. Herhangi zayıf bir neferin sebep-i zafiyeti inceden inceye tedkîk edilmektedir. Zaîfler için bir sanatoryum açmayı kararlaştırdık. Müdâfa-i Milliye Vekîli Recep Beyefendi bu işle bizzat meşgûl oluyorlar.

-Müsâdenizle son bir sual soracağım. İçki düşmanlığı hakkındaki fikirlerinizi lütfeder misiniz?

İçki düşmanlığı mücâdelenizi harâretle takîb ediyorum. Kendim mektebinden beri "İçki Aleyhtârıyım" neşriyâtınızı büyük bir zevkle okuyorum. Muvaffakiyetinizi can ve yürekten temenni eylerim. Sâdelik ve samîmiyeti kendisine şîâr edinen muhterem sıhhiye reîsine lûtfettikleri izâhâtta dolayı teşekkürle ayrılırken üç genç mekteblileri tefîşe hazırlanıyordu.

Doktor Fahreddin Kerîm-Süleyman Emîn Paşa'nın Gazetemize Beyânâtı-İkdâm
10163-02.-Muharrem 1344 Cuma-24.07.1341-24.07.1925-s.1-2

3.18. Çeşitli Hastalıklar İle İlgili Yazılar

3.18.1. Rûhî Tetebbular-Freud Mektebinin Esâsları-Rûhun Derînliklerine Nasıl

Giriliyor?-1-

İnsanlarda alelumûm yeniliğe karşı bidâyette bir ihtirâz mevcûddur. Yani nazariyeler, düşünceler karşısında evvelâ menfî bir ürkeklik, hatta tedkîk etmeksizin kuvvetli bir aleyhdârılık gösterilir. Fakat bu uzun sürmez, kısa bir zamân geçtikten sonra eski menfî aleyhdârılık şiddetli bir aksülamele yerini kuvvetli tarafdârlığa terk eder. İşte ilimde rûh meselesi de insanları yaratılışlarından beri işgâl etmiş ve zamân zamân kuvvetli felsefe mekteblerinin teşkiline sebep olmuştur. Târîh-i felsefe ve mukaddesi tetdîk ettiğimiz zamân rûh meselesiyle ademoğullarının hars âver bir tarzda meşgûl olduğunu yakından görüyoruz.

Din ulemâsını, filozofları en ziyâde iki mesele meşgûl etmiştir. Bunlardan biri kudret-i külliye "Allah gavgası" ikincisi ona müteallik olan bundan ayrı bir rûhun mevcûdiyeti ve bu mevcûdiyetin ezeliyetidir. Bu mevzûlar üzerine ulemâdan din ve felsefe üyekdiğerini tekfir etmiş, birçok insanlar bu yüzden ademe gitmişlerdir. Bugüne kadar yapılan mesâî-i ilmiye ile müsbet bir sûrette rûhun mâhiyeti anlaşılamayınca rûhiyâtçılar rûhun hâdiselerini tedkîke laboratuvarlarda bu hâdiseleri hıkemi âlât ile ölçmeye başlamışlardır. Hiç şübhesiz bu da henüz bizi tammayla tenvîr edememiştir. Fakat düne kadar meçhûl olan şeylerin birçoğu bugün bizim için malûmdur. Binâenaleyh yarın daha birçok şeyler öğreneceğiz. Felsefe tedkîkâtını, tetebbuâtını, münâkaşalarını yapsın! Biz bilhâssa marazî rûhiyât hekimleri rûhî şuûrun "şahsiyetin" müterâfidi olarak kabûl ediyoruz. Onda gördüğümüz bozuklukları mütâlâa ederek şuûr hakkındaki bilgilerimizi arttırıyoruz. Bugün bîmârhâneleri dolduran hastaları araştırmak sûretiyle marazın başlangıcını, esbâbını buluyoruz. Hastalarda gördüğümüz şahsî benliklerin, hezeyânların, vehimlerin menşeyini tesbît ediyoruz. Bu sûretle elde ettiğimiz netîceler rûhun da dimâğın faâliyeti mahsûlû

olduğunu öğretiyor. Hele harekât ve ihtisâsâtımızın kısım-i mühiminin dimâğî merkezlerini doğrudan doğruya biliyoruz. Bir kolumuz, ayağımız tutmadığı, dilimiz söylemediği zamânda dimâğımızın dimâğımızın neresi hasta olduğunu kolayca tayîn edebiliriz. Yarın dimâğda seciye merkezlerini de tayîn edeceğiz.

Felsefe rûh ve beden hikmetinin müvâzi gittiğini ilk defa kuvvetli bir kanâatle ortaya atan Decart mekteb-i felsefisinin tarafdârları günden güne kuvvet kesbetmektedir. İşte bu sûretle müsbet-i rûhiyat tekâmül ettikçe yeni şeyler öğreniyoruz. Bunlardan en mühimi şuûr hâdiselerinden başka ona yardımcı bir de gayr-i şuura âid hâdiselerin mevcûdiyetidir. Herkes kendisinde tecrübe etmiştir. Herhangi bir mesele-i riyâziyenin halli ile meşgûl olunuz. Bir dereceye gelir ki işin içinden çıkamaz ve yorgun halde bırakırsınız. Ertesi sabâh uyandığınız zamân aradığınızı pek kolayca bulursunuz. İşte meselenin bu sûretle aydınlaşması ancak tahtül şuûrunuzun çalışmasına devam etmesindendir. Rûhîyâtçılar, bu tahtül şuûrun çalışmasına çok ehemmiyet veriyorlar ve diyorlar ki bütün rûhî hâdiselerde tahtül şuûrun rolü pek mühimdir.

Bazı rûhîyâtçılar tahtül şuûrun ibtidâi ve insiyâkî hareketlere münhasır olduğunu meselâ bir Histeryalı uyutulduğu zaman, uyuyanın idâresi altında istenildiği tarafa sevk edildiğini, bir makine gibi istenilen hareketin yaptırılabilceğini ileri sürüyorlar. Son zamânlarda kendisinden fevkalâde bahsedilen Viyana hocası Freud tahtül şuûrun faâliyetine en çok ehemmiyet veren rûhîyâtçılardadır.

Doktor Fahreddin Kerîm-Rûhî Tettebbualar Freud Mektebinin Esâsları Rûhun Derînliklerine Nasıl Giriliyor?-1-İkdâm-10443-26.Şevvâl 1344 Pazar-09.05.1342-09.05.1926-s.3

3.18.2. Rûhî Tettebbular

Freud Mektebinin Esâsları

Rûhun Derînliklerine Nasıl İnilir?

-2-

Bundan dört beş sene evvel emrâz-ı ruhiye mütehassısları tarafından memleketimizde tanıtılan ve bugün Fransa, Amerika'da milyonlarca sâlikî bulunan Freud mektebinin esâs-i tahtül şuûrda gizlenmiş ve meydâna çıkamayan tenâsli izleridir. İşte bu izleri keşf ve tahtül şuûrdan şuûra çıkarmak yani rûhun derînliklerine girebilmek için Profesör Freud, psikoanaliz tahsîl rûhu usûlünü tesîs etmiştir. Panseksüalizm, tenâsüliyet nazariyesinin mevcûdu

olan Freud bütün rûhî hastalıklarda, sinirliliklerde ise isteryada aşk ve tenâsüliyetin hâkim olduğunu çocukluk zamânından beri tatmîn edilememiş ve tahtü'l-şuûrda birikmiş hislerin tezâhürü olduğunu Freud'a göre çocuğun meme emmesi, kundaktan iddiâ ediyor. Çıktıkda bacaklarını açıp kapaması, erkek çocuklarının annelerini kızların babalarını sevmesi hep tenâsülî zevklere âid âsârıdır. İşte böyle çocukluk yaşlarında başlayıp fakat attmîn edilemeyen hiss-i tenâsüliyelerin tahtül şûûrda toplanması Freud'a göre faâliyet-i ruhiyeyi ahlâk ve cinnetlerin husûlüne sebep oluyor.

Eğer tahmîl-i ruh ile bunlar sökülüp atılırsa hastaların rûhî bir zaîflik ve inşirâh-ı hissettiklerini hastalığın bu sûretle şifâyâb olduğunu yazıyor. Bunun için Freud mektebi sâlikleri Berlin, Viyana, Paris, Newyork gibi büyük ve küçük şehirlerde poliklinikler açmış ve hastaları muâyene, tedâvi ile iştigâl ediyolar. Psikoanaliz yani tahlîl-i ruh ile iştigâl eden hekîmlere mürâcaat eden hastalarda görülen salâh-ı ruhiyelerde hiç şüphesiz itimâd ve telkînî rolü pek mühimdir. Üç sene evvel Berlin'de tahlîl-i ruhi kongresinde tanıştığım profesör Freud'a bu noktayı sorduğum zamân telkînî tedâvide pek mühim rolü olduğunu, saatlerce derdini anlatmak ve tahtül şûûrunda kalmış hâtıratı yaşamakla hastanın irâdî şûûrunu kazandığını uzun uzadıya izâh etti. Psikoanaliz polikliniklerinde lâyetezelzel bir samîmiyet mevcûddur. Hasta, doktorunun mahremiyetine sırlarını tevdi ederken hiçbir korku hissetmez. Tabi ve gayr-i tabi yolda bütün tenâsülî sergüzeştlerini nakleder. Yalnız yaşadığı vekâyîi değil rüyalarını da hikâyeye eder. Bilhâssa buluş çocukluk zamânındaki rüyaları pek mühimdir. Freud, hastalığın köklerini rüyalarda da arıyor. Kadın ve erkek güzelliği karşısındaki ilk duygularını, rüyalarını hekîmine teslim eden hasta, itirâfâtında ne kadar samîmi bulunursa o nisbette tedâvide muvaffakiyet görülüyor. Tahlîl-i ruhu da hekîmin şahsî kudret ve kâbiliyetinin rolü büyüktür. Eğer hastasına itimâd telkîn edemezse muvaffik olamaz. Bu esnâda muâyene odasında umûmî bir sükûnet hâkim olmalı, hastayı teselsül-i efkârı arasında serbest bırakmalıdır. Yalnız ara sıra hekîmce muayyen olan bazı kısımlar sorulmak sûretiyle tahtülşûûrun bütün mevcûdu ortaya döktürülür. Fakat dün, ancak birkaç tarafdâra mâlik iken bugün bilhâssa Amerika'da milyonlarca insanı teşhîs eden bir nazariye dedikleri gibi bütün hastalıkları teşfiye, mağmûm gönülleri teselli edebilecek midir? Kendimizle beraber muhterem kâriyerimizi de inkisâra uğratmak için bir vech-i peşin temîn edelim ki daha henüz karanlıktayız. Evet, Freud bize tahlîl-i ruh ile oldukça yardım etti. Fakat kat edilecek mesâfe o kadar çok ki!

3.19. Diğer Yazılar

3.19.1. Şükür Vazifesi

Filorinalı Nâzım Beyefendi'ye "şâir-i üstâd" demek kadar vâsi ve mahz-ı hakikat bir tavsîf olamaz. Âsâr-ı güzîdesi buna şahiddir. Nâzım Bey, dâimâ şiir ile tekemmül eder yâhûd şiiri tekellüm ettirir. Bu kadar kolaylıkla nazmen teblîğ-i merâma muktedir şuarâ çok görülmüş değildir sanırım. Şâirimizin tabında yalnız nasıl olursa olsun şiir söylemek hassa-i mücerredesi bu kadar hiss-i mücâdenet, hiss-i vatandaş hakikaten feyyâz ve lâyezâl bir menbadır. Bu, büyük bir fazîlettir. İşte dünkü "İkdâm"da yegâne bir şiir ile iltifât ediyor. Buna lâyük olmalıyım herhalde lûtf u nezâketinden dolayı Nâzım'a şükranlarımı takdîm ederim. Evet, mümkün olursa ahvâl-i sıhhiyem müsâid olursa kendime iş edindiğim hizmetten ayrılmak ahz-ı âmâlimdir. Nâzım Bey gibi samîmî kârilerimin lütuflarına bu sûretle mukâbele edebilirsem kendimi bahtiyâr addedebilirim.

E(lif). C.-Şükür Vazîfesi-İkdâm-10641-01.Cemâziyelahir 1345 Salı-07.12.1342-
07.12.1926-s.2

3.19.2. Edebî Bir Ricâ

Merhûm üstâd Ekrem ve Tefvîk Fikretle şâir-i azam Abdülhak Hâmid, Sâmipaşazâde Sezâî, Doktor Abdullah Cevdet, Ali Kâmi Beyefediler tarafından,-hatt-ı dest ve imzâlarıyla-evvelce nâm-ı âcizâneme ithâf edilen ve esâsen klişeleri yaptırılmış olmakla beraber şahsım için târîhi bir kıymeti hâiz olmakla başka hiçbir kimsenin işine yaramayacağı tabîi bulunan altı aded fotoğrafı ile bazı zevât-ı muhteremenin, şiirlerim hakkındaki mütâlaât ve takdîrâtını hâvî üç kıta mektûb-ı kıymetdarın mevzû olduğu paket evvelki akşâm Üsküdar iskelesinden Anadolu cihetine hareket eden son vapurda dalgınlıkla unutulduğundan mezkûr paketi bulan zât her kim ise insaniyet nâmına İstanbul'da "Halk Kütübhanesine" tevdi eylediği takdirde yeni çıkan "Hâtırât-ı Meşâhir" nâmındaki eserimden on nüsha ihdâ ve birisine şükran-ı mahsusla vaz-ı imza edilecektir.

Filorinalı Nâzım-Edebî Bir Ricâ-İkdâm-10097-21.Şevvâl 1343 Perşembe-14.05.1341-
14.05.1925-s.3

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

5 Temmuz 1984 tarihinde yayın hayatına başlayan İkdâm gazetesi, edebi, kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik ve diğer pek çok sahada Türk toplum hayatında köklü değişimlerin yaşandığı Cumhuriyetin ilk yıllarında da (1925-1926)başmuharrir Ahmed Cevdet'in öncülüğünde güçlü yazar kadrosu ile Türk basın yayın hayatındaki yeri ve önemini koruyabilmiştir. Bu dönem toplum hayatımızda görülen birtakım değişikliklerin İkdâm gazetesinin değişmez yayın ilke ve prensibi olan Türkçülük anlayışı etrafında Türk okuruna aktarılması dikkat çeken en önemli hususlardan biridir.

"İkdâm'da Edebi ve Kültürel Faaliyetler (1925-1926)" başlıklı tezimizde Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan değişiklikleri gözler önüne seren İkdâm gazetesinin değişmez çizgisi olan Türkçülük çizgisi etrafında sosyal, siyasal, edebi ve kültürel olaylara gazetenin incelemeye tabi tutulan iki yılı içerisinde ne ölçüde şekillendiğini göstermeye çalıştık. Tezimizin 1925-1926 yılları arasında yazar kadrosunda yer alan kişilerin yazılarından hareketle gazetenin dönem içerisindeki yeri ve önemini tespit imkânı bulabildik. İkdâm sütunlarında yazılarını incelediğimiz bu yazarların yazılarından hareketle söyleyebileceğimiz en önemli şeylerden biri, İkdâm gazetesi başlangıçtan itibaren değişmez çizgisi olan Türkçülük anlayışından hareketle Türk toplumuna rehberlik etme vazifesini üstlenmiş olduğudur. Özellikle sosyal, siyasal olaylara yaklaşımında ve bu olayların yorumlanmasında Türk kimliğinin güçlü bir şekilde ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun en önemli delillerinden biri Cumhuriyetin ilk yılları olması münasebetiyle başta Yunanistan ile yaşanan siyasi problemlerin 1925 yılı boyunca, İkdâm sütunlarında çok geniş ölçüde yer alması ve bu siyasi problemlerin her defasında Türkçülük anlayışı ile toplumsal bilincin uyandırılmaya çalışılmasıdır. İkdâm gazetesinin 1925 yılı siyasi alandaki yazıları incelendiğinde özellikle Türkiye-Yunanistan arasındaki siyasi problemlerin ne derece ön planda olduğu rahatlıkla tespit edilebilir. İkinci bir siyasi problem olarak Musul meselesi gazetede son derece dikkate değer yazılar ile Türk toplumuna aktarılmıştır. Musul meselesi, Gazetenin Türkçülük çizgisi etrafında toplumsal değerlerin şekillendirilmeye çalışıldığı en önemli siyasi problemlerden biridir. Başmuharrir Ahmed Cevdet'in kaleme almış olduğu yazılar başta olmak üzere mesele ile ilgili tüm yazılar hemen tüm İkdâm sütunlarında birinci sayfada yerini almıştır. Musul meselesine

yaklaşımında hemen her başlığın "Türk Musul" şeklinde verilmesi, birer okul hüviyeti taşıyan gazetenin bu konudaki hassasiyetini gözler önüne sermektedir.

İkdâm gazetesinin sosyal, siyasal, ekonomik, edebi ve kültürel olaylara yaklaşımında gelişmeleri yalnızca yurt içi haberleri ile sınırlı tutmayıp yurt dışındaki olay ve faaliyetlerle de yakından ilgilenmesi de son derece önemlidir.

İkdâm gazetesinde siyasi olayların yanı sıra toplumsal kalkınmada büyük önem arz eden ekonomik faaliyetler, ziraat konuları da gazetenin sütunlarında yer alan konulardan birisidir. İkdâm muharrirlerinin gözünden Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki ekonomik faaliyetlerin toplumsal kalkınmadaki yeri ve önemi gözler önüne serilmiştir.

Tezimizin asıl inceleme kısmını oluşturan İkdâm'da edebi ve kültürel hareketlilik konusu ise oldukça önemlidir. Tezimizin ikinci kısmını oluşturan "Tüm Malzemenin Kronolojik ve Alfabetik Tahlili" ile üçüncü kısmını oluşturan "Seçili Metinler" bölümü İkdâm gazetesinin edebi malzeme açısından ne derece zengin olduğunu rahatlıkla ortaya koymaktadır. Başta başmuharrir Ahmed Cevdet'in sosyal, siyasal, ekonomik yazıları dışında edebiyat, dil ve sanat, matbuat meseleleri üzerine yazıları başta olmak üzere diğer pek çok yazarın bu anlamda gazetede pek çok edebiyat sanat mahsulü ürünleri yer almıştır. İkdâm gazetesinde edebi malzemenin en fazla olduğu yıl 1925 yılıdır. Başta tiyatro, hikâye, roman tenkitleri, edebiyat, sanat makaleleri, edebi sohbetler, lisan yazıları, küçük hikâyeler, batı edebiyatı ile ilgili yazılar oldukça dikkate değer yazılardır. Özellikle belirtmek gerekir ki 1925-1926 yılı, İkdâm gazetesinde edebiyat tarihimizde kaydı olmayan pek çok tiyatro duyurusunun ve edebiyat tarihlerimizde kaydı bulunmayan bazı sanatçıların tiyatro tenkitlerinin yer aldığı yıllardır. İkdâm'da edebi malzemenin zenginliği açısından dikkat çekici bir diğer durum ise bu iki yıl içerisinde tefrika faaliyetlerinin aralıksız devamlılığıdır. Bu gerek tiyatro gerek hikâye tefrikalarından henüz edebiyat tarihimizde kaydı bulunmayanların varlığı, edebiyat tarihimiz açısından birer gizli hazine kıymetine sahip süreli yayınlar üzerinde çalışmanın önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu anlamda gazetenin edebi, kültürel, sanatsal faaliyetler açısından son derece zengin olduğu tespitini yapabiliriz.

Sonuç olarak İkdâm'da Edebi ve Kültürel Faaliyetler (1925-1926) başlıklı tezimizin, fikri, edebi, kültürel sahada ne denli malzeme ortaya çıkardığını göstermek amacıyla yürüttüğümüz faaliyetin Türklük bilimi adına amacına ulaşmış olmasını temenni dileğiyle çalışmamızı sonlandırdık.

KAYNAKÇA

- Aydemir, Ş.S. (1972). "*Enver Paşa*", İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Budak, A. (2016). "*Fransız Devriminin Osmanlıya Armağanı: Gazete, Türk Basınının Doğuşu*", Turkish Studies-İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic C.713
- Çelik, B. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Aydın Basını", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3 (8), 153.
- Elove, M. E. (1952). "İkinci Meşrutiyet Devrinin Siyasi Hayatına Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 1-5.
- Gerçek, S.N. (t.y.). "*Türk Gazeteciliği, Yüzüncü Yıldönümü Vesilesiyle 1831-1931*" İstanbul: Matbuat Cemiyeti Yayınları.
- Gevgili A. "*Türkiye Basını*" İstanbul: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c.1, s.102.
- Gevgili, A. (1986). "*Türkiye Basını*", İstanbul: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.1.
- Girgin, A. (2001). "*Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*" İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Güresin, E. (1998). "*31 Mart İsyanı*" İstanbul: Cumhuriyet Kitapları Yayınevi.
- İnuğur, N. (1982). "*Basın ve Yayın Hayatı*" İstanbul: Çağlayan Kitapevi.
- Kabacalı, A. (1990). "*Geçmişten Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*", İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kabacalı, A. (2000). "*Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*", İstanbul: Literatür Yayınları, s.48-50
- Koloğlu, D. "*Osmanlı Basını; İçeriği-Rejimi*", İstanbul: Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.1
- Koloğlu, O. (1999). "*Bir Çağdaşlaşma Örneği Olarak Cumhuriyetin İlk On Beş Yılı (1923-1938)*", İstanbul: Boyut Yayınları.
- Kudret, C. (1977). "*Abdülhamid Döneminde Sansür*", İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Mevlânâzade, R. (1993). "*Türkiye İnkılâbının İç Yüzü*", İstanbul: Pınar Yayınları.
- Oral, M (1996). "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Yıllarında Türkiye'de Hilafet ve Saltanat Sorunu", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâb Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 5 (18), 12-20.
- Ortaylı, İ. (1999). "*İmparatorluğun En Uzun Yılı*" İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (2000). "*Bu Mülkün Sultanları*", İstanbul: Oğlak Yayınları.
- Topuz, H. (1973). "*100 Soruda Türk Basın Tarihi*" İstanbul: Gerçek Basımevi.
- Topuz, H. (1973). "*Türk Basın Tarihi*" İstanbul: Gerçek Basımevi.
- Tunçay, M. (1999). "*Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*" İstanbul: Yurt Yayınları.
- Yazıcı, N (1989). "*İslam Ansiklopedisi*" İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C.1.
- Yüce, N. (1989). "*Ahmed Cevdet-İkdamcı*" İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.2.
- Zürcher, E. J. (1998). "*Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*" İstanbul: İletişim Yayınları, c. 1.

ÖZGEÇMİŞ

Soyadı, Adı : Canan Ebru Karaoğlu

Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yükseklisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Devam ediyor
Yükseklisans	Ege Üniversitesi	
Lise	Adana Erkek Lisesi	

Yabancı Dil

İngilizce

DİZİN

- Abdurrahman Bonaris, 335
Abdülhak Hamit, 328
Abdülhamit, 216, 328, 525, 531
Acem, 57, 311, 323, 325, 346, 350, 352, 353, 370, 415, 424, 484, 585, 586
Adana, 83, 92, 100, 102, 105, 108, 117, 120, 140, 144, 158, 161, 169, 187, 190, 324, 389, 536
Adliye Vekâleti, 58, 69, 317
Adliye Vekîli, 58, 310
Afganistan, 326, 327, 435
Agustin, 236
Ahmed Cevdet, 7, 8, 11, 12, 15, 16, 20, 35, 38, 52, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 75, 76, 77, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 119, 144, 189, 194, 197, 311, 312, 316, 319, 321, 382, 384, 393, 407, 423, 424, 426, 429, 430, 432, 434, 436, 438, 440, 489, 491, 492, 494, 495, 497, 499, 501, 536, 539, 540, 566, 567, 569, 571, 575, 577, 578, 580, 583
Ahmed Râsim Bey, 193
Ahmed Sâlis, 204
Ahmed Vefik Paşa, 315, 383
Ahmet Mithat Efendi, 328
Akşam, 9, 123, 169, 225, 268, 292, 296, 305, 405
Alâaddin Bey, 193
Alexanderlied, 235
Ali Emîri Efendi, 40, 273, 404
Ali Nâhid, 27, 28, 79, 80, 230, 233, 235, 238, 240, 517, 519, 535
Alman, 28, 54, 79, 91, 94, 96, 171, 217, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 273, 276, 335, 370, 374, 376, 381, 386, 449, 450, 458, 516, 517, 521, 560, 561
Altay, 324, 460
Amasya Müverrihi Hüsameddin, 12, 62, 323
Amerika, 56, 75, 90, 92, 94, 98, 103, 121, 134, 135, 137, 138, 140, 163, 185, 250, 289, 291, 292, 415, 429, 454, 455, 456, 457, 477, 479, 482, 501, 510, 521, 578
Anadolu, 9, 18, 31, 48, 49, 69, 84, 85, 86, 90, 93, 96, 99, 100, 101, 102, 107, 113, 117, 120, 123, 127, 128, 131, 136, 146, 149, 150, 151, 152, 154, 161, 172, 173, 185, 201, 271, 272, 314, 324, 325, 327, 328, 331, 338, 339, 340, 352, 383, 386, 388, 403, 404, 415, 431, 433, 438, 458, 473, 513, 514, 536, 541, 542, 545
Anatole France, 225, 226
Anglo Sakson, 231
Ankara, 4, 3, 4, 5, 6, 9, 15, 19, 20, 71, 79, 85, 88, 90, 91, 95, 96, 99, 100, 107, 110, 111, 112, 116, 123, 124, 133, 135, 136, 144, 151, 152, 153, 154, 157, 158, 168, 169, 174, 187, 196, 214, 249, 291, 299, 300, 415, 416, 435, 446, 447, 448, 477, 512, 513, 514
Arabî, 59, 61, 311, 313, 316, 317, 318, 322, 333, 338, 344, 381, 385, 478, 549, 586
Arap, 59, 61, 63, 112, 123, 154, 228, 274, 310, 311, 323, 324, 325, 332, 333, 334, 336, 337, 338, 340, 341, 344, 345, 352, 362, 367, 369, 370, 372, 374, 385, 387, 403, 413, 415, 423, 424, 459, 504, 505, 508, 553, 585, 586
Âsâr, 19, 152, 162, 253, 378, 397, 588
Âsâr-ı atika, 378
Asr-ı dide, 34
asrî, 31, 34, 36, 72, 154, 194, 203, 204, 210, 212, 218, 227, 237, 240, 281, 310, 345, 412, 413, 426, 431, 447, 455, 487, 493, 510, 567, 578
Asrî Sanat, 34, 172, 210, 212
Asya, 41, 57, 125, 133, 137, 138, 142, 144, 162, 163, 164, 315, 319, 413, 440, 441, 462, 483, 484, 585, 586
Avrupa, 1, 12, 15, 16, 24, 29, 32, 33, 41, 56, 57, 61, 75, 76, 78, 86, 87, 90, 94, 98, 102, 103, 105, 111, 115, 125, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 142, 144, 154, 162, 163, 164, 201, 203, 211, 214, 220, 221, 239, 240, 251, 254, 288, 310, 318, 319, 326, 330, 335, 336, 337, 340, 349, 373, 374, 376, 378, 379, 380, 384, 386, 388, 411, 412, 414, 416, 421, 422, 425, 430, 432, 440, 441, 448, 451, 453, 455, 457, 470, 471, 473, 477, 483, 484, 485, 487, 495, 496, 500, 501, 502, 509, 510, 517, 522, 524, 526, 531, 536, 540, 567, 571, 572, 574, 575, 578, 582
Avusturya, 22, 78, 90, 145, 186, 233, 278, 336, 452, 455, 509, 510, 512
Ayaz İshâk, 327
Azeri, 337
Bâb-ı Âli, 13, 257, 259, 270, 410, 448, 469, 473
Baha Said Beyefendi, 383
Bahçesaray, 325, 330
bahr-i muhîr, 198, 205, 309
Bakü,, 326
Bâtıl İtikâdlar ve Menhûs İzleri, 28, 197, 199
Beşîr Fuad, 222
Beyaz Sâat, 221
Beykoz, 113, 119, 189, 275, 450, 467
Beyne'l-milel, 102, 106, 117, 133, 135, 138, 139, 142, 204, 210, 213, 483, 500, 508, 510
Beyoğlu, 38, 114, 166, 176, 178, 179, 203, 272, 286, 299, 300, 301, 464, 524
Beyrut, 59, 313, 552, 555

Bismark, 317, 496
Bolşevizm, 327
Borje, 222
Bursa, 30, 92, 127, 134, 149, 166, 172, 173,
199, 272, 410
Bursalı Tâhir Bey, 273, 552
Celâlettin Bey, 35, 193
Cenâb Şehâbeddin, 204, 208, 221
Cenûb, 323, 328, 333, 338
Cermen, 229, 230, 436
Cevâd Rüştü, 275
conception, 335
criterium, 213
Cumhûriyet, 38, 227, 328, 392, 393, 395, 485,
511
Çanakkale, 164, 171, 200, 327
Çin, 55, 135, 137, 139, 141, 146, 326, 327,
362, 394, 440, 441, 458, 459, 460, 483,
485, 486, 509, 586
Dârü'l-bedâyi, 19, 24, 25, 26, 27, 36, 115, 116,
160, 176, 179, 190, 221, 248, 279, 280,
286, 288, 296, 298, 299, 300, 301, 522
Decorateur, 201
didaktik, 234
Divân-ı Lügâtüt Türk, 324
Dobruca, 120, 324, 434
Doktor İsmâil Şükrü, 63, 340, 346
Doktor Kunos, 151, 385, 386, 400
Don Kişot, 315
Dostoyevski, 238
dük, 238
Edebiyat, 6, 8, 57, 60, 90, 137, 159, 171, 189,
193, 223, 234, 255, 315, 339, 379, 401,
411, 413, 562, 563, 573
Edebiyât-ı Cedide, 221
Edhem Pertev, 320
Edîb, 415
Edirne, 115, 294, 319, 424, 426, 525, 528, 530,
531, 532
Eğri Kapı, 34
ehl-i salîb, 233, 542, 543
Eisleben, 236
Ekrem Lâmi, 390
elifba, 332, 333, 335, 336, 337, 341, 344, 369,
370, 372
Emile Zola, 238
Endülüs, 273
Enver Paşa, 3, 334
epik, 234, 235
epos, 234
Ercümend Ekrem, 12, 36, 46, 47, 126, 245,
247, 249, 252, 254, 256, 259, 263, 266,
269, 272, 282, 283
Ermeni, 49, 68, 87, 166, 268, 272, 292, 309,
327, 337, 430, 543, 544, 580, 584
Farsî, 59, 313, 316, 325, 327, 333, 338, 342,
381, 387, 413, 549, 586
filozof, 238, 276, 340, 533
Flamen, 217

Fransız, 5, 23, 41, 88, 92, 114, 117, 134, 144,
153, 157, 166, 190, 212, 217, 221, 225,
237, 250, 253, 277, 288, 290, 291, 296,
302, 325, 335, 349, 376, 377, 379, 381,
412, 436, 483, 508, 511, 531, 543, 545,
559, 571, 586
Fransızca, 1, 4, 15, 105, 106, 187, 221, 227,
287, 356, 374, 429, 477, 496, 507, 510,
531, 559
Fuzûli, 339, 547
Garb, 39, 57, 61, 96, 221, 225, 227, 228, 230,
233, 238, 240, 314, 321, 334, 396, 412,
414, 483, 484, 485, 486, 509, 516, 558,
560, 561
gazete, 1, 4, 5, 6, 8, 13, 14, 15, 20, 33, 42, 59,
73, 86, 114, 155, 206, 218, 222, 223, 224,
227, 248, 266, 270, 314, 328, 434, 443,
489, 495, 496, 497, 516, 527, 536, 537,
539, 545, 573
Gence, 326
Goete, 238, 239, 240, 276, 558, 559, 560, 561
Gürcü, 337, 409
Hadi Maksudi, 334
Hâlid Ziyâ, 221, 414
Halil Paşa, 214
Hamburg, 240
Hamdullah Suphi Bey, 30, 84, 88, 137, 172,
199
Hamlet, 240
Hans, 22, 217, 237, 238, 278
Hans Holbein, 217
Harb-i Umûmî, 218, 239, 334, 375, 430, 450,
511, 571
hars, 62, 71, 77, 196, 320, 335, 338, 422, 423,
425, 427, 428, 430, 436, 442, 443, 479,
490, 572
Haydutlar, 240
Hayri Muhiddin, 12, 126, 145, 277
Hazîne-i Fünûn, 221
heyet-i edebiye, 24, 221, 286, 288, 300, 301
Heyet-i umûmiye, 215
heykeltıraş, 214
Hristiyan, 68, 81, 123, 124, 231, 235, 291,
292, 320, 374, 495, 502, 503, 540, 541,
580, 581
hicret, 92, 230, 433, 436, 438
hikâye, 43, 49, 79, 205, 234, 262, 284, 285,
474, 478, 536
Hildebrand, 227, 230
Hindistan, 264, 441, 498, 521, 585, 587
Hollandalı, 217
hurûfât, 61, 193, 310, 317, 318, 337, 371
Hürfikir, 319, 320
İrk, 146, 440, 442
ıstılâh, 58, 310, 311
İbsen, 238
İdil-Ural, 325
ihtilâl, 22, 41, 278, 379, 525, 528, 531, 532
ihtiyâr Herora, 217

- İkdâm, iv, v, vi, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 30,
31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45,
46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69,
71, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 85, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106,
107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114,
115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138,
139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146,
147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154,
155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162,
163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170,
171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178,
179, 180, 492, 494, 495, 496, 497, 499,
501, 503, 506, 509, 512, 514, 517, 518,
519, 520, 521, 525, 532, 535, 536, 539,
540, 545, 546, 549, 550, 552, 555, 556,
558, 561, 566, 567, 569, 571, 575, 577,
578, 580, 583, 584, 586, 588
İkinci Wilham, 216
İktisâdiyât, 31, 199
illüstrasyon, 440
İngiliz, 47, 50, 51, 72, 88, 99, 101, 103, 118,
140, 143, 187, 217, 238, 240, 270, 376,
379, 401, 415, 454, 466, 491, 492, 493,
496, 497, 498, 500, 501, 508, 577, 582, 587
intihâl, 214, 221
intişâr, 42, 66, 68, 116, 187, 189, 210, 239,
330, 334, 432, 434, 507, 516, 518, 527,
568, 580, 587
İran, 63, 111, 127, 139, 141, 142, 158, 159,
249, 259, 323, 326, 329, 335, 338, 343,
413, 435, 441, 458, 459, 461, 499, 519,
560, 585, 586
İskender, 235, 429, 440, 441
İskender Şarkısı, 235
İslâmcılık, 328, 329
İsmâil Şükrü, 341, 342
İspanya ekolü, 217
İspanyolca, 559
İstanbul, 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 21, 31,
34, 35, 38, 53, 55, 65, 66, 68, 69, 70, 83,
84, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 99,
100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108,
111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119,
120, 122, 123, 125, 128, 131, 134, 135,
139, 146, 149, 150, 151, 152, 154, 157,
158, 166, 168, 174, 185, 186, 187, 189,
195, 196, 198, 201, 215, 229, 232, 249,
251, 260, 261, 270, 271, 272, 279, 290,
292, 293, 294, 299, 300, 312, 314, 316,
317, 320, 325, 329, 333, 336, 339, 340,
382, 386, 388, 390, 392, 393, 411, 412,
415, 416, 426, 427, 439, 28, 529, 531, 537,
544, 558, 566, 567, 568, 570, 573, 579, 580
İtalyan, 217, 237, 374
ittihâd-ı İslâm, 328
İzmit, 113, 173, 319
Jean Jacques Rousseau, 276, 586
Josef Frans, 236
Kaiserchronic, 235
Kamûs-i Türkî, 310, 383
kânûn-ı medenî, 60, 316
Kânûn-ı Sâni, 175, 202
Kapı Mandalları, 25, 160, 225, 227, 296, 299
Karagöz, 8, 117, 119, 127, 273, 275
Katolik, 236
kavim, 340, 374, 384, 385, 433, 556
Kazak, 336, 360
Kazanlı Mehmet İdris, 335
Kemal, 6, 9, 56, 84, 150, 174, 179, 187, 190,
312, 341, 369, 479
Kırgız, 336, 586
kilise, 236, 237, 405
Kilisli Refet Bey, 273
Kolonya, 235
Konya, 67, 145, 149, 314, 324, 384, 389, 542,
575, 576
Kral kitâbları, 229
Küçük Kontes, 222
Kürt, 340, 490, 504
lale, 273, 463
Latin, 61, 63, 84, 101, 102, 103, 111, 144, 222,
237, 317, 318, 330, 333, 334, 336, 338,
341, 342, 344, 347, 367, 370, 373, 374,
377, 380, 483, 544, 586
Latince, 61, 96, 230, 231, 232, 233, 237, 318,
559
lehçe, 63, 323, 324, 325, 329, 383
Lehçe-i Osmâni, 382
Leonardo da Vinci, 214
linotip, 318
lirik, 234, 236, 414
Londra, 3, 6, 83, 86, 93, 108, 133, 134, 140,
153, 217, 240, 379, 397, 469, 493, 497
maârif, 68, 193, 196, 198, 199, 200, 219, 279,
310, 311, 343, 389, 415, 432, 436, 437,
438, 443, 446, 457, 473, 555, 564, 565,
566, 569, 572, 575, 577, 581, 582
Maârif Vekîli, 30, 199
Macar, 88, 96, 123, 154, 176, 379, 386, 401
Mahmûd Mahşerî, 322
Mai Rüya, 221
makale, 116, 165, 193, 224, 225, 227, 228,
313, 334, 348, 361, 377, 424, 433, 435,
459, 460, 478, 527, 545, 556, 558
Malûmât, 122, 175, 186, 221
manastır, 231, 232, 526, 527, 530
Manisa, 324
Marmara, 79, 255, 293, 515
Marsilya, 43, 169, 325
Mart, iv, 2, 3, 7, 8, 11, 15, 17, 41, 42, 47, 92,
119, 172, 203, 210, 216, 236, 275, 416,
419, 478, 479

Martin Luter, 236
 mecmûa, 214, 222, 223, 224, 472, 516, 555, 560
 Media Vita in Morte Sumus, 237
 Mehmed Bin Danyal Bin Yusuf, 274
 Mehmed Efendi, 317
 Mehmed Raûf, 223, 225, 227, 286, 289, 293, 296, 299, 301, 303, 307, 563
 Mehmed Sâkin Bey, 341
 Mehmet Emin Bey, 328
 Mısır, 5, 59, 70, 78, 90, 91, 95, 96, 103, 104, 105, 125, 150, 152, 171, 185, 233, 273, 313, 327, 341, 358, 410, 423, 457, 465, 469, 470, 476, 492, 499, 504, 506, 507, 509, 511, 552, 553, 555, 586, 587
 Milano, 230
 Milaslı Doktor İsmail Hakkı Bey, 334
 millet, 65, 444, 535, 547, 566
 mistik, 215
 Moğol, 329, 353, 441, 458, 461, 585
 Moldova, 380
 Muharrem, 11, 16, 20, 185, 202, 230, 257, 430, 440, 492, 497, 517, 526
 Muharrir, 38, 170, 232, 289, 294, 302, 393
 Muhiddin Kırbanklı, 334
 musâhabe, 36, 37, 205, 225, 282
 Musevi, 251, 320, 430, 435, 437
 Mustafa Kemal, 4, 9, 22, 31, 38, 39, 56, 69, 84, 96, 114, 121, 171, 340, 341, 390, 452, 477, 479, 480
 Mustafa Nureddin, 81, 163, 164, 349, 553
 Musul, 52, 71, 72, 73, 74, 75, 85, 89, 92, 93, 94, 95, 97, 99, 101, 103, 104, 109, 119, 120, 133, 134, 135, 136, 137, 141, 153, 154, 158, 159, 274, 491, 492, 493, 494, 495, 497, 499, 500, 503, 504, 505, 506, 530, 577, 578
 müderris, 66, 151, 236, 273, 367, 368, 369, 370, 371, 386, 400, 551, 568, 569, 572, 573, 574
 Müellif, 24, 122, 211, 288, 295, 571, 589
 müfettiş, 220, 526, 575
 münekkîd, 27, 226, 581
 münevver, 56, 78, 198, 218, 219, 220, 329, 331, 335, 336, 358, 431, 477, 478, 507, 508, 509
 Müslümân, 29, 68, 73, 76, 197, 272, 291, 324, 327, 338, 405, 427, 435, 446, 478, 494, 502, 512, 540, 580, 581, 589
 Müzâkere, 134, 218
 Namık Kemal, 2, 6, 380
 Napolyon, 31, 199, 377, 447
 Nazif Bey, 273
 Necîb Âsım Bey, 315, 383
 Nisan, 4, 7, 8, 119, 158, 169, 189, 202, 203, 211, 220, 236, 521, 531
 Norveç, 457, 521
 Nûreddin Mustafa Bey, 59, 311, 313, 314, 316
 objektif, 213, 234

Oğuz, 62, 321
 Osmanlı, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 15, 28, 55, 58, 63, 75, 187, 273, 291, 312, 327, 328, 333, 335, 371, 388, 400, 413, 442, 443, 459, 526, 531, 586
 Osmanlıcılık, 7, 329
 otacı, 274
 Özbek, 325
 Paris, 3, 6, 31, 32, 86, 109, 135, 146, 153, 162, 202, 203, 204, 218, 249, 250, 291, 304, 307, 416, 454, 469, 470, 587
 Paşa İli, 319
 Paul Leon, 211
 pitoresk, 34, 215
 Profan, 235
 Râğb Paşa, 273, 549
 Rahibe, 171
 Ramazân, 135, 215, 218, 223, 225, 245, 247, 249, 273, 275, 277, 282, 289, 296, 338, 396, 398, 407, 416, 418, 421, 455, 457, 491, 509, 512, 514, 521, 552, 556, 558
 realizm, 239
 reîs-i cumhûr, 31, 38, 56, 201, 272, 392, 393, 477
 Ressam H(a) Avni, 172, 199, 202, 208, 210
 Rıza Bey, 214, 298
 Roma, 134, 135, 229, 235, 236, 237, 373, 458, 484, 508
 roman, 41, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 79, 515, 571
 Rusyalı, 238, 381
 Sadiye Hanım, 201
 Sadri Maksûdi, 377, 382
 Sâmi, 59, 313, 372
 Sanâyi Mektebi, 30, 199, 201
 sanâyi-i nefîse, 29, 32, 35, 193, 197, 200, 202, 203, 204, 211, 213, 214, 484, 522, 523
 Sanâyi-i nefîsemizin Islâhı Çârelerinden, 215
 sanâyi-i tezyîniye, 30, 31, 32, 200, 201, 202, 203, 204, 210, 211, 218, 219
 Selçuk Hâtûn Kız, 201
 Servet-i Fünûn, 8, 85, 221, 414, 555
 Seyfi Bey, 59, 313
 Shakespeare, 221, 238, 239, 240, 547
 sînâât, 35, 195, 196
 Sibiryâ, 249, 324, 460
 subjektif, 234
 Süleyman Nazif Bey, 186, 329
 Sümerler, 313
 sünnî, 327
 şâir, 38, 39, 229, 232, 237, 268, 279, 280, 328, 336, 339, 340, 347, 392, 393, 396, 402, 404, 463, 540, 547, 551, 553, 554, 557, 560, 585
 Şakir Tahir, 334
 şark, 37, 63, 70, 78, 235, 281, 282, 319, 327, 332, 382, 423, 432, 460, 471, 483, 495, 498, 499, 540, 555, 560, 561, 587
 Şarl, 54, 96, 217, 220, 230, 233

Şehir Estetiği, 171, 215, 216
Şemseddin Sâmî Bey, 383, 384
Şevket Bey, 214
Şeyh, 9, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 94, 95, 96, 127,
145, 157, 158, 166, 175, 273, 347, 359,
414, 416, 419, 499, 547
şiir, 37, 38, 39, 40, 60, 79, 198, 228, 231, 232,
233, 234, 237, 239, 274, 275, 314, 322,
339, 390, 396, 397, 476, 515, 520, 540,
546, 547, 548, 553, 560, 564, 585
şîve, 324, 325, 329
şövalye, 233, 238
Şükrü Kaya Bey, 60, 316
Tabol, 324
Tahsin Ömer Bey, 341
Tanin, 8, 199
Târîh-i Sînâattan Bir-İki Misâl, 218
târîh-nüvis, 231
Tasvîr-i Efkâr, 6, 9, 329
Tatar, 324, 360, 435, 458, 586
tayf-ı hayâl, 273, 274, 275
tefrika, 6, 15, 19, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
48, 50, 51, 213, 294, 309
Tenkîd, 213, 412
Terakkî, 3, 12, 28, 106, 197
Tercüme-i Kamûs, 323
Teşrîn-i Evvel, xv, 191, 272, 392, 524, 545
Teşrîn-i Sâni, 236
Tevfik Fikret, 178, 329
Ticâret Vekâleti, 204
Tiyatro, 19, 27, 160, 176, 221, 222, 225, 227,
304, 306, 524
Tolstoy, 238
Türk, iv, 4, 5, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 20, 21,
27, 28, 29, 31, 34, 37, 40, 48, 49, 50, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63,
64, 65, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 77, 78,
79, 81, 83, 85, 87, 88, 320, 321, 322, 323,
324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331,
332, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 340,
341, 342, 346, 351, 353, 355, 357, 358,
359, 361, 362, 366, 367, 371, 380, 381,
383, 384, 385, 386, 387, 389, 390, 401,
404, 405, 406, 407, 411, 412, 413, 414,
415, 416, 419, 421, 422, 423, 424, 425,
426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433,
434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441,
442, 443, 445, 446, 457, 458, 460, 462,
479, 485, 486, 488, 489, 493, 494, 500,
501, 502, 503, 504, 506, 509, 510, 511,
512, 517, 518, 519, 520, 521, 526, 536,
539, 540, 541, 542, 543, 545, 546, 547,
548, 552, 553, 556, 557, 558, 564, 565,
572, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586
Türkiye, 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 12, 15, 19, 20, 31,
32, 33, 35, 37, 38, 51, 54, 56, 60, 61, 63,
64, 65, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78,
81, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 99,
100, 101, 102, 103, 104, 106, 109, 110,
117, 120, 122, 124, 134, 135, 137, 138,
141, 142, 143, 150, 151, 154, 157, 158,
173, 179, 187, 189, 193, 194, 198, 199,
201, 203, 208, 290, 292, 313, 314, 319,
323, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 334,
335, 336, 337, 342, 343, 380, 381, 383,
384, 392, 393, 394, 402, 411, 412, 414,
423, 426, 427, 430, 436, 437, 438, 443,
446, 457, 462, 477, 479, 491, 492, 493,
494, 495, 496, 498, 499, 500, 502, 509,
510, 512, 518, 521, 538, 540, 541, 544,
552, 556, 558, 564, 574, 577, 580, 581,
584, 585, 586
Türkiye Cumhûriyeti, 54, 73, 331, 381, 413,
457, 462, 480, 493
Türkmen, 158, 312, 401, 486
Vartenburg, 236
Vasîf Bey, 337
Wilson, 250
Yahudi, 257, 292, 320, 374
Yeni Asır, 60, 190, 316
Yenibahçe, 215

